

5072
- ΔΟΚΙΜΙΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ -

- ΠΕΡΙ ΤΗΣ -

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΠΑΡΑ

- ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΙΛΗΜΟΝΟΣ. -

.....
ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ,
.....

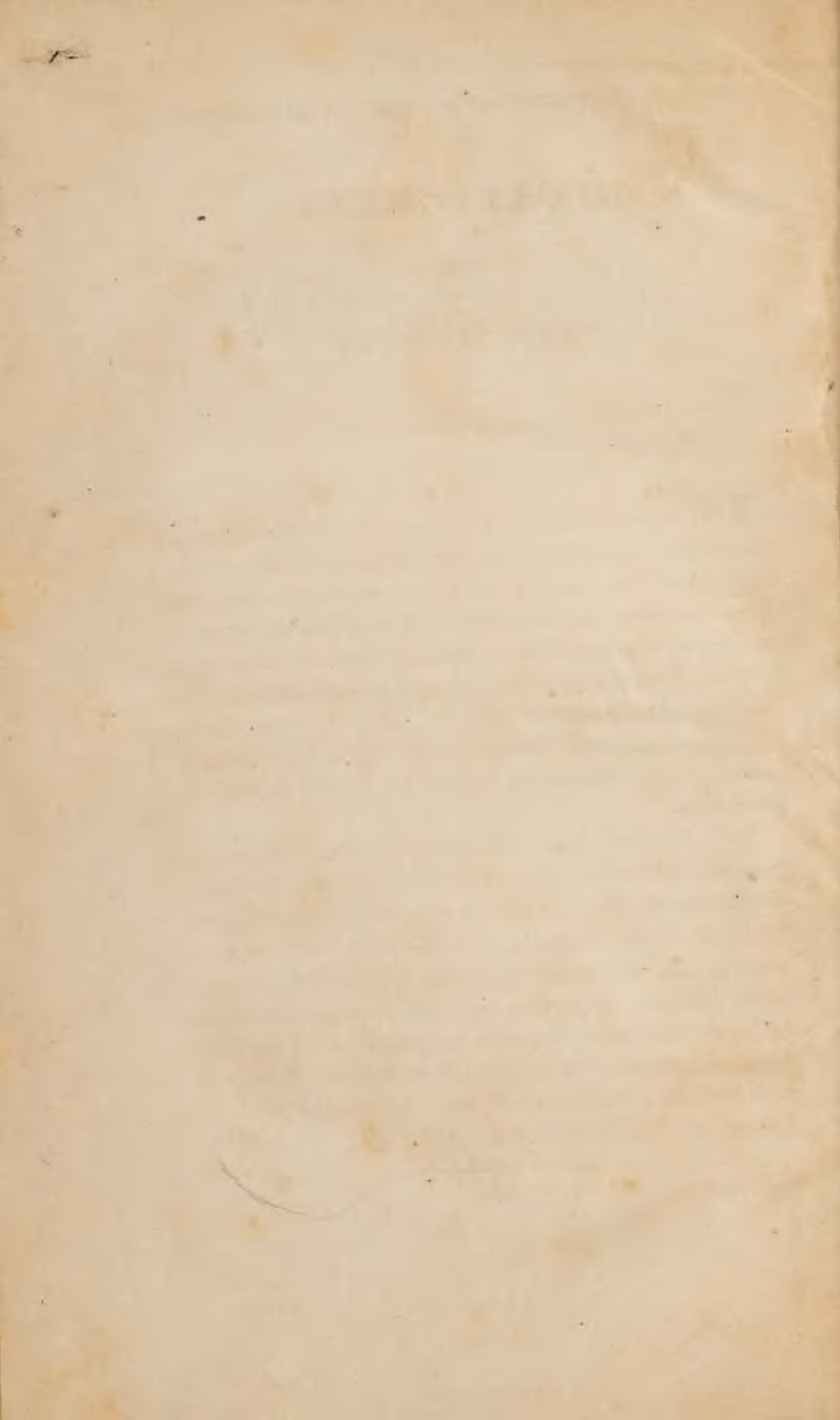
ΑΘΗΝΑΙ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Β. ΜΩΡΑΪΤΙΝΗ.

(Ὁδὸς Ἀθηνᾶς.)

1864.

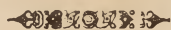
ΔΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

ΤΟΥ

ΤΟΜΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ.

ΤΟΝ περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας ἐπίλογον γράφοντες (α) πρὸ τριετίας, ὑπεδείξαμεν τὰς ἐπὶ τῶν κυρίων προσώπων τῆς ἀρχῆς ἀμφιβολίας ἡμῶν, ἐν αἷς περιλαμβάνοντο συνεπῶς καὶ αἱ περὶ τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ ἰδέα περὶ ἑταιρίας τοιαύτης συνελήφθη καὶ ἐφηρμύσθη τὸ πρῶτον. Λόγους οὐ τοὺς τυχόντας εἶχομεν πρὸς τοῦτο, καὶ ἐν τῷ χρόνῳ ἀνεθέσαμεν, ὡς γνωστὸν, πᾶσαν δυνατὴν ἀνακάλυψιν. Ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς ἐξηγήσεως ἡμῶν ὀρμώμενος πολίτης γέρον, παρουσιάζεται πρὸς τὸ κοινὸν, νέον, ὡς διατείνεται, διαχέων φῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος.

Ἔστι δὲ οὗτος ὁ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος γνωστὸς τῷ Πανελληνίῳ γενόμενος διὰ τὰς γενναίας συνδρομὰς αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς καλλιγενέθλου Σμύρνης Πέτρος Σκυλίτσης Ὀμηρίδης. Φίλος παντὸς καλοῦ καὶ συναγωνιστῆς ἐνθερμὸς τε καὶ τιμιώτατος καθ' ὅλον τὸν ὑπὲρ πατρίδος πόλεμον, ἐχορήγησεν ἡμῖν τὰς κατωτέρω ἀποδείξεις, ἐφ' ὧν στηρίζονται αἱ ἐγγραφαι ἀναπτύξεις αὐτοῦ καὶ αἱ διὰ ζώσης πληροφορίαι. Τὸ γνήσιον τῶν ἀποδείξεων τούτων οὐδεμίαν ἀντίρρῃσιν ἐπιδέχεται, καθ' ὅσον διεσώθησαν ἡ μὲν πρώτη ἔντυπος, αἱ δὲ δύο δεύτεραι πρωτότυποι.

(α) Ὁρχ ἐν τῷ τόμῳ Α'. σελ. 129 — 150.

Ἰδού ἡ πρώτη.

« Τῇ 29 ἰουλίου 1814 ἔτος Θέρους.

» Ἐκ τοῦ Γραμματείου τῆς ἐν Παρισίοις Ἑλληνικῆς Ἐταιρίας.

« ΦΙΛΟΙ ΧΑΙΡΕΤΕ.

« Τῇ κυριακῇ 31 ἰουλίου περὶ τὴν 12 ὥραν τὸ μεσημέρι γί-
» νεται συνέλευσις Φίλων ἐν τῷ Ἑλληνογλώσσῳ Ξενοδοχείῳ
» κατὰ τὴν ὁδὸν rue de la Planché n° 11.

« Προσκαλοῦνται οὖν οἱ Φ. καὶ Ἑ. συμπαρεῖναι ἐν τῇ ὁμῇ-
» γίρει πρὸς εὐφροσύνην καὶ ὠφέλειαν κοινήν.

» Ζητητέον δὲ M. le charge d'affaires.

» Εἰδήσεις.

» Ὑποδοχὴ ξένων.

» Διαταγὴ περὶ χρυσοβούλων.

» ΕΡΡΩΣΘΕ.

» Κατὰ διαταγὴν τῆς Ἑλλ. Ἐταιρίας

» Ἐπίτροπος Ἑ.

» Γραμματεὺς Ἑ. . .

» Ξενοδόχος Ἑ. . . ΓΡ. Γ. ΖΑΛΥΚΟΣ.

» Γραμματεὺς Ξενοδοχείου ἈΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ.

„ à Monsieur

„ Monsieur Pietro Chylizzi.

„ rue de Saint Bonaparte n°. 33,

„ Paris. „

Ἰδού ἡ δευτέρα.

« ΦΙΛΑΤΑΤΕ ΣΚΥΛΙΤΖΗ.

Τῇ 4 φεβρουαρίου 1816 γ. ε. Παρίσι.

« . . . Τὸν ἐξάδελφον καὶ χαριτωμένον Ἀμηραῖν . . . τὸν
» θεωρῶ ἤδη ὡς συνάδελφον, καὶ γράφω μοι, ἄν ἐπιθυμῇ γὰ
» στείλω αὐτῷ τὸ δακτυλίδι τὸ ἐταιρικόν, καὶ γὰ ἐγγράψω τὸ ὄρο-
» μά του, ὅπου ἐγγράφονται τὰ ὀνόματα ἐκείνων, ὅσοι πόρρωθεν
» λαμβάνουν τὰ δακτυλίδια, ἕως ὅτου γὰ συνενεθῶσι μετὰ πολ-
» λῶν ἐταίρων, καὶ γὰ ὑποταχθῶσι καὶ εἰς τὰς λοιπὰς τελετὰς
» καὶ μυσταγωγίαν. Ἄς μοι περικλείσῃ δὲ ὁ ἴδιος γραμματίον
» πρὸς ἐμὲ, ὡς Ξενοδόχον, τὴν ζήτησίν του καὶ τὸν ὄρκον του,

» ὅτι θέλει συνεργήσῃ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ εἰς τιμὴν καὶ ἰσχὺν τῆς
» Ἑταιρίας.

« Ὁ Μ. Segurier ὁ συνάδελφος, ὅστις ἦν τὴν παρελθοῦσαν
» ἐβδομάδα τινὰς ἡμέρας ἐν Παρισίοις, καὶ πρὸς ὃν ὠμίλησα περὶ
» σοῦ, μὲ διώρισε νὰ σοὶ γράψω ἐκ μέρους τοῦ πολλοῦ ἀσπασμοῦ,
» καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς ἐπιθυμεῖ νὰ εὐρεθῇ μίαν ἡμέραν ἑπαργός τιος
» δεπαρτεμέντου, ἐνθα νὰ εὐρίσκωνται Γραικοί, διὰ νὰ εὖρη πε-
» ριστάσεις νὰ δείξῃ τὴν πρὸς τὸ γραικικὸν ὄρομα εὐγνωμοσύνην
» του καὶ ἀγάπην του. . . .

» Ὁ Σακελλάριος καὶ ὁ Ἀγγελόπουλος, ὅστις εἶναι πάντοτε ὁ
» γραμματεὺς τοῦ Ἑλληνογλωσσου Ξεροδοχείου, σὲ ἀντασπάζον-
» ται. Ὁ ἐσχώτατος Σεραφεῖμ Βρετῶν ἀνεχώρησε διὰ Βιένναν
» πρὸ δέκα ἡμερῶν, καὶ ἐκείθεν διὰ Κωνσταντινουπόλεως ὡς ἐξο-
» χώτατος.

» Ὁ Μ. le comte de Choiseul Gouffier, ὁ συνάδελφός μας,
» δὲν ἀγροεῖς, ὅτι εἶναι Pair de France καὶ Ministre d'etat.
» Τῷ ὠμίλησα περὶ σοῦ, καὶ εἶναι ἑτοιμος, εἰς ἓτι λάβῃς χρεῖαν
» τῆς βοηθείας του.

Ὁ φίλος σου

ΓΡ. Γ. Zalyk.

rue Abazaine n° 41.

„ A. Monsieur Monsieur
Pelle Stylyzzi Homericide.

à Marseille „

Ἰδού ἡ τρίτη.

α ΦΙΑΤΑΤΕ ΜΟΥ ΣΚΥΛΙΤΖΗ.

» Τῇ 50 ὁκτωβρίου 1816 ἐκ Παρισίων.

« . . . Ἐπέγρασα εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Ἑλληνογλωσσου Ξεροδο-
» χείου τὰ 36 γράμματα διὰ τὰ τρία δακτυλίδια θέλω ὅμως, καὶ
» εἶναι ἀναγκαῖον, νὰ μοὶ στείλῃς παρὰ τῶν τριῶν νέων συνάδέλ-
» φων τρεῖς λωρίδας χαρτὶ, ἐν ᾧ νὰ ἐμπεριέχεται ἐκάστου
» ὄρομα κύριον, ὄρομα γενεᾶς, ἐπάγγελμα,
» πατρις, ἡλικία, οἶκημα.

» Ἐν ταῦτῳ νὰ δηλώσῃς τῷ ἐξαδέλφῳ Ἀμηρᾷ, ὅτι ἐν τῇ Βίβλῳ

» τῆς Ζωῆς τὸ ἀριθμητικὸν ψηφίον του εἶναι 28· τῷ δὲ ἐξυδελφῷ
 » Πρασακάκη, ὅτι τὸ ἀριθμητικόν του ψηφίον εἶνε 29· τῷ δὲ ἀ-
 » δελφῷ σου, ὅτι εἶνε 30. **Ας* λάβωσι σημειώσιν τούτου τοῦ ψη-
 » φίου, καὶ ρὰ τὸ ἐγγραφίσωσι εἰς τὸν ροῦν των, ἵνα ἐν περιστά-
 » σει, ὅταν τις ἀδελφὸς τοὺς τὸ ζητήσῃ, ρὰ τὸ ἀναγγέλλωσι. Ἐν-
 » θυμεῖσαι, ὅτι τὸ δικόν σου ψηφίον εἶνε 5.

« Ἐπειδὴ μετὰ ὀλίγους μῆρας μελετῶμεν ρὰ συστήσωμεν μίαν
 » ἐφημερίδα τῆς ἐν Παρισίοις Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας, τότε θέλω
 » σοὶ γράψαι καταλεπτῶς, καὶ μάλιστα θέλω σοὶ συμβουλευθῆ εἰς
 » πολλὰ, ὧν εὐέλπεις, ὅτι εἰς ὅλα θέλεις μοὶ ἀποκριθῆ μετὰ τοῦ
 » συνειθισμένου σου ζήλου. Φέλλῃσον τὸ μέτωπον τῶν τριῶν ἀδελ-
 » φῶν μου.

« Ὁ κύριος Σεραφεῖμ Βρετῶν ἐπορεύθη εἰς Βουκουρέστι, ὅπου
 » ἔγινε δεκτὸς παρὰ τῇ αὐθεντικῇ αὐτῇ, καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν ἰα-
 » τρικὴν τέχνην μετὰ τιμῆς καὶ ἐπαίρου. Θέλω γράψαι αὐτῷ καὶ
 » ἐκ μέρους σου χαιρετήματα, σήμερον ἀποκρινόμενος εἰς γράμ-
 » μα του.

« Ὁ κόμης Χφσινῶλος (le comte de Choiseul), ὅστις, ὡς ἐν
 » ἄλλῳ σοὶ ἔγραψα, εἶνε ἄρρωστος ἐξ ἀποπληξίας, ἥτις συνέβη
 » αὐτῷ πρὸ τριῶν ἡδὴ μηνῶν, δὲν ἐπέστρεφεν ἔτι ἐκ τῶν λουτρῶν
 » de Bourbonne τὸν περιμένομεν ὅμως ταύτην τὴν ἐβδομάδα διὰ
 » τὴν πλησιάζουσαν ἀνοιξιν τῶν καμαρῶν, καὶ εὐθὺς θέλω φρον-
 » τίσει τὴν δι' αὐτοῦ ὑπόθεσιν σου.

« . . . Μὴ ἀσμονόησης, ἐρχομένου τοῦ εἰγεροῦς Νικολάου
 » Μάρον, ρὰ ὁμιλήσης μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν συμφερόντων σοι.

» ὁ φίλος σου καὶ συνεαδελφός σου

» ΓΡ. ΖΑΛΥΚΗΣ ».

„ à Monsieur

„ Monsieur Pietro Shylizzi Homicide

„ à Marseille „

Ἐπὶ τούτων στηρίζει ὁ συμπολίτης ἡμῶν Ὀμηρίδης τὴν
 ἀρχικὴν μόρφωσιν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, πρῶ-
 τον κατὰ τὸ 1814 καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ 1816, δεύτερον ἐν Παρι-
 σίοις καὶ οὐχὶ ἐν Μόσχᾳ καὶ Ὁδησσῷ, καὶ τρίτον δι' ὀργανι-

σμοῦ καὶ προσώπων ἄλλων, παρὰ τὰ ὅποια ἐγνωρίσθησαν καὶ ἐγένοντο παρὰδεκτὰ μέχρι τοῦδε. Ἴδου ὅποια ἀφηγεῖται διὰ τὴν ἀρχικὴν μόρφωσιν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς ἐταιρίας αὐτῆς, ἅπερ ἐξάγομεν ἐλευθέρως ἐκ τῆς ἐγγράφου ἐκθέσεως τοῦ ἰδίου.

Πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος ὑπῆρχεν ἐν Παρισίοις Δημήτριός τις Κομνηνός, ἀξιῶν ἑαυτῷ, λόγῳ καταγωγῆς ἀπὸ τῶν αὐτοκρατόρων Κομνηνῶν, τὸν ἐπίτιμον διάδοχον τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου. Καὶ ἡ γενναία σύνταξις, δι' ἧς περιεποιεῖτο παρὰ τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως, καὶ αἱ ἀγαθαὶ ἐλπίδες, ἃς ἐνόμιζε λαμβάνων παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος, ἐθέρμαινον κατὰ πολὺ τὰς ὑπὲρ πατρίδος ιδέας τῶν ἐκεῖ παρῆδημούντων Ἑλλήνων, ὧν τινες διεκρίνοντο ἐπὶ παιδείᾳ.

Ἐκ τῶν δευτέρων τούτων ὁ Γρηγόριος Ζαλύκης, Μακεδὼν τὴν πατρίδα, ὑπῆρχε γνωστός διὰ τοῦ Γαλλοελληνικοῦ Λεξικοῦ, ὅπερ ἐξέδοτο· ἀλλὰ παρὰ τὴν ὑπόληψιν καὶ εὐνοίαν πολλῶν τῶν ἐν Παρισίοις ἐπισημοτέρων ἀνδρῶν ἐκέκτητο ιδίως τὴν τοῦ Χωσεύλου Γκουφιέ, ἀνδρὸς λίαν φιλέλληνος. Μετ' αὐτοῦ εἰργάζετο ὡς συμβουλοῦς πρὸς ἐκδόσιν ὀγκώδους πονήματος περὶ ἡθῶν, ἐθίμων, ἐνδυμασιῶν καὶ λοιπῶν τῶν κατοίκων τοῦ Αἰγαίου Ἑλλήνων.

Ὁ Γκουφιέ, διατελέσας ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Γαλλίας, ἐγνώριζε πλησιαιότερον τοὺς Ἕλληνας, καὶ καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς συνδιαλέξεις εἰς οὐδὲν ἄλλο κυρίως περιστρέφετο ζήτημα, ἢ εἰς μόνον τὸ περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐγγύζουσιν ὁ ἀνὴρ ἐθεώρει τῆς Τουρκίας τὴν πτῶσιν, καὶ μετὰ πεποιθήσεως ἤλπιζε τὴν συνδρομὴν τῶν φιλελευθέρων συμπολιτῶν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἐλθόντος τοῦ πληρώματος τοῦ χρόνου.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐμποροπλοίαρχός τις Ὑδραῖος, ὀνομαζόμενος Ἰωάννης Λαζάρου Δρένιας (καὶ Ἀτέσης (α), διέμενεν ἐν Παρισίοις, ἀπαίτησιν ἔχων κατὰ τῆς Γαλλικῆς κυβερ-

(α) Οὗτος ἦν ἀδελφὸς τοῦ Θεοφίλου Δρένιας, ἀναφερομένου ἐν τῇ σελ. 323 τοῦ τόμου Γ'. τοῦ Δοκιμίου ἡμῶν.

νήσεως ἐπὶ χρηματικῇ τινι ἀποζημιώσει. Κατώκει ἐν τινι με-
μακρυσμένη συνοικίᾳ, ὡς ἐνδεής, καὶ εἰς ὀλίγους τῶν ἄλλων
Ἑλλήνων ἐγνωρίζετο. Ἀποθανὼν δὲ, ἐρρίφθη παρὰ τῆς ἀστυ-
νομίας ἀκήδευτος ἔξω τῆς πόλεως, κατὰ τὰς τότε μᾶλλον ἀ-
θλίας καὶ ἐλεεινὰς ιδέας τῶν σφόδρα Καθολικῶν πρὸς τοὺς Ὀρ-
θοδόξους.

Τρομερὰν φρίκην καὶ ἀπελπισίαν συνάμα ἐνέπνευσε τὸ συμ-
βεηκὸς αὐτὸ πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐκεῖ παρενδημοῦντας Ἕλλη-
νας, καὶ τὴν ἀνάγκην ἐπέβαλε τῆς περὶ ἑαυτῶν δυνατῆς ἐν τῷ
μέλλοντι προνοίας. Καὶ δὴ συνελθόντες οὗτοι συνέταξαν πρα-
κτικόν τι, δι' οὗ ὑπεχρεοῦντο, ὅπως συνέρχωνται ἐν τινι ξε-
νοδοχείῳ κατὰ πᾶσιν κυριακὴν καὶ ῥητὴν ὥραν, συνδιαλέγων-
ται δὲ καὶ συμβοηθῶνται κατὰ πᾶσαν περίστασιν.

Ὁ Γκουφιέ, συμμερισθεὶς τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἀπόφα-
σιν ταύτην τῶν Ἑλλήνων, πολλὰ εἶπεν εὐελπιστῶν περὶ τῆς
ἔσον οὕτω ἐπανόδου τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀρχαίαν
ἀποστολικήν· ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ὑπέδειξεν ἀρμοδίαν τὴν πε-
ρίστασιν, ἵνα συσχεθῶσιν αὐτοὶ προκαταρκτικῶς περὶ παντός,
ἔ,τι ἡδύνατο ἀφορᾶν τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπελευθέρωσιν διὰ τῆς
διοργανώσεως μιᾶς ἑλληνικῆς ἐταιρίας. Προθυμηθεὶς δὲ, ὅπως
συμπράξῃ κατὰ δύναμιν καὶ ὁ ἴδιος, ὑπεσχέθη τοιοῦτους καὶ
πολλοὺς τῶν συγγενῶν καὶ φίλων αὐτοῦ εἰς ἐπιχείρημα τόσῳ
φιλόανθρωπον καὶ γενναῖον.

Τὴν προσφιλεῖ καὶ παρήγορον αὐτὴν γνώμην ἀσπασθέντες
εὐγνωμόνως οἱ Ἕλληνες, καὶ οὐχ ἥττον ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ
τῶν λόγων καὶ τῶν ἐλπίδων τοῦ Κομνηνοῦ, συνεσχέθησαν τῇ
ἐπιούσῃ καὶ ὠνόμασαν πενταμελεῖ πρὸς σύνταξιν τοῦ ὀργανι-
σμοῦ ἐπιτροπὴν αὐτὸν τὸν Γκουφιέ, τὸν Ζαλὺκην, τὸν Στέφανον
Χατοῦ Μόσχου, τὸν Ὀμηρίδην καὶ τὸν Ἀθανάσιον Τσακάλωφ.
Ἐκ τῶν τριῶν τελευταίων ὁ μὲν Τσακάλωφ καὶ Χατοῦ Μό-
σχου ἐμαθήτευον· ὁ δὲ Ὀμηρίδης, κυρίως ἐμπορευόμενος ἐν
Μασσαλίᾳ, διέμενε πρὸς κχιρὸν ἐν Παρισίοις ἕνεκα ὑποθέσεων
ιδίων, πολλὴν ἀπολαύων τὴν ἀγάπην καὶ σχέσιν τοῦ Κοραΐ.

Συζητηθέντος λοιπὸν καὶ παραδεχθέντος μετὰ τὴν ὀγδόην ἡμέραν τοῦ σχεδίου τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐπῆλθεν ἡ ἐκλογὴ τοῦ διευθυντηρίου, τριμελοῦς ὀρισθέντος, καθ' ἣν ἀνεδείχθησαν μέλη ὁ Γκουφιῆ, ὁ Χατοῦ Μόσχου καὶ ὁ Ζαλύκης. Ἐξ αὐτῶν ὁ πρῶτος ὠνομάσθη ἐπίτροπος, ἥτοι πρόεδρος· ὁ δεύτερος ἐπεφορτίσθη τὰ χρέη γενικοῦ γραμματέως καὶ ταμίου, καὶ ὁ τρίτος ἀνεδέχθη τὰ τῆς ἐκτελέσεως, ὡς καὶ τὸ καθῆκον τοῦ ἀντιπροσωπεύειν τὸν προεδρεύοντα ἐπίτροπον, κωλυόμενον. Ὡς τοιοῦτος ὁ Ζαλύκης ἐπωνομάσθη μυσταγωγικῶς Ξενοδόχος, τὸ δὲ κατὰστημα Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον, οὗτινος προσωρινῶς γραμματεὺς ἐγένετο ὁ Ἀγγελόπουλος, καίτοι ἐπιτετραμμένος τὰς ὑποθέσεις τῆς ἐθωμανικῆς πύλης. Ὅποῖος ἐξωγοῖναι πατριωτισμὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης! Ὡς φόρον δὲ τῆς ἐγγραφῆς ἑαυτῶν εἰς τὴν ἐταιρίαν προκατέβαλον οἱ πάντες ἀνάλογόν τι χρηματικὸν διὰ τὴν ἐνδοκίαισιν καταλλήλου οἰκήματος, τὴν πρώτην ἐγκατάστασιν καὶ τὴν προμήθειαν τοῦ ἀναγκαίου ὑλικοῦ τοῦ γραφείου.

Οὕτως ἤρξατο ἡ ἑλληνικὴ ἐταιρίαν, φαινόμενον μὲν ἔχουσα τὸν φωτισμὸν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, κύριον δὲ σκοπὸν τὸν προσήλυτισμὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος. Οἱ κατηχούμενοι ὠρχίζοντο ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπῆς, ὅτι φυλάξουσιν εὐλαβῶς τὸν μυστηριώδη σκοπὸν τῆς ἐταιρίας, καὶ ἐνεργήσουσιν ἔλαις δυνάμεσι διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν αὐτῆς πρόσδον. Εἶχε δὲ ἡ ἐπιτροπὴ δύο κώδικας ἐγγραφῶν, ὀνομάζουσα τὸν μὲν ἐσωτερικόν, τὸν δὲ ἐξωτερικόν. Ἐν τῷ πρώτῳ οἱ προσήλυτοι οἱ μένοντες ἐν Παρισίοις, καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ οἱ διερχόμενοι διὰ τῶν Παρισίων εἰς ἄλλα μέρη, κατεχωρίζοντο. Εἰς πάντα προσήλυτον ἐδίδετο, μετὰ τὸν ὄρκον, ὡς ἀρχαῖον τοῦ συνεταιρισμοῦ, χρυσοῦν δακτύλιον συμβολικόν, ὅπερ ὠνομάζετο Χρυσόβουλον. Ἐφερε δὲ τοῦτο ἐγκεχαραγμένης δύο χεῖρας δεδεμένης καὶ τέσσαρα κύκλῳ κεφλαϊώδη στοιχεῖα Φ Ε Δ Α, ἀναγινωσκόμενα οὕτω: ΦΙΛΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΕΣΜΟΣ ΑΛΥΤΟΣ.

Ἡ ἑταιρία ἐδέχετο καὶ ἐκ τῶν ἄλλοεθνῶν μέλη φρονημάτων φιλελευθέρων καὶ διακεκριμένης τάξεως· διετήρει δὲ ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν ἐνεργούντων τὸν προσηλυτισμὸν ἀποστόλων αὐτῆς, καὶ ὡς σημεῖα ἀναγνωρίσεως μεταξὺ τῶν συνεταίρων εἶχε τὰ ἀριθμητικὰ στοιχεῖα, ἐμφαίνοντα ταυτοχρόνως τὸν βαθμὸν ἐκάστου. Οὕτως οἱ ἀριθμοὶ 1, 2, 3, 4, 5 ἀνώτεροι ἦσαν τῶν 6, 7, 8 καὶ καθεξῆς.

Ὁ Ζαλύκης ὑπῆρξεν ἡ ὅλη συγκέντρωσις τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς (α). Ὁ δὲ Τσακάλωφ, μεταβαίνων ἐκ Παρισίων τῷ 1815 εἰς τὴν ἐν Μόσχᾳ μετοικοῦσαν πατρικὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, κατήχησέ τινας ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου ἀπεστάλη κατόπι καὶ ὁ Σεραφεῖμ Βρετὼν, καὶ ἐν τῇ Μόσχᾳ φθάσας παρέλαβε καὶ τὸν Νικόλαον Σκουφᾶν, πρῶτον ἐμπορευόμενον. Ἐκεῖθεν κατέβησαν καὶ Τσακάλωφ καὶ Σκουφᾶς διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς Ὁδησσὸν, ὅπου ἀνεμορφώθη τὸ σύστημα ἐπὶ ταῖς αὐταῖς ὡσεπιτοπολὺ βάσει.

Ἡ ἐν Ὁδησσῷ γενεσμένη ἀναμόρφωσις διετήρησε κυρίως τὸν τίτλον καὶ πολλοὺς τῶν ὅρων καὶ συνθημάτων τῆς ἀρχικῆς σπαργανωθείσης ἑταιρίας ἐν Παρισίοις. Φ καὶ Ε εἶχε τὸν τίτλον ἡ πρώτη, ἐννοοῦσα Φίλους καὶ Ἑταίρους κυρίως, Φιλίαν δὲ Ἑλληνικὴν λέγουσα συνήθως· Φιλικὴ Ἑταιρία ὠνομαζέθησαν ὡσαύτως ἡ δευτέρα, καὶ Φιλικοὶ τὰ μέλη αὐτῆς. Πῶς ἔχεις; ἤτοι τίνα ἀριθμὸν φέρεις; ἡρώτα πρὸς ἀναγνώρισιν ὁ ἑταῖρος τῆς πρώτης· τὴν αὐτὴν Πόσα ἔχεις; ἡκολούθει ἐρώτησιν καὶ ὁ τῆς δευτέρας. Γραμματίον ὅρκου εἶχεν ἡ πρώτη· Ἀφιερωτικὸν γράμμα καὶ ἡ δευτέρα.

(α) Ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐκτίσει αὐτοῦ ὁ Ὀμηρίδης ἀναφέρει περὶ Κοραῆ τὰ ἀκόλουθα.
 « . . . Ἐν τούτοις θέλει σᾶς φανῇ βέβαια πράδος, ὅτι ὁ τοσοῦτον φιλόπατρις
 » καὶ ἠθικῶς ἀρχιγέτης τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας Κοραῆς δὲν φαίνεται καὶ συ-
 » νεργάτης εἰς τὴν περιγραφομένην πρότυπον Ἑταιρίαν τῶν Παρισίων, εἰς ἣν εἶπετο
 » νὰ προεδρεύῃ ὁ ἴδιος. Τὸ ἀπέφυγεν ὅμως δι' ἐχθρότητα πρὸς τὸν Ζαλύκην καὶ τὸν
 » ἀνεψιὸν αὐτοῦ Νικολαΐδην, βιβλιοφύλακα τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ὅστις συνετέ-
 » λεσεν ἐπίσης τὰ μέγιστα ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς Ἑταιρίας. Ἐπροφασίσθη δὲ ὁ Κο-
 » ραῆς, ὅτι, ὡς μέλος γαλλικῆς τινος ἑταιρίας, δὲν εἶδνατο νὰ συμμετέξῃ εἰς τὴν ἡ-
 » μετέραν, ὀρκισθεὶς, κατὰ τὸν ὀργανισμὸν ἐκείνης, νὰ μὴ γίνῃ οὐδεμιᾶς ἄλλης προ-
 » σήλυτος ».

Βίβλον Ζωῆς ἡ πρώτη· Βίβλον Ζώντων καὶ ἡ δευτέρα. Ἐπίτροπον ἑαυτῆς ὠνόμασε τὸν Γκουφιὲ ἡ πρώτη· Ἐπίτροπον ἑαυτῆς τὸν Ὑψηλάντην καὶ ἡ δευτέρα. Ἀποστόλους ἔπεμπεν ἡ πρώτη· Ἀποστόλους καὶ ἡ δευτέρα. Μόνος ἄρχ, καθ' ἡμᾶς, ὄρος, ὅστις διέκρινε τὴν μίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης, ἦτο ἡ κατάργησις τῶν δακτυλίων, ὡς καὶ μόνον δόγμα ἡ ἀποκλείσις τῶν ἄλλοεθνῶν (α).

Ἐν ταύταις περιοριζόμεθα ἤδη ταῖς πληροφορίαις τοῦ συμπολίτου ἡμῶν Ὀμηρίδου, στηριζομέναις ὡσεπιπολὺ ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῶν διασωθεισῶν δύο ἐπιστολῶν τοῦ Ζαλύκου καὶ τῆς ἐντύπου προσκλήσεως. Ὡς μὴ ἔχοντες δὲ ὑπ' ὄψιν οὔτε τὸν ὀργανισμόν, οὔτε ἔγγραφα ἄλλα, δίδοντα ἰδέας ἀκριβεστέρας, ἀγνοοῦμεν, διὰ τίνων, ἐκτὸς τοῦ ὅρκου, περιεβάλλετο τύπων τὸ μυστήριον, καὶ μέχρι τίνος βαθμοῦ ἐξετείνοντο αἱ σχέσεις τῶν ἀνωτέρων πρὸς τοὺς κατωτέρους. Ἐὰν δὲ παραδεχθῶμεν ὡς ἀδιαφιλονείκητα τὰ τοῦ φίλου Ὀμηρίδου, ναυαγοῦντας βλέπομεν τὸν Σκουφᾶν, Ξάνθον, Ἀναγνωστόπουλον καὶ λοιποὺς, σωζόμενον δὲ ἐκ τοῦ ναυαγίου τούτου ἓνα μόνον, τὸν Τσακάλωφ· ἐπομένως αὐτοὺς δυνάμεθα ἀρμολίως εἰπεῖν ἀναμορφωτῆς ἀντὶ θεμελιωτῶν, καὶ πρῶτον τούτων τὸν Τσακάλωφ, ὡς τεταγμένον ἐν τῷ κώδεκι διὰ τῶν στοιχείων ΒΑ, ἐν ᾧ ὁ Σκουφᾶς φαίνεται λαβὼν τὴν στοιχεῖα ΒΓ (β).

Μεθ' ὅλα ὅμως ταῦτα ἐπέχομεν, καὶ οὐδεμίαν ἐπὶ τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν φέρομεν γνώμην ὠρισμένην. Τὸν Τσακάλωφ εἶδομεν ἐκ τοῦ πλησίον ἐν τῇ Ἑλλάδι κατὰ τὸ 1823 καὶ 1829· ἀλλ' οὐδὲ λέξιν πρὸς αὐτοῦ ἠκούσαμεν σχετικῶς ὡς πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα. Ἦτο ὁμολογουμένως ὁ Τσακάλωφ ἀνὴρ λίαν ἐχέμυθος, σκεπτικὸς πάντοτε καὶ πᾶσαν ἐπίδειξιν ἀποφεύγων. Ἀπεβίωσεν οὗτος μετὰ τὸ 1859, καὶ οὐδόλως ἀπί-

(α) Κατὰ τὸν Ὀμηρίδην, οἱ πρωτοεργοὶ τῆς Φιλελληνικῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐταιρίας (Κομιτάτου) τοῦ 1821 Γκουφιᾶ, Σεγιᾶ, Κλερμόν Τονέρ, ἀνεψιὸς τοῦ Τακλεῦράνδου, καὶ ἄλλοι διάφοροι, ἀνῆκον εἰς τὴν προκαταρκτικὴν ταύτην ἑλληνικὴν ἐταιρίαν τῶν Παρισίων.

(β) Ὅρα ἐν τῇ σελίδι 157 τοῦ τόμου Α' τοῦ παρόντος Δοκιμίου.

θανον θεωροῦμεν, ἢ ὅτι ἔγραψεν ἐν ἰδίῳ τεύχει τὰ περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, καὶ μάλιστα τὰ περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, ὡς μόνος ἐξαιρετικῶς ἀρμόδιος, ἢ ὅτι ὑπεμνημάτισεν ἐπιδιορθώσας τὰ ἐσφαλμένα τοῦ παρ' ἡμῶν ἐκδοθέντος κατὰ τὸ 1834 ἐν Ναυπλῖα Δοκιμίου περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας. Ἡ τὸ ἐν ἄρα, ἢ τὸ ἄλλο τῶν ἔργων αὐτοῦ, (ἂν ὑπάρχῃσι,) δημοσιεύμενόν ποτε, δώσει τελειωτικὴν τὴν λύσιν ἐνὸς ζητήματος, ὅπερ ἐκάλυψεν ἐπὶ τοσοῦτον ἡ μυστικότης καὶ περιέπλεξε πιθανῶς ἡ προσωπικότης.

Ἄλλ', ὅπως ἂν ἔχη, καὶ ἂν τουτέστιν ὡς ἀναμορφωτὰς παραδεχθῶμεν τοὺς ἐν Ὁδησσῷ ἐργασθέντας Σκουφᾶν, Τσακάλωφ Ἀναγνωστόπουλον καὶ λοιποὺς, κρίνομεν τούτους οὐχὶ κατωτέρους τῶν πρώτων ἐν Παρισίοις θεμελιωτῶν διότι ἐκεῖνοι μὲν ἔπαυσαν τοῦ ἐνεργεῖν ὡς σῶμα αὐτοτελές, ἀποβιώσαντος τῷ 1818 τοῦ Ζαλύκου· οὗτοι δὲ καὶ ἀνάπτυξιν οἰκειοτέραν δόσαντες, εἰς τὸν ὀργανισμόν, καὶ ἐν θέσει καταλληλοτέρα εὑρεθέντες, καὶ τολμηρότεροι εἰς τοὺς κινδύνους ἀποδυθέντες καὶ τὸ κέντρον αὐτῶν συμπήξαντες ἐν αὐτῇ τῇ καθέδρᾳ τοῦ τυράννου, συνεχῶνεν οὖν ὅλους ἐκείνους καὶ ὡς ἴδιον ἐξετέλεσαν, πρότερον μὲν ἀπ' εὐθείας, ἔπειτα δὲ διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, τὸ μέγα ἔργον, ὅπερ ἀνεδέχθησαν εὖορκοι ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ἐν γένει καὶ ἐν μέρει ἔποψιν τῶν περιεχομένων ἐν τῷ παρόντι τόμῳ.

Τῆς Ἑλλάδος ὁ πόλεμος διήρητο εἰς ἐπιθετικὸν κατὰ τῶν ἔσω διαμενόντων Τούρκων, καὶ εἰς ἀμυντικὸν συγχρόνως κατὰ τῶν ἔξωθεν ἐπερχομένων Τούρκων. Μόλις λογιζομένη τὸ ἐν πέμπτῳ τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ, ἢ ἐπαναστάσα μερὶς ἐπολεμεῖτο οὐ μόνον παρὰ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Καὶ κατὰ γῆν μὲν, μικρά τινα ἔχουσα ἑρμητήρια ἀπλᾶ, μόνα ἀντέτασεν ὅπλα λεπτὰ ἄνευ τηλεβόλων καὶ ἵππων· κατὰ θάλασσαν δὲ, πανταχόθεν προσβαλλομένη, διὰ μόνων ἐμπορικῶν κατὰ πλοίων τῆς γραμμῆς ἀνθί-

στατο. Καὶ ἔμως καθ' ὅλον τὸ ἔτος τοῦ 1821 ἀντέσχε θαυμασίως μεθ' ὅλας τὰς πολυειδεῖς στερήσεις, καὶ ὑπέροχος κατὰ μέγα μέρος ἀνεδείχθη μεθ' ὅλην τὴν ἀριθμητικὴν σμικρότητα καὶ τὴν πρὸς τὸν πόλεμον πρωτοπειρίαν. Οὕτω κράτος συγκεκροτημένον διὰ στρατῶν καὶ στόλων· κράτος δεσπότην μυριακισμυρίων περίπου καὶ ἀπολύτως διευθυνόμενον παρὰ μιᾶς θελήσεως, τῆς τοῦ σουλτάνου· κράτος, κατ' ἐξαίρεσιν, ἀπολαῦον ἔνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεως αὐτοῦ, τῆς ἀντιζηλίας καὶ τοῦ συμφέροντος τῶν ἰσχυρῶν, τὴν πολιτικὴν ὑποστήριξιν οὐχὶ μιᾶς ἢ δύο δυνάμεων, ἀλλ' ἀπάσης τῆς Δύσεως· ἡ Τουρκία, καὶ τοιαύτη οὖσα, ἀδύνατος ἐγένετο ἐπὶ ἔτος ὁλόκληρον κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως μιᾶς γωνίας καὶ μιᾶς σχετικῶς φύκτης ἀνθρώπων. Παρὰ τὰς συμβάσας ἐκτάκτους περιστάσεις καὶ τοὺς μεγάλους πολεμικοὺς ἀντιπερισπασμοὺς, περὶ ὧν προεξηγήθημεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, παρατηρεῖται ἐνταῦθα καὶ ἡ πραγματικὴ διαφορὰ λαοῦ χριστιανικοῦ, ἐλευθερόφρονος καὶ προοδευτικοῦ, τῶν Ἑλλήνων, πρὸς πλήθη ἀσεβῆ, δουλόφρονα καὶ ὀπισθοδρομικά, τοὺς Τούρκους. Ὁ πόλεμος ἄρα τῶν Ἑλλήνων ἦτο πόλεμος ὑπεροχῆς ἀρχῶν καὶ ἡθῶν, καὶ διὰ τοῦτο ὑπεχώρουν ἐνώπιον αὐτῶν, ὡς τὸ σκότος ἀπὸ τοῦ φωτός, αἱ ὀρδαὶ τῶν βαρβάρων, καίτοι ὑπεροπλιζομένων. Ἐὰν δὲ ἔπειτα ἡ Αἴγυπτος τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πασᾶ προώθησε τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν παρὰ τὸ χεῖλος αὐτὸ τῆς καταστροφῆς, αἷτιον τούτου ἐγένετο οὐχὶ ὑπεροχὴ τις ἡθῶν καὶ ἀνδρείας, ἀλλ' ἡ στρατιωτικὴ διοργάνωσις καὶ ἡ ἐντεῦθεν προελθοῦσα ἀνομοιότης τῶν ὅπλων καὶ τοῦ τρόπου τοῦ πολεμεῖν τοὺς Αἰγυπτίους, διοικουμένους, τὸ κυριώτερον, παρὰ Εὐρωπαίων.

Τῆς νέας Ἑλλάδος ὁ ἀγὼν οὔτε μάχας καὶ ναυμαχίας ἐκ τοῦ συστάδην, ὡς τῆς παλαιᾶς τοῦ Μιλιτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους, οὔτε ἀνδραγαθήματα μοναδικὰ καὶ ἡρωϊσμοὺς, ὡς τὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Σκιπίωνος, παρουσιάζει βεβαίως· ἀλλ' ἐξετάζων καὶ παραβάλλων τις τὴν πολιτικὴν θέσιν καὶ τὰς δυνάμεις τῶν Τούρκων πρὸς τὴν ἀπόφασιν καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν οἱ

νέοι Ἕλληνες ἐπιχείρησαν ἀγῶνα τόσῳ ἄνισον καὶ μέγαν, εὐρίσκει αὐτοὺς, εἰ μὴ ἰσοὺς, τεύλαχιστον οὐχὶ κατωτέρους ὡς πρὸς τὴν τιμὴν, τὴν ὀφειλομένην εἰς λαόν, ὅστις σώζει τὴν πατρίδα αὐτοῦ, δούλην οὖσαν, ἣ μεγαλύνει αὐτήν, κράτος μικρόν οὖσαν. Καὶ τῆς τιμῆς ταύτης ἄξιοι κατέστησαν οἱ Ἕλληνες μόνον καὶ μόνον, διότι ἡ φωνὴ τῆς δούλης θρησκείας καὶ πατρίδος ἀντήχει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, διακαιομένη ὑπὸ τῆς φλογὸς τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Καὶ ὡς ἐξακολούθησις τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα, καὶ ὡς ἐργασία πολεμικὴ καὶ πολιτικὴ, καὶ ὡς ἀποτέλεσμα σχετικὸν θεωρούμενον τὸ 1821, ὑπερέχει κατὰ πολὺ ἐκάστου τῶν ἀκολουθῶν ὀκτῶ ἐτῶν τοῦ πολέμου, καὶ συνίστησιν ἀληθῶς τὸ ἥμισυ τοῦ ὔλκου. Κατ' αὐτὸ ἐγυμνάσθησαν οἱ ὡσεπιτοπλεῖστον ἀπόλεμοι πρὸ αἰώνων Ἕλληνες τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων, ἔλαβον θάρρος στρατιωτικὸν ἐπὶ τῶν πεδίων τοῦ Ἀρεως, καὶ ἔμαθον, ἵνα περιφρονῶσι τοὺς Τούρκους, φρίκην καὶ τρόμον ἐπιβάλλοντας ἄλλοτε διὰ μόνης αὐτῶν τῆς παρουσίας. Τί οὐκ ἀποτελεῖ κακὸν τυραννία ξένη, ἀγρία καὶ πολυχρόνιος; Κατ' αὐτὸ ἐφωδιάσθησαν κατὰ μέγα μέρος οἱ Ἕλληνες διὰ τῶν ἰδίων ὅπλων καὶ ἐφοδίων τοῦ ἐχθροῦ, κύριοι γενομένοι φρουρίων, πόλεων καὶ πλοίων. Κατ' αὐτὸ ἀνεπλήρωσαν τὰ πυρπολικά τὴν δύναμιν τῶν πολεμικῶν πλοίων, ἀπωλέσθησαν δίκροτα, ἐθανατώθησαν σατράπαι, ἠχμαλωτεύθησαν ἀρχηγοὶ ὅπλων Τούρκοι, ἐφορολογήθησαν διοικηταὶ Τούρκοι καὶ τολμηρόταται ἐφοδοὶ καὶ μάχαι ἔλαβον χώραν. Κατ' αὐτὸ ἡ ἐπανάστασις ἐφηπλώθη κατὰ θάλασσαν ἀπὸ Κρήτης μέχρι Σάμου καὶ κατὰ γῆν ἀπὸ Θεσπρωτίας μέχρι Μακεδονίας. Ὑπὸ τὴν σημαίαν δὲ τῆς ἐλευθερίας ἀντικείμενον τῶν ζωηροτέρων ἐπαίνων διεκρίνετο μόνῃ ἡ πολεμικὴ ἀνδρεία, ἡ μεγαλοφυχία μόνῃ δόξα καὶ ὁ θάνατος μακαριότης. Ἐτι δὲ πλεον κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ἐτέθη διὰ τῆς οὐδετερότητος τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἡ πρώτη θάσις τῆς νομιμότητος τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Ἑλλήνων πολέμου, καὶ διὰ τῆς διοργανώσεως τῶν τοπικῶν συστημάτων

ἡ πρώτη ἀρχὴ τοῦ σχηματισμοῦ ἐθνικῆς διοικήσεως.

Οἱ Πελοποννήσιοι, ἐπὶ ἓνα καὶ ἥμισυν μῆνα νικώμενοι κατ' ἀρχάς καὶ ἀπολλύμενοι παρὰ τῶν ἔσω καὶ ἔξω βαρβάρων, ἐξ ἐναντίας ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐν Βαλτετσίῳ μάχης καὶ νίκης, ἐνίκων ἐπίσης οὐ μόνον ἐν Δολιανοῖς καὶ ἐν Λάλα, ἀλλὰ καὶ ἐν Γράνα καὶ ἐν Σαραβαλίῳ καὶ ἐν ἀπάσαις ὡσεπιπολὺ ταῖς πολιορκίαις. Τσιούτω δὲ τρόπῳ ἐντὸς τοῦ ἔτους 1821 ἐξηφάνισαν μετὰ τῶν Ἰονίων τὴν ἐπίφοδον φωλεὰν τῶν Λαλαίων, κατέστρεψαν τὸ ἐπιφοδύτερον κέντρον τῆς Τριπόλεως, ἐκυρίευσαν τέσσαρα φρούρια, τὰ μὲν τῆς Τριπόλεως καὶ Ἀκροκορίνθου μόνοι, τὰ δὲ τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς καὶ Πύλου μετὰ τῶν Πετσιοτῶν, καὶ τὸν καταστροφέα Αἰγίου, Κορίνθου καὶ Ἀργους Κεχαγιᾶ βεγῆν ἠχμαλώτευσαν μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐπισήμων Τούρκων, καὶ μάλιστα τοῦ Χουσεὴν Κιαμὴλ βεγῆ καὶ τοῦ Μεχμέτ Σαλήχ, τοποτηρητοῦ τοῦ νέου Μόρα Βασιλεῖ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶ. Ἡ ζημία αὐτῶν ὕλικῶς μὲν ἐγένετο μεγάλη ἔνεκα τῶν διαφορῶν καταστροφῶν, στρατιωτικῶς δὲ μικρά, διότι μόλις περὶ τοὺς χιλίους ἀπώλεσαν διὰ τῶν ὅπλων, ἐν ᾧ ἡ τῶν Τούρκων λογίζεται περὶ τοὺς δεκακισχιλίους.

Οἱ Νησιῶται τῆς Ὑδρας, Πετσῶν καὶ Ψαρῶν, ὡς καὶ τῆς Κάσσου ἐν μικρογραφίᾳ, ἐθαυμάσθησαν οὐ μόνον ὡς τολμηροὶ στρατιῶται κατὰ θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπαράβλητοι πατριῶται ἐπὶ χρηματικαῖς θυσίαις. Αὐτοὶ ἐσχημάτισαν στόλον, ὑπερεχούσης τῆς Ὑδρας, διετήρησαν τοσαύτας πολιορκίας παρὰ τῶν φρουρίων, ἐφρούρησαν τὸ Αἰγαῖον, ἐνεψύχωσαν τὴν ἐπανάστασιν ἐν Θεσσαλομαγνησίᾳ, Μακεδονίᾳ καὶ Κρήτῃ, καὶ ἐλυμήναντο τὴν ἐμπορικὴν σημαίαν τοῦ ἐχθροῦ καθ' ἅπασαν τὴν Μεσόγειον. Αὐτοὶ ἠθριάμβευσαν εὐ μόνον ἐν Ἰωνίᾳ, Ἰμβρῳ, Ἐρέσσῳ καὶ ὑπὲρ τῆς Σάμου, πολλὰς ἀναχαιτίσαντες ἀποβάσεις διαποντίους, ἀλλὰ καὶ κατὰ μέτωπον ἀντέστησαν κατὰ τοῦ ἠνωμένου ἐχθρικοῦ στόλου ἐν τῇ Ἀχαϊκῇ θαλάσῃ. Οἱ δὲ Σάμιοι, τολμήσαντες κατὰ πρῶτον ἐναντίον τοῦ τηλεβολισμοῦ καὶ τῶν ἀποβάσεων τοῦ σουλτανικοῦ στόλου, ἀπώθησαν ἔπειτα

εἰς διάστημα ἐντὸς τῆς Ἀσίας εἰκοσιπεντάωρον τοὺς κατοίκους τῶν καταντικρὺ παραλίων Τούρκους. Οἱ δὲ Κρήτες, καίτοι πολλῷ ἀσθενέστεροι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων κατὰ πάντα, ἀπεφάσισαν τολμηρότεροι, δεινὰ ὑπέστησαν ἄπειρα, καὶ νῦν μὲν νικῶμενοι, νῦν δὲ νικῶντες, ἡσφάλισαν διὰ τὸ ἔτος 1821 τὴν ἐπαναστατικὴν θέσιν ἑαυτῶν, θριαμβεύσαντες κατὰ τῆς διπλῆς καὶ ἰσχυρᾶς ἐκστρατείας τῶν Τούρκων τῆς Ρυθίμνης. Ἡ στρατιωτικὴ καὶ ὕλική ζημία τῶν μὲν ναυτικῶν καὶ Σαμίων οὐδενὸς λόγου ὑπῆρξεν ἰδίᾳ, τῶν δὲ Κρητῶν μεγάλη, λογιζομένων ὑπὲρ τοὺς χιλίους πεντακοσίους τῶν ἀπολεσθέντων ἐκ τοῦ πολέμου, τῶν ὀχλαγωγιῶν καὶ τῶν σφαγῶν τῆς ἐξουσίας. Ἐξ ἐναντίας ἐξέλιπον ἐν μέρει μὲν Τούρκοι τῆς Κρήτης διὰ τοῦ πολέμου περὶ τοὺς χιλίους, Ἀσιανοὶ δὲ καὶ ἄλλοι κατὰ θάλασσαν φονευθέντες, πυρποληθέντες, πνιγέντες καὶ αἰχμαλωτευθέντες περὶ τοὺς τρισχιλίους.

Οἱ ἔσω τῶν Θερμοπυλῶν Ἀνατολικοελλαδίται, κατὰ μέρος ἐπαναστάντες συγχρόνως μετὰ τῶν Πελοποννησίων, ἀμέσως ἐκαθάρισαν τὴν χώραν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἔσω Τούρκων, ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῖς φρουρίοις τῆς Εὐβοίας κλεισθέντων, καὶ ταχέως, καθ' ἃ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι, ἐπεδάρυνθησαν ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς ἐπιδρομῆς τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶ καὶ Ὁμέρ Βρυώνου. Τῶν πολεμίων αὐτῶν ἡ ἄμεσος ἐν ταῖς Θερμοπύλαις μεγάλη νίκη συνεπέας ἤθελεν ἔχειν γενικωτάτας καὶ ὀλεθριωτάτας, εἰ μὴ ἀντεζυγίζετο διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῆς Γραβιάς, τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ θριάμβου τῶν Βασιλικῶν. Καὶ ἐνταῦθα ἡ πολιτικὴ ὑπόκρισις καὶ αἱ παραχωρήσεις τῶν ἐχθρῶν πρὸς τὴν ἐπάνοδον τῶν κατοίκων εἰς τὴν ὑποταγὴν ἀπέτυχον ὅλως. Ἐλαχον ὅμως οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κατὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἰσβάλλοντων ἐχθρῶν διάφορον τὴν τύχην. Ἐκεῖνοι μὲν ἐγένοντο αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου, οὗτοι δὲ διεσώθησαν ἐξελλόντες τῶν Θερμοπυλῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1821. Κατὰ τὸ τμήμα δὲ αὐτὸ, μὴ λογιζομένης τῆς ἀπείρου ὕλικῆς ζημίας, ἀπωλέσθησαν κα-

τὰ τὸ ἔτος τοῦτο Τούρκοι μὲν ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους, Ἕλληνες δὲ περὶ τοὺς ὀκτακοσίους. Ἀλλ' ἡ ἀπώλεια τῶν ἡρώων Ἀθανασίου Διάκου καὶ Ἡλία Μαυρομιχάλου δι' οὐδεμιᾶς ἄλλης τῶν Τούρκων συγκρίνεται.

Οἱ Δυτικοελλαδίται ἐξ ἐναντίας οὐδὲν τῶν ἀνωτέρω κακῶν ὑπέστησαν. Καταστρέψαντες τοὺς Τούρκους τοῦ Ἀγρινίου καὶ Ζαπκντίου, καὶ νικήσαντες τὸν Ἰσμαήλ πασσᾶν Πλιάσαν ἐν τῷ Θυάμῳ, ἐξησφαλίσθησαν, διότι τὸ βάρος τῆς Ἀλβανίας καὶ τοῦ μεγάλου στρατοῦ τῶν Ἰωαννίνων ἔφερον κυρίως οἱ Σουλιῶται. Μόνην δὲ ἐνασχόλησιν εἶχον τὰς πολιορκίας Ναυπάκτου καὶ Ἀντιρρίου, ὡς καὶ τὸν ἔξω τοῦ Θυάμου κατὰ τῆς Πλάκας καὶ Ἄρτης πόλεμον μετὰ τῶν Σουλιωτῶν. Ἐντεῦθεν οὔτε ἔπαθον καταστροφὰς ὑλικὰς μέχρι τέλους τοῦ 1821, οὔτε ἐζημιώθησαν στρατιωτικῶς ζημίαν ἀξίαν λόγου, ἐν ᾧ οἱ Τούρκοι αὐτῆς, κάτοικοι καὶ Ἀλβανοὶ, ἐξέλιπον περὶ τὰ ὀκτακόσια ὅπλα.

Οἱ δὲ Σουλιῶται, ἡ περιώνυμος ὄντες πολεμικὴ ἀκρόπολις τῆς ἑλληνικῆς Ἠπείρου, ὅσω μικροὶ ἀριθμητικῶς, τόσω ἰσχυροὶ στρατιωτικῶς, κατ' οὐδὲν καὶ ἤδη ὑστέρησαν τῆς προτέρας ἑλληνικότητος αὐτῶν καὶ πολεμικῆς δόξης. Αὐτοὶ ἐγένοντο οὐ μόνον ὁ πρῶτος σπινθήρ, ἀλλὰ καὶ ἡ πρώτη κατὰ γῆν ἀσπίς, τοῦ πολέμου. Μυθολογεῖ τις ἴσως περιγράφων, τίνι ἀνεκτήσαντο τρόπῳ τὴν πατρίδα αὐτῶν οἱ ἄνδρες οὗτοι, καὶ διὰ τίνος περιέπλεξαν ἀπάτης καὶ Ἀλῆ πασσᾶν καὶ σουλτανικοὺς καὶ Τουρκαλβανούς, τὴν μὲν Ἀλβανίαν καταθρουνήσαντες, τὸν δὲ χεῖμαρρόν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τῶν Ἰωαννίνων οὐδετερώσαντες κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ὡς πρὸς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς λοιπῆς Στερεᾶς δι' ἴδιον αὐτῶν λογαριασμόν. Ἀλλ' οὐδὲν βεβαιότερον, ἢ ὅτι, παρὰ ταῦτα πάντα, καὶ ὀλίγοι μὲν λογιζόμενοι ὡς στρατὸς, ἀλλ' ἕκαστος θεωρῶν ἑαυτὸν ὡς ἐν ὁλόκληρον Σούλιον, ἐνίκησαν οἱ Σουλιῶται ἐν μὲν τοῖς Θεριακοῖς τοὺς Γκέγκιδας, ἐν δὲ τοῖς Τσαριτσανοῖς τοὺς Τσάμιδας, ἐν δὲ τοῖς Λελόβοις τὸν Σουλεϊμᾶν πασσᾶν, ἐν δὲ τοῖς Βαχιάδαις τὸν Χουμᾶν πασσᾶν, ἐν δὲ τῇ Πλάκᾳ τὸν

Τοπὰλ Ἀλῆ πασσᾶν καὶ ἐν τοῖς Πέντε Πηγαδίοις τὸν Μουσταφᾶ πασσᾶν καὶ Σουλτα Κόρτσαν. Ἀλλὰ τὸ ἔκτακτον τοῦτο φαινόμενον καὶ κατὰ τοῦ πολέμου τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ πρὶν καὶ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔπειτα, ἐπόμενον ἦτο ὅπως ὑποκύψῃ μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τὰς συνεπειάς, ἐν γένει μὲν τῶν ἀποτυχιῶν τῶν ἐν τῇ Δακίᾳ, Ἡπεύρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἐπαναστατικῶν κινημάτων, ἰδίως δὲ τῆς ἀποχωρίσεως τῶν Τουρκαλθανῶν συμμάχων. Αὐτὰς οἱ Σουλιῶται προσήνεγκον τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τὸ 1821, ζημιωθέντες ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ἄνδρας, τοὺς δὲ βαρβάρους ζημιώσαντες πλέον τῶν δισχιλίων.

Κατὰ τὸ πρῶτον τοῦτο ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως οἱ Τοῦρκοι ἐξ ἐναντίας ἴσχυσαν, ἵνα καταβάλωσι τὴν κίνησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου καὶ τὴν ἐν τοῖς νομοῖς Ἡπεύρου, (ἐξαίρέσει τοῦ Σουλίου,) Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας. Ὁ Ὑψηλάντης καὶ αἱ ἐπαρχίαι αὗται ἐγένοντο θυσία ἱερὰ ὑπὲρ τοῦ ὅλου. Οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τούτοις ἴσχυσαν, ἵνα σιτίσωσι φρουρίά τινα παράλια κινδυνεύοντα, καταστρέψωσι δὲ πόλεις τινὰς καὶ κυριεύσωσι τῆς Οἰάνθης τὰ πλοῖα· ἀλλὰ, καὶ μεθ' ὅσῃν ἀνέπτυξαν δύναμιν, ἐκστρατεύσαντες δις ἐντὸς τοῦ ἔτους κατὰ θάλασσαν καὶ πολάκις κατὰ γῆν, καὶ ἔτι μεθ' ὅσῃν ἂν ἔλαβον ἐξωτερικὴν ὑποστήριξιν πλυχίαν, ἥ ἔχυσαν αἷμα ἀθῶον, ἥ ἐδειξαν ὠμότητας θηριώδεις, ἐν μόνον κατάρθωσαν, τὸν περιορισμὸν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν καταστροφὴν, τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκτὸς δὲ τῶν λόγων, οὕς ἀνεπτύξαμεν ἄλλοτε, τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ὀφείλεται πρὸ πάντων μὲν εἰς τὴν πανίσχυρον ἀντίληψιν τοῦ ὑψίστου Θεοῦ, ἐπομένως δὲ εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς τῶν πατριωτικῶν ἀρετῶν τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν. Κυρία ἀποστολὴ τοῦ ἔτους 1821 ἦτο ἡ, τε κινήσις καὶ ἡ κατὰ παντὸς κινδύνου συντήρησις τῆς ἐπαναστάσεως, ἔστι καὶ ἐν μικροτέρᾳ περιφερείᾳ. Ἰδοὺ ὅ, τι κατωρθώθη μέγα. Ἐὰν ἡ ἐπανάστασις ἐστερήθη τοῦ ἐνὸς ἀρχηγοῦ αὐτῆς· ἐὰν ὡς ἐκ τούτου ἤλπισαν καὶ Τοῦρκοι καὶ ἄλλοι τινὲς, καί τοι μὴ

Τοῦρκοι, συνεπῆ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς· ἡ κοινὴ ὅμως ἀνάγκη καὶ ὁ πατριωτισμὸς τῶν διαφόρων κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀρχηγῶν, στρατιωτικῶν τε καὶ πολιτικῶν, ὑπὸ τὴν μίαν καὶ διὰ τῆς αὐτῆς αὐταπαρνήσεως ἐργαζομένων ἰδέαν τῆς κοινῆς σωτηρίας, καὶ τὸν ἓνα ἀρχηγὸν ἀνεπλήρωσαν ἐπαξίως καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν φανερῶν καὶ κρυφίων ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος διέψευσαν. Ὡσαύτως, ἐὰν ἡ ἐπανάστασις ἀπώλεσεν ἐν μέρει ἐπαρχίας τινὰς κατὰ γῆν, ἐν γένει ὅμως ἐκτήσατο πολλὰ ἠθικὰ καὶ ὕλικά στηρίγματα καὶ πλεονεκτήματα, ἐσωτερικῶς μὲν κυρία γενομένη φρουρίων, πόλεων, ὅπλων, δημοσίων πόρων καὶ πολεμικοῦ πνεύματος, ἐξωτερικῶς δὲ ἀποδόσασα τοῖς μαχομένοις τὴν πολύτιμον κληρονομίαν τοῦ προγονικοῦ ὀνόματος, ὅλως παραδεδομένου τῇ λήθῃ, καὶ διὰ τῆς προκαλεσθείσης συμπαθείας καὶ πάσης δυνατῆς συνδρομῆς ἐνόσασα τούτους μετὰ τῶν λαῶν τῆς μεγάλης εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας.

Ἐν παντὶ πολέμῳ κατὰ τυραννίας οἱ ἐπαναστάται ῥέπουσι συνήθως εἰς τὰ ἄκρα σφαγῶν ἀδίκων καὶ ὠμοτήτων τῶν μᾶλλον ἀπανθρώπων. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐπαναστάσει τῆς Ἑλλάδος συνέβη πᾶν τὸ ἐναντίον. Ἐν ᾧ οἱ ἐπαναστάται ἐκηρύχθησαν πολέμιοι κατὰ μόνης τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας, οἱ Τοῦρκοι ἀντεκηρύχθησαν καθ' ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ προσέει καθ' ὅλων τῶν ὁμοδόξων λαῶν, εἰς διαφόρους ἐθνικότητας ἀναγομένων. Ἐπομένως, ἐν ᾧ οἱ ἐπαναστάται ἐπολέμουν μόνους τοὺς ὅπλα φέροντας Τούρκους, οἱ Τοῦρκοι ἔσφαττον, διήρπαζον καὶ κατέστρεφον καὶ τοὺς μὴ φέροντας ὅπλα ἐκ τῶν Ἑλλήνων, συμπεριλαμβάνοντες μετὰ τούτων καὶ Βουλγάρους καὶ Μαυροβουνίους καὶ Κροάτας καὶ ἄλλους. Οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες ἐπασχίλωσαν Τούρκους, ἢ ἐψήσαν ζῶντας, ἢ ἐβασάνισαν, ἢ ἀπηγχόνισαν αἰχμαλώτους ἐκ τῶν ἐπικαρσίων τῶν πλοίων λόγῳ θριάμβου, ὡς ἔπραττον οἱ Τοῦρκοι. Οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες ἐπώλησαν ἐν πληθούσαις ἀγοραῖς αἰχμαλώτους Τούρκους παντὸς γένους καὶ ἡλικίας, ἢ ἐβίασαν εἰς τὴν ἀλλαξοπιστίαν, ἢ κατήσχυαν δημοτελῶς τὰ ἱερὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν ἠθικὴν, ὡς

ἐπραττον οἱ Τοῦρκοι. Ἰδίως δὲ τὴν μνήμην τῶν ἀδίκων καὶ ἀδιακρίτων σφαγῶν Κωνσταντινουπόλεως, Ἀδριανουπόλεως, Θεσσαλονίκης, Κύπρου, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἐν ὀλιγολογία μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας· τὴν μνήμην τῶν λεγομένων «ῥεμπελιῶν» (ὀχλαγωγιῶν) Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης, Κρήτης καὶ τοσοῦτων ἄλλων τόπων· τὴν μνήμην τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ τῶν Κυδωνιῶν καὶ Σαμοθράκης, «οὐδ' ἂν ὁ πᾶς αἰὼν ἐξαλείψειε». Διὰ ταῦτα ἡ ἠθικὴ ὑπεροχὴ τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τῶν τυράννων κρίνεται ἀσύγκριτος· ἡ γενομένη ὅμως τῷ 1821 ζημία τῶν Ἑλλήνων, ὕλικῶς μὲν λογιζομένη εἰς κινητὰς καὶ ἀκινήτους περιουσίας καταστραφείσας ἐκ τοῦ πυρὸς, δημευθείσας ἢ διαρπαγείσας, ὑπάρχει ἀνυπολόγιστος· ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν θυσιασθέντων παρά τε τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου, ὑπερβαίνει ἐν συνόλῳ τοὺς τριακονταχισχιλίους.

Τοιαύτην διέτρεξε κατὰ τὸ 1821 πορείαν ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἣν τὸ πρῶτον εἶδον ἡ μὲν διπλωματικὴ Εὐρώπη ὡς μωρὰν, ἐλεεινολογοῦσα αὐτήν, ἡ δ' ὑψηλεύχην Τουρκία ὡς αὐθάδη, φροντίζουσα, ὅπως τιμωρήσῃ αὐτήν. Ἀλλ' ὁ χρόνος καὶ τὰ πράγματα ἀφείλον τὴν πλάνην τῆς πρώτης, καὶ ἐταπείνωσαν τὴν ἀγερωχίαν τῆς δευτέρας.

Σχηματίζουσι τὸν παρόντα τόμον Κεφάλαια δεκατρία ἀπὸ τοῦ ΙΔ' μέχρι τοῦ ΚΣΤ', συμπληροῦντα τὸ Μέρος Γ', ἥτοι τὸ πρῶτον τῆς ἐπαναστάσεως ἔτος. Ἐξ αὐτῶν τὸ μὲν πρῶτον, ὃ ἐστὶ τὸ ΙΔ', πραγματεύεται τὰ περὶ οὐδετερότητος τῆς Λουβιάνης, τὰ περὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς πορείας τῶν διαφορῶν μυστικοσυμβουλίων, καθὼς καὶ τὰ περὶ τῶν ἀμέσως συγκροτηθεῖσων φιλελληνικῶν ἐταιριῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀποροῦμεν ἀληθῶς, ἐν τίνι λόγῳ οἱ πρὸ ἡμῶν γράψαντες οὐδεμίαν ἐπέστησαν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς οὐδετερότητος, ἧς ἄνευ ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων ἠπειλεῖτο, μόλις γεννηθεῖσα, τὴν δυστυχῆ τύχην τῶν συγχρόνων ἐπαναστάσεων τῆς Ἰταλίας καὶ Ἰσθρίας. Ἀναγκαιοτέρους δὲ καὶ οὐσιωδεστέρους πολλῶν

ἄλλων θεωρήσαντες ἡμεῖς διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολέμου τοὺς λόγους καὶ τὰς συνεπείας μιᾶς ἀποφάσεως, ἣτις ἐδέσμευσε τὴν τότε Ἰερὰν Συμμαχίαν, ἐτίμησε τὴν Εὐρώπην καὶ πρωτίστην ἔδωκε ζωτικότητα εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἑλλάδος, συνετάξαμεν τὸ Κεφάλαιον ΙΔ'. ἀλλ' ὁμολογοῦμεν, ὅτι συνετάξαμεν τοῦτο ἐκ τῶν ἐνόντων ὡς σχέδιόν τι ἀκριβεστέρου ἔργου ἐν τῷ μέλλοντι, διότι, καὶ μεθ' ὅσας ἂν ἐνηργήσαμεν καὶ προεκάλεταμεν ἐρεῦνας ἔσω καὶ ἔξω τῆς Ἑλλάδος, οὔτε τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Λουδιάνῃ συνόδου εὔρομεν, οὔτε ἄλλην πρὸς βοήθειαν τῆς προθέσεως ἡμῶν ὕλην ἀρμοδίαν ἐτύχομεν.

Τὸ ἐπόμενον Κεφάλαιον ΙΕ' ἄρχεται τῶν τῆς Κρήτης, συνεχιζόμενον μετὰ τοῦ Κεφαλαίου ΚΔ'. Τῆς νήσου αὐτῆς τὰ πολεμικὰ ἔργα καὶ τὰ ἄλλα πράγματα σχηματίζουσιν ἄνευ ἀμβολίας πολὺ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος μέρος ἐξαίρετον· ἀλλ' ἐξηγήθημεν ἄλλοτε (α), ὅτι «οὐκ εἴμεθα οἱ ἀπανταχοῦ παρόντες», καὶ ἤδη ὁμολογοῦμεν, ὅτι μικράν τινα καὶ σποραδικὴν εὐρέθημεν ἔχοντες ὕλην ἰδίαν ὡς πρὸς τὰ τῆς Κρήτης, μὴ δημισιευθεῖσιν· ἕνεκα δὲ τούτου ἀναρμόδιοι ἐτύχομεν, ὅπως πληρώσωμεν τὰς τυχὸν ἐλλείψεις, ἢ ἐκλυκμίσωμεν διὰ τοῦ πτύου ἰδίων γνώσεων καὶ πείρας τὰ τυχὸν λάθη ἢ παραμορφώσεις ἄλλων. Διὰ τὴν ἀνάγκην αὐτὴν, καὶ προσέτι διότι ἐστερούμεθα τῶν μέσων, ἵνα συμβουλευθῶμεν τοὺς ἐν Σύρῳ, Μήλῳ καὶ ἄλλαχοῦ γέροντας Κρητάς, λείψανα ἔντιμα ἐκ τῶν λαβόντων σπουδαῖον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν μέρος, ὡς βάσιν ἐλάβομεν τοὺς πρὸ ἡμῶν γράψαντας Τρικούπην καὶ Κριτοβουλίδην, μικρὰ προσθέσαντες καὶ τὰ πολλὰ ἐπὶ τὸ συνοπτικώτερον περιλαβόντες. Καθὼς τοῦ Κριτοβουλίδου, ὡς ἐγνωσμένου Κρητὸς καὶ συναγωνιστοῦ, οὕτω καὶ τοῦ Τρικούπη τὰ περὶ Κρήτης γεγραμμένα εἰσὶ κυρίως ἔργον Κρητὸς, καθ' ἃ ἐπληροφόρησαν ἡμᾶς, δοθὲν πρὸς αὐτὸν ὡς πρώτη ὕλη· ἀλλ' ἐν πολλοῖς προετιμήσαμεν τὸν Κριτοβουλίδην, ὡς ἐπελθόντα καὶ ἀκριδέστερον ἐξετάσαντα τὰ πράγματα.

(α) Ὅρα ἐν τῇ σελ. μα' τῶν Προλεγόμενων τοῦ τόμου Γ'.

Ἐν τῷ Κεφαλαίῳ ΙΕ' ἐκτίθενται αἱ δυσκολίαι, ὧν ἕνεκα ἐπῆλθε βραδεῖα ἢ κίνησις τῆς Κρήτης, τὰ πρῶτα γενναῖα ἔργα τῶν ὀπλισθέντων Κρητῶν καὶ αἱ κατὰ τῶν ἀόπλων σπαρχματώδεις σφαγαὶ τῆς ἐξουσίας καὶ τῶν ὀχλαγωγῶν Τούρκων τοῦ τόπου. Ἐν δὲ τῷ ΚΔ', κλείονται τὸ ἔτος 1821, περιλαμβάνονται αἱ σημερινικώτεραι τῆς 6 ἰουλίου καὶ 4 αὐγούστου νίκαι τῶν Κρητῶν κατὰ τῶν Τούρκων, ἐκστρατευσάντων δις εἰς τὰ Σφακία, διάφοροι πρεσβεῖαι πρὸς τὸν Ὑψηλάντην περὶ βοηθειῶν, ἄλλα τε καὶ ἡ ἀρχηγία τοῦ Ἀφεντούλιεφ Κομνηνοῦ. Ἐὰν συνώδευε τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν γενναιότητα τῶν Κρητῶν συστηματικότης πολέμου τοιαύτη, οἷα διεῖπεν αὐτὸν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ τοῖς λοιποῖς τμήμασι τῆς Ἑλλάδος, ὡς βέβαιον παραδεχόμεθα, ὅτι ἢ ἐπανάστασις οὐ μόνον ἐγενικεύετο ταχέως καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον, ἀλλὰ καὶ ἀκατάβλητος ἐν τῷ μέλλοντι ἀπέβαινε πράγματι, εἰ καὶ οὐδέποτε κατεβλήθη ἤθει, τοσάκις ἀνανεωθείσα κατὰ τὸν ἀγῶνα καὶ μετέπειτα.

Τῶν Κρητικῶν ἔπονται τὰ Πελοποννησιακὰ ἀπὸ τοῦ Κεφαλαίου ΙΣΤ', συνεχιζομένου μετὰ τοῦ Κ' καὶ ΚΕ'. Ἡ ἀνωτέρα ἀρχηγία τοῦ Ὑψηλάντου, αἱ διάφοροι μάχαι, ἡ πτώσις φρουρίων, ἡ ἔφοδος κατὰ τῆς Ναυπλίας, αἱ περὶ τοπικοῦ συστήματος πολιτικῆς ἔριδες ἐν Βερβένοις καὶ Ζαρακόβῃ, ἡ στάσις κατὰ τῶν προκρίτων, ἡ συγκρότησις τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας καὶ ἡ πολιτικὴ ἀποτυχία τοῦ Ὑψηλάντου, ἰδοὺ τὰ ἀξιολογώτερα τῶν μέχρι τέλους τοῦ 1821 γεγονότων ἐν τῇ Χερσονήσῳ. Κατὰ τὴν περίδον αὐτὴν ἡ ἐπανάστασις ἔλαβε χαρακτῆρα συστηματικώτερον καὶ διεύθυνσιν κεντρικωτέραν ἐκ τῆς πηρυφίας τοῦ Ὑψηλάντου· ἐνεψυχώθη δὲ διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ πνεύματος καὶ τῶν συνδρομῶν, ἡνδρώθη διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ Λάλα καὶ τῆς κατοχῆς φρουρίων, καὶ συνετμήθη περιορισθεῖσα ἐν ταῖς πολιτορχαῖς Πατρῶν, Μεθώνης, Κορώνης καὶ Ναυπλίας.

Τῶν Πελοποννησιακῶν ἀκολουθοῦσι τὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Κεφαλαίου ΙΖ', συνεχιζομένου μετὰ τοῦ ΚΒ'.

Ἐὰν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἡ ἐπανάστασις συνετμήθη ἐνεργητικῶς, κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν ὁμῶς Ἑλλάδα περιωρίσθη παθητικῶς ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας τῶν ὅπλων τῆς Θεσσαλομαγνησίας καὶ Μακεδονίας. Δύναται δέ τις εἰπεῖν, ὅτι ὁ περιορισμὸς οὗτος προεμήνυνεν ἔτι κατὰστροφὴν μεγάλην, ἵνα μὴ εἴπωμεν γενικὴν, εἰ μὴ ἐμεσολάβει ἡ κρίσιμος τῶν Βασιλικῶν μάχη ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων. Ἐνεκα ταύτης εὐ μόνον ἀνεστάλησαν ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ ἐπεβλήθη εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ ἀπριλίου καὶ ἔπειτα εἰσβαλόντας Τούρκους ἡ ἐκ τῶν Θερμοπυλῶν ἔξοδος. Τὰ δ' ἄλλα πάντα, ἥτοι αἱ κατὰ τὴν Λεβαδείαν, Λοκρίδα, Εὐβοίαν καὶ Κιθαιρῶνα μάχαι, ἡ πελοποννησιακὴ βοήθεια, ἡ εἰς Ἀθήνας εἰσόδος τοῦ Ὁμέρ Βρυῶνου, ἡ ἐπανάληψις τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, αἱ γενναῖαι κατ' αὐτῆς ἔφοδοι κλπ. θεωρηθείτωσαν ὡς τακτικὴ τις τοῦ πολέμου καὶ γεγονότα συνήθη ἐν ἐποχῇ τοιαύτῃ. Σημειώσεως δὲ ἀξία ἐστὶν ἡ εἰδικὴ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἐν γένει ἐπαισθητὴ ἀπώλεια δύο ἡρώων, τοῦ μὲν Ἀθανασίου Διάκου ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως, τοῦ δὲ Ἡλίου Μαυρομιχάλου ὀλίγω μετὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐπαναστάσεως, καθ' ὃν καιρὸν οὐδεμία τοιαύτη συνέβη οὔτε κατὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, οὔτε κατὰ θάλασσαν. Ἐπαισθητὴ σχετικῶς ἐγένετο καὶ ἡ ἀπώλεια τοῦ πρώτου ὀπλαρχηγοῦ τῆς Θεσσαλομαγνησίας Βασδέκη καὶ τοῦ πρώτου ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ κινήματος Ἐμμανουὴλ Παπᾶ.

Κατόπιν ἔρχονται τὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Κεφαλαίου ΙΗ', ὅπερ ἐνοῦται μετὰ τοῦ ΚΓ'. Κύριον πρόσωπον τούτων παρουσιάζει τὸ Σούλιον, οὗ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν τόλμην στεφανοῦσιν ἄλλαι τε πολλαὶ καὶ ἰδίως αἱ τῶν Πέντε Πηγαδίων μάχαι. Ἀξία ἔμως ἰδιαζούσης τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ κρίνεται ἡ σμικρὴ αὕτη μερὶς τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων, εὐ μόνον διότι ὑπερίσχυεν ἀντιπολεμοῦσιν ἀδιακόπως κατὰ μυριάδων ἐχθρῶν, καὶ τούτων γειτόνων ὡσεπιτοπολὺ καὶ ἐκ τῶν μαχιμωτάτων

ὄντων, ἀλλὰ καὶ διότι πλείστην ἔδειξε σύνεσιν καὶ μεγάλην ἐξήσκησεν ἐπιτηδειότητα, σύρουσα εἰς ἑαυτὴν καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ καὶ τοσούτων Τουρκαλβανῶν ἰσχυρῶν τὰ ὅπλα. Ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ τῆς Ἑλλάδος μέρει ἐπολέμησαν, ἢ οὕτως ἢ ἄλλως, ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων Τοῦρκοι κατὰ Τούρκων, οὔτε ἐπολεμήθησαν Τοῦρκοι πολλοὶ ὑπὸ ὀλίγων Ἑλλήνων. Καθ' ἣν σιγμὴν ὅμως οἱ Σουλιῶται προσέθεντο, ἵνα συνεχισθῶσι μετὰ τῶν ἐντὸς τοῦ Θυάμου ἐπαρχιῶν διὰ τῆς κυριεύσεως τῆς Ἀρτης, εἰς ἣν εἰσῆλθον μετὰ τῶν Ἀκαρνανοαιτωλῶν, ἀναγκασθέντες ἐξ ἐναντίας ἐπενῆλθον εἰς τὰ ἴδια, ἕως οὗ ἐνισχυθῶσι διὰ τῆς βοθηθείας τῶν Πελοποννησίων, ἀφ' οὗ ἀπώλεσαν τῶν Τουρκαλβανῶν τὴν συμμαχίαν.

Τὰ Κεράλεια ΙΘ' καὶ ΚΑ' συμπληροῦσι τὰ νησιωτικὰ τεῦ ἔτους 1821, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ἐφόδου τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατὰ τῆς Σάμου, καὶ φθίνοντα εἰς τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ Κερατείου κόλπου. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ναυτικὴν ἐκστρατείαν τῶν ἐχθρῶν, πολλῶ ἰσχυρωτέραν τῆς πρώτης καὶ ἐπιφοδωτέραν γενομένην, ἐδοκιμάσθη πραγματικῶς περὶ τε τὴν Σάμον καὶ κατὰ τὴν Ἀχαϊκὴν θάλασσαν, τί δύναται καὶ ἐκ τοῦ συστάδην ὁ ὅλως ἄνισος καὶ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ κατὰ τὴν ὅπλισιν ἑλληνικὸς στόλος. Ὅσα δ' ἂν ἐπραξεν ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς, παράλια μόνον φρούριά τινα σιτίσας καὶ τὰ πλοῖα τῆς Οἰάνθης αἰχμαλωτεύσας, οὐδὲν λογίζονται συγκρινόμενα, εὐ μόνον ἐν μέρει πρὸς τὰς ἀτυχίας, οἷας ἔλαθε περὶ τὴν Σάμον καὶ ἔμπροσθεν τῶν Καλαμῶν καὶ τῆς Ἀχαΐας, ἀλλ' ἐν γένει πρὸς τὸ διπλοῦν ἐπενεχθὲν ἀποτελέσμα τῆς ματαιωθείσης ὑποταγῆς τῶν νήσων καὶ τῆς ἀδυνατοῦ γενομένης συνδρομῆς αὐτοῦ εἰς τὰς κατὰ γῆν συγχρόνους κινήσεις. Παρατηρητέον δὲ μετὰ λύπης σύμπτωσιν τινα περιέργον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Καθὼς ὁ Τοῦρκος ναύαρχος Καρᾶ-Ἀλῆς, ἀναπλέων πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, ἀπεφλέγμαινε σκληρῶς κατὰ τῶν Σαμοθρακῶν, καίτοι ὑπηκόων, ἐπὶ προφάσει μὴ ἀποστατήσωσιν· οὕτω καὶ ὁ Χριστιανὸς ἀρμοστής Μείτλανδ ἐξεδικήθη ἀπηνῶς κατὰ τῶν Ἑπτανή-

σίῳν, καίτοι ἡρεμούντων, λόγῳ μὲν ὅτι εἰς ἡ δύο Ζακύνθιοι ἐπυροβόλησαν κατὰ στρατιωτῶν, κυρίως δὲ ἵνα ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος εἰς δεξιὸς ἐπὶ βοηθήμασι βραχίῳν.

Τὸ τελευταῖον Κεφάλαιον ΚΣΤ', πολιτικὸν ὅλως, πραγματεύεται περὶ τῶν κατὰ τὴν Στερεάν καὶ τὴν Πελοπόννησον τοπικῶν συστημάτων. Τὰ διατρέξαντα περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τριῶν ἐν Ἀμφίσσῃ, Μεσολογίῳ καὶ Ἀργεὶ συνελεύσεων, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἀποτελεσμα τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, ὃ παρὰλληλος τῶν ὀργανισμῶν καὶ τὰ παρόμοιά εἰσιν, ὅτι διὰ τῆς δυνατῆς ἀκριθείας τε ἅμα καὶ συντομίας περιγράφομεν. Ἐν ἀγνοίᾳ μᾶλλον, ἢ ἐν γνώσει, παρελείφθησαν παρ' ἄλλων πολλαὶ πολλοῦ λόγου περιστάσεις, εἰς φῶς φέρουσαι εὖ ὀλίγας ἀληθείας· ἀλλ' ἐπιληφθέντες τούτων ἡμεῖς, ὑπ' οὐδενὸς βεβαίως ὥρμηθμεν σκοποῦ ἄλλου, ἢ ὑπὸ μόνου τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ἔχομεν ἀναδεχθέντες τὴν περιγραφὴν τῶν πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων τοῦ ἀγῶνος.

Δίδοντες δὲ πέρας εἰς τοῦ παρόντος τόμου τὰ προλεγόμενα, ὁμολογοῦμεν κατὰ καθήκον, οἷαν ὀφείλομεν εὐγνωμοσύνην καὶ πρὸς τοὺς λογίους τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν ἐκείνους, οἵτινες αὐθορμήτως ἀνεδέχθησαν, οἱ μὲν πλέον, οἱ δὲ ἥττον, τὴν περὶ τῆς συγγραφῆς ἡμῶν κρίσιν καὶ εὐνοϊκὴν σύστασιν, μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ τόμου Γ'. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Κωνσταντίνος Φρεαρίτης καὶ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος, ὡς καὶ οἱ συντάκται τοῦ Ἡλίου Παναγιώτης Σούτσος, τῆς Ἀνεγέρσεως Γρηγόριος Καμπούρογλους, τῆς Ἐφημερίδος τῶν Φιλομαθῶν Δημήτριος Πανταζῆς (α) καὶ τῆς ἐν Τριπόλει Ἀρχαδίας Θεόδωρος Ῥηγόπουλος.

Ἀθήνησι τῇ 15 ὀκτωβρίου 1861.

Ι. ΦΙΛΗΜΩΝ.

(α) Ἡ ἐν τῷ ἀπὸ 14 ἰανουαρίου 1861 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῶν Φιλομαθῶν ἀρξαμένη δι' ΑΡΘΡΟΥ Α'. πραγματεία τούτου μένει εἰσέτι ἀτελής, μὴ δημοσιευθέντων τῶν ἐπιλοίπων ἀρθρῶν. Ἀγνοοῦμεν βεβαίως τοὺς κυρίους τῆς διακοπῆς αὐτῆς λόγους· ἀλλ' ἴσως ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς συμπολίτης ἡμῶν Πανταζῆς περιττὴν εἶδε τὴν περαιτέρω δημοσίευσιν τῆς ὅλης πραγματείας αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ἔκρινεν, ὁδηγὸν ἔχων τὴν πείραν, καὶ ἔγραψε « . . . Πιστεύομεν δ', ὅτι εἰς τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην διὰ τὴν ἐκδοσιν » τοῦ ὅλου πονήματος θέλει θυσιάσει (ὁ Ἰωάννης Φιλῆμων) τριακονταετοῦς ἰδρώτος » τῆς πενιχρᾶς οἰκονομίας. Οὐδόλως δὲ παράδοξον, ὅτι τὰ τέχνα αὐτοῦ ἔσονται ἐπὶ » πολὺν χρόνον ἐκτίοντα πατρικὰ διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην χρεὴ, ὅπερ θέλει πρὸς » βάλει τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, ἃν αὕτη δὲν προσέλθῃ ἀρωγὸς καὶ δὲν προσενεχθῇ τῇ » βερούσας ἐπικουρίαν».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΝ ΤΩ ΤΟΜΩ ΤΕΤΑΡΤΩ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

(Συνέχεια τῶν ἑξωτερικῶν.)

Τὸ περὶ ἐπαναστάσεων καὶ Τουρκίας πνεῦμα τῆς ἱερᾶς Συμμαχίας. — Ὡσαύτως τὸ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. — Μία φωνὴ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. — Κηρύγματα καὶ σύνοδος τῆς ἱερᾶς Συμμαχίας ἐν Λουβιδιάνῃ. — Ἑλληνικὸν ζήτημα. — Παραδοχὴ τῆς οὐδετερότητος. — Τακτικὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. — Ὁμοίως τῆς Αὐστρίας. — Βασιλικοὶ καὶ φιλελεύθεροι ὡς πρὸς τὸν ἐλληνικὸν πόλεμον. — Προγράμματα καὶ συστάσεις κοιμιτάων ἐν Γερμανίᾳ. — Διευθυντήρια ἑλληνικὰ ἐν Παρισίοις, Πίσασι καὶ Ὁδησσῷ. — Περσίας πόλεμος. — Ρωσσίας μεσολάβησις. — Ἐξακολούθησις θυσίων, ἐξοριῶν καὶ δημιύσεων ἐν Τουρκίᾳ. — Μεσολάβησις τῆς δυτικῆς διπλωματίας. — Διακοινώσεις Στραγγανώφ. — Ἀρνήσεις τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας. — Ἀναχώρησις Στραγγανώφ. — Προτάσεις τῆς πύλης περὶ συμβιβασμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Κατάστασις τῆς Κρήτης. — Σφακία. — Ἀπστολαὶ Σασάν Ρεϊζῆ καὶ Βρίς. — Ὀχλαγωγίαι. — Κουρμούλαι. — Σύσκεψις ἐν Σφακίοις. — Ἐπανάστασις. — Συσωματώσεις διάφοροι. — Χάλης κατὰ Ταμπουρατσῆ. — Θυσίαι ἐν Κυθωνίᾳ. — Μάχῃ Πρωτοπαπαδάκη εἰς Σίβαρι. — Διάφοροι ἐπιθέσεις. — Θυσίαι ἐν Ἡρακλείῳ. — Ὡσαύτως ἐν Σιταίᾳ. — Ὡσαύτως ἐν Ρυθίμνῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

(Συνέχεια τῶν Πελοποννησιακῶν.)

Μάχῃ Βαστηρᾶ καὶ ἀπώλεια Γ. Πλαπούτα. — Ἀντικατάστασις Δ. Πλαπούτα. — Σκέψις Πελοποννησίων καὶ Ἰονίων. — Ἀπστολὴ Κουτσοραῖπ ἀγὰ. — Βοήθεια Ίουσοφ πασᾶ. — Μάχῃ τοῦ Δάλα. — Ἀποχώρησις τῶν Ἑλλήνων. — Μετάβασις τῶν Λαλαίων εἰς Πάτρας. — Προσφυγαὶ τῆς ἰονικῆς διοικήσεως. — Πτώσις τοῦ φρουρίου Ἐπιδάφου Λιμηρᾶς. — Συκοφανταί κατὰ Γ. Πάνου. — Τὰ ἐν Βερθένοις μέτρα περὶ τῶν πολιτορκίων. — Πρώτῃ σύστασις τακτικῆς καὶ τοπογραφίας παρὰ Δ. Γψηλάντου. — Προτάσεις Γψηλάντου καὶ προκρίτων περὶ συστήματος. — Διαφωνία. — Τακτικὴ Κολοκοτρώνου. — Ἀντιπροτάσεις δευτέραι. — Ἀναχώρησις Γψηλάντου. — Στάσις κατὰ προκρίτων. — Μεσολάβησις Κολοκοτρώνου. — Ἀπστολὴ Ἀναγνωσταρᾶ. — Τισαίαι τῶν προκρίτων. — Ἀφῆξις τοῦ Γψηλάντου εἰς τὴν πολιτορκίαν Τριπόλει. — Προτάσεις τούτου πρὸς τοὺς Τούρκους περὶ παραδόσεως. — Ἠθικὸν τοῦ στρατοῦ. — Διαχωρὴ Τούρκων. — Εὐνοχόλιος νυκτοκίη. — Τοποθέτησις τῶν τορμάτων. — Θωροῖς Γρόδων.

Χρῆσις βομβοβόλων.— Τσοπανάκος.— Συμπλοκή ἐν Λιθοδουρίαις.— Ἐνέπτησις τῶν στενῶν τῆς Μεγαρικῆς.— Μάχη ἐν Γράνα.— Διαταγή τῆς ἡμέρας ὑπὲρ τοῦ Κολοκοτρώνου.— Τέλειος περιορισμὸς τῆς Τριπέλεως.— Πτώσις τοῦ φρουρίου Πύλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

(Συνέχεια τῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.)

Τὰ περὶ Θεσσαλομαγνησίας.— Κατάστασις τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Μακεδονίᾳ. Ὀλύμπιοι καὶ Ἀθωνῖται. Βεῦρὰν πασσαῖς. Ἀπώλεια Χάψα καὶ καταστροφή τῶν Βασιλικῶν. Μεταβολὴ Ἀθωϊτῶν. Ἀμνηχανία Ἐμμανουὴλ Παπαῦ.— Τὰ κατὰ τὴν Βοιωτίαν. Ὀδυσσεὺς περὶ Παλάσκα. Εἰσὸδος τῶν Ἑλλήνων εἰς Λεβαδείαν. Μάτρα Ὀδυσσεύς. Κατήγοροι καὶ ὑπερασπισταὶ Ὀδυσσεύς. Ἀθώωσις παρὰ Ὑψηλάντου. Ἡ μεγάλη ἐν Βασιλικαῖς μάχη καὶ καταστροφή τοῦ Βεῦρὰν πασσαῖ. Συγκέντρωσις ἐν Δαμάστα. Προσβολὴ κατὰ τοῦ Μεγάλου Γαρδικίου. Κατοχὴ τῆς Πέτρας.— Νίκη Γωθγίνα ἐν Βρυσακίοις. Δευτέρα ἐπίθειςις τοῦ Ὁμέρ Βρουάνου. Κινήματα τοῦ ἐπισκόπου Νεοφύτου ἐν Εὐβοίᾳ. Βάσος Μαυροβουνιώτης.— Ἐριδὲς Ἀθηναίων καὶ ἀρχηγία Λιθερίου. Ἐκδρομαὶ τῶν πολιορκουμένων. Ἐπιδρομὴ τοῦ Ὁμέρ Βρουάνου εἰς τὴν Ἀττικὴν. Διάλυσις τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως. Προσβολαὶ καὶ δῆμος Ῥουμπήσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

(Συνέχεια τῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.)

Κίνησις Ἀγράφων καὶ ἀποτυχία.— Κίνησις καὶ καταστροφή Καλαβρυτῶν καὶ Συράκου.— Κίνησις Ἀσπροποτάμου καὶ ἀποτυχία.— Ὁμοίως Πάργας — Τουρκαλδανὸι καὶ Χειμάρρα. Ἀπόπειρα Ὑψηλάντου. Ἐγκύκλιοι Χουρσὴτ πασσαῖ.— Σουλίου διάχοροι μάχαι. Ἀποστολαὶ Ἀλῆ πασσαῖ. Μαυροκορδάτος καὶ Ἀλέξιος Νοῦτσος. Ἀποστολαὶ Σουλιωτῶν. Μάχη ἐν Πιλέσσῃ. Καταστροφή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

(Συνέχεια τῶν Νησιωτικῶν.)

Ἀπόβασις κατὰ τῆς Σάμου καὶ ἀποτυχία τοῦ τουρκικοῦ στόλου.— Ἑλληνικὸς στόλος καὶ διάλυσις τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἐλέζογλου.— Κινήματα τοῦ τουρκικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ στόλου.— Αἰγυπτιακὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν Ἰσμαὴλ Γιβραλτάρ.— Ἐπιτροπὴ τῶν ναυτικῶν νήτων.— Ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος.— Ἐπὶ ἐξόδος τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.— Κρίσεις.— Ἐπιθέσεις τῶν Σαμίων κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας.— Ἀρχιστρατηγία Λυκούργου.— Ἐνέργειαι Χίων καὶ Λεσβίων.— Συνδρομὴ Ὑψηλάντου.— Ἐξὸδος τοῦ Καρχᾶ— Ἀλῆ καὶ στίσις τῶν φρουρίων Μεθώνης καὶ Κορώνης.— Ἀποτυχία τῆς ἀποβάσεως κατὰ Καλαμῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

(Συνέχεια τῶν Πελοποννησιακῶν.)

Τὰ μεταξὺ προκρίτων καὶ Ὑψηλάντου.— Τὰ περὶ Θεοδώρου Νέγρου.— Ἀποστολὴ Κωνσταντίνου Καρατσᾶ.— Ἐλευσις Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.— Πρόσκλησις αὐτοῦ παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς Τρικόρυφα.— Ἀποσολὴ πρὸς τοὺς νησιώτας μετὰ Βάμβα καὶ Δεληγιάννου.— Ἐργασίαι τῆς ἐν Ζαρακόβῃ συνέλευσεως.— Ἀπεσταλμένοι τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς πρὸς τὸν Ὑψηλάντην.—

Πληρεξουσιότης Μαυροκρδάτου. — Πρότασις περὶ συγχωνεύσεως τῶν ἐπαρχιῶν. — Ὅργανισμός. — Προτάσεις τοῦ Ὑψηλάντου. — Μεσολάθῃσις Γερμανοῦ. — Ἀποποίησης τοῦ Ὑψηλάντου. — Ἐκκλήσεις. — Τὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν Τριπόλεως. — Γνώμαι τῶν πολιορκουμένων Τούρκων. — Ἀποφυλάκισις καὶ κατὰστάσις τῶν ἀρχιερέων καὶ προκρίτων. — Ἀπόπειραι ἔμμεσοι περὶ συμβιβασμοῦ. — Ἀπέντησις τῶν πολιορκητῶν. — Βαθμολογίαι καὶ ἀπόφασις περὶ τῶν λαφύρων. — Ἐκστρατεία τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. — Ἀπόβασις τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατὰ τοῦ Αἰγίου. — Αἱ περὶ συμβιβασμοῦ συνδιαλέξεις Τούρκων καὶ Ἑλλήνων. — Διαπραγματεύσεις τῶν Ἀλβανῶν. — Σκηναὶ διάφοροι. — Ἀλωσις τῆς Τριπόλεως. — Αναχώρησις τῶν Ἀλβανῶν. — Ἡ πίστις καὶ ἡ τιμιότης τοῦ Κολοκοτρώνου. — Αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου. — Διάλογος Κολοκοτρώνου καὶ Κεχαγιᾶ βεγῆ. — Παρατηρήσεις περὶ τῆς σφαγῆς. — Ὅμι. περὶ Ὑψηλάντου, Μαυρομιχάλου καὶ Κολοκοτρώνου. — Ἀποτελέσματα. — Ἐπάνδοις τοῦ Ὑψηλάντου. — Διάλογος τοῦ Ὑψηλάντου καὶ Κιαμῆ βεγῆ. — Στρατιωτικὰ μέτρα. — Πολιορκία Πατρῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

(Συνέχεια τῶν Νησιωτικῶν.)

Ὁ τουρκικὸς στόλος ἐνώπιον τῶν Πατρῶν. — Καταστροφή τῆς Οἰάνθης. — Ἐκπλευσις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. — Διάφοροι συγχρούσεις. — Ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις τῆς Ἑπτανήσου ὑπὲρ τοῦ τουρκικοῦ στόλου. — Ἐπάνδοις τοῦ Καρᾶ. — Ἀλλ' εἰς τὸ Αἶγαίον καὶ τὸν Ἑλλήσποντον. — Δυστυχήματα τῶν Σαμοθρακῶν. — Ἀπόπειρα τῶν Ψαριανῶν. — Εἰσδοις τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὸ Βυζάντιον. — Τὰ ἐν Ζακύνθῳ συμβάντα καὶ αἱ συνέπειαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

(Συνέχεια τῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.)

Ἀθῆναι. Πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως δευτέρᾳ. Ἔφοδος καὶ κυρίευσις τῆς πρώτης πύλης. Κυρίευσις τῆς δευτέρας πύλης. Διάλογοι Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Στρατιωτικὴ ἀρχηγία Ἀττικῆς. Πρόσκλησις Ἠλίας Μαυρομιχάλου. Νέα ἔφοδος. Ἐπάνδοις τῶν οἰκογενειῶν. — Βοιωτία. Συμπλοκαὶ διάφοροι κατὰ τὸν Κιθαίρῳ. — Ἀπόπειραι πολιτικαὶ πρὸς ὑποταγὴν. — Ἔξοδος τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶ καὶ Ὁμέρ Βρυῶνου ἐκ τῶν Θερμοπυλῶν. — Εὐβοία. Ἀρχηγία τοῦ Ἠλίου Μαυρομιχάλου. Ἡ ἐν Στύροις μάχη. Πτώσις καὶ χαρακτὴρ Μαυρομιχάλου. — Μακεδονία. Ἀποστολὴ περὶ βοήθειας. Μεταβολὴ τῶν Ἀθωϊτῶν. Θάνατος Ἐμμανουὴλ Παπᾶ. Καταστροφή τῆς Κασάνδρας. Ὑποταγὴ τοῦ Ἀθω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

(Συνέχεια τῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.)

Αἱ μάχαι τῶν Πέντε Πηγαδίων, τοῦ Τόσκεισι καὶ τῶν Δερβιζανῶν. — Εἰσδοις εἰς Ἄρταν. — Ἀποχώρησις τῶν συμμάχων Τουρκαλβανῶν. — Παρατηρήσεις. Ἀναχωρὴ Σουλωτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

(Συνέχεια τῶν Κρητικῶν.)

Ἐκστρατεία πρώτη κατὰ τῶν Σφακίων. — Ἀναζώσις τῆς ἐπαναστάσεως

τῆς Κρήτης. — Ἐκστρατεία δευτέρα κατὰ τῶν Σφακίων καὶ ὁμοία ἀποτυχία. — Ἀρχηγία Ἀφεντούλιεφ. — Ἐσωτερικὴ κατάστασις καὶ ἀποστολαί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄.

(Συνέχεια τῶν Πελοποννησιακῶν.)

Ἀποστολὴ τῶν ἐν Ναυπλίᾳ Τούρκων πρὸς τὸν ἐν Πάτραις Ἰουσούφ πασσάν. Σίτισις τῆς Ναυπλίας. Ἐφοδὸς κατὰ τῆς Ναυπλίας. — Πτῶσις τοῦ Ἀχροκορίνθου. Διανομὴ τῶν λαφύρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ΄.

Ἀποστολὴ τοῦ Μαυροκορδάτου κυρία. — Ἡ ἐκ Βυτίνης προκήρυξις Καρατσᾶ, Μαυροκορδάτου καὶ Νέγρου. — Τὰ μετὰ τὴν ὕψηλάντου καὶ Μαυροκορδάτου. — Ἐργασίαι Μαυροκορδάτου καὶ Νέγρου. — Συνελεύσεις τοπικαὶ ἐν Μεσολογγίῳ καὶ Ἀμφίσσῃ. — Νομοθεσία Νέγρου. — Ὅμοιως Μαυροκορδάτου. — Τὰ μετὰ τὴν ὕψηλάντου καὶ προκρίτων τῆς Πελοποννήσου. — Ἡ κατὰ τῶν ὕψηλάντων ἐπίθεσις Ἰγνατίου, Πολυχρονιάδου καὶ Μαυροκορδάτου. — Διάφοροι περὶ συστήματος γνῶμαι. — Συνέλευσις τῶν Πελοποννησίων ἐν Ἀργεῖ. — Τὸ πρακτικὸν αὐτῆς. — Δολοφονία τοῦ Ἀντωνίου Οἰκονόμου. — Ὁργανισμὸς περὶ Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. — Κρίσεις ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τῶν τριῶν τοπικῶν συνελεύσεων Ἀμφίσσης, Μεσολογγίου καὶ Ἀργους. — Σύστασις τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἐν Ἐπιδαύρῳ. — Γενικαὶ παρατηρήσεις.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ

ΤΑ ΟΥΣΙΩΔΕΣΤΕΡΑ.

Ἀπόσπασμα τῆς ἐν Παρισίοις συνθήκης τοῦ 1815.	• •	360
» τῆς ὁμιλίας Γάγερ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος	• •	»
Ἡ ἐκ Στουτγάρδης προκήρυξις	• •	363
Πρόγραμμα Κρυγίου	• •	»
Ἐπιστολὴ Ὁηροῦ πρὸς τὴν Πανελλήνιον Βουλὴν	• •	367
» τοῦ προέδρου τοῦ Χαϊτίου πρὸς τὸν Καραῆν	• •	368
» Βουλευτῶν τινῶν τῆς Ἰσπανίας	• •	369
Ἀναφορὰ τῶν ἐν Ὀδησσῷ Ἑλλήνων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον.	• •	370
Καταστατικὸν τοῦ Διευθυντηρίου Ὀδησοῦ	• •	373
Ἐγκύκλιος	• •	376
Ἐγγραφα	• •	377
Φιρμάνιον τῆς ὀθωμανικῆς πύλης	• •	379
Τὸ ἀπὸ 6 ἰουλίου διάγγελμα τοῦ Στρωγανώφφ	• •	»
Ἡ » 44 » διακρίνωσις » »	• •	386
Ἡ » 49 » ἀπάντησις τῆς πύλης	• •	387

Μπουγιουρδὶ Χουρσὴτ πασσα	»
Ἐγκύκλιος τοῦ Πατριάρχου Εὐγενίου	448
Βεκήρ Τσογαδόρος καὶ Περραιβός	449
Ἐπικλήσεις παρὰ τοῖς Τούρκοις	450
Γράμμα Ἀλῆ πασσα	»
» τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς Τόσκιδας	»
» Πατρώνα Μπεῆ κλπ. πρὸς τοὺς Σαμίους	452
» τῶν κατοίκων Δοματίων	»
Ψήφισμα Σαμίων	453
Συγχαρητικὸν Ὑψηλάντου πρὸς Λυκοῦργον	»
Ἐπιστολὴ » πρὸς Διάκ Μπεῆν	454
Προσκλητήριος »	455
Ἐγγραφοὶ Ὑδραίων πρὸς Ὑψηλάντην	»
Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς Μαυροκορδάτου	456
Ἐπιστολὴ Ὑψηλάντου πρὸς Ράγγον	457
Παρατηρήσεις περὶ Ὑψηλάντου, Μαυροκορδάτου κλπ.	»
Πρότασις περὶ συστήματος πελοποννησιακοῦ ἐν Ζαράκῃ	458
Ὁ ἐν Ζαράκῃ ὁργανισμὸς τῶν Πελοποννησίων	459
Διαταγαὶ Ὑψηλάντου	462
Ἐποποιήσεις τοῦ μαρτυρίου τῶν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ Τριπόλεως	464
Ἐπιστολὴ Γεωργίου Παγωνοπούλου	»
Γράμμα τῶν ἐν Τριπόλει πρὸς τοὺς πολιορκητάς	»
Ἀπάντησις τῶν πολιορκητῶν	465
Σύμφωνον περὶ τῶν λαφύρων Τριπόλεως	»
Βαθμολογίαι στρατιωτικαί	466
Ἀπάντησις Ὑψηλάντου πρὸς Σολιώτην	467
Παρατηρήσεις περὶ Ἀλβανίων καὶ χαρμιῶν Χουρσὴτ πασσα	468
Περὶ Τραπεζιῶν καὶ Λασταίων	469
Περὶ Ἀλῆ Τσεκούρα	»
Περὶ Ἀθανασίου Δαγρῆ	»
Διάλογος Κεχαγιᾶ βεγῆ καὶ Κυριακούλη Μαυρομιχάλου	470
Ὁμιλία Βλάκερ περὶ τῶν ἐν Τριπόλει σφαγῶν	»
Γράμμα Χουρσὴτ πασσα πρὸς τὰς αἰχμαλωτευθείσας γυναῖκας αὐτοῦ.	474
Ἐγγραφοὶ Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς ἐν Δερβενίοις	473
Περὶ Παναγιώτου Καρατσᾶ	»
Ἐγγραφοὶ τῶν ἐφόρων Γαλαξειδίου πρὸς Ἀνδρέαν Λόντον	474
Περὶ Οἰανθένων καὶ τῶν αἰχμαλώτων πλοίων αὐτῶν	475
Βουγιουρδὶ Σουκιούρ βεγῆ πρὸς τοὺς Συμαίους	»
Ἐγκύκλιος Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς Νησιώτας	476
Ἐγγραφοὶ » πρὸς Μαντσαράκην	479
Ἀποδεικτικὸν τῆς Βουλῆς Ὑφᾶρων	480
Ἀρνήσις Δ. Ρώμα παρασημοφορουμένου	»
Αἱ πολλαὶ νομφεύσεις τῶν Τούρκων	481
Ἐγγραφοὶ Ἀθηναίων πρὸς Ὑψηλάντην κλπ.	»
Περὶ Γεωργίου Ἀθανασιάδου	482
Ἐγγραφοὶ Ὑψηλάντου πρὸς Χρήστον Παλάσχην	483
» Μουσταῶν ἀγᾶ πρὸς τοὺς Δερβινοχωρίους	484
» Μαχμούτ ἐφένδην » » »	»
Σπαρτιατικὴ γενναϊότης Π. Μαυρομιχάλου εἰς τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐ-	»
τοῦ Ἠλίου	485

Γράμμα Ὀλυμπίων πρὸς Ἐμμανουὴλ Πατᾶ	486
» Ὑψηλάντου » »	»
» Κασομούλη » »	488
» Διαμαντῆ » »	»
Μουρασσελὲς Χασεκῆ Χαλῆλ βεγῆ	489
Διαταγὴ τῆς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὄρους	»
Γράμμα Βαρνακίου τοῦ καὶ Ἰσκού	494
Ἐγκύκλιος τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τὸν πασσᾶν καὶ τοὺς ὀρτάδας τῆς Κρήτης	»
Ἀναφορὰ Κρητῶν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην	493
Ἀπόσπασμα γράμματος Κομνηνοῦ Ἀφεντούλιερ	494
Προσκλητήριον τούτου πρὸς Ὀμηρίδην	495
Ἐγγραφον Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς Σφακιανούς	»
Ἀναφορὰ τῶν Τούρκων Ναυπλίας πρὸς τὸν ἐν Πάτραις Ἰουσούρ πασσᾶν.	497
Ἐγγραφον τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς Πετσιώτας	498
Σχέδιον ἐφόδου κατὰ τῆς Ναυπλίας	499
Διαταγὴ τοῦ Ὑψηλάντου περὶ τῶν εἰσπηδησόντων στρατιωτῶν τὰ φρούρια Ναυπλίας	500
Περὶ Πανούτσου Νοταρᾶ	504
Ὁδηγίαι τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας περὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου.	»
Ὅροι περὶ παραδόσεως, ἢ μὴ, τοῦ Ἀκροκορίνθου	502
Διαγωγὴ Κιαμῆλ βεγῆ	503
Σκληρότητες ἐν πολέμῳ	»
Ἐγγραφον Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους	504
» » ἐφοδιαστικὸν τῶν Παραστατῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος	507
Ψήφισμα τῆς Γερουσίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος	»
Πρακτικὸν τῆς ἐν Μεσολογγίῳ συνελεύσεως	508
Ὁφίκια Λεβαδείας	»
Ἐγγραφον τοῦ Ἀρείου Πάγου πρὸς τὰς Γερμανικὰς Ἐταιρίας	509
Ἐκκλησίαι τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς	»
Ἐκθεσίς Μαυροκορδάτου πρὸς τὸν Ὑψηλάντην	540
Ἐπιστολὴ Ἰγνατίου πρὸς τοὺς ἐν Ὁδησσῷ ἐφόρους	545
Διαμαρτυρία Ὑδραίων	546
Ἐπιστολαὶ Ἰγνατίου πρὸς τοὺς Πελοποννησίους καὶ τὸν Π. Πατρῶν Γερμανόν	547
Περὶ βουλευτείας ὑπουργῶν	523
» Παραστατῶν	524
Πρακτικὸν περὶ ἀποζημιώσεως τῶν Νησιωτῶν	»
Περὶ Βενιαμὶν Λεσβίου	»
Τὰ Προλεγόμενα τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας	525
Σφραγίδες τῶν τριῶν τοπικῶν συστημάτων	527

ΔΟΚΙΜΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

(Συνέχεια τῶν ἐξωτερικῶν (α).)

ΜΕΓΑΛΗ καὶ ἐπίφοβος διετέλει ἡ ἀνωμαλία τῶν πραγμάτων τῆς Δύσεως, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐκινήθη ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάστασις. Φανεροὶ ἐπαναστατικοὶ σάλοι κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἰσπανίαν, κρυφαὶ δὲ ἄλλαι καὶ οὐχ ἥττον σύντονοι πρὸς ἐπανάστασιν τῶν λαῶν γενικὴν ἐργασίαι τῶν πολλαχοῦ καὶ ὑπὸ διάφορα συστήματα συγκεκριομένων φιλελευθέρων, ἠπείλουν ἐκ νέου τὸ ναυάγιον τῶν θρόνων καὶ τὴν ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων ταύτης. Ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς καταστάσεως αὐτῆς ἐπηρεάζετο οὐσιωδῶς καὶ ἡ τύχη τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, ὥς ταυτοχρόνου κατὰ σύμπτωσιν, διαφόρως παρεξηγουμένου κατὰ δυστυχίαν καὶ διὰ τῶν ἐν χρήσει πολιτικῶν ὑπολογισμῶν σταθμωμένου κατὰ τὸ σύνθημα.

Τοῦ προκειμένου θέματος ἡμῶν ξένοι ὅλως εἰσὶν οἱ λόγοι, δι' οὓς ἐν καταστάσει τοιαύτῃ περιῆλθον τὰ τῆς Δύσεως, μόλις ἀπαλλαγείσης ἐκ τῶν ξιφηφόρων χειρῶν τοῦ μεγάλου ἐξορίστου τῆς Ἀγίας Ἑλένης. Συνεσωματοῦτο μὲν κατὰ τοῦ πνεύματος καὶ τῶν δικαίων ἀπαιτήσεων τῶν λαῶν ἡ ἀπὸ τῆς 26 Σεπτεμβρίου τοῦ 1845 συγκροτηθεῖσα ἱερὰ συμμαχία ἰσχυρὰ ὁμῶς στρατιωτικῶς, ἀδύνατος ἐκρίνετο αὕτη ἠθικῶς, ὥς εὐρεθεῖσα καθ' ἑαυτὴν εἰς ἀντίφασιν πλήρη, πρὸς ὅσα ὑπεσχέθησαν μὲν πρὶν οἱ πολλοὶ τῶν συγκροτούντων

ταύτην ἡγεμόνων, ἀκμάζοντος τοῦ Ναπολέοντος, ἡρνήθησαν δ' ἔπειτα, καταβληθέντος τοῦ Ναπολέοντος. Ἄλλ', ὅπως ἀνέχῃ, τοῦ ἀναφύεντος αἵφνης ἑλληνικοῦ ζητήματος ἡ μέλαινα τύχη ἔκειτο εἰς τὰς χεῖρας τῆς συμμαχίας αὐτῆς, ὡς τῶν τῆς Ἰταλίας καὶ Ἰβηρίας, εἰ μὴ ἐμεσολάβουν εὐτυχῶς ἄλλα τε καὶ προηγούμενόν τι πρόσφατον (α). Ἄλλως, τίς ἤλπιζε ποτε, ὅτι, λαμβανομένων κατὰ τῶν ἐπαναστάσεων τῆς Εὐρώπης τρομερῶν μέτρων, ἡ ἱερὰ συμμαχία ἐμελλε συγχωρῆσαι τὴν τῆς Ἑλλάδος, τοσαῦτα κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτῆς ἀνατρέπουσαν πολιτικὰ καὶ ἐμπορικὰ συμφέροντα; Τίς ἤλπιζεν, ὅτι, τοῦ ὀνόματος μόνου τῆς ἐλευθερίας καταπλήσσοντος τοὺς δυνατοὺς τῆς γῆς, ἀδιάφοροι ἤθελον ἰδεῖν οὗτοι ἐπινάστασιν, παραδειγματιζομένην «*τὴν αἱματωμένην χιλαμύδα τοῦ Καίσαρος, τὸ μισοτύραννον τῶν προγόνων καὶ τὴν μίμησιν τῶν ἄλλων ἐθνῶν*»; (6)»

Ἡ πολιτικὴ ὑπαρξὶς καὶ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας, καίτοι μὴ συμπεριλαμβανομένης ἔτι ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ συλλόγῳ, παρεδέχετο καὶ τῷ 1821, ὡς καὶ τῷ 1854, ὁ πρῶτος σταθμὸς τῆς ἰσορροπίας, ἐν γένει μὲν μετὰ τὸ Ἄρκτου καὶ Δύσεως, ἰδίως δὲ μετὰ τὸ τῶν μεγάλων δυτικῶν δυνάμεων. Τούτου δεδομένου, ἐπόμενον ἦτο, ὅπως ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος θεωρηθῇ ἐκ πρώτης ὀψεως ἀνατρέπουσα τὴν ἰσορροπίαν αὐτὴν, καὶ εὗρεθῇ κατέναντι δύο πολεμίων, τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας.

Παρὰ τὸ γενικὸν δόγμα τῆς ἰσορροπίας, σοβαρώταται ἄλλαι διηγέρθησαν κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπόνοιαι, ὑποληφθείσης ὡς ἔργου εἰσηγήσεων ἐξωτερικῶν, ἢ ὡς κλάδου τῶν συγχρόνων ἐν τῇ Δύσει ἐπαναστατικῶν ἐταιριῶν. Ἐπομένως ἡ ἀναγεννωμένη ἑλληνικὴ ἐθνικότης ἐλογίσθη ὡς ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἡ ἀφετηρία τοῦ θριάμβου τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος τῶν λαῶν τῆς Δύσεως, τὸ πλήρωμα τῶν περὶ Τουρκίας πατροπαράδοτων σχεδίων τῆς Ῥωσσίας καὶ ἡ κατάλυσις τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας. Οὐδεμιᾶς ἀποδιδομένης τοῖς Ἑλλησιν ἐθνικῆς ὀντότητος, οὐδεμιᾶς παραδόσεως, οὐδενὸς ἠθικοῦ αἰσθήματος, αἱ πολιτικαὶ αὐταὶ ὑπόνοιαι τὸ ἐξαγόμενον ἦσαν ἐνὸς παρελθόντος, καθ' ὅσον ἀπέβλεπον τὴν Ῥωσσίαν, καὶ ἐνὸς παρόντος, καθ' ὅσον ὡς πρώτη ἀρχὴ καὶ βάσις τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ταρχῶν ἐθεωρεῖτο τὸ κατὰ τὴν Δύσιν φιλελεύθερον πνεῦμα.

Ἐπεβάρυνον οὕτω τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, μόλις ἀρξάμενον, οὐ μὴ-

νον ὁ τουρκισμὸς, ὡς ἀντιμαχόμενον μέρος, καὶ ὁ δυτικισμὸς, ὡς πολιτικὴ στάθμη, ἀλλὰ καὶ ὁ ῥωσισμὸς καὶ ὁ καρβонаρισμὸς, ὡς ἐνοχοποιήσεις. Τί ἄρα, λέγομεν καὶ ἤδη, ὑπῆρχε κοινὸν μεταξὺ καρβοναρισμοῦ καὶ ἑλληνισμοῦ, ὅτε ὁ μὲν καρβοναρισμὸς, νεογέννητον ὦν πολιτικὸν σύστημα ἐλευθεροφρόνων, ἐκεκλήρυκτο κατὰ τοῦ μοναρχικοῦ στοιχείου, ὁ δὲ ἑλληνισμὸς, οὔτε νεόμορφόν τι φαινόμενον ὦν, οὔτε περὶ ἀρχῶν πολιτικῶν διαφερόμενος, ἀπ' αἰῶνων ἐμάχετο κατὰ τῆς φρικώδους τυραννίας τῶν βαρβάρων, περιοδικῶς μὲν δι' ἐπαναστάσεων, διρκῶς δὲ διὰ τῶν γνωστῶν «καπετανάτων» καὶ διὰ τῶν ἐνόπλων τῶν ὁρέων ; Καὶ ὅμως ὀνόματι καὶ ἐννοίᾳ ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν ἐχρωματίσθη ὡς «κακόηθες ἐπιχείρημα καρβοναρισμοῦ, ὡς ἀποστασία κατὰ ἐξουσίας νομίμου, ὡς νεωτερισμὸς ἐναντίον τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν κηρυγμάτων τῆς ἱερᾶς συμμαχίας». Ἀποστάται καὶ νεωτερισταὶ οἱ Ἕλληνες ! ἐν ᾧ καιρῷ δορυάλωτοι διατελοῦντες ὑπὸ τοὺς Τούρκους, οὔτε ὠρκίσθησάν ποτε πίστιν ὑπηκόου, οὔτε δικαίωμα πολίτου καὶ ὑπεράσπισιν νόμων ἔχαιρον. Κακοῆθεις οἱ Ἕλληνες ! ἐν ᾧ καιρῷ ἠγωνίζοντο δικαιωματικῶς, ἵνα ἀποκτήσωσιν ἐλευθερίαν καὶ ἐθνικὴν ὑπαρξιν· ἐν ᾧ καιρῷ οὐδέποτε ἐφραντάσθη τις κακόηθες τὸ Ἰσπανικὸν ἔθνος, διότι ἀποτείναξε τὸν ζυγὸν τῶν Ἀράβων, ἣ κατεδίκασεν ὡς ἀντάρτας τοὺς Πορτογάλλους καὶ Ὀλλανδοὺς, διότι ἀπεφορτίσθησαν τὸν τῆς Ἰσπανίας, ἣ ἐστιγματίσεν ἀνήθικον τὴν Ἀμερικὴν, διότι ἀπέκτησεν αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν. Ἄλλως δὲ, ποῦ ὑφίστατο τὸ δικαίωμα, ὅπερ ἠνάγκαζεν ὑπὸ τὸν ἀνδραποδισμὸν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ;

Ἐπὶ τῆς ὥρας ταύτης συνεκροτεῖτο ἐν τῇ Λουδϊάνῃ τὸ ὑπέρτατον δικαστήριον τῶν ἡγεμόνων πρὸς ἐκδίκασιν τῶν κινήσεων εὐρωπαϊκῶν ἐπαναστάσεων. Ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ δικαστηρίου αὐτοῦ περιελήφθη καὶ ἡ ἑλληνική, ἣ δὲ κατηγορία ὑπὸ τὸ αὐτὸ ἀπηγγέλλθη πνεῦμα καὶ μεθ' ὅλην, ὡς εἵπομεν, τὴν ὑφισταμένην διάστασιν ταύτης πρὸς τὰς ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐπαναστάσεις. Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος, μόνους ἀναγνωρίζων Τούρκους ὑπηκόους, ἐσυκοφάντει τοὺς Ἕλληνας ὡς ἀποστάτας, ὥσανεὶ ὠπλίσθησαν οὗτοι, ὅπως ἀνατρέψωσι νενομισμένον τι πολίτευμα καὶ νεωτερίσωσι. Ὁ αὐτὸς διέσυρε τοὺς ὡς πρέζοντας πράγματα τῇ Εὐρώπῃ, ἐὰν ἐλευθερωθῶσιν, ὥσανεὶ οἱ μὲν νέοι Ἕλληνες ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὸν πληθυσμὸν, τὴν πικδεῖαν, τὰς τέχνας καὶ τὰ πλούτη, ἣ δὲ προῦσα πηνσθενής

Εὐρώπη ἡ Εὐρώπη τῶν ἀρχαίων αἰώνων. Ἀλλὰ, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐλευθερούμενοι ἠδύναντο ἔχειν μετὰ παρέλευσιν αἰώνων βάρος τι ἐπὶ τῆς ἀστάτου στάθμης τῆς πολιτικῆς, ἦτο ἄρα γε τοῦτο ἀποχρῶν λόγος, ἵνα καταισχύνηται ἡ θρησκεία καὶ ἐξανδραποδίζεται διὰ παντὸς ἡ ἀνθρωπότης; Συμφώνως μετὰ τοῦ Φραγκίσκου καὶ ὁ πρωθυπουργὸς αὐτοῦ Μστερνίχ μετὰ πλείονος ἡγόρευε σπουδαιότητος ὑπὲρ μιᾶς ἐξουσίας, τῆς τουρκικῆς, μεγαλυνθείσης ἀπὸ τῶν ἄρπαγῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βιαιᾶς ἀλλαξοθρησκείας τῶν Χριστιανῶν, καὶ κεκηρυγμένης κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος, τῶν φώτων, κατὰ παντὸς ὁσίου καὶ δικαίου.

Ἐν τῇ Γαλλίᾳ, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ, εἰ καὶ οἱ πάντες ἀντριχίζον διὰ τὰς συμφοράς, αἵτινες κατεβάρυνον ἑκατομύρια Χριστιανῶν, ἡ κοινὴ γνώμη διήρητο, καὶ ἀνὰ πᾶν βῆμα ἀνεφαίνοντο ἄνθρωποι, λίαν εὐπόληπτοι ἄλλως, παραλογιζόμενοι ἐντελῶς καὶ αὐτῶν ἀφιστάμενοι τῶν ἀπλουστέρων τῆς ὑγιoῦς πολιτικῆς γνώσεων. Θεωρητικοὶ νόες, δύσκολοι ὅπως ἐννοήσωσι μέγα τι συμβὰν ἄνευ ὑποκεκρυμμένων συνδυασμῶν, ὑπέθετον τὴν ἐπανάστασιν τῶν Χριστιανῶν κατὰ τῶν βαρβάρων Μουσουλμάνων ὡς μίαν ὥραίαν πρόφασιν ῥωσικῆς φιλοδοξίας· ὑπέθετον ἐπομένως τὴν Ῥωσσίαν μετέξουσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι συμβαινόντων διὰ τῆς κηρύξεως πολέμου κατὰ τῆς πύλης· ὑπέθετον τέλος πάντων ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐπεμβάσεως αὐτῆς τὴν κυρίευσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ τινων ἐπαρχιῶν τοῦλάχιστον. Ἰδοὺ τὰ ζητήματα, ἅπερ ἔλυσεν ἕκαστος κατ' ἴδιον τρόπον, ἐν ᾧ τὸ μέλλον ἐκαλύπτετο καὶ διὰ τοὺς μᾶλλον ἐνδιαφερομένους ἐκ τῶν ζητημάτων τούτων. Μία τότε, εἰ καὶ ἀσθενῶς, ὑψώθη φωνὴ ἐκ τῆς Γαλλίας ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ἀχιλλεὺς Δε Ζουφροά, καὶ θέσιν κατέχων ὑψηλὴν καὶ πάντοτε αἰσθαινόμενος κατὰ πολὺ ἐπὶ τῇ ὀδυνηρᾷ καταστάσει τῶν Ἑλλήνων τυραννουμένων, ἔγραψε πρὸς τοὺς συνηγμένους ἐν Δουβιάνῃ ἡγεμόνας προσπαθήσας, ἵνα μετριάσῃ τὰς ἐντυπώσεις, αἷς ἐπήνεγκεν ἡ περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀγγελία ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν· ἔκτοτε δ' οὗτος ἐξέφρασε ζωηροτάτους φόβους περὶ τῶν ἐπαπειλούντων τοὺς Ἕλληνας ἄκρων δυστυχημάτων, ὡς διαφερομένους πρὸς ἡγεμόνα φανατικόν, πεπληρωμένον ἐξηγμένων ἰδεῶν καὶ φλεγόμενον ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, ἵνα παλινρθώσῃ διὰ τοῦ ξίφους τὴν θρησκείαν, ἣν τὸ ξίφος τοῦ Μωχάμεθ ἐθεμελίωσε. Ἐκτοτε θεωρῶν οὗτος, ὅτι οἱ κατοικοῦντες τὴν Τουρκίαν

χριστιανικοὶ λαοὶ μόνον σημείον ἐνώσεως δυνατὸν ἔχουσι τὸν Σταυρὸν, προεῖπεν, ὅτι ὁ πόλεμος αὐτῶν καταστήσεται θρησκευτικὸς, πόλεμος ἐξοντώσεως. Τέλος δὲ πάντων, συνιστῶν ὁ Ζουφροά τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ὡς ἄξιον, ἵνα διεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, «*Μὴ λησμονῆτε, εἶπεν, ὅτι τὸ αἷμα, τὸ κατὰ τὴν στιγ-*
μὴν ταύτην χυρόμενον ἐπὶ τοῦ κλασικοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος,
» ἐστὶν αἷμα χριστιανικόν, καὶ οἱ χύροντες αὐτὸ εἰσι βάρβαροι.»

Καὶ ἄλλη συγχρόνως ὑψώθη φωνὴ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ Ὀλλανδίᾳ. «*Ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος (ἔγραφέ τις ἐφημερίς,) οὐδένα*
» πλεον παρέχει ἡμῖν φόβον ἐξ ἐκείνων, δι' οὓς πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν ἡ-
» χόμεθα καὶ ἡγωνιζόμεθα ὑπὲρ τῶν Τούρκων. . . Ἐξ ἐναντίας τὰ πάν-
» τα δίδουσιν ἡμῖν ἐλπίδας ἰσχυράς, ὅτι τὴν ἀδράνειαν καὶ ἀβελτη-
» ρίαν τῶν Τούρκων διαδεχθήσονται δραστηριότης καὶ ἐνέργεια, αἱ
» χαρακτηρίζουσαι τὴν παλιγγενεσίαν τῶν ἐθνῶν. . . Ἡ ἐλευθερία τῆς
» Ἑλλάδος ὑπισχνεῖται εὐδαιμονίαν μεγάλην εἰς τὸ ἐθνικὸν ἐμπορίον.
» Ἐὰν κατορθώσῃ ὁ τόπος αὐτὸς νομοθεσίαν συνετὴν καὶ διοίκησιν
» σοφὴν, ὑψωθήσεται εἰς ἄκρον βαθμὸν ἐσωτερικῆς εὐδαιμονίας, καὶ
» ἐπιβρόχῃ ἔξει ἐπίσημον ἐν ταῖς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας σχέσε-
» σιν, ἀκολούθως δὲ καὶ ἐν ἐκείναις τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀφρικῆς. Αἱ
» σχέσεις δὲ αὗται ἀποτελέσουσιν ἔργα μεγάλα, ἐν οἷς νοοῦμεν καὶ
» τὴν ἐπέκτασιν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν ἡθῶν καὶ
» τὴν καλλιέργειαν τοῦ νοὸς πολλῶν ἐθνῶν. . . Ἡ ἐλευθέρωσις τῆς Ἑλ-
» λάδος θέλει εἶσθαι ἐποχὴ τις ὠφελιμωτάτη δι' ὅλους τοὺς φίλους
» τῶν φώτων καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἐθνῶν, νέα πηγὴ ἀνοιγομένη
» εἰς τὴν φιλοτεχνίαν καὶ εἰς ἐπικερδῆ ἐπιχειρήματα τοῦ ἐμπορίου.»

Ἡ τουρκικὴ ἐξουσία ἀπεκλείετο τότε τοῦ δημοσίου δικαίου τῆς Εὐρώπης, ὥς μὴ χριστιανικὴ, ἀφ' οὗ ἅπαξ οἱ σύμμαχοι Χριστιανοὶ ἡγεμόνες τῆς Αὐστρίας, Πρωσσίας καὶ Ῥωσσίας ὠμολόγησαν διὰ τοῦ ἄρθρου β' τῆς ἐν Παρισίοις συνθήκης τοῦ 1815 «*κύριον βασιλεία*
» τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν» (α). Καὶ ἐν τοσούτῳ παρὰ τοῖς πλείοσι τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, μικρῶν ἢ μεγάλων, αἱ τοιαῦται ὁμολογίαι ἀπέβησαν λέξεις κεναὶ σημασίας πρακτικῆς, μέσα ἀπλᾶ πρὸς ἀποφυγὴν ἐπικειμένου κινδύνου, οὐδὲν ἦτον ἢ ἐμπαιγμὸς συνήθης θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων. Τοῦ ἐμπαιγμοῦ τούτου μαρτύριον ἀδιαφιλονίκητον ἔδωκε σὺν τοῖς ἄλλοις αὐτῇ ἡ συμμαχία, εἰ καὶ ἱερὰ ἐτίτλιτο φορεῖτο, ἀντικηρύξασα μετὰ τὸν πα-

ρελθόντα ἐκ τῶν γαλλικῶν λεγεόνων κίνδυνον καὶ τὴν ἔκρηξιν τῶν ἐν τῇ Δύσει καὶ τῇ Ἀνατολῇ ἐπαναστάσεων, ὡς κυρίας ἀρχὰς ἐαυτῆς «τὴν ἀναλλοίωτον διατήρησιν τῶν καθεστῶτων ΠΑΝΤΟΣ κράτους, ὅφ' ΟΙΟΝΔΗΠΟΤΕ ἀν διατελῇ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ σύμβολον, » καὶ τὴν παραδοχὴν τῶν ἐν αὐτῷ τῷ κράτει πολιτικῶν μεταβολῶν τότε μόνον, ὅτε αὐταὶ ἐνηργοῦντο διὰ τῆς ΑΥΘΟΡΜΗΤΟΥ » ΘΕΛΗΣΕΩΣ τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ ». Οὐδέποτε ἴσως εἶδεν ὁ κόσμος ἀνιερώτερον δόγμα, ἀντιχριστιανικώτερον ἅμα καὶ ἀλογώτερον κήρυγμα ἄλλο. Τὰς ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς πολιτικῆς ἀντικατέστησαν ἤδη τὰ συμφέροντα τῶν μυστικοσυμβουλίων, ἥτοι ἡ παλαιὰ ἐθνικὴ πολιτικὴ καὶ ἐντεῦθεν λησμονοῦσα τὸ παρελθόν, καὶ τοῦτο ὀλιγοχρόνιον ἔτι, καὶ γενικεύουσα τὴν ἐπιρροὴν τῆς συνθήκης τοῦ 1815 ἐπὶ πιστῶν καὶ ἀπίστων, ἡ πλειονοψηφία τῆς συμμαχίας ἀνεγνώριζε διὰ τῶν ἀνωτέρω περιληπτικῶν ἐκφράσεων νόμιμον τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀσεβοῦς σουλτάνου, καὶ τὸν ἀλλόθρησκον τύραννον δικαστὴν ἀπεφαίνετο αὐθαίρετον τῆς καταστάσεως καὶ τῶν παραπόνων τῶν τυραννουμένων Χριστιανῶν. Δι' ἄλλων δὲ λέξεων, συνεθρονίζετο ὁ Μωχάμεθ καὶ ἐπισήμως μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ κεφαλῆς χριστιανικοῦ κόσμου, καὶ δι' ἑνὸς μονογραμμάτου ἐξηλείφετο πᾶσα διαφορὰ θρησκευτικὴ μεταξὺ πολιτισμοῦ καὶ βαρβαρότητος, ἀληθείας καὶ ψεύδους. Ἰδοὺ, ἐπὶ τὸ πραγματικώτερον, ἡ δολοφόνος τεθεῖσα παγὶς κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε ἀπὸ μερικῆς κατὰ τὰς ἀρκτέας Ἡγεμονείας προήχθη γενικωτέρα κατὰ τὰς μεσημερινὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας! Ἰδοὺ ἡ ἐκ διαμέτρου ἐναντία διαφορὰ τῆς παρούσης διὰ τὴν γενικὴν εἰρήνην εὐρωπαϊκῆς συμμαχίας πρὸς τὴν παλαιὰν τοῦ Ἐβρίκου Δ'! Ἐκείνη μὲν ὑπερῃσιζέτο τὰ χριστιανικὰ ἔθνη κατὰ τῶν Τούρκων, τῶν Τατάρων καὶ ὅλων τῶν ἀλλοπίστων· αὕτη δὲ ἐθέσπιζε καὶ ἐνήργει ὑπὲρ τῶν Τούρκων, καθ' ἣν μάλιστα ἐποχὴν κατέσφαττον τοὺς Χριστιανούς καὶ ἐβεβήλουν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν.

Ἄλλ' ὅμως ἡγνῶει, ὅτι ἐποίει, ἡ δυσμενὴς διπλωματία. Τύχῃ ἀγαθῇ ἀντιπροσωπεύετο ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Λουβιάνης ἐν γένει μὲν τὸ ἀνατολικὸν πνεῦμα διὰ τοῦ Ῥώσσου αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἰδίᾳ δὲ ὁ ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ Ἑλλήνος ὑπουργοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου. Ὅλως δὲ, κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος συνεμάχουν ὑπὲρ τοῦ γράμματος τῆς συνθήκης τοῦ 1815 προα-

αιρέσεις ἔθνικαὶ καὶ συμφέροντα ἴδια. Ἡ ταυτότης τῆς θρησκείας, εἰ μὴ εἶχεν ἐν τῇ Δύσει ἐπιρροὴν εὐεργετικὴν ὡς πρὸς τὰ κινήματα τῆς Ἰταλίας καὶ Ἰσπανίας, ὑπερτέρει ὅμως ἐν τῇ Ἀρκτῷ πάσης ἄλλης σκέψεως ὡς πρὸς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Οἷον οἱ Ἕλληνες, τοιοῦτο καὶ οἱ Ῥῶσσοι ἔπνεον μῖσος ἄσπονδον κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ πρῶτοι ὡς τυραννοῦμενοι, καὶ οἱ δεύτεροι ὡς θεωροῦντες αὐτοὺς ἀντιχρίστους καὶ βεβήλους. Ἄν δ' ὠμολόγηται ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον, ὅτι τὸ κατὰ τῆς Τουρκίας πνεῦμα τῶν Ῥώσσω ὠδήγει ἡ ἀνάγκη τῆς κατακτητέως μέρους ταύτης πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀπεράντου αὐτῶν αὐτοκρατορίας· οὐχ ἥττον ὑπῆρχεν ἀληθές, ὅτι καὶ Ἕλληνες καὶ Ῥῶσσοι ἀμοιβαῖον εὑρισκον τὸ συμφέρον ἑαυτῶν, οἱ μὲν ἐν ταῖς εὐνοϊκαῖς διαθέσεσι δυνάμεως κραταιάς, τῆς Ῥωσσίας, οἱ δὲ ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς διασπαραγμοῖς τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τῆς Τουρκίας. Ὑπὸ τῶν αὐτῶν δὲ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐμπνεόμενος θρησκευτικῶν αἰσθημάτων, ὡς Χριστιανὸς ὀρθόδοξος, καὶ μετ' αὐτῶν τὸ πολιτικὸν τῆς Ῥωσσίας συμφέρον ἐνόων, ὡς αὐτοκράτωρ Ῥῶσσοι, ἐθεώρει τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν τεθειμένην ἐκτὸς τῆς ἁρμοδιότητος τῶν ἐνεργητικῶν μέτρων τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, οὐδενὸς ὑπάρχοντος προηγουμένου δεσμοῦ, τὴν δ' ἐγερθεῖσαν ἐσωτερικὴν ἐπανάστασιν ὡς λογαριασμὸν ἰδίον τῶν Τούρκων πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καθ' ἃ καὶ ἄλλοτε καὶ ἐπὶ τοῦ 1769 συνέβη.

Οὕτως ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, οὐτινος ἡ ἀγαθὴ καρδιά οὐδόλως ἡμφισβητήθη πώποτε, ἐδείχθη αἰσθανόμενος, οἷας εἶχε πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑποχρεώσεις ἠθικὰς, τοσαῦτα παθοῦσαν πρὶν καὶ ἐγκαρδίως ἠνωμένην μετὰ τῶν ὁμοδόξων τῆς Ἀρκτου. Οὕτως ὁ Καποδίστριας, καὶ ὅσα ἂν εἶχε καθήκοντα ὡς ὑπουργὸς δυνάμεως ξένης, ἠσθάνετο, ὅ,τι ὀφείλε τῇ πατρίδι αὐτοῦ ὡς Ἕλλην. Ἐπὶ δὲ τούτοις, ὅποῖαι ἂν ἦσαν αἱ σκέψεις περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος καὶ ἡ τότε πολιτικὴ θέσις τῆς πλινορθώτου βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΖ', πλείστοι καὶ ἰσχυροὶ λόγοι προσήγγιζον τὴν γαλλικὴν διπλωματίαν πρὸς τὴν ῥωσσικὴν· ὁ δ' ἀκριβοῦς νοῦς, ἡ εὐθύτης καὶ τὰ αἰσθητάματα τοῦ Σχιατωβριάνδου, φίλου καὶ ἐπαινέτου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, προσετίθεντο ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, ὡς ζητήματος δικαιοσύνης, πολιτισμοῦ καὶ φιланθρωπίας, καὶ μολονότι, πρεσβεύων τότε ἐν Βερολίνῳ, ἀπέτυχε ζητήσας παρὰ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ τὴν ἄδειαν, ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν Λουβιάνην. Ἐντεῦθεν

ἐν μὲν τῇ Λουβιάνῃ, ἄλλων ἀρνούμενων τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα, ὁ Ἀλέξανδρος ἐξ ἐναντίας ὁμολόγει αὐτὴν ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει, καθ' ὃν καιρὸν ἡ δυτικὴ διπλωματία ψυχρὰ ἔβλεπε τὰ ἄπειρα θύματα τῆς τουρκικῆς ἀγριότητος, καὶ ψυχρότερα ἔλεγεν, ὡς ἄλλος Σύλλας, «*ἀθλοὶ τινες τιμωροῦνται*», ἡ ῥωσικὴ ἐξ ἐναντίας παντὶ τρόπῳ ἐβοήθει καὶ διεμαρτύρετο ὑπὲρ τῶν ἀθῶων, ὡς ἐξηγηθησόμεθα.

Γνωματεύων λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος κατὰ τῆς στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως, καὶ παραδειγματιζόμενος τὴν προηγηθεῖσαν οὐδετερότητα ἑαυτοῦ εἰς τὰς ταραχὰς τῶν Ἡγεμονειῶν, προέτεινεν ὡς μόνον ἐπιβαλλόμενον εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνας καθῆκον τὴν οὐδετερότητα αὐτῶν εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὑπῆρχε ποτε τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Τούρκων, ὅπως, καὶ ἄνευ προηγουμένων δεσμῶν, ἐνοπλισθῇ αὐθόρμητος ἡ ἱερὰ συμμαχία κατὰ τῶν Ἑλλήνων; Ἐπειδὴ δ' ἔφερεν ὁ Ἀλέξανδρος τὴν πρωτοβουλίαν κατὰ τὰς περιστάσεις ἐκείνας, διὰ τοῦτο ἡ μὲν Πρωσσία ἠκολούθησεν, ἡ δὲ Αὐστρία, ἔξωθεν δὲ καὶ ἡ Ἀγγλία, ὑπεχώρησαν. Ὑπεχώρησεν ἡ Αὐστρία, οὐ μόνον διότι ἐμειονοφήσῃσεν, ἀλλὰ καὶ δι' ἣν εἶχε πρωτίστην ἀνάγκην τῆς συμφωνίας καὶ συνδρομῆς τῆς Ῥωσσίας ὡς πρὸς τὰ ἰταλικά πράγματα, ὅτε ἡ Γαλλία, εἰ καὶ ὑπῆρχεν ἤδη ἐν παθητικῇ καταστάσει, μὴ ἀποτελοῦσα μέρος τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, ἀλλ' ὡς δύναμις πάντοτε μεγάλη, ἐθεωρεῖτο ἐναντία τῆς ἐπιβροῆς τῶν αὐστριακῶν ὅπλων, ἐκτεινομένης μέχρι τῶν Ἀλπεων, μεθ' ὧν ἐγεινιάζε. Ὑπεχώρησεν ἡ Ἀγγλία ὡσαύτως, εἰ καὶ ἔμμεσον δι' ἀλληλογραφίας ἐλάβανε μέρος εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, διότι, καθὼς ἡ Αὐστρία ἤθελε τὴν Ῥωσσίαν κατὰ τῆς Ἰταλίας, οὕτω καὶ αὕτη ἤθελε τὴν Αὐστρίαν κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἐν πάσῃ περιστάσει. Ἐνεκα δὲ τῆς ὑποχωρήσεως ταύτης ἀμφοτέραι αἱ δυνάμεις αὗται ἱκανοποιήθησαν διὰ τοῦ ἀκολούθου κηρύγματος τῆς 30 ἀπριλίου (12 μαΐου) «*. . . Οἱ ἡγεμόνες . . . σεβόμενοι τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν πάσης νομίμου ἐξουσίας, ἐθεώρησαν ὡς νομίμως μὴ οὔσαν καὶ ἐναντίαν τῶν ἀρχῶν, ἃς θεμελιῶ τὸ δημόσιον δίκαιον τῆς Εὐρώπης, πᾶσαν ἀξιουμένην μεταρρυθμίσαι, ἐνεργουμένην διὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς καθαῖρας ἰσχύος. Κατὰ τὴν διακήρυξιν ταύτην ἐτήρησαν πρὸς τε τὰ ἐν Νεαπόλει συμβάντα, τὰ ἐν Πεδεμοντίῳ, καὶ ὡς πρὸς ἐκεῖνα*

»ἔτι, ἅτινα, καίτοι ὑπὸ περιστάσεις πολλῶ διαφόρους, ἀλλὰ διὰ
 »συνδυασμῶν ἐπίσης ἐγκληματικῶν, παρέδωκαν πρὸ μικροῦ τὸ ἀ-
 »νατολικὸν τῆς Εὐρώπης μέρος εἰς ταραχὰς ἀνυπολογίστους...»
 Οὕτως ἀντὶ πραγματικῆς ἐπεμβάσεως περιωρίσθη ἡ ἱερὰ συμμαχία
 εἰς ἀποκηρύξεις πόρρω. Ὁφελήθη δὲ μάλιστα, ὀφείλει τις εἰπεῖν, τὸ
 ἑλληνικὸν ζήτημα, διαχωρισθὲν ἀπὸ τοῦ ἰταλικοῦ καὶ ἰσπανικοῦ,
 διότι ὡμολογήθησαν ἤδη «πολλῶ διάφοροι αἱ περιστάσεις», ἀφ' ὧν
 προέκυψε τοῦτο.

Καλύπτονται ἔτι ὑπὸ τὸ σκότος τοῦ ἀποβρῆτου τὰ πρακτικὰ τῆς
 ἐν Λουβιάνῃ πολιτικῆς συνόδου τῶν ἡγεμόνων· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνωτέ-
 ρω περικοπῆς ὑποδείκνυται ἡ πάλῃ, ἥτις ἐγένετο, καὶ ἡ φροντίς,
 ἥτις κατεβλήθη, ὅπως συμπεριληφθῇ ἐν τῇ αὐτῇ τῶν ἐσπερίων ἐπα-
 ναστάσεων κατηγορία καὶ ἡ τῆς Ἑλλάδος. Ὡς φαίνεται δὲ, τὰ πράγ-
 ματα ταῦτα τοῦ 1821 καὶ αἱ μεγάλαι ἐπελθοῦσαι συνέπειαι κατὰ
 τῆς ἀκεραιότητος τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἐγένοντο ὁ πρόδρομος τῆς
 συνθήκης τοῦ 1856. Ὅπου, ἰσχυούσης τῆς Ῥωσσίας, ἀπεκλείσθη
 τοῦ κύκλου τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων ὁ σουλτάνος, ὡς ἀσεβής· ἐ-
 κεῖ, ῥυμουλκουμένης μετὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον τῆς Ῥωσσίας, ἀ-
 νεκηρύχθη οὗτος ἀδελφὸς καὶ μέλος τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας, τε-
 θεὶς ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ δημοσίου δικαίου. Ἀλλὰ γεννᾶται ἐνταῦθα
 τὸ ζήτημα, τίνες ἄρα τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων τῶν δύο ἐποχῶν ἐ-
 σεβάσθησαν μᾶλλον ἑαυτοὺς, οἱ τοῦ 1815 ἢ οἱ τοῦ 1856; Ὅπό-
 σω ἐνίοτε δεσπόζει ἐν τοῖς βουλευμασι τῶν ἡγεμόνων ἡ πολιτικὴ
 θρησκεία τῶν συμφερόντων, τὸν χριστιανισμὸν ἔχουσα πράγματι ση-
 μαίαν ἑτεροπλανῇ καὶ παίγνιον φαντασίας!

Ἡ παραδοχὴ τῆς οὐδετερότητος ὡς πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα
 παρώργισε μὲν πλείστους, ἐγένετο ὁμῶς σωτήριος ἐπὶ τῆς πρώτης ἐ-
 ποχῆς ταύτης. Ἡ κατὰ τὸ 1854 στρατιωτικὴ ὑπὲρ τῆς Τουρκίας
 ἐπέμβασις οὐδεμίαν, ἢ μικράν, ἔκαμεν ἐντύπωσιν παρὰ τοῖς Ἑλλη-
 σι· τοιαύτης ὁμῶς ἐπεμβάσεως τὸ ἄκουσμα μόνον παρέλυε τὴν ἑλ-
 ληνικὴν ἐπανάστασιν τῷ 1821, πρὶν ἢ γίνῃ χρήσις ὅπλων. Ἡ οὐ-
 δετερότης ἄρα τῆς Λουβιάνης ἐδόθη ὡς τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς ἀνα-
 γνωρίσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, ἐγένετο ὁ ἀρβὰς τοῦ ἐν Πε-
 τρουπόλει πρωτοκόλλου τοῦ 1826 καὶ τῆς ἐν Λονδίνῃ συνθήκης τοῦ
 1827, ἀφ' ὧν, ὡς καὶ ἐκ τῆς συνδρομῆς ἐτέρων ἰσχυρῶν περιστά-
 σεων, παρήχθη ἡ ὀριστικὴ περὶ ἀνεξαρτησίας καὶ βασιλείας συνθή-

κη τοῦ 1832. Ἡ οὐδετερότης αὕτη θεωρεῖται τόσῳ μᾶλλον ἀξιο-
θαύμαστος, ὅσῳ ἡ ἱερὰ συμμαχία ἀπέβλεπε τὴν κατάθλιψιν παντὸς
δημαγωγικοῦ κινήματος, τὸν περιορισμὸν τῆς ἐκτυλίξεως τοῦ ἀνθρω-
πίνου πνεύματος καὶ τὴν ἐπάνοδον τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τὸν παλαιὸν
ζυγὸν τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς δεισιδαιμονίας.

Ἦτο δὲ ἡ οὐδετερότης προσωρινόν τι μέτρον. Πᾶσα περὶ τοῦ ἑλ-
ληνικοῦ ζητήματος ὀριστικὴ ἀπόφασις ἀνετέθη σιωπηλῶς μετὰ ἄλ-
λων πολλῶν εἰς μεταγενεστέραν πολιτικὴν σύνοδον, προαναγγελοῦ-
σαν διὰ τῆς ἐγκυκλίου τῆς 30 ἀπριλίου (12 μαΐου) 1821 «*πρὸς*
»*τοὺς παρὰ ταῖς ξέναις αὐλαῖς πρέσβεις τῶν τριῶν δυνάμεων*
»*Ῥωσσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας*» (α). Τοιαύτη σύνοδος συν-
εκροτήθη ἐν Βερώνῃ κατὰ τὸ 1822. Ἀλλ' ἀπητήτετο, ἵνα διέλθῃ ἡ
ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τῷ 1821 τὸν ἐπιφοβώτερον σκόπελον τοῦ ἐξω-
τερικοῦ, καὶ τοῦτο κατωρθώθῃ ἐν δὲ τῷ διαστήματι ἑνὸς καὶ ἡμί-
σεως ἔτους οἱ μὲν λαοὶ ἔλαβον καιρὸν, ὅπως ἐξηγηθῶσι καὶ διὰ λό-
γων καὶ διὰ πραγμάτων ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως, οἱ δὲ
δυσμενεῖς ἐκ τῶν ἡγεμόνων ἐγένοντο μετριοφρονέστεροι· καὶ διὰ
ταῦτα, ὅτε ἡ Ῥωσσία, ὁμοῦ δὲ καὶ ἡ Γαλλία τότε, ὁ αὐτοκράτωρ
Ἀλέξανδρος καὶ ὁ ὑπουργὸς Σχιατωβριάνδος, τὸ αὐτὸ καὶ ἐν Βερών-
ῃ ἔδειξε πνεῦμα τῷ 1822, οἷον καὶ ἐν τῇ Λουβιάνῃ κατὰ τὸ 1821,
ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία μετριοτέρα παρέστη, πεσόντος μάλιστα τοῦ
προτέρου ὑπουργείου, καὶ ἡ πάντοτε ἀμετάβλητος Αὐστρία ἤττον ἀ-
δυσώπητος ἀντέστη. Παρὰ τὰς ἄλλας ἄρα βοηθητικὰς περιστάσεις,
περὶ ὧν διελάβομεν ἄλλοτε (β), ὁμολογητέον ἐνταυτῷ, ὅτι ἡ ἐπα-
νάστασις, εἰ μὴ ἠτύχει λαβοῦσα ἐξωτερικῶς τὴν δυνατὴν προστα-
σίαν, κατεστρέφετο ἀμέσως, καὶ μεθ' ὅσῃν ἂν ἐσωτερικῶς ζῶν ἐδεί-
κνυε.

Συνεπῶς αἱ δυνάμεις ἐκήρυξαν τὴν οὐδετερότητα τῆς πολεμικῆς
καὶ ἐμπορικῆς σημαίας ἑαυτῶν κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Ἑλλήνων ἐ-
ναντίον τῶν Τούρκων. Ἐν τῇ αὐτῇ περιελήφθη κατηγορία τῆς οὐ-
δετερότητος καὶ τὸ Ἰόνιον κράτος, καίτοι ἑλληνικὸν, θελήσει τῆς ξε-
νικῆς προστασίας. Προκηρύξασα τὴν οὐδετερότητα ἑαυτῆς εἰς τὰ με-
ταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων πράγματα, ἡ ἀγγλικὴ προστασία ἀπη-
γόρευσε τοῖς πολίταις τοῦ Ἰονίου πᾶσαν βοήθειαν τούτων ἢ πρὸς τὸ
ἐν ἢ πρὸς τὸ ἄλλο μέρος. Ἀλλ' ἐτήρησε πρώτη εἰς ἑαυτὴν, ὅτι ἐ-
πέβαλεν εἰς τοὺς ἄλλους; ἡ ἦτο ὑπόχρεως ἐκ συνθήκης ἐπιμαχίας

πρὸς τὴν Τουρκίαν ; Μόνη ἡ Ῥωσσία διετέθη πραγματικῶς οὐδετέρα. Οὔτε ἡ διπλωματία αὐτῆς διὰ νουθεσιῶν καὶ σχεδίων, οὔτε ἡ πολεμικὴ ἢ ἐμπορικὴ σημαία διὰ κατασκοπεύσεων, ἐνθαρρύνσεων καὶ σιτισμῶν, ἐφάνησάν που συνδραμοῦσαι ὑπὲρ τῶν Τούρκων καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐξ ἐναντίας ἡ ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν τουρκικῶν ἐπιχειρήσεων ἐνεργουμένη κατὰ θάλασσαν συνδρομὴ ὑπὸ τῆς σημαίας ταύτης καὶ ἐκείνης τῶν δυνάμεων διὰ παντὸς μέσου πλαγίου, πολλάκις ἐξημίωσεν ἐπαισθητῶς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, πολλῶν παρέτεινε φρουρίων τὴν πτῶσιν, καὶ ἄλλων ἀπετέλεσε τὴν μέγροι τέλους ἀποτελεσματικὴν ἀντίστασιν. Ἰδίως δὲ ἡ διαγωγὴ τῶν ὑπαλλήλων τῆς προστασίας τοῦ Ἰονίου κράτους ὑπερέβη πάντα ὅρον καὶ πᾶσαν πιθανότητα, γενομένη ἡ ζημιωδεστέρα πασῶν ἔνεκα τῆς γεινιότητος.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὅτι παρήγαγε συγχρόνως ἐξ ἄλλων αἰτιῶν ἄλλα ἀποτελέσματα, ἐπωφελῆ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πόλεμον. Ὅτε ὁ Μαχμουτ Β' συνένοχον ἢ καὶ αὐτουργὸν τῆς ἐπαναστάσεως θεωρῶν τὴν Ῥωσσίαν, ἠθέτει αὐθαδῶς τὰς ὑφισταμένας συνθήκας καὶ πᾶσαν ἀπέκρουε παρασπονδῶν ὑποχρέωσιν ὡμολογημένην, τότε ὁ Ἀλέξανδρος Α' ἰδίους βεβαίως εἶχε λόγους, ὅπως μὴ ὑπομείνῃ περαιτέρω τὰς περιϋβρίσεις τούτου, ἐκλύσῃ δὲ τὰς διπλωματικὰς σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς Τουρκίας, καὶ ἐνεργήσῃ ἐν τοῖς μεθορίοις τὴν συγκέντρωσιν στρατοῦ ἐπιφόβου. Ἡ τοιαύτη συγκέντρωσις μέγαν ἀπετέλεσε τὸν ἀντιπερισπασμὸν τοῖς βαρβάροις καὶ μεγάλην τὴν βοήθειαν τοῖς Ἑλλήσι. Εἰ μὴ εἶχε νοῦν τοιοῦτον, ἐπήνεγκεν ὅμως ἀποτέλεσμα τοιοῦτο.

Ἀφευκτος τότε ἐθεωρεῖτο ὁ πόλεμος, ὅν οἱ μὲν Ἕλληνες διὰ πολυλοῦ ἠύχοντο, ὁ δὲ ῥωσικὸς λαὸς ἐπεκαλεῖτο ὑπὲρ τῶν ὁμοδόξων ἀδελφῶν παντὶ τρόπῳ. Μὴ κηρυχθέντος δὲ τούτου, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐνομίσθη ὥς ἐγκαταλείψας σκληρῶς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Καὶ ὅμως ἐν τῇ κρισιμωτάτῃ ἐκείνῃ ἐποχῇ ἐγένετο, ὅ,τι ἀπῆτει ἢ συντήρησις τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀπηρεῖτο, ἵνα ἐξαλειφθῶσιν, ἢ μετριασθῶσι καὶ, αἱ ὑπόνοιαι τῶν δυτικῶν δυνάμεων περὶ τοῦ ἐτεροκινήτου αὐτῆς ἀπηρεῖτο, ἵνα ἀφεθῶσιν αἱ δυτικαὶ δυνάμεις εὐελπιστοῦσαι τὴν καταστροφὴν ταύτης διὰ μόνων τῶν τουρκικῶν ὁπλων ἢ διπλῇ δὲ ἀνάγκῃ αὕτη ὠκονομεῖτο, ὅταν ὁ πόλεμος τῆς Ῥωσσίας ἔμενεν ἀκήρυκτος. Ἄλλως ἢ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος ἐδολο-

φονεῖτο, ὡς ἀπέδειξαν τὰ μετέπειτα πράγματα τοῦ 1834· καὶ ἐπὶ ταύτῃ στηριζόμενοι τῇ πεποιθήσει παραδεχόμεθα, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος μετὰ πολλῆς ὑπεστήριξε συνέσεως τῷ 1821 τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα διὰ τῆς πολιτικῆς, ὡς ὁ διάδοχος Νικόλαος ἀποφασιστικῶς ἔσωσεν αὐτὸ τῷ 1829 διὰ τῶν ὅπλων, ἐπιβαλὼν τῷ σουλτάνῳ, συνεπεία τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας, τὴν ἀναγνώρισιν τῶν περὶ Ἑλλάδος ἀποφάσεων τῆς τριπλῆς συμμαχίας.

Συγχωρεῖται, ἂν εἰπώμεν, ὁπόσῳ ὠφελήθησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἀγνοοῦντες τοὺς ἐλιγμούς τῆς πολιτικῆς τῶν μεγάλων μυστικοσυμβουλίων, πιστεύοντες πᾶν, ὅτι ἂν ἐπεθύμουν, καλὸν, καὶ ἔχοντες πάντοτε τὴν παρήγορον ἰδέαν, ὅτι καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἡγεμόνες βοηθήσουσιν ἀφεύκτως, ἀφ' οὗ ἤρξαντο ἅπαξ συντρέχειν οἱ ἰδιῶται ἐκ τῶν ἐπικρατειῶν αὐτῶν, Γερμανοὶ, Γάλλοι, Ἀγγλοὶ, Ἰταλοὶ, οἱ μὲν συνηγοροῦντες προφορικῶς καὶ διὰ τοῦ καλάμου, οἱ δὲ ἐπιμελούμενοι τῆς συστάσεως βοηθητικῶν ἐταιριῶν, οἱ δὲ συναγωνιζόμενοι καὶ στρατιωτικῶς ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ἀγνοία τοιαύτη ὑπῆρχεν ἐνθαῤῥυντικῇ ἐνταυτῷ καὶ σωτήριος, διότι περιέβαλλε τούτους διὰ τοῦ θώρακος τῶν ἀγαθωτέρων ἐλπίδων, καὶ διότι ἦτο πλάνη τις οὐχὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν χρόνον, καθ' ἃ ἀπέδειξαν τὰ γεγονότα ἀπὸ τοῦ 1826 μέχρι τοῦ 1832. Κύριος οἶδε τὰ ἐναντία ἀποτελέσματα, εἰ μὴ ἐκυρίευσεν πλάνη τοιαύτη, καὶ πρὸ πάντων ἡ περὶ βωστικοῦ πολέμου κοινὴ πεποίθησις.

Τοιαύτη διέκειτο τότε ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος κατάστασις, ἔνθεν μὲν τοῦ πολέμου τῆς Ῥωσσίας μήπω κινουμένου, ἔνθεν δὲ τῆς οὐδετερότητος μὴ διατηρουμένης ἀκριβοῦς παρὰ διαφόρων. Πολλαχοῦ ὁ περιοδικὸς τύπος, καὶ μάλιστα ὁ αὐστριακὸς, λυσσῶν ἐρεσχέλει κατὰ Ἑλλήνων καὶ Ῥώσων· οἱ πράκτορες δὲ πολλῶν κυβερνήσεων μετεμορφώθησαν εἰς δικηγόρους καὶ ἀστυνόμους τῶν Τούρκων, τὰ δὲ πολεμικὰ πλοῖα αὐτῶν εἰς κλητῆρας καὶ ὁδηγοὺς τῶν τουρκικῶν. Οἱ Ἕλληνες, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι, ἐδῶ μὲν διεμαρτύροντο, ἐκεῖ δὲ ὑπεκρίνοντο ὡς μὴ βλέποντες, πάντοτε ἔχοντες σύντροφον τὴν λύπην, ὅτι ἐπιβουλεύονται καὶ παρὰ Χριστιανῶν, ἐν ᾧ πολεμοῦνται παρὰ τῶν Μωχαμεθανῶν. Τφόντι, ἔαν ἕξη ὁ Ἰσοκράτης, ἤθελεν εἰπεῖν καὶ ἡδῆ: «ὁ πόλεμος οὗτος . . . πολλοὺς »κινδύνους ὑπομένειν ἠνάγκασεν τοὺς Ἕλληνας, καὶ πάντα τρόπον τεταλαιπώρηκε τούτους».

Ἐν ᾧ ἡ Ἑλλάς ἀνεγεννᾶτο μόλις ἐκ τῆς τέφρας τοῦ πολιτικοῦ θανάτου αὐτῆς, κάλαμοι μισθωτοὶ, κάλαμοι πολιτικῆς βεβήλου, παρέγραφον τοὺς Ἕλληνας ὡς *«νόθα μέλη προγόνων ἐνδόξων, ὡς ὄντα ἀπολέσαντα πᾶν αἶσθημα ὑγιὲς καὶ ἀνάξια καταστάντα ἐλευθερίας καὶ πολιτείας ἰσονόμου»*. Οἱ αὐτοὶ κάλαμοι, ἡ ἡχὴ δυνάτεως φιλοτοῦρκου διπλωματίας, οὐδένα ὅρον ἐχούσης μεταξὺ πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς, ἐστήριζον ἐπὶ τοῦ χρόνου τὴν νομιμότητα τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς, ἀνεβίβαζον, καίτοι Χριστιανοὶ, τὸ Κοράνιον ὑπεράνω τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἔθετον, καίτοι πεπολιτισμένοι, τὴν ἀδικίαν ὑπεράνω τῆς δικαιοσύνης, ὅπως ἀποδείξωσι τὸ κατὰ τῶν Ἑλλήνων δικαίωμα μιᾶς σκυθικῆς τυραννίας, ὥσανεὶ ἡ τυραννία δικαιοῦται ποτε ἢ χρόνῳ, ἢ νόμῳ, ἢ τινι ἄλλῳ λόγῳ τοιούτῳ.

Ἐμελλεν οὕτω, ἵνα φανῶσι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν αἰῶνα τῶν φώτων ἄνθρωποι, κωφεύοντες εἰς τὴν φωνὴν τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος καὶ ἀποδίδοντες εἰς τοὺς ἀπογόνους, ἀντὶ τῆς ὀφειλομένης εἰς τοὺς προγόνους εὐγνώμοσύνης, μυκτηρισμοῦς, ὕβρεις καὶ λοιδορίας. Ἀκαμπτοὶ διὰ τοὺς σπαραγμοὺς, οὓς ἐπὶ ὅλους αἰῶνας ὑπέστησαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ χριστιανοκτόνου δημίου τῆς πατρίδος αὐτῶν, συνηγόρουν οὗτοι εἰς τὰς ἀξίας τοῦ ἀποτροπιασμοῦ τῆς παρουσίας καὶ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν ἀθεμιτουργίας τοῦ σουλτάνου καὶ τῶν Τούρκων. Ἀνέραστοι δὲ τῶν καλῶν, ἀπεδοκίμαζον τὰ ὑπὲρ ἀνεγέρσεως τῆς ὀρθοδόξου Ἑλλάδος τολμήματα τῶν τέκνων αὐτῆς, ἀπῆλπιζον ταύτην, δι' ὧν καθ' ἑκάστην ἐδημοσίεουν διατριβῶν, ἐπένθουν τὴν πτώσιν τῆς ἡμισελήνου, καὶ πᾶν μὲν ἄκουσμα ἐπιτυχίας τῶν Ἑλλήνων διέφθειρον καὶ μετέπλαττον, τὸ ψεῦδος ἀντικαθιστῶντες εἰς τὴν ἀλήθειαν, πᾶν δὲ ἄκουσμα ἐπιτυχίας τῶν Τούρκων ἐμεγέθυνον διασαλπίζοντες καὶ προφοιβάζοντες παντελεῖ τὸν ὄλεθρον τῶν Ἑλλήνων, πᾶσαν δὲ ἱερόσυλον καὶ ἀπάνθρωπον πρᾶξιν τῶν βαρβάρων, οἷον ἀνασκαφὰς ναῶν, βεβηλώσεις θυσιαστηρίων, πυρπολήσεις πόλεων, ἀνδραποδισμοὺς καὶ σφαγὰς πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας, ἢ παρεσιώπων, ἢ ἀνέφερον ὡς ἔννομον οὖσαν, σωτήριον καὶ συμφέρουσαν. Τί ἄρα ἤθελον ἄλλο οἱ τοιοῦτοι, ἢ ὅπως βλέπωσι τοὺς Ἕλληνας αἰωνίους δεσμύτας, ὡς κτήνη μαστιζομένους ὑπὸ τῶν θηριοβίων ἐν τῇ Ἑλλάδι Βανδάλων;

Ἰδίως δὲ ὁ ὅσῳ ἀκάθεκτος ὕβριστῆς τῶν Ἑλλήνων, τόσῳ ἀναίσχυντος ἐπαϊνέτης τῶν Τούρκων Παρατηρητῆς τῆς Βιέννης *«Ιηστρι-*

«κὸν ὠνόμαζε, κακὸς ἦες καὶ ἐχθροὺς καὶ ἐπὶ τὸ ἐθνικὸν ὅλως καὶ συστηματικὸν πράγματι κίνημα τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὄργανον τοῦτο, ἐνώπιον τοῦ ὁποῖου ἔφθασε τρέμουσα καὶ ἡθικὴ καὶ θρησκεία, κατηγοροῦν τῶν Ἑλλήνων «ἐπὶ τραχύτητι ἡθῶν», διότι ἤθελον τὴν ἐλευθερίαν ἑαυτῶν, τοὺς Τούρκους ἐπῆνει «ὡς γλυκεῖς, φιλανθρώπους» καὶ εὐτάκτους,» καὶ τὸν σουλτάνον ἀνεκήρυσσεν «ἡμερώτατον καὶ εὐσπλαγχνικώτατον», ἐν ᾧ χρόνῳ διεμαρτύροντο τὸ αἷμα ἀπείρων ἀθῶν θυμάτων, αἱ σφαγεῖσαι Κυδωνίαι, ἡ καταφανισθεῖσα Σμύρνη, ἡ ἀποδεκατισθεῖσα Κύπρος καὶ ἡ ἐρημωθεῖσα Σαμοθράκη. Συμβαδίζουσαι δὲ μετὰ τοῦ Βιενναίου Πρακτορητοῦ ἄλλαι τε καὶ ἡ ὑπουργικὴ ἐφημερίς τοῦ Βερολίνου, ἐκραύγαζον στεντορεῖα τῇ φωνῇ, ὅτι «οἱ κακόφρονες τῆς Εὐρώπης ἠγείραν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ ὅπλα», ὅπως δεῖξωσιν οὕτω ἐγκληματικὴν τὴν ἐπανάστασιν. Ὑπῆρχον ὅμως αὐταὶ καὶ αἱ λέξεις «Ἀρθρακεὺς καὶ Ἰακωβίνος», ὅτε μέρος τῶν Ἑλλήνων διέσωζεν ἐπὶ τῶν ὁρέων τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ διὰ τῶν ὀπλων; ὅτε ἡ Πελοπόννησος, ἡ Αἰτωλία, αἱ Πέτσαι ἐπανάστασαν τῷ 1769 διὰ τὸν ἴδιον λόγον; ὅτε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λαρίσης Διονύσιος ἐκυρίευσεν τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἱκανὸν μέρος τῆς Ἠπείρου; ὅτε τὸ Σούλιον ἐνίκα τὰ ὅπλα τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ ἐπὶ πολλοὺς χρόνους; καὶ ὅτε ὁ Ῥήγας ἐσχιδίαζε τὸν πόλεμον, πρὸ αὐτοῦ δὲ καὶ μετ' αὐτὸν οἱ Ὑψηλάνται εἰργάζοντο ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος;

Ἀλλ', ἂν ὁ σουλτάνος, διώκων τοὺς ἐπαναστάτας, μετέβαλεν εἰς δριμυόπολιν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐπικράτειαν εἰς σφαγεῖον, τίνα ἄρα καὶ ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις, διώκουσα τὴν ἐπαναστατικὴν ἀρχὴν, ἠκολούθει τακτικὴν; Μετέβαλε τὴν ἐπικράτειαν αὐτῆς εἰς εὐρύχωρον φυλακὴν τῶν Ἑλλήνων ἐπραττεν ἄλλως κατ' αὐτῶν ἐν γένει, ὅτι ἐπραξε καὶ κατὰ τῶν Ὑψηλάντων ἐν μέρει, ὡς κτήνη μὲν ὑποκείμενα εἰς πώλησιν μεταβιβάζουσα αὐτοὺς ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ὡς κακούργους δὲ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀνακρίνουσα ἄλλους ἐπὶ ἓνα καὶ ἄλλους ἐπὶ δύο μῆνας, φυλακίζουσα δ' αὐστηρῶς, κατασκοπεύουσα καὶ καταπιέζουσα πάντας, ὅσοι διήρχοντο διὰ τοῦ κράτους αὐτῆς ἐλεεινά θεάματα δυστυχίας καὶ ἀμνηχανίας, ἡ ἔτυχον ἐν τῷ κράτει αὐτῆς, αἰσθανόμενοι καὶ ἐνεργοῦντες, ὅτι ὤφειλον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγωνιζομένης τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα. Ὁ Κωνσταντῖνος Κοκκινάκης, Μιχαὴλ Κούμας, Θεόδωρος Μανούσης, Βλαστὸς καὶ ἄλλοι, φυλακίζονται ὡς ταραξίαι, διότι ἠσθάνοντο ἐργαζόμενοι καὶ

μακρόθεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτῶν, καὶ ἐπὶ πολὺν δι' ἐξετάσεων ἐπαναλαμβάνομένων καὶ ἀτελευτήτων παιδεύονται χρόνον ὑπὸ ἐξουσίας, πολυπραγμονούσης καὶ αὐτὰ τὰ ἔγκατα τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ ὑποπτον ὁλως πνεῦμα.

Τῶν Τούρκων αἱ ἀνήκουστοι ἀνοσιουργίαι, ἀδιαφόρως ἐνεργούμεναι κατὰ τε τῶν ἐνόπλων καὶ ἀνόπλων Ἑλλήνων, ἦσαν διὰ τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν ὁ διακαέστερος πόθος καὶ ἡ τερπνοτέρα διάχυσις· ἀλλὰ συγχρόνως ἡ πρὸς τὴν πολυέραστον βαρβαρότητα πολιτικὴ συμπάθεια αὐτῆς καὶ ἀγάπη κατ' οὐδὲν ἡλαττοῦτο, καὶ ἂν διὰ τῆς ἰδίας ἀταραξίας καὶ γενναιότητος ἔσφαττον, ἀπηγγόνιζον, ἐπασσάλουν, διεμέλιζον, ἠτίμαζον, ἐμαστίγουν καὶ ἀπεγύμνουν οἱ Τοῦρκοι ἐν ταῖς δύο Ἡγεμονεῖαις καὶ τοὺς φέροντας ἔτι ἐπὶ κεφαλῆς τὸ ἐκ μέλανος καὶ ὠχροῦ χρώματος αὐστριακὸν σῆμα, πωλούμενον παρὰ τῶν αὐστριακῶν προξενείων ἐν ἀφθονίᾳ καὶ διὰ πολλῆς ἀφιλοκροδείας. Ματαίως προσεστάλησαν καὶ διενεμήθησαν πρὸς γνῶσιν τοῦ πράγματος δείγματα τοῦ αὐστριακοῦ σήματος τούτου εἰς τοὺς Τούρκους τῆς Σιλιστρίας, τοῦ Γυργέβου καὶ τῆς Ἰβραήλας, ἵνα μὴ συμβῇ ἐν ἀγνοίᾳ, κατὰ τὴν ἐπίθεσιν αὐτῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, ἄτοπόν τι ἀντιβαῖνον εἰς τὴν γλυκύτητα τοῦ μουσουλμανικοῦ χαρακτῆρος. Ἀλλὰ τίς ἐτόλμα καὶ πάλιν θεωρεῖν τὰς τοιαύτας τῶν βαρβάρων πράξεις ὡς ἀντιβαίνουσας εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως τῶν Αὐστριακῶν καὶ εἰς τὴν νομιμότητα τῆς σουλτανικῆς τῶν Τούρκων; Ὅλοι ἔτεινον αὐταὶ εἰς δόξαν καὶ εὐχαρίστησιν τοῦ ἀπολύτου δεσποτισμοῦ, ἀποδιδόμεναι παρὰ τοῦ Αὐστριακοῦ Παρτηρητοῦ εἰς συνήθεις καὶ ἀθώας ὑπερβολὰς τῶν βαρβάρων. Παρομοία ἀθῶα ὑπερβολὴ ἔλαβε χώραν καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε ὑβρίσθη παρ' αὐτῶν καὶ μόλις διὰ τῆς φυγῆς ἐσώθη ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας μεταξὺ Σεραπείου καὶ Βαθυκόλπου· ἱκανὰ ὅμως δῶρα καὶ ἐκ πλεονασμοῦ τὸ μυστικὸν πνίγμα δύο ἢ τριῶν «γιαμακίων» διέλυσαν πᾶν παράπονον καὶ ἀνεκάλεσαν τὴν ἀκλόνητον φιλίαν.

Καὶ μικρὸν σχετικῶς ταῦτα πάντα ἤθελον εἶσθαι κακὸν, εἰ μὴ ἐνησχολεῖτο ἐπιμελῶς ἡ διπλωματία τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν μέταδοσιν τοῦ πνεύματος αὐτῆς καθ' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν ἄλλην Εὐρώπην. Δι' ἐπιμονῆς συστηματικῆς ἤλπισε διαπράξασθαι μόνη κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὅ,τι οὐκ ἡδυνήθη κακὸν μετὰ τῶν συμμά-

χων ἐν τῇ Λουβιάνῃ. Ἐντεῦθεν ὁ δικαιότερος καὶ ἀθώτερος πόλεμος τῆς Ἑλλάδος ἐλεπτολογεῖτο παρ' αὐτῆς ὡς τὸ ἀδικώτερον καὶ σκανδαλωδέστερον κατὰ τῆς νομιμότητος ἔργον τοῦ αἰῶνος, ὡς ἡ ἀρχὴ τοῦ θριάμβου τῶν νεωτεριστῶν, ὡς ὁ πρόδρομος πραγμάτων ἀνεπανορθῶτων διὰ τὴν Εὐρώπην. Οὕτε σοφίσματα παντὸς εἶδους καὶ ὕβρεις αἱ ἀναιδέστεραι, οὔτε παραμορφώσεις πάσης ποιότητος καὶ παραπείσεις αἱ αὐθαδέστεραι ἔλειψαν μὴ ἐξαντληθεῖσαι πρὸς τὴν διαστροφὴν τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων καὶ τὴν διαφθορὰν τῶν πνευμάτων. Ὁ μέγας λεγόμενος διπλωμάτης τῆς δυνάμεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ μέγας μισέλλην, ἔφθασεν εἰπὼν *τὸν Σταυρὸν σύμβολον ὄντα ἐπαραστάσεως ἐν τῇ Ἑλλάδι, τὸν δὲ Ὑψηλάντην παιδίον ἀπολωλὸς τῶν ἐπαραστάσεων*.

Δύο τότε ἐπεκράτουν κατὰ τὴν Εὐρώπην γενικώτεραι φατρίαι, ἡ τῶν βασιλικῶν καὶ ἡ τῶν φιλελευθέρων. Ὡς βασιλικοὶ διεκρίνοντο οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες προτιμῶσι τὰ παλαιὰ καὶ καθεστῶτα πράγματα, ἅπερ εἰσὶ δι' αὐτοὺς ὁ καλὸς παλαιὸς καιρὸς, ὃν φοβοῦνται, μὴ ἀπολέσωσι· ὡς φιλελεύθεροι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπηγγέλλοντο τὸν φίλον τῆς ἐλευθερίας δι' ἑαυτοὺς καὶ ὑπὲρ παντὸς λαοῦ τυραννουμένου. Τοσαύτην δὲ μέχρι τινὸς καιροῦ ἐξήσκει ἐπιβρόχην ἡ τακτικὴ τῆς αὐστριακῆς διπλωματίας ἐπὶ τοῦ πνεύματος ἀμφοτέρων, ὥστε, ἐν ᾧ οἱ βασιλικοὶ ἐθεώρουν τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὡς τὸ παρεπόμενον τῶν ἑταιριῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ὡς τὸ πολιτικὸν αὐτῶν σύνθημα πρὸς διάλυσιν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, συγχρόνως καὶ οἱ φιλελεύθεροι ἐκήρυσσον τοὺς Ἕλληνας *«μωρὰ ὄργανα ῥωσσικῆς πλεονεξίας καὶ ἀσύμφορον ἐπομένως πᾶσαν ὑπὲρ αὐτῶν συνδρομὴν, ἵνα μὴ ὑπερραυξήσῃ ἡ ῥωσσικὴ δύναμις. Πῶς, ἔλεγον, ὀργανώθῃ ἡ ἐπανάστασις ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ, ἡροίχθησαν βίβλοι ἐν τῇ Ὀδησσῷ καὶ ἐπίσημος πρίγκιψ ἐξῆλθε τῶν ὀρίων ἄνευ τῆς εἰδήσεως ταύτης;»* Τότε καὶ ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία διεσάλπιζεν ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὡς *«πολιτικὴν συμφορὰν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος»* ὑπολαμβάνουσα, ὅτι, *«ἐλαττουμένης τῆς δυνάμεως τῆς Τουρκίας, ἡ ἕξις γένῃ ἡ τῆς Ῥωσσίας»*.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ βασιλικοὶ καὶ φιλελεύθεροι τὰ πάντα ἐθεώρουν παραλόγως ὡς ἔργον μόνων τῶν ἑταιριστῶν, καὶ παραλογώτεροι ἀπεφαίνοντο ἡὐχαριστημένον τὸ ἔθνος ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Τούρκων· ὅλοι δ' ὁμοῦ, καὶ μετὰ τούτων ἄλλοι, «οὐδ' ἐν ἀνδρὸς

λόγῳ» ὄντες, μετὰ πολλῆς ἡρπαζον εὐχρηστίας πᾶσιν εἶδῃσιν κακὴν, οἰανδῆτινα πράξιν τοῦ πολέμου σκληράν, ὅπως διεγείρωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὅλην τὴν ἀγανάκτησιν τῆς Εὐρώπης. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς, ἐν ᾧ εἰς τὴν διοικοῦσαν Εὐρώπην ἀποτροπαιότερος τῶν τίτλων τοῦ ληστοῦ, τοῦ πειρατοῦ καὶ φονέως ἐφαίνετο ὁ τοῦ ἐταριστοῦ, οἱ τόσῳ ἐξηπατημένοι τότε φιλελεύθεροι δωρεὰν εἰσηγοῦντο τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως περιπέσῃ εἰς πολέμους ἐμφυλίου, ἐπομένως εἰς τὴν πειρατείαν καὶ τὴν ληστείαν, καὶ τέλος πάντων εἰς τὴν ἀφ' ἐκυτῆς διόλυσιν καὶ καταστροφὴν. Ἰδοὺ τὰ ἐπιχειρήματα, δι' ὧν οἱ κακόβουλοι ἐκ τῶν διπλωματῶν καὶ οἱ ἀπερίσκεπτοι ἐκ τῶν φιλελευθέρων ἐπέσπευδον, ἵνα νεκρώσωσι τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος συμπαθείας, τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐνδεδυμένη τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως καὶ τὴν πανοπλίαν τοῦ πατριωτισμοῦ, κρατοῦσα δ' εἰς χεῖρας τὸν Σταυρὸν καὶ τὴν τυραννοκτόνον ῥομφαίαν, ἀπεδείκνυεν, ὅτι ἡ πρὸς Θεὸν ἐλπίς καὶ ὁ ὑπὲρ πατρίδος εἰλικρινὴς ἔρως ἐπέχουσι τόπον τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς πληθύος τῶν μέσων.

Ἄλλ' εὐτυχῶς, ἀλλὰ πρὸς δόξαν αἰωνίαν τοῦ ἡθικοῦ καὶ ἀληθῶς χριστιανικοῦ κόσμου, κατ' οὐδὲν ὑπερίσχυσαν ὅλαι αὗται αἱ προσπάθειαι. Ἡνοίχθη ἀληθῶς εὐρὺ τὸ στάδιον εἰς τῶν πολιτικῶν τὰς σκέψεις· καθελὺς ἔγραφεν, ὅ,τι ἐφρόνει· ἀλλ' ἡ ἀδέκαστος ψῆφος τῆς ὑγιοῦς πολιτικῆς καὶ φιλοσοφίας φθάσασα ἀνέσκειάσε τὰ σαθὰ σοφίσματα ἐκείνων, ὅσων τὸν κάλαμον ἐκράτει ὁ δεσποτισμὸς ὑπομίσθιον. Φιλάνθρωποι καὶ ἐν λόγοις εὐδόκιμοι ἄνδρες, ἐξ ὧν δύναται τις ὀνομάσαι ἰδίως τὸν ἐπίσημον Γερμανὸν φιλόσοφον Γουιλέλμον Τρανγέντην Κρύγιον, τὸν Δε Πράτ καὶ ἄλλους, ἀνέπτυξαν ἀντιθέτως, τὴν ἀλάνθαστον ἱστορίαν φέροντες εἰς χεῖρας, τί ἐστὶ Τοῦρκος καὶ τουρκισμὸς οὐ μόνον διὰ τὴν Ἀνατολὴν ἀμέσως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Δύσιν ἐμμέσως ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν· αὐτοί, ἀναδεικνύμενοι κατὰ τὴν παροῦσαν ἀξιωματικόνευστον ἐποχὴν τοιοῦτοι, οἷους ἀπαιτοῦσι τοὺς ἑαυτῶν μυστιπόλους αἱ Μοῦσαι, ὑπερησπίσθησαν δημοσίᾳ καὶ διὰ πάσης λογικότητος ὀρθῆς τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἑλλήνων, ἀποδείξαντες ταύτην μεμονωμένην ὅλως σχέσεων ξενικῶν καὶ οὐδόλως ὑποκειμένην εἰς τὴν περὶ νομιμότητος συζήτησιν, μὴ ὑπαρχούσης συνθήκης ὑποταγῆς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, δούλων καὶ δεσποτῶν· αὐτοὶ διὰ βασίμων ἐπιχειρημάτων ἀπέδειξαν στηριζόμενον τὸ κίνημα τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τοῦ ἱερωτάτου

δικαιώματος τῶν ἐθνῶν, καὶ δικαιοτάτην τὴν ἐν πάσῃ ἀρμοδίᾳ περιστάσει ἐνόπλισιν τοῦ βραχίονος τῶν τυραννουμένων κατὰ τῶν τυράννων· αὐτοὶ, δορυφόρους ἔχοντες τὴν γενναιοφροσύνην καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, ἐκήρυξαν τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα ὡς ὑπόθεσιν ἐνδιαφερόουσαν ὅλῳ τῷ εὐρωπαϊκῷ κόσμῳ ἠθικῶς· αὐτοὶ τέλος ἐβεβαίωσαν πρῶτοι, ὅπως ἡ ἐλευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος, πλάσμα ἄλλοτε τῶν ποιητῶν μυθῶδες καὶ ἤδη γενόμενον ἐν συμβεβηκὸς ἀληθές, συμβάλλει τῇ Εὐρώπῃ καὶ πολιτικῶς καὶ ἐμπορικῶς διὰ τε τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον (α)· πρὸ πάντων δ' ὁ Κρύγιος καὶ πρόγραμμα ἐξέδοτο τῇ κυριακῇ τῶν Βαθῶν τοῦ 1821, δι' οὗ «προσεκάλει τὴν χριστιανισμὸν τῆς Εὐρώπης, ἵνα παρηγορήσῃ κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος» (β).

Σοφαὶ ὥσαύτως καὶ φιλάνθρωποι κυβερνήσεις ὑπεστήριξαν σιωπηλῶς τὴν εὐγενῆ πρόθεσιν τῶν ἀποστόλων τούτων τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἐπὶ δὲ τῶν ἐστεμμένων κεφαλῶν τῶν βασιλέων τῆς Βαβυλῆος καὶ Βιτεμβέργης Λουδοβίκου καὶ Γουλιέλμου ἡ Ἑλλὰς προσέθετο τὸν τῆς ἰδίας καὶ αἰωνίας εὐγνωμοσύνης στέφανον. Ἡθικοὶ ὥσαύτως καὶ γενναῖοι λαοὶ ὡς ὑπόθεσιν αὐτῶν ἐθνικὴν εἶδον τὸν πόλεμον τῶν Ἑλλήνων καὶ δημῶδη κατέστησαν· πάλλοντες δὲ καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ τελευταῖοι ὑπὲρ τῆς εὐτυχοῦς ἐκβάσεως τούτου, ἐσχημάτισαν εὐθὺς ἑταιρίας φιλελληνικὰς (χομιτάτα), ὅπως βοηθήσωσι διὰ χρημάτων καὶ σωμάτων, ἐφ' ὅσον ἐπέτρεπεν ἡ πολιτικὴ καὶ γεωγραφικὴ αὐτῶν θέσις (γ). Αἱ πόλεις Στουτγάρδη, Δαρμστάτη, Μόναχον, Εἰδελβέργη, Λυβέκη, Τουρίκιον, Ἀργοβία, Βέρνη, Γενεύη, Βασιλεία, Λουκέρνη καὶ λοιπαὶ σεμνύνονται ἐπὶ τῇ συστάσει τοιούτων ἑταιριῶν, ὧν αἱ κεντρικώτεραι ἤδρευον ἐν τῇ Στουτγάρδῃ καὶ τῷ Τουρίκιῳ. Κατὰ δὲ τὴν περίστασιν ταύτην διεκρίθησαν οἱ Βιτεμβέργιοι, διὰ μνήμης ἔχοντες τὴν χριστιανικὴν καὶ φιλόφρονα διαγωγὴν τῆς ἐμπορικῆς κοινότητος τῶν Ἑλλήνων τοῦ Ἰσμαηλίου, οἵτινες περιεποιήθησαν τῷ 1816 δι' ὅλης τῆς ἀδελφότητος καὶ διὰ παντὸς δυνατοῦ μέσου περὶ τοὺς τριακοσίους ἐκ τῶν Βιτεμβέργιων, μεταναστεύοντας εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ κατατρυχομένους ὑπὸ γυμνότητος καὶ πείνης. Διὰ τῆς ἐπενεργείας τῶν ἑταιριῶν αὐτῶν συνεστήθησαν καὶ ἐν τῇ Γαλίᾳ κατὰ τὰς πόλεις τοῦ Λουγδούνου (Λυὸν) καὶ Ἀμβιανῆς (Ἀμιένης) κεντρικαὶ ἄλλαι ἀπὸ τοῦ 1821.

Θύτως ἀπεκρίθησαν εἰς τὴν τουρκόφροναν καὶ μνηώδη ὅλως πολι-

τικὴν τῆς Αὐστρίας οἱ λαοὶ ἰδίως τῆς ἄνω Γερμανίας, σώσαντες οὐχ ἤττον τὴν ὑπόληψιν τοῦ μεγάλου γερμανικοῦ ἔθνους ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ὀνομάζομεν δὲ μαινομένην τὴν αὐστριακὴν πολιτικὴν, διότι οὐδένα ἄλλον ἢ λογικὴ ἀποδίδωσιν, ἢ τὸν χαρακτηρὰ τῆς μανίας εἰς τοὺς ἄρχοντας τῶν λαῶν ἐκείνους, οἵτινες κυλιόμενοι κατὰ τοὺς παρόντας καιροὺς ἐν τῷ βορβόρῳ ἰδεῶν βαρβάρων αἰώνων, οὐδένα δέχονται χαλινὸν κοινῆς ἠθικῆς, πεισματωδῶς ἀκολουθοῦσι συστήματα καταδικασθέντα ὑπὸ τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης, καὶ εἰς τὸν λήθαργον τοῦ θανάτου βυθίζουσιν ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας διὰ τῆς δολίας ἐκείνης τέχνης, ἣν ἀρέσκονται ὀνομάζοντες *πολιτικὴν*.

Ἰδίως δ' ἡ ἐν Μονάχῳ φιλελληνικὴ ἐταιρία, ἥς προηγεῖτο ὁ ἐκ τῶν καθ' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν ἐξόχων ἑλληνιστῶν Εἰρηναῖος Θήρσιος, ἐπεμελήθη περὶ τῆς στρατιωτικῆς βοηθείας τῆς Ἑλλάδος, ὠφελουμένη ἐκ τῆς προθυμίας τῆς παρὰ πολλῶν Γερμανῶν ἐκφρασθείσης ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἡ τοιαύτη βοήθεια πολυειδῆ ἔσχε τὴν ἐπιρροὴν ἑαυτῆς οὐ μόνον ὡς πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς τουρκόφρονας, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τὸ πρῶτον καθισταμένη στρατιωτικὸν γυμνάσιον τούτων. Τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν ἀναγγέλλων τοῖς Ἕλλησιν ἐν ὀνόματι τῆς ἐταιρίας ὁ Θήρσιος, ἐπὶ διπλῆς ἐστηρίζετο βάσεως· πρώτης μὲν «τῆς εὐγνωμοσύνης, ἣν οἱ Γερμανοὶ ὤφειλον τοῖς προγόνοις τούτων»· δευτέρας δὲ «τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ἡσθάνοντο οὗτοι «ἐνὰρτίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος» (α). Μετὰ τῆς ἀγγελίας δὲ προτείνων, ἐὰν γίνηται παραδεκτὸς στρατὸς ξένος, χορηγουμένων αὐτῷ τῶν δυνατῶν μέσων ὑπὸ τοῦ τόπου, συνώδευε καὶ σχέδιον ψηφίσματος ἐξ ἄρθρων ἑνδεκα, δι' ὧν ἐν περιλήψει ἐδίδετο τοῖς Γερμανοῖς στρατιώταις τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν παρ' ἑαυτῶν τὸν στρατηγὸν καὶ τοὺς ἄλλους πάσης τάξεως ἀξιωματικούς, ὑποτασσόμενους ὅλους ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν καὶ τὸν Ἕλληνα ἀρχιστράτηγον· ἐν ταυτῷ δὲ ἐπεφορτίζετο ἡ ἑλληνικὴ διοίκησις, ἵνα παραδώσῃ ἓνα ἀριθμὸν νέων Ἑλλήνων πρὸς τὸ διδασθῆναι τὴν πολεμικὴν παρὰ τῶν Γερμανῶν καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ· ἔτι δὲ ἐζητεῖτο ὁ Βῶλος ὡς πρῶτος σταθμὸς καὶ ἀποθήκη τοῦ σώματος, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως γένωνται δεκτοὶ καὶ οἱ ὕστερον ἐλευσόμενοι Γερμανοὶ· παρεχωρεῖτο ἡ ἄδεια τοῦ συγκατατάττεσθαι καὶ ἐν ἄλλοις σώμασι τοὺς Γερμανοὺς ἀξιωματικούς, τοὺς μὴ εὐρίσκοντας ἀνάλογον θέσιν ἐν τῷ γερμανικῷ στρατῷ· ἀπητεῖτο, ὅπως ὑπάρχῃ ἀδιαίρετος ὁ στρα-

τὸς κατὰ τὰς πορείας καὶ τὰς παρατάξεις, καὶ κατὰ μόνας διορίζη-
ται τὰς ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ μάχας· ὠρίζετο μάλιστα, ὅπως ἐν τοῖς
λοιποῖς σώμασι παραλαμβάνωνται ἀξιωματικοὶ οἱ διακρινόμενοι ἐπὶ
ἀνδρείᾳ, πειθαρχίᾳ καὶ ἐμπειρίᾳ στρατιῶται τοῦ γερμανικοῦ τάγμα-
τος· καὶ ἀνετίθετο τέλος πάντων εἰς τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν τὸ προ-
μηθεῦειν τὴν τροφήν, τὰ ὄπλα, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τοὺς ἵππους τοῦ
σώματος, τὸ ἐπιμελεῖσθαι ἰδίως τῶν ἀσθενούντων καὶ τραυματιζο-
μένων, καὶ τὸ παρασκευάζειν ὑπὲρ τῶν δευτέρων ἱκανὸν καὶ ἀσφαλῆ
ζωῆς πόρον, κατὰ τὸ 14^{ον} καὶ τελευταῖον ἄρθρον, διαλαμβάνον·
«*Ἡ ἐπιστροφή καθερὸς εἰς τὴν Γερμανίαν εἶναι ἐλευθέρα. . . Οἱ*
»δὲ Γερμανοὶ, οἵτινες δουλεύουσιν εἰς τοῦτο τὸ τάγμα, θέλουν λαμ-
»βάνει ἐπὶ τοῦ πολέμου, εὐθὺς μετὰ τὸν ἐρχομόν των, τόσον μι-
»σθόν, ὅσος τοὺς ἐξαρκεῖ διὰ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ βίου καὶ τοῦ πο-
»λέμου. . . Ἀφ' οὗ δὲ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς, τὰ δίδονται δωρεὰν
»εἰς αὐτοὺς ὑποστατικὰ καὶ κτήματα τουρκικὰ, καὶ τὰ ἔχωσι τὸ
»ἐλεύθερον, ἢ πολιτογραφούμενοι τὰ ζῶσιν ἐν Ἑλλάδι μετὴν ἀ-
»ποκτηθεῖσαν περιουσίαν των, ἢ τὰ τὰ πωλῶσι καὶ τὰ ἐπιστρέ-
»ψωσιν εἰς τὴν Γερμανίαν» (α).

Μεγάλῃς ἡ ἀγγελία τοῦ Θηρσίου ἐγένετο τοῖς Ἑλλησι πρόξενος
χαρᾶς· διότι, παρὰ τὴν ὁμολογουμένην ἀνάγκην σώματος λογχοφό-
ρου καὶ κινητοῦ, (καὶ σώματος τοιούτου ὁ σχηματισμὸς ἐπιθανολο-
γεῖτο βαθμὴδὸν ἐκ δεκακισχιλίων περίπου,) ἡ περίστασις αὕτη πολ-
λὰ προσυπισχεῖτο τὰ ὠφελήματα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐκ τῆς νέας
ἐπαγομένης θέσεως τῶν Τούρκων καὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς· τῶν
Τούρκων μὲν, διότι ὁ πόλεμος ἔμελλε κριθῆναι παρ' αὐτοῖς ὡς μετα-
βαλλόμενος ἀπὸ ἑλληνικοῦ ἐν μέρει εἰς χριστιανικὸν ἐν γένει, ἀρχο-
μένης τῆς Γερμανίας· τῆς ἐξωτερικῆς δὲ πολιτικῆς, διότι ἐναντίον
ταύτης ἐκηρύσσετο οὕτω τὸ πνεῦμα τῶν λαῶν, δυνάμενον, προϊόντος
τοῦ χρόνου, γενέσθαι τὸ πνεῦμα τῆς πλειονοψηφίας αὐτῆς τῆς δι-
πλωματίας. Ἰδιαίτερον δὲ ἡ περίστασις αὕτη κατήσχυνε, δεικνύουσα
μεμονωμένην γερμανικῶς, τὴν αὐστριακὴν πολιτικὴν, καὶ προήγ-
γελλα βεβαίαν ἐπελευσομένην τὴν ἀποτυχίαν αὐτῆς εὐρωπαϊκῶς, ὡς
καὶ ἐγένετο μετ' οὐ πολὺν χρόνον. Ἀλλ' ὁμως ἡ παραδοχὴ τῶν ὅρων
τοῦ ψηφίσματος, εἰ μὴ ὅλων, τοῦλάχιστον τῶν κυριωτέρων, ἀνέφι-
κτος ἀπέβαινε ἐν ἐποχῇ ἀνωμαλίας δεινῆς, οὐδενὸς ὑπάρχοντος κέν-
τρου καὶ τάξεως πραγμάτων, δυνάμενης τὴν ἐκπλήρωσιν τούτων.

Ἀπολύτως οἱ ὅροι αὐτοὶ ἀναγκαῖοι ἅμα καὶ δίκαιοι καὶ μέτριοι ἦσαν· πλὴν ἢ κατὰ τὴν Πελοπόννησον Γερουσία τῶν Καλτεζῶν τὸ ὄνομα μόνον ἔφερεν, ἢ δὲ Στερεὰ ἀδιοργάνωτος διετέλει ἔτι· διὰ δὲ ταῦτα, καὶ διότι ἡ αὐστριακὴ πολιτικὴ τὴν ἐν Λουβιάνῃ παραδεχθεῖσαν οὐδετερότητα ἀντιτάττουσα, οὐκ ἐπαύσατο διενεργεῖν κατὰ τῆς ἀποστολῆς τοιαύτης βοηθείας στρατιωτικῆς, τὸ ψήρισμα καὶ τὰ πάντα ἐνκαύγησαν τότε· πολλοὶ δὲ μάλιστα τῶν ὀνομαστοτέρων ἀνδρῶν τῶν φιλελληνικῶν ἐταιριῶν ἐπεπλήχθησαν καὶ ἠπειλήθησαν, ἵνα μὴ ἀνχιμινύωνται ἐν τοῖς πράγμασι τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα ἡ φλόξ τῶν φιλκυνθρώπων καὶ φιλελευθέρων αἰσθημάτων οὐκ ἐσθέθη ἐν ταῖς καρδίαις τῶν Γερμανῶν. Διάφοροι αὐτῶν στρατιωτικοί, πεπαιδευμένοι καὶ εἰς ἄλλας ἀνήκοντες τάξεις, προσήρχοντο αὐτόκλητοι εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, οὐδὲν ἄλλο ζητοῦντες, ἢ κατάλυμα μόνον καὶ ἄρτον, καρτερικώτατοι δὲ συμμορφούμενοι κατὰ πάντα καὶ ἀνδρικώτατοι συγκινδυνεύοντες μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Οὕτως, ἐὰν ἐγένετο ἀδύνατος ἡ ἀποστολὴ μεγάλου σώματος, αἱ ἐταιρίαι, οὐχ ἤττον ἐργαζόμεναι κατὰ τὸν ἀρχικὸν σκοπὸν ἑαυτῶν, ἐφωδιάζον τοὺς καταβαίνοντας, ἐξ ὧν διακόσιοι ὁμοῦ ἔφθασαν εἰς τὸ Ἄργος μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως. Δι' ὁπόσης ἠκολούθουν τὸν πόλεμον μεγαλοψυχίας οὗτοι ἅπαντες, ζωηρὰ δίδοντες δείγματα ἀρετῆς καὶ ἀνδρείας, καὶ ὁπόσω διήγειρον τὸν θαυμασμὸν ὅλων οἱ νέοι ἐξ αὐτῶν, πλήρεις εὐγενῶν αἰσθημάτων καὶ διαφέροντος ζήλου! Τὸ μικρὸν τοῦτο ἀριθμητικῶς, ἀλλὰ μεγάλῃς αὐταπαρνήσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ, σῶμα θέλομεν ἰδεῖν μετ' οὐ πολὺ ἄξιον ἑαυτοῦ ἐπὶ τῆς ἐφόδου κατὰ τῶν φρουρῶν τῆς Ναυπλίας.

Παρά τὰς γερμανικὰς ἐταιρίας συνεκροτήθη, ἅμα ἀρχαμένου τοῦ πολέμου, διευθυντήριόν τι ἑλληνικὸν ἐν Παισίοις, συγκείμενον παρὰ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, Ἀλεξάνδρου Βογορίδου, Χριστοδοῦλου Κλονάρου καὶ Νικολάου Πιόλου, προστεθέντος ἔπειτα καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Πολυχρονιάδου. Ὁμοίον τούτου συνεκροτήθη ὡσαύτως καὶ ἐν Πίσσαις παρὰ τοῦ μητροπολίτου Ἀρτης Ἰγνατίου, Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου καὶ Κωνσταντίνου Καρατσᾶ, ἀντιπροσωπεύοντος τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἰωάννην Καρατσᾶν, χρηματικὰς καταβάλλοντα συνδρομὰς λόγου ἀξίας. Τῶν διευθυντηρίων αὐτῶν αἱ ἐργασίαι ἔφερον ἐξωτερικῶς, κατὰ τὴν πρώτην ἰδίως ἐποχὴν ταύτην, βαρύντητα οὐχὶ μικρὰν ἐπὶ τῆς πλάστιγκος τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ἡ φιλολο-

γική φήμη τοῦ Κοραΐ, ὁ πολιτικὸς νοῦς τοῦ Ἰγνατίου, καὶ ἀμφοτέρων αἱ μεγάλαι καὶ πολλαὶ σχέσεις θαυμασίως ἐπενήργουν ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν κακῶς διατεθειμένων πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν μᾶλλον μεμαχρυσμένων ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τόπων. «Τὸν αὐγουστον, (ἔγραφε τὸ ἐν Παρισίοις διευθυντήριον πρὸς τὸν Βάμβαν,) εἴχομεν γράψει ἐκ μέρους ἡμῶν πρὸς »τὴν Ἀιτινὴν διοίκησιν, ζητοῦντες βοήθειαν. Ὁ σεβάσμιος Γρηγόριος, ὁ πρῶν Β.λαιοῦν, ὅστις ἔχει μεγάλην ἰσχὺν εἰς ἐκείνην τὴν πολιτείαν, εἶχε συστήσῃ τὸ γράμμα μας καὶ μεταχειρίσθῃ ὅλην τὴν εὐγλωττίαν του, παρακινῶν τοὺς Ἀιτινοὺς εἰς »τοιαύτην ἔντιμον συμμαχίαν. Ὁ δὲ Λαφαγέτ, ὁ ἐνδοξος καὶ ἀκάματος ὑπέρμαχος τῆς ἐλευθερίας, ὅστις τιμᾶται τὰ μέγιστα ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴν συμπολιτείαν, ἔγραψε πρὸ ὀλίγου εἰς »τὸν πρόεδρον καὶ ἄλλους ἄρχοντας αὐτῆς διὰ τὸ αὐτὸ τέλος». Ἀπολύτως δὲ, πᾶς τόπος ὁμοίων παθημάτων καὶ ὁμοίας ἐπαναστατικῆς καταστάσεως, πᾶσα πολιτεία δημοκρατικὴ, ὅλοι οἱ ἀπανταχοῦ ὑπάρχοντες, καίτοι σπάνιοι τότε, διάσημοι ἄνδρες ἐλευθέρων ἀρχῶν, ἦσαν τὰ σημεῖα, εἰς ἃ ἀπετείνοντο τὰ διευθυντήρια ταῦτα, καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν εἰργάζοντο πρὸς βοήθειαν ἠθικὴν τε καὶ ὑλικὴν τοῦ ἀγῶνος (α). Πολλαχόθεν ἐγένοντο βοήθειαι ἱκαναί· διάσημα δὲ πρόσωπα τῆς Ἰσπανίας, ἐπαναστατικῆς τότε, ἀφορμὴν λαβόντα, ἀφ' ἧς ἔκαμον συστάσεως φιλελευθέρων τινῶν Ἰταλῶν, μεταβαίνοντων εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς εἰς νέαν πατρίδα αὐτῶν, ἔγραψαν προτείναντα τὸν σύνδεσμον τῶν δύο τόπων διὰ πολιτικῶν σχέσεων, ἃν ἡ Ἑλλὰς ἤθελε (β). Ἡ πρότασις αὕτη, ὡς λίαν εὐχάριστος καὶ γόνιμος συνεπειῶν ἀγαθῶν θεωρουμένη, ἐγένετο ἀντικείμενον σκέψεως σπουδαίας καὶ τότε καὶ κατὰ τὴν ἀπὸ 5 ἀπριλίου 1822 συνεδρίασιν τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς· ἀλλὰ μετὰ πολλὰς παρατηρήσεις, ἐστηριγμένης ἐπὶ τῇ πολιτικῇ ἀνάγκῃ ὡς πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν πορείαν τῶν μεγάλων δυνάμεων, τὸ περὶ σχέσεων μετὰ τῶν ξένων κρατῶν ζήτημα ἀνετέθη εἰς τὸν χρόνον. Ἐγράφετις μάλιστα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ «πρὸς τὴν »περτάτην Διοίκησιν», ὅτι «τὰ πολιτικὰ τῆς Εὐρώπης σχετικῶς »ὡς πρὸς ἑαυτὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ νὰ κατήντησαν »τό γε νῦν ἔχον πολύμορφα, οὐδεὶς δύναται θετικῶς νὰ ἐξάξη »συμπεράσματα, ὥστε ἐκ τῶν προτέρων νὰ καθορίσῃ τὰ ἐπόμενα, »ἢ ἂν ἀνάγκη ἕκαστος νὰ συμπαρατείνηται τῇ ἀλλοιώσει τῆς

»τῶν πραγμάτων ἐπιφανείας μέχρι τῆς ἀτακαλύφτως τῆς ἀλη-
 »θοῦς μορφῆς, διὰ τὰ μὴν ἤθελεν ἐκλάβει τὴν σκιάν ἀντὶ τοῦ
 »σώματος καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα».

Συνεκροτήθη ὡσαύτως, μᾶλλον δὲ ἀνενεώθη, ἐν τῇ Ὁδησσῷ ἔ-
 τερον διευθυντήριον, τὸν τίτλον φέρον «Φιλανθρωπικὴ Γραικικὴ Ἑ-
 ταιρία». Τοιοῦτο διευθυντήριον ὑπῆρχε καὶ πρὶν, ἀφ' ἧς ἐξῆλθεν ἐ-
 ποχῆς ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης εἰς τὴν Μολδαυίαν· ἀλλ' ἡ ἀπο-
 τυχία τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης συνεπήνεγκε καὶ τὴν διάλυσιν αὐτοῦ,
 δι' ὃν λόγον ἐπῆλθεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνανεώσεως, διότι ὁ ἀγὼν, εἰ
 καὶ ἐξέλιπε κατὰ τὰς ἀρκτικὰς ἐπαρχίας, ἐξηκολούθει ὅμως κατὰ
 τὰς μεσημβρινὰς, δεόμενος τῆς συνδρομῆς τοῦ ὅλου ἔθνους. Ἐχο-
 μενεῖς χεῖρας τὸ καταστατικὸν τοῦ διευθυντηρίου αὐτοῦ, μνηλο-
 γούμενον τῇ 4 αὐγούστου καὶ μεγάλην περιποιούμενον τιμὴν εἰς τὰ
 ὑπὲρ πατρίδος αἰσθήματα τῶν ἐν Ὁδησσῷ μετοίκων καὶ παρεπι-
 δήμων Ἑλλήνων. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν τούτων ἀνῆκον οἱ
 φυγάδες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἄλλης τουρκικῆς ἐπικρα-
 τείας· ἐὰν ἀπώλεσαν οὗτοι, ἢ ὡς ἔμποροι, ἢ ὡς πολιτικοὶ, ἢ ὡς βιο-
 μήχανοι, τὰ πάντα ὕλικῶς, ἔσωζον ὅμως ἀκεραίαν τὴν ἀγάπην αὐ-
 τῶν πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ διὰ τοῦτο ἔσπευδον εἰς βοήθειαν αὐτῆς
 καὶ μακρόθεν ἐκ τῶν ἐνόντων. Πρὸ πάντων δὲ μεγάλως τιμᾷ τὴν
 ῥωσικὴν ἐξουσίαν ἢ παραδοχὴ τοῦ καταστατικοῦ τούτου, ἅμα ὑπο-
 βληθέντος πρὸς ἔγκρισιν. Τότε ὁ Οἰκονόμος ἔγραψεν «αὐτοσχέδιον
 »προτρεπτικὸν πρὸς τοὺς ἐν Ὁδησσῷ Γραικοὺς περὶ συμφώρου
 »συνεισφορᾶς», ἄξιον τοῦ καλάμου αὐτοῦ, πλήρη δὲ ἐπιχειρημάτων
 ἰσχυρῶν καὶ μέγα ἐπενεγκόντα ἀποτελέσμα (α).

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἐν Ὁδησσῷ διευθυντηρίου ὑπῆρχεν οἰκονομικὴ
 καὶ πολιτικὴ συγχρόνως. Ἐξετείνοντο δὲ ἡ μὲν ἀρμοδιότης αὐτοῦ
 μέχρι τῶν ἐν Τεργέστῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς δύσεως ὁμογενῶν· τὰ δὲ
 καθήκοντα οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν περίθλαψιν μεγάλου μέρους τῶν
 ἀνδρῶν τοῦ διαλυθέντος στρατοῦ τῶν Ἑγεμονειῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ
 ἐφόδια τούτων διευθυνομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τέλος δὲ ἡ ἀναίρεσις
 τῶν ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος συκοφαντιῶν τοῦ ἐπισήμου γερ-
 μανικοῦ τύπου, ὡς καὶ ἡ ἀποστολὴ ἱκετικῶν πρεσβειῶν ὑπὲρ τῆς
 Ἑλλάδος (β), συνεπλήρουν τὸ πολιτικὸν μέρος αὐτοῦ τοῦ διευθυντη-
 ρίου (γ). Ἀλλ' ὁ ἐν Πίσσαις μητροπολίτης Ἰγνάτιος, μαθὼν τὴν πρὸς
 τὸν αὐτοκράτορα γενομένην τότε ἀποστολὴν πρεσβείας, συνεβούλευ-

σεν ἄλλως τοῖς ἐν Ὀδησσῷ ἐφόροις, γράψας τὰ ἀκόλουθα διὰ πολλῆς ἀληθῶς πολιτικῆς ἐμβριθείας: « . . . Οἱ ἐν τοῖς πράγμασιν πρέ-
 »πει νὰ γνωρίζωσι τὰ πράγματα. Ἐγὼ εἶμαι ἰδιώτης διόλου, καὶ
 »δὲν θέλω νὰ σᾶς κάμω καμμίαν παρατήρησιν εἰς τὴν σταλθεῖσαν
 »πρεσβείαν σας. Τόσον μόνον ἠξέυρω, ὅτι τῆς Ῥωσσίας τὰ βήματα
 »εἶναι σημειωμένα· ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος θέλει κάμει, ὅ,τι
 »τὸν ὑπαγορεύει ἡ θρησκεία καὶ τὸ συμφέρον τοῦ βασιλείου του· ὅτι
 »εἶναι σταθερὸς εἰς τὰς ἀποφάσεις του, καὶ ὅτι αὐτοπαρακίνητος θέ-
 »λει βοηθήσει τοὺς Χριστιανοὺς κινδυνεύοντας, ὅταν ἄλλο μέσον σω-
 »τηρίας δὲν ὑπάρχῃ πλέον. Βάσιν ἔχοντας λοιπὸν, ὅτι πρεσβεῖαι καὶ
 »παρακλήσεις δὲν εἶναι ἀναγκαῖαι εἰς τοιοῦτον Μονάρχην, ὅστις γνω-
 »ρίζει τὸ δίκαιον καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ κάμει οἴκοθεν, πάλιν τολμῶ
 »νὰ σᾶς εἶπω, ὅτι, ὅσα ἔξοδα γίνονται εἰς αὐτὴν τὴν ἀποστολὴν, ἡ-
 »τον ἔργον εὐχῆς νὰ δοθῶσιν εἰς τόσον μολύβι καὶ μπαρουτι, εἰς ὅσους
 »φέρουν τὰ ὕπλα καὶ τὰ στεροῦνται . . . Ἡ εὐγενεία σας, ὡς πλού-
 »σιοι καὶ ὡς ζῶντες εἰς μεγάλας πόλεις, προκρίνετε, ὅ,τι εἶναι ἐ-
 »πίδειξις· ἐγὼ, χωρικός, προκρίνω ἐξ ἐναντίας, ὅ,τι εἶναι πρᾶγμα,
 »καὶ θέλω τὰ μέσα, διὰ νὰ βασταῶσιν οἱ Γραικοὶ καὶ νὰ μὴ ὑπο-
 »πέσωσι καὶ κατασφαγῶσι, διότι τότε δὲν μένει, τί νὰ βοηθήσῃ ἡ
 »Ῥωσσία καὶ οἱ συναγωνιζόμενοι ὑψηλοὶ σύμμαχοί της . . . »

Ὁ ἅγιος Θεὸς ὑπερῃσπίζετο οὕτω τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα, ὡς δί-
 καιον, διὰ τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων τῶν ἀνεξερευνήτων αὐτοῦ βουλῶν.
 Παρὰ τὴν οὐδετερότητα δὲ τῆς Λουβιάνης, παρὰ τὰς στρατιωτικὰς
 συγκεντρώσεις καὶ ἐπιδείξεις τῆς Ῥωσσίας, παρὰ τὰς συστάσεις καὶ
 τὰς δραστηρίους ἐνεργείας τῶν φιλελληνικῶν ἑταιριῶν, καὶ προσέτι
 παρὰ τὰς ἐσωτερικὰς ταραχὰς τῶν Μαχαβιτῶν ἐν τῇ Παλαιστίνῃ,
 κινήθέντων κατὰ τῶν πόλεων Ἰαθρίπτης (Μεδινὲ) καὶ Μέκκας, πα-
 ρέστη τότε καὶ ἡ Περσία, ὅπως συνδράμῃ ἔξωθεν τοῖς Ἑλλησι, καίτοι
 μὴ ἔχουσα σκοπὸν ἀπ' εὐθείας τοιοῦτον καὶ ὅλως πεπληρωμένη πα-
 ναρχαίων ἀναμνήσεων ἐχθρικῶν πρὸς τούτους. Ἄν θέλῃ τις μάλιστα,
 ὁ κατὰ τῶν Χριστιανῶν θρησκευτικὸς φανατισμὸς τῶν Περσῶν τόσῳ
 μᾶλλον ὑπερβαίνει τοῦ τῶν Τούρκων, ὅσῳ οἱ βάρβαροι οὗτοι οὔτε
 κοινωνοῦσί ποτε τῆς τραπέζης τῶν Χριστιανῶν ὡς ἀπίστων δῆθεν,
 οὔτε δέχονται τὰ σιτία αὐτῶν ὡς ἀκαθάρτων δῆθεν, ἀλλὰ προσκα-
 λούμενοι, τυχόν, ὑπὸ Χριστιανοῦ πρὸς ἐστίασιν, πέμπουσι πρότερον

εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἴδιον μάγειρον ἐψοποιήσοντα τὰ πάντα, καὶ χωρὶς κατακλίνονται.

Ὁ κατὰ τῆς Τουρκίας κηρυχθεὶς πόλεμος τῆς Περσίας καὶ ἡ εἰσβολὴ ταύτης ἐντὸς τῶν τουρκικῶν ὁρίων, ἐθεωρήθη ἐν ἐκ προσθήκης εὐτυχὲς σύμβαμα, διότι πολλὴν ὑπισχνεῖτο ὠφέλειαν τοῖς Ἕλλησιν, ἢ ἡνωμένος μετὰ τοῦ ἐλπιζομένου ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν πολέμου τῆς Ῥωσσίας, ἢ καὶ μεμονωμένος. Οἱ ὀλίγοι ἐθεώρησαν τοῦτον ὡς ὑποκίνησιν τῆς Ῥωσσίας, διπλοῦν ἔχουσιν σκοπὸν, πολιτικὸν μὲν διὰ τὰ ἐκκρεμῇ ζητήματα μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Τουρκίας, στρατιωτικὸν δὲ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἑλλάδος· οἱ πλεῖστοι ὅμως δι' ἐλπίδος εἶχον ὅτι ἐπῆλθε πλέον ὁ καιρὸς, καθ' ὃν οἱ μὲν Ῥῶσσοι διευθυνθήσονται πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ δὲ Πέρσαι ἐπιτεθήσονται κατὰ τῆς Ἀνατολῆς, αἱ δὲ τουρκικαὶ δυνάμεις συγκεντρωθήσονται ἅπασαι πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πρωτευούσης, καὶ ἐπομένως ὁ πόλεμος τῆς Ἑλλάδος περατωθήσεται τάχιον. Πραγματικῶς οὐδὲν τῶν τοιούτων ἐγένετο· ἐγένετο ὅμως πρόσθετος καὶ ἰσχυρὸς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἀντιπερισπασμὸς τῶν σουλτανικῶν δυνάμεων ἐν ὅλῃ ἐξαμηνίᾳ περίπου, καθ' ἣν διήρκεσεν ὁ περσικὸς πόλεμος.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ συνεπεῖα τῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον αἰτήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, στηριζομένης ἐπὶ τῆς ἀπὸ 24 μαρτίου διακοινώσεως τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου ἐκ τῆς Λουβιάνης, προετάθη τῇ πύλῃ ἐκ τῆς Πετροπόλεως ἡ μεσολάβησις τῆς Ῥωσσίας καὶ ἡ σύμπραξις τῶν ἄλλων δυνάμεων, ὅτε πως οἱ ἐπαναστάται Ἕλληνες καταθέσωσι τὰ ὅπλα, ἐὰν ὁ σουλτάνος παύσῃ τὴν σφαγὴν τῶν ἐν ταῖς πόλεσι τοῦ κράτους αὐτοῦ ἀσπλῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐγγυηθῇ πρὸς αὐτοὺς, ὡς καὶ τοὺς ὀπλισθέντας, ἀσφάλειαν ἐν τῷ μέλλοντι. Ἀλλὰ πρότασις τοιαύτη καθίστατο ἀπαράδεκτος τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἐταπείνου ὑπὸ ὅρους τὴν Τουρκίαν ἐνώπιον τῶν ῥαγιαδῶν, καὶ τὴν θύραν τῶν ξενικῶν ἐπεμβάσεων ἡνοιγεν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα ταύτης. Μετὰ πολλῆς ἄρα ἀγανακτήσεως καὶ περιφρονήσεως ἐνταυτῷ ἀπερρίφθη, οὐδόλως ἐπιδοκιμασθεῖσα καὶ παρὰ τῆς δυτικῆς διπλωματίας, ὡς αὐτὴν προσβάλλουσα τῆς Τουρκίας τὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ ὡς ἐν προηγούμενον οὐ μόνον κακὸν, ἀλλὰ καὶ γενικὸν, γινομένη.

Ἡ ἀπόρριψις αὕτη, περὶ ἧς οὐδεὶς ποτε ἀμφίβαλλεν, ἔδωκεν ἀφορμὴν λόγων θαρβύλεωτέρων πρὸς τὸν Καποδίστριαν. Μόνην οὗτος

θεωρεῖ σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος τὸν ῥωσικὸν πόλεμον, καὶ μόνον,
 ὡς γνωστὸν, ἐπεδίωκε τοῦτον. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐσκέ-
 πτετο ἄλλως. « Ἐάν ἡμεῖς, (εἶπε πρὸς τὸν Καποδίστριαν,) στήσωμεν
 » τὸ τηλεβόλον κατὰ τῶν Τούρκων, ἡ συμμορία τῶν Παρισίων θέ-
 » λει ψάλλειν τὰ ἐπινίκια, ὁ πόλεμος γενικευθήσεται καθ' ἅπασαν
 » τὴν Εὐρώπην, καὶ οὐδεμία κυβέρνησις νόμιμος ὑπάρξει ὀρθία. Οὐ-
 » δόλως ἐπιθυμῶ ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς τὴν συμμορίαν αὐτήν. Ἀ-
 » παιτεῖται ὁ τρόπος, ὅπως διορθωθῶσι τὰ πράγματα ἄνευ πολέ-
 » μου. Σκέφθητι λοιπὸν καὶ εἰπέ μοι, πῶς δύναταί τις τὴν ἀποφυγὴν
 » τοῦ πολέμου καὶ τὴν καθυσύχασιν ἐνταυτῷ τῆς Ἀνατολῆς. — Ἡ
 » ἀποφυγὴ τοῦ πολέμου, Μεγαλειότατε, (ἠπήντησεν ὁ Καποδίστριας,)
 » καὶ ἡ συναινέσις πρὸς τὸν ἐξολοθρευμὸν τῆς Ἑλλάδος εἰσὶ, κατ'
 » ἑμὲ, ἓν καὶ τὸ αὐτό. Πῶς μὴ ἐπιχειρήσῃ τις τὸν πόλεμον, καθι-
 » στάμενον ἀναγκαῖον; Παραδεχθῶμεν, ὅτι ὑπάρχει ἐν Παρισίοις, ἡ
 » καὶ ἀλλαχοῦ, συμμορία ἐργαζομένη κατὰ τῶν ὑπαρχουσῶν κυβερ-
 » νήσεων· παραδεχθῶμεν, ὅτι εἰς τὰς κυβερνήσεις ταύτας οὐδὲν ἄλ-
 » λο μένει σωτηρίας μέσον κατὰ τοῦ τοιοῦτου ἐχθροῦ, ἢ τὰ ξένα ὁ-
 » πλὰ· παραδεχθῶμεν εἰσέτι, ὅτι τὰ ὅπλα τῆς ὑμετέρας Μεγαλειό-
 » τητός εἰσι τὰ μόνα σωτήρια, ὅπερ μόνον ἐστὶν ἀναντίβλητον· οὐ-
 » τω δὲ ἔχοντος τοῦ πράγματος, ἡ ὑμετέρα Μεγαλειότης οὐκ ἔχει
 » ἄρα ἀρκούσας δυνάμεις, ὅπως ἐνεργήσωσι συγχρόνως εἰς βοήθειαν
 » αὐτῶν καὶ κατὰ τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ Προῦθου καὶ τοῦ Ἰστρου;
 » Ἡ σωτηρία τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τῆς μουσουλμανικῆς μανίας ἐστὶν
 » οὐ μόνον εὐσεβὲς καθήκον πιστῶν ἡγεμόνων, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ
 » πρᾶξις συνάδουσα πρὸς τὴν ἔμφρονα πολιτικὴν, ὅτε διηνεκῇ ἔχει
 » ἡ συμμορία προσπάθειαν τὸ διεγείρειν παρὰ τοῖς λαοῖς περιφρόνη-
 » σιν καὶ μῖσος κατὰ τῶν βασιλέων. Ἀρ' ἐτέρου δ' ἡ πείρα διδάσκει
 » ἡμᾶς, ὅτι οἱ ἡπιοὶ τρόποι οὐδεμίαν παρὰ τοῖς Τούρκοις ἀξίαν ἔ-
 » χουσι· ἀφίνει δέ τις ἐλεύθερον τὸ πεδῖον εἰς τὴν μανίαν αὐτῶν, ὅ-
 » ταν κατατρίβῃ τὸν χρόνον εἰς μακρὰς διαπραγματεύσεις, ἃς οἱ βάρ-
 » βαροι οὐχὶ εἰς φρόνησιν, ἀλλ' εἰς τὸν ὑπὸ αὐτῶν δῆθεν διεγειρόμε-
 » νον φόβον ἀποδίδουσι. Οἱ Ἕλληνες ἄρα, κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν προσ-
 » τατεύομενοι, οὐσιωδῶς δὲ ἐγκαταλιμπνόμενοι παρὰ πάντων, οὐδὲ
 » δυνάμενοι ἐμπιστευθῆναι εἰς τὰς εὐρείας καὶ ἐπιβούλους ὑποσχέσεις
 » τῶν αἰωνίων αὐτῶν δημίων, ἀναθέσουσιν ἀναμφιβόλως τὴν μόνην καὶ
 » ἐσχάτην ἐλπίδα εἰς τὰ ὅπλα. Ἄλλ' ἐν τῇ τρομερᾷ ταύτῃ πάλῃ ἡ

» αὐτοὶ ἐξολοθρευθήσονται καὶ μόνον τὸ ὄνομα αὐτῶν διαμενεῖ ἀθά-
 » νατον, κάτοπτρον ἀρετῆς εἰς τὰ ἐπιζῶντα ἔθνη, ἣ νικήσουσι τα-
 » χέως καὶ ἐλευθερωθήσονται, ἣ ἐπὶ ἔτη τινὰ παρατεινοῦσι τὸν πό-
 » λεμον. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει οἱ Χριστιανοὶ βασιλεῖς προσενή-
 » σουσιν ἑαυτοῖς αἰσχος, ἐξουσι δὲ σκληράς τύψεις συνειδότος καὶ
 » τὸ μῖσος τῶν λαῶν· ἐν τῇ δευτέρᾳ, συμβαίνοντος ὅλου τοῦ ἐναν-
 » τίου, ἀπολέσουσιν ἐξ ἀνάγκης οὐκ ὀλίγον τῆς ὑπολήψεως ἑαυτῶν,
 » καὶ ἐκτεθήσονται εἰς τοὺς πικροὺς σαρκασμοὺς τῆς συμμορίας· ἐν
 » τῇ τρίτῃ δὲ, ἕνεκα ὀλίγης προνοίας, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔσονται οἱ συ-
 » νεργήσαντες εἰς τὴν διατήρησιν πυρκαϊᾶς, ἥτις διὰ τῶν τεχνασμά-
 » των τῶν μυστικῶν ἑταιριῶν φλογίσει καὶ τὰς χώρας τὰς ἔξω τῆς
 » Ἑλλάδος κειμένας. Θέλω εἰπεῖν ἅπαξ, Μεγαλειότατε, ὅτι, κατ'
 » ἐμὲ, δέον γενέσθαι ἐτοιμῶς. Διώξωμεν τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν δα-
 » κικῶν ἐπαρχιῶν, καὶ δι' ἰσχυροῦ στρατοῦ καθέξωμεν ταύτας· κι-
 » νήσωμεν δὲ τὸν στόλον τοῦ Εὐξείνου, κηρύττοντες τῇ πύλῃ, ὅτι
 » πράττουσα τοῦτο ἡ Ῥωσσία, εἰς οὐδὲν ἀποβλέπει ἄλλο, ἢ ὅπως
 » ἀποδώσῃ τῷ μὲν ὀθωμανικῷ κράτει τὴν εἰρήνην, τοῖς δὲ Χριστια-
 » νοῖς τὴν ἀσφάλειαν, οὐχὶ πρόσκαιρον, ἀλλ' ἐπὶ ἐγγυήσεων βεβαίων
 » στηριζομένην· ὑποσχεθῶμεν δὲ ἐνταυτῷ τὴν ἀκεραιότητα τῶν χω-
 » ρῶν τῆς πύλης κατὰ τὰς προγενεστέρας συνθήκας· διατάξωμεν δὲ
 » τοὺς Ἕλληνες, ἵνα ἀναστείλῃσι τὰς ἐχθροπραξίας αὐτῶν καὶ τη-
 » ρήσῃσι θέσιν ἀμυντικὴν· ὑποχρεώσωμεν δὲ τὴν Περσίαν, ἵνα ἐνω-
 » θῇ μετὰ τῆς Ῥωσσίας, ἢ μείνῃ οὐδετέρα· καὶ προσκαλέσωμεν τὰς
 » χριστιανικὰς δυνάμεις, ἵνα βοηθήσῃσι τελεσφόρως τὰ ἔργα τῆς Ῥωσ-
 » σίας καὶ ἐγγυηθῶσι τὴν εἰλικρίνειαν αὐτῆς. Ἐὰν ἀποποιηθῶσιν αὐ-
 » ται, πράξωμεν ἡμεῖς, εἴ τι δέον, μόνοι, διατηροῦντες τὴν εὐρωπαϊ-
 » κὴν συμμαχίαν οὐ μόνον ζῶσαν, ἀλλὰ καὶ κρατυνομένην μάλι-
 » στα διὰ τῆς παρασκευῆς τῶν δυνάμεων, ἃς δύναται ἐξαγαγεῖν ἡ
 » Ῥωσσία ἐπὶ τοῦ πεδίου. Τὰς δυνάμεις αὐτὰς σεβασθήσονται τὰ εὐ-
 » ρωπαϊκὰ κράτη ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτῶν καταστάσει, καὶ ἐνδεχόμε-
 » νον ἵνα λάβωσιν ἅπαντα τὴν ἀνάγκην τούτων. — Τοῦτο ἤθελον εἰ-
 » σθαι μέγα τι, (ὑπέλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ,) ἀλλ' ὁ καιρὸς μοι φαίνε-
 » ται οὐχὶ ἄρμόδιος ἔτι. Πειραθῶμεν προηγουμένως, ὅπως συμφωνή-
 » σωμεν ἐντελῶς μετὰ τῶν ἡμετέρων συμμάχων· τὸν δὲ καιρὸν, ὃν
 » κερδήσωμεν πραγματευόμενοι μετὰ τῶν Τούρκων, δαπανήσωμεν, ὅ-
 » πως ἐπιτύχωμεν τῆς συμφωνίας ταύτης. — Αὐτοκράτωρ, (εἶπεν ὁ Κα-

»ποδίστριας,) οὐδένα κερδήσομεν καιρὸν ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγ-
 »μάτων, ἀλλ' ἀπολέσομεν τὴν προσφορωτέραν περίστασιν. Ἡ ἑλλη-
 »νικὴ ἐπανάστασις προχωρήσει γιγανταίοις βήμασι, καὶ ἀδύνατοι
 »ἡμεῖς ἐσύμεθα ἔπειτα πρὸς τὸν περιορισμὸν ταύτης. Ὁ βραδέως ἐ-
 »πιχειρησθόσμενος πόλεμος ὑπάρξει ἄγονος. Τί θέλει μένειν, ἵνα
 »σώσωμεν; Δύνεται ἄρα ἡ ὑμετέρα Μεγαλειότης ἐλπίζειν συμφω-
 »νίαν ἐντελῇ μετὰ τῶν ἰδίων συμμάχων ἐπὶ ζητήματος διεγείροντος
 »τοσαύτας ζηλοτυπίας, τοσαύτην ἄμιλλαν, τοσαύτας ὑπονοίας; ἐπὶ
 »ζητήματος, εἰς ὃ ἐκείνοι θέλουσιν εἶσθαι δευτερεύοντα πρόσωπα;
 »Ἐμπιστευθῆτω ἡ ὑμετέρα Μεγαλειότης εἰς μόνας τὰς δυνάμεις ἑαυ-
 »τῆς. Ἐπὶ τῆς ὀχθῆς τοῦ Ἰστροῦ, περιεζωσμένη ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν
 »αὐτῆς στρατῶν, κρατήσῃ εἰς χεῖρας τὴν τύχην τῆς Ἀνατολῆς, καὶ
 »ἐπίσης ἐν τῇ Δύσει δυνηθήσεται σῶσαι τὴν Ἰσπανίαν. . . Ἄλλ' οὐδὲν
 »τούτων γενήσεται, εἰ μὴ τις καταθέσῃ τὸν κάλαμον καὶ δράξῃ τὸ
 »ξίφος.— Οὐχί, (εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος,) οὐδὲν πράξω ἄνευ τῆς συνα-
 »νέσεως τῶν συμμάχων μου. Γράψον κατὰ τὴν ἰδέαν μου αὐτὴν πρὸς
 »τὰ διάφορα μυστικοσυμβούλια». Ὁ Καποδίστριας οὐδὲν ἐπανέλα-
 »βε πλέον, καὶ γράψας πρὸς τὰς αὐλὰς, ὡς ἠθέλησεν ὁ αὐτοκράτωρ,
 ἐλάμβανε μὲν ὡς βάσιν τὰς πρὸ καιροῦ ὑφισταμένας διαφορὰς τῆς
 Ῥωσσίας πρὸς τὴν Τουρκίαν, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα, ὅπερ κέκμηται
 κατὰ τὰς συνθήκας ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τῇ προστασίᾳ τῆς ἑλληνικῆς
 ἐκκλησίας· ἐβεβαίω δὲ περὶ τοῦ αὐτοκράτορος ὡς διατεθειμένου ὄν-
 »τος καὶ εἰς τὰς μεγαλητέρας θυσίας ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἔαν αἱ εὐρω-
 »παῖκαὶ αὐλαὶ δυνηθῶσιν ἐν τῇ φρονήσει ἑαυτῶν εὑρεῖν τὸ μέσον, ὅ-
 »πως τύχωσι τῆς λύσεως τῶν διαφορῶν διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ,
 καὶ λάβωσι παρὰ τῆς πύλης ἐγγυήσεις ἁξίας πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν
 Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας. Ἄλλ' ἡ μὲν Γαλλία καὶ Πρωσσία ἐνέδωκαν
 συμφωνήσασαι. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ΙΗ΄ προαπε-
 φάνθη εἰπὼν ἐν τῇ συμβουλίᾳ τῆς ἐπικρατείας ὀλίγω ὕστερον μετὰ
 τὴν διακρίνωσιν τῆς Ῥωσσίας: «Μεγάλαι δυστυχίαι κατατήκουσι τὰ
 »ἀνατολικά μέρη. Ἐλπίζομεν ἐγγιζούσαν τὴν κατάπαυσιν αὐτῶν»
 »ἢ δὲ φρόνησις καὶ ἡ συμμαχία ὅλων τῶν ἡγεμόνων εὐρήσουσι τὸ
 »μέσον, ὅπως ἐνεργήσωσιν ἐκείνο, ὅπερ ἀπαιτεῖ δικαίως ἡ πίστις,
 »ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἀνθρωπότης». Συγχρόνως δὲ ὁ τύπος τῆς Βιέν-
 νης ἐδημοσίευσεν: «Ἡ εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς ἀπευθυνθεῖσα
 »ἐγκύκλιος τῆς Πετροπόλεως περὶ τῶν διαφορῶν αὐτῆς μετὰ τῆς

»ὀθωμανικῆς πύλης, ἐγένετο αἰτία πολλῶν συζητήσεων ἐν τῇ ἰδιαι-
 »τέρῳ συμβουλίῳ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου, ὧν τὸ ἀποτέλεσ-
 »μὰ ἐστὶν ἡ αἰφνιδία ἀναχώρησις τοῦ πρίγκιπος Μετερνίχ εἰς τὸ
 »Ἀννόβερ. . .» Ἡ δὲ Αὐστρία φοβουμένη τὸν πόλεμον τῆς Ῥωσσίας,
 ὡς γενησόμενον ἐν γένει μὲν δλέθριον διὰ τὴν Τουρκίαν, ἰδίως δὲ
 βοηθητικὸν εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἑλλάδος· ἡ Αὐστρία ἐπὶ τῆς ἐποχῆς
 αὐτῆς, προτιμῶσα ἀντὶ παντὸς ἄλλου τὴν ἀποφυγὴν ἐνὸς πολέμου
 εὐρωπαϊκοῦ, δι' ὃν οὐδὲλως ὑπῆρχε παρσκευασμένη, πραγματικῶς
 διετίθετο ὅπως ἐργασθῇ ὑπὲρ τῶν προτάσεων τῆς Πετροπόλεως·
 διὰ δὲ τοῦτο κατὰ πολὺ ἐκολάκευε τὰς εἰρηνικὰς διαθέσεις τοῦ αὐ-
 τοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ, τὴν ἀνάγκην ποιοῦσα φιλοτιμίαν, κατὰ
 πρῶτον ἤδη, ἀλλ' ἅπαξ, ὡς νομίζομεν, ἐμνήσθη ὁ βιενναῖος τύπος πε-
 ρὶ τῶν *Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας ὡς τυραννουμένων, καὶ τῆς ὑπὲρ*
»αὐτῶν ἐκφρασθείσης κοινῆς γνώμης ἐν Ῥωσσίᾳ». Ἀλλ' ὑπὲρ τῆς
 Μεγάλης Βρετανίας ὑπῆρχε συνωμολογημένη παρὰ τῆς Τουρκίας
 συνθήκη ἐμπορικὴ τόσῳ ἐπωφελῆς, ὅσῳ οὐδεμία ἄλλη προϋπῆρξε
 τοιαύτη. Τούτου δὲ ἔνεκα ἡ διπλωματία αὐτῆς ἐδείχθη λίαν δύσκα-
 λος εἰς τὴν πρότασιν τῆς Πετροπόλεως, καὶ ἐπομένως ἡ Αὐστρία ἐ-
 ρυμουλκίσθη ὑπὸ τῆς ἰδίας. Ἡ περίπτωσις αὕτη ἀναμιννήσκει τοῖς
 πᾶσι τὰ γεγονότα κατὰ τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς ἐν Σιστοβίῳ συν-
 θήκης τοῦ 1791, ὅτε ἡ διπλωματία τῆς Ἀγγλίας, ὁμοῦ δὲ καὶ ἡ τῆς
 Ὁλλανδίας, ὑπερησπίσθησαν τὰ συμφέροντα τῆς ὀθωμανικῆς πύλης,
 διότι τὰ συμφέροντα ἑαυτῶν ἀντέκειντο εἰς τὴν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης
 ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων, ἣν ἡ Αἰκατερίνη Β' προέθετο διὰ τῶν Πο-
 τεμκίνων καὶ τῶν Σοβαρώφων, βοηθὸν ἔχουσα τὴν Αὐστρίαν.

Τούτων δὲ πραττομένων εὐρωπαϊκῶς, ἡ τουρκικὴ ἀρχὴ ἐξηκολού-
 θει τὴν τακτικὴν τῶν φυλακίσεων, τῶν ἐξοριῶν καὶ τοῦ αἵματος κα-
 τὰ τῶν ἀθῶων διὰ τῆς αὐτῆς ὁρμῆς καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ἀπανθρωπίας.
 Παρὰ τὰ θύματα, περὶ ὧν διελάβομεν ἐν συνόψει ἄλλοτε (α), κατὰ
 τὴν 1, 2 καὶ 3 ἰουνίου ἐσάρωσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ πέριξ,
 ὅσους ἠδυνήθη Αἰγαιοπελαγίτας πάσης νήσου, εἴτε ἐπαναστάσης, εἴτε
 μὴ. Ἡ ποσότης τῶν συλληφθέντων ἔμενεν ἄδηλος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ
 τύχη. Ὡς οἱ Πελοποννήσιοι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν (β), οὕτω καὶ αὐτοὶ
 ἐτελειώσαν ξιφθέντες ἐν τῇ θαλάσῃ, διότι κατὰ τὴν 3 ἰουνίου μόνον
 ἐφάνησαν καρατομηθέντες ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς πόλεως εἰς ἱερεῖς, εἰς
 Ἰωαννίτης καὶ δύο ἕτεροι. Διὰ τοιούτου ἐξεδικήθη τρόπου ἡ τουρ-

πικὴ ἀρχὴ τὴν ἐν τῇ Ἐρέσῳ πυρπόλησιν τοῦ δικρότου, συμβῆσαν κατὰ τὸν τελευταῖοντα μάιον. Ἐκτὸς δὲ τῶν νησιωτῶν τούτων ἀπηγχόνισεν αὕτη τῇ 4 ἰουνίου τέσσαρας ἐγκρίτους ἀρχιερεῖς, τὸν Δέρκων Γρηγόριον ἀπὸ τῶν θυρίδων τῆς ἐν Σαραπείῳ μητροπόλεως αὐτοῦ, τὸν Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεον Πρώτον ἀπὸ τῶν θυρίδων τῆς παρὰ τὸ Μεγαρεῦμα τοῦ Βοσπόρου οἰκίας τοῦ Πασσαγεωργίου, τὸν Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ ἐν τῷ ἰχθυοπωλείῳ τῆς πόλεως, καὶ τὸν Τυρνόβου Ἰωανίκιον ἀπὸ τοῦ ὄψοπωλείου τῶν Ἑστίων. Καὶ ἡ μαρτυρικὴ καρτερία τῆς ψυχῆς, ἣν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀληθῆς πίστις, καὶ οἱ ἐνθαβρύντικοι λόγοι καὶ αἱ νεκρώσιμοι εὐχαί, ἃς ἀπήγγειλεν ὁ μητροπολίτης Δέρκων, ὑπέργνηρος μὲν, ἀλλ' ἐξαιρετικῶς γενναίου ψυχὸς ἀνὴρ, (α), ὅτε οἱ δῆμιοι ἀπήγαγον ἐκ τοῦ ἀκατίου τὸν Ἀδριανουπόλεως καὶ τὸν Τυρνόβου πρὸς ἀπαγχόνισιν, ὑπάρχουσιν ἀξιωμακρικῶς. «*Ἀδελφοί, εἶπε, βαδίσατε γενναίως τὴν ὁδὸν τῆς ἀθλήσεως. Ἐν τὸς ὀλίγου ἀνταμονόμεθα ἐν τῇ οὐρανίῳ βασιλείᾳ*» καὶ νύχθη, ἀπαγχονιζομένου τοῦ Ἀδριανουπόλεως κατέναντι: «*Μετὰ πνευμάτων ὀδικαίων τετελειωμένων...*» καὶ τέλος «*Ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός...*» Ὡσαύτως καὶ, πρὶν ἢ ἐξέλθῃ τοῦ ἀκατίου, ὁ Τυρνόβου ἀσπασθεὶς τοὺς συλλειτουργοὺς αὐτοῦ προσεῖπεν ἐν συντριβῇ καρδίας: «*Καλὴ ἀντάμωσις, ἀδελφοί, εἰς τὴν ἀλλήν ζωὴν !*» Τέλος δὲ, προσευχῆθεις καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐν τῷ τόπῳ τῆς καταδίκης ὁ Δέρκων, καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ δημίου τὸν βρόχον εἰς χεῖρας, τρεῖς ὑλόγησεν αὐτὸν σταυροειδῶς, ἐπιφωνήσας «*Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος !*» καὶ πρὸς τὸν δῆμιον τότε στραφείς εἶπεν «*ἐκτέλεσον τώρα τὸ χρέος σου*». Αἰωνία ἡ μνήμη ὑμῶν, ὧ ἄγιοι μάρτυρες τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος !

Διὰ τῆς αὐτῆς ὁ σουλτάνος Μωχμουτ ἐξεδικήθη ὠμότητος τὴν ἐπίσης κατὰ τὸν τελευταῖοντα μάιον κινήθησαν ἐπανάστασιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, πνίξας μὲν ἐν τῇ θαλάσῃ κατὰ τὴν 5 ἰουνίου, ὅσους συνέλεξε νεροκράτας Ἡπειρώτας καὶ Βουλγάρους, συλλαβὼν δὲ ἐτέρους πεντήκοντα κατοίκους τῶν Ταταούλων, ὧν ἡ τύχη ἐγένετο ἀδελος, καὶ ἐξορίσας ὅλους τοὺς ἀπολειφθέντας Φαναριώτας πάσης τάξεως μετὰ γυναικῶν, παιδῶν καὶ ὑπηρετῶν, ἄλλους μὲν εἰς Ἀγκυραν, ἄλλους δὲ εἰς Καισάρειαν καὶ ἄλλους εἰς Κοτύαιον (Κιουτάγιαν). Οὗτοι δὲ ἦσαν ὁ μῆγας ὑπάρχας διερμηνεὺς Ἰάκωβος Ἀργυρόπουλος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, ὁ Κωνσταντῖνος Μάνος με-

τὰ τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ, ὁ χάτμανος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ὁ σπαθάρης Ἡμερος, ὁ γέ-
ρων ποστέλνικος Γεώργιος Νέγρης, ὁ ποστέλνικος Τσαχανὸς καὶ ὁ
ἐπίσης ποστέλνικος υἱὸς αὐτοῦ, ὁ χάτμανος Γεράκης, οἱ δύο υἱοὶ τοῦ
Δημητρίου Χαντσερῆ καὶ οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Στεφανάκη Λογοθέτου. Ὁ-
σαύτως κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου ἐξώρισεν ὁ Μαχμουτ εἰς τὴν Πομπη-
ιοῦπολιν (Μπολουῦν) τὸν ἡγεμόνα Σκαρλάτον Καλλιμάχην, τὸν ἐσχα-
τόγηρων καὶ πεπηρωμένον τὰς ὀψεις πατέρα αὐτοῦ ἡγεμόνα Ἀλέ-
ξανδρον καὶ ἀπάσας τὰς οἰκογενείας αὐτοῦ τε καὶ τοῦ προεξορισθέν-
τος εἰς τὴν Καισάρειαν ἀδελφοῦ καὶ μεγάλου ἐρμηνέως ἔργα τελέ-
σαντος Ἰωάννου Καλλιμάχου· ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν δόμνην Μαυρογενέ-
σαν μετὰ τῶν τριῶν υἱῶν καὶ δύο θυγατέρων αὐτῆς, τὸν γαμβρὸν
τοῦ ἡγεμόνος Σκαρλάτου χάτμανον Κωνσταντινίκαν Παλάδην, πα-
ραφρονήσαντα ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ τοῦτόν γε καὶ τὸν ἡγεμονίδην Ἰ-
ουσουφάκην, νεώτερον υἱὸν τοῦ Μαυρογένους, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸν χάτ-
μανον Γεώργιον Μάνον, τὸν ποστέλνικον Μπαλαμπάνην, τὸν ποστέλ-
νικον Κωνσταντῖνον Καρατσᾶν, τὸν χάτμανον Κωνσταντῖνον Σοῦτσον
(υἱὸν τοῦ Ἀγρίου), τὸν κόμισον Σοῦτσον Κεμπάπην, τὸν κόμισον
Γρηγοράσκον Κοζαδίκην, τὸν σπαθάρην Κότκον μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ,
τὸν κόμισον Γοδωρίδην, τοὺς δύο ἀδελφοὺς Πανταζόγλου, τοὺς δύο
ἀδελφοὺς Καμπάνογλου καὶ πολλοὺς ἄλλους· τὸν δ' ὅλως μεμακρυσ-
μένον τῶν δημοσίων Ἀφεντούλην καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ ἀπηγ-
χόνισεν ἐν Κωνσταντινουπόλει οὐχὶ δι' ἄλλο, ἀλλ' ἵνα ἀρπαγῇ θημευ-
όμενος ὁ πολὺς αὐτοῦ πλοῦτος. Τίς οἶδε τὴν τύχην πλείστων ἄλ-
λων Ἑλλήνων, ξιφθέντων σιδηροδεσμίῳ ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ ναυ-
πηγείου καὶ μάλιστα τοῦ Διβανχανέ;

Ἀπερίγραπτοί εἰσιν αἱ στερήσεις παντὸς μέσου, αἱ ἀφόρητοι πο-
λυειδεῖς ταλαιπωρίαι καὶ αἱ κατανάγκαι τῶν ἀνωτέρω ἐξορίστων ἐν
τοῖς βαρβαρώτεροις μεσουγείοις τῆς Ἀσίας. Προτιμότερος παρ' αὐτοῖς
ὁ θάνατος ἦτο. Δημευθείσης ἅπαξ τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιου-
σίας τούτων, τῆς δὲ ἐξουσίας οὐδεμίαν χορηγούσης προμήθειαν κατὰ
τὸ τουρκικὸν ἔθος, κατηναγκάζοντο καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῆς εὐ-
τυχεστέρας πρότερον διαίτης, ἵνα βιώσιν ἤδη τὸν σκληρότερον βίον
τοῦ δυστυχεστέρου καὶ ἀθλιεστέρου τῶν ἀνθρώπων. Πλείστοι ὁμοῦ
τῆς ρυπαρωτέρας καταστάσεως κατέλυον ἐν τοῖς ἀκαθαρτοτέροις καὶ
ἐτοιμορρόποις τουρκικοῖς πανδοχείοις καὶ ἄλλοις τοιοῦτοις δημοσίοις

οικήμασι· παῖδες δὲ, καταβεβλημένοι ὑπὸ τῆς πείνης, ἤρπαζον πρὸς τροφὴν τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς ριπτομένους φλοιοὺς τῶν πεπώνων καὶ ὑδροπεπώνων, καὶ ὅ,τι ἂν ἄλλο εὕρισκον τεράχιον τροφίμου ὥπως δῆποτε ὕλης, οὐδόλως βλέποντες τὸ ποῖον καὶ τὴν ἄλλην ἀθλιότητα τοῦτου. Ὁ δ' ἑκατοντούτης ἡγεμὼν, πατήρ δὲ τέκνων, τοῦ μὲν ἡγεμόνος, τοῦ δὲ μεγάλου διερμηνέως, Ἀλέξανδρος Καλλιμάχης, διητάτο καὶ ἐκάθευδεν ἐπὶ τάπητός τινος παλαιοῦ, ξηρὸν τὸν παρὰ τοῖς Τούρκοις κοινὸν καὶ αὐτοπυρίτην ἐσθίων.

Τίνα δ' εἶχον καὶ οὗτος καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι παρήγορον τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων θλίψεων καταφύγιον; Μόνην τὴν πρὸς τὸν Θεὸν προσευχὴν καὶ ἐλπίδα. Καὶ διὰ τοῦτο καρτερικώτατοι ἔφερον ἐπὶ ἑπταετίαν ὅλην τὸ μαρτύριον αὐτό· ἐν μεγάλῃ δ' ὑπομονῇ ἀπεχωρίζοντο ἐκάστοτε οἱ ζῶντες ἀπὸ τῶν θνησκόντων, τοῦ πολλοῦ ἐκ τῆς λύπης, τῶν ταλαιπωριῶν καὶ τῆς ἀθλιότητος θανάτου ἀναπληροῦντος τὸν δῆμιον τῆς ἐξουσίας· καὶ, ὅτε ὁ γηραιὸς Ἀλέξανδρος Καλλιμάχης ἔμαθε κρατορηθέντα ἐν τῇ Καισαρείᾳ τὸν νεώτερον υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην, ἤρξατο ἀμέσως τῆς προσευχῆς· καὶ, ὅτε ἐν τῇ Πομπηίουπόλει ἐξετελέσθη ἡ ἀποκεφάλισις τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ αὐτοῦ Σκαρλάτου, οὐδὲν ἄλλο ὁ πολυτλήμων εἶπεν, ἢ «ὦς τῷ Κυρίῳ εὐδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο». Ἐκεῖ μετ' οὐ πολὺ ἀπεβίωσε μάρτυς καὶ οὗτος.

Τίνα ὅμως, εὐλογοφανῆ ὥπως δῆποτε, εἶχον λόγον αἱ τοιαῦται καὶ διὰ τοιούτων τρόπων ἐνεργούμεναι ἐξαφανιστικαὶ ἐξορίαι γερόντων, γυναικῶν, παιδῶν, ἐν γένει προσώπων φύσει καὶ θέσει ἀδυνάτων, εἰρηνικῶν, εὐπειθῶν καὶ οὐδένα ἐμπνεόντων φόβον τῇ ἐξουσίᾳ; Διὰ μὲν τὰς σφαγὰς τούτων καὶ ἐκείνων ἀδιαφόρως, τὰς ἀρξαμένας ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ τουρκικὴ ἐξουσία προέταττεν ὑπὲρ ἐαυτῆς λόγους ὑπονοίας καὶ φόβων, ἔστω καὶ ἀνυποστάτων, τὸν νόμον τῆς ἀνάγκης τέλος πάντων· ἀλλ' ὅτε ἐν διαστήματι τετραμηνίας καὶ ἑξαμηνίας ὅλης τὰ πράγματα ἐκαθαρίσθησαν, ἐγνωρίσθησαν δ' ἀκριβῶς τὸ μέρος τῶν ἐπαναστατῶν καὶ οἱ μένοντες ὑπήκοοι, ἔπεται λογικώτατον τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ τοιαῦται ἐξορίαι καὶ ἡ ἐξακολούθησις τῆς σφαγῆς τῶν ἀθῶων, οὐδενὸς προκειμένου τοπικοῦ κινδύνου, ἦσαν ἡ ἐκχύλισις τῆς βαρβαρωτέρας κακεντρεχείας καὶ τῶν ἀγενεστέρων ἀντεκδικήσεων.

Οὕτως ὁ αἰμόδιφος Μαχμοὺτ ἠκολούθει ἐπίμονος τὸ ἔργον τῆς ἐ-

ξολοθρεύσεως ὅλου τοῦ ἀξιολογωτέρου μέρους τῶν Ἑλλήνων τῶν ἀκινήτων ἐπαρχιῶν, ἐν μὲν, ἵνα εὐαρεστῇ ἠθικῶς τῷ βαρβάρῳ ὄχλῳ καὶ διατηρῇ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν διηνεκεῖ ἐρεθισμῶ, ὡς εἵπομεν καὶ ἄλλοτε, ἐν δὲ, ἵνα μὴ φοβῇται τοῦ λοιποῦ τὴν ἀνανέωσιν ταραχῶν καὶ συγκρούσεων, ὑπηκόους ἔχων ἐν καταστάσει ἀποζώσεως οὐ μόνον πολιτικῶς, ἀλλὰ καὶ φυσικῶς.

Ἰδιον δ' ἦτο ἐν γένει διὰ τοὺς ἐξορίστους, τοὺς δραπέτας, ἢ τοὺς μένοντας ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει, Ἕλληνας τὸ καὶ μεθ' ὅλον τὸν τρομερὸν διωγμὸν τοῦ βαρβάρου αἰσθάνεσθαι μᾶλλον ἐπὶ τῷ ὀνόματι καὶ τῇ ἐλπίδι τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος. Ὅσῳ ἐσκληρύνετο ὁ τύραννος, τόσῳ ἐμεγαλύνετο ἐν τῇ κατατετρωμένῃ καρδίᾳ αὐτῶν ἡ ἀγανάκτησις καὶ τὸ μῖσος ἐναντίον τούτου, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ προσήλωσις πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς μιᾶς γενικῆς πατρίδος. Ἐντεῦθεν δὲ, ὅσῳ νίκητις τῆς μαχομένης Ἑλλάδος κατὰ τῶν βαρβάρων ἐγίνετο ἠθικὴ βάλσαμος, τόσῳ ἐν περὶ ἧττης τῶν Ἑλλήνων ἄκουσμα κατεπίκρανε μαραινὸν καὶ παρχλύν τὰς αἰσθήσεις τούτων. Τί δὲ πλέον; Νεάνιδες καλλίστης ἀνατροφῆς, ἡ θελκτικώτερα καλλονὴ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου, ἐνθουσιῶσαι ἐν τῷ πολέμῳ τῆς πατρίδος καὶ πάντοτε ἄδουσai ἰδίᾳ τὰ ἠρωϊκὰ ᾄσματα, οὐδὲν ἄλλο νῦχοντο καὶ ἤλπιζον, ἢ σύντροφον στρατιώτην, ἀπλοῦν μὲν, ἀλλὰ τὸ ξίφος φέροντα βεβαυμένον ἐν τῷ αἵματι τῶν τυράννων.

Τέλος δὲ πάντων ἐκινήθη καὶ ἡ διπλωματία τῆς Δύσεως εἰς παρυστάσεις τινὰς πρὸς τὴν πύλιν. Φαινόμενον μὲν τούτων ὑπῆρξεν ἡ παῦσις τῶν ἀδιακόπων σφαγῶν καὶ ἐξοριῶν τῶν ἀθῶων ἐκ τῶν ἀρχαγιάδων, ὡς καὶ ἡ πάντοτε διαικινδυνεύουσα ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια τῶν ὑπηκόων τῶν ξένων δυνάμεων ἐκ τῶν ἀταξιῶν τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου· ἀλλ' ὁ κυριώτερος λόγος ἦσαν αἱ διενέξεις τῆς Ῥωσσίας, ὡς προχωροῦσαι εἰς τὸ ἐπάπειρον, καὶ ὁ ἀπειλητικώτερος τρόπος τοῦ πρέσβεως ταύτης, ὡς δικαιούμενος καθ' ἐκάστην ἐκ τῶν πραγμάτων. Διὰ τὰς δύο αὐτὰς περιπτώσεις ἐδέησεν ἡ μεσολάβησις τῆς διπλωματίας, τοῦτο μὲν, ἵνα παραινέσῃ, ὅσῳ ἐνεστι, τὴν ὀριστικὴν λύσιν τῶν ζητημάτων τῆς βῶσσις διπλωματίας, τοῦτο δὲ, ἵνα ἀφοπλίσῃ αὐτὴν ἐκ τοῦ δικαιώματος, δι' οὗ ἐπολέμει ὡς ἐνοχον τὴν διαγωγὴν τῆς πύλης κατὰ τε τῆς προστατευομένης ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀθῶων ὑπηκόων. Καὶ ἐφάνη μὲν ἤδη ἐκδοθὲν φερμάνιον τι τοῦ μεγάλου βεζύρου κατὰ τοῦ ἀχαλινώτου ὄχλου, διπλαυβάνον τὴν

ἐπάνοδον τῆς ἀσφαλείας τῶν ξένων ὑπηκόων καὶ τῶν ἀθῶων ἐκ τῶν
 ῥαγιαδῶν, ὡς καὶ τὴν διατήρησιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας (α') ἐφάνη ἐπί-
 σης διακοπῇ τις τῶν αἱματηρῶν καταδιώξεων, καὶ τάσις τις πρὸς
 τὴν ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων τῆς Ῥωσσίας· ἀλλὰ καὶ πάλιν «τὰ αὐ-
 τὰ τοῖς αὐτοῖς» ἐπηκολούθησαν κατὰ τῶν ἀθῶων Χριστιανῶν, καὶ
 οὐδεμία ἀποπεράτωσις ὀριστικὴ εἰς τὰς ὑπὸ συζήτησιν ἀπαιτήσεις
 τῆς Ῥωσσίας ἐδίδετο διὰ τοῦ συνήθους παρὰ τοῖς Τούρκοις «μπούγ-
 κιουν γιάριν» (σήμερον καὶ αὔριον). Ἰδίως δὲ οἱ ἀπολαύοντες προσ-
 τασίαν ῥωσικὴν, ἢ ὡς ἔμποροι, ἢ ὡς ναυτικοὶ, ὑπέκειντο πλείοτερον
 εἰς τὰς κακώσεις καὶ ὕβρεις τῶν Τούρκων, ὡς δῆθεν οἱ μᾶλλον κα-
 τὰ τοῦ τουρκικοῦ βασιλείου ἐπίβουλοι· τὰ δὲ συνεχῇ ὑπὲρ αὐτῶν
 παράπονα καὶ αἱ αἰτιάσεις τοῦ Ῥώσσου πρέσβεως κατεφρονοῦντο κα-
 ἀπερῶντο παρὰ τῆς πύλης ὡς ἀνυπόστατοι καὶ ἄδικοι. Ἡ αὐθά-
 δεια ταύτης προέβη ἔτι καὶ μέχρις ἐνοχοποιήσεως αὐτοῦ τοῦ ῥωσ-
 σικοῦ πρεσβείου. Κατὰ τοῦ τραπεζίτου τούτου Ἐμμανουὴλ Δανέζη,
 ἀνδρὸς καὶ ἐθνικότητά ῥωσικὴν ἔχοντος καὶ ὑπόληψιν γενικὴν ἀπο-
 λαύοντος, ὡς νουνεχοῦς καὶ ἐναρέτου, ἡ πύλη ἐξέδωκεν ἑνταλμα συλ-
 λήψεως, λόγῳ ὅτι ἐχορήγει εἰς τοὺς ἐπαναστάτας Ἕλληνας χρημα-
 τικὰ μέσα. Ὁ Δανέζης ἀπέφυγε κατ' ἀρχὰς τὴν σύλληψιν, κρυβὴς
 ἐν τῷ Σταυροδρομίῳ· ἀλλὰ προτραπείς ἔπειτα παρὰ τοῦ Στρωγανῶφ,
 ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τῆς ἐξουσίας ἀπολογηθὲντος κατὰ τῆς συ-
 κοφαντίας· αὕτη δὲ καὶ μεθ' ὅλας τὰς συντόνους ὑπερασπίσεις τοῦ
 πρεσβείου, καὶ μεθ' ὅλας τὰς προσωπικὰς παρουσιάσεις καὶ ἀπαιτή-
 σεις τοῦ Στρωγανῶφ, παρέπεμψεν ἐπὶ τέλους αὐτὸν εἰς τὰς φυλακὰς
 τῶν «Γετὶ κουλὲ» (Ἐπτὰ πύργων). Τοιούτῳ δὲ τρόπῳ οὐ μόνον κα-
 τεφρονήθη πᾶν δίκαιον διεθνὲς καὶ διεσπάσθη πᾶσα συνθήκη μετα-
 ξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, ἀλλὰ καὶ ἐπισήμως προεπηλακίσθη ἡ
 πρώτη παρὰ τῆς δευτέρας, λόγῳ μὲν ὅτι ὑπεστήριζε χρηματικῶς τὴν
 ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, πράγματι δὲ ὅτι ἀπέφευγε τὴν παράδοσιν
 τοῦ πρόσφυγος ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτσου εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.
 Δι' αὐτὰς λοιπὸν τὰς διηνεκεῖς ἀθετήσεις καὶ περιφρονήσεις τῆς πύ-
 λης κατὰ τῆς ῥωσικῆς ἐθνικότητος, τῆς σημαίας καὶ τῶν συνθηκῶν,
 δι' αὐτὰς τὰς ἀπεράντους ὀμότητας κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ναὶ μὴν
 καὶ διὰ τὸν ἐπαυξάνοντα ἐρεθισμὸν τοῦ ῥωσσικοῦ λαοῦ, βοῶντος ἐκ-
 δίκησιν ὑπὲρ τῆς θρησκείας καὶ τῶν ὁμοθρήσκων, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀ-
 λέξανδρος ἀπεφάσισεν, ἵνα ῥίψῃ τὸν πρῶτον τῆς ἀποπείρας κύβου, ἐ-

ξηγούμενος δριστικώτερον περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, καὶ ὁ πρέσβυς αὐτοῦ Στρωγανῶφ ἀπηύθυνε πρὸς τὴν πύλην τὸ γνωστὸν ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς διπλωματίας περίφημον διάγγελμα τῆς 6 (18) ἰουλίου 1821.

Τὸ διάγγελμα τοῦτο, μνημεῖον ἀθάνατον χριστιανικῆς πολιτικῆς, ἠθικῆς καὶ δικαίας, ἐγέγραπτο ὡς ἐκ προσώπου οὐ μόνον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ἵνα ἄρῃ πᾶσαν προσωπικότητα πολιτικὴν ἐγέγραπτο προσέτι ὡς ἐκ προσώπου οὐ μόνον τοῦ πάσχοντος πράγματι ἀνατολικοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τοῦ συμπάσχοντος ἠθικῶς χριστιανικοῦ τῆς Δύσεως κόσμου, ἵνα ἄρῃ πᾶσαν ἀντιζηλίαν ἐθνικὴν. Ἡ ἀνακεφαλαιώσις ὃν, ἀλλὰ καὶ ἡ συμπλήρωσις συνάμα, ἄλλων προτέρων, ὡχυροῦτο ὁπισθεν τῶν συνθηκῶν τοῦ Καϊναρτσικίου καὶ Βουκουρεστίου, καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐξακολουθήσεως τῶν ἀδίκων παθημάτων τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων ἐδικαίου τὴν ἐξακολουθήσιν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, προστιθέμενον τὴν ἀνάγκην τῆς ἱκανοποιήσεως ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Δι' ἄλλων δὲ λέξεων, τὸ διάγγελμα αὐτὸ ἦτο κατ' οὐσίαν τὸ ἐπίσημον κατηγορητήριον τοῦ ἀντιχριστιανισμοῦ, τῆς τραχύτητος καὶ τῶν παντὸς εἶδους ἀθεμιτουργιῶν τῆς τε ἐξουσίας καὶ τοῦ ὄχλου τῶν Τούρκων ἦτο τέλος πάντων ἡ ἐν ὀνόματι τῆς κατεξουδενωθείσης χριστιανικῆς θρησκείας καὶ ἕνεκα τοῦ τοσούτου παρανόμως χυθέντος αἵματος διαμαρτυρία ἐκείνη, ἥτις προεδικάσθη μὲν ἐν Πετροπόλει κατὰ τὸ 1826 παρὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ῥωσσίας, ἀπεφασίσθη δὲ ἐν Λονδίῳ κατὰ τὸ 1827 παρὰ τούτων καὶ τῆς Γαλλίας, καὶ ἐξετελέσθη ταυτοχρόνως ἐν μὲν τῇ Πύλῳ παρ' ὅλων, ἐν δὲ τῇ Ἀδριανουπόλει κατὰ τὸ 1829 παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου. Πεπρωμένον τι, ἡ ἀγαθὴ τύχη τῆς Ἑλλάδος, ὥθει εἰς τὴν ἀπόγνωσιν τὸν σουλτάνον Μωχμὺτ, κακῶς σκεπτόμενον καθ' ἑαυτὸν, κάκιστα συμβουλευόμενον παρὰ ἄλλων καὶ ἀδιάφορον θεωροῦντα, ἐὰν ὁ Στρωγανῶφ συνεταύτιζε, δυνάμει αὐτῶν τῶν μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας συνθηκῶν, τὸ ἑλληνικὸν μετὰ τοῦ Ῥωστικοῦ ζητήματος, ἐὰν ἀπὸ μερικοῦ ἐγενίκευε τὸ ἑλληνικὸν εἰς εὐρωπαϊκὸν ὅλως ζήτημα λόγῳ χριστιανισμοῦ καὶ φιλανθρωπίας, ἐὰν αὐτὴν ἐπομένως εἰσήγαγε τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην ἀναδεξομένας τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς Τουρκίας, εἰ μὴ μετέβαλεν αὕτη σύστημα, παύουσα τὰς ἀδίκους σφαγὰς καὶ τοὺς διωγμοὺς, ἐπναφέρουσα εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν αὐτῶν τοὺς κρη-

μνισθέντας ἢ λεηλατηθέντας ναοὺς, ἀποδίδουσα τοῖς Ἑλλησι τὴν προσωπικὴν ἀσφάλειαν καὶ τὰ πρότερα θρησκευτικὰ προνόμια, ἐγγυωμένη τὸ ἀπαρβίαστον αὐτῶν ἐν τῷ μέλλοντι, ἱκανοποιούσα τὸν χριστιανισμόν διὰ τὴν ἀδικον θανάτωσιν, τοὺς βασιανισμοὺς καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου, καὶ τὰ τούτοις παρόμοια(α).

Συνεπὴς εἰς ὅσα, ὡς προείπομεν, ἐξεφράσθη πρὸς τὸν Καποδίστριαν, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος κυρίως ἐπεδίωκε τὸν σκοπὸν μιᾶς ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος συμφωνίας τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ἡ γενικῆς ἢ πλειονοψηφούσης τοῦλάχιστον. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀνέβαλλε τὴν λόγῳ τοῦ ῥωσικοῦ ζητήματος ἐμπόλεμον ῥῆξιν κατὰ τῆς πύλης, καὶ, ὡς ἀποδεικνύεται καθαρώτερον ἐκ τοῦ διαγγέλματος τῆς 6 Ἰουλίου καὶ τοῦ ἐπεξηγηματικοῦ τῆς 14 τοῦ αὐτοῦ μηνός, προϋργιαιότερον τοῦ ῥωσικοῦ ἐθεώρει τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Καὶ ἀληθῶς διὰ μὲν τοῦ ἑλληνικοῦ, ὡς γενικωτέρου, ἱκανοποιεῖτο τὸ ῥωσικὸν, διὰ δὲ τοῦ ῥωσικοῦ ἀπετύγχανε τὸ ἑλληνικὸν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διότι οὐδόλως ἀπίθανοι ἦσαν ἕκτοτε αἱ σκηναὶ τοῦ 1854, διαλυομένης τῆς συμμαχίας καὶ τῆς οὐδετερότητος ἐπομένως. Ἐὰν δ' ἐπέτυχε τὸ ἑλληνικὸν, περιληφθὲν ἐν τῷ ῥωσικῷ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1828, αἰτία τούτου ὑπῆρξαν ἡ ἐν Λονδίνῳ συνθήκη καὶ ἡ ἐν Πύλῳ ναυμαχία τοῦ 1827, ἥτοι ἡ ἀπὸ κοινοῦ συμφωνία τῆς πλειονοψηφίας τῶν μεγάλων δυνάμεων.

Συμφωνία ὅμως τοιαύτη ἦτο ἐν ὄνειρον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ 1821. Ἡ διπλωματία βλέπουσα νῦν μὲν τερατῶδη βάραθρα ἐπὶ μικρῶν τοῦ ἐδάφους ἀνωμαλιῶν, νῦν δὲ ὅλον τὸ ἐναντίον κατὰ τοὺς σκοποὺς, ἡ καὶ πολλάκις τὰς προλήψεις ἑαυτῆς ἡ δυτικὴ διπλωματία, διὰ παντὸς ἕκτοτε ἀντενεργοῦσα μέσου τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων, ἔπραττεν ὥσπερ τοῦ σουλτάνου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅ,τι οὐκ ἠδυνήθη ἔμπροσθεν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἐν Λουβιάνῃ. Αὕτη ἔνθεν μὲν ἐνεψύχου τὸν σουλτάνον Μαχμούτ, ὑπέρποτε τεταραγμένον ὡς ἐκ τῶν σοβαρῶν ἀπειλῶν τοῦ διαγγέλματος καὶ τῶν σοβαρωτέρων συνεπειῶν τῆς διακοπῆς τῶν σχέσεων ἔνθεν δὲ ὠνείδιζεν ἰδίως τὸν πρέσβυν Στρωγανῶφ, ὡς λίαν «*φιλαλέξανδρον*», ὡς ἀδικοῦντα τὴν πύλην, ὡς προαποφαινόμενον αὐθαирέτως τὴν καταστροφὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ καταχρῶμενον τῆς ἀπαιτουμένης ἀβροφροσύνης μεταξὺ φίλων δυνάμεων. Ἐντεῦθεν τὸ τουρκικὸν ὑπουργεῖον πρῶτην ἀντέταξε τὴν παρῆρησιαστι-

κωτέραν περιφρόνησιν κατὰ τοῦ διαγγέλματος, ἀρνούμενον λόγῳ ἀ-
ξιοπρεπείας καὶ ἔνεκα υπερβάλλουσας ἀγανακτήσεως πᾶσαν ἀπάντη-
σιν, ἐν ᾧ ὁ Στρωγανῶφ ὀκταήμερον ἔταξε προθεσμίαν.

Ἄμα παρελθούσης αὐτῆς, ἀπεσταλμένος παρὰ τοῦ Στρωγανῶφ
ἐπαρουσιάσθη πρὸς τὸν Ῥεῖζ ἐφφένδην ὁ διερμηνεὺς τοῦ πρεσβείου
Φραγκίνης, ζητῶν ἵνα ἐκφρασθῇ ἐγγράφως ἡ πύλη, πρῶτον, ἂν τὰ
γεγόμενα ἐν Μολδαυοβλαχίᾳ, Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ εἰσιν
ἔργα φανατικῶν πεπλανημένων, ἢ οὐχί· δεύτερον, ἂν ἡ πύλη μετα-
βάλλῃ σύστημά· καὶ τρίτον, ἂν γίνωνται παρὰδεκτὰ ὅλα τὰ ἐν τῇ
διακοινώτει· τῆς 6 ἰουλίου περιεχόμενα προβλήματα. Ἄλλ' ὁ Ῥεῖζ
ἐφφένδης, ὑποσχεθεὶς μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὴν ἐγγραφὸν ἀπάντησιν,
προφορικῶς καὶ ἐνταυτῷ ὀργίλως εἶπε πρὸς αὐτὸν, ὅτι τῶν κακῶν,
ὅσων ἔπαθον οἱ ῥαγιάδες, αἵτιοί εἰσιν οἱ ἴδιοι ὡς ἀποστατήσαντες·
ὅτι, καθ' ὃν καιρὸν ἐπανεῦθ' ἡ ἡσυχία, τότε ἀνεγερθήσονται αἱ κα-
ταστραφεῖσαι ἐκκλησίαι· καὶ ὅτι ἡγεμόνες ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυίᾳ
διορισθήσονται ἐν καιρῷ, ὡς καὶ πρότερον· περὶ δὲ τῆς παρὰδοχῆς
τῶν ὅλων προβλημάτων ἐντελῶς ἐσιώπησε. Αὐτὴν ὁ Στρωγανῶφ
βλέπων τὴν ἀρνητικὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν περιφρόνησιν, ἐζήτησεν αὐ-
θημερὸν, ἥτοι διὰ τελευταίας αἰτιολογικῆς διακοινώσεως τῆς 14 (26)
ἰουλίου (α), τὰ διαβατήρια αὐτοῦ καὶ τὰς ἀνηκούσας ἀδείας ἐλευθέ-
ρης ἐξόδου τῶν πέντε διὰ τὴν μετὰκρίσιν τοῦ προσωπικοῦ τῶν ὑ-
παλλήλων καὶ τῶν πραγμάτων προσδιωρισμένων πλοίων.

Τότε κατεβιβάσθησαν ἐκ τοῦ ῥωσικοῦ πρεσβείου τὰ ἐθνικὰ καὶ
αὐτοκρατορικὰ σήματα· τότε κοινοποιήσας ὁ Στρωγανῶφ τοῖς ὑπὸ
τὴν ῥωσικὴν ἐθνικότητα διατελοῦσιν ὑπηκόοις τὰ περὶ τῆς ἀναχω-
ρήσεως ἑαυτοῦ τε καὶ τούτων, ὡς οὐδεμιᾶς πλέον ὑφισταμένης προ-
στασίας ἐπὶ τε τῆς σημαίας, τῶν προσώπων καὶ τοῦ ἐμπορίου, ἐπέ-
βη μεθ' ὅλων τῶν ὑπαλλήλων ἐν τοῖς πλοίοις, περιμένων τὰ διαβα-
τήρια καὶ φερμάνια πρὸς ἐκπλευσιν. Ἄλλ' ὁποῖαν καὶ τότε ἔλαβε
μορφὴν σκληροτέραν καὶ ἀπελπιστικωτέραν ἢ πόλις τοῦ Κωνσταν-
τίνου! Ἐδῶ μὲν ἐπεβιβάζοντο, ἀφίνοντες ἅπασαν αὐτῶν τὴν ἀκίνη-
τον ἢ δυσμετακρίμiston περιουσίαν, Ῥῶσσοι ὑπῆκοοι καὶ πολλοὶ οἰκο-
γένειαί μετὰ τῆς συντονωτέρας σπουδῆς, ὥσανεὶ κατεδιώκοντο ὑπὸ
ἐχθρῶν φερόντων γυμνὰ τὰ ξίφη· ἐκεῖ δὲ αἱ ἔκτακτοι καὶ ἀνήσυχτοι
κινήσεις τῶν πρεσβείων καὶ τῆς πύλης ἐπικειμένην ἐδείκνυσαν συμφο-
ρὰν μεγάλην· πανταχοῦ δὲ ἐκυρίευσαν οἱ φόβοι, εἰς μὲν τοὺς Τούρκους,

μὴ εἰσβάλλῃ ἡ Σεβαστοῦπολις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰ καὶ ἐν-
θαρρύνοντο ὅπωςδὴποτε ὑπὸ τῆς διπλωματίας, εἰς δὲ τοὺς Χριστια-
νοὺς, μὴ ὑποστῶσι τὰ ἔσχατα τῶν δεινῶν διὰ γενικῆς σφαγῆς καὶ
διαρπαγῆς, εἰ καὶ ἱκανοποιοῦντο ἄλλως ἐκ τῆς ἐλπίδος τῆς ἀφεύ-
κτου κηρύξεως ῥωστικοῦ πολέμου.

Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας. Ἐν τῷ δια-
στήματι τούτῳ ἡ διπλωματία ἐπέμενε παρὰ τῇ πύλῃ, ὅπως ἀπαν-
τήσῃ αὕτη διὰ τρόπου, οὐχὶ βεβαίως τείνοντος πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς
ἐπαναλήψεως τῶν διακοπειῶν σχέσεων, ἀλλὰ πρὸς πλείονα ὕβριν
τοῦ ῥωστικοῦ μυστικοσυμβουλίου. Ἡ πύλη, ὡς φαίνεται, ἀπεσόβει
τοιοῦτο ἔσχατον σκάνδαλον, οὔτε τὰ ζητηθέντα διαβατήρια καὶ φιρ-
μάνια ἐχορήγει· ἀλλὰ πεισθεῖσα τέλος πάντων, ἢ βιασθεῖσα, ἐπέ-
στειλε τὴν ἀπὸ 19 (31) ἰουλίου ἀπάντησιν ἑαυτῆς, ἣν οὐκ ἐδέχθη ὁ
Στρωγανῶφ, λόγῳ μὲν ὡς ἐκπρόθεσμον γενομένην, κυριώτερον δ' ἵ-
σως ὡς μαθὼν, ἢ ὑπονοήσας, τὸ πνεῦμα τοῦ περιεχομένου ταύτης.
Ἦναγκάσθη ἐντεῦθεν ἡ πύλη, ἵνα χορηγήσῃ μὲν πρὸς τὸν Στρωγα-
νῶφ τὰ διαβατήρια καὶ φιρμάνια, ἀπαλλάσσουσα τὰ πλοῖα, ἐν οἷς
ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ τῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, τοῦ παραδεδεγμένου
μέτρου τῆς ἐξετάσεως, ἀποστείλῃ δὲ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Πετρούπο-
λιν διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ πρεσβείου τὴν ἀπάντησιν.

Ἔργον πάσης ἄλλης, ἢ τουρκικῆς χειρὸς, ἡ ἀπάντησις αὕτη ἤρ-
μοζε μὲν εἰς γλῶσσαν ἀνάγωγον καὶ λίαν οἰκείαν παρὰ τῇ πύλῃ, ἐ-
βεβαίου ὁμως, μέχρι τίνος κατεβιβάζοντο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης
βαθμοῦ τὰ κατὰ τῆς Ῥωσσίας πεπωρωμένα πάθη τῆς διπλωματίας.
Ἡ πύλη ἀπορρίπτουσα θρασεῖα τὰς συμβουλὰς τοῦ ῥωστικοῦ μυστι-
κοσυμβουλίου, τόσῳ ἄλλως ὠφελίμους δι' ἑαυτὴν, οὐ μόνον ἐχλεύα-
ζε διὰ πολλῶν καὶ ὕβριζε τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλ-
λὰ καὶ ἀντεγκάλει· θρασυτέρα τὴν ῥωστικὴν κυβέρνησιν ἐπὶ ἰδίῳις δῆ-
θεν ἐγκλήμασι καὶ παραβάσεσι· σοφίζομένη δὲ ἀναισχύντως κατὰ πάν-
τα καὶ ἀδεῶς παραχαράσσουσα αὐτὴν ἀλήθειαν τῶν γεγονότων, ἀπε-
λογεῖτο εἰς τὰ περὶ τῆς ἀπαγχονίσεως τοῦ πατριάρχου τῇ ἡμέρᾳ
τοῦ Πάσχα καὶ τῆς ἐξυβρισθείσης χριστιανικῆς θρησκείας, λέγουσα,
«*Ἄλλο θρησκεία καὶ ἄλλο ἐγκλημα*»· καὶ τελευτῶσα ἀπῆτει,
δυνάμει τῶν συνθηκῶν, τὴν παράδοσιν τῶν εἰς τὴν Ῥωσσίαν προσ-
φύγων, καὶ ἰδίως τοῦ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτσου, ὃν ἀπεκάλει «*ε-
πίθουλον*» (α). Ἐκ τούτων δὲ ἀπάντων ἀλαζωνικώτερος γενόμενος

ὁ βάρβαρος ὄχλος, ἔχαιρεν, ὅτι ἀπεφορτώθη τὸν «*Μοσκόδ γκιαοῦρ*» Στρωγανῶφ, καὶ ἐτόλμα ἔτι εἰς λόγους τοὺς μᾶλλον ἀπρεπεῖς καὶ εἰς ἐγκαυχήσεις τὰς μᾶλλον γελοίας κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἡ θρησκομανία καὶ τὰ τυφλὰ μίση αὐτοῦ προέβησαν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω, καταπατηθέντων τοῦ τε ἐν Βαθυκόλπῳ ῥωσσικοῦ πρεσβείου καὶ τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι ῥωσσικῶν προξενείων. Οἱ δὲ ὑπήκοοι Ἕλληνες ἐλυποῦντο μὲν στερηθέντες καὶ τῆς μόνης ἠθικῆς παρηγορίας ὡς ἐκ τῆς παρουσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Στρωγανῶφ· ἡγωνίων ὅμως ἐλπίζοντες καὶ αὐτοὶ, ὡς καὶ οἱ μαχόμενοι Ἕλληνες, ἀναπόφευκτον τέως τὸν ῥωσσικὸν πόλεμον ὡς ἐκ τῆς ἀναχωρήσεως, πράγματι δὲ πλαγίας ἐκδιώξεως, τοῦ Ῥώσσου πρέσβεως καὶ τῆς αὐθόδους ἀπαντήσεως τῆς πύλης.

Ἀλλὰ, καὶ ἀποτυγχανούσης τότε τῆς ῥῆξεως πολέμου τοιοῦτου, ἡ διπλωματικὴ αὕτη σκηνὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὠφέλησεν οὐχ ἥττον τῆς ἐν Λουδιάνῃ· διότι ἐκεῖ μὲν ἐξηγήθη ἅπλῳς ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος τὴν ιδέαν καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ πολέμου τούτων, ἐνταῦθα δὲ ἐπαρουσιάσθη πρόθυμος καὶ διὰ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν πόλεμον· ἐκεῖ μὲν ἐδεσμεύθη ἡ δυτικὴ διπλωματία διὰ τῆς οὐδετερότητος, ἐνταῦθα δὲ εἶδεν ὑπερασπισθησομένην τὴν Ἑλλάδα καὶ δι' ὅπλων ἐν πάσῃ περιστάσει. Ἡ Τουρκία ἐπομένως ἐβεβαιώθη ὡς πραγματικὸν, ὅτι ὑπενόει πρότερον, ἰδοῦσα τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα οὐχὶ μεμονωμένον, ὑπόλογον δ' ἐαυτὴν ἐνώπιον τῆς γείτονος Ῥωσσίας, δι' ὅσα ἂν πράξῃ κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Ἐὰν ὑπῆρχον τότε ἀτμόπλοια καὶ ἡλεκτρικοὶ τηλέγραφοι, ἴσως οὐκ ἤθελεν εἶσθαι ἡ θέσις αὐτῆς ἐπὶ τοσοῦτον ἐπώδυνος, ὅτε ὁ βορρᾶς τὸν μὲν ῥωσσικὸν στόλον τῆς Σεβαστουπόλεως ἔφερεν ἀπνευστί εἰς τὸν Βόσπορον, τὴν δὲ εἰσπλευσιν τῶν συμμάχων τῆς Τουρκίας διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου ἀπώθει.

Ἀλλὰ, καὶ ὑπὸ ἄλλην θεωρούμενον ἔποψιν, τὸ διπλωματικὸν τοῦτο βῆμα τῆς Ῥωσσίας ἔβαλε τὸν δεύτερον μετὰ τὴν οὐδετερότητα ἀκρογωνιαίον λίθον τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ πολέμου τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἱεροῦ καὶ νομίμου· ἡ δὲ κοινότης τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτῆς, ὁμολογηθεῖσα ἅπαξ παρὰ πρῶτης τῆς χριστιανικῆς δυνάμεως τῆς Ἀρκτου, εἶπετο, ὅπως παρὰδεχθῇ μετέπειτα καὶ παρὰ τῶν ἄλλων τῆς Δύσεως ὡς ὀρθὴ καὶ δικαία, καθ' ἃ συνέβη.

Πολλοὶ, ἵνα μὴ εἴπωμεν οἱ πάντες, καὶ τότε καὶ ἔπειτα, καὶ ἔξω

καὶ ἔσω τῆς Ῥωσσίας αὐτῆς, κατηγόρησαν αὐστηρῶς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ὡς ἀνεχθέντος παραδειγματικῶς τὰς παραβάσεις τῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐν ᾧ κατὰ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν ἐγένετο ἀφορμὴ πολέμου καὶ ἡ ἐλαχίστη παράβασις· ὡς ὑπομείναντος δι' ἰωδικῆς αὐτόχρημα ὑπομονῆς τὰς σκανδαλωδεστέρας περιφρονήσεις τῆς πύλης καὶ μετ' αὐτὸ ἔτι τὸ διάγγεγμα τῆς 6 ἰουλίου, ἐν ᾧ ἐκάστοτε ἐπεβάλλετο αὐτῇ· ὡς προχωρήσαντος καὶ ὀπισθοδρομήσαντος ἀπέναντι τῆς Τουρκίας, καὶ, τέλος, ὡς περιορισθέντος εἰς ἐπιδείξεις καὶ ἐγκαταλιπόντος τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν τουρκικὴν θηριωδίαν καὶ τὴν καταστροφὴν. Ἀλλ' ἔργον δικαιοσύνης ἐκπληροῦντες, κηρύσσομεν ἐξ ἐναντίας ἡμεῖς, ὅτι αἱ ἐπικρίσεις αὗται πόρρω ἀπέχουσι τοῦ ὁμολογουμένως φιλελληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀληθῶς ἀγαθῆς καρδίας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀποβλέπων οὐχὶ εἰς τὰ φαινόμενα, ἀλλ' εἰς τὸν νοῦν αὐτὸν τῆς ὀπισθεν τῆς πύλης ἐργαζομένης διπλωματίας, ὁ ἡγεμὼν οὗτος πραγματικῶς ὑπέμενε τὰ πάντα, ὅπως ἀφαιρέσῃ πᾶσαν περὶ κατακτῆσεως τῆς Τουρκίας κυριεύουσιν ὑπόνοιαν, κατορθώσῃ δὲ τὴν διατήρησιν τῆς οὐδετερότητος ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολέμου, καὶ μεταβάλῃ τὴν τουρκίζουσαν διπλωματίαν εἰς ἐλληνίζουσαν, τὸ δ' ἑλληνικὸν ζήτημα ἀντὶ τοῦ τουρκικοῦ εἰς εὐρωπαϊκὴν ὑπόθεσιν.

Πρὸς τὸν σκοπὸν μάλιστα αὐτὸν ἀνέθετο, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Στρωγανῶρ, εἰς αὐτοὺς τῆς Ἀγγλίας καὶ Αὐστρίας τοὺς πρέσβεις, ὡς τοὺς μόνους καὶ ἐξειδικασμένους φίλους τῶν συμφερόντων τῆς πύλης, τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν ζητημάτων καὶ τὴν δικαίωσιν ἑαυτοῦ κατὰ τὰς συνθήκας καὶ τὰς βάσεις τοῦ ἀπὸ τῆς 6 (18) ἰουλίου διαγγέλματος. "Οτε ἡ πύλη ἀπέφευγε τὴν κήρυξιν πολέμου κατὰ τῆς Ῥωσσίας, διότι εἶχε τοσοῦτους ἐσωτερικοὺς· ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλεξάνδρος οὐκ ἤθελε πρῶτος τὴν κήρυξιν πολέμου, ἵνα μὴ φκῇ ἐπιθετικὸς καὶ περιπλεχθῇ ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἀγγλία καὶ Αὐστρία ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, ἐπόμενα ἦσαν αἱ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς πύλης, χαρὰκτῆρα διαιτησίας φέρουσαι, μεσολαβήσεις τῶν ξένων, καίτοι μὴ δὲν ἀποτέλεσμα ὀριστικὸν δυνάμεναι. Ἡ ἀπαιτούμενη παρὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἀποποιουμένη παρὰ τῆς Ῥωσσίας παράδοσις τῶν προσφύγων Ἑλλήνων, καὶ ἰδίως τοῦ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτσου· ἡ ἀπαιτούμενη παρὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ ἀποποιουμένη παρὰ τῆς Τουρκίας ἐγκατάστασις τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων ἐν Βλαχία καὶ Μολδαυία καὶ ἡ ἐκκένωσις τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἐκ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων·

ἡ ἀνέγερσις τῶν κατεδαφισθεισῶν ἐκκλησιῶν, ἡ ἐλευθέρα ἐξάσκησις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ ἡ παῦσις τῆς σφαγῆς τῶν ἀθώων, ἰδοὺ τὰ ζητήματα, ἅπερ ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν βάσανον καὶ τὴν γνωμοδότησιν τῶν δύο ρηθέντων πρέσβειων. Ἐπὶ διμηνίαν δὲ συζητήσαντες οὗτοι ὑπὸ τὸ πνεῦμα, οὐχὶ τῆς ἀπολύτου δικαιοσύνης αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ διαφερομένου μέρους, ἀλλ' ἐνὸς συμβιβασμοῦ, καὶ τούτου ἀφορῶντος τὴν παράτασιν, ὑπέβαλον τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν ἑαυτῶν, ὅπερ ἀντιγράψασα ἡ πύλη περιέβαλε διὰ τοῦ κύρους τῆς ἐπιστημότητος, κατὰ τὴν ἀπὸ 2 δεκεμβρίου (ἢ 19 νοεμβρίου) διακοίνωσιν αὐτῆς πρὸς τὸν λόρδον Στραγκφὸρδ καὶ λοιποὺς, ἔχουσιν οὕτω κατὰ περίληψιν.

Ἐπὶ τοῦ πρώτου περὶ τῶν προσφύγων ζητήματος, ὅπερ ἐθεώρει τὸ κυριώτερον πάντων, συγκατετίθετο λέγουσα: « . . . Ὅτε ἀναγγέλλεται, ὅτι ἡ Ῥωσσία κατὰ τὸ παρὸν οὐ δύναται τὴν ἀπόδοσιν » τῶν προσφύγων δι' οἰανδήποτε αἰτίαν, ἡ ὑψηλὴ πύλη πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ χάριν » τῶν εὐμενῶν παρατηρήσεων, αἱ πρὸ μικροῦ ὑπέβηκεν ἡ Ἀγγλία » περὶ τούτου, παρατείνει τὴν δικαίαν ἀπαίτησιν τῶν προσφύγων ».

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου περὶ τῆς ἐκκενώσεως τῶν δύο Ἑγεμονειῶν καὶ τῆς ἐκ νέου ἀποστολῆς τῶν ἡγεμόνων ἐτροπολόγει τὸ ζήτημα, ὡς ἐφεξῆς: « Ἐπειδὴ οἱ Γραικοὶ, θέλοντες νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν Ἑλλάδα, » ἐπανεστήσαν ἐν διαφόροις τόποις, καὶ εὐρίσκονται ἔτι καὶ νῦν ἐν » καταστάσει ἀποστασίας· ἐπειδὴ ἡ πρώτη ἀποστασία ἐξεβράγη ἐν » τῇ μέσῳ τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, διὰ ταῦτα ἀποβαίνει ἀδύνατον ἐπὶ τοῦ παρόντος, δηλονότι, ἐν ὅσῳ ἡ ἐπανάστασις τῶν Γραικῶν οὐ καταπαύει ἢ διὰ τῆς τιμωρίας, ἢ διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν » ἀποστατῶν καὶ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν εἰς τὴν ἐπιείκειαν, καὶ ἐν ὅσῳ ἡ ὑψηλὴ πύλη πεισθῇ, ὅτι οὐδένα ἐξ αὐτῶν ἔχει φόβον, ἀδύνατον τὸ διορίσαι δύο πρόσωπα ἐκ τούτων, καὶ ἐμπιστευθῆναι αὐτοῖς » τὴν διοίκησιν δύο πλουσιῶν καὶ εὐφώρων ἐπαρχιῶν, ἀποτελουσῶν » μέρος τῶν κληρονομικῶν κρατῶν τοῦ σουλτάνου. Ἡ αὐτὴ τῆς Ῥωσσίας, ἐμμένουσα ἐπὶ τῇ αἰτήσῃ αὐτῆς περὶ τοιούτου ἀντικειμένου, » ὁλοκλήρως ἀσυμβιβάστου πρὸς τοὺς ἐσωτερικοὺς κανόνας τῆς ὑψηλῆς πύλης, (ὅπερ ἐστὶ προφανές, ὡς ἡ ἡμέρα,) πράττει ἔργον ἐναντίον τοῦ δικαίου τῶν ἔθνων καὶ τῶν κυβερνήσεων. Τροποποιεῖται » λοιπὸν ἡ ὑπόθεσις αὕτη ὡς ἐξῆς. Μέχρις οὗ παύση ἡ ἀποστασία, ἡ

» ὕψηλὴ πύλῃ δύναται διατηρεῖν ἐν ταῖς δύο Ἑγεμονεῖαις τοὺς ἀξιωματικούς, οὓς διώρισεν ἐκεῖ, μετὰ μόνου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπαρκούντων στρατευμάτων διὰ τὴν προστασίαν τοῦ τόπου κατὰ τῶν ληστῶν, οὐδεμίαν ἐνεργούσα κατὰ τῶν ῥαγιαδῶν βιαιοπραγίαν, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀντίδρασιν ἀνατίθησι δ' εἰς τοὺς Γραικοὺς τὰς ὑποθέσεις, αἵτινες ἀποβλέπουσι τὰς Ἑγεμονείας, ὡς τοῦτο γίνεται σήμερον ὑπὸ τῶν καϊμακαμῶν, ἐπίσης Γραικῶν, καὶ οὕτω ἀναβάλλονται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ ἐκκένωσις τῶν Ἑγεμονειῶν καὶ ὁ διορισμὸς ἡγεμόνων».

Ἐπὶ τοῦ τρίτου περὶ τῶν ἐλληνικῶν ἐκκλησιῶν ὑπισχνεῖτο, ὅτι, «ἅμα κατευνασθείσης τῆς ἀποστασίας, συγκατατεθήσεται, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπει ὁ τουρκικὸς νόμος, εἰς τὴν ἐπικνόρθωσιν καὶ ἀνοικοδόμησιν τῶν ἄλλοτε ὑπαρχουσῶν, καθ' οἷονδῆτινα ἂν ἐβλάβησαν τρόπον».

Ἐπὶ τοῦ τετάρτου δὲ περὶ τῆς ἐλευθέρως ἐξασκήσεως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἀπελογεῖτο, ὅτι «ἡ ὕψηλὴ πύλῃ οὐδέποτε ἀντέλεξε κατὰ τοῦτου».

Τέλος δὲ ἐπὶ τοῦ πέμπτου περὶ τῶν τιμωριῶν διετείνετο, ὡς καὶ πάντοτε, ὅτι «ἡ ὕψηλὴ πύλῃ περιορίζεται εἰς μόνον τὰ πρόσωπα, ἅτινα ἐν ἀποστασίᾳ ἀναφανδὸν εὐρισκόμενα, ἀρνοῦνται τὴν ἀμνηστείαν, καὶ, ὡς γνωστὸν, ἐξῆκολουθεῖ προστατεύουσα τοὺς μὴ ὑψώσαντας ἔτι τὴν σημαίαν τῆς ἀποστασίας. Εὐθὺς δ', ἅμα παύσῃ ἡ ἀποστασία, καὶ αἱ τιμωρίαι ἐπίσης παύσουσι, τῆς μεγαλητέρας καταβαλλομένης φροντίδος εἰς διάκρισιν τοῦ ἀθώου ἀπὸ τοῦ ἐνόχου· ὥστε, εἰ καὶ γινώσκει ἡ ὕψηλὴ πύλῃ, ὅτι ἡ συνωμοσία ἐστὶ γενικὴ, στηριζομένη ὁμῶς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐνδείξεων, οὐδὲν ἀπολύτως πράττει κατ' ἐκείνων, οἵτινες μὴ ὑψώσαντες σημαίαν ἀποστασίας, ἀπολαμβάνουσι τὴν αὐτὴν, ὡς καὶ ἄλλοτε, προστασίαν».

Τοῦτον ἡ πύλῃ προέτεινε τὸν συμβιβασμὸν, ὅλως ἀδύνατον καθιστάμενον, καὶ ἐν αὐτῇ ἕμενον διπλωματικῶς τῇ καταστάσει τὰ μετὰ τὴν Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πράγματα ὡς πρὸς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα, τελευτῶντος τοῦ 1821 ἔτους (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

Κ ρ ή τ η (α).

Μεγάλη καὶ πρόκριτος τῶν νήσων τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἡ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Αἰγαίου Κρήτη ἀπητεῖτο, ἵνα παρουσιάσῃ πρόσωπον δευτερεῦον τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Πρόκριτον λέγοντος ταύτην, ἐννοῦμεν βεβαίως οὐχὶ τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν Κρήτην τοῦ Μίνως, διασήμευ βασιλέως καὶ νομοθέτου, ἀλλὰ τὴν φυσικὴν ἁπλῶς Κρήτην τοῦ Ἀριστοτέλους, «ὥς πάσῃ ἐπικειμμένην τῇ θαλάσσῃ, σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων ἰδρυμένων περὶ τὴν θάλασσαν πάντων». Ἀλλὰ οὐδὲν σημαίνουσι τὰ φυσικὰ ἐνὸς τόπου πλεονεκτήματα, ὅσω ἂν ὑπάρχωσιν ἕξοχα, εἰ μὴ προέσταται αὐτῶν κοινωνικὴ κατὰστασις ἀνθρωπίνη καὶ οὐχὶ θηριώδης. Τὴν ἀποδείξιν ἔχομεν πρόχειρον ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαίας Κρήτης παραβαλλομένης πρὸς τὴν νεωτέραν. Ἄλλοτε μὲν ὑπὸ νομοθεσίαν ἁρμοδίαν καὶ διοίκησιν δικαίαν καθίστατο αὕτη διὰ τῆς ἀρετῆς, τοῦ πλούτου καὶ τοῦ πληθυσμοῦ πρόκριτος ἠθικῶς καὶ ὑπέροχος πολιτικῶς ἐπὶ διαφόρων αὐτονόμων πολιτειῶν, τὰς δ' ἀποικίας καὶ τὸ κράτος αὐτῆς ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐξέτεινε μέχρι τῆς Τρωάδος κατὰ ἀνατολὰς καὶ μέχρι τῆς Σικελίας καὶ Ἰταλίας κατὰ δύσιν· ἔπειτα δέ . . . Καὶ τίς ὑπάρχει δυνατὸς παράλληλος τῆς νέας ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν Κρήτης, ὃν ἐξωμάλυναν προηγουμένως καὶ Ῥωμαῖοι καὶ Σαρακηνοὶ καὶ Γενουήνσιοι καὶ Ἑνετοί;

Μὴ προτιθέμενοι τὴν ὅλην περιγραφὴν τῆς παθητικῆς καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων Κρητῶν, πολλῶ διαφέρουσιν τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, καίτοι δούλων ἐπίσης, ὑπὸ τὴν τουρκοκρατίαν, περιοριζόμεθα σημειοῦντες μόνον, ὅτι ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἐνίδρυσεν ὁ βαρβαρισμὸς τὴν πρῶτον σκολὴν τῆς ἀγριωτέρας τυραννίας· ἐν τῇ νήσῳ αὐτῇ ὁ Ἕλλην οὐδενὸς ἀπολύτως κύριος ἦν, οὔτε ἑκυτοῦ, οὔτε συζύγου ἢ τέκνων, οὔτε περιουσίας ἢ συνειδήσεως, ὥς ὑποκείμενος ὑπὸ τὴν αὐθαρεσίαν, τὴν κακουργίαν, τὴν βίαν καὶ τὰς αἰσχροὺς ὁρέξεις καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ ἐσχάτου βαρβάρου. Συνελόντι δ' εἶπεῖν, ὁ Εἰλωὺς καὶ ὁ Παρίας εὐδχίμονες ἦσαν ὥς πρὸς τὸν Κρήτα, κεκλεισμένον οἶονεῖ ἐντὸς

σφαγείου αἰωνίου, κατακείμενον ἐντὸς κοιλάδος κλαθμῶνος καὶ ὀδυρμῶν, βαδιδιζόμενον δὲ καὶ ἀγγαρευόμενον ὡς κτῆνος, καὶ βιαζόμενον ἐν μέρει, ἵνα κρύπτῃ ἐντὸς τὸν χριστιανισμόν αὐτοῦ κατὰ συνείδησιν, φέρων ἐκτὸς τὸ μωχαμεθανισμόν κατ' ἀνάγκην (α).

Τοιαύτην εἰκόνα βεβήλου διοικήσεως καὶ φρικαλέας πολιτικῆς καταστάσεως ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ μέρει τῆς Ἑλλάδος ἐπαρουσίασαν οἱ βάρβαροι. Τοιοῦτο μαρτύριον ἰσόβιον καὶ κληρονομικὸν οὐδεμία ἄλλη κοινότης ἑλληνικὴ ὑπέστη. Τοσαύτης ἐξαχρειώσεως καὶ τοσαύτης ὠμότητος τυραννία οὐδένα ἡτίμασεν αἰῶνα, καὶ οὐδενὸς ἄλλου κατακτηθέντος λαοῦ τὸν τράχηλον κατεβάρυνε (β). Καὶ κατεβάρυνεν ἐκ προσθήκης αὐτὸν ἡ πολυαρχία τριῶν ἀντὶ ἑνὸς πασσάδων, καὶ αὕτη ὑπέροχος μὲν φαινομένη πολιτικῶς, ἀλλὰ μικρὸν πραγματικῶς συμπληροῦσα μέρος τῆς ἐν γένει πολυαρχίας καὶ ἀγάδων καὶ ὄχλου. Ἐν ᾧ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, τετραπλάσιον τοῦ τῆς Κρήτης ἐχούσῃ πληθυσμὸν ἑλληνικόν, καὶ φρούρια πολυαριθμότερα καὶ ἑκτασιν μεγαλητέρων, ἐδιοίκει εἰς πασσάς, ἐξ ἐναντίας ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς Κρήτης ἐκάθηντο τρεῖς, εἷς ἐν τῷ Ἡρακλείῳ πρωτοβάθμιος, εἷς ἐν τῇ Κυδωνίᾳ δευτεροβάθμιος καὶ εἷς ἐν τῇ Ῥυθίμνῃ τριτοβάθμιος.

Διὰ ταῦτα οὐδεμίαν σχεδὸν ἐφάνετο δίδουσα ἐλπίδα ἡ Κρήτη περὶ ἐνεργείας σοβαρᾶς κατὰ τὸν μέλλοντα ἀγῶνα, καὶ οὐδεμία ἐντεῦθεν εἰδικὴ κατεβλήθη φροντίς πρὸς τὴν γενικὴν αὐτῆς διοργάνωσιν, ὥς ἀδύνατον ὑπολογιζομένην. Ἐξαίρουνται ἀναμφιβόλως οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ βιομηχανοῦντες καὶ ἐμπορευόμενοι, ἢ ἐν ἄλλαις ὑπηρεσίαις ὑπάρχοντες Κρήτες, ἐξ ὧν οἱ πλείους καὶ τοῦ μυστηρίου ἐμεμύνητο καὶ πατριωτισμὸν ἐβεβαίουν ἀκέραιον. Οἱ ἐν Κρήτῃ ὅμως οὐχὶ ὡς μὴ θέλοντες, ἀλλ' ἀδύνατα βλέποντες τὰ πράγματα, δυσκόλως εἶχον πρὸς πᾶσαν εἰσήγησιν καὶ ἀπόφασιν ἐπανστατικὴν, πρῶτον, διότι ἔπαθον ἐπαισθητῶς κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἐπανάστασιν τοῦ 1769, καὶ ἐδυσπίστουν πλέον εἰς ὑποσχέσεις καὶ προτροπὰς τοιαύτας· δεύτερον, διότι ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης, ὡς μεμονωμένης, ἀπῆται ἐξωθεν ἰσχυρὰν ναυτικὴν δύναμιν· τρίτον, διότι οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι μικρὸν ἐμειονέκουν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν πληθυσμὸν, ὠπλισμένοι δ' ἐν γένει καὶ ἐξησχημένοι τὰ ὅπλα, πολλὴν ἡνῶνον μετὰ τῆς ἀνδρείας ἀγρίαν ὁρμὴν, καὶ καθ' ὅλα ὑπῆρχον ἐφωδιασμένοι, τοσαῦτα κατέχοντες ἰσχυρὰ καὶ δυσπόρητα φρούρια· τέταρτον δὲ καὶ τελευταῖον, διότι οἱ στόλοι καὶ οἱ στρατοὶ τῶν ἄλ-

λων βαρβάρων τῆς Ἀφρικῆς καὶ Αἰγύπτου ὀλίγω ἀπείχον καὶ ἐτοίμως μετεφέροντο εἰς ταύτην. Πῶς ἄρα ἐτόλμων, ὅπως ὀργανωθῶσι κατὰ τοσούτων καὶ τοιούτων πολεμίων οἱ Ἕλληνες τῆς Κρήτης, ὅτε καὶ ἀνεφοδίαστοι ὅλως, καὶ ἠθικῶς καταβεβλημένοι, μόλις, ὡς συνιστάμενοι ἐξ ἑκατὸν ἐξήκοντα χιλιάδων πληθυσμοῦ, δισχιλίους ἢ καὶ τρισχιλίους ἐλόγιζον τοὺς ἐνόπλους αὐτῶν ἐναντίον εἰκοσακισχιλίων περίπου ἐνόπλων Τούρκων τοῦ τόπου (α) ; Ἡ διαφορὰ οὕτω τῆς Κρήτης πρὸς τε τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεὰν ἰδίως ἦτο λίαν οὐσιώδης, καὶ μάλιστα, ὅτε προλαβόντες οἱ Τούρκοι ἀφῆρσαν ἀπὸ τῶν πεδινῶν Ἑλλήνων πᾶν ὄπλον.

Ἵπῃρχον τὰ Σφακία (αἱ Σφάξαι), ἐπαρχία συνισταμένη ἀπὸ εἰκοσιῆς χωρίων, ὡς καὶ ἡ τοῦ Λασιθίου, οὐδέποτε ὑποζυγωθεῖσαι ἐντελῶς ἢ ὑπὸ τοὺς Ἑννετοὺς, ἢ ὑπὸ τοὺς Τούρκους. Ἰδίως δὲ οἱ Σφακιανοὶ, ποιμένες ὅλοι, γεωργοὶ καὶ χειροτέχναι, ἐθεωροῦντο, ὡς καὶ ἦσαν, ἄλλοι τῆς Πελοποννήσου Λάκωνες, ἢ Σουλιῶται τῆς Ἠπείρου. Ἀλλ' ἡ μεγάλη πρὸς τὰ τουρκικὰ ἀνισότης τῶν χριστιανικῶν ὄπλων τῆς νήσου οὐδόλως ἀνεπληροῦτο καὶ δι' αὐτῶν, ὡς μόλις περὶ τοὺς δεκακοσίους ἐνόπλους λογιζομένων. Οὕτως ἤλαττοῦντο κατὰ πολὺ καὶ τὰ Σφακία, ὡς ὅπλα θεωρούμενα, εἰ καὶ, ὡς πνεῦμα μὲν στρατιωτικόν, ὑπερεῖχον ὅλης τῆς νήσου, ὡς θέσις δὲ, μόνον ὑπῆρχον ἀσφαλὲς καταφύγιον ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ, καὶ τὸ πρῶτον ὀρμητήριον, δοθέντος πολέμου.

Ἐν τοσούτῳ τὸ ἀνυπερβλήτον μιᾷς τόσῳ δυσκόλου καταστάσεως, καὶ οὐχὶ ἔλλειψις πατριωτισμοῦ καὶ θελήσεως, ἐκράτησε τὴν Κρήτην ἐκτὸς τοῦ μυστηρίου καὶ ἐκτὸς τοῦ συγχρόνου κινήματος. Ὁ πρῶτος ἀπελθὼν εἰς τὰ Σφακία ἀπόστολος Νικόλαος Βαρελτσόγλου, σπουδαίως διεκινδύνευσε, καὶ μόλις ἀποπεμφθεὶς διεσώθη. Ὁ ἱεροδιάκονος Καλλίνικος Βεῤῥοιαῖος, μεμυημένος ὦν τοῦ μυστηρίου, μικρὸν ἐκαρποφόρησεν ἐν τῇ Κυδωνίᾳ, ὅπου πρῶτος συνέστησεν ἀλληλοδιδασκικὸν σχολεῖον. Ἰκανὴ ποσότης πυριτιδοκόνεως καὶ μολύβδου, ἐκφορτισθεῖσα περὶ μεσοῦντα ἀπρίλιον εἰς τὸν Λουτρὸν, λιμένα τῶν Σφακίων, ἐξηφανίσθη, ἵνα μὴ ἐνοχοποιηθῇ, τυχὸν, ὁ τόπος. Καθ' ἣν δ' ἐποχὴν ἀνεφάνη περὶ τὴν νήσον ἡ ἑλληνικὴ σημαία, ὁ μητροπολίτης καὶ οἱ ἐπίσκοποι ταύτης ἐπεμελήθησαν λόγῳ καὶ ἔργῳ, ὅπως τοὺς μὲν Χριστιανοὺς ἀποτρέψωσι πάσης συμμετοχῆς δι' ἐγκυκλίων καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ πατριάρχου, τοὺς

δὲ Τούρκους κολακεύσῃσι καὶ καταπραΰνῃσι διὰ δωροδοκιῶν καὶ ὑποσχέσεων, ἵνα προληφθῇ ἡ γενικὴ καταστροφή, ἀπειλουμένη καὶ ἐκ τῆς παραμικροτέρας μερικῆς ταραχῆς.

Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα, ὧν δίδομεν σημείωσιν μόνον μικράν, ἐμελλε πρὸς μεγαλητέραν τιμὴν τῶν Κρητῶν, ἵνα μὴ ὑστερήσῃσι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ οὗτοι κατὰ τὴν νέαν καὶ γενικωτέραν ἐπανάστασιν τοῦ 1824, ἀφ' οὗ οὐχ ὑστέρησαν κατὰ τὴν προτέραν καὶ μερικωτέραν τοῦ 1769. Πότε ἡ ὕλη κατεκυρίευσε τοῦ πνεύματος, ὃ δὲ δοῦλος ἄνθρωπος οὐκ ἐπεζήτησε τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ ἐσχάτῃ ἀμηχανίᾳ; Ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ ἀνδρεία, κυριώτεροι χαρακτῆρες τῶν ἀπογόνων τοῦ Μίνως, ἀντιταχθήσονται καὶ ἤδη, ὥς καὶ ἐπὶ τοῦ 1769, κατὰ τῆς ὕλικῆς ὑπεροχῆς, εἰς ἣν ἀπέκειτο, ὅπως ὠθήσῃ εἰς τὸ ἔπακρον τῆς ἀπελπισίας τοὺς ἐνώπιον αὐτῆς φαινομένους ὥς ἄλλα οὔτε νοῦν, οὔτε αἴσθημα, οὔτε προσωπικότητα ἔχοντα πώποτε κτήνη.

Ὁ τύραννος κατεῖχε τὴν Κρήτην διὰ τὴν ἰδίως πολεμικὴν θέσιν αὐτῆς, καὶ οὐχὶ τόσῳ διὰ τὴν ἐξάαιρετον εὐφορίαν, τὸν γῆινον πλοῦτον καὶ τὴν πολλὴν ἐμπορίαν τοῦ τόπου. Ἐπομένως τὴν Κρήτην μόνην θέλων καὶ ὀλίγα φροντίζων περὶ τῶν Κρητῶν, ἄφινε τούτους ἔρμαιοι τῶν βαρβαρωτέρων καὶ ὠμοτέρων Τούρκων, ὅπως μὴ ἀνακύψῃσι ποτε ἀποκτηνούμενοι καὶ εἰς μόνην ἀπολύτως τὴν φυσικὴν αὐτῶν ὑπαρξίν περιοριζόμενοι. Ἀληθῶς, τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ τυράννου διεῖπε γενικῶς ὅλους τοὺς δεδουλωμένους ὑπ' αὐτὸν λαούς· ἰδίᾳ ὅμως ἐφηρμόττετο πληρέστατον καὶ αὐστηρότατον ἐπὶ τῶν Κρητῶν, καὶ ἐπομένως αὐτοὶ οἱ Τουρκοκρῆτες ἀπετέλεσαν ἀπ' εὐθείας, ὅ,τι οὐκ ἠδυνήθη ἐμμέσως ἢ ἐπαναστατικὴ ἔταιρία.

Μέχρι τινὸς ἡγνοοῦν οὗτοι, τί κυρίως διέτρεχε κατὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὸ Αἰγαῖον, ὥς διακαπέισης τῆς συγκοινωνίας τῶν λιμένων τῆς νήσου μετὰ τὴν κίνησιν τῶν Πετσῶν, τῆς Ὑδρας καὶ τῆς Κάσσου. Ἐνεκα δὲ τούτου αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ φρόνιμοι τῶν ἀγάδων ἀπέτρεπον, ὅσῳ ἡδύναντο, τοὺς μᾶλλον βιαίους κακούργους ἐκ τοῦ ὄχλου. Περὶ πάντων δ' ἐβεβαίωθησαν μόλις, ὅταν εἷς τῶν τοῦ ὄχλου, Χασὰν Ῥεῖζης, τολμήσας ἐπλευσεν εἰς Κίμωλον ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πλοίου, καὶ ἐτοίμως πληροφορηθεὶς περὶ τῶν διατρεχόντων, προέλαβε, φυγὼν ἐκείθεν, τὴν σύλληψιν καὶ τὸν θάνατον, ὃν ἐμελέτησαν κατ' αὐτοῦ οἱ Κιμῳῶιοι. Τὸν μέγαν τότε τοῦ ὄχλου ἐρεθισμὸν, ὃν προε-

κάλεσαν αἱ παραστάσεις τοῦ Χασάν Ρεΐζη, αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ ἀγάδες κατεπράυναν προσωρινῶς, ἀποστείλασαι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἰς Κύθηρα οὐδέτερον πρόσωπον, τὸν Βρὲς, Γάλλον ἐμπορευόμενον πρὸ χρόνων ἐν Κρήτῃ. Τὰς διαβεβαιώσεις δ' αὐτοῦ, οὐδόλως διαφερούσας τῶν τοῦ Χασάν Ρεΐζη, μετέδωκεν εὐθὺς ὁ Λουτλφᾶ (ἢ Λουτ-φουλᾶ) πασσᾶς τῆς Κυδωνίας πρὸς ὅλους τοὺς ἐν τῇ νήσῳ Τούρκους, γενομένους ὅλως ἀχαλινώτους πλέον. Τότε ἐσφάγησαν ἐν τῇ πόλει τῆς Κυδωνίας ἄλλοι τε πολλοὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ ὁ πατήρ τοῦ νῦν ἀρχιεπισκόπου Παλαιῶν Πατρῶν Μισαήλ, ἀρχηγὸς ὢν συντεχνίας. Ὡνομάζετο Ἀντώνιος Ἀποστολάκης, καταγόμενος ἐκ τοῦ χωρίου Ἀποστολιανὰ τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου. Τότε δρμήσαντες οἱ ὀχλαγωγοὶ ἐφόνευσαν ἱκανοὺς ἐκ τῶν περιοίκων τοῦ φρουρίου· ὁ δὲ Λουτλφᾶ πασσᾶς, εἴτε κατεπλάγη ἐκ τῆς περιστάσεως αὐτῆς, εἴτε ἀναγκαῖον εἶδε τὸν φανατισμὸν τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου, διετέθη ἐν παθητικῇ ὁλως καταστάσει. Πραγματικῶς δὲ, ἀφ' οὗ ἐφυλάκισε τὸν ἐπίσκοπον τῆς Κισσάμου Μελχισεδέκ, ἄνδρα τολμηρὸν καὶ ἄγρυπνον τοῦ ποιμνίου φύλακα, ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσῃ πρώτης κινηθείσης ὀχλαγωγίας, συλλαβούσης τοῦτον, εἶπετο, ἵνα παραδώσῃ ἔπειτα αὐτὸν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις δευτέρας κινηθείσης ὀχλαγωγίας, ἥτις καὶ ἐβασάνιστε, καὶ ἐπόμπνευσεν ἡμίγυμνον καὶ ἐν τέλει ἀπηγχόνισε τοῦτον μετὰ τοῦ Καλινίκου Βερβροαίου (α).

Οὕτω καὶ πασσᾶς καὶ καδδῆς τῆς Κυδωνίας, ἐνδίδοντες ταῖς τοιαύταις ὀχλαγωγικαῖς ἀπαιτήσεσιν, αὐτὸ προεκάλουν καὶ ἐπετάχουν τὸ κήρυγμα τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ Κρήτῃ. Οὕτως, ἀφ' ἧς ἤρξαντο ὥρας οἱ βάρβαροι διαρπάζειν τὰς δημοσίους ὀπλοθήκας, σημαίας δὲ περιέφερον ἀλαλάζοντες καὶ τὸ αἷμα διψῶντες ἡσύχων καὶ ἀθῶων ἀνθρώπων· ἀφ' ἧς ἐν περιλήψει ὥρας καὶ ἐν Κυδωνίᾳ καὶ ἐν Ῥυθίμνῃ, ὅπου ἐμυρμηκίαζον οἱ αἱμοβορώτεροι τῶν Τούρκων Κρητῶν, κατεδιώκοντο σφαττόμενοι οἱ Χριστιανοί, ἡ κατάστασις πλέον τοῦ τόπου αὐτοῦ πολιτικῶς ἡλλοιώθη, καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων τῆς νήσου ἠθικῶς ἐκηρύχθη.

Ἐντεῦθεν οἱ δυνάμενοι ἐκ τῶν Χριστιανῶν τῆς Κυδωνίας ἀπέδρασαν εἰς τὰ ὄρη, ὅπως μὴ ἴδωσι τοῦ λοιποῦ πρόσωπον Τούρκου ὡς ὑπήκοοι, ἀλλ' ὡς ἐπαναστάται. Οἱ μὴ προλαβόντες ἐξ αὐτῶν, ἢ ἐμπιστευθέντες εἰς τὴν ὑποσχεθεῖσαν παρὰ ἀγάδων τινῶν προστασίαν, ἐσφάγησαν κατόπι παρὰ τοῦ ὄχλου. Ὡσαύτως πολλοὶ ἐκ τῶν κατοί-

κων τῶν πεδίων ἀνέβησαν εἰς τὰ Σφακία, ὅπου μετὰ μέρους τινὸς τῶν κατοίκων τῆς Μεσαρᾶς προσέφυγον καὶ οἱ Κουρμουῖλαι, γενεὰ ἰσχυρὰ καὶ πολυκτῆμων, Χριστιανοὶ ἤδη ὁμολογούμενοι ἐν τῷ φανερώ, τοιοῦτοι ὄντες πρότερον ἐν τῷ κρυπτῷ. Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ἐγέννησε συνεπείας λίαν ὠφελίμους, διότι, ὅσον ἐνέπνευσε θάρρος καὶ ἐλπίδας ἀγαθὰς τοῖς Ἑλλησι τῆς Κρήτης, τόσην ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐνέσπειρε ταραχὴν, ὑπόνοιαν καὶ δυσπιστίαν τοῖς Τούρκοις τῆς Κρήτης. Ἀγνοοῦντες οὗτοι, ὅποιοι καὶ ὅποσοι εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι ψευδότουρκοι, ἔβλεπον ἑαυτοὺς καθημένους ἐπὶ ὑπονόμου κατχαστρεπτικῆς καὶ δυσανχαλύπτου· πάντοτε δ' ὑπελόγιζον πολὺν τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, διότι ἐγνώριζον πολὺν τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑλληνίδων Κρησῶν, μεθ' ὧν ἐτεκνοποιοῦν Τούρκοι. Ἀλλὰ τίς καρδία εὐγενὴς δύναται παραβληθῆναι πρὸς τὴν μαρτυρικὴν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος αὐταπάρησιν τῶν Κουρμουλῶν; Χθὲς μεγαλοπρεπεῖς δεσπόται καὶ σήμερον ἰσότημοι μετὰ τοῦ εὐτελοῦς; ξαγιά, χθὲς πολυκτῆμονες καὶ σήμερον ἀκτῆμονες, οἱ θαυμάσιοι οὗτοι ἄνδρες περιεζώσθησαν τὴν ῥομφαίαν, καὶ ἐπὶ τοῦ σταδίου τῶν δυσπραγιῶν, τῶν κινδύνων καὶ τοῦ αἵματος κατέβησαν αὐθόρμητοι, ἵνα δοθῇ τοῖς πᾶσι παράδειγμα ἀληθοῦς ὁρθοδοξολατρείας καὶ ἀληθοῦς πατριωτικοῦ καθήκοντος (α).

Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ τοῦ ἀρκτικοῦ μέρους τῶν Λευκῶν ὄρεων Ῥιζῆται, καὶ μάλιστα οἱ χωρικοὶ τῶν Λάκκων καὶ Θερίσου, παρεσκευάζοντο πρὸς τὸν θερισμόν τῶν Τούρκων, ὅπως σωθῶσι καὶ σώσωσιν ἀπὸ τῆς σφαγῆς τοὺς ἀδελφοὺς ἑαυτῶν, μόλις πνέοντας. Ῥωμαλέοι, ὑψίσωμοι καὶ ποδόκειες, οἱ Ῥιζῆται ἐλογίζοντο δευτερεύοντες τῶν Σφακιανῶν κατὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν ἄσκησιν τῶν ὅπλων. Τέλος δὲ πάντων οἱ Σφακιανοὶ, πάντοτε ὑποβλεπόμενοι παρὰ τῶν Τούρκων, καὶ ἤδη, οὐχὶ τόσῳ ὥς ὑποκείμενοι ὑπὸ τῆς ἰδίας περιπετείας τοῦ ἀφοπλισμοῦ καὶ τῆς σφαγῆς, ὅσῳ συμπάσχοντες ἐπὶ τοῖς παθήμασι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, συνέλαβον γνῶμην ἐναντίαν τῆς προτέρας καὶ ἀναγκαῖον εἶδον ἵνα κηρυχθῶσι φανεροὶ ἐπαναστάται κατὰ τῶν βαρβάρων, ἀνιλεῶς σφαττόντων τοὺς ἡσυχούς καὶ ἀόπλους.

Ἐν συνόλῳ δὲ οἱ προϊστάμενοι τῶν Σφακιῶν, Κυδωνίας, Ἀποκορώνου, Λάμπης, Ῥυθίμνης καὶ λοιποὶ, ὥς καὶ οἱ ἀδελφοὶ Κουρμουῖλαι, ὁμοῦ ἐσχέφθησαν κατὰ τὰ Σφακία, καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων παρεδέχθησαν τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα ὡς ἀνάγκην ἀνυπέρβλητον (β). Ἐπὶ τῆς συσκέψεως αὐτῶν ἡγεμόνευε βεβαίως πνεῦμα Κυρίου. Κατέ-

βαλον δὲ, ὅσον ἡδύνατο χρηματικὸν ἕκαστος, καὶ ἐπιτροπὴ τριμελὴς ἐπέμφθη εὐθὺς εἰς τὴν Ὑδραν, προμηθεύουσα δι' αὐτοῦ ἐν ποσὸν πολεμοφοδίων. Τὰ μόνα διὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου ἐν Κρήτῃ πυροβόλα ἡριθμοῦντο ἤδη οὐχὶ πλείω τῶν χιλίων διακοσίων, ὀκτακόσια μὲν σφακιανὰ (α), τετρακόσια δὲ τῶν τεσσάρων ἐπαρχιῶν Κυδωνίας, Λάμπης, Ἀποκορώνου καὶ Ῥυθίμνης, ὅσα οἱ ὀρεινότεροι ἄνδρες αὐτῶν κεκρυμμένα εἶχον. Σχετικῶς ἀρκοῦσα τότε συνεποσώθη πυρίτις, εὐρεθεῖσα ἐν τοῖς σφακιανοῖς πλοίοις· μόλυβδος δὲ καὶ χάρτης ἀνεπληρώθησαν ἐκ τῶν βιβλίων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μολυβδίνων σκευῶν τῶν οἰκιῶν. Τέλος δὲ, παρὰ τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο μέρος, ὠρίσθη τότε, ὡς ἔργον πρωτίστης ἐπίσης ἀνάγκης, καὶ τὸ σχέδιον τῆς κινήσεως καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀρμοδιότης τῶν ὀπλαρχηγῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας καὶ ὑποστηρίξεως.

Ἰδοὺ καὶ ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης, νέος δορυφόρος τῆς πελοποννησιακῆς, ἐξαιρετικὴ ὅλως καὶ διὰ τὰς ἀφορώσας τὴν ἔναρξιν αὐτῆς περιστάσεις, καὶ διὰ τὴν τύχην, ἣν ἔλαβε μετὰ τῶν Ψαρῶν, Χίου Σάμου, Κάσσου καὶ λοιπῶν, δέκα ὅλων ἐτῶν παρελθόντων. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη, δυσκολωτέρα ἐκραγεῖσα καὶ ἀδικωτέρα θυσιασθεῖσα, καταστήσεται ὁ παμφύγος ἄδης καὶ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Τούρκων Κρητῶν τῆς νήσου τύτης. Πεισματῶδης καὶ ἀνίλεως διὰ τε τὰς ἀνηκούστους ὀμότητας τῶν Τούρκων Κρητῶν καὶ τὰς συνεπεῖς ἀντεκδικήσεις τῶν Ἑλλήνων Κρητῶν, οὐδὲν ἄλλο χαράζει ὀπισθεν αὐτῆς, εἰμὴ τὴν καταπληκτικωτέραν ἐρήμωσιν διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τὴν ἀπανθρωποτέραν θυσίαν διὰ τῆς μαχαίρας. Αἱ κατὰ τὸ 1821 δώδεκα ἐπισκοπαὶ (6) τῆς νήσου συγχωνευθήσονται κατὰ τὸ 1831 ἐν ἑπτὰ ὅλαις, διότι ὁ πληθυσμὸς τῶν Χριστιανῶν ἐκλείψει ὑπὲρ τὸ ἥμισυ μέρος ὡς ἔγγιστα. Τὸ δὲ παραδοξότερόν ἐστιν, ὅτι τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ἔσεται οὔτε ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, οὔτε ὑπὲρ τῶν Τούρκων Κρητῶν. Τοὺς πρώτους θυσιάσει ἡ διπλωματία, καὶ τοὺς δευτέρους καταπνίξει ἡ Αἴγυπτος μέχρις ἱκανοῦ χρόνου.

Ὑψώσαντες, μεσοῦντος τοῦ ἰουνίου, τὴν ἐπανάστατικὴν σημαίαν οἱ Σφακιανοί, Ῥιζῆται καὶ Μεσαρῖται, ἠνώθησαν κατὰ πρῶτον ἐννεακόσιοι ὀπλοφόροι ἐν ὅλοις καὶ ἠϋζήθησαν κατόπι διὰ τῶν ἐνόπλων Λακκιωτῶν. Εἰς τρία δὲ σώματα διαιρεθέντες ἐξεστράτευσαν ὁ μὲν Γεώργιος Δασκαλάκης, ἡ Τσελεπῆς, Ἀναγνώστης Παναγιώτου καὶ Ἀνδρέας Φασούλης κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Κυδωνίας, ὁδηγοῦντες τοὺς Ἀνωπολίτας, ἐν ὄντας τῶν δύο τμημάτων τῶν Σφακίων. Προσδιώ-

ρισται δὲ, ὅπως ἐνωθῶσιν οὗτοι μετὰ μὲν τῶν ἀδελφῶν Βασιλείου καὶ Ἰωάννου Χάλη ἐν τῷ Θερίσῳ, μετὰ δὲ τοῦ Σήφακα Κωνσταντουδάκη ἐν τῷ Μελιδονίῳ. Ὁ δὲ Ἀναγνώστης Πρωτοπαπαδάκης καὶ Ἀναγνώστης Μανουσογιαννάκης, ὀδηγοῦντες ὁ πρῶτος τοὺς Σκυφιώτας καὶ ὁ δεύτερος τοὺς Ἰμβριώτας, κατὰ τοῦ ἐν τῷ Προσνέρῳ Ἀληδάκη καὶ τῶν ἄλλων Τούρκων τοῦ Ἀποκορώνου. Προσδιωρίσθησαν ἔτι συνεργοὶ τούτων ὁ Ἰωάννης Σακίρης ἐκ τῶν Κεφαλᾶδων, ὁ Γεώργιος Βελεζίνης ἐκ τῶν Ἀλικάμπων καὶ ὁ Γιάνναρης ἐκ τοῦ Προσνέρου. Ὁ δὲ Γεώργιος Δεληγιαννάκης καὶ Πέτρος Μανουσέλης μετὰ τῶν συνεγγωρίων αὐτῶν, ὡς καὶ ὁ Γεώργιος Σουδερός μετὰ τῶν Λαμπαίων, κατὰ τῶν Ῥυθιμνίων Τούρκων, προσλαμβάνοντες βοηθὸν τὸν Ἰωάννην Δρουλίσκον μετὰ τῶν ἐχόντων ὅπλα Ῥυθιμνίων Ἑλλήνων. Ὁ δὲ Ῥοῦσος Βουρδουμπᾶς καὶ Γεώργιος Πωλογιαννάκης, ὀδηγοῦντες τοὺς Προσγιαλίτας, Κωμηθιανούς καὶ Μουριώτας, ὡς καὶ ὁ Μιχαὴλ Κουρμούλης, ἄλλοτε Χουσεὴν βεγῆς, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν καὶ τοῦ Ἀντωνίου Μελιδόνου, ἀνεδέχθησαν, ἵνα ἐπιτηρῶσι τὰ κινήματα τῶν κατὰ τὴν Γορτύνην καὶ τὸ Ἡράκλειον Τούρκων.

Πρὸ πάσης δὲ ἄλλης συστηματικωτέρας συμπλοκῆς, ὁ Ἰωάννης Χάλης μετὰ τεσσαράκοντα προσέβαλε κατὰ τὴν θέσιν Λοῦλον τὸν διαβόητον ἐπὶ θρασύτητι καὶ ὀμότητι Τουρκοκρῆτα Ταμπουρατσῆν, ἐξελθόντα μετὰ ἐξήκοντα ἄλλων ὁμοίων αὐτῷ ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς Κυδωνίας εἰς τὰ Κεραιμεῖα, χωρίον τῆς ἰδίας ἐπαρχίας, ἀρπαγῆς ἕνεκα καὶ φόνων. Κατὰ τὸν Λοῦλον, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τὸν Χάλην τεσσαράκοντα ἐνόπλων, ἦσαν καὶ ἄλλοι, οἱ μὲν ῥοπαλοφόροι, οἱ δὲ φοροῦντες παλαιὸν τινα πῖλον εὐρωπαϊκὸν ἢ ἄλλο τι ἐνδυμα, ὅπως δείξωσιν οὕτω τοῖς Τούρκοις, ὅτι βοηθοῦνται καὶ ὑπὸ Φράγκων, μάλιστα δὲ Ῥώσων, καὶ ὑπὸ Λακόνων, οὓς πάντοτε ἐφοβοῦντο ὡς κακοὺς γείτονas, διότι ἔφερον ὅπλα. Ἀντιστάντας τοὺς Τούρκους κατὰ πρῶτον μετὰ θάρρους πολλοῦ καὶ γενναιότητος, ἐνίκησεν ἔπειτα ὁ Χάλης καὶ κατεδίωξε, ῥίπτοντας καθ' ὁδὸν τὰ ὅπλα ἐκ τοῦ φόβου καὶ τοῦ κόπου, μέχρις τῆς πεδιάδος καὶ κάτωθεν τοῦ χωρίου Νεροκούρων, ἀπέχοντος τοῦ φρουρίου περὶ τὰς δύο ὥρας καὶ ὑπὸ τὴν ὑπῳρειαν τοῦ ὀροπεδίου Μαλλάζας κειμένου. Ἐκ τούτων ἐθανατώθησαν τότε ὀκτὼ, ἐν οἷς καὶ ὁ Ταμπουρατσῆς· οἱ δ' εἰς τὸ φρούριον διασωθέντες, ὅπως καλύψωσι τὴν αἰσχύνην τῆς ἡττης καὶ τῆς φυγῆς, ὑπερεμεγάλυναν τῶν ἐπαναστατῶν τὴν δύναμιν, κηρύττοντες,

ὅτι «*εἶδον Μοσκόδους καὶ Μανιάτας πλῆθος εἰς τὰ βουνά*». Τότε ἐφόνευσαν τοὺς ἐν τοῖς χωρίοις αὐτῶν ἐπιστάτας Τούρκους (ἢ σουμπα-σίδας) οἱ Θερισιανοί, οἱ Πρασιανοί, οἱ Βαμιανοί καὶ ἄλλοι ἄλλους ἀλ-λαχοῦ, ὡς ἔπραξαν ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτῶν καὶ οἱ Γορτύνιοι τῆς Πε-λοποννήσου καὶ οἱ Βοιωτοί. Ἐκ τούτου δὲ ἤρξαντο ἀποσύρεσθαι εἰς τὰ φρούρια τῆς Κυδωνίας καὶ Ἡρακλείου οἱ ἔξω Τοῦρκοι, ἐγκατα-λιμπάνοντες καὶ οἰκίας καὶ κτήματα.

Βάπτουσιν οὖτω οἱ Κρήτες τὰς χεῖρας ἐν τῷ αἵματι τῶν τυράννων, καὶ τὴν ὁσφὺν αὐτῶν κοσμοῦσι, δι' ὧσιν λαφυραγωγοῦσιν ἐχθρικῶν ὅπλων. Μικρὰ μὲν ὑπῆρχεν ἡ πρώτη αὕτη ἐπιτυχὴς προσβολή, ἀλλὰ μεγάλην ἐπήνεγκεν ἐπιβρόχην ἠθικὴν, ὅτε οἱ ἡμιάγριοι Τούρκοι κρῆτες ὡς ἄλλα ἐθεωροῦντο θηρία ἐπρόσβλητα. Ἀλλ' ὅμως οἱ βάρβαροι ἀντε-ξεδικήθησαν ἀπείρως κατὰ τῆς κεφαλῆς τῶν ἀόπλων τῆς Κυδωνίας. Ζητήσαντες μετὰ λύσεως αἷμα ἀντὶ αἵματος οἱ οἰκεῖοι τοῦ Ταμπου-ρατσῆ καὶ τῶν ἄλλων φονευθέντων, καὶ ὡς ἰδίαν θεωρήσαντες ἅπαν-τες τὴν γενομένην εἰς ὀλίγους ἀτιμίαν τῆς ἡττης καὶ τῆς φυγῆς, ἐ-κινήθησαν οὐχὶ κατὰ τοῦ Χάλλη, ὅπως τύχωσιν ἱκανοποιήσεως ἐντί-μου, ἐὰν ἡδύναντο, ἀλλὰ κατὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς πόλεως, ἔνοπλοι κατὰ ἀόπλων, ὀχλαγωγῆσαντες ὁμοθυμαδὸν καὶ κλείσαντες ἀπὸ τῆς πρώτης τὴν πύλην τοῦ φρουρίου. Ἀφ' οὗ ἔσφαξαν ἀδιακρίτως τοὺς τυχόντας ἐν ταῖς ὁδοῖς, ὥρμησαν καὶ κατὰ τῶν οἰκιῶν, φονεύοντες καὶ αἰχμαλωτεύοντες ἄνδρας, γυναῖκας, παῖδια. Καταπατήσαντες ὡ-σαύτως καὶ διαρπάσαντες τὰ τεχνουργεῖα καὶ ἐμπορικὰ κτασθήμα-τα, ὅλα ἐγκαταλελειμμένα, ὥρμησαν κατὰ τῆς οἰκίας τοῦ ἐπισήμου Τούρκου Κασήμ. ἀγᾶ, καὶ διὰ τῆς βίας ἀποσπᾶσαντες περὶ τοὺς ὀγ-δοήκοντα ἐν αὐτῇ πρόσφυγας, ἀπέκτειναν ἅπαντας πρὸ τῆς θύρας τούτου. Αὐθαδέστεροι δ' ἔπειτα ἐπετέθησαν καὶ κατὰ τοῦ ἰδίου Κασήμ. ἀγᾶ, ἀνδρὸς φρονίμου καὶ φιλανθρώπου (α), ἀπαιτοῦντες μετ' ἐπιμο-νῆς τρεῖς ἐτέρους, τὸν Γεώργιον Παπαδάκην, Εὐθύμιον Ψαρουδάκην καὶ Ἰωάννην Κουβαρίτην· ἀλλ' οὐχ εὐρέθησαν οὗτοι, ὡς δραπετεύσαν-τες ἐκ τῆς Κυδωνίας πρὸ ἡμερῶν τινῶν προτροπῇ αὐτοῦ τοῦ Κασήμ. ἀγᾶ. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὄλων οἱ βάρβαροι ἐφόνευσαν δύο τῆς καλῆς οἰκογενείας τῶν Λευθεραίων υἱοὺς, περισφιγγομένους ἐν ταῖς ἀγκά-λαις ὀρηνούσης μητρὸς· ἔσφαξαν ἔτι τὸν διερμηνέα τοῦ πασᾶ Ἀπο-στολάκην καὶ τὸν Σταυράκην Σομαρούπαν, σύραντες τοὺς νεκροὺς αὐτῶν εἰς τὰς ἀγυῖάς· καὶ ἀπήγαγον εἰς τὴν εἰρκτὴν ἀνυποδότηους

τὸν ἐπίσκοπον Κυδωνίας Καλλίνικον Σαρπάκην, τοὺς ἡγουμένους τῶν μονῶν Γωνιάς καὶ Γουβερνέτου, καὶ πολλοὺς ἄλλους κληρικούς τε καὶ λαϊκοὺς, ὅλους θανατωθέντας ἔπειτα. Κατὰ τὴν τρομερὰν σκηνὴν τῆς ἡμέρας ταύτης τριακόσια περίπου λογίζονται τὰ θύματα.

Ἀλλὰ τίς ἱστορήσει προσηκόντως τοὺς βαρβάρους ἀφρίζοντας ὡς λυσσῶντα θηρία καὶ τὰς ὁδοὺς περιτρέχοντας ὡς «ἄρματα ἐπικροτέοντα ;» Τίς δώσει εἰκόνα καθαρὰν τῶν ἀγρίων μὲν κραυγῶν καὶ ἀλαλαγμῶν τῶν φονευόντων Τούρκων, τῶν γοερῶν δὲ φωνῶν καὶ ὀδυρμῶν τῶν φονευομένων Χριστιανῶν ; Τίς κάλαμος δυνηθήσεται τὴν ἀκριβῆ ὑποτύπωσιν τῆς θέας τῶν αἵματοφύρτων βαρβάρων τῆς ἡμέρας αὐτῆς ; τοῦ βεύσαντος κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ ἐκ τινων ἔτι οἰκιῶν αἵματος τῆς ἡμέρας αὐτῆς ; τῶν διεσπαρμένων γυμνῶν, ἡμιγύμνων καὶ κατεκρεουργημένων πτωμάτων πάσης ἡλικίας καὶ γένους ; τῶν ἀπαγομένων εἰς αἰχμαλωσίαν παρθένων καὶ παιδῶν ;

Μετὰ τὴν τοιαύτην ἀντεκδίκησιν οἱ Τοῦρκοι ἐξελθόντες κατέλαβον, ἄλλοι τὸ χωρίον Μουρνιαίς, καὶ ἑπτακόσιοι περίπου ὑπὸ τὸν Ἀλῆ Σοφτᾶν καὶ Τσουρούνην τὸ ἀπέναντι τῆς Σούδας χωρίον τοῦ Ἀποκορώνου Καλύβα· ἐκεῖθεν δὲ περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα ἐπέμφθησαν βοήθεια εἰς τὸν Ἀληδάκην πρὸς ἀσφάλειαν πλείονα τοῦ παρ' αὐτοῦ κατεχομένου ὀχυρωτάτου πύργου τοῦ Προσνέρου. Τότε ὁ μὲν Δασκαλάκης καὶ Σήφακας προσβαλόντες ἐξεδίωξαν τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν τοῖς χωρίοις Πεμόνια, Νεοχωρί, Φρὲ καὶ λοιποῖς παρακειμένους Τούρκους, φονεύσαντές τινας καὶ καύσαντες τὰς ὀχυρὰς αὐτῶν οἰκίας· ὁ δὲ Πρωτοπαπαδάκης, ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ Ἀληδάκη καὶ καταστήσας τὸν ἀποκλεισμόν τῶν ἐν τῷ πύργῳ, προεχώρησε μεθ' ὧν ἄλλων ἡδυνήθη, ὡς καὶ τοῦ Σακήρη, καὶ μάχην συνῆψε πλησίον τοῦ χωρίου Σίθαρα κατὰ τῶν κινηθέντων ἐναντίον αὐτοῦ Τούρκων ἐκ τῶν Καλύβων. Ἡ μάχη αὕτη, πεισματώδης ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἐφαίνετο ἀμφιβρεπὴς μέχρι τινὸς καὶ ἐπὶ τέλους κλίνουσα ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Δασκαλάκης καὶ Σήφακας, δρακμόντες ἐκ Μαχαιρῶν, ἐπετέθησαν αἵφνης κατὰ τῶν νώτων. Θορυβηθέντες ἐντεῦθεν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἀπελπισθέντες μετὰ ματαίαν ἀντίστασιν, ἐτράπησαν οἱ μὲν λαβόντες τὴν ὁδὸν τῆς Κυδωνίας, οἱ δὲ καταβάντες εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ διὰ τῶν λεμβῶν σωθέντες εἰς Σούδαν. Παρὰ τὰ πολεμοφόδια καὶ ὅπλα ἤφησαν οὗτοι νεκροὺς τριακόντα καὶ ἑξ, ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ πνιγέντων. Οἱ Ἕλληνες ἀπώλεσαν δύο μόνους, καὶ με-

γάλην ἐκέρδησαν ἡθικὴν ἐνίσχυσιν, ἧς εἶχον πρωτίστην ἀνάγκην. Αὐθιμερὸν καὶ οἱ περὶ τὸν Βασιλεῖον Χάλην καὶ Φασούλην ἐπιτεθέν-
τες κατηνάγκασαν, ἵνα τραπῶσιν ἡττημένοι οἱ Τοῦρκοι τῶν Μουρνιῶν,
οἵτινες ἀνέβαινον μετὰ σπουδῆς διὰ τῆς θέσεως Διγενῆ εἰς τὰ Κερα-
μεῖα. Τῆς ἐπιθέσεως ταύτης μέρος ἔλαβον καὶ ὁ Ἰωάννης Χάλης, ἀρ-
χηγὸς ἤδη τῶν Κεραμιανῶν, καὶ ὁ Παπαδανδρέας.

Παρευθὺς δὲ ὁ Δασκαλάκης καὶ Σήφακας κατέλαβον τὴν Μαλά-
ξαν, χωρίον ὄχυρόν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὄροπεδίου, ἀπέχον τοῦ φρου-
ρίου τῆς Κυδωνίας περὶ τὰς τρεῖς ὥρας (α). Ὁ δὲ Πρωτοπαπαδάκης,
στραφεὶς κατὰ τοῦ μικροῦ φρουρίου τοῦ Ἀλμυροῦ, κειμένου ἐπὶ τῆς
παραλίας τοῦ Ἀποκορώνου καὶ ἀπέναντι τοῦ τῆς Ῥυθίμνης, τινὰς
μὲν τῶν φρουρῶν αὐτοῦ ἐθανάτωσε, τοὺς ἄλλους δὲ ἐξεδίωξε, καὶ τὰ
δυνατώτερα μέρη τοῦ τείχους κατακρημνίσας, μετεκόμισεν εἰς Πρόσ-
νερον δύο ἱκανῆς ὀλκῆς τηλεβόλα κατὰ τοῦ πολιορκουμένου πύργου
τοῦ Ἀληδάκη. Συγχρόνως κατέλαβον ὁ μὲν Χάλης καὶ Φασούλης τὴν
Ἀγίαν Κυριακὴν, ἣτις ἀπέχει τοῦ φρουρίου τόσον, ὅσον καὶ ἡ Μαλά-
ξα· ὁ δὲ Ἀναγνώστης Παναγιώτου τὴν πολεμικὴν θέσιν Ἀποπηγάδι,
ὡς ἐπιτηρουμένων ἐκεῖθεν καλῶς καὶ ἀποκρουομένων εὐκόλως τῶν
τουρκικῶν κινήματων τῶν ἐπαρχιῶν Σελίνου καὶ Κισάμου.

Οὕτως ἤρξατο καὶ διὰ τοιούτων ἐπυρομιάσθη ἐπιθέσεων, φόνων
καὶ καταστροφῶν ἢ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης, καίτοι μὴ γενικὴ· τοὺς
Τούρκους δὲ κατέλαβον φόβοι σοβαροὶ, καὶ ἐνθουσιασμόν πολὺν ἔλα-
βον οἱ Ἑλληνοκρῆτες, ὡς ἐκδικούμενοι τυραννίαν αἰσχροὺς καὶ ἀφόρη-
τον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κρήτη ἐνδιέφερεν οὐσιωδῶς τὴν Ἑλλάδα ἅπασαν
διὰ τε τὴν θέσιν, τὰς ὀχυρώσεις καὶ τὴν πλουσίαν γῆν αὐτῆς· ἐπειδὴ ἡ
ἐπανάστασις ταύτης στάδιον ἤνοιγε μέγα πρὸς πάντας, πολιτικὴν ἢ
στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν θέλοντας· διὰ τοῦτο οὐ μόνον οἱ μακρὰν τῆς
πατρίδος αὐτῶν διεσπαρμένοι Κρῆτες, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι πολ-
λαχόθεν συρρέουσιν καὶ βοηθήσουσιν αὐτῇ, ὡς εἶχε δυνάμειος ἔ-
καστος. Τὸ τοιοῦτο πατριωτικὸν παράδειγμα δίδουσι πρῶτοι οἱ
Κάσσιοι, προσελθόντες μετὰ τῶν πλοίων αὐτῶν ὑπὸ τὸν Κανταρτσό-
γλου, καὶ ἀποκλείσαντες μεθ' ἐτέρων δύο κρητικῶν τὰ φρούρια τῆς
Κυδωνίας καὶ τῆς Ῥυθίμνης, ὧν ἡ συγκοινωνία διεκόπη οὕτω καὶ
κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Ἄλλ' ὥς μὴ ἔρκει ἡ ἐν τῇ Κυδωνίᾳ ὀχλαγωγικὴ σφαγὴ τῶν ἀό-
πλων τῆς πόλεως Ἑλληνοκρητῶν, καὶ ὅπως βεβαιωθῇ ἔτι μᾶλ-

λον τὸ θηριῶδες τῶν αἰμποτε αἰμοποτῶν Τουρκοκρητῶν, οἱ ἐν τῷ Ἡρακλείῳ ἔσπευσαν, ἵνα διαδραματίσωσιν ἄλλην φονικωτέραν αὐτῆς καὶ ἀπανθρωποτέραν. Ὁχλαγωγήσαντες οὗτοι τῇ 23 ἰουνίου κατέσφαξαν ἔνδον τῆς πόλεως, ἔνδον τῆς μητροπόλεως καὶ ἔνδον αὐτοῦ τρυῖ ἱεροῦ ναοῦ τῆς μητροπόλεως, ὑπὲρ τοὺς ἑπτακοσίους ἀόπλους, ὧν οἱ πλείστοι εἰργάζοντο μάλιστα ἡγγαρευμένοι. Πόλις, μητρόπολις καὶ ναὸς μετεβλήθησαν εἰς σφαγεῖα ἐπὶ τρεῖς ὥρας, κεκλεισμένων τῶν πυλῶν τοῦ φρουρίου. Ἐν τοῖς θύμασι τούτοις λογίζονται καὶ ὁ μητροπολίτης τῆς νήσου Γεράσιμος, καὶ τέσσαρες ἐπίσκοποι τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, προσκληθέντες παρὰ τῆς ἀρχῆς πρὸ ὀλίγου, ὁ Κνωσσοῦ, ὁ Χερσονήσου, ὁ Λάμπης καὶ ὁ Σιτείας, ἔτι δὲ καὶ ὁ ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι Διουπόλεως, καὶ ἱερεῖς τελοῦντες τὴν θείαν μυσταγωγίαν. Ἐκτὸς δὲ τῶν φυσικῶν ἐγένοντο καὶ θύματα ἠθικὰ ἄπειρα, γυναικες, παρθένοι καὶ παῖδες περιτμηθέντες. Ἡ ἱερὰ κεφαλὴ τοῦ μητροπολίτου ἐξεπομπεύθη παρὰ τῶν Τούρκων, ἐπὶ κάμακος περιαγομένη κατὰ τὴν πόλιν, καὶ προσεκομίσθη τῷ Σερίφ πασσᾶ, ὡς τρόπαιον τοῦ μωχαμεθανισμοῦ κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ, φιλοδωρήσεως ἔνεκεν. Ἄμα κατεμιάνθη καὶ αὐτὸ τὸ θυσιαστήριον, συνεπεῖς ἦσαν πλέον πᾶσα ἄλλη βαρβαρότης καὶ πᾶσα ἄλλη ὠμότης. Καὶ κατεπράυνεν ἄρά γε τὴν φονικὴν τῶν βαρβάρων ὁρμὴν ἡ τοσαύτη ἐν τῇ πόλει ἀνθρωποκτονία καὶ βιαιοπραγία; Μὴ εὐρίσκοντες πλέον οὗτοι κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ ἄλλους διὰ θυσίαν Ἕλληνας, ἥνοιξαν τότε τὰς πύλας, ὥρμησαν εἰς τὰ πλησιέστερα χωρία καὶ ἀπώλεσαν πάντας τοὺς μὴ προλαβόντας τὴν σωτηρίαν ἑαυτῶν διὰ τῆς φυγῆς. Ὡσαύτως δὲ, καὶ διαταγείσης ἔπειτα παρὰ τοῦ πασσᾶ τῆς παύσεως τῆς σφαγῆς, ἡσφαλίσθησαν ἄρά γε, ὅσοι ἀπέφυγον ταύτην κρυβέντες; Ἡ φυλακὴ, ἡ μαστίγωσις καὶ αἱ ἄλλαι βάσανοι κατέστρεψαν καὶ ἐξ αὐτῶν τοὺς πλείους. Παρασιωπῶμεν τὴν ἐπὶ ἐν ἡμερονύκτιον διαρκέσαν διαρπαγὴν τῶν οἰκιῶν καὶ τῆς ἀγορᾶς, ὡς κακὸν μετριώτερον.

Τρίτη πρᾶξις τοῦ μαιφόνου δράματος τῆς Κυδωνίας καὶ τοῦ Ἡρακλείου παρέστη καὶ ἐν τῇ Σιτεία, ἀνατολικῇ ἐπαρχίᾳ τῆς νήσου. Ὁ διαβόητος κακοῦργος Ἰβραχὴμ ἀγᾶς Ἀφεντάκης, φιλοτιμούμενος, ἵνα μὴ ὑστερήσῃ τῶν ἄλλων κακούργων, ἐθυσίασεν ἐν μιᾷ στιγμῇ ὑπὲρ τοὺς διακοσίους χωρικοὺς, ὧν ἦτο ὁ τιμαριώτης· ἐχρήσατο δὲ τῇ ἀπάτῃ, δι' ἧς συνήγαγε τούτους ἐν τῇ αὐλῇ τῆς ἰδίας αὐτοῦ οἰκίας, καὶ ἐκτελεστὰς τῆς δολοφονίας διώρισεν, ὅσους εἶχε συγγενεῖς

καὶ ἐπιστάτας τῶν χωρίων, ὁ πρῶτος πυροβολήσας, ἀφ' οὗ ἔνιψε τὰς χεῖρας αὐτοῦ προσευχηθεῖς. Καὶ τὸ τοιοῦτο ἀνθρωπόμορφον θηρίον ἐπηνέθη διὰ τὴν ἀνοσιουργίαν ταύτην παρὰ τοῦ πασσᾶ, καὶ ἐθαυμαστώθη παρὰ τῶν λοιπῶν βαρβάρων.

Τετάρτη ὥσαύτως ὑψώθη σκηνὴ μαιφονίας, διαρπαγῆς, αἰχμαλωσίας καὶ ἐν τῇ πόλει τῆς Ῥυθίμνης. Κατασφάξαντες οἱ βάρβαροι κατὰ τὰς ὁδοὺς ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν ἀόπλους τῶν Ἑλληνοκρητῶν, ἐν οἷς ἐλογίσθησαν καὶ ὁ Χ. Καλλέργης καὶ ὁ Ἰωάννης Δεληγεώργης, ὥρμησαν καὶ κατὰ τῶν οἰκιῶν καὶ κατὰ τῆς ἀγορᾶς, καὶ διαρπάσαντες ταύτας, τοὺς μὲν ἄνδρας ἐφόνευσαν, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ παιδιὰ ἤχμαλώτευσαν, τὸν δὲ ἐπίσκοπον Ῥυθίμνης Γεράσιμον Περιδικάρην, ἡγουμένους μονῶν, πολλοὺς ἄλλους κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς, ὥς καὶ τὸν ἑλληνοδιδάσκαλον Ἰωάννην, εἰς τὴν εἰρκτὴν ἔσυρον μεθ' ὅλης τῆς σκληρότητος. Μὴ κορεσθέντες δὲ διὰ τοσούτων κακοπραγιῶν, ἐξήλθον καὶ οὗτοι τοῦ φρουρίου ἀποπεπταμέναις ταῖς σημαίαις, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐληλάτουν τὰ πέριξ χωρία, καὶ ἐφόνευσον ἢ ἤχμαλώτευσον τοὺς μὴ προφθάσαντας διασωθῆναι εἰς τὰ ὄρεινά μέρη. Εἰς μόνον τὸ χωρίον Περιβόλιχ, ἐλίγω ἀπέχον τοῦ φρουρίου, μέχρι τῶν ἐξήκοντα ἐθυσίασαν, πολλοὺς δὲ ἄλλους καὶ εἰς τὰ χωρία Μαγουλᾶ καὶ Μαρουλᾶ, ἐν οἷς καὶ τὸν ἱερέα Γεώργιον καὶ τρεῖς ἐξαισίας καλλονῆς νεάνιδας, ὧν ἕνεκα ἐφονεύθησαν καὶ δύο ἐκ τῶν Τούρκων, ἕριδος γενομένης πρὸς ἀλλήλους. Ἐν συνόλῳ τὰ πεσόντα θύματα καὶ ἐν τῇ Ῥυθίμνῃ ἔσω καὶ ἔξω λογίζονται περὶ τὰ πεντακόσια, ἐκτὸς τῶν αἰχμαλωτευθέντων προσώπων, ἐξ ὧν τὰ πολλὰ ἀνεπιστρεπτὶ ἀπεχωρίσθησαν τῆς ἑλληνικῆς καὶ χριστιανικῆς κοινωνίας. Ὡς ἐπίμετρον δὲ τῆς τοσαύτης ἀνδροφονίας, ἐθυσίασε τότε καὶ ὁ Ὄσμάν πασσᾶς τῆς Ῥυθίμνης δικαφόρους ἡγουμένους καὶ ἱερεῖς χωρίων ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Μυλοποτάμου καὶ Ἀμάρι, οὓς συνελέξατο πρὶν καὶ αὐτὸς διὰ τῆς ἀπάτης.

Οὕτως ἡ ἄλλοτε « νῆσος τῶν μακάρων » μετεμορφώθη ἤδη εἰς ψυχρότατον θυσιστήριον ἀνθρώπων. Ὑπὲρ τὰ διςχίλια ὑπολογίζονται τῶν ὀχλαγωγίων τὰ θύματα, ὑπερβαίνόντων κατὰ πολὺ τὸν ἀριθμὸν τοῦτον τῶν αἰχμαλώτων. Τίς δὲ προέβλεπε τῷ 1821, ὅτι μετὰ δεκαετίαν, καὶ ταύτην λογίζουσιν χιλιάδας ἄλλας ἐπὶ χιλιάδων θύματα καὶ ἀνυπολογίστους τὰς καταστροφάς, τίς, λέγομεν, προέβλεπεν, ὅτι τὸ ξίφος αὐτῆς ἔμελλε γυμνῶσαι κατὰ τῶν μαρτύρων Κρητῶν καὶ ἡ διπλωματία ; (α)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Συνέχεια τῶν Πελοποννησιακῶν (α).

Δ Δ Δ Α.

Ὁ περὶ τὸ Λάλα ἑλληνικὸς στρατὸς, ἀρχομένου τοῦ ἰουνίου, ἐλογίζετο ὑπὲρ τοὺς τρισχιλίους ἐκ Πελοποννησίων καὶ Ἰονίων. Ἀμα στρατοπεδεύσαντες οἱ Ἰόνιοι, ἤγειρχν ὀχυρώματα κατὰ τὰς ἐπικινδύνους θέσεις· καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ μετώπου τοῦ στρατοπέδου ἔθεσαν τὰ δύο μεγάλα σιδηρᾶ τηλεβόλα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Πανᾶ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς δὲ πλευρᾶς ἕτερα δύο ὀρεινὰ ὑπὸ τὸν Ὀνούφριον Λιναρδόπουλον καὶ Καλλιγᾶν. Οἱ ἀρχηγοὶ στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ στρατοῦ, ἐπειράθησαν, ἵνα προκαλέσωσι τὸν ἐχθρὸν εἰς γενικὴν μάχην ἔξω τοῦ Λάλα. Τῇ 6 καὶ 7 ἰουνίου ἀπέφυγον οἱ Λαλαῖοι τὴν τοιαύτην πρόκλησιν, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ, θαρβέστεροι γενόμενοι, ἀπεφάσισαν αὐτὴν ἀπ' εὐθείας τὴν προσβολὴν κατὰ τοῦ Λάλα. Πρὸς τοῦτο δ' ὠρίσθησαν, ὅπως οἱ μὲν Γορτύνιοι ὑπὸ τὸν Γεώργιον Πλαπούταν καὶ Δεληγιάννην, ὡς καὶ οἱ Ὀλύμπιοι ὑπὸ τὸν Χριστόπουλον (β), ἐπιπέσωσι δεξιόθεν ἐκ τοῦ Βαστηρᾶ, σχηματίζοντος οἶονεὶ τὸ προάστειον τοῦ Λάλα· οἱ δὲ Καλαβρυτινοὶ ὑπὸ τὸν Φωτῆλαν καὶ μέρος Ἡλείων ὑπὸ τὸν Σισίνην προχωρήσωσιν ἀριστερόθεν πρὸς τὰ παρακείμενα χωρία Δούκα καὶ Λουκίσαν· οἱ δὲ Ἰόνιοι ὑπὸ τὸν Μεταξᾶν καὶ Πανᾶν, οἱ Πύργιοι, οἱ Τριφύλιοι ὑπὸ τὸν Μέλιον καὶ λοιποὶ Ἡεῖοι, σχηματίζοντες τὸ κέντρον, ὁρμήσωσι κατὰ μέτωπον ἀλληλοβοηθουμένων τῶν ἄκρων καὶ τοῦ κέντρου ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ.

Πρὸ μεσημβρίας τῆς 9 ἰουνίου κινηθέντων οὕτω τῶν Ἑλλήνων, οἱ Λαλαῖοι ἀπεσύρθησαν ἐκ τῶν ἔξω προμαχώνων αὐτῶν ἐντὸς τῆς κωμῆπόλεως. Ἢ περίπτωσις αὕτη, ἐκληφθεῖσα ὡς ἀποτέλεσμα δειλίας, ἐνεψύχωσεν ἔτι μᾶλλον τοὺς Ἕλληνας, εἰ καὶ τὸ σῶμα τοῦ Φωτῆλα καὶ Σισίνου κατὰ πολὺ ἡργοπάτει. Πλησιαζόντων δὲ τῶν λοιπῶν, οἱ Λαλαῖοι ἐξήλθον περὶ τοὺς διακοσίους ἱππεῖς καὶ πεζοί, καὶ ὁρμήσαντες κατὰ τοῦ Πλαπούτα, πρὶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Βαστηρᾶν, προσέβαλον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς φυγὴν ἄμεσον ἔτρεψαν. Ὁ Πλαπούτας ἔμεινεν αἰφνης μετὰ εἰκοσιδύο μόνον στρατιωτῶν· οἱ δὲ ἄλλοι Γορτύνιοι οὔτε ἐκινήθησαν συγχρόνως, καθ' ὃ ἐγένετο σχέδιον,

οὔτε ἐβοήθησαν κατόπι, καθ' ἃς ἔδωκαν ὑποσχέσεις. Οἱ Λαλαῖοι οὐ-
τω περικυκλώσαντες αὐτὸν ἐν ἀκαρεῖ, ἠνάγκασαν, ὅπως ὑποχωρήσῃ
πολεμῶν· ἐκ δὲ τοῦ πολλοῦ τούτου ἀγῶνος, τῆς δξυτάτης ἐπηρείας
τοῦ καύσωνος τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τοῦ βιαίου διώγματος πνευ-
στιάσας ἀπεπνίγη ὁ φιλότιμος οὗτος ὀπλαρχηγός· εἷς δὲ τῶν συγγε-
νῶν ὁ Πανουριᾶς Ἡλιόπουλος, ἡ κατ' ἄλλους ὁ Νικόλαος Γουρουνᾶς,
ἐκ τοῦ Ζάχα τῆς Ὀλυμπίας, μόλις, τῶν ἄλλων ὀλίγων στρατιωτῶν
προμαχομένων, διέσωσε τὸν νεκρὸν αὐτοῦ ἀράμενος ἐπὶ τῶν ὤμων
καὶ μετενεγκὼν εἰς Νεμούταν.

Ἡ ἄμεσος αὕτη κρίσις τοῦ Βαστηρᾶ τὸ ὅλον τῆς ἐφόδου παρέλυ-
σε σύστημα. Οὐδεμίαν τὸ κέντρον ἠδυνήθη τακτικὴν βοήθειαν, ἀφ'
οὗ ἡ διάλυσις τῶν περὶ τὸν Πλαπούταν ἐγένετο ἀκαριαία· ἐπομένως
ἡ καταστροφή τῆς μιᾶς πτέρυγος οὐ μόνον κατεκλόνισε τὴν ἐτέραν,
ἀλλὰ καὶ γενικὴν ἐπήνεγκεν ἀνωμαλίαν, δι' ἣν οἱ Ἴόνιοι ἐσήμαναν
τὴν ὑποχώρησιν. Οἱ δὲ Λαλαῖοι, ἀρκεσθέντες ἐπὶ τῇ νίκῃ κατὰ τοῦ
Πλαπούτα, οὐδεμίαν οὔτε κατὰ τοῦ κέντρου, οὔτε κατὰ τῆς ἀριστε-
ρᾶς πτέρυγος ἐπεχείρησαν καταδίωξιν.

Μικρὸν ἦν τὸ κακὸν τῆς ἐκ τῆς λειποταξίας τῶν περὶ τὸν Πλα-
πούταν προελθούσης ἀποτυχίας τῆς ἐπιθέσεως, παραβαλλόμενον πρὸς
τὴν ἐξ αὐτῆς προελθοῦσαν γενικωτέραν λειποταξίαν ἱκανοῦ μέρους
τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν ἀκόλουθον νύκτα. Ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἐντο-
πίων βαθεῖα ἐρριζώθη ἡ ἀπελπισία, ἣν ἠϋξάνεν ἔτι μᾶλλον ὁ θάνατος
προσώπου, τοῦ Γεωργίου Πλαπούτα, πολλὰ ὑπισχνουμένου. Ἀληθῶς
δὲ οἱ Λαλαῖοι, ὡς πρὸ ὀλίγου κατὰ τοῦ Βιλαέτου ἐν τῷ Λαντσοῦῳ
καὶ κατὰ τοῦ Γιαννιᾶ ἐν τῇ Κατσαροῦ, οὕτω καὶ ἤδη μεγάλα ἐκέρ-
δησαν διὰ τῆς ἀπωλείας ἐνὸς ἀνδρὸς, πολλῷ ὑπερτέρου αὐτῶν κατὰ
τὴν ἐπιβρόην τοῦ ὀνόματος καὶ τὴν ἐπαρχιακὴν δύναμιν. Διὰ τοῦτο
γενικὴ ἐγένετο ἡ ἐκ τοῦ θανάτου αὐτοῦ κακίστη, ὡς πρὸς τὴν ἐπο-
χὴν μάλιστα ἐκείνην, ἐντύπωσις. Διὰ τοῦτο ὅ,τε Κολοκοτρώνης καὶ
οἱ ἔφοροι Γόρτυνος Κανέλλος Δεληγιάννης, Σπύλιος Κουλᾶς, Δημή-
τριος Παπαγιαννόπουλος καὶ Γεώργιος Δημητρακόπουλος, πιθανὴν
θεωροῦντες ὡς ἐκ τῆς περιστάσεως αὐτῆς τὴν ὅλην διάλυσιν τοῦ περὶ
τὸ Αἶλα στρατοῦ, ἀμέσως ἐνήργησαν τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἐκ-
λείψαντος Γεωργίου Πλαπούτα διὰ τοῦ ἐπιζώντος ἀδελφοῦ τούτου
Δημητρίου Πλαπούτα, ἐνόνοντος πρὸς τὴν ἀνδρείαν καὶ πλείονα νοη-
μοσύνην καὶ δεξιώτερον στρατηγικὸν πνεῦμα (α). Ἀναχωρήσαντος

οὕτω τοῦ Δημητρίου Πλαπούτα εἰς τὸ Λάλα, διεδέχθη τὴν διοίκησιν τοῦ ἐν τοῖς Τρικορύφοις σώματος τούτου ὁ Πάνος Θ. Κολοκοτρώνης, ἔκτοτε ἀναδειχθεὶς σωματάρχης.

Δεινὸν ἢ δειλία, ὅταν κυριεύσῃ ἐνὸς στρατοῦ, ἔστω καὶ μεγάλου. Ἄλλ' ἐπὶ τῆς ὥρας ἐκείνης συνέδραμε τὴν λειποταξίαν οὐχ ἥττον καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ θερисμοῦ τῶν τουρκικῶν γεννημάτων, ὡς διαθεσίμων ὄντων καὶ διὰ τὸν ἕνα δὲ καὶ διὰ τὸν ἄλλον λόγον μάλιστα ἔμμενον ἤδη περὶ τὸ Λάλα δισχίλιοι στρατιῶται, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἰονίων, καὶ οὗτοι ἀμφίβολοι ὥσπεριτοπλεῖστον. Αὐτὴν λοιπὸν βλέποντες τὴν ἀνάγκην οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Πελοποννησίων, ἔνθεν μὲν ἐπεκαλέσθησαν βοήθειαν ἐκ τοῦ γενικοῦ στρατοπέδου τῶν Τρικορύφων, ἔνθεν δ' ἐσκέφθησαν, ἵνα ἀποσυρθῶσιν ὅλως ἐκ τοῦ Λάλα, πρὶν ἢ πάθωσι δεινότερόν τι. Ζητηθείσης δὲ πρὸς τοῦτο καὶ τῆς συμφωνίας τῶν Ἰονίων, ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς ὁμίλησεν ἀποφατικῶς, ἀλλὰ περίθυμος, ἐν ὀνόματι αὐτῶν, καὶ τὴν σκέψιν τῶν Πελοποννησίων κατέκρινεν ὡς πολλῶ ἀπέχουσαν τῆς ἀνάγκης κινδύνου ἐπικειμένου. «Ὁ λόγος, εἶπε, τὸν ὅποσον ὀφείλομεν νὰ δώσωμεν μίαν ἡμέραν » πρὸς τοὺς μεγάλους ἀρχηγοὺς τοῦ ἐθνους, μᾶς ὑποχρεῖται νὰ μὴ » παρασαλεύσωμεν ἀπὸ τὰς θέσεις μας. Ἡμεῖς δὲν βλέπομεν τὸν » κίνδυνον, ὥστε νὰ ἀναγκασθῶμεν νὰ ἀποχωρήσωμεν. Ἡ ἀπόφασίς μας εἶναι νὰ κάμωμεν τὸ χρέος μας καὶ χρεωστοῦμεν νὰ σᾶς » εἴπωμεν, ὅτι, καὶ ἂν ὑμεῖς ἀναχωρήσετε, οἱ Ἑπτανήσιοι θέλομεν μείνει εἰς τὰς θέσεις μας».

Δυσφορήσαντες δὲ καὶ σκυθρωπάσαντες ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις οἱ Πελοποννήσιοι, ἐξεκάλεσαν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν σκέψιν αὐτῶν εἰς τὴν προσωπικὴν ἀπόφασιν καὶ τῶν λοιπῶν σημαντικωτέρων Ἰονίων ἄλλ' εὔρον προστιθεμένους τῇ αὐτῇ γνώμῃ τοῦ Μεταξᾶ ἅπαντας. Ἐν τούτοις ὁ Πλαπούτας φθάνει ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ φέρει μεταβολὴν τινα ἡθικὴν πρὸ πάντων δὲ ἡ εἶδησις περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ἐν τῇ Ὑδρᾷ ὡς φωνὴ οὐρανοῦ ἐλογίσθη ἀναγνωσθέντων δ' εἰς ἐπήκοον τῶν στρατιωτῶν τῶν περὶ αὐτῆς διαφόρων γραμμάτων, ἅπαντες ἐδοξολόγησαν τὸν Θεὸν διὰ πυροβολισμοῦ γενικοῦ, ἐπανελθόντες εἰς τὸ ἐναντίον ἄκρον τοῦ θάρρους καὶ τῶν περὶ βεβαίας σωτηρίας ἐλπίδων. Οὕτως αἱ γινῶμαι ὅλων εἰς τὸ αὐτὸ συνέτρεχον πλέον.

Ἵπ' ὅψιν γινόμενα τῶν Λαλαίων ταῦτα πάντα, ἐπήνεγκον ἀπο-

τέλεσμα ὠφέλιμον. Ἐγένοντο μὲν οὗτοι νικηταὶ μέχρι τοῦδε, ἀλλ' εἶδον πλέον τὴν θέσιν ἑαυτῶν ἐπισφαλῇ λίαν ἐν τῷ μέλλοντι, ὅτε ἐγνώρισαν τὴν γενικότητα τῆς ἐπαναστάσεως, ἐν ᾧ πρότερον ὑπελάμβανον ταύτην ἀπλῶς πελοποννησιακὴν μόνον· ὅτε ἐβεβαιώθησαν τὴν ἐν τῷ Βαλτεσίῳ κρίσιμον ἦτταν τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ καὶ τὴν στενὴν πολιορκίαν τοῦ κέντρου τῆς Τριπόλεως, ἐν ᾧ ὡς ἐκ τῶν προτέρων ἤλπιζον αὐτὸν νικητὴν καὶ ἐν τῷ Σινάνῳ δεζόμενον τὴν ὑποταγὴν τῆς Πελοποννήσου ἀπάσης· ὅτε ἔμαθον τὴν κίνησιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, τὸν δὲ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶν καὶ Ὁμερ Βρυώνην πολεμουμένους ἐν τῇ Βοιωτίᾳ· ὅτε τὰς μεγαλητέρας ἔλαβον ἐντυπώσεις, ἰδόντες καθ' ἑαυτῶν τοὺς Ἰονίους μετὰ τηλεβόλων, τυμπάνων καὶ σαλπίγγων· καὶ τελευταῖον, ὅτε ἤκουσαν καταδύντα τὸν Ὑψηλάντην «ἀπὸ τῆς Μοσκοβίαν» καὶ εἶδον τοὺς μὲν Πελοποννησίους ἀναψυχωθέντας, τὸν δὲ πόλεμον λαμβάνοντα σύστασιν ἄλλην, ἑαυτοὺς δὲ ἐκτεθειμένους ἐν τοῖς μεσογείοις ἄνευ φρουρίου καὶ ἄνευ προμηθειῶν πρὸς ἀντίστασιν διαρκεστέραν. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἀπεφάσισαν, ὅπως ἐγκαταλείψωσι τὸ Λάλα καὶ μεταβῶσι πανέστιοι εἰς τὰς Πάτρας, ὡς θέσιν βοηθουμένην ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Ἀποστείλαντες δὲ ἀμέσως τὸν Κουτσοραῖπ ἄγαν πρὸς τὸν ἐκεῖ Ἰουσοῦφ πασσᾶν, ἀνήγγειλαν τὴν ἀπόφασιν, ἣν ἔλαβον ἐξ ἀνάγκης, καὶ ἐξητήσαντο τὴν ἀποστολὴν βοηθείας διὰ τὴν ἀσφαλεστέραν μετακόμισιν τῶν γυναικοπαίδων αὐτῶν καὶ τῆς κινητῆς περιουσίας.

Ὁ τολμηρὸς Κουτσοραῖπ ἄγᾶς κατορθώσας ἀπῆλθεν ἀβλαβῆς εἰς τὰς Πάτρας μετὰ τεσσάρων μόνων ἱππέων· ὁ δὲ Ἰουσοῦφ πασσᾶς ἀμέσως παρεσκεύασε τὴν βοήθειαν ἐκ πεντακοσίων πεζῶν καὶ ἱππέων τῶν πλείστων. Τὰ γινόμενα ταῦτα ἠγνόουν ὅλως οἱ ἐνώπιον τοῦ Λάλα στρατοπεδεύοντες· οἱ δὲ περὶ τὰς Πάτρας Γερμανὸς καὶ Ζαήμης ἔμαθον μὲν παρ' ἐνὸς δραπετεύσαντος αἰχμαλώτου Ἑλλήνος, ἐν οὐδεμιᾷ ὅμως ὑπῆρχον καταστάσει ἁρμοδίᾳ πρὸς ἀντίστασιν, μόλις δυνάμενοι τὴν διατήρησιν τῶν ὄρεινῶν αὐτῶν θέσεων. Διὰ τοῦτο περιωρίσθησαν εἰδοποιήσαντες τοῖς πρὸ τοῦ Λάλα τὴν ἀπόφασιν τῶν Λαλαίων καὶ τὴν ἐκ τῶν Πατρῶν κίνησιν τῆς βοηθείας, αὐτοὺς δὲ προέτρεψαν, ἵνα προκαταλάβωσι τὰς ἀναγκαίας θέσεις καὶ ἀποκρούσωσι ταύτην μακρὰν τοῦ Λάλα· συγχρόνως δ' ἀνήγγειλαν ὡς ἀποστελλόμενον παρ' ἑαυτῶν καὶ τὸν ὑφοπλارχηγὸν Ἰωάννην Καραλῆν βοηθὸν μετὰ διακοσίων περίπου. Ἀλλ' ἦσαν ἄρα ἱκανοὶ καὶ οἱ κατὰ τὸ Λά-

λα, ὅπως ἀποσπᾶσιν ἰσχυρόν τι μέρος ἀφ' ἑαυτῶν, ἐν ᾧ εἶχον κατὰ μέτωπον τοὺς Λαλαίους; Εἰ μὲν ἀπασπῶντο οἱ Ἴόνιοι, διεκυβέετο αὐτοῦ τοῦ κεντρικοῦ στρατοπέδου ἡ τύχη· εἰ δὲ οἱ ἐντόπιοι, ἡλαττοῦτο κατὰ πολὺ ἡ ἐνώπιον τοῦ Λάλα ἑλληνικὴ δύναμις. Διὰ ταῦτα ἐλεύθερος ἀφθεῖς ὁ Ἰουσοῦφ πασσᾶς ἔφθασεν εἰς τὸ Λάλα, δύοντος τοῦ ἡλίου τῆς 11 Ἰουνίου. Οἱ δ' Ἕλληνες, ἄνισοι γενόμενοι ὡς ἐκ τῆς λειποταξίας διὰ τὴν τήρησιν ἐκτεταμένης γραμμῆς, ἀπεφασισαν, ὅπως ὀχυρωθῶσιν ἅπαντες ἐν μιᾷ θέσει, τῇ τοῦ Πουσίου, καὶ τὴν ἄμεσον ἐπεκαλέσθησαν ἐπικουρίαν τοῦ στρατοπέδου τῶν Τρικορύφων καὶ τῆς ἐν Στεμνίτση ἐδρευούσης Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Τὴν ταχεῖαν καὶ ἀναγκαίαν αὐτὴν ἀποστολὴν ἐπεφορτίσθη ὁ Κωνσταντῖνος Μεταξᾶς, νυκτὸς ἀναχωρήσας.

Ἡ κατὰ τὸ Λάλα μάχη (τῆς 13 Ἰουνίου).

Ἀναπαυθεὶς ὁ Ἰουσοῦφ πασσᾶς ἐπὶ μίαν ἡμέραν, ἐκινήθη πρωτὰν τῆς 13 (ἡμέρας τρίτης) Ἰουνίου ἐπὶ κεφαλῇς χιλίων πεντακοσίων περίπου πεζῶν καὶ ἵππέων. Πρὶν ἢ κενώσῃ τὸ Λάλα, ἠθέλησεν, ἵνα ἀποπειραθῇ γενικῆς τινος μάχης, οὐ μόνον λόγῳ τιμῆς στρατιωτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐλπίδι διαλύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὑπὲρ αὐτοῦ εἶχεν οὗτος προηγούμενα τῶν Πατρῶν· οἱ δὲ Λαλαῖοι, νικηταὶ ὄντες τοῦ Βαστηρᾶ μόνοι, πολλῶ βεβαιότεραν ἐθεώρησαν καὶ τὴν νίκην κατὰ τοῦ Πουσίου, ἱκανῆς ἤδη βοηθούσης δυνάμεως καὶ ἀρχηγούντος τοῦ ἀξίου Ἰουσοῦφ πασσᾶ. Οἱ Ἕλληνες, ἰδόντες ἱκανὸν μέρος τῶν πολεμίων ὀδεῦον κατὰ τὴν Κάπελην, ὑπέλαβον, ὡς διευθυνομένους ἅπαντας εἰς τὰς Πάτρας, καὶ ἕνεκα τούτου ἔδραμον εἰς ἓνα τῶν πλησίον λόφων ὅτε Φωκᾶς καὶ Ἀνδρέας Μεταξᾶς μετὰ ἑκατὸν Ἰονίων καὶ Πελοποννησίων πρὸς παρατήρησιν. Ὀλίγῳ μακρὰν τοῦ λόφου καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου εὖρον ἐστημένην μεγάλην σημαίαν ἐρυθρὰν καὶ ὀλίγους περὶ αὐτὴν Τούρκους, καθ' ὧν πλησιάσαντες ἐπυροβόλουν. Οἱ Τούρκοι οὐδόλως ἀντεπυροβόλησαν κατ' ἀρχάς· μετ' οὐ πολὺ δὲ πυκνωθέντα τὸ ἱππικὸν καὶ τὸ πεζικὸν αὐτῶν ὤρμησαν ἐν ἀλαλαγμῷ φροδερῷ, καὶ τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ ἐκτεθειμένους τῶν Ἑλλήνων διεσκόρπισαν ἁμαχητὶ, ἐκάστου κρυβέντος, ὅπου καὶ ὅπως ἔτυχε. Ὁ δὲ

Μεταξᾶς καὶ Φωκᾶς ἐπανάδραμον εἰς τὰ ὀχυρώματα τοῦ στρατοπέδου, κατὰ πόδας διωκόντων τῶν Τούρκων. Τότε ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ Πουσίου διὰ τῆς πεδιάδος καὶ τὸ ἕτερον μέρος τῶν πολεμίων, καὶ οὕτως ἐγνώρισθη, ὅτι τὸ πρῶτον διευθυνόμενον πρὸς τὴν Κάπελην σῶμα ἐσκόπει, ἵνα ἐπέλθῃ κατὰ τῶν νώτων τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς μάχης.

Τοιούτῳ συνεστήθη τρόπῳ γενικῇ ἡ μάχη, δι' ἐπιμονῆς μὲν ἀμοιβαίας, ἀλλὰ μετὰ θάρρους καὶ ἐλπίδων ἀνίσων. Οἱ Ἰόνιοι, καὶ ἐκ τῶν Πελοποννησίων οἱ ὑπὸ τὸν Πλαπούταν, Δεληγιάννην, Φωτήλαν καὶ Σισίνην, κατεῖχον τὸ χαράκωμα κατὰ τὴν μίαν ἄκραν τοῦ Πουσίου· οἱ δὲ Ὀλύμπιοι ὑπὸ τὸν Χριστόπουλον τὴν ἄλλην ἄκραν αὐτοῦ πρὸς ἀνατολάς. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ἐν ᾧ κατὰ μέτωπον ἐπολέμουν τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ πεζοὺς Λαλαίους, αἰφνιδίως κατελήφθησαν τὰ νῶτα ὑπὸ τῶν ἱππέων τοῦ Ἰουσοῦ πασσᾶ, ὅτε ἦλθον εἰς χεῖρας, φονευθέντες περὶ τοὺς τριάκοντα, ἐξ ὧν οἱ πλείους ἦσαν ἐκ τῶν χωρικῶν ὀπλαρχηγῶν, ὡς καὶ ὁ Βασιλείος Σακκελαρόπουλος ἐκ τῆς Ἀνδριτσαίνης· οἱ δὲ λοιποὶ ἀπεσύρθησαν ἐκτὸς τῆς μάχης, διασωθέντος μόλις τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Χριστοπούλου.

Ἐκ ταύτης ἐνθαρρυνθεὶς τῆς περιστάσεως, ὁ Ἰουσοῦ πασσᾶς ὥρμησε προσωπικῶς καθ' ὅλου τοῦ χαρακώματος. Διὰ τῆς πρώτης ὁρμῆς ἐβίασε τοὺς Κκλαδρυτινοὺς, ἵνα καταφύγῃσι μέρος αὐτῶν ἐντὸς τοῦ περιέχοντος τὰ τηλεβόλα κεντρικοῦ ὀχυρώματος, φυγόντων τῶν ἄλλων. Ἐν τῷ ἰδίῳ εἰσῆλθον καὶ οἱ Τριφύλιοι. Ἀλλὰ τὴν δευτέραν ὁρμὴν τούτου ἐματαιώσαν ὁ πυκνὸς πυροβολισμὸς (α) καὶ τὰ τηλεβόλα, χωρίσαντα εἰς δύο τὴν φάλαγγα τῶν Τούρκων. Εἰς τότε Αἰθίοψ ἀναβᾶς ἐπὶ δένδρου, ἐθανάτωσέ τινας τῶν τηλεβολιστῶν Ἰονίων, ἕως οὗ κατερρίφθη νεκρός.

Τρίτῃ τότε καὶ πεισματωδεστέρα ἐπανελήφθη ἡ ἔφοδος τῶν ἐχθρῶν. Ἀποτυχοῦσης καὶ αὐτῆς, ἠκολούθησεν ἄλλη πολλῶ ἀποφαστικωτέρα. Ἀνθίσταντο μὲν οἱ Ἕλληνες μετὰ γενναιότητος ἐνταυτῷ καὶ ἀπελπισίας, ἀλλ' ὁ κίνδυνος μιᾶς κρίσεως δυστυχοῦς ἐπέκειτο πλέον, ὅτε πλησίστατοι οἱ ἐχθροὶ προεχώρησαν, τὰ δὲ τηλεβόλα, θαυμασίως ἐνεργήσαντα κατὰ τὴν δεκάωρον αὐτὴν μάχην, ἐσιώπησαν, τελειωθείσης τῆς θρυλλίδος. Τότε ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ἐτοιμότητι μὲν χρώμενος πνεύματος, ἀλλ' ἀποκινδυνεύων, ἤναψε τὸ πυροβόλον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὁπῆς τοῦ τηλεβόλου, καθ' ἣν ὥρμων στιγμὴν

σωρηδὸν οἱ πολέμιοι, ἵνα εἰσπηδῇσωσι τὸ χαράκωμα· μὴ μεταδοθέν-
τος δὲ τοῦ πυρός, ἤναψε καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο τῶν πυροβολίων
αὐτοῦ· ἀποτυχῶν δὲ καὶ οὕτω, ἤρπασε παρακείμενον χονδρὸν πυρο-
βόλον ναυτικὸν (τρομπόνιον), καὶ δι' αὐτοῦ ἤναψε τὸ τηλεβόλον, θε-
ρίσαν πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν διὰ τῶν πολυβόλων. Τότε ἐτραυματίσθη
ὑπὸ σφαιρῶν τουρκικῶν ὁ Μεταξᾶς καὶ τὰς δύο συγχρόνως χεῖ-
ρας, τὴν μὲν ἀριστερὰν βρῆως, τὴν δὲ δεξιὰν ἐλαφρῶς. Ἀπελπισθέν-
τες δ' οἱ Τοῦρκοι ἤρξαντο, οἱ πολλοὶ μὲν ἀποσύρεσθαι εἰς τὴν πε-
διάδα, οἱ ὀλίγοι δὲ ὑπερασπίζεσθαι τὰ νῶτα καὶ τὴν ὑποχώρησιν ἐ-
κείνων· ὁψίας δὲ γενομένης, ἐπανῆλθον ἅπαντες εἰς τὸ Ἀλάα.

Τοιαύτη ἐγένετο ἡ γενικὴ καὶ τελευταία μάχη τῶν Ἑλλήνων κατὰ
τοῦ Ἀλάα (α). Συνέβη καὶ ἐνταῦθα, ὅτι καὶ κατὰ τὴν Τρίπολιν.
Καθὼς οἱ Τοῦρκοι αὐτῆς ὑπὸ τὸν Κεχαγιᾶ βεγῆν, οὕτω καὶ οἱ Λαλαῖοι,
ἕως μὲν ὑπῆρχον μόνοι, ἐνίκων· ἐνωθέντες δὲ καὶ ὀδηγηθέντες παρὰ
τοῦ Ἰουσοῦφ πασσᾶ, ἐνικήθησαν ἐν τῷ Ποῦσι. Οὐδεμίαν αὐτοῖ, δι'
οὓς προεξηγήθημεν λόγους, εἶχον θέλησιν πρὸς συμπλοκὴν νέαν, καὶ
μόνη ὑπείκοντες τῇ θελήσει τοῦ Ἰουσοῦφ πασσᾶ ἐπολέμησαν ἥδη· ἡ
τοιαύτη δὲ ἀπόφασις τοῦ Ἰουσοῦφ πασσᾶ ἀπέβλεπε πρὸς τοῖς ἄλ-
λοις, ἵνα δευχθῇ πολεμικώτερος καὶ εὐτυχέστερος τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ,
καὶ συγχρόνως κατορθώσῃ τὴν διαμονὴν τῶν Λαλαίων καὶ Γαστου-
ναίων ἐν τῷ Ἀλάα, ὥς προβλέπων τὰς πολλὰ δυσχερεῖς συνεπείας
τῆς μεταβάσεως αὐτῶν εἰς τὰς Πάτρας, στερουμένας οἰκιῶν καὶ μὴ
ἐπαρκούσας ἐπὶ τῇ οἰκονομίᾳ τοσοῦτου ἔτι πλήθους γυναικοπαίδων.
Τὸ δὲ βεβαιότερον πάντων ἐστίν, ὅτι ἡ μάχη αὕτη ὑπῆρξε μία τῶν
φονικωτέρων καὶ κρισιμωτέρων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὰ δευτερεῖα
φέρουσα τῆς τοῦ Βαλτετσίου, καὶ διαφέρουσα μόνον, καθ' ὅσον ἐν ἐ-
κείνῃ οἱ μαχῆται Ἕλληνες ὑπερενεψυχώθησαν, ἐν ταύτῃ δὲ καὶ Ἕλ-
ληνες καὶ Τοῦρκοι, νικηταὶ καὶ νενικημένοι, ἀπηλπίσθησαν. Οἱ πε-
σόντες καὶ πληγωθέντες κατ' αὐτὴν λογίζονται ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων
ἑβδομήκοντα, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων περὶ τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα. Ἐκ
τῶν πληγωθέντων Ἑλλήνων ἀναφέρεται, ἐκτὸς τοῦ Μεταξᾶ, καὶ ὁ
ἀρχηγὸς τῶν Ζακυνθίων Σεμπρικός (β)· ἐκ δὲ τῶν θανατωθέντων
Τούρκων καὶ ὁ σιλιχτάρης τοῦ Ἰουσοῦφ πασσᾶ.

Καὶ ἀνδρείως ἐπολέμησαν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀπώθησαν καὶ τὴν
θέσιν αὐτῶν ἐκράτησαν οἱ Ἕλληνες· ἀλλ' εἶδον ἀναρμοδίους πλέον
ἐαυτοὺς πρὸς δευτέραν ἐνδεχομένην ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν. Οἱ τηλε-

ἑολισταὶ Ἴόνιοι, τὸ ἀναγκαιότερον ὄπλον, ἐγένοντο οἱ μᾶλλον παθόν-
τες, καὶ ἀδύνατος ὑπῆρχεν ἡ πρόχειρος ἀναπλήρωσις τούτων. Ἐκτὸς
δὲ τούτου οὐκ εἶχον πλεόν σφαίρας τηλεβόλων, ὅτε καὶ πρὸ τῆς
μάχης μέρος τῶν πολυβόλων κατεσκευάσαν, ὡς ἔτυχε, σιδηρουργοὶ
ἐν τῇ Ἀνδρισταίνῃ. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τὸ δραστηριώτερον πρόσωπον καὶ
ἡ κυριωτέρα κατὰ τὴν μάχην διεύθυνσις τοῦ ἰονίου σώματος, ὁ Ἀν-
δρέας Μεταξᾶς, κατέστη ἐκτὸς πολέμου ἕνεκα τῆς διπλῆς πληγῆς·
ἀπὸ δισχιλίων δὲ πρὸ τῆς μάχης ἐλαττώθη μετ' αὐτὴν ὁ ἀριθμὸς
τῶν Ἑλλήνων μέχρι τῶν χιλίων καὶ ἑκατὸν ἕνεκα τῆς λειποταξίας,
τοῦ θανάτου καὶ τῶν πληγῶν, ἡ δ' ἐπικουρία τῶν διακοσίων τοῦ
Καραλῆ οὔτε ἐφάνη. Τελευταῖον δὲ ἡ παραλυτικὴ φθάσασα κατ᾽αστα-
σις τοῦ ἰονίου σώματος ἐπηρέαζεν οὐσιωδῶς ἐπὶ τῶν λοιπῶν πελο-
ποννησιακῶν, καὶ ἐπομένως, ἀποσυρομένων τῶν Ἰονίων, ἀδύνατος
καθίστατο ἡ ἐκ μονομερείας διαμονὴ τῶν δευτέρων κατέναντι τοῦ
Λάλα. Ἐντεῦθεν, ἀποφασισθείσης ἀπὸ κοινοῦ τῆς ὑποχωρήσεως, κατὰ
πρῶτον ἐτάφησαν οἱ νεκροὶ, ἔπειτα ἐσφραγίσθησαν αἱ ὀπλὶ τῶν τη-
λεβόλων, καὶ οὕτως ἀπῆλθον οἱ μὲν Πελοποννήσιοι εἰς τὰ ἴδια, οἱ δὲ
Ἴόνιοι εἰς τὴν Δίβρην, ὅπου διέμειναν μέχρι τῆς 27 ἰουνίου, θερα-
πεύοντες τοὺς τραυματίας.

Τὰ αὐτὰ τῇ αὐτῇ νυκτὶ ἐβουλεύσαντο καὶ οἱ Λαλαῖοι, δι' οὗς εἶχον
ιδίους λόγους· διότι εἶδον πλεόν τὴν ἀνάγκην, ὅπως μετατεθῶσιν εἰς
θέσιν παραθαλασσίαν, (ἰδέα, ἣν ἐνίσχυε μᾶλλον ἡ ἐκπολιόρκησις τῆς
μεσογείου Τριπόλεως, καίτοι μεγάλην περιεχοῦσης δύναμιν), καὶ ἡσ-
θάνθησαν τὴν ζημίαν, ἣν ὑπέστησαν κατὰ τὴν μάχην τῆς ἡμέρας. Διὰ
τοῦτο, ἐν ἀγνοίᾳ ὄντες τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐγ-
κατέλειψαν, ἅμα γενομένης πρωΐας, τὸ Λάλα, ἀφ' οὗ παρῆναι τῷ
πυρὶ τὰ δυσμετακόμειστα πράγματα, καὶ τινὰς τῶν παρ' αὐτοῖς αἰχ-
μαλώτων ἀνέπειραν· ὤδευσαν δὲ μετὰ τοῦ Ἰουσοῦφ πασσᾶ εἰς τὰς
Πάτρας διὰ τῆς πεδινῆς ὁδοῦ τῆς Ἡλίδος, ὡς τῆς ἀσφαλεστεράς ὑπὲρ
τῶν γυναικοπαίδων, καὶ οὐχὶ μόνον τὰ καθ' ὁδὸν χωρία, ἀλλὰ καὶ
τοὺς καρποὺς τῶν ἀγρῶν, ἐν ὧρα θερίσεως ὄντας καὶ εὐφλεκτοτάτους,
κατέκαυσαν (α). Αὐθημερόν δ' οἱ περίοικοι εἰσελθόντες κατεπυρπό-
λησαν ἐκ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἄλλης ἄκρας τὴν κωμόπολιν. Ἐκτοτε
δὲ ὁ τόπος αὐτὸς κατωκλήθη ὑπὸ ὀλίγων τινῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν,
καὶ τὸ ὄνομα μόνον τῶν Λαλαίων, μὴ συγχροτούντων πλέον ἰδίαν κοι-
νωσίαν, ἔμεινεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Οὕτω ηὐδόκησεν ἡ θεία πρόνοια καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ μεγαλή-
τερου μέρους τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Πελοποννήτου, μάλιστα δὲ
τῆς εὐφορωτάτης καὶ μεγάλης πεδιάδος τῆς Ἡλίδος. Ὡς δὲ μέχρι
τοῦ τελείου ἀποκλεισμοῦ τῆς Τριπόλεως δύο ἀπωλέσθησαν καλοὶ ἄν-
δρες, ὁ Νικολόπουλος καὶ Στριφτόμπολας· οὕτω καὶ μέχρι τῆς ἐκκε-
νώσεως τοῦ Λάλα κατεστράφησαν δύο τοιοῦτοι, ὁ Βιλαέτης καὶ Πλα-
πούτας. Ὡσαύτως δὲ, καθὼς ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Βαλτετσίου διεκρίθη-
σαν οἱ Λάκωνες, καὶ ἐξ αὐτῶν ὁ Ἡλίας, καὶ ἐκ τῶν ἐπικούρων ὁ Κο-
λοκοτρώνης· οὕτω καὶ ἐν τῇ τοῦ Λάλα οἱ Κεφαλλῆνες καὶ Ζακύνθιοι,
καὶ ἐξ αὐτῶν ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, καὶ ἐκ τῶν Πελοποννησίων ὁ Δη-
μήτριος Πλαπούτας. Ἡ δυὰς τῶν μαχῶν τοῦ Βαλτετσίου καὶ Λάλα
ἔσωσεν ἅπασαν τὴν μεσόγειον τῆς Πελοποννήσου.

Οἷαν ἄλλοτε ἐνεποίει φρίκην τὸ Λάλα, καὶ μακρόθεν φαινόμενον
Ἄλλ' ὁ πόλεμος οὐδ' ἔχνη αὐτοῦ ἄφησε, διότι αἱ οἰκίαι τῶν Λαλαίων
πλινθόκτιστοι οὔσαι ἐν γένει, ἰσοπεδώθησαν διὰ τοῦ χρόνου, ἀφ' οὗ
ἐπυρπολήθησαν. Μὴ παραλείψωμεν δ' ἐπὶ τέλους, ὅτι μόνῃ ἐκ τῶν
ἐν τῇ Πελοποννήσῳ στρατιωτικῶν ἀποικιῶν τῶν βαρβάρων, ἡ τοῦ
Λάλα, οὔτε ἐδειλίκεν, ἐγερθείσης τῆς ἐπικρατείας, οὔτε προσέ-
φυγεν εὐθὺς εἰς τὰ φρούρια, ἀλλ' ἐπὶ τριμηνίαν πλήρῃ διετήρησεν ἐν
τόπῳ τὴν τιμὴν τῶν ὀπλῶν αὐτῆς καὶ ἀνθεῖξεν ἐν τῷ μέσῳ καὶ πρὸς
βλάβην τῶν Ἑλλήνων μεγάλην. Παρὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀν-
δρείαν, ἣν ἐδειξεν ὑπὸ τοὺς δύο ἀξιόους αὐτῆς ἀρχηγοὺς τὸν Χάντσον
καὶ Ἰβραχίμην, παρὰ τοὺς διακοσίους περίπου τάφους, οὓς ἤνοιξεν
ὑπὲρ γυναικῶν καὶ παιδῶν καὶ κατὰ τῆς κοινῆς ὑποθέσεως τῶν Ἑλ-
λήνων, οὐδὲν πλέον ἡδύνατο πράξαι.

Ἄλλ', ἐν ᾧ οἱ Ἴόνιοι Ἕλληνες ἐμάχοντο καὶ ἐθυσιάζοντο ὑπὲρ τῆς
πατρίδος διὰ τοσαύτης τιμῆς καὶ ζήλου, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἰονικὴ διοίκη-
σις προέγραφε διὰ πολλῆς σκληρότητος αὐτοὺς καὶ ἐδήμειε τὰς πε-
ριουσίας. Ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου προκήρυξις ταύτης ἀπὸ 18 (6)
ἰουλίου 1821 ὑπερβαίνει, ὁφείλομεν εἰπεῖν, πάντα ὅρον πολιτικῆς ἀ-
καθέκτου, ὡς θεωροῦσα τοὺς συναγωνιζομένους Ἴονας ἐνόχους ἐγ-
κλήματος καθοσιώσεως ἀπέναντι τῆς κηρυχθείσης οὐδετερότητος, ὡ-
σανεὶ ἦσαν οὗτοι ὑπῆκοοι ξένης δυνάμεως, ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόθρη-
σκοι (α). Περιέργως δὲ συνέπεσε γράψασα ταῦτα ἡ ἐν Κερκύρᾳ προσ-
τάτις τῶν Ἰονίων δύναμις, καθ' ἣν ἡμέραν (ὥσαύτως 6 (18) ἰου-
λίου 1821) ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ῥωσικὴ διπλωματία ἐξετό-

ἔσπευσε κατὰ τῆς κεφαλῆς τῶν Τούρκων τὸ περίφημον διάγγεγμα αὐτῆς ὑπὲρ τῶν πασχόντων Ἑλλήνων.

Πτώσις Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς (α).

Καὶ ὀλιγότης φρουρᾶς, καὶ ἔλλειψις ἐξωτερικῆς βοηθείας, καὶ στέρησις παντελῆς τροφῶν καὶ ἔριδες ἐσωτερικαί, οἷας καὶ ὅσας γεννῶσιν ὁ κίνδυνος καὶ ἡ ἀμηχανία, ἔφερον πρῶτον τὸ φρούριον τοῦτο ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ, καὶ μάλιστα, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐγένοντο κύριοι τοῦ ἐπὶ τῆς γεφύρας πύργου, ἐπιτεθέντες αἵφνης διὰ πλοιαρίων. Ἐκ τῆς ἐπιτυχίας αὐτῆς ἐνθαρρυνθέντες ἔτι μάλλον, ὥρμησαν οὗτοι καὶ κατὰ τῆς πόλεως (τοῦ βαρουσίου), ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν καὶ μεθ' ὅλην τὴν ἐκ τῆς πείνης ἐλεεινὴν κατάστασιν τῶν πολεμίων. Ἐπὶ τοσοῦτον ἐπέειγοντο ὑπὸ τῆς πείνης οἱ πολιορκούμενοι, ὥστε ἐκ τῶν θανατωθέντων τότε Ἑλλήνων ἀρπάσαντες κατέφαγον τὸ πτῶμα ἑνὸς Λάκωνος, οὗ ἡ κεφαλὴ μόνη ἐπωλήθη ἀντὶ τριάκοντα γροσίων· συγχρόνως δὲ ζωγρήσαντες ἕτερον στρατιώτην, κατεμέλισαν αὐτὸν καὶ διεμοιρίσθησαν πρὸς τροφήν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀνερῶχῶντο συνεχῶς, ἀλλ' ἀνωφελῶς, οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῶν ὑψηλόμενων βράχων τῆς ἀκροπόλεως, ὅπως ἀνακαλύψωσι δυνατὴν τινα ἀνάβασιν πρὸς εἰσπήδησιν.

Ἄλλ', εἰ καὶ ἐν τοιαύτῃ δέσκειντο καταστάσει δεινῇ, οἱ Τοῦρκοι ἡσυχόντο, ἵνα παραδώσωσι φρούριον «*βασιλικόν*» τοῖς χθῆς «*ραγιάδαις*» αὐτῶν, καὶ συγχρόνως ἐφοβοῦντο οὐ μόνον τὴν πολυαρχηγίαν τῶν πολιορκητῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐμφωλεῦον ἐν τῇ καρδίᾳ τούτων ἐκδικητικὸν πνεῦμα. Ἦ ἐν Στεμνίτῃ ἐδρεύουσα Πελοποννησιακὴ Γερούσια ἐπεμελήθη γράψασα ἀπὸ τῆς 9 ἰουνίου πρὸς τούτους τὰ δέοντα, πᾶσαν ὑπισχνουμένη ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς, θρησκείας καὶ κινήτων πραγμάτων (β). ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσε. Προσέτι δὲ καὶ τὰ πράγματα τῶν πολιορκητῶν διετέλουν ἱκανῶς ἀνώμαλα, δι' ὃν λόγον οἱ πολιορκούμενοι οὐδεμίαν περὶ παραδόσεως ἔδιδον πίστιν. Ἄμα δ' ἐβεβιαώθησαν τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὑψηλάντου, οἱ Τοῦρκοι ἀπέστειλαν τῇ 20 ἰουνίου, ἐπιμονῇ μάλλον τοῦ Ἰβραχίμ Βελούκπαση, πρεσβείαν διμελῆ, προτείνοντες τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τοὺς ἀκολούθους κυριωτέρους ὅρους·

«Α'. Οἱ ἀγάδες παραδίδουσι τὸ φρούριον ὅλον μὲ ὅλας τὰς ἀποσκευάς του.

«Β'. Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ κινητὴ περιουσία ἐκάστου Τούρκου ἀπὸ μικροῦ μέχρι μεγάλου νὰ μὴν ἐνοχληθῇ ποσῶς.

«Γ'. Οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τὸ φρούριον ἔνοπλοι, ὅσοι θέλουσιν· καὶ πάλιν νὰ μένωσιν εἰς τοῦτο, ὅσοι εὐχαριστοῦνται.

«Δ'. Τοὺς θέλοντας νὰ ἀναχωρήσωσι νὰ ᾔναι οἱ Ἕλληνες εἰς χρέος νὰ μεταφέρωσιν ἢ εἰς Ναύπλιον ἢ εἰς Κρήτην».

Προχείρως παρετήρησαν πρὸς τὴν πρεσβείαν οἱ πολιορκηταί, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ συγχωρήσουσι τοῖς Τούρκοις ἢ ὅπλα, ἢ ὅλην τὴν κινητὴν περιουσίαν αὐτῶν, ἢ τὴν ἐντὸς τοῦ φρουρίου διαμονὴν τινος, ἢ τὴν εἰς Ναυπλίαν ἢ Κρήτην μετάβασιν· ἀλλὰ περὶ τούτων ἀπάντων ἡ ὀριστικὴ ἀπόφασις ἀπέκειτο τῷ Ὑψηλάντῃ κατὰ τὴν ἀρχικὴν πρότασιν τῶν Τούρκων. Τὸ τοιοῦτο ἀπηξίου μὲν ἐσωτερικῶς οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολιορκητῶν διὰ λόγους ἰδίους, ἀλλ' «οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι», ὅτε πᾶσα ἀναβολὴ ἠπέλπει τὴν ὅλην ἀποτυχίαν, τοῦ σουλτανικοῦ στόλου ἀναμενομένου προσεχῶς. Ἐντεῦθεν ἐξέθεντο τὰ πάντα πρὸς τὸν Ὑψηλάντην καὶ παρεκάλουν ἢ τὴν προσωπικὴν παρουσίαν αὐτοῦ πρὸς διαπραγματεύειν τῆς συνθήκης, ἢ τὴν ἀποστολὴν ἁρμοδίου πληρεξουσίου, ἢ διαταγὰς περὶ τοῦ ποιητέου.

Μὴ δυνάμενος δ' ἀπ' εὐθείας ὁ Ὑψηλάντης, διώρισε τῇ 22 ἰουνίου πληρεξούσιον ἑαυτοῦ τὸν Ἀλέξανδρον Καντακουζηνόν, καὶ συνώδευσε διὰ τῶν ἀναγκαίων συστάσεων πρὸς τοὺς πολιορκουμέντας μὲν (α), ὅπως ὑποστηρίξωσιν ἐν πάσῃ περιστάσει τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ, πρὸς τοὺς πολιορκουμένους δὲ, ὅπως δώσωσι τούτῳ πᾶσαν πίστιν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς γεννησομένης συνθήκης.

Τῷ Καντακουζηνῷ ἐχορηγήθησαν γενικαὶ καὶ ἰδιαίτεραι ὁδηγαί. Καὶ αἱ μὲν γενικαὶ ἦσαν αὗται·

«Α'. Νὰ παραδώσωσιν οἱ Τοῦρκοι ἐν ὀνόματι τοῦ πληρεξουσίου ἀρχηγοῦ πρίγκιπος Δ. Ὑψηλάντου τὸ φρούριον τῆς Μονεμβασίας μὲ ὅλα τὰ ὅπλα καὶ λοιπὰ πολεμικὰ ἐφόδια, τόσον τοῦ φρουρίου, ὅσον καὶ τὰ ἰδιά των.

«Β'. Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ, ἡ περιουσία καὶ ἡ θρησκεία ἐκάστου Τούρκου εἶναι ἀσφαλισμένη καὶ βεβαία.

«Γ'. Νὰ ἐξετασθῶσι τὰ πράγματα, ὅσα ἤθελε φέρει μαζὴ του καθεὶς Τοῦρκος, διὰ νὰ μὴ τύχῃ ἔχων ὅπλα κεκρυμμένα.

«Δ'. Νὰ ἐκλέξωσιν οἱ Τοῦρκοι ἢ εἰς τὴν Ἀνατολὴν νὰ μεταβιβα-
σθῶσιν, ἢ εἰς τὰ χωρία τῆς Πελοποννήσου νὰ κατοικήσωσιν ἄοπλοι.

«Ε'. Νὰ καταβάλῃσι δι' ἐξοδα τοῦ πολέμου, ὅσων χρηματικὴν
ποσότητα ἤθελον συμβιβασθῇ μετὰ τοῦ ἀπεσταλμένου πληρεξουσίου.

«Βέρβενα τὴν 22 ἰουνίου 1824».

Ἰδιαιτέραι δὲ αἱ ἀκόλουθοι·

«Α'. Νὰ ὑποσχεθῇ (ὁ Καντακουζηνὸς) ἐκ μέρους τοῦ πληρεξου-
σίου ἀρχηγοῦ τιμὰς καὶ χρηματικὰς ἀνταμοιβὰς εἰς τοὺς στρατι-
ώτας.

«Β'. Νὰ ἐκλέξῃ φρονίμους καὶ πιστοὺς ἐκ τοῦ στρατεύματος, διὰ
νὰ φυλάξωσι τὴν πόλιν ἀπὸ ἀρπαγὰς εἰς τὸν καιρὸν τῆς παραδόσεως,
ὀδηγούμενος εἰς τοῦτο ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς.

«Γ'. Περὶ πάσης ὀμιλίας, τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ κάμῃ μὲ τοὺς πο-
λιορκουμένους, νὰ σκέπτηται πρῶτον μὲ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοὺς στελ-
λομένους μετ' αὐτοῦ (α) καὶ μὲ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ στρατεύματος,
καὶ νὰ γίνεταί σημείωσις ὅλων τῶν ὀμιλιῶν.

«Δ'. Νὰ σημειωθῶσιν ὅλα τὰ ὄπλα, κοινὰ καὶ μερικὰ, καθὼς καὶ
τὰ ἄλλα πράγματα τοῦ φρουρίου, καὶ νὰ σταλῇ ἡ σημείωσις.

«Ε'. Νὰ σταλῶσιν ἐδῶ (εἰς Βέρβενα), ὅσα ὄπλα εἶναι δυνατόν κα-
τὰ τὸ παρὸν, πυρίτις κόνις καὶ ἐν χαθάνι μὲ μερικὰς βόμβας.

«ΣΤ'. Νὰ δοθῇ ἀπὸ τοὺς πολιορκουμένους χρηματικὴ εἰσφορά· νὰ
συμβουλευῇται μὲ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ στρατεύματος, καὶ ἐξαιρέτως
μὲ τὸν Γεώργιον Πάνον, πόσων ἀνταμοιβῶν πρέπει νὰ λάβῃ ἕκαστος
στρατιώτης. Περὶ δὲ τῆς ἀνταμοιβῆς τῶν ἀρχηγῶν θέλει μὲ στείλῃ
σημείωσιν, ἀφ' οὗ ἐξετάσῃ, ποίας τιμῆς ἄξιός εἶναι καθεὶς ἐξ αὐτῶν.

«Ζ'. Νὰ ὀργανίσῃ φρουρὰν τοῦ φρουρίου, νὰ μὲ προβάλλῃ, ὅποιον
κρίνῃ ἄξιον, καὶ νὰ ἀφήσῃ φρουράρχην μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του.

«Η'. Ἐκτὸς τῶν διωρισμένων πέντε κεφαλαίων τῆς συνθήκης, ἂν
προβληθῇ ἄλλο τι, νὰ μὴ τὸ ἐπικυρώσῃ, χωρὶς πρῶτον νὰ γράψῃ
περὶ τούτου εἰς ἐμὲ καὶ νὰ λάβῃ ἀπόφασίν μου.

«Βέρβενα τῇ 22 ἰουνίου 1824.

(ὑπέγραψεν)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ».

Περὶ τῆς προκειμένης ἀποστολῆς τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐξηγήθη πα-
ρὰ τῶν ἐν Βερβένοις προκρίτων τῆς Πελοποννήσου ὑπόνοιά τις, καὶ

ιδίως ἡ φράσις «*γὰ παραδοθῇ τὸ φρούριον ἐν ὀνόματι τοῦ Ὑψη-
»λάρτου*» ἐγέννησε πολὺν τὸν ψιθυρισμὸν καὶ φανεράν τὴν ἀντίκρου-
σιν τοῦ ἐπισκόπου Βρεσθένης Θεοδωρήτου. «*Τὸ φρούριον τῆς Μο-
»νεμβασίας, εἶπεν οὗτος, ἐπολέμησεν ἡ Πελοπόννησος, καὶ πρέπει
»γὰ παραδοθῇ ἐν ὀνόματι τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους*». Ἄλλ' ἐδέχοντο
οἱ Τοῦρκοι, ἵνα παραδοθῶσι πρὸς ἄλλους, ἢ ἐγνώριζον, τί ἐστὶν ἐλ-
ληνικὸν ἔθνος; Διὰ τοῦτο, καίτοι ἀρθείσης τῆς φράσεως αὐτῆς, πα-
ρέδωκαν οὗτοι τὸ φρούριον πρὸς τὸν Καντακουζηνόν, ὡς δειχθήσε-
ται κατωτέρω.

Ἀπελθὼν ὁ Καντακουζηνὸς ἐνήργησε πάνθ' ὅσα ἔδει, καὶ ὡς ἐξοδα
τῆς πολιορκίας ἀπήτησεν ἑκατὸν μυριάδας γροσίων. Τρομερὰ ἡ ἀπαί-
τησις αὕτη ἐθεωρήθη παρὰ τῶν ἀγάδων, ἐνδεῶν ὄντων πραγματικῶς.
Εἰς οὐδεμίαν διὰ τοῦτο προεχώρησαν οὗτοι διαπραγματεύειν ὀριστι-
κὴν, καὶ μόλις τῇ 15 ἰουλίου ἐξῆλθον μόνοι τρεῖς ἐκ τῶν δευτερευόν-
των, προτείναντες τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως. Ὁ Καντακουζηνὸς ἀ-
πεκρίθη πρὸς αὐτούς: «*Ἡ ὅλον τὸ κάστρον, ἢ κανεῖς*» καὶ ἀπα-
ράδεκτον ἐκήρυξε τοῦ λοιποῦ πάντα ἀπεσταλμένον Τοῦρκον, μὴ φέ-
ροντα πληρεξουσιότητα γενικὴν πρὸς ὀριστικὴν διαπραγματεύειν.

Τοιοῦτος ἐπαρουσιάσθη κατὰ πρῶτον τῇ 17 ἰουλίου εἰς, προβαλὼν
ὡς προειδόσια τῆς συνθήκης.

«*Α'*. Τὴν ἐπιβίβασιν τῶν Τούρκων, μεθ' ὧσων ἕκαστος εἶχεν ἰδίων
ὄπλων, χρημάτων καὶ κινητῶν πραγμάτων» καὶ

«*Β'*. Τὴν ἐν τινι παραλίᾳ τῆς Ἀσίας ἐπιβίβασιν αὐτῶν ὑπὸ τὴν
συνοδίαν Ἀγγλου προξένου».

Ὁ Καντακουζηνὸς ἠπῆντησε τότε: «*Ἀφ' οὗ πληρώσητε ὅλα τὰ
»ἐξοδα τῆς πολιορκίας καὶ παραδώσητε τὸ φρούριον ὅλον, τότε ὑ-
»πόσχομαι γὰρ σᾶς ἀποστείλω ἀσφαλῶς, εἰς ὅποιον μέρος τῆς Ἀ-
»νατολῆς θελήσετε*». Ἐπὶ τέλους δὲ τῇ 18 ἰουλίου ἐπιτροπὴ τῶν
ἀγάδων ἐξελθοῦσα ἀπέδειξε τὸ ἀδύνατον τῆς πληρωμῆς τοῦ ζητου-
μένου ἑκατομμυρίου, καὶ συμβιβασθεῖσα μετὰ τοῦ Καντακουζινοῦ
ἔλαβε τὰς ἀκολούθους προτάσεις ἐν εἵδει τελεσιγράφου.

«*Ἐνδοξότατοι Ἀγάδες καὶ λοιποὶ Ὀθωμανοὶ
τοῦ φρουρίου Μονοβασίας.*

«*Ἐκ τῆς πολιορκίας Μονοβασίας 1821 ἰουλίου 18.*

«*Ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους σας ἔλαβον τὸ σήμερον γεγραμμένον*

» γράμμα σας, διὰ τοῦ ὁποίου τοὺς κάμετε πληρεξουσίους νὰ δμιλή-
 » σωσι περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου. Παρ' αὐτῶν ἤκουσα τὰ
 » προβλήματά σας, καὶ ἰδοὺ σὰς ἀποκρίνομαι τὴν ἀμετάβλητον ἀπό-
 » φασιν καὶ ζητήματά μου.

« Α'.

« Ἀφ' οὗ συμφωνήσωμεν εἰς τὰ ἄρθρα περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ
 » φρουρίου, ἐξέρχεσθε παραδίδοντες εἰς ἐμὲ τὰ κλειδιά τούτου, δμοῦ
 » καὶ ὅλα τὰ πολεμικὰ ἐφόδια, ὅσα περιέχει· παραδίδετε ἀκόμη καὶ
 » τὰ ἐδικά σας ὅπλα. Ἡ παράδοσις δὲ τούτων γίνεται μετὰ εἰκοσι-
 » τέσσαρας ὥρας, ἀφ' οὗ κλείσουν αἱ συνθήκαί μας.

« Β'.

« Ζητῶ τὰ πολεμικὰ ἔξοδα, ὅσα ἐξωδέυσσαμεν πολιορκοῦντες τὸ
 » φρούριόν σας. Ἐπειδὴ ὅμως μὲ βεβαιόουσιν οἱ ἀπεσταλμένοι σας,
 » ὅτι ὁ τόπος σας εὐρίσκεται εἰς μεγάλην ἔνδειαν καὶ πτωχείαν, διὰ
 » τοῦτο συγκατανεύω· μὲ τὴν συμφωνίαν ὅμως νὰ μὴ λάβῃ κανεὶς
 » μαζὴ του περισσότερα χρήματα, παρ' ὅσα τὸν χρειάζονται διὰ τὰς
 » χρείας του, χωρὶς νὰ στενοχωρηθῇ.

« Γ'.

« Ὑπόσχομαι, ὅτι ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐλευθερία σας εἶναι ἀπεί-
 » ρακτος. Διὰ τὴν αἰτίαν αὐτὴν ἤμπορεῖτε οἱ ἴδιοι νὰ ἐκλέξητε τὸν
 » τόπον, ὅπου θέλετε νὰ ὑπάγητε· καὶ, ὅσοι θέλουν νὰ μείνωσιν εἰς
 » Πελοπόννησον, τοὺς βεβαιώνω, ὅτι θέλουσι ζῆσαι ἐλεύθεροι ὑποκάτω
 » εἰς τοὺς νόμους τοῦ ἔθνους μας· ὅσοι δὲ θέλουν νὰ ὑπάγουν εἰς Ἀ-
 » λεξανδρείαν ἢ Ἀνατολὴν, πρέπει νὰ πληρώσωσι τὰ ἔξοδα τοῦ δρό-
 » μου· ὅσοι ὅμως θελήσωσιν εἰς Τσιρῆγον, δὲν θέλουσι πληρώσει
 » ναῦλον.

« Δ'.

« Εἰς ὅλα ταῦτα ζητῶ ἀποφασισμένην ἀπόκρισιν εἰς διάστημα εἰ-
 » κοσιτεσσάρων ὥρῶν· ἐπειδὴ μετὰ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας, ἂν δὲν μὲ
 » στείλετε τὴν βεβαίωσιν τῶν ζητημάτων μου, μένουν ὅλα ἄκυρα.

« (Τ. Σ.) « ΠΡΙΓΚΙΨ' ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ ».

Ἐπὶ τοῦ τελεσιγράφου αὐτοῦ ἐξητήσαντο οἱ ἀγάδες, ἵνα χαρισθῶ-
 σι τούτοις ὁ ναῦλος τῶν πλοίων μέχρι τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου ἂν ἀπα-

βῶσι, καὶ οἱ ἄργυροι τῶν ὀπλῶν ἐκείνων τῶν Τούρκων, ὅσοι στρεοῦνται ἄλλης κινητῆς περιουσίας· ἔτι δὲ, ὅσοι θελήσωσι κατὰ πρῶτον τὴν εἰς Κύθηρα μεταβίβασιν ἑαυτῶν, ἐὰν μὴ γίνωσι δεκτοὶ παρὰ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας (α), ἔχωσιν ἔπειτα τὸ δικαίωμα, ὅπως ἀποφασίσωσιν οἱ ἴδιοι, ὃν ἂν ἐγκρίνωσι τόπον ἐκ τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ Γ' διαλαμβανομένων. Δεκτῶν δὲ γενομένων τῶν αἰτήσεων αὐτῶν, ὁ μὲν Καντακουζηνὸς ὑπέγραψε τῇ 21 ἰουλίου οὕτω τροπολογηθὲν τὸ τελεσίγραφον αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀγάδες ἐβεβαίωσαν ὡς ἀκολούθως :

«Ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἀγάδες τοῦ κάστρου Μονοβασίας καὶ λοιποὶ, ἐπειδὴ
»ἐπολεμήθημεν παρὰ τοῦ ἐκλαμπροτάτου πρίγκιπος Κυρίου Ἀλεξάν-
»δρου Καντακουζινοῦ, μὴν ὑποφέροντες πλεον νὰ ἐναντιωθῶμεν εἰς
»τὴν ἐκλαμπρότητά του, ὑπὸ τῆς μεγάλης ἡμῶν ἀνάγκης στέργομεν
»εἰς τὰ ἅνω ἄρθρα, καὶ πρᾶξιμόμενοι ἐγχειρίζομεν εἰς αὐτὸν τὰ κλει-
»διά τοῦ βασιλικοῦ κάστρου, ὑπογραφόμενοι μὲ τὰς σφραγίδας μας.

«Τῇ 21 ἰουλίου 1821 Μονοβασία.

«ΜΕΧΜΕΤ ΑΓΑ, Γενιτσάρ Ἀγά,	ΙΒΡΑΧΗΜ ΑΓΑ, Τσιοδάρ Ἀγά τοῦ ἐπάνω
(Τ. Σ.)	(Τ. Σ.) κάστρου,
«ΜΕΧΜΕΤ ΑΓΑ, Τσεπετοῦ Ἐβέλη,	ΧΟΥΣΕΗΝ ΑΓΑ, Τσεπετοῦ Σανῆ,
(Τ. Σ.)	(Τ. Σ.)
«ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΒΕΓΗ ΣΑΞΑΝ ΒΕΪΖΑΔΕ,	ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΑΓΑ, Τσιοδάρ Ἀγά τοῦ
(Τ. Σ.)	(Τ. Σ.) κάτω κάστρου,
«ΙΒΡΑΧΗΜ ΑΓΑ, Τσεπετοῦ Ἐβέλη,	ΜΕΧΜΕΤ ΑΓΑ, Τσεπετοῦ Σανῆ.
(Τ. Σ.)	(Τ. Σ.)»
«ΜΕΧΜΕΤ ΑΓΑ, Ἀζέπη Ἐβέλη,	
(Τ. Σ.)	

Οὕτω περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τῶν Ἑλλήνων πρῶτον κατὰ τὴν Πελοπόννησον τὸ φρούριον τῆς Ἐπιδαύρου Λιμνῆς, καὶ μεγάλης παγκοίνου χαρᾶς ἐγένετο πρόξενος ἡ πτώσις τούτου. Διὰ πλοίων πετσωτικῶν μετεβιβάσθησαν ἀσφαλεῖς οἱ Τοῦρκοι καὶ αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν εἰς τὸ Κουσάδασι τῆς Ἀσίας, ὅπου, καθὼς καὶ ἐν τῇ Σμύρνῃ ἔπειτα κατὰ τὸν ὀκτώβριον καὶ νοέμβριον, πλεῖστα κακὰ καὶ μισαιφονίας διεπράξαντο κατὰ τῶν ἀόπλων Ἑλλήνων, ἐκδικούμενοι. Τὸ φρούριον αὐτὸ οὐκ ἦν βεβαίως ἐκ τῶν θαυμαστῶν δι' ἑκτασιν καὶ ὀχυρότητα, ἢ διὰ θέσιν καὶ ἐπιρροήν. Ὡς «τόπος ἀνακεχωρηκῶς» ἐθεωρεῖτο ὃν φωλεὰ τις ληστῶν ὠχυρωμένων, ἀντιπερισπασμὸς τις πρόσκαιρος καὶ οὐδὲν ἕτερον. Ἀλλ' ἠθικῶς ὡς πρώτη πτώσις, καὶ ὕλικῶς ὡς ἀποθήκη πολεμοφοδίων, ὠφέλησε τὰ μέγιστα ἐπὶ τῆς

ἐποχῆς ταύτης. Οὐσιῶδες οὕτω ἡ ἐπανάστασις ἐκτῆσατο πλεονέκτημα ἐντὸς τετραμηνίας, ὑψώσασα ἐπὶ φρουρίου τὴν σημαίαν αὐτῆς καὶ ἐφοδιασθεῖσα διὰ πολεμοφοδίων παντὸς εἵδους καὶ διὰ διαφόρων ὅπλων μικρῶν καὶ μεγάλων. Τοῖς πᾶσι δὲ, καὶ μάλιστα τοῖς μακρὴν κειμένοις Ἕλλησι, παράδοξόν τι, μυθῶδες τι ἐφάνη ἡ εἶδησις τῆς κυριεύσεως φρουρίου. Πᾶσα ἀρχὴ μεγαλητέρας ἔχει τὰς ἐντυπώσεις αὐτῆς. Διὰ διαταγῆς δὲ τῆς ἡμέρας (α) ἐγένετο κατὰ τὰ Τρικόρυφα ἡ ἀνήκουσά ἐκκλησιαστικὴ δοξολογία πρὸς τὸν Θεὸν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ μετὰ στρατιωτικῆς παρατάξεως.

Ἡ πόλις καὶ τὸ περιλαμβάνον αὐτὴν φρούριον τῆς Ἐπιδαύρου Λιμνηρᾶς κεῖται, οὐχὶ ὅπου ἡ παλαιὰ, ἥς σώζονται ἔτι ἐρείπια, ὀρθῶς ὀνομαζομένης «*Παλιᾶς Μονεμβασιᾶς*», ἀλλ' ἐπὶ τοῦ δυτικωτέρου μυχοῦ τοῦ κόλπου πρὸς τὴν Μαλέαν ἄκραν τῆς Λακωνίας. Ἔστι δὲ αὕτη προβαίνουσα καὶ ὑψουμένη ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἄκρα τις νησοειδὴς ἱκανῆς περιμέτρου, πανταχόθεν περιβρεχομένη καὶ μετὰ τῆς στερεᾶς συνεχομένη διὰ γεφύρας ἐπιμήκους διακοσίων βημάτων, διαχωριζομένης ἐν ἀνάγκῃ καὶ προστατευομένης παρά τε τῆς ἀκροπόλεως καὶ δι' ἐνὸς ἐπὶ κεφαλῆς πύργου. Ἀλλὰ τὰ πολλὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς ἐλαττώνει ἡ ἔλλειψις λιμένος ἁρμοδίου. Ἡ πόλις φέρει ἑκτασιν μικρὰν, πνιγνρὰ οὕσα κατὰ μέγα μέρος· ἡ δὲ ἀκρότομος καὶ δυσανάβατος ἀκρόπολις ὑπάρχει ἱκανῶς εὐρύχωρος, σπειρομένη μάλιστα πολλαχοῦ. Παρὰ τὰς πολυπληθεῖς μερικὰς δεξαμενὰς ἔχει αὐτὴ καί τρεις δημοσίας μεγάλας. Ἡ πρώτη, ἥς τὸ μὲν μῆκος εἰσιν ἑκατὸν τριάκοντα δύο πόδες ἀνθρώπου, τὸ δὲ πλάτος δεκαοκτῶ, ὀνομάζεται Κάτεργον· ἡ δευτέρα καὶ τρίτη, ὧν ἡ χωρητικότης μικροτέρα, λέγονται ἡ μὲν Καραβί, ἡ δὲ Κερατσίνα. Ὑπὲρ πᾶν ἄλλο δὲ ἐξ ἀναλογίας τὸ φρούριον τοῦτο, ὀχυρὸν ἐκ τῆς φύσεως μᾶλλον ἢ ἐκ τῆς τέχνης, πλήθει ἐκ θόλων κατὰ τῆς ἐπηρείας τῶν βομβῶν.

Πρῶτον ἔργον τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ ὑπῆρξεν ἡ θρησκευτικὴ πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστία, καὶ δεύτερον ἡ ἐν ἀποθήκαις συλλογῇ τῶν τουρκικῶν πραγμάτων πρὸς διανομὴν ἀνάλογον. Ἐξ αὐτῶν ὁ Καντακουζηνὸς προέθετο καὶ ἐν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ταμείου μέρος· α' δεινὴ ὅμως ἐπὶ τούτου διηγέρθη ἀμφισβήτησις, καὶ μετ' οὐ πολὺ οἱ Λάκωνες δρμήσαντες πρῶτοι διήρπασαν τὰς ἀποθήκας. Ὅπως δὲ καλύψωσιν οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι τὸ ἄτοπον καὶ ἄδικον τῆς τοιαύτης διαγωγῆς ἑαυτῶν, πολλὰς καὶ βαρεῖας διέσπειραν ποταπῶς κατὰ τοῦ

Καντακουζηνού καὶ τοῦ Γεωργίου Πάνου συκοφαντίας ἐπὶ ἀθεμίτῳ ἰδιωφελείᾳ. Μετὰ δὲ ταῦτα καταστήσας ὁ Καντακουζηνὸς φρούραρχον τὸν Παναγιώτην Ὀρφανὸν, μετέβη πλήρης ἀγανακτήσεως εἰς τὰς Πέτσας καὶ ἐκείθεν παρὰ τῷ Ὑψηλάντῃ.

Αἱ συκοφαντίαι αὗται ἐπενήργησαν δεινῶς κατὰ τοῦ Γεωργίου Πάνου, εἰ καὶ ὠφείλετο, κατὰ προτίμησιν, τούτῳ πρώτῳ ἢ κατὰ θάλασσαν τόσῳ ἐπωφελῆς πολιορκία τοῦ φρουρίου (α). Ὑπῆρχεν οὗτος εἰς τῶν τιμίως καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπηρετούντων τῇ πατρίδι· ἀλλ' ἡ προσωπικότης, σάραξ καταβιβρώσκων τὰ σπλάγχνα τῶν κοινῶν, οὐδέποτε ἐνέβλεψεν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ δίκαιον. Ὁ Ἰωάννης Μέζης ἐπεῖχε σχετικῶς ἐν Πέτσαις τὴν ἐν Ὑδρᾷ θέσιν τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου. Οὗτος, κχίτοι ἀσπασθελς τὴν ἐπανάστασιν κινηθεῖσαν, δαπανῶν καὶ τὴν ἀνωτέραν ἐπιβροήν φέρων, ἐπεζήτηε ἐν πάσῃ περιστάσει τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Γεωργίου Πάνου, οὐχὶ ἐκδικούμενος, ἀλλὰ κυρίως φοβούμενος τὴν ἐπιβροήν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς νήσου. Πεσοῦσης δὲ τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, ἐδράξατο, ὡς μέσου ἁρμοδίου, τῶν διασπαρεισῶν συκοφαντιῶν, καὶ πολὺ μέρος τοῦ λαοῦ διήγειρεν ἐναντίον τούτου, ἀπαιτοῦν ἐπὶ ἀπειλῇ θανάτου τὴν ἀπόδοσιν ἐνὸς ἑκατομμυρίου γροσίων, ὡς σφετερισθέντων δῆθεν παρ' αὐτοῦ, ὡς καὶ τοῦ Ἡλίας Θερμισιώτου, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν Τούρκων. Ῥαδιουργηθεὶς δὲ λαὸς διὰ τοῦ ὑποδειχθέντος ὕλικου συμφέροντος, ἡγνῶσι, ὅτι οὔτε ἐν γένει οἱ Τούρκοι ἀπαταμίζον ποτε μεταλλικὸν ὅσονδῆποτε, οὔτε ἰδίως οἱ τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς ἐπλούτουν ἕνεκα τῆς σμικρότητος καὶ τῆς ἀφορίας τῆς ἐπαρχίας· ἡ ραδιουργία ὁμῶς συνείδησιν οὐκ ἔχει, ὡς οὔτε οἱ πολλοὶ τοῦ λαοῦ νοῦν ἱκανὸν κέκτηνται ἐπὶ πᾶσι, κῦμά τι ὄντες τὸ πλεόν εὐμετάβλητον καὶ παράφορον. Μόλις ὁ Ὑψηλάντης ἡδυνήθη ἀφαρπάσαι τὸν ἄνδρα ἀπὸ τῶν ἐνύχων τῆς δεινῆς ταύτης πλεκτάνης καὶ τοῦ κινδύνου (β). Ἀλλὰ δευτέρα μετ' οὐ πολὺ ἐκινήθη κατὰ τοῦ πατριώτου αὐτοῦ δημεγερεία, ἅμα βεβαιωθείσης τῆς ἀποτυχίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, καὶ ὑπελήφθη ἐπομένως ἀδύνατος πλεόν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης πρὸς πᾶσαν ἰσχυρὰν ὑπεράσπισιν τούτου. Καὶ τότε ἐξέφυγε τὰς συνεπειὰς τῆς δημεγερείας αὐτῆς ὁ Γεώργιος Πάνου. Πλὴν καὶ τρίτη κατόπιν ὑπεκινήθη στάσις, λαβοῦσα ὡς ἀφορμὴν τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον ἐκ τοῦ ἐκπλεύσαντος βυζαντινοῦ στόλου, ὅτε ἠναγκάσθη οὗτος, ἵνα δραπετεῖσθαι νυκτὸς εἰς τὴν ἀπέναντι Ἑρμιονίδᾳ, κακῶς ἔχων.

Οὕτως ἀντημέφθη, καθὼς καὶ ὁ Ἀντώνιος Οἰκονόμου τῆς Ὑδρας, ὁ Γεώργιος Πάνου τῶν Πετσῶν. Ἡ αὐτὴ περιέμενε τύχη καὶ τοὺς Βοτσαίους, εἰ μὴ ἦσαν οἰκογένεια ἰσχυρά. Οἱ δὲ τολμηροὶ ἐπιχειρηματῖαι μεταβολῶν διδάσκονται δυστυχῶς, ὅπως καταφεύγωσιν εἰς ἓν ἐκ τῶν δύο, ἢ εἰς τὴν διὰ μαχαίρας ἐξάλειψιν προσώπων κατὰ τὴν μεταβολὴν, ἢ εἰς τὴν δι' ἐκουσίας φυγῆς ἐγκατάλειψιν τοῦ τόπου μετὰ τὴν μεταβολήν.

Ὁ Ὀρφανὸς, φιλόκαλος καὶ εὐθύς Κεφαλλήν, ἐξεπλήρωσε διὰ πάσης σπουδῆς τὰ δύσκολα τότε καθήκοντα αὐτοῦ, καταπαύσας τὰς ἀταξίας, διαθέσας τὰ τοῦ φρουρίου, ὅσω ἦν δυνατόν, ἐφοδιάσας αὐτὸ διὰ τροφῶν, καὶ διὰ τῶν ἐν γένει συνετῶν διοικητικῶν τρόπων αὐτοῦ ἀπολαύσας τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πιστὴν συνδρομὴν τοῦ τε λαοῦ καὶ τῶν ἐφόρων τῆς ἐπαρχίας ἐκεῖνης. Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα οἱ ἐναντίοι τοῦ Ὑψηλάντου κηρυχθέντες πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου οὐδόλως ἠνείχοντο ὡς φρούραρχον ἓνα ὑπασπιστὴν αὐτοῦ, καὶ μυρία ἐτερατολόγουν, ἀποδίδοντες τῷ Ὑψηλάντῃ σκοποὺς τυραννίας διὰ τῆς κατοχῆς τῶν φρουρίων. Δυσφορῶν ἐντεῦθεν ἐπὶ ταῖς τοιαύταις σπερμολογίαις, ἀνεκάλεσε τοῦτον ὁ Ὑψηλάντης, καὶ τὸν ὑποδειχθέντα παρ' αὐτῶν Παναγιώτην Καλογεράν διώρισεν ἀντικαταστήσας, ἀγαθὸν μὲν ἄνθρωπον, ἀναρμολιώτατον ὅμως.

Τὰ ἐν Βερβένοις (α).

Ἐν δὲ τοῖς Βερβένοις, ὡς πληρεξούσιος ἀντιλαμβανόμενος τῶν πραγμάτων, ὁ Ὑψηλάντης ἀπετάθη πρὸς ὅλους τῶν διαφόρων στρατοπέδων τοὺς μᾶλλον ἐγνωσμένους ὀπλαρχηγούς, καὶ δι' ἐγκυκλίου τῆς 22 ἰουνίου συνέχαιρε μὲν αὐτοῖς, δι' ὅσα ἔπραξαν ἀνδραγαθήματα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐνεθάρρυνε δὲ πρὸς τὴν πιστὴν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐκπλήρωσιν, ὅσων εἶχον καθηκόντων πρὸς τὴν πατρίδα, ζητῶν ἐνταυτῷ καὶ κατάλογον τῆς πραγματικῆς δυνάμεως ἐκάστου. Μέγα ἐνέπνευσε θάρρος καὶ ὑπερβαλλόντως ὠφέλησεν ἡ ἐγκύκλιος αὕτη, διότι ἡ ἀνάγκη ἐνὸς κέντρου ὑπῆρχεν ἐπαισθητὴ καὶ ζητητέα παρ' ἅπασιν· ἀλλὰ τὸ περὶ ἀπαριθμήσεως τῶν στρατιωτῶν μέτρον ἀκατόρθωτον ἦν, διότι ἡ ἐπανάστασις οὐκ εἶχε στρατὸν μόνιμον καὶ κινητὸν, ὁ δ' ἐκάστοτε συλλεγόμενος ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τόσῳ ἀόριστος διετέλει ὥν, ὅσω ὁμοίᾳζε «τὴν ἀμπώτιδα καὶ ῥηχίην», ἄλλων

ἄλλους συνεχῶς διαδεχομένων, καὶ τούτων δὲ μὲν πλειοτέρων, δὲ δὲ ὀλιγωτέρων. Μόνος, εἶπη τις ἂν, κινητὸς στρατὸς ὑπῆρχον οἱ πολ-
λαχόθεν δραμόντες εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολέμου, ἢ προσφυγόντες,
ὁμογενεῖς καὶ ὁμόθηρσκοι, ὡς μὴ ἔχοντες οὔτε κτήσεις ἢ ἐργασίας
γεωπονικὰς ἢ βιομηχανίαν ἄλλην, οὔτε οἰκογενείας οἱ πλεῖστοι· ἀλλ'
ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ τοιοῦτοι καὶ ὀλιγάριθμοι ἦσαν καὶ ἀπροσ-
διόριστοι, ὡς μεταβαίνοντες κατὰ θέλησιν νῦν μὲν παρὰ τούτοις, νῦν
δὲ παρ' ἐκείνοις τῶν ὀπλαρχηγῶν (α).

Δύο ἤδη ἐπέκειντο αἱ μεγάληται πολεμικαὶ ἀνάγκαι, ἡ ἐπανά-
ληψις τῆς τακτικῆς καὶ στενῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν (β), καὶ ἡ
ἐνίσχυσις τοῦ κατὰ τὰ μεγάλα στενὰ τῆς Μεγαρίδος στρατοῦ, ὡς
εὐαρίθμου ἀπέναντι τοῦ ἔξωθεν ἐπαπειλουμένου κινδύνου παρὰ τοῦ
Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶ. Ἰδίως δ' ἀπὸ τῆς μεταβάσεως τῶν Λαλαίων
εἰς Πάτρας ἡ δύναμις τῶν ἐκεῖ ἐχθρῶν συνεποσώθη περὶ τὰς τρεῖς
χιλιάδας, καὶ τὴν ἀπελπισίαν κύκλῳ διέσπειρεν, ἀπρόσβλητος, οὔ-
τως εἰπεῖν, καταστᾶσα. Διὰ τοῦτο σφοδρὰς ὁ Ὑψηλάντης διαταγὰς
ἐξέδωκε πρὸς τὰς ἐπαρχίας Καλαβρύτων, Ὀλυμπίας, Ἡλίδος, Πύργου,
Γόρτυνος, Αἰγιαλείας καὶ Πατρῶν (γ), ὅπως συρρέυσῃ ὀπλοφόρων ἄ-
ριθμὸς ἰσόπαλος διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς πολιορκίας· ὑπὲρ τῆς ἐνι-
σχύσεως δὲ τοῦ στρατοῦ τῆς Μεγαρίδος διέταξε τὴν κίνησιν τρια-
κοσίων μὲν ἐκ τῆς Γόρτυνος, ἑκατὸν δὲ ἐκ τῆς Μεγαλοπόλεως, ἑκα-
τὸν ἐκ τῆς Κυνουρίας, καὶ ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῶν τὸν Κωνσταντῖνον Μαυ-
ρομιχάλην μετὰ τετρακοσίων Λακωνῶν.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, οἷον ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐπεχείρησεν εὐθὺς
ἔργον ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, τὴν μὲρφωσιν τακτικοῦ σώματος, τοιοῦτο
καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἠκολούθησεν, ἅμα φθάσας ἐν τῇ Ἑλλάδι.
Ἡ χρησιμότης τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἀπέδλεπεν οὐ μόνον τὸν πό-
λεμον, ἀλλὰ καὶ τὴν βαθμιαίαν διὰ τοῦ παραδείγματος τακτοποίησιν
τῶν ἀτάκτων ἐνόπλων. Ἐν τοῖς Βερβένοις ἤρξατο ἡ πρώτη σύνθε-
σις αὐτοῦ καὶ ὀπλασκία ὑπὸ τὸν Παναγιώτην Παρασκευᾶν καὶ Βα-
λέσταν, τὸν πρῶτον Ἕλληνα καὶ τὸν δεύτερον Γάλλον. Ἀλλ', ὡς με-
σόγειος καὶ ὑπὸ ἀτάκτων στρατιωτικῶν πλημμυρῶν, τὰ Βέρβена οὐκ
ἦσαν ὁ κατάλληλος τόπος, οὐδ' αἱ ἀμέσως ἀρξάμεναι μεταξὺ Ὑψη-
λάντου καὶ προκρίτων Πελοποννησίων ἔριδες συνεχώρουν ἐκεῖ τὴν διὰ
νέων ἐντοπίων αὐξήσιν τῆς δυνάμεως τούτου, ἀριθμοῦντος ἤδη περὶ
τοὺς ἐξήκοντα μόνους ἀπογράφαντας τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Αἱ Καλά-

μαί ἐνεκρίθησαν τότε ἡ μόνη ἀρμοδιωτέρα πόλις, ὡς ἡρεμοῦσα ἐκ πολεμίων, πλησιάζουσα δὲ τῇ θαλάσῃ καὶ ἀμέσως δυναμένη δέχεσθαι παρὰ τῶν ἐφόρων τῆς Τεργέστης τὸ ἀπ' ἐντολῆς πολεμικὸν ὕλικόν, ἐξ οὗ ἱκανὸν ἐπέμφθη μέρος κατόπι τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐντεῦθεν μετατεθὲν ἐκεῖ τὸ τακτικὸν σωματίον, πῦξήθη τάχιστα περὶ τοὺς διακοσίους πεντήκοντα, καὶ μετ' οὐ πολὺ περὶ τοὺς πεντακοσίους, διὰ τῆς ἐθελουσίας κατατάξεως τῶν πανταχόθεν συρρέοντων φιλοπατριδῶν καὶ διὰ τῆς ἀξιότητος τοῦ Βαλέστα, ὃν πρῶτον διώρισε συνταγματάρχην ὁ Ὑψηλάντης.

Στρατευόμενος πρὶν ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα, ὁ Βαλέστας ἔπειτα διέμενε μέχρι τοῦ 1820 παρὰ τῷ ἐμπόρῳ πατρὶ αὐτοῦ ἐν τῇ Κρήτῃ, ὅπου καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθνη τῶν Ἑλλήνων ἐγνώρισε τόσῳ καλῶς, ὅσῳ ὠμίλει καὶ διῆγεν ὡς αὐτόχρομα Ἕλλην. Τυχὼν δὲ τῷ 1821 ἐν τῇ Τεργέστῃ, παρελήφθη παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ ὁμολογουμένως ηὐδοκίμησεν ἀναδεχθεὶς τὴν ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν τοῦ τακτικοῦ σώματος, ὡς ἐνόμων ἐν ἑαυτῷ καὶ στρατιωτικὰ καὶ ἠθικὰ πλεονεκτήματα πλεῖστα. Ἦν δ' ἀναστήματος ὑψηλοῦ, μορφῆς ὠραίας, ὀμιλητικότητος καὶ δραστηριότητος ἀνήρ.

Καὶ στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοὶ ἔφερον τὴν στολὴν τῶν ἱερολοχιτῶν· ἐκ τούτου δὲ οἱ κοινοὶ τῶν ἀνθρώπων ὠνόμαζον τοὺς τακτικούς «*Μαυροφόρους*». Θαυμασία ὑπῆρξεν ἡ καρτεροψυχία καὶ στρατιωτῶν καὶ ἀξιωματικῶν εἰς τὰς ἐλλείψεις, καὶ ἡ ἐπιμέλεια περὶ τὴν ἄσκησιν τοῦ ὅπλου καὶ τὴν πειθαρχίαν. Ἡ μνηνία αὐτῶν μισθοδοσία ὠρίζετο τοῦ μὲν στρατιώτου ἐκ γροσίων πέντε, τοῦ δὲ ἀνθυπολοχαγοῦ ἐκ τριάκοντα, τοῦ δὲ ὑπολοχαγοῦ ἐκ τεσσαράκοντα καὶ τοῦ λοχαγοῦ ἐκ πεντήκοντα. Μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, ὡς τοῦ Γεωργίου Σπανιολάκη, Ἰωάννου Τομπακῆ καὶ ἄλλων, συνηριθμοῦντο καὶ φιλέλληνες Ἴταλοι, ὡς ὁ Γκουβερνάτης, Γράμετσης, Ἰζολάνης, Κρεμονίνης καὶ Ῥώσσης. Τῇ 30 ἰουλίου ὁ Ὑψηλάντης μετετύπωσεν ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ τυπογραφείου, ὅπερ ὠνόμασεν Ἐθνικόν, τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκδοθέντας ἐν Ἰασίῳ «*Στρατιωτικούς Νόμους*», συγκειμένους ἐξ ἄρθρων δώδεκα καὶ ἀφορῶντας τὸ ποινικόν μέρος καὶ τὴν ὀρκοδοσίαν τοῦ στρατιώτου. Τὴν ἐφαρμογὴν τούτων διέταξε καὶ ἐπὶ τοῦ συγκροτουμένου ἐν Καλάμαις τακτικοῦ σώματος. Προσεχὴς δέ τις περίστασις, κατὰ τὰ τέλη αὐγούστου, ἐτίμησεν αὐτὸ, καὶ ἅπαντας ἐβεβαίωσε, τί δύναται ἡ τάξις καὶ ἡ εὐπείθεια.

Κατὰ πρῶτον ἤδη ἔφερε διὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἡ Πελοπόννησος καὶ λόγχην ἑλληνικὴν καὶ τυπογραφίαν (α) ἑλληνικὴν, ὅπως ἀγνώστους αὐτῇ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἀλλὰ πᾶν σύστημα νέον, πᾶσα μεταβολή, καὶ μάλιστα, ὅταν θήγῃ πολιτικὰ καὶ ὕλικά συμφέροντα ἄλλων, μυρία ἀπαντᾷ προσκόμματα ὀλέθρια μᾶλλον ἢ ἥττον. Τοῦ στρατοῦ ἡ τακτοποίησις μέγιστον ἦν τῇ Ἑλλάδι εὐεργέτημα, ὡς ὑπὸ σχνουμένη καὶ τοῦ πολέμου τὴν ἀδιαφιλονείκητον πρὸδον καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τὴν ζωτικωτέραν τάξιν. Βεβαίως ἡ γενικὴ ἐφαρμογὴ αὐτῆς οὐκ ἐπετρέπετο, διότι ἔλιπον καὶ ὁ καιρὸς καὶ οἱ γυμνασταὶ καὶ τὰ μέσα, ἡ δ' ἀνάγκη τῆς ὥρας ἀπῆτει ἀπανταχοῦ τὴν ἐξ ἐτοίμου ἐνέργειαν μεγάλου ἀριθμοῦ στρατιωτῶν αὐτεπαγγέλτων· ἀλλ' ὅμως ἡ μερικὴ σύστασις τακτικοῦ στρατοῦ οὐδόπως ἐδυσκόλευε τὸν πόλεμον, διότι αἱ κατατάξεις ἐγίνοντο ἐκ τῶν νησιωτῶν, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀλλαχόθεν ἐρχομένων νέων, ὧν καὶ τὰ ἥθη διέφερον καὶ ἡ γύμνασις τοῦ ὅπλου ἦτο εἰς αὐτοὺς, ὡς ἀπείρους ὅπως, μία ἀνάγκη. Πλὴν, καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, βραγδαία ἐπῆλθεν ἡ βραδιουργία κατὰ τῆς συστάσεως αὐτοῦ, εἰ καὶ οὐδόπως ἐπεβάρυνε τὸν τόπον, ἢ διὰ μόνης τῆς τροφῆς· προσωπικότητες δὲ καὶ προλήψεις ἠνωμέναι ἐθυσίαζον ἐν συμφέρον ἐκ τῶν ἐθνικωτάτων.

Ἐν τοῖ Βερβένοις ὁ Ὑψηλάντης ἠρεύνησε διαφοροὺς τῶν ἐκεῖ συνηγμένων προκρίτων καὶ στρατιωτικῶν περὶ τῆς ἰδέας, ἣν ἂν εἶχον ἐσχηματισμένην διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ τόπου· ἤκουσε δὲ, τούτων μὲν θεωρούντων ὑφιστάμενον τὸ ἐν Καλτεζαῖς σύστημα καὶ πᾶσαν ἀποκρουόντων μεταβολὴν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Γερουσίας· ἐκείνων δὲ ἐπιζητούντων τὴν εἰσαγωγὴν ὀργανισμοῦ νέου καὶ παράνομα κηρυγόντων τὰ ἐν Καλτεζαῖς γενόμενα. Ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης αἵρεται δυστυχῶς ἡ σκηνὴ τῶν διενέξεων, ὧν ἡ μὲν σπορά ἐβρίφθη πρὸ ὀλίγου ἐν ταῖς Καλτεζαῖς, ἡ δὲ πρώτη βλάβησις ἄρχεται ἤδη ἐν τοῖς Βερβένοις.

Μέχρι τῆς ἐν Καλτεζαῖς συνελεύσεως τὰ πάντα διετέλουν ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ καὶ εἰρήνῃ, ἐκάστου ἐπασχολουμένου εἰς μόνον τὸν πόλεμον. Πρόκριτοι πρὸς ἀλλήλους καὶ στρατιωτικοὶ μετὰ προκρίτων συνείχοντο, εἰς σῶμα ἐν, ὑπὸ τὴν μίαν ἰδέαν, ὑπὸ τὴν μόνην ἀνάγκην τοῦ πολέμου. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τῶν πραγμάτων αἱ μερικαὶ δυσἀρέσκειαι ἤρχαντο ἐκ τῶν Καλτεζῶν· ἐν δὲ τοῖς Βερβένοις παρίστανται αὗται συστηματικώτεραι καὶ ἐξυφαίνονται γενικώτεραι, τῆς

ὑσπληγγος καταπεσούσης ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ Ὑψηλάντου. Ἰδίως δὲ, τῆς Ἀχαΐας πρόκριτοί τινες, ὡς μὴ συμπεριληφθέντες ἐν τῇ Γερουσίᾳ, δεινῶς ἔφερον τὴν προτίμησιν τοῦ Χαραλάμπου καὶ Κανακάρου, καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν γενομένων ἐπεθύμουν διὰ τοῦ Ὑψηλάντου, πρὸς ὃν καὶ ὑπαίνιζαν τὸ τοιοῦτο, θέλοντες αὐτὸν ἐκλεκτικὸν ὡς πρὸς τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα (α). Ὁ δὲ Ἀναγνωσταρᾶς, τὸν Κολοκοτρώνην μὲν πάντοτε προβάλλων ὡς ἀναγκαῖον μέλος, κυρίως δὲ ἑαυτὸν θέλων ἐν τῇ Γερουσίᾳ, οὐδόλως ὑπέφερε τὴν ἐν ταῖς Καλτεζαῖς ἀποτυχίαν· ἀκαθέκτου δὲ ὢν σπουδαρχίας ἄνθρωπος, μυρία ἐσπερμολόγει καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς ἐραδιούργει, συνιστῶν αὐτοὺς κατὰ τῶν προκρίτων. Συνεργὸς τούτου δραστήριος ἦν ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, οὐ μόνον ὡς ἀγέρωχος φύσει καὶ οὐδέποτε συμβιβαζόμενος μετὰ τῶν προκρίτων, ἀλλὰ καὶ ὡς κινδυνεύσας μέχρι ζωῆς ἐν τῇ Πιάνῃ παρὰ τοῦ Ἀναγνώστου Δεληγιάννου, καθ' ἧς ἐθριάμβευον ἡμέρας οἱ Τοῦρκοι τῆς Τριπόλεως. Ἀλλ' ὅμως τῷ Ἀναγνωσταρᾷ ἐβοήθει πρὸ πάντων ἡ ἐπαναστατικὴ ἐποχὴ, καθ' ἣν τὸ μὲν δημοτικὸν πνεῦμα ἀναπτύσσεται καθ' ὑπερβολὴν καὶ ὥσπερ πιτοπολὺ περιπίπτει ἐν καταστάσει ἀχαλινώτῳ, τυχοδιώκται δὲ πάσης ποιότητος καὶ τάξεως ἀναφαίνονται πολυπληθεῖς, ὡς οἱ μύκητες μετὰ τοὺς ὄμβρους. Ἐννοηθῶμεν δὲ, ὅτι τοιοῦτους οὐδόλως λογίζομεθα ἐκείνους, ὅσοι, καίτοι ἀφανεῖς πρότερον, προσωρίσθησαν ἐκ φύσεως δι' ὑπηρεσίας γενικὰς καὶ δι' ἔργα μεγάλα ἐν πρώτῃ δοθείσῃ περιστάσει.

Μέχρι τινὸς οὐδεμία ὑπῆρχε δυνατὴ ἐκ τοῦ συστάδην ἀντιπαράθεσις, διότι καὶ οἱ Γερουσιασταὶ τῶν Καλτεζῶν ὑπεστηρίζοντο παρὰ τοῦ Μαυρομιχάλου, καὶ οἱ στρατιωτικοὶ τῆς Πελοποννήσου διεμοιρίζοντο, οἱ μὲν κατὰ φρόνημα, ὡς ὁ Κολοκοτρώνης, οἱ δὲ κατὰ σύστασιν, ὡς οἱ Πετμεζαῖοι καὶ ἄλλοι συντεταγμένοι ὑπὸ τοὺς προκρίτους. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπρέσβευεν, ὅτι κληρὸς, πρόκριτοι καὶ στρατιωτικοὶ εἰσιν ὁ κύριος τρίπους τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὅτι ἐν τῇ καταστροφῇ τοῦ ἐνὸς τούτων μέρους συγκαταστρέφεται καὶ ἡ ἐπανάστασις. Καὶ τῶνόντι, οὔτε ἐν τῇ Πελοποννήσῳ μόνοι οἱ πρόκριτοι καὶ ὁ κληρὸς ἄνευ τῶν στρατιωτικῶν, εἰ καὶ προηγῆθησαν· οὔτε ἐν τῇ Στερεᾷ μόνοι οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἄνευ τοῦ κλήρου καὶ τῶν προκρίτων, εἰ καὶ προηγῆθησαν· οὔτε ἐν ταῖς νήσοις ὁ λαὸς ἄνευ τῶν προκρίτων, εἰ καὶ προηγῆθη, ἐπετύγγανον πρὸς τὴν ἐπανάστασιν. Τοιοῦτο ἔχων πο-

λιτικὸν δόγμα ὁ Κολοκοτρώνης, οὐδέποτε ἔβαψε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐν τῷ αἵματι οἰουδήτινος, καίτοι δυνάμενος, καὶ πολλάκις ἔσωσε τοὺς προκρίτους κινδυνεύοντας, ἐν ᾧ πολλάκις ἐπεδίωξαν οὗτοι τὴν κατὰστροφὴν τούτου. Ἐκτὸς δὲ τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν, οἱ στρατιωτικοὶ τῆς Πελοποννήσου οἱ μὲν πρὸ χρόνων μένοντες ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἦσαν ἤδη νεόφυτοι οἰονεῖ, μόλις ἀναλαμβάνοντες δυνάμεις ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν· οἱ δὲ ὑπὸ τοὺς προκρίτους διατελοῦντες πρὸ τοῦ πολέμου ἢ ὡς «κάποι» τῶν ἐπαρχιῶν, ἥτοι ἐθνοφύλακες, ἢ ὡς «μπρά-» «βοι» τῶν προκρίτων, ἥτοι σωματοφύλακες, προσηλοῦντο ὅλως πρὸς τούτους, τῆς ἐπαναστάσεως ἀρξαμένης, διότι δι' αὐτῶν ὠπλίσθησαν κατὰ τοῦ τυράννου, καὶ δι' αὐτῶν ἤλπιζον πρόοδον καὶ ὠφελείας, καθιστάμενοι ἀναγκαῖοι.

Ἐχρῆζον ἄρα οἱ περὶ τὸν Ἀναγνωσταρᾶν καὶ Δικαῖον ὑποστηρίξεως ἀνωτέρας, ὅπως ἀναπετάσῃ τὴν κατὰ τῶν προκρίτων σημαίαν, καὶ ὑποστηρίξεως τοιαύτης ἔτυχον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὑψηλάντου διὰ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου. Μετ' αὐτοῦ συνεδέοντο ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν, ὁ μὲν Δικαῖος ὡς περιληφθεὶς ἐν τῇ πρώτῃ τάξει τῶν θεμελιωτῶν ταύτης, ὁ δὲ Ἀναγνωσταρᾶς ὡς ἓνας τῶν γνωστοτέρων ἀρματωλῶν τῆς Πελοποννήσου, ἀμφοτέροι δὲ νοῦς ἐπιτήδειος ὄντες καὶ τολμηροὶ ἀπόστολοι. Ὁ Ἀναγνωστόπουλος εἶχε καρδίαν εὐθεῖαν καὶ πατριωτικὴν· ἀλλ' ἀμείλικτος ὢν πολέμιος τοῦ συστήματος τῶν προκρίτων, διεκρίνετο ἐπίμονος ἐπὶ τῶν ἰδεῶν, ἃς συνελάμβανεν ἅπαξ, μεγάλα φρονῶν καὶ μικρὰ δυνάμενος. Ἐξηγεῖται δ' ἐνταῦθα ἡ αἰτία, δι' ἣν ὁ Ὑψηλάντης ἀπέβη κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Ὑδρᾷ καὶ οὐχὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ. Μὴ ἔχοντες οἱ περὶ αὐτὸν ὠρισμένην πορείας γραμμὴν, διότι ἠγνόουν τὴν τότε κατάστασιν τῆς Πελοποννήσου, ἐμόρφωσαν τοιαύτην ἐν τῇ Ὑδρᾷ μετὰ τὰς ἀλληλογραφίας, ἃς προεκάλεσαν ἰδίως μετὰ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ Δικαίου. Τούτων δὲ τὴν πολιτικὴν, ὡς μόνην πατριωτικὴν καὶ κατὰλληλον ὑποστηριχθεῖσαν, καὶ ὡς μόνην ἀξιόπιστον, καθὼ μόνην σύμφωνον πρὸς τὰς ἀξιώσεις πρωτοπείρου πολιτικοῦ, θεωρηθεῖσαν, ἀπεδέχθη ὁ Ὑψηλάντης, ἀκούων μὲν περὶ τοῦ Κολοκοτρώνου ὡς ἀσπαζομένου ἐπίσης αὐτὴν, γνωρίζων δὲ περὶ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ Δικαίου, ὡς ἀντιπροσωπευσάντων παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ Ὑψηλάντῃ τὴν Πελοπόννησον ἐπὶ τῆς ἐταιρίας.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη κατὰ τῶν προκρίτων σύστασις, ἥς ἀ-

ποτέλεσμα ἦσαν καὶ ἡ ψυχρὰ ἐν τῷ πλοίῳ, ὡς προείπομεν (α), ὑποδοχὴ αὐτῶν καὶ αἱ ἐν Βερβένοις ἀποποιήσεις τῶν γενομένων περὶ συστήματος προτάσεων. Τὸν Ὑψηλάντην ἠδίκησαν οἱ περὶ αὐτὸν, διότι ἐπεβάλλοντο, ἵνα καταστήσωσιν αὐτὸν εἰς ἀλλοτριότητα πρὸς τοὺς προκρίτους, καὶ ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς ἐθνάρχου, οἷος ὡμολόγητο κοινῶς, κατεβίβαζον εἰς τὴν ταπεινὴν θέσιν σημαιοφόρου στρατιωτικῆς φατρίας. Τὴν πατρίδα ὡσαύτως ἠδίκησαν οἱ ἴδιοι, διότι ἡ ἔλλειψις συνδέσμου πιστοῦ καὶ ὁ κομματικὸς διαμελισμὸς ἐξησθέnei τὸν πόλεμον, ἀπώθει πᾶσαν ἄλλην ἐνέργειαν σωτήριον καὶ μετέβαλλε τὴν ἐπανάστασιν εἰς ἀγῶνα λογομαχιῶν καὶ ἐρίδων ὀλεθρίων. Πρωτίστη ὦν ἐθνικὴ ἀνάγκη, ὁ σύνδεσμος οὗτος ἀπητεῖτο, καθ' ὅσον οἱ πρόκριτοι, ἀφ' ὧν οὐκ ἔλειπον καὶ νοῦς πολὺς καὶ πνεῦμα ραδιοῦργον καὶ μέσα, ἐρρίζωμένην εἶχον ἐπιβρόχην ἐν τῷ τόπῳ ὡς ἐκ τοῦ παρελθόντος, καὶ διακλαδώσεις συγγενειῶν καὶ δημιουργημάτων οὐ τὰς τυχοῦσας. Ἀλλὰ, καὶ ὑπὸ τὴν ἡθικὴν ἔποψιν ἐξεταζομένης τῆς θέσεως αὐτῶν, τίς, ἐρωτῶμεν, ἐδικαίου λόγος τὴν τοιαύτην σύστασιν, ὅτε ἄνευ τῶν προκρίτων οὐδεὶς ἐκινεῖτο πόλεμος κατὰ τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἄνευ τῆς Πελοποννήσου οὔτε Στερεὰ, οὔτε Αἰγαῖον ἐτόλμων ποτὲ κατὰ τοῦ τυράννου; Ἡ ὥθησις τῶν Φιλικῶν, ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἡ ἀνάκτησις τοῦ Σουλίου, τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἡ ἐν τῇ Λακωνίᾳ ἐξοδος τοῦ Κολοκοτρώνου, τὸ τολμηρὸν τοῦ Δικαίου, αἱ ῥωσικαὶ διενέξεις μετὰ τῆς πύλης, καὶ ὑποπτα μέτρα τῆς ἐν Πελοποννήσῳ τουρκικῆς ἀρχῆς, ἐν γένει τὸ ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ πνεῦμα, καὶ ἐν μέρει ἡ γενομένη ἐν Κωνσταντινουπόλει προδοσία τοῦ Ἀσημάκη Θεοδώρου, ἐξεβίασαν ἀληθῶς τὰ πράγματα· ἀλλ' ἡ πρώτη κατὰ τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα κίνησις, ὁ πρῶτος δίκαιος ἔπαινος καὶ ἡ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη ὀφείλονται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, οἵτινες, εἰ καὶ ὑπρέτουν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν, ἠσπᾶσθησαν εἰλικρινῶς τὸ μυστήριον τῆς ἐπαναστάσεως ὀργανιζομένης, ἐξετέθησαν ἐν τοῖς πρώτοις σηματοφορήσαντες κατὰ τῆς τυραννίας, καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτῶν ἐνέπνευσαν κοινὸν πρὸς τὸν πόλεμον θάρρος.

Ἐν τοῖς Βερβένοις οὕτω οἱ μὲν ἐζήτουν τὴν πτώσιν τοῦ συστήματος τῶν Κατεζῶν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς νέου ὀργανισμοῦ, ἵνα καταβάλωσι τὸ στοιχεῖον τῶν προκρίτων· οἱ δὲ ἐπέμενον συνηγοροῦντες ὑπὲρ τοῦ συστήματος αὐτοῦ, ὅπως μὴ ὑπερισχύσῃ τὸ στοιχεῖον τῶν

στρατιωτικῶν. Ἄλλ' οἱ μὲν πρῶτοι εἶχον θάρσος μέγα, διότι σημαίαν ἔφερον τὸν Ὑψηλάντην, συγκεντρώνοντα ἑαυτῷ βαρύτητα οἰκογενειακὴν, σημασίαν στρατιωτικὴν ὡς ἐκ τῆς ἀρχηγίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἐλπίδας δὲ μεγάλας περὶ βοηθείας ῥωσικῆς, ἰδέας μεγάλας περὶ χρηματικῶν μέσων, τὸν πολλὸν ὅμιλον τῶν Φιλικῶν, τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀνάγκην μιᾶς ἀνωτάτης διευθύνσεως· οἱ δὲ δεύτεροι κατείχοντο ὑπὸ φόβου καὶ ἀνησυχίας σπουδαίας διὰ τε τὸ ἀόριστον τῶν πραγμάτων ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς ἀγνοουμένης ἔτι τῆς ἀπὸ 8 ἰουνίου ἀποτυχίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, καὶ τὰς δημεγερτικὰς τάσεις τοῦ Ἀναγνωσταρά, τοῦ Δικαίου καὶ ἄλλων. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς οἰκονομοῦντες τὸ παρὸν καὶ ἀσφαλείας θηρεύοντες διὰ τὸ μέλλον, ἔπεισαν οὗτοι τὸν Μαυρομιχάλην, ὥπως ἀποχωρήσῃ τῆς προεδρείας τῆς Γερουσίας, προσενεγκόντες ταύτην τῷ Ὑψηλάντῃ. Ἠλπισαν οὕτω, ὅτι παραλαμβάνοντες τὴν σημαίαν, ἐνισχύουσιν ἑαυτοὺς καὶ τὸ σύστημα τῶν Καλτεζῶν, καὶ κατορθόνουσι τὴν διάλυσιν τῶν ἐναντίων, μενόντων τοῦ λοιποῦ ἀκεφάλων. Ἄλλ' ἡ προσφορὰ αὕτη, εἰ καὶ μεγάλης ἦτο σημασίας, ἀπεκρούσθη ὡς μὴ συμβιβάζομένη οὔτε πρὸς τοὺς σκοποὺς τῶν ἐναντίων τούτων, οὔτε πρὸς τὰς περὶ στρατιωτικῆς ἀρχηγίας ἀξιώσεις τοῦ Ὑψηλάντου. Μετὰ δὲ τοῦτο οἱ Γερουσιασταὶ τῶν Καλτεζῶν, ἐκ δευτέρου ἀποπειρώμενοι, παρεκάλεσαν τὸν Ὑψηλάντην, ἵνα συνυπογράψῃ καὶ τὰς προτάξεις τοῦ σώματος, καίτοι μὴ δεχόμενος τὴν προεδρείαν, καὶ προληφθῇ οὕτω ἡ ἀπειλοῦσα τὰ πράγματα παραλυσία· οὐδὲν ὅμως κατωρθώθη καὶ πάλιν· ἡ δὲ διπλῇ αὕτη ἀποποίησης, γενομένη λόγῳ τοῦ παρανόμου τῆς συστάσεως τῆς Γερουσίας, προσέβαλε κατὰ πολὺ τὰς φιλοτιμίας τῶν προκρίτων καὶ τὰ πράγματα ἡρέθισεν ἐπὶ τὸ σπουδαιότερον.

Ἐν τοιαύτῃ τῶν πνευμάτων καταστάσει ὁ Ὑψηλάντης προέτεινεν ὀργανισμὸν περὶ τῆς Πελοποννήσου νέον (α), δι' οὗ ἐσθεννύετο μὲν τὸ παρελθόν, ἀντικαθίστατο δὲ ἡ Γερουσία τῶν Καλτεζῶν παρ' ἄλλου σώματος, τῆς Βουλῆς, καὶ συνεκέντροῦτο ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, ἥ, τε κατωτέρα καὶ ἀνωτέρα, εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς προσώπου. Περὶ ἀρχιστρατηγίας καὶ στρατιωτικοῦ κανονισμοῦ οὐδεὶς ἐγένετο λόγος, ὡς θεωροῦντος αὐτὴν τοῦ Ὑψηλάντου ἀδιαφιλονείκητον. Οὕτως ἐξηγηθέντος αὐτοῦ, οἱ πρόκριτοι συνησπύσθησαν ἔτι μᾶλλον, βλέποντες σοβαρὰ τὰ πράγματα· οἱ δὲ τῆς Ἀχαΐας, εἰ καὶ πρότερον ὑπεβοή-

θουν τῷ Ὑψηλάντῃ, συνετάγησαν ἤδη μετὰ τῆς Γερουσίας λόγῳ πελοποννησιασμοῦ, καὶ μέλη ταύτης ὠνομάσθησαν ὅ, τε μητροπολίτης Πατρῶν Γερμανὸς καὶ ὁ Ἀσημάκης Ζαήμης, προστεθέντος συγχρόνως καὶ τοῦ Γεωργίου Παγωνοπούλου κατὰ θέλησιν τοῦ Μαυρομιχάλου. Διὰ πολλῆς δ' ἐτοιμότητος ἐσχεδιάσθη ὀργανισμὸς ἄλλος (α) ἀντιθέτων βάσεων, καὶ ὑπεβλήθη τῷ Ὑψηλάντῃ πρὸς ἔγκρισιν διὰ τοῦ Βάμβα. Ὑπεγράφοντο δ' ἐν αὐτῷ ἄλλοι τε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης.

Ἐπόμενον ἦτο, ὅπως ἀποδοκιμάσῃ καὶ ὁ Ὑψηλάντης τὸν προβληθέντα παρὰ τῶν προκρίτων ὀργανισμὸν, ὡς οὐδεμίαν παραχωροῦντα αὐτῷ ἐξαιρετικὴν ἀρμοδιότητα πολιτικὴν, ἢ μόνον τὸν τίτλον τοῦ προέδρου καὶ μίαν ἀφηρημένην ἰσότητα μετὰ τῆς Γερουσίας. Ἄλλ', ὅ, τι ἔφερεν ἀνωμαλίαν πολλοῦ λόγου καὶ μεσότοιχον δυσυπέρβλητον, ἦτο ἡ βεβαιωθείσα ἤδη σύμπνοια τοῦ Κολοκοτρώνου μετὰ τῶν προκρίτων, δι' ἧς ἀνηροῦντο ὡς ψευδεῖς αἱ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην γενόμεναι παραστάσεις τοῦ Ἀναγνώσταρα, Δικαίου καὶ Ἀναγνωστοπούλου. Ἀληθῶς, ὁ Κολοκοτρώνης ἐδείκνυτο μὲν φίλος προσωπικὸς, οὐκ ἦν ὅμως καὶ ὁπαδὸς πολιτικὸς, τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐδείκνυτο φίλος, διότι ἐθεώρει αὐτὸν ὡς ἐν ἀντιζύγιον κατὰ τῆς ἰσχύος τῶν προκρίτων, μὴ θέλων καὶ τούτων οὔτε τὴν ὑπεροχὴν, οὔτε τὴν καταστροφὴν· οὐκ ἦν δ' ὁπαδὸς, διότι πολιτικῶς μὲν πᾶν ἄλλο, ἢ τὸν Ἀναγνώσταρα, Δικαῖον καὶ Ἀναγνωστόπουλον ἠνείχετο ὡς Μέντορας τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἰσχύοντας ἐν τοῖς πράγμασι κυριολεκτικώτερον δέ, ἡξίου ἐαυτῷ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς Πελοποννήσου ἐν πάσῃ δεξιᾷ περιστάσει, διότι τὸ σύστημα τῆς ἰσορροπίας ἀσπαζόμενος ἀπὸ σκοποῦ, οὐκ ἐφοβεῖτο μὲν, ὡς οἱ πρόκριτοι, ἐκ τῆς πρωτίστης ὑπεροχῆς τοῦ Ὑψηλάντου ἐπὶ τῶν πολιτικῶν, ἐφοβεῖτο ὅμως τὴν στρατιωτικὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἤθελε τοὺς προκρίτους ἀντιζύγιον κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ὡς πρὸς τὰ στρατιωτικὰ, ὅπως ἀποβῇ ποτε ἐκ τῆς διαμάχης τῶν δύο μερῶν « τοῦ τρίτου τὸ διαφερόμενον ». Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ διέκειτο ἕτοιμος πάντοτε, ἵνα ὑπερασπίσῃ παρρησίᾳ ἢ τὸν Ὑψηλάντην, ἢ ἐπετίθεντο ἐνόπλως οἱ πρόκριτοι ἐναντίον τούτου, ἢ τοὺς προκρίτους, ἢ παρ' αὐτοῦ ἐκινδύνευον. Ἰδοὺ ὁ λόγος, δι' ὃν περιοδικῶς ἐδάναζε μὲν τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τούτων ἢ ἐκείνων, ἀλλ' οὐδέποτε παρεχώρει αὐτὴν ἀπολύτως.

Οἱ δὲ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν Πελοποννησίων προκρίτων ὀργανισμοί, μίγμα ὄντες ἀκαταλογίστου ἀνωμαλίας, ἐμφαίνουσι τὴν περὶ τὰς νομικὰς γνώσεις καὶ διατάξεις κατάστασιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁμοίας τινὲς, καίτοι μὴ ταυτοτάτης, ἐμελλε παρουσιάσαι τὸ θέαμα καὶ ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ πρώτη συγκροτηθεῖσα ἐθνοσυνέλευσις, εἰ ἔλιπεν ὁ χειραγωγήσας τὴν σύνταξιν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου καὶ τῶν ψηφισμάτων Βικέντιος Γαλήνας. Κατ' ἐξίρσεις ὅμως πάσης τοιαύτης παρρησίᾳς, ἐβεβαιώθησαν τὸ πνεῦμα καὶ αἱ ἀπαιτήσεις ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ποῦ ἔτεινον καὶ πῶς ἐξετυλίσσοντο. Καὶ

Πρῶτον· συμφωνοῦντες περὶ τῆς βάσεως διὰ τοῦ συστήματος τῶν ἐφορειῶν, διεφώνουν ὡς πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὸν τίτλον τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας, θέλοντες ὁ μὲν Ὑψηλάντης ἐφορείας καὶ Βουλὴν ἀπροσδιορίστου διαρκείας, οἱ δὲ πρόκριτοι ἐφορείας καὶ Γερουσίαν ἐνιαυσίας.

Δεύτερον· ὁ Ὑψηλάντης λέγων Βουλὴν ἢ ἐθνικὴν Βουλὴν, καὶ οἱ πρόκριτοι λέγοντες Γερουσίαν, τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἐνόουν· διέφερον ὅμως, καθόσον ὁ μὲν πρῶτος κατήργει τὸ σύστημα τῶν Καλτεζῶν, οἱ δὲ δεύτεροι ἐτροποποιοῦν μόνον τοῦτο.

Τρίτον· ὁ Ὑψηλάντης ἤθελεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν συγκέντρωσιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας « διὰ τῆς ἐγγράφου ὑποσχέσεως τῶν ἐφόρων » καὶ διὰ τῆς ἐπικυρώσεως τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς », ἀφ' ἧς ἀπέβρζον καὶ « *Γενικοὶ Θησαυροφύλακες* (ἤτοι ὑπουργοὶ) καὶ *Κριταὶ πολιτικοί* »· οἱ δὲ πρόκριτοι ἀντέτασσον τὴν ἰσορροπίαν, « εἰς » *τρόπον* ὥστε μῆτε ἡ Γερουσία νὰ ἐνεργῇ τι χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Πρίγκιπος, μῆτε ὁ Πρίγκιψ χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῆς Γερουσίας »· ἐπομένως « τὴν ἐπικύρωσιν τῶν γενικῶν ἐφόρων » τῶν ἐπαρχιῶν ἀνέθετον ἐξίσου τῷ Ὑψηλάντῃ καὶ τῇ Γερουσίᾳ » καὶ ἐνταυτῷ ὡς « *Ἀνώτατον Κριτήριον* » προσδιώριζον τοῦτον καὶ ἐκείνην. Ἰσορροπία τοιαύτη ἦτο βεβαίως ἐπισφαλὴς λίαν, κυκεὼν αὐτόχρημα, ὡς εἰς οὐδένα τελευτῶσα ὅρον καὶ τὴν κοινὴν προκαλοῦσα ἀναρχίαν ὡς ἐκ τῆς ἰδιορρυθμίας καὶ τῶν μερικῶν ἀντιπράξεων· ὠμολόγει ὅμως διὰ τοῦ πασιφανεστέρου τρόπου, ὅτι οἱ πρόκριτοι ἀφῆρουν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, ὅ,τι παρεχώρουν διὰ τῆς δεξιᾶς πρὸς τὸν Ὑψηλάντην.

Τέταρτον· ἐν τῷ ὁ Ὑψηλάντης ἀνέθετε τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐφόρων « πρὸς τοὺς προκρίτους ἐκάστης πόλεως », οἱ πρόκριτοι ἐξ ἐναντίας προέτειναν ταύτην καθαρῶς δημοτικὴν: « *Ὁ λαὸς ἐκάστης ἐπαρχίας*

... καὶ ἐκλέξῃ . . . » Προκατελάβανον οὕτω μίαν πρόφασιν καὶ ἐν ὅπλῳ καθ' ἑαυτῶν, δημοκοποῦντες μὲν κυρίως, ἀλλὰ συμμορφούμενοι πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ τὸ δίκαιον.

Πέμπτον· ἀνεγνώριζον τὸν Ὑψηλάντην πρόεδρον, καὶ παρεχώρουν αὐτῷ διπλὴν ψῆφον, τὸ δ' ἔγκυρον τῶν ἀποφάσεων τοῦ σώματος ἐστήριζον ἐπὶ τῆς πλειονοψηφίας. Ἀλλὰ τί ἐσήμαινον πρόεδρος ὁ Ὑψηλάντης καὶ προηγούμενος ὁ Μαυρομιχάλης; Ἐν τοῖς μοναστηρίοις μόνον λέγονται ἡγούμενοι καὶ προηγούμενοι, τῶν δευτέρων οὐδεμίαν ἐχόντων ἐνεργητικὴν σημασίαν. Ἄλλος δ' ἂν εἴη λόγος, εἰ ἐνοεῖτο ὁ Μαυρομιχάλης πρῶτος τῶν μελῶν τῆς Γερουσίας, κατὰ τὴν ἐν ταῖς δημοσίαις τελεταῖς ἐθιμοταξίαν τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν σωμάτων, ὅτε οὐδόλως προέκειτο λόγος περὶ ἀντιπροεδρείας. Ὅπως δ' ἂν ἔχη, αἴρεσις τοιαύτη, οἰκονομοῦσα βεβαίως τὴν προσωπικὴν φιλοτιμίαν τοῦ Μαυρομιχάλου, ἔφρεν ἐν ἑαυτῇ τὸ σπέρμα καθαρᾶς παραλυσίας.

Ἀντίθετον οὕτω βαδίζοντες ὁδὸν καὶ ὁ Ὑψηλάντης καὶ οἱ πρόκριτοι, οὐδεμίαν ἐδείκνυνον συμβιβασμοῦ τάσιν, ἢ τρόπον. Ὁ μὲν ἐθεώρει τὴν συγχέντρωσιν ὡς μόνον σωτήριον μέσον ἕνεκα τῆς ἀνάγκης, ἣν ὁ πόλεμος ἐπέβαλλε· οἱ δὲ ἤθελον τὴν διανομὴν τῆς ἐξουσίας, διότι ἐφοβοῦντο τὴν διὰ τοῦ Ὑψηλάντου ὑπεροχὴν τοῦ στρατιωτικοῦ στοιχείου ἐν ἐποχῇ τοιαύτῃ. Ἀλλὰ καὶ ὁ πρῶτος ἀδύνατος ἦτο πρὸς τὸ ἐπιβληθῆναι ἀπ' εὐθείας, διότι καὶ Μαυρομιχάλης καὶ Κολοκοτρώνης ἤνοῦντο μετὰ τῶν προκρίτων· καὶ οὗτοι ἀπέφευγον τὰ ἄκρα, ὑπ' ὅψιν ἔχοντες τὸ μέλλον, τὸ κοινὸν πνεῦμα καὶ τοὺς δημεγέρτας. Ἐὰν ὁ Ὑψηλάντης ἠκολούθει τὴν μέσσην ὁδὸν, προελάμβανε πᾶσαν ἀντίδρασιν, καὶ διὰ κοινῆς θελήσεως ἐνομιμοποιεῖτο ἐπὶ τῆς περιωπῆς, ἣν ἀπῆτουν ἀληθῶς αἱ ἐπικείμεναι ἀνάγκαι. Μάλιστα δὲ, ἵνα μὴ καταστῇ ὁ ἄκμων τῶν ἀντικειμένων μερῶν, σφυρηλατούμενος ἢ ὑπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ, ἢ ἐὰν συνεδέετο μετὰ τῶν προκρίτων, ἢ ὑπὸ τῶν προκρίτων, ἐὰν συνετάσσετο μετὰ τοῦ στρατιωτικοῦ, ὥφειλεν, ἵνα πολιτευθῇ ἐξίσου πρὸς ὅλους καὶ διασκεδάσῃ οὕτω τὸ σπουδαρχικὸν πνεῦμα τούτων καὶ ἐκείνων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν πρὸς οὐδένα τῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου ἐφικτὴ ἦτο ἡ ἀνωτάτη ἀρχηγία, διότι καὶ στρατιωτικοὶ καὶ πρόκριτοι, δυσσύμβατοι πρὸς ἑαυτοὺς, προετίμων ἐν πρόσωπον διαφερούσης οἰκογενείας καὶ ἀποστολῆς, ξένον ὢν τῶν τοπικῶν ἀντιποιήσεων καὶ διενέξεων. Γνωρίζομεν, ὁπόσω οἱ πρόκριτοι ἰδίως οὐχ ὑπέφερον οὔτε τὴν πρόοδον τοῦ Κολοκοτρῶ-

νου (α), οὔτε τὸν Δικαῖον ἐνεργοῦντα ἐν ἐνόματι τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἤτοι ὡς «ἀντιπρόσωπον τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου» (β). Γνωρίζομεν ὡσαύτως, ὅποσα συνέβησαν τῷ 1822, ὅτε ἀνηγορεύθη παρὰ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἀρχιστράτηγος ὁ Κολοκοτρώνης.

Μεθ' ὅλα δὲ ταῦτα, συμβιβαστικώτεροι ἤδη γινόμενοι οἱ πρόκριτοι, ἕκαμον ἐν τῷ ὀργανισμῷ αὐτῶν τὴν ἀκόλουθον προσθήκην περὶ τῆς διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων, μὴ ὀνομάζοντες μὲν ἀρχιστράτηγον τὸν Ὑψηλάντην, συνιστῶντες δὲ παρ' αὐτῷ ἐπιτροπὴν τριμελῆ, ὡς ἀκολουθῶς.

«Προσθήκη καὶ δευτέρα πρότασις τοῦ Λαοῦ.

«Α'. Οἱ Γερουσιασταὶ νὰ ἐκλέξωσι τρία ὑποκείμενα, ἢ ἐκ τῶν μελῶν των ἢ ἐκ τῶν ἄλλων πατριωτῶν, ἄξια, τὰ ὁποῖα νὰ παρευρίσκωνται μετὰ τοῦ ὑψηλοτάτου Πρίγκιπος, προεδρεύοντος εἰς αὐτὰ μὲ μίαν ψῆφον περισσότερον, καὶ ἐκ συμφώνου νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ διοικῶσιν ὅλα τὰ πολεμικὰ κινήματα, πολιορκίας, ἐφόδους καὶ λοιπά· νὰ ἐπέχωσι τὸν τόπον τοῦ Γενικοῦ Διοικητηρίου καὶ Κριτηρίου τῶν πολεμικῶν· καὶ παρομοίως νὰ διατάξωσι καὶ εἰς ὅλα τὰ στρατεύματα Κριτήριον πολεμικὸν ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον ἐκάστου καὶ ἐντίμους καπετανέους· καὶ οἱ ἔνοπλοι, εἰς ὅσα προσκρούσουν εἰς τὸ καθήκον τῶν πολεμικῶν χρεῶν των, νὰ παιδεύωνται παρ' αὐτῶν κατὰ τοὺς πολεμικοὺς νόμους.

«Ὁ κρινόμενος ἔνοπλος παρὰ τοῦ μερικοῦ Κριτηρίου τοῦ στρατοπέδου του, εἰ μὲν καταδικασθῇ εἰς θάνατον, νὰ γίνεταί πρῶτον ἀναφορὰ τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς κρίσεως εἰς τὸ ἀνώτατον Κριτήριον, διὰ νὰ ἀνακρίνεται παρ' αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀποφάσεώς των νὰ ἐκτελῇται ἡ κεφαλικὴ τιμωρία.

«Ὁ Πρίγκιψ καὶ οἱ τρεῖς διορισθησόμενοι παρ' αὐτῷ πατριῶται νὰ ἐξακολουθοῦν καὶ νὰ ὑπόκεινται εἰς τὴν τάξιν τῶν πολεμικῶν νόμων, καὶ νὰ ᾔναι ὑπόχρεοι νὰ δώσουν περὶ πάντων λόγον.

«Καὶ τοῦτο τὸ σύστημα παρομοίως θέλει μὲν μετὰ ἓνα χρόνον εἰς τὴν ἀνάκρισιν καὶ σκέψιν τοῦ λαοῦ».

Ὁ Ὑψηλάντης ἀπηύθυνε τότε πρὸς τοὺς προκρίτους διὰ τοῦ Βάμβα τὴν ἀκόλουθον ἐρώτησιν : «Ὅπόθεν θέλουσιν ἐκλεχθῇ οἱ τρεῖς ἑτασταί, ἐκ τοῦ πολιτικοῦ ἢ ἐκ τοῦ πολεμικοῦ συστήματος ; Ἄν ἐκ

» τοῦ πολεμικοῦ, εἶναι περιττὴ ἢ ἀπ' αὐτοὺς ἐκλογὴ τούτων· καθότι
 » χρέος ἐνὸς ἀρχιστρατῆγου εἶναι τὸ νὰ προσκαλῇ εἰς συμβούλιον τοὺς
 » ἀρχηγούς τῶν ἀρμάτων καὶ νὰ συσκέπτεται περὶ τοῦ σχηματισμοῦ
 » πολιορκίας, μάχης, ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου. Ἐὰν δὲ ἐκ τοῦ πολι-
 » τικοῦ, νὰ τοὺς ὀνομάσωσι, διὰ νὰ ἰδῇ, ὅποιοι εἶναι οἱ ἄξιοι τοιού-
 » του ἐπαγγέλματος». Συγχρόνως δὲ ἔγραψε πρὸς τοὺς προκρίτους :
 « . . . Τὴν Γερουσίαν, ἐν ᾗ ὑπάρχει, σέβομαι καὶ ὑπερασπίζομαι,
 » ἐπειδὴ τὸ κοινὸν συμφέρον ἀπαιτεῖ νὰ τὴν ἔχω ἀχώριστον τῆς στρα-
 » τηγίας μου. Ἡ πολιτικὴ λαιπὸν καὶ στρατηγικὴ δύναμις πρέπει νὰ
 » συμβοηθῶνται· διὰ τὰς περιστάσεις ὅμως ἐκάστη νὰ ἔχῃ τὰς ἐνερ-
 » γείας τῆς ἐλευθέρας, διὰ νὰ ἐκτελῶνται τὰ ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτη-
 » ρίας προσταττόμενα δραστηκώτερον καὶ ταχύτερον»· καὶ ἀνθυπέ-
 βαλε, παραιτούμενος ὅλως τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος, τὰ ἀκόλουθα
 ἄρθρα.

« Α'.

« Ὁ ἀρχιστράτηγος, ὅταν κρίνῃ εὐλογον νὰ στείλῃ ἓνα καπιτά-
 νιον, διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν τωρινὸν ἐχθρὸν, ἢ διὰ νὰ φυλάξῃ ἓνα τό-
 πον μέσα εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἢ διὰ νὰ πάρῃ ἓνα κάστρον, δὲν ἔ-
 χει εἰς τοῦτο χρέος νὰ συμβουλευέται τὴν Γερουσίαν, οὔτε συμφέ-
 ρει διὰ τὸ κοινὸν καλὸν, ἀλλὰ νὰ ὀδηγῇ τὰ στρατεύματα κατὰ τοῦ
 ἐχθροῦ ἐλευθέρως.

« Β'.

« Ὅταν ἓνας καπιτάνιος ἢ στρατιώτης παῖσῃ, ὁ ἀρχιστράτηγος
 ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸν εὐγάλῃ ἀπὸ τὴν ἀξίαν του ἢ στρατιωτικὴν
 τάξιν, καὶ νὰ κάμῃ κριτήριο πολεμικόν, συνιστάμενον ἀπὸ τιμιω-
 τάτους καπιτάνους, καὶ κατὰ τὸ παῖσμά του νὰ λαμβάνῃ τὴν παι-
 δεῖαν.

« Γ'.

« Ὁ ἀρχιστράτηγος δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ παιδεύσῃ κανένα πα-
 τριώτην, οὔτε τὴν κατάστασίν του νὰ συνάξῃ, οὔτε τὴν τιμὴν του
 νὰ ἐγγίσῃ, παρὰ ἡ Γερουσία πρέπει νὰ κρίνῃ κατὰ νόμους καὶ κατὰ
 τὴν δικαιοσύνην, καὶ νὰ ἀποφασίζῃ τὴν δικαίαν τιμωρίαν.

« Δ'.

« Ὁ ἀρχιστράτηγος νὰ μὴν ἔχῃ τὸ δικαίωμα, χωρὶς τὴν συγκα-

τάθῃσιν καὶ ψῆφον τῆς Γερουσίας, νὰ κινήσῃ ἔξω τῆς Πελοποννήσου στράτευμα πελοποννησιακόν.

«Ε΄.

«Ὅνομάζει καὶ δέχεται νὰ λέγεται Γερουσία, ἐν ὅσῳ νὰ συστηθῇ ἡ Βουλὴ τοῦ ἔθνους».

Ἀλλὰ τὰ πάντα μάταια ἦσαν. Ὁ ἐρεθισμὸς καὶ τὰ παράπονα τῶν μερῶν ἐξωγκώθησαν ἤδη. Οἱ Γερουσιασταὶ καὶ οἱ πρόκριτοι ἐπέμενον, ἐφ' ὧν ἔγραψαν, καὶ παρεκάλουν τὸν Ὑψηλάντην, ὅπως ὑπογράψῃ μόνον, καὶ οὐδὲν πλέον, αὐτοὶ ἀναδεχόμενοι τὴν ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ εὐθύνην. Ὁ Ὑψηλάντης, ἐπίσης ἀντεπιμένων, ἀπεκρίθη πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τέλους ἐγγράφως τὰ ἀκόλουθα :

«*Πρῶτον, δὲν ἠμπορῶ νὰ ὑπογράψω πολίτευμα ἐναντίον τοῦ κοινωφελοῦς σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς μου.*

«*Δεύτερον, μὴτε εἰς τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρά μου, μὴτε εἰς τὸν ἀτομικόν μου εἶναι πρέπον νὰ ὑπογράψω καὶ νὰ μὴ θυλάξω καὶ*

«*Τρίτον, δὲν νομίζω συμφέρον τὸ νὰ ὑπόκειμαι κατὰ τὰ στρατιωτικὰ εἰς τὰς γνώμας τῶν ἄλλων.*

Τὴν τελειωτικὴν ταύτην ἀπάντησιν ἐνεχείρισε τοῖς προκρίτοις συνηγμένοις ὁ Καντιώτης, προσειπὼν : «*Εἶμαι διωρισμένος νὰ σᾶς εἰ-*»
 «*πῶ, ἢ ὑπογράφετε εὐθὺς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ Πρίγκιπος, ἢ, μὴ*»
 «*ἡγομένου τούτου, ἀναχωρεῖ αὐτὸς, καὶ μετ' ὀλίγον δώδεκα χι-*»
 «*λιάδες Ῥώσων ἔρχονται ἐδῶ, καὶ βλέπετε τότε, ποῖα τύχη σᾶς*»
 «*περιμένει.*» Ἀπειλὴ τοιαύτη ἤρμοζεν ἴσως πρὸς ἀνθρώπους ἀγροίκους ὅλως πραγμάτων, καὶ μᾶλλον πρὸς ἄτομα οὐδεμιᾶς προσωπικῆς φιλοτιμίας. Τότε ὁ μὲν Ἀσημάκης Ζαήμες παρετήρησε πρὸς τὸν Καντιώτην, εὐχηθεὶς : «*Εἶθε νὰ ἔλθωσιν οἱ Ῥῶσοι, καὶ ἅς σκο-*»
 «*τώσουν πρῶτον ἐμένα ! φθάσει νὰ σωθῇ ἡ πατρίς.*» ὅλοι δ' ὁμοῦ ἔδοσαν τὴν λακωνικὴν ταύτην ἀνταπάντησιν : «*Ἢ ὑπογράφει ὁ Πρίγκιψ τὸν ὀργανισμὸν, ἢ ἅς ἀκολουθήσῃ, ὅπως θέλῃ.*» Ὁ Ὑψηλάντης ἀκούσας ταῦτα, ἐγκαρδίως ἐδήχθη.

Θορυβῶδης ἐντεῦθεν προέβη ἡ σκηνὴ τῶν Βερβένων. Ἐγκαλοῦντες καὶ ἀντεγκαλούμενοι ἐπὶ ἀντιπατριωτισμῷ, προπηλακίζοντες καὶ ἀντιπροπηλακίζόμενοι ἐπὶ τυραννικοῖς σχεδίοις, ὑβρίζοντες καὶ ἀνθυβριζόμενοι ἐπὶ ἰδιοποιήσει ἄλλοτρίων δικαιωμάτων, ἄλλα τε καὶ, τὸ χεῖριστον, ἀπειλὴν σφαγῶν, ἰδοὺ ὅ,τι ἐχαρακτήριζεν ἤδη τὸ ἦθος καὶ

τὴν γλῶσσαν τούτων καὶ ἐκείνων. Ὅπισθεν τῆς τοιαύτης σκηνῆς ἐνόμιζέ τις ἰστάμενον τὸν ἄνθρωπον ἐνὸς τολμήματος· ἀλλ' οἱ μὲν πρόκριτοι καὶ οἱ μετ' αὐτῶν στρατιωτικοὶ ὑπῆρχον ἐν παθητικῇ ὁλῳς θέσει· ὁ δὲ Δικαῖος καὶ Ἀναγνωσταρᾶς, καὶ ἂν ἔτυχον φύσεως, ὁ μὲν πρῶτος τολμηρᾶς, ὁ δὲ δεύτερος αἵματοχαροῦς, οὐκ ἦσαν ὅμως καὶ οἱ ἄρμόδιοι πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, ὡς μὴ ἔχοντες βacrύτητα γενικὴν καὶ στρατιωτικὴν δύναμιν ἀποχρῶσαν. Μόνος δ' Ὑψηλάντης ὑπετίθετο δυνάμενος τοιοῦτό τι· ἀλλ', ὡς ἄνθρωπος ἀρετῆς καὶ πραότητος, κατ' οὐδένα ἡνείχετο τρόπον τὴν ἀλληλοκτονίαν, καὶ διὰ τοῦτο περιωρίσθη παραπονεθεὶς πρὸς τοὺς προκρίτους οὕτως· *«Δὲν ἦλπιζόν ποτε τόσῃν ἐπόνοιαν καὶ ἰσχυρογνωμίαν ἐναντίον μου, ἔν ᾧ κατὰ πάντα θεῖον καὶ ἀνθρώπινον λόγον χρεωστῶ γὰ ἡμῶν»* ὁ ἀπαθέστερος ὑπερασπιστῆς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους».

Ἐντεῦθεν δὲ, μεσολαβούντων μάλιστα καὶ τοῦ μητροπολίτου Γερμανοῦ καὶ τοῦ Σωτηρίου Χαραλάμπου, ἐπῆλθε συμβιβασμός τις πραγμάτων πρόσκαιρος μέχρι τῆς ὀριστικῆς παραδοχῆς ἐνὸς συστήματος, ἀκατορθώτου πλέον καταστάσεως ἐν τοῖς Βερβένοις ὡς ἐκ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν πνευμάτων καὶ τῆς πολλῆς συρροῆς ἐνόπλων. Συνεφωνήθη δ', ὅπως μεταβῶσιν ἐν Καλαβρύτοις, ὡς ἐν ἀσφαλεστέρῳ τόπῳ, οἷ,τε Γερουσιασταὶ καὶ ὁ Ὑψηλάντης, καὶ ἐργασθῶσιν ὡς προσωρινῇ διοικήσεσι, ἕως οὗ ὠριμάσῃσι αἱ περὶ νέου συστήματος συσκέψεις· πρὸς τοῦτο δὲ ἀνεχώρησαν εὐθὺς ἐκ τῶν Βερβένων οἱ πρόκριτοι Ἀχαῖας Χαραλάμπης καὶ Κανακάρης μετὰ τοῦ Γερμανοῦ καὶ τοῦ Κερνίκης Προκοπίου.

Ἀλλ' αἶφνης τὰ πάντα ἀνετράπησαν, διότι ἐκ συστήματος ἀπήρεσκον τῷ Ἀναγνωσταρᾷ, Δικαίῳ καὶ Ἀναγνωστοπούλῳ αἶφνης ὑπενεργεῖται ὑπὸ διαφόρους λόγους ἢ πολλὴ ἑξαψις τοῦ ἐν Βερβένοις πλήθους κατὰ τῶν προκρίτων, ὡς ἐπιδιωκόντων δῆθεν τὴν ἐκδίωξιν τοῦ Ὑψηλάντου ἐκ τῆς Ἑλλάδος δι' ἰδίους τυραννικοὺς σκοποὺς· ῥαδιοῦργεῖται δὲ ὡς ἀπολύτως ἀναγκαία ἢ ἄμεσος ἐκ τῶν Βερβένων ἀναχώρησις τοῦ Ὑψηλάντου εἰς ἄλλην παρὰ τὰ Καλαβρυτὰ ἐπαρχίαν, ὅπως ἐν τῇ ἀπουσίᾳ ἐκείνου, ὡς μὴ συναινοῦντος εἰς πράξεις βιαιάς, κινήθῃ ἡ παρασκευαζομένη στάσις. Προὔτεθη δὲ τότε ὡς τόπος κατάλληλος ἢ αἱ Καλάμαι τῆς Μεσσηνίας λόγῳ ὅπως συγκαλεσθέντες ἐκεῖ καὶ λαὸς καὶ στρατιωτικοὶ ψηφίσωσι τὸν ἐν τοῖς Βερβένοις προβληθέντα ὀργανισμόν· ἢ ἡ Βυτίνα, κωμόπολις τῆς Γόρτυνος, ὡς πλη-

σιάζοντος αὐτῇ τοῦ στρατοπέδου τῶν Τρικορύφων ἢ ἡ Στερεά, ὡς ἀναγνωρίζουσα τὸν Ὑψηλάντην ἀδιαφιλονεικητὶ ὑπέρτατον ἄρχοντα. Προτιμηθείσης δὲ τῆς πρώτης ιδέας, ἀνεχώρησεν ὁ Ὑψηλάντης ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῶν προκρίτων κατὰ τὴν 27 ἰουνίου, καὶ αὐθημερὸν ἔφθασεν εἰς τὴν Μεγαλόπολιν. Ὁ Δικαῖος συνώδευεν αὐτὸν, καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἔμενεν ἐν Βερβένοις. Κατὰ τὴν στιγμὴν δὲ ἐκείνην οἱ πρόκριτοι ἀπεφάσισαν τὴν πρὸς τοὺς ἐφόρους τῆς Ὑδρας ἀποστολὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἐλous Ἀνθίμου καὶ τοῦ Ἰωάννου Τομαροπούλου, ἐγγράφως ἐκτιθέμενοι τὰ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Ὑψηλάντου διατρέχοντα· ἀντίγραφα δὲ πέμποντες ἀμφοτέρων τῶν ὀργανισμῶν, τοῦ μὲν Ὑψηλάντειου κατηγόρου ὡς ἔχοντος σκοποὺς τυραννίας, περὶ τοῦ ἰδίου δὲ αὐτῶν ἐζήτουν «τὴν συμβουλήν καὶ γνώμην περὶ τοῦ ποιῆντος» (α).

Τότε καὶ στρατιῶται καὶ λαὸς μέχρι τῶν τρισχιλίων ὥρμησαν βοῶντες ἐκδίκησιν κατὰ τῶν προκρίτων, ὡς αἰτίων γενομένων τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ὑψηλάντου. Τῆς στάσεως αὐτῆς ἐφάνησαν ἡγούμενοι οἱ ἐκ τοῦ λαοῦ Σωτήριος Ἰωάννου, Ἀγγελάκης, Ἰωάννης Σμυρναῖος καὶ Γεώργιος Παπαγιαννόπουλος. Τὸ θέαμα ἦν καταπληκτικὸν καὶ λυπηρότατον, ὡς ἐπικειμένης τῆς χύσεως ἀδελφικοῦ αἵματος, μεγάλας καὶ γενικὰς συνεπειὰς ἐχούσης δι' ἅσας τὴν Ἑλλάδα, ὅτε, ἢ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τολμήματος, ἀπητείτο ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς, χεῖρ στιβαρά, ὅπως περιορίσῃ ἕκαστον ἐν τῷ καθήκοντι αὐτοῦ, καὶ μίαν ὑποστηρίξῃ τάξιν κατὰ πάσης συνεποῦς παραλυσίας. τοιοῦτο ὁμῶς τῆς φύσεως καὶ τῶν περιστάσεων ἔκτακτον προῖον, στρατιωτικὸν ἐνταυτῷ καὶ πολιτικόν, ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις οὔτε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἔσχεν, οὔτε κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἀνέδειξε. Ἀλλ' εὐτυχῶς ἡ στάσις αὕτη διάφορον ἔφερε χαρακτῆρα καὶ σκοπόν. Διετέθη μὲν παρὰ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ Δικαίου δι' ὅλης τῆς εὐκολίας, διότι τὸ πλῆθος ἐφρόνει ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τοῦ Ὑψηλάντου, τὴν δ' ἀναχώρησιν αὐτοῦ ἐθεώρησεν ὡς τὸ ἔσχατον τῆς πατρίδος δυστύχημα, ὡς ἀναπόφευκτον ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως· ἐκινήθη ὅμως ὡς μία ἐπίδειξις κυρίως καὶ φόβητρον, ὡς μέσον πρὸ πάντων πρὸς ἐνοχοποίησιν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τὴν ἀνέφικτον τοῦ λοιποῦ προσέγγισιν τούτου καὶ τῶν προκρίτων. Διὰ τὴν αἰτίαν αὐτὴν ἐτέθη ἡ στάσις ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν δευτερευόντων προσώπων. Ἀλλως, ἂν ἐπαρουσιάζοντο ἐπὶ κεφαλῇς ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Δικαῖος, ἡ κρί-

σις ἐν περιπτώσει τοιαύτη ἀπέκειτο διὰ μόνων τῶν ὅπλων.

Ἐντρομοὶ ἐκ τῆς στάσεως, τόσῳ φοβερωτέρας, ὅσῳ αἰφνιδίας, οἱ πρόκριτοι ἐστεροῦντο τῶν ἀναγκαίων στρατιωτῶν πρὸς ἄμυναν, καὶ προσέτι ἀμφίβολον εἶχον τὴν πίστιν τῶν περὶ αὐτοὺς ὀλίγων, ὅτε προσελθὼν τῷ Ἀσημάκῃ Ζαήμῃ ὁ ὀπλαρχηγὸς Βασίλειος Πετμεζᾶς, κατέθεσεν ἐνώπιον τούτου τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ἀκολούθους προσεῖπε λόγους : « *Ἀφέντη ! ἡ ἀφεντιά σου μ' ἔδωκες αὐτὰ τὰ ἄρματα, καὶ*
» μὲ εἶπες νὰ σκοτώνω Τούρκους· τώρα ἔπαρέ τα, γιατί μὲ εἶπαν
» νὰ τὰ μεταχειρισθῶ κατὰ τοῦ ἀφεντός μου, καὶ ἐγὼ δὲν γίνομαι
» ἄπιστος». Ὁ Ζαήμης τότε ἐπαινέσας τὸν ἄνθρωπον, προσέθετο : « *Πάρε τὰ ἄρματα σου· πίσω, γιατί εἶναι ἀνάγκη νὰ σκοτώῃς*
» Τούρκους». Ἡ περίπτωσις αὕτη πολλὴν τοῖς προκρίτοις ἐνέπνευσε παρηγορίαν· Μαυρομιχάλης δὲ καὶ Κολοκοτρώνης, ὡς ἀπολαύοντες βαρύτητα καὶ πειθῶ ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ πλήθους, μόνῃ ἐθεωροῦντο ἄγκυρα σωτηρίας τούτων.

Ἦδη οἱ στασιασταὶ ἐπλησίασαν πρὸς τὸ κατάλυμα τοῦ Μαυρομιχάλου κράζοντες : « *Θέλομεν τὸν ἀφέντη μας ! ! Αὐτὸς ἦλθε νὰ σώ-*
» σῃ τὴν πατρίδα, καὶ οἱ κοτσαμπάσιδες θέλησαν νὰ τὸν διώξουν.
» Σκότωμα τοὺς τυράννους ! ! » καὶ ἄλλα πάμπολλα. Παρὰ τῷ Μαυρομιχάλῃ εὐρέθησαν ὁ Κολοκοτρώνης, Κρεββατᾶς, Δεληγιάνναι καὶ ἄλλοι, οἱ μὲν κατὰ σύμπτωσιν, οἱ δὲ προσφυγόντες ἔνεκα φόβου. Ὀλίγοι Λάκωνες στρατιῶται τοῦ Μαυρομιχάλου καὶ ἕτεροι τῶν προκρίτων διετέθησαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς οἰκίας. Ὁ Μαυρομιχάλης πρῶτος ἀπέτεινε λόγους τινὰς πρὸς τὸ πλῆθος, ὑπισχνούμενος αὐτῷ οὐχὶ μόνον τὴν ἐπιστροφὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐπιμένοντος ὁμως τούτου καὶ μὴ διαλυομένου, ἀπεφάσισεν ὁ Κολοκοτρώνης, ἵνα ἐξέλθῃ καὶ ὁμιλήσῃ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ. Ἀποτρεπόμενος δὲ παρὰ τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννου καὶ τῶν ἄλλων, λόγῳ μὲν, ἵνα μὴ κινδυνεύσῃ, φόβῳ δὲ, ἵνα μὴ ἐνωθῇ καὶ οὗτος μετὰ τῶν ἑξῶ, πρρετήρησεν ἀγανκτῶν : « *Ἀφτε με νὰ ὕγω, γιατί,*
» ἂν γένη ἀρχὴ καὶ πέσῃ ἓνα τουφέκι, ὅλους θὰ μᾶς σκοτώσουν». Τελευταῖον, τῆς οἰκίας τοῦ Μαυρομιχάλου ἀπειλουμένης σφοδρότερον, ὁ Κολοκοτρώνης ἐξῆλθε μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ ὀλίγων στρατιωτῶν, κράζας εὐθὺς μεγάλη τῇ φωνῇ : « *Ἕλληνες ! ! τί θέλ-*
» τε; ἐλάτε μαζί μου» κυκλωθεὶς δὲ προεχώρει ἐπιτηδείως, ὅπως ἀπομακρύνῃ τὸ πλῆθος ἐκ τῆς τοῦ Μαυρομιχάλου. Βοώντων δὲ ἄλ-

λων μὲν «τὸν Ὑψηλάντην θέλομεν!!» ἄλλων δὲ «τοὺς τουρκο-
πτρας προεστοὺς νὰ σκοτώσωμεν!!» καὶ ἄλλων ἄλλα, ὅλων δὲ ὑπο-
λαμβανόντων, ἡ ἐλπίζοντων ἐσόμενον, σύμφωνον καὶ αὐτὸν κατὰ
τῶν προκρίτων, ὁ Κολοκοτρώνης κατῴρθωσεν, ὅπως σύρῃ κατόπιν
αὐτοῦ ἅπαντας, ὡς ἡ ὄρνις τοὺς νεοσσοὺς ἑαυτῆς, καὶ ἀναβὰς ἐπὶ
τινος ὑψηλῆς πέτρας, ὡς ἐπὶ βήματος, ἀνέκραξε: «*Ἕλληνες!! εἰ-
μαι κ' ἐγὼ σύντροφός σας· ἀλλὰ πρῶτα νὰ μ' ἀκούστε, ποῦ θὰ
σᾶς μιλήσω*». Ἄμα δ' ἐκόπασαν αἱ μεγάλαι κραυγαὶ καὶ ἡ πρῶ-
τη ὁρμὴ, ἤρξατο τοῦ λόγου.

«Τὸν Ὑψηλάντην ζητᾶτε, Ἕλληνες; τὸν Ὑψηλάντην θέλετε; Κ' ἐγὼ
»τὸν ζητῶ καὶ τὸν θέλω· ἐγὼ θὰ κάμω νὰ γυρίσῃ πίσω. Ἀλλὰ, νὰ σᾶς
»πρωτήσω, γιατίι θέλουμε τὸν χαϊμόν μας μοναχοί μας κι' ἀπατοί μας;
»γιατίι θέλουμε νὰ χάσουμε τὴν πατρίδα μας, σκοτώνοντας ἕνας τὸν ἄλ-
»λον; Ἐμεῖς ἐσηκώσαμε τ' ἄρματα γιὰ τοὺς Τούρκους, καὶ ἀκουστήκα-
»με σ' τὴν Εὐρώπῃ, ὅτι σηκωθήκαμε οἱ Ἕλληνες γιὰ τοὺς τυράννους, καὶ
»τώρα στέκεται ὅλως ὁ κόσμος νὰ διῇ, τί πρᾶμα εἶναι τοῦτο. Ἐ ἀδέλ-
»φια! οἱ Τούρκοι εἶναι ὅλοι ἀπείραγχοι ἀκόμη σ' τὰ κάστρα, καὶ ἐμεῖς σ'
»τὰ βουνὰ τὸ φέρνουμε γύρω. Ἄν σκοτώσουμε τοὺς προεστοὺς, τί θὰ μᾶς
»ποῦν τότε; Θ' ἀκουσθῇ σ' ὅλον τὸν κόσμο, καὶ θὰ μᾶς ποῦν τὰ βασίλεια,
»ὅτι τοῦτο δὲν σηκώθηκαν γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν τους,
»ἀλλὰ γιὰ νὰ σκοτωθοῦνε συνατοί τους. Ἀλλὰ ξέρετε, τί θὰ μᾶς
»ποῦν ἀκόμη; Θὰ μᾶς ποῦνε Καρμπουνάρους, βέμπελους κι' ἀκα-
»τάστατους, καὶ κανένας δὲν θὰ μᾶς βοηθήσῃ. Ἔτσι οἱ βασιλεῖς
»μποροῦν νὰ βοηθήσουν τὴν Τουρκιὰ, καὶ νὰ μᾶς βάλουν ζυγὸν χει-
»ρότερον. Τὰ καταλαμβάνετε αὐτὰ τὰ πράματα;

«Ἕλληνες! ὅλοι εἶμαστε ἀδελφια, γιατίι ὅλοι ἔχουμε μιὰ πίστι καὶ
»μιὰ πατρίδα. Ἄν λοιποὶν σκοτώσουμε τοὺς ἄρχοντας, σκοτώνουμε τοὺς
»ἀδελφούς μας, σκοτώνουμε τὸν ἑαυτόν μας, καὶ μὴ πῆρε ὁ νοῦς μας
»ἄερα καὶ χάνουμε τὴν πατρίδα μας. Καὶ ἐμένα ἕναν καιρὸ μὲ σκοτώ-
»σανε, καταποῦ τὸ ξέρετε· ἀλλὰ τότε ἦταν Τουρκιὰ, ἦταν τυραννία,
»καὶ τώρα εἶναι ἄλλος καιρός· τώρα, ἂν θὰ κάμουμε τι, θὰ τὸ κάμουμε
»ὅλοι ἀντάμα ἀγαπημένοι καὶ σύμφωνοι.

«Ἀλλὰ γιὰ τὸν Πρέντσιπα καὶ ποιὸς δὲν τὸν θέλει; ποιὸς ἀπὸ μᾶς,
»καὶ ἄρχοντας καὶ καπετάνιους, δὲν ἔχει σ' τὸ σιλάχι του γράμματα
»καὶ ὀρδῖνα ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον; Ἀλλὰ ἀκολουθήσανε μερικά πρά-
»ματα· ὁ Πρέντσιπας τά 'πεν ἔτσι, οἱ προεστοὶ τά 'παν ἄλλοιῶς καὶ λο-
»γοφέρανε· ἀλλὰ τί πρᾶμα δὲν διορθώνεται; Ἐγὼ σᾶς δίνω τὸν λόγο
»μου, ὅτι γράφουμε καὶ ἔρχεται πίσω. Νὰ ἐκεῖνο ποῦ θέλετε! — Ν α ἰ

»αὐτὸ θέλωμεν! (ἀνέβόησε τὸ πλῆθος).— Αὐτὸ λοιπὸν γίνεται, καὶ ἄμεστε πασέναντες τῇ δουλείᾳ του».

Διὰ τῶν λόγων τούτων καὶ διὰ τῆς μεγάλης παῖρξιας αὐτοῦ ἔπεισεν ὁ Κολοκοτρώνης, αὐτὴν ὑπερασπισθεὶς τὴν ἰδέαν τοῦ πλῆθους, ὅπερ διελύθη, καὶ ἕκαστος τῇ ἐπαύριον ἀνεχώρησεν εἰς τὰ ἴδια. Συνεπῶς δὲ ἀνεχαιτίσθη ἀπὸ τῆς ὁδοῦ καὶ ἐπανέκαμψεν ἐν σώμα στρατιωτῶν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως, διευθυνόμενον εἰς τὰ Βεργίνα ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κατὰ τῶν προκρίτων. Περιττὰ πλέον ὑπῆρχον τὰ τοιαῦτα, ὅταν τοῦ κινήματος ὁ διπλοῦς σκοπὸς, ἀφορῶν τὴν ἐκφόβισιν τῶν προκρίτων καὶ τὴν ἐνοχοποίησιν τοῦ Ὑψηλάντου, ἐπετεύχθη. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἐκπληρῶν τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ, ἔγραψεν εὐθὺς πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ἐξορκίζων αὐτὸν ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος, ὅπως παραιτηθῇ τῆς εἰς Καλάμας μεταβάσεως, καὶ ὑπισχνόμενος τὸν συμβιβασμὸν τῶν προβεβλημένων. Συγχρόνως οἱ πρόκριτοι ἀνηνέχθησαν διὰ πολλῆς περιπαθείας καὶ ταπεινώσεως, λυπούμενοι μὲν διὰ τὴν συμβᾶσαν ἀπροσδόκητον ἀναχώρησιν τούτου, ἐπικαλούμενοι δὲ, ὅπως ἀπέλθῃ εἰς τὴν Βυτίαν, καὶ «ἐκεῖ συνελθόντες ἅπαντες »συμβιβάσωσι τὰ πάντα» (α). Παρακληθεὶς δὲ παρὰ τε τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ τῶν προκρίτων, ὁ Ἀναγνωστάρᾱς ἀνεδέχθη καὶ ἔδραμεν εἰς τὴν Μεγαλόπολιν, ὅπως κατορθώσῃ καὶ προσωπικῶς τὴν παραδοχὴν τῆς αἰτήσεως αὐτῶν. Ὁ Ὑψηλάντης διὰ πολλῆς ἤκουσεν ἀγανακτήσεως καὶ πικρῶς ἀπεδοκίμασε τὴν ἐν Βεργίνοις στάσιν. Τῆς πατρίδος κυρίως καὶ οὐχὶ τῆς ἐξουσίας ἀνὴρ, οὐδέποτε οὗτος διεκύβευε τὴν πρώτην ὑπὲρ τῆς δευτέρας· καὶ, ἂν ἀφ' ἐνὸς ἐθεώρει ἀναγκαῖον τὸν περιορισμὸν τῶν ἀξιώσεων τῶν προκρίτων, ἢ ἔκρινε τὴν συγκέντρωσιν τῆς ἐξουσίας χρησιμωτέραν διὰ τὰς περιστάσεις, οὐδόλως ἐπεθύμει ἀφ' ἑτέρου τὴν ὕψωσιν τῆς ἀγρίας κεφαλῆς τῆς στρατοκρατίας, καὶ τὸν κοινὸν πόλεμον μεταβαλλόμενον εἰς μερικὰς ἀντεκδικήσεις μέχρις ἐσχάτης ἀποσυνθέσεως. Καὶ ὅμως ἀδύνατα δι' αὐτὸν ἦσαν πλέον ἢ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, μεθ' ὧν ἐκηρύχθη ἐν τοῖς Βεργίνοις, ἢ ἡ συμφιλίωσις μετ' ἐκείνων, καθ' ὧν ἐξηγήθη καὶ ὁπωσδήποτε ἐνοχοποιήθη.

Ὅπως δ' ἂν ἔχῃ, τοῦ Ὑψηλάντου ἡ ἀναχώρησις καὶ ἡ ταραχὴ τῶν Βεργίνων ἐθυσίαζον ἠθικῶς τοὺς προκρίτους καὶ ἔσω καὶ ἔξω τῆς Πελοποννήσου. Οἱ κύριοι λόγοι τῶν γενομένων ἔμελλον λανθάνειν βεβαίως τοὺς πολλούς· καί τις ἰδέα ψυχρὰ περὶ τῶν προκρίτων, ὡς

ἀνθρώπων τυραννικῶν φρονημάτων καὶ τάσεων, ἔμελλεν ὑποτρέφεσθαι παρὰ τῶν ἐχόντων συμφέρον ἐπὶ τῇ πολιτικῇ ἐξαφανίσει τούτων. Αὐτὰ λοιπὸν προλαμβάνοντες τὰ ἀποτελέσματα οἱ πρόκριτοι, καὶ οὐσιωδῶς ἐπιθυμοῦντες τὴν περὶ αὐτῶν ἀγαθὴν ιδέαν καὶ συνδρομὴν τῶν ναυτικῶν νήσων καὶ τῶν στρατοπέδων, διηύθυναν, ἅμα παυσάσης τῆς στάσεως, ἐγκύκλιον ἀπανταχοῦ, περιγράφοντες μὲν τὰ γενόμενα τῆς 27 ἰουνίου, δικαιολογούμενοι δὲ ἐπὶ τῇ διαγωγῇ ἑαυτῶν καὶ προκαλοῦντες τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ ὀργανισμοῦ, ὃν προέτειναν. Ἰδίως δὲ γράφοντες καὶ πάλιν πρὸς τοὺς ἐφόρους τῆς Ὑδρας τὰ κατὰ τὴν στάσιν, «*παρεκάλουν νὰ τοῖς γράψωσι, ὅποιαν τῷ Ὑψηλάντῃ ἔδωκαν ὑπεροχὴν καὶ πληρεξουσιότητα ἐπάνω εἰς τὰ ἄρματα καὶ τὴν τοπικὴν τῶν διοικήσιν*» (α). Ἄλλ' ἐναντίον ὧσων εἶχον προσδοκιῶν, πολλὰ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τινὰ τῶν στρατοπέδων ἐξεφράσθησαν ὑπὲρ τοῦ Ὑψηλάντου. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολιορκιῶν Μεθώνης καὶ Πύλου ἀπὸ τῆς 8 ἰουλίου, καὶ οἱ τῆς Κορώνης ἀπὸ τῆς 4, ἀπαντῶντες πρὸς αὐτοὺς προσέθετον: «*. . . Σᾶς παραδίδομεν εἰς τὴν ἱερότητα τῆς πατρίδος, νὰ ἀφήσητε τὰ κατὰ μέρος πάθη καὶ νὰ ὑποχρεώσετε τὸν Ὑψηλάντην, εἰς τὸν ὁποῖον εὐχόμεθα νίκας καὶ κράτος, διὰ νὰ μένῃ εἰς τὴν πατρίδα μας εὐχαριστημένος· ἐπειδὴ ὁ ἐρχομός του ἐνθουσίασε περισσότερον ὅλους, καὶ ἡ παρουσία του εἶναι ὠφέλιμος. Ἐνθυμηθῆτε τὸν βαρὺν ζυγὸν, τοὺς πόνους, τὰς θλίψεις, καὶ μὴ θελήσετε νὰ θυσιάσητε ἀδίκως ἓνα μέγα συμφέρον. . .*» Ὡσαύτως οἱ κάτοικοι τῆς Θεισῆας ἔγραφον ἀπὸ 29 ἰουνίου πρὸς τοὺς Στεμνιτιώτας. «*. . . Ἀπεφασίσαμεν κοινῇ γνώμῃ νὰ προστρέξωμεν κατὰ τὸ Λεωντάρι εἰς τὸν Ἀφέντην, νὰ μάθωμεν τὰς αἰτίας καὶ νὰ τὸν δυσωπήσωμεν ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄνδρες καὶ γέροντες, ἱερεῖς καὶ λαϊκοί. Διὰ τοῦτο σᾶς προσμένομεν εἰς τὸν δρόμον, καὶ νὰ ἐνωθῶμεν ὅλοι μαζῇ, ἐν ᾧ συντρέχουν καὶ τὰ πλησιόχωρα χωρία. . . Ὁ πρίγκιψ Ὑψηλάντης δὲν δουλεύει τὸ ἔθνος, διὰ νὰ πληρωθῇ, οὔτε μὲ κανένα ἄλλον σκοπὸν· οἱ τύραννοι ὁμῶς τῆς πατρίδος μας. . . ἔχουν γνώμην νὰ μᾶς κάμουν ὅλους μας σκλάβους. Ἐμεταχειρίσθησαν παντοίους τρόπους νὰ τὸν ψυχράνουν, καὶ ἰδοὺ φεύγει. Ἐπρόβαλαν εἰς τὸν λαὸν, διὰ νὰ τὸν δυσωπήσουν, ὅτι ἔχει σκοπὸν νὰ τοὺς κάμῃ σκλάβους. Ἡμεῖς πρέπει νὰ κινηθῶμεν, ἂν ὅχι δι' ἄλλο, καὶ νὰ μάθωμεν καὶ νὰ δεῖξωμεν, ὅτι ἐξυπνήσαμεν πλέον καὶ δὲν κοιμώμεθα ὡς ἡλίθιοι. . .*». Πρὸ πάντων δὲ

οἱ πολιορκηταὶ τῆς Τριπόλεως ἐπρεσβεύσαντο πρὸς τὸν Ὑψηλάντην δι' ἐγγράφου τῆς 1 ἰουλίου, εἰκοσιδύο ὀπλαρχηγῶν ὑπογεγραμμένων, καὶ ἀνεγνώριζον αὐτὸν ἀρχιστράτηγον· διαμαρτυρόμενοι δὲ ἐπεκαλοῦντο, ὅπως ἐπιστρέψῃ καὶ ὁδηγήσῃ τὴν πολιορκίαν. « . . . Ἡ » Πελοπόννησος, ἔγραφον, δέχεται τὴν φωνήν σας ὡς φωνὴν Κυρίου » παντοκράτορος· σὰς κηρύττει σωτῆρα· σὰς ὑπογράφει κύριον καὶ » ἀρχιστράτηγον διὰ τὴν ὠφέλειάν της. Τὸ στρατόπεδον σὰς ἐπρόσ- » μενε χθὲς μὲ μεγάλην προθυμίαν, διὰ νὰ σὰς προσκυνήσῃ αὐτο- » προσώπως· καὶ, ἐπειδὴ ἀπέτυχεν, ἐλυπήθη πολὺ. Ἐπίτηδες λοιπὸν » ἀποστέλλομεν πρὸς τὸ Ὑψὸς σας τὸν γενναῖον, φιλογενῆ καὶ φιλό- » πατριν καπετὰν Ἀναγνώστην (τὸν Ἀναγνωσταρᾶν), διὰ νὰ σὰς ὁ- » μιλήσῃ· καὶ, ἂν οὐ δώσετε ὦτα ἀκοῆς εἰς αὐτὸν, σὰς παρακαλοῦ- » μεν νὰ ἐπιστρέψῃτε εἰς κοινὴν παρηγορίαν καὶ εἰς ἐνθουσιασμὸν τοῦ » στρατοῦ, διὰ νὰ λάβωμεν τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς σας. Μετέπει- » τα, ὅπου ἤθελε κριθῇ εὐλογον, κάμετε τὴν κατοικίαν σας. Διπλασιά- » ζοντες τὴν φωνὴν μας, σὰς παρακαλοῦμεν καὶ αὖθις, διὰ νὰ τύχω- » μεν τῆς αἰτήσεώς μας, καὶ θέλει λάβωμεν ἄκρον ἐνθουσιασμὸν κατὰ » τῶν τυράννων καὶ ἐχθρῶν τῆς πεφιλημένης πατρίδος. Ἐὰν ὅμως » δὲν ἔλθετε κατὰ τὴν ταπεινὴν παράκλησίν μας, ἡμεῖς ὅλοι δια- » σκοριζόμεθα, καὶ οἱ αἵτιοι τῆς κοινῆς φθορᾶς ἂς δώσωσι λόγον εἰς » μίαν ἡμέραν ».

Ἐκ τῶν Βερθέων μεταβάντες εἰς τὴν Ζαράκοβαν οἱ πρόκριτοι, ἐπανελάβον τῇ 29 ἰουνίου πρὸς τὸν Ὑψηλάντην γράφοντες : « . . . » Παρακαλοῦμεν, κατὰ τὴν χθεσινὴν θερμὴν αἵτησίν μας, νὰ τα- » χύνη τὴν ἐπιστροφὴν της ὡς ἀναγκαιοτάτην διὰ τὴν σκέψιν καὶ » ἐξακολούθησιν τῶν ἀναγκαίων εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον . . . » Ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ συνυπεγράφησαν καὶ οἱ ὀπλαρχεῖς Κολοκοτρώνης, Τρουπάκης, Ἰατράκος, Παπατσώνης, Ταβακόπουλος καὶ Κεφάλας. Τῶν πραγμάτων δεινουμένων ὁλονέν, προσεκλήθησαν οὗτοι παρὰ τῶν προκρίτων ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῆς Τριπόλεως, λόγῳ μὲν συσκέ- » φως περὶ τῶν πρακτέων, κυρίως δὲ ἀσφαλείας ἕνεκεν. Τὸ ἔγγραφον αὐτὸ ἐκόμισαν τῷ Ὑψηλάντῃ, πρεσβεία ὄντες, ὁ Πονηρόπουλος καὶ Ἀθανάσιος Κ. Κυριακοῦ, πεφορτισμένοι, ὅπως διὰ παντὸς τρόπου πείσωσι τοῦτον. Συγχρόνως δὲ ἐπιστέλλων καὶ ὁ Νοταρᾶς, ὡμολό- » γει : « . . . Συναγωνιζομένης τῆς ὑψηλῆς οἰκογενείας τῶν Ὑψηλάν- »

«τῶν, πιστεύουσιν ὅλοι ἀδιστακτως τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἐκπεπτω-
«κότος Ἑλληνικοῦ γένους».

Τ ρ ι κ ό ρ υ φ α.

Αἱ ἄλλεπάλληλοι παρακλήσεις, γενικαί τε καὶ μερικαί, οἷας ὑπη-
γόρευεν ἡ ἀνάγκη τῶν προκρίτων καὶ ὁ ζήλος τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ
τοῦ λαοῦ, μετέβαλον τὴν προτέραν ἀπόφασιν τοῦ Ὑψηλάντου, συμ-
βουλευθέντος τὴν κοινὴν τῆς πατρίδος ἀνάγκην. Ἐὰν ἔτρεφεν οὗτος
συμπαθείας ἰδιαίτερας πρὸς τοὺς στρατιωτικούς, ἐκινεῖτο πρὸς τοῦτο,
διότι ἐθεώρει αὐτοὺς ὀλιγώτερον πονηροὺς καὶ πλείοτερον ὠφελίμους.
Διὰ τοῦτο, εἰ καὶ ἐγνώρισεν, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἀνῆκε μόνῳ τῷ
Κολοκοτρώνῃ, ἡγάπα ἐνδομύχως αὐτὸν μᾶλλον, ἢ τὸν πρόκριτον Δε-
ληγιάννην, ἐκ παραδείγματος.

Ἀπελθὼν τῇ 2 ἰουλίου εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, ὑπεδέ-
χθη παρὰ τοῦ στρατοῦ διὰ μεγάλης χαρᾶς καὶ παρατάξεως. Οἱ πο-
λιορκούμενοι Τοῦρκοι ἐκπληκτοὶ εἶδον τὴν σκηνὴν ταύτην, καὶ ἰδίως
οἱ νοημονέστεροι αὐτῶν ἐπληρώθησαν λύπης, μαθόντες τὴν ἐκ τῆς
Ῥωσσίας κατάβασιν ἐνὸς τῶν Ὑψηλάντων. Ἵνα μὴ ἀποθάρρυνθῇ δὲ
ὁ τουρκικὸς στρατὸς, ἐσοφίσθησαν διαδόσαντες, ὅτι πονηρεύμενοι οἱ
Πελοποννήσιοι κηρύττουσιν ὡς ἡγεμονίδην Ὑψηλάντην τὸν ἐκ τῆς
Στεμνίτσης Κωνσταντῖνον Ὑψηλάντην (α). Καὶ διὰ τοῦτο, ὁσάκις οἱ
στρατιῶται Ἕλληνες ἐφώνουν αὐτοῖς: «*Ἦρθε, βρε Τοῦρκοι, ὁ ἀ-
»φέντης μας ὁ Ὑψηλάντης!!*» ἐκεῖνοι ἀπεκρίνοντο: «*Ποῶν Ψη-
»λάντην μάς λέτε, βρε Ῥωμιοί; . . . τὸν Στεμνισιώτη;*» Καὶ πά-
λιν, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν αὐτούς: «*Προσκυνᾶτε, βρε Τοῦρκοι,
»ς τὸν Ὑψηλάντη!*» ἐκεῖνοι ἠπῆντων: «*Στὸν βρωμοστεμνισιώ-
»τη γὰρ προσκυνήσουμε, βρε βαγιάδες;*»

Ἀπὸ τοῦ ἰουνίου συνεκεντροῦτο ἐν τοῖς Τρικορύφοις ἅπανα ἡ στρα-
τιωτικὴ ἐπισημότης τῆς Πελοποννήσου. Αὐτῆς ὑπερεῖχον ὁ Μαυρομι-
χάλης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης· ὁ δ' Ὑψηλάντης ἔφερεν ἥδη, καὶ μεθ' ὅ-
λα τὰ ἐν Βερθένοις προηγούμενα, τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν. Ταύτην
οἱ μὲν πρόκριτοι παρεδέχοντο ἐν σιωπῇ, ἣν ἐπέβαλλον τὸ βάρος τοῦ
πολέμου καὶ ὁ ὄγκος τοῦ ὀνόματος Ὑψηλάντου· ὁ δὲ Μαυρομιχάλης
καὶ Κολοκοτρώνης, τροποποίησαντες τὰς πρὸ ὀλίγου ἰδέας ἑαυτῶν,
ἀνεγνώριζον, ὡς ὅλοι οἱ ὀπλαρχηγοὶ (β), καὶ ἐπισήμως, οὐχὶ τόσῳ

διότι ἐβοηθοῦντο, ὁ μὲν πρῶτος χρηματικῶς διὰ τὴν μισθοδοσίαν τῶν Λακόνων, ὁ δὲ δεύτερος πολιτικῶς, διότι ὁ Ὑψηλάντης ἦτο τὸ ἀντιζύγιον τῶν προκρίτων, ὅσῳ διότι ἀμφότεροι ἐξετίμησαν τὴν ἀνάγκην ἐνὸς μεγάλου καὶ διὰ τοὺς Ἑλληνας καὶ διὰ τοὺς βαρβάρους ὀνόματος (α). Τὸ ζήτημα τῆς Τριπόλεως ἐκυρίευν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο· ἐπομένως σημασία τις ἀπητεῖτο, ὅπως ἀντισταθμίζῃ τὴν ἀγερωχίαν τῶν Τούρκων· καὶ σημασία τοιαύτη οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἄλλος παρὰ τὸν Ὑψηλάντην, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἐθεώρουν μὲν δι' ἐσχάτης περιφρονήσεως τοὺς προκρίτους, ἐφοβοῦντο δ' ἐν μέρει τὸν Μαυρομιχάλην, καὶ ὑπέφερον μόνον τὸν Κολοκοτρώνην.

Ἄμα ἐσκήνωσεν ἐν τοῖς Τρικορύφοις ὁ Ὑψηλάντης, ἐκάλεσεν εἰς συμβιβασμὸν τοὺς ἐν Τριπόλει Τούρκους διὰ τοῦ ἀκολουθοῦ ἐγγράφου.

«Πρόκριτοι Ὀθωμανοὶ τῆς Τριπολιτσᾶς
καὶ λοιπὸς ὀθωμανικὸς λαός.

«Ὁ σεβαστός μου αὐτάδελφος Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης προχωρεῖ νικητικῶς μὲ πολυάριθμα στρατεύματα ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Βλαχο-μολδαυίας. Ἐγὼ Θεῖα βοθεῖα ἔφθασα ἐδῶ, διωρισμένος ἀπὸ τὸν ἑῷδιον πληρεξούσιος ἀρχηγός.

»Ὅλον τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν ἔχει τὸν πόλεμον κηρυγμένον ἐναντίον τῆς τυραννικῆς διοικήσεως τῶν Τούρκων. Σύμμαχον πρῶτον ἔχει τὸν δίκαιον Θεόν, καὶ δεύτερον τὴν ἀνδρείαν τοῦ καὶ τὴν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν τοῦ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν τυραννίαν.

«Ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ἔχουσιν ἀρχὴν καὶ τέλος. Μὴ συγχύζεσθε λοιπὸν, ἂν ἐπιθυμῶμεν νὰ λάβωμεν ὀπίσω τὸ βασιλεῖόν μας μὲ τὴν δύναμιν τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ καὶ τῶν ὀπλων μας. Ὁ Θεὸς σᾶς ἔδωκε τὴν βασιλείαν· ὁ Θεὸς τῶρα σᾶς τὴν σηκώνει, διότι τὴν κακομετεχειρίσθητε. Τὰ ἱερὰ βιβλία τὸ ἐπροφήτευσαν, καὶ ἦλθεν ὁ καιρὸς νὰ ἐκπληρωθῶσιν αἱ θεῖαι προφητεῖαι. Ἐλέγετε ὡς τῶρα, ὅτι δὲν βλέπετε *Κεφάλι*· ἰδοὺ ἐγὼ, ὁποῦ ἦλθον μὲ ὅλην τὴν πληρεξουσιότητα, τὴν ὁποίαν ἔλαβον ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

« Ἄν θέλετε λοιπὸν νὰ μὴ χυθῇ αἷμα χωρὶς ὠφέλειαν καμμίαν, σᾶς προσβάλλω νὰ παραδοθῇτε μὲ συνθήκας. Οἱ Ἑλληνες ὡς τώρα δὲν ἠθέλησαν νὰ φυλάξωσιν ἀκριβοῖς τοὺς πολεμικοὺς νόμους,

»ἐπειδὴ ὁ βασιλεύς σας πρῶτος ἔκαμε τὴν ἀδικίαν τοῦ νὰ θανατώσῃ
 »τὸν Πατριάρχην μας, ἄνθρωπον ἄπταιστον καὶ ἀναμάρτητον, ὅλους
 »τοὺς ἀρχιερεῖς μας, ἱερεῖς καὶ ἀναριθμήτους ἄλλας ψυχάς. Πλὴν τώ-
 »ρα εἶμ' ἐγὼ ὁ πληρεξούσιος ἀρχηγός, καὶ ὡς τοιοῦτος σὰς ὑπόσχο-
 »μαι, ὅτι θέλουν λάβωσι τὸν τόπον των οἱ νόμοι τῆς φιλάνθρωπίας.

»Ἄν λοιπὸν θελήσῃτε νὰ στοχασθῇτε φρόνιμα καὶ νὰ κρίνῃτε τὴν
 »κατάστασίν σας, μὲ στέλλετε ἕνα ἄνθρωπόν σας, διὰ νὰ μὲ εἰπῇ τὰ
 »προβλήματατά σας καὶ νὰ συμβιβασθῶμεν· εἰδεμῇ, οἱ ἴδιοι θέλετε δώ-
 »σῃ ἀπολογίαν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὴν σφαγὴν τῶν τέκνων καὶ συγ-
 »γενῶν σας.

»Τρίκορφα τὴν 6 ἰουλίου 1821. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου·.

Πρότερον, ὁσάκις οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν τοὺς Τούρκους : «*Προσκυ-
 νᾶτε, βρὲ Τούρκοι, γιὰ νὰ μὴ χαθῇτε!*» ἐκεῖνοι ἀπεκρίνοντο συνή-
 θως καὶ ἀγερῶχος: «*Σ' τοὺς ξαγιάδαις μας, βρὲ, νὰ προσκυρήσου-*
»με, ἢ 'ς τοὺς κλέφταις ;» (τοιούτους ἐννοοῦντες ὡς πρῶτους μὲν
 τοὺς προκρίτους, ὡς δευτέρους δὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς·) πάντοτε δὲ
 προσέθετον: «*Ποῶ εἶναι, βρὲ Ῥωμιοί, τὸ κεφάλι σας;*» (ἐννοοῦντες
 τὸν ἡγεμόνα τῆς ἐπαναστάσεως·) ἀλλ' ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης ἐσιώ-
 πων πλέον, εἰ καὶ λόγῳ μᾶλλον ἐρεθισμοῦ καὶ παιδιᾶς, συνεχῶς ἡ-
 νοχλοῦντο προσκαλούμενοι πρὸς ὑποταγὴν. Γνωστοῦ ὄντος τοῦ χαρα-
 κτήρος καὶ τῆς ὑπὲρ τὰ ἔσχατα ἐπιμονῆς τῶν Τούρκων ἐν ταῖς πο-
 λιορκίαις, οὐδὲν βεβαίως ὁ Ὑψηλάντης ἤλπιζε, γράφων πρὸς αὐτοὺς,
 ἀποτέλεσμα πραγματικόν, ὅτε καὶ τροφάς ἔτι εἶχον ὀλίγας, καὶ πρὸ
 πάντων τὴν ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ βοήθειαν τοῦ Κιοσσέ Μεχμέτ πασσᾶ ἀνέ-
 μενον ἄφευκτον· τὸ ἐπιδιωχθὲν ὅμως ἡθικὸν ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν ὁ-
 μολογουμένως, διότι οἱ Τούρκοι εἶδον τὰ πράγματα κάλλιον, ἢ πρίν·
 εἶδον τὸ *Κεφάλι* τῆς ἐπαναστάσεως, ἕνα κατ' αὐτοὺς, «*Βέγγιν*» ἐκ
 τῆς οἰκογενείας τῶν Ὑψηλάντων· καὶ διὰ τοῦτο ἀπώλεσαν πολὺ ἐκ τοῦ
 θάρρους ἐκείνου, ὅπερ διέσωζον ὁπωσδήποτε καὶ μετὰ τὰς ἐν Βαλ-
 τετσίῳ καὶ Βερβενοδολιανοῖς ἀτυχίας. Οὐδεμίαν δὲ ἀπάντησιν ἢ ἄν-
 θρωπον ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ἵνα μὴ ἀναγνωρίσωσιν οὐ-
 τω τὸν ἐπίσημον αὐτοῦ χαρακτήρα. Ἀλλ' ἔτι πλέον κατέπληξεν αὐ-
 τοὺς μετ' ὀλίγον ἡ λόγχη· ἦν δὲ αὕτη τὸ τακτικὸν σῶμα τῶν Καλα-

μῶν, ὅπερ, μετὰ τὴν ἐπιτυχῇ ἀντίστασιν κατὰ τῆς ἀποδόσεως τοῦ τουρκικοῦ στόλου, περὶ ἧς θέλομεν εἰπεῖν, μετῆνεγκεν ὁ Ὑψηλάντης πλησίον αὐτοῦ, ἵνα προφυλάττῃ, ὡς ἔρως τοὺς νεοττοὺς αὐτῆς, ἀπὸ τῆς βραδουργίας. Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τούτου ὑψηλοτέρας οἱ Τοῦρκοι συνέλαβον ἰδέας καὶ περὶ Ὑψηλάντου καὶ περὶ ἐπαναστάσεως (α).

Ὀλίγω ὕστερον τοῦ πρὸς αὐτοὺς ἐγγράφου ὁ Ὑψηλάντης ἐξέδοτο τὴν ἀκόλουθον περὶ τοῦ πολέμου ἐγκύκλιον πρὸς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὁμοίου πνεύματος ἐτέραν πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς. Ἐν ταύτῃ ἀναφέρεται καὶ ἡ περὶ «ὀρθοδόξου ἀρχῆς» ἰδέα.

«Φιλογενέστατοι πρόκριτοι καὶ πάντες οἱ κάτοικοι τῆς
ἐπαρχίας . . .

«Ἀπὸ τὰς ἐποχὰς ἐκεῖνας, ὅσας μᾶς διηγοῦνται αἱ ἱστορίαι τοῦ κόσμου, εἶναι μία, καὶ ἡ πλέον μεγάλη, ἡ παρούσα τοῦ Γένους. Ὑποκάτω εἰς τὸν βαρύτατον καὶ πολυχρόνιον ζυγὸν τῆς πλέον ἀπανθρώπου τυραννίας ὠργανίζετο ἡ ἀνόρθωσις τῆς πατρίδος. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐφυλάττετο μυστικῇ μέχρι τῆς παραμονῆς σχεδὸν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου· καὶ ὁ τύραννος, ἐν τῇ ἐκοιμᾶτο ἀναπαυόμενος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνόμιζεν ἀναισθησίαν μας, ἐκτυπήθη εὐθὺς ὁποῦ ἐξύπνησε, καὶ ἤθελε κτυπηθῇ κατακέφαλα, ἐὰν ᾗτον ἀπόφασις θεία.

«Ὁ πόλεμος ἤνοιξε τέλος πάντων, καὶ διεδόθη ὡς ἀστραπὴ ἀπὸ τὰ ἀρκτικά μέρη ἕως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Τὸ Γένος δὲν εἶχε θησαυροὺς, μήτε ὀπλοθήκας, ἀλλ' οἴκοθεν ἀρματώθη καὶ μὲ συνεισφοράς φιλοτίμους πολεμεῖ τὸν τύραννον. Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη, τὴν ὁποίαν ἄνδρες καὶ μικροπρεπεῖς φίλαυτοι ἤθελαν κατηγορήσῃ ὡς ἀνόητον τόλμημα, εἶναι ἡ πλέον δικαία καὶ πλέον ἐνδοξος. Ἐὰν ἡ τυραννία κατὰ θεῖους καὶ ἀνθρωπίνους νόμους ᾗναι τὸ μεγαλότερον ἀδίκημα, ὁ κατὰ τῆς τυραννίας ἄρα πόλεμος εἶναι ὁ πλέον δίκαιος καὶ ὁ μόνος ἱερὸς κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους· ἀλλ' εἶναι προσέτι καὶ ὁ πλέον ἐνδοξος, διότι φανερόναι, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἔχασε τὸν φιλελεύθερον χαρακτῆρά του μὲ ὅλην τὴν πολυχρόνιον τυραννίαν.

«Ἄν δὲν εἴχομεν πάθη ἀλόγου φιλαυτίας, εἴχομεν δύναμιν μεγάλην. Ὅσα δοσίματα ἐδίδοντο εἰς τοὺς τυράννους, ἃς δίδωνται τώρα εἰς τὴν πατρίδα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς. Καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη

»τὴν κατάστασίν μας χρεωστοῦμεν νὰ προσφέρωμεν εἰς τὴν πατρίδα
 »ὀλίγον μερίδιον. Ταῦτα εἶναι χρέη μας ἱερά· ταῦτα εἶναι τὸ συμφέ-
 »ρον μας, διότι μὲ αὐτὰ ἀπολαμβάνομεν τὴν ἐλευθερίαν μας, δόξαν
 »καὶ πλούσια ἀξιώματα. Συλλογιζόμενοι ὡς πατριῶται καὶ συμπρο-
 »θυμούμενοι μὲ ταῦτα τὰ μέσα, σωζόμεθα καὶ παρῆρσιαζόμεθα πάλιν
 »ἔθνος ἐλεύθερον καὶ ἔνδοξον. Τοὺς ἀναισθητοὺς καὶ τοὺς φιλαυτίας
 »θέλει ἐξελέγξῃ τὸ ἔθνος μίαν ἡμέραν εἰς ὄνειδος καὶ ἐξουθένημα ὀ-
 »λης τῆς ἀνθρωπότητος·

«Πρόκριτοι καὶ κάτοικοι . . . ἐμβάντες εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶ-
 »να, φιλοτιμηθῆτε ν' ἀποβῆτε στεφανηφόροι. Ἐχετε καὶ ἡδὴ παρα-
 »δείγματα λαμπρὰ πολλῶν ὁμογενῶν σας. Ἀγωνίζεσθε λοιπὸν ὅλοι
 »μὲ ὁμόνοιαν, συντρέχετε μὲ ἀφιλόνηκον συνδρομὴν, καὶ ἐνωμένοι
 »μὲ τοὺς γενναίους Καπετανέους μὴ παύετε νὰ πολεμῆτε τὸν κοινὸν
 »τύραννον μέχρι τελείας του καταστροφῆς. Ὁ γενικὸς ἀρχιστράτηγος
 »τοῦ ἔθνους καὶ ἐγὼ θέλομεν ἀνταμείψῃ ὅλα τὰ ἔργα τῆς φιλογε-
 »νείας, καὶ εἰς τὸν ὑψηλὸν θρόνον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀρχῆς θέλομεν τὰ
 »παραστήσει, διὰ νὰ γίνῃ εἰς ἕκαστον ἡ δικαία ἀνταπόδοσις.

«Τὴν 19 ἰουλίου ἐκ τῆς πολιορκίας Τριπολιτσᾶς 1821.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ,

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου» (α).

Ἀπὸ τοῦ ἰουλίου καὶ αὐγούστου ὁ πολιορκῶν τὴν Τρίπολιν στρα-
 τὸς ὑπερέβαινε τοὺς ἐπτακισχιλίους, καὶ καθ' ἑκάστην ἡῴξανεν, ἐφ'
 ὅσον ἡλαττοῦντο αἱ ἡμέραι τῆς ἀντιστάσεως τῶν πολιορκουμένων. Ὁ
 Ὑψηλάντης διὰ διαταγῆς τῆς ἡμέρας ἔδωκε τοῖς ὀπλαρχηγοῖς τὴν
 ἄδειαν τῆς ἀπολύτου καὶ καταναγκαστικῆς στρατολογίας (β). Μετὰ
 τὴν μάχην τοῦ Λάλα προσῆλθον (τῇ 25 ἰουνίου) καὶ ὁ Δημήτριος
 Πλαπούτας μετὰ Γορτυνίων, καὶ ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος μετὰ Ὀ-
 λυμπίων. Διήρητο ὁ στρατὸς ἐπὶ τέσσαρα κυριώτερον σώματα ὑπὸ
 τὸν Κολοκοτρώνην, Μαυρομιχάλην, Ἀναγνωσταρᾶν καὶ Ἰατράκον,
 καὶ ἐτέτακτο ἐπὶ τῶν δύο τρίτων τῆς περιφερείας τῆς Τριπόλεως.
 Κατεῖχον δὲ τὸ μὲν ἀριστερὸν κέρας ὁ Κολοκοτρώνης, τὸ δὲ δεξιὸν
 ὁ Ἰατράκος, τὸ δὲ κέντρον ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, τὰ δ' ὀπισθεν τοῦ κέν-
 τρου καὶ τοῦ δεξιοῦ κέρματος ὁ Μαυρομιχάλης· ὁ δ' Ὑψηλάντης ἐσκή-
 νωσεν ἄνωθεν τοῦ κέντρου. Μεταξὺ τοῦ ὅλου στρατοῦ ἀνεμίγνυντο
 καὶ Ἰόνιοι ἱκανοί, καὶ Ὑδραῖοί τινες καὶ πλείστοι ἄλλοι διαφόρων
 τόπων. Ἡ καταληπτοτέρα ἰδέα τοῦ ἀξιοθεάτου πανοράματος τῆς
 μεγάλης αὐτῆς πολιορκίας ἀπόκειται τῇ γραφίδι ἱχνογράφου δοκίμου.

Κατὰ τὸν μεσοῦντα αὐγούστον ἦλθεν εἰς Τρικόρυφα πρῶτος Ἄγγλος φιλέλλην ὁ Θωμᾶς Γόρδων, φέρων ὑπὲρ τοῦ πολέμου ἐξακόσια λογχοφόρα πυροβόλα καὶ τρεῖς βομβοβόλους. Ἐπὶ τοῦ πλοίου αὐτοῦ μετεβίβασεν ἐκ τῆς Μασσαλίας καὶ φιλέλληνας καὶ Ἑλληνας, ὧν εἷς ἦτο καὶ ὁ Παναγιώτης Γ. Ῥόδιος. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη τὴν συνδρομητὴν καὶ συναγωνιστὴν τοῦτον ἀνειμένην τῇ καρδίᾳ, ὡς θεωρῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἀκτινὰ τινα πολιτικῆς μεταβολῆς, καὶ μάλιστὰ ἐχ' ἄγγυόν τι ἀγαθὸν παρὰ τοῦ μεγάλου ἀγγλικοῦ ἔθνους ἐλπιδῶν ἐν τῷ μέλλοντι. Ὡφείλεσεν ἄρα ἠθικῶς τῷ λόγῳ ὁ Γόρδων, ἔχων προσέτι τὴν τόσῳ λυσιτελῇ πρόθεσιν τοῦ σχηματισμοῦ σώματος τακτικοῦ, δι' ὃν ἔφερε καὶ τὰ λογχοφόρα ὅπλα· ἀλλὰ τὸ δύσκολον διὰ τὸν Ὑψηλάντην ἔργον τοῦτο ἀδύνατον ἦτο διὰ τὸν Γόρδωνα ἐν περιστάσει ἀνωμάλῳ. Ἐθεωρήθη τότε παρὰ τινων πολιτικῇ ἢ ἀποστολῇ τοῦ Γόρδωνος. Καὶ εἶχεν ἄρα ἀνάγκην ἀποστολῆς τοιαύτης ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ἐν ᾗ ἐγειννίαζε τῇ Ἑλλάδι διὰ τῶν Ἰονίων νήσων, πανταχοῦ δὲ παρόντα ἦσαν τὰ πολεμικὰ αὐτῆς πλοῖα; Καὶ ἐν τίνι ἐστέρουν λόγῳ τὸν Ἄγγλον Γόρδωνα τῆς προσωπικῆς ἐκείνης ἀρετῆς, ἀφ' ἧς ὀρμηθέντες τοσοῦτοι ἄλλοι Ἑσπέριοι καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν συνεμέθεζαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐνθουσιῶντες (α); Ἡ Ἑλλὰς ἐν τοσούτῳ, ἀνοίγουσα τοὺς κόλπους αὐτῆς πρὸς ὅλους τούτους, ὡμολόγει, ὁπόσῳ ἐπεθύμει, ἵνα συμμορφωθῇ πρὸς τὴν πρόδοον τοῦ Ἰθ' αἰῶνος, καὶ ἐνώσῃ τὸν πόλεμον αὐτῆς μετὰ τοῦ μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ κόσμου, ὡς πόλεμον ἀναγεννήσεως καὶ προσόδου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν μετεκομίσθησαν ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς Ἐπιδαύρου Διμηρᾶς τρεῖς βομβοβόλοι μετὰ τοῦ ἀναγκασίου ὕλικου, ἀλλ' ἠγνοεῖτο ἐντελῶς ἡ χρῆσις τούτων. Οὐδεὶς παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὑπῆρχεν εἰδήμων τοῦ τοιούτου ὅπλου· πειραθεὶς δέ τις Ἰταλὸς, Τάσης ὀνόματι, ἀπέτυχεν, ἐμυκτηρίσθη καὶ ἄφαντος ἐγένετο αἰσχυρόμενος, ὅτι ἔψευσε τὰς μεγάλας αὐτοῦ ὑποσχέσεις. Κιτόπι τούτου ἐπαρουσιάσθη Γάλλος τις, ὁ Ῥεϋβῶν, ἐλθὼν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ Βουτιέ· ἀλλὰ καὶ οὗτος, ὀλίγας μὲν ἔχων γνώσεις περὶ τοῦ ὅπλου αὐτοῦ, πείραν δὲ οὐδεμίαν, ἀνωφελὴς ἐγένετο. Ἐὰν ἄλλως ὑπῆρχον βομβολισταὶ ἄξιοι, βεβαίως οὐδ' ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἡ Τρίπολις, ὡς πληρουμένη γυναικοπαίδων καὶ ὅλως ἐκτεθειμένη, ἀντεῖχεν ἀπέναντι ἐξ βομβοβόλων. Τὴν ἰδίαν ὡς ἔγγιστα ὑπέστησαν ἀτυχίαν καὶ τὰ δύο δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τοῦ προμαχώνος τῶν βομβοβόλων ἐ-

γεθέντα τηλεβολοστάσια. Κατ' αὐτῶν ὄρμησαν ἀποφασιστικοὶ οἱ Τούρκοι ὑπὲρ τοὺς τρισχιλίους· πλὴν ἐνίκηθησαν πολεμηθέντες ἐπὶ τέσσαρας ὥρας, οὐδ' ἐπεχείρησαν πλέον δευτέραν ἐπίθεσιν.

Τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικυρούφων εἶχε καὶ τὸν ὑμνωδὸν αὐτοῦ. Τσοπανάκος τις ἐκ τῆς Θεισάας, ἀνὴρ δυσμορφότατος, κυφὸς καὶ οἶονελ νάνος, ἐπαρουσιάσθη νέος τῆς ἐποχῆς Τυρταῖος, ἐξάπτων τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν στρατιωτῶν διὰ τῶν δημωδῶν ποιήσεων, καὶ διακινῶν τὴν μνήμην τῶν ὑπὲρ πατρίδος πιπτόντων. Ἦτο ἐν φαινόμενον περίεργον, «ἀπὸ τῆς ποιήσεως τὴν βιοτὴν ἔχων». Τὰς αὐτοσχεδίους ποιήσεις τούτου οἱ μὲν νοήμονες ἐπῆνουν ὡς ἀναγκαίαις, οἱ δὲ στρατιῶται ἤκουον εὐχαρίστως ὡς εὐλήπτους. Βεβαίως μεταξὺ τοῦ ἀμαθοῦς αὐτοῦ κυφοῦ καὶ τοῦ χωλοῦ, ἀλλὰ περιφήμου ποιητοῦ τῆς ἀρχαιότητος, Τυρταίου οὐδεμία ὑπῆρξε σύγκρισις, εἰμὴ καθ' ὅσον ὁ μὲν Τυρταῖος εἰργάσθη πεμφθεὶς παρὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ἐναντίον Ἑλλήνων, ὁ δὲ Τσοπανάκος ὠρμήθη ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ἐναντίον Τούρκων.

Οἱ ἀκροβολισμοὶ καὶ αἱ συμπλοκαὶ συνεχεῖς, μᾶλλον δὲ ἡμερήσιοι, καὶ ἐνίοτε δις τῆς ἡμέρας ἀφ' ἡλίου ἀνίσχοντος μέχρι δυσμένου, ἐγίνοντο κατὰ τὴν ὅλην περιφέρειαν τῆς πολιορκίας. Οἱ Τούρκοι, ἐξερχόμενοι πρὸς συλλογὴν τινα τροφίμων, ἠναγκάζοντο, ὅπως ἐπασχολῶσι τοὺς Ἕλληνας μακρὰν τῆς πόλεως, ὅσον ἔνεστι. Ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ συνεχέστερον τῶν Τούρκων, ἐπαισθητοὶ πολλὰκις συνέβαινον οἱ φόνοι, τὰ τραύματα καὶ αἱ ζωγρήσεις. Σημαντικωτέρα δὲ τῶν συμπλοκῶν διακρίνεται ἡ ἐν τοῖς Λιθοβουνίοις τῆς 18 ἰουλίου, ὅτε ἐθανατώθη καὶ ὁ περίφημος Ἀλβανὸς Καλιὸ βεγῆς, ἀδελφὸς τοῦ ἐν τῷ Θυάμῳ ὄρει ἀποτυχόντος Ἰσμαὴλ πασσᾶ Πλιάσα. Κυνουριεῖς, Λακεδαιμόνιοι καὶ Τριπολίται ἦσαν οἱ κατ' αὐτοῦ πολεμήσαντες τότε. Ὁ Ὑψηλάντης ἐβράβευε πάντοτε τοὺς μαχιμωτέρους τῶν στρατιωτῶν, καὶ τοῦτο συνέτεινεν ἐν μέρει, ὅπως αὐξάνῃ τὴν προθυμίαν ὅλων πρὸς τὸν κίνδυνον· αὐτὴν δὲ βλέποντες τὴν ἐνθάρρυνσιν καὶ τὴν ἄμιλλαν οἱ πολιορκούμενοι ἔλεγον, ὅτι ἄλλοι παρὰ τοὺς χωρικοὺς τῆς Πελοποννήσου πολεμοῦσι τούτους.

Ἀστυνομία τῶν πολιορκητῶν κατὰ τῶν πολιορκουμένων ἦσαν αὐτοὶ οἱ συνεχῶς, ἵνα μὴ εἴπωμεν καθ' ἐκάστην, δραπετεύοντες ἐκ τῆς Τριπόλεως Ἕλληνες. Δι' αὐτῶν ἐμάνθανον οἱ πρῶτοι τὰ ἐσωτερικὰ πολεμικὰ μέτρα καὶ τὰς μελετωμένας ἐξωτερικὰς κινήσεις τῶν δευ-

τέρων, καὶ οὕτω προελαμβάνοντο ὥσεπιπολὺ αὐται διὰ τῶν ἀμέσως ἐκδιδομένων ἀρμυρίων διαταγῶν, πρὸς ζημίαν τῶν Τούρκων ἀποβαίνουσαι (α).

Ἄλλ' ἅπασαι αἱ ἐργασίαι αὐται καὶ αἱ ἐλπίδες διεκινδύνευον ἔξωθεν, ἐπαπειλουμένων πάντοτε τουρκικῶν ἐπιδρομῶν, καὶ μάλιστα, ὅτε ὁ Ὁμέρ Βρυώνης προχωρήσας εἰς τὴν Ἀττικὴν, διεσκόρπισε τῇ 20 ἰουλίου τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐκτὸς δὲ ταύτης τῆς σοβαρᾶς περιστάσεως ἐβεβαίουντο προσεχεῖς δύο ἄλλαι σοβαρώτεραι, ἡ ἔξοδος τοῦ σουλτανικοῦ στόλου καὶ ἡ κατάβασις τοῦ Βεϋρὰν πασᾶ μετὰ στρατοῦ ἰσχυροῦ. Βεβαίως καὶ Τούρκοι καὶ μὴ Τούρκοι ἐξέθετον πανταχόθεν παρὰ τῇ τουρκικῇ πύλῃ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον τοῦ κέντρου τῆς Πελοποννήσου, καὶ διὰ τοῦτο ἐξεβιάζετο ὁ σουλτάνος τὰς δυνάμεις αὐτοῦ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἐντεῦθεν, παρὰ τὴν ἀποφασισθεῖσαν πρὸ ὀλίγου ἐν τοῖς Βερβένοις βοήθειαν, ἀπεστάλη καὶ ἑτέρα, ἀλλὰ πολυαριθμοτέρα, πρὸς ἐνίσχυσιν κρείττονα τῶν στενῶν τῆς Μεγαρικῆς, καὶ ταύτην ὠδήγουν ὁ Πάνος Θ. Κολοκοτρώνης, ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος, Νικόλαος Πετμεζᾶς καὶ Γεώργιος Χελιώτης. Τοῖς πᾶσι δ' ὁ Ὑψηλάντης ὑπόσχεσιν ἐπίσημον ἔδωκεν, ὅτι οἱ ἐκστρατεύοντες ὑπὲρ τῶν στενῶν πρῶτοι θέλουσιν ἔχειν τὴν ἀναλογίαν ἑαυτῶν ἐκ τῶν λαφύρων τῆς Τριπόλεως (β). Ἐνωθέντες οὗτοι ἐν τοῖς στενοῖς μετὰ τῶν Μαυρομιχαλῶν Κυριακούλη, Ἡλία καὶ Κωνσταντίνου, τοῦ Νικήτα, Σολιώτου, Κρέστα, Σαλαφατίνου καὶ Ἀνδρέου Παπαδιαμαντοπούλου, ἀπετέλουν δύναμιν ἰσχυράν, συμπράττοντος κατὰ θάλασσαν τοῦ Κωνσταντίνου Μεθενίτου. Τοιουτοτρόπως δὲ, τῶν μὲν Πελοποννησίων ἀσφαλιζόντων τὰ στενὰ τῶν Ὀνείων ὁρέων, τῶν δὲ ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἐτοίμων πάντοτε ὄντων διὰ τὰ τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς Φοντάνας καὶ τῶν Βασιλικῶν, οἱ καταβαίνοντες σκτράπαι ὑπέκειντο, ὅπως ὑποστῶσι διπλὴν προσβολήν, τὴν μίαν ἐν τῇ Ὀπουντίᾳ Λοκρίδι, εἰσβάλλοντες εἰς τὴν Βοιωτίαν, καὶ τὴν ἄλλην ἐν τῇ Μεγαρίδι, εἰσβάλλοντες εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ μάχη τῆς Γράνας (γ).

Ἡ ἐπὶ τῆς 10 αὐγούστου μάχη τῆς Γράνας ἀπῆλλαξε τοὺς πολιορκούντας τὴν Τρίπολιν πολλῶν ἐνδεχομένων περιπετειῶν. Ἡ ἐν τῷ Μύτικᾳ κατασκευὴ τῆς τάφρου (γράφας), μέσου ἀσυνήθους μέχρι

τοῦδε πρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἐγένετο ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν Λιθοδουνίων καὶ τὸν μετέπειτα θάνατον τοῦ ἀρχιτῆλεβολιστοῦ τῶν Τούρκων Χατσῆ Κουλελὲ, οἱ περὶ τὸ χωρίον Στενὸν στρατοπεδεύοντες Κυνουριεῖς ἐνθαβρύνθεντες προεχώρησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς αὐγούστου, ὅπως ἐνεδρεύσωσιν ἐν τῷ Ἁγίῳ Σώστῃ τοὺς Τούρκους. Ἐξερχομένων ἐκείνων καὶ θεριζόντων τοὺς ἐτι ἀθερίστους μένοντας δημητριακοὺς καρποὺς, οἱ Κυνουριεῖς ἠθέλησαν, ἵνα παραδώσωσιν οὕτω τῷ πυρὶ ὅλους τοὺς πλησίον τῆς Τριπόλεως ἐσπαρμένους ἀγρούς. Ἀπεῖχε δ' αὐτῆς ὁ Ἅγιος Σώστης ἐν τρίτον τῆς ὥρας, πλησιέστατα κείμενος τῆς Τεγέας. Οἱ Τούρκοι συνείθιζον πάντοτε διαιρούμενοι κατὰ τὰς ἐξόδους αὐτῶν πρὸς τροφολογίαν, τῶν μὲν ἐνόπλων προταττομένων καὶ ἐπασχολούντων τοὺς Ἕλληνας, τῶν δὲ ἀνόπλων, γυναικῶν καὶ γερόντων θεριζόντων καὶ μεταφερόντων τοὺς καρποὺς ἐπὶ τῶν ὤμων ὥσεπιτοπλεῖστον. Προλαβόντες ὁμως οὗτοι ἐνέδρευσαν τότε ὑπὸ τὸν Καρχαμέρον καὶ Ῥουβὴν Βαρδουναίους ἐν τῇ αὐτῇ θέσει τοῦ Ἁγίου Σώστου, καὶ τοὺς Ἕλληνας ἀνυπόπτους πλησιάσαντας προσέβαλον αἰφνης, φονεύσαντες δεκατέσσαρας καὶ πλείονας τραυματίσαντες. Τὸ γεγονός τοῦτο πολλῇ ἐνέπλησεν ἀθυμίας τοὺς Κυνουριεῖς.

Προσκληθεῖς τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἔσπευσεν ἐκ τῶν Τρικορύφων πρὸς ἐμφύχωσιν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν. Διερχόμενος δὲ τὸν Μύτικα, παρετήρησε τὴν ἀνάγκην μιᾶς τάφρου, ὅπως μὴ διέρχωνται ἐκεῖθεν οἱ Τούρκοι πρὸς τροφολογίαν, καὶ πάραυτα ἐκ διαταγῆς αὐτοῦ διακόσιοι χωρικοὶ τῶν πέριξ τῆς Μαντινείας χωρίων ἤρξαντο τῆς ὀρύξεως ταύτης. Ἔστι δ' ὁ Μύτικας ἄκρα τις τοῦ ὄρους Μαινάλου, προβαίνουσα εἰς τὸ πεδῖον Καπνίστραν καὶ ἀπέχουσα τῆς Τριπόλεως ὥσει μίαν ὄραν· μετὰ δὲ αὐτῆς καὶ τῶν καταντικρὺ κειμένων ἀμπελώνων σχηματίζεται ὁδὸς φέρουσα εἰς τὸ Κάψα καὶ Λεβίδιον, ἢ στενὸν τι πεδινὸν ὑπερβαῖνον τὴν ἀπόστασιν βολῆς πυροβόλου. Ἐπὶ τοῦ ὄρους πρὸς τὸ χωρίον Λουκᾶ ὠχυροῦτο ἀνατολικῶς ὁ ὀπλαρχηγὸς Ἰωάννης Δαγρὲς πρὸς φύλαξιν τῶν Νεστάνων (Τσιπιανῶν) καὶ λοιπῶν ἐκεῖ χωρίων, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀνέθεσεν ὁ Κολοκοτρώνης τὴν ἐπιστάσιαν τῆς ὀρύξεως τῆς τάφρου· ἐμακρύνετο δὲ ἀπὸ τοῦ ὄρους αὐτοῦ τὸ στενὸν τοῦ Μύτικα ἐκτὸς βολῆς πυροβόλου. Δι' αὐτὴν ὁ Κολοκοτρώνης τὴν αἰτίαν, καὶ διότι διεδίδετο κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, καίτοι ψευδῶς, ἡ ἐκ τῆς Τριπόλεως δραπέτευσις τοῦ Κιαμῆλ

βεγῇ διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης, ἐθεώρησεν ἀναγκαίαν τὴν τάφρον καθ' ὃ-
λον τοῦ στενοῦ τὸ πλάτος. Τὸ πρόσωπον τοῦ Κιαμῆλ βεγῇ ἐνέπνεε
φόβους, δι' ἣν εἶχεν ἐπιβροῇν καὶ πλοῦτον· ἡ δὲ σύλληψις ἡ ὁ θάνα-
τος αὐτοῦ παρεδέχετο ἐν γένει ὡς μία ἀνάγκη. Ἡ τάφρος ἐκόπη ὀρ-
γιαία σχεδὸν τὸ πλάτος, ἀλλ' οὔτε ἐντελής κατὰ τὸ βάθος, οὔτε
ἀσφαλῆς κατὰ τὰ νῶτα. Τὰ χώματα ἐρρίφθησαν μονομερῶς κατὰ τὸ
μέρος τῆς Τριπόλεως, διότι κυρίως ἀπέβλεπεν αὕτη τὰς ἐκ ταύτης
ἐξόδους. Ἐκεῖθεν δ' ὁ Κολοκοτρώνης ἀπελθὼν διὰ τῶν ριζοβουνίων
εἰς τὸ Στενὸν, ἐνεθάρρυνε τοὺς Κυνουριεῖς καὶ ἐνίσχυσε διὰ τῆς συγ-
κεντρώσεως καὶ ἄλλων στρατιωτῶν.

Τὴν νύκτα τῆς 9 πρὸς τὴν 10 αὐγούστου οἱ Τοῦρκοι ἐξῆλθον ὑ-
πὸ τὸ σεληνόφως ὑπὲρ τοὺς τρισχιλίους πεζοὺς καὶ ἵππεις, ἀρχη-
γοῦντος τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ, καὶ διηυθύνθησαν εἰς τὰ χωρία Λουκᾶ
καὶ Νέστανά πρὸς τροφολογίαν. Γνωρίζοντες δὲ, ὅτι κατὰ τὴν θέ-
σιν ἐκείνην ἐστρατοπέδευεν ὁ Δαγρὲς, διηρέθησαν εἰς δύο μέρη· καὶ
οἱ μὲν πεζοὶ ἀνέβησαν τὸ ὄρος πλαγίως, ἵνα καταλάβωσι τὰ νῶτα
αὐτοῦ, οἱ δὲ ἵππεις παρεφύλαττον ὑπὸ τὴν ὑπώρειαν. Ἐκεῖθεν εἶδον
οἱ τελευταῖοι τὴν ἄκραν τῆς τάφρου, ἀλλ' οὔτε διέκριναν τὸ ὅλον
ταύτης, οὔτε ὑπέθεσαν ποσῶς πολεμικὸν τὸ ἔργον, ὡς μὴ ἔχοντες
προηγούμενον τοιοῦτο· μάλιστα δὲ ἐκλαβόντες τὸ φαινόμενον ὡς ὅ-
ριον ἰδιωτικοῦ ἀγροῦ, ἔλεγον ἐμπαίζοντες : « *Ἀκόμα δὲν ἔκαμαν οἱ
παλιοραγιάδες ζάπτι τὸν τόπο, καὶ ἀπὸ τώρα τὸν μοιράζονται* ».

Συνεπεῖα τοῦ ἀνωτέρω σχεδίου ἐπιπεσόντες αἶφνης κατὰ τοῦ Δα-
γρὲ περὶ τὸ λυκαυγές, ἐπέτυχον ἐκδιώξαντες ἐκεῖθεν τοὺς Ἑλληνας,
περὶ τοὺς διακοσίους ὄντας, καὶ δεκατρεῖς ἐξ αὐτῶν, ὡς καὶ τὸν ἀ-
δελφὸν τοῦ Δαγρὲ Ἀθανάσιον, ἐφόνευσαν· ὁ δὲ Δαγρὲς μόλις διεσώ-
θη ἀσφαλισθεὶς μετ' ὀλίγων ἐντὸς σπηλαίου, πλησίον τοῦ Λουκᾶ κει-
μένου. Νικηταὶ τοιοιτοτρόπως οἱ Τοῦρκοι προεχώρησαν εἰς τὰ χω-
ρία Λουκᾶ καὶ Νέστανά, καὶ πλήρεις καρπῶν εὐρόντες τοὺς ἄλωνας
ἐφόρτωσαν περὶ τὰ τετρακόσια ζῶα. Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν χωρίων τού-
των ἐφόνευσαν ἓνα ἱερέα καὶ τινὰς ἄλλους ἀδυνάτους.

Ἄμα ἀκουσθέντος τοῦ κρότου τῆς προσβολῆς κατὰ τοῦ Δαγρὲ,
ὁ Κολοκοτρώνης ἐκ τῶν Τρικορύφων ἐνόησεν ἐξελθόντας μὲν ἰσχυροὺς
τοὺς Τούρκους, νικηθέντα δὲ αὐτὸν, καὶ διὰ πολλῆς ἐνῆργησε δραστη-
ριότητος τὴν ἄμεσον κατάληψιν τῆς τάφρου διὰ τῶν Τριπολιτῶν πρῶ-
τον, ὡς πλησιεστέως στρατοπεδευόντων, καὶ κατόπι διὰ τῶν ὀρει-

ἸωνΓορτυνίων, τῶν περὶ αὐτὸν Ἰονίων καὶ ἄλλων, ὅπως προσκαρτερήσωσι τούτους κατὰ τὴν ἐπάνοδον. Παρεκελεύετο δὲ τοῖς στρατιώταις γεγωνυῖα τῇ φωνῇ καὶ τότε, ὥς καὶ πάντοτε εἰθίζε, συμπλοκῆς ἐπικειμένης, οὕτωςί: «*Αἰτεστε βρὲ Ἑλληνας!!*» (Ἄγετε ὦ Ἕλληνες!!) Συγχρόνως ἀντεπεζῆλθον καὶ ἐκ τῆς Τριπόλεως ἱκανοὶ Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν Ἀλῆ βεγῆν, ἀδελφὸν τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ, βοηθήσαντες τοῖς πρώτοις ἐπὶ τῆς ἐπανόδου. Μετ' ὀλίγον ἐφάνησαν ἐπιστρέφοντες οἱ ὑπὸ τὸν Κεχαγιᾶ βεγῆν διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ Μύτικα, οἱ δὲ Ἕλληνες τῆς τάφρου εὐρέθησαν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ τῶν περὶ τὸν Ἀλῆ βεγῆν. Τότε οἱ Τοῦρκοι, γενόμενοι κατὰ μέσον τὸν πόρον, εἶδον τὸ ὅλον τῆς τάφρου καὶ κατειλημμένην τὴν δίοδον· ἀλλὰ, μὴ ἔχοντες ἄλλως πράξαι, ἐπέπεσον, προηγουμένων τῶν ἱππέων κατὰ μέτωπον· συγχρόνως ἐπέπεσον καὶ οἱ ἐκ τῆς Τριπόλεως. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ ἐν τῇ τάφρῳ Ἕλληνες, ἀμφοτέρωθεν πολεμούμενοι, ἔδοσαν μέτωπον οἱ μὲν κατὰ τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ, οἱ δὲ κατὰ τοῦ Ἀλῆ βεγῆ. Ὁ Κολοκοτρώνης ἤδη πολλὴν ἀνέπτυξεν ἐτοιμότητα πνεύματος, σταθερὰν διευθύνων τὴν ἄμυναν· τῶν Ἑλλήνων ὅμως ἡ θέσις ὑπῆρχεν ἐπισφαλὴς ὅλως, διότι οἱ στρέψαντες κατὰ τοῦ Ἀλῆ βεγῆ πρόσωπον προσεβάλλοντο ὀπισθεν παρὰ τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ, κενὰ ἔχοντες τὰ νῶτα διὰ τὴν μονομερεῖ, ὥς εἶπομεν, ὕψωσιν τοῦ χώματος καὶ διὰ τὸ ἀπρόοπτον τῆς ἤδη παρουσιασθείσης περιπτώσεως· ἔνεκα δὲ τῆς ἀνάγκης ταύτης διηρέθησαν ἀπασυρθέντες πρὸς τὰ δύο ἄκρα τῆς τάφρου, καὶ τὸ μέσον αὐτῆς κενὸν ἐγκατέλειψαν· δεξιὰν δὲ ἰδὼν τὴν εὐκαιρίαν ταύτην, ὁ Κεχαγιᾶ βεγῆς συνεκέντρωσε τοὺς ἱππεῖς καὶ πεζοὺς, ἐκατέρωθεν δὲ αὐτῶν ἔταξε τὰ φορτηγὰ ὥς πρόφραγμα, καὶ τοιοῦτος ἔτεινεν εἰς τὰ πρόσω.

Τότε ἦναψε γενικὸς καὶ ἐπίμονος ὁ πυροβολισμὸς, ἐπὶ δὲ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ἐμειδία ἡ κρίσις. Ἀλλ' ἐπὶ τέλος τὸ ἀδιάκοπον καὶ διπλοῦν ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων πῦρ τῶν Ἑλλήνων, θραῦον ἐπαισθητῶς τὸ σῶμα τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ, οὐχ ἥττον δὲ καὶ τὸ πυκνότατον καὶ ἀδιόρατον σχηματισθὲν νέφος ἐκ τε τοῦ καπνοῦ τοῦ τοσούτου πυροβολισμοῦ, νηνεμίας οὔσης, καὶ τοῦ ἐκ τῆς ὥρας τοῦ χρόνου καὶ τῆς βιαίας κινήσεως τοσούτων ἵππων, πεζῶν καὶ φορτηγῶν ὑψωθέντος κονιορτοῦ, ἔφερον αὐτὸ ἐν ἀταξίᾳ ἐσχάτῃ· καὶ ἤδη, ἐγκαταλειφθέντων ὅλων τῶν φορτηγῶν πρὸ τῆς τάφρου, ἐπεδόθη ἔκαστος πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν. Οὕτω διέβησαν οἱ Τοῦρκοι διὰ

μεγάλης ζημίας, ὥς ἀπολέσαντες περὶ τοὺς τετρακοσίους θανατωθέντας καὶ πληγωθέντας, τὰ φορτηγὰ ἅπαντα καὶ τὴν ἄλλην ἀποσκευήν. Καὶ ἐλογίσθησαν ἐν μὲν τοῖς θανατωθεῖσιν ὁ υἱὸς τοῦ Σέχ Ταχῆρ ἐφένδου, ὁ Ἀβδοῦλ Βελούκπασης, ὁ Καμπέρ Κεχαγιᾶ, ἄλλοι τε καὶ ὁ πάντοτε προηγούμενος τῶν μαχῶν βαθυγένειος καὶ λευκοχίτων Δερβίσης (α)· ἐν δὲ τοῖς πληγωθεῖσι καὶ ὁ Ἀλῆ βεγῆς, ἀποθανὼν μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐν τῇ Τριπόλει.

Ἐπαισθητὴ λίαν ἐγένετο τῷ Κεχαγιᾶ βεγῇ ἡ καταστροφὴ αὕτη οὐχὶ τόσῳ διὰ τὴν ζημίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἀδελφοῦ, ὅσῳ διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν τροφῶν. Τὰ πλεῖστα τῶν ζώων ἀνερρέθησαν καὶ ἐπληγώθησαν, ὥς παράπλευρα τεθέντα, οἱ δὲ σάκκοι τῶν γεννημάτων κατατετρυπημένοι εὐρέθησαν ὑπὸ τῶν σφαιροβολῶν. Ἡ περίπτωσις ἄρα αὕτη πολλοὺς ἔσωσε τῶν Τούρκων, εἰ καὶ ἐν τῇ Τριπόλει βαρύτατος, ὥς καὶ μετὰ τὰς μάχας τοῦ Βαλτετσίου καὶ τῶν Βερθενοδολιανῶν, ἀνενεώθη ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ ὀδυρμὸς τῶν γυναικῶν διὰ τὴν γενομένην θυσίαν.

Κατὰ τὴν πεδινὴν μάχην αὐτὴν, περὶ τὴν μίαν μόλις διαρκέσαν ὥραν, ἔπεσον ἐκ τῶν Ἑλλήνων μέχρι τῶν τριάκοντα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τοῦ Δαγρέ. Ἀπαντες, ὥς καὶ οἱ σχηματίζοντες τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ Κολοκοτρώνου Ἴόνιοι περὶ τοὺς ἐξήκοντα, ἐξεπλήρωσαν τὸ καθήκον ἑαυτῶν θαυμασίως· ὁ δ' Ὑψηλάντης ἐπῆνεσε τὸν Κολοκοτρώνην διὰ τοῦ ἀκολούθου ἐγγράφου, ἐπέχοντος διαταγὴν τῆς ἡμέρας.

«Γενναιότατε καπετὰν Θεοδωράκη Κολοκοτρώνη!

«Εἰς τὴν μάχην τῆς 10 αὐγούστου μ' ὅλην τὴν ὑπεροχὴν τοῦ
»πληθους τῶν τυράννων καὶ τὴν αἰφνίδιον ὁρμὴν αὐτῶν ἐδείξατε στρα-
»τηγικωτάτην πρόνοιαν, ἐξαποστείλας ἐν καιρῷ τοὺς στρατιώτας
»σου καὶ ἐμψυχώσας αὐτοὺς μὲ τὴν γενναιότητά σου, ὅθεν ἐκέρδη-
»σας τὴν λαμπρὰν ἐκείνην νίκην. Χαίρων λοιπὸν μετὰ τῆς πατρίδος,
»μακαρίζω ὥς ἱεροὺς μάρτυρας τοὺς εἰς τὴν μάχην ἀνδρείως ἀποθα-
»νόντας, καὶ περὶ τῶν φαμελιῶν αὐτῶν θέλω εἰσάξει νόμον, νὰ τρέ-
»φονται ἀπὸ τὴν πατρίδα. Σὲ δὲ καὶ τοὺς εὐπειθεῖς καὶ γενναίους
»καπετανεὺς καὶ στρατιώτας σου ἐπαινῶν καὶ ὁμολογῶν δημοσίᾳ τὴν
»εὐχαρίστησίν μου, εὐχομαι ν' ἀναφαίνεσθε πάντοτε νικηταί, καὶ ἐν-
»τὸς ὀλίγου νὰ συνεορτάσωμεν τὴν τελείαν ἐλευθέρωσιν τῆς πατρίδος.

«Ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Τριπολιτσᾶς τὴν 13 αὐγούστου 1821.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ,

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου.»

Ἄπαντα τὰ περὶ τὴν Τρίπολιν στρατόπεδ' ἀνικητήρια ἐτέλεσαν τῷ Θεῷ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Γράνας. Ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἀποτελέσματος τῆς τάφρου ταύτης τοῦ Μύτικα ὁδηγηθέντες καὶ οἱ Κυνουριεῖς τοῦ Στενοῦ ἤνοιξαν, κατὰ συμβουλήν τοῦ Κολοκοτρώνου, ἐτέραν διὰ τοῦ πεδίου μέχρι τοῦ Ἀγίου Σώστου, καὶ δι' αὐτῆς ἀνέφικτον τοῖς Τούρκοις κατέστησαν πᾶσαν τοῦ λοιποῦ ἔξοδον πρὸς τὰ ἀνατολικῶς κείμενα χωρία. Διὰ ταῦτα ἀπώλεσαν οἱ Τοῦρκοι πᾶσαν ἐλπίδα ἰδίας συντηρήσεως περαιτέρω· καὶ δύναται τις εἰπεῖν ἐν συνόλῳ, ὅτι ἡ μάχη τῆς Γράνας ἐπέρανε τὸ ἔργον, οὗ ἤρξατο ἡ τοῦ Βαλτετσίου. Ὁ Ὑψηλάντης τότε διέταξε τὴν ἄμεσον καὶ, ὅσω ἔνεστιν, ἀπωτέραν ἀπομάκρυνσιν τῶν θρεμμάτων, τῶν θημωνιῶν, ὥς καὶ τῶν ἐπιτηδείων παντὸς εἶδους, τῶν πλησιαζόντων τῇ πεδιάδι χωρίων. Ἡ δὲ πολιορκία προεχώρησε στενοτέρα, διορισθέντων τοῦ μὲν Κεφάλαι ἐν τῷ Ἀγίῳ Σώστῃ μετὰ πεντακοσίων, τῶν δὲ Κυνουριέων κατὰ τὴν Βολιμὴν, τοῦ δὲ Δημητρίου Δεληγιάννου ἐν τῷ Μαντσαγρᾷ, ἀπάντων ἐν γένει τῶν ἐν τοῖς Τρικουρούφοις καταβάντων μέχρι βολῆς πυροβόλου ἀπὸ τῆς πόλεως. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπερέβαινεν ἥδη τὰς δέκα χιλιάδας ἀνδρῶν.

Αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι βλέποντες τὴν καταπληκτικὴν πράγματι μεταβολὴν, ἠθέλησαν ἐξ ἀπελπισίας, ἵνα δώσωσι σημεῖα ζωῆς, καὶ ὥσει δισχιλίοι ἐπεχείρησαν τῇ 24 αὐγούστου ἐκδρομὴν νέαν· ἀπεκρούσθησαν ὅμως κυνηγηθέντες μέχρι τῶν πυλῶν, ἃς ἐκλείσαν τότε πρῶτον, καταληφθέντες ὑπὸ τοῦ φόβου, μὴ Ἕλληνες εἰσέλθωσι καὶ εἰς τὴν πόλιν συγχρόνως. Πραγματικῶς δὲ πεντακόσιοι τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τοσοῦτον ἐπλησίασαν τότε, ὥστε κατέλαβον καὶ τινὰς κεκαυμένας οἰκίας ἔμπροσθεν μιᾶς τῶν πυλῶν καὶ ὑπὲρ τὰς δύο διετήρησαν ὥρας πολεμούμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως, ἕως τοῦ τῶν πολεμιῶν τὸ ἱππικὸν ἐξελθὼν δι' ἐτέρας πύλης, προσέβαλεν αὐτοὺς ἐκ τῶν νώτων καὶ μετὰ βλάβης ἠνάγκασε πρὸς ἀπομάκρυνσιν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα οὐδὲν ἄλλο ἦσαν πλέον, ἢ τὸ ἐκ διαλειμμάτων ἀναλάμπον φῶς τοῦ σβεννυμένου λύχνου. Κλεισθεισῶν τῶν πυλῶν, οὐδόλως ἐτόλμων πλέον οἱ Τοῦρκοι, ἵνα βόσκωσιν, ὥς πρότερον, περὶ τὴν πόλιν τοὺς ἵππους αὐτῶν καὶ μάλιστα τὰ φορτηγὰ ζῶα, ὅσα εἶχον ἔτι.

Πτώσις Πύλου (α).

Περὶ τὰ τέλη ἰουνίου περιέστησαν οἱ Τοῦρκοι τῆς Πύλου ἐν μεγίστῃ τῶν ἐπιτηδείων ἐλλείψει, τρώγοντες καὶ ἵππους καὶ ὄνους καὶ κύνας καὶ ἄλλα ἀκάθαρτα ζῶα. Οὐδεμία ἠδύνατο γενέσθαι ἔξωθεν πρόνοια καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, ὥς ἐγίνετο ὑπὲρ τῶν ἐν Πάτραις· ὁ δ' ἐξεληθὼν τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου τουρκικὸς στόλος δι' ἄλλα τε καὶ πρὸς σίτισιν τῶν φρουρίων, ἠναγκάσθη, ὥς γνωστὸν, ἵνα ὀπισθοδρομήσῃ μετὰ τὸ συμβᾶν τῆς Ἐρέσου· ὁ δὲ συλλεγεὶς ἄσιανὸς στρατὸς ἐν μέρει διεσκορπίσθη, καὶ ἐν μέρει περιωρίσθη σείων δολοφόνον τὴν μάχαιραν αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀόπλων Ἑλλήνων τῆς Ἰωνίας μετὰ τὴν ἀτυχίαν τοῦ Βεκὴρ πασσᾶ· ἔσωθεν δὲ ἡ ἥττα τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ ἐν τῷ Βαλτετσίῳ, ἡ ἀναχώρησις τῶν Λαλαίων ἐκ τῆς μεσογείου καὶ ἡ παρουσία τῶν πετσειωτικῶν πλοίων ἀπεστέρουσιν αὐτοὺς πάσης ἐλπίδος βοηθείας. Καὶ διὰ ταῦτα κατορθώσαντες ἐν τῷ σκότει τῆς νυστὸς τὴν ἀποστολὴν μιᾶς παρ' αὐτοῖς ὑπαρχούσης λέμβου, ἐγνωστοποίησαν τῇ 8 ἰουλίου πρὸς τοὺς ἐν Μεθώνῃ Τούρκους, ὅτι, ἐὰν μὴ προμηθευθῶσι τάχιστα τροφῶν, παραδίδουσι τὸ φρούριον, ὑπολόγους κα-θιστῶντες τούτους ἐνώπιον τοῦ σουλτάνου. Συγχρόνως ἐζήτουν παρὰ τῶν ἰδίων καὶ πληροφορίας περὶ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἐὰν ἐξῆλθε τὸ δεύτερον, καὶ ἐὰν καταφθάνῃ ταχύτερον.

Οὕτω περὶ τὴν αὐγὴν τῆς 15 ἰουλίου, ἡμέρας κυριακῆς, ἐφάνησαν ἔξω τοῦ λιμένος καὶ ἐν ἀποστάσει ἑπτὰ μιλίων πέντε πλοῖα ἑχθρικά, συνοδεύοντα ἐν κότερον, φορτηγὸν τροφῶν ἐκ σίτου καὶ κιάμων, διὰ τὸ φρούριον τῆς Πύλου. Ἦλπισαν, ὥς φαίνεται, ταῦτα, ὅτι τὰ δύο ἑλληνικὰ τοῦ Ἀναστασίου Ἀνδρούτσου καὶ Νικολάου Βότση, ἐλλιμενισμένα ἐν τῷ νησιδίῳ Χελωνακίου, οὐδόλως τολμήσουσι τὴν ἐκ τοῦ λιμένος ἔξοδον αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ, φοβούμενα τὰ τηλεβόλα τοῦ φρουρίου. Ἀλλὰ, καὶ νηνεμίας μεγάλης κυριευούσης, τὰ ἑλληνικὰ ἀνακύραντα εὐθὺς τὰς ἀγκύρας, ἐξῆλθον ὑπὸ τὸ πῦρ αὐτοῦ· ἐζημιώθησαν μὲν, ἀλλὰ κατάρθωσαν τὴν καταδίωξιν τῶν τουρκικῶν, ἅτινα φθάσαντα διεσώθησαν ὑπὸ τὴν Μεθώνην.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἦτοι κατὰ τὰς 22 πρὸς τὰς 23 ἰουλίου, ὁπλίσαντες οἱ ἐν Μεθώνῃ τὸ αὐτὸ φορτηγὸν δι' ἱκανῶν στρατιωτῶν, τῶν πλείστων Ἰλλυριῶν (Σκονδριάνων), διηύθυναν εἰς τὴν Πύλον μεμονωμένον. Ὁρθῶς ἐσκέφθησαν ὥς μᾶλλον κατορθωτὴν οὕτω τὴν ἐ-

πιτυχίαν τῆς σιτίσεως τῆς Πύλου, διότι, ὥς μικρὸν πλοῖον, τὸ κότερον ἡδύνατο παραπλεῦσαι τὴν ξηρὰν, καί, εἰ μὴ ἐλάνθανε τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων, ἀντεπολέμει τὰς ἐπιτεθησομένους λέμβους τῶν Ἑλληνικῶν, δι' ὧν ἔφερε στρατιωτῶν ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν. Τότε ὥπλισαν μίαν τράταν καὶ τὰς μικρὰς λέμβους αὐτῶν μετὰ ὀγδοήκοντα ναυτῶν τὰ Ἑλληνικὰ, καὶ οὗτοι προφθάσαντες τὸ τουρκικὸν ἔξω αὐτοῦ τοῦ λιμένος, ἐπολέμησαν ἐπιμόνως ἐπὶ πέντε συνεχεῖς ὥρας, καὶ ἐζημιωμένους τοὺς ἐχθροὺς κατεδίωξαν, σωθέντας ἐντὸς τῆς ἀκτίνος τῶν τηλεβόλων τῆς Μεθώνης. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ταύτην δύο τῶν ναυτῶν ἔπεσον καὶ ἔξ ἐπληγώθησαν, πεμφθέντες εἰς τὴν κωμόπολιν τῶν Φιλιππῶν πρὸς νοσήλευσιν.

Οὐδὲν κατωρθοῦτο πραγματικῶς ἄνευ τῆς θαλασσίας δυνάμεως· καὶ δίκαιον μέγα οἱ Πελοποννήσιοι εἶχον, ὑπισχνούμενοι ἐτοιμῶς τοῖς ναυτικοῖς τὰ πάντα κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀνάγκης, εἰ καὶ ἄδικον ἔπραττον μέγα, λησμονοῦντες τὰς ὑποσχέσεις ἑαυτῶν μετὰ τὴν ἀνάγκην (α). Ἐκτοτε ἡ κατάστασις τῶν Τούρκων τῆς Πύλου λυπηροτάτη διετέλει. Οἱ δυνατοὶ ἔξ αὐτῶν οὐδεμίαν πλέον ἔδιδον μερίδα τοῖς ἀδυνατοῖς, ἔξ ὧσιν εἶχον ἔτι τροφίμων, καίτοι κακίστης ποιότητος ὄντων ἐν γένει, αὐτοὶ λαθροφαγοῦντες. Ἰδίως ὑπέφερον οἱ ἔξωθεν προσφυγόντες Ἀρκαδινοὶ, διότι οἱ Νεοκαστρίται εἶχον ὅπωςδῆποτε οἰκονομίας τινὰς, ὥς μὴ μετακινήθεντες. Ἀλλ' ἀπολύτως καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ, στερούμενοι ποτίμου ὕδατος, διότι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὑπετέμνοντο οἱ πολιορκηταὶ τὸ ὑδραγωγεῖον, πρῶτον μὲν ἔπινον τὸ ἄλμυρῶδες τῶν φρεάτων, ἔπειτα δὲ, ἀποξηρανθέντων καὶ τούτων ὥς ἐκ τῶν κυνικῶν καυμάτων τοῦ θέρους, ἔβραζον θάλασσαν ἐντὸς κακκάβης καὶ ἐκ τῶν ἀτμῶν σταλαζόντων ἐντὸς ἄλλης ἐσχημάτιζον ὕδωρ. Τὴν μέθοδον αὐτὴν εἰσηγήσατο ὁ συναποκλεισθεὶς τότε ἐν Πύλῳ αὐστριακὸς ὑποπρόξενος Λεωνίλος. Ἀλλ', ἐκτὸς τοῦ ἀνεπαρκοῦς, τὸ τοιοῦτο τεχνικὸν ὕδωρ, ἡνωμένον μετὰ τῆς ὀλεθρίας ποιότητος τῆς τυχούσης τροφῆς, ἐγέννα τὴν διάρρῳιαν καὶ τὸν θάνατον.

Ἀπὸ τοῦ διπλοῦ αὐτοῦ καὶ ἀνυποφόρου κακοῦ τῆς στέρησεως καὶ καθαρῷ ὕδατος καὶ ὑγιεινῆς τροφῆς πάσχοντες οἱ Ἀρκαδινοὶ ἰδίως, προέτειναν πολλάκις, ὥς μόνον ἐλπίδος τινὸς σωτηρίας μέσον, τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου· οἱ Νεοκαστρίται ὁμῶς ἀνένευον, ὥς εὐελπιστοῦντες ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἢ τῆς Τριπόλεως βοήθειαν. Μάλιστα δὲ καταβιβάσσαντες νυκτὸς ἐκ τῶν ἐπάλ-

ξέων διὰ σχοινίου Τοῦρκόν τινα, ὀνόματι Μοῦρτον, ἀπέστειλαν εἰς Τρίπολιν φέροντα δίστιχον γράμμα, τὸ ἀκόλουθον : « *Δὲν ἔχομεν οὔτε ξαχίρην, οὔτε νερόν. Ἄν δὲ μᾶς βοηθήσετε, παραδίδομεν τὸ κάστρον εἰς ἕξ ἡμέρας* » (α). Ἀλλὰ, καίτοι χωριτικῶς ἐσταλμένον, τὸν Μοῦρτον διέγνωσαν οἱ Ἕλληνες καὶ συνέλαβον ἐν τῇ κώμῃ τοῦ Ἀναζιρίου. Τίς δὲ ὑπῆρχεν ἡ ὠφέλεια, καὶ εἰ μὴ συνελαμβάνετο οὗτος, ὅτε καὶ ἡ Τρίπολις κακῶς ἔπασχε ;

Ὁ θάνατος ἐν τοσοῦτῳ ἐθέριζε καθ' ἑκάστην πολλούς. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλας ἡμέρας καὶ ἀντὶ πάσης ἄλλης τροφῆς ἔτρωγον οἱ πλείους αὐτῶν πέσκους καὶ κορμούς ἰνδικῶν συκῶν, ἀπαλύνοντες τούτους διὰ τοῦ ἐλαίου καὶ ἔφοντες μετὰ θαλασσίῳ ὕδατος. Ἐντεῦθεν ἐξήρχοντο πλεόν τοῦ φρουρίου ἄνδρες καὶ γυναῖκες, παραδιδόμενοι καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τῶν πολιορκητῶν ἐπικαλούμενοι. Οὐδὲν ἄλλο, ἢ ὕδωρ καὶ ἄρτον ἐζήτουν. Καὶ πρῶτα ἐξῆλθον ἑκατὸν εἰκοσιπέντε ἄτομα, πεμφθέντα εἰς τὴν Κυπαρισσίαν, ὅπου ἡ ἐφορεία περιέθαλψεν αὐτὰ, καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας τοὺς μὲν γέροντας καὶ γυναῖκας διένειμε κατὰ τὴν ἐπαρχίαν, τοὺς δὲ ἄνδρας ἔθεσεν ὑπὸ φύλαξιν ἐν τὸς τῆς παλαιᾶς ἀκροπόλεως. Κατόπιν ἐξῆλθον περὶ τοὺς ἐξήκοντα, οὓς, λόγῳ τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων, μετεβίβασαν ὡς δυσώδεις καὶ ἀσθενοῦντας οἱ πολιορκηταὶ ἐπὶ τῆς μικρᾶς καὶ ξηρᾶς ἐρημονήσου, Χελωνάκι καλουμένης καὶ ἐντὸς τοῦ μεγάλου ἐκείνου λιμένος κειμένης. Ἀλλὰ καὶ τούτους, ὡς καὶ τοὺς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς Κυπαρισσίας, ἐθυσίασεν ἀνιλεῶς, τοὺς μὲν πρῶτους τὸ δρέπανον τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης, τοὺς δὲ δευτέρους ἡ μάχαιρα τῆς προσωπικῆς ἐκδικήσεως. Δύο μόνον ἐξ αὐτῶν ἐσώθησαν ὁ Μεχμέτ ἀγᾶς Καστρινὸς καὶ Μολλᾶ Χαλήλ, ὡς φίλοι ἰδικίτεροι τυχόντες τοῦ Γρηγορίου ἐπισκόπου Μεθώνης.

Ὅποσα τοιαῦτα συμβεβηκότα σκληρὰ ἀναφέρει ἡ ἱστορία τῶν ἔθνων, παλαιὰ καὶ νεώτερα ἔτι. Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Χελωνακίου ἔπαθον ἤδη, ὅ,τι ποτὲ καὶ οἱ δοῦλοι τῶν πολιορκουμένων ὑπὸ τοῦ Μνασίπου Κερκυραίων, αὐτομολήσαντες μὲν πρὸς τοῦτον ἕνεκα τῆς πείνης, ἀλλὰ μὴ γενόμενοι δεκτοὶ οὔτε παρ' αὐτοῦ, οὔτε παρὰ τῶν Κερκυραίων ἔπειτα, ὑπὸ τὰ τείχη δὲ καὶ ὑπὸ τὰς ὀψεις τούτων ἀποθανόντες ἅπαντες. Κατὰ θεωρίαν, οὐδὲν βεβαίως δικαιολογεῖ τὴν διαγωγὴν τῶν πολιορκητῶν τῆς Πύλου· ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν περίστασιν ἐκείνην τίς, ἐρωτῶμεν, δυνατὴ ἦτο πρόνοια ὑπὲρ τῶν αἰχ-

μαλώτων τοῦ Χελωνακίου, τοσαύτης κυριευούσης τῆς ἀνωμαλίας ;

Ἐν τοσοῦτῳ τὰ τοιαῦτα καὶ βλέποντες καὶ πληροφορούμενοι οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι ἀπεφάσισαν, ἵνα ταφῶσιν ἅπαντες ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Ἐκ τούτου οἱ πολιορκηταὶ ἔλαβον τὸ μέτρον τῆς εἰσπηδήσεως, καὶ τὰς ἀναγκαίας παρεσκευάσαν κλίμακας. Ἀλλ' ὑπερίσχυσαν ἐντὸς τοῦ φρουρίου αἱ οἰμωγαὶ καὶ κατακραυγαὶ τῶν λιμωττουσῶν οἰκογενειῶν, καὶ ἤρξαντο προτάσεις περὶ παραδόσεως. Ὁ ἐπίσκοπος Μεθώνης, ὡς ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας, καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ καὶ πλοῖ-αρχοὶ πολλὰ εἰς τοὺς Τούρκους ὑπισχνοῦντο περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς καὶ τιμῆς αὐτῶν· ἐκεῖνοι ὅμως ἐδίσταζον, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες τὰ ὡς ἀνωτέρω γενόμενα, καὶ, ὡς οἱ τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, τὴν παρουσίαν ἐζήτησαν ἀνωτέρου τινὸς προσώπου. Οὕτω δέ, γενομένης αἰτήσεως παρὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν, ὁ Ὑψηλάντης διώρισε πληρεξούσιον ἑαυτοῦ τὸν Γεώργιον Τυπάλδον, ἄνδρα φρόνιμον καὶ ἄξιον, διὰ τὴν διαπραγματεύσιν τῆς συνθήκης καὶ τὴν παραλαβὴν τοῦ φρουρίου, ἐφοδιάσας διὰ τῶν ἀκολούθων ὁδηγιῶν:

«Α'. Νὰ παραδοθῇ τὸ φρούριον εἰς τὸν ἀποστελλόμενον πληρεξούσιον τοῦ πρίγκιπος Δ. Ὑψηλάντου.

«Β'. Νὰ παραδώσωσιν οἱ Τοῦρκοι τὰ κοινὰ καὶ ἰδιαίτερα ὅπλα καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ πολεμικὰ ἐφόδια.

«Γ'. Νὰ δοθῇ μία ποσότης χρηματικὴ διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου.

«Δ'. Οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐξέλθωσιν ἄοπλοι μὲ τὴν κινητὴν περιουσίαν » των, καὶ νὰ ἐκλέξωσι τόπον κατοικίας εἰς τὰ πρᾶγια τῆς Ἀνα- » τολῆς, ἢ ὅπου ἄλλου εἶναι δυνατὸν χωρὶς βλάβην τοῦ γένους.

«Ε'. Νὰ γένῃ καταγραφὴ ὅλων τῶν ὀπλων καὶ λοιπῶν πολεμι- » κῶν ἐφοδίων καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος, μένοντος εἰς τὸ φρούριον.

«ΣΤ'. Ἀπὸ τὴν συνεισφορὰν τῶν Τούρκων θέλει λάβει ἕκαστος » στρατιώτης ἀναλόγως μὲ τὴν ἀξιότητά του καὶ μὲ τὰς πράξεις τῆς » ἀνδρείας του· περὶ δὲ τῶν ἀρχηγῶν καὶ καπετάνων θέλει γίνῃ ἰδι- » αιτέρᾳ ἐξέτασις, διὰ νὰ λάβωσι τιμὰς καὶ βραβεῖα ἀντάξια.

«Ζ'. Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ θρησκεία εἶναι εἰς ἀσφάλειαν.

«Η'. Τὸ πολιορκοῦν στρατόπεδον νὰ μὴ διαλυθῇ, ἀλλὰ νὰ ὑπάγῃ, » εἰς ὅποιον μέρος τῆς Πελοποννήσου ἤθελε κριθῇ συμφέρον ἀπὸ τὸν » πληρεξούσιον· ἀλλ' ἐὰν κανεὶς λειποτακτῇ, νὰ παιδεύηται μὲ ἀπο- » βολὴν ὀπλων καὶ δήμευσιν τῶν πραγμάτων του.

«Θ'. Πλὴν τῶν εἰρημένων, ἐὰν ἄλλο τι ζητηθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους,

»τὸ ὁποῖον ἤμπερεῖ νὰ ἔχῃ ἀκόλουθα, νὰ μὴ τοὺς συγχωρῇται χωρὶς
»τὴν ἄδειαν τοῦ πληρεξουσίου πρίγκιπος Δημητρίου Ὑψηλάντου.

«Τρίκορφα, τὴν 24 ἰουλίου 1821. (ὑπέγραψε)

Γ. Κ. ΤΥΠΑΛΔΟΣ».

Μετὰ τοῦ Τυπάλδου διωρίσθη συγχρόνως παρὰ τῆς Πελοποννησια-
κῆς Γερουσίας συμπράκτωρ καὶ ὁ Νικόλαος Πονηρόπουλος. Προιοίω-
νισεν ἡ περίπτωσις αὕτη, ὅσα ἐγένοντο. Τὸν Τυπάλδον ἠκολούθησε
παρὰ πόδας ἡ ἀντενέργεια. Οὐδόλως μὲν ἀνενεώθη ἤδη ἐν τοῖς Τρι-
κορύφοις ἡ πρὸ ὀλίγου ἐν τοῖς Βερβένοις προηγηθεῖσα ἀπότομος σκη-
νὴ ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Καντακουζηνοῦ· ὑπεκινήθη ὅμως πᾶς λί-
θος, ὅπως μὴ παραδεχθῇ ὁ Τυπάλδος, ὡς πρόσωπον συνθηκολογήσον.
Μόνον ἔχοντες σύμβουλον τὴν προσωπικότητα, οἱ ἀντιπολιτευόμενοι
κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ὑπενήργουν οὕτω, καθ' ἣν ὥραν ἐπὶ τοσοῦτον
ἐπείγον τὰ πράγματα, ὥστε, ἐν ᾧ ἡ παράδοσις, ὡς κατωτέρω, ὑπε-
γράφη τῇ 7 αὐγούστου, τὴν μὲν ὑστεραίαν ἐξεστράτευσαν οἱ Τοῦρ-
κοὶ τῆς Μεθώνης, ὅπως ἀνατρέψωσι τὰ πάντα, τῇ δὲ 29 αὐγούστου
ὁ τουρκικὸς στόλος φθάσας ἐσίτισε τὴν τε Μεθώνην καὶ Κορώνην.

Ὁ Πονηρόπουλος, ὁ Μεθώνης Γρηγόριος καὶ ἄλλοι ἐδείκνυντο, οἱ
μὲν μετριώτερον, οἱ δὲ αὐθαδέστερον δυσανασχετοῦντες κατὰ τοῦ
ἀπεσταλμένου, ὡς μὴ φέροντος δῆθεν ὄνομα γνωστὸν καὶ βαρὺ, οἶον
τὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ ἠκούετο. Ὅπως δὲ ἀπομακρυνθῇ ὁ Τυπάλδος
ἐκείθεν, ἐτεχνάσθη προφορικὸς τις συμβιβασμὸς μεταξὺ πολιορκούν-
των καὶ πολιορκουμένων, καθ' ὃν ὤφειλον, ἵνα οἱ μὲν πρῶτοι προμη-
θεύσωσι τὰ ἀναγκαῖα πλοῖα, οἱ δὲ δεύτεροι ἐπιβιβασθῶσι διὰ τὴν
Τύνιδα καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ὁ Τυπάλδος τότε παρακληθεὶς, ἵνα ἀνα-
δεχθῇ τὴν προμήθειαν τῶν πλοίων, ἀνεχώρησεν εἰς Καλάμας, ὅπου
ἐλλιμενίζοντο ἰονικὰ τινὰ· ἀλλὰ, μόλις ἀναχωρήσαντος τούτου, ὑπε-
γράφη μονομερῶς παρὰ τῶν ἀρχηγῶν τῆς πολιορκίας ἡ περὶ παρα-
δόσεως πρᾶξις τῇ 7 αὐγούστου, ἡμέρᾳ κυριακῇ. Ἐντεῦθεν ἀφήσας
τὴν ἄγουσαν εἰς Καλάμας, ἐπανέκαμψεν ὁ Τυπάλδος εἰς τὴν Πύλον,
ὅπου μὴδὲν κατορθώσας ὡς πρὸς τὴν κυρίαν ἀποστολὴν αὐτοῦ, ἐπα-
νῆλθεν εἰς Τρίκορυφα, ἐκείθεν δὲ ἀπεστάλη μετ' οὐ πολὺ πρὸς τοὺς ἐν
Εὐρώπῃ ὁμογενεῖς λόγῳ χρηματικῶν συλλογῶν. Ὁ δ' Ὑψηλάντης, ἀ-
νώτερος ὢν πάσης προσωπικότητος, λόγου προκειμένου περὶ πατρι-
δος καὶ τάξεως, ἐδέχθη καὶ ἤδη, ὅπως διορίσῃ ἀντ' αὐτοῦ τὸν Ἰω-
άννην Οἰκονομίδην, Πύλιον, καὶ Παναγιώτην Τρουπάκη, Λάκωνα, καὶ

ἀναθέσθαι τούτοις τὴν ἀσφάλειαν τοῦ φρουρίου καὶ τὴν διατήρησιν τῆς ἡσυχίας.

Ἴδου ὁ ὑπογραφεὶς παρὰ τῶν Ἑλλήνων συμβιβασμός.

«1821 αὐγούστου 7 Νεόκαστρον. Φανερόνομεν οἱ κάτωθεν ὑπο-
 »γεγραμμένοι ἀρχιστράτηγοι, οἱ καπετάνιοι ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ὅτι
 »ἀπὸ τὰς 25 μαρτίου τοῦ παρόντος χρόνου κατὰ τὴν ὑψηλὴν προ-
 »σταγὴν ἦλθαμεν μὲ τὰ στρατεύματά μας τῆς ξηρᾶς, καθὼς καὶ διὰ
 »θαλάσσης μὲ τὰ καράβιά μας, καὶ ἐπολιορκήσαμεν τὸ κάστρον λε-
 »γόμενον Νεόκαστρον· καὶ, ἀφ' οὗ διάφοραις φοραῖς ἐπολεμήσαμεν
 »μὲ τοὺς ἐν τῷ κάστρῳ πολιορκουμένους Τούρκους μὲ κανόνια, μπόμ-
 »παις καὶ μὲ ντουφέκια, τοὺς ἐκαταστήσαμεν μουασερὲ σφικτὰ, καὶ
 »τοὺς ἐβαστήξαμεν ἕως τὴν σήμερον αὐγούστου 7 ἀποκλεισμένους
 »ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, χωρὶς νὰ ἡμπορέσουν οὔτε νὰ ἐμβοῦν, οὔτε νὰ
 »εὐγούν. Ἐτοῦτον τὸν τρόπον τοὺς ἠφέραμεν εἰς τέτοιον περесеῖ, ὅπου
 »ἔφαγαν τὰ ἄλογά τους καὶ κάθε ἄλλον εἶδος ζώων, ὅπου εὐρέθη μέ-
 »σα· καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον μᾶς ἐπληροφόρησαν ὅχι μόνον οἱ καθ'
 »ἡμερινὸς ἐξερχόμενοι Τούρκοι ἀπὸ τὸ κάστρον καὶ ἐπαραδίδοντο, ἐκ
 »τῆς πείνης σχεδὸν ἀποθασμένοι, εἰς χεῖράς μας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς
 »ἐδικούς μας εὐρισκομένους μέσκα ὅλα αὐτὰ ἐπληροφορήθημεν. Ἐκ
 »τούτης τῆς ἀνάγκης λοιπὸν καὶ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον χρέος σήμερον
 »ἐσυμφωνήσαμεν μὲ κατὰ μέρος ἀμοιβαῖα γράμματα, καὶ μᾶς ἐπα-
 »ράδωσαν τὸ κάστρον. Καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος φιλανθρώπως
 »τοὺς ἐσυμφωνήσαμεν ἐλεύθερον ἀπέρασμα ξηρᾶς καὶ θαλάσσης μὲ
 »ὅλα τους τὰ πράγματα ἐκτὸς τῶν ἀρμάτων, νὰ τοὺς ὑπάγωμεν,
 »ὅθεν ὁ καθεὶς ἠθέλησε. Διὸ εἰς ἐνδειξιν τοὺς δίδομεν τὸ παρὸν μας
 »ὑπονεγραμμένοι.

«ΜΕΘΩΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ,
 »ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ ΤΣΩΡΗΣ,
 »ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΑΤΖΑΡΟΣ,
 »ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΔΗΣ,
 »ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΟΝΗΡΟΠΟΥΛΟΣ,
 »ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΜΕΛΙΟΣ.
 ». (α)
 »ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΟΤΑΣΗ,
 »ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΝΘΙΜΟΣ,
 »ΑΘΑΝΑΣΟΓΛΗΣ (β),

ΓΑΛΑΝΗΣ ΚΟΥ(ΜΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗΣ),
 Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ (γ),
 ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΑΝΔΡΟΥΤΖΟ,
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ — (δ)
 ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ (ε)
 ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ,
 ΤΖΑΝΕΣ,
 ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΠΕΡΩΤΗΣ,
 ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΡΟΣ».

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, κυρίως ὃν ἐφοδιαστικὸν τῶν Τούρκων, δι' ἣν
 εἶχον εὐθύνην πρὸς τὸν σουλτάνον παραδίδοντες τὸ φρούριον, ἐπεῖχε
 τόπον συνθήκης. Συγχρόνως οἱ Ἕλληνες ἐφωδίασαν τοὺς Τούρκους

καὶ δι' ἑτέρου, τοῦ ἀκολούθου ἐγγράφου, ἀφορῶντος τὴν διατροφήν καὶ ἀσφαλῆ μεταβίβασιν αὐτῶν.

«1821 αὐγούστου 7. Τὴν σήμερον φανερόνομεν ἡμεῖς οἱ κάτωθεν ὑπογεγραμμένοι τρεῖς καπετανεοί, οἱ δύο Πετσιῶτες ὀνομαζόμενοι »δ καπετὰν Νικόλας Μπότση καὶ καπετὰν Ἀναστάσης Κολαντροῦ- »ττος, καὶ καπετὰν Γεώργιος Δενδρολίβανος, Ζακύνθιος μὲ πανδιέρα »ἑλληνική, εἰς τὰ ὁποῖα τρία καράβια ἱμπαρκάρονται οἱ Νεοκαστρι- »τες Τοῦρκοι κατὰ τὸ δευτέρῃ, ὅπου βαστοῦν καὶ τὰ δύο μέρη, Κα- »πετανεοί καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὅπου γίνονται ψυχαῖς »ἐπτακόσιαις τριάντα τέσσαρα, μεγάλοι καὶ μικροί, Ν . 734· αὐ- »τοὶ οἱ ἄνθρωποι ἱμπαρκάρονται εἰς τὰ ἄνωθεν καράβια μὲ ὄλον τους »τὸ πρᾶγμα, ὅ,τι καὶ ἂν περιποτάζουν κατὰ τὸ δευτέρῃ, καὶ νὰ ἔ- »χουμε χρέος νὰ τοὺς πηγαίνουμε εἰς τὴν Ἀραπλὰ εἰς Τούνεζι εἰς »τὸ πόρτον Ἀκίλ-μπέντι μὲ τὸ ἱρτζι τους καὶ ζώήν τους καὶ βίος »τους καὶ χωρὶς ναῦλον· καὶ διὰ τὸ φαί τους παξιμάδι ἀπὸ ὀκτὰ μισθὴ »τὴν κάθε ψυχὴν, κρέας, λάδι καὶ ὄλα, ὅ,τι κάνουν χρεῖαν, νὰ ἤμα- »στε εἰς χρέος νὰ τοὺς μαντινίρουμεν, ἕως ὅπου νὰ τοὺς εὐγάλουμεν »εἰς τὴν στερεὰ, ὡς ἄνωθεν· καὶ διὰ σιγουρητὰ ἔγινε τὸ παρὸν καὶ »ὑπογράφθη ἀπὸ τοὺς Καπετανεοὺς.

• ΜΕΘΩΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ,
• ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ ΤΣΩΡΗΣ,
• ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΑΤΖΑΡΟΣ,
• ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ,
• ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΟΝΗΡΟΠΟΥΛΟΣ,
• ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΝΘΙΜΟΣ,
• ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΜΕΛΙΟΣ,
• ΚΑΠΕΤΑΝ ΓΕΩΡΓΙΑΚΗΣ ΣΙΡΑΚΟΣ,
(Ἡ ἐνσφράγιστος ὑπογραφή)

ΝΙΚΟΛΑΣ ΜΠΟΤΣΗ,
ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΔΑΡΟΥΤΖΟ,
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ,
ΔΙΑΜΑΤΗΣ,
ΓΑΛΑΝΗΣ,
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ,
ΤΖΑΝΕΣ,
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΠΕΡΩΤΗΣ,
ΓΕΩΡΓΙΑΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΡΟΣ.

Τοιοῦτῳ τρόπῳ οἱ Τοῦρκοι ἄφινον μὲν ἐξ ἀνάγκης τὸ φρούριον, ἀλλ' οὐδεμίαν αὐτοὶ ὑπέγραψαν παράδοσιν τούτου. Αὐτὸ ἐπήνεγκε τὸ ἀποτέλεσμα ἡ ἀντενέργεια κατὰ τοῦ Τυπάλδου, ἡ ἀπάτη καὶ ἡ ἐκ προθέσεως ταχύτης. Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ ἔμελλεν ἐπελθεῖν καὶ κατὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ φρουρίου τῆς Ἐπιδαύρου Λιμνηρᾶς, εἰ μὴ ὑπῆρ- »χεν ὁ Καντακουζηνός, δι' ὃν καὶ μόνον, ὡς πρόσωπον μὴ ἐντόπιον, ὑπέγραψαν οἱ Τοῦρκοι τακτικὴν συνθήκην.

Μετὰ τὰ ἄνωτέρω ἐγγράφα, οἱ Τοῦρκοι ἀπέστειλαν τὰ κινητὰ αὐ- »τῶν εἰς τὰ δύο τῆς πολιορκίας πετσιωτικῆς πλοῖα, πλησιάζοντα τῷ-

τε ὑπὸ τὸ φρούριον· ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλην τὴν ἀθλιεστάτην κατάστασιν, ἐν ᾗ ὑπῆρχον, ἐδείκνυντο ἀναβάλλοντες τὴν ἐπιβίβασιν ἑαυτῶν, καὶ μάλιστα, ὅτε οὐχ ὑπέγραψαν, λόγῳ μὲν σωματικῆς ἀδυναμίας, ἐπὶ τῇ μόνῃ δὲ καὶ κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν ὥραν ἐλπίδι τῆς ἐνδεχομένης βοηθείας ἢ τῶν Τούρκων τῆς Μεθώνης, ἢ τοῦ στόλου. Ἀξιέπαινοι ἀληθῶς διὰ τὴν πᾶσαν πιθανότητα ὑπερβαίνουσαν σταθερότητα ἑαυτῶν, καθίστων ἀθλιεστέραν κατὰ μείζονα λόγον τὴν θέσιν, εἰς ἣν περιῆλθον, διότι, ἐν ᾧ αὐτοὶ ἐπεζήτουν τὴν βραδύτητα, οἱ Ἕλληνες ἤθελον τὴν ταχύτητα.

Πραγματικῶς δὲ, παρελθούσης οὕτω τῆς 7 αὐγούστου, παρατηρήθησαν παρὰ τῶν σκοπιῶν τῇ 8 οἱ Μεθώνιοι Τοῦρκοι ἐξερχόμενοι τοῦ φρουρίου, καὶ ὑπετέθησαν, ὅτι ἐξεστράτευον πρὸς ἀνατροπὴν τῶν γεγενημένων. Ὑπὸ τὸ φρούριον τῆς Πύλου συνηγμένοι, ὡς οἱ κόρακες περὶ τὸ πτώμα, ἦσαν τότε ὑπὲρ τοὺς τρισχιλίους ἐνόπλους ἐπὶ σκοπῷ λαφυραγωγίας. Καὶ ὅμως ὁ Πονηρόπουλος, Γρηγοριάδης καὶ ἄλλοι ἔδραμον πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Πιεβρᾶκον Μαυρομιχάλην, παρακαλοῦντες αὐτὸν μετὰ πλείστης περιπαθείας οὕτωςί: «*Ἀρχηγέ, ἐ-
»χάθημεν, ἂν δὲν τρέξης κατὰ τῶν ἐχθρῶν!*» Ἐν τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ ἔτυχε κείρων τὸ γένειον αὐτοῦ ὁ Μαυρομιχάλης· οὐδόλως δ' ἀναμενόντων τῶν ἄλλων, μέχρις ἂν ἀποξηρηθῇ, οὗτος ἀφήσας ἡμιτελῆ τὴν κουράν ἐκινήθη, μόλις ἀκολουθησάντων αὐτῷ τριακοσίων, διὰ τῆς ἐπιτομωτέρας παρὰ τῇ θαλάσῃ ὁδοῦ, ὅπως λάβῃ τὰ νῶτα τῶν πολεμίων καὶ διαχωρίσῃ τούτους μετὰ τὴν Μεθώνης καὶ Πύλου. Προχωρήσας δὲ εἶδεν ἕξω τῆς Μεθώνης περὶ τοὺς διακοσίους, καθ' ὧν ἐπέπεσε καὶ ἠνάγκασεν, ὅπως ἐπανέλθωσιν εἰς τὸ φρούριον, ὅθεν ἤρξατο συνεχῆς καὶ πυκνὸς τηλεβολισμός. Ἐξορμήσαντες δ' ἐπὶ τέλους δομοθυμαδὸν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὰς μαχαίρας ἐν στόμασι φέροντες, ἐκύκλωσαν τὸν Μαυρομιχάλην, ἐγκαταλειφθέντα ἤδη μετὰ μόνων ἐννέα, καὶ νεκρὸν αὐτὸν ἔρριψαν, ἥρωϊκῶς μαχόμενον. Παρὰ τοῦτον ἤθλησε τότε καὶ ἕτερος νέος Δημήτριος Χαλαζονίτης, οὗ ὁ πατήρ, ὀγδοηκοντούτης, ἐλθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Πύλου καὶ παρκαμυθούμενος παρὰ τῶν ἄλλων: «*Ἄς πάγη, εἶπε, τὸ παιδί μου εἴ τῇν εὐχή μου!*
» Δότε με εἴ ἄρματα του, γιὰ νὰ πιάσω ἐγὼ τὸν τόπο του».

Αὐθημερὸν ὁ Ἀναστάσιος Πονηρόπουλος, εἰς τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς πολιορκίας, εἰσδύσας μετὰ ἑκατὸν Τριφυλίων εἰς τὸ κάτω πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος τοῦ φρουρίου διὰ τῶν ἐκεῖ χαμηλῶν καὶ ἀφρουρήτων

ἤδη τηλεβολοπῶν, ἔστησεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Τότε δ' ἀπελπισθέντες ἀπολύτως οἱ Τοῦρκοι, ἤρξαντο τῇ ἐπιούσῃ, 9 αὐγούστου, ἐξέρχεσθαι διὰ τῆς μικρᾶς θαλασσίας πύλης πρὸς ἐπιβίβασιν. Ἄλλ' οὐδόλως ὑπῆρχον τὰ γεγονότα εὐνοϊκὰ ὅπως δέποτε ὑπὲρ αὐτῶν. Ἡ ἀγανάκτησις τῶν στρατιωτῶν, καὶ ἰδίως τῶν Λακῶνων διὰ τὴν γενομένην ἐπαισητὴν τοῖς πᾶσιν ἀπώλειαν τοῦ Μαυρομιχάλου, ἐσπινθήριζεν ἐπὶ τοῦ προσώπου ἐκάστου· δύο δὲ μόνοι παρασπονδήσαντες κατὰ πρῶτον, τὸ σύνθημα ἔδωσαν τῆς γενικῆς τῶν Τούρκων θυσίας. Ὀλίγιστοι ἐξ αὐτῶν, καὶ οὗτοι προσωρινῶς, διεσώθησαν μόλις.

Δυσπερίγραφος καθίσταται ἡ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἀναπτυχθεῖσα ἐκδικητικὴ μέθη καὶ σκληρότης. Βοαὶ γοεραὶ ἀνδρῶν, κοπετοὶ γυναικοπαίδων στερνοκοπουμένων καὶ φωνούντων *« Ἀλλὰχ ἰτσούν ! ! »* ὅπλων κρότοι καὶ ἀλαλαγμοὶ στρατιωτῶν, ἀνάμικτοι κατὰ τὴν σκηνὴν τοῦ τραγικωτάτου αὐτοῦ δράματος ἠκούοντο ἐν μακρᾷ ἀποστάσει. Πληρωθεῖσης θυμᾶτων τῆς παραλίας, γυναῖκες καὶ μητέρες μετὰ τέκνων ριπτόμεναι ἐπυροβολοῦντο ἔξωθεν καὶ ἐθανατοῦντο ἐντὸς αὐτῆς τῆς θαλάσσης, ἐξερύθρου γενομένης ἐκ τῶν αἱμάτων. Βρέφη δὲ κατὰ πετρῶν ἢ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐκσφενδονιζόμενα, συντριβόμενα καὶ πνιγόμενα, συνεπλήρου τὴν τελευταίαν πρᾶξιν δράματος τόσῳ ἀποτροπαίου καὶ ἀξιοθρηνήτου. Μόνος ὁ σημαιοφόρος τοῦ πεσόντος Μαυρομιχάλου κατέκοψεν ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἄτομα, ἐκδικούμενος, ὡς ἐνόμιζε, τὸ αἷμα τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ.

Διὰ τοιαύτης αὐτοδικίας καὶ αἰμοχαροῦς ἐκδικήσεως ἐστιγματίσθησαν ἐπὶ τέλους ὁ περὶ τὴν Πύλον στρατὸς καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας ταύτης ἐπίσκοπος Γρηγόριος, ἄλλον Θεσοῖτην Ἡλίαν ἑαυτὸν ὑπολαμβάνων. Ἐὰν ἐγένετο κατόπιν ἐκδίκησις τοιαύτης φύσεως καὶ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, ἔφερε τοῦλάχιστον τὸν λόγον τῆς εἰσπηδήσεως, τῆς ἐνόπλου ἀντιστάσεως μέρους τινὸς Τούρκων, καὶ τῆς ἐλλείψεως συνθήκης ἢ οἰασδήτινος πράξεως· ἀλλ' ἐν τῇ Πύλῳ καὶ πρᾶξις τις, καίτοι μονομερὲς, προηγῆθη, καὶ ταύτης ἡ ἐφαρμογὴ ἤρξατο, οὐδεμιᾶς ἐπελθούσης ἀκυρώσεως κατὰ τὴν διήμερον ταλαντευθεῖσαν διαγωγὴν τῶν Τούρκων. Κακίστην ἄρα τὰ γεγονότα κατὰ τὴν Πύλον ἐντύπωσιν ἔκαμον, ἐν γένει ἀποδοκιμασθέντα, καὶ πάντες κατέκριναν τοὺς πρώτους αἰτίους τῆς ἐκεῖθεν ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀπεσταλμένου παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Πιθανόν, ὅτι οἱ Νεοκαστρίται Τοῦρκοι, μεταβιβαζόμενοι εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ἐμελλον ἐκ-

δικηθῆναι κατὰ ἀθῶων καὶ ἀόπλων Ἑλλήνων, ὡς ἔπραξαν ὁμολογούμενως καὶ οἱ Μονεμβασῖται εἰς τὰ τῆς Ἀσίας· ἀλλὰ καὶ πάλιν λόγος τοιοῦτος οὐδόλως ἐδικαίου τὴν γενομένην σφαγὴν, ὡς ἐξομιάζων τοὺς Ἕλληνας μετὰ τῶν βαρβάρων καὶ τὴν ἀγνότητα τῆς ἐπαναστάσεως μετὰ τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος.

Τῇ ἐπιούσῃ ἐξηλείφθησαν διὰ τοῦ πυρὸς τὰ πτώματα, ἀπειλοῦντα ὡς ἐκ τῆς σήψεως καὶ τῆς ἀποφορᾶς λοιμώδη νόσον. Ὑπὲρ τῶν ναυτικῶν δὲ καὶ τῶν στρατιωτῶν τῆς ξηρᾶς μερισθέντων τῶν τουρκικῶν πραγμάτων, τὸ δημόσιον ἐλησμονήθη παρὰ τὴν ἰδίως συμφωνηθεῖσαν πρότερον τριμοιρίαν. Ἀλλὰ τὸ μέρισμα τῶν δευτέρων, ἑλαττον θεωρηθὲν τῆς προϋπολογισθείσης ποσότητος καὶ ἀξίας, ἀπετέθη ἐν ἀποθήκῃ τινὶ τοῦ φρουρίου, ἵνα γίνωσι δεύτεραι ἐξακριβώσεις καὶ ἐκτιμήσεις. Ἡ ἀποθήκη αἴφνης διηρπάγη κατόπι παρ' ὀλίγων· ἡ διπλὴ δὲ αὕτη περίπτωσις ἐγέννησεν ἔριδας νέας, ὧν ἕνεκα ἀπελείφθη ἔκτοτε ἐν παραλυτικῇ ὕλῳ καταστάσει ἡ πολιορκία τῆς Μεθώνης κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἐμελλε δ', ὅπως ἐπέλθῃ ἐν τῇ Πύλῳ οὐχὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν, ἀλλὰ μετὰ τὴν πρᾶξιν τῆς 7 αὐγούστου, ἐπαισθητὴ ἡ ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ Κωνσταντίνου Πιερρᾶκου Μαυρομιχάλου ἐθνικὴ ζημία. Ἐμελλεν ὡσαύτως, ὅπως μὴ ἀπολεσθῶσιν ἐνδόξως κατὰ τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' οἰκτρῶς ἀλληλοφονευθῶσι μετ' ὀλίγον οἱ ἀξιολογώτεροι τῶν Τριφυλίων ὀπλαρχηγῶν. Τὸν μὲν Ἰωάννην Μέλιον ἐθανάτωσεν ὁ Παπᾶ Ἀναστάσιος Παπαδημητρόπουλος λόγω προσωπικότητος· τοῦτον δὲ καὶ τὸν Παναγιώτην Δούφαν οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ λόγω ἐκδικήσεως.

Ἐκ τῆς πτώσεως τῆς Πύλου ἡ ἐπανάστασις ὠφελήθη πολυειδῶς, καὶ μάλιστα διὰ μεγάλης ποσότητος πολεμοφοδίων καὶ διὰ τῆς κυριότητος ἑνὸς μεγάλου λιμένος, ὃν τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῆς Ἀφρικᾶς καὶ Αἰγύπτου ἠπεύλουν ἰδίως. Ὅ,τι δ' ἐλέγομεν περὶ τῆς ἐξαιρετικῆς συνδρομῆς, ἣν ἡ θαλασσία προσήνεγκε δύναμις ὑπὲρ τῆς ταχείας πτώσεως τῆς Πύλου, τοῦτο ἐγγράφως ἐβεβαίωσαν τότε οἱ γήινοι ὀπλαρχηγοὶ τῆς αὐτῆς πολιορκίας· ἐκ τοῦ ἐγγράφου δὲ αὐτῶν (α) βλέπομεν ἐνταυτῷ, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔδωκαν τὴν σημαίαν τοῦ φρουρίου πρὸς τοὺς θαλασσίους καὶ οὐχὶ πρὸς τοὺς γῆτινους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

(Συνέχεια τῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος (α).

Θεσσαλομαγνησία καὶ Μακεδονία.

Δυσκόλως ἀναζωογονεῖται μία ἐπανάστασις, ὅταν ἡ παράλυσις αὐτῆς ριζικῇ ἄρχηται, καθ' ἃ προεσημειώσαμεν (β). Ὁ Ὑψηλάντης ἐπεχείρησεν, ἵνα δώσῃ πρὸς τοὺς Θεσσαλομάγνητας ζῶν νέαν, ἀλλ' ἐκοπίασε μάτην. Διὰ πατριωτικοῦ καὶ ἀπειλητικοῦ ἔτι ἐγγράφου προέτρεψεν αὐτοὺς, ὅπως διὰ πάσης θυσίας ἐπιμεληθῶσι τοῦ ἀγῶνος, οὗ ἤρξαντο, καὶ τὸν Ἰωάννην Ἀναστασίου ἀπέστειλε διευθυντὴν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων (γ). Τοὺς Τρικαίους, Σκιαθίους καὶ Σκοπελίτας διέταξεν, ἵνα φιλοτιμήσωσιν ἢ καὶ βιάσωσι τὴν ἔξοδον τῶν παρ' αὐτοῖς προσφυγόντων προκρίτων, συγχρόνως δὲ βοηθήσωσι τούτοις καὶ δι' ἀνδρῶν καὶ διὰ πλοίων. Ὡσαύτως παρώτρυνεν εἰς τὸ καθῆκον αὐτοῦ τὸν ὀπλαρχηγὸν Κυριάκον Βασδέκην, ὑπισχνούμενος προστασίαν καὶ συστάσεις (δ). Ἄνωφελῇ ὁμως ἀπέβησαν τὰ πάντα, διότι ἡ ἐπανόρθωσις τῶν πραγμάτων τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς ἀδύνατος ἦτο πλέον, ὅτε καὶ τὸ ἐν Λιθοκάστρῳ συστηθὲν στρατόπεδον διελύθη, αἱ δὲ κῶμαι Ἀργαλεστή καὶ λοιπαὶ ὑπετάγησαν, καὶ ὁ Βασδέκης αὐτὸς ἀπεμακρύνθη ἐκεῖθεν, συναγωνιζόμενος τοῦ λοιποῦ μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος (ε). Ἐπομένως ἀπὸ τοῦ ἰουνίου ἄρχοντος οὐδεμία ἐν ταύτῃ ὑπῆρχε συστηματικὴ ἐπανάστασις, τῆς Τρίκης ἐξαιρουμένης, καὶ μόνα λείψανα στρατιωτικὰ, περὶ τοὺς τριακοσίους ἄνδρας, περιφερόμενα ἔβλαπτον τοῦ Τούρκου δι' ἐνεδρῶν καὶ αἰφνιδίων ἐπιθέσεων.

Ἡ δὲ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐπανάστασις ἔπесε χρονιωτέρα μὲν τῆς Θεσσαλομαγνησιακῆς, ἐπαισθητοτέρα ὁμως. Ἐπὶ τῶν θυσιῶν τοῦ Ἐμμανουὴλ Παπαῦ οὐδόλως, ἢ μικρὸν, ἀνταπεκρίνοντο τὰ μεγάλα μοναστήρια, εἰ καὶ ἠδύναντο φέρειν τὸ ὅλον σχεδὸν βάρος τοῦ ἐκεῖ πολέμου. Ὁ ζῆλος τῶν ἡγουμένων αὐτῶν ἐφαίνετο πολὺς, ἀλλ' ὁ πόλεμος ἀπῆτει καὶ ὑλικὰς θυσίας. Ἐὰν ᾔθελεν, ὁ Ἐμμανουὴλ Παπαῦ ἐλάμβανε διὰ τῆς βίας τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον τούτων· ἀλλὰ, ὁρησκευτικὸς ὢν ἀνὴρ, ἀπέκρουσε πάντοτε, καὶ προτρεπόμενος μάλι-

στα παρ' ἄλλων, πράξιν τοιαύτην, καὶ μόνος ἐπὶ μισθῷ διετηρεῖ φαριανά τινα πλοῖα.

Ἐν τῶν πρωτίστων ἔργων τοῦ Ἑμμανουὴλ Παπᾶ ἐγένετο ἡ σύστασις ἐπιτροπῶν κατὰ τόπους, ὅσοι ἔλαβον τὰ ὅπλα. Μικταὶ ἐκλεγόμεναι παρὰ τοῦ λαοῦ ἐξ ἀρχιερέων καὶ λαϊκῶν, αἱ ἐπιτροπαὶ αὐταὶ γενικὰ εἶχον καθήκοντα διοικητικὰ, οἰκονομικὰ καὶ δικαστικὰ, ἐγγράφως ὑπισχνούμεναι τὴν πιστὴν ἐκπλήρωσιν τούτων (α).

Ὅπόσας παρεῖχον ἐλπίδας ἀγαθὰς αἱ κατὰ τὰς ἀρχὰς πρόοδοι τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαναστάσεως! Ἀγάλλεται τις ἀναγινώσκων ἐπιστολὴν τοῦ Ἀγγέλου Βασιλίκου, ἀγγέλλοντος τῇ 4 ἰουνίου πρὸς τὸν Ἑμμανουὴλ Παπᾶ: «*Ἰδοὺ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ*» Σταυροῦ ἐκινήθημεν εἰς τὴν δουλειὰν μὲ πάσης προθυμίας, ὥστε «*ἐκοντεῦσαμεν ἕως τὰ τεῖχη τῆς Θεσσαλονίκης· ὅμως προσμένοντες τὸν καλὸν ἐρχομόν σας, ἐστάθημεν ἕως ἐκεῖ*». Ἀγάλλεται τις ἀναγινώσκων ἄλλην τοῦ Ἰωάννου Χ. Χριστοδούλου, ἀγγέλλοντος τῇ 6 ἰουνίου πρὸς αὐτόν: «*Ἡμεῖς, ἄρχοντα, ὠπλίσθημεν πρὸ ἡμερῶν καὶ ἡμέραν παρ' ἡμέραν κτυπῶμεν κατὰ τοῦ τυράννου. Μάλιστα*» χθὲς ἐν μέρος τῶν ἐδικῶν μας, πολλὰ ὀλίγοι, συνήντησαν εἰς τὸ «*Τζινὰρ-τερεσὶ τὸν Λόφον ὑπεράνω τῶν διακοσίων, καὶ ἐκεῖ ἐπολέμησαν ἀνδρείως καὶ τοὺς κατετρόπωσαν . . . Τὰ στρατεύματά μας ἕως εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν ἐπλησίασαν τριῶν ὥρῶν μακρόθεν τῆς Θεσσαλονίκης*». Ἐλεῖπεν ὅμως ἡ ἀρμοδία ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μεμακρυσμένων ἀπ' ἀλλήλων σωμάτων διεύθυνσις· ἔλειπον πολεμοφόδια ἱκανὰ (β). Ἐλεῖπεν ἡ ἀναγκαία κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης ναυτικὴ δύναμις, ἣν ὁ μὲν Ἑμμανουὴλ Παπᾶ ἐπεκαλέσθη παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ἅμα φθάσαντος ἐν τῇ Ὑδρᾷ, ἐκεῖνος δὲ συνέστησε παρὰ τῷ Λαζάρῳ Κουντουριώτῃ (γ), ὡς μόνῳ δυναμένῳ ἀποστολὴν τοιαύτην.

Ἐν τούτοις οἱ Τοῦρκοι ἤρξαντο τῆς καταστροφῆς τῶν χωρίων καὶ τῶν δεινότερων ἀπειλῶν κατὰ τοῦ Ἀθω· πλείστη δ' ὅση κατεβλήθη φροντίς περὶ τῆς κινήσεως τοῦ Ὀλύμπου, ἥ περὶ τῆς ἐμμέσου βοηθείας τῶν ὀπλαρχηγῶν αὐτοῦ· οἱ δ' Ἀθωνῖται, ἀνάγκην μεγάλην ἔχοντες βοηθείας στρατιωτικῆς, ὑπισχνούντο μὲν τότε τὴν μισθοδοσίαν ταύτης (δ), ἀλλ' οὐ προκατέβαλλον. Ἐντεῦθεν οὔτε κίνησις Ὀλύμπου κατωρθοῦτο, οὔτε βοήθεια τῶν ὀπλαρχηγῶν ἐδίδετο, μόνου ἐξ αὐτῶν προθυμοποιηθέντος τοῦ Διαμαντῆ Νικολάου (ε).

Ὁ μέγας ἐνθουσιασμός τῶν ἡγουμένων τῶν μονῶν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας καὶ ἡ μεγάλη ἐνταυτῷ φειδῶ πρὸς τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου καταφαίνονται ἐν τινι πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀναφορᾷ αὐτῶν ἀπὸ 19 ἰουνίου, δι' ἧς ἐξητυῦντο «καὶ ὅπλα καὶ πυρίτιδα καὶ πλοῖα καὶ πᾶν ὅτι ἄλλο ἀρμόδιον τῷ πολέμῳ» (α). Ἄλλ' ἡ αἵτησις τούτων καὶ οἱ λόγοι τῶν ἀποσταλέντων πρεσβευτῶν ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν μᾶλλον ἢ τὴν συμπάθειαν τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι διέθετεν οὗτος καὶ πλοῖα καὶ ταμεῖον ἐθνικὸν καὶ ἀποθήκας πληρουμένας πυρίτιδος καὶ ὀπλων. Ἀποκρινόμενος λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς, ἐδείκνυε, διὰ τίνων ἤρξατο καὶ συντηρεῖται μέσων ὁ κατὰ τῆς τυραννίας πόλεμος, καὶ ὁπόσων, ὡς δυνάμενοι, εἰσὶ θυσιῶν ὀφειλέται οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν μονῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ, «ἀπὸ τοῦ ποῖον ἔλαβον αὐταὶ καὶ ὑπαρξιν καὶ δόξαν» (β). Πλὴν ἡ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐπανάστασις καταδικασμένη ἦτο πλέον, ἢ ὅφ' οὐ ἔλειπεν οὔσα αὐτοσυντήρητος οὐσιωδῶς, ἢ ὅφ' οὐ ἐξεβράχην ἐν τισὶ μόνον τμήμασι τοῦ μεγάλου αὐτοῦ νομοῦ, ἢ ὅφ' οὐ ὁ γείτων Ὀλυμπος ἡσύχαζε.

Ὁ Ἐβμανουήλ Παπᾶ ἐστρατοπέδευε πρὸς τὸ βάθος τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου, τανῦν κόλπου τοῦ Ἀγίου Ὀρους, ὅτε, περὶ μεσοῦντα ἰουνίου, ὁ Βεϋρὰν πασσᾶς ἐνίκησε καὶ διέλυσε τοῦτον, ἀποσυρθέντα εἰς Κασσανδρείαν. Τὴν ἰδίαν ἔλαβον τύχην καὶ ἄλλα ἑλληνικὰ στρατόπεδα, ἀδύνατα ὄντα καὶ κεχωρισμένα. Ἐμψυχωθέντες δ' οὕτω οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Τοῦρκοι ἐξεστράτευσαν, παρακολουθούντων καὶ Ἑβραίων λόγῳ μίσους μᾶλλον, ἢ ἐπιδείξεως πολλοῦ ἀριθμοῦ, καὶ ἐπὶ τέσσαρας προχωρήσαντες ὥρας μέχρι τῶν Βασιλικῶν συνεπλάκησαν μετὰ τοῦ ἐκεῖ ὑπὸ τὸν Χάψαν σώματος. Εἰ καὶ μικρὸν, ὡς συγκείμενον ἐκ διακοσίων μόνων, τὸ σῶμα αὐτὸ καὶ ὁ ἀνδρεῖος τούτου ἀρχηγὸς ἐπολέμησε διὰ πολλῆς γενναιότητος καὶ πρὸς ζημίαν ἱκανὴν τῶν Τοῦρκων· ἀλλ' ἐπὶ τέλους νικηθὲν ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν πολεμίων, ἐτράπη εἰς φυγὴν δυστυχῆ ἀπολέσαν περὶ τοὺς ἐξήκοντα φονευθέντας, καὶ πρὸ πάντων τὸν ἄξιον καὶ ἡρωϊκῶς πεσόντα Χάψαν. Τότε ἡ κώμη τῶν Βασιλικῶν διηρπάγη καὶ ἐπυρπολήθη· ἐκ δὲ τῶν κατοίκων αὐτῆς οἱ μὲν κατεσφάγησαν, οἱ δὲ ἐξηνδραποδίσθησαν. Ἐτέρα μετὰ τινος ἡμέρας καὶ ἐπίσης δυστυχῆς συμπλοκῆς κατὰ τὴν Γαλάτσεισταν, δίωρον ἀπέχουσιν τῶν Βασιλικῶν ἀνατολικῶς, τὰ αὐτὰ ἐπῆνεγκεν ἀποτελέσματα. Ἐνεκα δὲ τῶν ἀτυχημάτων τούτων ἀ-

πεσύρθησαν περί τὰ τέλη Ιουνίου οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς χερσονήσους, οἱ μὲν τῆς Κασσανδρείας, οἱ δὲ τοῦ Ἄθω, καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Παρθενῶνα καὶ τὴν Σκιώνην (Σικιάν) τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου. Μέχρι τῶν πεντακισχιλίων ψυχῶν ἡριθμοῦντο οἱ εἰς τὸν Ἄθω προσφυγόντες ἐκ τῶν μεταξύ αὐτοῦ καὶ τῆς Θεσσαλονίκης χωρίων, ἅπερ οἱ ἔχθροὶ ἀπετέφρωσαν, κατασφάττοντες καὶ αὐτὰ τὰ ὑπομάζια βρέφη. Τὴν πληθὺν δὲ ταύτην κατέλαβε μετ' οὐ πολὺ λιμὸς καὶ λοιμὸς, διότι αἱ μοναὶ ἀνεπαρκεῖς ἐγένοντο πρὸς τὴν τροφοδοσίαν ταύτης, καταστραφέντων τῶν ἔξω τοῦ Ὄρους μετοχίων.

Ἐκτοτε οἱ πολλοὶ τῶν Ἀθωϊτῶν ἤρξαντο σκέπτεσθαι ἄλλως, καὶ περὶ ἑαυτῶν μόνων ἐφρόντιζον (α), καθ' ὅσον ἤκουον μάλιστα γινόμενῃν νέαν συνάθροισιν ἐχθρικοῦ στρατοῦ ἐν Σέρρῃσι, εἰς δὲ τὴν Ἱμβρον πεμφθεῖσαν ἐκ τῶν φρουρίων τοῦ Ἑλλησπόντου δύναμιν ἑπτακοσίων. Ἀπεφασίσθη κατὰ τὸν αὐγούστον ἔρανος τις τῶν μονῶν λάγῳ δανείου ἐκ γροσίων ἐξήκοντα χιλιάδων διὰ προμηθείας μικρὰς πολεμοφοδίων καὶ σίτου· οἱ Λαυριῶται ὅμως ἐδέχθησαν ἐναντίοι, συμπαρασύραντες καὶ τοὺς τοῦ Κουτλουμουσίου. Αὐτὴν δ' Ἑμμανουὴλ Παπᾶ βλέπων τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἐπέστειλε πρὸς μὲν τὸν Διαμαντὴν Νικολάου καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς τοῦ Ὀλύμπου, ἐπικαλούμενος τὴν κίνησιν αὐτῶν καὶ τὴν ἀποστολὴν στρατιωτικῆς βοηθείας, πρὸς δὲ τὸν Ὑψηλάντην, ἐκθέτων δεινοπαθῶς τὰ ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ἄμεσον ἐπικαλούμενος βοήθειαν πολεμοφοδίων, τηλεβόλων τινων καὶ ἐνὸς βομβοριπτηῆρος. «*Τὸ ἰδιαίτερόν μου, ἔγραφε, ταῦ μεῖον ἐξηγτλήθη· πόρους ἄλλους δὲν ἔχω· καὶ, ἂν δὲν ἐφοδιασθῇ ὁ στρατὸς τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐμψυχωθῇ, διαλύεται*». Δίκαιον εἶχεν δ' Ἑμμανουὴλ Παπᾶ λέγων ταῦτα, διότι αἱ δαπάναι αὐτοῦ ἔφθανον περὶ τὸ ἡμισυ ἑκατομμύριον, ἡ δὲ μεγάλη κτηματικὴ περιουσία ἐγένετο δημόσιον κτῆμα τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ καὶ τί ἄλλο πρόσωπον, ἢ τίς ἄλλος τύπος ἐκ τῶν ἀγωνιζομένων ἡδύνατο βοηθῆσαι ἐτοίμως, ἐν ᾧ ἡ αὐτὴ ὥς ἔγγιστα κατεπίεζεν ἀνάγκη τοὺς πάντας; Διὰ τοῦτο ἀποκρινόμενος τῇ 10 Σεπτεμβρίου ὁ Ὑψηλάντης, ἔδιδε τῷ Ἑμμανουὴλ Παπᾶ παρηγόρους μόνον λόγους καὶ ὑποσχέσεις ξηρὰς περὶ ἀποστολῆς τῶν ἀναγκαίων μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπόλεως. Διὰ τοῦτο ἡ Ὑδρα, (ὡς καὶ τὰ Ψαρά,) καὶ μεθ' ὅλην τὴν προθυμίαν τοῦ ἐφορεύοντος Λαζάρου Κουντουριώτου, ἀδύνατος ἦτο πρὸς πᾶσαν συνδρομὴν ναυτικὴν ἄνευ χρημάτων. Διὰ τοῦτο, τέλος πάντων, ὁ Ὑ-

ψηλάντης, ὅπως ἐπενέγκῃ βεβαίως ἡθικόν τινα ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰ πνεύματα, καὶ δείξῃ, ὑποστηρίζων τὸν Ἑμμανουήλ Παπᾶ, ὅτι ὑπάρχει ἀρχὴ ἀνωτέρα τούτου, διευθύνουσα τὴν ἐπανάστασιν, ἀπέστειλεν αὐτῷ τὴν 14 σεπτεμβρίου διορισμὸν «Πληρεξουσίου ἀρχηγοῦ καὶ διοικητοῦ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τοῦ Ἀγίου Ὁ»
 »ρους, τῆς Κασσάνδρας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ὥστε νὰ διατάττῃ
 »αὐτὰς ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας καὶ σωτηρίας, νὰ ὑπερασπι-
 »ζῇται τοὺς ἀδικουμένους, καὶ δικαίως νὰ βιάζῃ τοὺς ἀναισθη-
 »τοῦντας ἢ ἀδιαφοροῦντας εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους καὶ τῆς
 »πατρίδος τω».

Μάταια ὅλα, διότι ἀπέναντι τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν οἱ λόγοι οὐκ ἰσχύουσι, καὶ ἐπόμενον ἦτο, ὅπως κυριευθῇ ὁ Ἑμμανουήλ Παπᾶ ὑπὸ τῆς δεινοτέρας ἀδημονίας, ἣν ἐπηύξανον μάλιστα ἀντενέργειαι ποικίλαι, οἷας καὶ ὅσας παράγουσι συνήθως ἡ ἐκ προκαταλήψεως δειλία καὶ ἡ ἐκ τῶν ὅπλων ἀτυχία. Οἱ μικροὶ καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἀνθρωποι εἰς πᾶν ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ παρεκτρέπονται ἀτόπημα σκληρὸν, οὔτε Θεὸν φοβούμενοι, οὔτε ἀνθρώπους αἰδούμενοι. Ἄλλ' ἀφίνοντες ἐν μέρει τὸν Διάκον Ὀλύμπιον προδόσαντα τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ, ἐρωτῶμεν, τίνες λόγοι ἐδικαίουν τὴν ἐπὶ τοσοῦτον ἐπίμεμπτον διαγωγὴν τῶν ἡγουμένων τινῶν μοναστηρίων; Ὅταν θυσία τις ὑλικῇ, καὶ αὕτη ἐκ τοῦ περισσεύματος γινομένη μάλιστα, προελάβανε πάντα κίνδυνον, ἔστω καὶ προσωρινῶς, τίς ὑπῆρχεν ἡ ἀνάγκη τοσοῦτου φόβου καὶ τοσαύτης ἀπονοίας; Μήπως οἱ πρῶτιστοι τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν Νήσων, ἀποδυσθέντες ἀποφασιστικοὶ εἰς τὸν πόλεμον, τοὺς αὐτοὺς οὐ διέτρεχον κινδύνους; Καὶ, ἂν οἱ Ὁρχάναι περιεποιήθησάν ποτε τὸν Ἀθῶ ὑποταγέντα, μήπως ὑπῆρχον καὶ ἤδη οἱ αὐτοὶ καιροὶ καὶ τὰ αὐτὰ αἵτια;

Βοιωτία.

Μετὰ τὸ κτύπημα τῆς Πέτρας καὶ τὴν κατὰβασιν τοῦ Δεμήρ πασσᾶ, ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπέστειλε τὸν ποιμένα Καφρίτσαν πρὸς τὸν ἐν Λεβαδείᾳ Παλάσκαν, γνωστοποιῶν μὲν τὴν ἐν ταῖς Καλαβρύταις γενομένην αἰχμαλωσίαν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ὅπως ἐρεθίσῃ ἢ καὶ ἀπελπίσῃ τοῦτον, προτείνων δὲ ἀρμολίαν τὴν περίστασιν, ὅπως καὶ αὐτὸς καὶ οἱ προεστῶτες συνεργήσωσιν ἔσωθεν διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς πόλεως

καὶ τὴν κατοχὴν τοῦ φρουρίου. Συγχρόνως ἐπεφορτίσθη ὁ Καφρίτσας, ἵνα κατασκοπεύσῃ τὸ φρούριον, ὡς ἔπραξε καὶ πρότερον ἀποσταλεὶς ἐκ τῆς Σούρπης, καὶ ἴδῃ κυριώτερον, ἐπὶ τίνων θέσεων οἱ Τοῦρκοι εἶχον προσοχὴν μεγαλητέραν. Ὁ Καφρίτσας ἐξεπλήρωσε διὰ πολλῆς ἐπιτηδεϊότητος τὴν διπλὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπανῆλθε πρὸς τὸν Ὀδυσσεά στρατοπεδεύομενον ἐν τῇ Γρανίτσα, ἀπεχούσῃ τῆς πόλεως ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν· ἐβεβαίωσε δ' ὅτι ὁ μὲν Παλάσκας καὶ οἱ προσεστοὶ ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν αὐτοῦ, δι' ἣν λόγον στέλλεται κατόπι καὶ εἰς συγγενῆς τοῦ πρώτου, ὁ Διούσας, πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ σχεδίου· ἐν δὲ τῷ φρουρίῳ ὑπάρχουσι περὶ τοὺς ἑκατὸν μόνοι, διάφορα δὲ μέρη τούτου ἀπροφύλακτα ὅλως μένουσι. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς ἐκίνησεν, ἵνα καταλάβῃ τὸ φρούριον· ἀλλ' αἴφνης κατὰ τὴν συνοικίαν τῆς πόλεως Λυκοχώρι, ἣν ἐνόμιζε κενὴν, εὗρέθη ἐνώπιον τοῦ νεωστὶ καταβάντος σώματος τοῦ Δεμῆρ πασσᾶ, καὶ μεθ' ἱκανὸν πυροβολισμὸν, γενόμενον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἡ μὲν αἰφνιδία κυρίευσις τοῦ φρουρίου κατέστη ἀδύνατος, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἀπεσύρθη εἰς τὸν Ὀσιον Λουκᾶν, ὅθεν συνηγοικήθη καὶ πάλιν μετὰ τοῦ Παλάσκα.

Φθάσας δὲ παρ' αὐτῷ ὁ Διούσας, ἐξηγήθη, διὰ τίνων ὑπῆρχε θέσεων δυνατὴ ἡ εἰς τὴν πόλιν εἴσοδος τῶν Ἑλλήνων, ὡς μεταβάντος τοῦ Δεμῆρ πασσᾶ εἰς τὰς Θήβας. Ἀμέσως ὁ Ὀδυσσεὺς συνεκέντρωσεν ὅπισθεν τῆς Σούρπης ἐν σῶμα δισχιλίῳ, καὶ διὰ τῆς θέσεως τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, κατὰ τὰ ἐπάνω ἀμπέλια, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, ὀδηγούντος τοῦ Παλάσκα, δύο ὥρας πρὸ τοῦ ἐξημερώματος τῆς 30 ἰουλίου, ἢ κατ' ἄλλους τὴν νύκτα τῆς 2 πρὸς τὴν 3 αὐγούστου. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Ρούκης, μόλις ἰαθεὶς τὴν πληγὴν, ἣν ἔλαβεν ἐν τῇ Ὑπάτῃ, ὠδήγει τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, ἣς μέρος ἐκ τῆς συνοικίας τοῦ Ζαγαρά καὶ μέρος ἐκ τῆς Δαμπάχνας εἰσῆλθε. Τότε ὁ βοεβόνδας Χατσῆ Μαχμουτ ἀγᾶς, τοποθετημένος ὦν πλησίον τοῦ φρουρίου, ἀνέβη, καίτοι προσβαλλόμενος κακῶς παρὰ τῶν Ἑλλήνων, εἰς τοῦτο, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς δύο τῶν προεστώτων Νάκον καὶ Λογοθέτην, οὓς εἶχε πλησίον αὐτοῦ ὑπὸ αὐστηράν ἐπιτήρησιν. Ἐξ αὐτῶν ὁ Λογοθέτης, ὡς μάλλον εὐκίνητος, διέφυγε τοῦτον πλησίον τῆς πύλης τοῦ φρουρίου, καὶ μόλις μετὰ ὥρας τρεῖς τεταλαιπωρημένος καὶ ἀνυπόδητος ἀπῆλθε πρὸς τὸν Ὀδυσσεά, περιποιηθεὶς διὰ τοῦ ἀγαθωτέρου τρόπου καὶ ἀποσταλεὶς εἰς τὴν ἐν τῇ Οἰάνθῃ οἰκογένειαν αὐτοῦ. Ἕτεροι δὲ Τοῦρκοι περὶ τοὺς τριακοσίους ὠχυρώ-

θησαν ὑπὸ τὸν Βελῆ ἀγᾶν Γρεβενλῆν ἐν τῇ "Ωρα. Οἱ ἐχθροὶ ἐζημιώθησαν τότε ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν θανατωθέντας, οἱ δ' "Ελληνες ἑπτὰ καὶ τινας πληγωθέντας, ἐν οἷς ἠριθμεῖτο καὶ ὁ ἐκ τῆς Ἀμβρυσσοῦ Τσεκούρας. Ἐκ τῆς δεξιᾶς ταύτης περιστάσεως ὠφεληθέντες διέφυγον τοὺς Τούρκους, καὶ ὅσοι προεξελθόντες ἐκ τοῦ φρουρίου ὑπετάγησαν, καὶ ὅσοι ἐγένοντο αἰχμάλωτοι ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως.

Τὴν ἐπιούσαν, συνδρομῇ τοῦ Παλάσκα, παρεδόθησαν τῷ Ὀδυσσεὶ ὑπὸ συνθήκην προφορικὴν οἱ ἐν τῇ "Ωρα, ὥς μὴ ἔχοντες τροφάς, διότι μόνον τὸ φρούριον ἦτο ἐφοδιασμένον παρὰ τῶν Τούρκων διὰ πᾶσαν περίστασιν ἐναντίαν. Ὁ Βελῆ ἀγᾶς Γρεβενλῆς ἔτυχε φίλος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, καὶ διὰ τοῦτο κατῴρθωσεν, ἵνα μὴ ἀφοπλισθῶσιν ἅπαντες, ἀλλ' ἀφεθῶσι πεντήκοντα ἐκ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἔνοπλοι, ὅλοι δὲ ἐξέλθωσιν εἰς Λαμίαν, μεθ' ὧν εἶχον μόνων ἰδίων πραγμάτων. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ἀνθίσταντο, ὥς μὴ στερούμενοι τῶν ἀναγκαίων μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας δραμῶν ἐκ τῶν Θηβῶν ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶς, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Λεβαδείαν, ἀποσυρθέντος τοῦ Ὀδυσσεως εἰς τὸν Προφήτην Ἡλίαν, καὶ παραλαβὼν ἅπαντας τούτους ἐπέστρεψε. Τοιοῦτῳ δὲ τρόπῳ καὶ πόλις καὶ φρούριον ἔμειναν κενά. Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς, ἐπειδὴ αἱ ἀποθῆκαι ἔγεμον γεννημάτων, βαμβακιῶν καὶ τοιούτων, παρέδωκε ταύτας εἰς τὴν διαρπαγὴν τῶν χωρικῶν, διαρκέσασαν ἐπὶ πέντε ἡμέρας· καὶ, ἵνα μὴ ἐπανελθόντες ἐμφωλεύσωσι καὶ πάλιν οἱ Τούρκοι ἐν τῇ πόλει, κατέκαυσεν ὅλας τὰς ἀπολειπομένας ἔτι σώας οἰκίας. Μετὰ τὰ συμβάντα δὲ ταῦτα τὸν μὲν Γούραν καὶ ἄλλους ἀπέλυσεν εἰς τὰ ἴδια, ἵνα παρασκευασθῶσιν εἰς νέους ἀγῶνας, τὸν δὲ Βοῦσγον καὶ Λάππαν ἄφησεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Λεβαδείας, ἵνα κάμωσι τὴν ἀνήκουσαν διὰ τὸ μέλλον προετοιμασίαν· αὐτὸς δὲ παραλαβὼν περὶ τοὺς ἑκατὸν στρατιώτας, μετέβη ἀπὸ θαλάσσης διὰ τῆς Θίσβης εἰς τὴν Πίσσαν τῆς Μεγαρικῆς πρὸς ἐντάμωσιν τοῦ ἀρχιμανδρίτου Δικαίου, ὅπως συσκεφθῇ περὶ τοῦ ἐν τῇ Ἀττικῇ Ὀμὲρ Βρυώνου.

Ἀλλὰ τὸν ἄνδρα αὐτὸν ἐπιβουλεύεσθαι ἤρξατο ἡ ῥαδιουργία. Ὡς γνωστὸν, ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου κατεῖχε τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος θέσιν διὰ τε τὸ παρελθὸν αὐτοῦ, τὴν στρατιωτικὴν ἱκανότητα καὶ τὴν δξύνουαν. Οἷος ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ ὁ Βαρνακιώτης ἐν τῇ Δυτικῇ, τοιοῦτος καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς

ταύτης. Διέφερον δὲ μόνον αἱ τρεῖς αὗται στρατιωτικαὶ ἐπισημότητες, καθόσον ὁ μὲν Κολοκοτρώνης ἔσχεν ὑπεράνω αὐτοῦ τὸν Ὑψηλάντην καὶ ἐναντίον αὐτοῦ τὸ πολιτικὸν στοιχεῖον τῆς Πελοποννήσου· τὸν δὲ Βαρνακιώτην διεφιλονείκουν τοσαῦται ἰσχύουσαι μᾶλλον ἢ ἦτον ἄρματωλικάι γενεαί, ἐν ᾧ ὁ Ὀδυσσεὺς ἔτυχεν ἔχων ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ στάδιον ὁμαλώτερον καὶ ἀνταγωνιστὰς ἐν γένει πολλῶν κατωτέρους. Καὶ ὅμως κατ' αὐτοῦ πρώτου ἤρξατο ἡ ῥαδιουργία καὶ καταδρομὴ ἐπὶ τουρκοφροσύνῃ δῆθεν, ὡς ἔπειτα κατὰ τοῦ Βαρνακιώτου ἐπὶ προδοσίᾳ δῆθεν, ὡς τελευταῖον κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνου ἐπὶ ἀντιθέσει κατὰ τῶν καθεστώτων δῆθεν. Ὡσανεὶ δὲ προενόουν τὴν μέλλουσαν τύχην ἑαυτῶν, ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς ἔλεγε πάντοτε περὶ τῶν πολιτικῶν: «*Αὐτοὶ οἱ καλαμαράδες θὰ μὰς φᾶν τὸ κεφάλι μιᾷ μέρᾳ*»· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, ὁσάκις ἐπηνεῖτο παρὰ τῶν ἄλλων ὡς ἄξιός τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς πατρίδος, συνείθιζεν ἀποφαινόμενος: «*Ἐμένα ἡ πατρίς θὰ πρωτοεξορίσει μιᾷ μέρᾳ*». Ἀνέτρεχεν οὗτος εἰς τὸ σύστημα τοῦ ἐξοστρακισμοῦ τῶν ἀρχαίων, καὶ οὐδόλως προέβλεπεν, ὅτι δις ἔμελλεν ὑποστῆναι φυλάκισιν δεινὴν καὶ ἄπαξ ἐπίσημον καταδίκην θανάτου, ἅμα ἀρξαμένης τῆς ξενοκρατείας.

Ἀπὸ τοῦ ἰουνίου συνέστη κατὰ τοῦ Ὀδυσσεὺς ὁμὰς τις εὐάριθμος ἐκ δευτερεύοντων προσώπων, κατηγοροῦσα αὐτοῦ ἐπὶ τουρκισμῷ καὶ ἀποδίδουσα τὰς ἐπιτυχίας τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ ἐχθροῦ εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ Ὁμέρ Βρυώνου. Εἴτε αὐτοκίνητος ἐξ ἀνοησίας καὶ πρὸς βλάβην τοῦ τόπου, διότι ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο πρόσωπον ἀναγκαῖον, εἴτε ἑτεροκίνητος καὶ διὰ σκοποῦς ἄλλων ὑπονοούντων ἀντεκδικήσεις, διότι ὁ Ὀδυσσεὺς, ὡς ὁπλαρχηγὸς τῆς Βοιωτίας ἐπὶ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἔσχε καὶ ἐχθροὺς, ὡς καὶ φίλους, ἡ ὁμὰς αὕτη προέβη εὐθὺς ἐκτραχηλισθεῖσα κατ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ συστάδην, καὶ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀννέχθη τῇ 30 ἰουνίου κηρύττουσα τοῦτον «*... ἀνάξιον τῆς ἀρχηγίας, τουρκολάττην, δωροδοκούμενον ἀπὸ τὸν Ὁμέρ πασσᾶν καὶ αἰτίον τῶν δυστυχιῶν τῆς Λεβαδείας καὶ τῶν συνομόρων ἐπαρχιῶν . . .*» Λεβαδειεῖς καὶ Θηβαῖοι οἱ κατήγοροι ὑπεγράφεοντο τεσσαράκοντα δύο, πληρεξούσιοι δέ τινες ἐξ αὐτῶν καὶ ὡς ἐκ προσώπου δῆθεν τῶν ἐπαρχιῶν ἐπαρουσιάσθησαν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς κατηγορίας, ὀνειδίζοντες τὸν Ὀδυσσεᾶ ὡς ἀργοῦντα ἐκ προθέσεως ἐν τινι μονῇ, ἀποδίδοντες αὐτῷ τὰς προόδους καὶ ἐπιτυχίας τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ὑπαινίσσοντες ἀναπόφευκτον τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐν τῇ

Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι, εἰ μὴ ἐπαύετο οὗτος τῆς ἀρχηγίας διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ.

Οἱ πολλοὶ θέλουσι τὸ συμμερίζεσθαι μὲν τὴν δόξαν δοθείσης ἐπιτυχίας, τὸ ἀποδίδειν δὲ εἰς μόνον τὸν ἀρχηγὸν τὴν αἰτίαν δοθείσης ἀποτυχίας. Διὰ τὴν ὅδον Ὀδυσσεὺς ἐνίκησεν ἐν Γραβιᾷ μετὰ ὀλίγων; διότι οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἦσαν λογάδες. Διὰ τὴν ἑπειτα ὑπέκυψεν εἰς τὴν ὑποχώρησιν ἐκ τοῦ Καστρακίου, εἰς τὴν ἀδυναμίαν μιᾶς ἀποτελεσματικῆς ἀντιστάσεως ἐν τῇ Λεβαδείᾳ καὶ εἰς τὴν διάλυσιν τῆς Σούρπης, καίτοι μετὰ πολλῶν ὧν; διότι οἱ πολλοὶ ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἦσαν ἄπειροι καὶ φυγοπόλεμοι, ὁ δὲ πολὺς ἀριθμὸς ἄνευ ἀσκήσεώς τινος τοῦλάχιστον καὶ ἀνδρείας οὐδὲν σημαίνει. Ἴδου ἡ μόνη ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, ἣν οἱ ῥαδιοῦργοι, καὶ πρῶτιστοι τούτων οἱ ἐκ Λεβαδείας Μῆτρος Τριανταφυλλίνας καὶ Ἑμμανουὴλ Σπυρίδωνος, (Μανώλαγας κοινῶς γνωριζόμενος,) διέφθειρον καὶ ἐξεμεταλλεύοντο.

Ἀλλὰ τὸ δεινότερον πάντων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ πολέμου ἦτο ἡ ἐπὶ τουρκισμῷ κατηγορία, ἔστω καὶ ψευδестаτή, ἣ καὶ λόγῳ παιδιδᾶς ἀπλῆς γινομένη. Ἐκ τῶν ἐπικειμένων κινδύνων φοβερώτερος ἐθεωρεῖτο ὁ τῆς τουρκολατρίας. Ἀληθές, ὅτι τοιαύτη διαφθορά οὐκ ἐμόλυνε τὴν Ἑλλάδα ἀληθέστερον ὅμως, ὅτι τοιαύτη κατηγορία εὐκόλως ἠκούετο, δι' ὃν λόγον οἱ κατήγοροι τοῦ Ὀδυσσεὺς ἠκροάσθησαν μὲν ἄνευ ἐρεῦνης περαιτέρω, διήγειραν ὅμως τοὺς φόβους καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Ὑψηλάντου, ἥς συνεμερίσθη καὶ ὅλος ὁ στρατὸς τῶν Τρικορύφων. Οἱ φόβοι καὶ ἡ ἀγανάκτησις αὕτη ἐμφαίνονται ἐν τῇ ἀπὸ 8 ἰουλίου νοθετικῇ μὲν, ἀλλὰ σκληρᾷ, ἐπιστολῇ τούτου πρὸς τὸν Ὀδυσσεᾶ (α).

Κεραυνοῦ δίκην ἔπεσεν αὕτη κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀνδρός, καὶ συνεπείας προεκάλεσεν ἀναλόγους ἐναντίον τῶν κατηγορῶν. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπολογηθεὶς τῇ 15 ἰουλίου περὶ τῆς ἀθωότητος ἑαυτοῦ, πλείστην μὲν ἐξηγήθη τὴν λύπην, ἣν ἠσθάνθη ἀμειβόμενος οὕτως τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνας, οὓς καὶ ἠρίθμει, ἐπιμόνως δ' ἐπεκαλέσθη «*να τῷ γίνωσι γνωστοὶ οἱ κατήγοροι, διὰ τὰ κριθῇ με αὐτοὺς μίαν ἡμέραν*». Μετ' οὗ πολὺ δὲ ἐπαρουσιάσθησαν ἐν τοῖς Τρικορύφοις διάφοροι τῶν ἐπισημοτέρων Λεβαδειέων καὶ λοιπῶν Βοιωτῶν, ὑπερασπιζόμενοι παρὰ τῷ Ὑψηλάντῃ ὡς πατριωτικὴν ὅλως τὴν διαγωγὴν τούτου, ἀντεγκαλοῦντες τοὺς κατηγοροὺς καὶ ψευδῇ ἐξελέγχοντες τὴν κατηγορίαν. Πεισθεὶς δὲ ὁ Ὑψηλάντης, ἀπέλυσε τότε αὐτὸν τῆς εὐ-

θύνης, καὶ τὰς ἀκολούθους ἀπηύθυνε παραινέσεις τῇ 26 ἰουλίου, ἐν-
 θουσιάζων τὸν ἄνδρα εἰς τὴν ὑπὲρ πατρίδος ὑπηρεσίαν: «... Ἀ-
 » κόμη, ἔγραφε πρὸς τοῦτον, θαυμάζουν οἱ αἰῶνες τοὺς ἥρωας ἐ-
 » κείνους, οἱ ὅποιοι κατηγάρισαν τὴν Τρωάδα· ἀκόμη θαυμάζουν
 » τοὺς νικητὰς τῶν Περσῶν, σωτῆρας δὲ τῆς πατρίδος τῶν Μιλι-
 » ἀδην, Θεμιστοκλέα καὶ Κίμωνα. Οἱ ἐπίγειοι σωτῆρες τῶν ἐθνῶν
 » ὁμοιάζουν καὶ εἰς τοῦτο τὸν οὐράνιον καὶ παντοδύναμον σωτῆρα
 » τοῦ πατρός. Τοιοῦτους ἄνδρας ζητεῖ καὶ τώρα ἡ Ἑλλὰς κατὰ
 » τῆς πολυχροῦς τυραννίας, τὴν ὅποιαν ἔπασχεν ἀναξίως. Τοι-
 » οῦτοι δὲ πολεμικοὶ εἶναι ἡ μόνη μεγαλοπρεπὴς θέα τῆς πατρίδος
 » καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐπίγειοι θεοί... Ἀγαπῶ ἄμεμπτον τὴν
 » ἀνδρείαν καὶ τὴν φιλογένειάν σου· καὶ κατὰ τοῦτο δὲν πιστεύω
 » ἦδη τοὺς πρώτους, γνωρίζων, πόσον εἶναι φιλοκατήγορος ὁ
 » φθόγγος...»

Ἀπεδόθη μὲν οὕτω δικαιοσύνη πρὸς τὸν Ὀδυσσεύ, ἀλλ' οὗτος,
 ἐκδίκησιν πνέων, κατεδίωξεν, ἀνακαλύψας ἐπιτοπίως, τοὺς κατηγό-
 ρους, σωθέντας διὰ τῆς φυγῆς. Ἀλλ', ἂν ἐφάνη τότε παύσασα ἡ φλόξ
 τῆς ἐναντίον αὐτοῦ συστάσεως, ταύτης ὅμως τὸ πῦρ ὑπέβοσκεν ἐν τῇ
 καρδίᾳ τῶν δεδιωγμένων, καὶ ἐντεῦθεν ἀνέδωκεν ἐπὶ τὸ συστηματι-
 κώτερον τῷ ἐπομένῳ ἔτει.

Πολλῶν ἐγένοντο κακῶν αἰτίαι ἔριδες τοιαῦται, αἱ μὲν πόρρω ἀ-
 φορμὰς ἔχουσαι, αἱ δὲ προσωπικὰς προτιμήσεις ἐπιδιώκουσαι. Ὁ Ὀ-
 δυσσεὺς, ὡς πρόσωπον μὴ ἀναπληρούμενον εὐκόλως παρ' ἄλλου, ἐτι-
 μᾶτο καὶ τὴν ἠθικὴν ἀπήλαυεν ὑποστήριξιν ὅλης τῆς στρατιωτικῆς
 ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐπισημότητος καὶ ὅλων τῶν διαφερόντων πολιτῶν
 τῶν ἐπαρχιῶν, ἐφ' ὧν ὠπλρχήγει. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς αὐτὸς, ὡς φύ-
 σει ὑποπτος, ἐγένετο ἐφεκτικώτερος, δύο θεωρῶν καθ' ἑαυτοῦ τοὺς
 πολεμίους, τοὺς μὲν φανεροὺς, τοὺς Τούρκους, τοὺς δὲ κρυφίους, τοὺς
 βραδιούργους, οὓς ἡ φαντασία αὐτοῦ ἔπλαττε παρόντας ἀείποτε, πο-
 λυαρίθμους καὶ πρὸς πᾶσαν ἐκδίκησιν ἐτοίμους.

Ἡ μεγάλη ἐν Βασιλικοῖς μάχη

(τῆς 26 αὐγούστου).

Ὁ Δεμῆρ πασσᾶς ἦτο ὁ πρόδρομος ἄλλης ἰσχυρᾶς βοηθείας, ἣν ὁ
 Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀνέμενε διὰ τὰ πε-

ραιτέρω. Ἐβράδυνεν ἐπὶ ὀλίγον αὕτη, ὡς πολεμήσασα πρώτην τὴν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐπανάστασιν, ἣν καὶ περιώρισε· περὶ δὲ μεσοῦντα τὸν αὐγούστον κατέβη διὰ τῆς Λαρίσσης εἰς τὴν Λαμίαν, συνισταμένη ἐξ ὀκτακισχιλίων περίπου ἀνδρῶν, τῶν πλείστων σχεδὸν ἱππευόντων. Τέσσαρες πασσάδες ἡγοῦντο ταύτης, ὁ Βευρὰν πασσᾶς, ἀρχιστράτηγος ὢν, Χατση Βεκὴρ πασσᾶς, Μεμὴς πασσᾶς καὶ Σαχὶν Ἀλῇ πασσᾶς. Ὁ Βευρὰν πασσᾶς ἔχαιρε φήμην πολλὴν ἐπὶ ἀξιοῦσιν καὶ ἀνδρείᾳ. Ἐτέρω ὡσαύτως δυνάμεις ἐκ τετρακισχιλίων ἐσκηνοῦτο ἐν τῷ Θαυμακῷ ὑπὸ τὸν Μαχμουτ πασσᾶν τῆς Δράμας.

Δεινὸν ἐγένετο τότε τὸ σχέδιον τῶν πολεμίων, καὶ δεινότερα ὑπὲρ πᾶσαν προηγηθεῖσαν περίστασιν ἐσχηματίζετο ἡ δυνάμεις τούτων ἔκτε τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης συγχρόνως. Ἡ προκειμένη ἐκστρατεία κύριον εἶχε σκοπὸν τὴν Τρίπολιν τῆς Πελοποννήσου, ἥτοι τὸ κατὰ κεφαλῆς κτύπημα τῆς ἐπανάστασεως ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ. Ἐμὲλλον δ', ὅπως ὁ μὲν Βευρὰν πασσᾶς καὶ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶς διὰ τῆς Μεγαρικῆς καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ, ὁ δὲ Μαχμουτ πασσᾶς διὰ τῆς Ναυπακτίας εἰσβάλωσιν, οἱ μὲν δύο πρῶτοι εἰς τὴν Κορινθίαν, ὁ δὲ τρίτος εἰς τὴν Ἀχαΐαν· μένοντος δὲ τοῦ Βευρὰν πασσᾶ ἐν τῇ Κορίνθῳ ἕνεκα τῶν μεγάλων στενῶν τῶν Ὀνείων ὁρέων καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ κόλπου σιτίσεως, ὡς καὶ τοῦ Ὀμὲρ πασσᾶ ἐν τῇ Βοιωτίᾳ ἕνεκα τῆς ἑξωθεν ἐλευθέρας συγκοινωνίας, ἀναβῶσιν εἰς τὴν Τρίπολιν, ἔνθεν μὲν ὁ Μεχμέτ πασσᾶς διὰ τῆς Ἀργολίδος, ἔνθεν δὲ ὁ Μαχμουτ πασσᾶς διὰ τῶν Καλαβρύτων. Πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ σχεδίου τούτου ἐκινεῖτο συγχρόνως καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος, διευθυνόμενος εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Κατεφόδιζεν οὕτω ἡ παροῦσα ἐκστρατεία μᾶλλον, ἢ ἡ προτέρα τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶ, διότι ἐπὶ ἐκείνης οὐδεὶς ἐνέφωλεε πολέμιος στρατὸς ἐν τῇ Βοιωτίᾳ.

Τὴν πλησίασιν τῶν εἰρημένων πασσάδων μαθὼν πρῶτος ὁ Ἰωάννης Δουβουνιώτης, ἔγραψε πρὸς τὸν Πανουριᾶν ἐν τῇ Ἀμφίσσῃ καὶ τὸν Γούραν ἐν τῇ Λεβανδρίᾳ ὑπάρχοντα, κατὰ τὴν 15 αὐγούστου. Ὡσαύτως καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς, ἅμα εἰδοποιηθεὶς διὰ γραμμάτων τὴν κατάβασιν νέου τουρκικοῦ σώματος, ἐτάχυνε γράψας πρὸς τὸν Γούραν, τὸν Βοῦσγον καὶ ἄλλους, ἵνα δράμωσι καὶ καταλάβωσι τὰς ἀναγκαίας θέσεις· αὐτὸς δὲ ἐπιβὰς ἐν τοῖς πλοίοις, ἐκωλύθη ἐκ τῆς νηνεμίας, ὅπως μεταβῇ ταχέως εἰς τὴν Θίσβην (Κακόσι). Ἀμέσως ὁ Γούρας ἐκινήθη μετὰ τῶν περὶ αὐτόν· ὁ δὲ Πανουριᾶς ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Νά-

κον καὶ τὸν ἐν ταῖς Καταβόθραις ἐστρατοπεδευμένον Παπανδρέαν. Ὁ Γούρας φθάσας εἰς τὸ πλησίον τῆς Φοντάνας χωρίον Μόδι, συνεννόηθη μετὰ τοῦ Δυοβουνιώτου καὶ ἔγραψεν εἰς μὲν τὴν Δωρίδα πρὸς τὸν Σκαλτσοδῆμον, ὅστις ἀπέστειλεν εὐθὺς τοὺς ὑποπληρχηγοὺς Κωνσταντῖνον Μπίτην καὶ Κωνσταντῖνον Καλύβαν μεθ' ἐνὸς σώματος Δωριέων· εἰς δὲ τὴν Λεβαδείαν πρὸς τὸν Βοῦσγον, ὅπου ὑπῆρχον καὶ ὁ Λάμπας καὶ ὁ Τριανταφυλλίνας· εἰς δὲ τὴν Ἀταλάντην πρὸς τὸν Κοντοσόπουλον (ἢ Γεράντωνον), μεταβάντα εὐθὺς μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος.

Ἄνευ ἀναβολῆς ὁ Δυοβουνιώτης, Γούρας καὶ λοιποὶ συνῆλθον εἰς τὸ Ἐργίνι (α) χωρίον τοῦ Ὀποῦντος μικρὸν ὑπὸ τοὺς πρόποδας τῆς Φοντάνας, κείμενον μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν Βασιλικῶν. Ἦσαν ἤδη οὗτοι ἡ πρόμαχος δύναιμι κρίσεως μεγάλης· ἀπὸ τῆς συμφωνίας καὶ τῆς ἀνδρείας τούτων ἐξήρτηντο ἡ ἀποτυχία τοῦ καταβαίνοντος Βεϋρὰν πασᾶ καὶ αἱ τόσῳ σωτήριοι συνέπειαι αὐτῆς διὰ τε τὴν Τρίπολιν καὶ Βοιωτίαν, μᾶλλον δὲ δι' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' αἱ γινώμαι τούτων περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τόπου καὶ τρόπου τῆς ἐπιτυχστερέας ἀντιστάσεως ἐσχίζοντο. Ὁ μὲν Γούρας μετὰ Νάκου Πανουριᾶ καὶ Παπᾶ Ἀνδρέου ἐθέρει τὴν ὁδὸν τῆς Φοντάνας ὡς τὴν μόνην ἀρμοδίαν διὰ τε τὴν μικροτέραν σχετικῶς στενότητα, τὸ λίαν ἀνώμαλον, τὴν ὑπερβολικὴν τραχύτητα καὶ τὸ δασῶδες αὐτῆς, ὑπὲρ τὴν μίαν ἐκτεινομένης ὥραν· ὁ δὲ Δυοβουνιώτης προέτεινε μετ' ἐπιμονῆς τὴν κατάληψιν τῆς λεωφόρου τῶν Βασιλικῶν, καίτοι πλατυτέρας, ὁμαλωτέρας, ἥττον δασώδους καὶ μόλις ἐχούσης μάκρος τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας (β). «Οἱ πασσάδες, ἔλεγεν ὁ Δυοβουνιώτης, προτιμήσουσι »τὴν διὰ τῶν Βασιλικῶν διέλευσιν, οὐ μόνον λόγῳ φιλοτιμίας, »ὥς βασιλικὸς στρατὸς, ἀλλ' ἔτι πλέον λόγῳ ἀνάγκης, διότι φέ- »ρουσι πολὺ ἀριθμὸν πεζικῶν, ἵππικῶν, τηλεβόλα καὶ πλείστας »συρομένας ὑπὸ βοῶν καὶ βουβάλων «τετρακύλους ἀμάξας» φορ- »ταγωγοὺς ἀλεύρων, διπύρου ἄρτου, κριθῆς διὰ τὴν ἵππον, πολε- »μοφοδίων καὶ ἀποσκευῆς ἀναλόγου». Ἡ ὀρθοτάτη αὕτη γνώμη τοῦ πολυπείρου γηραιοῦ ἔσχυσεν, ἀγαθῇ τύχῃ· καὶ ἐντεῦθεν ἀπελθόντες εἰς τὰ Βασιλικά κατέλαβον, ὁ μὲν Δυοβουνιώτης τὰ πρὸς τὴν δημοσίαν ὁδὸν, οἱ δὲ τὰ ἐνδότερα ταύτης κατὰ τὸ δεξιὸν μὲν ὁ Κοντοσόπουλος μετὰ τῶν Λοκρῶν, κατὰ τὸ ἀριστερὸν δὲ ὁ Τράκας, Καλύβας καὶ Μπίτης μετὰ Ἀμφισσέων καὶ Δωριέων, τὰ δὲ πρὸ τῆς

ἐξόδου τῆς κοιλάδος ὁ Γούρας, Νάκος, Πάνουριᾶς καὶ Γεώργιος Ἰωάννου Δυοβουνιώτης. Ὁ Γούρας ἀνεδέχθη ἰδίως ὅπως βοηθήσῃ ἐτοίμως, ὅπου ἂν ἡ χρεία καλέσῃ. Ὀνόματι ἄρα ὁ γέρων Δυοβουνιώτης, πράγματι δὲ ὁ Γούρας ἐγένετο ἡ διεύθυνσις τῆς μάχης. Ὁ δὲ Παπᾶ Ἀνδρέας ἔμεινε μετὰ διακοσίων ἐν τῷ στενῷ τῆς Φοντάνας διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον (α).

Ἐκ τῶν πασσάδων ὁ μὲν Χατσῆ Βεκῆρ πασσᾶς ἐτελεύτησεν ἐν Λαμίᾳ· ὁ δὲ Βεϋράν πασσᾶς μετὰ τῶν δύο ἐτέρων ἐκινήθη ἐκείθεν τῇ 22 αὐγούστου, καὶ διὰ τῶν Θερμοπυλῶν ὤδευσεν ἐπὶ ἐξ ὥρας περὶπου, στρατοπεδευσάμενος ἐν τῇ Πλατανίᾳ. Ἔστι δὲ αὕτη πεδιάς λοφώδης καὶ δασώδης, κειμένη πλησίον τοῦ Καινούριου-χωρίου καὶ ἀπέχουσα τῶν Βασιλικῶν ὥσεί μίαν ὥραν. Ἐγνώσθη οὕτως ἡ κυρία διεύθυνσις αὐτοῦ, καθ' ἃ προεῖδεν ὁ Δυοβουνιώτης. Ἡ ὅλη ἐν τοῖς Βασιλικοῖς δύναμεις τῶν Ἑλλήνων συνεποσῶτο περὶ τοὺς χιλίους ἐξακοσίους.

Τῇ ἐπιούσῃ ἀπέστειλεν ὁ Βεϋράν πασσᾶς τριακοσίους μὲν πεζοὺς εἰς τὴν Φοντάναν, διακοσίους δὲ ἵππεῖς εἰς τὰ Βασιλικά πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ τόπου. Οἱ ἵππεῖς κρυπτομένους τοὺς στρατιώτας τοῦ Δυοβουνιώτου ὅπισθεν τῶν πυκνοτάτων δένδρων οὐδόλως εἶδον μακρόθεν· καὶ διὰ τοῦτο προχωρήσαντες θαρραλέοι εἰς τὰ ἐνδότερα, περιέπεσον εἰς τὴν ἀνάγκην, ὅπως ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ Κοντοσοπούλου καὶ Καλύβια. Οὗτοι ἀντέστησαν καλῶς καὶ τὴν θέσιν ἑαυτῶν διτήρησαν. Κατόπι δὲ βοηθήσαντες ὁ Γούρας, Γεώργιος Δυοβουνιώτης καὶ Πάνουριᾶς ἐκτύπησαν, ὁ μὲν πρῶτος ἐξ ἀριστερῶν, οἱ δὲ δύο δεύτεροι ἐκ δεξιῶν, καὶ εἰς φυγὴν ἔτρεψαν τοὺς πολεμίους, ἐξ ὧν περὶ τοὺς τεσσαράκοντα ἐφονεύθησαν, προσβληθέντας ἐκ τῶν νώτων καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Δυοβουνιώτου. Ὡσαύτως καὶ ὁ Παπᾶ Ἀνδρέας ἐκτύπησεν ἐν τῇ Φοντάνᾳ τοὺς διορισθέντας πρὸς καταπάτησιν τοῦ τόπου τριακοσίους πεζοὺς, φονεύσας περὶ τοὺς εἰκοσιπέντε καὶ μακρὰν τοὺς λοιποὺς καταδιώξας.

Ὁ Ρούκης, διατελῶν ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεά, ὑπῆρχε τότε ἐν τῷ ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ χωρίῳ τῆς Ἀγίας Μαρίνης. Ἄμα δὲ εἰδοποιηθεὶς παρὰ τοῦ Γούρα, γράψαντος πρὸς αὐτὸν τὰ τῆς γενομένης ἐπιτυχοῦς ἀποκρούσεως τῆς κατασκόπου ἀποστολῆς τοῦ Βεϋράν πασσᾶ, ἀνεχώρησεν εὐθὺς, μεθ' ὅσου εἶχε σώματος, ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐφθάσεν ἄνωθεν τῶν Βασιλικῶν εἰς θέσιν Ἀνίβιτσαν, καὶ τὴν μεταξὺ δύο λόφων ἄγουσιν ὁδὸν πρὸς τὸ Ζέλι κατέλαβε.

Τῇ 26 αὐγούστου ἐκινήθη ἀποφασιστικῶς ὁ Βεϋράν πασσᾶς, ἀφήσας ἐν τῇ Πλατανιᾷ ἅπασαν τὴν ἀποσκευὴν, ὡς ἠναγκασμένος κατὰ πρῶτον λόγον, ὅπως ἀνοιξῇ τὴν κεκλεισμένην τῶν Βασιλικῶν δίοδον. Γενομένης παρὰ τῇ εἰσόδῳ τοῦ στενοῦ τῆς συνήθους πολυφώνου εὐχῆς, ἣν διεδέχθησαν καὶ τηλεβολισμοὶ καὶ πυροβολισμοὶ γενικὸς πρὸς ἐκφόβισιν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ στενὸν, προηγουμένων τῶν τηλεβόλων καὶ ἀκολουθούντων τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ ἱππικοῦ. Ἡ μάχη ἤρξατο, ὀρμήσαντος ἱκανοῦ μέρους τῶν Τούρκων κατὰ τῆς θέσεως τοῦ Κοντοσοπούλου καὶ Καλύβα. Ὁ Βεϋράν πασσᾶς, βλέπων τὸ ἰσχυρὸν τῆς θέσεως, διηύθυνε τετρακισχιλίους κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ πῦρ ἦναψε σφοδρότερον τότε· διὰ τῆς μεγάλης δὲ αὐτῶν ὀρμῆς κατῴρθωσαν οἱ Τούρκοι τὴν ἐκείθεν ὀπισθοχώρησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἔλθόντος Γούρα, τῶν μὲν πρὸς τὸ διάσελον, τοῦ δὲ πρὸς τὴν ξάχιν τῶν Βασιλικῶν. Ἦδῃ ὁ Κοντοσόπουλος ἐπληρώθη κατὰ τὸν γόμφον. Ὁ Γούρας καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ συγκεντροῦνται ἐν μιᾷ παλαιᾷ ἐκκλησίᾳ, καὶ δίδουσι μέτωπον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀγωνιζομένου, ἵνα ἀνοιξῇ ἐκείθεν τὴν ὁδόν. Τὸ πῦρ ἐπανελήφθη πεισματικῶδες ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Μετὰ μίαν δὲ ὥραν καταφθάσας ἐκ τῆς Λεβαδείας ὁ Βοῦσγος, πυροβολεῖ κατὰ τὸ σῆμα καὶ ἄλλην δίδει βροπὴν εἰς τὴν ταλαντευομένην θέσιν τῶν διαμαχομένων. Ὁ Γούρας αὐτὸν μὲν παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ, τὸν δὲ Μῆτρον Τριανταφυλλίνας καὶ Λάμπαν ἦνωσε μετὰ τοῦ Ῥούκη καὶ τῶν τοῦ Κοντοσοπούλου. Συγχρόνως ὁ Παπᾶ Ἀνδρέας, δραμὼν ἐκ τῆς Φοντάνας, προσέβαλε τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ ἐχθροῦ, ἔχουσιν ἤδη μεθ' ἑαυτῆς τὰ τηλεβόλα. Ὁ Βεϋράν πασσᾶς ῥίπτεται μανιώδης κατὰ τοῦ Γούρα, εἰ καὶ προῆλθεν εἰς θέσιν στενωτέραν, δασωδεστέραν καὶ ἀποκρημνότεραν, ὧν ἕνεκα ὁ πολὺς ἀριθμὸς αὐτοῦ οὔτε ἀνεπτύσσετο, ὡς ἔπρεπεν, οὔθ' ἐπομένως ἐχρησίμευε. Μία φωνὴ «*ἔφθασεν ὁ Ὀδυσσεύς !*» παρορμᾷ ἔτι μᾶλλον τοὺς Ἑλληνας, καὶ διαδίδει τὴν ἀψυχίαν εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ Γούρας διέταξε τότε προσβολὴν γενικὴν, καὶ μετὰ τοῦ Ῥούκη ὑποστρέψας προσβάλλει τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῶν νώτων. Ἡ στιγμὴ κατέστη κρίσιμος, ἀκμάσαντος τοῦ πυρὸς πανταχόθεν. Τριάκοντα ὅλοι Σουβαλιῶται καὶ Ἀγοργιανίται ἐκυρίευσαν ἐνὸς τηλεβόλου ἐν τῇ ὀρμῇ αὐτῶν. Τελευταῖον δ' ὁ Βεϋράν πασσᾶς, ἰσχυρὰν μὲν βλέπων τὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἑλλήνων, ἀφανιζόμενον δὲ ἐπὶ ματαίῳ τὸν στρατὸν αὐτοῦ ὡς ἐν μέσῳ τεθέντα τοῦ

ἐλληνικοῦ πυρός, ἔκλινε νῶτα. Οἱ Τοῦρκοι, ἐν πλήρει γενόμενοι ἀνωμαλίᾳ καὶ ἀποσυνθέσει, ἔσπευδον, τίνι ἂν ἕκαστος σωθῇ τρόπῳ· ἡγνούνουν ὅμως, ποῦ διηυθύνοντο, περιπλεχθέντες ἐντὸς τῶν ρευμάτων καὶ δασῶν. Ἐντεῦθεν οἱ σηματοφόροι ἔρριπτον τὰς σημαίας· οἱ ἱππεῖς παρήτουν τοὺς ἵππους, ὅπως εἰσδύσωσιν ἀφανεῖς εἰς τὰ δάση· τοὺς νεκροὺς διεσκέλιζον οἱ ζῶντες· ἀπὸ μεσημβρίας δὲ μέχρι δύσεως ἡλίου ἐξηκολούθουν ὁ φόνος καὶ ἡ σφαγὴ, οὐδὲν ἄλλο ἐπικαλουμένων τῶν Τούρκων, εἰμὴ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ὑποταγὴν: «*Αἶ· ἰλάχ! Ἀλλὰχ! — ράι, καπετάρ!*» Μόλις ὁ ἀρχιστράτηγος Βεϋρὰν πασσᾶς ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν Πλατανιαὴν κατὰ τὸ σπέρας.

Ἐκ τῆς μάχης ταύτης ἀπώλεσεν οὗτος φονευθέντας μέχρι τῶν ἐπτακοσίων (α), ἐν οἷς συνηριθμήθησαν καὶ ὁ Μεμὴς πασσᾶς, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Βεϋρὰν πασσᾶ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ μουχοурδάρ ἄγᾶς καὶ σιλιχτάρ ἄγᾶς, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι βέγαι, ἀγιά·ναι καὶ χιλίαρχοι. Οἱ δ' Ἕλληνες, κύριοι τῆς μάχης, ἐζημιώθησαν περὶ τοὺς πεντήκοντα πεσόντας καὶ πληγωθέντας (β), ἐζώγησαν ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν (γ) καὶ ἐκράτησαν δεκαοκτὼ σημαίας, ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ λεγομένη «*γιουρὸς βαϊράκ*» (ὁρμῆς ἢ ἐφόδου σημαία), δύο τηλεβόλα καὶ ὑπὲρ τοὺς ὀκτακοσίους ἵππους τοῦ πολέμου, πλείστων ἄλλων ἀναιρεθέντων. Ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ Γούρα παρατηρήθη ἐξογκωθείσα ἐκ τῆς πολλῆς χρήσεως τοῦ ξίφους, τὸ δὲ ὕδωρ τοῦ ρεύματος κοκκίνοβαφὲς γενόμενον ἔνεκα τοῦ ρεύσαντος ἐν αὐτῷ πολλοῦ αἵματος (δ).

Τὴν νύκτα ἐκείνην οἱ Ἕλληνες ἀνεπαύθησαν ἐν ταῖς θέσεσιν αὐτῶν ἀπὸ δὲ τῆς αὐγῆς τῆς ἐπιούσης, βάλλοντες πῦρ εἰς τὰ δάση, ἐβίαζον τὴν ἔξοδον τῶν κεκρυμμένων ἐν αὐτοῖς Τούρκων, οὓς ἐφόνευον ἢ ἡχμαλώτιζον. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τῶν διασωθέντων εἰς τὰ δάση περιεπλανήθησαν ἔνεκα τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἀγνοίας τοῦ τόπου, οἱ χωρικοὶ Ἕλληνες συνελάβανον ἐξ αὐτῶν ἐπὶ πέντε ἀκολούθους ἡμέρας· ὥστε ἐκ τῶν ὀκτακισχιλίων βαρβάρων θετικῶς κατεστράφη τὸ ἐν τρίτον, περιλαμβανομένων καὶ τῶν τραυματιῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Βεϋρὰν πασσᾶς ἔντρομος καὶ βίαιος ἐπανέκαμψε τῇ ἐπιούσῃ εἰς τὴν Λαμρίαν, ὡς μὴ ἔχων καὶ ὕλικῶς καὶ ἡθικῶς στρατὸν πλέον· τὸν μέγαν δὲ τρόμον αὐτοῦ διεδήλωσε, πρῶτον μὲν ὡς ἐγκαταλείψας ἐν τῇ Πλατανιαῇ τὰς ἀμάξας πεφορτωμένας, ἐξ ὧν πολλὰς ἔκχυσε, ἔτι δὲ καὶ τοὺς βόας καὶ τὰς σκηνὰς καὶ τὰ πολεμοφόδια καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀποσκευὴν (ε)· δεύτερον δὲ ὡς διακόψας τὴν γέ-

φυραν τοῦ Σπερχειοῦ, ἵνα μὴ κατόπιν αὐτοῦ διέλθωσιν οἱ Ἕλληνες ταύτην, ὡς ἀδυνάτου καταστάντος πρὸς πᾶσαν ἀντίστασιν. Ἐπὶ τοσοῦτον κατεβλήθη ὁ πρὸ ὀλίγου ῥίψας τὸν πρῶτον λίθον τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἐπαναστάσεως Βευρὰν πασσᾶς. Ματαίως ἔδραμον ἐπίκουροι τούτου ὁ Μελέκ πασσᾶς Γκέκας μετὰ χιλίων πεντακοσίων, καὶ ἐκ τῆς Ὑπάτης ὁ Τελεχᾶ βεγῆς μετὰ πεντακοσίων, Ἀλθανῶν ὅλων. Ὁ Βευρὰν πασσᾶς οὔτε ἠκούσθη πλέον, οὔτε ἐφάνη ἔκτοτε. Ἡ ἀπέθανεν ἐκ τῆς ἀγανακτήσεως αὐτοῦ, ὡς ὁ Μαχμούτ πασσᾶς τῆς Δράμας ἐπὶ τοῦ 1822, ἡ ἐθανατώθη παρὰ τοῦ σουλτάνου, ὅπερ πιθανώτερον.

Ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν μεγάλως ἐτίμησε τοὺς ἄνδρας ταύτης ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου μέχρι τοῦ κατωτέρου. Ὅλους ἐνέπνεεν ὁ αὐτὸς ζῆλος καὶ ὅλων ἡ ἐπιθυμία περὶ τῆς ἥττης τοῦ ἐχθροῦ ὑπῆρχε μία. Ἀλλ' ἰδίως διεφημίσθησαν ὁ μὲν Γούρας, ὡς ἡ ψυχὴ γενόμενος τῆς μάχης καὶ ὡς θανατώσας αὐτοχειρὶ τὸν Μεμῆς πασσᾶν· ὁ δὲ Παπᾶ Ἀνδρέας, ὡς ὁ μάλλον διώξας τοὺς Τούρκους καὶ πλείονα ἐπενεγκῶν φθορὰν κατὰ τούτων. Ὁ Γούρας ἔκτοτε ἀπῆλαυσεν ὑπόληψιν ἐθνικὴν, ἣν ἐβεβαίωσεν αὐτῷ ὁ Ὑψηλάντης δι' ἐγγράφου τῆς 5 Σεπτεμβρίου. Ἀποδώσωμεν ὡσαύτως δικαιοσύνην τῷ γηραιῷ ὀπλαρχηγῷ Δουβουνιώτῃ. Ἐὰν προετιμᾶτο ἡ κατάληψις τῆς Φοντάνας ἀντὶ τῶν Βασιλικῶν, αἱ δειναὶ ἐκ τῆς διὰ τῶν δευτέρων ἐνδεχομένης διαβάσεως τοῦ Βευρὰν πασσᾶ συνέπαιαι ἀκαταλόγιστοι ἔμενον καὶ πολεμικῶς καὶ ἠθικῶς, οὐ μόνον διὰ τὴν Βοιωτίαν, τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Εὐβοίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Πελοπόννησον. Τί δ' εἵπωμεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου περὶ τῆς πολεμικῆς ἀπρονοησίας τῶν ἐν τῇ Βοιωτίᾳ ἐχθρῶν; Ἐν ᾧ περιέμενον οὗτοι ἔξωθεν τὴν ὑπὸ τὸν Βευρὰν πασσᾶν ἐπικουρίαν· ἐν ᾧ ἀπ' αὐτῆς ἐξήρτηντο βεβαιότεραι σχετικῶς ἐλπίδες περὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπομένως τῆς Στερεᾶς ἀπάσης, ὧφειλον οὗτοι κατὰ πάντα λόγον, ἵνα προκαταλάβωσι τὰ στενὰ τῶν Βασιλικῶν καὶ τῆς Φοντάνας καὶ ἀσφαλίσωσι τὰς διόδους τούτων, μὴ περιτρέχοντες ὁ μὲν Ὁμέρ πασσᾶς τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Ἀττικὴν, ὁ δὲ Μεχμέτ πασσᾶς τὰς Θήβας καὶ τὴν Λεβαδείαν. Ἀλλ' ἴσως ὑπέθεσαν ἀτόλμους πλέον τοὺς ὀπλαρχηγοὺς πρὸς πᾶν ἐκ τοῦ συστάδην ἐπιχειρήμα, ἀφ' οὗ ἐνίκησαν αὐτοὺς καὶ ἐν ταῖς Θερμοπύλαις καὶ ἐν τῇ Ὑπάτῃ καὶ ἐν τῇ Λεβαδείᾳ· ἴσως ἐπίστευσαν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὑπάρχει ἐν τοῖς πεδίοις, ἅπερ αὐτοὶ κατεπάτουν,

καὶ οὐχὶ ἐν τοῖς ὄρεσι, μόνῃ ἰσχυρᾷ τῶν Ἑλλήνων γῆνῃ δυνάμει.

Ἡ φυσικὴ μορφή τοῦ Γούρα ἦτο ἐκ τῶν σπανιωτέρων τῆς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Εὐπαγῆς ὢν τῷ σώματι ὁ ἀνὴρ, ὄρθιος, λευκὸς τὴν χροάν καὶ ὑπόξανθος τὸ τρίχωμα, κεφαλὴν δὲ φέρων εὐμεγέθη καὶ στρογγύλην, μέτωπον εὐρὺ, ὀφθαλμοὺς ὑγροὺς, πρόσωπον ὅλως χαροπὸν καὶ βάδισμα στερεὸν, εἶλκεν ἐκ πρώτης ὀψεως τὴν ἐντύπωσιν τοῦ θεωμένου. Μετὰ τούτων δ' ἀπάντων ἡνοῦντο αὐτῷ νοῦς ὑγιής, καρδιά ἀγαθὴ, ῥωμαλεότης ἐξαισία, σεμνότης, σοβαρότης, εὐθύτης καὶ εὐδουλία ἐν πᾶσι. Ἐλαχε μὲν ἀγροίκου ἀγωγῆς, ἡγάπα ὁμῶς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τοὺς πεπαιδευμένους, πολλὴν ἔχων τὴν εὐπροσηγορίαν. Οὐδέποτε δὲ περιττολόγος καὶ πάντοτε πολλῆς ἀκριβείας καὶ ὀλίγων λόγων ἀνὴρ, ἐπέβαλλε τοῖς ἄλλοις τὰς σκέψεις αὐτοῦ, καὶ ἐδικαίου οὕτω, ὁπόσω μεγαλύνει τὸν ἄνθρωπον ἡ βῶμη, συμπάρεδρον ἔχουσα τὴν φρόνησιν.

Οὐδεμία ἐπὶ ὀλοκλήρου τοῦ 1821 ἔτους ἔλαβε χώραν καθ' ἅπασαν τὴν Στερεάν νίκη ἄλλη (α), τόσω ὀλεθρία διὰ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τόσω σωτήριος διὰ τὴν Ἑλλάδα. Αἱ τῆς Γραβιάς καὶ τοῦ Θυάμου θεωροῦνται δεύτεραι. Ἐματαίωσεν αὕτη ὀλόκληρον γενικὸν σχέδιον φοβερόν· ἐξησφάλισε τὴν κυρίευσιν τῆς Τριπόλεως μεθ' ὅλων τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς· προσκάλεσε τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ὁμέρ Βρυώνου ἐκ τῆς Ἀττικῆς· συνεπέσυρε μετὰ τὸν Βεϋράν πασσᾶν καὶ τὴν ὀπισθοδρόμησιν τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶ, πεσοῦσης τῆς Τριπόλεως, καὶ οὕτως ἔκλεισεν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων τὸν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι πόλεμον τοῦ πρώτου ἔτους. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν συνεψήφισε τὴν ἥτταν τῶν Θερμοπυλῶν. Ἐὰν κατ' ἐκείνην ἡχμαλωτίσθῃ ἀρχηγὸς Ἕλλην, ὁ Διάκος, οὐχ ἥττον καὶ κατ' αὐτὴν ἐθανατώθῃ στρατηγὸς Τοῦρκος, ὁ Μεμὴς πασσᾶς· ἐὰν δι' ἐκείνης διήλθον τὰς Θερμοπύλας ὁ Μεχμέτ πασσᾶς καὶ Ὁμέρ Βρυώνης, δι' αὐτῆς ὁμῶς, τῇ συνδρομῇ καὶ ἄλλων περιστάσεων, ἐξελεύσονται τὰς Θερμοπύλας ἀμφοτέρω.

Συγκρίνεται ἄρα ἡ περιώνυμος μάχη τῶν Βασιλικῶν πρὸς μόνην τὴν τοῦ Βαλτετσίου, καὶ συνοδεύεται μάλιστα κατὰ σύμπτωσιν περίεργον δι' ὁμοίων περιστάσεων. Καθὼς ἐπὶ ἐκείνης ἐνδεχομένη νίκη τοῦ Κεχαγιά βεγῆ ἡπείλει τὴν ὅλην καταστροφὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ Πελοποννήσῳ· οὕτω καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐνδεχομένη νίκη τοῦ Βεϋράν πασσᾶ κατέπνιγε τὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπλημ-

μῦρει τὴν Πελοπόννησον. Καθὼς ἐπὶ ἐκείνης ὁ γέρον Κολοκοτρώνης, ἀρχαῖος ἀρματωλός, ὑπῆρξεν ὁ νοῦς, ἥρως δὲ ὁ Ἥλιος Μαυρομιχάλης καὶ ἀριστόμαχος ὁ Δημήτριος Πλαπούτας· οὕτω καὶ ἐπ' αὐτῆς ὁ γέρον Δουβουνιώτης, ἀρχαῖος ἀρματωλός, ὑπῆρξεν ὁ νοῦς, ἥρως δὲ ὁ Γούρας καὶ ἀριστόμαχος ὁ Παπᾶ Ἀνδρέας. Ὡσαύτως, καθὼς πρὸ ἐκείνης οἱ Τοῦρκοι τῆς Τριπόλεως ἐνίκων πάντοτε, ἐκτὸς τοῦ Λεβειδίου, ἀπάσης δὲ τῆς Ἀρκαδίας οἱ κάτοικοι διεσκορπισμένοι ἦσαν ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις· οὕτω καὶ πρὸ αὐτῆς οἱ περὶ τὸν Μεχμέτ πασσᾶν καὶ Ὁμέρ Βρυώνην ἐνίκων πάντοτε, ἐκτὸς τῆς Γραβιᾶς, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν πεδίων τῆς Βοιωτίας, Λοκρίδος καὶ Ἀττικῆς, οἱ μὲν ὀρεσίβιοι καὶ τρωγλοδύται ἐγένοντο, οἱ δὲ εἰς τὰς νήσους καταπεφευγότες ἦσαν. Ἐπὶ τέλους δὲ, καθὼς ἐκείνη προήγγειλε τὴν πλήρη ἀποτυχίαν τοῦ ἐπιδραμόντος Κεχαγιά βεγῆ καὶ συνεπῆ τὴν πτώσιν τῆς Τριπόλεως· οὕτω καὶ αὕτη προανέκρουσε τὴν ἀτυχῆ ὀπισθοδρόμησιν τῶν ἐπιδραμόντων Μεχμέτ πασσᾶ καὶ Ὁμέρ Βρυώνου, καὶ συνεπῆ τὴν σωτηρίαν τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Λεβαδείας. Ἐκείνη μὲν σώσασα τὸ κέντρον, ὑπεστήριξε διὰ τούτου τὰ ἄκρα· αὕτη δὲ σώσασα τὰ ἄκρα, ὑπὲς τήριξε διὰ τούτου τὸ κέντρον. Καὶ οὐ μόνον πολεμικῶς, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς τὰ αὐτὰ ἐπήνεγκον μεγάλα ἀποτελέσματα καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη, διαφέρουσαι μόνον, καθ' ὅσον ἡ μὲν τοῦ Βαλτεσίου προηγήθη ἐν ἐποχῇ κρισιμωτάτῃ, ἡ δὲ τῶν Βασιλικῶν ἠκολούθησε μὲν, ἔδωκεν ὁμῶς ἡ πρώτη τὸ παράδειγμα τελείας καταστροφῆς ἐχθρικοῦ στρατοῦ καὶ φόνου πασσᾶ. Ὁμολογήσωμεν δ' ἐπὶ πᾶσιν, ὅτι, ὅπου ἐβασίλευσεν ἡ γεροντικὴ φρόνησις καὶ πείρα, ἀρμονία δὲ κοινὴ καὶ ἀπόφασις σταθερὰ ἤνωσε τοὺς πολλοὺς «*ἐν ἐνὶ σώματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ*», ἐκεῖ ἡ νίκη ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἐκεῖ «*ἡ δύναμις τοῦ Ὑψίστου*» «*ἐν ἀσθενείᾳ ἐτελειώθη*», καὶ μεθ' ὅσους ἂν ὠδήγει ὁ βάρβαρος στρατοὺς μεγάλους.

Παρὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βεϋράν πασσᾶ ἐπῆλθε σύγχρονος καὶ ἡ ἀποτυχία τοῦ Μαχμούτ πασσᾶ, κινήσαντος μὲν ἐκ τοῦ Θαυμακοῦ, εὐρόντος δὲ κατεχομένας τὰς θέσεις τοῦ Μακρυκάμπου.

Ἐν τῇ Δαμάστῃ, χωρίῳ ἀπέχοντι τοῦ Σπερχειοῦ ἐπὶ μίαν ὥραν, ἐστρατοπέδευσαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῇ ἐπιούσῃ τῆς μάχης τῶν Βασιλικῶν, διότι ἐν τῇ Λαμιά ὑπῆρχεν ὁ Βεϋράν πασσᾶς μετὰ τοῦ διασωθέντος μέρους τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. Μεθ' ἡμέρας τρεῖς ἐλθὼν καὶ ὁ Ὁδυσσεύς, (καθὼς καὶ ὁ Κυριάκος Βασδέκης, ἀναλαβὼν ἐκ τῆς πλη-

γῆς,) συνέχαιρε μὲν, ἐλυπεῖτο δὲ σφόδρα, ὥς μὴ συμμερισθεὶς μάχης τοιαύτης. Ἐκεῖ συσκεφθέντες καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἀπεφάσισαν, ἵνα καύσωσιν ὅλα, εἰ δυνατόν, τὰ πεδινὰ χωρία τῆς Λαμίας καὶ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Ὑπάτης. Ἀφ' οὗ κατὰ μέγα μέρος ἐξετέλεσαν τὸ πρῶτον, λίαν ὀλέθριον διὰ τὸν ἐχθρὸν, ὁ μὲν Γεώργιος Δυοβουνιώτης καὶ Κυριάκος Βασδέκης ἐκινήθησαν, ἀρχομένου τοῦ σεπτεμβρίου, ἐναντίον τοῦ Μεγάλου Γαρδικίου, ὅπως ἀντιπαρασπάσωσιν ἐκεῖθεν τὸν ἐν τῇ Λαμίᾳ ἐχθρὸν· ὁ δὲ Ὀδυσσεύς, Γούρας καὶ λοιποὶ συνέστησαν στρατόπεδον γενικὸν ἐν τῷ πρὸς δυσμὰς τῆς Λαμίας Ἐλευθεροχωρίῳ.

Τὸ Μεγάλον Γαρδίκι κεῖται κατὰ τὸ ἀνατολικοβόρειον τῆς Λαμίας πλησίον τῆς Κρεμαστῆς Λαρίσσης καὶ καταντικρὺ τοῦ Ξηροχωρίου τῆς Εὐβοίας. Μακρύνεται ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐπὶ ὥραν μίαν, καὶ ἔχει ὀπισθεν αὐτοῦ τὸ ὄρος Γερακοβοῦνι. Ὡς θέσις πολεμικὴ ὄν, ἐκρατεῖτο παρ' ἐνὸς ἀποσπάσματος πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν Τούρκων καὶ ἐνισχύετο δι' ἐνὸς δυνατοῦ πύργου. Πρὸς τοῦτο διεπορθμεύθησαν μετὰ πεντακοσίων ἐκ τοῦ Καινούριου-χωρίου τοῦ Ὀπούντος ὁ Δυοβουνιώτης καὶ Βασδέκης, καὶ τὴν τουρκικὴν φρουρὰν πολεμήσαντες ἐπολιόρκησαν ἐν τῷ πύργῳ καὶ τισιν οἰκίαις, ἀφ' οὗ ἔκαυσαν τρεῖς, ἐν αἷς ἐκλείοντο τεσσαράκοντα Τοῦρκοι. Ἐπὶ τέλους δ' ἀποτυχόντες ἀνεχώρησαν, ἀπολεσθέντων ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων πέντε, ἐκ δὲ τῶν Τούρκων εἴκοσι. Καὶ οἱ μὲν κάτοικοι τῆς κώμης, ἐνοχοποιηθέντες παρὰ τοῖς Τούρκοις, μετέβησαν εἰς τὸ Κήνχιον ἀκρωτήριον τῆς Εὐβοίας· οὗτοι δὲ ἀποβάντες ἐν τῇ Λοκρίδι, διηυθύνθησαν εἰς τὸ Ἐλευθεροχώριον.

Ἐκεῖθεν ὁ Ὀδυσσεύς, Γούρας καὶ Δυοβουνιώτης ἐξεστράτευσαν κατὰ τὸν ὀκτώβριον διὰ τὴν Ὑπάτην, καὶ ἐκ τῆς Καστανίως, χωρίου πλησιάζοντος αὐτῇ ὀπισθεν, ἔγραψαν πρὸς τὸν Κοντογιάννην, εὐρισκόμενον κατὰ τὸ Γυφτοχωρί περὶ τὰς τρεῖς ὥρας μακρὰν, ζητοῦντες τὴν ὁμογνωμοσύνην καὶ συνδρομὴν τούτου. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἡρνήθη καὶ τότε ἐπὶ διαφόροις λόγοις· ζητήσας δὲ παρὰ τοῦ Ὀδυσσεύος τὴν ἀποστολὴν τοῦ Δρόσου Μανσόλα, ἐξηγήθη πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἡ παροῦσα ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ὑπάτης περιττὴ ὑπάρχει, ἀφ' οὗ ἀναδέχεται αὐτὸς τὴν μετ' οὐ πολὺ ἐκδιώξιν τῶν Τούρκων ταύτης. Ἀγανακτήσαντες οὕτω, ὁ μὲν Δυοβουνιώτης, Γούρας καὶ λοιποὶ ἀπῆλθον εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ Ὀδυσσεύς καταβάς εἰς τὴν Βοιωτίαν κατέλαβε τὸ Τίλφουσιον (τὴν Πέτραν) κατὰ τῶν ἐν Θήβαις ἐχθρῶν. Περίεργον δὲ, ὅτι,

ὁ αὐτὸς Κοντογιάννης, κατηγορούμενος ἐπὶ τουρκοφροσύνῃ, ἀπελογεῖτο πρὸς τὸν Ὑψηλάντην γράφων : « . . Δὲν καταδέχεται γὰρ λα- » τρεῦν τοὺς τυράντους μίᾳ οἰκογένειᾳ, ἀνέκαθεν πολέμια τῆς τυραν- » νίας. Καί, ἂν πρῶτον ἀντεπολέμει διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς ἰδίας ἐλευ- » θερίας της, πόσον περισσότερον φιλοτιμεῖται τῶρα καὶ χρεωστεῖ » γὰρ ἀγωνίζηται, ὅτε ὅλον τὸ ἔθνος ζητεῖ τὴν ἐλευθερίαν ; . . »

Εὐβοία καὶ Ἀθῆναι.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Λεβαδείας, γενομένην τῇ 9 ἰουνίου, καὶ τὰ ληφθέντα ἥπια μέτρα περὶ τῆς ὑποταγῆς τοῦ τόπου, οἱ περὶ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶν καὶ Ὁμέρ Βρυώνην, ἐν ᾧ ἄφ' ἐνὸς περιέμενον ἔξωθεν τὸν ὑπὸ τὸν Βεϋρὰν πασσᾶν κινούμενον ἐπικουρικὸν στρατὸν, ἔκρινον ἄφ' ἑτέρου, ὅπως ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ καὶ τῆς Εὐβοίας τὴν ἐπανάστασιν καταπνίξωσι, καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν διαλύσωσιν, εὐχερῇ ὅλως καθιστῶντες τὴν εἰσβολὴν ἑαυτῶν τε καὶ τοῦ Βεϋρὰν πασσᾶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὁ μὲν Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶς ἔμεινεν ἐν τῇ Βοιωτίᾳ μετὰ τοῦ μεγαλητέρου μέρους τοῦ στρατοῦ, ὅπως διατηρῇ τὴν μετὰ τῆς Λαμίας συγκοινωνίαν, φροντίζων συγχρόνως καὶ περὶ τοῦ διασκορπισμοῦ τῶν πέριξ ἔτι ὑπαρχόντων ἑλληνικῶν σωμάτων· ὁ δὲ Ὁμέρ Βρυώνης ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Χαλκίδα μετὰ δισχιλίων, τῇ δὲ ἐπιούσῃ, 15 ἰουλίου, ἐκινήθη κατὰ τῶν Βρυσακίων.

Ἡ θέσις αὕτη ἐνισχύετο ἤδη καὶ κατὰ θάλασσαν διὰ τοῦ ὑδραϊκοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου Κριεζῆ καὶ τῶν Λιμνίων πλοίων, καὶ κατὰ γῆν δι' ὀχυρώματος καὶ ἐνὸς τηλεβόλου. Ἄμα ἠκούσθη ἡ εἰσβολὴ τοῦ Ὁμέρ Βρυώνου, ὁ Ἀγγελῆς Γωβγίνας προβλέπων τὴν μέλλουσαν ἰσχυρὰν μάχην, ἐκ μὲν τοῦ ὅλου στρατοῦ ἐξελέξατο τριακοσίους, μεθ' ὧν ἐκράτησε τὸ ὀχύρωμα αὐτοπροσώπως, τοὺς δὲ λοιποὺς, υπερβαίνοντας τοὺς χιλίους, ἐτοποθέτησεν ἄλλους μὲν ὑπὸ τὸν Κότσον κατὰ τὸ ἀνατολικόν, ἄλλους δὲ ὑπὸ τὸν Μπαλαλᾶν κατὰ τὸ νότιον μέρος. Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης συγκεκροτημένος καὶ δι' ἵππικου καὶ διὰ τηλεβόλων καὶ διὰ τῆς προσθέτου δυνάμεως τῶν ἐντοπίων τῆς Χαλκίδος Τούρκων, ἤρξατο τῆς μάχης, ἰδίως ἐπιμελούμενος τῆς διὰ τῶν τηλεβόλων καταστροφῆς τοῦ χαρακώματος. Ὁ Ἀγγελῆς Γωβγίνας ἐξαίρετον ἐκτυλίσσων ἐπιμονὴν, μέγα ἐνέπνεε θάρρος καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ πρὸς στρατιώτας, κατὰ πρῶτον

ἤδη παρατασσομένους ἐναντίον ἐχθροῦ πολλῶ ἰσχυρωτέρου καὶ ἐμπείρου. Τότε δὲ καὶ ἱερεῖς τοῦ Ὑψίστου ἐνεψύχωνον τούτους καθ' ὅλην τὴν μάχην, δεόμενοι ἐν κατανύξει καρδίας ὑπὲρ τῆς νίκης. Βαρεῖς οὕτω καὶ ἀκλόνητοι οἱ Ἕλληνες ἔμενον καὶ μεθ' ὅλον τὸ συνεχὲς πῦρ τῶν πυροβόλων καὶ τηλεβόλων, καὶ μεθ' ὅλας τὰς ὀρμητικὰς ἐπιθέσεις τῶν πολεμίων, τρεῖς ἐπαναληφθείσας. Ὑπεστήριζε δὲ αὐτοὺς κατὰ πολὺ ὁ τόσω ὠφέλιμος καταστάς τηλεβολισμὸς τοῦ πλοίου τοῦ Κριεζῆ. Μετὰ ἐπτάωρον δὲ ἀνωφελῆ ζημίαν ὁ Ὅμῆρ Βρυώνης ἔστρεψε νῶτα, ἀπολέσας ἐβδομήκοντα νεκροὺς καὶ δις τοσούτους τραυματισθέντας. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην διεκρίθη ὁ Νικόλαος Κριεζώτης ἐπὶ ἀνδρείᾳ, ἀγαθὰς δόσας ἐλπίδας ἔργων μεγαλητέρων.

Δευτέραν τῆς Γραβιᾶς ὑπέστη ἦτταν ὁ Τουρκαλβανὸς οὗτος πασσᾶς μετὰ διμηνίαν ὄλην, ἐκεῖ μὲν παρὰ τοῦ Ὀδυσσέως, ἐνταῦθα δὲ παρ' ἐνὸς στρατιώτου τοῦ Ὀδυσσέως. Τιμᾶ δὲ μᾶλλον ἡ νίκη τῶν Βρυσακίων τὸν Ἀγγελεῖν Γωβγίναν, καθ' ὅσον ὁ μὲν Ὀδυσσεὺς εἶχεν ἐν τῇ Γραβιᾷ ὀλίγους μὲν, ἀλλ' ὁμοίους ἑαυτῷ κατὰ τὴν καρδίαν καὶ τὴν ἄσκησιν τοῦ ὅπλου στρατιώτας· οὗτος δὲ περιεστοιχίζετο ὡσεπιπολὺ ὑπὸ πρωτοπείρων, οὓς ἡ δημῳδὴς γλῶσσα ὀνομάζει ἐμπαικτικῶς *Κουκουβίνους*. Μὴ ἀνεχόμενος δὲ τὴν ἦτταν αὐτὴν, ἀλλ' ἀναπαυθεὶς τριήμερος ἐν τῇ Χαλκίδι, ὁ Ὅμῆρ Βρυώνης ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Βρυσακίων καὶ δεύτερον, ὅτε οἱ μὲν περὶ τὸν Ἀγγελεῖν Γωβγίναν ἀπεσύρθησαν ἐγκαίρως εἰς τὸ Ἀῖον, ὡς θέσιν ἀσφαλεστέραν, οἱ δὲ ἐχθροὶ, κενὰ εὐρόντες τὰ Βρυσάκια καὶ τὰς καλύβας τῶν Ἑλλήνων καύσαντες, ἐπανῆλθον τὸ ἑσπέρας εἰς Χαλκίδα. Τὴν ἐπιούσαν ἐκίνησεν ὁ Ὅμῆρ Βρυώνης εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὡς κινδυνευούσης τῆς Ἀκροπόλεως· ὁ δὲ Ὅμῆρ βεγῆς τῆς Καρύστου ἠκολούθησε τούτῳ μετὰ τριακοσίων, ὡς γνωρίζων τὸν τόπον. Τότε ὁ Ἀγγελεὺς ἐпанελθὼν κατέλαβε τὰ Βρυσάκια. Τελουμένης δὲ πανηγύρεως ἐτησίας ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Στενῆς τῇ 15 αὐγούστου, οἱ Τοῦρκοι τῆς Χαλκίδος ἐπέδραμον αἰφνης ἐπὶ σκοπῷ ἀνδραποδισμοῦ καὶ λαφυραγωγίας· ἔπαθον ὅμως, ἐνεδρευσάντων ἐπὶ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν ἐν τῇ θέσει τῶν Χαμομύλων τοῦ Κότσου καὶ Χατζῆ Σωτηρίου· τριάκοντα ἔπεσον νεκροὶ πολλοὶ ἐπληγώθησαν καὶ οἱ λοιποὶ διεσκορπίσθησαν κακῶς, ἀπολέσαντες, ὅσην ἔκαμον λεῖαν.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ περὶ τὴν Χαλκίδα. Ὁ δ' ἐπίσκοπος Καρύστου Νεόφυτος, ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ Ὅμῆρ βεγῆ, ἀπέπλευσε

τῇ 2 αὐγούστου ἐκ τοῦ Γαυρίου τῆς Ἀνδρου, μεθ' ὅσου ἐσχημάτισε σώματος ἀπὸ Τηνίων καὶ ἄλλων, διπλοῦν φέρων σκοπὸν καὶ διπλὴν τρέφων ἐλπίδα διὰ τε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Καρύστου καὶ τὴν κυρίευσιν τοῦ φρουρίου. Ἐν πλοῖον ὑδραῖκὸν συνεφωνήθη παρὰ τοῦ ἰδίου πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν διηυθύνθη ὁ ἐπίσκοπος εἰς τὰ ὀπισθεν τῆς Στύρας, ἄλλοτε πόλεως καὶ ἤδη κώμης (Στούρων), ἵνα πληροφορηθῇ ἐκεῖθεν περὶ τῶν διατρεχόντων ἐν τῇ Καρύστῳ ἐναντιωθέντων ὅμως τῶν Τηνίων ὑπὸ προφάσεις διαφόρους, προσωρμίσθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κειμένοις Σταυρονησίοις. Τότε ὁ φρουρῶν τὴν κωμόπολιν τῆς Στύρας μετὰ ὀγδοήκοντα Τούρκων Τσιζδάρης, μαθὼν τὴν προσέλευσιν σώματος ἑλληνικοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κάρυστον βίαιος, ὁ δ' Ἐπίσκοπος προέτεινε τοῖς Τηνίοις ὡς εὐκαιρον τὴν ἀπόβασιν καὶ ἐπίθesis αὐτῶν κατὰ τῶν ἀπολειπομένων ἐν τῇ κωμοπόλει ἐχθρῶν· ἀλλ' οὗτοι οὐχὶ μόνον ἠρνήθησαν ὑπὸ φόβου καὶ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μυρίας ἐψιθύριζον κακολογίας κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐπὶ ἀπάτῃ δῆθεν, ὡς μὴ βλέποντες οὔτε τὸ ὑδραῖκὸν πλοῖον, οὔτε ἔνοπλον σῶμα ἐντοπίων. Ἐπὶ τέλους δὲ πεισθέντες ἀπεσύρθησαν ἐκεῖθεν καὶ ἀπεβιδάσθησαν ἐν ταῖς Ταμύναις (τῷ Ἀλιβερίῳ), χωρίῳ κειμένῳ ἐντὸς τοῦ μεταξὺ Καρύστου καὶ Χαλκίδος πορθμοῦ. Ἐκεῖ εὔρον καὶ τὸ ὑδραῖκὸν πλοῖον, προσωρμισμένον, καὶ σῶμα ἐντοπίων ἐνόπλων.

Ἡ τοιαύτη διαγωγὴ τῶν περὶ τὸν ἐπίσκοπον προοίωνισε τὴν μέλλουσαν τύχην τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Οἱ γέροντες τῶν χωρίων, οἱ κατὰ πρόσκλησιν τοῦ ἐπισκόπου συνελθόντες ἐν Ἀλιβερίῳ, ὅπως συσκεφθῶσι περὶ διατάξεώς τινος τῶν πραγμάτων κατὰ τῆς κυριευούσης ἀστασίας, ὡς ἔργον πρώτης ἀνάγκης εἶδον, ὅπως ἀπέλθῃ εἰς τὰ Βρυσάκια ὁ Νεόφυτος, καὶ, ὡς ἀρχιερεὺς καὶ Εὐδοεὺς, πείσῃ τοὺς περὶ τὸν Ἀγγελὴν, ἵνα στρατοπεδεύσῃσι πλησιέστερον τοῦ φρουρίου, καὶ βοηθούμενοι συγχρόνως ὑπὸ τοῦ ὑδραῖκου πλοίου ἀντικρούσῃσι τὴν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἐπάνοδον τοῦ Ὁμέρ βεγῆ.

Ἀναδεχθεῖς, καίτοι μὴ θέλων, τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν ὁ ἐπίσκοπος, δῶρισεν, ἵνα, μεχρισοῦ ἐπιστρέψῃ, ἀπέλθῃσιν εἰς τὴν Στύραν ἐξ ἀκόσιοι ἐκ τῶν ἐντοπίων καὶ τῶν νησιωτῶν, καὶ συλλάβῃσι τοὺς ἐκεῖ μόνους εἴκοσι μένοντας Τούρκους· μετὰ δὲ τοῦτο στρατοπεδεύσῃσιν εὐθὺς ἐν τῷ μεταξὺ Στύρας καὶ Καρύστου στενωῷ, Διακόφτι λεγομένῳ. Ἐξ αὐτῶν ἀπεφασίσθησαν οἱ μὲν ἐντόπιοι, διακόσιοι τὸν ἀριθμὸν,

ἵνα κινήσωσι νυκτὸς διὰ ξηρᾶς, καὶ ἐκτελέσωσι τὴν σύλληψιν τῶν Τούρκων· οἱ δὲ τετρακόσιοι μεταβῶσι διὰ θαλάσσης καὶ ἐνωθέντες μετὰ τῶν πρώτων ἐν τῇ Στύρᾳ, καταλάβωσιν ὁμοῦ τὸ Διακόφτι. Ἄλλ' οἱ ἐντόπιοι, βραδυπορήσαντες ἀπὸ σκοποῦ, μόλις ἀπῆλθον εἰς τὴν Στύραν μετὰ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας· καὶ ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ οἱ ἀπὸ τῆς θαλάσσης φθάσαντες, βεβαίαν θεωροῦντες τὴν κατάληψιν τῆς κόμης, ἀνέβαινον ἀμέριμνοι εἰς αὐτήν· τοῦτο δὲ μὴ γνωρίζοντες οἱ Τοῦρκοι καὶ βλέποντες πολὺν τὸν ἀριθμὸν, ἔφυγον, καὶ μόλις περὶ τὸ ἐσπέρας ἐνωθέντες οἱ Ἕλληνες ἔστησαν τὸ στρατόπεδον αὐτῶν ἐν τῷ χωρίῳ, ἀδιαφορήσαντες περὶ τοῦ στενοῦ τοῦ Διακόφτι.

Πρὶν ἢ κινήσῃ ἐκ τοῦ Ἀλιβερίου ὁ ἐπίσκοπος, ἔγραψε τῇ 6 αὐγούστου πρὸς τὸν ἐν Βρυσακίοις Ἀγγελῆν Γωβγίναν, ἵνα καταβῇ εἰς τὴν Ἐρέτριαν, ὅπου καὶ οὗτος ἀπῆλθε τῇ 8 ἐπὶ τοῦ ὑδραϊκοῦ πλοίου, ἔχων παραλλήλως ἀπὸ τῆς ξηρᾶς καὶ ἑκατὸν πεντήκοντα στρατιώτας, ἐξ ὧν οἱ πεντήκοντα ἦσαν Τήνιοι καὶ Σλαβοῦνοι. Ἐκεῖ εὔρε καὶ ἕτερον πλοῖον ὑδραϊκὸν μεμισθωμένον ὑπὸ τῶν Καλαμικίων. Ἄλλ' ὁ δραστήριος Ὁμὲρ βεγῆς, ἅμα μαθὼν τὰ γινόμενα ἐν τῇ Εὐβοίᾳ, ἔδραμεν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ κατὰ τὴν Ἐρέτριαν ἀπεφάσισαν τότε, ἵνα ἀντικρούσωσιν αὐτὸν ἐν τοῖς στενοῖς, μεθ' ὧν εἶχον στρατιωτῶν κατὰ γῆν καὶ διὰ τῶν πλοίων κατὰ θάλασσαν· ἐκείνος ὁμῶς προλαβὼν διῆλθεν ἀκωλύτως ταῦτα κατὰ τὸ μεσονύκτιον, καὶ φθάσας κατέκαυσε τὴν Ἀμάρυνθον, πρότερον πόλιν καὶ ἤδη χωρίον Βάθιαν, κείμενον μεσημβρινῶς τῆς Ἐρετρίας. Τότε ἐλειποτάκτησε φυγῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Εὐρίπου ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἑκατὸν ἐντοπίων ὑφοπλαρχηγὸς Ἀναγνώστης. Ἐντεῦθεν ἀπολειφθεὶς ὁ ἐπίσκοπος μετὰ μόνων τῶν πεντήκοντα Τηνίων καὶ Σλαβούνων, ἐπανεκάμφε διὰ τὴν Στύραν, νομίζων κατειλημμένον τὸ Διακόφτι· ἀλλ' ἐκπληκτος εἶδεν ἐν τοῖς πλοίοις τοῦ λιμένος τοὺς Τηνίους. Μόνη ἡ εἰδησις τῆς ἐπανόδου τοῦ Ὁμὲρ βεγῆ, δώδεκα ὅλας ἀπέχοντος ἔτι ὥρας, ἤρκεσεν, ἵνα ἐν μιᾷ στιγμῇ διαλύσῃ ἔντρομον τὸ ἐν Στύρᾳ σῶμα τῶν ἑξακοσίων, τῶν μὲν νησιωτῶν κατὰβάντων εἰς τὴν θάλασσαν, τῶν δὲ ἐντοπίων ἀναβάντων τὰ ὄρη.

Βεβαιώσαντος τότε τοῦ ἐπισκόπου τὴν ὀλίγην τοῦ Ὁμὲρ βεγῆ δύναμιν, οἱ νησιῶται ἐνεψυχώθησαν καὶ κατὰ προτροπὴν τούτου ἐφιλοτιμήθησαν, ἵνα παραταχθῶσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐξ αὐτῶν ἐξήλθον τῶν πλοίων οἱ ἡμίσεις, καὶ οὗτοι, διαγελώσης τῆς ἡμέρας τῆς

1 1/2 αὐγούστου, ἅμα εἶδον ἐρχομένους τοὺς πολεμίους, ὥρμησαν κατ' αὐτῶν ἀλαλάζοντες καὶ πυροβολοῦντες ἐν ἀταξίᾳ μεγάλῃ. Ὁ πολεμικὸς Ὀμέρ βεγῆς ἐνόησεν ἤδη ἐκ πρώτης ὄψεως, τίνας ἔχει ἐνώπιον αὐτοῦ πολεμίους ἐσχάτης ἀπειρίας, καὶ μετὰ θάρρους ἀντιπαρετάχθη μεγάλου. Προτρέποντος τότε καὶ ἀπειλοῦντος τοῦ ἐπισκόπου, ἐξῆλθον βοητοὶ καὶ οἱ ἕτεροι ἡμίσεις νησιῶται· ἀλλ' εἰς ὀλίγον προχωρήσαντες οὗτοι διάστημα, ἔκλιναν νῶτα ἄνευ πολέμου καὶ δρομαῖοι εἰς τὴν θάλασσαν ἐπανέκαμψαν. Δυστυχέστερον δὲ, ὁ πλοίαρχος τοῦ ὑδραῖκου πλοίου οὐχὶ μόνον ἠρνήθη τῷ ἐπισκόπῳ πᾶσαν συνδρομὴν ἀντιπερισπασμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐμακρύνθη τῆς ἀκτῆς, ὅτε ὁ Ὀμέρ βεγῆς ἐπιπεσὼν κατὰ τῶν προεξελθόντων διέλυσεν αὐτοὺς ὥς ἀνοχυρώτους, καὶ μέχρι τῆς θαλάσσης κατεδίωξε φονευθέντας καὶ πνιγέντας μέχρι τῶν ἑκατόν. Οἱ ἐντόπιοι ὑπῆρχον ἀφανεῖς ἐντελῶς. Μόνοι δὲ δεκαπέντε Σλαβοῦνοι ὑπὸ τὸν Ῥάδον, τὸν ἄτακτον γνωρίζοντες πόλεμον, ὠχυρώθησαν ἐτοίμως καὶ ἀβλαβεῖς μέχρι τῆς νυκτὸς ἐπολέμησαν.

Τοιαύτην ἔλαβεν ἔκβασιν ἡ ἐκστρατεία αὕτη τοῦ ἐπισκόπου Νεοφύτου. Ἑλλειψις πολεμικοῦ ἀρχηγοῦ ἀξίου, ἑλλειψις συνδρομῆς γενναίας τῶν ἐντοπίων, ἑλλειψις ὑπακοῆς ἐτοίμου καὶ φιλοτιμίας ἐλλόγου, ἐματαίωσαν πᾶσαν παρασκευὴν, καὶ τὸν Ὀμέρ βεγῆν ἀνέδειξαν φοβερώτερον, ἢ ἐπὶ τῆς πρὸ ὀλίγου καταστροφῆς τῆς Κύμης. Τοῦ ἐπισκόπου οἱ στρατιῶται ἐξῆλθον εἰς τὴν γῆν πολεμήσοντες, καὶ κατέφυγον εἰς τὰ πλοῖα ἀπόλεμοι· ἀντεξῆλθον δὲ ἔπειτα πολεμήσαντες ἐν μέρει, καὶ ἐδιώχθησαν κατεστραμμένοι εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ Ὀμέρ βεγῆς τότε ἐκ μὲν τῶν πατέρων, ὧν οἱ υἱοὶ ἔλαβον μέρος ἐν ταύτῃ τῇ ἐκστρατείᾳ, ἐπασσάλωσέ τινας, τὴν δὲ Στύραν κατέλαβε καὶ διὰ τροφῶν ἐφωδίασε.

Ἄλλ' ὁ φιλόπατρις ἐπίσκοπος, εἰ καὶ ἀπώλεσεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τοσούτους ἐπὶ ὅλους μῆνας κόπους καὶ θυσίας, οὐδόλως ὤκνησε, καὶ ἀπόστολος ἐκ νέου ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Εὐβοίας, ὅπως ἄλλην παρασκευάσῃ ἐκστρατείαν. Μεθ' ἑαυτοῦ ἔφερεν ἤδη ἓνα τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς νήσου Θεόδωρον Καζάνην. Ἀποτυχὼν ἐν τῇ Ὑδρᾷ δι' ἑλλειψιν χρηματικοῦ, μετέβη εἰς τὰ Τρικύρυφα, ὅπως ζητήσῃ παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας βοήθειαν πολεμοφοδίων. Ἐκεῖθεν δὲ ἐφοδιασθεῖς παρὰ τοῦ πρώτου διὰ τῶν ἀναγκαιῶν ἐγγράφων πρὸς νήσους τινας καὶ τοὺς Εὐβοεῖς, μετὰ πολλὰς

κατώρθωσεν ἐπαχθεῖς δοκιμασίας, ἵνα στρατολογήσῃ ἐν τῇ Κέᾳ, τῇ Ἀνδρῷ καὶ ἄλλαις νήσοις, καὶ ἐπιτύχῃ τῆς συνδρομῆς ἐνὸς πλοιάρχου Αἰνήτου, ἐλθόντος τότε ἐκ τῆς Τεργέστης καὶ ἀφιερωθέντος τῷ κοινῷ ἀγῶνι. Οὕτω δ' ἐπανελθὼν ἀπέβη τῇ 20 νοεμβρίου κατὰ τὰ Βαθυονήσια, κείμενα πλησίον τῆς Ἑρετρίας πρὸς νότον τῆς Χαλκίδος. Ἡ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑρετρίᾳ ἀπόβασις τοῦ ὀλίγου στρατοῦ, ὃν ἔφε-
 ρεν, ἀδύνατος ἦν, ὅτε ἐστρατοπέδευον ἱκανοὶ τῶν ἐχθρῶν ἐν τῇ Δύ-
 στῳ (Αὐλωναρίῳ).

Ἐκ τῶν ἰδίων τοῦ Ὑψηλάντου ὠφελούμενος συστατικῶν, ἐνήργη-
 σεν ἐκεῖθεν διὰ τῶν γερόντων τῶν ἐλευθέρων χωρίων καὶ τοῦ Βάσου Μαυροβουνιώτου ἱκανὴν ἐντοπίων στρατολογίαν. Ὁ Βάσος, προελθὼν ἐκ τῆς Σμύρνης κατὰ τὸν αὐγούστον, διετέλει ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Κυ-
 μαίων ἀντὶ τοῦ πεσόντος ἀρχηγοῦ αὐτῶν Γεωργίου Παπᾶ. Συνορῶν δ' ὁ ἐπίσκοπος τὴν ἀνάγκην ὀπλαρχηγοῦ ἀξίου, καὶ ἀπερχόμενος εἰς Βρυσακία, ὅπως συσκεφθῇ μετὰ τοῦ Ἀγγελῆ Γωβγίνα περὶ τῶν πραγ-
 μάτων τῆς νήσου, ἐκινδύνευσεν καθ' ὁδὸν, πεντήκοντα μόνους ἔχων, παρὰ τῶν ἐν Χαλκίδι Τούρκων, ἡ εἰδοποιηθέντων περὶ τῆς διελεύσεως αὐτοῦ, ἡ τυχαίως ἐξελθόντων πρὸς διαρπαγὴν τροφίμων· ἐκ τύχης δὲ προδιῆλθε τὰ ἐπικίνδυνα μέρη, ὅτε ὁ Γωβγίνας, προὔποδούμενος τοῦτον κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Βατῶντος, ἠναγκάσθη, ἵνα ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ διώξῃ αὐτοὺς μέχρι τοῦ Κοπανᾶ ἐζημιωμένους.

Ἐν τοῖς Βρυσακίοις τριήμερος διέμεινεν ὁ ἐπίσκοπος, περὶ πασῶν συσκεφθεὶς τῶν πολεμικῶν ἐργασιῶν τῆς νήσου, καὶ μεγάλην ἐμπνεύ-
 σας ἠθικὴν ἐμψύχωσιν τοῖς ἐκεῖ στρατοπεδευομένοις. Ἦν δὲ ἀγαθὸς τῇ καρδίᾳ, ἀφελὴς τοῖς τρόποις, ὕλως πατριωτισμὸς καὶ εἰλικρίνεια, ὀλίγων μὲν γραμμάτων εἰδήμων, πειστικώτατος ὅμως τοῖς λόγοις καὶ διὰ πολλοῦ ἐργαζόμενος ζήλου ὑπὲρ τοῦ πολέμου. Ὁ Γωβγίνας παρεχώρησεν αὐτῷ, ἀναχωροῦντι εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἑρετρίας, τὸν Κριεζώτην· ἀλλὰ καὶ οὕτω ἡ κυριωτέρα περὶ ἀρχηγοῦ ἀνάγκη ἀθερά-
 πευτος ἔμενε, διότι ὁ Κριεζώτης ἤδη οὔτε φήμην τινὰ ἔφερεν ὡς κε-
 φάλαιον, οὔτε τοῖς στρατιώταις σέβας καὶ ὑπακοὴν ἐπέβαλλεν ὡς πρω-
 τοφανής. Ἐντεῦθεν δὲ, μεταβάντος τοῦ ἐπισκόπου εἰς τὰ Βαθυονήσια, ἐγένετο μετὰ τούτου καὶ τῶν γερόντων σύσκεψις, καὶ παρεδέχθη τὸ μέτρον τῆς ἀποστολῆς ἐπιτροπῆς τινος πρὸς εὔρεσιν ἀρχηγοῦ ἐνο-
 μαστοῦ καὶ ἰδίων ἔχοντος σῶμα στρατιωτῶν γεγυμνασμένων. Τοιαύτη ἐπιτροπὴ ἀπεστάλησαν δύο ἐντόπιοι καὶ ὁ ἐκ τῆς Κέας Οἰκονόμος.

Ἡ δὲ διάλυσίς τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν ἠπειλείτο καὶ ἔσωθεν διὰ τὴν μεγάλην κυριεύουσαν ἀνωμαλίαν καὶ ἔξωθεν παρὰ τῶν ἐν Βοιωτίᾳ πολεμίων. Ἡ περὶ ἀρχηγίας ἔρις εὐρύχωρον ἡνοίξε στάδιον εἰς τὰς καταχρήσεις καὶ περιφρονήσεις τῶν Χαστιέων καὶ Σαλαμινίων, καθ' ὧν ἀνωφελῶς διεμαρτύροντο οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἐπίσης ἀνωφελεῖς κατέβαλλον προσπαθείας ἄλλοι τε καὶ ἰδίως ὁ δόπλαρχηγὸς Γεώργιος Νέγκας, Ὑδραῖος. Εἰς τοῦ κακοῦ τούτου τὴν ἐπανόρθωσιν ἀποβλέποντες οἱ Ἀθηναῖοι βουλευταὶ, ἐπεκαλέσθησαν τῇ θ' μαΐου τὸν ἐν Ὑδρᾷ Θεόδωρον Νέγρην « εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν »πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων τῶν Ἀθηνῶν», ἀποστείλαντες τὸν Α. Παντολέοντα Αὐγερινόν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἀμα δὲ μαθόντες κατόπι τὴν ἔλευσιν τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, μετὰ σπουδῆς συνεχάρησαν αὐτῷ ὡς ἐθνάρχῃ, καὶ διαταγὰς συγχρόνως προεκάλεσαν διὰ τὴν εὐταξίαν τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν διατήρησιν τῆς πολιορκίας. Προχείρως δὲ συστηθέντα ὑπὸ τούτων τὸν Νέγκαν, ὡς δόσαντα δείγματα διαγωγῆς ἀγαθῆς, ὁ Ὑψηλάντης διώρισεν αὐτὸν ἀρχηγὸν τῆς πολιορκίας, καὶ διὰ διαταγῆς πρὸς τὸν στρατὸν ἀπηγόρευσε τὰς ἀταξίας, ἐπιβαλὼν ἐνὶ ἐκάστῳ τὸ καθήκον «ὅπως τοῦ λοιποῦ γνωρίζῃ »τὰ πρὸς τὸν πλῆθιον καὶ τὴν πατρίδα χρῆναι του».

Ἡ ἀρχηγία ὅμως τοῦ Νέγκα, ὡς ἐνὸς τῶν ὑποδεεστέρων ὀπλαρχηγῶν, διήγειρε τὴν προσωπικὴν ζηλοτυπίαν διαφόρων καὶ ἰδίως τοῦ Μελέτου. Ἡγανάκτησεν οὗτος, καὶ δικαίως, δύναται τις εἰπεῖν, θεωρήσας προσβεβλημένον ἑαυτὸν, ὅτε οὐδένα ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐν τῇ πολιορκίᾳ ἐδέχετο ἀνώτερον. Ὑποστηριζόντων δὲ τῶν Ἀθηναίων τὸν Νέγκαν, τὰ πράγματα προεχώρουν μέχρις ἐμφυλίου ῥήξεως, δι' ὃν λόγον ὀπλαρχηγοὶ τινες, σεβόμενοι ἑαυτοὺς, ἠθέλησαν ἵνα ἀποσυρθῶσι τῆς πολιορκίας. Σκέψεως ὅμως κοινῆς γενομένης, συνεφωνήθη παρὰ πάντων καὶ τοῦ Μελέτου, ὅπως ζητηθῇ παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου οὐδέτερόν τι πρόσωπον, ὃ ἂν ἐγκρίνῃ τῇ δ' 20 ἰουνίου ἐπρεσβεύσαντο ἐπὶ τοῦ προκειμένου οἱ ὀπλαρχηγοὶ (α), καὶ ὑπεστήριξαν οἱ βουλευταὶ Ἀθηναίων τὴν αἵτησιν τούτων, ὡς μόνην κατάλληλον καὶ συμβιβάζουσαν τὰ διεστῶτα (β).

Ἀπητείτο ὁμολογουμένως εἰδικόν τι πρόσωπον στρατιωτικῆς συνάμα καὶ πολιτικῆς ἱκανότητος· τοιοῦτος ὅμως ἄνδρες ἀριθμοῦνται μόλις καὶ ἐν πάσῃ περιστάσει ἐπὶ τοῖς δακτύλοις. Ἐπεσε διὰ τοῦτο ὁ κλῆρος ἐπὶ τὸν Διβέριον Διβερόπουλον, μεμνημένον μὲν γραμμάτων

καὶ ἀγαθὴν ψυχὴν φέροντα, ἀλλ' ὅλως πρωτόπειρον, χαρακτηῖρος δὲ κληρικοῦ μᾶλλον καὶ ἐλλείποντα ἐτοιμότητος ἀρμοδίας πρὸς τὴν περὶστασιν. Οὗτος ἐπέμφθη παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου, περιβληθεὶς διὰ πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς πληρεξουσίουτος, καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ (τότε Δράκον) ἀπέβη τῇ 29 ἰουνίου, καινόν τι μόνον ἐξωτερικὸν ἔχων τὴν στολὴν τοῦ ἱερολοχίτου. Καὶ στρατὸς καὶ πολῖται, καταβάντες πολυπληθεῖς, ὑπεδέχθησαν αὐτὸν διὰ μεγάλων τιμῶν καὶ ἐν πομπῇ συνώδευσαν ἀναβαίνοντα εἰς τὴν πόλιν. Πολύτιμος ἦτο ἤδη πᾶσα λέξις, καὶ πολυτιμότερον πᾶν ἐπὶ τούτου ἢ ἐκείνου χαριζόμενον εὐμενὲς νεῦμα τοῦ Λιβερίου. Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπερεθαύμαζον αὐτὸν, καὶ ἐν πάσῃ διαταγῇ εὐπειθέστατον ἔκλινον αὐχένα, ὅπως ἐξασθενίσωσι τὸν Μελέτην. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ὡσαύτως ὑπερεκολάκευον τοῦτον, ὅπως συστηθῶσι παρὰ τῷ Ὑψηλάντῃ καὶ ἀνωτέρας τύχῃσι τύχης. Κυρίως δὲ καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι ἀνεγνώριζον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Λιβερίου τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν τοῦ Ὑψηλάντου, δι' ἣν λόγον ὁ πρὸ τῆς ἡμέρας ἀπειλῶν τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα Μελέτης, ἅμα διαταγείς παρὰ τοῦ Λιβερίου ῥαδιουργίᾳ τῶν Ἀθηναίων, ἐξῆλθε τῆς πόλεως καὶ κατὰ τοῦ Ὁμῆρ Βρυῶνου ἐξεστράτευσε, πλησιάζοντος ταῖς Ἀθήναις.

Τούτοις καὶ τοῖς τοιοῦτοις τὰ πράγματα τῶν Ἀθηνῶν ἔλαβον ἕκτοτε ῥύθμισιν καλητέραν, διότι ἀρμονία τις διεῖπε τὸ στρατιωτικὸν καὶ πολιτικὸν, τὰ πάθη εἰσέγησαν, καίτοι μὴ ἀποσβεσθέντα, καὶ αἱ καταχορήσεις ἔπαυσαν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο ἢ ἀποστολὴ τοῦ Λιβερίου ἐπὴν ἔγενεν ἀποτέλεσμα οὐσιῶδες ὡς πρὸς τοὺς Τούρκους τῆς Ἀκροπόλεως. Καὶ πρότερον οὗτοι βλέποντες πολλοὺς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν ἐνδεδυμένους εὐρωπαϊστὶ, (καὶ τοιοῦτοι ἦσαν ὡσεπιπολὺ οἱ Ἰόνιοι,) ἠπόρουσαν καὶ ὑπώπτειον· καὶ ἤδη ἰδόντες συνοδευόμενον μετὰ πομπῆς ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἓνα εὐρωπαϊκῆς ὡσαύτως στολῆς, ὑπέλαβον βέβαιον πλέον, ὅτι ὁ πόλεμος γίνεται διὰ τῶν Φράγκων, καὶ Φράγκος ἐστὶν ὁ διὰ τοσαύτης πομπείας ἀναβάς εἰς Ἀθήνας.

Ἀνήτuxοι διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ διπλῇ σκοπῇ τροφολογίας καὶ συλλήψεως αἰχμαλώτου τινός, ἐξῆλθον τὴν νύκτα τῆς 1 πρὸς τὴν 2 ἰουλίου· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐπέπεσον κατὰ τῶν Κείων, διασκορπισθέντων καὶ ἀπολεσάντων τὴν σημελίαν ἑαυτῶν· ἔπειτα δὲ κατὰ τῶν Αἰγινητῶν, παθόντων μὲν, ἀλλὰ ἀντιστάντων· καὶ κατόπι κατὰ τῶν ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Μουσαίου Ὑδραίων, ἀπωθησάντων τούτους. Τῇ δὲ ἐπιούτῃ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ὤρμησαν κατὰ τοῦ αὐστριακοῦ

προξενείου, ἀπαιτοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν ἐν αὐτῷ διαφυλαττομένων Τούρκων καὶ γυναικοπαίδων μέχρι τῶν δεκαπέντε. Ὁ Γρόπιος οὐδενὶ συνεχώρησε τὴν εἴσοδον· ὁ δὲ Λιβέριος φθάσας διέλυσεν ἅπαντας, καὶ ἀπῆλλαξε τὴν Ἑλλάδα περιπλοκῶν προσθέτων. Τὰ γεγονότα αὐτὰ μαθὼν ὁ Ὑψηλάντης διέταξε: «... *Οἱ αἰχμάλωτοι* » *Τοῦρκοι γὰρ μένωσιν ἀνερόχλητοι*· οἱ δὲ *Ἕλληνες στρατιῶται,* » *φυλάττοντες ἀκριβῆ τὰ χρῆματά των, δὲν πρέπει γὰρ καταδέχωνται,* » *καὶ ἀπαγορεύονται γὰρ ὁμοιάζωσι τοὺς Τούρκους εἰς τὰ βάρβα-* » *ρα κινήματα*».

Μία τῶν πρώτων τοῦ Λιβερίου πράξεων ὑπῆρξεν ἡ πρὸς τοὺς Τούρκους ἀπόπειρα περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου, καθ' ἃς εἶχε παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου ὀδηγίας· οὐδεμίαν ὁμως αὕτη παραδοχὴν εὔρεν, ἅπαξ καὶ δις γενομένη, καὶ μάλιστα, ὅτε, μεσοῦντος τοῦ Ιουλίου, παρεγένετο ἐκ τῆς Εὐβοίας ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης. Πρὸς ἀντίκρουσιν τούτου ἀπεστάλη τότε καὶ ἕτερον σῶμα ἐπτακοσίων εἰς τὸ Λιάτανι, χωρίον μακρυνόμενον τῆς πόλεως κατ' ἄρκτον ἐπὶ ἕξ ὥρας· ματαία ὁμως ἐγένετο καὶ ἡ ἀποστολὴ αὕτη, ὥς μὴ ἐλθοῦσα εἰς οὐδεμίαν συμπλοκὴν σπουδαίαν. Προχωροῦντος δὲ τοῦ ἐχθροῦ, ἦτε πολιορκία καὶ ἡ πόλις διελύθησαν διὰ τῆς μεγαλητέρας σπουδῆς καὶ ἀνωμαλίας. Οὐδὲν οἱ λόγοι τοῦ Λιβερίου ἔκαμον ἀποτελεσμα. Καὶ ἔνοπλοι καὶ μὴ ἔνοπλοι, αὐτοὶ τε καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες, κατέφυγον εἰς τὰ ἐν Πειραιεὶ πλοῖα, (ἐξ ὧν δύο ὑπῆρχον ὑπὸ Ὀλλανδικὴν σημαίαν,) καὶ εἰς τὰ συνήθη μετεββάσθησαν προγονικὰ καταφύγια τῆς Αἰγίνης καὶ μάλιστα τῆς Σαλαμίνας, ὡς «*βραχεῖ πόρῳ χωριζομένης τῆς Ἀττικῆς*». Οἱ χωρικοὶ ἔδραμον ἕκαστος εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ χωρίον, καὶ οἱ νησιῶται ἀπέπλευσαν εἰς τὰς ἰδίας νήσους, φέροντες καὶ τὰ τηλεβόλα αὐτῶν οἱ Ὑδραῖοι καὶ Αἰγινῆται. Οὕτω ἐγκατελείφθη τῇ 19 Ιουλίου ἡ πόλις κενή, ἐκτὸς ὀλίγων γερόντων καὶ γραιῶν, ἀδυνάτων πρὸς μετατόπισιν βιαίαν.

Τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς πολιορκίας ἡ διατήρησις δυνατὴ ὑπῆρχε, διότι ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης οὔτε στρατὸν μέγαν ἔφερεν, οὔτε περιστάσεις δεξιὰς καὶ σκοπὸν εἶχε περὶ μιᾶς διαρκοῦς ἀντιπολιορκίας. Ἄλλ', ὅτε ἔλειπε πᾶσα προπαρασκευὴ πρὸς ἀντίστασιν· ὅτε ὁ στρατὸς, καὶ διὰ τὰ προηγούμενα μεταξὺ τῶν ἀστυκῶν καὶ τῶν χωρικῶν καὶ ὡς μικτὸς ἐκ διαφορῶν μερῶν, ἐστερεῖτο τοῦ ἠθικοῦ ἐκείνου δεσμοῦ, δι' οὗ ἡδύνατο ἀναδεχθῆναι τὸν διπλοῦν ἀγῶνα κατὰ

τῶν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πολεμίων· ὅτε οὐδεμία ἐλήφθη ἔγκαιρος πρόνοια περὶ τε τῶν ἀδυνάτων μελῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν περιττῶν ἐν ὥρᾳ τοιαύτῃ ἀνθρώπων, εἶπετο ἀναπόφευκτος ἡ ἄμεσος γενικὴ διάλυσις καὶ τῆς πόλεως ἡ ἐγκατάλειψις μεθ' ὅλης τῆς ὑπαρχούσης ἐντὸς τῶν κευθμῶνων κινητῆς περιουσίας.

Τῇ 20 ἰουλίου ἐστρατοπέδευσεν ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἐν ταῖς πλησίον τῆς πόλεως Πατησίοις, καὶ ἵππεῖς τινὰς μετὰ τοῦ Μεχμετάκου ἀπέστειλε πρὸς κατασκόπευσιν τῶν τῆς πόλεως. Κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ἐν θριάμβῳ, οἱ δ' Ἀλβανοὶ καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Ὀμὲρ βεγὴν Καρυστηνοὶ ἀχχλίνωται ἐπεδόθησαν πρὸς τὴν λαφυραγωγίαν καὶ τὴν πυρπόλησιν τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ἐκκλησιῶν (α). Παρὰδόξως δ' οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἀκροπόλεως οὔτε τῇ προτερίᾳ, φευγόντων τῶν Ἑλλήνων, οὔτε τῇ 20 ἰουλίου, ἐρχομένου τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνου, ἐξῆλθον τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἐπὶ τρεῖς μῆνας διήρκεσεν ἡ πρώτη πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ τρεῖς ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ ἔλαβεν ἀρχηγοὺς μὴ Ἀθηναίους, τὸν Δῆμον, Νέγκαν καὶ Λιβέριον. Μόνων ἐξαιρουμένων τῶν πολιορκιῶν τῆς Τριπόλεως καὶ τῶν Πατρῶν, οὐδεμία ἄλλη ἔτυχεν ἔξωθεν συνδρομῆς τοσαύτης, ὅσης ἡ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, οὔτε περιέπεσεν ὑπὸ ἐσωτερικοῦς σπασμοὺς τοιούτους. Ἦδη ὁ μὲν πληρεξούσιος Λιβέριος ἔστησε τὴν ἑδρὰν αὐτοῦ ἐν τῇ Αἰγίνῃ, παρηγορῶν τοὺς Ἀθηναίους ὥς δυστυχήσαντας, καὶ προτρέπων εἰς νέας στρατιωτικὰς κινήσεις· ὁ δὲ Ὀμὲρ Βρυώνης ἐνησχολεῖτο, ὅπως ὑποτάξῃ ταχύτερον τὴν Ἀττικὴν διὰ τῆς πολιτικῆς μᾶλλον, ἢ διὰ τῆς μαχαίρας (β). οἱ δὲ Τοῦρκοι τῆς Ἀκροπόλεως ἐτροφολόγουν ὅλον ἐν καὶ ἀπεταμίευν· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ὀλίγων παρελθουσῶν ἡμερῶν, συνεκρότουν ἐν τῇ Αἰγίνῃ καὶ Σαλαμῖνι σωμάτια καὶ ἐξήρχοντο ἐνούμενοι μετὰ τῶν φυλαττόντων τὰ στενὰ τῆς Μεγαρικῆς Πελοποννησιῶν καὶ ἐντοπίων· ὥς γνωρίζοντες δ' ἀκριβῶς τὸν τόπον, πολλάκις καὶ πολυτρόπως ἐζημίουں τοὺς περὶ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην, ἐνεδρεύοντες ἢ αἶφνης ἐπιτιθέμενοι. Καθὼς τὸ ἔργον τῶν Ἀλβανῶν ἦν ἡ λαφυραγωγία, οὕτω καὶ τὸ τῶν Ἀθηναίων ἤδη ἐστρέφετο περὶ τὴν ἀντιλαφυραγωγίαν. Ἐν δὲ τῷ χωρίῳ Δραγουμάνου, ἐπὶ ὥραν μίαν καὶ ἡμίσειαν ἀπέχοντι τῆς πόλεως, οἱ ὑποπληρχηγοὶ Ἀναστάσιος Λέκκας Ἀθηναῖος καὶ Δημήτριος Σκευᾶς Χαστιεὺς προσβαλόντες περὶ τοὺς ἐξήκοντα ἵππεῖς Ἀλβανοὺς, σφάλλοντες σίτους κεκρυμμένους, τοὺς μὲν ἐθανά-

τώσαν, τοὺς δὲ ἐπλήγωσαν καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν ἔτρεψαν.

Τότε παροξυνθεὶς ὁ Ὅμηρ Βρυώνης ἐκινήθη ἐκ τῆς πόλεως μεθ' ὅλου τοῦ ἱππικοῦ καὶ πεντακοσίων πεζῶν, ὅπως ἐξαφανίσῃ τούτους ὀδηγοῦντας περὶ τοὺς ἐβδομήκοντα μόλις· συμπλοκῆς δὲ γενομένης ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, διὰ τοσαύτης ἀντέστησαν καρτερίας οἱ ἑλίγοι Ἀθηναῖοι κατὰ τῶν πολλῶν Ἀλβανῶν, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Ὅμηρ Βρυώνης, εἰ καὶ ἔφιππος ἦν, ἐκινδύνευεν ὑπὸ πεζοῦ τινος τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων. Ὡνομάζετο ὁ πεζὸς Δῆμος Ῥουμπέσης, ὅστις ὀρμήσας κατὰ τοῦ πασσᾶ, ἐφόνευσεν τὸν ἀμέσως ταχθέντα πρὸ αὐτοῦ σωματοφύλακα, καὶ ἐφονεύθη. Μετὰ τὴν συμπλοκὴν δὲ ταύτην, τριῶν πεσόντων Ἑλλήνων καὶ ἰσαρίθμων αἰχμαλωτευθέντων, ἀνευρέθη ἐρρίμμενον ξίφος πολύτιμον, θεωρηθὲν ὡς ἴδιον τοῦ Ὅμηρ πασσᾶ. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ πολέμου τῶν Ἀθηναίων παρέλυε βαθυμηδὸν τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ὡς μὴ ἔχοντα ἐχθρὸν ἐκ τοῦ συστάδην· καὶ ἐπειδὴ ἡ νῆσος τῆς Σαλαμῖνος τὸ πλησιέστερον ἦν ὀρμητήριον, ὁ Ὅμηρ πασσᾶς ἐμελέτησε τὴν καταστροφὴν τῆς φωλεᾶς ταύτης διὰ τινος ἐπιδρομῆς αἰφνιδίας, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐνχυλώσατο τοὺς δύο ἐν Πειραιεὶ ὀλλανδικοὺς πάρωνας διὰ τῆς προθύμου συνδρομῆς τινων προξένων. Ἀλλ' αἰφνης ἐπαρουσιάσθη πρὸ τοῦ Πειραιῶς ὁ Κωνσταντῖνος Μεθενίτης μετὰ τοῦ πολεμικοῦ πλοίου αὐτοῦ, ὅτε οἱ πλοίαρχοι Ὀλλανδοὶ ἐδείχθησαν μεταμελούμενοι. Ματαιῶς ἐπέμεινεν ὁ Ὅμηρ Βρυώνης ἰσχυρίζομενος, ὅτι τὰ δύο πλοῖα αὐτῶν, ὡς φέροντα στρατιώτας πολλοὺς, ἀναμφιβόλως νικήσουσι τὸ ἐν ἑλληνικόν. Ἐπὶ τέλους ἐκδιώξας ἐκεῖθεν τὰ ξένα ταῦτα πλοῖα καὶ ματαιώσας οὕτω τὸν σκοπὸν τοῦ Ὅμηρ πασσᾶ, ὁ Μεθενίτης ἐπανεπλευσεν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Κερατοπύργου, ὅπου ἦτο προσδιωρισμένος.

Τὸ στενὸν αὐτὸ κατείχετο τότε παρὰ τῶν Πελοποννησίων ὑπὸ τὸν Νικήταν καὶ Κρέσταν, τῶν Μεγαρέων ὑπὸ τὸν Διονύσιον Πανούσην, καὶ ἱκανῶν Ἀθηναίων καὶ Σαλαμινίων. Ἀποτυχὼν τοῦ πρώτου περὶ τῆς Σαλαμῖνος σχεδίου, ὁ Ὅμηρ πασσᾶς ἐπειράθη, ὅπως διαλύσῃ τὸ ἐκεῖ ἑλληνικὸν σῶμα· ἐπετέθη, ἀλλ' ἡστόχησε πολεμηθεὶς δεινῶς, ὅτε καὶ ὁ Κυριακούλης δραμὼν ἐγκαίρως ἐβοήθητε (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

(Συνέχεια τῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος (α).

Ἀγραία ἢ Αἰτωλική (Ἀγραφα).

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὄρους Τυμφρηστοῦ καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀχελῷου κεῖται ἡ Ἀγραία, χώρα σχηματίζουσα τὸ ἀρκτικὸν μέρος ὅλης τῆς Αἰτωλίας. Ταύτης οἱ κάτοικοι, ἀφ' οὗ ἐξέλιπον οἱ ἐν Καλλιδρόμῃ Τοῦρκοι, ὑψώσαντες σημαίαν ἐλευθερίας, ἐδίωξαν τοὺς παρ' αὐτοῖς ὀλίγους Τούρκους ἄνευ βλάβης. Συσσωματωθέντες δὲ ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Σταμούλῃν Γάτσον ὅτε Λογοθέτης Ζῶτος καὶ οἱ ὑφοπλάρχοι Κωνσταντῖνος Βελῆς, Κωνσταντῖνος Βουλπιώτης καὶ Χρῆστος Σουλιώτης, ἐπέπεσον κατὰ τῆς Θεσσαλίας, καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ὀρίων αὐτῆς κείμενα δύο κονιανοχώρια λεγόμενα, τὸ Φράγκον καὶ τὴν Λοξάδαν, ἔκαυσαν. Μετὰ τούτων συνεμάχουν τότε καὶ οἱ ὀπλαρχεῖοι τῆς Εὐρυτανίας, ὡς μὴ ἔχοντες ἐσωτερικὸν ἐχθρὸν, Γιολδάσης, Πράσκας καὶ Ἀραπογιάννης. Παρσκειυαζομένους δὲ αὐτοὺς διὰ τὰ ἐνδότερα, ὁ Μαχμούτ πασσᾶς τῆς Δράμας ἀντεξελθὼν πολυάριθμος ἐκ τῆς Λαρίσσης, ἠνάγκασεν, ὅπως ὀπισθοδρομήσωσι καὶ ἀναβῶσιν εἰς τὰ χωρία Βλάσδον καὶ Κανάλια. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐπιπεσὼν ἐνίκησε τοὺς, ἀποσυρθέντας εἰς τὰ χωρία Κερασιὰν καὶ Στοῦγκον. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐπιτεθεὶς νικητῆς, ἀπώθησεν αὐτοὺς εἰς τὰ ὀρεινότερα, καὶ τὴν πέραν τοῦ Ζυγοῦ κειμένην Ῥεντίνην κατέλαβε.

Παρελθουσῶν ἡμερῶν τινων, οἱ Ἀγραῖοι (Ἀγραφιῶται) συσχεφέντες ἐν Φουρνᾷ περὶ τοῦ ποιητέου, κατέβησαν ἀπὸ τῶν ὀρεινότερων, καὶ τοὺς ὑπὸ τὸν Βελῆ βεγῆν διακροσίους πεντήκοντα ἐν τῇ Ῥεντίνῃ ἐπολιόρχησαν ὑπὸ τὸν Λογοθέτην Ζῶτον. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἵσχυσαν κάψαντες μέρος ταύτης· μάλιστα δὲ οἱ ἐν Γιανιτσᾷ καὶ Σμοκύθῳ Τοῦρκοι, περίφοβοι γενόμενοι ἐκ τῆς περιστάσεως αὐτῆς, ἀπεχώρησαν εἰς τὴν πεδιάδα· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπερισχύσας ὁ Μαχμούτ πασ-

σας διεσκόρπισε πάντας, καὶ μεταξὺ ἄλλων αἰχμαλωτεύσας καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Βελῆν ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκεῖθυσιασθέντα.

Διὰ τοσούτων ἁλλεπαλλήλων ἐπιτυχιῶν οἱ Τοῦρκοι ἐνέσπειραν τὴν δειλίαν καὶ τὴν ἀμηχανίαν, ὅτε ὁ Σταμούλης Γάτσος, προλαμβάνων δεινότερα ἐπικείμενα δυστυχήματα, συνεβιβάσθη μετὰ τοῦ Μαχμούτ πασσᾶ, καὶ ἡ Ἀγραία εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν ἐπανῆλθε. Ἀπὸ τοῦδε κατεῖχον οἱ Τοῦρκοι τὴν Ῥεντίνην, ὡς θέσιν πολεμικῶς ἀναγκαίαν. Ἡ ἄμεσος δ' αὕτη ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἀγραίας γενήσεται κατὰ μέγα μέρος ἡ αἰτία καὶ ἄλλων.

Καλαρρῦται καὶ Συρράκον.

Κωμόπολις μεγάλη τῆς Ἡπείρου αἱ Καλαρρῦται κεῖνται κατὰ τὸ νοτιοανατολικὸν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὑπὸ τοὺς ἀποτόμους πρόποδας τοῦ ὄρους Πολυάνα, συνεχομένου μετὰ τοῦ Πίνδου καὶ καταπίπτοντος εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Ἀρτης. Πρὸς βορρᾶν δὲ αὐτῆς ἄντικρυ καὶ οὐχὶ μακρὰν κεῖται ἐτέρα καὶ μεγαλητέρα, τὸ Συρράκον, ἀμφοτέρω ἑλκτικῆς φυλῆς. Περιεῖχον αἱ δύο αὗται κωμοπόλεις, ἡ μὲν πρώτη ἐξακοσίας ὀγδοήκοντα, ἡ δὲ δευτέρα ἐπτακοσίας πεντήκοντα οἰκογενεῖας. Ἐστρατοπέδευον δὲ ἐντὸς τούτων ἐπτακόσιοι περίπου Ἀλβανοὶ ὑπὸ τὸν Ἰβραχὴμ Πρεμέτην, φρόνιμον, ἀνδρεῖον καὶ ἐπιτήδειον ἀρχηγόν, διωρισμένον παρὰ τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ, ὅπως διατηρῇ τὴν μεταξὺ Θεσσαλίας καὶ τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἰωαννίνων ἐλευθέραν κοινωνίαν. Παρὰ τὸν ἴδιον βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν πλούτον αἱ κωμοπόλεις αὗται περιελάμβανον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ὅλην τὴν πολυτιμότεραν κινητὴν περιουσίαν τῶν μᾶλλον εὐκαταστάτων Ἰωαννιτῶν, τῶν ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ καταπεφευγόντων εἰς ταύτας, ὡς τὰς ἀσφαλεστέρας.

Ἐκ τῶν κατοίκων αὐτῶν διεκρίνοντο ἱκανοὶ, ὀρκοδοτήσαντες διὰ τὴν ἐκανάστασιν καὶ τὸ μυστήριον διαδόσαντες κατὰ τὴν Ἡπειρον· τοιοῦτοι δὲ σημειοῦνται διαφερόντως ὁ Κωνσταντῖνος Τουρτούρης, Πρωτοπαπᾶς Σγοῦρος, Ἰωάννης Κωλέττης καὶ Νικόλας Γιαννίκος. Ὅλως δ' εἶπεν, οἱ Καλαρρῦται καὶ Συρράκιῳται ὑπερεῖχον τῶν ἄλλων περιόικων κατὰ τὴν εὐπορίαν, ὡς ἔργον ἔχοντες μᾶλλον τὰ τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Τούτους πάντας ἀνησύχει τὸ καθῆκον καὶ ἡ φιλοτιμία, εἰ καὶ εὗρίσκοντο ἐν θέσει πραγματικῶς ἐπισφαλεῖ, ὡς

πλησιάζοντες τῷ μεγάλῳ στρατῷ τῶν Ἰωαννίνων· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐνεθαρρύνοντο ὥς ἐκ τῆς ὑφισταμένης διαιρέσεως μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν, τῆς ἐπαναστάσεως μεγάλου μέρους τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς ὑπισχνουμένης συνδρομῆς ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν Ἀκαρνάνων. Ὁ Μάρκος Βότσαρης συνέλαβε τότε, περὶ μεσοῦντα ἰούνιον, τὸ σχέδιον, ὅπως καταλάβωσιν ὁ μὲν Γῶγος καὶ Κουτελίδας τὰ Κατσανοχώρια, ὁ δὲ Στορνάρης καὶ Ῥάγκος τὰς κωμοπόλεις Συρῤῥάκου καὶ Καλαρῤῥυτῶν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν Σουλιωτῶν ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Τούρκων ἐν τῷ πεδίῳ τῶν Ἰωαννίνων· ἀλλ' ἀνέτρεψε τοῦτο ἡ ἐναντίον τῆς συνθήκης τῆς Γλυκῆς εἰσβολὴ τῶν Τσαμιδῶν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουλίου, δι' ἣν ἠναγκάσθη ὁ Μάρκος, ἵνα ἀποσυρθῇ πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ. Καὶ ὅμως οἱ κάτοικοι τῶν Καλαρῤῥυτῶν καὶ Συρῤῥάκου, μόλις λαβόντες βοήθην τὸν ὀπλαρχηγὸν Ἰωάννην Ῥάγκον, φανεροὶ ἐγένοντο ἐπαναστάται, καὶ τοὺς ὑπὸ τὸν Ἰβραχὴμ Πρεμέτην ἀπέκλεισαν ἐντὸς οἰκιῶν ὀλίγων. Μετὰ πολιορκίαν δεκαήμερον ἀνεχώρησεν οὗτος ἀβλαβὴς ὑπὸ συνθήκην.

Τὴν ἐπανάστασιν ταύτην μαθὼν ὁ Χουρσήτ πασσᾶς ἐφρηνητίασεν, οὐ μόνον ὥς βλέπων τόλμην μεγάλην, ἀλλὰ καὶ ὥς ἀποδίδων αὐτὴν εἰς ὑπενέργειαν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Ἄνευ δ' ἀμφιβολίας ἡ θέσις τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ ἐδεινοῦτο προῖοῦσα, διότι παρὰ τὴν πολύμοχθον πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ ἔφερε καὶ τὸ βάρος τοῦ πολέμου κατὰ ἐπαναστάσεως κολοσσιαίας καὶ πέραν τριμηνίας ὁλονὲν προχωρούσης. Ἀμέσως ἀπηύθυνεν οὗτος δύναμιν ἱκανὴν ὑπὸ τὸν Ἰσμαὴλ πασσᾶν Πλιάσxn, μεθ' ἧς ἀπαντηθῆις καθ' ὁδὸν ὁ Ἰβραχὴμ Πρεμέτης ἐπανεκάμψεν, ἀκόλουθος γενόμενος. Οἱ Συρῤῥακιῶται βεβαιωθέντες ἐπερχομένην τὴν δύναμιν ταύτην, κατέλαβον τὴν ἄγουσαν ἐκ τῶν Ἰωαννίνων ὁδόν· ἀλλ' ἐγγράπτο, ὅπως ὅλα τὰ ἐπεισόδια τῆς ἱστορίας τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος συνοδεύσωσι τὴν ἐπανάστασιν τῆς νέας. Οἱ Τοῦρκοι, προθύμους εὐρόντες προδότας κατοίκους τινὰς τοῦ χωρίου Γοτίστης, ἐπὶ τέσσαρας ἀπέχοντος τοῦ Συρῤῥάκου ὤρας, ὠδηγήθησαν νυκτοπορήσαντες δι' ἄλλου στενοῦ καὶ ἀνυπόπτου μέρους, καὶ προσβαλόντες αἴφνης τῇ 2ῃ ἰουνίου κατὰ τὰ νῶτα διέλυσαν τοὺς φυλάσσοντας τὴν ὁδὸν ἐπαναστάτας· ἕνεκα δὲ τῆς ἀτυχίας αὐτῆς ἀπελπισθεῖσαι ἀμφοτέραι αἱ κωμοπόλεις, διεσκορπίσθησαν κακῶς, ὅπως σώσωσι καὶ γυναικας καὶ τέκνα. Ὡσαύτως καὶ ὁ Ῥάγκος ἐδόθη εἰς φυγὴν, εἰ καὶ ἐλεύθερος ἦτο βάρους τοιοῦτου. Μόνος δ' ἐξ ὁ-

λων ὁ ὀπλαρχηγὸς Γερομπαλωμένος Συντεκνιώτης ἐπέμεινε πολεμή-
σας γενναίως ἐπὶ ἱκανὴν ὥραν. Οὕτω κυριευθεῖσαι παρὰ τῶν ἐχθρῶν
αἱ Καλαβρύται καὶ τὸ Συρῶάκον, διηρπάγησαν καὶ εἰς τέφραν πυ-
ρὸς μετεβλήθησαν· ἡ δ' ἐπανάστασις αὐτῶν ἐσβέσθη ἔκτοτε.

Ἀσπροπόταμον.

Διὰ τῶν ὁρίων τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας ῥέει, χωρίζων τὰς
ἐπαρχίας αὐτάς καὶ εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος εἰσβάλλων, εἰς τῶν με-
γαλητέρων ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἀχελῷος, πρότερον Θόας. Τοῦ-
τον οἱ μεταγενέστεροι ὠνόμασαν Ἀσπρον καὶ Ἀσπροπόταμον, ἐξ
οὗ καὶ ὁμώνυμος ἐπαρχία ἡ πρὸς τὰ ἐνδότερα καὶ ὑψηλότερα τοῦ
Πίνδου, ὅθεν τὰς πρώτας αὐτοῦ πηγὰς ἔχει ὁ Ἀχελῷος. Συνίστατο
αὕτη ἐκ χωρίων ἐξήκοντα ἑπτὰ καὶ ὅλων Ἑλλήνων κατοίκων, ὧν ὀ-
πλαρχηγὸς ἦν ὁ Νικόλαος Στορνάρης, ἀνὴρ διαφέρων ἐπὶ συνέσει,
πατριωτισμῷ καὶ ἀνδρείᾳ· ἐτάσσοντο δὲ ὑπ' αὐτὸν ὁ Ἀθανάσιος
Μάνταλος, Χριστόδουλος Χατσῆ Πέτρου, Στέριος, Γεώργιος, Κώστας,
Δημήτριος καὶ Γρηγόριος Λιακαταῖοι, οἱ πρῶτοι τέσσαρες ἀδελφοὶ
ὄντες καὶ ὁ τελευταῖος γαμβρὸς τούτου.

Τῇ 5 ἰουλίου ὁ Στορνάρης ἐπανεστῆ μεθ' ὅλων αὐτῶν, οὗτος μὲν
ἐν τῇ Πόρτᾳ, ἐξ ἐκείνων δὲ ὁ μὲν Λιακατᾶς ἐν τῇ Πρεβέντᾳ, ὁ δὲ
Μάνταλος ἐν τοῖς Γόμφοις (Καλαμπάκᾳ), ὁ δὲ Χριστόδουλος ἐν τῷ
Ἀσπροποτάμῳ. Τρισχίλιοι συνεποσώθησαν οἱ περὶ αὐτοὺς ὀπλοφόροι,
καὶ οἱ διεσπαρμένοι ἐν τοῖς χωρίοις σουλτανικοὶ Τούρκοι ἀμέσως ἐ-
θυσιάσθησαν. Ἐτοιμοὶ δ' ὅπως ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν Τρικκάλων τῆς
Θεσσαλίας, ἐζήτησαν πρὸς τοῦτο τὴν σύμπραξιν τῶν Ἀγραιῶν· ἀλλ'
ὁ Σταμούλης Γάτσος, ἐν ἄλλῃ ἤδη ὑπάρχων καταστάσει πολιτικῇ,
ὡς εἵπομεν, οὐ μόνον ἀπεποιήθη, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν Τούρκων πα-
ρεσκευάσθη, ἵνα προσβάλῃ τὸν Στορνάρην ὀπισθεν, ἐὰν ἐκινεῖτο κατὰ
τῶν Τρικκάλων. Κατὰ πρῶτον ἤδη οἱ Τούρκοι λαμβάνουσι σύμμα-
χον Ἑλληνα, καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐχθρὸν Ἑλληνα.

Τοῦ Σταμούλη Γάτσου ἡ διαγωγὴ αὕτη ἀποτέλεσμα ἤμεσον ἐπή-
νεγκε τὴν παράλυσιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ἀσπροποτάμου. Ἐνεκα
τοῦ τουρκοφίλου τούτου τὸ περὶ τῶν Τρικκάλων σχέδιον ἐματαιώθη,
καὶ μόναι κατελήφθησαν αἱ ἐπὶ τῶν ὁρίων διάφοροι θέσεις πρὸς ἀ-
σφάλειαν τῆς ἐπαρχίας. Τότε οἱ Τούρκοι ἐπιτεθέντες συγχρόνως, ἄλ-

λοι κατὰ τοῦ Διακατᾶ ἐν τοῖς ἐπὶ τοῦ Κλεινοβοῦ στεγοῖς, ἄλλοι κατὰ τοῦ Χατσῆ Πέτρου ἐν τῷ Προδρόμῳ, καὶ ἄλλοι κατὰ τοῦ Στορνάρου ἐν τῷ χωρίῳ Πόρτα, ἀπεκρούσθησαν ἐπαισθητῶς ζημιωθέντες. Ἄλλ' ἡ καταστρέψασα τὰς Καλαρρυτίδας καὶ τὸ Συρράκον δύναμις ἔφθασε τῇ 29 ἰουλίου εἰς βοήθειαν τούτων, πλήρης θάρρους καὶ τόλμης· τῇ δ' ἐπιούσῃ ἐνωθεῖσα μεθ' ἑτέρων δισχιλίων ἱππέων καὶ πεζῶν ἐκ τῶν Τρικκάλων, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Στορνάρου, φέρουσα καὶ δύο τηλεβόλα. Ὁ Στορνάρης ἀντεπολέμητε καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ὀλίγα ζημιωθείς· γενομένης ὅμως ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ λειποταξίας πολλῶν κατὰ τὴν ἐπιούσαν νύκτα, ἀπεχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα ἐπὶ ὀκτῶ ὥρας μακρὰν, καὶ τὰς θέσεις κατέλαβε τῆς Μαινῆς Πούλιας καὶ τοῦ Κόρμπου. Ἐντεῦθεν θαρρόυντες οἱ πολέμιοι, ἔδραμον κατόπιν αὐτοῦ καίοντες τὰ προστυγχάνοντα χωρία, καὶ ἐν τῷ Κόρμπῳ ἐκτυπήθησαν μετὰ τοῦ Στορνάρου ἐκ νέου καὶ ἄνευ ἀποτελέσματος. Νυκτὸς δ' ἐπελθούσης, ἐπ' ἀνέστρεψαν κατὰ τὴν Πόρταν, ὡς ῥιψοκινδυνεύοντες ἄλλως ἔνεκα τῶν στενοποριῶν.

Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα ἔφθασε διχσπαρεῖς ὁ πανικός φόβος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ· ἡ περίστασις δ' αὕτη, συνδεομένη καὶ μετὰ τῆς διαγωγῆς τοῦ Γάτσου καὶ μετὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ Συρράκου καὶ τῶν Καλαρρυτιῶν, ὑπεχρέωσε τὸν Στορνάρην, ὅπως συμβιβασθῇ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενος. Ἡ σύμβασις ἐγένετο ἀγαθὴ. Οἱ Τοῦρκοι, μόνην ἐπιθυμοῦντες τὴν κατὰσβεσιν τῆς ἐπαναστατικῆς φλογός, ἐδέχθησαν, ὅπως μὴ εἰσέλθωσι πώποτε εἰς τὸ Ἀσπροπόταμον, καὶ ἡρέεσθησαν ἐπὶ μόνῃ τῇ ὑποχρεώσει, ἣν οἱ Ἀσπροποταμίται ἀνελάμβανον περὶ τῆς τακτικῆς ἀποστολῆς τοῦ ἐτησίου φόρου αὐτῶν εἰς τὰς ἀρμοδίας τουρκικὰς ἀρχάς. Τοιουτοτρόπως ἔσβεσε καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ἀσπροποτάμου ἐντὸς ἐνὸς μηνός· πληγὴν δὲ βαρεῖαν ἐπ' ἡνέγκον αἱ τρεῖς ἤδη συνεχεῖς ἀτυχίαι τῆς Ἀγρίας, τῶν Καλαρρυτιῶν καὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου, διότι ἡ ἐπανάστασις τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος περιεκόπτετο ἐπαισθητῶς.

Ἵπαργος (Πάργα).

Ἐνθυμεῖται πᾶς Ἕλληνα καὶ τῆς παλαιᾶς Ἵπάργου διὰ τὴν μετοικεσίαν τοῦ 1575, καὶ τῆς νέας διὰ τὴν ἐρήμωσιν τοῦ 1819. Γνωστὸν, ὅτι ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος οἱ μὲν κατεστράφησαν ἐντελῶς

παρὰ τῶν βαρβάρων καὶ ἐξέλιπον· ἄλλοι δὲ ὑπεδουλώθησαν ὑπὸ τούτους ἢ ἐκείνους τοὺς δορυκτῆτορας· οὐδείς ὅμως λαός, ὡς ὁ τῆς Ὑπάργου, ἐπωλήθη παρὰ Χριστιανῶν τοῖς βαρβάρους, οὐτ' ἐπισήμως ἐστερήθη ἔπειτα καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ καταφυγίου ἐν χριστιανικῇ χώρᾳ.

Μικρὰ καὶ ὀχυρὰ πόλις τῆς Ἡπείρου ἡ Ὑπαργος, κεῖται ἐπὶ ὑψηλοῦ κωνοειδοῦς βράχου, βρεχομένου ἐκ τῶν τριῶν πλευρῶν ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι αὐτῆς, πωληθέντες τῷ 1819 παρὰ τοῦ Θωμᾶ Μείτλάνδου πρὸς τὸν Ἀλῆ πασσᾶν, ὡς ἐπωλήθη ἄλλοτε ἡ Κρήτη ὑπὸ τοῦ Μαρκησίου Δε Μονφερράτου εἰς τοὺς Ἐννετοὺς, προετίμησαν, ἵνα ἀποδημήσωσι πανέστιοι εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ τὸν Παξόν, οὐχὶ δὲ γίνωσιν ἀπὸ ἐλευθέρων ὑπήκοοι καὶ ἀπὸ αὐτονόμων ἀνδράποδα τοῦ τυράννου τούτου. Κατὰ δὲ τὴν γενικὴν ἤδη κίνησιν τῶν ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν ἀρμοδίαν οὗτοι εἶδον τὴν εὐκαιρίαν, πολιορκουμένου μάλιστα τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ὅπως ἀνακτήσωσι τὸ πατρῶον αὐτῶν ἔδαφος, καὶ παύσωσιν ὄντες πλάνητες καὶ φερέοικοι ἔλεεινοὶ ἐπὶ ἀλλοτρίων τόπων. Τὸν ἅγιον τοῦτον σκοπὸν καὶ τὴν ἱερὰν αὐτὴν ἐλπίδα ὑποστήριζε μᾶλλον ἢ εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν προηγηθεῖσα ἐπάνοδος τῶν Σουλιωτῶν, μεθ' ὧν ἄλλοτε κοινούς εἶχον τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν τύχην.

Ἐφρούρει τότε ἐν τῇ Κασσιόπῃ (Ῥινιάσῃ), πόλει παραθαλασσίᾳ μετὰ πχλαιοῦ φρουρίου, ὁ Περῆραιβός. Μετ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ συναγροικηθέντες σὺν τοῖς Σουλιώταις οἱ Ὑπάργιοι (Παργιανοὶ), ἐξῆλθον ἐκ τῆς Κερκύρας περὶ τοὺς ἑκατὸν ἐβδομήκοντα, οἱ πλεῖστοι κρυφίως, καὶ ἐνωθέντες μεθ' ἑτέρων πεντήκοντα Σουλιωτῶν ὑπὸ τὸν Περῆραιβόν, μετεβιβάσθησαν ἅπαντες τὴν νύκτα τῆς 24 πρὸς τὴν 25 ἰουλίου εἰς Παγωνιάν, λιμένα πλησίον τῆς Ὑπάργου. Αὐτόθεν ἀνέβησαν ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἀγίας Ἐλένης, ἀπέχοντος ἐν τέταρτον τῆς ὥρας, καὶ ἀφανεῖς ἔμειναν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας· νυκτὸς δὲ γενομένης, εἰσῆλθον ἡσύχως εἰς τὸ προάστειον τῆς πόλεως, ἣν ἐφρούρει τότε δι' ἑκατὸν περίπου Ἀλβανῶν Λιάπιδων ὁ Σαῖν βεγῆς Δελβινιώτης, περὶ οὗ ἐμνημονεύσαμεν ἐν τοῖς περὶ Σουλίου.

Ἐκ τοῦ προαστείου ἤρξαντο οἱ Ὑπάργιοι καὶ Σουλιῶται τοῦ πολέμου κατὰ τῶν ἐν τῇ πόλει Ἀλβανῶν, καλῶς ὠχυρωμένων. Ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς, δραστηρίως ἐνεργῶν, διέταξε τὴν ἄμεσον κίνησιν θαλασσίας τε καὶ γῆνης δυνάμεως· καὶ ἔνθεν μὲν ἔφθασεν ἀριθμὸς τις πλοίων ἐκ τῆς ἐν Συβότοις τουρκικῆς μοίρας τῇ 27 ἰουλίου, συλλα-

βῶν αἴφνης πάντα τὰ ἑλληνικὰ πλοιάρια· ἔνθεν δὲ περὶ τοὺς χιλίους Τσάμιδες, αὐξηθέντες ἐν Μαργαρίτι καὶ δι' ἑτέρων πεντακοσίων Τουρκαλβανῶν, μεταβάντων ἀπὸ τῆς Πρεβέζης, ἐξεστράτευσαν τῇ 28. Ἀδύνατοι ἐντεῦθεν γενόμενοι οἱ ἐν τῷ προαστείῳ κατὰ δυνάμεις τοσαύτης, προσέλαβον, ἵνα μὴ ἀποκλεισθῶσι, καὶ ἐπεσύρθησαν εἰς δριγὰς τινὰς θέσεις, ἐλπίζοντες πάντοτε τὴν ἐκ τοῦ Σουλίου βοήθειαν. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐπιπεσόντες καὶ κατὰ τῶν θέσεων αὐτῶν, εἰς μέγαν ἐνέβαλον κίνδυνον τούτους περικυκλωθέντας. Τύχῃ ὁμῶς ἀγαθῇ φράσαντες, διαρκούσης τῆς μάχης, ὁ Γιώτης Δαγκλῆς, Διαμάντης Ζέρβας καὶ Ἀθανάσιος Φωτομάρας μετὰ διακοσίων ὡς ἔγγιστα Σουλιωτῶν, ἔσωσαν αὐτοὺς, προσβαλόντες τοὺς πολεμίους ἐκ τῶν νώτων.

Ἀπέβαλον οὕτως οἱ Ὑπάργιοι πᾶσαν ἐλπίδα περὶ τῆς ἀνακτήσεως τῆς φιλιτῆς πατρίδος αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν Κέρκυραν ἐπανῆλθον, ὅπως συνθρηνησῶσιν ἐκ νέου μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων τὴν πικρὰν ἀπώλειαν ἐλπίδος τοιαύτης. Τί δ' ἔτι ἐπέπρωτο τοῖς θύμασι τούτοις τοῦ πολιτικοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ πολέμου; Ἐν ᾧ ἀπεβλήθησαν ἐκ τῆς πατρίδος αὐτῶν παρὰ τῶν Τούρκων διὰ τῶν ὀπλων, ἀπεπέμφθησαν ἔπειτα καὶ ἐκ τῆς Κερκύρας διὰ διαταγῆς τῆς 27 Σεπτεμβρίου. »Οἱ Πάργιοι (ἔγραφεν ὁ μέγας ἄρμοστής Μεϊτλάνδος)... »ἀποβάλλονται -ῆς Ἐπιταγήσου... Ἄν δέ τις ἐξ αὐτῶν τολμή- »σῃ γὰρ ἐπαρῆλθῃ εἰς τὰς νήσους ταύτας, ὑπόκειται εἰς τὰς ποινάς, »τὰς ὁποίας ὁρίζει ὁ νόμος». Καὶ ὡς λόγον μὲν τῆς τοιαύτης δρακοντείου προγραφῆς ἔφερεν ὁ ἄρμοστής, ὅτι «οἱ Πάργιοι παρήκου- »σαν τὴν Κυβέρνησιν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔζων»· ἀλλ' ὅποιον ἦτο τὸ κύριον αὐτῶν ἔγκλημα ἐσχάτης καθοσιώσεως ἐνώπιον Τούρκων καὶ Χριστιανῶν, ἐνώπιον βαρβάρων καὶ ἐξηυγενισμένων; Οὐδὲν ἄλλο, ἢ ὅτι ἤθελον τὴν γῆν τῆς γεννήσεως αὐτῶν καὶ τάφον παρὰ τοῖς τάφοις τῶν προγόνων αὐτῶν.

Τουρκαλβανοὶ καὶ Χειμάρρα.

Καθὼς διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἡ κατὰ τὸν αὐγουστον ἡττα τοῦ Βεϋρὰν πασσᾶ ἐν τοῖς Βασιλικοῖς, οὕτω καὶ διὰ τὰς ἔσω τοῦ Θυάμου ἐπαρχίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος αἱ κατὰ τὸν ἰούνιον καὶ ἰούλιον ἡτταί τοῦ Ἰσμαήλ πασσᾶ Πλιάσα προεξώφλησαν, οὕτως εἰπεῖν, τὸν κατὰ τὸ ἔτος τοῦ 1824 πολεμικὸν λογαριασμὸν τούτων. Καθ'

ἀ ἀνεφέραμεν ἄλλοτε, αἱ ἐπαρχίαι αὗται εἶχον πρὸ αὐτῶν ἐν Σούλιον ἀξιοῦσιν ἐγγυητὴν, ἐν ᾧ αἱ τοῦ Ἀνατολικοῦ τμήματος ἐστεροῦντο τοιοῦτο. Τρεῖς ὁμοῦ Χερσόνησοι, αἱ τῆς Θεσσαλομαγνησίας, τῆς Κασσανδρείας καὶ τοῦ Ἄθω, οὐδόλως ἀνεπλήρωσαν ἐν Σούλιον, καὶ τοῦτο δι' ἔλλειψιν οὐχὶ φυσικῶν ὀχυρώσεων καὶ ὑλικῶν ἔτι μέσων, ἀλλὰ πολεμικοῦ πνεύματος ἐν μέρει καὶ πολεμιστῶν ἀξίων ἐν γένει.

Μόνοι μετὰ τὰς μάχας τοῦ Θυάμου καὶ Κομποτιοῦ συνέβησαν αἱ διπλαῖ συμπλοκαὶ τοῦ Πέτα, καθ' ἃς ὁ μὲν Φλώρος Γρίβας ἐνίκηθη, ὁ δὲ Γῶγος Βακόλας ἐνίκησε. Πρῶτοι, ἀρχομένου τοῦ Ιουλίου, ἐτοποθετήθησαν ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Πέτα ὁ Γρίβας οὗτος καὶ Τραγουδάρας μετὰ διακοσίων, ἀδιαφορήσαντες περὶ πάσης ὀχυρώσεως, προχείρου τουλάχιστον. Διὰ τὴν αἰτίαν αὐτὴν, ἐπιπεσόντων τῶν Τούρκων τῆς Ἀρτης, τὸ σῶμα τοῦτο ἐπὶ μικρὸν ἀνθεῖξε, ζημιωθὲν μετὰ ἄλλων τινῶν καὶ τὸν Τραγουδάραν, γενναίως πεσόντα. Μετ' οὗ πολὺ δὲ ὁ Γῶγος κατέλαβεν ὑψηλὴν τινα θέσιν κατέναντι τοῦ χωρίου αὐτοῦ, καὶ ἑπταπλάσιοι κινηθέντες τῇ 15 Ιουλίου οἱ Τούρκοι τῆς Ἀρτης, ἀπέτυχον, καὶ μεθ' ὅσας ἂν ἐπεχείρησιν τολμηρὰς ἐπιθέσεις. Ξιφῆρης ὁ Γῶγος κατεδίωξε τότε ἡττηθέντας τούτους, καὶ ἔνεκα τοῦ διπλοῦ ἥρωϊσμοῦ, ὃν ἔδειξε καὶ ἤδη καὶ ἐν τῷ Θυάμῳ πρότερον, ἡξιώθη παρὰ πάντων τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς τῆς νίκης.

Ὁ Ὑψηλάντης, ἅμα φθάσας ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἐπειράθη, ὅπως μεταβάλλῃ ἀπὸ οὐδετέρων τότε, δυνάμει τῆς ἀπὸ 27 Μαΐου συνθήκης τῆς Γλυκῆς, εἰς συμμάχους τῆς Ἑλλάδος φανεροὺς τοὺς Τουρκαλβανοὺς Πρόνιον καὶ Τσαπάρην, ὡς τοὺς σημαντικωτέρους ἀρχηγοὺς τῆς Θεσπρωτίας (Τσαμουριάς). Ἡ ὥρα ἦτο κατάλληλος πραγματικῶς διὰ τὴν περὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ μεγάλην διαχυθεῖσαν ὑπόληψιν καὶ γενικὴν ἰδέαν. Γράφων δὲ πρὸς τούτους τῇ 26 Ιουνίου ἐκ τῶν Βερβένων, πολλὰ μὲν ἔλεγε περὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς ἐκτεινομένης ἀπὸ Δακίας μέχρι Κρήτης καὶ ἀνεγνωρισμένης παρὰ τῶν Χριστιανῶν βασιλέων, συνέχαιρε δὲ αὐτοῖς, δι' ἣν ἡσπάσθησαν οὐδετερότητα, προέτρεπεν, ἵνα ὀπλισθῶσιν ἐκ τοῦ συστάδην κατὰ τοῦ σουλτάνου, καὶ ὑπισχνεῖτο ἀμοιβὰς καὶ προσωπικὰς συστάσεις (α). Τοιαῦτα καὶ ὁ ἐν Πίτσαις μητροπολίτης Ἰγνάτιος ἀπηύθυνε τότε γράμματα πρὸς διὰφόρους τῶν ἰσχυρωτέρων Τουρκαλβανῶν τοιοῦτο, ἔπειτα καὶ ὁ Ἀρρεῖος Πάγος τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἠκολούθησε μέτρον κατὰ τὸν

Ἀπρίλιον τοῦ 1822, ὑποσχεθεῖς πρὸς τοὺς Τουρκαλβανοὺς ἀσυδοσίας καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀλλὰ παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς ἴσχυεν ἡ ὁ φόβος τῶν ὀπλῶν, ἢ τὸ χρυσίον τοῦ πλουσίου· ἡ δὲ Ἑλλάς οὔτε τὸν πρῶτον ἐνέπνεεν ἀπολύτως, οὔτε τοῦ δευτέρου κὑπόμεναι· καὶ ἔτι πλέον παρ' αὐτοῖς, ὡς ὅλως ἀγροίοις, ξένα ἦσαν καὶ γελοῖα ἐθνικότης, ἰσότης, νόμος, δικαιοσύνη.

Μετ' οὐ πολὺ ἐπειράθη ὁ Ὑψηλάντης καὶ τῆς εἰς τὰ ὄπλα κινήσεως τῆς Χειμάρρας, μέρος ἀποτελούσης τῆς παλαιᾶς Χαονίας καὶ νῦν τῆς ἐπαρχίας Δελβίνου. Κεῖται δὲ αὕτη ἐπὶ τῶν μεγάλων καὶ ὕψηλῶν Ἀκροκεραυνίων ὄρεών της Ἑπείρου, τῶν μέχρι τῆς Ἰλλυρίας ἐκτεινομένων παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν Ἑπείρον διαχωριζόντων ἐκ τῆς Μακεδονίας. Ἀἰμὸς τις Πάνος Γιαννοῦσος, Χειμάρρατος, μεταβάς ἐκ Κερκύρας περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου, ἐνεψύχωσεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸν Ὑψηλάντην, μεγάλη ὑπισχνόμενος ὡς ἐκ τοῦ κυριεύοντος καὶ τοὺς Ἑλληνας Χειμαρραίους ζήλου πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐπέστηθε θεωρῶν, ὅτι, ἐὰν ἡ πολιορκία κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ὁ πόλεμος τοῦ Σουλίου περιώριζον κατὰ μέγα μέρος τὴν Ἀλβανίαν, οὐχ ἥττον ὠφέλει καὶ ἕτερός τις ἐν αὐτῇ ἐσωτερικὸς ἀντιπερισπασμὸς, καὶ τοιοῦτος μάλιστα, οἷος ἡδύνατο ἔχειν ἀποτελέσματα διαρκέστερα. Τὴν τοιαύτην σχετικῶς πρὸς τὰς τότε περιστάσεις ἀνάγκην ἰδὼν καὶ ὁ Ἀλέξιος Ὁρλώφ ἐπὶ τοῦ 1770, προσεκάλεσεν εἰς τὰ ὄπλα κατὰ τῆς Τουρκίας τοὺς Χειμαρραίους (α).

Βεβαίως, παρὰ τὸν κατακερματισμὸν τῆς ἄλλοτε γνωστῆς περιφέρειας τῆς Χειμάρρας, συνιστώσης ἡγεμονεῖαν ἰσχυρὰν συμμαχοῦσαν τῷ Ἀλεξάνδρῳ Καστριώτῃ, ὑπῆρχεν ἔτι καὶ ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς αὐτῆς λίαν ἡλαττωμένος, ἅψ' οὗ τὸ πλεῖστον μέρος, τὸ ἀνῆκον τῇ Ἀλβανικῇ φυλῇ, μετέστη ἀπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὸν μωχαμεθανισμὸν, ἐπιβαλλόμενον τοῖς Ἀλβανοῖς ἀπὸ Ἀμουράτ τοῦ Β', καὶ, ὡς εἴθισται τοῖς νεομύστοις, οἱ ἀλλαξοπιστήσαντες οὗτοι διετίθεντο ἔχθιστοι κατὰ τῶν ὀλίγων τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ ὀρησκείας. Ἀλλ' ὅμως, καίτοι περιορισθεῖσα οὕτω ἀπὸ τῶν προτέρων τριακοντατριῶν εἰς δεκατρία μόνον χωρία, τὰ πρὸς τὸ δυτικὸν τῶν Ἀκροκεραυνίων κείμενα, ἡ Χειμάρρα ἔφερεν ὄπλα ἱκανὰ καὶ ἐξησκημένα, πάντοτε διατηρηθεῖσα ἡμιανεξάρτητος ἐπὶ τουρκοκρατίας, καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ στερηθεῖσα τῆς αὐτονομίας. Ἐπομένως οὐδεμία ἀμφιβολία ἔμενεν, ὅτι τὸ Σούλιον καὶ ἡ Χειμάρρα ἐπανιστα-

μένη ἡδύναντο γενέσθαι οὐ μόνον ὁ δυσυπέρβλητος φραγμὸς τῶν κατὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ἁλθανικῶν ἐπιδρομῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ χρησιμώτερον φυτώριον πρὸς τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἄλλων γειτόνων λαῶν.

Πλὴν ὁ τόπος οὗτος οὔτε ἐγνώρισε πώποτε τὴν Ἑταιρίαν τῶν Φιλικῶν, οὔτε τῆς πρώτης ἀνάγκης τὰ μέσα ἐκ πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν εἶχεν, οὔτε ὑπὸ ἀρχηγὸν ἓνα, τολμηρὸν καὶ ἐπιβροῆς ἐνταυτῷ γενικῆς, διετέλει. Διὰ ταῦτα χιμαιρικαὶ πραγματικῶς ἀπέβησαν αἱ περὶ αὐτοῦ ἐλπίδες· ἡ δ' ἀπὸ τῆς 12 ἰουλίου διακήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου, ὡς μὴ συνοδευομένη μετὰ τῶν ἀναγκαίων μέσων καὶ καταλλήλου τινὸς ἀπεσταλμένου, οὐδὲν ἐπήνεγκεν ἀποτέλεσμα (α), ἐν ᾧ ἁσθενέστερα ἄλλα μέρη τῆς Στερεᾶς συνεμερίσθησαν τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐθουσιάσθησαν ὑπὲρ τῆς ὅλης ὑποθέσεως.

Κατὰ ἀντίθετον δὲ λόγον, ἐν ᾧ ὁ Ὑψηλάντης ἐπεδίωκε τὴν φανερὰν συμμαχίαν τῶν Τουρκαλβανῶν Τσάμιδων καὶ προσεκάλει εἰς τὰ ὅπλα τοὺς Χριστιανοὺς Χειμαρραίους, ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς συγχρόνως ἐξέδιδε διαταγὰς πρὸς τοὺς Ἀκαρνάνας, Αἰτωλοὺς καὶ λοιποὺς, ζητῶν τὴν ἐπάνοδον τούτων ὑπὸ τὸν σουλτάνον, πολλὰ ἀπειλῶν καὶ πολλὰ ὑπισχνούμενος (β). Ἀναμφιβόλως διαταγαὶ τοιαῦται ἐμυκτηρίζοντο, ὡς ἐκδιδόμεναι «κατόπιν ἐορτῆς» μὴ ἀρνηθῶμεν ὁμῶς, ὅτι πολλάκις ὠφέλουν αὐται, διότι οἱ παρὰ τοῖς σατράπαις Ἕλληνες γραμματεῖς, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐμπνεύσεως φόβου καὶ ἀπελπισίας, ἐφώτιζον τοὺς μαχομένους κατὰ τῶν Τούρκων καὶ πλαγίως ὠδήγουν περὶ τῶν ληπτέων μέτρων.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης μεγάλας ὁ σουλτάνος ἐκίνει κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν νέας δυνάμεις καὶ μεγάλας ἐπ' αὐτῶν ἐλπίδας ἐστήριζεν· ἀλλ' ἐκτὸς τούτων ἔλαβε συγχρόνως καὶ μέτρα πολιτικά, ὡς πρὸς τὴν Στερεὰν μὲν διὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Ἰωαννίνων, ὡς πρὸς τὴν Πελοπόννησον δὲ καὶ τὸ Αἰγαῖον διὰ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ εἶδομεν ἐντεῦθεν ἐγκύκλιον πατριαρχικὴν ὁμοίου πνεύματος, διοχετευθεῖσαν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν νήσων διὰ τῶν ξένων πρακτόρων, καὶ ἰδίως τῶν τῆς Ἀγγλίας, συνοδεύουσαν δὲ καὶ ὑποστηρίζουσιν τὴν σουλτανικὴν. Τοιαύτην τινὰ (γ) ἔλαβε καὶ ὁ μητροπολίτης Πιχρονάξιας Ἱερόθεος διὰ τοῦ ἐν τῇ Νάξῳ ἀγγλικοῦ πράκτορος, καὶ τεθορυβημένος ἠρώτησεν αὐτόν: «Πόθεν σὲ ἐστάλη αὕτη;» Ἐκεῖνος δὲ, προλαμβάνων βεβαίως τοῦτου τὸν νοῦν, ἀντηρώτησε: «Διατί μ' ἐρωτᾷς; — Διὰ τὰ γνωρίσω, ὑπέλαβεν ὁ Ἑλ-

λην Ἱεράρχης, ἂν ὑμεῖς ἦσθε τὰ ὄργανα τοῦ σουλτάνου διὰ τὴν
 »ἐκ νέου ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ τοῦτο μόνον δὲν γί-
 »νεται!! καὶ γνωρίζομεν, ὅποια βία, ὅποια ἀνάγκη ἐπιβάλλει
 »πρὸς τὸν πατριάρχην τὰς τοιαύτας περὶ ὑποταγῆς ἐγκυκλίους». Ἦν δὲ ὁ μητροπολίτης Ἱερόθεος ἀνὴρ πατριωτισμοῦ, χαρακτηρὸς
 γενναίου καὶ λόγον ἀνδρικὸν φέρων. Ὡς τοιοῦτος δὲ ἐκποδὼν ποιη-
 σάμενος καὶ τὴν σουλτανικὴν καὶ τὴν πατριαρχικὴν ἐγκύκλιον, ἐδη-
 μηγόρησεν ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐπὶ ἐκκλησίας πάνθ' ὅσα προσῆκε κατὰ
 τὴν ἐποχὴν ταύτην, δεινотάτην πράγματι καὶ ἐξωτερικῶς καὶ ἐσω-
 τερικῶς οὖσαν· ἐξωτερικῶς μὲν, διότι μέγας ὑπὸ τὸν Καρᾶ Ἀλῆν ἐ-
 ξέπλεε τοῦ Ἑλλησπόντου ἑχθρικὸς στόλος· ἐσωτερικῶς δὲ, διότι οἱ
 ἐν τῷ Αἰγαίῳ δυτικοὶ τῷ δόγματι ἐμῆδιζον κατὰ τοῦ ἀγῶνος τῆς
 πατρίδος. Μεγάλην οὕτω καὶ οἱ ἄλλοι τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων
 τοῦ Αἰγαίου καὶ ὁ μητροπολίτης Ἱερόθεος προσήνεγκον ὑπηρεσίαν,
 προσέχοντες ἐπὶ τοῦ σκανδάλου αὐτοῦ ὑπὸ τε τὴν θρησκευτικὴν καὶ
 τὴν πολιτικὴν ἔποψιν, καὶ σώζοντες τοὺς λαοὺς ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς
 καὶ τῆς ἀπάτης.

Σούλιον (α).

Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Γλυκῆς οἱ Σουλιῶται ἐπανεκάμψαν τῇ
 28 μαΐου εἰς τὸ Σούλιον, ὅπως συσχεφθῶσι περὶ τῶν ἀκολούθων
 κινήματων, περὶ ὧν διπλοῦν ἐκυρίευσεν πνεῦμα. Οἱ μὲν, κλίνοντες μάλ-
 λον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς προτροπὰς τοῦ τε Ἀλῆ πασσᾶ καὶ
 τῶν συμμάχων Τουρκαλβανῶν, ἐθεώρουν ἀναγκαῖον, ὅπως κινήθωσι
 κατὰ τῶν Δερβιζανῶν, Τόσκεσι καὶ Αελόβων, διότι ἀντιπεριεσπᾶτο
 κυρίως ἡ πολιορκία κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, κυριευομένων τῶν θέσεων
 αὐτῶν· οἱ δὲ, ὠριμώτερον σκεπτόμενοι, ἤθελον τὴν κατοχὴν τῆς Νι-
 κοπόλεως (Πρεβέζης) καὶ Ὑπάργου, ὥς δύο κατὰ πολὺ ὠφελίμων
 διὰ τὸ Σούλιον παραθαλασσίων πόλεων. Αἱ συσκέψεις αὗται, γινό-
 μεναι μυστικῶς καὶ ἐν νυκτί, ἐλάνθανον τοὺς συμμαχοῦντας Τουρ-
 καλβανούς.

Πραγματικῶς ὀρθότερα τῶν δύο ὑπῆρχεν ἡ δευτέρα γνώμη, διότι
 ἡ Νικόπολις πρὸ πάντων, παρὰ τὴν ἀξιόλογον θέσιν αὐτῆς, τὸ χαριέ-
 στατον κλίμα καὶ τὰ πλούσια προϊόντα, ἔφερε καὶ μεγάλην ποσό-
 τητα τηλεβόλων διαφόρου μεγέθους καὶ πολεμοφοδίων. Ταύτης δὲ

ἐπικρατησάσης, οἱ Σουλιῶται καὶ σύμμαχοι περὶ τοὺς δισχιλίους καὶ τριακοσίους ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν τῷ Λούρῳ· τῆς δὲ ἐπαρχίας Λάμαρης (τῆς παλαιᾶς Ἀμφιλοχίας) τοὺς κατοίκους ἐκάλεσαν τότε πρὸς ἑνωσιν γράψαντες «*Ἡ συμμαχεῖτε, ἡ θεωρεῖσθε ἐχθροί*». Πολοὶ τῶν Λαμαριωτῶν ἐκηρύχθησαν ἀμέσως ὑπὲρ τῶν Σουλιωτῶν, ἀποστείλαντες τὸν Γεώργιον Δαλάσκαν καὶ Ἀθανάσιον Ἀγᾶν. Πρὸ πάντων δ' ἠνώθη ὁ ὄπλαρχηγὸς τούτων Γιαννάκης Γιώργη, ἀνὴρ νοταρχῆς, ἀνδρείος καὶ ἐμπειροπόλεμος. Συγχρόνως δὲ ἐνισχύθη τῇ 4 ἰουνίου ἡ Ῥινιάσσα, φρούριον μικρὸν ἐπὶ λόφου, κειμένου πλησίον τῆς θαλάσσης μετὰ τὴν Πρεβέζης καὶ Πάργας, καὶ ἀπέχον τοῦ Σουλίου ἐπὶ ὀκτὼ ὥρας· κατέστησαν δ' ἐν τούτῳ τὸν Κωνσταντῖνον Δημολᾶν.

Ἀριθμὸς τις ἐχθρῶν περὶ τοὺς ἑκατὸν ἐφύλαττε τότε τὴν πλησίον τοῦ Λούρου δημοσίαν ὁδὸν διὰ τὴν ἀσφαλῆ κοινωνίαν τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τῆς Ἀρτης καὶ Πρεβέζης. Πρὸς αὐτοὺς οἱ Σουλιῶται εἰδοποίησαν, ἵνα ἀναχωρήσωσιν εὐθὺς ἀνενόχλητοι καὶ μεθ' ὧν ἔφερον ὅπλων, ἢ, ἄλλως, λάβωσι πρὸ βφθαλμῶν τὴν ἀπώλειαν ἑαυτῶν. «*Εἶναι, ἀπεκρίθησαν ἀνδρικῶς οὗτοι, ἡμεῖθα γυναικες, ἀνεχωροῦμεν ἀμαχητί· ἄνδρες δὲ ὄντες, οὐδόλως ἀνεχόμεθα, ὅπως καταισχύρωμεν τὰ ὅπλα, ἀ φέρομεν. — Φυλάξατε, ὅσα εἶπατε*», ἀντιπαρετήρησαν οἱ Σουλιῶται, καὶ ἀναρπάστους ὁρμήσαντες ἔλαβον αὐτοὺς, οὐδὲ ἓνα τολμήσαντας πυροβολισμόν. Τότε προσέπεσον οὗτοι ἐξαίτουμένοι συγγνώμην καὶ ἀσφάλειαν ζωῆς, ὧν ἔτυχον ἀποπεμφθέντες εἰς Πρέβεζαν.

Μετὰ τὴν εἴσοδον αὐτῶν ἐκυριεύθησαν ὑπὸ φόβου πανικοῦ οἱ Τοῦρκοι τῆς πόλεως ταύτης, φρουρουμένης παρὰ μόνων χιλιῶν ὡς ἔγχιστα στρατιωτῶν, καὶ αὐτῶν ἀρχηγουμένων παρὰ τοῦ Ἀχμέτ πασσᾶ, νεωτάτου ὄντος τὴν ἡλικίαν καὶ πτωχοῦ τῷ πνεύματι. Ἐξ ἐναντίας οἱ Ἕλληνες κάτοικοι, πλήρεις ἤδη χαρᾶς καὶ ἐλπίδων, ἀλλ' ἀφωπλισμένοι πρὶν, ἀπέστειλαν μυστικῶς πρὸς τὸν ὄπλαρχηγὸν Γιαννάκην Γιώργη, καταδεικνύοντες ὅπῃν τινα ἀφανῆ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ φρουρίου, καὶ ὀδηγοῦντες οὕτω τὴν ἀναιμωτὴ ἢ διὰ μικρᾶς ζημίας κυρίευσιν τούτου. Καὶ οὗτος καὶ οἱ Σουλιῶται ὄπλαρχηγοὶ Μάρκος Βότσαρης, Δράκος, Δαγγλῆς, Φωτομάρας, Τοῦσας Ζέρβας καὶ Λάμπρος Ζάρπας μετὰ τοῦ Πεῤῥαίβου συνειφώνησαν πάραυτα, ἀποφασίσαντες τὴν εἰσέλευσιν ἑαυτῶν· προέτεινεν ὁμῶς ὁ Νότης Βότσα-

ρης, ὅπως ἐνεργηθῶσι τὰ πάντα διὰ τῆς συναινέσεως καὶ τοῦ Ἄγο Μουχουρδάρου, διότι, τῶν ἄλλων Τουρκαλβανῶν προθύμων δειχθέντων διὰ τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Πρεβέζης, μόνος οὗτος, κρυψίνους καὶ πολύτροπος ἀνὴρ, διέκειτο ἐσωτερικῶς ἐναντίος. Ὁ Δράκος ἀντέτεινε τότε δι' ἰσχυρῶν λόγων κατὰ τῆς προτάσεως αὐτῆς· ὁ Βότσαρης ὁμως ἐπέμενε· καὶ, πρὸς ἀποφυγὴν ἐρίδων καὶ διαιρέσεως ἐνδεχομένης, ἐγνώρισθησαν τὰ πάντα τῷ Μουχουρδάρῳ. Ὁ πονηρὸς Τουρκαλβανὸς νύχθη τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ προκειμένου σχεδίου, ἀλλ' ἐθεώρησε μετὰξὺ λόγων, ὅτι οἱ Σουλιῶται ἀδύνατα ἐπεδίωκον, μὴ ἔχοντες ἀνάλογον δύναμιν, ὅπως διακαθέξωσι τὴν πόλιν, ὡς παραλίαν, καὶ ἂν γίνωσι κύριοι ταύτης. «Οἱ Ἄγγλοι, παρετήρησεν, ἀρ-»
 »πάζουσιν αὐτὴν διὰ θαλάσσης, ἅμα ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς ἐπικα-»
 »λεσθῇ τὴν συνδρομὴν τούτων». Ὑποδεικνύων ἐπομένως ὡς ἀναγκαιοτέραν κατὰ πρῶτον λόγον τὴν κυρίευσιν ὅλης τῆς Ἀμφιλοχίας, ὑπεστήριζε παρὰ τοῖς Σουλιώταις, ὅτι διὰ μόνης τῆς σωτηρίας τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ δύνανται ἐλπίζειν μεγάλα καὶ διαρκῆ συμφέροντα, καὶ πάντοτε ὑπεθυμίζε τούτοις τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ὑπὲρ αὐτοῦ ἔδωσαν, τὴν συνήθη μεταχειριζόμενος ἀκόλουθον φράσιν: «Τὰ τιμημένα πα-»
 »λικάρια δὲν γίνονται ποτε μπαμπέσιδες». Καὶ ἐν τοσούτῳ, ἐπὶ τρεῖς παραταθεισῶν ἡμέρας τῶν ἐνστάσεων καὶ συζητήσεων τούτων, ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς ὠφεληθεὶς ἐκ τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ διαστήματος, προέφθασεν ἀποστείλας εἰς Πρέβεζαν διὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου χιλίους πεντακοσίους Ἀλβανοὺς ὑπὸ ἀρχηγούς ἐμπείρους. Ἐν τούτοις δὲ ἡ φρουρὰ τῆς Πρεβέζης, οὐδεμίαν τολμῶσα ἐξοδὸν κατὰ τῶν ἐξω ἐστρατοπεδευμένων Σουλιωτῶν, ἐξεδικεῖτο σκληρῶς κατὰ τῶν ἀό-
 »πλων Ἑλλήνων τῆς πόλεως, ὧν τὴν τελείαν καταστροφὴν καὶ διαρ-
 »παγὴν προέλαβε μόνη ἡ περιπαθὴς παρέμβασις τῶν προξένων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας.

Ματαιωθέντος ἐντεῦθεν τοῦ περὶ Πρεβέζης σκοποῦ, οἱ Σουλιῶται εἰς μὲν τὴν Ῥινιάσσαν ἀπέστειλαν φρούραρχον τὸν Πεῤῥαϊβὸν (α), ὅπως ἀσφαλίσωσι κάλλιον τὴν μετὰ τῆς θαλάσσης συγκοινωνίαν τοῦ Σουλίου· εἰς δὲ τὰ Λέλοβα πανστρατιᾷ κινηθέντες, ἐπολιόρκησαν τὸν Σουλεϊμάν πασσᾶν. Τούτῳ ἀκούσας ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς, ἀμέσως διή-
 »θουσε βοήθειαν δισχιλίων Ἀλβανῶν ὑπὸ τὸν Χασᾶν βεγῆν Βρυώνην· αὐτὴν δὲ προαπαντήσας ὁ Μάρκος Βότσαρης ἀπεσώθησε βεβλαμμέ-
 »νην. Μετὰ στενὴν ἐπομένως πολιορκίαν δεκατριήμερον καὶ μετὰ το-

σαύτας ματαίας ἀντιστάσεις ὁ Σουλεϊμάν πασσᾶς συντεθεὶς ἀνεχώρησε, καὶ πᾶσαν ἀποσκευὴν, τροφὰς καὶ πολεμοφόδια ἐγκατέλειψε (α). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐξῆλθον ἐκ τῆς Κερκύρας καὶ ἕτεροι περὶ τοὺς πεντήκοντα καὶ διακοσίους Σουλιῶται, ἐν οἷς καὶ ὁ ὄπλαρχηγὸς Διαμάντης Ζέρβας.

Καὶ Σουλιῶται καὶ σύμμαχοι ἐπορεύθησαν ἐκείθεν εἰς τοὺς Βαριάδας, οὓς ὁ Χουμάν πασσᾶς Γκέκας ἐφύλαττε μετὰ χιλίων καὶ ἑξακοσίων Γκέγκιδων, καλῶς ὠχυρωμένων. Κατωρθώθη μὲν ὁ περιορισμὸς καὶ διεκόπη πᾶσα συγκοινωνία αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ὁ Γεώργιος Λ. Ζέρβας ἀποσταλεὶς κατέλαβε τὸ μεταξὺ Ἄρτης καὶ Ἰωαννίνων στενόν· ἀλλ' οὐχ ἦττον οἱ Γκέγκιδες ἰσχυροὶ ὑπῆρχον, διὰ πολλῆς ἀντιστάμενοι ἀνδρείας. Ἐνεκα τούτου μετήλλαξαν τρόπον πολέμου οἱ Σουλιῶται, προσβάλλοντες αὐτοὺς ἐν νυκτὶ μᾶλλον, ἢ ἐν ἡμέρᾳ, ἱκανῶς μὲν ζημιοῦντες, ὅλως δ' ἀνησυχοῦντες τούτους τοιοῦτω τρόπῳ· διότι πλησιάζοντες ἡσύχως τὰ ὀχυρώματα ἐν τῷ σκότει, οὐδὲ στήθος προβάλλοντες, ἀλλὰ μόνον τὸ ἀριστερόν πλάγιον τοῦ σώματος, ἐπιτηδεύως ἐφόνευον, καὶ οὔτε φῶς ἢ ὕπνον ἥσυχον αὐτοῖς συνεχώρουν. Ἀλλ' οἱ Γκέγκιδες ἐνεκαρτέρουν, καὶ πᾶσαν προτεινομένην παρὰ τῶν Σουλιωτῶν συνθήκην ἀπέρριπτον ἀλαζονικῶς, λέγοντες τούτοις: Μὴ ὑπεραίρεσθε, διότι ἐνίκησατε ἐν τοῖς Λελόβοις ἓνα Σουλεϊμάν πασσᾶν, ἀνατολίτην ὄντα (β).

Ἐπὶ ἡμέρας εἰκοσιπέντε διήρκει ἡ σκηνὴ αὕτη, οὐδὲν ἐπιφέρουσα ἀποτέλεσμα, καὶ ἐντεῦθεν, ὥς «μὴ ἐφικνουμένης τῆς λεοντῆς, προσαπτέαν τὴν ἄλωπεκῆν» εἶδον οἱ Σουλιῶται καὶ σύμμαχοι. Ἐν μόνον ὑπῆρχε φρέαρ, ἐξ οὗ ὕδρευον οἱ Τοῦρκοι νυκτὸς, καὶ τοῦτο πλησίον τῆς εἰσόδου τοῦ ὀχυρώματος ἔκειτο, καλῶς ὑπερασπιζόμενον. Τρεῖς τῶν Σουλιωτῶν ἀνεδέχθησαν, ἵνα καταστήσωσιν αὐτὸ ἄχρηστον. Ἐν μιᾷ δὲ σκοτεινῇ νυκτὶ πλησιάσαντες πλαγίως τὸ ὀχύρωμα περὶ τοὺς πεντακοσίους, ἤρχησαν πυροβολοῦντες ἀδιακόπως κατ' αὐτοῦ καὶ ἀντιπερισπῶντες οὕτω τὴν προτοχὴν τῶν ἐχθρῶν· ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ οἱ τρεῖς στρατιῶται, ἡρέμα καὶ ἐπιτηδεύως προχωρήσαντες, ἔρριψαν ἐν τῷ φρέατι ἐν τριήμερον πτώμα τουρκικὸν καὶ δύο χοίρους μεθ' ὧν τῶν ἐντοσθίων, τετρασχίστους. Ἐκ τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν ἐτραυματίσθησαν, ἀλλ' ἐκτὸς κινδύνου, οἱ δύο. Καταμιανθέντος οὕτω τοῦ φρέατος, οἱ Τοῦρκοι ἤρξαντο τῇ ἐπιούσῃ καθυβρίζειν τοὺς πολιορκητάς, καὶ μάλιστα τοὺς συμμάχους Τουρ-

κάλθανους, ὡς ἀσεβεῖς καὶ ἀνάνδρους, διότι προσέφυγον εἰς μέσον τόσῳ ἐπαχθὲς καὶ τόσῳ ἀνάξιον στρατιωτῶν ἀνδρείων. Ἰδίῳς δὲ οὗτοι κατεταράχθησαν διὰ τὸ ῥίψιμον τῶν χοίρων, ὡς προσβάλλον τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν συνείδησιν. Τὰ τοιαῦτα συγκεχώρηνται ὑπὸ τῆς πολεμικῆς ἀνάγκης, ἀπεκρίνοντο αὐτοῖς οἱ πολιορκηταί, καὶ τὰ χεῖρω τούτων δοκιμάσετε ἐφεξῆς, ἐὰν μὴ ἀναχωρήσητε τάχιον. Οἱ πεφονευμένοι καὶ τετραυματισμένοι τῶν πολιορκουμένων ἠριθμοῦντο ἡδη ἱκανοί· τὰ φορτηγὰ αὐτῶν ζῶα ἐξέλιπον ἅπαντα, ὡς χρησιμεύσαντα πρὸς τροφήν τούτων· ἐκλείψαντος δὲ καὶ τοῦ ὕδατος, ἡναγκάσθησαν, ἵνα ζητήσωσι προθεσμίαν τριήμερον καὶ ὕδωρ. Ἐτοίμως ἐχορηγήθησαν ἅπαντα παρὰ τῶν πολιορκητῶν, καὶ κρέατα προσέτι. Ἐμπροθέσμως δὲ πέμψας ὁ Χουμὰν πασσᾶς πρεσβεῖαν τριμελῆ, ἐζήτησε δύο τινὰ, τὴν ἀναχώρησιν τῶν Γκέγκιδων μεθ' ὧν αὐτῶν τῶν πραγμάτων, καὶ τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων ζώων διὰ τὴν μετακόμισιν τούτων εἰς τὰ Ἰωάννινα. Οἱ Σουλιῶται ἀπεκρίθησαν, πρῶτον, ὅτι οὐδὲν ἕτερον, ἢ μόνον τὰ ὅπλα αὐτοῖς, συγχωροῦσιν, ἐννοοῦντες ὡς ἐξαιρούμενα τῆς κατηγορίας ταύτης τὰ τῶν πεφονευμένων καὶ τετραυματισμένων· δεύτερον, ὅτι προσδιορίζουσι τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν εἰς τὴν Ἄρταν καὶ οὐχὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα· τρίτον, ὅτι δίδουσι τὰ ἀνάλογα φορτηγὰ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τραυματίας· καὶ τέταρτον, ὅτι ἀπαιτοῦσι δέκα ὁμήρους ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀξιωματικῶν διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐφαρμογὴν τῶν συμπεφωνημένων. Κατηνγκασμένοι ἐκ τῆς δίψης οἱ Τοῦρκοι ἐκλιναν καὶ ἀπῆλθον εἰς τὴν Ἄρταν. Οἱ δὲ Σουλιῶται καὶ σύμμαχοι, ζημιωθέντες ἐν τῇ πολιορκίᾳ αὐτῇ τεσσαράκοντα δύο φονευθέντας καὶ πληγωθέντας, κατηδάφισαν τὰ ὀχυρώματα τῶν Βαριάδων.

Κατ' ἐκείνην τὴν ὥρην οἱ Τσάμιδες, παρὰβάντες τὴν συνθήκην τῆς Γλυκῆς, κατέλαβον χίλιοι περίπου χωρία τινὰ τῆς Λάμαρης, ὑπαγόμενα ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Σουλιωτῶν, καὶ κατέστρεψαν μέρος αὐτῶν. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Μάρκος Βότσαρης, παραιτηθεὶς τότε τοῦ περὶ Καλαρρυτιῶν καὶ Συρῆρακου σχεδίου, ἔδραμε πρὸς τοὺς Βαριάδας· μέρος δὲ ἄλλο Σουλιωτῶν ἐξεστράτευσεν κατὰ τινος σώματος τῶν Τσάμιδων, καὶ ἐν τῇ Καστροσυκιᾷ αὐτοὺς ἐπολιορκήσεν. Στενοχωρηθέντες οὗτοι ἔγραψαν τῷ Χουρσὴτ πασσᾶ καὶ τοῖς οἰκείοις αὐτῶν, ἐπικαλούμενοι βοήθειαν. Οἱ Σουλιῶται συλλαβόντες τὰ γράμματα ἐπέστρεψαν τοῖς ἰδίοις, φυλάζαντες μόνως τὰς σφραγίδας τούτων (α).

Ἀπελπισθέντες ἐντεῦθεν ἐκεῖνοι ἐζήτησαν συμβιβασμὸν, κατηγοροῦντες αὐτοὶ ἑαυτῶν ὡς ἐπιόρκων. Οἱ δὲ Σουλιῶται οὐδόλως μνησικακήσαντες, ἀπέπεμψαν ἅπαντας εἰς τὴν Πρέβεζαν ἀόπλους, ὅπου ἤρνηθη τὴν εἴσοδον αὐτῶν ὁ τότε διοικητὴς Βεκήρ Τσογαδόρος, ἵνα μὴ λαφυραγωγήσῃσι τὴν πόλιν. Ἐκεῖθεν δ' οὗτοι διεπέρασαν εἰς τὴν Πάργαν, καὶ ἀπαράδεκτοι γενόμενοι καὶ ἐν τῇ πόλει αὐτῇ, ἐδοκίμασαν τὰ πάνδεινα διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων καὶ τὰς ἀσθενείας, ἔξω μένοντες.

Ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐτομολίαν τοῦ Σιλιχτάρ Πόττα ἀνησυχοῦν κατὰ πολὺ τὸν Ἀλῆ πασσᾶν καὶ αἱ περιστροφαὶ τῶν Σουλιωτῶν, ὥς μὴ ὑπισχνόμεναι ὀριστικόν τι ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποτελεσμα. Ἐνεκα μὲν τῆς διαγωγῆς τοῦ πρώτου, ὁ τόσῳ φιλύποπτος οὗτος ἀνὴρ ἤρξατο ὑπονοεῖν ἐπὶ ἀσταθείᾳ καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ μάλιστα τὸν Ταχέρ Ἀμπάζην, ὡς γνωρίζων πρὸ πάντων, ὅτι, «τοῦ χρυσοῦ λαλοῦντος, » πᾶς λόγος παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς ἀπρακτός ἐστιν· ἔνεκα δὲ τῆς τῶν Σουλιωτῶν, κατήντησε καὶ μέχρις ἀπελπισίας, εἰ καὶ ἐζήτει παρ' αὐτῶν τὰ ἀδύνατα.

Τῆς μεγάλης ταύτης ἀπελπισίας αὐτοῦ ἀπόδειξιν ἔδωκεν ὁ Ἀλῆ πασσᾶς διὰ τῆς ἀποστολῆς, ἣν ἐνήργησε τῇ 20 ἰουλίου πρὸς τινα ἐξωτερικὰ πρόσωπα, τὸν Ἰωάννην λέγομεν Καποδίστριαν, τὸν Ἰωάννην Καρατσᾶν, τὸν μητροπολίτην Ἰγνάτιον καὶ τὸν Ἰωάννην Βλασσόπουλον. Ἀντὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὠνειροπόλει ἥδη ἐξωτερικὴν συνδρομὴν σωτηρίας, πραγματικῶς ἀνεμώλια βάζων· γράφων δὲ διὰ μυστικῶν στοιχείων ἐζητεῖτο, ὅπως «τῷ ἀροισθῇ ὁ λίγος τόπος» καὶ ὑπισχνεῖτο ἀποζημίωσιν ἐκ δεκαπέντε ἑκατομμυρίων ὑπισχνεῖτο ἐπὶ τούτοις, ὅτι ἐξερχόμενος τοῦ φρουρίου στήσει τὸ ὄριον τοῦ πολέμου ἐν τῷ Βαρδαρίῳ τῆς Μακεδονίας (τῷ Ἀξιῷ ποταμῷ), ἐὰν μὴ δυνηθῇ ἄλλως αὐτὴν τοῦ σουλτάνου τὴν ἐκθρόνισιν. Τὴν ἀποστολὴν ταύτην ἀνέθετο τῷ Κούστα Μάκῳ, ἐπιφορτισθέντι συγχρόνως τὴν πρὸς τὸν Καποδίστριαν διαβεβαίωσιν, ὅτι ὁ Ἀλῆ πασσᾶς ἐστὶν Ἕλλην Χριστιανὸς, οὐδ' ἐπιθυμεῖ πλέον ἰδεῖν πρόσωπον Μωχάμεθ: «*ροῦρι Μουχαμέτι μὸσε πάσα*».

Εἰς τὸ Σούλιον φθάσας ὁ Κούστα Μάκος, ἔδωκε καὶ συστατικὴν πρὸς τὸν Μάρκον Βότσαρην ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ (α) καὶ μυστικὴν πρὸς αὐτὸν ὁδηγίαν περὶ τοῦ φόνου τοῦ Ταχέρ Ἀμπάζη καὶ Ἄγο Μουχουρδάρη ἐν πάσῃ περιπτώσει, καθ' ἣν οὗτοι δώσωσιν ὑ-

πόνοιαν αὐτομολίας. Περὶ αὐτῆς δὲ ὁ μὲν Μάρκος συνεφώνησεν, ὁ δὲ Νότης ἠναντιώθη προβάλλων τὰ μεταξὺ αὐτῶν ὅρκια. Ὁ Κούστας δὲ προχωρήσας διὰ τῆς Ῥινιάσσης, τοῦ Χελοδιβάρου, τῆς Πούντας καὶ τοῦ Μοναστηρίου τῶν Ἀνακτορίων, συνέτυχεν ἐν τῷ Μεσολογγίῳ τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, φθάσαντα ἐκεῖ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν. Ματαία ἦτο βεβαίως ἡ περαιτέρω προχώρησις αὐτοῦ εἰς τὴν Πίσσαν τῆς Ἰταλίας· καὶ ὁρθῶς ποιῶν ὁ Μαυροκορδάτος, τοῦτον μὲν ἔπεισεν, ὅπως ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια, τῷ δὲ Ἀλῇ πασσᾶ ἔγραψε διὰ μυστικοῦ ἀλφαβήτου, βεβαιῶν μὲν αὐτὸν περὶ τῆς ἀσφαλοῦς διευθύνσεως τῶν γραμμάτων εἰς τὰ οἰκεία μέρη, ἐνθαῤῥύνων δὲ διὰ τῆς ἀφεικτοῦ ἐσομένης ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου περὶ τῆς λύσεως τῆς πολιορκίας, καὶ συμβουλεύων ἐπὶ τέλους, ὅπως ἐπιμένη γενναῖος καὶ ὑπομένη καρτερόψυχος, ἀναμφίβολον ἔχων τὴν ὀλίγωρον αὐτοῦ ἔξοδον. Διὰ τοιούτων ἐφοδιασθεὶς ἀπαντήσεων παρὰ τε τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Ἀλεξίου Νούτσου, εὐρεθέντος ἐπίσης ἐν τῷ Μεσολογγίῳ, ὁ Κούστα Μάρκος ἐπανέκαμψεν εἰς τὸ Σούλιον· ἀλλὰ γνωρίσας τὰ πράγματα «*ρωμαῖκα*» ὥς ἔλεγον τότε, καὶ οὐχὶ ἀληπασσιῶν, ἀπέφυγε τὴν εἰς τὸ φρούριον τῆς λίμνης ἐπάνοδον αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἀλῇ πασσᾶς ἀνυπόμονος γενόμενος ἕνεκα τῆς πολλῆς βραδύτητος, ὠδήγει αὐτὸν γράφων τῇ Ὡ σептемвриου : «*... Καὶ καὶ καταλαμβάνεις, ὁποῦ δὲν ἡμπορεῖς νὰ ἐλθῇς, βάλε ὅλην σου τὴν ἐπιμέλειαν καὶ σήκωσέ με τὰ σουρέτια ἀπὸ τὰ γράμματα, ὅπου νὰ ἦναι ἀπαράλληλα, χωρὶς νὰ ἀλησμονήσῃς κατένα ἄργιν. Ὅμως γράψε με καὶ ἐσὺ εἰς πλάτος ἐκεῖνο, ὅπου ἀπὸ τὸ μέρος σου ἐκατάλαβες . . καὶ κατένα ἄλλο νέον ἀπ' αὐτοῦ. .*» Ὁ Κούστας ἀπέστειλε τὰ ἀντίγραφα τῶν γραμμάτων Μαυροκορδάτου καὶ Νούτσου, συλληφθέντα παρὰ τοῦ Χουρσήτ πασσᾶ, καὶ ἀφιέρωσεν ἕκτοτε ἑαυτὸν τῷ ἑλληνικῷ ἀγῶνι.

Ἐγνώρισεν ἄρα ὁ Ἀλῇ πασσᾶς τὴν ἀπάτην καὶ τὸν περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ γινόμενον περίγελων τῶν ἄλλων ; Βεβαίως. Καὶ, ἐὰν ἠκολούθει πολιορκούμενος ἐπὶ ἱκανοὺς ἔτι μῆνας, ἦτο ἄρα ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας αὐτοῦ θελήσεως τοῦτο, ἡ ἔργον τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς ἀποκρούσεως τοῦ Χουρσήτ πασσᾶ πρὸς πᾶσαν αὐτοῦ πρότασιν ἄλλην καὶ ὑπόσχεσιν, ἀφορῶσαν τὴν κατάκυσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ; Μεγάλως ὁμολογητέον χάριτας τῇ τύχῃ, διότι καὶ σουλτάνος Μωχμὺτ καὶ ἀρχιστράτηγος Χουρσήτ πασσᾶς ὑπῆρχον τότε οἱ μᾶλλον ἐγώϊσταί καὶ ἐπίμονοι. Ἄλλως ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐκινδύνευε

τὰ ἔσχατα ἐν αὐτοῖς τοῖς σπαργάνοις, ἀμνηστευομένου τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ.

Καὶ τὸ Σουλίου, καθὼς καὶ ἡ Ἑλλάς ἅπασα, συνέλαβεν ἐν τῇ καταβάσει τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου τὰς ἀγαθωτέρας ἐλπίδας, καὶ πρὸς αὐτὸν, ὡς ἡγεμόνα τῶν ὅλων πραγμάτων, ἀπετάθη κατὰ τὸν ἰούλιον διὰ πρεσβείας συνισταμένης παρὰ τοῦ Γεωργίου Λ. Ζέρβα καὶ Χρήστου Φωτομάρα. Συγχρόνως δὲ ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, ὡς τὸν γνωστότερον ὁπλαρχηγὸν τῆς Πελοποννήσου. Βεβαιοῦν δὲ, ὡς ἂν ἦτο ἀνάγκη τις, ἑαυτὸ μέρος ἀναπόσπαστον τῆς ὅλης ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐπεκαλεῖτο τὴν ἀποστολὴν δυνάμειος θαλασσίας κατὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀλῆ βεγῆν τουρκικοῦ στολίσκου καὶ τὴν προμήθειαν πολεμοφοδίων. Οὔτε χρήματα, οὔτε τρόφιμα ἐζήτει· καί, ἂν ὁ Ἀλῆ πασσᾶς εἶχεν αὐτὸ ἐφωδιασμένον ἐκ πολεμοφοδίων, ἢ τοσαύτη ὅμως κατανάλωσις ἐπὶ ἓν ἔτος σχεδὸν ἀπῆτει, ἂν οὐχὶ τὴν ἀναπλήρωσιν, τοῦλάχιστον τὴν μερικὴν συμπλήρωσιν τούτων. Ἐν τοσούτῳ ὑπεδέχθη ἐν τοῖς Τρικορύφοις ἡ πρεσβεία μετὰ χαρᾶς μεγάλης, διότι κατὰ πρῶτον ἤδη συνεκινῶνουν καὶ προσωπικῶς οἱ ἐπαναστάται Σουλιῶται μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν Πελοποννησίων. Τί ἡδύναντο ὅμως καὶ Ὑψηλάντης καὶ Πελοποννήσιοι, αὐτοὶ πρῶτοι ἔχοντες ἀνάγκην, ὅσων οἱ Σουλιῶται ἐπεκαλοῦντο; Ἀνεβλήθησαν διὰ τοῦτο τὰ πάντα μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Τριπόλεως, καὶ ἡ πρεσβεία ἐπεστρεψεν ἄπρακτος μὲν, ἀλλὰ πλήρης ἐλπίδων, διότι μεγάλας ἔλαβεν ὑποσχέσεις καὶ αὐτοῖς ὅμμασιν εἶδε τὴν συστηματικὴν τῆς ἐπαναστάσεως πορείαν.

Μετ' οὐ πολὺ ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Σουλίου καὶ ὁ Ῥοκάς διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, καὶ τὴν ἰδίαν ἔλαβε καὶ ἡ ἀποστολὴ τούτου ἔκβασιν. Τότε ὁ Ὑψηλάντης ἔγραψε (τῇ 23 αὐγούστου) ἐπιστολὴν κοινὴν πρὸς τοὺς συμμάχους Τουρκαλβανοὺς Τόσκιδας, δι' ἧς διαβεβαιῶν τὴν ἀποστολὴν ἑαυτοῦ καὶ τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐπῆναι μὲν αὐτοὺς ὡς συμμαχοῦντας ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ φιλοῦντας τὴν ἐλευθερίαν, ὡμολόγει δὲ τὸν Ἀλῆ πασσᾶν σύμμαχον τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑπισχνεῖτο αὐτοῖς ἐν καιρῷ ἀνταμοιβὰς καὶ τιμὰς τὰς δεούσας (α). Τοιούτου πνεύματος ἐπιστολὴ ἦτο βεβαίως ἀναρμοδία ἐν τῇ περιστάσει ἐκείνῃ, καὶ ἄπορον μένει, ὅποιοι τὸν Ὑψηλάντην ἐκίνησαν λόγοι, ὅπως ἐξηγηθῇ τόσῳ καθαρῶς πρὸ ὀλίγου μὲν πρὸς τοὺς Τσάμιδας, ἤδη δὲ πρὸς τοὺς Τόσκιδας. Ἀληθῶς; ἢ εἰλικρινεῖα συνίστησι τὴν ἠθικὴν ἐνὸς ἀνθρώπου ἄλλ', ὅτε τὰ πράγματα ἐ-

Θιάζον λόγῳ σωτηρίας κοινῇ, ἐξηγήσεις τοιαῦται, καὶ ἐπίσημοι μάλιστα, παρέλουν τὴν τόσῳ φρονίμην, ἐπιτηδεῖαν καὶ πατριωτικὴν τακτικὴν τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν ἄλλων. Ἄλλως δ' εἰπεῖν, αὐτὴν ἐπ' ἀκριβὲς ἐζήτουν οἱ σουλτανικοὶ τὴν ἐπίσημον ὁμολογίαν, ἵνα ἐκβάλωσι τοὺς συμμάχους Τουρκολιβανούς τὸ ταχύτερον ἀπὸ τῆς τόσῳ παχυλῆς ἀπάτης.

Τὸ μοναστήριον τῆς Ῥαψίνης, χωρίου ἀπέχοντος τῶν Ἰωαννίνων δύο ὥρας, κατεῖχετο παρὰ τοῦ Ἰσμαήλ πασσᾶ. Πολιορκηθεὶς οὗτος ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἐν δεινῇ εὐρεθείς καταστάσει, περιέπαιζεν, ὅπως ἐξαγοράσεται καιρὸν τινα, καὶ τούτους καὶ τοὺς συμμάχους διὰ τοῦ ἀκολουθίου τρόπου. Ἀποστείλας Δερβῆς Χασάνην τινά, πρεσβεύοντα περὶ συμβιβασμοῦ, ὑπισχνεῖτο, ἵνα ἐνεργήσῃ παρὰ τῷ Χουρσὴτ πασσᾶ ταῦτα : *ἌΟ μὲν Χουσεὴν πασσᾶς γὰρ μέγλη διοικητῆς » τῶν Ἰωαννίνων μετὰ ἐξήκοντα μόρων· ὁ δὲ γέρον Ἀλῆ πασσᾶς » γὰρ ἡσυχάσῃ εἰς τὴν πατρίδα του τὸ Τεπελέρι μετὰ τῆς λοιπῆς οἰκογενείας του*. Πραδόξως ἐπιστεύθη πρότασις τοιαύτη, καὶ ὠνομάσθη μάλιστα ἡ πρὸς τὸν Ἀλῆ πασσᾶν πρεσβεία, συντεθεῖσα παρὰ τοῦ Κίτσου Κ. Σουλιώτου, τοῦ Ταχῆρ Ἀμπάζη καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Δερβῆς Χασάνου. Ἀλλ', ἀνακαλυφθέντος κατόπι τοῦ δόλου, ἀπεσύρθησαν τὰ μέρη εἰς τὰ ἴδια, ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη καὶ ἀπληπισμένος ὁ Ἰσμαήλ πασσᾶς ὥρμησε καὶ διεσώθη εἰς τὴν Ἄρταν. Ὁ Νότης Βότσαρης καὶ οἱ σύμμαχοι περὶ τοὺς χιλίους ἐκίνησαν τότε ταχυπορήσαντες, ἵνα προκαταλάβωσι τὸ στενόν· ἀλλ' ἀπέτυχον, προδιαβάντος ἐκεῖνου. Ἐπιστρέφοντες δὲ συνήντησαν καθ' ὁδὸν πεντήκοντα καὶ τριακοσίους ἵππεῖς διευθυνομένους εἰς Ἄρταν, ἐξ ὧν πολλοὺς ἐθανάτωσαν, πεντήκοντα ῥηχμάλωτευσαν, καὶ ὅπλα καὶ ἵππους ἱκανῆς ποσότητος ἐλαφυραγώγησαν, τῶν λοιπῶν διωχθέντων καὶ διασωθέντων μόλις εἰς τὸ Χανόπουλον. Μετὰ δὲ τὸ συμβᾶν τοῦτο, ὅτε ὁ Ἰσμαήλ πασσᾶς ἐπανεκάμπτειν εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐπὶ κεφαλῇς χιλίων διακοσίων ἱππέων καὶ πεζῶν, τότε ἐνεδρεύσαντες αὐτὸν οἱ Σουλιῶται ἐν ταῖς δυναταῖς θέσεσι τοῦ χωρίου Κομτσάδες, ἐπολέμησαν ἐπὶ ἑξ ὥρας καὶ μετὰ ἱκανὴν ζημίαν ἐβίασαν, ὅπως ὀπισθοδρομήσῃ καὶ πάλιν εἰς Ἄρταν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Λάμαρης Σουλιῶται προσχώρησαν στρατοπεδεύσαντες ἐν τῷ χωρίῳ Πλέσσα, μακρυνομένῳ τοῦ γενικοῦ στρατοπέδου τῶν Τούρκων ἐπὶ πέντε ὥρας. Ἐ-

σκοπευον, ὅπως φέρωσιν ἐκεῖθεν ἀντιπερισπασμούς κατ' αὐτοῦ μεγάλους. Ἐπικαλεσθέντες ὅμως παρὰ τοῦ Γώστου καὶ Κουταλῖδα, ὁπλαρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως τότε ἐπαρχίας τῆς Τσουμέρκας, περιεχομένης ἐν τῇ παλαιᾷ Ἀθαμανίᾳ ἢ Ἀπεραντίᾳ, εἶδον ἀναγκαιοτέραν τὴν προσοχὴν αὐτῶν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, καὶ ἐβοήθησαν ἀμέσως ὁ Μάρκος Βότσαρης, Κίτσος Τσαβέλλας, Δράκος καὶ Λάμπρος Σουλιώτης. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν δὲ ἐπλησίασαν οὗτοι παρὰ τῇ Πλάκᾳ, ἣν κατεῖχον Ἀλβανοὶ ὑπὸ τὸν Βεκοῦτ Γαρδίκην, καὶ ἐβοήθει, ἀποσταλεῖς παρὰ τοῦ Χουρσῆτ πασσᾶ μετὰ τετρακισχιλίων Γκέγκιδων καὶ Χαλδούpidων, ὁ Τοπάλ Ἀλῆ πασσᾶς. Ὅλοι οὗτοι ἐπολεμοῦντο ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας παρὰ τῶν νικητῶν τοῦ Θυάμου Αἰτωλοακαρνάνων, ἐκ μόνων περὶ τοὺς τετρακοσίους συνισταμένων. Ὁ Μάρκος θέλων, κατὰ τὸ σύστημα αὐτοῦ, συνοπτικὰς τὰς μάχας δι' ἀποφασιστικῶν ἐπιθέσεων, ἐσχεδίασε τότε, ὅπως ἐπιπέσῃ καὶ Σουλιῶται καὶ Αἰτωλοακαρνάνες συγχρόνως κατ' αὐτοῦ τοῦ κέντρου τῶν πολεμίων. Οὕτω πρῶτος οὗτος κατὰ τὴν νύκτα τῆς 29 ἰουλίου ἐβρίφθη μετὰ ἑκατὸν εἰκοσιπέντε ὄλων, καὶ διεσκόρπισε τοὺς πολεμίους ἐξημιωμένους ὑπεράνω τῶν διακοσίων. Ἡ ἔφοδος ἐγένετο ἥρωϊκῇ, καὶ αἵματωδεστέρᾳ ἀπέβαινε, εἰ μὴ ἐπληγόνετο ὁ Μάρκος, ἐπιστρέψας εἰς τὸ Σούλιον πρὸς θεραπείαν. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἔπεσον τότε μόνοι τέσσαρες, καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ δύο θανατωθέντες παρὰ τῶν ἰδίων Ἑλλήνων, ὥς λησμονήσαντες τὸ σύνθημα «Σπαθὶ Τουφέκι».

Μετὰ τὴν ἔφοδον ταύτην τῆς Πλάκας οἱ μὲν Ἀκαρνανοαἰτωλοὶ μετέβησαν εἰς Τσουμέρκαν, οἱ δὲ Σουλιῶται καὶ σύμμαχοι, ὥς καὶ οἱ ἐν τῇ Πλέσσᾳ, διηυθύνθησαν κατὰ τοῦ Τόσκεσι. Ἐκ τούτου λαβὼν εὐκαιρίαν ὁ Τοπάλ Ἀλῆ πασσᾶς ἐπανεκυρίευσε τὴν Πλάκαν, καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τῆς Τσουμέρκας ἔκαυσε τὰ χωρία Κομοδίτσαν, Ῥαφτανέους, Μελισουργοὺς, Ἀγναντα, Πράμαντα, Μετόχι καὶ μέρος τοῦ Σχορέτσαινα.

Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ καιρὸν ὁ Ἄγο Μουχουρδάρης, Τούσας Ζέρβας, Ταχὴρ Ἀμπάζης καὶ Νικόλαος Τσαβέλλας ἐνίκησαν διώξαντες τοὺς ἐν τῷ χωρίῳ Μοσπίνᾳ πολεμίους. Ἀνῆκε δὲ ἡ Μοσπίνα εἰς τὰ Κούρεντα, τὴν μεγαλητέραν ὄντα ἐκ τῶν τεσσάρων περιοχῶν τῶν Ἰωαννίνων. Ἀλλ', ἐπειδὴ τὸ χωρίον τοῦτο ἀπείχε δῖωρον τοῦ γενικοῦ τῶν Ἰωαννίνων στρατοπέδου, δύναμις ἑτέρα δεκακισχιλίων ἐπιτεσοῦσα ἀμέσως ἐνίκησε τούτους καὶ καταδίωξε, μόλις διασωθέντας ἐν ταῖς ὀχυράϊς θέσεσι τοῦ Πλέσσα (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

(Συνέχεια τῶν νησιωτικῶν (α).

Σάμος.

Κατὰ πρώτης τῆς Σάμου προσήλωσεν ὁ σουλτάνος τὴν προσοχὴν ἑαυτοῦ, μετὰ τὰ ἐν Λέσβῳ συμβάντα καὶ τὴν ἐπανάπλευσιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐντὸς τοῦ στομίου καὶ τῶν φρουρίων τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐξ αἰτίας τοιαύτης.

Διάφορον, ὡς γνωστὸν, καὶ ἐξαιρετικὴν κατάστασιν ἔφερον εἶναι τῶν κινήθεισῶν νήσων. Αἱ μὲν αὐτῶν ἦσαν ναυσίβιοι, ὧν πρῶτιςται ἡ Ὑδρα, Πέτσαι καὶ Ψαρά· αἱ δὲ πεζομάχοι, ὡς ἡ Κρήτη καὶ Σάμος· αἱ δὲ πλεῖσται, καὶ διὰ τὸν ὀλίγον πληθυσμὸν καὶ διὰ τὴν παντελῆ στέρησιν ναυτικοῦ, οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἄλλο ἴδιον πλεονέκτημα εἶχον. Ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν τριῶν τούτων κατηγοριῶν ἀνήκουσα ἡ Σάμος, ἀνεδείχθη ἀξία ἐκυτῆς καὶ τῶν κοινῶν ἐλπίδων διὰ τὸν τριπλοῦν λόγον· πρῶτον, διότι οὔτε κατελήφθη ἐγκκρίως ὑπὸ στρατοῦ πολεμίου, οὔτε ἔφερεν ἐντὸς κατοίκους Τούρκους καὶ φρούρια, ὡς ἡ Κρήτη, ἡ Ῥόδος, ἡ Εὐβοία, ἡ Κύπρος καὶ ἄλλαι· δεύτερον, διότι συνετέθη εὐθὺς ὑπὸ ἓνα πολιτικὸν ἐνταυτῷ καὶ στρατιωτικὸν ἀρχηγόν, τὸν Λυκοῦργον Λογοθέτην· καὶ τρίτον, διότι ὑπῆρχε γεωγραφικῶς ἐν δεξιωτάτῃ θέσει. Ὡς τοιοῦτοι οἱ Σάμιοι, ἀνδρεῖοι καὶ τολμηροί, ἀλλεπαλλήλους κατὰ τῶν βαρβάρων τῶν ἀπέναντι παραλίων καὶ τῶν ἐνδοτέρων ἔτι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μετῆρχοντο τὰς ἐπιδρομὰς, ληϊζόμενοι καὶ καταλυμαίνόμενοι τὴν χώραν· οὐδ' ἀπίθανον ἦτο, ὅτι, τοῦ χρόνου προϊόντος, κατάρθωνον, ὥς ποτε οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν Κύμωνα, τὸν ἐντὸς Ἄλως καὶ Κυανέων περιορισμὸν τούτων.

Κατὰ πολὺ ἐδοθήθησε τοῖς Σαμίοις μία ἄλλη περίπτωσις. Οἷας ἀλλαχοῦ, κηρυχθείσης τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἔπραττον οἱ Τούρκοι κακουργίας κατὰ τῶν ὑποδούλων καὶ ἀδυνάτων Χριστιανῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ ὅλας τὰς παραλίους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀδιακρίτως ἐφόνευον, διήρπαζον, ἠτίμαζον καὶ πᾶν, ὅτι ἂν ὑποθέσῃ τις, κακὸν μετῆρχοντο διὰ πάσης βαρβαρότητος καὶ ἀσυνειδησίας. Τὴν ἀθλι-

στάτην ταύτην κατάστασιν μὴ ὑποφέροντες ἄλλοι τε καὶ οἱ παρεπιδημοῦντες Κρήτες ἐν τοῖς χωρίοις Γέροντα, Καλαμπέσι, Σώκια καὶ λοιποῖς, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη τοῦ Τσαγκλίου, καὶ ἐκεῖθεν μεταβάντες εἰς Σάμον, ἐχρησίμευσαν ὥς ὁδηγοὶ τῶν σαμιακῶν ἐπιδρομῶν, διότι καὶ ἀνδρεῖοι ἦσαν καὶ κάλλιστα τὰς τοποθεσίας ἐγνώριζον. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐδαινώθησαν αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται, ὥστε οἱ Τοῦρκοι, οὐδόλως ἀντέχοντες εἰς αὐτάς, ἀπεμακρύνθησαν τῶν παραλίων, μὴ παύοντες τοῦ ἐκθέτειν πρὸς τὸν σουλτάνον τὰ δεινὰ ταῦτα, καὶ ἐπανειλημμένως ἐπικαλοῦμενοι τὴν θεραπείαν τοῦ πράγματος. Λέγεται δὲ, ὅτι ὁ σουλτάνος, ζητήσας χάρτην γεωγραφικὸν καὶ ἰδὼν ἐπ' αὐτοῦ τὸ σμικρότατον σημεῖον, δι' οὗ παρίστατο ἡ Σάμος, εἶπεν ἀπορῶν: «*Αὐτὸ τὸ ρησιδίον ἐνοχλεῖ τόσῳ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ μεγάλου κράτους μου; Ἐντροπή!*» (Αἶπ!). Λέγεται προσέτι, ὅτι παρατηρήσας τὴν σμικροτάτην ἀπόστασιν, τὴν διαχωρίζουσαν τὴν Σάμον ἀπὸ τῆς Ἀσίας, λεγομένην δὲ «*Ντάρ μπογάζ*» (Μικρὸν στόμιον), διέταξεν ἐντόνως, ἵν' ἀποχώσωσι ταύτης τὸ στενώτερον μέρος διὰ διαφόρων ὑλῶν καὶ δικθὰτὸν καταστήσωσι κατὰ τῆς νήσου· ἀλλ' ἀπέτυχεν ἡ ἐπιχείρησις αὕτη διὰ τὴν μεγάλην ὀρμὴν τοῦ ρεύματος καὶ μεθ' ὅλας τὰς καταβληθείσας προσπάθειας.

Τοιαύτη πραγμάτων κατάστασις γενικώτερα συνεπέφερε καὶ δεινότερα ἀποτελέσματα. Παρὰ τὴν γινομένην ἐρήμωσιν τοῦ τόπου, οἱ Ἀσιανοὶ Τοῦρκοι, τοιοῦτον ἔχοντες παράπλευρον ἐχθρὸν, ἀδύνατοι καθίσταντο πρὸς ἐκστρατείας ἀπωτέρας κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Συνέβαινε παρ' αὐτοῖς ἕνεκα τῶν Σαμίων, ὅ,τι καὶ παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς τῆς Ἠπείρου ἕνεκα τῶν Σουλιωτῶν. Καὶ τὴν αἰτίαν ἄρα καὶ τὴν αἰσχύνην τοῦ διπλοῦ τούτου κακοῦ ἐκδικούμενος ὁ σουλτάνος Μαχμούτ, ἀνέστειλε μὲν τὸν πρῶτον σκοπὸν τῆς συγκεντρώσεως τῶν Ἀσιανῶν στρατῶν, διέταξε δὲ καὶ τούτων τὴν ἀπόβασιν καὶ τοῦ στόλου τὴν ἐκπλευσιν κατὰ τῆς Σάμου. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' ἐκάχλαζεν ἡ ἀγανάκτησις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ὥστε ἐπέτρεψε τὸν ἐν γένει μὲν φόνον παντὸς ὑπερβαίνοντος τὰ ὀκτὼ ἔτη Σαμίου, τὴν ἐν γένει δὲ περιτομὴν τῶν μέχρις ὀκταετίας ἀρβένων, καὶ ἐπὶ τέλους τὸν ἀνδραποδισμόν παντὸς τοῦ θήλεως. Τί δὲ πλέον ἢ ἔλαττον ἐπεθύμει ἡ ἄκρατος αἰμοδιψία, ὁ ἀπεριόριστος φανατισμὸς καὶ ἡ ἀκατάσχετος πλεονεξία στρατοῦ βαρβαρίου;

Γενικώτερον δὲ, ὡς πρὸς τὸ Λιγαῖον ἐν ἐκ τῶν δύο ὑπῆρχε παρὰ

τοῖς Τούρκοις ἀρμόδιον σχέδιον πολέμου· ἡ ἄμεινος καταπολέμησις καὶ καταστροφή τῶν ναυτικῶν νήσων, ὡς συνεπύγρυσα ἀναπόφρευκτον τὴν ἀπόλεμον ὑποταγὴν ὅλων τῶν ἄλλων νήσων· ἡ καθυπόταξις τῶν λοιπῶν νήσων, καὶ μάλιστα τῶν μεγαλητέρων, ὡς διακόπτουσα τὰς πτέρυγας τῶν ναυτικῶν νήσων καὶ μεμονωμένας καθιστώσα ταύτας. Καθ' ἃ δὲ ἀπέδειξαν τὰ πράγματα, προετιμήθη παρὰ τῶν Τούρκων τὸ δεύτερον, ὡς τὸ εὐχερέστερον· προστεθέντων δὲ καὶ τῶν λόγων, ὅσους ἀνωτέρω εἵπομεν, ἀπεφασίσθη πρώτη ἡ προσβολὴ κατὰ τῆς Σάμου.

Ὁ ἐναντίον αὐτῆς προσδιορισθεὶς στρατὸς ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἐλέζογλου, διοικητοῦ ἢ τοπάρχου τῆς Νέας Ἐφέσου (Κουσαδασίου). Μίγμα ὦν ὡσεπιπολὺ ἐξ ὅλων τῶν ἀγριωτέρων καὶ πονηροτέρων Τούρκων, ἐτοποθετήθη οὗτος ἐν τῷ χωρίῳ Τσαγκλί ἀπέναντι τῆς Σάμου, μυρίας διαπράξας κακουργίας ἐν τοῖς τόποις, οὓς διῆλθε. Ὅτε δὲ ἤθελεν ἔτι, ἵνα κατὰ πρῶτον σφάξῃ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Νέας Ἐφέσου, λόγῳ μὲν ζήλου καὶ ἀνάγκης, κυρίως δὲ ἕνεκα διαρπαγῆς καὶ αἰχμαλωτισμοῦ, καθ' ἃ συνέβη καὶ ἐν Κυδωνίαις, ὁ Ἐλέζογλος ἀποτρέπων αὐτοὺς παρετήρει : « *Τί ἐπιδείκνυσθε κατὰ τῶν ὁσίων ραγιαδῶν, οἵτινες τρέφουσιν ἡμᾶς ἐργαζόμενοι ; ἰδοὺ ἡ Σάμος ! Ἐκεῖ οἱ ἀληθεῖς Μουσουλμάνοι καὶ οἱ γεγναῖοι στρατιῶται φαίνονται. Κατ' αὐτῆς μόνης διωρίσθητε, καὶ οὐχὶ κατὰ τῶν ἡσύχων ραγιαδῶν* » καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τῇ 3 ἰουλίου, ἡμέρᾳ κυριακῇ, ἐφάνη κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Σάμον ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὑποναύαρχον Καρᾶ-Ἀλῆν· συνέκειτο δ' ἐκ νηῶν τριακονταεξ, ἐν αἷς τέσσαρα δίκροτα καὶ ἑξ μονόκροτα πρώτης τάξεως διεκρίνοντο. Ἀφ' οὗ κατὰ τὸ Δραγασάκιον ἐγένετο ἡ κρίσις τοῦ κινήματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, καὶ ἔλειψαν οὕτω οἱ μεγάλοι ἐκεῖθεν φόβοι, ὁ σουλτάνος ἠδύνατο πλέον τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος διάθεσιν πλειοτέρου, ἢ πρότερον, στόλου.

Πλησίον τῆς Σάμου συνέλαβεν ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς πλοιάριον Σάμιον κρατήσας δὲ τοὺς ἐν αὐτῷ δύο υἱοὺς τοῦ πλοιάρχου, ἐπεμψε τοῦτο γρχιματοφόρον πρὸς τοὺς Σαμίους, καὶ ὀνομαστὶ πρὸς τοὺς πρώην προεστῶτας Ἐμμανουὴλ Στεφάνου καὶ Κωνσταντῖνον Μαραθοκαμπήτην, προσκαλῶν αὐτοὺς, ἵνα ὑποταγῶσιν εὐθὺς δεχόμενοι διοικητὴν καὶ κριτὴν (ἄγαν καὶ καδδῆν), ἐὰν μὴ θέλωσιν ἄλλως τὴν καταστροφὴν ἑαυτῶν καὶ τὸν ὄλεθρον τῆς νήσου (α). Οὐδεμίαν οἱ Σάμιοι ἀ-

κράσιν ἔδωκαν· ἀλλὰ, καὶ ἂν ἤκροϋντο, ἡ τύχη ἄρα αὐτῶν διάφορος ἦθελεν εἶσθαι τῆς τῶν Κυδωνιέων πρὸ ὀλίγου καὶ τῆς τῶν Χίων μετ' οὐ πολὺ; Ἀγκυροβολήσαντος δὲ τοῦ στόλου ἐν ταῖς Κολώναις, ἦτοι κατέμπροσθεν τῆς χώρας, περὶ τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, οἱ πολλοὶ ἐκ τοῦ λαοῦ, ἐν ταραχῇ μεγάλη γενόμενοι ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς πρωτοφανοῦς θεᾶς τοσοῦτου στόλου, ἔσπευσαν, ἵνα ἀσφαλίσωσι τὰ ἀδύνατα μέλη ἐν τοῖς ὄρεσι, τοῖς σπηλαίοις καὶ ταῖς πλησίον κειμέναις νήσοις· ἔτεροι δὲ προητοιμάζον δῶρα πρὸς τὸν στόλαρχον, ἵνα προσέλθῃ καὶ ὁμολογήσῃ τὴν ὑποταγὴν ἑαυτῶν, καὶ συγχρόνως συνεβούλευον τῷ λαῷ τὴν παράδοσιν τοῦ Λυκούργου πρὸς σωτηρίαν τῆς νήσου. Καὶ ταῦτα μὲν οὗτοι ἐποίουν καὶ ἐμελέτων. Ὁ δὲ Λυκούργος μετ' ἄκρας ταχύτητος κατεβίβασεν εἰς τὴν παραλίαν τὸ προοργανωθὲν στρατιωτικὸν σῶμα, ὅπως ἀντικρούσῃ τὴν ἐπιχειρησισομένην τοῦ ἐχθροῦ ἀπόβασιν· συγχρόνως δ' ἀπέστειλεν εἰς τὰ χωρία πρὸς στρατολογίαν, δεικνύων ἑαυτὸν παράδειγμα ἐπιμονῆς καὶ τόλμης. Οἱ ἔφοροι τῶν χωρίων μετ' ἴσης προθυμίας παρεσκεύαζον καὶ προσήνεγκον πάντα τὰ ἀναγκαῖα. Ὁ Λυκούργος τότε ὠμίλησε πρὸς τὸ στρατιωτικὸν σῶμα λόγον λίαν ἐνθαῤῥυντικόν. «Ὁ Θεὸς τῶν ὀνείρων, εἶπε τελευτῶν, εἶναι μαζή μας. Αὐτὸς θέλει πολεμήσει τοὺς ἐχθροὺς ὡς παντοδύναμος. Θὰ νικήσωμεν, καὶ θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ βραβευθῶσιν οἱ ἀγῶνές μας». Ἀποστείλας δὲ ταχύπλουν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον, κατέταξε τὸ στρατιωτικὸν σῶμα ἀπέναντι τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ εἰς ἄλλα διάφορα μέρη, καὶ δοὺς τὸ σύνθημα ἐπεσκέπτετο τὰς φυλακὰς καθ' ὅλην τὴν νύκτα.

Τῇ ἐπιούσῃ, ἅμα πρῶτῃ, ἤρξατο ὁ στόλος τηλεβολεῖν καθ' ὅλην τὴν παραλίαν, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κολωνῶν μέχρι τοῦ Τιγανίου ἐκτείνων αὐτοῦ τὴν γραμμὴν. Αἱ σφαῖραι καὶ τὰ πολύβολα προσέπιπτον χαλαζήδον ἐπὶ μίαν ὥραν, ὅτε ἐβιάσθησαν οἱ πολλοὶ τῶν περὶ τὸν Λυκούργον, ἵνα ἀποχωρήσωσιν οἱ μὲν ὀπισθεν τῶν παρακειμένων ἀποθηκῶν, οἱ δὲ μακρότερον. Ἐνθαῤῥυνθέντες ἐντεῦθεν οἱ Τοῦρκοι ἐκίνησαν ἐπὶ τῶν λεμβῶν ὑπὲρ τοὺς τετρακοσίους πρὸς ἀπόβασιν, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τινος Τοῦρκου Κρητὸς ὠμοστάτου, διοικητοῦ ἐνὸς μαρτίγου. Ὁ Λυκούργος, καίτοι καταληφθεὶς μετὰ μόνων τῶν πρώτων δύο χιλιαρχιῶν καὶ τινων ἀξιωματικῶν, ἐπέμενε διατάξας τούτους, ἵνα μηδεὶς ὑπερκύψῃς φανῇ τοῖς ἐχθροῖς, μηδὲ πυροβολήσῃ, μέχρις οὗ δώσῃ τὸ σημεῖον αὐτός. Ὅτε δὲ ἐπλησίαζον πλήρεις ὀπλιτῶν αἱ

λέμβοι, οἱ χιλιάρχοι Σταμάτιος Γεωργιάδης καὶ Ἑμμανουὴλ τῆς Μελαγχρινῆς, ὡς καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ Ἑμμανουὴλ Μαθιουδάκης, Χριστόδουλος Πασχάλης καὶ Πανταζῆς, διὰ τοσαύτης διηύθυνον εὐθυσκοπίας τὰς σφαίρας τῶν πέντε μικρῶν τηλεβόλων αὐτῶν, ὥστε αἱ πλείους ἐντὸς τῶν λεμβῶν ἐμπεσοῦσαι, ἐπαισθητὴν φθορὰν ἐπήνεγκον. Οἱ Τοῦρκοι ἐκπλαγέντες ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀντιστάσει διὰ τηλεβόλων, καὶ πολλοὺς ὑπονοήσαντες τοὺς ἐπὶ τῆς ὅλης παραλίας ἐνεδρεύοντας Σαμίους, ἀπεσύρθησαν, καὶ τοιοῦτῳ ἐματαιώθη τρόπῳ ἢ ἀπόθασιν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Ὁ στόλος περιωρίσθη τηλεβολῶν σφοδρῶς μέχρι τῆς ὥρας πέμπτης μετὰ μεσημβρίαν καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἔτι. Οἱ δ' ἀποχωρήσαντες ἐκ τῶν παραλίων στρατιῶται ἐπανῆλθον παρὰ τοῖς ἀξιωματικοῖς αὐτῶν, μετακαλεσθέντες παρὰ τοῦ Λυκούργου, ἀναρρίπισαντος τὸ φρόνημα τούτων. Τὸ γενναῖον παράδειγμα καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρείων ἀξιωματικῶν ἐνεψύχωσε τοὺς πολλοὺς, οἵτινες ἐνθουσιῶντες κατέλαβον τὰς πρώτας θέσεις.

Τῇ 5 Ἰουλίου ἀνεπτύχθη τὸ πῦρ τῶν ἐχθρῶν ἀκατάπαυστον ἀπὸ τῆς πρώτας. Παρὰ τὰ τηλεβόλα ἔρριπτον ἤδη καὶ βόμβας κατὰ τῶν ἐλληνικῶν φυλακῶν τῆς παραλίας· ἰδίως δὲ πρὸς τὸ μέρος τοῦ παλαιοῦ λιμένος, ὀνομαζόμενον Τιγάνι, ἐτληεβόλουν βροχηδὸν δώδεκα πλοῖα. Ἐκεῖθεν ἐφάνησαν πολυάριθμοι λέμβοι καὶ ἕτερα πλοιάρια, πλήρη στρατιωτῶν πρὸς ἀπόθασιν· ἐπέτυχον δ' ἤδη ἀποθάντες περὶ τοὺς τριακοσίους κατὰ τὴν θέσιν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἥτοι ἐπὶ τινος ἀκρωτηρίου τοῦ πορθμοῦ, ὅπου τοιοῦτό τι οὐδόλως ὑπενόετο· καὶ διὰ τοῦτο τυχόντες μετ' ὀλίγων ὁ ὑποχιλιάρχος Ἰωάννης καὶ ὁ Χριστόδουλος Παρμακσίζης, ὡς σκοπιὰ μᾶλλον ἢ ὡς φυλακὴ, ἀντέτειναν μὲν, ἀλλ' οὐκ ἴσχυσαν, ὅπως ἀποσοθήσωσι τὴν ἀπόθασιν, ἢ ἐπιστήσωσι καὶ τὴν ἄμεσον παρὰ τῶν ἐχθρῶν κατάληψιν τῆς θέσεως. Μετὰ τῶν Σαμίων ὑπῆρχον καὶ εἰκοσιτέσσαρες Ἕλληνες Κρήτες, διακρινόμενοι ἐπὶ ἀνδρείᾳ. Ἐκ τούτων ὁ Χατσῆ Γεώργιος, ἐκ τοῦ χωρίου Μουρὶ τῶν Σφακίων καταγόμενος, παρετήρησε πρὸς τὸν χιλιάρχον Σταμάτιον Γεωργιάδην τὴν ἀνάγκην τῆς αποφασιστικῆς προσβολῆς καὶ καταστροφῆς τῶν καταλαβόντων τὴν θέσιν Τοῦρκων, πρὶν ἢ ἀποβῶσι καὶ ἄλλοι. Συγχρόνως δὲ ἱερεῖς, τὴν ἱερατικὴν ἐνδεδυμένοι στολὴν καὶ τὰς ἀγίας περιφέροντες εἰκόνας, ἐδέοντο πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος αὐτῶν. Τότε ὁ Γεωργιάδης, μεθ' ὅσων ἔτυχεν ἔχων Σαμίων, καὶ ὁ Χατσῆ Γεώργιος μετὰ

τῶν Κρητῶν, δραμόντες ὄρμησαν κατὰ τῶν ἀποδάντων· κατόπι τούτων ἔφθασαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὥσάυτως ἐπιπεσόντες· ἐπὶ τοσούτον δ' ἐγένετο ἰσχυρὰ καὶ λυσσώδης ἡ ἐπίθεσις καὶ τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων, ὥστε ἐκ τῶν ἐχθρῶν οὐδεὶς ἐσώθη, ἄλλων κατακοπέντων, καὶ ἄλλων πνιγέντων ἐν τῇ θαλάσῃ. Δεκατρεῖς μόνοι προσφυλάχθησαν κατ' ἀρχὰς ἐν τινὶ σπηλαίῳ· ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐπιβαίνοντες ἔπειτα ἐν ταῖς λέμβοις, ἐθυσιάσθησαν μέχρις ἐνός. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων τέσσαρες μόνοι ἔπεσον καὶ ὀλίγοι ἐπληρώθησαν.

Τούτων γινομένων, ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἐξεκένωσεν ὑπὲρ τὰ χίλια ἑξακόσια τηλεβόλα ἐντὸς τριῶν ὥρων καὶ ἄνευ βλάβης τινὸς κατὰ τῶν Σαμίων ἕνεκα τῆς ἀτυχοῦς εὐθυβολίας τῶν ἀμαθῶν Τούρκων. Ἐν τῷ αὐτῷ προσέτι διαστήματι ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς, τὴν ἀτυχῇ βλέπων κρίσιν τῶν πρώτων ἀποδάντων, διώρισεν ἑτέρας τεσσαράκοντα περίπου λέμβους πληρουμένας στρατιωτῶν καὶ ναυτῶν· ἀλλὰ καὶ τούτων, μόλις πλησιασάντων τῇ παραλίᾳ, ἀνέκοψαν τὴν ἀπόβασιν οἱ περὶ τὸν Γεωργιάδην, σφοδρότατόν τε καὶ εὐστοχώτατον τὸ πῦρ κατ' αὐτῶν διευθύνοντες. Τότε ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς θυμομαχῶν ἐξεδικήθη βαρβάρως τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν αἰσχύνην ἑαυτοῦ, πισσαλοιφήσας τοὺς δύο αἰχμαλώτους ναύτας τοῦ Σαμίου πλοιάρχου, ἀνακρεμάσας δὲ τούτους ἀπὸ τῶν ποδῶν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος καὶ ἐμπυρίσας. Ὅπόσω ἀγενῆς, ὁπόσω βδελυρὰ, ἡ ἐκδίκησις, καὶ τοιοῦτου εἶδους μάλιστα ἐκδίκησις, κατὰ ἀδυνάτων, καὶ τούτων αἰχμαλώτων! Εἰς στόλος κολοσσιαῖος ἀπέναντι μιᾶς Σάμου, καὶ μάλιστα μιᾶς φύκτης στρατιωτῶν, ἔσχε τὴν ποταπὴν ἐπίδειξιν ἰσχύος καὶ ἀνδρείας κατὰ δύο πεπεδημένων. Ἀλλὰ τὸ τραγικώτατον θέαμα τοῦτο συνεκίνησε μᾶλλον καὶ ἐξέμηνε τοὺς Σαμίους.

Οὕτως ἐσώθη ἐπὶ τῆς ὥρας ταύτης ἡ νῆσος τῆς Σάμου διὰ τῆς μεγαλοψυχίας τοῦ ἐνὸς ἀρχηγοῦ ἑαυτῆς, διὰ τῆς αὐταπαρνήσεως τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀξιώματικῶν καὶ διὰ τῆς ἀνδρείας τῶν ἐνόπλων Σαμίων. Ἀπαντες μὲν ἐξεπλήρωσαν τιμίως τὸ καθήκον ἑαυτῶν· ἀλλ' ὁ Γεωργιάδης ἠξιώθη τῆς ἀριστείας, καὶ ἡ δάφνη τῆς νίκης τῆς 5 Ἰουλίου τὴν κεφαλὴν ἔστεψε τούτου πρώτου. Ὁ δὲ Καρᾶ-Ἀλῆς ἐπὶ τρεῖς ἔτι ἡμέρας προσωρμίζετο πρὸ τῆς Σάμου, ἀργὸς μὲν ᾗδεν θεωρὸς, ἀλλ' ἀναμένων τὰ φορτηγὰ, ἅπερ, ἐννέα τὸν ἀριθμὸν, ἔπεμψε πρὶν, μετακομίσοντα τὸν καταντικρὺ συνηγμένον στρατὸν, ἐπτά μὲν χιλιάδων ἐν τῷ Τσαγκλίῳ, ἑτέρων δὲ τοσούτων ἐν τῷ Κουσαδασίῳ. Ὡς

δ' ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων, ὁ ὑποναύαρχος οὗτος ἠθέλησεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνου τὴν δόξαν τῆς ὑποταγῆς τῆς Σάμου ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ γηίνου τούτου στρατοῦ. Οἱ Σάμιοι ἐν τοσούτῳ διέκειντο ἐν τῇ μεγαλητέρᾳ ἡθικῇ στενοχωρία, μὴ βλέποντες τὸν ἑλληνικὸν στόλον, πρὸς ὃν προειδοποίησαν τὰ εἰκότα, ὥς εἵπομεν.

Ἄλλ' ἰδοὺ ὁ ἑλληνικὸς στόλος, συναριθμούμενος μὲν ἐξ ὀκτὼ καὶ ὀγδοήκοντα τῶν ἀξιωτέρων νηῶν (α), προσκόπους δὲ ἔχων δύο ὑπὸ τὸν Μῆτρον Τσούκαν καὶ Ἀντώνιον Μπάμπαν, καὶ πυρπολικά τέσσαρα. Ἐναυάρχει αὐτοῦ ὁ Ἰάκωβος Τουμπάζης. Ἄμα διαγελώσης τῆς 9 ἰουλίου, ἡμέρας σαββάτου, εἰσέπλευσεν οὗτος ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Νέας Ἐφέσου, α' *Ἀγια-σουλουκ* λεγομένου τουρκιστί, ἐλπίζων ἐκεῖ τὸν τουρκικὸν τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ ἀποτυχὼν δὲ, διηυθύνετο πρὸς τὸ Ντάρ-μπογάζ, ὅτε ἐκάθισε πρὸς τὸ ξηρὸν τῆς Ἀσπρης Μπούτας, πλησίον τῆς πόλεως Νέας Ἐφέσου, μία τῶν πετσιωτικῶν νηῶν, ἣν ἔσωσαν ἀμελητὶ αἱ λέμβοι τῶν ἄλλων.

Ἡ ἐν τῷ ἰσχυρῷ πύργῳ τοῦ πλησίον τῆς πόλεως νησιδίου τουρκικῆ φρουρᾶ ἐγκατέλειψε τοῦτον, ἅμα ἰδοῦσα τὸν ἑλληνικὸν στόλον. Κατόπι καὶ ὁ Ἐλέζογλος, καίτοι ἀρξάμενος τοῦ ἐπιβιβάζειν τὸν στρατὸν ἐν τοῖς πλοίοις, εὐθὺς ὥς εἶδε μακρόθεν τὰ ἑλληνικά, ἐπέβη ἐπὶ ἑλαφρᾶς λέμβου, ἐλαυνομένης ὑπὸ κωπηλατῶν λίαν ἐπιδεξίων, ἵνα μεταβῇ πρὸς τὸν Καρᾶ-Ἀλῆν καὶ ζητήσῃ διαταγὰς νέας. Μόλις δὲ ἀπομακρυνθέντα τοῦ Τσαγκλίου περὶ τὰ δύο μίλια, κατέφθασαν αὐτὸν τὰ ἑλληνικά καὶ ἐβίασαν, ἵνα πλησιάσῃ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀποβῇ, ὅπου ἔτυχε, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς αἰχμαλωσίας. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες περιέλαβον τὴν ὠραίαν λέμβον, δῶρον οὔσαν τοῦ σουλτάνου· ὁ δὲ Ἐλέζογλος, μὴ δυνάμενος ἐπανελθεῖν εἰς τὸν στρατὸν ἑαυτοῦ διὰ τὸ δύσβατον τοῦ τόπου, προεχώρησε κρυβεῖς εἰς τι πυκνὸν δάσος. Τότε ἐν μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐπυρπόλει τὰ ἑννέα κατὰ τὸ Τσαγκλίον τουρκικά πλοῖα, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ ἔτυχον στρατιῶται, μὴ προφθάσαντες ἐξελθεῖν· τὸ πλεῖστον δὲ τούτου διηυθύνθη κατὰ τοῦ τουρκικοῦ.

Ἀνίκανος οὕτω καὶ ἀνωφελὲς καταστάς ὁ στρατὸς τοῦ Ἐλέζογλου, ὥς ἀπολέσας πᾶσαν ἀποσκευὴν ἐκ τοῦ πυρπολισμοῦ τῶν φορηγῶν, καὶ πλήρης γενόμενος φόβου καὶ τρόμου, ᾤχετο ἀπιὼν, ὥς πρότερον καὶ ὁ τοῦ Βεκήρ πασσᾶ. Μέρος τούτου ἀπῆλθε κατὰ τοῦ χωρίου Σώκια, ὅπως φονεύσῃ τοὺς ἐν αὐτῷ Χριστιανούς καὶ διαρπά-

ξη τὰς οἰκίας· ἀλλ' οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι προσεβλήοντες ἔστησαν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἀπέτρεψαν τούτους. Ὁλος δ' ὁ ἄλλος στρατὸς ἐπιτεσὼν κατὰ τῆς συνοικίας τῶν Χριστιανῶν τῆς πόλεως Νέας Ἐφέσου, τοὺς μὲν ἄνδρας ἐφόνευσε, τὰς δὲ γυναῖκας ἠχμαλώτευσε. Ἐπὶ ἕξ συνεχῶς ἡμέρας διήρκουν τὰ κακουργήματα ταῦτα· τῇ δὲ ἐβδόμῃ ἔφθασεν ὁ Ἐλέζογλος, μόλις διελθὼν πεζὸς τοῦ Τσαγκλίου τὰ ὄρη. Ἄνδρες τριακόσιοι ἐξήκοντα τρεῖς καὶ μία γυνὴ ἐφονεύθησαν, καὶ ἅπασαι αἱ οἰκαί ἐγυμνώθησαν τότε.

Ὡσχύτως δὲ καὶ ὁ στόλος τοῦ Καρχ-Ἀλῆ, ἀποτυχὼν πάσης ἀποπείρας καὶ μὴ ἔχων πλέον οὔτε στρατὸν, οὔτε θάρρος, ἀπέπλευσε τῇ 11 ἰουλίου εἰς τὸν λιμένα καὶ ὑπὸ τὰ τείχη τῆς ἐν Λυδία Ἀλικαρνασσοῦ (Βουδρουμίου). Ὁ δὲ ἑλληνικὸς, περατώσας γενναίως τὸ ἔργον, οὗ ἥρξαντο γενναίωτερον οἱ περὶ τὸν Λυκοῦργον, καὶ ἀσφαλίσας ἤδη τὴν σωτηρίαν τῆς Σάμου, «ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς» εὐρεθείσης, ἐκίνησε πρὸς ἀνέυρεσιν τοῦ ἐχθρικοῦ. Ἀμφότεροι οὗτοι οἱ στόλοι ἠπηντήθησαν τῇ ἐπιούσῃ ἐντὸς τοῦ μεταξὺ Ἀλικαρνασσοῦ καὶ Κῶς πορθμοῦ· ἀλλ' οὐδεμία ἀμέσως ἔλαβε χώραν συμπλοκῇ, νηνεμίας γενομένης. Μετ' ὀλίγον δὲ, πνεύσαντος ἀνέμου σφοδροῦ, ὁ ἑλληνικὸς εὐρεθεὶς ὑπὸ πνέμενος τοῦ τουρκικοῦ, μετωπηδὸν ἔχοντος τὰ τέσσαρα δίκροτα, καὶ κινδυνεύων ἐντεῦθεν, ἵνα περιπέσῃ ἐν τῷ μέσῳ δύο πυρῶν τοῦ φρουρίου καὶ τῶν πλοίων, ἠναγκάσθη ἵνα ἐκφύγῃ τὴν τόσῳ ἤδη δεινήν δι' ἑαυτὸν θέσιν· τὰ δὲ παρ' αὐτῷ πυρπολικά, ὡς σκάφη πεπαλαιωμένα καὶ βραδυπλοοῦντα, ἐγκατέλειψε βαλὼν πῦρ. Τὴν ὀπισθοδρόμησιν ταύτην βλέπων ὁ τουρκικὸς ἐνεψυχώθη καὶ ἐπλησίασεν, οὐριοδρομῶν, τὸν ἑλληνικόν· ἀλλὰ τὸ πῦρ τῶν πυρπολικῶν, ἐνὸς μόνου ἐκ τῶν τεσσάρων συλληφθέντος σφου, παρεμβληθὲν οἶονεὶ μεταξὺ τῶν δύο, ἐβοήθησε, διὰ τινα ὥραν ἐπασχολῆσαν τὸν τουρκικόν, καὶ οὕτως ὁ ἑλληνικὸς καταδιωκόμενος προσέφυγε μόλις εἰς τὸν Γέροντα τῆς Ἀνατολῆς. Τῇ δ' ἐπιούσῃ νυκτὶ, τρικυμίας ἐπελθούσης, διεσκορπίσθη οὗτος ἀγκυροβολήσας μέρος ὑπὸ τὴν Κάλυμνον, καὶ μέρος ὑπὸ τὴν Λέρον καὶ Σάμον· ὁ τουρκικὸς δὲ ἠγκυροβόλησεν ὅλος ὑπὸ τὴν Κῶν, αὐξηθεὶς μάλιστα καὶ δι' ἐνὸς μονοκρότου καὶ ἐτέρων δεκατριῶν κατωτέρων πλοίων πολεμικῶν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ ὑπὸ τὸν Ἰσμαήλ Γιβραλτάρ, φέροντα ἔτι καὶ μέχρι τῶν οὐτακοσίων Ἀλβανῶν δι' ἀποβάσεις.

Κατόπι τούτων τῶν περιστάσεων ὁ ἑλληνικὸς συνεσωματώθη ἐν

τῇ Σάμῳ, καὶ τῇ 22 ἰουλίου ἠγκυροβόλησεν ὑπὸ τὸ Γιάλι καὶ Κέφαλον ἀπέναντι τῆς μεταξὺ Τέλου καὶ Κῶ κειμένης Νισύρου. Ἐκεῖθεν ἐπεχείρησεν ἐκδρομὴν τινα εἰς τὰ ὀπισθεν τῆς Κῶ, ὡς στερούμενος τροφῶν, καὶ προεμηθεύθη τοιούτων διὰ τῆς ἀποβάσεως μέρους ἐνόπλων. Διὰ τὴν αἰτίαν δὲ αὐτὴν, ὡς καὶ διὰ τὴν γενομένην ἀπώλειαν τῶν πυρπολικῶν, ἐφ' ᾧ κυρίως αἱ ἀγαθώτεραι ἐλπίδες ἐστηρίζοντο, προσέτι δὲ καὶ διὰ τὴν μεσολαβήσασαν ἀριθμητικὴν αὐξήσιν τοῦ τουρκικοῦ, κοινῆς οὔσης τῆς ἰδέας περὶ τοῦ Ἰσμαήλ Γιβραλτάρ ὡς περὶ γεγυμνασμένου ναυτικοῦ καὶ ἱκανοῦ ναυμάχου, ἡ πλειονοψηφία τῶν πλοιάρχων ἀναγκαίαν ἐθεώρει καὶ ἐπιμόνως ἐζήτηε τὴν εἰς τὰ ἴδια ἐπ' ἀνόδον τοῦ στόλου, ὡς διακινδυνεύοντα καὶ ταῦτα. Ἦτο πραγματικῶς τρομακτικὴ καὶ αὐτὴ ἀπλῶς ἡ θέα τοσούτου πολεμίου στόλου, καίτοι διευθυνομένου ὑπὸ Τούρκων. Γνωσθείσης τῆς ἔριδος ταύτης, ἀμέσως ἐτάχυνεν ἐπιτροπὴ τῶν προκρίτων Ὑδρας καὶ Πετσῶν, φθάσασα τὸν ἑλληνικὸν στόλον τῇ 25 ἰουλίου. Ἀναπτύξασα αὕτη τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχον οὐ μόνον ἡ Σάμος καὶ αἱ ἄλλαι ἀδύνατοι νῆσοι ἐγκαταλιμπανόμεναι, ἀλλὰ καὶ ἡ Ὑδρα καὶ αἱ Πέτσαι, ἅμα ὁ στόλος τῶν Τούρκων συγκεντρωθῇ ἐναντίον τούτων, οὐδένα ἔχων ἀντιπερισπασμὸν καὶ φόβον ἐξῴθεν, ἔπεισε μόλις μετὰ δύο καὶ τρεῖς μετὰ τῶν πλοιάρχων συσκέψεις ὡς μόνην συμφέρουσαν τὴν παράτασιν τῆς ἐκστρατείας. Εἰμὴ ὑπισχνεῖτο ἀληθῶς νίκας καὶ θριάμβους, καθίστατο ὁμως, περιπλέων τὸ Αἰγαῖον, ὁ ἑλληνικὸς στόλος τὸ φόβητρον τοῦ τουρκικοῦ.

Ἐπανῆλθον οὕτως οἱ πρόκριτοι, ὑποσχεθέντες τὴν ταχεῖαν ἀποστολὴν καὶ τροφῶν καὶ πυρπολικῶν· τὸ δὲ πνεῦμα καὶ ναυτῶν καὶ πλοιάρχων ἀνεπτέρωσεν ἔτι μᾶλλον ἢ τόσῳ ἀπροσδόκητος παρουσία τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου. Ἀποδημήσας ἐκεῖθεν, ὅπως ἐγκαταβιώσῃ τοῦ λοιποῦ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Πάτμῳ, ὁ σεβασμῖος οὗτος καὶ διὰ τὴν ὑψηλὴν θέσιν καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ διὰ τὸ βαθύτατον γῆρας ἐκκλησιαστικὸς πατὴρ ἐθεωρήθη θεόπεμπτος ἐν τοιαύτῃ ᾠρᾷ· ὡς τοιούτου δὲ τὴν χεῖρα κατησπάρσθησαν μεθ' ἀπάσης τῆς εὐλαθείας καὶ τὴν εὐλογίαν ἐπεκαλέσθησαν ὅλοι οἱ ναῦται καὶ ὅλοι οἱ πλοῖαρχοι. Διέμεινε δ' ἐν τῷ στόλῳ ἐπὶ ἡμέρας τινάς, ἀγιάζων, νοουετῶν καὶ ἐνθαρρύνων τοὺς πάντας. Μάλιστα δὲ, ἐπειδὴ ἡ ὁρμόδοξος ἐκκλησία ἡμῶν παραδέχεται ὡς «ἀναμαρτήτους τοὺς κατὰλόντας ἁσθενεῖς καὶ ὁδοιπόρους», ὁ μακαριώτατος πατὴρ

ἔλυσε συνεπῶς τοὺς κινουμένους εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πικτιδῶς ἱερὸν ἀγῶνα ἀπὸ τῆς ὑποχρεώσεως τῶν τεταγμένων περιοδικῶν νηστειῶν, διαρκούντος τοῦ πολέμου. Προσωρινήν τινα καὶ οὐδόλως ἀναιροῦσαν τὰ νεομισμένα πνευματικὴν συγκατάβασιν τοιαύτην ὑπηγόρευον ἀληθῶς οὐ μόνον ἡ ἀνάγκη ἐπὶ περιστάσεων ἐκτάκτων, ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος τῆς ὑγείας τῶν στρατευομένων.

Τῇ 27 ἰουλίου διεκρίθη μακρόθεν ὁ τουρκικὸς στόλος, ἐξελθὼν τῆς Κῶς· μόλις δὲ πλησιάζοντος αὐτοῦ, τὰ μεγαλήτερα καὶ κάλλιον ἐφωδιασμένα πλοῖα τοῦ ἑλληνικοῦ ὠπισθοδρόμησαν εἰς Πάτμον, ὅθεν ἐνωθέντα καὶ τὰ ἄλλα περιέπλεον τὴν Σάμον, τὴν Ἰκαρίαν καὶ τοὺς Φούρνους. Ὡσαύτως τῇ 2 αὐγούστου ἐφάνη καταπλέων ὁ τουρκικὸς ἐκ τῆς Λέρου, καὶ τὸ Ἰκάριον πέλαγος περιέπλευσεν ἐπὶ ἱκανὰς ἡμέρας, μὴ θέλων ἢ μὴ τολμῶν ἀποβάσιν καθ' οἰασδῆτινος νήσου, ὡς βλέπων ἀντιπεριπλέοντα πάντοτε τὸν ἑλληνικόν. Τέλος δὲ αὐτὸς μὲν ἐπανεπλευσε πρὸς τὸν Ἑλλησποντον, ἵνα λάβῃ νέας διαταγὰς καὶ μέσα συμφώνως πρὸς τὴν ἐνεργουμένην τότε ἐκστρατείαν τοῦ Βεϋρὰν πασᾶ διὰ τῆς Θεσσαλίας, ὁ δ' ἑλληνικὸς τῇ 9 αὐγούστου εἰς τὰ ἴδια ἐπανῆλθεν, ἵνα παρασκευασθῇ πρὸς νέους ἀγῶνας.

Ταῦτα διέτρεξαν καὶ τοιαύτην ἀποτυχίαν ἔλαβεν ἡ μεγάλη καὶ πρώτη κατὰ τῆς Σάμου κινηθεῖσα γηῖνη καὶ θαλασσία ἐκστρατεία. Δι' αὐτὴν καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καθιεῖξε πολεμικῶς ἡ Σάμος τὴν πρώτην θέσιν μετὰ τὰς ναυτικὰς νήσους καὶ τὴν Κρήτην ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἐνδεχομένη ἐπιτυχία τοῦ ἐχθροῦ πολλὰς καὶ γενικωτέρας εἶχε τὰς ὀλεθρίας συνεπειάς· διότι, παρὰ τὸν ἐξανδραποδισμόν καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς ὠραίας καὶ ἀναγκαίας ταύτης νήσου, τὸ Αἰγαῖον ἅπαν ὑπέκυπτεν, ἔχον μάλιστα ἐσωτερικοὺς πολεμίους, τοὺς τοῦ δυτικοῦ δόγματος κατόικους· συγχρόνως δ' αἱ ναυτικαὶ νῆσοι διεκινδύνευον ὥπωςδῆποτε, διασπειρομένου τοῦ τρόμου· καὶ ἐπὶ τέλους τὰ πλήθη τῆς Ἀσίας καταθαρρύνοντα ἐπλημμύρουν πανταχόθεν τὴν Πελοπόννησον ἐν τῇ κρισιμωτέρᾳ ἐποχῇ τῆς Τριπόλεως. Ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ ἀποτυχία τῶν ἐχθρῶν ὑπερφέλησεν ὕλικῶς καὶ ἠθικῶς· διότι οὐ μόνον ἐξησφάλισεν ἤδη τὰς νήσους, ἀλλὰ καὶ μεγάλην περὶ τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων ἰδέαν ἔδωκε. Κατὰ πρῶτον ἤδη ἐδοκιμάσθησαν ὡς προσβλητέαι αἱ ἀποβάσεις τοῦ ἐχθροῦ, καὶ κατὰ πρῶτον ἤδη εὐρέθησαν, ὁ εἰς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, πολυάριθμοι οἱ πολέμιοι στόλοι. Μετὰ τῶν πλοίων τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων ἦνοῦντο κατὰ τὴν ἐκ-

στρατείαν αὐτὴν καὶ τὰ τῶν Κασσίων μετὰ τοῦ σουλτανικοῦ δὲ στόλου καὶ αἰγυπτιακῇ, ὡς εἶδομεν, μοῖρα. Μὴ λησμονήσωμεν δὲ τὰ παθήματα καὶ τὰς καταστροφὰς τῶν ὑποκειμένων Ἑλλήνων τῆς Ἀσίας, ἀναφέροντες τὴν ἀπὸ τοῦ ξίφους καὶ τῆς αἰχμαλωσίας σωτηρίαν τῶν ἐπαναστάντων Ἑλλήνων τοῦ Αἰγαίου. Εἴτε ἐνικῶντο οἱ βάρβαροι, εἴτε ἐνίκων, οἱ Ἕλληνες καὶ ἐν τῇ μιᾷ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ περιπτώσει ὑπέφερον, καθ' ἃ καὶ ἄλλοτε παρετηρήσαμεν, τὰ πάνδεινα καὶ ὡς πολέμιοι καὶ ὡς ὑπῆκοι. Οὕτω ἀντὶ τῆς τιμωρίας καὶ τῆς διαρπαγῆς, ἣν προέθεντο οἱ Τοῦρκοι κατὰ τῶν πολεμίων Σαμίων, ἐτιμωρήθησαν καὶ διηρπάγησαν οἱ ὑπῆκοι Ἕλληνες τοῦ Κουσαδασίου καὶ τῶν περιχώρων, ἀναγκασθέντες, ἵνα ζητήσωσιν ἄσυλον ἐν τῇ Σάμῳ καὶ ἐπικαλεσθῶσι τὴν περὶ τῆς μετοικίσεως ἑαυτῶν ἔνοπλον συνδρομὴν τῶν Σαμίων. Τὰ χωρία ταῦτα, τὰ κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κείμενα, ὠνομάζοντο Δομάτια (α), Γέροντας, Ἀκ-κιοῖοῦ, Τσαγκλὶ καὶ καθεξῆς.

Ἡ φιλανθρωπία καὶ τὸ πολιτικὸν συμφέρον ἔπεισαν τοὺς Σαμίους πρὸς τοῦτο. Ὁ Λυκοῦργος ἰδίως διενόηθη, ἵνα καταστήσῃ τὴν Σάμον ὀρμητήριον καὶ κέντρον, ἐξ οὗ ἡδύνατο προκύψαι ἀκολούθως καὶ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας ἡ ἀπελευθέρωσις. Καὶ δὴ μεταβάντες οἱ τέσσαρες χιλιάρχοι μετὰ τῶν τεσσάρων ταγμάτων καὶ τῆς ἄλλης παρασκευῆς, προσέβαλον κατὰ πρῶτον καὶ διέλυσαν τὴν τουρκικὴν φρουρὰν τῶν Δοματίων, κωμοπόλεως κειμένης ἐπὶ δύο ὥρας ἀπὸ τῆς θαλάσσης· ἐκεῖθεν δὲ προσχώρησαν εἰς διάφορα χωρία, ἀπέχοντα τὸ ἐν τοῦ ἄλλου ἐπὶ πέντε μέχρις ὀκτὼ ὥρων· καὶ οὕτω ἐβοήθησαν τὴν ἀσφαλῆ μετακόμισιν ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ οἰκογενειῶν εἰς τὴν Σάμον, κομίσαντες ἅμα καὶ πολλὴν λείαν ἐχθρικὴν ἐκ βοῶν, προβάτων καὶ ἄλλων ζώων. Ἐντεῦθεν ὁ στρατὸς τῶν Σαμίων νύξῃ ἐκτεῖνται εἰς τετρακισχιλίους· διότι τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν οἱ ἄβρνες, γεωργοὶ ὠσεπιτοπλείστον ὄντες, ἐτάχθησαν στρατιῶται ὀπλισθέντες, ὡς οὐδεμίαν ἤδη δυνάμενοι ἐργασίαν ἄλλην καὶ λυσσώδη ἐκδίκησιν πνέοντες κατὰ τῶν χθὲς αὐτοὺς δυναστευόντων. Διὰ τοῦτο στρατὸς τοιοῦτος ἐπιτιθέμενος συνεχῶς κατὰ τῶν τουρκικῶν χωρίων, τὴν φρίκην διέσπειρε τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς λαφυραγωγίας. Ἐνεκα δὲ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν βιασθέντες οἱ Τοῦρκοι, παρήτησαν ἔρημον ὅλην τὴν ἐκεῖ παραλίαν χώραν· καὶ οἱ πλείστοι μὲν τούτων εἰς τὰ ἐνδότερα ἀπεσύρθησαν, ὀλίγοι δὲ εἰς τὸ Κουσαδάσι κατέφυγον, ὡς τὸ μόνον

μὴ διαλυθὲν μέρος, διότι ἡσφαλιζέτο ὑπὸ ἰσχυροῦ φρουρίου· οἱ δὲ Σάμιοι ἐχώρουν λεηλατοῦντες τὴν πολεμίαν ἐν ἀποστάσει μέχρις εἰκοσιτεσσάρων ὥρων. Οἱ Τοῦρκοι τότε, συνεχῶς ἀναφερόμενοι εἰς τὴν πύλην κατὰ τῆς Σάμου, πρόφασιν ἔλαβον ἀποφεύγοντες πάντοτε τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος στρατολογίαν ἐν ὅλῳ τῷ διαστήματι τοῦ ἀγῶνος. Προβλέπων δὲ ὁ Λυκοῦργος ὡς ἐκ τούτων νέας καὶ ἰσχυρωτέρας ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν κατὰ τῆς νήσου, ἐφρόντισε τὴν ἀνέγερσιν τηλεβολοστασίων καθ' ἀπάσας τὰς ἐπικαίρους θέσεις καὶ τὴν ὁρύχην τὰφρων καὶ χαρακωμάτων πρὸς ἀπάντησιν κατὰ παντὸς μέλλοντος κινδύνου.

Εὐγνώμονοῦντες δ' οἱ Σάμιοι ἀνεκήρυξαν αὐτὸν σωτῆρα τῆς πατρίδος αὐτῶν, ψηφίσαντες ἅμα, γραμματεύοντος τοῦ Ἰωάννου Λεκάτου, ἵνα δίδωνται τούτῳ καὶ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ δώδεκα χιλιάδες γροσίων κατ' ἔτος ὡς σιτηρέσιον (α). Ἀρχιστράτηγον δ' ἀναγορευθέντα καὶ γενικὸν διοικητὴν τῆς νήσου ὁ Ὑψηλάντης ἀνεγνώρισεν, ἐπιστείλας τούτῳ καὶ δίπλωμα (β) καὶ γράμμα συγχαρητήριον (γ).

Ἰδοὺ αἱ συνέπειαι, ὅσας ἐπ' ἡγήνετο ἡ ἥττα καὶ ἡ ἀγριότης τῶν Τούρκων, ἐνισχυσάντων ἔτι μᾶλλον τὴν Σάμον. Ὁ σουλτάνος, ἀνθ' ἧς ἐμελέτα κατακτήσεως ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἀπώλεσεν, εἰ καὶ πρὸς καιρὸν τινα, ἱκανὸν μέρος ἐκ τῆς ξηρᾶς, μὴ δυνάμενος τὴν ἀσφαλῆ κατοχὴν τούτου. Διὰ ταῦτα καὶ Χίοι τινες, καὶ Λέσβιοί τινες, καὶ Κύπριοί τινες, μόνον κατάλληλον βλέποντες τὸν παρόντα καιρὸν, δραστηρίως ἐπεδόθησαν, πάντα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος αὐτῶν λίθον κινοῦντες. Καὶ τῶν μὲν Χίων πρωταγωνισταὶ ἦσαν ὁ Ἰωάννης Ῥάλλης καὶ Νικόλαος Μυλωνᾶς, συνεργοῦντος ὅλη ψυχῇ καὶ τοῦ Νεοφύτου Βάμβα· τῶν δὲ Λεσβίων ὁ Παλαιολόγος Λεμονῆς, τῶν δὲ Κυπρίων ὁ Κυπριανὸς Θησεύς. Ἀλλεπαλλήλως ἀπευθυνόμενοι οὗτοι πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ἐπεκαλοῦντο καὶ στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν πρὸ πάντων συνδρομὴν, ἰδίας ὑπισχνόμενοι τὰς δεούσας προμηθείας τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων. Μετὰ τῶν Χίων συνειργάζετο παραδόξως καὶ τις ἐντόπιος Τοῦρκος Ἐμὶν ἀγᾶς Σαλιάρης, ὃν ἐπιβουλευθέντα παρὰ τῶν λοιπῶν Τούρκων, ὡς ἀγαθοποιὸν γενόμενον τοῖς διωκομένοις Χριστιανοῖς, καὶ δραπετεύσαντα πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὑπεδέχθη ὁ Ὑψηλάντης ἐν τοῖς Τριχορύφοις διὰ πολλῆς εὐμενείας. Αὐτὸς ὁ Ἐμὶν ἀγᾶς παρέστησεν ὡς ὁμόφρονα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἕτερον ἐν-

τόπιον Τουρκον, ἐνομαζόμενον Λιάζ βεγῆν, πρὸς ὃν ὁ Ὑψηλάντης ἐ-
 γραψεν ἐπαινῶν τὴν φιланθρωπίαν αὐτοῦ καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἐξη-
 γούμενος, ὅτι «οἱ Ἕλληες δὲν πολεμοῦσι τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ
 »τὴν ἀδίκον καὶ ἀπάνθρωπον κυβέρνησιν τοῦ σουλτάνου . . .» (α).
 Ὁ Λουκῦργος καὶ οἱ Σάμιοι ἀνεζωπύρουν ἐτι πλέον τὸν ἐνθουσιασμὸν
 τῶν ῥηθέντων Χίων, καὶ πρὸς τούτους ὁ Ὑψηλάντης ἀπέστειλε τὸν
 τε Ῥάλλην καὶ Μυλωνᾶν, συστήσας τὴν παρασκευὴν τῆς ἐκστρατείας
 ὑπὲρ τῆς Χίου, φρουρουμένης τότε παρὰ τινος σατράπου καὶ τοῦ Ἐ-
 λέζογλου. Ἄλλ', ἀρξαμένης τῆς παρασκευῆς, οἱ ἐν Τήνῳ παρεπίδη-
 μοι Χιοὶ ἀντέστησαν, θεωροῦντες ἄκαιρα ἐτι τὰ πάντα ὡς πρὸς τὸ
 ἐσωτερικὸν τῆς νήσου, ἀδιοργανώστου οὔσης, καὶ μόνον βεβαίαν ἐπε-
 λευσομένην, οὐ μόνον τὴν σφαγὴν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Χίου ἐν-
 χείρων καὶ τῶν καθ' ἅπασαν τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν ἐμπορευο-
 μένων Χίων, ἀλλὰ καὶ τὴν καταστροφὴν ἀπάσης τῆς νήσου· διαμαρ-
 τυρόμενοι δὲ κατὰ τοῦ ἀκαίρου καὶ οὐχὶ κατὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκ-
 στρατείας, συγχρόνως ὑπισχνοῦντο προθύμους ἑαυτοὺς, ὅπως καὶ τὴν
 νῆσον διοργανώσωσι δεόντως, καὶ τοὺς ἀλλαχοῦ συμπολίτας αὐτῶν
 προσδιαθέσωσι κατὰ παντὸς αἰφνιδίου κινδύνου. Οἱ λόγοι τούτων ὑ-
 περίσχυσαν τότε, ὡς βεβαιουμένης ἐπὶ πᾶσι τῆς νέας ἐξόδου τοῦ
 σουλτανικοῦ στόλου ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ πρὸς καιρὸν ἢ ὑπὲρ τῆς
 Χίου ἐκστρατεία ἀνεβλήθη.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τῆς Λέσβου ὁ Ὑψηλάντης προέτρεψε τοὺς Ὑ-
 δραίους καὶ Πετσιώτας, ἵνα συνδράμωσι διὰ τῶν ἀναγκαίων πλοίων,
 βέβαιοι ὄντες περὶ τῆς ὕλικῆς ἀποζημιώσεως ἑαυτῶν παρ' αὐτῆς τῆς
 ἰδίας νήσου « . . . Εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολέμου, (ἔγραφε τῇ 13 αὐ-
 »γούστου πρὸς τὸν Λάζαρον Κουντουριώτην καὶ τοὺς λοιποὺς προ-
 »κρίτους τῆς Ὑδρας,) ἀφ' οὗ ἐμβήκαμεν ἅπαξ, ἡ δόξα καὶ τὸ συμ-
 »φέρον μας ἀπαιτεῖ νὰ τρέχωμεν πανταχοῦ μετὰ τὴν αὐτὴν γενναιοτή-
 »τα, ἕως νὰ φθάσωμεν τῶν ἀγώνων μας τὸ ἐπιτυχὲς τέλος. Ἡ πα-
 »τρίς ἔχει τὰ ὄμματα προσηλωμένα πρὸς ὑμᾶς ἀπ' ἀρχῆς περὶ τῆς
 »κατὰ θάλασσαν φερομένης βοηθείας της. Αὐτὴ πλέκουσα τοὺς στε-
 »φάνους τῶν ὅσα ἐνεργήσατε, σᾶς προσκαλεῖ καὶ τώρα φωνάζουσα
 »νὰ μακρύνετε τοῦ σταδίου τὸν δρόμον. Ὑμεῖς ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐ-
 »τρέψατε τὸν στόλον τοῦ ἐχθροῦ μετὰ μόνον τὸν φόβον τῆς ἀνδρείας
 »σας, προσκαλεῖσθε, ὅπου ἡμπορεῖτε νὰ βλάψετε τὸν τύραννον πε-
 »ρισσότερον καὶ νὰ ὠφελήσητε τὴν πατρίδα. Ἡ νῆσος Μιτυλήνη προσ-

»μένει νὰ ἴδῃ πλοῖα ἑλληνικά, διὰ νὰ σηκώσῃ τὰ ὄπλα τῆς κατὰ
 »τοῦ ἐχθροῦ τόσον προθυμώτερον, καθ' ὅσον ἤδη εἶναι ἐλευθέρα ἀπὸ
 »τὸν φόβον τοῦ τυραννικοῦ στόλου. Ταῦτα θέλει σᾶς πληροφορή-
 »σει καὶ ὁ Κ. Παλαιολόγος Λεμονῆς, ἀνὴρ φιλογενέστατος, συντε-
 »λέσας πολλὰ ὑπὲρ τοῦ Γένους, καὶ ἐπιθυμῶν καὶ ἤδη πολὺ προθυ-
 »μώτερον τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἰδίας πατρίδος του. Οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ
 »θυσίαι σας εἶναι μεγάλαι, καὶ μῆτε δύναται νὰ ἀναισθητῇ τινας εἰς
 »αὐτάς. Ἐκ τούτου νομίζονται περιτταὶ αἱ πρὸς ὑμᾶς παρακλήσεις
 »καὶ περὶ ἄλλων ἤδη ἀγώνων. Ἔσεσθε δὲ βέβαιοι, ὅτι συντελέσαν-
 »τες πρὸς τὸ παρὸν ἐξ ἰδίων σας εἰς τὰ ἀναγκαῖα τῆς ναυτικῆς βοή-
 »θείας, θέλετε λάβει ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὴν Μιτυλήνην. Ἡ νῆσος αὕτη,
 »παρὰ τὸ χρέος τῆς τοῦτο, θέλει ἀνταμείψει καὶ τοὺς κόπους σας, ἀ-
 »ναγνωρίζουσα ὑμᾶς σωτῆρας καὶ εὐεργέτας τῆς. Ἐκεῖ λοιπὸν τρέ-
 »ψατε τὴν ἀναγκαίαν δύναμίν σας, διὰ νὰ μὴ παύσωμεν κακοῦντες
 »τὸν τύραννον, καὶ προχωροῦντες εἰς τὸν κοινὸν σκοπὸν, τὴν κατὰ-
 »λυσιν τῆς τυραννίας».

Ὡς δὲ ὁ Χίος Διάζ βεγῆς, οὕτω καὶ ὁ Λέσβιος Κουλακσίζογλους,
 ἑπαρχος τῆς νήσου, ἐφημίζετο ὡς ἑλληνίζων καὶ πρόθυμος ἵνα συν-
 δράμῃ καὶ στρατιωτικῶς κατὰ τοῦ σουλτάνου, ἐψέποτε ἴδῃ δύναμιν
 ἑλληνικὴν ἀποβαλίνουσαν ἐπὶ τῆς νήσου. Ἀγνοεῖται, τίνες ἐστήριζον
 λόγοι τὴν κοινὴν ταύτην ἰδέαν, ἣν περιποιούμενος μᾶλλον, ἢ παρα-
 δεχόμενος, ὁ Ὑψηλάντης ἔγραψε συγχρόνως καὶ πρὸς τὸν Κουλακ-
 σίζογλουν, προσκαλὼν αὐτὸν εἰς συμμαχίαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς
 νήσου. Ἀλλὰ τὰ πάντα, καθὼς διὰ τὴν Χίον, οὕτω καὶ διὰ τὴν
 Λέσβον καὶ Κύπρον ἐματαίωσεν, ἐκτὸς ἄλλων μᾶλλον ἢ ἥττον με-
 γάλων δυσχερειῶν, ἢ ἐκπλευσις τοῦ σουλτανικοῦ στόλου.

Ἔσπευσε ταύτην ὁ σουλτάνος, ὡς ἀπολέσας μέχρις τοῦδε δύο κα-
 τὰ τὴν Πελοπόννησον παράλια φρούρια, τὴν Ἐπίδαυρον Λιμηρὰν καὶ
 Πύλον, καὶ ἐπικείμενον βλέπων τὸν κίνδυνον καὶ τῶν ἄλλων. Ἡ δι-
 πλῆ αὕτη περίπτωσις, ἡνωμένη μάλιστα καὶ μετὰ τῆς συγχρόνου ἀ-
 ποτυχίας κατὰ τῆς Σάμου, ἐπέβαλε τὴν ἀνάγκην πάσης δραστηριό-
 τητος κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ γῆν. Πρὸ πάντων δὲ ἀνησύχει τὴν
 τουρκικὴν ἐξουσίαν ἡ Τρίπολις, τρέχουσα τότε τὸν ἑσχατον τῶν κιν-
 δύνων. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν Βεϋρὰν πασσᾶς ἐκίνει ταχὺς κατὰ γῆν,
 ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ δὲ στόλος διετέτακτο, ὅπως,
 παρὰ τὴν τροφοδοσίαν τῶν παραλίων φρουριῶν, εὐκολύνῃ ἢ ἐκ τῆς

Ἀχαΐας, δι' ὅσου ἔφερε στρατοῦ, ἢ ἐκ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου διὰ τοῦ Βευρᾶν πατσαῶ, τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως.

Καταπλεύσας ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς μετὰ δεκαεννέα τῶν ἐκλεκτοτέρων νηῶν, ἠνώθη ἐν τῇ Ῥόδῳ μεθ' ἑτέρων δεκατριῶν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ πασσαῶ τῆς Αἰγύπτου. Ἐκεῖ ἀπελθὼν ἀγγλικὸς τις δρόμων, ἐβεβαίωσε τὴν εἰς τὰ ἴδια ἐπιστροφὴν καὶ τὴν μεταξὺ αὐτῶν ἀσυμφωνίαν τῶν ἑλληνικῶν πλοίων ἐνεχείρησε δὲ, ὅσα ἐκ τῶν φρουρίων τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ Καπετάνια-βεγῆ ἐκ τῶν Συβότων ἐκόμισε γράμματα, διαλαμβάνοντα περὶ μὲν τοῦ φρουρίου Κορώνης, ὅτι οὐκ εἶχε πλέον τῶν δεκαπέντε ἡμερῶν τροφὴν, διδομένου ἐκάστῳ τοῦ ἡμερησίου ἄρτου ἐξ ἑκατὸν δραμίων· περὶ δὲ τοῦ τῆς Μεθώνης, ὅτι μόλις ἐπαρκεῖ δι' εἰκοσιπέντε ἡμέρας καὶ καθεξῆς· περὶ δὲ τοῦ ἐν Συβότοις στολίσκου, ὅτι ἐκινδύνευε, παρουσιαζομένου ἰσχυροῦ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Τῶνόντι δὲ οἱ Κορωναῖοι Τοῦρκοι κατήντησαν τότε τρώγοντες καὶ ἡμιόνους καὶ τὰ φύλλα τῶν Ἰνδικῶν λεγομένων συκῶν. Μάλιστα δὲ, βέβαιοι ὥς ἐκ τούτου περὶ τῆς ταχείας παραδόσεως αὐτῶν, οἱ ἀρχηγοὶ τῆς πολιορκίας ἀννήχθησαν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ζητήσαντες τὴν ἀποστολὴν ἀρμοδίου προσώπου διὰ τὴν τακτικὴν συνθηκολόγησιν καὶ παραλαβὴν τοῦ φρουρίου.

Κατόπι τοῦ ἀνωτέρω δρόμωνος ἐφθασεν ἐν Ῥόδῳ καὶ πάρων, ἐπίσης ἀγγλικὸς, ἐκ τῆς Ἀλγερίας, κομίζων πρὸς τὸν Καρᾶ-Ἀλῆν γράμματα τοῦ ἐκεῖ τοπάρχου, ἀναγγέλλοντος ἔτοιμα πρὸς ἐκπλευσιν ἐν μονόκροτον, ἓνα δρόμωνα, τρεῖς πάρωνας καὶ μίαν γολέτταν, καὶ ζητοῦντος τὰς περὶ διευθύνσεως αὐτῶν διαταγὰς τούτου. Ἀμφότεροι οὗτοι οἱ διοικηταὶ τῶν ἀγγλικῶν πλοίων ἐνεψύχωσαν κατὰ πολὺ τὸν Καρᾶ-Ἀλῆν, ὅπως προλαβὼν ἐφοδιάσῃ τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου, ὑποστηρίξῃ δὲ τὸν στολίσκον τῶν Συβότων, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν Ἀχαϊκὸν καὶ Κορινθιακὸν κόλπον διασπείρῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸν τρόμον. Ὁ διοικητὴς μάλιστα τοῦ δρόμωνος ἐβεβαίω αὐτῷ παῖσαν ὠφέλιμον συμβουλὴν καὶ βοήθειαν ἔμμεσον. Ἀμέσως τότε γολέττα ῥαγουζικὴ ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν ναυλωθεῖσα ἔλαβε τὰς διαταγὰς τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ πρὸς τὸν πασσαῶ τῆς Ἀλγερίας, ἵνα ἀποστείλῃ τὰ ἔτοιμα πλοῖα αὐτοῦ εἰς Κέρκυραν ἢ Ζάκυνθον, ἐκεῖθεν δὲ πληροφορηθέντα ταῦτα ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ λοιποῦ στόλου. Συγχρόνως ὁ ἀγγλικὸς δρόμων ἀνέπλευσε λαβὼν τὰ γράμματα τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ διὰ τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου, τὸν Καπετάνια βεγῆν, τὴν Ναύπχκτον

καὶ τὰς Πάτρας· ὁ δὲ πᾶρων ἔμεινε παρὰ τῷ τουρκικῷ στόλῳ, ὡς ἑδηγός τούτου. Καὶ ὁ μὲν δρόμων παρὰδόντας ἐν τῇ Ζακύνθῳ τὰ γράμματα, διηυθύνθη εἰς Κέρκυραν, ὅπως δώσῃ τῷ Μείτλανδ λόγον τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκείθεν εἰς Σύβοτα, ὅπως βεβαιώσῃ τῷ Καπατάνια-βεγῇ τὴν ταχεῖαν ἔλευσιν τοῦ στόλου· ἐκ δὲ τῶν γραμμάτων ἐπέμψθησαν τὰ μὲν εἰς τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην διὰ τινος πλοιαρίου τοῦ Παντελιοῦ, τὰ δὲ εἰς Πάτρας καὶ Ναύπακτον διὰ τῆς γολέτας τοῦ Φιλίππου Γκρήν.

Διὰ τοιούτων ὑποστηριζόμενος μέσων, καὶ ὅπως μὴ γνωρισθῇ τοῖς Ἑλλησιν ἡ κυρία διεύθυνσις αὐτοῦ, ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπῆρε κατὰ λιθόνοτον (ὄστρια σορόκο) καὶ οὐχὶ κατὰ δυτικοβόρειον (μπονέντε μαίστρο) μέχρις τῆς νυκτός. Εὐθυπλοῶν δ' ἔπειτα διῆλθε τῇ 23 αὐγούστου ὑποκάτω τῆς νήσου τῶν Κυθήρων, καὶ τῇ 24 ἐπλησίασε τὰ μεσημβρινὰ τῆς Πελοποννήσου παράλια, σιτίσας εὐθὺς τὰ φρούρια Μεθώνης καὶ Κορώνης δι' ὀρύζης καὶ διπύρου ἄρτου.

Ἐκ τοῦ στόλου αὐτοῦ δεκαπέντε νῆες εἰσέπλευσαν εἰς τὸν κόλπον τῶν Καλαμῶν, ὅπως ἀρπάσωσι τὰ ἐκεῖ ἐλλιμενισμένα ἐμπορικὰ διαφόρων σημαίων πλοῖα, ὧν τινα ἔφερον καὶ φόρτον τροφίμων. Τοιαῦτα ἔτυχον μέχρι τῶν εἴκοσι διαφοροῦ μεγέθους, καὶ ἐξ αὐτῶν καταλαβοῦσαι δύο αὐστριακὰ, τὸ μὲν ὡς πληρὲς σίτου ἀπεφόρτισαν ἐν τῇ Κορῶνῃ, τὸ δὲ τοῦ πλοιάρχου Ἀνίμπαλε Βερόνα, ὡς φέρον ἔλαιον, διηύθυναν εἰς Ζάκυνθον· ὡσαύτως δὲ καταλαβοῦσαι καὶ ἕτερον σαρδικῆς σημαίας ἔξω τῶν Οἰνουσῶν, ἀπεφόρτισαν ἐν Κορῶνῃ· Ἐκ τούτων δ' ὀρμώμενοι τῶν περιστάσεων οἱ Κηλλάμιοι, ἐθανάτωσαν τότε περὶ τοὺς ἐξήκοντα εὐρισκομένους ἐν τῇ πόλει αἰχμαλώτους Τούρκους, φόβῳ μὴ ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ στόλου ἐν περιπτώσει ἀποβάσεως, καὶ γίνωσιν ὁδηγοὶ τούτου.

Καὶ τῶνόντι ἡ ἀποπειρώμενος, ὅπως ὁδοιπορήσῃ κατ' εὐθείαν ἐκ τῆς Μεσσηνίας εἰς τὴν Τρίπολιν, πλησιεστέραν ἐκείθεν οὖσαν, ὁ βοηθητικὸς στρατός, ὃν ἔφερον ἡ προτιθέμενος, ἵνα ἀντιπερισπᾷ τὰ μεσημβρινὰ τῆς Πελοποννήσου, καὶ εὐκολύνῃ οὕτω τὴν ἐκ τῶν ἀρκατικῶν εἰσόδον τοῦ Βεῦρᾶν πασᾶ, ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἐπεχείρησεν ἀποβάσιν κατὰ τῆς πόλεως τῶν Καλαμῶν. Τυχύτης οἱ μὲν ἑνοπλοὶ ἐνησχολοῦντο ἐν ταῖς πολιορκίαις τῆς Τριπόλεως καὶ τῶν Μεσσηνιακῶν φρουρίων, οἱ δ' ἀπολειπόμενοι προσεῖχον τὴν ἀσφάλειαν τῶν οἰκογενειῶν ἐν πάσῃ δυστυχεῖ περιπτώσει. Μόνοι ἑνοπλοὶ ἔτυχον τότε

ως ἑκατὸν Λάκωνες περὶ τὸν Παναγιώτην Τρουπάκην καὶ τὸ ἀρτιγενὲς τακτικὸν τοῦ Ὑψηλάντου, ὀλίγον μὲν, ἀλλ' ὀδηγούμενον παρὰ τοῦ ἀνδρείου Βαλέστρα. Εἰς τρεῖς μόνους ἐσχηματίζετο αὐτὸ λόχους ὑπὸ τοὺς λοχαγοὺς Γκουβερνάτην, Γεώργιον Σπανιολάκην καὶ Γράμετσην, καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας, ἀπεχούσης περὶ τὴν μίαν ὥραν, περπατῶντες εἰς ἓνα ζυγὸν, μέτωπον ἔδωκε, συμβοηθούτων καὶ τῶν Λακωνίων, κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, κινήσαντος περὶ τὴν αὐγὴν τῆς 26 αὐγούστου πρὸς ἀπόδοσιν. Ἀλλὰ κατὰ πρῶτον ἤδη βλέπει οὗτος λόχον καὶ στρατιώτας εὐρωπαϊστὶ ἐνδεδυμένους· κατὰ πρῶτον ἀκούει ἡχώ σαλπίγγων καὶ κρότον τυμπάνων στρατιωτικῶν· κατὰ πρῶτον ἀπαντᾷ στρατιώτας ἐν γραμμῇ ἐπὶ τοῦ πεδίου ἀμετακινήτους· ἐκπλήσσεται καὶ ὑποχωρεῖ, πρὶν ἀποβῆ.

Οὕτως ἀπηλλάγη μίᾳς βεβιαίας καταστροφῆς καὶ ἡ πόλις τῶν Καλαμῶν καὶ μέγα τῆς Μεσσηνίας μέρος, καὶ ἔλειψεν εἰς οὐσιώδους ἀντιπερισπασμὸς τῶν πολιορκούντων τὴν Τρίπολιν. Ὁ γέρων Τρουπάκης, ἀναφερόμενος πρὸς τὸν Ὑψηλάντην περὶ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, ὡμολόγει περὶ τοῦ Βαλέστρα, ὅτι, «*μὲ ὁλον ὁποι εἶχεν ἀνθρώπους ἀμαθεῖς ἔτι εἰς τὸν πόλεμον, ἐστάθη εἰς αὐτὴν τὴν περὶ ῥίστασιν γενναῖος καὶ ἀνδρεῖος. Τὸν ἐπῆρσα πολὺ εἰς τοὺς τακτικούς καὶ γενναίους τρόπους του*». Τὸ δὲ τακτικὸν σωμάτιον τοσαύτην ἐκτέησατο ὑπόληψιν ἀγαθὴν, ὥστε οἱ Καλάμιοι δυσήρστηθησαν κατὰ πολὺ, ὅτε εἶδον μετακαλεσθὲν τοῦτο παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰ Φρικόρυφα.

Ἐπὶ τῆς ὥρας αὐτῆς ἐλλιμενίζοντο ἐν ταῖς Κυτριάς δύο πετσειτικά πλοῖα ἐκ τῶν πρότερον πολιορκούντων τὴν Πύλον. Ἡ βύθις ἢ ἡ σύλληψις τούτων ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου τηλεβολισμοῦ τοῦ στόλου ἀναπόφευκτος ἦτο, εἰ μὴ ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ αὐτῶν μεθοδευθέντες οἱ ναῦται ἀπεβίβαζον τηλεβόλα τινὰ ἐπὶ τῆς γῆς, δι' ὧν, ὡς καὶ διὰ τοῦ ψιλοῦ πυρὸς, ἀντιστάντες ἔσωσαν ταῦτα. Ἡ διπλῇ δὲ ἀποτυχίᾳ κατὰ τῆς πόλεως τῶν Καλαμῶν καὶ τῶν δύο πλοίων αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ταχυτέρας ἐκσπλεύσεως τοῦ στόλου, ὑπεχρέωσαν τὸν Καρᾶ-Ἀλῆν, ἀγνοοῦντα τὴν καταστροφὴν τοῦ Βευρᾶν πασσα, ὅπως μὴ χρονοτριβήσῃ ἐπιπλέον κατὰ τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ.

(Συνέχεια τῶν Πελοποννησιακῶν (α').

Τὰ ἐν Ζαρακόβῃ.

Ὅτε ὁ Ὑψηλάντης μετέβη εἰς τὰ Τρικόρυφα, ἀπῆλθον ἐκεῖ καὶ τινες τῶν Γερουσιαστῶν, δεικνύοντες μὲν μεταμέλειαν ἐπὶ τοῖς γεγεννημένοις κατὰ τὰ Βέρβена, κυρίως δὲ ἐποπτεύοντες ἐκ τοῦ πλησίον τὰ πράγματα. Ὁ Ὑψηλάντης ὑπισχνεῖτο αὐτοῖς λήθην τῶν παρελθόντων, ἣν καὶ οὗτοι δι' ὅλης ἐδείκνυντο παραδεχόμενοι τῆς προθυμίας καὶ δι' ὅρκων ἔτι. Σύμφωνοι δὲ φαινόμενοι, ἔγραψαν καὶ ὁ μὲν (β) καὶ οἱ δὲ πρὸς ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν ἐν Καλαβρύτοις μητροπολίτην Γερμανὸν, ὅπως «*συνέλθωσι τάχιον ἐν τοῖς Τρικο-*»
ρύφοις καὶ συσχεθῶσι περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων». Βαρύτητος καὶ νοημοσύνης πρόσωπον, ὁ Γερμανὸς ἐθεωρεῖτο καὶ παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ὁ ἀναπόφευκτος ἄνθρωπος. Ὅπως δὲ κατορθώσῃ τι ὀριστικόν, ἐζήτησεν οὗτος παρὰ τῶν Καλαβρυτινῶν, Αἰγιέων, Πατρέων καὶ Ἡλείων προκρίτων ἔγγραφον πληρεξουσιότητα καὶ ἀναγνωρίζομένην δι' αὐτῆς τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ὑψηλάντου ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου. Μόνος ἠρνήθη ταύτην ὁ Κανακάρης, ἄλλους λόγους προβαλὼν πρὸς τὸ φαινόμενον, κυρίως δὲ μὴ ἀνεχόμενος τὴν τοιαύτην ἀποστολὴν τοῦ Γερμανοῦ, πρὸς ὃν διεφέρετο. Οὕτως ἐφοδιασθεὶς ὁ Γερμανὸς ἀπῆλθεν εἰς Τρικόρυφα, ὅπου ἐξηγήθη κατὰ πρῶτον πρὸς τὸν Μαυρομιχάλην καὶ Ἀναγνώστην Δεληγιάννην, περὶ ἧς ἔφερε πληρεξουσιότητος, θέλων καὶ αὐτοὺς συμφώνους. Ἀλλ' ὁ Δεληγιάννης βαρέως ἤκουσε τὰ περὶ ἀρχιστρατηγίας, καὶ ἐδείχθη ἐκπλαγεὶς ὥλως ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ παραχωρήσει πρὸς τὸν Ὑψηλάντην· πονηρευόμενος δὲ ἐραδιοῦργει μέχρις ἐρεθισμοῦ τὸν Μαυρομιχάλην, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐπειθανάγκασε τὸν Γερμανὸν, ὅπως κρύψῃ ἀπὸ τοῦ Ὑψηλάντου τὰ πάντα. Ὡς ἐκ τούτου παρέλυσεν πᾶσα ἀρμοδία ἐνέργεια, καὶ μεθ' ὅσον ὁ Γερμανὸς ἐδείκνυτο ἔχων συνδιαλλακτικὸν πνεῦμα.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ Γερουσία τῶν Καλτεζῶν οὐδ' ἐμνημονεύετο πλέον παραλύσασα, καὶ ὅλοι συνωμολόγουν τὰ κάκιστα ἀποτελέσματα ὡς

ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐνὸς πολιτικοῦ συστήματος· ἰδίως δ' ὁ Ὑψηλάντης παρετήρησεν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν πρὸς τὸν Γερμανὸν καὶ Δεληγιάννην : « Φοβοῦμαι, μήπως καὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ μᾶς ἴδωσί ποτε ἐλευθέρους, ἀλλάξωσι φρόνημα διὰ τὴν ἀκαταστασίαν μας. Τὸ δ' » γλιγωρότερον πρέπει νὰ σχηματισθῇ διοίκησις ἐθνικὴ, διότι κινδυνεύομεν ἄνευ αὐτῆς νὰ χαθῶμεν. Μὴ φέροντες χαρακτῆρα πολιτικόν, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ διαπραγματευθῶμεν περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος· ὑπαρχούσης δὲ Βουλῆς ἐθνικῆς, δυνάμεθα νὰ ἐκλέξωμεν πατριώτας φρονίμους καὶ νὰ τοὺς ἀποστείλωμεν ἰκέτας » πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς βασιλεῖς . . . » Ἡ περὶ Βουλῆς γνώμη τοῦ Ὑψηλάντου, ἐν ᾧ ἀπεκρούετο ἐν τοῖς Βερβένοις, ἡσπάσθη ἤδη παρὰ τοῦ Γερμανοῦ καὶ Δεληγιάννου, ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ὑπάρξεως καὶ συστήματος κεντρικοῦ, ἥτοι Πελοποννησιακῆς Γερουσίας· ἀμφοτέροι δ' ὑπεσχέθησαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν συμφωνίαν καὶ τῶν ἄλλων, τῶν ἐν Ζαρακόβη συνερχομένων, ὡς τόπῳ ἡσυχωτέρῳ καὶ καταλληλοτέρῳ.

Αἱ ναυτικαὶ νῆσοι, μανθάνουσαι μετὰ λύπης τὰς μεταξὺ Ὑψηλάντου καὶ προκρίτων διαφωνίας, καὶ ἐνταυτῷ οὐδεμίαν βλέπουσαι συνδρομὴν χρηματικὴν ἐκ τοῦ συστήματος τῶν Κατεζῶν, συμφέρον ἀνώτερον, δι' οὗς ἄλλοτε εἶπομεν λόγους, εἶχον ἐπὶ τῇ συγκροτήσει μιᾶς συνελεύσεως ἐθνικῆς. Πρὸς τοῦτο ὠνόμασε μάλιστα ἀντιπροσώπους ἑαυτῆς ἡ Ὑδρα τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην, Δημήτριον Τσαμαδὸν, Γκίχαν Γκιώνην καὶ Βασίλειον Βουδούρην. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ αἱ Πέτσαι. Ἀλλ', ὑπάρχοντος τότε κατὰ τὸ Αἰγαῖον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἠναγκάσθησαν αὗται, ὅπως ἀναβάλωσι τὴν ἀποστολὴν τούτων, καὶ παρεκάλεσαν μάλιστα, ἵνα ἀναβληθῇ πρὸς ὀλίγον ἡ ἐναρξίς τῆς συγκαλουμένης συνελεύσεως μέχρι προσεχοῦς εὐκαιρίας (α).

Κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν παρουσιάζονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ Θεόδωρος Νέγρης, Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ Κωνσταντῖνος Καρατσᾶς, περὶ ὧν ἀναφέρομεν ὀλίγα κατὰ παρέκβασιν ἀναγκαίαν.

Ὁ Νέγρης ἀνῆκεν, ὡς καὶ οἱ ἕτεροι δύο, μιᾷ τῶν ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀποστελλόμενος ἀντιπρέσβυς τῆς Τουρκίας εἰς Παρισίους, ἀπέπτυσε τὴν ξένην ταύτην ὑπηρεσίαν, τοῦ πολέμου ἀρξαμένου, καὶ ἐν τῇ Τήνῳ ἀποβὰς κατὰ ἀπρίλιον φθίνοντα προσήνεγκεν ἑαυτὸν τῷ ἑλληνικῷ ἄγῳ. Εὐορκῶν ὡς μέλος τῆς Φιλικῆς ἐταιρίας, ἀνὴρ δὲ ὀξυδερκῆς καὶ κάτοχος παιδείας καὶ ἱκα-

νότητος πολιτικῆς, ὁ Νέγρης ἠδύνατο ὑπηρετῆσαι ὠφελίμως καὶ ἐν τῷ ἁγῶνι, καθ' ὃν ἐχρησίμευσε τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς παρασκευῆς τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκ τῆς Τήνου μεταβὰς εἰς τὴν Ὑδραν, ἐπαρουσιάσθη ὡς συγγενὴς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, καὶ ἐβεβαιώθη τοιοῦτος παρὰ τοῦ Ἰακώβου Κορνηλίου καὶ Ἀλεξάνδρου Ἀξιῶτου, ἀμφοτέρων Φιλικῶν ἐπίσης καὶ ἀκολούθων ἤδη τούτου. Παρατρέχοντες δὲ πάνθ' ὅσα διεδόθησαν τότε κατ' αὐτοῦ, βεβαιούμενον μόνον, ὅτι παρὰ τοῖς Πελοποννησίοις ἐπιστεύθη καὶ ὡς ἀνεψιὸς τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ὡς ἀπεσταλμένος. Τοῦτο καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἀνήγγειλε γράφων πρὸς τὸν Γεώργιον Πλαπούταν τῇ 1 μαΐου ἐν τοῦ Χρυσοβιτισίου : « . . . Ὁ ἀνεψιὸς Ὑψηλάντε ἦλθεν εἰς Ὑδραν καὶ, ὡς μᾶς γράφουν σήμερον ἀπὸ Βέρβενα, ἦτον ἑτοιμὸς μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς Ὑδρας καὶ μὲ τὸν κύριον Ἀναγνώστην Παπαγιαρρόπουλον νὰ εὗρουν εἰς Μόλους ». Ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι βουλευταὶ κινούμενοι φήμης προσεχώλεσαν τοῦτον τῇ 9 μαΐου ἀρχηγὸν τῶν πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων τῆς πολιορκίας, ὡς προείπομεν. Δυστυχῶς δὲ, ἐν τῇ νήσῳ τῶν Πετσῶν μεταβὰς, ὑπελήφθη παρὰ τοῦ λαοῦ ἢ ὡς Τοῦρκος αὐτόχρημα ἔνεκα τῆς ἐνδυμασίας, ἣν ἔφερεν, ἢ ὡς ψευδῶς μὲν διὰ τὴν Γαλλίαν, κυρίως δὲ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπεσταλμένος κατ' ἀσχοπος μυστικὸς καὶ μηχανοβρῆφος παρὰ τοῦ σουλτάνου. Τρομερὰ ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ τοιαύτη ὑπόνοια καὶ ἡ τοιαύτη ἀδικία, ἐναντίον οἰουδήτινος γινομένη. Ἡ ἀθωότης ὑπέκειτο ἀδίκαστος ἐν ὅλαις ἀμέσως ταῖς σκληροτέραις συνεπειαῖς κατηγορίας τόσῳ ψυχρῆς, καὶ ταύτης γινομένης μάλιστα ἐνώπιον λαοῦ εὐερεθίστου, τολμηροῦ καὶ ὁλως ἀπαιδεύτου. Εὐτυχῶς, εὗρεθεις τότε ἐν τῇ νήσῳ ὁ μεγάλην ὑπόληψιν καὶ σέβας ἀπολαμβάνων παρὰ τοῖς κατοικοῖς Νεόφυτος Βάμβας, ἔσωσεν ὑπερασπίσας σπουδαίως τὸν Νέγρην.

Μετ' οὐ πολὺ φθάσας εἰς τὴν Ὑδραν ὁ Ὑψηλάντης, περιεποιήθη αὐτῷ διὰ φιλοφροσύνης ἰδίας, ὡς ἐγνωσμένῳ ἀπὸ τῶν ἐταιρικῶν πραγμάτων, διακριθέντι δέ ποτε ἐπὶ τῆς ἐμπιστευτικῆς θέσεως, ἣν καθεῖξε παρὰ τῷ ἡγεμόνι Μολδαυίας Σκαρλάτω Καλλιμάχῃ, καὶ θυσιάσαντι τελευταῖον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὑψηλὴν ξένην ὑπηρεσίαν. Ὁ Νέγρης τότε ἐζήτησε τὴν παραδοχὴν ἑαυτοῦ ὡς συμβούλου παρὰ τῷ Ὑψηλάντῃ ἀπέτυχεν ὁμως, διότι τὸ τοιοῦτο προσέβαλλε τὴν φιλοτιμίαν ἄλλων, καίτοι ὑποδεστέρων τῇ παιδείᾳ καὶ τῇ πολιτικῇ ἱκανότητι. Ῥομφαίαν δίστομον ἔλαβον οὗτοι εἰς χεῖρας τὴν πα-

ρὰ πολλοῖς, ἐξ ὧν ἔγραψαν καὶ Ζαλώνης καὶ ἄλλοι, ἰσχύουσιν περὶ Φαναριωτῶν κακὴν ἰδέαν, καὶ δι' αὐτῆς, τοὺς ἰδίους καλύπτουντες σκοποὺς, ἔκοψαν τὸ νῆμα τῆς παραδοχῆς τοῦ Νέγρου. Ὅταν τοὺς ἱκανοὺς ἠκολουθῇ παρὰ πόδας ἡ προσωπικότης, ἡ ζήλοτυπία, ὁ φθόνος καὶ ἡ συκοφαντία· ὅταν τὰ πλήθη εἰς Δωδωναῖον μεταβάλλωνται Χαλκεῖον, ὡς μὴ ἔχοντα οὔτε τὸν ἀρμόδιον νοῦν καὶ πείραν, οὔτε τὴν ἀναγκαίαν ὑπομονὴν πρὸς ἐκτίμησιν τῆς ἀληθείας, οὐδόλως ὑπάρχει παρὰδοξον, ἐὰν βλέπωμεν περιοδικῶς τὰ αὐτὰ πράγματα καὶ τὰς αὐτὰς σκηνὰς ὑπὸ τὴν δεινὰ χθὲς καὶ ὑπὸ τὴν δεινὰ σήμερον σημαίαν τοιοῦτου εἶδους, οἷα ἦτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ὁ λεγόμενος φαναριτισμὸς, ἐκμεταλλευσόμενος πρὸς κομματικoὺς σκοποὺς καὶ προσωπικὰ συμφέροντα. Ἐὰν δὲ ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Νέγρης ἐνεκολπώθησαν τῷ 1821 παρὰ τῶν προκρίτων, ὀφείλουσι τοῦτο οὐχὶ εἰς διαθέσεις ἀγαθὰς ἢ εἰς τὴν ὁμολογουμένην ἱκανότητα αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάγκην, ἣν παρήγαγεν ἡ μεταξὺ Ὑψηλάντου καὶ αὐτῶν ἔρις.

Ἀναχωρήσαντος ἐκ τῆς Ὑδρας τοῦ Ὑψηλάντου ὠδηγήθη ὁ Νέγρης ὅπως ἀπέλθῃ εἰς Καλάμας καὶ ἐκεῖ πρὸς καιρὸν διαμείνῃ. Τὸ τοιοῦτο ἐθεώρησεν οὗτος ὡς ἄλλην ἐξορίαν· ἔκρυπτεν ὁμῶς μέχρι τινός, ἣν ἔφερεν ἐσωτερικῶς ἀμεύλικτον δυσἀρέσκειαν διὰ τὴν διπλὴν γενομένην ἐναντίον αὐτοῦ ὕβριν, καὶ μετὰ τὰς διαφωνίας τῶν Βερβεένων ἤρξατο ἀνακύπτειν καὶ συνηγορεῖν ὑπὲρ τῶν προκρίτων.

Ἀπέβη τότε ἐν τῇ Πύλῳ ὁ Κωνσταντῖνος Καρατσᾶς, ὀρμώμενος ἐκ τῶν Πεισῶν τῆς Ἰταλίας. Ἐφερε πρὸς βοήθειαν τῆς Ἑλλάδος ποσότητά τινα πυροβόλων καὶ πυρίτιδος, ἕνα ἀξιωματικὸν Γερμανὸν ὡς ὑπασπιστὴν καὶ σχέδια πολιτικῶν διοργανώσεων. Παρὰ τῶν πολιορκητῶν τῆς Πύλου ὑπεδέχθη καλῶς, ὡς Ἕλληνα ἡγεμονικῆς ποτε οἰκογενείας καὶ ὡς δίδων ἐλπίδας περὶ χορηγίας γενναίων βοηθημάτων. Ἀλλ' ἐν τῇ μεγάλῃ πολιτικῇ συνέσει αὐτοῦ κενεμβάτων, ἐτάχυνεν οὗτος ἀποτείνας αὐτοῖς λόγους καὶ σχέδια περὶ προσκλήσεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰωάννου Καρατσᾶ ἐπὶ τῇ ἀρχηγίᾳ τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων. «Ὁ πατήρ μου, ἔλεγε, πολλὰ θυσιάσει ἑκατομμύρια ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν προσκληθῇ ἡγεμὼν ταύτης». Ἀποτυχὼν δὲ, οὐδὲν ἐχορήγησε βοήθημα, καὶ εἰς τὰς Καλάμας ἀπῆλθεν, ὅπου εἶρε τὸν ἄνδρα τῆς καρδίας αὐτοῦ καὶ ὁ Νέγρης ἐν τῷ Καρατσᾷ ὡς λίαν δυσηρεστήμενος κατόρθωσεν Ὑψηλάντου, καὶ ὁ Κα-

ρατσᾶς ἐν τῷ Νέγρη, ὡς ἀποδίδων τὴν ἐν Πύλῳ ἀποτυχίαν εἰς τὴν ἐπιβρόχην τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐκεῖ συνδεθέντες ἀμφοτέροι κατέβαλον, ὁ μὲν Καρατσᾶς τὰ σχέδια καὶ τὰ μέσα, ἅπερ ἐκομίσατο, ὁ δὲ Νέγρης τὴν διανοητικὴν ἱκανότητα, ἣν ἐκέκτητο. Ἀπὸ τῆς περιστάσεως ταύτης ὁ μὲν Καρατσᾶς ἐνεψυχώθη ἐπὶ ταῖς ἐλπίσι περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀγνοῶν, ὅτι «καθ' ὕδατος ἔγραφε καὶ κατὰ πετρῶν ἔσπειρεν». ὁ δὲ Νέγρης ἀνεπέτασε τὸ προσωπεῖον κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ἅψ' οὗ ἐβεβαιώθη μάλιστα τὴν πλήρη ἀποτυχίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἐν ταῖς Ἡγεμονεαῖσι. Ἡγνόουν ὁμῶς καὶ Καρατσᾶς καὶ Νέγρης, ὅτι ἀντιπολιτευόμενοι τῷ Ὑψηλάντῃ ἐξωμάλυνον τὴν ὁδὸν τοῦ Μαυροκορδάτου· ἡγνόουν, ὅτι αὐτοὶ μὲν «καταβήσονται κάτω κάτω, ἐκεῖνος δὲ ἀναβήσεται ἀνω ἄνω». Καὶ ὁ εἷς καὶ ὁ ἄλλος εἶδον τὴν ἀληθεῖαν ταύτην, ὁ μὲν Καρατσᾶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822, ὁ δὲ Νέγρης περὶ τὰ μέσα τοῦ 1823.

Τακτικὴν ἥδη συγκροτήσας ὁ Νέγρης ἀλληλογραφίαν μετὰ πολλῶν τῶν τῆς Πελοποννήσου προκρίτων, καὶ φέρων τὸ πρόχειρον παντὶ ἀκαθέκτῳ ῥαδιοῦργῳ πρόσωπον τοῦ δημοκόπου, μυρία διέσπειρε ζιζάνια κατὰ τῆς ἡθικῆς ἐπιβρόχης τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ, τὸ χεῖριστον πάντων, ὑπέσκαπτε τὴν μόλις ἀρξαμένην ἐν Καλάμαις σύστασιν τοῦ τακτικοῦ σώματος, προσάπτων αὐτῇ σκοποὺς τυραννίας. Ἐννοεῖται ὁπόσῳ ἡυδοκίμει σπερμολογῶν πρὸς τοὺς ἀπλοῦς τῶν ἀνθρώπων, ὅτε ἐξελάμβανον οὕτως τὴν κατάστασιν τοῦ τακτοῦ στρατιώτου ὡς ἄλλην κατάστασιν δούλου· ἐννοεῖται ὡσαύτως, ὁπόσῳ εὐηρέσκει καὶ τοῖς προκρίτοις καὶ τοῖς στρατιωτικοῖς, ὅτε οἱ πρῶτοι ὑπέβλεπον τὴν διὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἀρξαμένην συγκρότησιν τακτικοῦ καὶ μονίμου στρατοῦ, καὶ οἱ δευτέροι ἀλυσιτελῇ ὅλως τὴν λόγχην κατὰ τὸν ἄτακτον πόλεμον ἔλεγον πρὸς σκοποὺς δευτερεύοντας μᾶλλον. Τοιοῦτο ὁ Νέγρης ἐγέννησε θανάσιμον σκάνδαλον, ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἀγνοίας τούτων καὶ τῆς ἰδιορρύθμου διαθέσεως ἐκείνων.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅσῳ ἐμυώπαζε φυσικῶς, τόσῳ δὲξυδέρκει διανοητικῶς· ὅσῳ ἔφερε θυσιομορφίαν προσώπου καὶ σώματος, ραιβοσκελὴς ὢν, τόσον εἶχε τὸ ἐπαγωγὸν εὐφυοῦς καὶ ἀόκνου ῥαδιουργίας· ἀλλὰ τὸ ἐλάττωμα τοῦ βιάζειν καὶ οὐχὶ περιμένειν τὰ πράγματα κατεβίβαζεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς θέσεως, ἣν ἠξίου. Ἀχρι τινὸς ἐθεώρει αὐτὸν ὁ Ὑψηλάντης ὡς τινα ἀπλοῦν σπερμολόγον καὶ ψίθυρον· ἀλλ' ὅτε εἶδεν, ὅτι καὶ ἀξιοματικοὶ τινες τῆς τακτικῆς ἐλειποτάκτησαν ῥαδιουργη-

Θέντες, καὶ διάφοροι τῶν ἅπαξ καταταχθέντων στρατιωτῶν ἤρξαντο κλονίζεσθαι, τότε ἀπεφάσισε τὴν ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἐξορίαν τούτου, ὡς ἐπικινδύνου. Τοῦ μέτρου αὐτοῦ τὴν ἐκτέλεσιν ἀνέλαθεν ὁ Ἀναγνωστόπουλος, ἵνα μὴ ἐπακολουθήσωσιν ἐνδεχόμενα ἄλλα δυσάρεστα. Μεταβάς δὲ αὐτὸς εἰς Καλάμας, ἐπλανήθη, ὑποκριθέντος τοῦ Νέγρου ἄθῳον ἑαυτὸν ὡς πρὸς τὰ γενόμενα, καὶ γενναιότερον ἀντὶ τῆς ἐξορίας φρονήσας τὸ ἔργον τῆς προσηλυτίσεως, ἐπέδειξεν αὐτῷ τὴν διαταγὴν, ἣν ἔφερεν, ὅπως ἐν γνώσει προτιμήσῃ οὗτος ἢ τὴν ἐπικειμένην ἐξορίαν, ἢ τὴν πολιτικὴν μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου φιλίαν. Ὡς ἦτο δ' ἐπόμενονον, ὁ Νέγρης ὑποκλινέστατος ὑπεσχέθη καὶ ζῆλον καὶ τὰ πάντα πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου τῆς ὥρας· καὶ ἴσως ἐνέμενεν ἐν ταῖς ὑποσχέσεσιν αὐτοῦ, εἰμὴ ἀπηλπίζετο ἐκ τῆς ἀκολούθου περιστάσεως. Ἡ νῆσος τῆς Κρήτης, μεγάλην ἀνωμαλίαν πάσχουσα ἐσωτερικῶς, ἐπρεσβεύσατο πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ζητοῦσα τὴν ἀποστολὴν ἐνὸς ἀρχηγοῦ, γενικὴν περιβεβλημένου πληρεξουσίου ἐπὶ τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν αὐτῆς πραγμάτων. Ὁ Νέγρης παρακαλέσας τότε, ἵνα ἀποσταλῇ αὐτὸς πληρεξούσιος διευθυντῆς, ἀπέτυχεν, ἀναρμόδιος θεωρηθεὶς διὰ τὰ πολεμικά, καὶ ἔκτοτε ἀδυσώπητος διετέλει ἐχθρὸς κατὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ὑψηλάντου, ἀναβρίπιζων κατ' αὐτοῦ τὰ πάθη διὰ παντὸς μέσου. Ἀρμοδιώτερος ἄρα ἦτο ὁ διορισθεὶς ἔπειτα ἐπὶ τῶν τῆς Κρήτης Ἀφεντουλιῆς ἢ Κομνηνός;

Τοῦ δ' Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἡ ἔλευσις προηγέλλετο ἐκ τῶν Πεισῶν τοῦ Λιθόρνου ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μηνὸς ἀρχομένου. Κατὰ τὴν 21 Ἰουλίου ἐλλιμενίσθη οὗτος ἐν τῷ Μεσολογγίῳ, συστημένος ἰδίως παρὰ τοῦ μητροπολίτου Ἰγνατίου καὶ ἄλλων πρὸς τοὺς ὅπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς καὶ τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου. Οἱ πολιορκοῦντες τὰς Πάτρας πρόκριτοι Ἀχαιοὶ ἐπεμψαν εὐθὺς εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸν εὐπατρίδην Ῥηγόπουλον, συγχαίροντες τὴν ἔλευσιν τούτου. Ἀμα παρουσιασθεὶς ὁ Μαυροκορδάτος, συνῆψε φιλίαν μετὰ τοῦ Ἀλεξίου Νούτσου, ὑπάρχοντος τότε ἐν τῷ Μεσολογγίῳ, καὶ δι' αὐτοῦ, ὡς ἀπολαύοντος κοινὴν ἐν τῇ Στερεᾷ ὑπόληψιν, ὑπεστηρίχθη παρὰ τοῖς ὅπλαρχηγοῖς ἅπασιν ὡς πρόσωπον, πολλῷ ὁμολογουμένως ὑπέρτερον τοῦ Ἡβου Ῥήγα, ἔχοντος παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου διὰ τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀχαρνανίαν τὴν ἀποστολὴν, οἶαν καὶ ὁ Λιβέριος Λιβερόπουλος ἔλαβε διὰ τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βοιωτίαν.

Ἐφερεν ὁ Μαυροκορδάτος ἱκανὴν πολεμοφοδίων ποσότητα, ἥς ἀ-

πωλέσθη μέγα μέρος μετὰ τοῦ πλοίου, βυθισθέντος τότε κατ' ἀνάγκην, ἵνα μὴ ἀρπαγῇ παρὰ τῶν τουρκικῶν τῆς Νυμπάκτου, ἐπίτηδες ἐκπλευσάντων (α). Συνοδοὺς εἶχε τὸν Γεώργιον Σέκκερην, Ἀναστάσιον Πολυζωΐδην, Γεώργιον Πραΐδην, Νικόλαον Λουριώτην καὶ τινας ἀξιωματικούς Εὐρωπαϊούς. Τῇ δὲ 22 ἰουλίου ἀναγγέλλων πρὸς τὸν Ὑψηλάντην τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ ὡς ἐνὸς τῶν ὑπὲρ πατρίδος συναγωνιστῶν, ὑπισχνεῖτο σύμπνοιαν εἰλικρινῇ, τιθέμενος ἀπολύτως ὑπὸ τὰς διαταγὰς τούτου : « . . . *Ἐν ἐνὶ λόγῳ*, ἔγραφεν, *ἐγὼ κρέμαμαι ἀπὸ τὰς προσταγὰς τῆς, τὰς ὑποίας θεωρῶ προσταγὰς τῆς πατρίδος. . .* » *Ἀς προστάξῃ, ἃς δώσῃ τὰς ἀναγκαίας οδηγίας, καὶ θέλει εὖρη νεὶς ἐμὲ δοῦλον πιστὸν τῆς πατρίδος. . .* » Ὁ Ὑψηλάντης εἶδεν οὕτω ἐν τῷ Μαυροκορδάτῳ ἕνα πολιτικὸν φίλον, καὶ ὑπὸ τοιοῦτο ἀπεκρίθη πρὸς αὐτὸν πνεῦμα.

Διὰ παιδείας καὶ πείρας πολιτικῆς, διὰ νοὸς ὠρίμου καὶ πνεύματος γενικοῦ συγκεκροτημένος καὶ ὄνομα φέρων ἐγνωσμένης οἰκογενείας ἡγεμονικῆς, ὁ Μαυροκορδάτος ἦν ὡς μεθ' ὅλων αὐτῶν καὶ δυσπαραμίλλον ἀοκνίαν γραφικὴν, καὶ ζῆλον πλήρη διὰ τὸν ἀγῶνα, καὶ μετριοτήτητα ἐσκεμμένην πρὸς πᾶν πολιτικὸν βῆμα, ἀπὸ τῶν κατωτέρων προβαινὼν εἰς τὰ ἀνώτερα. Ἐκ τοιούτου ὀρμώμενος σημείου παρετήρησε καὶ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἐξέθετο τὴν ἀνάγκην τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς, ὅπως ἀνωμάλου τότε, ὑπὸ ἐν τοπικὸν σύστημα, καὶ τὴν ἔγκρισιν τούτου ἐπικαλούμενος ὡς πρὸς τὸ πρᾶγμα, ἐζήτηι συγχρόνως καὶ διαταγὰς αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν προεδρείαν : « . . . *Πρέπει, ἔγραφε, νὰ συστηθῇ εἰς τὸ Μισολόγγιον αὐτὴ ἡ τοπικὴ Διοίκησις, ἐξηρημένῃ πάντοτε ἀπὸ ἐκείνην τῆς Πελοποννήσου καὶ, ἂν ἡ Ἐκλαμπρότης τῆς στοχάζεται, ὅτι ἡμπορῶ ὁ ἴδιος νὰ χρησιμεύσω εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῆς τῆς διοικήσεως, ἃς μὲ προστάξῃ, ὡς λογιζόμενον ἱερὰς τὰς προσταγὰς τῆς, καὶ ἃς μὲ ἀποστείλῃ κανένα συνεργόν* ». Ἐζήτηι ἐπὶ τούτοις καὶ προσωπικὴν μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου συνέντευξιν.

Οὕτω προσκληθεὶς εἰς τὰ Τρικύρυφα παρ' αὐτοῦ, καὶ συγχρόνως παρὰ τῶν πολιορκούντων τὰς Πάτρας προκρίτων τῆς Ἀχαΐας, μετέβη τῇ 31 ἰουλίου εἰς τὸ Πριναρόκαστρον, ὅπου ἐστρατοπεδεύοντο ὁ Ζαήμης, Κανκάρης καὶ ἄλλοι. Ἐκεῖ ὑπεδέχθη ἐκ τῶν ἐνόντων διὰ πολλῆς τιμῆς καὶ, καθὼς πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ὁ Δεληγιάννης ἐν τῷ Ἀστρεῖ, οὕτω καὶ ὁ Ζαήμης ἤδη προσήνεγκεν αὐτῷ ἵππον ὠραῖον,

κατὰ τὰ τότε ἔθη. Τῇ 7 αὐγούστου ἐφθασαν αὐτόθι καὶ ὁ Καρατσᾶς καὶ ὁ Νέγρης ἐκ τῆς Μεσσηνίας διὰ θαλάσσης· ὅλοι δ' ὁμοῦ συνδιε-
λεχθέντες ἐῤῥιψαν, ὡς εἶπετο, τὰς πρώτας τῆς πολιτικῆς ἐνώσεως ἐ-
αυτῶν βάσεις. Οἱ Ἀχαιοὶ προέτρεψαν τὸν Μαυροκορδάτον, ὅπως λά-
βῃ μέρος κατὰ τὴν ἐν Ζηρακδόβῃ προκειμένην συνέλευσιν· ἀλλ' οὗτος,
ἀναποφάσιστος ὢν, πρὶν ἢ ἔδῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὰ πράγματα τῶν
Τρικορύφων, ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ Πριναροκάστρου, ὡς καὶ ὁ Καρατσᾶς
καὶ Νέγρης. Μέχρι τῶν Καλαβρύτων συνώδευσαν αὐτοὺς οἱ Ἀχαιοί·
ἐκεῖθεν δὲ ὁ μὲν Μαυροκορδάτος ἀνέβη τῇ 14 αὐγούστου εἰς Τρικό-
ρυφα, οἱ δὲ ἄλλοι δύο, Καρατσᾶς καὶ Νέγρης, παρέμειναν ἐν τῇ Βυ-
τίνῃ. Ὁ Ὑψηλάντης ὑπεδέχθη τοῦτον διὰ πλείστης εὐλικρινείας καὶ
περὶ πάντων ἐξηγήθη τῶν διατρεχόντων, προτείνας μάλιστα καὶ τὴν
παρ' ἐαυτῷ διαμονὴν αὐτοῦ, ἂν ἤθελε. Πραγματικῶς καθίστατο ἡ-
δη ὁ Μαυροκορδάτος πρόσωπον ἐνδιαφέρον καὶ διὰ τὸν Ὑψηλάντην,
ὡς πεφορτισμένον τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα τῶν προκρίτων, καὶ διὰ τοὺς
προκρίτους, ὡς θεωροῦντας δυσκατάβλητον τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Ὑψη-
λάντου καὶ χρῆζοντας τῆς συνδρομῆς μιᾶς πολιτικῆς ἱκανότητος. Ἀλ-
λὰ μετέωρος μένων καὶ πρόθυμος δεικνυόμενος ἐνταυτῷ, ἤκουεν, ἔ-
βλεπεν, ἐστάθμιζεν, ἡδὺ καὶ μειλίχιον προσλαλῶν τοῖς πᾶσι καὶ περὶ
πάντων.

Αἱ νῆσοι τῆς Ἰδρας καὶ τῶν Πετσῶν ἀπέστειλαν τότε τοὺς ἀντι-
προσώπους ἐαυτῶν διὰ τὴν συνέλευσιν. Φθάσαντες οὗτοι ἐν τῇ κω-
μοπόλει τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τῆς Κυνουρίας, προσεκάλεσαν ἐκεῖ καὶ
τοὺς Πελοποννησίους πρὸς συγκρότησιν τῆς συνελεύσεως. Ὑπῆρχεν ὁ-
μως ἀδύνατον τὸ τοιοῦτο, καθόσον, καὶ θελόντων τῶν προκρίτων, ὁ
Ὑψηλάντης καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἀπῆλθον αὐτὴν πλησίον τοῦ στρα-
τοπέδου τῶν Τρικορύφων. Ἐπὶ τέλους ἐζήτησαν οἱ νησιῶται πρόσω-
πά τινα πρὸς ἐξήγησιν, καὶ τοιαῦτα ἀπεστάλησαν παρὰ μὲν τοῦ Ὑ-
ψηλάντου ὁ Βάμβας καὶ Μαυροκορδάτος, παρὰ δὲ τῶν Πελοποννη-
σίων ὁ Νικόλαος Δεληγιάννης. Ὅλος ὁ λόγος τῶν νησιωτῶν ἐστράφη
περὶ τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα τοῦ στόλου. Οἱ ἀπεσταλμένοι, οὐδὲν ἄλ-
λο κεφάλαιον ἔχοντες, ἢ μόνως ὑπεσχέσεις, παρηγόρουν αὐτοὺς ὡς
βοηθησομένους τάχιον διὰ τῆς ὁσονούπω μορφώσεως τακτικωτέρου
πολιτικοῦ συστήματος. Ἰδόντες ἐντεῦθεν οἱ νησιῶται, ὅτι ἀδύνατα
θηρεύουσιν, ἀνεχώρησαν συστήσαντες, ὅσῃν τοῦλάχιστον ἡδύνατο
πρὸς τὸ παρὸν οἰκονομίαν χρημάτων ἡ Πελοπόννησος.

Ἦρξατο τέλος ἐν Ζαρακόβῃ ἡ συνέλευσις τῶν Πελοποννησίων, τακτικωτέρα σχετικῶς καὶ πολυπροσωποτέρα τῆς τῶν Καλτεζῶν. Ἐξήρτητο ἀπ' αὐτῆς ἡ μέγα κοινὸν καλὸν διὰ τοῦ συμβιβασμοῦ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν προκρίτων, ἥτοι τῆς πολιτικῆς ἐνώσεως τῶν διαφερομένων μερῶν, ἡ περιπλοκὴ ἐμπαθεστέρα καὶ δεινότερα ἐν γένει μὲν τὸ κοινὸν, ἰδίως δὲ τοὺς προκρίτους, ἡ τὸν Ὑψηλάντην ἀφορῶσα. Προτροπῇ τοῦ μητροπολίτου Γερμανοῦ, ὁ Ὑψηλάντης ἠθέλησεν, ἵνα συνεργασθῇ προσωπικῶς καὶ προεδρεύσῃ τῆς συνελεύσεως ταύτης. Βῆμα τοιοῦτο ὑπισχνεῖτο πραγματικῶς τὸ ἥμισυ τοῦ παντός. Ἀλλὰ φόβῳ, μὴ ἐνωθῇ οὗτος μετὰ τοῦ πολιτικοῦ στοιχείου, ἐκωλύθη παρὰ τῶν στρατιωτικῶν, λόγῳ ὅτι ἡ παρουσία αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἀναγκαιοτέρα ἐν τῇ πολιορκίᾳ, ἣς καὶ αὐτὴ ἡ διάλυσις ἠπειλήθη ἐν περιπτώσει ἐναντία. Τὸ προοίμιον τοῦτο ὑπέδειξε καθαρὰν τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων καὶ τὸ πέρας τῆς συνελεύσεως. Προσβεβλημένοι ἐντεῦθεν οἱ ἐν Ζαρακόβῃ, προσεκαλέσαντο τὸν Μαυροκορδάτον καὶ Καρατσᾶν ὡς μέλη, πρόσχημα μὲν φέροντες τὴν ἀνάγκην τῶν φώτων αὐτῶν, προκειμένου περὶ πατρίδος, κυρίως δὲ, ὅπως ἀντιτάξωσιν ἐν ἀντιζύγιον τῆς αὐτῆς τάξεως κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Ἀλλ', ἵνα μὴ περιπλεχθῇ καὶ συντριβῇ μεταξὺ δύο σωματῶν ἰσχυρῶν, ἀνίσχυρος ἔτι ὢν καὶ περὶ ἄλλων σκεπτόμενος ἰδιά, ὁ Μαυροκορδάτος ἀπεποιήθη δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὸν Καρατσᾶν τὴν, περὶ ἧς ὁ λόγος, πρόσκλησιν. Καθὼς ὠφέλει τῷ Κολοκοτρῶνῃ διὰ λόγους στρατιωτικούς παρατεινομένη ἡ διαμάχη τοῦ Ὑψηλάντου κατὰ τῶν προκρίτων, οὕτω ὠφέλει ἤδη καὶ τῷ Μαυροκορδάτῳ διὰ λόγους πολιτικούς ἡ ἐξόγκωσις τῆς διαμάχης τῶν προκρίτων κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου.

Τότε, ἐκτὸς τῶν ἀλλεπαλλήλων αἰτήσεων τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Ἀχαρνάνιας καὶ Λιτωλίας περὶ ἀποστολῆς ἀξίου τινος προσώπου πολιτικοῦ, ἐπαρουσιάσθησαν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ἀπεσταλμένοι καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς, ὁ ἐπίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Σακελλίων, ἐπικαλούμενοι «*ἀνθρώπων ἄξιον καὶ διοργάνισιν πολιτικῶς αὐτάς, καὶ καὶ προστατεύῃ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων*». Τοιοῦτον ὁ Ὑψηλάντης ἀπεφάσισεν ἐτοίμως δι' ἅπασαν τὴν Στερεάν τὸν Μαυροκορδάτον, δεχθέντα μετὰ πολλῆς τῆς εὐχαριστίας τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν, καὶ πανταχοῦ ἔγραψε (α) βεβαιῶν τὴν ταχεῖαν μετάβασιν τούτου ὡς «*πλη- ρεξουσίου αὐτοῦ καὶ ἐφωδιασμένου μετὰ τῶν ἀναγκαίων ὁδηγῶν*».

Τοσαύτην δὲ ἔδειξε καὶ εἰλικρίνειαν καὶ ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον, ὥστε καὶ πληρεξούσιον καὶ συστατικὰ ἔγγραφα παρεχώρησεν αὐτῷ, οἷα ὁ ἴδιος ἠθέλησε. Βοηθὸν τούτου, ὡς πεφορτισμένου ἤδη ἐκτεταμένην ἀρμοδιότητα, προσήρτησε τὸν Καντακουζηνόν. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐζήτησεν ὡς τοιοῦτον καὶ τὸν Νέγρην. Ὁ Ὑψηλάντης ἀντιγνωμονήσας παρετήρησεν, ὅτι ἐκ τοῦ ῥαδιούργου καὶ ἀνησύχου πνεύματος τούτου δεινότεραι προκύψουσιν αἱ ἀνωμαλίαι τῶν πραγμάτων τῆς Στερεᾶς· παρακαλοῦντος δὲ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ ὑπισχνουμένου τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβολὴν αὐτοῦ, ὁ Ὑψηλάντης ἐνέδωκε τελευταῖον συμβουλευσας: «*Μεταχειρισθῆτε λοιπὸν τὸν Νέγρην εἰς μικρὰ μόνον πράγματα, διότι δὲν εἶναι ἀρμόδιος διὰ μεγάλα*». — *Γνωρίζω τὸν Νέγρην, ἀπεκρίθη τότε ὁ Μαυροκορδάτος, καὶ θέλω ἀκολουθήσει τὴν συμβουλὴν σας*» (α).

Ἄμα δ' ἀναχωρήσαντος ἐκ τῶν Τρικορύφων τοῦ Μαυροκορδάτου, οἱ ἐν Ζαρχκόβῃ ἀπέστειλαν κατόπι τὸν Ἀναστάσιον Λόντον καὶ Χαράλαμπον Πεῤῥοῦκαν, ὅπως ἐπαναφέρωσι τοῦτον· ἀλλ' οὗτος ἡρνήθη καὶ πάλιν ἀποκριθεὶς, ὅτι νῦν μὲν ἀπέρχεται εἰς τὴν Στερεάν, ὅπως τακτοποιήσῃ τὰ πράγματα ταύτης· ἀκολουθῶς δὲ ἐπανέρχεται εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅταν ἀποφασισθῇ γενικὴ τῆς Ἑλλάδος συνέλευσις.

Συντασσομένου τοῦ σχεδίου ὀργανισμοῦ, ἡ συνέλευσις τῆς Ζαρχκόβης ἐνησχολήθη ὀνομάσασα τοὺς «*Παραστάτας τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν*» καθ' ἃς παρεδέχθη βάσεις. Εἰ καὶ ἀπέτυχε δὲ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Ὑψηλάντου, Μαυροκορδάτου καὶ Καρατσᾶ, ὡς προείπομεν, περιέλαβεν ὅμως ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν παρστατῶν καὶ τοὺς τρεῖς τούτους· καὶ τὸν Καντακουζηνόν προσέτι, δι' οὗς εἶχε λόγους. Ἀλλ' αἱ πράξεις αὗται οὐδὲν ἐσήμεινον πρὸ τῆς ὀριστικῆς παραδοχῆς τοῦ ὀργανισμοῦ.

Παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, σχετικῶς πρὸς τὴν τότε κατάστασιν τῶν πραγμάτων, παρουσιάζεται ὑπὸ τινων ἢ διπλῇ γνώμῃ περὶ τῆς συγχωνεύσεως τῶν εἰκοσιτεσσάρων ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου ἢ εἰς δώδεκα ἢ εἰς ἑπτὰ, ἥτοι τὴν Κορινθίαν, Ἀχαΐαν, Ἡλίδαν, Ἀρκαδίαν, Μεσσηνίαν, Λακωνίαν καὶ Μαντινείαν· πρότασις δέ τις ἔγγραφος, ἔργον ἐπινοίας σατανικῆς, ὀρίζουσα τὴν συγχώνευσιν ἐν τέσσαρσι μόνοις τμήμασιν, ἢ μεγάλαις ἐπαρχίαις, διήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἀποδοκιμασίαν ὅλων, πρὶν ἢ μάλιστα τεθῇ ὑπὸ συζήτησιν. Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν πρώτην διπλὴν γνώμην, οἱ ἀνήκοντες ταῖς πολυ-

ανθρωποτέραις ἐπαρχίαις, οἱ ἄλλως πρωτόβαθμοι πρόκριτοι, ἐπεζή-
τουν πλείονα ἰσχὺν καὶ ἐπιβρόην διὰ τῆς συγχωνεύσεως τῶν μικρο-
τέρων· ὥς πρὸς τὴν συνεπῆ δὲ γενομένην πρότασιν, δυσκόλως πισ-
τεύεται, τίνι εἰσεχώρησε τρόπῳ ἐν τῇ κεφαλῇ τινων ἡ ἰδέα περὶ το-
παρχιῶν ἄλλως καὶ περὶ ἀπολύτου ὅλως διοικήσεως τῆς Πελοπον-
νήσου ὑπὸ ἓν κυρίως πρόσωπον. Καὶ ὅμως οὐδὲν ἀληθέστερον, ἢ ὅτι
τολμηρῶς συνελήφθη αὕτη, καὶ τολμηρότερον προετάθη. Συμπεραί-
νομεν δὲ, ὅτι ἰδέα τοιαύτη, ἀναπολοῦσα τὴν ἐπὶ τῶν Λατίνων δε-
σποτῶν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ἐπενοήθη παρὰ τῶν στρατιωτι-
κῶν, ὅπως παρεμβληθῶσιν οὕτω τὰ ἄκρα ἐναντία, καὶ ἐκμηδενισθῇ
ἐπομένως ἡ παρὰ τινων τῶν προκρίτων ἐπιδιωκομένη συγκέντρωσις
ἐπαρχιακῆς ἰσχύος καὶ ἐπιβρόης μεγαλητέρας (α).

Κατόπιν ἐπῆλθε τὸ σχέδιον τοῦ ὀργανισμοῦ, δι' οὗ ἀνεγνωρίζετο
ὁ Ὑψηλάντης ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ ὄρους· συνιστῶν-
το δὲ Γερουσία προεδρευομένη παρ' αὐτοῦ, εἰκοσιτετραμελὴς καὶ ἐ-
νιαυσία, μεγάλης μὲν ἀρμοδιότητος, ἀλλ' ὑπολόγου τοῖς ἐφόροις τῶν
ἐπαρχιῶν καθισταμένη ὥς πρὸς τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ κοινοῦ,
καὶ ὑποκειμένη τοῖς δόγμασι τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς· γενικοὶ ἔφοροι τῶν
ἐπαρχιῶν ἐνιαύσιοι, ὑποτασσόμενοι καὶ ὑπόλογοι ὄντες τῇ Γερουσίᾳ
διὰ τὰς ἐπαρχιακὰς δαπάνας· ἔφοροι τῶν χωρίων καὶ πόλεων ὑπὸ
τὴν ἀρμοδιότητα τῶν γενικῶν ἐφόρων· καὶ δικαστήρια, ἀνώτατον
μὲν ὁ πρόεδρος καὶ ἡ Γερουσία, δευτεροβάθμιον δὲ οἱ ἔφοροι τῶν ἐ-
παρχιῶν, καὶ κατώτατον οἱ ἔφοροι τῶν χωρίων (β).

Διαφοραὶ οὐχὶ μικραὶ διέκρινον τὸν παρόντα τῆς Ζαρακόβης ἀπὸ
τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Βερβένων. Ἐν μὲν τοῖς Βερβένοις ἤρξατο ἡ οἰ-
κοδομὴ ἐκ θεμελίων, ἥτοι τῶν ἐφορειῶν· ἐν δὲ τῇ Ζαρακόβῃ τάνά-
παλιν ἐκ τῆς στέγης, ἥτοι τῆς Βουλῆς. Ἐν τοῖς Βερβένοις ἐνομοθε-
τεῖτο περὶ μιᾶς Γερουσίας, ἐν τῇ Ζαρακόβῃ καὶ περὶ Βουλῆς καὶ περὶ
Γερουσίας. Ἐκεῖ ἐδείχθη πνεῦμα δημοτικὸν, παράγον τὴν ἐκλογὴν
τῶν γερουσιαστῶν ἐκ τῆς ὀλομελείας τῶν γενικῶν ἐφόρων τῶν ἐ-
παρχιῶν, οὔσης καὶ ταύτης τὸ προϊὼν τῆς ἐκλογῆς τοῦ λαοῦ· ἐν-
ταῦθα ἐπαρουσιάσθησαν ἀρχαὶ ὀλιγαρχικαὶ, ἀνατιθεμένης τῆς ἐκλο-
γῆς τῶν βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν εἰς τοὺς εὐπατρίδας. Ἐ-
ξω δὲ τούτων, ἐν μὲν τῷ ὀργανισμῷ τῶν Βερβένων οὔτε περὶ ἀρχι-
στρατηγίας, τοῦ μήλου αὐτοῦ τῆς ἔριδος, οὔτε περὶ στρατιωτικῆς
βαθμολογίας τῶν ἑτεροχθόνων ἀγωνιστῶν, ἐγένετο μνεία τις· οὗτοι

ἀπῆλαυον μόνον τοῦ δικαιώματος «τοῦ δικάζεσθαι παρὰ τοῖς κρι-
»τηρίοις τοῦ τόπου» διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ δὲ τῆς Ζαράκωβης, κατὰ
πρῶτον ἀνεγνωρίζετο μὲν ἀρχιστρατήγος ὁ Ὑψηλάντης, ἀνεφέροντο
δὲ «οὐκ ἀποβλητέοι καὶ οἱ ξένοι διὰ στρατιωτικούς προδιδασμούς».
Τέλος δὲ πάντων, καθὼς ἡ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν διεύθυνσις παρε-
δίδετο τῇ Γερουσίᾳ καὶ τῷ Ὑψηλάντῃ, τῷ Ὑψηλάντῃ καὶ τῇ Γε-
ρουσίᾳ· οὕτω καὶ ἐν τῇ Ζαράκωβῃ ἡ τῶν στρατιωτικῶν πράγματι μὲν
ἐτάσσετο ὑπὸ τὴν Γερουσίαν, ἐπὶ ψιλῷ δὲ ὀνόματι ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην.

Τὸ κυριώτερον σκάνδαλον ἐγέννησεν, ὡς πρὸ ὀλίγου ἐν τοῖς Βερβέ-
νοις ἡ ἄρνησις τῆς ἀρχιστρατηγίας, οὕτω καὶ ἤδη ἐν τῇ Ζαράκωβῃ
ὁ περιορισμὸς τῆς ἀρχιστρατηγίας. Αἱ ἀπειλαὶ ἐπανελήφθησαν δυ-
στυχῶς σοβαρώτεραι καὶ δεινότεραι τῶν ἐν Βερβένοις. Οἱ βιαίου χα-
ρακτῆρος ἄνθρωποι, ὧν ὁ ἀριθμὸς πολὺς ἐπὶ τῶν ἐπαναστάσεων, ἀ-
κράτητοι ἐδείκνυντο συνδουλίζοντες καὶ συνδουλιζόμενοι· τὸ δὲ μέγα
μέρος τοῦ ἐν Τρικορύφοις στρατοῦ μικρᾶς ἔτι ὠθήσεως ἐδεῖτο, ὅπως
μεταβῇ ἐν τῇ Ζαράκωβῃ καὶ λύσῃ τὰ ζητήματα ἅπαντα διὰ τῆς συ-
νοπτικῆς δίκης τῆς μαχαίρας. Περίστασις τοιαύτη οὐδεμίαν βεβαιῶς
ἐπαρουσίαζεν ἀστείότητα. Ἄλλ' ὁ Ὑψηλάντης καὶ τότε, συμφωνοῦν-
τος καὶ τοῦ Κολοκοτρώνου, ἀκατάπειστος ἔμενε πρὸς πᾶσαν βιαίαν
πράξιν· καὶ ἐντεῦθεν ὡς μέσος ὁρος συνεφωνήθη, ἵνα ὁ μὲν στρατὸς
ἐξηγηθῇ δι' ἀναφορᾶς πρὸς αὐτὸν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀπέλθῃ εἰς
Ζαράκωβαν, καὶ ὑποστηρίξῃ τὴν παραδοχὴν τῶν ἀκολούθων προτά-
σεων τοῦ Ὑψηλάντου.

«Περὶ μὲν τῆς ἀρχιστρατηγίας, ὅτι πρέπει νὰ διοικῇ πληρεξουσίως
»αὐτὸς τὰ στρατεύματα, δεχόμενος μόνον νὰ μὴν ἐκστρατεύῃ ἔξω τῆς
»Πελοποννήσου μὲ στρατεύματα τοπικά, καὶ νὰ μὴ κάμῃ πόλεμον
»ἢ συνθήκην χωρὶς τῆς συγκαταθέσεως τῆς Γερουσίας.

«Περὶ δὲ τῆς κρίσεως καὶ τῆς παιδείας τῶν πολεμικῶν, νὰ συγ-
»κροτῶνται κριτήρια πολεμικά ἀπὸ ἀξιωματικούς, διοριζομένους πα-
»ρὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ ἐπικυρουμένους παρὰ τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς.

«Περὶ δὲ τῶν στρατιωτικῶν ἀξιωμάτων, νὰ δίδωνται παρὰ τοῦ
»ἀρχιστρατήγου πρὸς τοὺς ἀξιόους καὶ δουλεύοντας μὲ πίστιν, ἐπικυ-
»ρούσης καὶ τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς.

«Ὅμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν φρουράρχων, ὡς ὑπαγομένων εἰς τοὺς
»πολεμικούς, νὰ διορίζωνται συμφώνως μὲ τὸν ἀρχιστρατήγον.

«Περὶ δὲ τῶν κοινῶν εἰσοδημάτων, νὰ μὴ συναθροίζωνται παρὰ

»τῆς Γερουσίας, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς εἰς τοῦτο τὸ ὑπουργήμα διοριζομένους ἐφόρους ἐκάστης ἐπαρχίας εἰς κοινὰς ἀποθήκας, δίδοντας λογαριασμὸν κατὰ μῆνα εἰς τὴν Γερουσίαν» καὶ καθεξῆς. Δραμῶν δ Κολοκοτρώνης, ὑπεστήριξε καὶ κοινῶς καὶ ἰδίᾳ τὰς προτάσεις αὐτὰς ὡς ἐκ τῆς ἀνάγκης, ἣν ἔβλεπε· καὶ ὑποβάλλων ὑπ' ὄψιν τοῖς ἐν Ζαχαρόβῃ τὸν κίνδυνον, ὃν διέτρεχον ἄλλως, προέτρεπε τοὺτους λέγων: «*Κάμετε, ὅ,τι κάμετε, καὶ ὑπογράψατε τὰ ζητήματα τοῦ Ὑψηλάντε, γὰρ τὰ τελειώσῃ αὐτὸς ὁ βρασιμὸς· ἐπειδὴ τὸ στράτευμα δὲν ἀκούει παρέκει, καὶ δὲν ξέρω, τί θέλει γίνῃ*».

Ἐν τοιαύτῃ περιελθόντων τῶν πραγμάτων καταστάσει, ἀπεστάλη παρὰ τῶν ἐν Ζαχαρόβῃ ὁ μητροπολίτης Γερμανὸς, ὅπως διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐπιβροῆς πείσῃ τὸν Ὑψηλάντην περὶ τῆς παραδοχῆς τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς παύσεως τῶν διενέξεων ἐν τῷ μέλλοντι. Ἀλλὰ νέον ἐπαρουσιάσθη αὐτῷ ζήτημα ἐν τοῖς Τρικορύφοις: «*Ἄν οἱ συναθροισθέντες ἐν Ζαχαρόβῃ εὐπατρίδαι τῶν ἐπαρχιῶν ἐκλέχθησαν μὲ κοινὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ· ἂν ἔχωσιν ἐγγράφα πληρεξούσια, γὰρ τὰ παρουσιάσωσι*». Ὁ Γερμανὸς παρετήρησεν, ὅτι ἔνστασις τοιαύτη θεωρεῖται περιττή, καθόσον οἱ εὐπατρίδαι ἐφοδιάζονται καὶ διὰ πληρεξουσίων ἐγγράφων, ἅμα θελήσωσι καὶ ἄνευ δυσκολίας. Ὁ Ὑψηλάντης ἀπεκρίθη τότε: «*Οἱ ἄρχοντες ἅς ἐξακολουθῶσι γὰρ διοικῶσι κατὰ τὸ σύστημα τῶν Καλτεζῶν· κανεῖς δὲν τοὺς ἐμποδίζει ἐθνικὴ ὅμως Βουλὴ δὲν δύναται γὰρ συστηθῇ ἄνευ τῆς νομίμου ἐκλογῆς*». Ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ τούτου μετέβη ὁ Γερμανὸς εἰς τὸ κύριον ζήτημα τῆς ἀρχιστρατηγίας. Βίλικρινως δὲ ἐπιθυμῶν καὶ λόγῳ ἀνάγκης κοινῆς καὶ λόγῳ φιλοτιμίας προσωπικῆς, ὅπως φθάσῃ εἰς ἓν εὐχάριστον ἀποτέλεσμα, πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν.

Πρῶτον, ἵνα πείσῃ τὸν Ὑψηλάντην, ὅτι, ἂφ' οὗ οἱ πρόκριτοι ὑπεχώρησαν ἀναγνωρίσαντες ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρχιστρατηγίας, ἀπαιτεῖται, ὅπως καὶ οὗτος παραδεχθῇ ὑπὲρ ἐκείνων τὴν ἐπὶ τῶν πολεμικῶν συμμετοχὴν τῆς Γερουσίας. Ἀποτυχὼν τούτου·

Δεύτερον, προσέφυγε πρὸς τὸν Ἀναγνωστόπουλον, ἐπικαλούμενος τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ, ὡς χαίροντος παρὰ τῷ Ὑψηλάντῃ πρωτίστην ἐπιβροήν· ἀλλ' ὁ Ἀναγνωστόπουλος, ἀδυσώπητος ὢν πολέμιος τοῦ συστήματος τῶν πολιτικῶν Πελοποννησίων, ἀπέφυγε τὴν τοιαύτην παράκλησιν. Ἀποτυχὼν δὲ καὶ τούτου καὶ πάσης σερηθεῖς ἐλπίδος ἄλλης·

Τελευταῖον, ὁ πατριώτης καὶ ἀρχιερεὺς κλίνει γόνυ ἱκέτου θερμοῦ ἐνώπιον τοῦ Ὑψηλάντου, δέσεται ἵνα εἰσακουσθῇ, καὶ κλαυσιῶν ζητεῖ, ἵν' ἀσπασθῇ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ὡς χεῖρα ὑπογράψουσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ὀργανισμοῦ, τὴν διάλυσιν τῶν διενέξεων, τὸν δεσμὸν τῶν προκρίτων καὶ στρατιωτικῶν, τὴν ἀγαθοποιὸν εἰρήνην. Ἡ σκηνὴ ἦτο ζωγραφικωτάτη καὶ συγκινητικωτάτη. Ὁ φύσει μεγαλοπρεπὴς Γερμανὸς ἐταπεινώθη θέσει, ὅπως ὑψώσῃ τὴν πατρίδα ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν διχοστασιῶν, καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην δείξῃ καὶ τούτῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, οἷαν ὀφείλουσι ταπεινώσιν, οἷαν θυσίαν προσωπικὴν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ὁμονοίας καὶ σωτηρίας. Πραγματικῶς συγκινηθεὶς ὁ Ὑψηλάντης, ὡς ἀποφεύγων πάντοτε τὰ ἄκρα, ἔλαβε τὸν κάλαμον πρὸς ὑπογραφὴν τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἀλλ' ἐν τῇ στιγμῇ, εἰσελθὼν ἐν τῇ σκηνῇ βίαιος ὁ Ἀναγωνισταρᾶς μετὰ τοῦ Ἀναγωνιστοπούλου, ἀποτείνει βροντοφῶνως τοὺς ἀκολουθούς λόγους: «*Μὴν ὑπογράψῃς, Πρίγκιπα!! Ἀλλέως, ὅλο τὸ στράτευμα εἶναι ἐναντίον σου!!*» Τοῦτο ἤρκεσε. Ὁ Ὑψηλάντης ἄφησε τὸν κάλαμον μετὰ θλίψεως, ἐμφανίσεως ἀμηχανίας καὶ ὁ Γερμανὸς ἔμεινεν ἐμβρόντητος ἐξ ἀγανακτήσεως, προχωρούσης εἰς ἀπελπισίαν.

Οὕτως ἐφυγεν ἄπρακτος ὁ μητροπολίτης Γερμανὸς, παρὰδίδων εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Θεοῦ τοὺς αἰτίους τῶν κακῶν, οἷων καὶ ὧων προέβλεπεν ἀρξομένων ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Ἐφυγον ἐπομένως ἄπρακτοι καὶ οἱ ἐν Ζαχαρόβῃ. Μόνον δὲ, ὡς σκιά τις διοικήσεως προσωρινῆς, συμφωνοῦντος καὶ τοῦ Ὑψηλάντου, προετράπησαν, ἵνα μένωσιν ἐν Ζαχαρόβῃ ὅτε μητροπολίτης Γερμανὸς, ὁ Μαυρομιχάλης, ὁ Χαραλάμπης, ὁ Δεληγιάννης καὶ ὁ Κρεββατᾶς, τότε ὀνομασθεὶς Γερουσιαστῆς, κατὰ τὸ σύστημα τῶν Κκλτεζῶν. Τὸ συμβεβηκὸς δὲ αὐτὸ, ἦτοι ἡ ἄπρακτος διάλυσίς τῶν ἐν Ζαχαρόβῃ, συνδεόμενον καὶ μετὰ τῶν ἐν Βερβένοις προγεγενημένων, ἥνοιξε χάσμα τοῦ λοιποῦ μέγα μεταξὺ Ὑψηλάντου καὶ προκρίτων, καὶ προητοίμασεν ὑπὲρ τοῦ Κολοκοτρώνου μὲν τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς Πελοποννήσου, ὑπὲρ τοῦ Μαυροκορδάτου δὲ τὴν προεδρείαν τῆς ἐθνικῆς διοικήσεως. Οἱ πρόκριτοι ὤμοσαν ἀδιάλλακτον μῖσος, καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἐρρίφθη ὅλως εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ στρατιωτικοῦ στοιχείου. Ἀπὸ τῆς ὥρας αὐτῆς ἡ Ἑλλὰς διήρηται πολιτικῶς, καὶ τῆς διαιρέσεως ταύτης τὸν ροῦν καὶ τὰ ἔχνη θέλομεν βλέπειν ἐπὶ ὅλων τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων, ἐπὶ

ὅλων τῶν περιουδικῶν διοικήσεων, ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ καὶ πόλει (α).

Ἐμειναν λοιπὸν τὰ πράγματα ἐν τῇ αὐτῇ καὶ πάλιν καταστάσει· ἡ δὲ διοίκησις τῶν πέντε, ὡς ἀνωτέρω, οὐδὲν ἄλλο ἦτο, ἢ φάσμα μόνον, καθ' ὅσον οἱ κατ' ἐπαρχίας ἑφοροὶ ἀνεξάρτητοι διετέλουν ἀπ' αὐτῆς, μόνους φοβούμενοι τοὺς ἰσχυροὺς τῶν στρατιωτικῶν. Αὐτοὶ ἐδιοίκουν, ἐδίκαζον, ἐτιμώρουν, ἐστρατολόγουν, εἰσέπραττον καὶ τὰς τροφὰς τῶν στρατῶν προεμήθευον. Ἐσχον δὲ διοικητικὸν μὲν νόμον τὴν θέλῃσιν ἑαυτῶν, δικονομίαν δὲ ἓνα Ἐσταυρωμένον καὶ τὴν κατ' ἀντιμωλίαν ἐρωταπόκρισιν, ποινικὸν δὲ νόμον διὰ μὲν τοὺς ἰδιώτας τὴν χοίνικα (φάλαγκα), τὴν φυλακὴν καὶ τὰς πέδας (σίδερα), διὰ δὲ τοὺς λειποτάκτας στρατευσίμους τὴν ἄμεσον τῶν οἰκῶν αὐτῶν πυρπόλησιν. Οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι, ὅτε ἐπὶ τῆς μεταβατικῆς ταύτης ἐποχῆς μία τις διοικήσις, καίτοι αὐθαιρέτως ἐνεργοῦσα κατὰ τύπους τουρκικοὺς, προτιμωτέρα ὑπῆρχεν ἀντὶ τῆς ἀπολύτου ἀναρχίας.

Μετὰ τὰ συμβάντα τῆς Ζαχαρόβης ὁ Ὑψηλάντης ἔκαμεν ἔκκλησιν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας, ὑποβάλλων τὸν ὀργανισμόν, ὃν ἐπαρουσίασεν ἐν Βερβένοις, ὑπὸ τὴν κρίσιν καὶ τὴν παραδοχὴν αὐτῶν, καὶ ἐν περιλήψει ἐκθέτων τὰ διατρέξαντα κατὰ τὰ Βέρβενα καὶ τὴν Ζαράκοβαν. Αἱ Ἀθῆναι, αἱ Θῆβαι, ἡ Λεβαδεία, ἡ Καλαύρεια, τὸ Ἄργος, ἡ Τριφυλία, ἡ Μεθώνη, ἡ Κορώνη, ἡ Πύλος, ἡ Ἀνδρουῖσα, ὁ Πύργος, τὸ Νησίον, αἱ Καλάμαι, τὰ Ἱμπλάκια καὶ ἄλλαι ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου· οὐδὲν ὅμως ἐδείκνυτο ἀποτελεσμα γενικὸν καὶ μόνιμον, διότι αἱ μὲν μικραὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἐπηρεάζοντο παρὰ τῶν μεγάλων, αὗται δὲ παρὰ τῶν προκρίτων. Προσέτι δὲ, ἡ παρέλευσις τοῦ χρόνου, ὅσα ὠφέλει τοῖς προκρίτοις, τόσα ἐζημίου τὸν Ὑψηλάντην.

Πολιορκία τῆς Τριπόλεως.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Γράνας ἤρξατο ἀναπτύσσεσθαι ἐν τῇ πόλει καὶ ἡ χαλεπὴ νόσος τοῦ στρατιωτικοῦ τύφου, ὃν γεννώσιν ἡ συσώρευσις πολλῶν ἐν μικρᾷ περιφερείᾳ ἀνθρώπων, ἡ ἔλλειψις τῶν ἀρμολύων καὶ ἡ κακὴ ποιότης τῶν ἐξ ἀνάγκης ἐν χρήσει τροφίμων, ἡ διηνεκὴς ἀνησυχία καὶ ἠθικὴ ταραχὴ, αἱ πολλαὶ ἀσθένειαι καὶ αἱ δύσκολοι νοσηλεύσεις, οἱ συνεχεῖς θάνατοι καὶ αἱ ἀβαθεῖς ἐνταφιάσεις, τέλος δὲ πάντων ἡ τερατώδης ἐν μέρει καὶ ἐν γένει ἀκαθαρισία, ἡ σήψις τοσούτων ὕλων φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν, καὶ ὁ καταμολυσμὸς τῆς

ἀτμοσφαίρας, ὅλα ἀποτελέσματα ὄντα μακροχρόνιου πολιορκίας, καὶ πολιορκίας τουρκικῆς μάλιστα. Ἡ ἐπιδημικὴ αὕτη μάστιξ προσετέθη ὡς κορωνὶς ἐπὶ τοῖς τοσοῦτοις ἄλλοις δυστυχήμασι τῶν Τούρκων, πολυαρίθμων θεριζομένων καθ' ἑκάστην διὰ τε τὴν πρώτην ὁρμὴν τῆς νόσου καὶ τὴν ἔλλειψιν ἱατρῶν καὶ ἄλλων ὕλικῶν μέσων. Κατηναγκασμένοι ἐντεῦθεν ἤλπισαν οὗτοι ὡς δυνατὴν ἔσθαι τὴν βοήθειαν τοῦ ἐν Πάτραις Ἰουσοῦ πασσᾶ, ὅτε ἔβλεπον ἀναβαλλομένην ἐπ' ἅπειρον τὴν ἔξωθεν ἔλευσιν τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶ. Τοιαύτη ἐλπίς, γελοία καθ' ἑαυτὴν, ἀλλ' ἐν καταστάσει ἀμηχανίας συλλαμβανομένη, ἔσχε προηγούμενόν τι, τοὺς Ἀζαίους.

Οἱ τὴν ἀποστολὴν ταύτην ἀναδεχθέντες τρεῖς Τούρκοι κατῴρθωσαν ὑπὸ τὴν ἐνδυμασίαν χωρικῶν Ἑλλήνων, ἵνα προχωρήσωσι διὰ τῆς ἐπαρχίας τῶν Καλαβρύτων, ὅπου συνελήφθησαν, καὶ μετενεχθέντες εἰς τὰ Τρικόρυφα ὡμολόγησαν τὰ πάντα, καὶ προσέτι τὴν ἀρξαιμένην στέρησιν τῶν πολεμοφοδίων. Καὶ τῶντι τὸ περιτείχισμα τῆς πόλεως οὐκ ἦν φρούριον συστηματικόν, ὅπως ἔχη καὶ ἀποθήκας καὶ ἀποταμιεύσεις ἀπ' αἰώνων. Τὰ πολεμοφοδία αὐτῆς μόλις ἤρουν διὰ τὴν ἐκ τῶν κατοίκων Τούρκων συνισταμένην φρουρὰν καὶ προσωρινὴν τινα ἔκτακτον περίστασιν· εἶπετο δὲ, ὅπως ἐξαντληθῶσι ταῦτα μετὰ τοσαύτην χρῆσιν καὶ ἐν τῷ διαστήματι πενταμήνου ἤδη πολιορκίας· καὶ θαυμαστόν ἐστι, πῶς οὐκ ἐξηντλήθησαν ταχύτερον, ὅτε ἔφερον ὁ μὲν Κεχαγιαῖ βεγῆς μόνον καὶ διὰ μικρὰν χρόνον περίοδον τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια διὰ στρατὸν ἐπικουρικὸν καὶ κατὰ γῆν ταχυπορήσαντα, οἱ δ' εἰσελθόντες ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν πολυάριθμοι ὅπλοφόροι Τούρκοι μόνον, ὅσην ἕκαστος εἶχε πρὶν προμῆθειαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Ἀλλ' ὁμως, καὶ ἂν ἀπῆρχοντο εἰς Πάτρας οἱ γραμματοκομισταὶ τῆς Τριπόλεως, ἡδύνατο ἄρα ὁ Ἰουσοῦ πασσᾶς κινηθῆναι βοηθὸς καὶ σωτὴρ, ἐν ᾧ ἔχρηζε πρὸς τοῦτο δύναμιν δεκακισχιλίων τοῦλάχιστον, οὓς οὐκ εἶχε, καὶ μεγάλην ποσότητα ἐφοδίων πολεμικῶν, ὧν ἡ κατὰ γῆν μακρὰ μετακόμισις ἀδύνατος ἀπέβαινε ;

Ὁφθαλμοὺς ἔχουσιν οἱ δυσπραγοῦντες, καὶ οὐ βλέπουσι· ὥτα οἱ ἀπελπιζόμενοι, καὶ οὐκ ἀκούουσι. Τὴν ἀληθὴ ἀιτίαν τῆς δεινῆς καταστάσεως ἑαυτῶν μὴ βλέποντες οἱ ἀγάδες τῆς Τριπόλεως, οὔτε τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἀκούοντες, ἐθεώρουν τοὺς ἐν τῇ πόλει συναποκεκλεισμένους Χριστιανούς ὡς προειδοποιοῦντας πάντοτε τοῖς ἔξω τὰς μελλούσας κινήσεις αὐτῶν· καὶ διὰ τοῦτο διεφιλονεῖκον ἥδη πρὸς ἀλλήλους

θέλοντες, οἱ μὲν, ἵνα συλλέξωσι καὶ περιορίσωσιν ἅπαντας, γυναῖκας καὶ παῖδας, ὑπὸ στρατιωτικὴν φυλακὴν ἐντὸς τοῦ ἐκεῖ ἐμπορικοῦ ξηνοδοχείου· οἱ δὲ, ἵνα ἀπολύσωσιν αὐτοὺς λόγῳ οἰκονομίας τῶν τροφίμων· ἐγνωμοδότουν δὲ καὶ τινες ὡς περιττὰ πλέον ὄντα τὰ πάντα, τῆς κρίσεως ἐπικειμένης. Ἐξ αὐτῶν οἱ δεῦτεροι ἐσχέποντο καταληλότερον· ὑπερίσχυσαν ὁμῶς οἱ τρίτοι, καὶ οὕτως ἤρξαντο λαμβάνειν ἀναψυχὴν τινα οἱ Ἕλληνες, μὴ κακοποιούμενοι πλέον. Ἐλαβε δὲ ἐκάστη οἰκογένεια τουρκικὴ ἀνὰ μίαν οἰκογένειαν ἑλληνικὴν, ὡς μέλλουσιν προστάτιδα ἐαυτῆς ἐπὶ ἐνδεχομένης ἐφόδου τῶν ἔξω. Ἐπὶ δὲ τούτοις ἱκαναὶ τουρκικαὶ οἰκογένειαι λαθραίως ἐξήρχοντο ἤδη παραδιδόμεναι πρὸς τοὺς πρώτους τυχόντας· ἡ περίπτωσις δ' αὕτη μεγάλην ἀνωμαλίαν ἐπήνεγκε μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ τὰ ἀνήκοντα προεκάλεσε μέτρα ἐκ μέρους τοῦ Ὑψηλάντου (α), ὅτε οἱ μὴ λαμβάνοντες λάφυρα παρεπονοῦντο κατὰ τῶν λαμβανόντων.

Ἐνεκα δὲ τῆς τοιαύτης καταστάσεως οἱ πολιορκηταί, ἀρμοδίαν θεωροῦντες τὴν περίστασιν ἤδη καὶ ζημιώδη πᾶσαν ἀναβολὴν, ἐξακοσίας πρὸς ἔφοδον παρεσκεύασαν κλίμακας, καὶ τὸ πρὸς τὴν πύλιν τοῦ Λεωνταρίου τηλεβολοστάσιον, συστηθὲν γνωμοδοτήσει τοῦ Ἰωσήφ Ἀββάτцу, φιλέλληνας Ἰταλοῦ, ἤρξατο ἐνεργεῖν δραστηρίως κατὰ τοῦ τείχους· ἐματαιώθησαν ὁμῶς τὰ πάντα, ὅτε καὶ τὸ ῥῆγμα ἀκατόρθωτον κατέστη διὰ τὴν ἀμάθειαν τῶν τηλεβολιστῶν, καὶ ἡ μελετωμένη ἔφοδος ἐγνωρίσθη τοῖς Τούρκοις, προσεκτικωτέροις γενομένοις. Διὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Ὑψηλάντης ἀπηγόρευεν ἐπὶ ποινῇ θανάτου πᾶσαν τοῦ λοιποῦ ὁμιλίαν τῶν στρατιωτῶν πρὸς τοὺς πολιορκουμένους, καὶ μάλιστα τὴν ἀθεμίτως καὶ κατὰ τὰς νύκτας γινομένην ἥδη παρὰ τινων ἐμπορείαν τροφίμων δι' αἰσχροκέρδειαν· αἱ δὲ προφυλακαὶ συνεσφίχθησαν, καὶ ἐπ' αὐτῶν διωρίσθησαν ἐπιθεωρηταί, περιερχόμενοι καθ' ἅπασαν τὴν νύκτα.

Ὀλίγῳ δ' ὕστερον αἰχμάλωτοι Ἕλληνες διαφυγόντες τὴν πόλιν, καὶ τρεῖς αὐτόμολοι Ἀλβανοὶ ἐξελθόντες εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Κυνουριέων, κατέθεσαν περὶ τοῦ σκοποῦ, ὃν εἶχον οἱ Τούρκοι, ἵνα καταβῶσι μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν εἰς τὴν Ἀργολικὴν, καὶ ἐκεῖθεν οἱ μὲν εἰσέλθωσιν ἐν τῇ Ναυπλίᾳ, οἱ δὲ ἀπέλθωσιν εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον. Ἀμέσως ἐλήφθησαν τότε δραστηριώτατα μέτρα, καὶ τὰ στενὰ τοῦ Παρθενίου καὶ Θόρνακος ἀκριβέστερον ἐνδυναμωθέντα ἐπετηροῦντο. Ἰδίως δ' ἐπὶ τοῦ Παρθενίου ἀπέστειλεν ὁ Ὑψηλάντης τὸν ὑπάσπι-

στήν αὐτοῦ Σάλλαν· τοὺς δὲ πολιορκοῦντας τὴν Ναυπλίαν διέταξεν, ἵνα ἀμέσως μὲν εἰσάξωσι τροφᾶς ἐν τῇ ἀκροπόλει τοῦ Ἑργου· ἅμα δὲ ἴδωσι καταβαίνοντας τοὺς Τούρκους, εἰσέλθωσιν ἐν αὐτῇ, ἀφίνοντες τὴν πολιορκίαν καὶ εἰδοποιοῦντες τοὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου χωρικοὺς πρὸς φυγὴν.

Τί δὲ διέτρεχε κυρίως ἐν τῇ Τριπόλει; Συναισθανόμενοι ἰδίᾳ ἕκαστος καὶ ὁμολογοῦντες πρὸς ἀλλήλους οἱ Τούρκοι οὐ μόνον ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ ἀνωφελὴ πᾶσαν ἐπιμονὴν καὶ ἀντίστασιν περαιτέρω, παρεδέχοντο ὡς τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, ἵνα συνθηκολογήσῃσι μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπέλθωσιν ἔξω τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ τίς ἐξ αὐτῶν ἐτόλμα εἰπεῖν ἐν κοινῇ συμβουλίᾳ γνώμην τοιαύτην; Διὰ τοῦτο συνέρχοντο διεύοντο ἄπρακτοι, διότι ἕκαστος ἤθελε τελευταῖον ἑαυτὸν, καὶ ὁμιλῶν ἐφιλοτιμεῖτο ἐπιδεικνύειν σταθερότητα μουσουλμανικὴν καὶ ὑπὲρ αὐτὰ τὰ ἔσχατα. Τὸ κράτος ὁμῶς κωμωδίας τοιαύτης, συμφώνου μὲν πρὸς τὰ τουρκικὰ ἔθνη, οὐχὶ δὲ καὶ πρὸς τὴν ἀνάγκην τοῦ πολέμου, ὑπῆρξε προσωρινόν, καὶ καθαρά ἐπὶ τέλους προέκυψαν παρ' αὐτοῖς τρεῖς γνώμαι, ἡ περὶ γενικοῦ συμβιβασμοῦ μετὰ τῶν πολιορκητῶν, ἡ περὶ ἐνόπλου φυγῆς καὶ ἡ περὶ μερικοῦ συμβιβασμοῦ.

Αἱ τρεῖς αὗται γνώμαι διήρσαν τοὺς Τούρκους εἰς τρία μεγάλα μέρη· πρῶτον τὸ τῶν ἐντοπίων, ὧν προηγίτο ὁ Κιαμίλ βεγῆς, Μουσταφᾶ βεγῆς, Δεφτέρ Κεχαγιᾶς καὶ Σέχ Νετσήν ἐφφένδης· δεύτερον τὸ τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ καὶ Καϊμακάμου, ἀρχηγούσης αὐτῶν τῆς Ἑσμᾶ Χανούμ, πρωτίστης τῶν γυναικῶν τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ (μπᾶς χανούμ)· τρίτον τὸ τῶν Ἀλβανῶν ὑπὸ τὸν Ἐλμάζ βεγῆν, υἱὸν τοῦ Μέτσο Βόνου, καὶ τὸν Βελῆ βεγῆν Κογιάτσαν. Οἱ ἐντόπιοι ἠθέλον τὸν γενικὸν συμβιβασμὸν, διότι εἶχον τὸ βάρος τῶν οἰκογενειῶν, καὶ ἡλπίζον ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν ἀγαθὴν συνδρομὴν, οὗτος μὲν ἐκείνου, ἐκεῖνος δὲ τούτου ἐκ τῶν πρότερον προστατευομένων παρ' αὐτῶν προεστώτων. Ἐκαστος τῶν ἀνωτέρων ἀγάδων, ἀναλόγως τῇ περιοδικῇ ἢ διαρκεῖ πολιτικῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, εἶχε δημιουργήματα ἴδια πρότερον, καὶ παρὰ τούτων ἐνηλπίζει ἐπιείκειαν καὶ φιλοφροσύνην κατὰ τὴν παρούσαν αὐτοῦ ἀνάγκην. Πρὸς σκοπὸν τοιοῦτον ἔλαβον, ὡς προείπομεν, τινὲς τῶν ἀγάδων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῶν προστασίαν, ὃ μὲν τοῦτον, ὃ δὲ ἐκεῖνον ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ προεστώτων, ἐσχάτως δὲ, ὡς καὶ πρότερον, πλεῖσται οἰκογένειαι τουρκικαὶ οἰκογενεῖαι ἑλληνικᾶς. Ἐξ ἐναντίας οἱ ξένοι διήρσαντο, διότι οἱ μὲν περὶ τὸν Κεχαγιᾶ

βεγῆν καὶ Καίμακάμην προετίμων τὸν δι' ὅπλων κύβον, οἱ δὲ περὶ τὸν Ἑλμάζ βεγῆν καὶ Βελῆ βεγῆν Κογιάτσαν μόνον συμφέροντα ἐθεώρουν τὸν ἰδιαιτερον συμβιβασμόν· οἱ πρῶτοι, διότι κατ' οὐδένα ἡδύναντο τρόπον παραδεχθῆναι τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων γενησομένην διπλὴν κατακράτησιν ἑαυτῶν τε καὶ τῶν γυναικῶν τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ, ἣν προέβλεπον ἀναπόφευκτον λόγῳ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως καὶ ἀνταλλαγῆς αἰχμαλώτων· οἱ δεύτεροι, διότι ἐγνώριζον, ὅτι ἐπιτυχάνουσι παρὰ τοῖς Ἑλλήσι καὶ ἰδίως τῷ Κολοκοτρώνῃ ὅπλων μὲν τιμὴν, ζωῆς δὲ καὶ πραγμάτων ἀσφάλειαν, ἐὰν ἀπομονωθῶσι τῶν ἄλλων Τούρκων. Λόγου προκειμένου περὶ σωτηρίας, ἕκαστος ἐπεζήτηε αὐτήν, δι' οὗ συνεβιβάζετο τρόπου, ἀδιάφορον θεωρῶν, ἂν ἡ σωτηρία αὐτοῦ ἀπέβαινε πρὸς ὄλεθρον τοῦ ἄλλου. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀλβανοὶ σκληρυνόμενοι μὲν, ἐμονοπώλουν τὰς ἐναπολειπομένας ὀλιγίστας τροφὰς καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ὕδωρ· ἀπειθήσαντες δὲ, ἐπολιόρκησαν τὸν Κεχαγιᾶ βεγῆν καὶ ἐξεβίασαν τὴν ἀπότισιν τῶν ὀφειλομένων αὐτοῖς μισθῶν ἐπὶ μετρητοῖς καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ ἀνταλλαγῇ πολυτίμων λίθων.

Ἡ γνώμη τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ διεκρίνετο ἀληθῶς καὶ γενναία καὶ ἔντιμος ἐν ὥρᾳ τοιαύτῃ, ἀλλὰ προδήλως καταστρεπτική. Περὶ τὰς δώδεκα χιλιάδας Ἑλλήνων, ἐνθουσιῶντων κατὰ πολλοὺς λόγους, περιεστοίχουν ἤδη τὴν Τρίπολιν· ἡ δ' ἀπὸ τῆς Τριπόλεως μέχρι τῆς Ναυπλίας ὁδὸς ἐξετείνετο δεκάωρος, φοβερῶν ἐνταυτῷ παρεμβαλλομένων τῶν στενῶν μεταξὺ Μαντινείας καὶ Ἀργολίδος· ἡ δὲ δύσκολος, μᾶλλον δὲ ἀδύνατος, ἀσφαλῆς πορεία τοσοῦτου πλήθους ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων, τῶν πλείστων μάλιστα ἐν κακίστῃ ὄντων καταστάσει ὑγείας, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ πολύτιμος κινητὴ περιουσία, ἡπείλουν αὐτοῖς τὸν ὅλον καὶ βεβαιότατον κίνδυνον. Παρὰ τοῖς ἐντοπίοις ἐπομένως ἀπαράδεκτος ἦν ἡ πρόδηλος ἀπώλεια τῶν ἰδίων διὰ μόνην τὴν σωτηρίαν τῶν γυναικῶν τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ, ἣν κυριώτερον ὁ Κεχαγιᾶ βεγῆς ἐπεδίωκε.

Ἡ γνώμη τῶν Ἀλβανῶν ὑπεγορεύετο ὑπὸ ἐπιβουλῆς καὶ ἀπανθρωπίας· ἐπιβουλῆς μὲν, καὶ ταύτης κακοηθεστάτης, διότι ἐπὶ κινδύνου τοιούτου ἐγκατελίμπανον τὸν ἀρχηγὸν καὶ τοὺς ὁμοθρήσκους αὐτῶν εἰς τὴν διάκρισιν δυσμενοῦς τύχης· ἀπανθρωπίας δὲ, καὶ ταύτης βαρβαρωτάτης, διότι, αὐτοὶ ἐλεύθεροι ὄντες τοῦ οἰκογενειακοῦ βάρους,

ἐθῆρευν τὴν ἰδίαν σωτηρίαν διὰ τῆς προφανοῦς θυσίας τῶν βεβαρ-
μένων ἐντοπίων Τούρκων.

Μόνη ἄρα ἡ γνώμη τῶν τελευταίων, ἥτοι τῶν ἐντοπίων, ἐστηρί-
ζετο ἐπὶ τοῦ ὀρθοῦ καὶ καταλλήλου, ὥς μὴ ἐξερχομένη τῶν ὀρίων
τοῦ δυνατοῦ, τῆς ἀμοιβαίας πίστεως καὶ τῶν ἀγαθωτέρων σχετικῶς
ἐλπιδων. Ἐὰν ὁ Καντακουζηνός, δι' ἧς ἔφερε συστάσεως τοῦ Ὑψη-
λάντου καὶ ὥς ὄνομα βαρύτητος ἠθικῆς, κατώρθωσε τὴν πιστὴν ἐφαρ-
μογὴν τῆς συναφθείσης μετὰ τῶν Τούρκων τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς
συνθήκης· πολλῶ πλεόν ὑπισχνοῦντο τὸ τοιοῦτο διασημότερα τοσαῦτα
πρόσωπα, καὶ Ὑψηλάντης καὶ Κολοκοτρώνης καὶ Μαυρομιχάλης καὶ
μητροπολίτης Γερμανὸς καὶ ἄλλοι, καὶ μεθ' ὧσας ἂν παρενέβαλλον
πραγματικὰς δυσκολίας, ἐνθεν μὲν ἡ μεσόγειος θέσις καὶ τὰ ὑπολο-
γιζόμενα πλοῦτή τῶν Τούρκων, ἐνθεν δὲ ὁ περιορισμὸς τῶν πολυα-
ρίθμων ἐπὶ λαφυραγωγίᾳ συνηγμένων ἐνόπλων. Ὑπερίσχυσαν διὰ τοῦ-
το οἱ ἐντόπιοι ἀγάδες, ὅτε προσετέθησαν αὐτοῖς ἐκόντες ἄκοντες ὁ
Κεχαγιᾶ βεγῆς καὶ Καϊμακάμης, τῶν Ἀλβανῶν ἀποσκιρτησάντων.

Ἄλλ' ἀπητεῖτο ἡ ἐκπλήρωσις τύπου τινός, δι' ἣν ἐνώπιον τοῦ σουλ-
τάνου ἔφερον εὐθύνην βαρεῖαν ὁ μὲν Καϊμακάμης ὡς πολιτικὸς διοι-
κητῆς, ὁ δὲ Κεχαγιᾶ βεγῆς ὡς στρατιωτικὸς ἀρχηγός. Ὁ τύπος οὗ-
τός ἐστιν ἡ κατ' ἔθος τουρκικὸν μεθοδευομένη ὀχλαγωγία γυναικῶν
ἐν περιστάσεσι τοιαύταις. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ αἱ μὲν ἀρχαὶ ἀπηλλάσ-
σοντο τῆς εὐθύνης, φαινόμεναι, ὅτι ἐνδίδουσιν ἀπὸ οἴκτου πρὸς τὰ ἀ-
δύνατα μέλη καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἐχθροῦ· αἱ δὲ γυναῖκες
ἀτιμώρητοι ἔμενον, ὥς θεωρούμεναι πράγματα καὶ ἐκτὸς τοῦ πολε-
μικοῦ νόμου οὔσαι. Πρὸς χάριν ἄρα τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ καὶ Καϊμακά-
μη ὑπεκινήθη τῇ 6 Σεπτεμβρίου παρὰ τῶν ἐντοπίων ἀγάδων τὸ πλη-
θος τῶν γυναικῶν, τῶν γράιδίων προηγουμένων. Προσελθοῦσαι ὑπὸ
τὰ μέγαρα τοῦ σατράπου ὠλοφύροντο αὐταὶ ἐπὶ τῇ πείνῃ καὶ δίψῃ,
ἣν ἔπασχον ἀπὸ τοσούτου καιροῦ, καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ
σουλτάνου ἐπεκαλοῦντο μεγαλοφώνως εὐσπλαγχνίαν, ἔλεος καὶ ἄμε-
σον διὰ συνθήκης παράδοσιν τῆς πόλεως, ὥς μόνην σῶσουςαν καὶ αὐ-
τὰς καὶ τὰ ἀδύνατα τέκνα ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου ὀλέθρου. Οὕτω ὁ Κε-
χαγιᾶ βεγῆς, ὁ Καϊμακάμης καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς ἐξεπίτηδες συνελ-
θόντες ἤδη ἀγάδες, εὐλογα θεωρήσαντες τὰ παράπονα καὶ τὴν αἴτη-
σιν τῶν γυναικῶν, ἐδείχθησαν συγκατανεύοντες καὶ ὑποχωροῦντες,
ὅπως δοθῇ ἐν τέρμα πλεόν. Ἄλλ' ἵνα μὴ ταπεινωθῶσι, πρῶτοι τοῖς

Ἑλλῃσι προτείνοντες τὴν συνθηκολόγησιν, δέον ἔκριναν, ὅπως αἱ περὶ συμβιβασμοῦ προδιαθέσεις ἄρξωνται διὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ προεστώτων τοῦ δεσμωτηρίου.

Ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης ἀπελύθησαν οἱ μάρτυρες οὗτοι, φάσματα τοῦ ἄδου μᾶλλον, πλήσσοντα τὴν ὄρασιν καὶ τὴν καρδίαν. Ἐξ αὐτῶν ἀπέπνευσαν τῇ μὲν ἐπιούσῃ εἰς ὁ Μελετόπουλος, προεστώς· μετὰ δύο δ' ἡμέρας τέσσαρες μεταφερόμενοι ἐπὶ κραββάτου ἐκ τῆς Τριπόλεως εἰς τὰ ἴδια, ὁ ἐπίσκοπος Ὡλένης Φιλάρετος, καὶ οἱ προεστώτες Θεόδωρος Δεληγιάννης, Ἰωάννης Πεβρόυκας καὶ Πανάγος Κυριακός· μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἕτεροι τέσσαρες, οἱ ἀρχιερεῖς Ναυπλίας Γρηγόριος, Χριστιανουπόλεως Γερμανὸς καὶ Διμιτσάνης Φιλόθεος, καὶ ὁ προεστὼς Οἰκονόμος Παπαλέξης. Ὁ Μονεμβασίας Χρῦσανθος καὶ ὁ ἱεροδιάκονος αὐτοῦ προαπέθανον ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. Ὅλους δὲ, ἐξελθόντας ἡμιγύμνους, κατεσκληκότας, ἄλλους μὲν κατώχρους, ἄλλους δὲ δεινῶς μέλανας ἐκ τῆς ἀκαθαρσίας, ὄζοντας βαρέως καὶ φθειριῶντας δίκην μυρμικιᾶς ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, σκελετοὺς πραγματικῶς ἀνθρωπίνους, κατέλαβε γενικὸς τῶν μελῶν παλμός· ἡ δ' ἄμεσος εἰς τὰ ἄκρα μεταβολὴ καὶ ὁ ἀκανόνιστος τρόπος τῆς διαίτης ἔβλαψαν ἐκ προσθήκης τούτους, καίτοι περιποιηθέντας ἤδη παρὰ τῶν Τούρκων διὰ δωματίων καθαροῦ, ὅσω ἕνεστιν, ἀέρος, δι' ἐνδυμάτων καὶ δι' ἐπίπλων. Οἱ ἐπιζήσαντες ἐπροικίσθησαν διὰ δεινοτάτης ποδalgίας, ἐκ μὲν τῶν ἀρχιερέων ὁ Τριπόλεως Δανιὴλ (α) καὶ ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, ἐκ δὲ τῶν προεστώτων ὁ Ἀναγνώστης Κοπανίτσας, Ἰωάννης Καραμάνος, Ἰωάννης Βιλαέτης, Ἀντώνιος Καραπατᾶς καὶ Ἰωάννης Τομαρᾶς. Ὁ Κορίνθου Κύριλλος, Σωτήριος Νοταρᾶς, Ἀναστάσιος Μαυρομιχάλης καὶ Ἀνδρέας Καλαμογδάρτης ἐπέζησαν ἄνευ βλάβης, ὥς μὴ ὑποστάντες τὰ δεινὰ τοῦ δεσμωτηρίου.

Δύσκολος ὑπάρχει δι' ἡμᾶς ἡ ἀκριβὴς περιγραφὴ τῶν δεινοπαθημάτων, ὅσα καὶ οἷα ἀπὸ τῆς 17 ἀπριλίου (ε) καὶ ἐπὶ πέντε συνεχεῖς μῆνας ὑπέστησαν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι. Ὅπως δὲ λάβῃ τις ἰδέαν γενικὴν, ἀρκεῖ, ἵνα γνωρίσῃ ἐκ προκαταβολῆς, ὅτι τουρκικὸν δεσμωτήριόν ἐστιν ὑπόγειον ὡσεπιπολὺ ἢ ἰσόγειον, πανταχόθεν τετειχισμένον, οὐδέποτε δεχόμενον νέον ἀέρα, ἀμυδρῶς φωτιζόμενον δι' ὑψηλοῦ τινος θυριδίου σιδηροῦ, ἀδιαίρετον, ἄνευ δαπέδου, μικρᾶς χωρητικότητος, αἰείποτε ὑγρὸν, πάντοτε ἀκαθάριστον, βαρέως δυσῶδες, πληθὺν ἐντόμων καὶ ζωύφιων, αὐτόχρημα τόπος κολάσεως. Τοιοῦτο

ἦν τὸ δεσμωτήριον, ἐν ᾧ, ὡς ἄλλοι κακοῦργοι, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶντες, δεκαοκτὼ τὸν ἀριθμὸν καὶ ἰσάριθμοι ὑπηρέται αὐτῶν, ἐρρίφθησαν καὶ συνεδέθησαν ἅπαντες ἀπὸ τοῦ τραχήλου διὰ κρίκων. Προσθήρητο δὲ τῶν μὲν ἀρχιερέων καὶ προεστῶτων ὁμοῦ οἱ κρίκοι ἀπὸ μιᾶς ἀλύσεως βαρυτέρας τῶν ἐβδομήκοντα καὶ διακοσίων ὀκτάδων, τῶν δὲ ὑπηρετῶν ἐπίσης ὁμοῦ ἀφ' ἑτέρας ἰσοβαροῦς· ὥστε, ἐάν τις τῶν συνδεσμίων αὐτῶν ἢ τῆς πρώτης ἢ τῆς δευτέρας σειρᾶς ἐκινεῖτο δι' οἰονδήποτε λόγον, ἠναγκάζοντο, ἵνα κινηθῶσι συγχρόνως καὶ οἱ ἕτεροι δεκαεπτὰ θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, τῆς ἀλύσεως συμπαρασυρομένης· ἐάν δέ τις ἡσθένει ἀκίνητος μένων, ἠναγκάζοντο καὶ οἱ ἕτεροι, ἵνα μένωσιν ἀκίνητοι, ἢ συμπαρασύρῳσιν ἐκάστοτε τὸν ἀσθενοῦντα. Οὐδέποτε συνεχωρήθη δεύτερος χιτὼν ἢ ἐπιπλόν τι αὐτοῖς, βοτρυδὸν κοιμωμένοις ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς γῆς καὶ ἐν πυκνοτάτῃ ἀζώτῳ ἀτμοσφαίρᾳ ἀποφορῶν ποικίλων καὶ τῶν μᾶλλον ἀνυποφόρων. Καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς μὲν ἦ, τε διοίκησις καὶ τινες τῶν Τοῦρκων ἐχορήγουν τούτοις τροφὴν τινα· ἔπειτα δὲ ἡ ἡμερησία τροφὴ ὅλων ἦν εἰς κρίθινος ἄρτος, σκυβάλοις καὶ χῶματι μεμιγμένος, μέλας, σκληρὸς καὶ ἐπὶ δεκαοκτὼ διανεμόμενος μερίδας· πόσις δὲ φιάλη ὕδατος δι' ἑκαστον ἅπαξ τῆς ἡμέρας. Ἐὰν οἱ Τοῦρκοι ἐγνώριζον τὴν ἐλληνικὴν ἱστορίαν, ἠθέλαμεν εἰπεῖν, ὅτι ἐμιμήθησαν τοὺς Συρακουσίους, οἵτινες πρὸς τοὺς ῥιφθέντας ἐν ταῖς λατομίαις αἰχμαλώτους Ἀθηναίους ἐδίδον «εἰς ἐκάστην ἡμέραν κοτύλας δύο κριθῶν καὶ μίαν ὕδατος». Κυρίως δὲ ἡμερόβιοι ὄντες, ὥς τινα ζωῦφια, οἱ δεσμῶται ἀνέμενον κατὰ πᾶσαν ἐπιούσαν ἡμέραν τὴν ἐμφάνισιν τῶν δημίων καὶ τὴν διὰ μαχαίρας ἢ ἀγχόνης ἐκμέτρησιν τοῦ βίου. Τί δὲ πλέον; Ἀπό τινος καιροῦ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ δεσμωτηρίῳ, ἔχοντι ἐμβαδὸν μόλις πετήκοντα καὶ ἑκατὸν πηχῶν, ἐρρίπτοντο καὶ Τοῦρκοι κακοῦργοι πάσης ποιότητος καὶ εἶδους, καὶ Ἕλληνες αἰχμαλώτοι καὶ τραυματαῖαι ἄνευ τινὸς ἱατρικῆς ἐπισκέψεως ἢ περιποιήσεως. Ἐντεῦθεν ἡ πρόσθετος θανατηφόρος ἀποφορὰ τῆς ἀκαθαρσίας τῶν πληγῶν καὶ τῶν γαγγραινώσεων· ἐντεῦθεν αἱ διηνεκεῖς οἰμωγαὶ τούτων καὶ αἱ ἡμερήσiai θανατικαὶ ἀγωνίαι ἐκείνων, ὅλων φύρδην μίγδην ἀνακειμένων. Τὸν τοσοῦτον δὲ μὴν ὑποφέροντες βασανισμὸν οἱ δεσμῶται, ἐξητήσαντο ἅπαξ παρὰ τοῦ Καίμακάμου ἢ τὴν ἀλλαγὴν τῆς φυλακῆς, ἢ τὸν ἄμεσον θάνατον ὡς προτιμητέον. Εἰσηκούσθησαν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπανήχθησαν ἐν τῷ αὐτῷ δεσμωτηρίῳ.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἀγάδες ἠρώτησαν αὐτούς : «Γιὰ τί νὰ κάμετε ἓνα τέτοιο πράγμα, νὰ φανῇτε χαϊνίδες τοῦ βασιλεῖα, καὶ νὰ ἀγοράσετε μὲ τὸ αἷμά σας τὴν τέτοια δυστυχία σας ;» Οὗτοι ἀπεκρίθησαν : «Ἐὰν ἐγνωνρίζομεν ἓνα τοιοῦτον πράγμα, ἠμπορούσαμεν νὰ κάμωμεν καὶ ἡμεῖς, ὅ,τι ἔκαμαν οἱ ἔξω, δηλαδὴ νὰ μὴν ἐλθοῦμε μέσα. Ἄς βωτηθῶσι λοιπὸν οἱ ἔξω, διατι τὸ ἔκαμαν καὶ τί ζητοῦν». Κατόπι δὲ προσήρχοντο πρὸς αὐτοὺς πλείστοι τῶν ἄλλων Τούρκων, καταρώμενοι μὲν τὴν ὄραν, καθ' ἣν εὐρέθησαν ἐν τῇ Τριπύλει, ἐπικαλούμενοι δὲ λήθην τῶν προγεγενημένων. Ἡ δ' ἐξουσία δικαιολογουμένη, ὅτι διὰ τῆς φυλακῆς ἔσωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ὁρμῆς τοῦ ὄχλου, ὑπηγόρευσε διὰ τοῦ Σέχ Νετσιπ ἐφφέντου, τοῦ Κιαμῆλ βεγῆ καὶ τοῦ Μπινᾶ ἐμίνη τὸ πρὸς τοὺς πολιορκητὰς κοινὸν γράμμα τούτων, ἀπειλητικὸν μὲν, ταπεινωτικὸν δὲ ἐν τέλει. Εἴτε ὅπως δειχθῶσι καὶ ἤδη ἀμετάβλητοι Τούρκοι, εἴτε ὅπως ἐκπληρώσωσι καὶ ἕτερον τύπον, ἔγραψαν δια τῆς χειρὸς τῶν ἀρχιερέων καὶ προεστώτων, οὐχὶ ὡς νενικημένοι ἢ ἴσοι πρὸς ἴσους τοῦλάχιστον, ἀλλ' ὡς ἀνώτεροι πρὸς κατωτέρους. Καὶ ἡλεγχον μὲν τοὺς Ἕλληνας ὡς ἀχαρίστους γενομένους πρὸς τὴν πάντοτε ἀγαθοποιὰν καὶ εὐμενῇ ἐξουσίαν τοῦ σουλτάνου, συνεβούλευον δὲ μεταμέλειαν, κατάρθεσιν τῶν ὅπλων καὶ προσφυγὴν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ σουλτάνου· ἠπεύλουν μάλιστα, ὅτι, καθὼς ἄλλοτε οἱ Σέρβοι, οὕτω καὶ αὐτοὶ πωληθήσονται πρὸς τρία γρόσια ὁ ἄνθρωπος· καὶ τελευτῶντες ἠρώτων, τί ἄρα ἐζήτουν οἱ πολιορκηταί; ὥσανεὶ ἠγνόουν ἀπὸ πέντε ἡδὴ μηνῶν καὶ μετὰ τοσαύτας μάχας τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα (α). Πρὸς πλείονα δὲ περιφρόνησιν τὸ γράμμα τοῦτο ἐρρίφθη ἀπὸ τοῦ τείχους, καὶ οὕτως ἐλήφθη παρὰ τῶν Ἑλλήνων, κινήσαν τὸν κοινὸν καγχασμὸν διὰ τε τὸν στερεότυπον ἐγώισμὸν καὶ τὴν ἀπεριόριστον κενοδοξίαν τῶν Τούρκων.

Οἱ δ' ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, καλῶς ἐννοοῦντες τὴν βίαν, δι' ἧς ἐπεβλήθη τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς προεστώσι τὸ πνεῦμα γράμματος τοιοῦτου, περὶ μὲν τῶν πρὸς ὑποταγὴν προτροπῶν ἀπεκρίθησαν ὡς πρὸς αὐτοὺς ἀπ' εὐθείας τοὺς Τούρκους· ἐπὶ δὲ τῆς τελευταίας καὶ κυρίας προτάσεως ἐξηγήθησαν : « . . . Ζητοῦμεν νὰ παύσῃ ἡ τυραννία τῶν Τούρκων, παυομένης τῆς ἐξουσίας των, καὶ νὰ μᾶς παραδῶσιν τὴν πόλιν. Καὶ ἂν θέλωσι νὰ μένωσιν εἰς τὴν πατρίδα, τοὺς ἐγγυώμεθα διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν των· ἂν ὅμως θέλωσι ν' ἀ-

»ναχωρήσωσιν, εἵμεθα ἔτοιμοι νὰ τοὺς δώσωμεν ὅλας τὰς εὐκολίας·
 »καὶ ἂν θέλετε καὶ σεῖς, ἡμπορεῖτε νὰ τοὺς ἀκολουθήσετε. Διακοι-
 »νώσατε λοιπὸν ταῦτα πάντα εἰς τοὺς δεσπότας σας· καὶ, ἂν θέλωσιν,
 »ἅς διορίσωσι τρεῖς, προσδιορίζομεν καὶ τὸ μέρος, ὅπου θὰ συνέλθω-
 »σι νὰ συνδιαλεχθῶσι καὶ νὰ ἀποφασίσωσι τὰ δόξαντα. Ἀλλὰ τοῦ-
 »το πρέπει νὰ γίνῃ ὅσον τάχιστα, διότι δὲν ἡμποροῦμεν νὰ περι-
 »στείλωμεν ἐπιπλέον τὴν πρὸς ἑφοδὸν ὁρμὴν τοῦ στρατεύματος» (α).

Τούτων δὲ γινομένων, προέκυψεν ἕτερον ζήτημα, λίαν σοβαρὸν, τὸ περὶ λαφύρων. Ἡ διὰ μεταλλικοῦ καὶ μάλιστα ἡ διὰ τῆς πολυτίμου ὕλης κινήτῃ κατάστασις τῶν ἀγάδων καὶ ἰδίως τῶν «χαρ-
 μίων» τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ, ὑπελογίζετο παρὰ τῶν μᾶλλον εἰδημό-
 νων Πελοποννησίων ἐπὶ πολλὰ ἑκατομμύρια. Ἐξ αὐτῶν οἱ μὲν πρῶ-
 τιστοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἤθελον τὴν ἀνάλογον ὑπὲρ τοῦ δημο-
 σίου μερίδα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου· ἡ δ' ἐκ περάτων τῆς Πε-
 λοποννήσου ὑπερσωρευθεῖσα πλεθὺς ἡπείλει διαρπαγὴν γενικὴν ἕνεκα
 τῆς φυσικῆς ἐν περιστάσεσι τοιαύταις ἀνωμαλίας. Συσκεφθέντες λοι-
 πὸν συνέθεντο καὶ ὑπέγραψαν τῇ 14 Σεπτεμβρίου ἐν συμφωνον (β),
 δι' οὗ προσδιώριζον κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ μὲν
 τὰ δύο τρίτα, ὑπὲρ τοῦ δημοσίου δὲ τὸ ἐν τρίτον· ἐνταυτῷ δὲ ῥητὰς
 ὑπισχνοῦντο χρηματικὰς ἀμοιβὰς ὑπὲρ τῆς συλλήψεως τοῦ Κιαμὴλ
 βεγῆ, Κεχαγιᾶ βεγῆ καὶ τῶν τοιούτων κατὰ τὴν ἐνδεχομένην φυ-
 γὴν τῶν Τούρκων. Αὐθημερὸν διεκήρυξεν ἔτι ὁ Ὑψηλάντης τὰ ἀξιώ-
 ματα καὶ τὴν βαθμολογίαν αὐτῶν ἀπὸ «ἀρχιστρατήγου μέχρις ἐ-
 »ξάρχου,» ὅσα ἔμελλον χορηγηθῆναι μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπόλεως
 ἀναλόγως τῶν ἐκδουλεύσεων καὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων ἐκάστου (γ).

Ὁ στρατὸς ἅπας ἤκουσε τοῦ συμφώνου, ἀναγνωσθέντος ἐν ὅλοις
 τοῖς στρατοπέδοις· ἥρκει ὅμως μόνῃ ἡ ἐξηγηθεῖσα παραδοχὴ τοῦ-
 του; Ἀπητεῖτο ἐν περιπτώσει ἐναντία καὶ δύναμις ἰκανὴ πρὸς ἐ-
 φαρμογὴν· ποῦ δὲ ὑπῆρχεν αὕτη, ὅτε οἱ πολλοὶ ἐσκόπουν τὴν διαρ-
 παγὴν, οἱ δὲ προαπελθόντες πρὸς ἀσφάλειαν τῶν στενῶν τῆς Μεγα-
 ρικῆς ἐπανήρχοντο αὐθαιρέτως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον (δ); Μάλι-
 στα δὲ καὶ ἐτέρα περιστάσις παρενέπεσε, καταστήσασα πολλῷ δυ-
 σχερεστέραν τὴν πραγματοποίησιν τοῦ συμφώνου τῆς ἐνδεκάτης,
 διότι ἀπέσπασεν ἐκεῖθεν τὸν Ὑψηλάντην καὶ ἀφῆρεσεν οὕτω τὴν ἡ-
 θικὴν δύναμιν, δι' ἧς ὁ στρατὸς ἐχαλιναγωγεῖτο ὁπωσδήποτε.

Ὑπῆρχε γνωστὴ ἐν τοῖς Τρικουρύφοις ἡ παρουσία τοῦ τουρκικοῦ

στόλου κατὰ τὰ μεσημβρινὰ, ὡς προείπομεν, παράλια τῆς Πελοποννήσου· ἀλλ' ἤδη αἱ ἐκ τῆς Ἀχαΐας νεώτεραι εἰδήσεις ἐβεβαίουν πλέοντα τοῦτον περὶ τὸ στόμιον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, καὶ ἀπειλοῦντα, κατὰ τὰ διαδιδόμενα, ἀπόβασιν ἐκ δεκακισχιλίων, σκοποῦσαν ἢ τὴν διάλυσιν ἢ τὸν ἀντιπερισπασμὸν τοῦλάχιστον τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως. Εἰ καὶ ἔφερεν οὗτος δισχιλίους μόνους Ἀλθανούς, οἱ Ἀχαιοὶ διὰ πολλοῦ πραγματικῶς ἔγραφον φόβου, ζητοῦντες βοήθειαν. Ἀναγκαία ἐντεῦθεν προεκαλέσθη ἡ ἄμεσος κίνησις δυνάμεως ἱκανῆς· ἀλλὰ τίνες στρατιῶται καὶ ὄπλαρχηγοὶ ἐμακρύνοντο ἤδη ἐκ τῆς Τριπόλεως; Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Κολοκοτρώνου ἢ τοῦ Μαυρομιχάλου ἐθεωρεῖτο ζημιώδης, ὡς ἀναγκαίων ἀμφοτέρων ὄντων, τοῦ μὲν πρώτου διὰ τοὺς Ἀλθανούς τῆς Τριπόλεως ἐμπιστευομένους αὐτῷ ἰδίως, τοῦ δὲ δευτέρου διὰ τοὺς ἀγάδας ταύτης, οἵτινες καὶ πραγματικῶς ἀπετάθησαν πρὸς αὐτὸν τῇ 12 Σεπτεμβρίου καὶ ἐζήτησαν τὴν ἑναρξιν τῶν περὶ συμβιβασμοῦ συνεντεύξεων.

Ὁ κληρὸς ἄρα ἔπεσεν ἐπὶ τὸν Ὑψηλάντην, ὃν ἅπαντες θερμῶς παρεκάλουν ἤδη, οἱ πλείους μὲν πατριωτικῷ τῷ πνεύματι, ἔνιοι δὲ, ὡς ἐπιθυμοῦντες κυρίως τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ, ἵνα μὴ ὑπογράψῃ ὡς ἀρχιστράτηγος τὴν περὶ παραδόσεως συνθήκην καὶ καταλάβῃ, τυχόν, διὰ τοῦ τακτικοῦ σώματος τὸ «σεράγιον», περιέχον καὶ τὰ «χαρέμια» τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ καὶ πολλὰς ἐπισημότητας. Ἐννοῶν μὲν ταῦτα πάντα, ἀλλ' ἀνώτερος δεικνύμενος παντὸς μερικοῦ ζητήματος ἐνώπιον τῆς κοινῆς ἀνάγκης, ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη προθύμως, ἵνα ἐκστρατεύσῃ προσωπικῶς, καὶ ἀμέσως ἀντικατέστησε κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰ πολεμικὰ μὲν τὸν Μαυρομιχάλην, ὡς πρὸς τὰ πολιτικὰ δὲ τὸν Ἀναγνώστόπουλον. Ὁ Κολοκοτρώνης προσήλωσε τούτῳ ἀμφοτέρους τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ τὸν Πάνον, πρὸ ὀλίγου ἐπανελθόντα ἐκ τῶν στενῶν τῆς Μεγαρικῆς, καὶ τὸν Ἰωάννην μετὰ ἑπτακοσίων. Μετ' αὐτῶν δὲ καὶ τοῦ τακτικοῦ σώματος κινήσας ὁ Ὑψηλάντης τῇ 13 Σεπτεμβρίου, ἀπῆλθεν εἰς τὰ Καλάβρυτα, ὅπου προσετέθη αὐτῷ καὶ ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης μετὰ χιλίων. Ἦν δὲ ὁ Χαραλάμπης ὁ εἰλικρινέστερον τῶν ἄλλων τῆς Ἀχαΐας προκρίτων πολιτευόμενος τῷ Ὑψηλάντῃ. Γενόμενος οὕτως ἐπὶ κεφαλῆς δισχιλίων περίπου, ὁ Ὑψηλάντης κατέβη εἰς τὴν Αἰγιαλείαν, στρατοπεδεύσας ἐν τῷ μετοχίῳ Τρυπιᾷ. Προλαβὼν ὅμως ὁ τουρκικὸς στόλος, αὐθημερὸν ἐνήργησεν ἀπόβασιν κατὰ τῆς πόλεως τοῦ Αἰγίου, ἀφρου-

ρήτου ὅλως οὔσης, καὶ ταύτης ἀπετέφρωσε πᾶν τὸ ἐκ τῆς προτέρας πυρκαϊᾶς τοῦ Κεχαγιαῖ βεγῇ ἀπολειφθὲν μέρος. Ματαίως ἔδραμε τότε ὁ Λόντος ἐκ τῶν Σελῶν. Περὶ τὸ ἐσπέρας οἱ ἀποδάντες Τοῦρκοι ἐπανῆλθον ἐν τῷ στόλῳ.

Δοθείσης παρὰ τοῦ καδδῆ τῆς Τριπόλεως τῆς περὶ διαπραγματεύσεως συμβιβασμοῦ ἀδείας, ὁ Καϊμακάμης ἔγραψε τῇ 12 Σεπτεμβρίου πρὸς τὸν Μαυρομιχάλην, ἐξ ὀνόματος ὅλων τῶν ἀγάδων, ἐπὶ τοῦ προκειμένου· τῇ δ' ἐπιούσῃ, ἡμέρᾳ τρίτῃ, συνῆλθον ἕξ τῆς πύλης τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου ὁ Σὲχ Νετσηπ ἐφφέντης, Διβάν ἐφφέντης καὶ Ἰουσούφ βεγῆς μπινᾶ-ἐμὶν, ἀντιπροσωπεύοντες τοὺς ἐντοπίους Τοῦρκους· ὁ Δεφτέρ κεχαγιαῖ καὶ Νακῆπ ἐφφέντης, ἀντιπροσωπεύοντες τὸν Καϊμακάμην· τοὺς δ' Ἀλβανοὺς ὁ Ἐλμάζ βεγῆς μετὰ δύο ἐτέρων· ἐκ μέρους δὲ τῶν πολιορκητῶν ὁ Μαυρομιχάλης, Γερμανὸς Πατρῶν, Κρεβθατᾶς καὶ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης ὡς ἐκ προσώπου τῶν πολιτικῶν ἢ προεστώτων· ὁ Κολοκοτρώνης, Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Ἰατράκος ὡς ἐκ τῶν «ἀρμάτων» ἢ ὀπλαρχηγῶν· καὶ ὁ Ἀναγνωστόπουλος (α) ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Ὑψηλάντου. Πικρότατον ἦτο τὸ ποτήριον τοῦτο διὰ τοὺς Τοῦρκους, ὡς ἐξελθόντας πρὸς διαπραγματεύσειν περὶ κτήσεων, ζωῆς καὶ τιμῆς μετὰ τῶν πρὸ ἐξαμηνίας βραγιάδων· γλυκύτατον δὲ διὰ τοὺς Ἕλληνας, ὡς βλέποντας τεταπεινωμένους ἐνώπιον αὐτῶν τοὺς χθῆς δεσπότας, δίδοντας δὲ τὸν νόμον αὐτοῖς καὶ ἱκανοποιουμένους ἐπὶ ταῖς τοσαύταις γενομέναις θυσίαις.

Μετὰ τὰς συνήθεις προσρήσεις προσηνέχθη αὐτοῖς ὑάσμινον ἀραικὺν (καχθές), καὶ μετὰ τὰ ἀμοιβαῖα συνήθη παράπονα πρῶτος ἔλαβε τὸν λόγον ὁ

ΣΕΧ ΝΕΤΣΗΠ ΕΦΦΕΝΤΗΣ. «Εἰπέτε μας ὅσον τὸν Θεὸ σας, τί πράματα εἶναι ταῦτα καὶ ποιά τὰ αἷτια ; Ἐσεῖς μόνοι εἰσασθε οἱ Μωραῖταις, ἡ ὅλο τὸ μιλλέτι σας ; Ἐχετε κανένα κεφάλι ; Εἴσθε ἀκουμπισμένοι εἰς κανένα κιράλη ; Αὐτὸς θέλει σᾶς ἐξουσιάζει, ἡ μόνον σας θέλει μείνετε, ζητοῦντες βοήθειαν μόνον ἀπὸ αὐτὸν τὸν κιράλη (β) ; »

ΓΕΡΜΑΝΟΣ : « Ἡμεῖς μὴν ἡμποροῦντες πλέον νᾶ ὑποφέρωμεν τὰ ὅσα δεινὰ, ὅπου ἀπὸ σᾶς ἐδοκιμάζαμεν, ἀπεφασίσαμεν ἐν τοιοῦτον, καὶ ἡ Εὐρώπη βλέπουσα τὰ δίκαιά μας ἀπεφάσισε, διὰ νᾶ μᾶς βοηθήσῃ ».

ΣΕΧ ΝΕΤΣΗΠ ΕΦΦΕΝΤΗΣ : « Πολλὰ καλὰ δι' αὐτά· εἴστε ὅμως
ΤΟΜΟΣ Δ'.

» ἀκουμπισμένοι εἰς κανένα κिरάλη;»

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ : « Ἀγάδες, κατὰ τὸ γράμμα, τὸ ὁποῖον
 » ἔχθες βράδῳ ἐγράψατε πρὸς τὸν ἐνδοξότατον Πετρόμπεγην, εἰς τὸ
 » ὁποῖον ἐγράφετε καὶ ἀσπασμοὺς εἰς τὸν ὑψηλότατον πρίγκιπα Ὑ-
 » ψηλάντην, καὶ μὲ τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπροσκαλέσατε εἰς συνομιλίαν, ὃ
 » Πρίγκιψ δὲν ἔλειψεν ἀμέσως, ὅπου νὰ κάμῃ γενικὸν συνέδριον ὧν
 » τῶν ἐδῶ εὐρισκομένων προϋχόντων, μὲ τοὺς ὁποίους ἀπεφασίσθη,
 » διὰ νὰ ἔλθωμεν νὰ ἀκούσωμεν τὰ προβλήματά σας. Ἐχομεν ὅλην
 » τὴν πληρεξουσιότητα νὰ ἀποφασίσωμεν καὶ νὰ βεβαιώσωμεν κάθε
 » συμφωνίαν. Ἴδου λοιπὸν κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ Πρίγκιπος καὶ
 » τὴν θέλησιν ὧν ἤλθαμεν. Ἐγὼ ἐστάλην ἐκ μέρους του, διὰ νὰ
 » βεβαιώσω ὅλους τοὺς ἀγάδες καὶ κάθε Μουσουλμάνον, ὅτι τοὺς ὑ-
 » πόσχεται ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ ὑπαρχόντων· καὶ ἐν γένει
 » κάθε κεφάλαιον, ὅπου ἤθελε συμφωνηθῇ, θέλει θεωρεῖται ὡς κε-
 » φάλαιον νόμου ἀμεταθέτου ὡς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ὑψηλότητός
 » του. Προσέτι βεβαιῶ τὴν ἐνδοξότητά σας, ὅτι ἡμπορεῖτε ἐλευ-
 » θέρως νὰ εἰπῆτε τὴν γνώμην σας εἰς τοὺς εὐγενεστάτους ἄρχοντας
 » καὶ καπετανέους, διότι κοινῇ γνώμῃ τοῦ Πρίγκιπος καὶ τῆς πατρί-
 »δος ἐστάλθησαν μὲ πληρεξουσιότητα. Διὰ δὲ, ἂν ἡμεθα ἐπακουμ-
 » εισμένοι εἰς καμμίαν δύναμιν, ἀπὸ τὴν διήγησιν, ὅπου θέλω σᾶς
 » κάμει, γενῆτε κριταὶ μόνοι σας. Ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν ὄχι μόνον με-
 » γάλος ἄνθρωπος δὲν ἡμπορεῖ νὰ εὗγῃ, ἀλλ' οὔτε μικρὸς, χωρὶς τὴν
 » εἶδῃσιν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἑ-
 » νας τόσον μεγάλος, εὐγῆκεν ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν φανερά εἰς τὴν Βλα-
 » χίαν, εὐγάλε φερμάνι, μὲ τὸ ὁποῖον προσκάλεσεν ὅλους τοὺς λαοὺς
 » τῆς Ἑλλάδος νὰ πιάσουν τὰ ἄρματα μὲ ἀπόφασιν, ἢ νὰ ἐλευθερώ-
 » σουν τὴν πατρίδα των, ἢ νὰ ἀποθάνουν. Εὐθὺς λοιπὸν ὅπου οἱ λαοὶ
 » τῆς Ἑλλάδος ἤκουσαν τὴν φωνὴν τοῦ ἀρχιστρατήγου των, ἔπιασε
 » καὶ ἡ Πελοπόννησος τ' ἄρματα. Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ῥωσσία μᾶς ἐ-
 » βοηθοῦσιν μυστικὰ διὰ τὴν φιλίαν, ὅπου εἰς τὸ φαινόμενον εἶχον
 » μὲ τὸν σουλτάνον· ἀλλ' ὅταν εἶδεν ἡ Ῥωσσία τὸν ἐπονείδιστον θά-
 » νατον τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου, ἀπεφάσισε τὸν ἐξολοθρευμὸν τῆς
 » τουρκικῆς διοικήσεως καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς. Τοῦτο ὅμως ἐχρειάζε-
 » το νὰ ἀποφασισθῇ μὲ τὴν γνώμην καὶ τῶν ἐπιλοίπων βασιλέων τῆς Εὐ-
 » ρώπης· διὸ καὶ ἔγινε συνέλευσις αὐτῶν εἰς τὴν Βιέννην, οἵτινες καὶ τὸ
 » ἀπεφάσισαν κάμνοντες ἀρχὴν νὰ μᾶς βοηθοῦν πλέον εἰς τὸ φανερόν».

ΣΕΧ ΝΕΤΣΠΠ ΕΦΦΕΝΤΗΣ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πήξας τῇ γῇ :
 « Ἄδικα ἀπεφάσισαν, ἂν ἀπεφάσισαν ἓνα τέτοιο πρᾶμα. Αὐτοὶ δὲν
 » ἔπρεπε νὰ ἀποφασίσουν, χωρὶς νὰ μᾶς ἐρωτήσουν ».

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ : « Καὶ πότε ἤθελον ἀποφασίσει τόσον δι-
 » καια ; Καὶ ἦτον δυνατὸν νὰ ἀφήσωσι διὰ περισσότερον καιρὸν τὸν
 » σουλτάνον, ὅστις ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν χωρὶς κανένα δικαίωμα,
 » μᾶς ἥρπαξε τὰ ὑπάρχοντά μας, κατακρατεῖ τὴν γῆν τῶν πατέρων
 » μᾶς, καὶ μᾶς θυσιάζει ἀσπλάγχχνως ὥσάν τὰ πρόβατα ; »

ΔΙΒΑΝ ΕΦΦΕΝΤΗΣ : « Τὸ θέλημα τοῦ Μεγαλοδυνάμου εἶναι μεγά-
 » λο. Σαράντα τώρα χρόνους ἡ Φραγκιά καὶ μάλιστα ὁ Μόσκοβος ἔ-
 » θαλαν ς' τὸν νοῦ τοὺς νὰ ἐξολοθρεύσουν τὴν Τουρκιά· ὁ Θεὸς ὅμως
 » τὴν ἐφύλαξε· ὥστε, γιὰ νὰ χαθῇ ἢ νὰ μένῃ, αὐτὸ κρέμαται ἀπὸ
 » τὸν Θεὸν καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν κιράλην τῆς Μοσκοβιάς ».

ΓΕΡΜΑΝΟΣ : « Αὐτὰ βέβαια κρέμονται ἀπὸ τὸν Θεόν ».

ΚΡΕΒΒΑΤΑΣ : « Ἡμεῖς σᾶς λέγομεν ἐκεῖνο, ὅπου ἀπεφασίσθη ἀπὸ
 » τοὺς βασιλεῖς· τί ὅμως θέλει κάμει ὁ Θεός, τοῦτο μένει νὰ τὸ ἰδοῦ-
 » μεν ἀκολούθως ».

ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ : « Καὶ τί μερχαμέτι ζητεῖτε ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅ-
 » ταν σεῖς ἐφυλακίσατε τοὺς προεστοὺς καὶ τοὺς ἐβασανίσατε, ἐν ᾧ
 » ἡμεῖς ἔξω ἐπεριποιήθημεν τοὺς ἐδικοὺς σας ; »

ΤΟΥΡΚΟΙ : « Ἀμφιβάλλομεν, ἂν ἐδικοὶ μας ἔξω ζοῦν, καθὼς λέτε·
 » μολοντοῦτο δὲν ἐπειράξαμεν τοὺς ἐδικοὺς σας ».

ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ : « Τί δὲν ἐπειράξατε ; Καὶ πόσοι ἀπὸ τοὺς ἄρχον-
 » τας καὶ ἀρχιερεῖς ἔζησαν ς' τὴν φυλακὴν ; ἢ πόσοι ἀπὸ τοὺς δοῦ-
 » λους ἔμειναν ; Ἐπειτα, ὅσαι γυναῖκες εὐγῆκαν ἀπὸ μέσα, δὲν εἶναι
 » ἐγκαστρωμέναι ; »

ΣΕΧ ΝΕΤΣΠΠ ΕΦΦΕΝΤΗΣ : « Σ' αὐτὸ δὲν πταίομεν ἡμεῖς· σί
 » Τουρκοὶ ἦτον ἡ θέλησίς τους ».

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ : « Ἄφτ' αὐτά· εἶναι καιρὸς νὰ μιλήσουμε,
 » γιὰτί ἤλθαμεν ἐδῶ, καὶ ὄχι νὰ λέγωμεν τέτοια. Σᾶς προβάλλομεν
 » τρία κεφάλαια, τὰ ὁποῖα αὐρίον θέλομεν ἐγγράφως·

« Α'. Νὰ μᾶς δώσετε τὰ ζητήματά σας ὅλα ἐγγράφως·

« Β'. Ἄν ἔχετε πληρεξουσιότητα, νὰ ἀποφασίσετε· καὶ

« Γ'. Εἰς πόσας ὁμιλίας ἡμποροῦμεν νὰ τελειώσωμεν ».

ΤΟΥΡΚΟΙ : « Τὰ δύο θέλομεν δώσει· γιὰ τὸ τρίτον ὅμως δὲν ἡμ-
 » ποροῦμεν, διότι δὲν τὸ ξεύρομεν ».

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ : « Ἡμεῖς τοιαύτην προσταγὴν ἔχομεν ἀ-
» πὸ τὸν Πρίγκιπα ».

ΔΙΒΑΝ ΕΦΦΕΝΤΗΣ : « Πολὺ καλὰ θέλει τὸ εἰποῦμεν μέσα· εἰ-
» πέτε μας ὅμως, ποῶς θέλει μᾶς ὑπογράψει τὰς συμφωνίας μας ; ἔ-
» χετε μεγαλύτερον ; καὶ ποῶς εἶναι ;

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ : « Ὁ Ὑψηλάντης καὶ ἡμεῖς θὰ ὑπογρά-
» ψωμεν. Μεγαλότερον ἔχομεν αὐτόν. Ὁ ἀδελφός του εἶναι ἀρχηγὸς
» ὅλου τοῦ ἔθνους, καὶ αὐτὸς ἐπίτροπός του ἐδῶ. Ὅταν ἔλθῃ ὁ ἀδελ-
» φός του, αὐτὸς πλέον δὲν ἔχει καμμίαν ἐξουσίαν ».

ΤΟΥΡΚΟΙ : « Ἡμεῖς δὲν τὰ γνωρίζαμεν αὐτά· πηγαίνοντες μέσα,
» θὰ τὰ εἰποῦμεν εἰς ὅλους ».

ΓΕΡΜΑΝΟΣ : « Ἀγάδες, ἃς εἴμεθα βέβαιοι καὶ ἡμεῖς καὶ ἐσεῖς, ὅ-
» τι ὁ Θεὸς τώρα μᾶς τηρεῖ ἀποπάνω, καὶ, ὅποιος ἀπὸ μᾶς ἀπατᾷ
» τὸν ἄλλον, θὰ δώσῃ λόγον ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ. Ἡ τύχη τῶν
» Τούρκων τῆς πόλεως κρέμαται ἀπὸ σᾶς τοὺς ἀπεσταλμένους, καὶ
» στοχασθῆτε, ὅτι τὸ παραμικρὸν σφάλμα σας θέλει φέρει τὸν ἀφα-
» νισμόν των ».

ΔΙΒΑΝ ΕΦΦΕΝΤΗΣ : « Ἔτσι εἶναι, ἔτσι. Αἱ ἀνθρωπότης ! »

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ (ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς πολιτικούς) : « Τί
» τὰ θέλετ' αὐτά ! Ἄν τ' ἄρματα μας τοὺς ὑποχρεώνουν νὰ ὁμολο-
» γήσουν νικημένον τὸν ἑαυτὸν τους, ἃς στοχασθοῦν καλὰ κ' ἃς παρα-
» δοθοῦν· ἂν δὲν δώσουν τ' ἄρματα, τοὺς τὰ πέρνομεν (κτυπῶν τὴν
» χεῖρα ἐπὶ τοῦ ξίφους) » (α).

Διελύθη οὕτως ἡ πρώτη αὕτη συνέντευξις, ἣν ἐχαρακτήρισαν μαλ-
» λον ἀνακρίσεις πλάγαι, ἐγκλήσεις καὶ ἀντεγκλήσεις ἀπ' εὐθείας. Οἱ
» Τούρκοι, ὧν ἡ γνώμη ἐστασίαζε πρὸς τὴν γλῶσσαν, ἐψηλάφουν κυ-
» ρίως τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐλληνικοῦ πολέμου, καὶ ἐπιτηδεῖως ἐπεδείκνυν-
» το, ὅτι οὐδόλως βιάζονται πρὸς ἄμεσον συνθηκολογίαν. Οἱ Ἕλληνες
» ἐξ ἐναντίας ἐμεγάλυναν τὰς περὶ ἀρχῆς τοῦ πολέμου ὑπονοίας-αὐ-
» τῶν, καὶ ταχεῖαν ἐπεζήτουν τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως.

Τῇ 14 ἐξῆλθον καὶ πάλιν κατὰ τὸ αὐτὸ μέρος οἱ ἀντιπρόσωποι
» τῶν Τούρκων ἐκτὸς τοῦ Σέχ Νετσήπ ἐφφέντου, ἀναπληρωθέντος πα-
» ρὰ τοῦ Ἀχμέτ βεγῆ Ναυπλιέως, καὶ τῶν Ἀλβανῶν, ὡς μὴ εἰδοποιη-
» θέντων παρ' αὐτῶν. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἔστησαν οἱ Τούρκοι σκηνήν
» τινα, καὶ ὑπ' αὐτὴν περιέμενον τοὺς Ἕλληνας πληρεξουσίου, πρὸς
» οὓς ὑπανέστησαν ἐλθόντας καὶ ἀντεχαιρέτησαν πρῶτον ἥδη ὡς ἰσο-

τίμους. Ἄνευ δ' ἐτέρων λόγων ἐπαρουσίασαν ἐγγράφως τὰ ζητήματα αὐτῶν διαλαμβάνοντα·

«Α'. Τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἐξόδον ἁπάντων μετὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἑλαφρῶν πραγμάτων, διδομένης ἐλευθέρας διόδου.

«Β'. Τὴν χορηγίαν χιλίων ὀκτακοσίων φορτηγῶν ζώων πρὸς με-
»κόμισιν τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν πραγμάτων μέχρι τοῦ λιμένος τῆς
»ἐπιβιβάσεως.

«Γ'. Τὴν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἀγγλικῶν ἢ ἄλλης εὐρωπαϊκῆς ση-
»μαίας πλοίων ἐπιβίβασιν, ἀφ' οὗ τινος λιμένος τῆς Πελοποννήσου
»καὶ δι' ὅποιον μέρος τῆς Τουρκίας θελήσωσι·

«Δ'. Πληρωτέον παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὸν ναῦλον τῶν πλοίων· ὡ-
»σαύτως δὲ καὶ τὴν τροφὴν τῶν τε ἵππων καὶ τῶν ἐνδεῶν Τούρκων
»ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης μέχρι τῆς ἐπιβι-
»βάσεως. Καὶ

«Ε'. Τὴν διὰ δεκαοκτῶ ὁμήρων ἐγγύησιν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως
»τῆς συνθήκης καὶ τὴν προμήθειαν ἐτέρου ἰδίου πλοίου διὰ τὰ «χα-
»ρέμια» τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ».

Οἱ πληρεξούσιοι τῶν Ἑλλήνων παρετήρησαν τότε·

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον μὲν, τὸ ἀδύνατον τῆς ἐξόδου αὐτῶν μετὰ τῶν ὅπλων. Ζητοῦμεν, εἶπον, τὰ ὅπλα δικαίωματι τοῦ πολέμου. Συγχωροῦντες δὲ ὑμῖν τὴν κινητὴν ἐλαφρὰν περιουσίαν, ἀπαιτοῦμεν γρόσια πεντήκοντα δύο ἑκατομμυρίων διὰ τὰ ἐξόδα τοῦ πολέμου καὶ τὰς γενομένας ζημίας καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Τοιαύτας δ' ἐνδύνουν τὰς παρὰ τοῦ Ἰουσοῦφ πασσᾶ καὶ Κεχαγιᾶ βεγῆ προξενθείσας καταστοφὰς τῶν Πατρῶν, Αἰγίου, Κορίνθου καὶ Ἀργους· καὶ ἀποζημιώσιν δέκα μὲν ἑκατομμυρίων διὰ τὰς Πάτρας, τεσσάρων δὲ διὰ τὸ Αἶγιον, ἕξ διὰ τὴν Κόρινθον, ὀκτὼ διὰ τὸ Ἄργος, δεκαεὶς διὰ τὴν Τρίπολιν καὶ ὀκτὼ διὰ τὰς δαπάνας τῆς πολιορκίας.

Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον δὲ, ὅτι τὰ ζῶα δίδονται, ὅταν πληρωθῶσι τὰ ἀγῶγια παρ' αὐτῶν.

Ὡς πρὸς τὸ τρίτον, ἀδιάφορον ἐθεώρησαν τὴν ἐπιβίβασιν τούτων ἐν πλοίοις ἀγγλικῆς ἢ ἄλλης σημαίας εὐρωπαϊκῆς· ἀλλ' ὀριστικῶς ἐπέτρεψαν αὐτὴν μὲν ἐν τοῖς Μύλοις τῆς Ναυπλίας, τὴν δὲ ἀποβίβασιν ἐν μόνῃ τῇ Ἀνατολῇ ἢ τῇ Ἀφρικῇ. Τί δύσκολον ἀληθῶς, ἐὰν ἐνόουν οἱ Τοῦρκοι ὡς τόπον ἀποβιβάσεως τὴν Κρήτην, ἢ τὴν Θέσσανλίαν καὶ Ἡπειρον;

Ὡς πρὸς τὸ τέταρτον δὲ καὶ πέμπτον οὐδεμιᾶς οἱ Τοῦρκοι ἤκουσαν παρατηρήσεως, διότι δεινὰς θεωρήσαντες τὰς μέχρι τοῦ τρίτου ὅρου γενομένας, καὶ μάλιστα τὴν διὰ πεντήκοντα δύο ἑκατομμυρίων ἀποζημίωσιν, ἠγέρθησαν ἀλλοιωθέντες τοῖς προσώποις, καὶ ἀναχωροῦντες ὑπεσχέθησαν, ὅτι ἀπαντήσουσι κατόπιν, ἀφ' οὗ λάβωσι κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἄλλων Τοῦρκων, ἐφ' ὅσων ἤκουσάν. Οἱ πληρεξούσιοι τῶν Ἑλλήνων ἐπιμόνως ἐζήτησαν τότε τὴν ἀπόλυσιν τῶν ἐπιζώντων ἀρχιερέων καὶ προεστώτων.

Τῇ 15 οὐδόλως ἐξῆλθον, καὶ ἡ περίστασις αὕτη ἐξελήφθη ὡς παῦσις τῆς ἀνακωχῆς καὶ ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἀνήγγειλαν δ' ἔπειτα τοῖς Ἕλλησιν, ὅτι, ὡς ἀπροϋντες μεταλλικοῦ, παραχωροῦσιν εἰς ἀντάλλαγμα τῶν ζητουμένων πεντήκοντα δύο ἑκατομμυρίων τὰς γαίας αὐτῶν, ὡσανεὶ ἦσαν κύριοι τούτων, καὶ τὰς ἐν τῇ πόλει ἰδίας οἰκίας μετὰ τῶν ἐπίπλων. Συγχρόνως ἐδέχθησαν τὴν ἀφόπλισιν ἑαυτῶν, ἐκτὸς μόνων πεντακοσίων Τοῦρκων τῶν συνοδευσόντων τὰς γυναῖκας τοῦ Χουρσὲ πασσᾶ. Διὰ τοιαύτης ἀναποφασίστου διαγωγῆς καὶ διὰ τοιούτων γελοίων ἀντιπροτάσεων, καθ' ἣν τὰ πράγματα ὤρραν ἐβιάζον ἐπὶ τοσοῦτον, προεκάλουν οἱ Τοῦρκοι τὴν σκηνὴν τῆς 23 Σεπτεμβρίου, καὶ οὐδὲν ὀλιγώτερον. Φαίνεται δὲ πιθανὸν τὸ λεγόμενον, ὅτι τῇ 15 εἰδοποιήθησαν οἱ Τοῦρκοι παρὰ τοῦ ἐν Ζακύνθῳ Τομάζου (Θωμᾶ), Ἀγγλου προέδρου τῆς δικαιοσύνης, πέμψαντος Μπατσιφᾶν τινα, ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος ἔφθασε φέρων πλῆθος στρατοῦ, καὶ μικρὰ ἔτι καρτερία σώζει τούτους.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἤρξαντο διάφοροι ὀλέθριαι καταχρήσεις καὶ τῆς ἀναρχίας ἡ κορύφωσις. Ἀντὶ ὀλίγου ἄρτου, σύκων, σταφυλῶν καὶ τοιούτων οἱ Τοῦρκοι διημέιβοντο ἢ ὅπλα, ἢ ἀργύριον πολυπλάσιον, ἢ σκεῦός τι πολυτιμότερον. Τοῦτο ἠρέθισε τὴν ἀθέμιτον πλεονεξίαν ὅχι ὀλίγων, καὶ φοβεράν ἔφερε τὴν ἀνωμαλίαν. Ὁπλαρχηγίσκοι δὲ τινες, ἐὰν μὲν τὸ δολοφόνον αὐτὸ ἐμπόριον τῶν στρατιωτῶν, οὓς ὠδήγουν, ἐγένετο μυστικόν, ὑπεκρίνοντο τὸν πατριώτην καὶ συνεμέμφοντο τοὺς στρατιώτας τῶν ἄλλων ὡς ἀτακτοῦντας καὶ καταχρωμένους· ἐὰν δ' ἐφωρᾶτο, ἐνιπτον τὰς χεῖρας αὐτῶν, ὡς μὴ εἰσακουόμενοι δῆθεν, καὶ τὴν εὐθύνην ἄπασαν τοῖς στρατιώταις ἀπέδιδον, ὡς ἀπειθοῦσι. Παρὰ τῷ Μαυρομιχάλῃ, ὡς τοποτηρητῇ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ μεγάλως ἀγανακτοῦντι διὰ τὰ γινόμενα, συνήχθησαν οἱ πρῶτιστοι τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ οἱ πολιτικοί, ὅπως συσχεφθῶσι περὶ τῶν λη-

πτέων μέτρων τῆς εἰσαγωγῆς δυνατῆς τινος τοῦλάχιστον τάξεως· ἀλλ' εὖρον ἀδύνατα πλέον τὰ πάντα, ὡς οὐδεμιᾶς εἰσακουμένης διαταγῆς, καὶ διελύθησαν ἐν τῷ μέσῳ ταραχῆς νέας τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ δεινοτάτης, ἔνεκα τῆς ἀκολούθου αἰτίας. Τινες ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ περιτειχίσματος Τούρκων, ἢ ὅπως δεῖξωσιν ἔχοντες ἔτι ζωὴν πολεμικὴν, ἢ μὴ ἀνεχόμενοι τὴν πολλὴν τῶν Ἑλλήνων τόλμην, ὡς πλησιαζόντων ἀφοβώτερον ὑπὸ τὸ τεῖχος, ἠθέλησαν, ἵνα δώσωσιν ἐν μάθημα, καὶ ῥίψαντες εἶδῃ τινὰ ἀργυρᾶ ἐφόνευσαν δύο στρατιώτας Λάκωνας, δραμόντας πρὸς ἀρπαγὴν τούτων. Ἡ περίπτωσις αὕτη ἀφορμὴν ἔδωκε μερικῆς πρότερον ἐν τῷ σώματι τῶν Λακωνῶν καὶ γενικωτέρας κατόπι ταραχῆς πρὸς ἐκδίκησιν· τὴν δὲ κατάπαυσιν ταύτης ἐπεμελήθησαν οἱ ἀνώτεροι ὀπλαρχηγοὶ, διότι προέκειτο περὶ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ἐν τῇ πόλει Ἀλβανῶν διὰ συνθήκης, λογιζομένων ἤδη περὶ τοὺς δισχιλίους.

Τῇ 17 ἀνήγγειλαν οὗτοι τῷ Κολοκοτρώνῃ καὶ λοιποῖς, ὅτι τῇ ἐπαύριον ἐξελεύσονται πρὸς διαπραγματεύειν. Πολλοὶ καὶ ἰσχυραὶ ὑπῆρχον ἀληθῶς αἱ ὑπὲρ αὐτῶν βοηθητικαὶ περιστάσεις. Πρώτη, ὁ ἐρεθισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν ὡς ἐκ τῆς ἀναποφασίστου διαγωγῆς τῶν ἐντοπίων ἀγάδων, οὓς ἐξηπάτων μᾶλλον ὁ Κεχαγιά βεγῆς, Καϊμακάμης καὶ τὰ «χαρέμια» τοῦ Χουρσήτ πασῶ διὰ λογαριασμὸν ἰδίων· διότι, ὡς ξένοι καὶ οὗτοι, συνεφώνησαν μυστικῶς μετὰ τῶν Ἀλβανῶν, θεωροῦντες, ὅτι βεβαιότερον σωθήσονται διὰ τῆς διαπραγματεύσεως αὐτῶν, ἢ διὰ τῆς τῶν ἐντοπίων, καθ' ὧν μεγάλα διεσώζοντο τῶν Ἑλλήνων τὰ μίση. Δευτέρα δὲ, ἡ ὑφισταμένη συμμαχία τῶν Σουλιωτῶν καὶ Ἀκαρνάνων μετὰ τῶν ἀληπασιζόντων Ἀλβανῶν. Τρίτη δὲ, ἡ ἀνάγκη, ἣν οἱ Ἕλληνες εἶχον περὶ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ξενικῆς ταύτης δυνάμεως ἀπὸ τῆς τῶν ἐντοπίων, ὡς ἀπελπίζοντος πλέον αὐτοὺς καὶ ἥττον αἵματηρὰν καθιστῶντος τὴν πτῶσιν τῆς πόλεως. Τετάρτην ἐπὶ τέλους ἀναφέρομεν τὰς ἀπὸ 29 ἰανουαρίου 1821 ὁδηγίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ὧν ἀνεμιμνήσκετο ἤδη ὁ Κολοκοτρώνης (α).

Οἱ σύμμαχοι τῶν Σουλιωτῶν καὶ Ἀκαρνάνων Τουρκάλοι, μισθόντες τὸν ἔσχατον τῶν ἐν τῇ Τριπόλει συμπατριωτῶν αὐτῶν κίνδυνον, σπεύσαντες τότε ἐζήτησαν τὴν ἐντιμὸν ἀπολύτρωσιν τούτων λόγῳ τῆς ὑφισταμένης συμμαχίας. Τὴν αἴτησιν αὐτῶν παρεδέχθησαν ἐτοίμως οἱ Ἑπειῶται ὀπλαρχηγοὶ, δι' οὓς εἶχον ἰδίους καὶ ἰσχυροὺς

λόγους, καὶ σπουδαίως συνέστησαν πρὸς τε τὸν Ὑψηλάντην καὶ Κολοκοτρώνην. Ἀληθῶς εἰπεῖν, ὁ Βελῆ βεγῆς Κογιάτσας, Ἐλμάζ βεγῆς, Κοντοχαπίτης καὶ πάντες οἱ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτῶν Ἀλβανοὶ, ἀληπασσικοὶ ὄντες πρότερον, σουλτανικοὶ ἐγένοντο ἔπειτα· οἱ σύμμαχοι ὅμως Τουρκαλβανοὶ, ἢ ὡς προτιθέμενοι τὴν ἀπὸ τῶν σουλτανικῶν τάξεων ἀποχώρισιν τούτων διὰ συνδρομῆς ἤδη γενναίας καὶ σωτηρίου, ἢ ὡς δοκιμάζοντες τοὺς Ἕλληνας, ἔθεσαν τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος αἴτησιν ἑαυτῶν ὡς ζήτημα φιλίας καὶ ἐχέγγυον πίστεως ἀμοιβαίας.

Ἄμα οἱ ἀπεσταλμένοι γραμματοκομίσται καὶ πρεσβευταὶ ἐνταυτῷ Χρηστάκης Σταΐκος καὶ Δημήτριος Καραπάνος ἔφθασαν εἰς Τρικύρφυα, συνεκροτήθη συμβούλιον πολεμικὸν περὶ τοῦ ποιητέου. Οἱ μὲν, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ πλειονοψηφοῦντες, ἤθελον, κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου καὶ πρὸς τιμὴν τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων, τὴν ἀπόλυσιν τῶν Ἀλβανῶν ἄνευ ὅπλων καὶ κινητῶν πραγμάτων· οἱ δὲ, προηγουμένου τοῦ Κολοκοτρώνου, προέτεινον ὡς συμφέρουσαν μᾶλλον πρὸς σκοποὺς γενικωτέρους τὴν ἀπόλυτον παραδοχὴν τῆς αἰτήσεως τῶν ἔξω συμμάχων Ἀλβανῶν. Ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν καὶ ἠθικὴν ἐποψιν καθίστατο ὑπερέχουσα καὶ ἀνεπίδεκτος ἀμφισβητήσεως ἡ ἰδέα τοῦ Κολοκοτρώνου, ὡς ἀπαλλάσσουσα πρὸ πάντων τούς τε Σουλιώτας καὶ Ἀχαρνάνας ὀπλαρχηγούς τῆς δεινῆς ἐν τῷ μέλλοντι θέσεως αὐτῶν ἀπέναντι τῶν Τουρκαλβανῶν συμμάχων. Ὁ Ἀναγνωστόπουλος συνεφώνησεν ἐντελῶς· συνεπῶς δὲ ἐπείσθησαν πάντες· καὶ ὁ Ἐλμάζ βεγῆς λαβὼν, ἂν ἐπεκαλέσθη ἄδειαν, ἐξῆλθε τῇ 18 Σεπτεμβρίου, ἡμέρᾳ κυριακῇ, καὶ διηυθύνθη εἰς τὴν καλύβην τοῦ Κολοκοτρώνου, πίστιν δούς καὶ λαβὼν. Τὸ πρόσωπον τοῦτο μεγάλως ὑπελήπτοντο οἱ Ἀλβανοὶ καὶ διὰ τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ ὑπεροχὴν καὶ δι' ὃ ἔφερεν ὄνομα, περιδόντον γενόμενον ἐπὶ μὲν τοῦ διωγμοῦ τῶν Ἀλβανῶν τοῦ 1769 διὰ τοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνου, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀλῆ ἀγᾶ Φαρμάκη, Λαλαίου, τῷ 1807 δι' αὐτοῦ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνου.

Ὁ Ἐλμάζ βεγῆς προέτεινεν, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ ἀναχωροῦσιν ἐκ τῆς Τριπόλεως, ἐὰν συνεχωρεῖτο, ἵνα φέρωσι τὰ ὅπλα καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν, καὶ ἡσφαλίζετο ἡ μετάβασις εἰς τὴν Ἥπειρον δι' ὁμήρων. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Μαυρομιχάλης, οἱ λοιποὶ ἀνώτεροι ὀπλαρχηγοὶ καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑψηλάντου παρεδέχθησαν τὴν πρότασιν ταύτην, ὡς συσταθεῖσαν μάλιστα ὑπὸ τῶν συμμάχων Ἀλβανῶν τῆς Ἠπείρου, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως μὴ λάβωσι τοῦ λοιποῦ οὗτοι ὅπλα κατὰ τῆς

Ἑλλάδος. Ὁ Ἑλμάζ βεγῆς ὑπεσχέθη περὶ τούτου ἐν ὀνόματι ὄλων, καὶ πᾶσαν διαβεβαίωσιν ἔδωκε διὰ τῆς συνήθους παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς «μπέσας» (λόγου τιμῆς). Θαρρόησας δὲ προεχώρησεν ἐξαιτησάμενος τὴν χάριν, ὅπως παραλάβωσιν οἱ Ἀλβανοὶ καὶ τὸν Κεχαγιᾶ βεγῆν, τὸν Καῖμακάμην, τὸν Μπινᾶ Ἐμίνην, τὸν Διβάν Ἐφφέντην, τὸν Καδδῆν τῆς Τριπόλεως, καὶ τὰς γυναῖκας τοῦ Χουρσήτ πασσᾶ, τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶ καὶ τοῦ Σιλιχτάρ ἀγᾶ τοῦ Χουρσήτ πασσᾶ, καθὼς καὶ τοὺς ὑπάρχοντας ἐν τῷ στρατοπέδῳ Ἀλβανοὺς αἰχμαλώτους.

Ἄλλ' ἡ Ἀρκαδίην ἤτησε, μέγα ἤτησεν» ἤδη ὁ Τουρκαλβανὸς οὗτος. Περὶ μὲν τῶν αἰχμαλώτων συγκατετέθησαν οἱ Ἕλληνες· περὶ δὲ τῶν ἄλλων Τούρκων καὶ τῶν γυναικῶν παρετήρησαν πρὸς τοῦτον, ὅτι, ἐν ᾧ ἐξῆλθε πρὸς διαπραγματεύσιν περὶ τῶν Ἀλβανῶν μόνων, οὐδόλως ἐπετρέπετο αὐτῷ ἡ πρότασις καὶ περὶ προσώπων ξένων· ἐπειδὴ, εἶπον, οἱ ἐν τῇ Ἡπείρῳ ἡμέτεροι ἐδήλωσαν ἡμῖν τὸν δεσμὸν, ὃν ἔκαμον μετὰ τῶν ἐκεῖ ὑμετέρων, διὰ τοῦτο ἐπιθυμοῦντες, ἵνα φυλάξωμεν αὐτὸν καὶ ἡμεῖς, ἐδέχθημεν τὴν ἐντεῦθεν ἀπόδυσιν μόνων ὑμῶν καὶ οὐδενὸς ἑτέρου. Ἀλλὰ προσέπεσον, ἰσχυρίσθη ὁ Ἑλμάζ βεγῆς, ὑπὸ τὸ ἔλεος ἡμῶν, καὶ ἔνεκα τούτου προσβαλλόμεθα κατὰ τὴν φιλοτιμίαν, ἐὰν ἀφῆσωμεν αὐτοὺς ἐνταῦθα. Ἀδιάφορον, ἀντισχυρίσθησαν οἱ Ἕλληνες· μετὰ τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ καὶ τῶν χαρεμίων ἔχομεν ἴδιον λογαριασμόν. Τότε προέτεινεν ὁ Ἑλμάζ βεγῆς τὴν τριμοιρίαν τῶν κινητῶν πραγμάτων τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἄλλων ὀνομασθέντων Τούρκων, μίαν μὲν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, μίαν δὲ ὑπὲρ τῶν Ἀλβανῶν, καὶ μίαν ὑπὲρ αὐτῶν τούτων διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ὁδοπορίας, προσθέσας, *«πλὴν τὰ χαρέμια γὰρ μὴ κοιταχθοῦν, γιατί εἶναι ντροπὴ γὰρ ψαχθοῦν πασσάδων γυναῖκες»*. Ἐπὶ τέλους, ἀπαρδέκτων γενομένων ὄλων τῶν τοιούτων αἰτήσεων, συνεφωνήθη προφορικῶς μόνῃ ἡ ἐλευθέρᾳ ἀναχώρησις τῶν Ἀλβανῶν (α) καὶ ἀπελείφθη δι' ἄλλην ἡμέραν ἡ ἔγγραφος σύνταξις τῆς συμβάσεως ταύτης. Τῇ δ' ἐπιούσῃ (19 Σεπτεμβρίου) ἐνεπιστεύθησαν οὗτοι πέμψαντες πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην ὅλην αὐτῶν (ἴσως καὶ ἄλλων Τούρκων, ἴσως ἔτι καὶ τῶν χαρεμίων), τὴν πολύτιμον κινητὴν περιουσίαν ἐντὸς δεκατριῶν κιβωτῶν (σανδουκῶν) μεγάλης χωρητικότητος. Ἡ ἀξία τῶν ἐν αὐτοῖς περιεχομένων ὑπετίθετο παρὰ πᾶσι μέχρι τριῶν καὶ τεσσάρων ἑκατομμυρίων γροσίων.

Ἡ περίστασις αὕτη δεινὴν ἐνέσπειρε ταραχὴν καὶ ἀμηχανίαν τοῖς

λοιποῖς ἐκ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν Τούρκοις τῆς πόλεως. Ἐζήτησαν, ἀλλὰ ματαίως, ἵνα συμπεριληφθῶσι καὶ οὗτοι ἐν τῇ αὐτῇ μετὰ τῶν Ἀλβανῶν κατηγορίᾳ· καὶ διὰ τοῦτο ἐξήρχοντο πλέον τῶν πυλῶν, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἐκρημνίζοντο ἐκ τοῦ τείχους, οἱ πλεῖστοι γέροντες, γυναῖκες καὶ παῖδες, προστρέχοντες ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἑαυτῶν πρόσωπα πρὸς πρόσωπα καὶ κοινότητες πρὸς κοινότητας, ὁ δεῖνα πρὸς τὸν Μαυρομιχάλην, ὁ δεῖνα πρὸς τὸν Δεληγιάννην, ἄλλος πρὸς τὸν Κρεββατᾶν καὶ καθεξῆς· ὡσαύτως καὶ ἐν συνόλῳ οἱ Μισθριῶται πρὸς τοὺς Λακκεδαίμονιους, οἱ Βαρδουνιώται πρὸς τοὺς Λάκωνας, ὁ Λωνταρίται πρὸς τοὺς Μεγαλοπολίτας, οἱ Φαναρίται πρὸς τοὺς Ὀλυμπίους καὶ οἱ Καρυτηνοὶ πρὸς τοὺς Γορτυνίους. Οἱ δ' Ἄλβανοι διὰ τῶν χρημάτων ἀπέλυον κρυφίως τοὺς ἐν τῇ πόλει Χριστιανούς. Ὅλοι οἱ ἐξερχόμενοι Τούρκοι ἀφηροῦντο εὐθὺς παρὰ τῶν τυχόντων στρατιωτῶν καὶ τὰ ὄπλα καὶ ὅσα ἔφερον χορήματα καὶ πράγματα.

Τῇ 20 καὶ 21 Σεπτεμβρίου συνέβησαν σκηναὶ μᾶλλον σπαραξί-
άρδιοι. Ὡσεὶ χεῖμαρξος ἐξεχύθη πλήθος γυναικῶν καὶ παιδῶν ἐκ τῆς πόλεως περὶ τὰς τέσσαρας χιλιάδας, ῥιπτόμενον μὲν ἐν κινδύνῳ προφανεστάτῳ, ἀλλὰ μὴ ἀντέχον πλέον κατὰ τῆς πείνης καὶ τῆς ἡθικῆς ἀπελπισίας. Τὰς γυναῖκας, ὕσας προέφθανον, ἐλήστευον οἱ Ἄλβανοι, κρατοῦντες τὰς πύλας, ἀπασῶν δὲ τὸ πρόσωπον ἐκαλύπτετο ὑπὸ λευκοῦ, ἀλλὰ λεπτοῦ, ἱματίου, ὡς ὑπὸ προσωπιδίου, μόνων τῶν ὀφθαλμῶν διαφαινομένων. Ὁ Μαυρομιχάλης, Γερμανὸς, Δεληγιάννης, Κρεββατᾶς καὶ Ἀναγνωστόπουλος βλέποντες, ὅτι τὸ τοιοῦτο βλάπτει τοὺς Ἕλληνας καὶ ὠφελεῖ τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐνόπλους Τούρκους, ὡς ἐλαφρυνομένους τοῦ βάρους τῶν γυναικοπαίδων, ἔδραμον, ἵνα ἐνεργήσωσι τὴν ἐπάνοδον τοῦ πλήθους αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἀνέβαλον τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μέτρου τούτου μέχρι τῆς ἐσπέρας, ἐλπίζοντες ἄφρευκτον καὶ τὴν ἐξοδὸν τῶν ἀνδρῶν κατόπι τῶν γυναικοπαίδων. Μὴ γενομένης αὐτῆς, τῇ ἐπιούτῃ (21 Σεπτεμβρίου) διετάγησαν ἐγγράφως, ἵνα ἐμβιβάσωσι τὰ, περὶ ὧν ὁ λόγος, γυναικόπαιδα εἰς τὴν πόλιν. Τὸ θέαμα ἦν τραγικώτατον, ὅτε, ἀπωθούμενα ταῦτα εἰς τὰ ἔσω παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀνταπωθοῦντο διὰ τοῦ πυροβολισμοῦ εἰς τὰ ἔξω παρὰ τῶν Τούρκων· καὶ ἤδη σύζυγοι κατὰ συζύγων, πατέρες κατὰ τέκνων, τέκνα κατὰ πατέρων καὶ μητέρων, ἀδελφοὶ κατὰ ἀδελφῶν καὶ ὁμόπιστοι κατὰ ὁμοπίστων τὸν θάνατον ἐξεσφενδόνιζον λόγῳ σκληρᾶς ἀνάγκης καὶ ἐπ' ἐλπίδι ἀτομικῆς σω-

τηρίας. Ὁ οὐρανὸς ἐπληρώθη τῶν γοερωτέρων οἰμωγῶν τῶν θυμάτων αὐτῶν, ἐπικαλουμένων ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ ἔλεος: (*Ἀμάρ!! Ἀλλάχ ἰστούν!!*) Εἰς τὰ κακὰ τῆς ἡμέρας ταύτης οὐδεμία εὐαίσθητος καρδία ἀντεῖχε.

Τότε ἐξῆλθε τῆς πόλεως καὶ ὁ «δραγουμάρος τοῦ Μωρέως» Σταυράκης Ἰωβίκης μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, παρὰ μὲν τοῦ Γερμανοῦ Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ἄλλων κατηγορούμενος ὡς ἄξιος θανάτου, λόγῳ ὅτι προέδιδε τὰ ἐταιρικά, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον τετράκις, παρὰ δὲ τοῦ Κρεββατᾶ ὑπερασπιζόμενος, λόγῳ ὅτι ἐπολιτεύθη καλῶς πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ προεστῶτας τοῦ δεσμωτηρίου, παρὰ δὲ τοῦ γραμματέως αὐτοῦ Γρηγορίου Σκαλίδου, μέλους γνωριζομένου τῶν Φιλικῶν, ὑποστηριζόμενος ὡς οὐδέποτε μυηθεὶς τοῦ μυστηρίου τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐπὶ τέλους δὲ ἀπεστάλη ὑπὸ στρατιωτικὴν φυλακὴν εἰς Ἅγιον Ἰωάννην μέχρι δευτέρας σκέψεως.

Τῇ 22 Σεπτεμβρίου, ἡμέρᾳ πέμπτῃ, ἐξῆλθον εἰς μὲν τοῦ Μαυρομιχάλου ὁ Κιαμὴλ βεγῆς καὶ ἄλλοι σημαντικοὶ Τοῦρκοι, ἐξαιτούμενοι συνδιάλεξιν νέαν καὶ τελειωτικὴν, εἰς δὲ τοῦ Κολοκοτρώνου οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἀλβανῶν, ὅπως λάβωσιν ἐγγραφον τὴν περὶ τῆς ἐξόδου αὐτῶν ἀπόφασιν τῆς 18ης. Ἀλλ' οὔτε οἱ πρῶτοι κατώρθωσάν τι, ὅτε ἐσήμαινε πλεόν τῆς καταστροφῆς ὁ βαρύνχος κώδων, οὔτε οἱ δεύτεροι ἔλαβον τὴν τοιαύτην συνθήκην, διότι μετὰξὺ Κολοκοτρώνου καὶ Ἀναγνωσταρᾶ διηγέρθησαν ἔριδες, καὶ ἡ νύξ ἐπελθοῦσα διέλυσε τὰ πάντα.

Ἐ φ ο δ ο ς (τῆς 23 Σεπτεμβρίου).

Πέντε κατὰ συνέχειαν μῆνες κατέβαλον ἴδια ἕκαστος καὶ ἄξια λόγου κεφάλαια πρὸς τὴν παγίωσιν τῆς ἐπαναστάσεως· ὁ μάλιστα τὰς μάχας τοῦ Βαλτετσίου καὶ τῆς Γραβιάς, τὴν κίνησιν τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρώτης ἐκστρατείας τοῦ τουρκικοῦ στόλου· ὁ ἰούνιος τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τὰς μάχας τοῦ Θυάμου καὶ Λάλα· ὁ ἰούλιος τὴν πτώσιν τῆς Ἐπιδάουρου Λιμηρᾶς· ὁ αὐγουστος τὴν τῆς Πύλου καὶ τὴν μάχην τῶν Βασιλικῶν· ὁ δὲ Σεπτέμβριος στεφανοῦται διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως.

Τῇ 23, ἡμέρᾳ παρασκευῇ, ἐκορυφώθη ἐπὶ τὸν ὑψιστον βαθμὸν ἡ ἀνωμυλία καὶ ὁ κρηπετὸς ἐντὸς τῆς πόλεως· γενομένης δὲ κοινῆς τῆς

συβρόῃς ἐν τῇ εὐρυχώρῳ αὐλῇ τοῦ σατραπείου, ὡς εἴθισται ἐν τοιαύταις ὥραις, ἐγκατελείφθησαν ἀδύνατοι πάντῃ διάφοροι κατὰ τὸ μεσημβρινοανατολικὸν τοῦ περιτειχίσματος θέσει· πρὸ πάντων δὲ ἐν τοῖς τηλεβολοστασίοις ὀλίγοι ἔμειναν οἱ τηλεβολισταὶ, μόνῃς τῆς λεγομένης «*Μεγάλης τάπιας*» καλῶς φυλασσομένης. Τῶν ἐχθρῶν ἡ μεγαλητέρα προσοχὴ προσηλοῦτο πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς πόλεως, διότι παρὰ τὴν φυσικὴν ἀνωμαλίαν τῶν ὑπωρειῶν τῶν Τρικορύφων συνεκεντροῦτο πραγματικῶς ἐπ' αὐτῶν ἡ ἰσχυρωτέρα τῶν πολιορκούντων δύναμις. Ἐλαβε δὲ χώραν ἡ ἀκόλουθος περίπτωσις.

Στρατιώτης Ἑλλήν Βρασιεὺς, Ἑμμανουὴλ Δούνιας ὀνομαζόμενος, ἀνὴρ πνεύματος καὶ πονηρίας, συνέδεσε φιλίαν μετὰ τινος Τούρκου τηλεβολιστοῦ, ὑπάρχοντος ἐν τῷ προμαχώνι τῆς «*πόρτας τοῦ Ἀναπλιοῦ*». Τὸν Τοῦρκον τοῦτον ἐγνώρισε πρότερον, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ὢν. Φιλοφρονήσας αὐτὸν ἄπαξ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Κυνουριέων, ὠδήγησεν ἀσφαλῶς, εἰς ἣν ἦτο διωρισμένος θέσιν. Τῇ 22 Σεπτεμβρίου προσῆνεγκε τῷ ἰδίῳ ἄρτον καὶ ἄλλα, καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ ὑπεσχέθη ἐν πάσῃ ἐναντίᾳ περιπτώσει. Τῇ δ' 23 προσελθόντα καὶ πάλιν μετὰ δύο ἐτέρων στρατιωτῶν τὸν Δούνιαν, ἀνεβίβασεν ὁ Τοῦρκος ἐπὶ τοῦ τηλεβολοστασίου. Τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ οἱ ἄλλοι τηλεβολισταὶ Τοῦρκοι ἔλειπον ἐκεῖθεν, καὶ ἐκ ταύτης ὁ Δούνιας ὠφελούμενος τῆς εὐκαιρίας συνέλαβε τὸν φίλον αὐτοῦ Τοῦρκον, καὶ διὰ τοῦ σημείου τῆς χειρὸς σημάνας ἐκάλεσε τοὺς τυχόντας πλησίον Ἑλλήνας ἐκ τε τοῦ σώματος τοῦ Κεφάλαι καὶ ἐκ τῶν τοῦ Παναγιώτου Ζαφειροπούλου καὶ Κωνσταντίνου Βαλσαμῆ. Ἀμέσως ὁ εἰς ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἄλλου ἀνέβησαν μετὰ σπουδῆς τὸ τεῖχος περὶ τοὺς πεντήκοντα, ἔστησαν ἐπὶ τῶν ἐκεῖ μεγάρων τοῦ Μουσταφᾶ βεγῆ τὴν σημαίαν καὶ ἤνοιξαν τὴν πύλνν τῆς Ναυπλίας· ὁ δὲ Δούνιας ἔστρεψεν ἐν τηλεβόλον κατὰ τῆς πόλεως. Τότε ὤρμησαν τὰ σώματα ἐκ τῶν πλησίον ὀχυρωμάτων Βολουμῆς καὶ Ἀγίου Σώστου ὑπὸ τὸν Κεφάλαν, Ζαφειρόπουλον, Βαλσαμῆν, Παπατσώννην, Κοντάκην, Γεώργιον Μιχαλάκην καὶ τὸν πάντοτε ἐνθουσιῶντα καὶ τολμηρὸν ἀρχιμανδρίτην Ἱερόθεον Ἀθανασόπουλον. Τότε καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι δυτικῶς ὀρμήσαντες ἐκ τῶν κατὰ τὸ Θάνα ὀχυρωμάτων ἤνοιξαν τὴν «*πόρτα τοῦ Μιστρᾶ*» ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης, Κρεββατᾶν καὶ Ἱατράκον. Τότε καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Δημήτριον Δεληγιάννην Γορτύνιοι ἀνατολικῶς ὀρμήσαντες ἐκ τοῦ ὀχυρώματος τοῦ Μαντσαγρᾶ, ἀνέβησαν «*τὴν τάπιαν τοῦ σερα-*

»γίον». Ἕτεροι δὲ Γορτύνιοι, οἱ Λάκωνες, οἱ Ὀλύμπιοι, Τριπολίται, Μεγαλοπολῖται καὶ λοιποὶ ὥρμησαν ἀρκτικῶς καὶ εἰσῆλθον διὰ τῆς «πόρτας τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου». Οὕτως ἡ ἔφοδος ἐγένετο γενικὴ τῇ ὥρᾳ ἐννάτῃ πρὸ μεσημβρίας, ἀνοιχθεῖσων καὶ τῶν ἐξ τοῦ περιτειχίσματος πυλῶν.

Οἱ ἐπὶ τῶν προμαχῶνων Τούρκοι ὑπεχώρησαν εὐθὺς μετὰ ὀλίγον πυροβολισμὸν εἰς τὴν ὁρμὴν ταύτην τῶν Ἑλλήνων· οἱ λοιποὶ δὲ πάντες ἑδραμον ἐκ τοῦ σατραπείου κατὰ διαφόρους διευθύνσεις εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ τὰ ταμῆνη, πολεμοῦντες καὶ πολεμούμενοι κατὰ τὰς ὁδοὺς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· καὶ οἱ μὲν πλείστοι τούτων ἥνοιγον τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν, δεχόμενοι τοὺς Ἑλληνας καὶ παραδιδόμενοι αἰχμάλωτοι· ἄλλοι δὲ ἐκλείοντο ἐν αὐταῖς καὶ ἀντεπολέμουν, διαβρῆγνυόντων τῶν Ἑλλήνων τὰς θύρας. Πολλοὶ τότε τῶν Τούρκων ἀνεκαλύπτοντο κεκρυμμένοι ὑπὸ θύρας καταπακτάς ἐξ ἀμνηχανίας. Ἐντεῦθεν ὁ περὶ τῶν ὅλων πόλεμος συνεκροτήθη ἐντὸς τῆς πόλεως, πληρωθείσης θορύβου καὶ φρίκης.

Ὅποιοι οἱ ἀμοιβαῖοι ἀλαλαγμοὶ τῶν σώματι πρὸς σῶμα ἀντιμαχομένων ἤδη! ὁποῖος ὁ παθητικώτατος ὀλοφυρμὸς γυναικῶν καὶ παίδων! Ἡ μάχαιρα καὶ τὸ πυροβόλον ἀδιακρίτως ἐθέριζον ἑκατοντάδας ἐπὶ ἑκατοντάδων καθ' ὅλην τὴν πόλιν. Οὐδεμία φωνὴ ἀνωτέρου ἀρχηγοῦ ἠκούετο κατὰ τὴν φοβεράν ταύτην ὥραν τῆς πολεμικῆς μέθης.

Οἱ Ἀλβανοὶ, ὡς μὴ προλαβόντες τὴν ἐξοδὸν αὐτῶν, οἱ μὲν συνήχθησαν ἐν τῷ σατραπείῳ καταπεπληγμένοι, οἱ δὲ συνεσωματώθησαν παρ' αὐτῷ πρὸς ἀντίστασιν, ἀπελπισθέντες. Ἀμέσως ὁ Κολοκοτρώνης τὸν μὲν Πλαπούταν ἀπέστειλεν, ὅπως συνοδεύσῃ τούτους κατὰ τὴν σύμβασιν, αὐτὸς δὲ περιέμενεν ἔξω τῆς πύλης τῶν Καλαβρύτων, ὅθεν ἔμελλον ἐξελθεῖν, πρὸς ἀσφάλειαν πλείονα κατὰ παντὸς ἐνδεχομένου. Ὁ Πλαπούτας εἰσελθὼν ἐβεβαίωσεν αὐτοῖς, ὅτι ὁ πόλεμος γίνεται κατὰ μόνων τῶν ἄλλων Τούρκων, ὡς μὴ συμβιβασθέντων μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐξερχομένων οὕτω τῶν Ἀλβανῶν, οἱ Ἕλληνες ἐθανάτωσαν ἐκ τῶν ὀπισθίων ἱκανούς. Ὁ Κολοκοτρώνης βλέπων τοῦτο, ἀπηγόρευσε ἐτοίμως διὰ κήρυκος τὸν περαιτέρω φόνον καὶ ἐγένετο ἡ ὀπισθοφυλακὴ αὐτῶν. Ἀλλ', ἅμα φθάσαντας κατὰ τὸν Μύτικαν, πολυάριθμοι Ἕλληνες ἐπειράθησαν, ἵνα προσβάλωσι τούτους. Ὑπεκινήθησαν οὗτοι παρὰ τῶν Δεληγιαννῶν, οὐκ ἐμμενόν-

των τοῖς ὡμολογημένοις, δι' ἣν ἔπνεον ἐκδίκησιν διὰ τὸν προσεχῆ τραγικὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν Θεοδώρου, ὡς καὶ παρὰ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, παραβαίνοντος δεξιᾶς τε καὶ ὄρκους, ἵνα μὴ δειχθῇ σῶζων τοὺς Ἀλβανούς ὁ Κολοκοτρώνης. Οἱ Ἀλβανοὶ τότε ἐζήτησαν παρὰ τοῦ Κολοκοτρώνου ἀσφάλειαν· καὶ οὗτος μυωπίσας τὸν ἔππον καὶ δραμῶν ἠπειλῆσε τοὺς Ἕλληνας εἰπὼν : « *Ἄν θέλετε, Ἕλληνες, νὰ βαρέσθε τοὺς Ἀρβαρίταις, σκοτώστε πρῶτον ἡμεῖς* » καὶ εἶπε : « *εἶμαι ζωντανός, ὅμοιος πρωτορήξῃς ἐταύτους, ἐκείνον θὰ πρωτοσκοτώσω* ». Εἶχε δὲ περὶ ἑαυτὸν ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους πιστούς· διὰ τούτων δὲ καὶ τῆς προσωπικῆς βαρύτητος αὐτοῦ, ὡς καὶ διὰ τὴν ἄμεσον τοποθέτησιν τοῦ Πλαπούτα ὑπὲρ τὸν Μύτικαν μετὰ πεντακοσίων Ἀθανῶν, κατάρθωσεν, ὅπως πηρυττωθῶσιν οἱ Ἕλληνες τοῦ σκοποῦ, ὃν εἶχον.

Ἐσώθησαν οὕτως οἱ Ἀλβανοὶ, ἀλλ' ὑπεχρεώθησαν παρὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, ὅπως ἀποχωρίσωσιν ἀφ' ἑαυτῶν τοὺς ἐκ τῶν ἐντοπίων ἀκολουθοῦντας αὐτοῖς Τούρκους, ἐν οἷς συγκατελέγοντο καὶ ὁ περίφημος Μαχαμπούτης Ἀρκαδινὸς (α) καὶ ἄλλοι. Κατὰ πρῶτον πηρυττωσάν τε θερμῶς τὸν Κολοκοτρώνην, ὅπως μὴ ἐπιμένῃ, ὡς προσβαλλομένης δεινῶς τῆς φιλοτιμίας ἑαυτῶν· οὗτος δὲ ἀναπολογήτους κατέστησε τούτους διὰ τῆς ἀκολούθου παρατηρήσεως : « *Ὅταν ἐγὼ δὲν ζητῶ τὸν φονεὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου καὶ τόσων συγγενῶν μου Ἰσὰ Βελοῦκπασην (β), διότι εἶναι Ἀρβαρίτης, δὲν πρέπει καὶ σεῖς νὰ μοῦ ζητᾶτε νὰ σᾶς ἀφήσω ἐντοπίους Τούρκους, ἀφ' οὗ δὲν εἶναι Ἀρβαρίταις* ».

Τούτων γενομένων, οἱ Ἀλβανοὶ διενυκτέρευσαν ἐν τῷ Μύτικᾳ· τῇ δ' ἐπιούσῃ ὁ μὲν Κολοκοτρώνης χορηγήσας ὁμήρους τρεῖς, τὸν Ἰωάννην Κολοκοτρώνην, Χρῆστον Κολοκοτρώνην καὶ Βασίλειον Δημητράκουλον, παρέδωκε τῷ Ἐλμάζ βεγῇ καὶ Βελῇ βεγῇ Κογιάτσας σῶας καὶ ἀνεπάφους ὕλως τὰς ἐμπιστευθείσας αὐτῷ δεκατρεῖς κιβωτούς· οἱ δ' Ἀλβανοὶ, ἀνταποδόσαντες ἰδίους ὁμήρους τὸν Χαϊρεδῆν Ἀγᾶν καὶ τὸν « *χότσαν* » αὐτῶν (Ιερέα), ἀνεχώρησαν διὰ τοῦ Λεβειδίου εἰς τὰ Καλάβρυτα, συνοδευόμενοι πρὸς ἀσφάλειαν καὶ διὰ τριακοσίων στρατιωτῶν ὑπὸ τὸν Πλαπούταν· ἐκεῖθεν δὲ καταβάντες εἰς τὴν Αἰγιαλείαν (γ), διεπορθεύθησαν ἐπὶ τουρκικῶν πλοιαρίων εἰς Τριζόνιαν, λιμένα τῆς καταντικρὺ Στερεᾶς, ὅθεν ἀπέστειλαν τῷ Πλαπούτᾳ ἔγγραφον ἀπὸ 30 Σεπτεμβρίου, δι' οὗ νῆ-γινωμόνουν πρὸς τὸν

Κολοκοτρώνην ὡς σωτῆρα αὐτῶν, γενναῖον δὲ καὶ πιστὸν φύλακα τῆς παρακαταθήκης τῶν κιβωτῶν· ὑπέγραφον δὲ τοῦτο ὁ Ἐλμαῖς βεγῆς Μέτσης, Βελῆ βεγῆς Κογιάτσας, Γιάχου Δέμης, Λιαλιοὺς Σέρβιανης, Σαλῆ ἐφφέντης Τσάμης, Ζάττε Γρύδας καὶ ἄλλοι. Τέλος δὲ ἐκ τῶν Τριζονίων ὁμήρους ἔχοντες τὸν Σταῖκον καὶ Καραπάνον, ὤδυσαν εἰς τὴν Ἑπειρον, ὁμοίαν εὐρόντες ἀσφάλειαν καὶ παρὰ τοῖς ὀπλαρχηγοῖς τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Ἡ πόλις ἐξηκολούθει σφαττομένη καὶ πολλαχοῦ φλογιζομένη. Κατ' ἀρχὰς ἱκαναὶ οἰκίαι, ὁ μέγας προμαχὼν, ὅλης δεσπόζων τῆς πόλεως, καὶ τὸ «μεχτέπ» (σχολεῖον) ἀντεῖχον· ἀλλ' αὐθημερὸν ἐκυριεύθησαν ἅπανσι αὐταὶ αἱ οἰκίαι ἐκτὸς τριῶν, ἐν αἷς ἐκλείοντο οἱ διαβόητοι «ἐσπέχ» Καδρᾶ ἀγᾶς Τράστας, οἱ Λασταῖοι καὶ ὁ Ἀλῆ Τσεκούρας μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ οἰκογενειῶν αὐτῶν. Ἐκ τούτων ἐκυριεύθησαν αἱ δύο τῇ 24, παραδοθέντων τοῖς Δεληγιάνναις τῶν Τρασταίων καὶ Λαστιῶν (α'). ἡ δ' ἄλλη τοῦ Ἀλῆ Τσεκούρα ἐγένετο τῇ 25 παρανάλωμα τοῦ πυρὸς μεθ' ὧν τῶν ἐν αὐτῇ πολεμιστῶν καὶ γυναικοπαίδων (β'). Ἐκεῖ ἔπесεν ὁ Μεσσήνιος ὑφοπλαρχηγὸς Ἀθανάσιος Δαγρῆς. Ἀφ' οὗ ὁ σημαιοφόρος αὐτοῦ ἐθανατώθη κατὰ τὴν πύλην τῶν Καλαβρύτων, ὁ Δαγρῆς αὐτὸς λαβὼν τὴν σημαίαν, καὶ προχωρήσας εἰς τὰ λεγόμενα «σπήτια τῶν Τσεκουραίων» εἶδεν αὐτοὺς ἀποφασισθέντας μέχρι τῶν ἐσχάτων, καὶ διὰ τοῦτο ἔβαλε πῦρ εἰς τὰς πέριξ οἰκίας, ὅπως στενοχωρήσῃ αὐτοὺς πανταχόθεν. Τότε σφαῖρα πυροβόλου διεπέρασε τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀνδρός, καὶ νεκρὸν ἔρριψε (γ'). Ὅμοίαν ἔδειξαν ἐπιμονὴν χαρακτηριστικὴν καὶ ὁμοίαν ἔλαβον τύχην καὶ οἱ ἐν τῷ «μεχτέπ» δερβίσαι. Ὁ δὲ προμαχὼν, ἐξερευγόμενος πανταχόθεν τὸν θάνατον διὰ τῶν τηλεβόλων καὶ πυροβόλων, ἀλλὰ στερηθεὶς τροφῆς καὶ ὕδατος, παρεδόθη τῇ 26.

Ὁ δελήμπασης τοῦ Χουρσῆτ πασσᾶ ἔβαλε πῦρ ἐν τῷ σατραπείῳ, ἵνα καύσῃ ἐν αὐτῷ τὰ χαρέμια· ἀλλὰ φθάσαντες ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης καὶ Ἰατράκος ἔσβεσαν τοῦτο, καὶ ἀμέσως κατέλαβον ὅλον τὸ μέγαρον οἱ Λάκωνες ὑπὸ τὸν Μαυρομιχάλην, οἱ Σπαρτιάται ὑπὸ τὸν Κρεβδατᾶν καὶ Ἰατράκον, καὶ μέρος Γορτυνίων ὑπὸ τὸν Δεληγιάννην. Ἐν αὐτῷ, πληρουμένῳ ἐπιχρυσώσεων κατὰ τουρκικὴν συνήθειαν, ὑπῆρχον, ἐκτὸς τῶν δεσποινῶν (χανουμισσῶν) τῶν σατραπῶν, καὶ ὁ Κεχαγιᾶ βεγῆς, καὶ ὁ Κιαμῆλ βεγῆς, καὶ ὁ Καῖμακάμης καὶ ἅπανα ἡ ἄλλη ἐπισημότης, ὅλοι αἰχμάλωτοι γενόμενοι τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ

τὸ μέγα αὐτὸ μέγαρον, ἐὰν ἐσώθη τὴν ἡμέραν, ἤρξατο φλογίζεσθαι περὶ μέσσην νύκτα· αἱ δὲ δέσποιναι, ὁ Κεχαγιᾶ βεγῆς καὶ ὁ Καϊμακάμης μόλις διεσώθησαν ἐν τῇ νεοδητῷ τοῦ Μουσταφᾶ βεγῆ οἰκίᾳ, ὅπου εἰσελθοῦσα ἔνοπλος ἡ Λασκαρίνα Πούπλη, ἐπαρηγόρει τὰς δεσποίνας καὶ ἐνεθάβρυνεν, ἵνα μὴ φοβῶνται. Ἐρρέθη, ὅτι τὸ πῦρ ἐνεβλήθη κατ' ἄλλους μὲν ἔσωθεν, κατ' ἄλλους δὲ ἔξωθεν λόγῳ ζηλοτυπίας. Ἀποκρούοντες ἡμεῖς τὴν πρώτην ἰδέαν ὡς ἀνυπόστατον, παρατηροῦμεν μόνον, ὅτι κακῶς ἐμιμήθησάν τινες τοῦ ἀρχιμανδρίτου Δικαίου, πυρπολιτοῦ τῶν ἐπίσης ἐν Κορίνθῳ θαυμασίων μεγάρων τοῦ Κιαμῆλ βεγῆ. Ἐκεῖνος μὲν εἶχε λόγους πολιτικούς, ὁλοσχερῶς δεδικαιωμένους· οὗτοι δὲ ἰδίους ἄλλους καὶ οὐχὶ ἀξιεπαίνους βεβαίως (α).

Ἐπὶ τριημερίαν, μέχρι τῆς κυριακῆς, διήρκεσεν ἡ σφαγὴ, ἡ αἰχμαλωσία καὶ ἡ καταστροφή, διασωθέντων μόνων τριάκοντα ὀκτὼ ἐνόπλων εἰς τὴν Ναυπλίαν. Ἀπορον ἐγένετο, πῶς ἔλαθον οὗτοι τὴν προσοχὴν οὐ μόνον τῶν Ἑλλήνων τῆς Τριπόλεως, ἀλλὰ καὶ τῶν πολιορκητῶν τῆς Ναυπλίας. Ὅλη τῆς πόλεως ἡ ἐπιφάνεια ἡλλοιώθη εἰς τι ψυχρὸν σφαιγεῖον. Ἀπὸ τοῦ αἵματος μετεσχηματίσθη τὸ ἔδαφος αὐτῆς· ἀπὸ τῶν πτωμάτων ἐκαλύφθησαν καὶ προαύλια καὶ λεωφόροι καὶ πλατεῖαι. Πολλαχοῦ τὸ αἷμα ἐσχημάτισε ῥύακκα ὑγροῦ ἐρυθροῦ· ἡφαιστείου δὲ ἔκρηξιν συνεχῇ παρίστων αἱ μέχοι τῶν νεφελῶν ὑψοῦμεναι φλόγες καὶ οἱ σύγχρονοι πάταγοι μὲν τῶν καταπιπτουσῶν κεραυωτῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν, κρότοι δὲ τοῦ πυκνοῦ πυροβολισμοῦ. Γυναῖκες, ὧν ἡ λευκότης διεφιλονέικει καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν χιόνα· νεάνιδες, ὧν οὐδ' ὁ θάνατος κατεμάρανε τὴν ὠραιότητα· βρέφη, τὰ μὲν χειραπτάζοντα τοὺς μαστοὺς καὶ βαβάζοντα, τὰ δὲ τὸ στόμα ἔχοντα ἐπὶ τοῦ μαστοῦ μητρὸς αἵματοφύρτου· νέοι, γέροντες, ἄνδρες, ἀνάμικτοι κατέκειντο θέαμα βαρυπενθές, καὶ οἶονε διεμαρτύροντο κατὰ τῆς διαιρούσης τὴν ἀνθρωπότητα πολιτικῆς τυραννίας καὶ θρησκευτικῆς ἐτεροδοξίας. Ἰδίως δ' ἡ ἐκ τῆς πύλης τῶν Καλαβρῦτων μέχρι τοῦ σατραπείου λεωφόρος ἀπὸ λιθοστρώτου μετεσχηματίσθη, ἵν' εἴπωμεν, εἰς πτωματόστρωτον, καὶ οὐθ' ὁ πεζός, οὐθ' ὁ ἵππος ἐπάτει ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἐπὶ πτωμάτων. Τὰ θύματα αὐτὰ πάσης ἡλικίας καὶ γένους ἡριθμοῦντο ὑπὲρ τὰ δεκακισχίλια· περιελήφθησαν δὲ μετὰ τούτων καὶ οἱ Ἰσραηλῖται περὶ τὰς πεντήκοντα οἰκογενείας, ὡσαύτως θυσιασθέντες πανέστιοι ἕνεκα τῆς σκληρᾶς κατὰ τῶν χριστιανῶν διαγωγῆς ἄλλων ἀλλαχοῦ Ἰσραηλιτῶν. Διεσώθη δὲ

ὁ τραπεζίτης Χανὲν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, ἐκ δέκα περίπου συνισταμένων οἰκογενειῶν, οὐ μόνον ὡς ἀνὴρ ἀγαθῶν προαιρέσεων δειχθεὶς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀλλὰ καὶ ὡς προλαβὼν, ὅπως τεθῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κολοκοτρώνου. Ἡ αὐτὴ μάχαιρα ἐπέπεσε τῇ 26 καὶ κατὰ τῆς κεφαλῆς τῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως ἐξεληθόντων Τούρκων καὶ γυναικοπαίδων. Οὕτω κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ὁ ἔρως πρὸς τὴν πατρίδα μετεβλήθη εἰς πάθος ἀκράτητον, καὶ τοῦτο παρέσυρε τοὺς Ἑλληνας εἰς τὰς τραγικωτέρας πράξεις.

Ὅπως παύσῃ ἡ σφαγὴ, διωρίσθησαν παρὰ τῶν ἀρχηγῶν κήρυκες· μὴ τελεσφορήσαντος δὲ τοῦ μέτρου τούτου, διωρίσθησαν εὐὐπόληπτοι ὀπλαρχηγοὶ μετὰ δυνάμεως ἱκανῆς, ἵνα περιφέρωνται καὶ προλαμβάνωσι τὴν περαιτέρω αἱματοχυσίαν. Εἰς τούτων καὶ ὁ Νικήτας ἐπὶ κεφαλῆς ἑκκτὸν πεντήκοντα στρατιωτῶν, πλησιάσας πρὸς τὸ σατραπεῖον, ἤκουσε φωνῆς τινος γοερᾶς, τῆς ἀκολούθου: «*Ἀμάρ! καπετάν, Χριστιάν! Χριστιάν!*» (Σῶσον! ὀπλαρχηγέ· εἴμεθα Χριστιανοί! Χριστιανοί!) Ἡ φωνὴ αὕτη ἐξήρχετο ἐκ τοῦ στόματος τεσσάρων Βουλγάρων, οἵτινες ἀνήκοντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν χαρεμίων τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ ἱκανῶν χωρικῶν, ἐκλαμβάνομενοι ὡς Τούρκοι, διότι ἡγνόουν τὴν γλῶσσαν καὶ οὐδόλως διέφερον τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν. Εἰς τῶν τεσσάρων ἦτο ὁ Χατσῆ Χρῆστος. Ὁ Νικήτας δραμὼν ἔσωσε τούτους, διώξας ἐκείθεν τοὺς χωρικοὺς, καὶ πλησίον αὐτοῦ παρέλαβεν ἅπαντας, ἀναδείξας ἑκτοτε τὸν Χατσῆ Χρῆστον καὶ ἀρχηγὸν τῶν Βουλγάρων, ὡς ἄνθρωπον τίμιον ἀληθῶς καὶ γενναῖον. Ωραίαν συνέλαβε τὴν ἰδέαν ταύτην ὁ Νικήτας, διότι ἡ συγκέντρωσις τῶν Βουλγάρων ὠφέλησε κατὰ πολὺ καὶ τοσαύτην ἔδειξε τὴν ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τὸν Χατσῆ Χρῆστον, ὥστε τὴν ἀρχηγίαν τούτου διὰ παντὸς ὑπεστήριξε τρόπου, ὅτε οἱ Βούλγαροι ἤρνούντο αὐτὴν καὶ εἰς δύο ἐξώκειλαν μάλιστα ἀποπείρας δολοφονίας.

Παυσάσης τῆς σφαγῆς, ἐπετράπησαν προσωρινῶς ὅ,τε Ἀνδρέας Παπαδιαμαντόπουλος καὶ ἄλλοι, ἐπὶ κεφαλῆς ἐξακοσίων περίπου στρατιωτῶν, τὴν φύλαξιν τῶν προμαχόνων, τὴν ἐπάνοδον τῆς τάξεως καὶ τὴν καθάρσιν τῆς πόλεως ἀπὸ τε τῶν πτωμάτων καὶ τῆς πυκνοτάτης ἄλλης ἀκαθαρσίας. Ἐκ τῶν αἰχμαλωτευθέντων ὀκτακισχιλίων καὶ ἐπέκεινα παρέλαβον ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν ἑαυτῶν, τὰς μὲν περιτρόμους ἐχούσας γυναῖκας τῶν πασσάδων καὶ τοῦ

Σιλιχτάρ ἀγᾶ, καὶ τοὺς ἐσχάτως περιδεεῖς Κεχαγιαῖ βεγῆν, Καϊμία-
κάμην καὶ Βινᾶ ἐμίνην, ὁ Μαυρομιχάλης· τὸν δὲ Σέχ Νετσιπέφφένδην,
μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἐξ εἰκοσιτεσσάρων ἀτόμων συγ-
κειμένης, ὁ Κολοκοτρώνης· τὸν δὲ Μουσταφᾶ βεγῆν καὶ Δεφτέρ κε-
χαγιαῖν ὁ Κεφάλας καὶ Παπατσώνης· τὸν δὲ Κιαμῆλ βεγῆν ὁ Ἱατρά-
κος· τοὺς δὲ Ἀρναουτογλέους ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, καὶ ἄλλοι ἄλλους·
ἅπασιν δ' ἔδωκαν οἴκους καὶ ἄρτους διέταξαν. Ὅποιον ἂν εἶχον ἄλλον
σκοπὸν αἱ προστασίαι αὐται, ὠφέλησαν ὥς ἐπιτοπλείστον, διότι καὶ
τὸ δημόσιον διὰ τῆς ἐξαγορᾶς καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους Ἑλλήνας
διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς συνέδραμον ἀκολούθως. Ἰδίως δὲ διὰ τοῦ Κια-
μῆλ βεγῆ ἠλπίζετο πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταχύτερα ἢ παράδοσις τοῦ
Ἀκροκορίνθου. Τὸ πλείστον μέρος τῶν λοιπῶν αἰχμαλώτων, ἐξ ὧν
ὀλίγιστοι ἦσαν ἄνδρες, μετηνέχθη εἰς τὰς ἐπαρχίας.

Κατὰ τὴν γενικὴν διαρπαγὴν τῆς πόλεως οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων
ἀρχηγῶν ἐκτῆσατο μεγάλα, καὶ τινες μάλιστα ἀσήμαντα ὅλως πράγ-
ματα, ὥς ἀπέδειξεν ὁ χρόνος. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τοῖς Τούρκοις ὀλίγον
ὑπῆρχε τὸ μεταλλικὸν πάντοτε, διότι ἐτόκιζον αὐτὸ εἰς τοὺς χωρι-
κοὺς διὰ τόκου μέχρι τῶν τριάκοντα τοῖς ἑκατὸν, ἢ δ' ὅλη αὐτῶν
κινητὴ πολυτέλεια συνίστατο ἐκ πολυτίμων λίθων παντὸς εἶδους,
μαργαριτῶν, χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν σκευῶν, ἡλέκτρων, κοραλίων, βα-
ρυτίμων σισυρῶν, περσικῶν καὶ Ἰνδικῶν ζωνῶν, χρυσῶν καὶ κεντη-
τῶν ὑφασμάτων καὶ καθεξῆς· διὰ τοῦτο οὐσιωδῶς ὠφελήθησαν οἱ δι'
ἐμπορίαν ἀγορασταὶ καὶ μεταπράται αὐτῶν, ὥς ἀγνοούντων τῶν
στρατιωτῶν τὴν ἀξίαν τούτων οὐ μόνον κατὰ ποιὸν, ἀλλὰ καὶ κατ'
εἶδος ἔτι. Οἱ μαργαρίται ἐπωλήθησαν διὰ τῆς ὁκάδος, ὥς ἄλλοι φά-
σηλοι, αἱ δὲ σισύραι ἐτιμῆθησαν τὸ τριπλάσιον ἢ τετραπλάσιον μιᾶς
αἰγείου χλαίνης (γιδήσειας κάππας)· ὁ δ' ὅλως ἀδαμαντοκόλλητος
ἀμφίστομος ἀκινάκης τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ, πωληθεὶς παρὰ τινος
Πάνου Σάκου Παλουμπιώτου διὰ χιλίων δεκαενναρίων χρυσῶν, με-
τεπωλήθη παρὰ τοῦ ἀγοράσαντος αὐτὸν Ὑδραίου πρὸς τὸν Μεχμέτ
Ἀλῆ πασσᾶν τῆς Αἰγύπτου διὰ τριάκοντα καὶ ἑκατὸν χιλιάδων γρο-
σίων, εἰ καὶ ἦγεν ἔτι διπλὴν καὶ τριπλὴν τὴν ἀξίαν.

Περίεργα ὑπῆρξαν τὰ μεταξὺ Κολοκοτρώνου καὶ Κεχαγιαῖ βεγῆ
κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην. Ἐπισκεπτόμενος αὐτὸν ὁ Κολοκοτρῶ-
νης ἐνεθυμήθη, ὅτι ἔγραψε τῷ ἰδίῳ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βαλτε-
τσίου (α), καὶ ἀνακχάσας τοῦτο ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ προσέθετο:

«Νὰ ὁποῦ ὁ Θεὸς τὸ ἔφερε καὶ ἐσμίξαμε εἰς τὸ σαράγι·» ἐκεῖνος δὲ ὑπονοήσας ἐν τοῖς λόγοις τούτου σκοπὸν θανατώσεως, ἀπεκρίθη· «Ἐγενόμην ποτε αἰχμαλῶτος παρὰ τῶν Ῥώσσω· σωθεὶς ἀπ' αὐτῶν, ἠχμαλωτίσθην ἤδη παρὰ τῶν Ἑλλήνων· ἐὰν ἐκ νέου σωθῶ, πεμφθήσομαι ἀλλαχοῦ παρὰ τοῦ Σουλτάνου, ὅπως ἀπολεσθῶ. » *Κάλλιον ἄρα, ἐὰν θανατωθῶ παρὰ σοῦ ἤδη.*— «*Μὴ φοβῆσαι* » *Κεχαγιᾶ βεγῆ,* εἶπεν αὐτῷ ὁ Κολοκοτρώνης· *δὲν φορεῦμεν οἱ Ἑλληνες, ὅσους προσκυᾶρε*» (α). Ὅτε δὲ ἐπέστρεφεν ἀπὸ τῆς ἐπισκέψεως τούτου καὶ τῶν ἄλλων σημαντικῶν αἰχμαλώτων, εἶδε κατὰ τὴν ἀγορὰν σωζομένην τὴν πλάτανον, ἀφ' ἧς συνήθως ἀπηγχόρουν οἱ Τούρκοι τοὺς λεγομένους «κλέφτας», καὶ ἀνεστέναξεν εἰπὼν· «*Πόσοι ἀπὸ τὴν γενεάν μου ἐκρεμάσθησαν ἐδῶ!*» καὶ ἀμέσως διέταξε τὴν ἐκκοπὴν τοῦ δένδρου, ἵνα μὴ λαμβάνῃ ἐκάστοτε ἐντυπώσεις τοιαύτας. Ὡσαύτως ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Ὑψηλάντου ἐπεσκέφθη καὶ ὁ Ἀναγνωστόπουλος τὸν Κιαμῆλ βεγῆν, Κεχαγιᾶ βεγῆν, Καϊμακάμην, Διβᾶν ἐφφένδην καὶ λοιποὺς, ἐγκαρδιώσας αὐτοὺς, δι' ὧν ἐξεφράσθη λίαν περιποιητικῶν λόγων· προσέθηκε δέ· «*Ὁ Πρίγκιψ μὲ ἔγραψε νὰ σᾶς εἰπῶ νὰ μὴ λυπῆσθε, διότι ἔτσι εἶναι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα· περὶ δὲ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ζωῆς σας σᾶς ὑπόσχομαι ἀσφάλειαν.*» Ὑψαρίστησαν οὗτοι ἐρωτήσαντες περὶ αὐτοῦ, «*πῶς εἶναι εἰς τὴν ὑγείαν του, καὶ ποῦ εὕρεσκειται.*» προσέθηκαν δὲ, «*Ἡμεῖς εἴμαστε χρεμασμένοι εἰς τὴν τιμὴν σας· ἐκάμαμεν τὸ χρέος μας ὡς δοῦλοι τοῦ βασιλέως μας.*» Τότε ἐβεβαίωσεν αὐτοὺς ὁ Ἀναγνωστόπουλος· «*Καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦτο θέλομεν σᾶς ἀγαπᾶ περισσότερον, διότι ἐκάματε τὸ χρέος σας.*»

Τοιαύτη συνέβη τῆς Τριπύλεως ἡ ἐκπόρθησις, καθ' ἣν ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν ἔπεσον Ἕλληνες, διπλάσιοι δὲ καὶ τριπλάσιοι ἐτραυματίσθησαν. Ἀλλ' ἡ ζημία αὐτῶν ἐπαισθητὴ ὑστέρως ἐγένετο ὡς ἐκ τοῦ τύφου, ἐπιδημήσαντος διὰ τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν μεμολυσμένων ἐπίπλων καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον. Ἐπὶ ἱκανοὺς μῆνας διήρκεσεν ὀξεῖα ἡ νόσος αὕτη ἐν τῇ Τριπύλει, ὡς καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως. Ἐδρεπάνισεν οὕτω ὁ τύφος, ὅσων ἐφείσθη ὁ Ἄρης. Δυστυχέστερον δ' ἔλειπον τότε καὶ φαρμακεία καὶ νοσοκομεῖα καὶ πᾶσα οἰκιακὴ περιποίησις, ὡς μὴ ἐγκαταστάντων ἔτι τῶν πολιτῶν, καὶ προσέτι ἀνάλογοι ἱατροὶ ἐπιστήμονες. Μόνος διὰ τοῦτο διέπρεψεν, ἐπιτυχὼν τὴν διάγνωσιν καὶ τὴν δυνατὴν ὡς ἐκ τῶν ἐνόντων μέσων

θεραπείαν τῆς νόσου, ὁ παρὰ τῷ Ὑψηλάντῃ ἱατρὸς Κουτσόφσκης, πολλῆς παιδείας καὶ ἐξαιρέτου φιλανθρωπίας ἀνὴρ, ἀναδειχθεὶς πραγματικῶς ἄλλος ἐπὶ τοῦ λοιμοῦ τῶν Ἀθηνῶν Ἱπποκράτης. Τὸ σύστημα δὲ αὐτοῦ ἀκολουθήσαντες ἐχρησίμευσαν κατὰ δεύτερον λόγον ὁ, τε Παναγιώτης Σοφιανόπουλος καὶ Σάμιός τις.

Σημειωτέον, ὅτι ἡμέραν παρασκευὴν τῆς 12 μαΐου ἐγένετο ἡ ἐν Βαλτεσίῳ νίκη, ἡμέραν παρασκευὴν τῆς 3 ἰουνίου κατεστράφη ἡ πόλις τῶν Κυδωνιῶν, καὶ ἡμέραν ὠσαύτως παρασκευὴν τῆς 23 Σεπτεμβρίου ἐξεπορθήθη ἡ Τρίπολις. Κατὰ σύμπτωσιν δὲ περὶεργον, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς 23 Σεπτεμβρίου ἐξεπόρθουν καὶ κατέστρεφον, οἱ μὲν Ἕλληνες τὴν Τρίπολιν, οἱ δὲ Τοῦρκοι τὴν Οἰάνθην. Τί δ' ἂν εἶπη τις ἐν παρόδῳ καὶ περὶ τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου, ὡς διακρινόμενου διὰ μεγάλα συμβεβηκότα, τὰ μὲν ἀγαθὰ, τὰ δὲ δυστυχῆ, ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος καὶ μετὰ τὸν ἀγῶνα; Κατ' αὐτὸν τῷ 1821 ἡλώθη ἡ Τρίπολις, τῷ 1829 συνετέθη ἡ ἐν Βοιωτίᾳ τελευταία πολεμικὴ συνθήκη τῶν Ἑλλήνων καὶ Τοῦρκων, τῷ 1831 ἐδολοφονήθη ὁ Κυβερνήτης, καὶ τῷ 1843 ἐκινήθη ἡ συνταγματικὴ μεταπολίτευσις.

Καταδικάζουσιν ἴσως τινὲς τὴν διαγωγὴν τῶν Ἑλλήνων, ὡς ὑπερβᾶσαν ἐν ταύτῃ τῇ περιστάσει τὰ ὅρια τῆς ἐκδικήσεως καὶ προχωρήσασαν μέχρις ἀπανθρωπίας (α). Οὐδεὶς ἀρνεῖται τὸ κακὸν, καὶ ἡμεῖς ἀπέχομεν πάσης ὑπερασπίσεως ἐπὶ τῆς οὐσίας. Ἀλλ' ὑπῆρξέ ποτε ἐπανάστασις κατὰ ἐξουσίας τυραννικῆς, καὶ ταύτης ἄλλοεθνοῦς, ἀλλοθρήσκου καὶ ἄλλογλώσσου, μὴ συνοδευθεῖσθαι μεθ' ὅλων τῶν σκληρῶν χαρακτήρων καὶ τῶν συνεπειῶν ἐκείνων, οἷας προκαλοῦσι, τὰς μὲν φύσει, τὰς δὲ ἐκ περιστάσεων ἀπροόπτων, τὰ παθήματα τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ παρόντος; Ἐκ περισσοῦ δὲ, ὅταν οἱ βάρβαροι πρῶτοι ἔδωσαν τὸ παράδειγμα τῶν ὁμοτήτων ὅταν ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς ἐπαναστάσεως ἐτύπωσαν πρῶτοι οὗτοι τὸν καταναγκαστικὸν χαρακτήρα τῆς ἐξοντώσεως τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν διαμαχομένων μερῶν, ἐπόμενα ἦσαν, ὅπως ἀντανακλάσωσιν ἐν τῇ Τριπόλει, ἀνθισταμένη μάλιστα, ὅσα συνέβησαν καὶ ἐν Κυδωνίαις καὶ ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐν Κῷ καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν ἀπάσῃ τῇ τουρκικῇ ἐπικρατείᾳ.

Ὁ ἐπὶ ἑξ ἡμερῶν δεκατιζόμενος ὑπὸ τοῦ πολέμου ἐπαναστατικὸς στρατὸς συνετίθετο ἐν γένει ὑπὸ ἀνθρώπων, ὧν ἕμενον ἀνοικταὶ ἔτι αἱ πληγαὶ τῆς μαχαίρας καὶ οἱ μώλωπες τῆς μαστιγώσεως τοῦ ἀ-

γὰ καὶ οἰουδῆτινος κοινοῦ Τούρκου. Τούτοις δὲ προσετίθεντο καὶ Κυδωνεῖς καὶ Σμυρναῖοι καὶ Θράκες καὶ τοιοῦτοι, ἀμείλικτον πνέοντες ἐκδίκησιν διὰ τὰς προσφάτους ἀδίκους σφαγὰς καὶ αἰχμαλωσίας πατέρων, μητέρων, τέκνων, ἀδελφῶν καὶ οἰκείων. Τίς ἄρα ἐπιβροή ἠθικὴ ἢ πρόσταγμα ἡδύνατο κατὰ τοῦ τοιούτου πνεύματος, μηδεμιάς ἐνταυτῷ συνθήκης προηγηθείσης; Ἰδίως δὲ οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ Λάκωνες ἀμαρτάνοντας ἐθεώρουν ἑαυτοὺς πρὸς τὸ θεῖον, ἐὰν ἄφινον ζῶντας οὐ μόνον τοὺς Τούρκους ὡς δεσπότας ἀσεβεῖς καὶ διώκτας τῆς θρησκείας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑποτιθεμένους ἔτι τουρκόφρονας. Ἐκ τούτου ὁ Ἕλλην Σταυράκης Ἰωβίκης διεκινδύνευσεν πρὸ τῆς ἐκπορθήσεως, ὡς προείπομεν· ἐκ τούτου ὁ Ἕλλην Σωτήριος Κουγιᾶς, προσεστὼς τῆς Τριπόλεως, θεωρηθεὶς ὡς τουρκολάτρης, διότι οὐκ ἐρρίφθη ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, ἐλεεινὸν ἔλαβε θάνατον παρὰ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Δαγρὲ κατὰ τὴν ἐκπόρθησιν, εἰ καὶ, κατ' ἄλλους, ὁ ἀνὴρ οὗτος παραίτιος ἐγένετο τοῖς ἐν τῇ πόλει Χριστιανοῖς, ὅσων ἡδυνήθη καλῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας· αἱ δὲ μετενεχθεῖσαι εἰς τὰς ἐπαρχίας αἰχμαλῶται ἐκ τῶν Τουρκισσῶν ἐθεωρήθησαν παρὰ τῶν Ἑλληνίδων ὡς τι κοινωνικὸν μίasma καὶ θρησκευτικὴ ἀσέβεια.

Ἐὰν ἐπὶ τῶν ἐφόδων καθίστανται ἀχαλίνωτοι καὶ οἱ καλῶς ὤργανωμένοι στρατοί, κατὰ μείζονα λόγον οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐνόπλων Ἑλλήνων ἀδύνατοι ἦσαν πρὸς τὴν καταστολὴν τῆς σφαγῆς μέχρι τῆς ὥρας, καθ' ἣν εἶδον τὴν μάχαιραν τῶν στρατιωτῶν κορσεθεῖσαν τουρκικοῦ αἵματος. Κατὰ τὸ συνεχὲς κήρυγμα τοῦ ἐπισκόπου Ἑλούς Ἀνθίμου, πᾶς στρατιώτης εἶχε τὴν ἄδειαν τοῦ κοινωνεῖν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων τότε μόνον, ὅτε ἐφόνευσεν Τοῦρκον· ἐπομένως πᾶς Ἕλλην ἐκ τῶν ἐφοδευσάντων τὴν πόλιν ἐθεώρει ἱερὸν καθῆκον ἑαυτοῦ τὴν σφαγὴν ἐνὸς καὶ πολλῶν Τούρκων. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα. Ἐπεβάλλετο ἡ πικρὰ ἀνάγκη τῆς ἐκλείψεως πάσης ἐλπίδος συνδιαλλαγῆς τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν Τούρκων· ἐπεβάλλετο ἡ πικρὰ ἀνάγκη τῆς ἀδυνάτου ἐν ἐποχῇ ἐπαναστατικῇ διατροπῆς τοσούτου πλήθους, αἰχμαλωτευομένου μόνον· ἐπεβάλλετο ἡ πικρὰ ἀνάγκη τῆς ὑπόπτου θέσεως τοσούτων αἰχμαλώτων ἀνδρῶν ἐπὶ ἐκάστης νέας ἐπιδρομῆς βαρβάρων. Μία τις ὑπισχεῖτο περίστασις τὴν προκατάληψιν τῆς τοιαύτης τραγικωτάτης σκηνῆς, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἀπώθησαν αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, κυρίως ἐπιθυμοῦντες τὴν ἐκκένωσιν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἀρμυδίαν διὰ-

θεσιν τῶν λαφύρων, εὐδιάθετοι ἐδείχθησαν πρὸς πᾶσαν δυνατὴν παρὰχώρησιν, ἀφορῶσαν τὴν ἀσφαλῆ ἀναχώρησιν αὐτῶν· οἱ ἀρχηγοὶ ὁμῶς τούτων προτείνοντες, ὡς εἶδομεν, τὰ ἀδύνατα καὶ πάντοτε παρατείνοντες τὴν τελειωτικὴν διαπραγματεύσιν, κατέστησαν κυρίως οἱ ἔνοχοι τῶν γενομένων τῇ 23 Σεπτεμβρίου.

Ἡ μεγάλη πολιορκία τῆς Τριπόλεως ἀνέδειξεν αὐταπαρνήσεις ἐξαισίας καὶ ἥρωας πολλούς. Ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πρωτίστη διεύθυνσις αὐτῆς πρὸ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ κατὰ μέγα μέρος μετὰ τὸν Ὑψηλάντην ἀνήκει τῷ Κολοκοτρῶνῃ. Ὁ Ὑψηλάντης καὶ Πέτρος Μαυρομιχάλης διεκρίθησαν ὡς ἠθικὴ σοβαρότης καὶ ὑποστήριξις· ὁ Κολοκοτρῶνης ὡς ὁ στρατιωτικὸς νοῦς καὶ ἡ ἐνέργεια. Ἰδίαν δὲ περιεποιήσατο αὐτῷ δόξαν ἡ ἀφιλοκέρδεια, ὡς οὐδὲ ἐν κᾶν ῥίψαντι ὄμμα ἐπὶ τοῦ περιεχομένου ἐν ταῖς κιβωτοῖς τῶν Ἀλβανῶν θησαυροῦ. Πρῶτον τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο, καὶ κατόπιν ἡ συνεπὴς διαγωγὴ τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῦ μέχρι τέλους τοῦ πολέμου, ἐβεβαίωσε, μέχρι πόσου προήγετο βαθμοῦ ἡ ἀφιλοκέρδεια τούτου, καὶ ὁπόσω τὸ αἶσθημα τῆς πατρίδος ἐπνιγεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ πᾶν ἴχνος ἀτομικοῦ συμφέροντος. Τοιοῦτος διεκρίθη ἅπας ὁ ὅμιλος τῶν πρωταγωνιστῶν. Σπάνια ἀρετῆς τοιαύτης ἀπαντῶνται τὰ παραδείγματα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐπαναστάσεων. Ἐν γένει δὲ, ἡ κατάστασις τῆς πολιορκίας ταύτης ἔφερε τὰ ἅκρα, ἐκ μέρους μὲν τῶν Τούρκων οὐδεμίαν ἀνωτάτην ἐπισημότητα καὶ πολὺν στρατὸν, ἐκ μέρους δὲ τῶν Ἑλλήνων ὅλας τὰς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ πρωτίστας ἐπισημότητας καὶ ὀλίγον στρατόν.

Ὡς πρὸς τὸν στρατιωτικὸν ὄγκον, τὴν σημασίαν τῆς θέσεως καὶ τὰς μεγάλας γενικὰς συνεπείας οὐδεμία μνημονεύεται ἐτέρα τοιαύτη πολιορκία τῷ 1821, ἢ μία μόνη ἡ τοῦ Μεσολογγίου τῷ 1822 (α). Ἐπιθετικὴ ἡ τῆς Τριπόλεως καὶ παθητικὴ ἡ τοῦ Μεσολογγίου, ἐσωτερικὴ ἡ πρώτη, τὸ κέντρον τῆς ἐπαναστάσεως ἀποβλέπουσα, ἐξωτερικὴ ἡ δευτέρα, τὴν κατοχὴν τῶν πυλῶν τῆς Πελοποννήσου σκοπούσα, τὸν αὐτὸν ἠκολούθησαν παράλληλον, ὡς θέλομεν εἰπεῖν ἄλλοτε.

Ἐν συνόλῳ δὲ, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως ἐπῆλθον μέγιστα ὡς πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἐπαναστασις εὖρε πρῶτον ἥδη τὴν κλίνην αὐτῆς, ἐφωδιάσθη δι' ἐνδεκακισχιλίων ὀπλίσεων, ἐνεψυχώθη λίαν, κατεκτήσατο πολλὴν τὴν ἐξωτερικὴν ὑπόληψιν καὶ διτίθη ἐν ἀρμοδιότητι καλλιτέρα· κατεστράφησαν δ' ἡνωμένα τὰ

περισσότερα καὶ ἰσχυρώτερα ὅπλα τῶν Τούρκων τῆς Πελοποννήσου· ἡ τουρκικὴ ἐξουσία ἀπώλεσεν ἕκτοτε τὴν Χερσόνησον ἐκτός τινων ἄκρων φρουρουμένων· οἱ ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Ἀττικῇ πασσάδες παρέλυσαν χεῖρον, ἢ μετὰ τὴν ἐν τοῖς Βασιλικοῖς μάχην τοῦ αὐγούστου· ὁ δὲ στόλος τοῦ σουλτάνου ἠναγκάσθη, ὅπως ἐπανακάμψῃ ἄπρακτος, καθ' ἃ ἐξηγησόμεθα. Ἀλλ' ἀφίνοντες πάντα ταῦτα, τί ἂν εἴποιμεν περὶ τοῦ ἀγεροχωτέρου τῶν Τούρκων Χουρσὴτ πασσᾶ; Ἰδίως ὑπεύθυνος διὰ τὰ πράγματα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, εἶδεν οὗτος οὐχὶ μόνον ἀποτυχούσας τὰς ἐκστρατείας, ὅσας ἀλλεπαλλήλως ἐκίνησε καὶ ἀμέσως καὶ ἔπειτα, ἀλλὰ καὶ τὰς γυναῖκας αὐτοῦ καὶ τοὺς πρώτους τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ αἰχμαλώτους γενομένους. Ὅπόσῃν ἡσθάνθη ἀγανάκτησιν ἐγκάρδιον, ὅτε ἔμαθεν, ὅτι αἱ σύζυγοι, ἃς ὑπερηγάπα, περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν ἀγκιαούρων», τῶν πρὸ ὀλίγου δούλων αὐτοῦ λόγῳ καὶ πράγματι! Ὅπόσῳ κατεπλήσσετο τὴν καρδίαν, ὅτε ἔγραφε πρὸς ταύτας λόγους παρηγόρους (α), καὶ καταβαίνων ἐκ τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς παρεκάλει τὴν ὑπὲρ αὐτῶν μεσολάβησιν τοῦ τότε ἀρχιερέως τῶν Ἰωαννίνων Γρηγορίου, πολλὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου γράψαντος τῇ 15 ὁκτωβρίου παρακλήσεις πρὸς τὸν Ὑψηλάντην!

Ὑ ψ η λ ά ν τ η ς.

Στρατοπεδεύων ἐν τῇ Τρυπιᾷ ὁ Ὑψηλάντης, εἶδε κατευθυνόμενον ἱκανὸν μέρος τοῦ τουρκικοῦ στόλου πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου· ὑπονοήσας δὲ ὡς σκοπεύοντα τοῦτον ἀποβάσιν ὑπὲρ τοῦ Ἀκροκορίνθου καὶ ἔχοντα συνεννόσιν τινα μετὰ τῶν ἐν Βοιωτίᾳ πασσάδων διὰ τὴν κατάληψιν τῶν μεγάλων στενῶν, ἔδραμεν εἰς τὴν Σικυῶνα (Βασιλικὰ) τῆς Κορινθίας, τὴν ἄλλοτε μητρόπολιν βασιλείου καὶ ἥδη πολίχνιον ἀπέχον τῆς πόλεως Κορίνθου ἐπὶ τρεῖς ὥρας. Ἐκεῖ ἐστρατοπέδευσε πρὸς διαφύλαξιν τῶν αἰγιαλῶν, καὶ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀκροκορίνθου ἐνίσχυσε, καταστήσας ἀδύνατον τὴν συγκοινωνίαν τῶν πολιορκουμένων ἐν περιπτώσει ἀποβάσεως. Ἐκεῖ ἔμαθε τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, καὶ διὰ τὴν γενομένην σφαγὴν ἐλυπήθη μεγάλως. Ἀλλ' ὁ μὲν στόλος ἐξῆλθε τοῦ κόλπου μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Οἰάνθης· ὁ δ' Ὑψηλάντης μαθὼν τὴν λειποταξίαν τῶν πλειόνων τῶν ἐν τοῖς στενοῖς τοῦ Ἰσθμοῦ στρατιωτῶν ἕνεκα τῆς Τριπόλεως, καὶ ἀποσυρθέντας ἐκεῖθεν ἐξ ἀνάγκης τοὺς Μαυρομιχάλας Κυ-

ριακούλην καὶ Ἡλίαν, τὸν ἀρχιμανδρίτην Δικαῖον καὶ ἄλλους, ἔσπευσεν εἰς τὰς Κεγχραιὰς καὶ προέτρεψε τούτους, ἵνα καὶ μετ' ὀλίγων ἐπανακάμψωσιν εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν πρὸς ἐμφύχωσιν τοῦ ἐκεῖ κόσμου καὶ φόβητρον τοῦ ἐχθροῦ. Πλὴν οὐδεμία ἐν ὥρᾳ τοιαύτῃ ἰσχυρῶνῃ, ὅτε καὶ οἱ ὑπὸ τοὺς Κολοκοτρῶνας Πάνον καὶ Ἰωάννην στρατιῶται ἀπήτουν τὴν ἄμεσον ἐπάνοδον ἐαυτῶν εἰς τὴν Τρίπολιν. «*Ἡμεῖς, ἔλεγον, εἴμεθα ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς πολεμοῦντες, καὶ τώρα εἰς τὴν πτώσιν της ἄλλοι νὰ λάβουν τὰ λαφύρα;*» Ἐπὶ τούτῳ τῷ λόγῳ παρέλυσεν σχεδὸν καὶ ἡ πολιορκία τῆς Ναυπλίας, λειποτακτήσαντος τοῦ πλείστου τῶν στρατιωτῶν μέρους. Ὁ Ὑψηλάντης ἐκὼν ἄκων ἐπέτρεψε τὴν ἀναχώρησιν τῶν ῥηθέντων ὀπλαρχηγῶν, ὡς καὶ τοῦ Νικήτα· τὰ δὲ στενὰ ἐγκατελείφθησαν ἀδύνακτα ὅλως· κατ' εὐτυχίαν ὅμως οὐδ' οἱ ἐν τῇ Βοιωτίᾳ καὶ τῇ Ἀττικῇ πασσαδες συμφέρον εἶχον πλέον, ὅπως εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τῆς Τριπόλεως πεσοῦσης.

Διὰ τὰς περιστάσεις αὐτάς ὁ Ὑψηλάντης συνέλαβε τὴν ἰδέαν, ὅπως ἐκστρατεύσῃ ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν· ἀλλὰ προσκληθεὶς παρὰ τῶν ἐν Τριπόλει ὀπλαρχηγῶν διὰ γράμματος τῆς 30 Σεπτεμβρίου, ὡς ἀπολύτως ἀναγκαῖος καὶ ὁ μόνος δυνάμενος καταπαῦσαι τὰς ἐκεῖ ἀνωμαλίας, νέαν τῷ στρατῷ δίδων ἐπασχόλησιν κατὰ τῶν ὑπαρχόντων ἔτι ὑπὸ τοὺς Τούρκους φρουρίων, μετέβαλε γνώμην καὶ οὕτως ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Τρίπολιν, μόνον φέρων τὸ τακτικὸν σῶμα. Ἐκεῖ ὑπεδέχθη διὰ μεγάλης στρατιωτικῆς παρατάξεως, καὶ τὴν παῦσιν τῶν ἀταξιῶν προεκήρυξεν εὐθὺς, προϋργικαίτατα λαβὼν μέτρα περὶ τῆς καθαριότητος τῆς πόλεως (α) καὶ τῆς κοινῆς καταθέσεως μέρους τῶν λαφύρων διὰ τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς δημοσίου ταμείου. Ἀλλὰ πᾶν ἄλλο τότε κατωρθοῦτο ἐκτὸς τοῦ τελευταίου, διότι ὅλοι παρεπονοῦντο μάλιστα, ὅτι μικρά τινα ἢ οὐδὲν ἐλαφυραγώγησαν, οὐδεὶς δὲ προηρέθη, ἵνα καταβάλλῃ ὀλίγα ὑπὲρ αὐτοῦ κἂν τοῦ ἐκ τῆς ἀεικινήσιας ῥακενδυτοῦντος Νικήτα, ἐν ᾧ ὅλοι ἔλεγον βλέποντες τὰ ἱμάτια τούτου διαπεσόντα: «*Ὁ πτωχὸς Νικήτας!*!» Μόνος ὁ Ὑψηλάντης ἀγοράσας ἐδωρήσατο αὐτῷ δύο πυροβόλια, καὶ μόνος ὁ Κεφάλας προσήνεγκε τῷ Ὑψηλάντῃ δωδεκάδα χαλκῶν τρυβλίων, ἐν οἷς οἱ Τούρκοι κενοῦσι τὰ βρώματα ἐκ τῆς χύτρας.

Συγχρόνως διέταξεν ὁ Ὑψηλάντης τοὺς στρατιώτας, ἵνα μὴ θανάτωνωσι τοὺς ἀπολειφθέντας αἰχμαλώτους Τούρκους, οὔτε κατακαίωσι

τάς οἰκίας αὐτῶν. «Οἱ αἰχμάλωτοι, ἔλεγε, θέλουσι μᾶς χρησιμεύσῃ
 »διὰ δημόσια ἔργα, καὶ δυνάμεθα νὰ τοὺς ἀνταλλάξωμεν μὲ ἄλλους
 »ὁμογενεῖς στενάζοντας εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὁ πόλεμος δὲ ἡμῶν
 »δὲν γίνεται κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν οἰκιστῶν των, ἀλλὰ κατὰ
 »τῆς τυραννίας. Πολεμοῦμεν, ὅπως καὶ ἡμεῖς ζήσωμεν, καὶ αὐτοὺς
 »κάμνωμεν νὰ ζήσωσιν ἐφεξῆς, ὑπὸ νόμους. Αἱ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν
 »τῶν βαρβάρων πόλεις εἶναι ἑλληνικαί, ἰδικαί μας, καὶ διὰ τοῦτο δὲν
 »πρέπει νὰ φθείρωμεν τὰ ἴδιά μας».

Ὁ Ὑψηλάντης περιποιεῖτο τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν Τούρκων, καὶ
 εἰς δεῖπνον πολλάκις ἐκάλει τὸν Κιαμὴλ βεγῆν. Ἐνεκα τῆς φιλοφρο-
 σύνης ταύτης ἐξεφράσθη ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ αἰχμάλωτος οὗτος :
 «Ἐὰν ἤμουν βέβαιος διὰ τὴν ζωὴν μου, εἰς ὑμᾶς μόνον ἤθελα φανε-
 »ρώσει, ὅσα ἔχω». Ἐγγυωμένου δὲ περὶ αὐτῆς τοῦ Ὑψηλάντου, ὑ-
 πέλαβε : «Γνωρίζω τοὺς Μωραΐτας, καὶ βλέπω, ὅτι δὲν ἠμπορεῖτε
 »νὰ τοὺς ὀρίζετε ὑμεῖς, ἀφ' οὗ οἱ Τούρκοι μόλις τοὺς ὠρίζον. Λοιπὸν
 »ἢ εἰς ὑμᾶς, ἢ εἰς αὐτοὺς φανερώσω τὸν πλοῦτόν μου, πάντοτε θὰ
 »μὲ θανατώσουν». Ἐρωτηθεὶς δέ ποτε παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου, πῶς
 θεωρεῖ τὸν πόλεμον τῆς Ἑλλάδος, ἀπέκρίθη : «Ἡ Τουρκία, καθ' ὅσον
 »βλέπω, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σᾶς ὑποτάξῃ, ὡς πρότερον, ἐὰν ἦσθε
 »ἐνωμένοι καὶ ἕνα ἔχετε κεφάλι (α). Ἀλλὰ μὴ νομίζετε, ὅτι ἐνικη-
 »σατε τὴν Τουρκίαν, διότι ἐκυριεύσατε τὴν Τροπολιτάν. Ὁλόκληρος
 »ἡ Τουρκία δὲν κόπτεται, καὶ κοιμωμένη, οὐδὲ εἰς πεντήκοντα χρό-
 »νους». Παρὼν τότε ὁ Νικήτας, παρετήρησε πρὸς αὐτόν : «Ἰδοὺ ὁ-
 »ποῦ ἔχομεν οἱ Ἕλληνες ἀρχηγόν, τὸν Ὑψηλάντην» καὶ ἐτοιμῶς
 ἀντιπαρετήρησεν ὁ Κιαμὴλ βεγῆς : «Ὅσον ἐγὼ ἠμπορῶ νὰ γίνω
 »σουλτάνος, τόσον καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἠμπορεῖ νὰ ἦναι ἀρχηγός σας». Ἐπίσης ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου ὁ Κιαμὴλ βεγῆς, ὡς τίνα
 ἐγνώρισε τὸν Παναγιώτην Κρεββατᾶν ; ἀπεκρίθη, «*ἄνθρωπον ροή-
 μονα*». — Ὡς τίνα τὸν Σωτήριον Νοταρᾶν ; «*ὑποκριτὴν καὶ πα-
 ρουργον*». — Ὡς τίνα τὸν Ἀναγνώστην Δεληγιάννην ; «*ἀλώπεκα
 φθοροποιόν*». — Ὡς τίνα τὸν Ἀσημάκην Ζαήμην ; «*φιλότιμον,
 »ἀλλὰ ἀγνώμονα*». — Ὡς τίνα τὸν Πανοῦτσον Νοταρᾶν ; «*καλὸν
 »παιδάκι*».

Ὁ Ὑψηλάντης συνεκρότησε συμβούλιον πολεμικὸν περὶ τῆς ἐνι-
 σχύσεως τῶν στενῶν τῆς Μεγαρικῆς (6) καὶ τῶν διαφόρων πολιορ-
 κιῶν, ἐξ ὧν διετέλουν ἡ μὲν τῆς Ναυπλίας παραλελυμένη, ἡ δὲ τῆς

Μεθώνης, διαλελυμένη καὶ ἡ τῶν Πατρῶν λίαν ἀνίσχυρος. Τὸ συμβούλιον συνεκροτεῖτο παρ' αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Μαυρομιχάλου, τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ Ἀναγνωσταρᾶ, τοῦ μητροπολίτου Γερμανοῦ καὶ Ἰατράκου, τοῦ Ἀναγνώστου Δεληγιάννου καὶ ἄλλων. Ὁ Κολοκοτρώνης προσηλοῦτο ἤδη τῷ Ὑψηλάντῃ διὰ τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Δεληγιαννῶν φανεράν διαίρεσιν· καὶ διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πάνος διωρίσθη φρούραρχος τῆς Τριπόλεως, ὁπλαρχηγὸς δὲ τῆς Μαντινείας ὁ Γεώργιος Σέκερης. Ἀπεφασίσθησαν δ' ὅπως ἐκστρατεύωσιν, ὁ μὲν Κολοκοτρώνης ὑπὲρ τῶν Πατρῶν, ὁ δὲ Κεφάλας ὑπὲρ τῆς Μεθώνης, ἔτεροι ὑπὲρ τῆς Κορώνης, καὶ ὁ Γεώργιος Μιχαλάκη μετὰ τῶν Κυνουριέων διὰ τὰ στενὰ, ὑπὲρ ὧν διετάγησαν κατόπι (τῇ 24 ὁκτωβρίου) καὶ οἱ Τριφύλιοι. Ὁ Νικήτας συγχρόνως ἀπεστάλη, ἵνα διευθύνῃ, ὥς καὶ πρότερον, τὴν πολιορκίαν τῆς Ναυπλίας. Πρὸ παντὸς δ' ἄλλου ἢ ὑπὲρ τῶν Πατρῶν ἀποφασισθεῖσα κίνησις τοῦ Κολοκοτρώνου, κατάλληλος καὶ διὰ τὸ πρόσωπον καὶ διὰ τὰς τότε περιστάσεις, ἰδίως ὑπισχνεῖτο πιθανωτάτην τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ταχείας κυριεύσεως καὶ ἐκείνου τοῦ φρουρίου.

Πάτρι.

Τὴν τουρκικὴν δύναμιν τῶν Πατρῶν συνίστων κυρίως οἱ ὑπὸ τὸν Ἰουσοῦφ πασσᾶν καὶ τὸν Ἀσλανάκην Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Λαλαῖοι. Οἱ τελευταῖοι, ἅμα κυριευθείσης τῆς Τριπόλεως, μετεκόμισαν ἐκεῖθεν τὰς οἰκογενείας ἑαυτῶν εἰς τὴν Ναύπακτον, ὥς φρούριον ἰσχυρώτερον καὶ ἀσφαλέστερον. Ὁρθῶς συλλογιζόμενοι εἶδον ἀδύνατον τὴν ἀντίστασιν τῶν Πατρῶν, κινουμένου κατ' αὐτῶν τοῦ στρατοῦ τῆς Τριπόλεως. Ὑπὸ τὸν ἴδιον τότε περιέπεσον εὐλογον φόβον καὶ οἱ Τοῦρκοι τῶν ἄλλων φρουρίων, ἅμα ἀκούσαντες τὴν τόσῃ καταστρεπτικὴν ἐκπόρθησιν τοῦ κέντρου. Ἡνωμένη μάλιστα αὕτη καὶ μετὰ τῆς ἀποτυχίας τῶν τοσούτων πεμφθεισῶν κατὰ γῆν ἐπικουριῶν, ἐνέπνεεν αὐτοῖς τὴν ἀπελπισίαν, καθ' ὅσον ἐπέκειτο πλεόν καὶ ὁ χειμὼν, μεγάλας καὶ πολλάκις δυσυπερβλήτους παρεμβάλλων τὰς δυσκολίας τῶν στρατιωτικῶν κινήσεων.

Ὅτε δ' ἐπεβιβάζοντο ἐν τῇ Αἰγιαλείᾳ οἱ ἐκ τῆς Τριπόλεως ἐξεληθόντες Τουρκαλβανοὶ, ἔγραψαν, αὐτοκίνητοι ἢ εἰσηγηθέντες παρὰ τοῦ Πλαπούτα, πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις συμπατριώτας ἑαυτῶν πάνθ'·

ἔσα διέτρεξαν, καὶ ἀπείρους ἀπένειμαν τῷ Κολοκοτρώνῃ ἐπαίνους, δι' ἣν καὶ διὰ τὰ πρόσωπα καὶ διὰ τὰ πράγματα αὐτῶν πιστὴν διαγωγὴν ἔδειξε· δι' ἄλλων δὲ λέξεων ὑπεδείκνυτο τούτοις δυνατὴ ὥσαύτως ἡ ἀσφαλὲς ἔξοδος ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ὅψεποτε ἐμπιστευθῶσι πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην. Παρὰ τὴν προδιάθεσιν ταύτην τῶν ξένων Τουρκαλβανῶν συνέπιπτεν, ὅπως καὶ οἱ Λαλαῖοι ἰδιαιτέραν ὑπόληψιν σῶζωσι περὶ τοῦ ἱπποτικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Κολοκοτρώνου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ ἀγᾶ Φαρμάκη, τυγχάνοντες μάλιστα πολλοὶ καὶ οἰκεῖοι καὶ ὁπαδοὶ ἐκείνου. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γράμμα ἀποτελέσµα ἄµεσον ἐπήνεγκε τὴν ἐκ τῶν Πατρῶν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀσλανάκη, μεταθάντος διὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας εἰς τὴν Ἑπειρον ἀνενοχλήτου ἕνεκα τῆς ἑλληναλβανικῆς συμμαχίας. Εὐκολοθυομένης ἐπομένως διὰ τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Λαλαίων, τί ἠδύναντο πλέον οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι, Πατρινοὶ καὶ Γαστουναῖοι, ἡφανισμένοι μάλιστα ἀπὸ ἐξαμηνίας ἐκ τῶν ἀδιακόπων συμπλοκῶν, βεβαρυμένοι ἐκ τῆς αὐθάδους διαγωγῆς τῶν ξένων Τουρκαλβανῶν καὶ τῶν Λαλαίων καὶ κατεπτοημένοι ἐκ τοῦ τρομεροῦ δυστυχήματος τῆς Τριπόλεως; Ὡσαύτως δὲ, τί ἠδύνατο καὶ ὁ Ἰουσούφ πασσᾶς, ὀλίγην πλέον ἔχων δύναμιν καὶ ἠναγκασμένος, ὅπως ἀσφαλίζῃ δι' αὐτῆς τὰ φρούρια τῆς Ναυπάκτου, τοῦ Ἀντιβέρβιου καὶ Ῥίου; Οὕτω δὲ τῶν Λαλαίων ἡ ἀποχώρησις ὑπελογίζετο πιθανὴ τόσῳ μᾶλλον, ὅσω, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λόγων, καὶ οὗτοι ἱκανὴν ἐπὶ ἐξαμηνίαν ὑπέστησαν θραῦσιν, καὶ ὥς ἐκπατρισθέντες ἀρτίως, οὐδ' ἔχοντες ἐν ταῖς Πάτραις τὰς οἰκογενείας ἑαυτῶν, ἐν οὐδεμιᾷ ὑπέκειντο ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ, οὔτε εὐχαρίστως εἶχον πρὸς ἀντίστασιν περαιτέρῳ καὶ μέχρις ἐσχάτων.

Ὑπὸ τοιούτους ἄρα παρεσκευάζετο οἰωνοὺς αἰσίους ἡ κατὰ τῶν Πατρῶν ἐκστρατεία τοῦ Κολοκοτρώνου διὰ τετρακισχιλίων περίπου. Ἀρχηγὸς ὅπλων, οἷος ἠδύνατο ἐμπνεῦσαι τοῖς ἐκεῖ Τούρκοις καὶ φόβους καὶ ἀπελπισίαν καὶ τὰ πιστὰ ἐνταυτῷ, οὐδεὶς ἄλλος παρ' αὐτὸν ὑπῆρχε τότε. Μάλιστα δὲ ἐποχὴ καταλληλοτέρα, ὥς ἐκ τῆς ἀρίστης ἠθικῆς καταστάσεως τοῦ τόπου μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως, οὐδεμία ἄλλη παρὰ τὴν παροῦσαν ἐκρίνετο. Ἀλλ' ὅμως βάσκανος δαίμων τὰ πάντα ἀνέτρεψεν ἕνεκα τῶν ἀκολούθων λόγων, καὶ ἀνεπιστρεπτεὶ ἐθυσιάσθη ἐν βέβαιον ἐθνικὸν συμφέρον.

Αἱ μέχρι τοῦδε πολεμικαὶ πρόοδοι ἐγέννησαν φυσικῶς πολλὴν τοῦ

στρατιωτικοῦ στοιχείου τὴν ἐπιβρόχην, ἣν οἱ πρόκριτοι οὐκ ἠνείχοντο, ὡς προβλέποντες καὶ τὴν ἐξασθένησιν ἑαυτῶν καὶ τὴν ὑπερίσχυσιν τοῦ Ὑψηλάντου. Ἀπεφάσισαν διὰ τοῦτο, ἵνα ἀπομακρύνωσι τῶν πολιορκιῶν τοὺς ὀπλαρχηγούς, καὶ ἀναλάβωσιν οἱ ἴδιοι τὴν ὅλην ἀπ' εὐθείας διοίκησιν τῶν ὀπλων τῶν ἐπαρχιῶν· τῆς δ' ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου αὐτοῦ πρῶτοι ἤρξαντο οἱ τῆς Ἀχαΐας, ἀποβαλόντες ἐκ τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν οἱ μὲν Καλαβρυτινοὶ τοὺς Πετμεζαίους, οἱ δὲ Πατρεῖς τοὺς Κουμανιωτέους· ὅλοι δ' ὁμοῦ ἐν μηδενὶ ὑπολόγῳ τιθέμενοι πάνθ' ὅσα εἶπομεν, καὶ τὸν τοιοῦτον παραπεπτωκότα καιρὸν ἀφιέμενοι, ἠρνήθησαν, τοῦ Ἀνδρέου Ζαήμου προηγουμένου, τὴν ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνου διεύθυνσιν τῆς πολιορκίας, εἰ καὶ μὴ ἠὺδοκίμουν οἱ ἴδιοι, ὡς ἀπέδειξαν τὰ πράγματα καὶ πρότερον καὶ ἔπειτα. Τὸ δὲ λυπηρότερον, ἠρνήθησαν ἐπὶ ἀπειλῇ μέχρις ἐνόπλου ἀντιστάσεως καὶ μέχρι διαλύσεως τῆς πολιορκίας· γράφοντες δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρὸς τὸν ἐν Τριπύλῃ Ἀναγνώστην Δεληγιάννην, ἐζήτουν, ὡς ἱκανοὺς πρὸς ἀντιστάθμισιν τοῦ ἐνὸς Κολοκοτρώνου, τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Κανέλλον καὶ Δημήτριον Δεληγιάννας καὶ ἕνα ἐκ τῶν Μαυρομιχαλῶν. Ἐντεῦθεν ὁ μὲν Κολοκοτρώνης, ἡ ὡς ἀπόβροϊαν φιλοτιμίας τοπικῆς ὑπολαβὼν τὴν ἄρνησιν τῶν Ἀχαιῶν, ἡ τὴν χύσιν ἀδελφικοῦ αἵματος προῦδὼν, ἔγραψε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, καὶ οὗτος ἀνεκάλεσεν αὐτὸν ἐκ τῆς Γόρτυνος, ὅπου ἐστρατολόγει. Λόγοι οὕτω πολιτικοὶ ἀπώλεσαν μίαν περίστασιν τόσῳ εὐμενῇ, καὶ ἐξησφάλισαν ἔκτοτε ὑπὲρ τῶν Τούρκων θέσιν τόσῳ πολεμικῶς δεξιάν. Συνεπῶς δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ τῶν προκρίτων σχεδίου προέκυψαν καὶ αἱ ἐν τῇ Γόρτυνι ἀντιθέσεις τῶν Δεληγιαννῶν κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, καὶ αἱ ἐν ἄλλαις πολλαῖς ἐπαρχίαις ἀντιδράσεις κατὰ τῶν στρατιωτικῶν, ἐπενεγκοῦσαι πολλαχοῦ καὶ ἐνόπλους ῥήξεις. Τὸ αὐτὸ σχέδιον, ἐπαναληφθὲν καὶ ἐν τῷ Ἀργεὶ κατὰ τὸ 1822, πρὸ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Μαχμούτ πασσᾶ τῆς Δράμας, διεκινδύνευσεν, ὀλίγου δεῖν, ὁλόκληρον τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἐὰν δ' ὁ Ὑψηλάντης προεστάτευσεν τοὺς ἀποβληθέντας ὀπλαρχηγούς, διατάξας ἵνα στρατολογήσωσι καὶ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, οὐδὲν ἄλλο ἀπετέλεσεν ἢ τὴν ἐναντίον αὐτοῦ ὑπέρμετρον καταφορὰν τῶν προκρίτων.

Τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἀχαιῶν οὐδεὶς ποτε διεφιλονέικησε· ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ποτε λόγος ἐδικαίωσε πᾶσαν, προκειμένου περὶ συμφέροντος ἐθνικοῦ, σκέψιν γινομένην ὑπὸ τὸ πρίσμα διαθέσεων ἰδιορ-

βύθμων. Ἡ ἀχαϊκὴ σύστασις, ἀποκρούουσα τοῦ Κολοκοτρώνου τὴν παρουσίαν, τότε μόνον ἐδικαιοῦτο, ὅτε ἐπραγματοποιεῖ ἀφ' ἑαυτῆς, ἢ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἢ ἔπειτα, ὅ,τι ὑπισχνεῖτο βέβαιον, οὕτως εἰπεῖν, ὁ πρῶτιστος τῶν πορθητῶν τῆς Τριπόλεως. Τούτου ὅμως μὴ γενομένου, εὐθὺν τοὺς Ἀχαιοὺς ἐπεβάρυνε μεγάλη, καὶ μεθ' ὅσας προσήνεγκαν ἀκολούθως θυσίας, ἀξιεπαίνους μὲν, ἀλλ' ἀδυνάτους πρὸς ἓν ἀποτέλεσμα. Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν πρὸ τοῦ σεπτεμβρίου κατὰστασιν τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν.

Δύο περιστάσεις μετέβαλον ταύτην ἐπὶ τὰ κρεῖττω, ἡ ἐμφάνισις τῆς ναυτικῆς μοίρας καὶ ἡ κίνησις τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος (α). Ἡ πολιορκία τῶν Πατρῶν ἡσφαλίζετο τότε, κατὰ θάλασσαν μὲν, διότι ἔλειπον πλέον τὰ τουρκικὰ πλοῖα, κατὰ γῆν δὲ, διότι ἀπεκλείετο ἡ θύρα τῆς Στερεᾶς κατὰ τῶν ἔξωθεν γινομένων συνεχῶν ἐπιδρομῶν. Διὰ ταῦτα ὁ Ζαχμῆς ἐπανῆλθε, μεθ' οὗ ὠδήγει σώματος, εἰς τὸν Ὀμπλὸν, ἀπέχοντα τῆς πόλεως μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, καὶ ἐνεδυνάμωσε τὰς ἐκεῖ θέσεις. Τῇ δὲ 2 ἰουνίου ἐξεληθόντας πανστρατιᾶ τοὺς ἐχθροὺς, ἐντοπίους τε καὶ Ἀλβανοὺς, ὑπὸ τὸν Ἀσλανάκην, ἀντέκρουσαν οἱ Ἕλληνες μετὰ θάρρους μεγάλου· ἰδίως δὲ προχωρῆσαν εἰς τὸν Ῥιγανόκαμπον ἐν μέρος τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, εὗρεν ἀντισταμένους ὥσάυτως τοὺς ἐκεῖ Ἕλληνας, καίτοι ὀλιγαριθμοτέρους· ἕνεκα δὲ τούτου προσέδραμον βοηθοὶ καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ὑπὲρ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι ὑπὲρ τῶν ἐκεῖ Τούρκων, γενικῆς οὕτω καταστάσεως τῆς συμπλοκῆς, ἕως οὗ ἔτρεψαν νῶτα οἱ Τοῦρκοι, καταδιωχθέντες καὶ φονευθέντες ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι.

Προσωρινὴ ὅμως ὑπῆρξεν ἡ τοιαύτη κατὰστασις. Ἡ μετὰ τὴν 15 ἰουνίου ἀναχώρησις τῆς ναυτικῆς μοίρας, ἡ εἰς τὰς Πάτρας προσφυγὴ τῶν Λαλαίων μετὰ τὴν 13 ἰουνίου, καὶ ἡ ὑπὲρ τῶν τουρκικῶν φανερά συνδρομὴ ἀγγλικῶν πλοίων, μετέβαλον τῶν Ἀχαιῶν τὰ πράγματα. Ἡ πρώτη περίπτωσις ἡθικὴν μόνον ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν, διότι ὑλικῶς ἡ ἐνέργεια τῆς μοίρας ἀνεπληροῦτο ὅπωςδὴποτε ὑπὸ τῶν ἀπολειφθέντων πλοίων· ἡ δευτέρα ὅμως καὶ τρίτη πραγματικὴν ἐγέννα τὴν ἀμνηχανίαν, ὅτε ἡ μὲν τουρκικὴ δύναμις ἐγένετο σοβαρωτέρα διὰ τῆς προσθήκης τῶν Λαλαίων, ἡ δὲ θαλασσία ὑπεράσπισις αὐτῆς ἡσφαλίζετο διὰ τῆς συνδρομῆς ἀγγλικῶν πλοίων, ἔτι δὲ καὶ αὐστριακῶν (β). Εἰσπλεύσαντα ταῦτα εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ὑπὸ τὸ πρόσχημα, ὅπως ἀπαγορεύσωσι τοῖς Οἰκνηεῦσι πᾶ-

σαν ἐνόχλησιν κατὰ τῆς ἰονικῆς σημαίας, συνώδευσαν τὰ ὑπὸ τὴν Ναύπακτον προφυλασσόμενα τουρκικὰ πλοῖα εἰς Ζάκυνθον, ὅθεν ἐφοδιασθέντα αὐτὰ δι' ὅλων τῶν ἀναγκαίων ἐπανῆλθον, καὶ τὸν λιμένα τῶν Πατρῶν ὑπερήσπιζον μετὰ θάρρους, ὥς ἔχοντα ἰσχυρὰν πλέον καὶ ἀπρόσβλητον παρὰ τῶν Ἑλλήνων οὖσαν τὴν ἐξωτερικὴν ὑποστήριξιν. Ἐντεῦθεν οἱ Τοῦρκοι τῶν Πατρῶν καὶ Ῥίου ἐλευθέρως ἐξήρχοντο εἰς τὰ περίξ τροφολογοῦντες. Τῇ δ' 28 ἰουνίου προχωρήσαντες καὶ μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρίων Βαλατοῦνα καὶ Βαρδικῶστα ἄνευ τινὸς ἀντιστάσεως, κατεπυρπόλησαν καὶ τὴν μονὴν τοῦ Ὁμπλοῦ, ἵνα μὴ τοῦ λοιποῦ ἑλληνικὸν σῶμα ἐν αὐτῇ ἐμφωλεύσῃ.

Διὰ ταῦτα θαρρότερος γενόμενος ὁ Ἰουσοῦφ πασσᾶς, ἐξεστράτευσε τῇ 3 ἰουλίου μετὰ ὀκτακοσίων περίπου πεζῶν καὶ ἱππέων καὶ δύο πεδινῶν τηλεβόλων, προχωρήσας εἰς τὰ πρὸς τὴν Ἥλιδα Μαῦρα Βουνὰ μέχρι τοῦ λεγομένου Πέρα μετόχι τῶν Σπηλαιωτῶν. Τὸ μετόχιον τοῦτο, ἀπέχον τῶν Πατρῶν περὶ τὰς ἑπτὰ ὥρας, ἐφρούρει ὁ Ἀντώνιος Μανολαδίτης μετὰ τεσσαράκοντα κλεισθέντας δὲ ἐν τῷ πύργῳ αὐτόν τε καὶ τὸν ἐπιστάτην τῶν αὐτόθι καλογύρων Νεόφυτον Ῥούβαλιν περιεκύκλωσεν ὁ Ἰουσοῦφ πασσᾶς, πολεμῶν διὰ τῶν τηλεβόλων καὶ μέρους στρατιωτῶν, ὥς ἐπασχολουμένων τῶν λοιπῶν περὶ τὴν τροφολογίαν. Οἱ κεκλεισμένοι ἀντεῖχον ἀποφασιστικοί, καὶ τὸν θάνατον ἔφερον κατὰ δέκα περίπου ἔχθρῶν· φθάσαντος δ' ἐπὶ τέλους βοηθοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Πετμεζᾶ ἐκ τῆς μονῆς Φιλοκαλίου καὶ τοῦ χωρίου Ῥιόλου μετὰ τινων Ἡλείων, ὁ Ἰουσοῦφ πασσᾶς ἀπεχώρησε, καύσας τοὺς ἀθερίστους ἔτι καρπούς καὶ μεγάλην κατὰ τοῦ μετοχίου προξενήσας ζημίαν. Οὕτως ἐπανῆλθεν εἰς Πάτρας φέρων, ὅσα συνέλεξεν αἰγοπρόβατα, βόας καὶ τρόφιμα ἄλλα. Καθ' ὁδὸν ἤχημάλωτευσεν δύο ἄνδρας καὶ μίαν γυναῖκα.

Οἱ Ἀχαιοὶ συναγροικηθέντες ἀπεφάσισαν, ἵνα ρίψωσι τὸν κύβον μιᾶς ἐκ τοῦ πλησίον πολιορκίας, ἀφ' οὗ αἱ μακρὰν συγκροτούμεναι προφυλακαὶ οὐδὲν ἔφερον μόνιμον ὄφελος. Ἐσχεδιάσθη δὲ, ἵνα καταλάβωσιν οἱ μὲν Καλαβρυτινοὶ ὑπὸ τὸν Ζαήμεν, Φωτῆλαν καὶ Θεοχαρόπουλον, περὶ τοὺς ὀκτακοσίους λογιζόμενοι, τὴν θέσιν τοῦ χωρίου Πριναροκάστρου· οἱ δὲ Πατρεῖς ὑπὸ τὸν Κανακάρην, Νικόλαον Λόντον καὶ Βασίλειον Πετμεζᾶν τὴν τοῦ χωρίου Σαραβαλίου, ὅπου ἦσαν καὶ ἱκανοὶ Κεφαλλήνες· ἐν τούτῳ δ' ὑπῆρχε καὶ παλαιόν τι φρούριον ὁμώνυμον· οἱ δὲ Ἡλείοι ὑπὸ τὸν Σισίνην, ἡγούμενον χιλίων πεντακο-

σίῳ ἀνδρῶν καὶ φέροντα δύο τηλεβόλα, τὴν τοῦ μετοχίου τοῦ Ὀμπλοῦ.

Κατὰ τὸ σχέδιον αὐτὸ πρῶτον κατελήφθη τὸ Πριναρόκαστρον τῇ 12 ἰουλίου, καθ' ἣν συνεπλάκησαν σοβαρῶς οἱ Ἕλληνες μετὰ τῶν Τούρκων. Καρπολογούντων τῶν δευτέρων ἐπὶ τῶν ἄκρων τῆς πεδιάδος, ἐπέπεσον καὶ κατεδίωξαν αὐτοὺς οἱ πρῶτοι· ἀμέσως δὲ ἐξεληθόντες ἐκ τῶν Πατρῶν ὑπὲρ τοὺς χιλίους, ἐπολέμησαν τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ πολλὰς ὥρας, καὶ ἀποκρουσθέντες ἐπὶ τέλους κατεδιώχθησαν μέχρι τῶν σταφιδίωνων, φονευθέντες περὶ τοὺς πέντε καὶ εἴκοσι.

Ἐπίσης ἐστρατοπέδευσαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐν ταῖς προσδιωρισμέναις θέσεσι· τῇ δὲ 15 ἰουλίου, ἡμέρᾳ παρασκευῇ, ἐκινήθη πανστρατιᾷ ὁ Ἰουσούφ πασσᾶς, ὅπως διαλύσῃ τὰς ἐπιβλαβεῖς συγκεντρώσεις ταύτας, φέρων καὶ τέσσαρα τηλεβόλα. Φθάσας παρὰ τὸν ποταμὸν Λεύκαν καὶ ἀντικρὺ τοῦ Σαραβαλίου, τὰ μὲν τηλεβόλα ἐτοποθέτησε παρὰ τῇ πλησίον τοῦ χωρίου κειμένη παλαιᾷ ἐκκλησίᾳ, δι' ἑνὸς δὲ μέρους Ἀλβανῶν καὶ Λαλαίων προκατέλαβε τὸν Ῥιγανόκαμπον, ὅπως ματαιώσῃ τὴν ἐκ τοῦ Πριναροκάστρου ἐνδεχομένην βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ καταλάβῃ οὕτω τὰ πλευρὰ τῶν ἐν Σαραβαλίῳ. Ἀρξάμενης οὕτω τῆς προσβολῆς κατὰ τοῦ Σαραβαλίου, οἱ Ἕλληνες, εἰ καὶ δεινῶς ἐζημιούντο ἐκ τῶν τηλεβόλων, ἀντέκρουον διὰ πολλῆς ἀνδρείας καὶ σταθεροὶ ἔμενον. Δραμόντων δὲ πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν Πριναροκάστρῳ Καλαβρυτινῶν, ἤρξατο ἑτέρα συμπλοκὴ ἐν τῷ Ῥιγανόκάμπῳ· πλησιασάντων δὲ καὶ τῶν Ἡλείων, γενικὴ ἡ συμπλοκὴ κατέστη ἐπὶ ἕξ ὥρας, καὶ ἀποτέλεσμα ταύτης ὑπῆρξεν ἡ τροπὴ τοῦ Ἰουσούφ πασσᾶ καὶ ἡ καταδίωξις αὐτοῦ μέχρι τοῦ ληνοῦ τοῦ Νικολάου Λόντου. Ἡ ζημία τούτου ἐγένετο ἐκ πεντήκοντα ὀκτὼ φονευθέντων καὶ πληγωθέντων, ἡ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐκ δύο φονευθέντων καὶ ὀκτὼ πληγωθέντων, ἐξ ὧν οἱ δύο βαρέως. Ὁ Βασίλειος Πετρεζᾶς διεκρίθη κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν. Τοσαύτη δὲ ἐπηνέχθη ἡ ἡθικὴ παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς μεταβολὴ ἀπὸ τοῦ εὐτυχήματος τούτου, ὥστε τῇ 26 ἰουλίου τολμήσαντες κατέβησαν πανταχόθεν εἰς τὸ πεδίον, καίτοι μὴ ἔχοντες ἵππους, ἢ τηλεβόλα ἀρμόδια. Τότε οἱ Τούρκοι, ὑπονοήσαντες καὶ αὐτὴν κατὰ τῆς πόλεως τὴν ἑφοδὸν τῶν Ἑλλήνων, κατέλαβον τὰ ἄκρα ταύτης· οὐδὲν δὲ ἔπειτα βλέποντες τοιοῦτον, ἀνέβησαν μέρος ἐξ αὐτῶν ἀντιπερισπασμοῦ ἕνεκεν εἰς τὴν μονὴν Γηροκομείου, καὶ συμπλακέντες μετὰ τοῦ ἐκεῖ σώματος ἀπεχώρησαν, ὀλίγα ζημιωθέντες. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας κατέλαβον τὴν

πρᾶγμα σπάνιον, ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τοῦ σαββάτου μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς κυριακῆς ἐματαιώσαν πᾶσαν αὐτῶν προσπάθειαν. Ἐκ τούτου ἀπελπισθεῖς ὁ Ἰουσοῦφ πασοᾶς μετὰ ἱκανὴν ζημίαν, οὐχὶ μόνον ὠπισθοχώρησεν εἰς Πάτρας, ἀλλὰ καὶ τὴν θέσιν τοῦ Γηροκομείου παρήτησε, καταληφθεῖσαν καὶ πάλιν παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ἐν τῷ ληνῷ καὶ ὁ Καρατσᾶς ἐθριάμβευσαν.

Ἀλλ' ἐπέπρωτο, ὅπως οἱ Τοῦρκοι τῶν Πατρῶν ἀνακτήσωσι διὰ τῆς ἐπαράτου διχονοίας τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν τὴν πολεμικὴν θέσιν αὐτῶν, ἣν ἀρτίως ἀπώλεσαν διὰ τῶν ὅπλων. Ἄμα ὡς ἤρξαντο οἱ πρόκριτοι τῶν Καλαβρύτων διαφέρεσθαι πρὸς τοὺς Πετμεζάδας, οἱ δὲ τῶν Πατρῶν πρὸς τοὺς Κουμανιώτας, ἡ πολιορκία περιέπεσεν εἰς κατάστασιν ἀθλίαν· ἅμα δ' ὡς ἐδολοφόνησαν οἱ Κουμανιώται, κατὰ τὴν 4 Σεπτεμβρίου, ἐν τῷ Ὀμπλῷ τὸν Καρατσᾶν ἔνεκα φθόνου, αὐτῇ, τῶν ταραχῶν αὐξηθεῖσων, περιῆλθεν εἰς ἐσχάτην παραλυσίαν, διότι οἱ πρόκριτοι τῶν Πατρῶν, διαλύσαντες τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, ἔφυγον πνέοντες δυσარέσκειαν ἅκραν. Ἐν τῷ Πριναροκάστρῳ ἔμενεν ὁ Ζαήμης μετὰ ὀλίγων Καλαβρυτινῶν, ἐν τῷ Ὀμπλῷ ὁ Σισίνης μετὰ τῶν Ἠλείων, καὶ ἐν τῷ Σαραβαλίῳ οἱ Πετμεζάδαι καὶ Κουμανιώται ἠνωμένοι. Ἀλλὰ σκιά τις πολιορκίας ὑπῆρχε μόνον (α') ἡ ἠθικὴ ἐνότης ἔλειπε· καὶ διὰ τοῦτο, μόλις παρευσιασθέντος τῇ 7 Σεπτεμβρίου ἐν τῷ λημένι τῶν Πατρῶν τοῦ ὑπὸ τὸν Καρᾶ-Ἀλῆν καὶ Γιβραλτὰρ ἠνωμένου τουρκικοῦ στόλου, τὸ Σαραβαλίον ἐγκατελείφθη εὐθὺς, φυγόντων νυκτὸς τῶν Κουμανιωτῶν καὶ Πετμεζάδων. Τῇ δὲ 9 οἱ Τοῦρκοι τῶν Πατρῶν καὶ οἱ ὀλίγοι ἀποθάντες ἐκ τοῦ στόλου, ὁρμήσαντες κατὰ τοῦ Ὀμπλοῦ, ὥσεί καπνὸν διεσχόρπισαν τοὺς Ἠλείους καὶ μέχρι τῶν ὄρεινῶν μερῶν κατεδίωξαν. Ὀλίγου ἐδέησε τότε, ὅπως αἰχμαλωτευθῇ ὁ Σισίνης. Τελευταῖος δὲ καὶ ὁ Ζαήμης ἐβιάσθη, ὡς μονωθεὶς, ἵνα φύγῃ ἐκ τοῦ Πριναροκάστρου καὶ ἀναβῇ εἰς τὸ ὄρεινότετον χωρίον Σόλι, κείμενον ἄνωθεν τῆς Χαλανδρίτσας. Οὕτως ἀποσυντετέθη καὶ ἡδὴ τῶν Πατρῶν ἡ πολιορκία.

Ὡς ἂν μὴ ἤρκουν δὲ τὰ δεινὰ, ὅσα ἐβάρυνον τὴν Ἑλλάδα, καὶ μάλιστα ὁ τόσῳ ἄνισος πόλεμος, προσετέθη καὶ τὸ τῆς δολοφονίας, ὀρξαμένης ἀπὸ πρώτου τοῦ Ἀθανασίου Κουμανιώτου κατὰ τοῦ λεοντοθύμου Παναγιώτου Καρατσᾶ. Ἡ στυγερά αὕτη πράξις μετὰ φρίκης ἠκούσθη, ταραξάσα οὐχὶ τὴν Ἀχαΐαν μόνην, ὡς στερήθεισαν ἐνὸς ἀναγκαίου προσώπου, ἀλλὰ καὶ τὴν Πελοπόννησον ἅπασαν διὰ τὴν εἰς-

δύσασαν ἀποτρόπαιον ταύτην ἀρχήν. Καὶ ἐπῆλθον πραγματικῶς μετὰ τὸν Καρατσαῦν αἱ δολοφονίαι κατὰ τοῦ Ἀντωνίου Οἰκονόμου τῷ 1821, κατὰ τῶν Καθασαίων, τοῦ Ἀντωνίου Μανολαδίτου καὶ τοῦ Κρεββάτα τῷ 1822, ἄλλων τε καὶ τῶν Χασαπέων τῷ 1823. Οὐδένα ἄλλον οἱ πολέμιοι ᾗθελον σύμμαχον ὠφελιμώτερον παρὰ τὴν ἐκ τῶν δολοφονιῶν προκύπτουσαν δυσπιστίαν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐπάγουσαν τὴν διάλυσιν πάσης ἐνότητος.

Ὁ Καρατσαῦς, θλαστός τῆς μεγάλης οἰκογενείας τοῦ λαοῦ, ἀφανὴς πρὶν σανδαλοποιὸς ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Πατρῶν, ὑπάρξας δὲ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν Ἀγγλων κατὰ τὴν Ἐπτάνησον, ἀνεδείχθη, ἀρξάμενός τοῦ ἀγῶνος, περιφανὴς δι' ἐνθουσιασμόν πολίτης καὶ τὸ πρῶτον κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Ἀχαΐας φόβητρον δι' ἀνδρείαν. Ὅλος πίστις καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, ὅλος εὐκνησία καὶ δραστηριότης, μόνω προσηλωμένος τῷ καθήκοντι αὐτοῦ καὶ ἐν ὀλίγῳ ποιούμενος τὴν ζωὴν πάντοτε, διέπρεψεν ὑπὸ τὰ ὅπλα, καὶ πολλάκις κατῴρθε μόνος, ὅτι πολλοὶ δυσκόλως ἢ οὐδόλως ἐτόλμων (α). Τοιοῦτος δὲ ὢν ὑπισχνεῖτο τῇ ἀγωνιζομένῃ πατρίδι μεγαλητέρας ὑπηρεσίας, εἰμὴ κακοῦργος χεὶρ ἀπεστέρει αὐτὸν τῆς ζωῆς. « *Ἐξώλεις καὶ προώλεις* » *ἐν γῇ καὶ θαλίᾳ* τῇ γένοιτο » οἱ δολοφόνοι, καὶ μάλιστα ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν, ὡς αὐτόχρημα δολοφονοῦντες τὴν ἱερὰν πατρίδα ! Τῆς τοιαύτης ἐθνικῆς κατάρας τὰς συνεπείας ὑπέστη ὁ Ἀθανάσιος Κουμανιώτης, διότι καὶ τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ ἀπώλεσεν ἀποστρεφόμενος παρὰ πάντων, καὶ ἀνήσυχος διετέλει ἕκτοτε ἐλεγχόμενος τὴν συνείδησιν, ἀποφεύγων τὸν πόλεμον καὶ ἄφευκτον ἀναμένων τὴν θείαν δίκην. Ἐν τοιαύτῃ περιέπεσεν ἡθικῇ καταστάσει καὶ ὁ Νενέκος Ζουμπαντιώτης, ἐπίσης ὑπὸ τοῦ φθόνου ἐξενεχθεὶς καὶ αὐτός, καὶ τῷ 1822 δολοφονήσας τὸν ἀντίζηλον αὐτοῦ ὀπλαρχηγόν. Σπανοκυριάκον.

Εἰς τοῦτο περιέστηκε τὰ πράγματα τῆς Ἀχαΐας, ὅτε οἱ πρόκριτοι αὐτῆς ἀντέπραττον κατὰ τῆς ἀποφασισθείσης ἐκστρατείας τοῦ Κολοκοτρώνου, καὶ μόνον μετὰ τῶν ἄλλων τῆς Γόρτυνος καὶ Ἠλίδος ἐνησχολοῦντο πρὸς νέαν στρατολογίαν, ὅπως ἐπαναλάβωσι τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, διανοούμενοι καὶ τὴν ἐξ ἐφόδου κυρίευσιν τοῦ φρουρίου, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Τριπόλεως. Ἀλλὰ τοὺς ἐν Γόρτυνι Δεληγιάννας ἀπελλῶν ὁ Κολοκοτρώνης ἐξησθέτισε παρασκευαζομένους κατ' αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν ἔλαβον οὗτοι μέρος ἐνεργητικὸν ὑπὲρ τῶν Πατρῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐσκανδάλισε μὲν, ἀλλ' οὐκ ἀπεθάρρυνε τοὺς

προκρίτους τῶν Ἀχαιῶν, κατορθώσαντας τὴν στρατολογίαν ἱκανοῦ ἀριθμοῦ καὶ φιλοτιμηθέντας ἀληθῶς κατὰ παντὸς κινδύνου.

Συγκεντρωθέντες ἐν Τοπόλαθα ὁ Κανακάρης, Ζαήμης, Παπαδιαμαντάπουλος καὶ ἄλλοι μετὰ τρισχιλίων σχεδόν, κατέλαβον αὐτῆς τὰς θέσεις τοῦ Γηροκομείου, Περιβόλας καὶ Σαραβαλίου μετὰ τούτους ἔφθασεν ἰσχυρὸς καὶ ὁ Φωτήλας. Τῇ δ' 21 ὀκτωβρίου ἐπιπεσόντες διὰ νυκτὸς ἱκανοὶ στρατιῶται κατὰ τῆς πόλεως, ἐγένοντο κύριοι τοῦ πλείστου μέρους αὐτῆς μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν. Τὸν γαλλικὸν πρόξενον Πουκεβίλλ ἀντιπροσώπευε τότε ὁ Παπᾶ Σπυρίδων Ζακύνθιος· ἐπειδὴ δ' οὗτος ἐδέχθη στρατιώτας Ἕλληνας ἐν τῷ προξενεῖῳ, ὁ Ἰουσοῦφ πασσᾶς ἐκ τοῦ Ρίου, εἰσηγήσει τοῦ Βαρθόλδου, γραμματεύοντος παρ' αὐτῷ, διεμαρτυρήθη κατὰ τοῦ Πουκεβίλλ διὰ τοῦτο, καὶ τὴν διαμαρτυρίαν αὐτοῦ διεβίβασεν εἰς Ζάκυνθον διὰ πλοίου ἀγγλικῆς σημαίας τοῦ ἰδίου Βαρθόλδου. Ὁ Πουκεβίλλ ἀπαντῶν ἀπέκάλεσεν ἀνόητον τὴν διαμαρτυρίαν, λόγῳ ὅτι εἰς μόνος ἄνθρωπος, ὁ Παπᾶ Σπυρίδων, οὐκ ἠδύνατο κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὅ,τι οὐκ ἠδυνήθη αὐτὸς ὁ Ἰουσοῦφ πασσᾶς, ἱκανὸν ἔχων στρατόν. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐξεπλάγησαν τότε οἱ πολέμιοι κατακλεισθέντες, οἱ μὲν ἐν τῷ φρουρίῳ, οἱ δὲ ἐν τῷ τεμένει τοῦ «Μεχκεμέ» καὶ ἄλλαις περὶ αὐτὸ οἰκίαις, ὥστε καὶ εἰς λόγους τινὰς περὶ συμβιβασμοῦ ἦλθον μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Καθ' ὅλην τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἐξηκολούθησεν ὁ ἀμοιβαῖος ἀντιπυροβολισμὸς, ἀλλὰ διὰ βλάβης ὀλίγης, ὡς κεκλεισμένων ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ τῶν δύο μερῶν κατὰ τὴν νύκτα ὁμῶς τῆς 21 πρὸς τὴν 24 οἱ Ἕλληνες στρατιῶται, λόγῳ μὲν ἵνα μὴ κυκλωθῶσι παρὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐὰν ἐξορμήσωσιν αὐτοὶ ἐκ τοῦ φρουρίου καὶ τῶν οἰκιῶν, ἐν αἷς συνεπήγνυντο, κυρίως δὲ ἵνα μεταφέρωσι πολλοὶ τὰ λάφυρα αὐτῶν, καίτοι μικρᾶς ὄντα ἀξίας, καὶ κυριώτερον, ὡς οὐδενὸς ὑπάρχοντος τῶν ἀρχηγῶν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἔφυγον ἐν ἀγνοίᾳ τούτων, διανυκτερεύοντων ἐν τῷ Γηροκομείῳ, καὶ εἰς τὸ χωρίον αὐτοῦ ἕκαστος κατ' εὐθείαν ἐπανῆλθε. Ὁ φόβος καὶ τὸ στρατήγημα, ὅπως μὴ ἐννοηθῶσι παρὰ τῶν Τούρκων λειποτακτοῦντες, ὠφέλησε· καθότι, ἀφεθέντων τῶν φώτων ἐν ταῖς οἰκίαις, οἱ Τούρκοι ἐν πλήρει ἔμεινον ἀγνοίᾳ τῆς ἀπαράχως γενομένης φυγῆς. Τὸ δ' ἀπροσδόκητον τοῦτο συμβεβηκὸς δεινοτάτην διήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν καὶ λίαν ἐπισφαλῆ κατέστησε τὴν θέσιν τῶν ἐν τῷ Γηροκομείῳ, εἰ καὶ ἔνοχροι ἐλογίζοντο αὐτοὶ πρῶτοι, ὡς ἀφήσαντες ἀκεφάλους τοὺς ἐν τῇ πόλει εἰσελθόντας. Ἐξ αὐτῶν ὁ Ζαήμης, μεγάλῃς φιλοτιμίας ἀνὴρ, ἐπέμενε θέλων τὴν ἀπο-

φασιστικὴν εἰσοδὸν ὄλων ἐν τῇ πόλει, μεθ' ὅσου ἂν εἶχεν ἀριθμὸς στρατιωτῶν ἕκαστος· ἀναποφασίστων δὲ δεικνυομένων τῶν ἄλλων, συνέπεσε φθάσας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ὁ Λόντος ἐπὶ κεφαλῇς τριακοσίων ὡς ἔγγιστα. Ἠρώτησε τότε αὐτὸν ὁ Ζαήμης: « Ἰπακούουσιν ἡἄρα οἱ στρατιῶταί σου, ὅπως εἰσεέλθωμεν εἰς τὴν πόλιν; » Βεβαιώσαντος δὲ τοῦ Λόντου, ἐκίνησαν ἅπαντες τὴν αὐτὴν νύκτα καὶ τὴν συνοικίαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῆς πόλεως κατέλαβον. Κατόπιν ἐφθασε καὶ ὁ Σισίνης μετὰ ἑπτακοσίων· ἐπίσης δὲ συρρέυσάντων καὶ πολλῶν ἄλλων ἐνόπλων, συνεποσώθη περὶ τοὺς τρισχιλίους ὁ ἀριθμὸς ὄλων. Οὕτω ἐνισχυθέντες οἱ Ἀχαιοὶ, ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἐπεμελοῦντο τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Τούρκων, τοῦ φρουρίου τηλεβολοῦντος κατ' αὐτῶν ἀδιακόπως. Ὁ Ρικάρδος, ἀδελφὸς καὶ τοποτηρητὴς τοῦ Ἀγγλου προξένου Γκρήν, ἠθέλησε τότε, ἵνα ἀναχωρήσῃ ἐκ τῶν Πατρῶν ἐγκαταλιμπάνων τὸ προξενεῖον· οἱ ἀρχηγοὶ ὅμως τῶν Ἀχαιῶν, προλαμβάνοντες πᾶν ἐνδεχόμενον δυσάρεστον ἐν τῷ μέλλοντι, τότε μόνον ἐπέτρεψαν τὴν ἀναχώρησιν τούτου, ὅτε ἔδωκεν ἑγγραφον βεβαιῶν, ὅτι ἀναχωρεῖ ἐκουσίως, οὐδόλως ἐνοχληθεὶς παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Συγχρόνως συνώδευσαν αὐτὸν διὰ στρατιωτῶν κατὰ τὴν ἐπιβίβασιν, ἵνα « μὴ » τι παράλογον γένηται ».

Μοναδικόν, ἢ τοῦλάχισον σπανιώτατον, φαινόμενον ἦν ἡ κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐξοδος καὶ εἰσοδος τῶν Ἀχαιῶν ἐν ταῖς Πάτραις· ἔλειπεν ὅμως ἀπὸ τοῦ στρατοῦ τούτων τὸ ἀρμόδιον διὰ τοὺς Λαλαῖους πρόσωπον, καθ' ᾧ προείπομεν, καὶ ἱκανὸν τῆς πόλεως κατέχοντες οἱ πολέμιοι μέρος, ἀπηλλαγμένοι ἦσαν πάσης ἀνάγκης ἐσχάτης. Διὰ τὴν διπλὴν δὲ ταύτην περίστασιν οὐδὲν μὲν ἀποτέλεσμα ὀριστικὸν ἐπῆλθε τάχιον, τὰ πάντα δὲ μετ' οὐ πολὺ ἀνετράπησαν ἐπανελθόντα, εἰς ἣν πρότερον διέκειντο θέσιν.

Ὁ Ἰουσοῦφ πασσᾶς διέμενε τότε ἐν τῇ Ναυπάκτῳ μετὰ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐκείθεν ἐσχεδιάσεν οὗτος στρατηγικῶς καὶ ἐξετέλεσε δραστηρίως τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας. Κατὰ πρῶτον μὲν ἀποστείλας ἐκ τοῦ Ῥίου δύο σώματα πεζῶν, τὸ μὲν διὰ θαλάσσης, τὸ δὲ κατὰ ξηρὰν, κατέλαβε διὰ τοῦ πρώτου τὸ ἐν τῷ λιμένι τῶν Πατρῶν κατάστημα τοῦ τελωνείου, ὡς οὐδενὸς ὑπάρχοντος πλοίου ἑλληνικοῦ, καὶ διὰ τοῦ δευτέρου τὰ λεγόμενα Ἰψηλὰ Ἀλώνια· κατόπι δὲ οὗτος περὶ τὴν ὥραν 8 πρὸ μεσημβρίας τῆς 22 νοεμβρίου, κινήθεις μετὰ τριακοσίων ἱππέων, εἰσῆλθεν ἐν τῷ κατεχομένῳ ὑπὸ τῶν Τούρκων μέρει τῆς πόλεως ἄνευ

οὐδεμίας ἀντιστάσεως συγχρόνου δὲ γενομένης ἐκδρομῆς ἐκ τοῦ φρουρίου, ἐπέπεσον πανταχόθεν οἱ πολέμιοι, τὸν φόβον καὶ τὸν θόρυβον ἐνοπεύραντες ἀμέσως τοῖς Ἕλλησι. Μετὰ ἀντίστασιν τινα ἔφυγον ὁρμαῖοι πρῶτοι οἱ Ἡλεῖται, ἔπειτα οἱ Καλαβρυτινοὶ εἰς τὰ Καλάβρυτα, κατόπιν οἱ Πατραῖοι εἰς τὰ ὄρεινά μέρη, καὶ τέλος οἱ Αἰγίειοι εἰς τὰ Σελά. Ἐπὶ τοσούτον δὲ συνέβη ἔμφοδος ἢ φυγὴ αὕτη, ὥστε οἱ πλεῖστοι μὲν ἔφερον μόνον, ὅ,τι ἐφόρουν, οἱ δ' ἀρχηγοὶ παρὰ τὴν ἀποσκευὴν ἄπασαν ἄφησαν καὶ τοὺς ἵππους αὐτῶν. Τὰ ἴδια ἔπαθον δυστυχήματα, τυχόντες ἐκεῖ, ὅ,τε Μαυροκορδάτος, Καρατσᾶς καὶ οἱ διὰ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν μεταβαίνοντες εἰς τὸ Ἄργος « παραστέται τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ». Μόνοι κατὰ τὴν γενικὴν ταύτην καὶ δυστυχῇ φυγὴν στρατιῶται περὶ τοὺς ἐβδομήκοντα ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Λόντου, ὀδηγούμενοι παρὰ τοῦ Ἀναγνώστου Μαραγκοῦ καὶ Δημητρίου Τσαούση, ἐκλείσθησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀποστόλου Πετρουκά καὶ ἐπολέμησαν μέχρι μέσης νυκτός· ἀλλ' ἐπὶ τέλους καὶ οὗτοι περικυκλωθέντες ὑπὸ τῶν φλογῶν τῶν κατακαιομένων οἰκιῶν, ἐξῆλθον ξιφῆρεις καὶ περὶ τὸ λυκαυγὲς διεσώθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον Σελῶν, ἀφ' οὗ ἀπώλεσαν δεκαεπτὰ κατὰ τὴν ἑξῆς.

Τρίτη κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος λογίζεται ἡ παροῦσα ἐντελὴς διάλυσις τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν. Παρὰ πολλὰς ἄλλας ἐκ τῶν σωζομένων ἐτι οἰκιῶν οἱ Τούρκοι ἐπυρπόλησαν τότε καὶ τὰ ιδιόκτητα καταστήματα τῶν προξενείων Γαλλίας καὶ Ἰσπανίας. Γεωγραφικῶς θεωρούμεναι αἱ Πάτραι, κατὰ πολὺν διέφερον τῶν δύο ἄλλων, ἐπίσης πολυτίμωι καὶ ἀναγκαίωι τοῖς Ἕλλησιν, ἢ τοῖς Τούρκοις, θέσεων ἐν τῇ Πελοποννήσῳ· διότι οὔτε, ὡς ἡ Ναυπλία, ἔφερον πρὸ αὐτῶν ναυτικὰς νήσους, οὔτε, ὡς ἡ Τρίπολις, εἶχον τὴν πάντοτε δύσκολον διὰ τὸν ἐχθρὸν μεσογειότητα. Οὐδεὶς ἀναιρεῖ τὰς ἀληθείας αὐτάς, καὶ μάλιστα τὴν γινομένην ἐξωτερικὴν συνδρομὴν διὰ τῆς ἐμπορικῆς καὶ πολεμικῆς σημαίας· ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς δικαιολογεῖ τὴν τότε ἄδικον ἀπώλειαν τῆς μόνης περιστάσεως, καθ' ἣν ἐκ παντὸς, ὡς ἀνεπτόχθημεν, ὑπολογισμοῦ ἠλπίζετο ἡ κυρίεσις τῆς θέσεως ταύτης παρὰ τῶν ἐλληνικῶν ὅπλων (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

(Συνέχεια τῶν Νησιωτικῶν (α).

Ἀρχομένου τοῦ σεπτεμβρίου, ἔφθασεν ὁ τουρκικὸς στόλος εἰς Ζάκυνθον. Ἐκεῖ χαιρετίσαντα καὶ χαιρετισθέντα ὑπὸ τοῦ φρουρίου, ἐπεσκέφη αὐτὸν ὁ Ἀνκεῦ, διοικητὴς τῆς Ζακύνθου, καὶ ὁ Θωμᾶς « *πρεζιδέντες τοῦ μαϊστράτου* ». Ἐπὶ ὥραν δὲ ἱκανὴν συσκέψεως γενομένης μεταξὺ τούτων καὶ τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ, ἐπέμφθη εἰς πάρων ἀγγλικὸς εἰς τὰς Πέτσας, λόγῳ μὲν ὅτι οἱ Πετσιῶται πρόσέβαλον τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν, ἐπισκεφθέντες μίαν « *μπομπάρδαν* », κυρίως δὲ, ἵνα ἴδῃ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ εἰδοποιήσῃ τῷ τουρκικῷ στόλῳ, ἃν ὁ ἐλληνικὸς παρασκευάζεται, ἥ καὶ ἐκπλέει κατ' αὐτοῦ. Οἱ Πετσιῶται μετ' ἀπορίας εἶδον ἀπειλουμένους ἑαυτοὺς διὰ πρᾶξιν ἀνύπαρκτον. Ἀλλὰ καὶ ἐννόησαντες ἐπὶ τέλους τὸν σκοπὸν τοῦ ἀγγλικοῦ πλοίου, τί ἠδύναντο;

Παρὰ τὴν Ζάκυνθον ἠνώθησαν μετὰ τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ φθάσαντα καὶ τὰ ἐξ πλοῖα τῆς Ἀλγερίας καὶ ὁ στολίσκος τῶν Συδότην. Συνενισχυθεῖς οὕτω καὶ τροφοδοτηθεὶς καλῶς, ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἐπλευσε τῇ 7 σεπτεμβρίου εἰς Πάτρας, ἀγγλικὸς δὲ πάρων μετεκόμισεν εἰς Σμύρνην γράμματα διὰ Κωνσταντινούπολιν καὶ Αἴγυπτον. Δι' αὐτῶν ὁ μὲν σουλτάνος εἰσηγεῖτο τὴν παρασκευὴν ἑτέρου στόλου πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τῶν ναυτικῶν νήσων· ὁ δὲ Μεχμέτ Ἀλῆ πασσᾶς προετρέπετο, ἵνα πέμψῃ ταχύτερον τροφὰς καὶ στρατὸν εἰς τὴν Κρήτην.

Ἡ σίτισις τῶν Μεθωκορώνων, ἥ τόσῳ ἐπιδεικτικῇ ὑποδεξίωσις ἐν Ζακύνθῳ καὶ τὸ κολοσσαῖον τοῦ στόλου τούτου ἔφερον τότε τοὺς Πελοποννησίους τῆς Ἀχαΐας εἰς μεγάλην ἀμνηχανίαν. Ἐὰν ὑπῆρχε κεκνημένος ὁ ἐλληνικὸς στόλος, ὁ τουρκικὸς, καὶ τοιαῦτος ὢν, οὐδέποτ' ἐτόλμα οὔτε τὴν ἐνώπιον τῶν Πατρῶν ἀγκυροβόλησιν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, οὔτε τὴν ἐντὸς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἰσπλευσιν, ἐπενεγκοῦσαν τὴν λυπηρὰν καταστροφὴν τῆς Οἰάνθης. Τόσῳ δὲ ἀληθέστερον ἀποδεικνύεται τοῦτο, ὅσῳ μόνον τὸ ἥμισυ μέρος αὐτοῦ διηύθυνεν ἔπειτα ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἐντὸς τοῦ κόλπου, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ ἔμενε πρὸ τοῦ στομίου, ὅπως προασπισθῇ τὰ ἐντὸς πλοῖα, καθ' ἧς ὑπενόει πάντοτε ἐμφανίσεως τοῦ ἐλληνικοῦ. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον οὔτε κἂν ἐπλησίασεν αὐτὸς ἢ τὸν Σαβωνικὸν πρὸς τροφοδοσίαν τοῦ Ἀκροκορίνθου, ἢ τὸν Ἀργολικὸν ὑπὲρ τῆς

Ναυπλίας, ὡς παρακειμένου τοῦ ναυτικοῦ τῶν Πετσῶν καὶ τῆς Ἰδρας.

Τῇ 17 Σεπτεμβρίου εἰσπλευσαν τὸ ἥμισυ μέρος ὑπὸ τὸν Ἰσμαῆλ Γιβραλτάρ μετὰ δισχιλίων καὶ πεντακοσίων στρατιωτῶν, ἐτροφοδότησε τὰ φρούρια τοῦ Ρίου, Ἀντιρρίου καὶ Ναυπάκτου, ἧς διελύθη εὐθὺς καὶ ἡ κατὰ ξηρὰν πολιορκία· ἀπειλουμένης δὲ τότε τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ἐν Ναυπάκτῳ ἐχθρῶν, ὁ Μαυροκορδάτος φθάσας κατῴρωσε τὴν ἐπάνοδον τῶν πρώην πολιορκητῶν εἰς τὰς προτέρας αὐτῶν θέσεις, καὶ τὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου ὠχύρωσεν ἐκ τῶν ἐνόντων, ἔτοιμον γενομένην πρὸς ἀντίστασιν, χρείας τυχούσης. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόδοσιν κατὰ τοῦ Αἰγίου καὶ τὸν τηλεβολισμόν κατὰ τῆς παραθαλασσίας Βετρινίτσης, παρέστη ἡ τουρκικὴ μοῖρα ἐνώπιον τῆς Οἰάνθης τῇ 19, ἡμέρα, καθ' ἣν καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐξέπλεε τῶν νήσων. Οἱ πρόκριτοι τῶν νήσων καθίστανται πολλῆς τιμῆς καὶ ἐπαίνων ἄξιοι, ὡς πνίξαντες ἐν τῇ πατριωτικῇ καρδίᾳ αὐτῶν πᾶν παράπονον δίκαιον, ὡς μὴ ὑστερήσαντες καὶ πάλιν ἀπέναντι τοῦ μεγάλου ἐπαπειλουμένου κινδύνου κατὰ τῆς πατρίδος, ἐν ᾧ τρίτην; ἐντὸς πενταμηνίας μόλις, ἔκαμον χρηματικὴν καταβολὴν διὰ τὴν ἔκπλευσιν τοῦ στόλου. Πιστεύεται ἄρα ἡ συντήρησις στόλου ἐθνικοῦ, πάντοτε πολυδαπάνου, ὑπὸ ἰδιωτῶν μόνων, καὶ τούτων ἐλίγων; Οἱ Πελοποννήσιοι, μόνον δυνάμενοι ἐκ τῶν ἐνόντων πρὸς ἀνακούφισίν τινα τῶν μεγάλων αὐτῶν δαπανῶν, ἐκάστοτε παρεκάλουν τὴν ναυτικὴν βοήθειαν, καὶ πάντοτε ὑπισχνοῦντο ἀποζημιώσεις ἀδράς ἐν τῷ μέλλοντι, ἐπὶ χεῖρας προκαταβάλλοντες ἀντὶ μετρητῶν ἀφθόνης ἐπαίνους καὶ εὐγνωμοσύνας. Ὁ Ἰψηλάντης ὡσαύτως, δι' οὓς πολλάκις εἴπομεν λόγους, κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ἤδη (τῇ 29 καὶ 30 αὐγούστου) ἔγραψε πρὸς τοὺς προκρίτους τῶν νήσων πνεῦμα, ἐπικαλούμενος μὲν τὴν ναυτικὴν συνδρομὴν τούτων, ὡς κινδυνεύουσης τῆς πατρίδος, γινόμενος δὲ ὁ μάρτυς καὶ ἐγγυητὴς τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν δικαίων αὐτῶν ἐν τῇ ἀποκαταστάσει τῶν πραγμάτων.

Ἡ Οἰάνθη ἐκτὸς τῶν ἰδίων ἐκ τριακοσίων ἐξήκοντα καὶ τῶν περικύρων ὄπλων, ὠχυροῦτο τότε καὶ διὰ τηλεβολοστατίων ἐπὶ τε τοῦ νησιδίου, τοῦ ἔμπροσθεν τοῦ στομίου τοῦ λιμένος κειμένου, καὶ ἄλλων θέσεων. Αἱ ὀχυρώσεις αὗται προεφύλαττον καὶ τὸν λιμένα καὶ τὴν πόλιν. Ἀλλ' « ἔλειπεν ἡ βαρούτη » ὡς λέγουσιν οἱ πολλοὶ, ἐν ᾧ ἐπλεόναζεν ὁ ἐνθουσιασμός, ἀμφοτέρωθεν βεβαιούμενα ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῶν Οἰανθῶν πρὸς τοὺς Πελοποννησίους, ζητούντων οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἥττον, ἢ μόνας ἑκατὸν ὀκάδας πυρίτιδος (α).

Ἐπιτεθείσης τῆς τουρκικῆς μοίρας τῇ 22 Σεπτεμβρίου, οἱ Οἰανθεῖς ἐφ' ὅλης ἀντέστησαν τῆς ἡμέρας κατὰ τοῦ πυκνοῦ καὶ συνεχοῦς πυρὸς, ἀποτρέψαντες τὴν μελετωμένην ἀπόδασιν. Πολὺς τότε ἐγένετο ἀπὸ τῶν στρατιωτῶν, πολὺς ἀπὸ τῶν νηῶν, ὁ θόρυβος. Μετὰ τῶν Οἰανθέων ἠγωνίζοντο καὶ περὶ τοὺς διακοσίους ἑνοπλοὶ τοῦ Πανουριᾶ, ἰδίας ἐπὶ τῆς στερεᾶς κατέχοντες θέσεις· ἀλλ' οὗτοι ἐλειποτάκτησαν δυστυχῶς κατὰ τὴν ἐπιούσαν νύκτα, ἐκπλαγέντες, ὡς γῆινοι καὶ ἀήθεις, ἐκ τοῦ μεγάλου τηλεβολισμοῦ τῶν πλοίων καὶ ἀφανεῖς γενόμενοι. Φοβεράν ἡ περίστασις αὕτη ἐγέννησε μεταβολὴν, διότι οἱ Οἰανθεῖς ἀνεπαρκεῖς εἶδον ἑαυτοὺς δι' ἀπάσας τὰς θέσεις· ὡς μὴ ἔχοντες δὲ ἐπὶ κεφαλῆς οὔτε Λυκοῦργόν τινα τῆς Σάμου, οὔτε Βαλέσταν τινὰ τῶν Καλαμῶν, ἐγκατέλειψαν καὶ κωμόπολιν καὶ πλοῖα, ὑπὸ πανικοῦ φόβου κυριευθέντες, καὶ μόνον ἐν τῇ φυγῇ ἐζήτησαν οἱ πάντες προσωπικὴν σωτηρίαν. Ἀνατείλαντος δὲ τοῦ ἡλίου τῆς 23 Σεπτεμβρίου, οἱ Τούρκοι, μηδὲνα παραδόξως βλέποντες ἐπὶ τῶν τηλεβολοστασίων, ἀπεδιδάθησαν πρῶτον ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους περὶ τοὺς χιλίους πεντακοσίους ἐν πλήρει ἀνέσει καὶ ἀσφαλείᾳ, καὶ κατόπιν περὶ τοὺς χιλίους ἐκ τοῦ ἄλλου· οὕτω δὲ ἐκυρίευσαν τὰς θέσεις καὶ τὰ πλοῖα, ἔκαμον πυρὸς παρανάλωμα τὰς οἰκίας, καὶ μέχρι τῶν εἰκοσιδύο ἀριθμουμένων ἀνδρας καὶ μίαν γυναῖκα ἔσφαξαν. Ἡ γυνὴ αὕτη ἔφερεν ἐπ' ὤμων τὸν σύζυγον αὐτῆς πεπληγόμενον· ἀλλὰ κυνηγηθεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπέκαμε, καὶ συλληφθεῖσα ἐθανατώθη. Ἐβδομήκοντα περίπου ἐλογίζοντο τὰ μεγάλα, ἐξ ὧν δεκατρία ἑνοπλα, καὶ μικρὰ τῶν Οἰανθέων πλοῖα· ἐκ τούτων δὲ τὰ μὲν ἄλλα ἔκαυσεν ὁ ἐχθρὸς ὡς περιττά, ὑπὲρ τὰ τριάκοντα δὲ τὰ μεγαλύτερα καὶ χρησιμώτερα ἐκράτησεν αἰχμάλωτα, συναριθμουμένων καὶ τῶν δύο ἰονίων πλοίων.

Διὰ τῆς ἐπιτυχίας αὐτῆς, πανηγυρισθείσης πομπικῶς παρ' ὅλου τοῦ ἐν τῷ λιμένι τῶν Πατρῶν στόλου, ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἐξεδικήθη τὴν διπλὴν ὕβριν, ἣν ὑπέστη ἐνώπιον τῆς Σάμου καὶ τῶν Καλαμῶν, θριαμβεύσας, ὅπου δυσκολωτέραν τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ θεῖωρει. Εὐτυχεῖς ἤθελον εἶσθαι ἡ Σάμος καὶ αἱ Καλάμαι, ἐὰν ἠσφαλίζοντο, ὡς ἡ Οἰάνθη, διὰ τοσούτων, καθ' ἃ ἐβεβαίουν οἱ ἔφοροι ταύτης, πολεμικῶν παρασκευῶν· εὐτυχεστέρα καὶ τῶν δύο ἡ Οἰάνθη, ἐὰν, ὡς ἐκείνη, εἶχεν ἀρχηγὸν ἕνα, ἱκανὸν καὶ ἔτοιμον εἰς πᾶσαν θυσίαν.

Ὅποιοι συγχρονισμοὶ περίεργοι ! Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς 26 αὐγούστου ὁ μὲν ὑπὸ τὸν Καρᾶ-Ἀλῆν στόλος ἀποτυγχάνει ἐνώπιον

τῶν Καλαμῶν, ὃ δὲ ὑπὸ τὸν Βεϋρὰν πασσᾶν στρατὸς καταστρέφεται ἐν τοῖς Βασιλικοῖς· κατὰ τὴν αὐτὴν ὁμῶς ἡμέραν τῆς 23 Σεπτεμβρίου ἡ μὲν Τρίπολις κυριεύεται παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἡ δὲ Οἰάνθη καταστρέφεται παρὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλ' αἱ συνέπειαι τῶν ἀμοιβαίων τούτων ἐπιτυχιῶν καὶ ἀποτυχιῶν οὐδόλως ὑπῆρξαν αἱ αὐταί, ὅτε διὰ μὲν τῆς νίκης τῆς Σάμου καὶ τῶν Βασιλικῶν οἱ Ἕλληνες ἐκέρδησαν μεγάλα, ὡς ἀσφαλίσαντες τὸ Αἰγαῖον, ὡς ἀπωθήσαντες ἔσω τοὺς ἐπὶ τῶν παραλίῳν τῆς Ἀσίας βαρβάρους, ὡς θεβαιώσαντες τὴν κυριεύσιν τῆς Τριπόλεως καὶ ὡς σώσαντες τὴν Βοιωτίαν· διὰ τῆς ἥττης δὲ τῆς Οἰάνθης οἱ Τούρκοι τοπικὴν μόνον ζημίαν ἐπῆνεγκον, οὐχὶ τόπου καὶ ἀνθρώπων (α), ἀλλὰ πλοίων τινῶν γενόμενοι κάτοχοι· τῶν πλοίων δὲ αὐτῶν ἡ ἑλλειψις σμικρόν τι ἐπὶ τῆς στάθμης τοῦ πολέμου θάρους ἔφερε. Ἡ οὐσιώδης ἄρα ἐπιτυχία τοῦ τουρκικοῦ στόλου ὑφίσταται, καθ' ἡμᾶς, ἐν τῇ σιτίσει τῶν Μεσσηνιακῶν καὶ Ἀχαϊκῶν φρουρίων· ἡ δὲ διάλυσις τῶν κατὰ γῆν πολιορκιῶν Μεθώνης, Κορώνης καὶ Πατρῶν, ὡς καὶ ἡ ὑποταγὴ τῶν νήσων Κύμης καὶ Καστελορίζου, καθ' ἃ θέλομεν εἰπεῖν, ἐφήμερα ὑπῆρξαν ἔργα· διότι, καθὼς προῆλθον ταῦτα ἐκ μόνης τῆς παρουσίας τοῦ στόλου, οὕτω καὶ παρῆλθον, ἅμα ἀναδραμόντος τοῦ στόλου.

Μετὰ τὴν ἀταστροφὴν τῆς Οἰάνθης ὤφειλεν ἡ τουρκικὴ μοῖρα, ἵνα σιτίσῃ τὸν ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου ὑψούμενον Ἀροκορίνθον, κινδυνεύοντα τότε ἐκ τῆς ἐλλείψεως τροφῶν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο φρούριον· πρὸς τοῦτο ὁμῶς ἀνάγκην εἶχεν ἰσχυρᾶς συνδρομῆς γηίνης, ὡς ἐνισχυθείσης τῆς πολιορκίας παρὰ τοῦ Ἰψηλάντου· τοιαύτης δὲ συνδρομῆς οὐδεμίαν ἔσχεν ἐλπίδα ἤδη, ἀφ' οὗ ἐγνώρισεν τὴν πλήρη ἀποτυχίαν τοῦ Βεϋρὰν πασσᾶ. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν Πέτσαις ἀγγλικὸς πάρων, περὶ οὗ εἵπομεν, φθάσας εἰς τὸν λιμένα τῶν Πατρῶν, ἀνήγγειλε τῷ Καρᾷ-Ἀλῇ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου πρὸς ἐκπλευσιν· ἐντεῦθεν δὲ ἄσκοπον πλεόν καὶ ἐπικίνδυνον ἐνταυτῷ βλέπων ὁ Καρᾷ-Ἀλῆς τὴν περαιτέρω διαμονὴν αὐτοῦ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς Κορίνθου, παρήτησε πᾶσαν περὶ Ἀροκορίνθου ἰδέαν, διέταξε τὸν Γιβραλτάρ, ἵνα ἐξέλθῃ τοῦ κόλπου μεταφέρων τὰ αἰχμάλωτα πλοῖα (β), καὶ ἄγκυραν ἐβάλετο ἐν τῇ Ζακύνθῳ κατὰ τὴν 26 Σεπτεμβρίου, τῶν αὐτῶν, ὡς καὶ πρότερον, ἀξιωθεὶς ὑποδεξώσεων.

Ὁ ὅλος στόλος αὐτοῦ συνεκροτεῖτο ἤδη ὑπὸ ἐννεμήκοντα δύο νηῶν, τεσσάρων μὲν τῆς γραμμῆς τῶν ἐβδομήκοντα τεσσάρων τηλεβόλων, ὀκτὼ δὲ μονοκρότων πρώτης τάξεως, δώδεκα δρομώνων, εἰκοσιπέντε

παριόνων, δύο συμπέκων, τριῶν γολετῶν, δύο γαλιωτῶν καὶ τριάκοντα ἐξ τῶν κυριευθέντων ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ· ἐξ αὐτῶν δὲ τὰ δώδεκα τῆς Αἰγύπτου, ἥτοι μία μονόκροτος, τρεῖς δρόμωνες, δύο νάβες, μία γολέττα καὶ πέντε πάρωνες, ὡς καὶ τὰ ἐξ τῆς Ἀλγερίας, ἥτοι μία μονόκροτος, εἰς δρόμων, ἐν συμπέκῳ καὶ τρεῖς πάρωνες, ἦσαν τὰ μᾶλλον ἄζια. Τοσούτον ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἔχων στόλον, βεβαίαν ἐθεώρει πλέον καὶ ὑπερφάνως ἠπειλεῖ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ὅλου τοῦ Αἰγαίου.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον αἱ ναυτικαὶ τῆς Ἑλλάδος νῆτοι παρεσκευάσθησαν κατ' αὐτοῦ, ἤκουσαν παρασκευαζομένην ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐτέραν ναυτικὴν ἐκτρατεῖαν· ἀγνοοῦνται δὲ τὸ στρατηγηματικὸν τῆς τοιαύτης φήμης, καθ' ἃ προείπομεν, καὶ τὴν αὐτὴν συνεπῶς ὑπονοοῦσαι νέαν παρασκευὴν καὶ ἐκ μέρους τῆς Αἰγύπτου, ἄφησαν μὲν περὶ τὰ Ψαρὰ τριάκοντα πλοῖα κατὰ παντὸς ἐνδεχομένου, ἀπέστειλαν δὲ δεκαεὶς εἰς τὸ πέλαγος τῆς Κύπρου ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ, καὶ τριάκοντα ὀκτῶ διηύθυναν κατὰ τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ, ἀναπλεύσαντος ἐκ τῆς Ζακύνθου τῇ 27 Σεπτεμβρίου.

Κατὰ πρῶτον ἤδη συνεναντᾷ μετὰ τοῦ Ἰακώβου Τουμπάζη ὁ Ἀνδρέας Βῶκος, εἰς τῶν ἀνδρειότερων καὶ γνωστοτέρων πλοιάρχων τῆς Ἰδρας, ἐπονομαζόμενος ἔκτοτε Μιαούλης. Διαγελώσης δὲ τῆς ἡμέρας τῆς 29 Σεπτεμβρίου, εἰκοσιδύο τῶν ἑλληνικῶν νηῶν προηγηθεῖσαι ἔφθασαν πλαγίως τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀπέναντι τῆς Ζακύνθου, οὐδόλως ἀπαντηθεῖσαι μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου· καθότι ἐκεῖνος μὲν εἴλκεν ἔξω τῶν Στροφαδῶν, αὐταὶ δὲν παρέπλεον τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην. Ἔτεραι δὲ δεκαεὶς ἐβράδυναν ἀπὸ σκοποῦ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Μεσσηνίας, ἵνα μάθωσι τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ ἐξ αὐτῶν αἱ μὲν ἐπτὰ προσδιωρίσθησαν διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης, αἱ δὲ ἑννέα, πλεύσασαι εἰς τὰς Πάτρας, ἀπηντήθησαν τῇ αὐτῇ πρῶτῃ ἔξω τῆς Πύλου καὶ μακρὰν βολῆς τηλεβόλου μεθ' ὅλου τοῦ δάσους ἐκείνου τῶν ἐννεήκοντα δύο ἐχθρικῶν. Κατ' αὐτῶν ἤρξαντο ἐκσφενδονίζειν τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἄπειρον ἀριθμὸν σφαιρῶν, μόλις ἐξικνουμένων, ὅπως ἐμπνεύσωσι τὸν τρόπον. Τὰ ἑλληνικὰ ἐτέθησαν ἐν τάξει πολέμου, καὶ ἐξ αὐτῶν τοῦ Βόταση ἡ νάβη γέμουσι τοῖς ιστίοις εἰσῆλθεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν τουρκικῶν. Ὡς ἐκ τοῦ τολμηροῦ δὲ κινήματος τούτου οἱ Τοῦρκοι, ὑπολαβόντες αὐτὴν ὡς πυρπολικόν, ἐμακρύνθησαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν καὶ ἤρχιώθησαν· ὁ δὲ Βότασης ἔρριψεν εὐθὺς ἐν

τῇ θαλάσῃ λέμβον πληρουμένην ἐκ διαφόρων ὑλῶν καὶ καπνιώσαν μαῦρα καὶ πυκνὰ νέφη, ὧν ἕνεκα, καιομένης αὐτῆς ἐπὶ ἱκανὴν ὥραν, τὰ τουρκικὰ οὐκ ἔβλεπον πλέον τὸ ἑλληνικόν, ὅπερ ἐπ' ἀνέκαμψεν οὕτω εἰς τὴν γραμμὴν τῶν λοιπῶν ὑπολαμβάνοντα δὲ καιομένην τὴν νάβη, ἐτηλεβόλουν ἀδιακόπως κατὰ τῆς ἐστίας τῶν καπνῶν, καὶ ἱκανὴν διὰ τῶν διηκουσῶν σφαιρῶν ἐπήνεγκον βλάβην κατὰ τινων ἐκ τῶν ἰδίων τουρκικῶν πλοίων.

Ἐκείθεν τὰ ἑννέα ἑλληνικὰ, πολεμουμένα παρὰ τοῦ ἀκολουθοῦντος ἐχθρικοῦ στόλου καὶ πολεμοῦντα, προσχώρησαν εἰς τὸ Πάνορον μεταξὺ Καρτελαῖ καὶ Ἀλφειοῦ, ὅπου « καθίσαν πρὸς τὸ ξηρὸν » τὸ πλοῖον τοῦ Θεοδώρου Ἰω. Μεξη, περιέπεσεν αἰχμάλωτον· διότι λειπόνῃς οἱ ναῦται γενόμενοι τότε, δέκα ὅλων πλησιασάντων πλοίων ἐχθρικῶν, οὐδὲ τῶν ὀκτὼ ἑλληνικῶν δυνηθέντων ἐλθεῖν πρὸς βοήθειάν τινα, ἔβαλον πῦρ ἐν αὐτῷ· αἱ λέμβοι ὅμως τῶν δέκα τουρκικῶν φθάσαι ἐσδυσαν τοῦτο, πρὶν ἢ διαδοθῶσι καλῶς αἱ φλόγες, καὶ ἀπέσυραν ἐκεῖθεν σῶον.

Ὅταν, ὡς εἴπομεν, ἐφάνησαν ἔξω τῆς Ζακύνθου τὰ εἰκοσιδύο πρὸ-γρηθέντα ἑλληνικὰ, ἀπέστειλαν μίαν γολέτταν, καὶ αὕτη μίαν λέμβον, τὴν ἑλληνικὴν φέρουσαν σημαίαν, εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου, ἵνα μάθωσι τὴν διεύθυνσιν τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ, καὶ πρὸ πάντων, ἂν δύνανται, ἀνάγκης δοθείσης, ἐλλιμενισθῆναι ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Ἰονίου κράτους. Πλησιαζούσης τῆς λέμβου, ἡ παραλία ἅπασα ἐκαλύφθη ὑπὸ τοῦ δραμόντος πλήθους τῶν ζωηρῶν καὶ ἐγκαρδίως ἀγαλλομένων ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τῆς ἑλληνικῆς σημαίας κατοίκων. Ἀλλ', ὅπως μὴ λάβῃ αὕτη οὐδεμίαν ὁμιλίαν μετὰ τούτων, ὠδηγήθη ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὸν « Μόλον τοῦ κολονέλου » ἀμέσως. Ἐκεῖ διετάγη ὁ ἀξιωματικὸς τῆς λέμβου, ἵνα καταβιδάσῃ τὴν σημαίαν, ὡς μὴ ἀναγνωριζομένην παρὰ τῆς διοικήσεως. « Πῶς δύνασθε, ἡρώτησεν οὗτος, μὴ ἀναγνωρίζειν τὸν Σταυρὸν, Χριστιανοὶ ὄντες; » Εἰς ἀπάντησιν διετάγη καὶ ἐκ δευτέρου πρὸς τοῦτο, οἱ δὲ ναῦται συνέστειλαν αὐτὴν ὑποτονθορύζοντες μυρία κατὰ τοῦ Ἀγγλοῦ διοικητοῦ Ἄνκεῦ ἐξ ἀγανακτήσεως. Ἐρωτήσαντος τότε τοῦ Ἑλλήνος ἀξιωματικοῦ, εἰ συγχωρεῖται ἡ ἐλλιμένισις τῶν ἑλληνικῶν ἐν ἀνάγκῃ, ὁ Ἄνκεῦ ἀπεκρίθη ἀρνητικῶς συνεπεία ὁριστικῆς διαταγῆς τοῦ Μείτλανδ, περιλαμβανούσης ἐν τῇ αὐτῇ κατηγορίᾳ οὐ μόνον τὸν στόλον, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἰδίως πλοῖον, νέαν φέρον σημαίαν.

Ἀναπλεύσαντα οὕτω τὰ ἑλληνικὰ ταῦτα εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ, ἔμαθον μετὰ τοῦ Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας παρ' ἰδιωτῶν θα-

λασσοπόρων περὶ τούτου, ὅτι ἀπῆρε πρὸς τὰ ἄνω. Ἀπαντήσαντα δὲ ἐν ἀποστάσει δεκαπέντε μιλίων ἔξω τῆς Ζακύνθου δώδεκα τουρκικὰ, ἦτοι δύο δρόμωνα, τέσσαρας πάρωνας, μίαν γολέτταν καὶ πέντε ἐκ τῶν αἰχμαλώτων τῆς Οἰάντης, ἀπεσπασμένα τοῦ ὄλου στόλου καὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον διευθυνόμενα πρὸς διαφύλαξιν, προσέβαλον ταῦτα. Τότε πάρων τις ἀλγερίνιος τῶν εἰκοσιδύο τηλεβόλων, ἀπομακρυνθεὶς τῶν λοιπῶν ἔνεκα θυέλλης, ἀντεπάλαισε διὰ πολλῆς γενναιότητος καὶ ἔπαθεν ἐπαισθητῶς· καταδιωχθεὶς δὲ ἰδίως παρὰ τοῦ Γεωργίου Σακίνη καὶ τοῦ Ἀντωνίου Ραφαλιᾶ, ἐξώκειλεν, ἡμιπύρωτος σχεδὸν, πρὸς νότον τῆς Ζακύνθου ὑποκάτω τοῦ Σκοποῦ καὶ εἰς τὴν θέσιν, τοῦ Λαγανᾶ λεγομένην. Ἀμέσως ἡ διοίκησις τῆς νήσου ἐπεμψεν ἀξιωματικόν τινα μετὰ πεντήκοντα Ἄγγλων στρατιωτῶν, ἵνα σχηματίσωσι γραμμὴν ὑγειονομικὴν κατὰ τοῦ πάρωνος, ὡς προερχομένου ἐκ τόπου λοιμοδότητου. Τὰ ἑλληνικὰ τότε στρέψαντα διῆλθον ἀναμέσον Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ὅπως λάβωσι τὰ νῶτα τῶν ἀνωτέρω ἑνδεκα ἡδὲ τουρκικῶν· ἀλλὰ προλαβόντα ἐκεῖνα ἐλλιμένισαν ἐν τῇ Ζακύνθῳ.

Συγχρόνως δὲ ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς, ὠθούμενος ὑπὸ ἀντιπνοίας σφοδρῶτατης, ἀντεστρέφετο πρὸς τὴν Ζάκυνθον, ὅτε τὰ ὀκτὼ ἑλληνικὰ, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Μιαούλου, ἀντενέπεσον ἐντὸς τοῦ τουρκικοῦ μεταξὺ Ζακύνθου καὶ Ἠλείας, τὸν ἔσχατον ὑποστάντα τῶν κινδύνων. Μόνῃ ἔσωσεν αὐτὰ ἡ τόλμη καὶ ἡ ἐτοιμότης τοῦ Μιαούλου, αὐτοῦ μὲν καταναυμαχήσαντος πρὸς ἐν μονόκροτον, τὰ δὲ λοιπὰ διατάξαντος, ἵνα παραπλέωσι πλησίον τῆς πελοποννησιακῆς ἀκτῆς· διότι τὰ μεγάλα τοῦ ἔχθρου πλοῖα, μὴ δυνάμενα προχωρῆσαι εἰς ὕδατα ἀβαθῆ, περιωρίζοντο τηλεβολοῦντα μακρόθεν. Οὕτω διαπλεύσαντα ταῦτα κατὰ τὴν ἐπελθούσαν νύκτα ἀδραβῆ τὴν πελοποννησιακὴν παραλίαν, διηυθύνθησαν μετὰξὺ Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ἵνα τύχῃσι τῆς μοίρας τῶν εἰκοσιδύο πλοίων καὶ λάβωσι καιρόν τινα πρὸς ἐπισκευὰς προχείρους ἐν τῷ μέσῳ τῆς θαλάσσης, ὡς μὴ συγχωρούμενα παρὰ τοῦ Μείτλανδ τῶν Ἰονίων νήσων οὔτε πρὸς ὕδρευσιν.

Προσορμισθέντος ἐν τῇ Ζακύνθῳ τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ, οὐχὶ, ὡς πρὸ ὀλίγου, μετὰ κρότου καὶ ὑποδοχῶν, ἀλλὰ διὰ σιωπῆς μεγάλης, εὐθὺς ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ Θωμᾶς, ὅστις παρήγορος τὸ πρῶτον γενόμενος ἐπὶ τοῖς ἀτυχήμασι τούτου, ἐξήφθη ἔπειτα μέχρις ὀνειδισμῶν, εἰπὼν : « Καταισχυνοῦσι τοὺς Τούρκους καὶ τὸν μέγαν στόλον αὐτῶν· τὰ τοιαῦτα παθήματα ὑπὸ τῶν χθρὶς ραγιαδῶν καὶ δι' ἐμπερικῶν ἀπλῶς

«πλοίων!» Πρακτικώτερον ἀπεκρίθη τότε ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς: «*Οὐχὶ*
«*τὰ πλοῖα, ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι νικῶσι. Οἱ Γκιαοῦραι μικρὰ μὲν*
«*ἔχουσι πλοῖα, ἀλλὰ γρᾶβίζουσι τὴν καλὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν ἐξ*
«*αὐτῆς μόνης προερχομένην ἀπόλυτον ὑποταγὴν τούτων. Μὴ γε-*
«*μισώσωσι δὲ καὶ Ἄγγλοι καὶ Εὐρωπαῖοι κατωτέρους ἑαυτῶν ναυ-*
«*ατικούς τοιούτους.*» Μετὰ δὲ ταῦτα, εἰπόντος τοῦ Θωμᾶ ἔτοιμον ἑαυ-
τὸν πρὸς πᾶσαν φιλικὴν ὑπηρεσίαν κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Μείτλανδ,
ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἔδωκεν αὐτῷ κατάλογον προμηθειῶν, δι' οὗ ἐζήτει καὶ
δεκακισχιλίας λίτρας πυρίτιδος. Ὁ Θωμᾶς ὑπέβαλε τὴν περὶ πυρίτι-
δος αἴτησιν εἰς τὸν Ἄνκεϋ, καὶ οὗτος ἀπέστειλεν εὐθὺς εἰς τὴν Κέρ-
κυραν, ῥητὴν προκαλῶν διαταγὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Μετὰ τεσσα-
ράκοντα ὥρας ἔφθασεν αὕτη δι' ἑξακισχιλίας λίτρας· καὶ ταύτας περι-
εχομένας ἐν μικροῖς θωτίοις, τῇ ἡμέρᾳ μὲν κατεβίβασαν ἐκ τοῦ φρου-
ρίου ἐντὸς ἐνὸς ἀγγλικοῦ δρόμωνος, τῇ νυκτὶ δὲ μετεβίβασαν ἐξ αὐ-
τοῦ εἰς τὸ δίκροτον τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ, πληρώσαντος τρισχίλια καὶ πεντα-
κόσια φλωρία «*πολίτικα*» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐπίσης ἐπλήρωσε
μὲν ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς διὰ συναλλάγματος εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν διὰ
τὰ λοιπὰ εἶδη τῶν προμηθειῶν λογαριασμὸν τοῦ Θωμᾶ, συμποσούμε-
νον ὑπεράνω τῶν δεκατριῶν χιλιάδων φλωρίων· εἶπεν ὅμως ἐν ἀστεί-
ότητι: «*Ὁ λογαριασμὸς οὗτος ὑπερβαίνει καὶ ἐκείνον, ὃν οἱ*
«*φαρμακοπῶλαι συντάττουσι*».

Οὕτως ἐφοδιασθεὶς καὶ πάλιν ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ἀνήχθη τῇ 3 ὁκτωβρίου
πρὸς τὸ Αἰγαῖον· αἱ δὲ μοῖραι τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀλγερίας ἔλαβον ἐκά-
στη τὴν εἰς τὰ ἴδια διεύθυνσιν. Τῇ 5 δὲ καὶ 8 συγκεντρωθεὶς ἐν τῇ
Ζακύνθῳ ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ἐζήτησεν, ἀλλὰ ματαίως καὶ πάλιν, τὴν
ἀγορὰν ἀναγκαιῶν τινῶν· ἀγγλικὸς δὲ πάρων ἀπῆρεν εὐθὺς, εἰδοποιή-
σων τῷ Καρᾶ-Ἀλῇ τὴν κατόπι κίνησιν τῶν ἑλληνικῶν πλοίων ἡνωμέ-
νων. Ταύτης δὲ ἀρξαμένης, ἐφάνησαν παλινδρομοῦντες εἰς τὴν Ζάκυν-
θον ἕνεκα τρικυμίας, συμβάσης κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, δύο τοῦ ἑλ-
θρικοῦ στόλου πάρωνες, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἦτο τὸ αἰχμαλωτισθὲν πετσιοτι-
κόν. Τότε ἑλληνικὸν πλοῖον ἐτέθη εἰς ἄμεσον καταδίωξιν· ἀλλὰ προ-
φθάσαντα τὰ τουρκικὰ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τὰ τηλεβόλα τῆς Ζακύνθου,
μετὰ ἔνδεκα δὲ ἡμέρας συνώδευσεν ἐκεῖθεν τὰ αὐτὰ ἀγγλικὸς δρόμων
εἰς τὰ Σύβοτα, ὅπου ἐπέστρεψε ναυλοχῶν ὁ Καπετάνια-βεγῆς.

Ἰπαρχούσης ἐν τοσοῦτῳ τῆς ὑπονομίας περὶ μελετωμένης προσβολῆς
κατὰ τῶν ναυτικῶν γήσων, ἡ μὲν Ἰδρα καὶ Πέτραι ἀπεφάσισαν τὴν

μεταφορὰν τῶν γυναικῶν καὶ παίδων εἰς τὴν καταντικρὺ παραλίαν τῆς Πελοποννήσου· οἱ δὲ Πελοποννήσιοι καὶ ὁ Ἰψηλάντης ἀνεδέχθησαν τὴν ἀποστολὴν στρατοῦ δισχιλίων, περὶ ἧς διὰ τῆς μεγαλητέρας δραστηριότητος ἐνήργουν. Ἐτοίμως προσηνέχθησαν τότε καὶ Κεφαλλῆνες καὶ Ζακύνθιοι καὶ Λευκάδιοι· καὶ διωρίσθησαν ἀρχηγὸς μὲν τῆς ἐπικουρίας αὐτῆς ὁ Νικήτας, ὡς ναυτικοὶ δὲ καὶ ἀναγκαϊότεροι ἐν τοῖς πολεμικοῖς πλοίοις οἱ Καλαύριοι καὶ Ἐρμιονεῖς μετὰ τῶν ἐνόπλων τοῦ Μάσσητος. Ἀλλ' ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς διαπλεύσας τὸ Αἰγαῖον, οὐδὲν ἐπεχείρησεν ἔργον τοιοῦτον· ὅλαι δὲ αἱ διαφόρου καταστάσεως νῆσοι, καίτοι ἔντρομοι ἐπὶ τῇ θεᾷ τοῦ στόλου αὐτοῦ, σύροντος αἰχμάλωτα τὰ πλοῖα τῶν Οἰανθέων, ἐνέμειναν πισταί, παραδεδομέναι τῇ τύχῃ μᾶλλον, καὶ δύο μόναι ἐκ τῶν μικροτέρων Σποράδων, ἡ μετὰ τὸν Ρόδου καὶ Κνίδου κειμένη Σύμη καὶ τὸ Καστελλόριζον, καταπτοηθεῖσαι καὶ ἀπελπισθεῖσαι, ἀπέστειλαν πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Ρόδου Σουκιὺρ βεγῆν (α), προσφέρονσαι τὴν ὑποταγὴν ἑαυτῶν τῷ σουλτάνῳ. Οἱ ἀπεσταλμένοι περιεποιήθησαν ἐξαιρέτως λόγῳ παραδειγματισμοῦ. Ὁ Σουκιὺρ βεγῆς εἶδεν ὡς τὸ ἡμῖς τοῦ παντὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην· καὶ εὐθὺς μὲν διώρισε διοικητὴν (ἀγᾶν) ἐπὶ τῶν νήσων αὐτῶν, κατόπι δὲ ἀπέστειλε πρὸς εἰσπραξίν καὶ τὰ χαρτόσημα τοῦ ἐπιβαλλομένου τοῖς βασιλιάδαις κεφαλικοῦ φόρου (χαράτσια), διατάσων καὶ ὁδηγῶν πάνθ', ὅσα ὑπηγόρευον ἡ θέσις αὐτοῦ καὶ τὸ καθήκον (β).

Ἐκ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ τῶν δύο νήσων ἐνθαρρυνθέντες ὁ Σουκιὺρ βεγῆς καὶ ὁ πασσᾶς τῆς Κῆς, ἔργον ἕκαμον τὸ γράφειν καὶ πρὸς τὰς ἄλλας πλησιεστέρας καὶ τὸ προτρέπειν ταύτας εἰς ὑποταγὴν, ἀπειλοῦντες καὶ ὑπισχνούμενοι· εἶδον ὁμῶς οὐ μόνον ματαιωθείσας τὰς ἐλπίδας ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς δύο νήσους ἐπανελθούσας τάχιον ἐν τῇ ἐπαναστατικῇ ὀλομελείᾳ, ἐκλείψαντος τοῦ κινδύνου. Ἀλλ' ὁμολογητέον οὐχ ἤττον, ὅτι μεγάλαι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην διεσπάρησαν ἐν ταῖς πλείσταις τῶν νήσων διαιρέσεις, καὶ αὗται ἐγέννησαν ἀταξίας καὶ ἀνωμαλίαν τοσαύτην, ὥστε ὁ Ἰψηλάντης ἠναγκάσθη, ἵνα ἐκδώσῃ ἐγκύκλιον ἐκτεταμένην, παραινῶν καὶ ἐμψυχόνων διὰ παντὸς τρόπου τὰ πνεύματα (γ).

Κατὰ δὲ τὴν ἀνάβασιν τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ, ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ἐνωθείσης τότε καὶ τῆς μοίρας τῶν Παρῶν, ἠκολούθει προσέχων καὶ, ὁσάκις ἠδύνατο, ἀκροβολίζων τὸ οὐραῖον μέρος τοῦ ἐχθρικοῦ· ἔνεκα δὲ πούτου ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς, τάξας ἐν διμοιρίᾳ τὰ πλοῖα αὐτοῦ, τὰ μὲν πρὸς

πόμενα, ἐπομένων τῶν φορηγῶν καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἑλληνικῶν. τὰ δὲ οὐραγοῦντα, εἰσῆλθε καὶ ἑλλιμένισε κατὰ τὴν Ἀβυδὸν τοῦ Ἑλλησπόντου. Οἱ Ἕλληνες τῆς Σαμοθράκης ὑπέστησαν κατὰ τὸν ἀνάπλου αὐτοῦ δυσυχήματα οἰκτρὰ, οὔτε ἐν ἐπαναστάσει ὄντες, οὔτε ἀφορμὴν τινα παρασχόντες. Ἀλλ', ἂν τὰ δυσυχήματα τῶν ἡσυχῶν καὶ ἀθῶων Σαμοθρακῶν ἔδειξαν, ὅποια ὁ στόλος ἔφερε πληρώματα βαρβάρων ἀχαλινῶτων καὶ ἡθικῆς κακίστης, ἕτερον ὅμως γεγονὸς ἐξήγησε, καὶ ποῖον οἱ βάρβαροι οὔτοι εἶχον ἀρχηγὸν βαρβαρώτατον καὶ ἀγριωτάτης καρδίας. Εἰς τὸ Βυζάντιον εἰσερχόμενος τῇ 12 νοεμβρίου, ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς τὴν σκυθικωτέραν ἔκαμεν ἐπίδειξιν, ἀπαγχονίσας ἀνὰ ἓνα, δύο καὶ τρεῖς Ἕλληνας ἐπὶ τῶν ἰσῶν τῶν αἰχμαλώτων πλοίων τῆς Οἰάντης, ἀφ' οὗ ὑψωσεν ἐπ' αὐτῶν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἀναστροφάδην. Τίνες δὲ ἦσαν οἱ δύσμοιρι αὐτοὶ Ἕλληνες; Οὐχί, ὡς διέδωκαν οἱ Τοῦρκοι, αἰχμαλῶτοι Οἰανθεῖς ἢ Πετσιῶται τοῦ πλοίου τοῦ Μέξη, ὅτι οὐδεὶς τούτων ἡχμαλωτεύθη, ἀλλὰ Χριστιανοὶ ὑπήκοοι ἀνήκοντες τοῖς πληρώμασι τοῦ ἰδίου στόλου, ἢ καὶ Σαμοθράκες, ἂν θέλῃ τις. Ἀπανθρωπία καὶ ὠμότης τοιοῦτου εἶδους συνήθης ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν καὶ ἐπὶ διαφόρων περιστάσεων παρὰ τοῖς βαρβάροις. Καὶ διὰ τοῦτο μὲν ἐθαυμάσθη ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς ὡς τροπαιοῦχος, τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου ἐπιχαίροντος καὶ βοῶντος *α μάσα.λ.λα !!* (μὴ βασκανθῇ!!) ὡς σιτίσαντα δὲ τὰ φρούρια καὶ καταστρέψαντα τὴν Οἰάνθην, προσέτι δὲ ὡς ἐπαναγαγόντα σῶον καὶ ἀνελλειπῇ τὸν στόλον, ὁ σουλτάνος προῆξε τοῦτον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ καπετὰν πασσᾶ.

Ἡ προαγωγὴ αὕτη τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ ἀμφίβολος, ἵνα μὴ εἰπώμεν ἄλλο τι, ἤθελεν εἶσθαι, εἰ μὴ ἀνέπλεεν οὗτος ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸ τῆς 10 νοεμβρίου. ἑλλιμενίζοντος τοῦ τουρκικοῦ στόλου παρὰ τὴν Ἀβυδὸν, οἱ Ψαριανοὶ ἐβουλεύσαντο τὴν πυρπόλησιν τούτου, θεωρηθεῖσαν κατορθωτὴν ἐν τοῖς στενοῖς ἐκείνοις. Τὸ τόλμημα αὐτὸ ἀνεδέχθησαν ἐκλεχθέντες οἱ ἱκανώτεροι καὶ ἀποφασιστικώτεροι, ἐν οἷς συγκατέλεγοντο καὶ οἱ πάντοτε ἀχώριστοι ἀπὸ τῶν κινδυνωδεστέρων ἐπιχειρήσεων Ἰωάννης Θεοφιλόπουλος καὶ Φιλιππῆς Ἀντωνίου Τήνιος. Ἡ βουλὴ τῶν Ψαριανῶν ἐπισήμως ὑπεσχέθη τὴν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ταμείου διατροφὴν τῶν οἰκογενειῶν τῶν πατριωτῶν τούτων, ἐὰν φονευθῶσιν, ἢ αἰχμαλωτισθῶσιν, ἢ καταστῶσιν ἀνίκανοι ἕνεκα βαρέων τραυμάτων. Ἐξαπέστειλε δὲ τῇ 9 νοεμβρίου δεκαοκτὼ ἔνοπλα πλοῖα, ὧν οἱ ναῦται οὐδεμίαν ἀπῆτηταν ἀντιμισθίαν(α), καὶ δύο πυρπολικά· καὶ τὰ μὲν πρῶτα

ἀνεκώχευσαν ἔξω τοῦ στομίου, τὰ δὲ δεύτερα εἰσπλεύσαντα ὑπὸ τὸ πρό-
 σχημα ἐμπορικῶν, οὐδὲν εὗρον πολεμικὸν πλοῖον, ὥς ἀναπλευσάντων
 ὄλων τὴν προτεραίαν. Ἦτο ἄρα ἀνέλπιστον ἀνδραγάθημά τι ἔκτακτον,
 εἰ ὑπῆρχεν ἔτι ὁ στόλος ἐν τοῖς στενοῖς ἐκείνοις; Οἱ μεγαλόψυχοι πυρ-
 πολισταὶ ἐπλήσθησαν τότε ἀθυμίας πολλῆς, ὥς ἀποτυχόντες ἐκ τύχης·
 ἀλλ' ἡ βουλὴ τῶν Ψαριανῶν ἐβεβαίωσεν αὐτοῖς δι' ἐγγράφου τῆς 16
 νοεμβρίου, οἷαν ἡ πατρίς ὀφείλει καὶ πάλιν εὐγνωμοσύνην ἐπὶ τῇ αὐτα-
 παρνήσει καὶ τῇ ἀνδρείᾳ τούτων.

Τοιαύτην ἔλαβεν ἑκβασιν ἡ μεγάλη καὶ τελευταία κατὰ τὸ ἔτος
 1821 ναυτικὴ ἐκστρατεία τῶν Τούρκων. Ἔσωσε μὲν σιτίσασα τὴν Κο-
 ρωὴν καὶ Μεθώνην, διέλυσε δὲ πρὸς καιρὸν τὴν πολιορκίαν τῶν Πα-
 τρῶν καὶ ἡχμαλώτευσε τὰ πλοῖα τῆς Οἰάνθης, ἀλλ' οὐδὲν μέγα καὶ
 μόνιμον ἡδυνήθη, καὶ μάλιστα τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἑλληνικοῦ
 στόλου καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς μεσογείου Τριπόλεως, ἅπερ ἦσαν τὰ κυ-
 ριώτατα αὐτῆς ἀντικείμενα. Ἐὰν ὥς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς Τριπόλεως
 ἐδικαιοῦτο ὅπωςδῆποτε, προλαβούσης τῆς ἀτυχίας τοῦ Βευρὰν πασσᾶ
 ἐν τοῖς Βασιλικοῖς· ὥς πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ὅμως στόλον ἐδείχθη ἀνα-
 ξία ὅλως τῆς ἀποστολῆς ἑαυτῆς, καίτοι ὑπερτεροῦσα τῇ δυνάμει κατὰ
 ἀσύγκριτον λόγον, καίτοι ἔχουσα ἐμμέσους ὁδηγοὺς, βοηθοὺς καὶ προσ-
 τάτας. Καὶ ὁμολογητέον, ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς τοιαύτης ἐμμέσου
 βοηθείας ἦτο ἡθικῶς ὁ χείρων πολέμιος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἡ αὐ-
 τὸς ὑλικῶς ὁ κολοσσιαῖος μὲν, ἀλλὰ στερούμενος ζωῆς καὶ ἱκανότητος
 τουρκικὸς στόλος (α).

Ἐπ' ἀνέλθωμεν ἤδη εἰς τὰ συμβάντα ἐν τῇ νήσῳ τῆς Ζακύνθου ὥς ἐκ
 τοῦ πεσόντος κατὰ τὸ Λαγανά ἀλγερινίου πλοίου. Ὅταν ἐφθασαν ἐν τῇ
 θέσει ταύτῃ οἱ στρατιῶται Ἀγγλοι, ἔτυχον θεώμενοι τὴν δυστυχίαν
 τῶν ναυτῶν Τούρκων ἱκανοὶ χωρικοί, καὶ ἐξ αὐτῶν κυνηγοὶ τινες ἔχον-
 τες πυροβόλα. Ὅτε δ' οἱ Τοῦρκοι, τοῦ πλοίου βυθιζομένου, ἐσωρεύθησαν
 ἐν τῇ λέμβῳ, ἵνα ἐξέλθωσιν ἐπὶ τῆς νήσου, ὁ Ἀγγλος σκοπὸς, φωνῶν
 καὶ ἀπαγορεύων, προέτεινε τὸ πυροβόλον κατὰ τούτων. Τότε χωρικός
 τις, κυριευθεὶς ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ, ρίπτει κατὰ τοῦ σωροῦ τῶν Τούρκων·
 ὁ δὲ ἀξωματικὸς Ἀγγλος, δραμῶν εὐθὺς μετὰ σπάθης γυμνῆς, βάλλει
 αὐτὸν καὶ ζητεῖ, ἵνα ἀφαιρέσῃ τὸ ὄπλον, ὅπερ ὁ χωρικός οὐκ ἔδιδε.
 Ἐτερος χωρικός ὑπερησπίσθη αὐτὸν διὰ τοῦ λόγου, καὶ ὁ ἀξωματικὸς
 Ἀγγλος, βάλλων καὶ τὸν δεύτερον τοῦτον διὰ τῆς σπάθης, διατάσσει
 πῦρ καθ' ὅλων. Πυροβολησάντων οὕτω τῶν στρατιωτῶν, ἄλλος μὲν

χωρικός ἀνάπτει τὸ πυροβόλον αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ συν-
τρίβει τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τὴν φέρουσαν τὴν σπάθην· ὅλοι δὲ ἤδη ἀντι-
πυροβολοῦσι κατὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἀντιπυροβολοῦνται. Οἱ στρα-
τιῶται ἐπὶ τέλους ἀναγκαζόμενοι ἀποσύρονται, καὶ ἀποστείλαντες
εὐθὺς εἰς τὴν πόλιν λαμβάνουσι βοήθειαν ἑκατὸν ἔτι ἀνδρῶν καὶ ἑνὸς
πεζινοῦ τηλεβόλου. Ἄμα δ' ἀποσυρθέντων τῶν Ἀγγλων, διελύθησαν οἱ
χωρικοὶ Ζακύνθιοι. Ταῦτα πάντα ἐγίνοντο, ὑπάρχοντες ἐν τῇ Ζακύνθῳ
τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Οἱ ναῦται Τούρκοι ἐξήλθον ἐν τοσούτῳ ἐπὶ τῆς νήσου περὶ τοὺς τεσ-
σάρακοντα, ἀπολεσθέντων εἴκοσι κατὰ τὴν ναυμαχίαν, καὶ οἱ ἡμίσεις
τῶν Ἀγγλων στρατιωτῶν συνώδευσαν τούτους τῇ ἰδίᾳ νυκτὶ εἰς τὸ ὑ-
γειονομεῖον, ὅθεν μετεβίβασαν εὐθὺς εἰς τὸν τουρκικὸν στόλον. Ἀλλ' ὁ
διοικητὴς Ἀνκεῦ, πολλὴν μὲν πνέων ἐκδίκησιν, μὴ ἔχων ὁμως ὥς ἐκ
τοῦ μονομεροῦς γεγονότος αὐτοῦ ἀφορμὴν ἰσχυρὰν ἐνοχοποιήσεως γε-
νικῆς καθ' ὅλων τῶν Ζακυνθίων, ἔπεμψε νυκτὸς πέντε στρατιώτας ὁ-
λίγῳ μακρότερον τῆς θέσεως τοῦ Λαγανᾶ, καὶ διέταξε τούτους, ἵνα
ρίψωσιν ἐκεῖθεν πυροβόλα τινὰ, φωνήσωσι δὲ, ὅτι οἱ χωρικοὶ ἐν γένει
ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν ἔνοπλοι, καὶ ἀποστείλωσιν εἰς τὴν πόλιν δρο-
μεῖς περὶ βοηθείας. Τοιούτῳ μετεβάλλετο τρόπῳ ἡ τυχαία ἔνεκα τῶν
Τούρκων καὶ ἡ μερικὴ ἔνεκα φιλοτιμίας προσωπικῆς μεταξὺ χωρικῶν
τινῶν καὶ στρατιωτῶν τινῶν μικρὰ ὑπόθεσις εἰς γενικὴν καὶ σοδαράν,
εἰς ἐπανάστασιν τοῦ ὅλου τόπου μεμελετημένην κατὰ τῆς προστασί-
ας. Ἄλλως, καὶ ἂν ἔσφαλεν εἰς χωρικός ἔνεκα ζωηροῦ αἰσθήματος, ὡς
πρῶτος πυροβολήσας κατὰ Τούρκων· καὶ ἂν ἔσφαλεν εἰς ἕτερος χωρι-
κός, διότι προφορικῶς ὑπερησπίσθη αὐτὸν ἀφοπλιζόμενον, ἡ τιμωρία
περιωρίζετο εἰς ὀλίγους· ὁ δὲ ἀξιωματικὸς Ἀγγλος ἔμενεν ὑπὸ τὸ βά-
ρος εὐθύνης μεγάλης, ὡς διατάξας τοὺς στρατιώτας καὶ προκαλέσας
οὕτω τὸν ἀμοιβαῖον πυροβολισμόν, οὐδεμιᾶς ὑπαρχούσης προθέσεως.
Ἐζητεῖτο ἄρα ἡ δημιουργία ἐνοχοποιήσεως γενικῆς, ἵνα γεννηθῇ ἡ ἀ-
φαιρὴ μέτρων γενικῶν καὶ παραδειγματισμοῦ τοῦ μᾶλλον σκληροῦ·
ταύτας δ' ὁ Ἀνκεῦ διενόηθη ἐν τῇ εὐρυχώρῳ συνειδήσει αὐτοῦ καὶ ὑπε-
νήρησε, τὴν μὲν πόλιν πληρώσας ταραχῆς κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην,
γνωρισθείσης ἀμέσως τῆς σκευωρίας, τῇ δ' ἐπιούσῃ κηρύξας ἔνοχον ἀ-
ποσασίας τὸ σύνολον τῶν χωρικῶν, καὶ τῆς Κερκύρας ἐπικαλεσθεῖς τὴν
ἀμέσον στρατιωτικὴν δύναμιν.

Ὁ στρατηγὸς Ἀδαμ καταφθάνει ἐπὶ κεφαλῆς ἑνὸς μονοκρότου, ἑνὸς

δρόμωνος, ἐνὸς πάρωνός καὶ ἐνὸς φορταγωγοῦ μετὰ στρατιωτῶν καὶ λοιπῶν, ὥσανεὶ προέκειτο περὶ πολέμου κατὰ ναυτικῆς δυνάμεως ἐξέρχεται δὲ εὐθὺς μετὰ τηλεβόλων ἐν τῇ πλατείᾳ (τῷ μῶλῳ τοῦ κομαρτάρτε), εἰ καὶ μὴ ὑπῆρχον πολέμιοι· διατάσσει τὴν κατὰ κλεισιν τῶν ἐκκλησιῶν, ἵνα προλάβῃ, ὡς φαίνεται, ἐνδεχομένην τινα νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου ἐκ μέρους συνωμοτῶν, μὴ ὑπαρχόντων, καὶ ἀπαγορεύει τὰς κωδωνοκρουσίας, ἵνα μὴ προσκληθῶσι, τυχόν, κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ αἱ σικαὶ τῶν τεθνεώτων. Μετὰ τὰς ἐπιδειξεις αὐτὰς, δύο τοῦ Ἰψίστου ἱερεῖς, τὸν παπᾶ Τάσιν καὶ παπᾶ Καντούνην, ὡς δεηθέντας πρὸ ἡμερῶν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, τῶν ἐπαναστάντων Ἑλλήνων, ἐξώρισε τὸν μὲν εἰς τὸ Δαδὶ τῆς Κεφαλληνίας, τὸν δὲ εἰς τὸ φρούριον τῶν Κυθήρων. Ὡς ἂν μὴ ἤρκει δὲ ἡ ὑπάρχουσα ναυτικὴ καὶ στρατιωτικὴ δύναμις τούτου, καταβάνουσι μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἐκ τῆς Μελίττης ἕτερα δύο μονόκροτα, δύο πάρωνες καὶ ἐν φορτηγὸν στρατιωτῶν. Τότε ὁ στρατηγὸς Ἀδαμ ἐκήρυξεν ὑπὸ τὸν στρατιωτικὸν νόμον οὐχὶ μόνην τὴν Ζάκυνθον, ἀλλὰ καὶ ἀπάσας τὰς Ἰονίους νήσους· διέταξε δὲ ἐπὶ ποινῇ θανάτου, ὅπως καὶ αἱ ἀγοραὶ κλείωνται καὶ οἱ ἄνδρες μὴ ἐξέρχωνται εἰς τὰς ὁδοὺς, ἅμα δύνοντος τοῦ ἡλίου· καὶ τέλος πάντων ἐπέβαλε δι' ἐτέρας διαταγῆς τοῖς μὲν κατοικοῖς τῆς πόλεως ἐντὸς δώδεκα ὥρῶν, τοῖς δὲ τῶν χωρίων ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων, τὴν παράδοσιν ὅλων τῶν ἰδίων ὀπλῶν παντὸς εἶδους. Ἐπὶ τροσούτον δὲ ἐγένετο αὐστηρὰ καὶ ἀπειλητικὴ ἡ περὶ τῶν ὀπλῶν διαταγὴ, ὥς καὶ οἱ πράκτορες διαφόρων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων νησιῶται παρέδωκαν καὶ αὐτὰ τῆς στολῆς αὐτῶν τὰ ξίφη, καὶ πάντες οἱ ἄλλοι προσήνεγκον καὶ αὐτὰ τὰ ἐπιτραπέζια ὀξεία τυγχάνοντα μαχαίρια καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀσελοὺς τῶν μαγειρείων.

Τῇ ἐπομένῃ ἡμέρᾳ κλητῆρες τῆς ἀστυνομίας καλοῦσι κατ' ὄνομα πεντήκοντα ἐπτὰ ἐκ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως, τῶν λεγομένων ἐπιτοπίως ἀρχόντων, ἐπὶ προσχήματι ὅτι περιέμενεν ὁ στρατηγὸς Ἀδαμ ἐν τῇ ὑποκάτῳ τοῦ φρουρίου ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας, ἵνα εἴπῃ πρὸς αὐτοὺς λόγους τινάς. Ἀπελθόντες δὲ οὗτοι, εὗρον ἐκεῖ ἀντὶ τοῦ Ἀδαμ τὸν ἀστυνόμεον Σαρλῆν, καὶ ἀντὶ ἄλλων λόγων ἤκουσαν τὰς λέξεις: « περάστε ε' τὸ κάστρον ». Ἀμα δὲ εἰσελθόντες τὴν πύλην τοῦ φρουρίου, εἶδον τὸν μὲν σκοπὸν κλείσαντα ταύτην, ἑαυτοὺς δὲ εἰς τὴν φυλακὴν ὀδηγηθέντας.

Μετὰ τὴν πράξιν αὐτὴν ἀνεγνώσθη ἐπὶ τοῦ τυμπάνου προκήρυξις

τοῦ στρατηγοῦ Ἀδαμ διαλαμβάνουσα, ὅτι, ἐὰν μὴ δώσωσιν οἱ χωρικοὶ τὰ ὄπλα αὐτῶν ἐν τῇ τεταγμένῃ προθεσμίᾳ, καὶ τὸ ἐλάχιστον συμβῇ κίνημα κατὰ τῆς ἐξερχομένης εἰς τὰ χωρία βασιλικῆς δυνάμεως, οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ πεφυλακισμένοι θανατωθήσονται καὶ ἡ πόλις καταστραφῇ· σεται ἅπασα διὰ τῶν πλοίων. Ἐνεκα τούτου τὰ ἀγγλικά πλοῖα, ἐννέα τὸν ἀριθμὸν, ἐτέθησαν εἰς γραμμὴν προσβολῆς πρὸ τῆς πόλεως, καὶ εἰς τὸ φρούριον εἰσῆγαγον τρόφιμα, ὅσα εἶχον διαθέσιμα. Τότε ἐξωστρακίσθη τῆς Ἑπτανήσου εἰς τῶν ἐξαιρέτων πατριωτῶν, ὁ Διονύσιος Ρώμας, κηρυχθεὶς μάλιστα παρὰ τῆς ἐξουσίας « β.λὰξ καὶ διεφθαρμένος » (α).

Οὐδεμία ἐγένετο δυσκολία διὰ τὴν συλλογὴν τῶν ἱκανῶς πολυτίμων ὀπλων τῆς πόλεως. Οἱ πάντες, πεπληρωμένοι φόβου καὶ τρόμου, ἔδοσαν ταῦτα πρὸς ἀποφυγὴν κακῶν δεινοτέρων. Καὶ ὅμως κατὰ πᾶσαν νύκτα ἐνηργοῦντο αἰφνίδιοι κατ' οἴκους ἔρυναι περὶ αὐτῶν αὐστηρόταται· καὶ, ἐπειδὴ ἔτυχεν ἀνευρεθεὶς ἐντὸς ἀκαθαρσιῶν οἰκίας ἐρριμμένος πρὸ χρόνων παλαιός τις καὶ ἰωμένος σωλὴν πυροβόλου, ὁ ἰδιοκτῆτης οὐ μόνον ἐρρίφθη ἐν σκοτεινῇ φυλακῇ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας διατροφὴν πεντήκοντα στρατιωτῶν, καταλυσάντων ἐκ διαταγῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, ὑπεχρεώθη.

Ἀφ' ἐτέρου ὁ Ἀδαμ, ἀσφαλίσας τὰ νῶτα διὰ τῆς παρατάξεως τῶν πλοίων, καὶ ἐκστρατεύσας εἰς τὰ χωρία ἐπὶ κεφαλῆς χιλίων διακοσίων στρατιωτῶν καὶ τῶν ἀναλόγων τηλεβόλων, ἐπέβαλε τοῖς κατοικοῖς τὴν χορηγίαν ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν τροφῶν διὰ χιλίους ἑξακοσίους στρατιώτας. Ἀπέβλεπεν ἄρα ἡ χορηγία αὕτη πρὸς ὄφελος δημοσίου τινὸς ταμείου; Δυστυχὲς ἦτο τὸ χωρίον, εἰς ὃ μετέδαιнен ὁ Ἀδαμ συλλέγων τὰ ὄπλα. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὑπέβαλε τοῖς χωρικοῖς τὴν ἀγγραεῖαν τριακοσίων φορτηγῶν καὶ τῶν ἀναλόγων ἀνθρώπων δι' εἰκόσιν ἡμέρας πρὸς μεταφορὰν ἐκ τῆς πόλεως τροφῶν καὶ τηλεβόλων εἰς τὸ φρούριον. Ἐξηκοντούτης ἀνὴρ, ἀδύνατος φέρειν βωτίον βαρὺ ἐκ κρεάτων ταριχευτῶν, ἐρρίφθη ἐν τῇ φυλακῇ, ὡς μὴ ὑπακούσας τῇ προσταγῇ τοῦ Ἀγγλου ἀξιοματικοῦ, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκ διαταγῆς τοῦ Ἀδαμ ἀναβιβασθεὶς ἐπὶ ὄνου, περινηχέθη καθ' ὅλην τὴν πόλιν, μαστιγούμενος ὑπὸ ἑξ κλητήρων (τῶν λεγομένων συμπίρων)· καταβιβασθεὶς δὲ τέλος ἀπὸ τοῦ ὄνου ἡμιθανής, ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

Τί δὲ μέγα κατῳρώθησεν ἔργον ὁ Ἀδαμ; Συνέλαβε δεκατίσσaras χωρικοὺς καὶ ἕνα ἱερέα, καθ' οὗ ἐμαρτύρουν ὁ κατὰ τὸ Λαγανᾶ πληρωθεὶς ἀξιοματικὸς καὶ εἰς πρᾶτιότης Ἀγγλος, ὅτι εὐρέθη ἐκεῖ ὀπλοφόρος καὶ

τοὺς ἄλλους προέτρεπε κατὰ τῶν Ἀγγλῶν στρατιωτῶν. Ἐξ αὐτῶν ὁ στρατιωτικὸς νόμος ἔσυρεν εἰς τὴν ἀγχόνην τοὺς πέντε· τοῦ δ' ἱερέως ὁ Ἄδαμ ἐχάρισε τὴν ζωὴν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκτελέσεως, ὡς ὑπηρετήσαντος ἄλλοτε τῷ Μείτλανδ ἐπὶ τῆς κινήσεως δίκης κατὰ τοῦ Ἀντωνίου Μαρτινέγγου. Ἀλλ' ἦσαν ἔνοχοι οἱ ἀπαγχονισθέντες πέντε ; Οὐδὲν ὅλως, διότι οἱ ἔνοχοι προλαβόντες ἐδραπέτευσαν ἐκ τῆς νήσου. Μάλιστα δὲ ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς τῶν πέντε ἀπαγχονισθέντων ἐμαρτύρησεν ἐνόρκως ὁ πρόκριτος Καπνίστης, ὅτι ἐπὶ τῆς ὥρας, καθ' ἣν ἐκτυπήθησαν κατὰ τὸ Λαγανᾶ οἱ στρατιῶται Ἀγγλοὶ, αὐτὸς ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ οἰκίᾳ κατὰ τὴν πόλιν. Καὶ ὅμως τὸ στρατιωτικὸν δικαστήριον, οὐδεμίαν ὑπὲρ τοῦ ἄλλοι δόσαν ἀκρόασιν, οὔτε εἰς τὸν ἐντιμον χαρακτῆρα τοῦ καταθέσαντος τοῦτο ἐμβλέψαν, κατεδίκασε τὸν ἀθῶον καὶ ἐκήρυξε ψευδομάρτυρα τὸν Καπνίστην. Πρὸς τιμωρίαν δὲ τούτου ἔστησαν ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας θρονίον, παρ' αὐτῷ δὲ ἔδεσαν ὄνον καὶ ὑποκάτω ἔθεσαν κόφινον πλήρη ὠν. Ὁ νέος τὴν ἡλικίαν Καπνίστης ὑπερχεοῦτο, ἵνα καθίσῃ ἐπὶ τοῦ θρονίου ἐν διαστήματι δύο ὥρῶν· ἀναβὰς δ' ἔπειτα τὸν ὄνον, περινοστήσῃ τὴν χώραν ὅλην, λιθοβολούμενος διὰ τῶν ὠν. Νέον εἶδος ποινικῆς δικονομίας. Τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν μαθὼν ὁ γέρων Καπνίστης, πατὴρ τοῦ καταδικασθέντος καὶ ἤδη φυλακισθέντος, ἀντιπαρεδέχθη ἱκετεύσας, ἵνα ἐφαρμόσῃ ταύτην καθ' ἑαυτοῦ, λόγῳ ὅτι τοιαύτη ἀτιμωτικὴ ποινὴ αὐτῷ μὲν οὐ βλάπτει, ὁδοηκοντούτῃ πλέον καὶ πλησιάζοντι πρὸς τὸν τάφον, κατὰ δὲ τοῦ υἱοῦ, κομιδῇ νέου καὶ οἰκογενειάρχου, δύναται ἐπενεγκεῖν πᾶν κακόν· ἀλλ' οὐκ εἰσηκούσθη, φυλακισθεὶς ἐξ ἐναντίας, καὶ μόλις μεσολαβήσει τοῦ Κουμούτου συγκατετέθη ὁ Ἄδαμ, ὅπως ὁ μὲν πατὴρ ἀντικαταστήσῃ τὸν υἱὸν ἐπὶ τοῦ θρονίου, ὁ δὲ υἱὸς ἀναπληρώσῃ τὸ λοιπὸν μέρος τῆς καταγνωσθείσης ποινῆς διὰ πολυχρονίου φυλακίσεως.

Ἀλλὰ τίς διηγήσεται πλήρη τὰ τοιαῦτα, ἔργον ὄντα μεγαλογραφίας καὶ οὐχὶ μικρογραφίας, ἐν ᾗ περιοριζόμεθα ἐξ ἀνάγκης ; Τί δὲ εἶπη τις καὶ περὶ τῆς δημύσεως τῆς περιουσίας τῶν τε ἀπαγχονισθέντων καὶ τῶν δραπετευσάντων, ὅπως τιμωρηθῶσιν ἐπὶ τὸ τουρκικώτερον διὰ τῆς πείνης καὶ τῆς γυμνότητος ἀθῶα τέκνα « δι' ἁμαρτίας γονέων ; » Καὶ ἐκίνησαν ἄρα τὸν Μείτλανδ εἰς προκαταληπτικὰ μέτρα τοιαῦτα ὁ φόβος, μὴ ἐπαναστατήσῃ τὰ νησίδια τοῦ Ἰονίου, ὑποκείμενα εἰς πολιτορκίαν δι' ἐνὸς μόνου πολεμικοῦ πλοιαρίου ἑκαστον, καὶ καταβάλῃσιν ἄνευ στόλου τὴν θαλασσοκράτορα Μεγάλην Βρεττανίαν ; Ἠδικοῦμεν ἂν

τὸν νοῦν καὶ τὸν ἐγῶϊσμόν τοῦ Μείτλανδ, εἰ ἀπεδίδομεν αὐτῷ τόσον ἐλαφρὰν καὶ ἰδίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν φρενοκομείων κρίσιν πραγμάτων. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ μικροῦ συμβάντος κατὰ τὸ Λαγανᾶ, ὑπεύθυνοι βεβαίως οὐκ ἦσαν οὔτε ἡ Ζάκυνθος ἁπασα, οὔτε ὅλαι αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου.

ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἄρα τοῦ φόβου ἐκρύπτετο κυριώτερον πάντων ἡ πολιτικὴ ὑπὲρ τῶν Τούρκων συμπάθεια, καὶ ἐξ ἀντιθέτου τὸ μῖσος κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει. Ἀφ' οὗ ἡ Τουρκία ἐθεωρήθη τὸ ἔρμαιον τῶν ἰσχυρῶν ἐν δοθείσῃ περιστάσει, εἶπετο, ὅπως οἱ Ἕλληνες μισηθῶσι καὶ ἐπιβουλευθῶσι διὰ παντός δυνατοῦ τρόπου, ὡς ἡ φυσικὴ καὶ δικαιοματικὴ ὄντες ἀντικατάστασις ταύτης. Μέρος τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῆς ἦσαν καὶ τὰ, περὶ ὧν ὁ λόγος, ὠμότατα μέτρα τοῦ Μείτλανδ καθ' ὅλων τῶν Ἰονίων, ὡς γειτνιαζόντων τῇ Πελοποννήσῳ καὶ τῇ Στερεᾷ καὶ ζωηρῶς συμμεριζομένων τὸ ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν αἶσθημα ὑπὲρ τούτων. Οὕτω δὲ ὑπὸ τὸ πρόσωπον τῆς Ἀγγλίας ἐξεδικεῖτο ὁ Μείτλανδ τὸ τῆς Τουρκίας ὑπὸ τοὺς πεπλασμένους φόβους τῆς ἀγγλικῆς προστασίας ὑπηρετεῖ ὑπὲρ τῶν πραγματικῶν φόβων τῆς τουρκικῆς τυραννίας· ἐν γένει δὲ ὑπὸ τὸ παρὸν συμφέρον τῆς Τουρκίας ἐκάλυπτε τοὺς μέλλοντας σκοποὺς τῆς διπλωματίας. Ἰσχυρὸς ἀπολύτως κατὰ τῶν ἀδυνάτων Ἰονίων, ἐσκέπτετο, ὅ,τι ἤθελε, καὶ ἔπραττεν, ὅπως ἤθελε. Ἐθῆρευσε μάλιστα, ὠθῶν εἰς τὸ ἔπακρον τὰ βίαια μέτρα αὐτοῦ, σκοπὸν καταχθονιώτερον. Ἠλπίζε μὲν ἀφ' ἐνὸς μεγάλην ἐπὶ τῆς τύχης τῶν τότε ἑλληνικῶν πραγμάτων τὴν ἠθικὴν ἐπήρειαν τῶν γινομένων ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ· ἐγνώριζεν ὅμως ἀφ' ἑτέρου τὸ εὐερέθιστον τῶν κατοίκων ταύτης, καὶ διὰ τοῦτο προεκάλει συγχρόνως ἀντίστασιν τινα ἔνοπλον, ἵνα λάβῃ ἀφορμὴν κατακτῆσεως διὰ τῶν ὅπλων καὶ μεταμορφωθῇ κατακτητῆς ἀντὶ προστάτου. Αὐτὴν, εἰ καὶ μὴ ἦτο ἀνάγκη τις, ἐξεφράσθη τὴν ἀλήθειαν, συλλεγέντων τῶν ὅπλων, ἀξιωματικὸς Ἀγγλος, εἰπὼν ἐν τῇ μέθῃ αὐτοῦ: « ὁ στρατηγὸς Μείτλανδ ἠθέληεν εἶσθαι μᾶλλον εὐχάριστος, ἢ ἐναντιοῦντο οἱ ρησιῶται εἰς τὰς « διαταγὰς αὐτοῦ καὶ τὰ κινήματα· πλὴν ἀπέτυχε, καὶ τοῦτο ἐστὶ « τὸ καλλίτερον διὰ τοὺς ρησιώτας ».

Μετὰ τὰς σκηνὰς αὐτὰς μετέβη εἰς τὴν Ζάκυνθον ὁ Μείτλανδ, ἐπιδεικνύμενος μετρίότητος καὶ ἀδημονῶν, ἀλλὰ μέχρι λόγου, κατὰ τῆς μεγάλης αὐστηρότητος καὶ τῆς γενικότητος τῶν μέτρων τοῦ Ἀδαμ. Κατὰ πρῶτον διέταξε τὴν ἐκφυλάκισιν τοῦ Στεφάνου Ἀλεξίου καὶ τοῦ

Βενιζέλου Ρούφου, ὡς προτιθέμενος, ἵνα ἀναθήσῃ αὐτοῖς ἀποστολὴν μυστικὴν, τὴν περὶ ἐξαγορᾶς τῶν δεσποινῶν τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ καὶ Κιοσσὲ Μεχμέτ πασσᾶ χρυσορρόον διαπραγματεύσιν. Κατὰ τὴν ἐπιούσαν ἐξήγαγε τῆς φυλακῆς καὶ ἄλλους ἐκ τῶν πρωτίστων προσώπων τῆς νήσου μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἄλλους, καὶ τελευταῖον ὅλους. Ἐν δὲ συμποσίῳ τινὶ, καλέσας μέρος τῶν φυλακισθέντων, ἀπετάθη πρὸς τὸν Ἄδαμ παρόντα, εἰπὼν τὸ γενόμενον ἄδικον ἐπὶ τῇ φυλακίσει τοιούτων φιλησύχων καὶ πιστῶν εἰς τὴν βρεττανικὴν προστασίαν ἀνθρώπων. Ὁ Ἄδαμ, ἀναμάρτητον θεωρῶν ἑαυτὸν, ἀπέδωκε τὴν εὐθύνην εἰς τὸν Ζέν, διευθυντὴν τῆς ἀστυνόμεας, ὡς περιλαβόντα καὶ τούτους ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν φυλακιστέων, καὶ οὕτως ἐτελείωσεν ἡ ἐμπικτικικωτάτη αὐτῇ κωμωδία.

Ἀλλ', ὅτι ἄφησε κενὸν ὁ στρατηγὸς Ἄδαμ, ἤλθε πληρῶσαι ὁ στρατηγὸς Μείτλανδ. Τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ἀπανθρωπίας, ἣτις ἐπενεργεῖται οὐχὶ μόνον κατὰ ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ γυναικῶν, παιδῶν καὶ γερόντων συγχρόνως, ἡσπάζθη ὁ δεύτερος μεθ' ὅλης τῆς πολιτικῆς ψυχρότητος, ἐν ᾗ ἀπέφυγεν ὁ πρῶτος καὶ μεθ' ὅλην τὴν ἐν περιστάσεσιν ἐκτάκτως στρατιωτικὴν σκληρότητα. Διὰ προκηρύξεως τῶν 5 (17) νοεμβρίου διέταξεν ὁ Μείτλανδ τὴν ἐκ τῆς νήσου καὶ ἐπὶ προθεσμίᾳ δεκαπενθημέρῳ ἀναχώρησιν ὅλων τῶν ἀπὸ 1 ἀπριλίου καταφυγόντων εἰς αὐτὴν πάσης τάξεως καὶ καταστάσεως ξένων· συνεπῶς δὲ προστέτετο, ὅτι δι' ἐξετάσεων, γεννητομένων μετὰ τὸ τέλος τῆς προθεσμίας, ἐκδιωχθήσονται ἀμέσως παρὰ τῆς διοικήσεως ὡς ἀπειθεῖς καὶ ἀποστάται, ὅσοι ἂν μείνωσι καὶ πάλιν ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως τούτου.

Ἡ προκήρυξις αὕτη ἀπέβλεπε θεθαίως τὰς ἐλληνικὰς μόνον οἰκαγενεαῖας, τὰς προσφυγούσας ἔνεκα τοῦ πολέμου εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Ἀλλ', ἂν αἱ πρότεραι πράξεις τοῦ Ἀδαμ κατὰ τῶν Ζακυνθίων ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν φόβων προσπεποιημένων, ἡ νεωτέρα ὅμως τοῦ Μείτλανδ ἀνεκάλυπτε καθαρὰν κακίαν, καὶ ἀναπλήρου τὸ ἔργον τῆς πλέον ἀσπλάγχχνου καταστροφῆς, ἣν ἐπεδίωκον μὲν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πάσης τάξεως, γένους, ἡλικίας καὶ τόπου, οὐκ ἡδύναντο ὅμως πλήρη, οἱ βάρβαροι. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς εἴπομεν, ἡ προκήρυξις τῶν 5 νοεμβρίου ὑπῆρχε γενικὴ, οὐδεμίαν ἐξαίρεσιν φέρουσα, οἱ πρόξενοι τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἠρώτησαν ἐγγράφως τὸν Μείτλανδ, ἐὰν περιελάμβανεν ἐν τῇ αὐτῇ κατηγορίᾳ καὶ τοὺς ὑπαγομένους εἰς τὰς ἐθνικότητας, ἃς ἀντιπροσώπευον οὗτοι. Ἦδη πρὸς πάντας μὲν τὰς

ἄλλους ἐδόθη ἀπόκρισις ἀρνητικὴ, πρὸς μόνον δὲ τὸν πρόξενον τῆς Ῥωσίας καταφατικῇ· καὶ, ἐν ᾧ Τούρκοι, Ἀρμένιοι καὶ Ἰσραηλῖται τουρκικῆς ὑπηκοότητος ἐγίνοντο δεκτοί, ὠρίσθησαν ὡς ἀπαράδεκτοι οὐ μόνον αἱ ἐκ τῶν κινηθεισῶν εἰς τὰ ὄπλα ἐπαρχιῶν ἑλληνικαὶ οἰκογενεῖαι, ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι τῶν μὴ κινηθεισῶν, ὡς τῆς Σμύρνης, Κύπρου καὶ καθεξῆς· προσέτι δὲ, ὡς συμπλήρωσις τοῦ κανόνος, καὶ οἱ Ῥωσικὴν ἀπολαύοντες ἐθνικότητα Ἕλληνες ὠρίσθησαν ἐπίσης ἀπαράδεκτοι, ἐκτὸς ἂν ἐδέχοντο τὴν ἰονικὴν οἱ τοιοῦτοι, ἅμα ἐκθαίνοντες ἐπὶ τῆς γῆς τῶν νήσων. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην κατηγορίαν ὑπήγοντο καὶ αὐτοὶ οἱ τῷ γένει καὶ τῇ πατρίδι Ῥῶσσοι· τοιούτῳ δὲ, ὡς οἱ ἱερεῖς, ἡγούμενοι καὶ ἀρχιμανδρίται τῆς ἐν τῷ Ἀθῶ Ῥωστικῆς μονῆς, καταφυγόντες, μεθ' ὧν ἔφερον ἱερῶν σκευῶν, ἀπεβλήθησαν.

Κηρυχθέντος παρὰ τοῦ Μείτλανδ τοῦ διωγμοῦ τούτου κατὰ τῶν Χριστιανῶν τῆς ἀνταρτικῆς ἐκκλησίας, ἀμνηχανία καὶ κλαυθμὸς, ἀπελπισία καὶ κοπετὸς κατέλαβε τοσοῦτον πλῆθος γυναικῶν, παίδων καὶ γερόντων, τῶν πολλῶν μάλιστα ἀσθενούντων ἕνεκα τῶν κακοπαθειῶν καὶ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ κλίματος, τῶν πλείστων δὲ ἀπορρύντων τῶν πρὸς τὸ ζῆν καὶ γυμνητεούντων. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ὅτι εὐποροῦσαι πρὶν αἱ πλείους τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, ἐγκατέλειψαν τὰ πάντα ἐν τῇ γενεθλίᾳ γῇ, ὅπως σωθῶσι τῆς αἰχμαλωσίας, τῶν μεταποτίσεων καὶ παντὸς ἄλλου ἐπικειμένου κινδύνου, προετίμησαν δὲ πᾶσαν στέρησιν ἀγαθῶν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν γυμνότητα, ἢ ἀποφύγωσι τὰς ἀτιμώσεις, τὴν βιαίαν ἀλλαξοθησκείαν, τὴν ἀγρίαν ἐν γένει κατὰδυναστείαν τῶν βαρβάρων. Ὅσαι τῶν οἰκογενειῶν ἔφερον ἔτι λείψανα χρηματικῆς, ἢ τινος πολυτίμου λίθου, ἢ μέρος ἀργυρῶν σκευῶν καὶ χρυσῶν κοσμημάτων, ἐξηγόραζον, αἱ δίδουσαι μικρὰ μὲν, τὴν ἐπὶ τινα καιρὸν, μεγάλα δὲ, τὴν διαρκῆ διαμονὴν ἑαυτῶν, διὰ τῆς δεσποίνης τοῦ ἀφιλοκέρδους « *сиротъ Зенъ, вдовы той страны* ». Δι' ὁμοίαν ἀφιλοκέρδειαν ἄλλου εἶδους συνεχώρησε καὶ ὁ Μείτλανδ τὴν διαμονὴν τεσσάρων οἰκογενειῶν τοῦ Κανακάρου, Παπαγγελαιοπούλου καὶ λοιπῶν, μεσιτεία τοῦ Στεφάνου Ἀλεξίου. Τί δὲ πλέον συνέβη περὶ τῶν ἄλλων; Ἐν ᾧ εἰσῆλθον ἐν τοῖς πλοιαρίοις, ἵνα ἀποβῶσιν αἱ μὲν εἰς τὴν Πελοπόννησον, αἱ δὲ εἰς τὸ Μεσολόγγιον, αἰφνης ὁ Μείτλανδ, ἀποπλεύσας εἰς Κεφαλληνίαν καὶ λοιπὰς νήσους, ὅπως ἀφοπλίσῃ καὶ ταύτας, ἐκώλυσε τὴν ἀναχώρησιν παντὸς πλοιαρίου. Ἐντεῦθεν τὸ δυστυχὲς αὐτὸ πλῆθος τῶν οἰκογενειῶν ὑποχρεωθὲν ἔμενεν ὑπαίθριον ἐν τοῖς ἀσκεπέσι πλοιαρίοις

καθ' ὅλον τὸν νοέμβριον μῆνα, ταλαιπωρούμενον ἀπαραμυθίῳ, βρε-
χόμενον πολλάκις ἡμερονυκτί, τρέμον καὶ σένον ὑπὸ τοῦ ψύχους. Πολ-
λοὶ ἀσθενήσαντες καὶ ἔγκυσι γυναῖκες ἐκτρώσασαι ἀπέθανον· ἐκ τοῦ
μέρους δὲ τοῦ ὑγειονομείου ἀπέστρεφον τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν οἱ κά-
τοιχοι, ἵνα μὴ τήκωνται ἐπὶ τῇ θέᾳ διωγμοῦ καὶ δυστυχίας τοιαύτης.

Μετὰ πολλὰ διετάξεν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἡ διοίκησις τὴν ἀναχώ-
ρησιν τῶν πλοιαρίων, συγχρόνως ὀρίσασα, ὅτι, εἰ μὴ ἀναχωρήσωσι ταῦ-
τα αὐθημερόν, θέλουσι μένειν ἔτι ἐπὶ πολλὰς ἐν τῷ λιμένι ἡμέρας, ἐφ'
ὅσον κρίνῃ αὕτη εὐλογον τὸ τοιοῦτον. Ἀλλὰ τίς ἦτο ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν
ἡ διαταγὴ ἐξεδόθη; Σκληρῶς χειμερινή, καὶ ἔνεκα τῆς μεγάλης διε-
γερθείσης τρικυμίας ἀδύνατος καθίστατο ἡ ἐκπλευσις οὐ μόνον τῶν
μικρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγάλων πλοίων. Καὶ ὅμως ἐξέπλευσαν αἱ οἰ-
κογένειαι ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀπελπισίας· ἔξω δὲ τοῦ ἐπινείου τῆς Κυλλή-
νης, ναυαγήσαντος ἑνὸς πλοιαρίου, ἐπνίγησαν δεκαοκτὼ γυναῖκες, εἰ-
κοσιτρία παιδία καὶ ἑννέα ἄνδρες. Τοῦ ἰδίου δὲ διωγμοῦ ἐφαρμοσθέντος
καὶ ἐν τῇ Ἰθάκῃ, ἀλγερίνιος δρόμων συνέλαβε τὰς διαχθείσας ἐκεῖθεν
οἰκογενεῖας ἐπὶ ἰονικοῦ πλοιαρίου· ἡ δὲ μεϊτλανδικὴ διοίκησις, καὶ τοι
εἰδοποιηθεῖσα περὶ τοῦ συμβεβηκότος τούτου, οὐδεμίαν ἔκαμεν ἀπαί-
τησιν, οὔτε ποσῶς ἐμνήσθη τῆς τιμῆς τῆς ἀγγλικῆς σημαίας, ὡς προ-
στατευούσης τὴν ἰονικὴν.

Ὅποσιν διεκρίθη εὐρύχωρος ἡ χριστιανικὴ συνείδησις τοῦ Μεϊτλανδ
κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην! Ὅτε συνελαμβάνετο πλοῖον τι προστατευο-
μένης σημαίας ἐξ ἐκείνων, ἅτινα συνεχῶς εἰσήρχοντο καὶ ἐξήρχοντο
ἐκ τῶν λιμένων τῶν πολιορκουμένων τουρκικῶν φρουρίων, ὁ καλὸς οὗ-
τος ἄνθρωπος ἀπέστελλεν εὐθὺς πλοῖα πολεμικά, ὅπως ὑβρίσωσι τὴν
τόλμην καὶ ἀπειλήσωσι τὴν καταστροφὴν τῶν ἐλληνικῶν· ὅτε δὲ Ἀλγε-
ρίνοι βάρβαροι ἤρπαζον ἀπὸ πλοίου προστατευομένης σημαίας γυναῖ-
κας καὶ τέκνα Ἑλλήνων, κατέπνιγεν ἐν ἑαυτῷ καὶ αὐτὸ τῆς κοινῆς
φιλάνθρωπίας τὸ καθήκον, καὶ αὐτὸ τῆς ἐθνικῆς καὶ στρατιωτικῆς τι-
μῆς τὸ αἶσθημα. Οὕτω δὲ, ἐὰν οἱ Τοῦρκοι ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν
Σμύρῃ ἔρριπτον τοὺς ἀσθενεῖς Χριστιανοὺς τῶν νοσοκομείων εἰς τὰς
ὁδοὺς, ὁ λόρδος Μεϊτλανδ ἀντιφιλοτιμούμενος ἔρριπτεν εἰς τὴν θάλασ-
σαν μὲν καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, εἰς χεῖρας δὲ τῶν Ἀλγερίνων πει-
ρατῶν καὶ νέας καὶ νέους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

(Συνέχεια τῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος (α).

ΑΘΗΝΑΙ.

Ὁ Ὄμερ Βρυῶνης οὐδόλως ὠφελεῖτο μένων ἐν τῇ Ἀττικῇ, καὶ ἂν ἐπετύγχανε τοῦ σχεδίου κατὰ τῆς Σαλαμῖνος, ἢ ἐνίκα, ὅτε ἐπετέθη κατὰ τοῦ Κερατοπύργου, ὡς προείπομεν. Ἐστερεῖτο θαλασσίας συνδρομῆς, καὶ ἐπὶ διμηνίαν ἀγωνιζόμενος εἶδεν ἄκαρπον πᾶν περὶ ὑποταγῆς τῆς Ἀττικῆς πολιτικὸν μέτρον. Οἱ Ἄλβανοί, φροτθέντες λαφύρων, ἤρξαντο τῆς λειποταξίας· ὁ δὲ ἐπικείμενος χειμὼν ἠπέλπει τὸν πανταχόθεν ἀποκλεισμόν τούτου ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ τὴν στέρησιν τῶν ἀναγκαίων. Ἀλλὰ πρὸ πάντων δύο μεγάλα γεγονότα ἀπῆλπισαν αὐτὸν ἐντελῶς, ἡ ἐν τοῖς Βασιλικαῖς καταστροφῇ τοῦ Βεϋρὰν πασσᾶ, φθίνοντος τοῦ αὐγούστου, καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως, φθίνοντος τοῦ Σεπτεμβρίου. Ἡ πρώτη ἀδύνατον καὶ ἡ δευτέρα ἄσκοπον πλέον ἐδείκνυε τὴν εἰσβολὴν κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως μετέβαλε πραγματικῶς τὴν κατάστασιν τοῦ πολέμου καὶ τοῦ τόπου· καὶ ἐπειδὴ, καθὼς οἱ Ἕλληνες περὶ τῶν Τούρκων πολλάκις, οὕτω καὶ οἱ Τούρκοι ὥσεπιτοπλεῖστον ἔκρινον ἄλλως περὶ τῶν Ἑλλήνων· ὁ Ὄμερ Βρυῶνης, ὑπονοῶν ἤδη ἔτοιμον καθ' αὐτοῦ τὸν ἐλληνικὸν στρατὸν τῆς Τριπόλεως, ἀπεσύρθη ταχὺς τῇ 28 Σεπτεμβρίου εἰς τὴν Βοιωτίαν, καὶ ἐν ταῖς Ἀθήναις ἄφησεν ὡς ὀπισθοφυλακὴν, μᾶλλον δὲ ὡς παρηγορίαν προσωρινὴν τῶν Τούρκων τῆς Ἀκροπόλεως, τὸν δελήμπασην αὐτοῦ μετὰ τριακοσίων (β). Ἀποσυρθέντος δὲ αἰφνης καὶ τούτου μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἀπελείφθησαν καὶ πάλιν οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι μετὰ τινων μισθωτῶν Ἀλβανῶν ἡ μόνη φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῆς πόλεως. Τὸ γινόμενον τοῦτο προανέκρουσε τὴν προσεχῇ πτῶσιν καὶ τοῦ φρουρίου αὐτοῦ.

Πολιορκία Δευτέρα.

Δικαίως οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς τὸ προπύργιον μεθ' ὅλης τῆς Στερεᾶς ὄντες ὑπὲρ τῆς Πελοποννήσου, ἤλπιζον ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ βοήθειαν παρ' αὐτῆς ἰσχυρὰν, πεσούσης τῆς Τριπόλεως. Ἀπηγγέλλοτο ἡ ἄμεσος ἐπανά-

ληψις τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως· ἔλειπεν ὁμως ἡ πρώτη καὶ πολλὰ λαχόντων γενομένη πρόθυμος συρροὴ ἐνόπλων, ἔλειπεν ἡ καλὴ ὁπωσδήποτε κατάστασις τοῦ τόπου· καὶ διὰ τοῦτο ἐπεβλήθη ἡ ἀνάγκη ἀποστολῆς πρεσβείας πρὸς τε τὸν Ἰψηλάντην καὶ τοὺς Πελοποννησίους, ἐξαιτησμένης στρατιωτικὴν βοήθειαν ἄμεσον. Ἀπαιμιούμενοι τοῦ τύπου τῶν λόγων τῶν προγόνων αὐτῶν οἱ νέοι Ἀθηναῖοι, καὶ τὰ παρόντα θεωροῦντες διὰ μόνου τοῦ πατριωτικοῦ ὁμματός, ἔκρινον λογικῶς ἐπὶ τῇ αἰτήσει, ἣν ἀπηύθυναν τῇ 1 ὁκτωβρίου (α)· πολλῶ ὁμως ἀπείχε τῆς πραγματικότητος ὕλη ἡ θεωρία τούτων. Τῆς πρεσβείας παρουσιασθείσης, διαταγαὶ μόνον πρὸς ἐπαρχίας τινὰς ὁμόρους τῇ Ἀττικῇ ἐγένοντο περὶ στρατολογίας ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν, διότι ἡ Πελοπόννησος, ἀντὶ τοῦ προτέρου βάρους τῶν Τούρκων τῆς Τριπόλεως, περιεσπᾶτο πολυειδῶς καὶ ἐν οὐδεμίᾳ καταστάσει ὑπῆρχεν ἀρμοδιὰ πρὸς ἀποστολὴν ἀμέσου βοηθείας.

Διὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι μόνον ἀνέλαβον τὸν ἀγῶνα τῆς νέας πολιορκίας, καὶ εἰς τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς ἐπανῆλθον κατὰ πρῶτον, ὅπως ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ἐνόπλων τῆς ἐπαρχίας καὶ προχωρήσωσιν οὕτω κατὰ τῆς Ἀκροπόλεως. Συγχρόνως ἐξῆλθον ἐκ τῶν νήσων καὶ γυναῖκες πολλαί, ἵνα παρηγορήσωσι τὴν ἀπερίγραπτον διστυχίαν ἑαυτῶν διὰ τινος συλλογῆς ἐλαίων καὶ μετὰ τοῦ πλεόν προφανοῦς κινδύνου. Ἰδὼν ὁ ἡγούμενος τοῦ Βρανᾶ Γαβριὴλ Ἀναστασίου διὰ πολλοῦ παρεσκύαζε ζήλου τοὺς διεσκαρπισμένους χωρικοὺς, συσσωματοποιῶν αὐτούς. Καὶ τῇ μὲν 3 νοεμβρίου ἐπιπεσόντες αἴφνης οἱ Τούρκοι κατὰ τῶν συλλεγόντων ἐν τῷ ἐλαίῳ τοῦ Μαραθῶνος, συνέλαβον ὀκτὼ γυναῖκας καὶ τρεῖς ἄνδρας, ἐξ ὧν τὰς πρώτας ἡχμαλώτευσαν καὶ τοὺς δευτέρους ἀπέκτειναν· τῇ δὲ 4 συμπλακέντες μετὰ διακοσίων πεντήκοντα ἐν τῷ Χιλιανδρίῳ (Χαλάνδρι), χωρίῳ ἀπέχοντι τῆς πόλεως πρὸς ἀνατολὰς ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, ἐνικήθησαν μετὰ ἐπίμονον ἀντίστασιν καὶ μέχρι τῶν πυλῶν τῆς πόλεως κατεδιώχθησαν, θανατωθέντες εἰκοσιεννέα καὶ τρεῖς αἰχμαλωτευθέντες. Ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἐπῆσε τότε εἰς· καὶ αἰχμάλωτος ὁ Ἀθανάσιος Λέκκας ἐξέπνευσεν ὑπὸ τὰς σκληροτέρας βασάνους. Ἦν δὲ οὗτος τριακονταετὴς περίπου, ἀνὴρ εὐτολμος καὶ πολλὴν ὑπὲρσχούμενος τὴν ὠφέλειαν ἐν τῷ παρόντι πολέμῳ.

Μέγα οἱ Τούρκοι εἶχον συμφέρον, ὅπως διατηρῶσι τὸν μετὰ τῶν Ἀθηναίων πόλεμον μακρὰν τῆς πόλεως καὶ προκαταλαμβάνωσι πᾶσαν ἰσχυρὰν συσσωμάτωσιν, διαλύοντες τὰς ἐδῶ καὶ ἐκεῖ γινόμενας μικρὰς

συγκεντρώσεις· ἀλλὰ μετὰ τὸ πάθημα τοῦ Χιλιανδροῦ ἠναγκάσθησαν, ἵνα ἀναβιβάσωσι καὶ πάλιν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἕσας ἐπὶ τοῦ Ὁμέρ Βρυῶνου κατεβίβασαν εἰς τὴν πόλιν οἰκογενείας· καὶ, ἀνεπαρκεῖς ὄντες πρὸς τὴν διατήρησιν τοῦ μακροῦ περιτειχίσματος ταύτης, περιωρίσθησαν ἐκ νέου ἐντὸς τῆς μικρᾶς καὶ καλῶς προμηθευθείσης ἐκ τροφῶν Ἀκροπόλεως, πρὶν ἢ θιασθῶσι. Ἐπειδὴ δὲ συνεκοινωνοῦν τὴν ἡμέραν μετὰ τῆς πόλεως, ἀνοίγοντες τῇ πρωΐᾳ τὴν πύλην τοῦ φρουρίου καὶ κλείοντες αὐτὴν πρὸ τῆς ἑσπέρας, οἱ Ἕλληνες δυνατὴν ἤλπισαν τὴν αἰφνιδίαν κατάληψιν τούτου, ἐὰν λάθωσι τοὺς ἐχθροὺς κατὰ τὴν νυκτερινὴν εἰσόδον ἑαυτῶν ἐν τῇ πόλει, παραφυλάξωσι δ' ἑαυτοὺς ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν ἀφανεῖς καὶ εἰσρομήσωσι διὰ τῆς πύλης, ἅμα ἀνοιχθείσης κατὰ τὸ σῶνηθες. Ὑπὸ τοιοῦτον σχέδιον, λίαν μὲν κινδυνῶδες ὡς ἐκ τῆς συγκεντρώσεως τοῦ πυρὸς τῶν πολεμίων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀδύνατον ὡς ἐκ τοῦ αἰφνιδίου καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐπιγινομένης ἀνωμαλίας, συσσωματωθέντες ὑπὲρ τῶν χιλίους, ἐχώρησαν νυκτὸς πρὸς τὴν πόλιν καὶ ἡσύχως διὰ μιᾶς τῶν πυλῶν εἰσῆλθον ἅπαντες, ταχθέντες, ὅπου ἔδει. Τῶν κυνῶν ὁμῶς αἱ παρὰ τὸ σῶνηθες ὕλα καὶ τὰ διὰ φανῶν σημεῖα τοῦ γαλλικοῦ προξενείου ὑπόπτους τοὺς Τούρκους ἔκαμον, τῇ δὲ πρωΐᾳ τῆς ἐπιούσης ἡ πύλη τοῦ φρουρίου κεκλεισμένη ἔμενε. Ὅπως δ' ἂν ἔχη, ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης τῆς πρώτης δεκάδος τοῦ νοεμβρίου ἤρξατο ἡ δευτέρα πολιορκία, εἰς ἣν ἐπανῆλθον καὶ Σαλαμίνοι περὶ τοὺς διακοσίους, καὶ Αἰγινῆται ὀλίγοι ὑπὸ τὸν Γεώργιον Τσελεπὴν καὶ ἄλλοι.

Ἐπ' ὀλίγον ὠφελήθησαν οἱ Τούρκοι ἐκ τῶν παθημάτων τῆς πρώτης πολιορκίας. Διαλυθείσης ἐκείνης, τροφὰς μὲν ἱκανὰς εἰσεκόμισαν, ἀλλὰ τὰς δεξαμενὰς, καὶ ἐξ αὐτῶν δύο μόνας οὐσας ἐν καλῇ καταστάσει, ἄφησαν καὶ πάλιν ἀπληρώτους ὕδατος. Καιρὸν ἱκανὸν εἶχον, ὡς διαμείναντος ἐν Ἀθήναις τοῦ Ὁμέρ πασσᾶ ὑπὲρ τοὺς δύο μῆνας· πλὴν ὑπελόγισαν, ὡς φαίνεται, ἐπαρκοῦν, ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ, τὸ πότιμον ἐν τῷ Σερεπεντσὲ φρέαρ, καὶ πρὸ πάντων ἀδύνατον τὴν ἐπανάληψιν τῆς πολιορκίας.

Διοργανωθέντες οἱ Ἀθηναῖοι προσέθεντο παρὰ τοῖς πρώτοις ὅπλαρχηγοῖς τῶν Δημήτριον Λέκκαν, Νικόλαον Ἀργύρην, Ἀλύπιον Καλογεράν καὶ πρώτιστον τούτων τὸν Παναγιώτην Κτενᾶν, ὡς ἀρχηγούς τῶν ἐνόπλων τῆς πόλεως· διὰ τὴν τακτικὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων ὠνόμασαν ἐπὶ μὲν τῶν προσόδων τὸν ἡγούμενον Γαβριὴλ Ἀναστασίου, ἐπὶ δὲ τῶν πολεμευοδίων τὸν Χατσοῦ Γεωργιαντᾶν Σκουζέν καὶ ἐπὶ τῶν

τροφῶν τὸν Χατοῇ Σπυρίδωνα Γκιγκάκην· συνάμα δὲ ἐσχημάτισαν συμβούλιόν τι δωδεκαμελές, καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων ἔταξαν τὸν Σπυρίδωνα Πατοῦσαν καὶ Προκόπιον Βενιζέλον. Τὸ δὲ τιμιώτερον καὶ ἐπαινετώτερον πάντων ἦν ἡ προθυμία, δι' ἧς, καίτοι παθόντες τοσαῦτα δεινὰ, συνεισέφερον πάσῃ δυνάμει πρὸς εὐδωσιν τῆς πολιορκίας.

Ἡ ἔφοδος τῆς 13 νοεμβρίου.

Μετὰ τῆς προθυμίας αὐτῆς ἡνοῦτο καὶ ἡ εὐγενεστέρα πασῶν θέλησις πρὸς πάντα κίνδυνον, πρὸς πᾶν τόλμημα. Τιμᾷ τοὺς Ἀθηναίους ἡ ἔφοδος κατὰ τοῦ Σερπεντσέ, διότι οἱ Τούρκοι οὔτε παραλελυμένοι ἔτι, οὔτε ἡμιθανεῖς ἐκ τῆς πείνης καὶ δίψης ἦσαν. Τὸ μέρος τοῦτο, ὁ Σερπεντσές, περιλαμβάνον τρία φρέατα, ἐξ ὧν τὸ ἐν μόνον πότιμον ἔφερεν ὕδωρ, ὑπερησπίζετο ὑπὸ τῶν προμαχόνων τῆς Ἀκροπόλεως ὡς ὑψηλοτέρων, καὶ ἐφρουρεῖτο παρὰ τῶν Τουρκαλβανῶν μετὰ προτοχῆς ἰδίας. Οὐδέποτε ὑπελόγιζον οἱ Τούρκοι ὡς δυνατὴν τὴν ἐξ ἐφόδου κυρίευσιν καὶ κατοχὴν τούτου, ὡς φύσει καὶ θέσει δυσκαθέκτου. Καὶ ὅμως ἡ τύχη αὐτῶν ἐξήρτητο ἀπὸ μόνου τοῦ Σερπεντσέ, διότι στερούμενοι τούτου, ἐξήντλουν τάχιστα τὸ ὀλίγον τῶν δύο δεξαμενῶν ὕδωρ, καὶ οὔτε εἶχον ἐλπίδας μᾶλλον ἢ ἥττον βεβαίας ἐκ τῶν βροχερῶν ὑδάτων, ὅτε ὁ οὐρανὸς τῆς Ἀττικῆς οὐχὶ μόνον κατὰ τὸ ἔαρ συντηθέστερον, ἀλλὰ πολλάκις καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα αὐτὸν σπανίως βρέχει.

Τὴν περίσασιν ἐκτιμῶντες ταύτην οἱ Ἀθηναῖοι, ἀπεφάσισαν ἔφοδον, καὶ πρὸ μιᾶς ὥρας τῆς αὐγῆς τῆς 13 νοεμβρίου ἔσκησαν τὰς κλίμακας ἐπὶ τοῦ περιτειχίσματος πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς πρώτης πύλης, ἐφ' ἧς ἡγείρετο καὶ προμαχὼν ἐκ πέντε τηλεβόλων. Ἀμέσως τὸ πῦρ τῶν ἐχθρῶν ἤρξατο σφοδρὸν, καὶ τεσσαράκοντα ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἔμειναν ἐκτὸς μάχης φονευθέντες καὶ πληγωθέντες. Ἀλλ' ἡ φιλοτιμία ὑπερσχύει, τὸ τεῖχος εἰσπηδεῖται, φονεύεται τὸ ἐν τρίτον τῶν Ἀλβανῶν φρουρῶν, καὶ οἱ λοιποὶ περὶ τοὺς τριάκοντα φεύγουσι κρυπτόμενοι ἐν τοῖς ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν σπηλαίοις καὶ βράχοις. Οἱ Ἕλληνες, κύριοι ἤδη τῆς πρώτης πύλης, τοῦ ἔσω Τεκὲ καὶ τοῦ πρὸς τὴν δευτέραν πύλην καφφενείου, εὐρίσκουσιν ἀποτεταμιευμένα καὶ τρόφιμα καὶ ἄλλα εἶδη πολέμου. Ἐπὶ τῆς εὐτυχοῦς αὐτῆς ἐφόδου ἡρίστειυσεν ὁ Γεώργιος Γκλώτσης, ἀρχηγὸς τῶν Σαλαμινίων. Βαρέως τετραυματισμένος οὗτος, ἠρώτησεν ἐκπνέων « *Ἐμπήκαμεν* ; » καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ παρέδωκεν

ἀκούσας « Εἴμαστε μέσα » (α). Ἐωρτάσθη οὕτω παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἢ τότε κατὰ τὴν 13 νοεμβρίου ἐπέτειος ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου διὰ χαρᾶς λαμπρότερας, καὶ μετὰ πόθου πλείστου ἐπεκαλέσθησαν ἅπαντες τὰς πρὸς τὸν Ὑψιστον ἱκεσίας τοῦ ἑορταζομένου μεγάλου ἱεράρχου, ὅπως ἐξαλειφθῶσιν οἱ βάρβαροι ταχέως καὶ ἀπὸ τοῦ ὅλου ἱεροῦ ἐδάφους τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀκροπόλεως.

Αὐθημερὸν οἱ Ἀθηναῖοι διορύξαντες τὸ δεύτερον τεῖχος τὸ πρὸς τὴν δευτέραν πύλην, εἰσέδυσαν εἰς τὸ ἐντὸς χτίριον λεγόμενον Μεχτέπ, καὶ οὕτω κατέλαβον καὶ τὴν δευτέραν πύλην καὶ τοὺς ἔξω τῶν Προπυλαίων δύο φραγμοὺς, οὓς ἐστέγαταν προχείρως, ἵνα προφυλάττωνται ἀπὸ τοῦ πυροβολισμοῦ τῶν ἄνωθεν πολεμίων. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ οἱ μὲν Τούρκοι ἀνέσυραν ἐπιτηδεΐως τοὺς ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν κρυβέντας Ἀλβανοὺς ἀνὰ ἓνα, ἐντὸς κιβωτίου κατακλινόμενον· οἱ δὲ Ἕλληνες ἔρριψαν ἐντὸς τῶν φρεάτων τοῦ Σερπεντσὲ τὰ πτώματα τῶν φονευθέντων Τούρκων, ἵνα μὴ χρησιμεύσωσι πλέον τὰ ὕδατα τούτων τοῖς ἐν τῇ Ἀκροπόλει, καὶ ἂν παρ' αὐτῶν ἀνακτηθῶσι.

Ἐπιθανολογεῖτο περίπτωσις τοιαύτη ὡς ἐκ τῶν μεγάλων προσπαθειῶν, ἃς οἱ Τούρκοι κατέβαλλον πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ μέρους τούτου. Δι' ὁμοίας βεβαίως ἀντηγωνίζοντο ἐπιμονῆς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὴν διακατοχὴν αὐτοῦ, εἰ καὶ ὑπῆρχον ἐκτεθειμένοι, ἐν μέρει δὲ ἡσφαλίζοντο μόνον ὑπὸ τὸν θολοσκεπῇ Τεκέν. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ μὲν Τούρκοι ἀδιακόπως ἐθομβοδόλιζον ἄνωθεν κατ' αὐτοῦ ἐπὶ σκοπῷ καταστροφῆς, οἱ δὲ Ἕλληνες πάντοτε ὑπεστήριζον τοῦτον ἔσθθεν ἐπ' ἐλπίδι συντηρήσεως. Ἐπάνω τοῦ λόφου τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐτέθη τότε ἐν τηλεβόλῳ τῶν δώδεκα λιτρῶν πρὸς ἀντιπερισπασμὸν, ἀλλὰ μικρὸν ἐβοήθει.

Ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ πολλάκις οἱ Ἕλληνες προέτρεπον τοὺς Τούρκους, ὅπως σώσωσι τὴν ζωὴν καὶ τιμὴν ἑαυτῶν παραδίδοντες τὸ φρούριον, πρὶν ἢ σκληρυνθῶσι τὰ πράγματα ἔτι μᾶλλον, καὶ ἀνέφικτος καταστῇ πᾶσα ὑπὲρ αὐτῶν συγκατάθεσις· ἀλλ' οὐδέποτε εἰσηκούοντο. Οἱ Τούρκοι ἐνεκαρτέρουν, διότι καὶ τροφίμα ἱκανὰ εἶχον, καὶ πάντοτε ἡλιπίζον ἵλεων μὲν τὸν οὐρανὸν κατὰ τῆς ἐξακολουθούσης ἀνομβρίας, ἀναπτόφευκτον δὲ τὴν νέαν ἐξωτερικὴν βοήθειαν. Ἀλλ' οἱ γινόμενοι μεταξὺ τῶν ἔξω καὶ ἔσω τῆς Ἀκροπόλεως διάλογοι ἦσαν περιέργοι καὶ πολλάκις ἄστεϊοι. Ἡρώτησάν ποτε τοὺς Ἀθηναίους οἱ Τούρκοι : « *Brē* « *ῥαγιαδες, τί θέλετε καὶ μᾶς πολεμεῖτε ; — Θέλομεν τὴν ἐλευθε-*
« *ρίαν μας, καὶ πολεμοῦμεν γιὰ τὴν πατρίδα μας. — 'Αλλὰ δὲν*

« εἴμαστε καὶ μεῖς σὰν τ' ἐσᾶς ; δὲν γεννηθήκαμε εἰς ἐτοῦτον τὸν
 « τόπον, καὶ δὲν ζήσαμε μαζή ; — Ναί ! ἀλλ' εἶστε Τοῦρκοι, ἔχετε
 « ἄλλην πλῆτι καὶ μᾶς ἐτυραννοῦσατε. — Καλά ! καὶ γιὰτὶ δὲν γε-
 « νόσαστε καὶ σεῖς Τοῦρκοι, γὰρ γὰ' ῥά'μαστε ὅλοι ἐνὰ πρῶμα, καὶ
 « γὰρ μὴ λεγύσατε σεῖς ῥαγιάδες καὶ ἐμεῖς ἀφεντάδες ; »

Ἡ στρατιωτικὴ ἀρχηγία τῆς Ἀττικῆς, ὡς μὴ ἐχρύσης ὀπλαρχηγὸν
 γενικὸν, καθ' ἃ προεῖπομεν, ἐγένετο τὸ μῆλον τῆς προσωπικῆς προτι-
 μήσεως μεταξὺ πολλῶν. Ἡ ἀρχηγία αὕτη ἐκρίνετο λίαν ἐπιζηλος, οὐ
 μόνον ἠθικῶς, δι' ἣν ἔχαιρον εὐκλειαν παλαιὰν αἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ καὶ
 στρατιωτικῶς, διότι οἱ Ἀθηναῖοι, πρωτίστην ἤδη τὴν ἀνάγκην ἔχοντες
 ὀπλαρχηγοῦ ἀξίου, ὑπὸ τῶν χιλιῶν καὶ διτχιλιῶν ὀ-
 πλοφόρων τοῦ τόπου, καὶ διακοσίων ἄλλων στρατιωτῶν τὴν τακτι-
 κὴν μισθοδοσίαν καὶ ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα εἰς ἓνα ἀρχηγὸν ἐξοδα. Τού-
 τοις ἅπασι προσετίθεντο καὶ ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς ἐπαρχίας, διότι
 ἡδύνατο ἐπηρεάζειν ἀπολύτως τὴν γείτονα Μεγαρικὴν ὡς καὶ τὸ φρου-
 ριον τῆς Ἀκροπόλεως, διότι οὐ μόνον ἐνίσχυεν ἐτι μᾶλλον τὸν ὀπλαρ-
 χηγὸν τῆς ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀρμοδιώτερον ἦτο ὀρμητήριον κατὰ
 τῆς παρακειμένης μεγάλης νήσου τῆς Εὐβοίας ἐν πάσῃ περιστάσει·
 ὥστε ὁ χαίρων τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἀττικῆς ἡδύνατο ἔχειν πράγματι
 καὶ τὴν τῆς Μεγαρικῆς καὶ Εὐβοίας, ἥτοι δύναμιν τετραμισχιλίων καὶ
 πεντακισχιλίων, καὶ προσέτι ἐλπίδας οὐχὶ μικρὰς περὶ τῆς κυριεύσεως
 τῶν φρουρίων τῆς Χαλκίδος. Οἱ Ἀθηναῖοι, οὗτ' ἔχοντες ἴδιον ὀπλαρχη-
 γὸν ὑπολήψεως καὶ βαρύτητος κοινῆς, οὗτ' ἀνεχόμενοι τὸν Μελέτην ἢ
 τινα ἄλλον ἐκ τῶν χωρικῶν, ἐζήτουν τοιοῦτον ἐξωθεν. Μετὰ τὸν Με-
 λέτην λοιπὸν διαδεχθέντα παρὰ τοῦ Λιβερίου, καὶ μετὰ τὸν Λιβέριον
 οὐδετερωθέντα ὅλως μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιτορκίας, πρῶτος ὁ Ὀ-
 δυσσεὺς Ἀνδρότσου ἐπειράθη ἐπὶ τοῦ προκειμένου δι' ἑαυτὸν· ἀλλ' ἀ-
 πύτυχε, δι' οὗς εἶχον λόγους ἰδίους οἱ Ἀθηναῖοι, οὗτ' ἐπεμελήθη πλέον,
 διότι ἀντιπεριεσπᾶτο ὅλως ὑπὸ τῶν πολέμιων, καὶ μᾶλλον ἐπεθύμει
 καραδοκῶν τὴν ἀρχηγίαν τῆς Εὐβοίας, προτιμοτέραν αὐτῷ φαινομένην.
 Μετ' αὐτὸν ἐπεδίωξαν τὴν, περὶ ἧς ὁ λόγος, ἀρχηγίαν ὅτε Κυριακού-
 λης καὶ Ἠλίας Μαυρομιχάλοι, δι' ἴδιον αὐτοῦ λογαριασμόν ἕκαστος,
 στρατοπεδεύοντες ἐν τοῖς μεγάλαις στενοῖς τῆς Μεγαρικῆς. Ἰδίαν τότε
 οἱ Μαυρομιχάλοι ἐκέκτηντο ἰσχὺν καὶ γενικὴν ὁ νέος Ἠλίας ὑπόληψιν,
 ὡς εἰς τῶν διαφερόντων ἡρώων τῆς ἐποχῆς. Ἐτοιμοὶ διὰ τοῦτο ἦσαν
 ὑπὲρ αὐτοῦ αἱ ψῆφοι τῶν ἐν Σαλαμῖνι καὶ Ἀργίνῃ Ἀθηναίων, ὅτε ἐπα-

ρουσιάσθη τρίτος ὁ ἐν τῷ Κερατοπύργῳ στρατοπεδεύόμενος Νικήτας Σταματελόπουλος, καίτοι μικρὰν ἢ οὐδεμίαν ἔχων ἀποτελεσματικὴν ἐλπίδα. Ἰσχυρὸς πράγματι ἐθεωρεῖτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ ὠρισμένα ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ διάθεσιν ἔχων ὄπλα μιᾶς ἐπαρχίας τοιούτων δὲ ἐστερεῖτο ὁ Νικήτας, διότι τῶν ὄπλων τῆς Μεγαλοπόλεως, εἰς ἣν ἀνῆκεν, ἡγοῦντο κυρίως ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Δικαῖος, ὡς ἰσχυρώτεροι συγχρόνως δ' ὑπέκειτο ἤδη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κυριακούλου Μαυρομιχαλοῦ, ὡς ἀρχηγοῦ τῆς φρουρούτης τὰ Ὀνεια ὄρη πελοποννησιακῆς δυνάμεως. Καὶ ὅμως ἐπέτυχεν ὑπὲρ πάντας διὰ τῆς ἰκανότητος τοῦ γραμματέως αὐτοῦ Γεωργίου Ἀθανασιάδου (α). Δι' αὐτοῦ ἐπέισθησαν πρῶτος ὁ ἀρχιερεὺς Ἀθηνῶν Διονύσιος, Πελοποννήσιος ὢν, καὶ διὰ τοῦ ἀρχιερέως τούτου, μεγάλην ἔχοντος ἐπιρροὴν διὰ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, ἅπαντες οἱ Ἀθηναῖοι. Ὡς πρόσωπον μεμονωμένον καὶ ἀπονήρευτον, οὐδεμίαν ὁ Νικήτας ἔδιδεν ὑπόνοιαν ἢ βάρους οἰκογενείας πολυκλάδου, ἢ καταχρήσεως τῆς ἀρχηγίας πρὸς κατάθλιψιν τῶν κατόικων. Ὅποσοι τῶνόντι καὶ διὰ λόγου καὶ δι' ὑπογραφῆς καὶ δι' ὅρκου ὑπεσχέθησαν τὰ ἀγαθὰ ἐνὸς τόπου, πρὶν ἢ λάθωσιν εἰς χεῖρας τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ, ὅλα δὲ ἔπραξαν ἔπειτα τὰ κακὰ, ψεύσαντες ἑαυτοὺς καὶ ἐπιπορήσαντες !

Γενομένης παρὰ τῶν δημογερόντων ἐγγράφου τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Νικήτα, ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου, ἤρξαντο συρρεῖν ἐκ τε τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς Αἰγίνης οἱ ἑνοπλοι τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ κατὰ τὸν Κερατόπυργον στρατόπεδον. Μόνῃ ἐπεκράτει ἡ ἐπιθυμία ὅλων, ὅπως κινήθῳσι καὶ σώσωσι τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῶν βαρβάρων. Ἀλλ' ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχαλῆς, ἰδίᾳ δυσηρεστήμενος ἐκ τῆς ἀποτυχίας, εἰς ἣν περιῆλθεν ἀπροσδοκῆτως, ἀπεποιήθη τὴν περὶ ἀδείας ἐπὶ τοῦ προκειμένου αἵτησιν τοῦ Νικήτα ἐπὶ διαφόροις προφάσεσι. Ὁ Νικήτας καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀττικῆς ἀνῆνέχθησαν ἄνευ ἀναβολῆς πρὸς τε τὸν Ἰψηλάντην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην. Ὁ Ἰψηλάντης ἐδείχθη πρόθυμος, ὡς ἐλεύθερος παντὸς δευτερεύοντος σκοποῦ· ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως, ὡς θεῖος τοῦ Νικήτα, ἤθελεν αὐτὸν ἐν τῇ Πελοποννήτῳ, ἐν ᾧ ἂν ἑτέρου ἐπεθύμει τὸν Ἠλίαν Μαυρομιχαλὴν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου. Οὐδεμίαν διὰ τοῦτο ἀπάντησιν ἐγγράφον ἔδωσαν πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Νικήτα, ὁ μὲν Κολοκοτρώνης ἀπὸ σκοποῦ, ὁ δὲ Ἰψηλάντης, ἵνα μὴ δυσαρρεσῇ τὸν τε Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς παραπονουμένους Μαυρομιχαλῆς, προφορικῶς προφασισθέντες καὶ οὗτοι τὰ κατεπεύγοντα πράγματα.

τῶν τότε περιστάσεων. Ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας καὶ κατὰ προτροπὴν ἐπίμονον τῶν Ἀθηναίων μετέβη εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Νικήτας, ὅπως ἐνεργήσῃ αὐτοπροσώπως καὶ πείσῃ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν ἐκστρατείας· ἀλλὰ καὶ τότε παρενεβλήθη ἄλλο πρότζκμμα ἰσχυρὸν ἢ ἐπαπειλουμένη σίτισις τῶν φρουρίων τῆς Ναυπλίας παρὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, καθ' ᾧ ἔγραφον πρὸς τοὺς Πελοποννησίους αἱ ναυτικάι νῆσοι, ζητοῦσαι ταχεῖαν τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Πετσῶν διὰ δυνάμεως γηϊνης. Οὕτω ἐπεβλήθη τῷ Νικήτᾳ ἡ ἀρχηγία τῆς ὑπὲρ τῶν Πετσῶν ἐκστρατείας, ὡς μᾶλλον κατεπείγουσα (α).

Μετ' οὐ πολὺ δὲ προσεκάλεσαν οἱ Ἀθηναῖοι ἀρχηγὸν τὸν Ἡλίαν Μαυρομιχάλην. Ὁ Ἡλίας ἔλθων μετὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Κυριακούλου, ὑπεδέχθη διὰ μεγάλης καὶ κοινῆς εὐχαριστίας. Ὁμοίαν καὶ οὗτος αἰσθανόμενος τὴν συγκίνησιν τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἔλεγε : « *Κανχωμαι γὰρ ἡμῖαι ἐπὶ ζωῆς μου στρατιώτης ἀπ.λοῦς εἰς τὰς Ἀθήνας* ». Ἐλεγεν ἄλλως, ὅποιον μὲν ἔχει καθήκον πᾶς Ἕλλην ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς γῆς τῶν Ἀθηνῶν, ὅποσῳ δὲ αὐτὸς θεωρεῖ κατωτέραν τὴν ἀρχηγίαν ἀπέναντι τοῦ καθήκοντος τούτου.

Τῇ 3 δεκεμβρίου ἐδοκίμασαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἵνα παρεισδύσωσιν εἰς τὰ ἔνδον τῆς Ἀκροπόλεως διὰ τινος ἀνακαλυφθείσης πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῶν Προπυλαίων ὑπογείου ὁπῆς· ἡστόχησαν ὅμως, ἐπισωρευσάντων τῶν Τούρκων κατὰ τὸ ἐνδότερον αὐτῆς καὶ γῆν καὶ λίθους. Ἐντεῦθεν, προκειμένης ἀδυνάτου τῆς εἰσπηδήσεως τοῦ τείχους ὡς ὑψηλοῦ, παρεδέχθη ὡς δυνατὴ ἡ ἀπ' εὐθείας ὀρμητικὴ εἰσχώρησις διὰ τῆς πύλης, ἅμα ὡς κατορθωθῇ ἡ ἀποτεφρώσις ταύτης. Ἦν δὲ ξυλῖνη καὶ σιδῆρῳ κεκαλυμμένη ἔξωθεν. Ἐφιλοτιμεῖτο ὁ Ἡλίας, ἵνα πράξῃ ἐν ταῖς Ἀθήναις ἀνδραγάθημά τι, προθύμους πραγματικῶς ἔχων καὶ τοὺς Ἀθηναίους. Τῇ ὥρᾳ τρίτῃ πρὸ τῆς αὐγῆς τῆς 5 δεκεμβρίου ἐτέθη τὸ πῦρ, τῶν Τούρκων πυροβολούντων, καὶ κατωρθώθη ἡ καθύς μέρους τῆς πύλης· ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ τολμηρὰ ἐπιχείρησις, δι' ἣν ἐθανατώθησαν εἰκοσιπέντε ἐκ τῶν Ἑλλήνων, ἐματαιώθη, ὡς σωρευσάντων ἐπίσης τῶν ἐχθρῶν πολλὴν ὀπισθεν τῆς πύλης ὕλην. Ἐκ τῆς περιστάσεως δὲ ταύτης ὀδηγηθέντες οἱ Τούρκοι, ἐφώτιζον ἔξωθεν τὴν Ἀκρόπολιν, ῥητίνην καίοντες κατὰ πᾶσαν νύκτα, ὅπως ἀπελπίσωσι τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ πάσης ὑπὸ τὸ σκότος ἐπιχειρήσεως πρὸς νυκτερινὴν ἐφροδὸν· ἐνθαῤῥυνθέντες δὲ μάλιστα, ὥρμησαν τῇ 16 δεκεμβρίου, ἵνα ἐκδιώξωσι τοὺς κατέχοντας τὰς δύο πύλας Ἑλλήνας· ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν, δύο φονεύσαντες μόνους.

Ἀπὸ τῆς ὥρας αὐτῆς ἔπαυσαν αἱ ἔφοδοι τῶν μὲν καὶ αἱ ἐξορμήσεις τῶν δέ· ἀμφοτέρωθεν δὲ τὰ μέρη περιωρίσθησαν, οἱ μὲν Τούρκοι τειχίσαντες τὴν τρίτην πύλην πλείονος ἀσφαλείας ἕνεκεν, οἱ δὲ Ἕλληνες κατέχοντες τὴν δευτέραν καὶ πρώτην πλείονος στενοχωρίας τούτων ἕνεκεν. Ἀλλ' οἱ μὲν Τούρκοι, ὑπὸ διάφορα καὶ μεγάλα ὑποκείμενοι δυστυχήματα, μόνην ἠλπίζον σωτηρίαν διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς βοήθειας τοῦ σουλτάνου· οἱ δ' Ἀθηναῖοι, θεωροῦντες ἑαυτοὺς κυρίους μετ' οὐ πολὺ καὶ τῆς ὅλης Ἀκροπόλεως, ἐπανάγαγον ἀπὸ τοῦδε τὰς οἰκογενείας αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν, μεγάλης οὔσης τῆς εὐφορίας τοῦ ἐλαιῶνος κατ' ἐκείνο τὸ ἔτος. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἰανουαρίου, ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Καρύστου.

Βοιωτία.

Ἀπὸ τοῦ ἰουλίου μεσοῦντος ἐστερήθη ὁ Κισσὲ Μεχμέτ πασσᾶς τοῦ Ἑλλήνος ὀπλαρχηγοῦ Χρήστου Παλάσκα, μεταταξαμένου πρὸς τὸν Ὀδυσσεά. Κατὰ πολλοὺς ἡ περίστασις αὕτη ἐτάραξε τοῦτον λόγους, δι' οὓς ὁ Παλάσκας εὔρεν ἐξ ἐναντίας παρὰ τῷ Ὀδυσσεὶ καὶ φιλίαν καὶ περιποίησιν, εἰ καὶ παρά τινων κατηγορεῖτο ὡς ὑποπτος ἐπὶ σχεδίῳ ἀποκρύφῳ κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Ὀδυσσέως καὶ κατὰ τῆς πατρίδος. Ὁ Ἱψηλάντης τότε ἐκτιμῶν τὴν χρησιμότητα τοῦ ἀνδρὸς οὐ μόνον κατὰ τὸ παρελθόν, ὡς αἰτίου γενομένου παρὰ τοῖς Τούρκοις πολλῶν καλῶν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μέλλον, ὡς φρονίμου καὶ γενναίου πολεμιστοῦ, ἐνεψύχωσεν αὐτὸν ὑποσχεθεὶς τὴν προστασίαν, ἣν ἐπεκαλέσθη ἐκεῖνος (α).

Πολλάκις, ἀλλὰ μάτην, ἐπειράθη ὁ Μεχμέτ πασσᾶς τὴν διάλυσιν τῶν περὶ τὴν Κάζαν ἑλληνικῶν σωμάτων, συγκειμένων ἐκ Λακῶνων ὀλίγων καὶ τῶν κατοίκων τῆς Μεγαρικῆς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἡλίας Μαυρομιχάλου. Ἄλλοτε ζημιῶν καὶ ἄλλοτε ζημιούμενος, εἰς οὐδὲν ἤλθε πρὶν ἀποτέλεσμα.

Ὅτε δ' εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ὁ τουρκικὸς στόλος, διεδόθη ἡ διὰ τῶν Θεσπιῶν καὶ τῆς Ἀμφίσσης μέλλουσα μεταβάσις τοῦ Μεχμέτ πασσᾶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Πιθανῆς δ' ἐκληφθείσης φήμης τοιαύτης, ὁ Ὀδυσσεὺς κατέλαβε τὸ στενὸν τοῦ Ζεμενοῦ, τὸ ἄγον διὰ τῆς Ἀνεμωρείας καὶ τῶν Δελφῶν εἰς τὸν Κριτσαῖον κόλπον· ὁ δ' Ἱψηλάντης ἀπέστειλε τὸν ὑπασπιστὴν αὐτοῦ Ὀρφανόν, ὅπως στρατολογήσῃ τοὺς διεσκορπισμένους Θηβαίους καὶ ἐνισχύσῃ τὰς Θεσπιάς. Ὁ Π-

λίας Μαυρομιχάλης ἐστρατοπέδευσε τότε κατὰ τὸ Κριεκουκι. Καὶ οὐδὲν μὲν ἐγένετο κίνημα σοβαρὸν τοῦ Μεχμέτ πασσᾶ, οἱ περὶ αὐτὸν ὁμῶς προτέβαλον ἀκολούθως τὸ Κριεκουκι, ὅπου πεισματωδῶς εἰσῆλθον καὶ βιασθέντες ἐξῆλθον· διωκόμενοι δὲ ἐν τῷ πεδίῳ παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐνθουσιασθέντων καὶ ἐκτεθέντων, οἱ ἱππεῖς αὐτῶν στρέψαντες ἀντικατεδίωξαν τούτους, μόλις διασωθέντας μετὰ ἀγῶνα πολὺν ἐπὶ ἐνὸς ὑψώματος. Ἀνηρέθησαν τότε Τοῦρκοι μὲν περὶ τοὺς τεσσαράκοντα, Ἕλληνες δὲ δεκαεπτὰ, ἐπανελθόντες οἱ πρῶτοι εἰς τὰς Θήβας καὶ οἱ δευτέροι εἰς τὴν Κάζαν.

Ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης ὠχυρωμένην ἔσχε τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Μελετίου, καὶ διωρισμένον ἐκεῖ τὸν Καρίγιαννην, ἓνα τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ, μετὰ ἐξήκοντα ὄλων στρατιωτῶν. Κατὰ τῆς θέσεως αὐτῆς κινηθέντες μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας οἱ ὑπὸ τὸν Μεχμέτ πασσᾶν, ἐπολιορκήσαν τὸν Καρίγιαννην· ὁ δὲ Μαυρομιχάλης δραμῶν διῆλθε διὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὴν πολιορκίαν διέλυσε θανατώσας ἱκανοὺς, ἐν ᾧ αὐτὸς ἀπώλεσε δύο μόνους καὶ πληγωθέντας ἔλαβε πέντε μόνους.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀναδρομῆσας Ὁμέρ Βρυώνης ἐκινήθη, τῇ 3 ὀκτωβρίου, κατὰ τῆς Ἰσοῦ, κωμοπόλεως παρὰ τῇ Κάζα μεγάλῃς, καὶ μετὰ μικρὸν ἀκροβολισμὸν εἰσελθὼν, μέρος αὐτῆς ἐπυρπόλησε. Ἐκείθεν διηυθύνθη μετὰ ἕξ ὥρας κατὰ τοῦ Ἁγίου Μελετίου, φέρων καὶ τηλεβόλα μικρά, καὶ νικήσας ἀπετέφρωσε τὴν μονήν. Οὕτε ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης ὑπῆρχε τότε κατὰ τὰς θέσεις ἐκεῖνας, οὔτε ἡ φρουροῦσα τὴν μονὴν ἑλληνικὴ δύναμις ἱκανὴ ὁπωσδήποτε ἦτο ἕνεκα τῆς γενομένης λειποταξίας τῶν στρατιωτῶν διὰ τὴν Τρίπολιν. Μετὰ τὰ συμβάντα δὲ τῆς Ἰσοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Μελετίου οἱ κάτοικοι τῆς Μεγαρικῆς ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀδυνάτων μελῶν.

Τὰς περιστάσεις αὐτὰς δεξιᾶς ὁ Μεχμέτ πασσᾶς εἶδε πρὸς νέαν περὶ ὑποταγῆς ἀπόπειραν, ἀφ' οὗ ἀπέτυχε πύσης προτέρας (α). Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετεχειρίσθη τὸν πρῶτον δερβεναγᾶν τῆς Μεγαρικῆς Μουσταφᾶν, τὸν καδδῆν τῶν Θηβῶν Μαχμουτ ἐφφένδην καὶ τοὺς παρ' αὐτῷ Στενωχωρίτας, οὓς ἠχμαλώτισεν ἐν τῇ Λεβαδείᾳ. Καὶ οἱ μὲν τελευταῖοι ἀπελύθησαν ἐπιφορτισθέντες, ἵνα πείσωσι τοὺς συμπολίτας καὶ συγχώρους αὐτῶν πρὸς τὴν παραδοχὴν τῆς ὑποταγῆς· ὁ δὲ Μουσταφᾶ ἀγᾶς καὶ Μαχμουτ ἐφφένδης ἔγραψαν προτρέποντες, ὑπισχνόμενοι καὶ ἀπειλοῦντες (β). Ἀλλὰ ματαῖα ἀπέβη καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη, καὶ λίαν πτωχὸς τῷ πνεύματι ὁ Μεχμέτ πασσᾶς ἐδείχθη, ἐλπί-

σας μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βεϋρὰν πασσᾶ, τὴν πτώσιν τῆς Τριπόλεως καὶ τὴν ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς ἀναδρόμῃσιν τοῦ Ὁμέρ πασσᾶ, ὅ,τι ἀκατόρθωτον εἶδε πρότερον, καὶ νικητὴς ὦν.

Τούτων γινομένων, ὁ Ὀδυσσεὺς καταλαβὼν ἰσχυρῶς τὴν πολεμικὴν τάτην θέσιν τοῦ Τιλφουσίου ὄρους, διεχώρισε τὸν ἐν Θήβαις τουρκικὸν στρατὸν ἀπὸ πάσης κατ' εὐθείαν συγκοινωνίας μετὰ τῆς Λαμίας. Ἐντεῦθεν ὁ Μεχμέτ πασσᾶς καὶ ὁ Ὁμέρ πασσᾶς εὐρέθησαν ἐν καταστάσει ἀπελπιστικῇ, καὶ ἐν ὥρᾳ χειμῶνος μάλιστα, οὐ μόνον πολεμικῶς, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικῶς, ὥς στερούμενοι τροφῶν καὶ πολεμεφιδίων διὰ τὸ μέλλον. Παρὰ τὴν περίστασιν δὲ αὐτὴν βλέποντες τὴν μὲν ἐπὶ τῆς Βοιωτίας κατοχὴν ἀδύνατον καὶ ἄσχετον πλέον, τὸν δὲ στρατὸν ἐλαττωθέντα ἐπαισθητῶς ἐπὶ ἑξ περιπόου μῆνας ἔνεκα τοῦ πολέμου, τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν λειποταξιῶν, ἔξωθεν δὲ οὐδεμίαν ἐλπιστέαν βοήθειαν προσεχῇ, ἀπεφάσισαν ἐξ ἀνάγκης, ἵνα ὀπισθοχωρήσωσι, φθίνοντας τοῦ ὀκτωβρίου, εἰς τὴν Λαμίαν. Δύο δὲ μόνων ὑπαρχουσῶν τῶν ὁδῶν τῆς ὀπισθοχωρήσεως, τῆς μὲν κατ' εὐθείαν διὰ τῆς Λεβαδείας, τῆς δὲ πλαγίως διὰ τῆς Ἀταλάντης, ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπεμελήθη συγχρόνως, ἵνα καταληφθῶσι τὰ Σκρουπονέρια τῆς δευτέρας διὰ τετρακοσίων Ἀταλαντίων, καὶ σύνθημα ἔδωκε, δύο μὲν πυρτοὺς ἀναφθισομένους κατὰ τὴν ῥάχιν τοῦ μοναστηρίου Κοκκίνου, εἰς οἱ ἐχθροὶ διευσυνθῶσι διὰ τῆς Λεβαδείας, ἓνα δὲ, εἰς διὰ τῆς Ἀταλάντης. Οἱ Ἀταλάντιοι ὅμως, ὀλίγους βλέποντες ἑαυτοὺς ἐν πάσῃ περιστάσει, ἐγκατέλειψαν τὴν θέσιν ἑαυτῶν· οἱ δὲ ἐχθροὶ, φρονίμως ἰδόντες προτιμητέαν τὴν διὰ τῆς Ἀταλάντης ὁδὸν, διήλασαν πολλῇ σπουδῇ ταύτην, καὶ τινες τῶν κατοίκων ἠχμαλώτευσαν, αἰφνης καταληφθέντας, τῶν λοιπῶν ὅλων καταφυγόντων ἐπὶ τῆς ὁλως ἀνύδρου καὶ ἀοίκου νήσου Ἀταλάντης (κοινῶς Ταλαντονησίου), κειμένης ἐντὸς τοῦ Ὀπουντείου κόλπου. Ὁ Γούρας κατεῖχε τότε τὴν Γραβιάν. Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς ἔδραμεν ἐκ τῆς Πέτρας διὰ τὴν Λοκρίδα· ἀλλ' ἡ πλημμύρα τοῦ βοιωτικοῦ πεδίου ἠνάγκασεν αὐτὸν, ὅπως ἐπανακάμψῃ εἰς Θήβας, ὅπου εὔρε πολλοὺς τραυματίας καὶ ἀσθενούντας Τούρκους. Μόνοι τυχερῶς εὐρεθέντες κατὰ τὸ Παλιουροχώρι εἰς ἀξιωματικὸς Ζῶης Τσάμης καὶ ἑτεροὶς τις Δαλαρῆς Λοκρὸς ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Γεωργίου Διοβουνιώτῃ, ἐκτύπησαν τοὺς ὀπισθίους τῶν πολεμίων, ἐφόνευσαν εἰκοσιοκτὼ καὶ διέσωσαν μητέρα τινὰ αἰχμάλωτον μετὰ δύο τέκνων. Οἱ ἐχθροὶ, καύσαντες τὴν Ἀταλάντην ἐκτὸς τοῦ ἐπισκοπικοῦ, διότι κατέλυσαν ἐν αὐτῇ οἱ πασσάδες, ἀνέβησαν εἰς τὴν Λαμίαν

Οὕτως ἐματαιώθη τῷ 1821 ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶ καὶ Ὁμέρ πασσᾶ, ἀμφοτέρων ἀπελθόντων ἐκ τῆς Λαμίας εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ὅπισθεν αὐτῶν ἄφησαν μεγάλης καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως ἵχνη ἀπὸ τῶν Θερμοπυλῶν μέχρι τῶν Ἀθηνῶν. Μόνον κατόρθωμα ἀξιοσημεῖωτον ἔπραξαν τὴν νίκην κατὰ τοῦ Διάκου καὶ τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ τοῦ ἥρωος· εὐτυχεῖς δὲ ὑπῆρξαν διασωθέντες ἐπὶ τέλους, ἐν ᾧ αἱ δύο ἑτεραι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπιδρομαὶ τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ καὶ Βεϋρὰν πασσᾶ κατηφανίσθησαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ πεδινοὶ Βοιωτοὶ καὶ Λοκροί, οἱ μὲν ἐκ τῶν ὁρέων καταβαίνοντες, οἱ δὲ ἐκ τῶν νήσων ἐπανερχόμενοι, πλεῖστοι κατεκλίνοντο ἐπὶ ἐρειπίων ἄσχειοι, ἄλλοι ἀνεσκεύαζον τὰς καλύβας αὐτῶν, καὶ ὅλοι κατεγίνοντο, ὅπως διὰ φιλοπονίας ἐκτάκτου παράξωσιν ἐκ τῆς γῆς λιτά τινα συντηρήσεως μέσα (α).

Εὐβοία.

Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Εὐβοέων (β), μεταβᾶσα εἰς Ἀθήνας, ἐπαναληφθείσης τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως, εὔρε τὸν Ἡλίαν Μαυρομιχάλην, προσκεκλημένον ἀρχηγὸν παρὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐπέτυχε πείσασα αὐτὸν, ἵνα προτιμήσῃ τὴν ἀρχηγίαν τῆς κατὰ τῆς Καρύστου ἐνεργουμένης ἐκστρατείας. Νοῦς γενικώτερος καὶ νέος εὐρυτέρου πολεμικοῦ σταδίου, ὁ Ἡλίας προθύμως ἐδέχθη πρόσκλησιν τοιαύτην, ζητήσας δὲ ἔλαβε τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἐπὶ μισθῷ στρατολογεῖν ἤρξατο. Τούτων δὲ γινομένων, ὁ ἐπίσκοπος, ὑπερμεσουντος τοῦ δεκεμβρίου, ἐστρατοπέδευεν ἐν τῷ Ἀλιβερίῳ, ὅπου καὶ ἄλλοι συνήχθησαν ἐνοπλοὶ, καὶ ἐξ ἐπτακοσίων συνέστη τὸ ὑπ' αὐτὸν σῶμα, καταλαβὼν τὸν ἐν τῇ παραλίᾳ πύργον· ὁ δὲ Βάσος καὶ Κριεζώτης, ἀδελφοποιηθέντες κατὰ τὰς τότε συνηθείας, κατετρόπωσαν ἡνωμένοι τοὺς ἐν Ξηροχωρίῳ καὶ Καστροβαλᾷ πολεμίους.

Τοῦ Ἡλία Μαυρομιχάλου ἡ ἐκλογὴ ὑπισχνεῖτο καὶ διοίκησιν τοῦ στρατοῦ κατάλληλον καὶ ἀντίμαχον τοῦ Ὁμέρ βεγῆ ἄξιον. Τόσω δὲ μᾶλλον προηγέλλετο ἐπιτυχὴς ἡ νέα ἐκστρατεία, ὅσῳ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου, ἀπηλλαγμένης τέως τῆς Βοιωτίας παρὰ τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶ, ἕτοιμος ἦτο, ὅπως βοηθήσῃ μετὰ ἐξακοσίων. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης τὰ πράγματα τοῦ τόπου αὐτοῦ ἐφάνησαν σφελούμενα, ἐν μὲν, διότι ὁ Βάσος ἐκηρύχθη ἀρχηγὸς τῆς Καρυστίας, ἐν ᾧ συγχρόνως προσεκλήθη τοιοῦτος ὁ Ἡλίας· ἐν δὲ, διότι ὁ Ὀδυσσεὺς, ὡς ἀγνοῶν τὴν

τοιαύτην πρόσκλησιν καὶ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Εὐβοίας θηρεύων, ἔγραψε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Νεόφυτον περὶ τῆς κινήσεως, ἣν προέθετο ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἑξακοσίων. Τρικέφαλος ἄρα ἐπαρουσιάζετο ἡ προκειμένη ἐκστρατεία, διότι ἡ Εὐβοία, ὡς οὔτε πρότερον ἔχουσα μίαν ὀπλαρχηγίαν ἀνεγνωρισμένην, οὔτε ἀμέσως ἀναδείξασα τότε ἐσωτερικὸν ἀρχηγὸν ἓνα καὶ συγχωνεύοντα τὸ πνεῦμα ὅλων τῶν ὀπλοφόρων αὐτῆς, ἐθεωρεῖτο καὶ διὰ τὴν ἑξοχὸν θέσιν καὶ διὰ τὴν ἰσχὺν τῶν φρουρίων καὶ διὰ τὸν φυσικὸν πλοῦτον τῆς χώρας ὡς τὸ ἔρμαιον τῆς προσωπικῆς ἀξιώσεως τούτου καὶ ἐκείνου. Ἐπομένως ὁ ἄγων αὐτῆς διπλοῦν ἀπ' ἀρχῆς χαρακτῆρα ἔφερε, τὸν μὲν κοινόν, τὸν δὲ προσωπικόν· διὰ δὲ τοῦτο εἶδομεν πρὸ ὀλίγου μὲν τὸν Βερούσην διαφιλονεικοῦντα ἐνόπλιως τὴν ἀρχηγίαν, νῦν δὲ κηρυσσόμενον ὑπὸ μικτῶν ὀπλοφόρων ἀρχηγὸν τῆς Καρυστίας τὸν Βάσον, τὸν δὲ Ὀδυσσεά προτιθέμενον τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σκοποῦ, ὃν ἔτρεφε. Ἐξ αὐτῶν βεβαίως τῶν λόγων ὁρμώμενος, ὁ ἐπίσκοπος Νεόφυτος ἐπεχείρησεν, ἵνα ἀναστείλῃ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ὀδυσσεως, ἀπαντήσας αὐτῷ, ὡς ἐπαρκῆ μὲν οὔσαν τὴν ἐκ χιλίων ἤδη καὶ πεντακοσίων ὀπλοφόρων γενομένην παρασκευὴν κατὰ τῆς Καρύστου, ἀνεπαρκεῖς δ' ἐσομένας τὰς τροφὰς καὶ δι' ἑτέρους ἑξακοσίους.

Μετὰ τοῦ Ἡλίου Μαυρομιχάλου, ὡς νέου λίαν φιλοτίμου καὶ ῥιψοκινδύνου, συνεξεστράτευσεν πάντοτε, οἰκογενειακῇ ἀποφάσει, ἔσω καὶ ἔξω τῆς Πελοποννήσου ὁ θεὸς αὐτοῦ Κυριακούλης, ὡς ἡλικίας ὠρίμου ἀνὴρ, στρατολόγος λίαν εὐδόκιμος καὶ εὐκόλως ἐπιβάλλων ἑαυτὸν τοῖς στρατιώταις. Μετ' αὐτοῦ ἐκίνησεν ὁ Ἡλίας ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, ἄγων περὶ τοὺς ἑξακοσίους καὶ δύο ἔχων βοηθὰ μικρὰ πλοῖα· τῇ δὲ 5 ἰανουαρίου 1822 μετεβιδάσθη ἐκ τοῦ Καλάμου τῆς Ἀττικῆς· ἐν δὲ τῷ Ἀλιβερίῳ ἠνώθη μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Νεοφύτου καὶ Βάσου, καὶ εἰς τὰ Κριεζὰ ἀπῆλθεν, ἕωσθε ἑτοιμασθῇ καὶ ὁ λοιπὸς στρατός. Μέγα πραγματικῶς διεχώριζε χάσμα αὐτὸν, ὡς Μαυρομιχάλην, ὡς ἥρωα τοῦ Βαλτετσίου καὶ ὡς παρὰ κληθέντα πρὸς τὴν ἀρχηγίαν, ἀπὸ ἐνὸς ἀγνώστου καὶ οὐδὲν ἔτι προηγούμενον σοβαρὸν φέροντος, τοῦ Βάσου. Ἀλλ' Ἕλληνας ὦν ἀληθῆς καὶ πρὸς μόνην τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος ἐμβλέπων, οὐ μόνον συναρχηγὸν ἐδέχθη τοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἐνηγαλίσθη ὡς ἀδελφόν, ἀμφοτέρων συνορκισθέντων ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ ἐνώπιον τοῦ ἐπισκόπου Νεοφύτου ἀμοιβαίαν βοήθειαν ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ καὶ αὐστηρίαν τῶν στρατιωτῶν τὴν εὐταξίαν.

II ἐν Στύροις μάχη (τῆς 12 Ιανουαρίου).

Καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν καὶ τὴν ἄφιξιν τοῦ Ἡλία Μαυρομιχά-
λου μαθὼν ὁ Ὁμέρ βεγῆς, ἐνεδυνάμωσεν ἀμέσως τὰ Στύρα δι' ἑκατὼν
πεντήκοντα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Ἰουσούφ ἀγά, καὶ ἡ-
τοιμάζετο κινήθῃν κατὰ τοῦ Ἀλιβερίου. Τὰ Στύρα (Στοῦρα) ἦσαν
κώμη κατὰ τὸν νοτιοδυτικὸν αἰγιαλὸν τῆς νήσου καὶ πρὸς βορρᾶν τῆς
Καρύστου. Οἱ ἐν αὐτοῖς Τούρκοι ἐκακοπράγουν, ὥς οὐδέποτε ἄλλοτε,
ἀπὸ παντὸς μὴ ἀπέχοντες εἰδους τῶν ἐπαχθεστέρων πράξεων. Οἱ Στυ-
ρεῖς ἐντεῦθεν ἐπεκαλέσθησαν πρὸς σωτηρίαν ἑαυτῶν τοὺς ἐν τῷ Ἀλιβε-
ρίῳ, καὶ οὗτοι, προλαμβάνοντες μᾶλλον τὴν διαθυλλομένην ἐπίθεσιν
τοῦ Ὁμέρ βεγῆ, ἐκινήθησαν εἰς τὸ χωρίον Μεσοχώρια, ἀπέχον τῶν
Στυρῶν ἐπὶ δύο ὥρας. Εκεῖ ἀπεφασίσθη ἡ κατοχὴ τοῦ στενοῦ Διακόφτι,
πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἐκ τῆς Καρύστου βοηθείας, παρὰ τοῦ ἡμίσεως στρα-
τοῦ, καὶ τῇ 11 Ιανουαρίου προεχώρησαν κατὰ τῶν Στυρῶν ὅτε Ἡλίας
καὶ Βάσος· ἀλλ' ἔνεκα τῆς συμβάσεως βροχῆς ἠναγκάσθησαν, ἵνα μεί-
νωσιν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῶν Στυρῶν καὶ ἐν δυσὶ χωρίοις μι-
κροῖς, ὁ μὲν Βάσος τῷ πλησιεστέρῳ, ὁ δὲ Ἡλίας τῷ ἀπωτέρῳ.

Πρῶτον τῆς 12, ἡμέρας παρασκευῆς, ἐξελθόντες οἱ ἐν Στύροις προ-
εκάλεσαν τὴν συμπλοκὴν. Ὁ Βάσος μὴ περιμένων τὸν Ἡλίαν, ὅπισθεν
ἐρχόμενον, καθ' ἣν εἶχον συμφωνίαν, ὥρμησε πλητιάσας τούτους· φθά-
σαντος δὲ καὶ τοῦ Ἡλία, ἤρξατο ἡ μάχη, καθ' ἣν, ἅπαξ κενώσαντες
τὰ πυρρῶλα αὐτῶν οἱ Καρυστῆνοί, ἀνθώρμησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων
ξιφῆρεις. Τοιαύτην πάντοτε ἠκολούθουν οἱ γενναῖοι οὗτοι τακτικὴν
πολέμου. Ἀλλὰ πίπτουσι περὶ τοὺς τριάκοντα, αἰχμαλωτίζονται ἑπτὰ,
τραυματίζονται πολλοὶ καὶ ἀπωθύνται· οἱ λοιποὶ διωκόμενοι· εἰσελθόν-
των δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ χωρίῳ, κατεκλείσθησαν ἐντὸς πέντε μόνων
οἰκιῶν τῶν ἰσχυρωτέρων, καὶ ἐπολιορκήθησαν. Ἀλλὰ φθάσαντες εἶδο-
ποίησαν τῷ Ὁμέρ βεγῇ, πέμψαντές τινα Γεώργιον Φράγκον, ἢ Μπόλε-
τσην, εἰς τὴν Κάρυστον.

Τότε ὁ Βάσος καὶ Κυριακούλης μετὰ τοῦ Σαλαφατίνου ἐκίνησαν εἰς
τὸ στενὸν τοῦ Διακόφτι μετὰ διακοσίων· ἀναβαίνοντες δὲ τοῦτο, εἶδον
αἰφνης καταβαίνοντα τὸν Ὁμέρ βεγῆν μετὰ τριακοσίων οὐχὶ ἀπὸ τῆς
δημοσίας ὁδοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀτραποῦ. Πρῶτος ὁ Κυριακούλης, ὡς πρό-
σθιος ὢν ὄλων, πεσὼν ὑπὸ τὸ πῦρ αὐτοῦ, εὗρέθη ἐν δεινотάτῃ θέσει. Ὁ
Βάσος, ὡς ὀπίσθιος ὢν, ἠδύνατο ἐπανακάμψαι εἰς τὰ Στύρα, βηματῶν

ταχέως· ἀλλὰ παρεξέκλινε φυγὼν εἰς τὰ ὄρη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κυριακούλης, ὁπισθοχωρῶν μὲν διὰ πολέμου, ἀδύνατος δὲ ἤδη ἀκολουθῆσαι τὴν αὐτὴν ὁδὸν τῶν Στυρῶν ἕνεκα τοῦ ἵππικοῦ τῶν πολεμίων, διασκορπίσθη ἐν τοῖς παρακειμένοις ὄρεσι. Αἴφνης δὲ ὁ Ἡλίας βλέπει τὸν Ὅμηρ βεγῆν πρὸ τῶν Στυρῶν, βλέπει ἑαυτὸν ἀντιπολιορκούμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ ἀπολέσαντας πᾶν θάρρος. Ἐνθάρρυνει μὲν τούτους ἐπιμένων, ἀλλ' ἡ ἀψύχως ὑπερισχύει ἐνώπιον τοῦ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν διπλοῦ πυρὸς τῶν πολεμίων. Ἐντεῦθεν οἱ πλείστοι μὲν τῶν περὶ αὐτὸν διασκορπίζονται, οἱ μὲν πρὸς τὴν θάλασσαν, οἱ δὲ πρὸς τὰ χωρία, καταδιωκόμενοι· ὁ δὲ Ἡλίας περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν ἐξήκοντα μόνων Λακώνων αὐτοῦ, ἀπαντᾷ ἐξεληθὼν δύο τῶν στρατιωτῶν τοῦ Κυριακούλη, μανθάνει τὰ περὶ τούτου καὶ κινεῖται εἰς τὰ πρόσω, ὅπως σώσῃ τὸν θεῖον αὐτοῦ. Ἠγνόει, ὅτι ὁ Κυριακούλης ἐκρύπτετο, ὄλων διασκορπισθέντων. Ὁ Ὅμηρ βεγῆς ἐπιπίπτει τότε· ἀνίστανται οἱ περὶ τὸν Ἡλίαν, καὶ μετ' οὐ πολὺ τρέπονται εἰς φυγὴν οἱ πλείους. Ὁ Ἡλίας πολεμεῖ ἤδη μετὰ δεκατεσσάρων μόνων, τῶν πιστοτέρων συντρόφων αὐτοῦ, ἐξ ὧν πίπτουσιν οἱ ἡμίσεις, καὶ μετὰ μόνων ἑπτὰ ὀπισθοβατῶν εἰσέρχεται ἐντός τινος ἀνεμομύλου ἐρειπιωμένου καὶ ἐπὶ λόφου κειμένου πλησίον τῶν Στυρῶν. Ὀνομάζεται οὗτος Κοκκινόμυλος. Ἐνταῦθα παρίσταται ἡ τελευταία τοῦ δράματος πρᾶξις. Ὁ Ὅμηρ βεγῆς ὁρμᾷ ἄθρόος κατὰ τῶν ἐγκλειστων, ὅπως λάβῃ τούτους ἀναρπάστους, καὶ τοῦτο μὴ δυνηθεὶς πολιορκεῖ αὐτοὺς πανταχόθεν διὰ πυκνοῦ ξίφους. Ἡ στιγμή ἐπέσκη μετὰ δῖωρον ἔτι ἀντίστασιν. Αἱ πυριτιδοβολαὶ ἐξηντλήθησαν· ὁ Ἡλίας σύρει τὸ ξίφος, ἵνα μὴ συλληφθῇ αἰχμαλώτος· ἐξορμᾷ, ἵνα διασχίσῃ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ πίπτει νεκρὸς. Τὸ ἴδιον ἔδωκαν ἡρωϊκὸν τέλος καὶ οἱ ἀναποχώριστοι ἀπ' αὐτοῦ Λάκωνες, ἐνὸς ἢ δύο διασωθέντων. Ὁ Ὅμηρ βεγῆς ἐκέρδησεν οὕτω τὴν λαμπροτέραν νίκην· ὡς τρόπαιον δὲ ταύτης ἔπεμψε πρὸς τὸν σουλτάνον τὴν μικρὸν γενεῖωσαν καὶ μακρὰν τὴν ἀρχαϊκὴν κόμην φέρουσαν κεφαλὴν τοῦ Ἡλία, ὡς ἡγεμονόπαιδος. Ἐν συνόλῳ δὲ, κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἐθανατώθησαν Τούρκοι εἰκοσιεπτὰ, ἐκ τῶν Ἑλλήνων εἰκοσιτέσσαρες, καὶ τριάκοντα τρεῖς ἐπληρώθησαν, μετενεχθέντες οἱ πλείους εἰς τὸ Ἀλιβέριον πρὸς νοσήλευσιν.

Τοῦ θανάτου τοῦ πρεσβυτέρου τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἤκουσεν ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης μετὰ σπαρτιατικῆς ἀληθῶς γενναιοψυχίας, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἅπασα μετὰ βαθυτάτης λύπης. Ἐκεῖνος μὲν, ὡς φυσικὸς πατήρ, ἔδει-

Ξεν, ὅτι ὁ Ἡλίας ἀνῆκε τῇ πατρίδι (α)· αὕτη δὲ, ὡς ἠθικὴ μήτηρ, ἐβ-
βαίωσεν, οἷου ἐξερέθη στρατιώτου σπανίου. Πολλὰ πραγματικῶς προ-
σόντα φυσικά, πολλὰ ὡσαύτως προτερήματα ἠθικά διέκρινον τὸν Ἡλί-
αν Μαυρομιχάλην. Ωραιότης ἑλληνικὴ καὶ πλήρης, πρόσωπον ῥοδω-
χρουν, χαρακτήρ εὐχαρις, ἀνάστημα μεσαῖον καὶ βῆμα ἀνδρικόν· φρό-
νησις δὲ καὶ καρδία γενναία, πατριωτισμός καὶ φιλοτιμία ἀπεριόριστος,
χεῖρες ἀγναὶ καὶ προαιρέσεις μεγαλοπραγμοσύνης, ἰδοὺ ὁ τοῖς πᾶσιν
ἐπέρασος Ἡλίας, ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς γενικῆς μάχης τοῦ Βαλτετσίου
καὶ τὸ θυμὰ μιᾶς γωνίας τῆς Εὐβοίας.

Διὰ ταῦτα καὶ ὁ Κολοκοτρώνης θεώρει καὶ ὠμολογεῖ μόνον τὸν Ἡ-
λίαν, ὡς πρόσωπον διαφιλονεικῆσόν ποτε τὴν ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου
ὑπέροχον στρατιωτικὴν θέσιν ἑαυτοῦ. Διὰ ταῦτα καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Εὐ-
βοεῖς τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ ἀνεξήτουν μακρὰν, ὁδηγόν ἔχοντες τὸν ἀ-
νατεῖλαντα ἀστέρα τῆς στρατιωτικῆς φήμης τούτου. Στέφει προσέτι
τὴν κεφαλὴν τοῦ ἥρωος ἡ δόξα τοῦ τόσῳ ἐπιζήλου αἰσθήματος καὶ τοῦ
σεβασμοῦ τῶν νεωτέρων πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους. Ὅτε ἤκουσε κινδυνεύ-
οντα τὸν θεῖον αὐτοῦ Κυριακούλην, οὐδόλως ἐζήτησεν αὐτὸς σωτηρίαν
ἐν τῇ φυγῇ, ἀλλὰ προεχώρησεν, ἐπολεμήσεν, ἔπεσε. Ἀθανάτως ἔστω ἡ
μνήμη τοιοῦτου βλαστοῦ τῆς Ἑλλάδος! Ἐὰν ἡ Δωρὶς ἀπώλεσε τὸν Ἀ-
θανάσιον Διάκον αὐτῆς, ἀπώλεσε καὶ ἡ Λακωνία τὸν Ἡλίαν Μαυρομι-
χάλην αὐτῆς. Ἀμφοτέρους τὸ δρέπανον τοῦ Ἄρεος ἐθέρισε νέους καὶ ἐν
τῇ ἀρχῇ τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ σταδίου, τὸν πρῶτον μετὰ ἑνα καὶ τὸν
δεύτερον μετὰ ἑννέα μῆνας.

Οὕτως ἀπέτυχε καὶ πάλιν ἡ κατὰ τῆς Καρύστου ἐκστρατεία, καὶ
ἐν τοιαύτῃ, τελευτήσαντος τοῦ πρώτου τῆς ἐπαναστάσεως ἔτους, διε-
τέλουν τὰ εὐβοϊκὰ καταστάσει. Ὁ Κυριακούλης ἐσώθη τῇ ἐπιούσῃ τῆς
μάχης ἐν τοῖς πλοίοις τοῦ λιμένος τῶν Στυρῶν, λεγομένου Μανδράκι,
ἓνα μόνον ἔχων σύντροφον σφατιώτην Παῦλον, καὶ ἐκεῖθεν ἔγραψε πρὸς
τὸν Ὀδυσσεά, ἵνα φθάσῃ ταχύτερον εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρύστου. Ὁ
δὲ ἐν τοῖς Μεσοχωρίοις ἐπίσκοπος Νεόφυτος, μαθὼν τὴν συμφορὰν τῶν
Στυρῶν, κατέφυγε, διασκορπισθέντων ὅλων τῶν ἄλλων, εἰς τοὺς Κα-
ραλίδας, διανυκτερεύσας ἐν τινι νερομύλῳ, ραγδαίως καταπιπτούσης
βροχῆς· συνελθὼν δ' ἐκ τοῦ φόβου τὴν ἐπιούσαν, ἐπέστρεψεν εἰς Μεσό-
χεια, ὅπου μετὰ τοῦ Βάσου, ἐλθόντος, συνεσχέπτετο περὶ τοῦ πρῆγματος.

Μακεδονία.

Καθ' ἣν ἐποχὴν τὰ πράγματα τῆς Μακεδονίας προέβαινον ἀπηλπισμένα (α), ἀνήγγειλαν τῷ Ἐμμανουὴλ Παπαῖ ἐκ τοῦ Ὀλύμπου ὅ,τε Διαμαντῆς καὶ Γούλας Δράσκου, ὅτι κινοῦνται εἰς τὰ ὄπλα τέλος πάντων, καὶ, ὅπως ἐφοδιασθῶσιν ἐκ πολεμεφοδίων παρὰ τῶν ἐφόρων τῶν Ψαρῶν, ὡς καὶ τοῦ Ἰψηλάντου, ἀποστέλλουσι πρὸς αὐτοὺς τὸν Κώνσταν Νικολάου, ἀδελφὸν ὄντα τοῦ Διαμαντῆ, καὶ τὸν Νικόλαον Κοζανίτην, κυρίως δὲ Κασομούλην (β). Ἡ ἀγγελία αὕτη ἔδωκεν ἀναψυχὴν τινα, καίτοι ἐπελθοῦσα λίαν βραδεῖα. Συστηθέντες καλῶς καὶ παρὰ τοῦ Ἐμμανουὴλ Παπαῖ οἱ ἀπεσταλμένοι εἰς τὰ Ψαρά, τὴν Ἰδραν καὶ τὸν Ἰψηλάντην, εὑρον τὸν τελευταῖον ἐν τῷ Ἄργει, ὅθεν ἐπανεκάμψε ταχέως εἰς τὸν Ὀλυμπον ὁ Κώνστας Νικολάου, φέρων μέρος πολεμεφοδίων, ὅσα ἐδόθησαν ἐκ τῆς Ἰδρας, καὶ μίαν σημαίαν, ἣν ἔδωκεν ὁ Ἰψηλάντης μετὰ τῆς ἀναγκαίας προκηρύξεως (γ). Ὁ δὲ Κασομούλης ἔμεινε παρ' αὐτῷ συνεργῶν εἰς τὴν ἐπὶ τὸ συστηματικώτερον ἀποφασισθεῖσαν ἐκστρατείαν ὑπὲρ τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς Μακεδονίας (δ).

Ἀλλ' ἡ ἀσθένεια τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων προέτετο ὀξυτέρα καθ' ἐκάστην, καὶ μόνον ἠδύναντο τὴν θεραπείαν ταύτης ἄμεσα καὶ ἰσχυρὰ μέσα. Τοιαῦτα ἦσαν, πρῶτον ἡ στρατιωτικὴ βοήθεια τοῦ Ὀλύμπου, ἣν ματαίως ἐπεκαλέσθη ὁ Ἐμμανουὴλ Παπαῖ (ε), καὶ δεύτερον ἡ διαμονὴ τῶν ψαριανῶν πλοίων, ἧς τὴν χρηματικὴν ὑποστήριξιν ἀπέκρουσαν οἱ ἰσχυροὶ ἐκ τῶν ἡγουμένων τῶν μοναστηρίων, εἰς ἄλλας περιελθόντες ἤδη ιδέας καὶ ἀποφάσεις. Ταῦτα δὲ βλέπων μετὰ ἀγανακτήσεως μεγάλῃς ὁ Ἐμμανουὴλ Παπαῖ, ἐνέκρινεν ἵνα μεταβῇ προσωπικῶς εἰς Ἰδραν, καὶ ταχύτεραν κατάρθωσιν τὴν ἀνήκουσαν ἐκ πλοίων καὶ πολεμεφοδίων βοήθειαν. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ αὐτῷ ἀναχωρῶν ἐκ τῆς Κασσανδρίας μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, τοῦ Ἰωάννου Χατσῆ Πέτρου καὶ ἄλλων τινῶν, ἔλαβεν ἔγγραφον ἀπὸ 24 ὀκτωβρίου τὴν ὑπόσχεσιν τῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ Κασσανδρέων, Καλαμκρωτῶν καὶ λοιπῶν, ὅτι θέλουσι μένειν πιστοὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τούτου, ἀπερχομένου « ἵνα σώσῃ αὐτοὺς τῆς ἀπανθρώπου μαχαίρας τοῦ ἐχθροῦ ».

Οἱ πολλοὶ ὅμως τῶν ἡγουμένων τοῦ Ὄρους ἀνεγνωρισμένην εἶχον ἥδη τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, ἀφήσαντες ἐλεύθερον εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ τὸν ἀστυνόμον (ζαμπίτην λεγόμενον κοινῶς) Χασεκῆ Χαλλήλ θεγγῆν (ς). Οὗτος δὲ, ἅμα μαλὼν διελθόντα ἐκ τῶν Καρῶν τὴν Ἐμ-

μανουήλ Παπᾶ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἐσφιγμένου, διέταξεν αὐστηρῶς τῇ 9 νοεμβρίου τὴν σύλληψιν καὶ τούτου καὶ τοῦ συνοδοιπόρου αὐτοῦ Νικηφόρου Χαρτοφύλακος, τοῦ Ἰβηρίτου (α). Τὸ δὲ λυπηρότερον, ὅτι τὴν διαταγὴν τοῦ Τούρκου ὑπεστήριξε κατόπι καὶ ἑτέρα τῶν προῖσταμένων τῶν δεκαεννέα μοναστηρίων, δι' ἧς διετάσσοντο συγχρόνως, ἵνα ἐγκαταλείψωσι τὸν Ἐμμανουήλ Παπᾶ, ὅσοι μοναχοὶ καὶ κοσμικοὶ ἠκολούθουν τούτῳ (β).

Ὅπως δαίνυνται ἄστατος ἡ τύχη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων! Ὁ χθὲς καὶ πρῶν κηρυττόμενος « θεόπεμπτος καὶ σωτὴρ », διότι ἠλπίζετο νικῆσων, σήμερον στιγματίζεται ὥς τις κακοῦργος, διότι ἐφαίνετο νικηθεὶς. Ὁ χθὲς καταδιώκων τοὺς τυράννους ὑπὲρ τῶν τυραννουμένων, σήμερον καταδιώκεται παρὰ ἀμφοτέρων ἕνεκεν ἐκδικήσεως καὶ φόβου. Ὁ πρῶν μεγαλόπλουτος, σήμερον δὲ ἀποξενωθείς ὧλων, φεύγει τὴν πατρίδα αὐτοῦ, καὶ μόλις προφθάνει ἐπιβιβαζόμενος ἐν τινὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ ψαριανῶ πλοίῳ διὰ τὴν Ἰδραν. Ἀλλὰ κεραυνόβολος ἀποπληξία, ἀποτέλεσμα ἀναμφίβολον ἀπαρηγορήτου λύπης καὶ πατριωτικῆς εὐαισθησίας, θυσιάζει τὸν ἄνδρα περὶ τὸν Καφηρέα· ἐν δὲ τῇ Ἰδρᾷ, ὁρμίσαντος τοῦ πλοίου, ἐνταφιάζεται ὁ νεκρὸς αὐτοῦ δι' ὧλων τῶν τιμῶν, τῶν ἀποδιδόμενων εἰς ἓνα ἀρχιστράτηγον (γ).

Τοιαῦτα διετέλουν τὰ πράγματα τοῦ Ἄθω, ὅτε οἱ Κασσανδρεῖς καὶ οἱ ἄλλοι καταφυγόντες παρ' αὐτοῖς Μακεδόνες, διακρύψαντες τάφρον μακρὰν ἐπὶ τοῦ ἐξ ἑπτακισίων ὀργυῶν πλατυνομένου ἰσθμοῦ, ὠχυρώθησαν παρὰ τὸ χεῖλος τούτου διὰ διτχιλίων καὶ ἑπτακισίων ἐνὶ πλυν, οἷς προσετέθησαν μετ' οὐ πολὺ καὶ Ὀλύμπιοι περὶ τοὺς τετρακισίους ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Δημήτριον Διακόπουλον καὶ Βῆνον. Ἀντοχυρωθέντες δ' ἀπέναντι αὐτῶν τριπλάσιοι Τοῦρκοι, ἐπειράθησαν ἔφθον, καὶ ἀποκρουσθέντες περιωρίσθησαν τοῦ λοιποῦ ἀκροβολίζοντες καὶ ζημιούμενοι μάλλον ἢ ζημιούντες. Οἱ δ' ἐν τῇ Χερσονήσῳ Ἕλληνες, συχνάκις μεταβαίνοντες διὰ πλοιαρίων εἰς τὰ πλησίον διάφορα μέρη, ἔβλαπτον καὶ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς κατοίκους ἀδιαφόρως· τοὺς πρῶτους μὲν, διότι ἔφερον τὰ ὄπλα, τοὺς δευτέρους δὲ, διότι ἐχορήγουν τὰ μέσα, μηδεμιᾶς γινομένης διακρίσεως μεταξύ προαιρέσεως καὶ ἀνάγκης.

Ἀλλ' ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον διάρκεια καταστάσεως τοιαύτης ἀδύνατος ἦν, εἰμὴ ἂν ἔφερον οἱ Ἕλληνες τὸν πόλεμον ἔξω καὶ μακρὰν τῆς Χερσονήσου· τούτου ὅμως μὴ γενομένου ἐγκαίρως, ὅτε ἦσαν ἀριθμὸς ἱκανὸς, ἀναντιρρήτως περιέμενε καὶ αὐτοὺς ἡ καταστροφή, διότι ἔσταν-

ροῦντο ἀξίου ἀρχηγῶ, καὶ διχονοοῦντες διεσκορπίζοντο, καὶ εἰς πράξεις ἐξετρέποντο, δι' ὧν ὁ κύριος χαρακτὴρ τοῦ πολέμου βαθμηδὸν ἐξέλειπε. Ἀξιοθρήνητος ὁ στρατὸς, ὃν ἡ ἀναρχία παρέλυσε καὶ οἱ κάτοικοι ἀπεστράφησαν. Καὶ, ἕως μὲν εἶχον οἱ Ἕλληνες ἀπέναντι αὐτῶν τὸν Ἰουσοῦφ θεγῆν, διετηροῦντο ὅπωςδῆποτε· ἐπελθόντος ὁμως καὶ τοῦ Μεχμέτ Ἀπ-Λουβούτ πασσᾶ μετὰ τὴν ἐκείθεν ἀναχώρησιν τοῦ Βεϋρὰν πασσᾶ, ἡ πλάστιγξ ὀλόκληρος ἔκλινε κατ' αὐτῶν διὰ τοὺς ἀκυλόυτους λόγους.

Τοῦρκος ἀνὴρ καθ' ὅλην τὴν ἐννοιαν τῆς λέξεως, ὡς φύσεως ὦν θηριώδους καὶ ὠμοτάτης, ὁ πασσᾶς οὗτος (α) μετὰ τῆς πολλῆς πονηρίας ἦν ὧς καὶ μεγάλην δραστηριότητα. Διορισθεὶς κατὰ τὸν σεπτέμβριον νομάρχης τῆς Μακεδονίας καὶ στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς αὐτῆς τε καὶ τῆς Θεσσαλίας, προσεκάλεσε τοὺς μὲν ἀπὸ δεκαῖξ μέχρι πεντήκοντα ἐτῶν Μουσουλμάνους εἰς τὰς στρατιωτικὰς κατὰ τῶν Ἑλλήνων τάξεις, τοὺς δ' ἀπὸ πεντήκοντα καὶ ἀνωτέρω ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἀσφαλείας τῶν πόλεων. Κινηθεὶς δ' ἔπειτα πολυάριθμος κατὰ τῆς Καστανδρίας, μόλις ὑπερασπιζομένης τότε παρ' ἑξακοσίων πολεμισῶν, ἐζήτησε κατὰ πρῶτον τὴν ὑποταγὴν τοῦ τόπου, πολλὰς δίδων καὶ ἀγαθὰς ὑποσχέσεις· ἀποτυχὼν δὲ τούτου, ἀλλὰ πλήρη ἐξαχρῖθῶσας ἐν τῷ διαστήματι αὐτῷ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Καστανδρέων, ὥρμησε τῇ 30 ὁκτωβρίου μετὰ πεζῶν καὶ ἱππέων καθ' ὅλης τῆς γραμμῆς τῆς τάφρου. Ζωηρὰ ἐδείχθη κατ' ἀρχὰς τῶν Ἑλλήνων ἡ ἀντίστασις· ἀλλ' ἐναντίον δυνάμεως τόσοῦ ὑπερόχου ἀνεπαρκεῖς ἦσαν οἱ μόνοι ἑξακόσιοι. Ἐκ τούτου ἐγκατελείφθη μέρος τῆς τάφρου ἀπροφύλακτον, ὅπερ πληρώσαντες διὰ ξύλων καὶ ἄλλων ὑλῶν οἱ ἐχθροὶ ἱππεῖς, διήλθον πρῶτοι εἰς τὴν Χερσόνησον· κατόπι δὲ εἰσελθόντες καὶ οἱ πεζοὶ, κατέλαβον τὰ νῶτα τῶν φυλασσόντων τὰ ἄλλα μέρη τῆς τάφρου, καὶ ἅπαντας ἐν ἀκχαρεὶ διεσκόρπισαν φονεύσαντες οὐκ ὀλίγους. Οὕτω καταπατήσας ὁ Ἀπ-Λουβούτ πασσᾶς ἅπασαν τὴν Χερσόνησον, οὐθενὸς ἐναντιουμένου πλέον, περὶ τοὺς πενταχιχλίου μὲν παντὸς γένους καὶ πάσης ἡλικίας ἔσφαξε καὶ ἐξηνδραπῶδισεν, ὅλα δὲ τὰ χωρία διήρπασε καὶ ἀπετέφρωσεν, ἔρημον καταστήσας τὸν τόπον. Μόλις διεσώθησαν ἀπὸ τῆς σφαγῆς ἡ τῆς αἰχμαλωσίας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς διαρπαγῆς, ὅσοι φθάσαντες ἐπέβησαν ἐπὶ τῶν πλοίων.

Κατόπιν ὁ Ἀπ-Λουβούτ πασσᾶς ἔστρεψε κατὰ τοῦ Ἄθω, ὅθεν πολλοὶ τῶν μοναχῶν ἤρξαντο φεύγειν εἰς τὰς ἐλευθέρους νήσους, μεθ' ἑαυτῶν φέροντες πολύτιμα πολλὰ ἐκ τῶν ἱερῶν σκευῶν, καὶ σώζοντες τὰ ἅγια λείψανα τῶν μυνῶν, ἐν αἷς ἐγκατεβίουν. Οὐδεμίαν ἤδη ὁ Τοῦρκος

στρατάρχης ἀνάγκην εἶχεν ὅπλων καὶ βίας, ὅτε οἱ ἐν τῷ Ἄθῳ, πρὸς βεβαίωσιν τῆς πιστῆς ὑποταγῆς ἑαυτῶν, οὐ μόνον ἀφωπλίσθησαν καὶ ὁμήρους προσήνεγκον, ἀλλὰ καὶ δύο ἡμισυ ἑκατομμύρια γροσίων ἀπηρρίθμωσαν (α), καὶ τῇ 15 δεκεμβρίου φρουρὰν τουρκικὴν παρὰ τὰ νενομισμένα ἐδέχθησαν, καὶ τὴν τροφὴν αὐτῆς, ἐκ τρισχιλίων συγκειμένης, ὑπεσχέθησαν, καὶ, ἐν συνόλῳ, πᾶν εἶδος ὕβρεων, καταθλίψων καὶ βιαιοπραγιῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑπέμειναν. Διέμεινεν ἐν τῷ Ὄρει ἡ φρουρὰ αὕτη, ἐφ' ὅσον διήρκεσεν ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν, χρόνον, ἥτοι ἐπὶ ἑννέα ἔτη.

Διὰ τοσούτων ἐξηγόρασαν οὗτοι θυσιῶν τὴν ἀβελητηρίαν ἑαυτῶν, πικρῶς μὲν, ἀλλ' ἀνωφελῶς μεταμεληθέντες ὕστερον. Ἐὰν ἐκουσίως ἐθυσίαζον μέρος, ὅσων ἀκουσίως ἐδαπάνησαν, βεβαίως ἐσώζοντο καὶ ἔσωζον τὸν τόπον ὑπὸ τὴν ἱεράν τοῦ Σταυροῦ σημαίαν. Οὔτε ὀχυρότητος καὶ τηλεβόλων τινῶν, οὔτε ὅπλων φιλῶν καὶ πολεμεφοδίων ἱκανῶν ἐστεροῦντο τὰ μοναστήρια. Καὶ τίνος ἄλλου στερεῖται τις, ἔχων θέλησιν καὶ χρηματικὰ μέσα; Δεκακισχίλιοι Μοναχοί, ἱσαριθμούς ἄλλους λαϊκοὺς ὀπλοφόρους ἔχοντες καὶ ὀχυρούμενοι ἐπὶ τοῦ ἰσμοῦ, δύο μιλίων ἔχοντος πλάτος, ἠδύναντο οὐ μόνον κατὰ τῶν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ βαρβάρων, ἀλλὰ καὶ κατὰ πολυαριθμότερου ἐξωτερικοῦ στρατοῦ. Κατὰ θάλασσαν δέ, ὡς ἡ Σάμος ἐσώθη ὑπερασπισθεῖσα κατὰ γῆν καὶ διὰ τοῦ στόλου, οὕτω καὶ ὁ Ἄθως ἐσώζετο εὐκολώτερον, ὡς μὴ χορηγῶν τοῖς ἐχθροῖς θέσεις εἰδικῶς δεξιὰς πρὸς ἀποδόσεις. Σωζόμενος τοιοιτοτρόπως ὁ Ἄθως καὶ ἀποκαθιστάμενος τὸ ἐπαναστατικὸν ἔναυσμα τῆς Μακεδονίας, τὸ πρόχειρον καταφύγιον τῶν ἀδυνάτων καὶ τὸ ἰσχυρὸν ὀρμητήριον τῶν ἐνόπλων, ἐσώζετο καὶ ἔσωζε, καθ' ὅσον μετ' οὐ πολὺ ἠγέρθησαν εἰς τὰ ὅπλα καὶ ἡ Νιάρουσα καὶ πολὺ τοῦ Ὀλύμπου μέρος. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπητοῦντο Βρεσθένεις, Γερμανοί, Δικαῖοι, Ἑλλοὺς Ἀνθιμοί, Ἰσαΐαι Σαλώνων καὶ οἱ τοιοῦτοι.

Ἡ ἀπώλεια τῆς θέσεως ταύτης ἐγένετο λίαν ἐπαισθητὴ τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες εὐλογοῦσι μὲν ἰδίως τὰς μονὰς τῶν Ἰσθίων καὶ τοῦ Ἐσφιγμένου, καὶ μάλιστα τὸν ἀρχιμανδρίτην Κύριλλον, τὸν Νικηφόρον Χαρτοφύλακα, τὸν διδάσκαλον Ὀνούφριον καὶ ἄλλους πολλοὺς διακριθέντας ἐπὶ πατριωτισμῷ, καταρῶνται δὲ ἐκ μὲν τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου τὸν πρεσβύτερον Δαμασκητὸν καὶ τὸν ἱατρὸν Κοσμᾶν, ἐκ δὲ τῆς τοῦ Κουτλουμουσίου τὸν προηγούμενον Κύριλλον, ἐκ δὲ τῆς τοῦ Φιλοθέου τοὺς πρεσβυτέρους Γαλάτσιον καὶ Ἰγνάτιον, καὶ ἐκ τῆς τοῦ Χιλινταρίου τὸν πρῶτον προηγούμενον Συνέσιον καὶ τὸν ἀρχιμανδρίτην Παντελεήμονα (β).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

(Συνέχεια τῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος (x).

Αἱ ἐν τοῖς Πέντε Πηγαδίαις μάχαι (τῆς 15
καὶ 17 Σεπτεμβρίου).

Καὶ πρότερον μὲν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης ὁ πόλεμος τῶν Σουλῶν καὶ συμμάχων μετὰ τοῦ Χουρσήτ πασσαῖ ἐγένετο πολλῶ σπουδαιότερος. Τὸ Τόσκεσι ἐφρουρεῖτο παρὰ Τουρκαλθανῶν, ὅλων Τσάμιδων, ὡς πλησίον καὶ κατὰ τὸ δυτικοβόρειον τοῦ Σουλίου οἰκούντων. Πρὶν ἢ ἄρξωνται τῆς ἐναντίον αὐτῶν προσβολῆς, οἱ Σουλῶται ἤλπισαν κατορθωτέαν τὴν ἐκείθεν ἀποχώρησιν τούτων διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς πειθοῦς. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ αὐτῷ ἀπέστειλαν δύο ἀξιωματικούς, δι' ὧν ἀνεμίμνησκον τούτοις τὴν προπατορικὴν φιλίαν καὶ τὸ ἀμοιβαῖον συμφέρον τῆς εἰρηνικῆς γειτονίας· ἐξέθετον δὲ ἐπὶ τούτοις, ὅτι δι' οὐδὲν ἄλλο πολεμοῦσιν, ἢ διὰ τὴν πατρίδα αὐτῶν· καὶ, τελευταῖον, ἐπὶ πολέμου τόσῳ δικαίῳ ἐζήτουν αὐτοὺς ἢ βοηθοὺς καὶ μετόχους, ἢ τοῦλάχιστον ἀδιαφόρους.

Διὰ πολλῆς οἱ Τσάμιδες ἐπιτηδειότητος ἠρνήθησαν τὰ πάντα.
« Καὶ γείτορες, ἀπεκρίθησαν, καὶ φίλοι παλαιοὶ ὄντες, οὐδόλως «φθοροῦμεν, ἂν ἀνακτῆσητε τὴν πατρίδα ὑμῶν· ἀλλὰ τὸν τρόπον «ὑμῶν ἀποδοκιμάζομεν, δι' ἣν συνήψατε συμμαχίαν μεθ' ἐνὸς «ἀποκεκρυγμένου ἀντάρτου, τοῦ Ἀλῆ πασσαῖ. Ἐὰν ἠθέλατε πα- «τρίδα, ὠφείλετε, ἵνα λάβητε αὐτὴν παρὰ τοῦ Σουλτάνου, ὡς δι- «καίον, πολεμοῦντες τὸν Ἀλῆ πασσαῖ, καὶ οὐχὶ παρὰ τοῦ πολε- «μουμένου καὶ ἀπηλπισμένου Ἀλῆ πασσαῖ, πολεμοῦντες τὸν Σουλ- «τάνον. Ἐν ἐκ τῶν δύο ἀκολουθήσει ἡ τυγχάνει ἀμνηστειὰς ὁ «Ἀλῆ πασσαῖς, καὶ τότε ὁ ἴδιος πολεμήσει ὑμᾶς καὶ πάλιν, ὡς καὶ «ἄλλοτε· ἢ καταστρέφεται, ὅπερ βεβαιότατον, καὶ τότε ὁ Σουλτάνος «πολεμήσει ὡσαύτως ὑμᾶς, ὡς συμμάχους γενομένους τούτου. Καὶ «διὰ τὴν μίαν ἄρα καὶ διὰ τὴν ἄλλην αἰτίαν ἡμεῖς, ὡς Μουσουλ- «μάνοι πιστοὶ, οὐδεμίαν δεχόμεθα τῶν προτάσεων ὑμῶν καὶ εἰς «αὐτὴν εὐθεῖαν ἐξ ἐναντίας ἀνακαλοῦμεν ὑμᾶς ὁδὸν τῆς ὑπὸ τὸν «Σουλτάνον ὑποταγῆς, ὡς μόνης ὑπισχυρουμένης ὑμῖν καὶ πατρίδα «καὶ δικαίωματα ».

Κατὰ θεωρίαν ἐφαίνοντο κρίνοντες ὀρθῶς οἱ Τσάμιδες, πραγματικῶς δὲ ἀντέφασκον πρὸς τὰ προηγούμενα, ἀδικοῦντες τοὺς Σουλιώτας καὶ ὅλην κρύπτοντες τὴν ἀλήθειαν. Ἐν ᾧ δὲ συνεσκέπτοντο περὶ τῆς ἀρμυδίας ἀνταπαντήσεως, οἱ Σουλιῶται ἐθεδαιώθησαν αἰφνης παρ' Ἑλληνας, ἐπίτηδες δραμόντος ἐκ τῶν Ἰωαννίνων, τὴν ἐναντίον αὐτῶν κινουμένην δύναμιν τρισχιλίων ἐκλεκτῶν πεζῶν καὶ πεντακοσίων ἰππέων ὑπὸ τὸν Μουσταφὰ πασσᾶν, καὶ ἀμέσως προκατέλαβον τῇ 13 Σεπτεμβρίου τὰ Πέντε Πηγᾶδια, ἀποστείλαντες τὸν Ἅγιο Μουχουρδάρην μετὰ πεντακοσίων Τουρκαλβανῶν καὶ τὸν Δράκον μετὰ διακοσίων Σουλιωτῶν. Ἐν μόνῃ ἐκείνῃ τῇ θύσει δυνατὴ ἦτο ἡ ὑπερίσχυσις κατὰ ἐχθροῦ, ἔχοντος ἱκανὸν ἱππικόν, καὶ ἡ ἀποτυχία τοῦ ὅλου ἤδη σχεδίου τοῦ Χουρσέτ πασσᾶ.

Τοιοῦτόν τι προνοῶν μάλιστα ὁ ἀρχιστράτηγος αὐτὸς, διέταξε πρὸ τριῶν ἡμερῶν τὸν ἐν Ἄρτῃ Σουλεϊμάν πασσᾶν, ἵνα ἀποστείλῃ ἓνα τῶν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτοῦ ἐμπειροπολέμων σωματαρχῶν, καὶ καταλάβῃ τὸ στενῶμα πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἐκεῖθεν διελεύσεως τοῦ στρατοῦ τοῦ Μουσταφὰ πασσᾶ. Ἀλλὰ, προκαταλαβόντων αὐτὸ τοῦ μὲν Δράκου ἔσωθεν μετὰ πεντακοσίων, τοῦ δὲ Μουχουρδάρου πλαγίως μετὰ διακοσίων, ἐπελθὼν ἐκ τῆς Ἄρτης ὁ Σούλτσα Κόρτσας καὶ εἰσελθὼν μετὰ ὀκτακοσίων ἀπρηφύλακτος ἐν τῷ στενώματι ἠφάνισθη, εὐρεθεὶς αἰφνης ἐν τῷ μέσῳ δύο πυρῶν τοῦ Δράκου καὶ τοῦ Μουχουρδάρου. Τοῦ σώματος τούτου ὁ τρόμος, ἡ ἀταξία καὶ ἡ ἀπελπισία ὑπῆρξαν μέγιστα, θανατωθέντων ἑκατὸν εἰκοσιτριῶν καὶ ζωγρηθέντων ἐννεήκοντα ἑπτὰ, οὓς οἱ μὲν σύμμαχοι Τουρκαλβανοὶ ἤθελον θυσίμους, οἱ δὲ Σουλιῶται ἔσωσαν ἀποπέμψαντες εἰς τὴν Ἄρταν. Τοσαύτην οἱ σύμμαχοι αὐτοὶ ἐλύττων ἐκδίκησιν, ὥστε καὶ τὰ πτώματα τῶν ἐχθρῶν μεληδὸν κατέκρυψαν μετὰ τὴν μάχην, διαρκέσασαν ὥστε δύο ὥρας. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ σώματος τοῦ Σούλτσα Κόρτσα οἱ πολλοὶ τετραυματισμένοι καὶ οἱ ὀλίγοι θυγεῖς ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ἄρταν ἔντρομοι, ἀφ' οὗ ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν νικητῶν ἐγκατέλειψαν τὰ πολεμεφόδια αὐτῶν, τὰς τροφὰς, τὰ φορτηγὰ καὶ πᾶν ὅ,τι κινήτὸν ἔφερον. Περίεργον δὲ, ὅτι ἐκ τοῦ ἠνωμένου σώματος τῶν Σουλιωτῶν τρεῖς μόνον Τουρκαλβανοὶ ἐθανατώθησαν καὶ πέντε μόνον ἀκινδύνως ἐπληρώθησαν ἀπέναντι τοσαύτης καταστροφῆς τῶν ἐχθρῶν.

Τούτων γενομένων, ὁ Δράκος καὶ Μουχουρδάρης περιέμενον τὴν ἐκ τῶν Ἰωαννίνων δύναμιν. Μετ' οὗ πολὺ οἱ σκοποὶ ἀνῆγγειλαν, « *Οἱ*

« Τοῦρκοι ἐφάνηκαν, Καπετάνε »· ὁ Δράκος ἀπεκρίθη: « Καλῶς ἤλ-
 « θαν· καὶ ἡμεῖς τοὺς προσμένομεν »· παρευθὺς δὲ καταστήσας τοὺς
 ἱκανωτέρους τῶν ἀξιωματικῶν ἐν ταῖς μᾶλλον ὑπόπτοις θέσεσιν, αὐ-
 στηρῶς διέταξε τοὺς στρατιώτας, ὅπως ἀποκρύψωσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς
 ὄψεως τοῦ ἐχθροῦ, εἰσερχομένου εἰς τὸ στένωμα, καὶ ἐπιμείνωσιν ἀπτό-
 ητοι. Ἄξιον ἀπορίας, πῶς ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς, συνοδευόμενος καὶ παρὰ
 τοῦ σιλιχτάρου τοῦ Χουρσέτ πασσᾶ, οὐδεμίαν ἔλαβε γνῶσιν τῶν γε-
 γονότων τῇ 15 Σεπτεμβρίου, καὶ διὰ τοῦτο πλησιάσας τῇ 17 τὸ στέ-
 νωμα, τοῦ ἱππικοῦ προηγουμένου, ἠπόρει, πῶς οὐκ ἐξῆλθε προὔπαντή-
 σουσα αὐτὸν ἢ ἐκ τῆς Ἀρτης προκαταλαβοῦσα, ὥς ἐπίστευε, τοῦτοδύναμις.
 Ἀλλ' ἡ ἀπορία αὐτοῦ διελύθη πάραυτα, τοῦ ἱππικοῦ προσβληθέντος καὶ
 ὀπισθοδρομήσαντος.

Τότε καὶ μόνον κατενόησεν ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς κατεχόμενα τὰ
 Πέντε Πηγᾶδια παρὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ οὐχὶ παρὰ τοῦ Σούλτζα Κόρ-
 τσα· τότε, καὶ βλέπων τὴν δεινὴν θέσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ φιλοτιμούμενος
 ὑπὲρ τὸ δέον, ἀπεφάσισε τὴν διὰ τῆς σπάθης καὶ διὰ πάσης θυσίας διά-
 θασιν τοῦ στενοῦ. Ἐπὶ τούτῳ δὲ χιλίους ἔπεμψε πεζοὺς ἄνωθεν, κατὰ
 τὸ ἀνατολικοθόρειον, ὅπως αὐτοὶ μὲν ἐκ τῶν νότων, οὗτος δὲ μετὰ τοῦ
 λοιποῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ κατὰ μέτωπον προσβάλωσι τὸν Δράκον.
 Ἀλλ' ὁ σύμμαχος Μουχουρδάρης, ἰδὼν ἀπαντικρὺ τὴν διεύθυνσιν τού-
 των, διέταξεν εὐθὺς τοὺς πλέον ὠκύποδας, περὶ τοὺς πεντήκοντα, ἐκ
 τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἵνα ἀναβῶσι μὲν ἀφανεῖς διὰ τῶν κοιλάδων καὶ
 τῶν δασῶν ὑπεράνω τῶν ἐχθρῶν, ἀποκρυβῶσι δὲ καὶ ἐφορμήσωσι κατὰ
 τῶν ὀπισθίων τούτων, ἅμα ἰδῶσι προχωροῦσαν τὴν μάχην. Τὸ σχέδιον
 αὐτὸ ἐξετελέσθη, πρὶν ἢ οἱ χίλιοι ἀναβῶσι τὰ ὕψη διὰ τὸ δύσβατον τοῦ
 τόπου. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐπέπεσε μέρος τοῦ ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ
 πασσᾶν στρατοῦ κατὰ τοῦ Μουχουρδάρου, μόλις μὲν ἔχοντας περὶ τοὺς
 ἑκατὸν πεντήκοντα περὶ αὐτὸν, ἀλλ' ἀκλονήτου μένοντος καὶ μετὰ με-
 γάλῃς γενναιοφυχίας ἀνθισταμένου κατὰ ἐχθροῦ πολυαριθμοῦ· κατόπι
 δὲ ἐκινήθη ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς κατὰ τοῦ Δράκου, ὅτε ἡ μάχη γενικὴ
 ἐξήφθη. Ὁ Δράκος μόλις εἶχε τριακοσίους περὶ αὐτὸν, ὡς φυλάττων διὰ
 τῶν ἐτέρων διακοσίων τὴν ἄλλην εἴσοδον τοῦ στενοῦ κατὰ πάσης ἐκ
 τῆς Ἀρτης ἐνδεχομένης νέας βοήθειας· καὶ ὅμως τὸν ὀλεθρον καὶ τὴν
 φρίκην κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐπήνεγκεν, οὐδὲ ἐν δυνηθέντος βῆμα εἰς τὰ
 πρότω καὶ μεθ' ὅλην τὴν ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν ἐπενεργηθεῖσαν βίαν.
 Συγχρόνως ἐφάνησαν καταβαίνοντες ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους καὶ οἱ

πεντήκοντα τοῦ Μουχουρδάρου, κινδυνεύοντος ἤδη καὶ ὡς ἐκ τῆς πολλῇ ὑπερτέρας δυνάμει τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐπικαίρου θέσεως, ἦν κατεῖχε. Ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς ἐπανελάβε πεισματώδη τὴν κατὰ τοῦ Δράκου ὁρμήν· ἀλλὰ καὶ τὸ πῦρ καὶ προσέτι τὰ σεσωρευμένα πτώματα ἀνθρώπων καὶ ἵππων ἐκώλυον πλέον τὴν πρόοδον τούτου καὶ μεθ' ὅλην τὴν ἀναπτυσσομένην ἐπιμονὴν καὶ ἀνδρείαν· οἱ δὲ πενήκοντα τοῦ Μουχουρδάρου ἠφάνιζον ἤδη ἐκ τῶν νώτων τὸ τμήμα τῶν χιλίων· ὁ δὲ μόνος ἀνθιστάμενος αὐτοῖς γενναϊότερον Ἐλμαῆς βεγῆς ἔπесσε νεκρὸς, καιρίως τρωθεὶς τὴν κεφαλὴν παρὰ τινος Λάμπρου Καραπάνου Σουλιώτου· ἐξ ὅλων δὲ τούτων τῶν περιστάσεων ὁ στρατὸς τῶν πολεμίων ἐδειλίασεν, ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς ἀπηλπίσθη, οἱ Σουλιῶται καὶ οἱ σύμμαχοι ἀντεφώρμησαν ἐκ τῶν θέσεων αὐτῶν, καὶ ἐξεδίωξαν τὸν ἐχθρὸν, ἐν πλήρει γενόμενον ἀνωμαλίᾳ, ἐκτὸς τοῦ στενοῦ.

Τοιαύτην ἔλαβε κρίσιν ἡ πολλῇ οὐσιώδης μάχη τῶν Πέντε Πηγαδίων, ζημιωθέντων τοῦ μὲν Μουσταφᾶ πασσᾶ ὑπὲρ τοὺς διακοσίους φονευθέντας, ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν, καὶ εἰκοσιδύο ζωγρηθέντας· τῶν δὲ Σουλιωτῶν τρεῖς φονευθέντας καὶ ἑπτὰ πληγωθέντας· τῶν δὲ συμμάχων Τουρκαλθανῶν δώδεκα φονευθέντας καὶ ἑννέα πληγωθέντας. Τὸ διπλοῦν ἀνδραγαθήμα τῶν Πέντε Πηγαδίων ἀποθανατίζει τὸν φρόνιμον καὶ μεγαλόψυχον Δράκον. Τοσοῦτος δὲ ἐκυρίευσεν ὁ φόβος τοὺς πολεμίους τὴν νύκτα ἐκείνην, ὥστε ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας ἐμακρύνθησαν τοῦ ξενοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν Ἰωαννίνων, ὅπως μὴ ὑποστῶσι καὶ νυκτερινὴν τινα ἐνδεχομένην ἔφοδον. Τῇ δὲ λαμπρᾷ ταύτῃ νίκῃ προσετέθη συγχρόνως καὶ ἡ κυρίευσις τῆς θέσεως τῆς Γλυκῆς, πολιορκουμένης παρὰ τοῦ Ζυγούρη Τσαβέλλα καὶ Βασιλείου Ζέρβα.

Τόσχεσι.

Ἀποτυχούσης οὕτω τῆς βοήθειας τοῦ Χουρσήτ πασσᾶ, οἱ πολιορκούντες τὸ Τόσχεσι Τσαβέλλας, Ζέρβας, Δαγγλῆς, Κουτσονίκας καὶ ὁ σύμμαχος Ταχὴρ Ἀμπάζης ἀντηπήντησαν πρὸς τοὺς Τσάμιδας, δικαιολογούμενοι ὡς πρὸς τὸ παρελθόν, καὶ ἐνοχοποιοῦντες τὸν μὲν Ἰσμαῆλ πασσᾶν ὡς παλίμβουλον καὶ δολοφόνον, αὐτοὺς δὲ τοὺς Τσάμιδας ὡς δολίως πολιτευθέντας· τέλος δὲ προεκάλεσαν τούτους, ὅπως ἀποχωρήσωσιν ἐκεῖθεν, εἰ μὴ θέλωσι τὸν πόλεμον, μετὰ τρίωρον προθεσμίαν. Ἐκείνοι ἀγανακτήσαντες τότε ἀνταπεκάλεσαν οὐ μόνον τοὺς Σουλιώτας, ἀλλὰ καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν « γκχαιοίρας »· οὗτοι δὲ εἰς τοσοῦτον προ-

ἦλθον ὀργῆς, ὥστε, ἀριστήσαντες μόλις, ἐφόρμησαν ἀποφασιστικοί, ἵνα ἐκδιώξωσι τούτους ἐκείθεν, ἢ ἐντὸς αὐτῶν τῶν οἰκιῶν καύσωσι. Καθὰς ἡ ἐπίθεσις, οὕτω καὶ ἡ ἄμυνα ἐγένετο πεισματώδης. Ἀλλ' οἱ Τσάμιδες βιασθέντες καὶ ἀποκλεισθέντες ἐπὶ τέλους ἐντὸς τεσσάρων μόνων οἰκιῶν καὶ μιᾶς ἐκκλησίας, ἐπεκαλέσθησαν ἀναχωχὴν ὀπλων· ταύτην δ' οἱ πολιορκηταὶ ἐδέχθησαν ὑπὸ μόνον τὸν ὄρον τῆς ἀφεύκτου ἀναχωρήσεως αὐτῶν πρὸ τοῦ μεσονυκτίου. Οὕτως ἐκένωσαν τὴν θέσιν οἱ Τσάμιδες, ἀπελθόντες εἰς τὴν Παραμυθίαν καὶ ἀφήσαντες ὀπισθεν ἀτάφους ἐξήκοντα τέσσαρας νεκροὺς, ὅλα αὐτῶν τὰ πολεμεφόδια καὶ τὴν ἄλλην ἀποσκευὴν. Ἐπεσον δὲ ἐκ τῶν Σουλιωτῶν καὶ συμμάχων ἐπὶ τῆς προσβολῆς ταύτης ἑπτὰ, καὶ ἑνδεκα τετραυματισμένοι μετηνέχθησαν εἰς τὸ ἐν Σουλίῳ νοσηρομεῖον.

Δερβιζανά.

Κατεῖχον τὸ χωρίον τοῦτο Τουρκαλβανοὶ χίλιοι πεντακόσιοι, καὶ Σουλιῶται τριακόσιοι πεντήκοντα στενῶς ἐπολιόρκουν. Κινδυνευόντων ἐπὶ τέλους τῶν Τουρκαλβανῶν, ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς ἔπεμψεν αὐτοῖς βοήθειαν ἐκ τετρακοσίων μαχίμων Γκέγκιδων ὑπὸ τινα Καπλὰν βεγῆν Μακεδόνα, διήμερον φθάσασαν ἐκ τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τοῦ ἀντικρὺ τῶν Δερβιζανῶν ὄρους, ὀνομαζομένου Προφήτου Ἡλιοῦ. Οἱ Σουλιῶται εἶδον τότε οὐ μόνον τὴν περαιτέρω ἀντίστασιν αὐτῶν ἀδύνατον κατὰ τοῦ διπλοῦ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀπισθοδρόμησιν ζημιώδη. Ἀλλ' ἡ ἀπελπισία αὕτη καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ἀάμπρου Ζάρμπα ἡ ἐτοιμότης οὐ μόνον ἔσωσαν, ἀλλὰ καὶ νικητὰς ἀνέδειξαν τούτους διὰ τοῦ ἀκολούθου στρατηγήματος.

Ἐπὶ τῇ προτάσει αὐτοῦ συνεφωνήθη, ἵνα πρῶτον μὲν ἀποσπασθῇ μέρος τῶν Σουλιωτῶν καὶ προσποιηθῇ τὸν Μωχαμεθανὸν ἐχθρὸν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν· δεύτερον δὲ, γενομένης ψευδοῦς τινος συμπλοκῆς, ἐνωθῇ τὸ μέρος αὐτὸ, ὡς ἀποτυχὸν δῆθεν, μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Καπλὰν βεγῆ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν σουλτανικῶν, καὶ ἐπιβουλεύσῃ τούτῳ. Ταυτοῦτης γλώσσης, ἐνδυμασίας, φυσιογνωμίας καὶ τρόπων συνέτρεχε θαυμασίως πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοιαύτης, καίτοι τότε ῥηφοκινδύνου, ἀλλ' ἀπαιτούσης θάρρους καὶ μεγαλοψυχίαν, ἀπάτης (α). Εἰκοσι καὶ ἑκατὸν ἐξελέχθησαν ἐκ τῶν Σουλιωτῶν ὑπὸ ὁδηγὸν τὸν Ζάρμπαν, καὶ διὰ τοῦ στρατηγήματος αὐτοῦ ἐπλησίασαν τοῖς ἐχθροῖς ὡς ἡττημένοι· ἐρωτηθέντες δὲ, τίνες εἰσίν; ἀπεκρίθησαν, Τουρκαλβανοὶ ἐκ τῆς

φρουρὰς τῆς Πρεβέζης, ἐλθόντες, ὅπως ἐνωθῶσι καὶ σώσωσι τοὺς ἐν τοῖς Δερβιζανοῖς πολιορκουμένους συγγενεῖς αὐτῶν. Πιστεύσαντος τοῦ Καπλὰν βεγῆ μετὰ πρώτην καὶ δευτέραν ἐρώτησιν, οἱ Σουλιῶται συνανемίγησαν τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ καὶ ὁμοῦ ἐκινήθησαν μετ' οὐ πολὺ κατὰ τῶν πολιορκούντων τὰ Δερβιζανά· ἐκ συνθήματος δ' ἔλαβον ἐπιτηδείως καθ' ὁδὸν τὴν ἀνήκουσαν θέσιν ἕκαστος ὅπισθεν ἐνὸς, δύο ἢ καὶ τριῶν Γκέγκιδων· μετ' οὐ πολὺ δὲ σπασάμενοι οἱ μὲν τὰς μαχαίρας, οἱ δὲ τὰ πυροβόλια, ἤρξαντο τῆς θυσίας. Δεινὸν ἡ αἰφνιδία προσβολή, καὶ τρομακτικώτατον ἡ ἀπορία. Οἱ δυστυχεῖς Γκέγκιδες ἐκπλαγέντες ἐτέθησαν, ὡς εἶπετο, ἐν πλήρει διαταραχῇ· φωνάζοντες δὲ « *μπαιμπές ! μπαμπές !* » (ἄπιστοι ! ἄπιστοι !) καὶ ἀγνοοῦντες, τίνες ἦσαν παρ' αὐτοῖς οἱ ἐχθροὶ καὶ τίνες οἱ φίλοι, ἐζήτησαν ἕκαστος σωτηρίαν ἐν τῇ φυγῇ καὶ διεσκορπίσθησαν. Μόλις ἐσώθησαν οἱ ἡμίσεις διὰ τινος πλησίον οὔσης δασώδους κοιλάδος· μεθ' ἐτέρων δὲ τριάκοντα ὁ Καπλὰν βεγῆς συλληφθεὶς, τετραυματισμένος τὸν μηρὸν, ἀπεπέμφθη εἰς Σούλιον. Ἐν τοιαύτῃ πράξει καὶ τοσαύτῃ καταστροφῇ δύο μόνοι ἐκ τῶν Σουλιωτῶν ἀκινδύνως ἐπληρώθησαν.

Ἐπιτυχούσης τοιοιτοτρόπως τῆς καταστροφῆς τῆς ὑπὸ τὸν Καπλὰν βεγῆν ἐπικουρίας, οἱ ἐν Δερβιζανοῖς Τουρκαλθανοὶ ἀπηλπίσθησαν, καὶ πρεσβευσάμενοι περὶ συνθήκης ἀνέθεσαν τοῖς ἰδίοις Σουλιώταις τὰς περὶ τῆς τύχης αὐτῶν ἀποφάσεις. Τὴν ταπείνωσιν ταύτην ἰδόντες οἱ Σουλιῶται καὶ μίαν πάντοτε ἔχοντες τακτικὴν θεμελιώδη τοῦ φέρεσθαι γενναίως πρὸς τοὺς Τουρκαλθανούς, ἐπολιτεύθησαν ἤδη γενναϊότερον συγχωρήσαντες, ὅπως ἀπέλθωσιν οὗτοι φέροντες οὐ μόνον τὰ ὅπλα, ἀλλὰ καὶ τὰ πράγματα καὶ τὰ ζῶα, ὅσα εἶχον. « *Εἴμεθα*, προτέθεντο, « *πιστοὶ φίλοι ἡμῶν τοῦ Λοιποῦ καὶ, ἄν συμπέσῃ, ἔνα πολεμη-* « *θῶμεν παρ' ἡμῶν ἐκ νέου, τὴν αὐτὴν, ὡς καὶ ἦδη, διατηρήσω-* « *μεν πρὸς ὑμᾶς φιλίαν* ». Πρὸς βεβαίωσιν δὲ ταύτης συνεγεύθησαν καὶ συνεχάρησαν οἱ πρεσβευταὶ πρῶτον κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην· τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἅπαντες ὁμοῦ καὶ πολιορκούμενοι Τουρκαλθανοὶ καὶ πολιορκοῦντες Σουλιῶται ἐνηγαλίσθησαν ἀμοιβαίως, ἀντησπάσθησαν ἀλλήλους, συνεστιάσθησαν καὶ συνεχόρευσαν. Περὶ δὲ τὸ δῆλυ οἱ μὲν πρῶτοι ἀπῆλθον ἐλεύθεροι εἰς τὴν Παραμυθίαν, οἱ δὲ δεύτεροι μετὰ τῶν συμμάχων διηθυβύνθησαν κατόπιν εἰς τὰ Πέντε Πηγάδια, ὑπονοοῦντες, μὴ ὁ Χουσιτ πασσᾶς πέμψῃ δύναμιν νέαν ἐκεῖθεν.

Τὸ παράδειγμα τῶν ἐν Δερβιζανοῖς Τουρκαλθανῶν ἠκολούθησαν συγ-

χρόνως καὶ οἱ κατέχοντες τὰ Βύλα, οὓς ἐπολιόρκουν ὁ Τσαβέλλας, Κουτσονίκας καὶ Ταχὴρ Μουρτοστάλης· συνεννοηθέντες, ὡς φαίνεται, ἀνεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια καὶ οὗτοι.

Ἢ ἐν τοῖς Πέντε Πηγαδίοις συσσωμάτωσις τῶν Σουλιωτῶν καὶ συμμάχων ὑπερέβαινεν ἤδη τοὺς δισχιλίους ἐπιλέκτους. Ἀλλ' ὁ Χουρσήτ πασσᾶς οὐδὲν ἐπεχείρησε τότε κίνημα νέον, ἀπάσας συγκεντρώσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἐν μόνῃ τῇ κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ πολιορκίᾳ. Τί ὠφελεῖτο πραγματικῶς, πολεμῶν ἤδη τοὺς Σουλιώτας καὶ θυσιάζων τμηματικῶς τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ἐν ᾧ, πίπτοντος τοῦ κέντρου, ὅπερ ἦν ὁ Ἀλῆ πασσᾶς, ἔμενον πλέον ἀνίσχυρα καὶ εὐάλωτα τὰ ἄκρα ; Μετὰ δέκα ἐντεῦθεν ἡμέρας οἱ Σουλιῶται, διατάξαντες τοὺς χωρικοὺς, ὅπως ἐπαγρυπνῶσιν ἐπὶ τοῖς κινήμασι τῶν ἐχθρῶν, ἐπανῆλθον εἰς τὸ Σούλιον, πλήρεις θριάμβων.

Ἄρτα.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ Ἀλῆ πασσᾶς ἔγραψεν ἐντονώτερον πρὸς τε τοὺς Σουλιώτας καὶ τοὺς συμμάχους Τουρκαλβανούς, προτρέπων αὐτοὺς, ἵνα πολεμήσωσιν ἀποφασιστικῶς τὴν Θεσπρωτίαν, ἥ ἀντ' αὐτῆς κυριεύσωσι τὴν Ἄρταν, καὶ οὕτω γενόμενοι μετὰ τῶν Ἀκαρνάνων καὶ Αἰτωλῶν πολυάριθμοι, ἐκστρατεύσωσι κατὰ τοῦ Χουρσήτ πασσᾶ ἀπ' εὐθείας, καὶ εὐκολύνωσι τὸν ἔξοδον αὐτοῦ ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς λίμνης. Ἰδὼν ὑπισχνεῖτο ἀμοιβὰς καὶ χάριτας μεγαλητέρας, ὅσων οὗτοι ἤλπιζον· ὑπισχνεῖτο ἑαυτὸν φανερὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ πατέρα τῶν Ἑλλήνων. Ἐντεῦθεν ἐπανελήφθη τὸ ζήτημα, ἐὰν συμφέρῃ, ἢ μὴ, ἡ ἔξοδος αὐτοῦ δι' ἐνὸς τολμήματος. Οἱ μὲν τῶν Σουλιωτῶν, καὶ οὗτοι ἦσαν μειονοψηφοῦντες, ἐθεώρουν ὠφέλιμον ταύτην ἰσχυριζόμενοι, ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὡς διωκόμενος ἐπιμόνως παρὰ τοῦ σουλτάνου καὶ οὐδεμίαν ἄλλην ἔχων ἐλπίδα σωτηρίας, συντρέξει οὐσιωδῶς τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα, δι' ἧς κέκτεται ἐπιρροῆς καὶ πλούτου· ἡ δὲ πλείων ψῆφος αὐτῶν τε καὶ τῶν Αἰτωλοακαρνάνων, συμφωνοῦντος καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὡς διευθύνοντος τότε τὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐθεώρει κινδυνώδη ἐξ ἐναντίας τὴν ἔξοδον τούτου, λόγῳ ὅτι ἀμνηστεία τις τοῦ σουλτάνου ἐν περιπτώσει τοιαύτῃ δύναται ἀνατρέψαι τὰ πάντα, ἀμνηστεία δὲ τοιαύτη κρίνεται πιθανή τὸσφ μᾶλλον, ὅσῳ ὁ Ἀλῆ πασσᾶς, πανούργος ὢν καὶ ἔμφυτον ἔχων τὴν δυσπιστίαν, ὡς τυραννίσας ἐπὶ πολὺν χρόνον, προτιμῆσει τὸν μετὰ τοῦ σουλτάνου

συμβιβασμὸν, ὁψέποτε προταθῇ οὗτος ἐπὶ τῷ ὄρει τῆς καταστροφῆς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἦ ὥριμος αὕτη σκέψις τῶν δευτέρων ἐγένετο ἐπικρατεστέρα, καὶ συνεπῶς οἷ, τε Σουλιῶται καὶ Ἀχαρνανοι-τωλοὶ περιέπαιζον διὰ διαφόρων προφάσεων τὰς περὶ ἐνὸς τολμήματος παρακελεύσεις τοῦ Ἀλῆ παστᾶ καὶ τῶν Τουρκαλθανῶν συμμάχων. Ἦ παρουσία καὶ ἡ σύμπραξις τοῦ Μαυροκορδάτου κατὰ πολὺ συνετέλεσε τότε.

Μετὰ δὲ ταῦτα προστέθη τὸ ζήτημα τῆς ἐκστρατείας ἡ κατὰ τῆς Θεσπρωτίας ἡ κατὰ τῆς Ἄρτης. Οἱ Σουλιῶται διήρηντο καθ' ἑαυτοὺς, ὡς προτιμώντων πολλῶν τὴν κατὰ τῆς Θεσπρωτίας, καὶ τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Δράκος, Διαμάντης Ζέρβας, Δαγγλῆς, Νικόλαος Τσαβέλλας, Ζᾶρμπας, Ἀθανάσιος Τούσα Βότσαρης, Κουτσουνίκας, Τ. Ζέρβας, Ἀθανάσιος Φωτομάρας, Γιαννούτης Πανομάρας, Φῶτος Πιθηφῆκος καὶ ἄλλοι· ἐγνωμάτευον δ' οὗτοι, ὅτι μόνῃ ἡ κατὰ τῆς Θεσπρωτίας κίνησις δύναται ἐνισχύσαι τὸ Σούλιον, ὡς ὑπισχνουμένη τῆς τε Ἰπάργου καὶ ὄλων τῶν παραλίων τὴν κυρίευσιν μέχρι Πρεβέζης ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ καὶ μέχρι Συβότων ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ μέρους. Ἦ ὁρθότης συλλογισμοῦ τοιοῦτου διὰ τε τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον προφανεστάτη ἦν. Κατὰ τί ἀληθῶς ὠφέλει τοῖς Σουλιώταις ἡ Ἄρτα, μεσόγειος οὖσα, ἐν ᾧ εἶχον ἀνάγκην θαλάσσης, αὐτοὶ μεσόγειοι ὄντες;

Καὶ ὅμως ἡ ἐναντία ὑπερίσχυσε γνώμη καὶ πάλιν, κινηθέντων τῇ 12 νοεμβρίου καὶ στρατοπεδευσάντων τῶν τε Σουλιωτῶν καὶ τῶν Τουρκαλθανῶν συμμάχων ἐν τοῖς Μαράταις, θέσει κειμένη πλησίον τοῦ ποταμοῦ τῆς Ἄρτης καὶ ἀπεχρυσῇ αὐτῆς μακρὰν βολῆς πυροβόλου. Καὶ ἐκ μὲν τῶν πρώτων μετεῖχον τῆς ἀποφάσεως ταύτης ὁ Μάρκος καὶ Νότης Βοτσάροι, οἱ Ζερβαῖοι, ὁ Ἀθανάσιος Φωτομάρας καὶ Νικόλαος Τσαβέλλας, ἡγαύμενοι ἐξακοσίων πεντήκοντα ὀπλοφόρων· ἐκ δὲ τῶν δευτέρων ὁ Ἄγο Μουχουρδάρης, Ταχῆρ Ἀμπάζης, Τσεγκὸ βεγῆς καὶ λοιποί. Τὴν ἐπαύριον ἀπὸ βαθείας πρωίας ἤρξαντο οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἀδιακόπου κατ' αὐτῶν τηλεβολισμοῦ· μετὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν ἐξεληθόντες ἐφώρμησαν πρῶτον κατὰ τῶν Ζερβαίων· ἐκείθεν δ' ἀντικρουσθέντες μετὰ πολλῆς φθορᾶς, ἐπέπεσον κατὰ τῶν Τσαβελλαίων· εἶτα δὲ κατὰ τῶν Βοτσαραίων, ὅθεν ἀντιπολεμηθέντες ἰσχυρότερον ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ μέχρι τῆς πόλεως κατεδιώχθησαν. Ἀλλὰ, καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ Σουλιῶται καὶ σύμμαχοι ἀδύνατον εἶδον τὴν κυρίευσιν τῆς Ἄρτης, ἧς ἡ δύναμις ἡριθμεῖτο ἤδη περὶ τοὺς τετρακισχιλίους

ὑπὸ τὸν Σουλεϊμὰν πασσᾶν φρουραρχοῦντα, τὸν Ἰσμαήλ πασσᾶν Πλιάσαν, Χασᾶν πασσᾶν καὶ ἄλλους. Διὰ τὸν λόγον δ' αὐτὸν ἀποστείλαντες τὸν Φωτομάραν μεθ' ἑνὸς τῶν Τουρκαλβανῶν ἀρχηγῶν, ἐπεκαλῆσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν ἐν τῷ Πέτᾳ στρατοπεδεύοντων Ἀκαρνανοαιτωλῶν Βαρνακιώτου, Τσόγκα, Ἰσκου, Μακρῦ, Βακόλα, καὶ Κουταλίδα. Ὅλοι δ' ὁμοῦ τῇ 17 νοεμβρίου ἐπιπεσόντες περὶ τὸ ἑσπέρας ἐκ τεσσάρων μερῶν κατὰ τῆς Ἄρτης, καὶ κατακυριεύσαντες τοῦ προαστείου αὐτῆς Μιχουτσίου, εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν καίοντες, φονεύοντες καὶ αἰχμαλωτίζοντες. Φρικώδῃ ἦσαν, ἐν καιρῷ νυκτὸς μάλιστα, τὸ ἀμοιβαῖον πῦρ τῶν ὀπλων, αἱ φλόγες τῶν οἰκιῶν, οἱ ἀλαλαγμοὶ ἐκατέρων τῶν μερῶν, ἡ ταραχὴ καὶ οἱ κοπετοὶ τῶν τοσούτων ὀθωμανικῶν γυναικοπαίδων, προστρεχόντων εἰς τὸ φρούριον, ὅπου συνεκλείσθησαν καὶ ταῦτα καὶ τὸ πλεῖστον τῆς φρουρᾶς ἐπὶ τέλους, ὅλων μέχρι τῶν ὀκτακισχιλίων ψυχῶν ἀριθμουμένων. Οὕτως οἱ μὲν Ἕλληνες κατέλαβον τὸ περισσότερον μέρος τῆς πόλεως, τὰ μοναστήρια καὶ τὰς δυνατὰς ἐκκλησίας· οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐκλείσθησαν ἐν τῇ μητροπόλει, ταῖς πέριξ αὐτῆς μεγάλαις οἰκίαις καὶ ἐν τῷ φρουρίῳ, ὅπερ ἐπολιόρκουν πολεμοῦντες ἐκ τῶν οἰκιῶν οἱ Ἕλληνες. Στενοχωρούμενοι δὲ οἱ σουλτανικοὶ βέγιδες καὶ ἀγᾶδες Ἀλβανοί, ἧ ὡς βλέποντες συμπολεμοῦντας μετὰ τῶν Ἑλλήνων τὸν Ἅγιο Μουχουρδάρην καὶ λοιποὺς, ἠτύμωλον καὶ ἐν λόγῳ τιμῆς παρεδόθησαν, σύμμαχοι γενόμενοι καὶ οὗτοι. Ὁ Χασᾶν πασσᾶς ἐντεθὲν ἠναγκάσθη, ὅπως εἰσέλθῃ ἐν τῷ φρουρίῳ, ἐγκαταλείψας τὴν μητρόπολιν. Οἱ λοιποὶ δὲ πάντες τῶν πολιορκουμένων, μὴ ὑποφέροντες πλέον ἐκ τῶν στερήσεων, προέτειναν τῇ 2 δεκεμβρίου συμβιβασμόν.

Οἱ σύμμαχοι Τουρκαλβανοί.

Ἀλλ' ὅσῳ ὑπῆρχον εὐάρεστα τὰ ἔσω, τόσῳ ἐπέκειντο δυσάρεστα ἤδη τὰ ἔξω τῆς Ἄρτης πράγματα. Οἱ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες ἠπειλοῦντο οὐ μόνον ἐκ τοῦ μέρους τῆς Πλάκας, ὅπου ἐπέμφθη ἡ ἀνήκουσα δύναμις πρὸς φύλαξιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Πέντε Πηγαδίων, ὅπου ἔδραμεν ὁ Ταχὴρ Ἀμπάζης πρὸς ἐνίσχυσιν πλείονα, καὶ ἐκ τῆς Παραμυθίας σοβαρώτερον. Κινδυνεύουσαν μανθάνων τὴν τύχην τῆς Ἄρτης ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς, ἐνήργησε μετὰ σπουδῆς τὴν κίνησιν τῶν Τσάμιδων, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀπέστειλε τὸν Ἀχμέτ πασσᾶν Βρυώνην ἐπὶ κεφαλῆς τρισχιλίων ἔτι, ὅπως βιάσῃ τὴν διάβασιν τῆς Ῥινιάσσης καὶ βοηθήσῃ ἐπὶ τὴν Ἄρταν. Ὁ Μάρκος Βότσαρης ἀπῆλθεν εὐθὺς μετὰ χιλίων διὰ τὴν Ῥινιάσ-

σαν· ἀλλ' ὁ Ἀχμέτ πασσᾶς, καὶ μεθ' ὅσας ἂν εὕρην ἀντιστάσεις, διήλθε, καί, ἅμα διαγελώσης τῆς 31 νοεμβρίου, ἐνεφανίσθη ἐν τῷ Λούρῳ, ὃν ἔκαυσεν, ὡς καὶ τὸν Κατοᾶν. Συγχρόνως ἄλλο σῶμα ἐχθρῶν ἐπλησίασε πρὸς τὰ ὅρια τῆς Εὐρυτανίας, ὅπως ἀνοίξῃ ἐκείθεν δίοδον κατὰ τῶν ἔσω τοῦ Θυάμου ἐπαρχιῶν, ὅτε οἱ σημαντικώτεροι τῶν ὀπλαρχηγῶν αὐτῶν ἐνησχολοῦντο ἐν τῇ Ἄρτῃ. Οὕτω, συνεπεῖα ὧν ἐπεκαλεῖτο βοηθειῶν ὁ Γιολδάσης, ἔδραμον ἐκεῖσε οὐ μόνον οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῶν Κουρητῶν καὶ Κραβαριτῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς Ὀφίας, ἐν ᾧ ἄλλως παρεσκευάζετο οὗτος πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν Ἄρτῃ (α). Τὰ μέτρα τῶν ἐχθρῶν ταῦτα ἀντιπεριέσπων σπουδαίως οὐ μόνον τοὺς ἐν αὐτῇ Ἀκαρνάνας καὶ Αἰτωλοὺς ὀπλαρχηγούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς Σουλιώτας, ὡς ἠναγκασμένους ἅπαντας, ἵνα ἐπιμεληθῶσι περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν ὁρίων αὐτῶν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ. Ἐν γένει δὲ ἔβλεπον οἱ πάντες, ὅτι, εἰὰν κατορθώσῃ ὁ ἐχθρὸς τὴν συγκέντρωσιν σώματος μεγάλου παρὰ τοῖς ὁρίοις, ἀδύνατοι ἔσονται πρὸς ἀντίστασιν ἀποτελεσματικὴν.

Ἀλλὰ σπουδαιοτέρα ἐμεσολάβει περίπτωσις ἄλλη. Γνωστὸν, ὅτι ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἐσχετίζετο ἰδίως μετὰ τῶν συμμάχων Τουρκαλθανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ὡς « ἁλῶν καὶ τραπέζης κεκοινωνηκῶς » μετ' αὐτῶν. Αὐτὸν ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς, μόλις ἐπανελθόντα ἐκ τῆς Βοιωτίας εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ γνωρίσαντα κάλλιστα τὸν κύριον σκοπὸν τοῦ ἐλληνικοῦ πολέμου, ἐπεφόρτισεν, ἵνα ἀποσπάσῃ κυρίως μὲν τοὺς Τουρκαλθανοὺς ἀπὸ τῶν Σουλιωτῶν, εἰ δυνατόν δέ, καὶ τοὺς Σουλιώτας αὐτοὺς καὶ τοὺς Αἰτωλοακαρνάνας αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ γενικοῦ τῶν Ἑλλήνων πολέμου. Ἐθεώρει οὗτος, καὶ οὐχὶ ἀλόγως, εὐχείρωτον μὲν τὸ Σούλιον ἄνευ τῆς συμμαχίας τῶν Τουρκαλθανῶν, εὐχείρωτον δὲ τὴν Στερεάν ἄνευ τῶν Σουλιωτῶν, καὶ εὐχείρωτον τὴν Πελοπόννησον ἄνευ τῆς Στερεᾶς. Τοιαύτην ὁ Ὁμέρ πασσᾶς ἀναδεχθεὶς ἀποστολὴν, ἐπέδωκε παντὶ τρόπῳ, ὅπως φθάσῃ ταχύτερον εἰς ἓν ἀποτέλεσμα. Ἐκ τῆς Περσῆς ἔγραψε τῇ 30 νοεμβρίου πρὸς τοὺς ἐν Ἄρτῃ συμμάχους καὶ Σουλιώτας, ζητῶν τὴν ἀποστολὴν ἀξίῳ ἐμπιστοσύνης προσώπων, ἵνα ὁμιλήσῃ αὐτοῖς περὶ τῶν συμφερόντων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Πραγματικῶς δὲ ἐκ μὲν τῆς Ἄρτης τῇ 31 ἀπῆλθον ὁ Νότης Βύτσαρης καὶ ἕτεροι δύο ἀγάδες, καὶ ἐν τοῖς Μολιανοῖς ἐνέτυχον τῷ πρὸς τοῦτο ἀπεσταλμένῳ παρὰ τοῦ Ὁμέρ πασσᾶ· ἐκ δὲ τῶν Πέντε Πηγαδιῶν ὁ Ταχὴρ ἀγᾶς μετὰ τοῦ Τσάτσος διηιθύνθησαν πρὸς τὸν Ὁμέρ πασσᾶν, ὅπως ὁμιλήσωσι προσωπικῶς· εἰς δὲ τὴν

Ἄρταν ἐπέμφθησαν ὁ υἱὸς τοῦ Μάτου Λατίφη καὶ εἰς ἕτερος ἀγᾶς, ἵνα περιμείνωσι τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ταχὴρ ἀγᾶ. Οὕτω δὲ γενομένης ἀνακωχῆς ὄπλων ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ὁ μὲν Ὁμέρ πασσᾶς ἀνέστειλε τὴν περαιτέρω τοῦ Λούρου πρόδον τοῦ Ἀχμέτ πασσᾶ, περιορίσας αὐτὸν, ὅπου ἔτυχε, μέχρι δευτέρας διαταγῆς· οἱ δὲ Σουλιῶται ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Μάρκον Βότσαρην, ἵνα πράξῃ τὰ αὐτὰ καὶ οὐδεμίαν ἐπιχειρήσῃ ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Ἀχμέτ πασσᾶ ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ.

Ἐντεῦθεν ἤρξαντο κλονίζεσθαι τῶν Τουρκαλθανῶν συμμάχων αἱ πεποιθήσεις. Οὔτε τῶν Σουλιωτῶν ἡ ὑπόκρισις, ὡς μὴ φερόντων σημαίαν ἑλληνικὴν, οὔτε τῶν ἄλλων ἡ ψευδοφιλία καὶ οἱ ἀπατηλοὶ λόγοι ἐχρησίμουν πλέον. Τὸ δ' ἀληθὲς εἶχεν, ὅτι τὰς περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολέμου παραστάσεις τοῦ Ὁμέρ πασσᾶ ἐνίσχυνον ἔτι μᾶλλον καὶ οἱ ἐκ τῆς Τριπόλεως διασωθέντες Ἀλθανοὶ τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ, ὡς αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδόντες καὶ ἐν Πάτραις καὶ ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Ἀργεὶ τὴν κατάστασιν τῶν τουρκικῶν εὐκτηρίων καὶ μεγάρων, ἄλλα τε πολλὰ καὶ τὴν κατάδασιν τοῦ Δημητρίου Ἰψηλάντου, οὐδὲν κοινὸν ἔχουσαν μετὰ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Κατὰ τῶν παραστάσεων τούτων καὶ Σουλιῶται καὶ Αἰτωλοακαρνανεῖς, ὅπως τεταραγμένοι διὰ πολλοὺς λόγους, ἀντέταττον ἐπιτηδεῖας πᾶσαν ἀναίρεσιν καὶ πᾶν σόφισμα. Πολυεῖδεις κατ' αὐτῶν ἐπέκειντο τότε οἱ κίνδυνοι. Ἐνθεν μὲν εἶχον τὸν πόλεμον τῶν κεκλεισμένων Ἀρτηνῶν Τούρκων ἐσωτερικῶς· ἔνθεν δὲ ἠπειλοῦντο προσηχῇ παρὰ τοῦ Ἀχμέτ πασσᾶ Βρυῶνου ἀνταποκλεισμὸν ἐξωτερικῶς· τὸ δὲ χεῖριστον πάντων ἔβλεπον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν μεταβαλλομένους ἀπὸ συμμάχων εἰς ἐχθροὺς ἐπικινδυνωδεστέρους τοὺς Τουρκαλθανούς. Ἐπὶ τέλους δὲ, εἰ καὶ κατάρθρωσαν, ἵνα ἀραιώσωσιν ἱκανῶς τὰς ὑπὸντίας τούτων, οὐκ ἠδυνήθησαν ὁμῶς ἀναστεῖλαι καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ταχὴρ Ἀμπάζη εἰς τὴν Ἀκαρναναιτιωλίαν καὶ τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη εἶχε πρόφασιν μὲν τὴν παράληψιν πολεμικοῦ καὶ τὴν μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τῶν Πελοποννησίων συνδιάλεξιν περὶ τῶν κοινῶν τοῦ πολέμου πραγμάτων, κύριον δὲ ἀντικείμενον τὴν προσωπικὴν περὶ τῶν διαδοθέντων ἐξέτασιν καὶ πληροφορίαν. Ματαίως ἀντισχυρίζοντο κατὰ τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ὡς περιττῆς, οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ, μόνου ἐνδίδοντος τοῦ Νότη Βότσαρη καὶ τοῦ Γεωργίου Βαρνακιώτου. Μετὰ πολλὰ δὲ προδιετέθη ὁ Ταχὴρ Ἀμπάζης, ὡς ἀκολούθως· « *Ἡ Ποίμελη,*
« *παρετῆρήσαν αὐτῷ, ὡς τετρατηθεῖσα ἐπὶ πολλοὺς χρόνους παρὰ*

« τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, κατ' οὐδένα ἠδύνατο κινηθῆναι τρόπον ὑπὲρ αὐτοῦ, εἰ μὴ ἡπατῶτο διὰ τοῦ θελεάσματος τῆς σωτηρίας αὐτῆς ἀπὸ αὐτῆς ἐξουσίας τοῦ σουλτάνου. Ἀλλὰ τὸ μυστήριον τοῦτο ὁ ἴδιος ἐ-
 « γινώριζον ὁ δὲ λαὸς, ἐν ἀγνοίᾳ ὢν, ἐξετράπη εἰς πολλὰ ἐναντίον
 « τῆς θελήσεως τῶν ὀπλαρχηγῶν ἄτοπα καὶ σκληρότητας κατὰ τῶν
 « τεμενῶν καὶ τῶν τουρκικῶν οἰκογενειῶν. Τὰ ἄτοπα αὐτὰ καὶ
 « τὰς σκληρότητας ταύτας θέλεις ἰδεῖν κατὰ τὴν πορείαν σου ἐν τε
 « τῇ Ἀχαρναροαιτωλίᾳ καὶ τῇ Πελοποννήσῳ· ἀλλὰ πεποιθήμεν,
 « ὅτι οὐδεμίαν ἔχουσιν ἐπιβρόχην ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ τῆς φρονήσεώς
 « σου, διότι τὰ τοιαῦτα φέρει ὁ πόλεμος, τὰ πάντα δὲ θεμιτά εἰσι
 « λόγῳ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ ». Ἐτι δὲ πλέον οἱ Ἕλληνες
 « ὀπλαρχεῖς, ἔνθεν μὲν ἵνα περιποιηθῶσι τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Ταχῆρ
 « Ἀμπάζη καὶ νέας ἐμπνεύσωσιν αὐτῷ ἐλπίδας ἀγαθὰς περὶ τοῦ μέλ-
 « λοντος τῶν Τουρκαλθανῶν, ἔνθεν δὲ ἵνα ἐπιτύχωσι τῆς βραδυτέρας
 « ἐπιστροφῆς τούτου, ἥτις ἦν τὸ κυριώτερον αὐτῶν μέλημα, προέτρεψαν
 « αὐτὸν, ὅπως ἀντιπροσωπεύσῃ τοὺς συμμάχους ἐν τῇ τότε συγκροτου-
 « μένῃ κατὰ τὸ Ἄργος ἑλληνικῇ συνελεύσει.

Ὁ Ταχῆρ Ἀμπάζης ἐδείχθη συναινῶν καθ' ὅλα καὶ εὐχαριστῶν. Ἀλλ' ὑπονόησας, μὴ ὑπὸ τὸ θελεᾶσμα τῆς ἀντιπροσωπείας μεταβῆ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κρατηθῇ ἐκεῖ ἄκων, ἔλαβεν ἀντιπονηρευόμενος καὶ δεύτερον παρὰ τῶν Ἀλθανῶν ἀγάδων πληρεξούσιον ἀνώνυμον πρὸς ἀντικατάστασιν, ὁποίου ἄλλου οὗτος ἐγκρίνη προσώπου, ὅς ποτε ἴδῃ περιττὴν ἢ ἀδύνατον τὴν μετάβασιν ἑαυτοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐφοδιασθεὶς ὥδοιπόρησε διὰ τοῦ Θυάμου εἰς τὸ Μεσολόγγιον, καὶ ἀντελήφθη ἰδίους ὄμμασιν, ὧν παρὰ τε τοῦ Ὁμέρ Βρυώνου καὶ ἄλλων ἤκουσε. Θρησκευτικὸς μέχρι φανατισμοῦ, νοήμων καὶ ζηλότυπος ἐπὶ τουρκισμῷ, ἐξεπλάγῃ ἰδὼν, ἐδῶ μὲν τοὺς τουρκικοὺς ναοὺς ἀφοδευτήρια γενομένους, ἐκεῖ δὲ τὰς αἰχμαλωτίδας Τουρκίσσας ἐν ἀπολύτῳ παραλυσίᾳ διατελούσας, ἢ χριστιανισθείσας, πανταχοῦ δὲ τὰ τουρκικὰ σύμβολα διὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀντικαθιστάμενα· ταῦτα δὲ πάντα συνοδευόμενα δι' ἐπινικίων κατὰ τῶν Τούρκων, δι' ἐνυαλίων πρὸς τὰς μάχας, δι' ὧδων πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν καὶ διὰ τῶν βαρυτέρων ὕβρεων κατὰ τῆς τουρκοκρατίας.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος διὰ πολλῆς περιεποιήθη φιλοφροσύνης τὸν ἄνδρα, καὶ διαφόρους ἔκαμεν ἐξηγήσεις ἀναλόγους πρὸς τοῦτον, ὅπως πεισθῇ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ καὶ

ἐμμείνη ἐν τῇ συμμαχίᾳ τῶν Σουλιωτῶν. Ἐγκατατετριμμένος ἐν πράγμασι τοιούτοις ὁ Ταχῆρ Ἀμπάζης, ὑπεκρίθη θαυμασίως, καὶ κρύπτων τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ παρετήρει τὰ πάντα μετὰ διαπεραστικοῦ ὁμιματος. Οὐδαμοῦ εὗρε πνεῦμα ἀληπατισκόν, οὐδαμοῦ εἶδε τὰ πράγματα σύμφωνα πρὸς τοὺς λόγους. Πλήρη δὲ καὶ ὀρθὴν σχηματίσας ἰδέαν περὶ τῶν διατρεχόντων, ἀπέφυγε τὴν εἰς Πελοπόννησον μετάβασιν αὐτοῦ, καὶ καθ' ἣν εἶχεν ἄδειαν, ἀνταπέστειλε διὰ τὴν ἐν Ἀργεὶ συνέλευσιν πληρεξούσιον ἀντιπρόσωπον τῶν συμμάχων Τουρκαλθανῶν Ἑλληνά τινα, λεγόμενον Μάρκον Δεσπότην. Αὐτὸς δὲ λαβὼν παρὰ τοῦ Μαυροκορδάτου προσήγητά τινα πολεμεφροδίων, ἐπανῆλθε δεκαπενθήμερος κατὰ τὸν δέκμβριον εἰς τὴν Ἀρταν, ὅπου ἀνεκοινώσατο τοῖς λοιποῖς πᾶν ὅ,τι εἶδεν, ἤκουσε καὶ ἔκρινε. « *Εἶσαι Τοῦρκος ; εἶπε τῷ Ἄγω Μουχουρδάρῃ.—* « *Ἀπαγε τῆς ἐρωτήσεως, ὑπέλαβεν ἐκεῖνος· εἰμὶ καὶ ἔσομαι Τοῦρ-* α *κος.— Βεβαιώθητι λοιπὸν παρ' ἐμοῦ, ὅτι οἱ βραγιάδες ὡπλισθη-* α *σαν οὐρὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἀλλὰ ὑπὲρ ἑαυτῶν, καὶ διὰ τὴν* α *πίστιν αὐτῶν πολεμεῖσιν τὴν ἰδίαν ἡμῶν πίστιν. Διὰ τὴν* α *μένομεν πλέον ἐν τῇ ἀπάτῃ, προδίδορτες καὶ τὴν τιμὴν ἡμῶν,* α *καὶ τὴν πίστιν ἡμῶν καὶ τὸν σουλιάρου ἡμῶν ; »*

Μεγάλη τοὺς συμμάχους κατέλαβε τότε ἀγανάκτησις καὶ μεταμέλεια, περὶ ἧς οὐδόλως ἐξεφράζοντο ἔτι, φοβούμενοι ἐπιβουλὴν τινα ἀπελπιστικὴν. Ἀγνοούντων δὲ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τῶν Αἰτωλοακαρνανῶν, συνεσκέφθησαν οὗτοι ἰδίᾳ περὶ τοῦ τρόπου τῆς διαλύσεως τῆς συμμαχίας ἑαυτῶν μετὰ τῶν Σουλιωτῶν. Καὶ ὁ μὲν Ταχῆρ Ἀμπάζης, ὑπὸ τὸ κράτος ὧν τῶν ἀμέσων ἐντυπώσεων καὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ, πρόετινε τὴν αἰφνιδίαν σύλληψιν καὶ παράδοσιν, ὅσων δυνηθῶσιν ἐκ τῶν Σουλιωτῶν ὀπλαρχηγῶν, πρὸς τὸν Χουρσὴτ πασσᾶν, ἵνα δώσωσιν οὕτω τὰ πιστὰ πρὸς αὐτόν, καὶ ἅπαξ διὰ παντὸς ἀπαλλαγῶσι τοιούτων ἐπικινδύνων γειτόνων. Ὁ δὲ Ἄγω Μουχουρδάρης, τὰ πρῶτα παρὰ τοῖς Ἀλθανοῖς τούτοις φέρων, οὐ μόνον κατέκρινε τὸ μέτρον αὐτὸ ὡς ἀγενὲς καὶ ἄπιστον, ἀλλὰ καὶ ἀπεδοκίμασεν ὡς ἐπικίνδυνον, ὅτε παρὰ τοῦς Σουλιώτας ὑπῆρχον ἐν τῇ Ἀρτῇ καὶ ἱκανοὶ Ἀκαρνανεὺς καὶ Αἰτωλοὶ, καὶ ὁ Γῶργς Βακόλας μετὰ τῶν ἐνόπλων Ἀρτινῶν, ὅλων συμπροσυμμένων ὑπὲρ τοὺς χιλίους πεντακοσίους, ἐν ᾧ οἱ Ἀλθανοὶ ἠριθμοῦντο περὶ τοὺς χιλίους διακοσίους. Ὑπῆρχον μὲν οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ τισιν οἰκίαις τῆς πόλεως Τοῦρκοι τοῦ Σουλεϊμάν πασσᾶ καὶ Ἰσμαήλ πασσᾶ Πλιάτα· ἄλλ' ἀπεκλείοντο· ἡ δὲ μετ' αὐτῶν συναγροίκησις καὶ δύσκολος ἦτο

καὶ πολλὴν ἔφερε τὴν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ἀμέσου ἐπιθυμητοῦ ἀποτελέσματος. Θεωρήσας μάλιστα ὁ Ἄγρ Μουχουρδάρης, μὴ καὶ οἱ Σουλιωταὶ ἐν τῇ αὐτῇ περιέπεσαν ἀπάτῃ, ὅτε οὐδέποτε ἑφάνησαν φέροντες σημαίαν ἑλληνικὴν, ἐγνώμάτευσσε καὶ ἔπεισεν, ὅπως ἀποχωρισθῶσι τούτων, ἀβλαβῶν μενόντων, ἀφ' οὗ ἀσφαλισθῶσι παρὰ τοῦ Χουρσῆτ πασσᾶ οὐ μόνον πολιτικῶς, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικῶς. Συμφωνήσαντες οὕτω ἐπὶ τοῖς ὅροις αὐτοῖς, ἐπολιτεύοντο τοῦ λοιποῦ τοὺς Σουλιώτας καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, τὴν ἰδίαν μὲν, ὡς καὶ πρότερον, γλῶσσαν διατηροῦντες, πᾶσαν δὲ ἀφορμὴν ὑπονοίας καὶ ἔριδος τῆς τυχύουσης ἀποφεύγοντες. Ἄνευ δ' ἀναβολῆς πρεσβευστάμενοι ἰδίως πρὸς τὸν Ὁμέρ Βρυώνην, τὸν τοσαῦτα εἰσηγήσαντα καὶ ὑποσχθέντα αὐτοῖς πρὸ ὀλίγου, ὠμολόγησαν ἑαυτοὺς σουλτανίσοντας ἀποφασιστικῶς, καὶ, ὡς ὁμόφυλον, φίλον δὲ παλαιὸν καὶ τίμιον στρατιωτικόν, παρεκάλεσαν, ἵνα συστήσῃ τὰς αἰτήσεις ἑαυτῶν παρὰ τῷ Χουρσῆτ πασσᾶ· πρὸς δὲ τοῦτον γράψαντες ἐβεβαίουν, ὅτι ἀποχωρίζονται πλέον ἀπὸ τε τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ καὶ τῶν Σουλιωτῶν, ὡς ἐξεληθόντες τῆς ἀπάτης διὰ τε τῶν ἐξηγήσεων τοῦ Ὁμέρ πασσᾶ καὶ δι' ὅσων οἱ ἴδιοι ἐπειράθησαν τελευταῖον· μεταμελούμενοι δὲ ἐξαιτοῦνται παρὰ τοῦ σουλτάνου τὴν χάριν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις· καὶ, ἀληθεῖς ὄντες Τοῦρκοι, ὑπισχνοῦνται μεθ' ὅρκου πιστὴν ὑποταγὴν καὶ νέας προθύμους ἐκδουλεύσεις κατὰ τε τοῦ ἀπρωτάτου Ἀλῆ πασσᾶ καὶ τῶν ἐπαναστατῶν Ἑλλήνων.

Φυσικωτάτῃ ἦτο ἡ ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης ὑπερβάλλουσα χαρὰ τοῦ Χουρσῆτ πασσᾶ, ὡς ἰδόντος τετελεσμένον πολιτικῶς, ὅτι πρὸ καιροῦ ἐπεδίωκε μάτην διὰ τῶν ὅπλων. Προέκειτο δὲ κυρίως οὐχὶ περὶ τῆς μερικῆς καὶ μικρᾶς ἀποστασίας τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἀλλὰ περὶ τῆς γενικῆς καὶ μεγάλης ἐπαναστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀμα ὁ Ἀλῆ πασσᾶς κατέστη πολιορκούμενος, ἢ καταστροφὴ αὐτοῦ ἦτο· πλέον ζήτημα χρόνου, καὶ οὐδὲν πλέον. Ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις τῆς Ἑλλάδος διέφερεν ὅλως. Ἀκατάβλητος ἐπὶ ἔτος σχεδόν, ἐθνικὸν φέρουσα χαρακτῆρα καὶ ὑπερέχουσα ὥσεπιπολὺ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, καθίστατο ἐν τῷ μέλλοντι ζήτημα θανάτου διὰ τὴν Τουρκίαν, αἷσχος ἠθικὸν διὰ τὸν σουλτάνον καὶ ἐσχάτη προσβολὴ φιλοτιμίας διὰ τὸν ὑπεροπτικώτατον Χουρσῆτ πασσᾶν, ὡς ἀρχιστράτηγον. Διὰ τοὺς λόγους δ' αὐτοὺς ἐτοίμους ἦνοιξεν οὗτος ἀγκάλας πρὸς τοὺς προσερχομένους Τουρκαλθανούς, ἄνευ δὲ ὅρων, ἐγγυωμένου τοῦ Ὁμέρ Βρυώνου, ἐδέχθη τὰς ὑποσχέσεις τούτων, καὶ πᾶσαν ἐπιδαφιλευσάμενος ἀμνηστίαν ἐν ὀνόματι τοῦ σουλτάνου,

ἐνόρκως ἐπεσφράγισε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διαρκῆ καὶ εἰλικρινῇ εὖνοιαν.

Τοιαύτας ὁ Ἄγο Μυχουρδάρης καὶ Ταχὴρ Ἀμπάζης λαβόντες ἐγγυήσεις πολιτικὰς, καὶ θέλοντες, ἵνα ἀποχωρισθῶσι τῶν Ἑλλήνων ἄνευ συγκρούσεως καὶ αἵματοχυσίας, προσχώρησαν, ὅπως ἐξασφαλισθῶσι καὶ στρατιωτικῶς, ἐπικαλεσθέντες ταχεῖαν τὴν ἀποστολὴν ἐνὶ σώματος ἐξακισχιλίων ἀνδρῶν ὑπὲρ τῆς Ἀρτης, καὶ πᾶσαν ὑποσχεθέντες τῷ Χουρσὴτ πασσᾶ ἐσωτερικὴν συνδρομὴν ἐπὶ τῇ ἀκινδύνῳ ἀνακτῆσει τῆς πόλεως. Ὁ Νικέλαος Λασπᾶς, γραμματεὺς τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ, ἔσπευσεν, ὅπως διὰ τοῦ φρουράρχου τῆς Ρινιάσσης Περῤῥαϊδοῦ εἰδοποιήσῃ μυσικῶς τοῖς Σουλιώταις περὶ τούτων ἀπάντων· οἱ Τουρκαλθανοὶ ὁμῶς ἤρνουντο, τῶν Σουλιωτῶν παραπονουμένων, καὶ ὡς συκοφαντῶν καὶ ψευδολόγων τῶν τὰ τοιαῦτα διαδιδόντων κατηγοροῦν.

Προείπομεν τὴν ἐν τῷ Λούρῳ ἀναστολὴν τοῦ Ἀχμέτ πασσᾶ Βρυώνου· τούτῳ προτετέθη ἤδη ἀποσταλεῖς καὶ ὁ Μεχμέτ Ρεσὴδ πασσᾶς (Κιουταχῆς) μετ' ἐτέρων τρισχιλίων πεζῶν καὶ ἵππέων. Οὗτος, στρατοπεδευσάμενος τὸ πρῶτον ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ Φαναρίου καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Θυάμειος ποταμοῦ, κατέπληξε τὸν τόπον, ὡς ἐκτεθειμένον ἄνευ βοηθείας τινος, ἣν ματαίως ἐπεκαλέσθη παρὰ τῶν ἐν Ἀρτῇ Σουλιωτῶν ὁ Περῤῥαϊδός. Διατεταγμένος δὲ παρὰ τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ, ἵνα πολιτευθῇ κατὰ τοὺς ἐπαναστάntας τόπους διὰ πάσης ἡμερότητας, ἐδέχθη φιλοφρόνως τοὺς πεμφθέντας δημογέροντας τούτων, καὶ τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν ἐξεβαίωτε διὰ τῶν συνήθων « βουγιουρδίων », ὑποσχεθεὶς καὶ διατάξας πᾶσαν περὶ τούτων ἀσφάλειαν. Ἐκείθεν δὲ διελθὼν ἡσύχως πλησίον τοῦ φρουρίου τῆς Ρινιάσσης, ἐστρατοπέδευσεν ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Λάμαρης, ὅθεν ἐκπεπληγμένοι διὰ τοὺς ἰδίους λόγους οἱ κάτοικοι, κατέφυγον εἰς τὸ ὄρεινόν καὶ ἰσχυρὸν χωρίον Καμαρίναν ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Γιαννάκην Γιώργη. Ἀλλὰ καὶ οὗτος, ἀδύνατος ὢν καὶ δεινῶς ἀπειληθεὶς, διεπραγματεύθη εὐθὺς τὴν ὑποταγὴν τοῦ τόπου διὰ τῆς ἀποστολῆς τῶν δημογερόντων.

Λόγῳ στρατιωτικῷ διεδόθη ἤδη ἐν τῇ Ἀρτῇ, ὅτι ἡ κίνησις τοῦ Ἀχμέτ πασσᾶ Βρυώνου καὶ Μεχμέτ Ρεσὴδ πασσᾶ ἀπέβλεπε τὴν Ἀκαρνανίην ὀφθῆναι, τὸ μὲν, ἵνα καταστῶσιν οἱ Σουλιῶται ὑποπτοὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἑλλήσιν ἔνεκα τῶν ἐν τοῖς Μελιανοῖς συνδιαλέξεων τοῦ Νότη Βότσαρη μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Ὁμέρ πασσᾶ, τὸ δὲ, ἵνα κατ' ἀνάγκην ἀποχωρήσωσιν ἐκ τῆς Ἀρτης εἰς τὰ ἴδια οἱ Αἰτωλοακαρνανεῖς. Ὡς δὲ πρότερον, οὕτω καὶ ἤδη οἱ σύμμαχοι Τουρκαλθανοὶ ἐδείκνυντο

δυσιπistouντες περὶ τῆς ἀληθείας τῆς φήμης ταύτης. Ἄλλ' ὅμως οἱ Ἀκαρνάνες καὶ Αἰτωλοὶ ὀπλαρχηγοὶ, σπουδαιότερον κρίνοντες τὰ φαινόμενα καὶ ὑπ' ὅψιν λαμβάνοντες πᾶν ἐνδεχόμενον, ἀνεχώρησαν, ὅπως εὐρεθῶσιν ἔτοιμοι ἐν ἀνάγκῃ πρὸς πᾶσαν τῶν ἔσω τοῦ Θυάμου ἐπαρχιῶν ὑπεράσπισιν.

Ἐν τούτοις δὲ ὁ Μεχμέτ Ρεσῆδ πασσᾶς καὶ Ἀχμέτ πασσᾶς ἐξελάσαντες ἐκ τοῦ Λύρου, ἐστρατοπέδευσαν πρὸ τῆς Ἀρτης, ὅτε ἐν τῇ δεινοτέρᾳ αἴφνης εὐρέθησαν θέσει οἱ Σουλιῶται καὶ μέγας ἡπειλήθη κίνδυνος, διότι πολλοὶ τῶν ἐπισημοτάτων ὀπλαρχηγῶν ἔτυχον ἐκεῖ ὄντες. Ἀλλὰ, καὶ περιπλεχθέντες οὗτοι παρὰ τῶν συμμάχων Τουρκαλθανῶν, οὐκ ἐπεβουλεύθησαν· διὰ δὲ τοῦτο φθίσαντες ἐξῆλθον νυκτὸς τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ πλησίον κειμένου λόφου· τῇ δ' ἐπαύριον ἐπέσειλαν πρὸς αὐτοὺς οἱ Τουρκαλθανοὶ ἀναγγέλλοντες τάδε: « Ὡς ἄνθρωποι μὲν
α τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, συνεμαχόμεθα μεθ' ὑμῶν πρὸς
α τ' ἐνθέρωσιν ἐκείνου, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες πάντοτε, ἵνα μὴ πο-
α λεμῶμεν καὶ πρὸς καταστροφὴν τοῦ τουρκικοῦ βασιλείου· ἐπειδὴ
α δὲ ἐπ' ἐσχάτων ἐβεβαιώθημεν πλέον, ὅτι καὶ Σουλιῶται καὶ λοι-
α ποὶ πάντες μάχεσθε ἐξ ἐναντίας ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλευ-
α θερίας ὑμῶν, ἡμεῖς, πιστοὶ ὄντες Μουσουλμάνοι καὶ ὑπήκοοι τοῦ
α σουλτάνου, ἀποσπρόμεθα καὶ διαλελυμένην πλέον τὴν συμμαχί-
α αὐτῶν θεωροῦμεν· ὥς παλαιοὶ ὅμως φίλοι καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς
α σιτοῦμενοι, συμβουλευόμεν ὑμῖν, λόγῳ μὴ φανῶμεν ἄπιστοι, ἵνα
α ἀποχωρήσητε εὐθὺς εἰς τὰ ἴδια· ἐν περιπτώσει δὲ ἐναντία, εἰ-
α πομεν ἐφ' ὑμᾶς τὴν εὐθύνην ὅλων τῶν ἐνδεχομένων ». Οἱ Σου-
λιῶται αὐθαρεῖ ἀνεχώρησαν καὶ ἐτοποθετήθησαν ἐν τοῖς χωρίοις τῶν
Βαριάδων καὶ τῆς Ζωρίτσας ἀπέναντι τοῦ Ἰνάχου.

Οὕτω διελύθησαν διὰ παντὸς τὰ μετὰ τῶν Ἀλθανῶν πράγματα τῶν Ἑλλήνων· οὕτως ἔλειψε πλέον ἢ τὸςφ ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος βοηθητική αὕτη περίστασις. Μεγάλην ὁμολογουμένως ἔκαμεν ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς κατάκτησιν ἤδη ἀπέναντι δὲ αὐτῆς ὀλίγον ἐσήμενιν ἡ ἐπιτυχία τῶν ὅπλων αὐτοῦ κατὰ τινων τῶν κινηθειῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ἐσχάτως τοῦ Φαναρίου καὶ Λάμαρης. Οἱ Σουλιῶται πρῶτοι, καὶ ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ ἕνεκα τῆς ἀριθμητικῆς ὀλιγότητος ἑαυτῶν, βαρέως ἔφερον τὸ γεγονός τοῦτο· διὰ τὴν ἀνάγκην δὲ αὐτὴν ἐπεκαλέσθησαν εὐθὺς παρὰ τῶν Πελοποννησίων βοήθειαν δεκακισχιλίων ἀνδρῶν, ὅπως ἀνθέξωσιν ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν κινημάτων τοῦ Χουρσῆτου, σοβα-

βωτέρων προβλεπομένων ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. Ἄλλ' ἠδύναντό ποτε οἱ Πελοποννήσιοι τὴν ἀποστολὴν θαθείας τοσαύτης, ἐλλείποντες τῶν ὑλικῶν μέσων τῆς συντηρήσεως τοσούτων στρατιωτῶν, μακρὰν κινουμένων ;

Μόνος ἐκ τῶν πρώην συμμάχων Τουρκαλθανῶν, ὁ πάντοτε συστρατεύων μετὰ τοῦ Μάρκου Βότσαρη υἱὸς τοῦ Μούρτο Τσάλη, ἔμεινε μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, ὡς μὴ ἀποχωριζόμενος τοῦ ἐν τῷ Σουλίῳ πατρὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ ὁμήρου Χουσεὴν πασσᾶ. Ὁ δ' Ἄγο Μουχουρδάρης, Ταχὴρ Ἀμπαζης, Τσεγκὸ βεγῆς καὶ λοιποὶ, ἐξελθόντες εἰς τὰς σκηνὰς τῶν πασσάδων, συνῴδευσαν ἐν πομπῇ αὐτοὺς, καθ' ἣν ὥραν εἰσέρχοντο ἀναιμωτὶ εἰς τὴν Ἀρταν. Ὁ Μεχμέτ Ῥεσῆδ πασσᾶς ἐξηγήθη δυσαρέστως πρὸς τούτους, ὡς μὴ φονεύσαντας δι' οἰουδήτινος τρόπου τοὺς ἐν τῇ πόλει ὀπλαρχηγοὺς Σουλιώτας καὶ Αἰτωλοακαρνάνας· οἱ Ἄλθανοι ὅμως ἀπελογήθησαν, ὅτι διὰ μόνης τῆς ἡπίας διαγωγῆς τῶν σουλτανικῶν οἱ ἐπαναστάται, μὴ ἐξαγριούμενοι, ἐπανελεύονται εἰς τὴν ὑποταγὴν εὐχερέστερον.

Ἄδίκως κατηγορήσαν τινες τῶν Τουρκαλθανῶν αὐτῶν ὡς « ἀπατεῶν καὶ ἀπίστων », ὅτε ἀπέδειξαν οὗτοι μεγάλην εἰλικρίνειαν πρῶτον καὶ ἐξαίρετον στρατιωτικὴν τιμὴν ἔπειτα μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἀπεχωρίσθησαν. Οὐδέποτε συνεμάχησαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἵνα κατακριθῶσιν ἐπὶ ἀπάτῃ, διότι ἠνώθησαν ἐπὶ τέλους μετὰ τῶν πολεμίων τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τῶν Σουλιωτῶν συνεμάχησαν, μὴ ὑπάρχοντος ἐτι πολέμου ἑλληνικοῦ, καὶ ἡ συμμαχία αὐτῶν μόνην ἀρχὴν εἶχε τὴν πρὸς τὸν Ἀλῆ πασσᾶν προσήλωσιν, καὶ μόνον σκοπὸν τὴν σωτηρίαν τούτου. Τοὺς σουλτανικοὺς ἄρα ἐπολέμουν οὐχὶ ὡς πολεμίους τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὡς διώκτας τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Ἐὰν δὲ καὶ οὗτοι, καθὼς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἄλλων Τούρκων, ἐπίστευσαν τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὡς καθαρὰν ὑπενέργειαν τούτου πρὸς ἀντιπερισπασμὸν τῶν σουλτανικῶν δυνάμεων· ἐὰν ἔνεκα πεποιθήσεως τριαύτης εὐρέθησαν σύμμαχοι καὶ τῶν Ἀκαρνάνων καὶ τῶν Αἰτωλῶν, κατηγορητέοι ἄρ' εἰσι, διότι ἐπανῆλθον εἰς τὸ σημεῖον ἑαυτῶν, καθ' ἣν εἶχον θρησκευτικὴν συνειδήσιν καὶ καθῆκον ὡς Τούρκοι ; Ἀνθρώπων διαχωριζομένων ὑπὸ ἀρχῶν καὶ συμφερόντων πολιτικῶν, ἐκ διαμέτρου ἀντικειμένων, δυνατόν ἦτό ποτε ἡ ἀδιάῤῥηκτος ἔνωσις, ἣν προεκάλεσεν οὐχὶ μεταβολὴ συνειδήσεως, ἀλλὰ περίστας ἐκτακτοῦ, οὐχὶ μεταβολὴ φρονημάτων πολιτικῶν, ἀλλὰ ἀνάγκη ἰδιοῤῥυθμος καὶ πραγμάτων σύγχυσις ; Ἐξ ἑναν-

τίας, εὐγνωμοσύνης καὶ ἐπαίνων ἀξίους κρίνομεν τοὺς, περὶ ὧν ὁ λόγος, Τουρκαλθανοὺς· εὐγνωμοσύνης μὲν, διότι, καίτοι ἐν ἀγνοίᾳ ὄντες, τοσαῦτα προσήνεγκον θύματα καὶ ὠφελιμώτατοι ἐγένοντο ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως· ἐπαίνων δὲ, διότι, καίτοι ἐπ' αὐτοφώρῃ συλλαβόντες τὴν ἀπάτην, δι' ἣν διπλῶς ἐνοχοποιοῦντο καὶ ὡς ὑπέρμαχοι τοῦ ἀντάρτου Ἀλῆ πασσᾶ καὶ ὡς σύμμαχοι τῶν ἐπαναστάντων Ἑλλήνων, εἰς οὐδεμίαν ἐξεστράπησαν προσωπικὴν ἐκδίκησιν, οὔτε ἀπεπειράθησαν καὶ τοιαύτης. Μάλιστα δὲ ὁ Ἄγο Μουχουρδάρης, ἀναπόφευκτον βλέπων ἤδη τὴν προσεγγίζουσαν πτῶσιν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ καὶ τὰς συνεπεῖς ἐπιθέσεις τοῦ ὅλου στρατοῦ τῶν Ἰωαννίνων, συνεβούλευσεν ἰδίως τοῖς Σουλιώταις ὡς λίαν συμφέρουσαν τὴν διὰ συμβιβασμοῦ ἀνακωχὴν τῶν ὀπλων, τοῦλάχιστον διὰ τοὺς ἐπερχομένους τρεῖς μῆνας· ὁ ἴδιος δ' ἀνεδέχετο τὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ συμβιβασμοῦ αὐτοῦ μετὰ τοῦ Χουρσὴτ πασσᾶ, ἐὰν οἱ Σουλιῶται ἄφινον ἐλευθεράν τὴν ὁδὸν τῆς Ἄρτης, δι' ἧς μετεφέρετο τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀναγκαιῶν τοῦ γενικοῦ στρατοπέδου τῶν Ἰωαννίνων. Οἱ Σουλιῶται, εὐρεθέντες ἐν ἀνάγκαις ἐκτάκτοις, ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν τούτου ὡς οἰκονομίαν τῶν πραγμάτων προσωρινήν, καὶ οὕτω, συμφωνηθείσης τῆς ἀνακωχῆς, ἀπεσύρθησαν ὁλοκλήρως εἰς τὸ Σούλιον, φθίνοντος τοῦ ἔτους 1821 (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

(Συνέχεια τῶν Κρητικῶν (α).

Τὸ περὶ τοῦ πολέμου τῶν Ἑλλήνων τῆς Κρήτης ζήτημα ἐννοεῖ κάλλιστα, ὅστις ἀνέγνωσε τὸν πρὸς τὴν κατάκτησιν ταύτης εἰκοσιπενταετῇ ἀπὸ τοῦ 1644 μέχρι τοῦ 1669 πόλεμον τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ἑννετῶν καὶ Γάλλων. Ἐὰν διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὸ Αἰγαῖον, ἡ ἀνισότης τῶν πολεμίων μερῶν ἐκπληκτικὴ ὑπῆρχεν· ἐκπληκτικωτέρα ὅμως πολλῷ τῷ λόγῳ ἦν καὶ πᾶσα ἀκόμη σχετικὴ σύγκρισις διὰ τὴν Κρήτην. Ὅλα σχεδὸν ἔλειπον ἐκτὸς ἐνός, τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων Κρητῶν· ἀλλὰ τί δύναται μία φύκα ἀνθρώπων κατὰ μυριάδων, καὶ τούτων συγκεκροτημένων δι' ὅλων τῶν μέσων; Παράδοξον ἦτο ἄρα, οὐχὶ ἂν οἱ Τούρκοι ἐνί-

κων πολλάκις, ἀλλὰ πῶς οἱ Ἕλληνες ἐνίκων ἐνίοτε, καὶ μάλιστα οὐ μόνον κατὰ τῶν πολυπληθῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν πολυπληθεστέρων ἐλλείψων, καὶ πρωτίστης ἀπασῶν τῆς τοῦ «ἐνὸς κοιράνου».

Ἀφήσαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης ἐξω τῆς Κυδωνίας καὶ τῆς Ῥυθίμνης, καὶ διακεκομμένην τὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης συγκοινωνίαν τῶν φρουρίων τούτων μετὰ τοῦ Ἡρακλείου. Τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς μόνην ἐστίαν καὶ ὁρμητήριον γνωρίζοντες τὰ Σφακία, οἱ Τοῦρκοι οὐδὲν ἄλλο παρ' αὐτὰ εἶχον σημεῖον, καὶ ἅμα ἐνισχυθέντες οἱ τῆς Ῥυθίμνης ὑπὸ τῶν τοῦ Ἡρακλείου, ὡς ἀναχωρησάντων τῶν Κασσιῶν πλοίων ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀναγκαίων καὶ τῆς ἐξόδου τοῦ σουλτανικοῦ στόλου ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου, παρεσκευάζοντο, ὅπως ἐπιτεθῶσι. Ταύτην δὲ παρατηροῦντες τὴν μεγάλην παρασκευὴν οἱ ἐξω τῆς Ῥυθίμνης ὑπὸ τὸν Ῥοῦsson, ἀπεσύρθησαν καὶ κατέλαβον θέσεις ὀρεινάς, οἱ πλείους μὲν τὸ χωρίον Ἀσκήφου, ὀλίγοι δὲ τὸ λεγόμενον Καλικράτης. Ἀμφοτέρω τὰ χωρία ταῦτα ἀνῆκον τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Σφακίων.

Τῇ 4 ἰουλίου ἐξεστράτευσαν οἱ Τοῦρκοι τῆς Ῥυθίμνης περὶ τοὺς τρισηλίους, σύροντες καὶ τέσσαρα τηλεβόλα· εἰσελθόντας δὲ ἐν τοῖς Σφακίοις καὶ ὁρμήσαντας κατὰ τοῦ Καλικράτου οὐδόλως ἐδέχθησαν αὐτοὺς οἱ ἔνδον ὀλίγοι, φυγόντες· ἐκεῖνοι δὲ καύσαντες τὸ χωρίον τοῦτο, ἀπέστειλαν εἰς τὸ Πρόσνερον τοῦ Ἀποκορώνου, ὡς συνορεύοντος μεσημβρινῶς μετὰ τῶν Σφακίων, καὶ διαλύσαντες τοὺς ἐκεῖ πολιορκοῦντας τὸν πύργον τοῦ Ἀληδάκη, παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν τοὺς ἐν αὐτῷ ἐννενήκοντα Τούρκους, ὡς θανατωθέντων τῶν ἄλλων δέκα, καὶ προχωρήσαντες ἔκαυσαν τὸ χωρίον Ἀσφένδου. Ἐκ τούτων ἀπάντων κυριευθέντες ὑπὸ φόβου μεγάλου οἱ ἐν τῷ Ἀσκήφῳ, ἐγκατέλειψαν τὴν θέσιν ἑαυτῶν, πρὶν ἢ ἔτι οἱ ἐχθροὶ ἐμφανισθῶσι, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καταβάντες εἰσῆλθον ἐν αὐτοῖς τοῖς πλοίοις, οὐδενὸς διώκοντος. Τοσαύτη κατέλαβεν αὐτοὺς ἡ ἀπελπισία, δι' ἣν ἀναγκασθὲν κατέφυγεν ἐπίσης εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πλῆθος ἄλλο λαοῦ ἀόπλου, περιπεσόντος ἐν πολλαῖς περιπετεταίαις. Ἐντεῦθεν δ' ἀμαχητὶ γενόμενοι κατὰ τὴν ἐπιούσαν κύριοι τοῦ Ἀσκήφου οἱ Τοῦρκοι, ἀπετέφρωσαν ὅλα τὰ περίξ χωρία, Κομητάδες, Νίμπρο, Πιτρές, Ἀμουδάρι, Καρές, Γονές καὶ λοιπὰ, ἔρημα ἐγκαταλειφθέντα· καὶ, οὐδένα βλέποντες πλέον ἐνώπιον αὐτῶν πολέμιον, μάλιστα δὲ οὕτω εὐχείρωτον γινομένην τὴν τόσῳ δυσχείρωτον φαινομένην ἐπαρχίαν τῶν Σφακίων, ἐθεώρησαν καταβληθεῖσαν ἐκ προοιμίων τὴν ἐπανάστασιν.

Τοιαύτην ἔδειξαν διαγωγὴν ἀξιοκατάκριτον οἱ ὑπὸ τὸν Γούσσον Βουρδουμπᾶν φυγομαχήσαντες, καὶ πολλῶν κακῶν αἵτιοι ἐγένοντο. Ὁμολογῆται, ὅτι ἡ πρώτη τῶν πολέμιων ὁρμὴ δυσκόλως ἀπεκρούετο· ἀλλ' ἦσαν ὅρα καὶ ἄτρωτοι οὗτοι, καὶ ἐξαιρέτως ἐν τόπῳ χορηγοῦντι κατὰ τῶν πολλῶν τὴν ὑπεροχὴν τῶν ὀλίγων; Μαρτυροῦσιν, ὃ, τι λέγομεν, καὶ μάλιστα πλεον ἢ ὃ, τι λέγομεν, οἱ ἐξω τῆς Κυθωνίας στρατοπεδεύοντες Δασκαλάκης καὶ Παναγιωτάκης. Ταχεῖς ἀναβάντες οὗτοι τὰ ὄρη καὶ ὁρμητικοὶ ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἀσκήφου, ἐφόνευσαν ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν, ἠχμαλώτευσαν τεσσαράκοντα, καὶ ἠνάγκασαν τὸ ὅλον σῶμα, ἵνα καταφύγῃ ἐν κακίᾳ καταστάσει εἰς τὴν Ρυθίμνην, ἐγκαταλείψαν σημαίας καὶ πολεμεφῶδια. Ἴδου τί δύνανται ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἀπόφασις ἠνωμέναι! Ἐντὸς τῶν Σφακίων ὄντες, ἀπεβλήθησαν οἱ Τοῦρκοι πολεμηθέντες, ἐν ᾧ οἱ περὶ τὸν Ρούσσον παρήτησαν τὰς θέσεις αὐτῶν ἄνευ πολέμου.

Τοιαύτην τῇ 6 ἰουλίου ὑπέστησαν ἥτταν δυστυχὴ ὕλικῶς καὶ δυστυχιστέραν ἠθικῶς οἱ κατὰ πρῶτον εἰσδαλόντες ἐν τοῖς Σφακίοις Τοῦρκοι τῆς Ρυθίμνης. Τότε ἐνόησαν πράγματι, ὅπως ἡπατήθησαν, θεωρήσαντες ἑαυτοὺς κυρίους τῶν Σφακίων καὶ καταστραφεῖσαν τὴν ἐπανάστασιν τῆς νήσου. Τότε καὶ οἱ Σφακιανοὶ, κεκυριευμένοι ὑπὸ ἀγακτικισμῶς διὰ τὴν ἀποτέφρωσιν τοσούτων χωρίων καὶ τὰς ἐν τοῖς φρουρίοις γενομένας τρομερὰς σφαγὰς κατὰ τῶν ἀθῶν, διεπέρασαν ἐν στόματι μαχαίρας ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους, ἐν οἷς διεκρίνετο ὁ λεγόμενος Γερλῆ Κεχαγιαῖς. Ὁ Δασκαλάκης καὶ Παναγιωτάκης ἐθαυμάσθησαν.

Μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα ἀνεζώθη ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες αὐτῆς ἐπανήλθον εἰς τὰς προτέρας θέσεις ἐξω τῶν φρουρίων, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐπεμψαν εἰς τὰ λεγόμενα « ὀτσάκια » τῆς Ἀλγερίας, Τύνιδος καὶ Τριπόλεως, ἐπικαλούμενοι ναυτικὴν βοήθειαν. Καθ' ἃς δ' εἶχον ἕξεις βαρβάρους, ἀντεξεδικροῦντο κατὰ τῶν ἀόπλων καὶ ἡσύχων ἔτι Χριστιανῶν τὴν καταισχύνην τοῦ Ἀσκήφου καὶ τὴν ἀτυχίαν τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Σφακίων· περὶ τῆς περιστάσεως δὲ αὐτῆς, ὡς καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης ἀποστολῆς βοηθειῶν, οἱ Κρήτες ἀνηνέχθησαν πρὸς τὸν Ἰψηλάντην, ἐλπίζοντες δυνατὴν τινα θεωρεσίαν. Ἐγένετο τότε προμήθειά τις πολεμεφῶδιων ἀποσταλέντων ἐκ τοῦ πεσόντος φρουρίου τῆς Ἐπιδαύρου Λιμερᾶς· ἀλλὰ περίεργός ἐστιν ἡ ἐγκύκλιος, ἣν ὁ Ἰψηλάντης ἀπηθύβουε πρὸς τὸν Σερῖφ Μεχμέτ πασσᾶν, ἀρχιστράτηγον

τῆς Κρήτης, τοὺς πέντε ὀρτάδας καὶ ἀγιάνιδας τοῦ Ἡρακλείου, πρὸς τὸν Χατση Ὀσμὰν πασᾶν τῆς Ρυθίμνης, τὸν ἓνα ὀρτὰν καὶ τοὺς ἀγιάνιδας αὐτῆς, καθὼς καὶ πρὸς τὸν Λουτ-Φουλλὰχ πασᾶν τῆς Κυδωνίας καὶ τοὺς τέσσαρας ταύτης ὀρτάδας (α). Ἦσαν ἄρα ἄξιοι κατηχίσεως πολιτικῆς οἱ Τοῦρκοι, οὐδὲν ἄλλο ἐννοοῦντες ἢ θέλοντες, εἰμὴ ὑποζύγιον κτῆνος πάντα τὸν μὴ μουσουλμάνον κόσμον; Ἀληθὲς τοῦτο· πλὴν ἔγγραφα τοιαῦτα, ὡς ἀπὸ τρίποδος ἐκδιδόμενα, ἄφινον τοῖς βαρβάροις ἐντυπώσεις κακὰς, ὡς βεβαιουμένοις πρὸ πάντων ἐθνικὸν καὶ ἀποφασιστικὸν τὸν πόλεμον, ἡγούμενα δὲ αὐτοῦ ἀνωτάτης περιωπῆς πρόσωπα.

Ἡ δευτέρα ἤδη πολιορκία τῶν φρουρίων ἐγένετο τολμηροτέρα παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ζημιωδεστέρα κατὰ τῶν Τούρκων. Οἱ πρῶτοι διακόψαντες ἔξωθεν τὸ ρέον εἰς τὴν Κυδωνίαν ὕδωρ, ἠνάγκασαν τοὺς δευτέρους, ὅπως ὀρύξωσιν ἐντὸς αὐτῆς φρέατα· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ τούτων, κακίστης ποιότητος ἀναδόσαν, ἐπήνεγκεν αὐτοῖς ἀσθενείας καὶ θάνατον. Δραστηριώτεροι δὲ πάντων οἱ ὑπὸ τὸν Δασκαλάκην, ἐπὶ τοσοῦτον προσήγγισαν τὸ φρούριον τῆς Κυδωνίας, ὥστε καὶ πωλητήρια καὶ ἐργασίᾳ τινα κείμενα παρὰ τὴν πόλιν ἔκαυσαν, καὶ τὰ ἐντὸς βολῆς πυροβόλου νεμόμενα ποίμνια τοῦ πασᾶ ἀφείλον, ἐπὶ τὸ ἀρχαιώτερον. Ἐτι δὲ πλέον οἱ ὑπὸ τὸν Δασκαλάκην καὶ Πρωτοπαπαδάκην, καταλαβόντες τεῖχος τι μεταξὺ Κυδωνίας καὶ Ρυθίμνης παρημελημένον, περιετάρφρυσαν, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ εὐρεθέντα δύσχρηστα τηλεβόλα κατέστησαν εὐχρηστα ὅπως δὴ ποτε.

Προοδευόντων οὕτω τῶν χρητικῶν ὅπλων, οἱ Τοῦρκοι, καὶ τὴν παροῦσαν βλέποντες καὶ τὴν μέλλουσαν ἀναλογιζόμενοι κατάστασιν ἑαυτῶν, δευτέραν ἀπεφάσισαν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Σφακιῶν, καὶ πρὸς τοῦτο συνέλεξαν πανταχόθεν δύναμιν μεγαλητέραν τῆς πρώτης. Τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ἀνεδέχθη προσωπικῶς ὁ Χατση Ὀσμὰν πασᾶς τῆς Ρυθίμνης, κινήσας τὴν 1 αὐγούστου καὶ ἔξωθεν τῆς Κυδωνίας σκηνοπηγῆσας κατὰ πρῶτον πρὸς ἐκτέλεσιν δύο κεφαλικῶν ποινῶν. Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἀμαχητὶ ἀπεσύρθησαν ἐκεῖθεν εἰς τὰ ὄρη· αἱ δὲ κεφαλικαὶ ποιναὶ ἀπέβλεπον οὐχὶ Χριστιανούς πλέον, ἀλλὰ Τούρκους ὑπερασπίσοντας τοὺς Χριστιανούς κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς μαιφονίας. Ἦσαν δ' οὗτοι οἱ ἐν τῇ Κυδωνίᾳ Τσουροῦν ἀγᾶς καὶ Κασήμ ἀγᾶς, ἐνοχοὶ καταστάντες θανάτου ἐνώπιον τῆς βαρβάρου ἐξουσίας, ὡς πρὸ ολίγου οἱ δύο ἐν Σμύρνῃ ἀγίαναι ἐνώπιον τοῦ βαρβάρου ὄχλου, διότι ὁ μὲν πρῶ-

τος προεστάτευσεν τοὺς Σφακιανούς πρὸ τῆς ῥήξεως, ὁ δὲ δεύτερος ἀντέστη κατὰ τῆς γενικῆς σφαγῆς τῶν ἀόπλων Χριστιανῶν μετὰ τὴν ῥῆξιν. Ὁ Τσουροὺν ἀγᾶς ἔκρινε καὶ ἐπέμενε, ὅπως μὴ ὠθηθῶσι προῶς τὰ πράγματα εἰς τὸ μὴ περαιτέρω· ὡσαύτως καὶ ὁ Κασὴμ ἀγᾶς πολιτικῶς τε καὶ φιλανθρωπῶς συνεβούλευεν, ἵνα μὴ γενικευθῇ ἐξ ἀπελπισίας ἡ μερικὴ ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις, ἀδιακρίτως θυσιαζομένων τῶν ἐνόχων καὶ τῶν ἀθῶν. Ἀλλ' οὐδεμίαν ποτὲ ἔλαβον χώραν ἐν τῇ τακτικῇ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας ἡ πολιτικὴ φρόνησις καὶ ἡ φιλανθρωπία· καὶ διὰ τοῦτο ἀμφοτέρω οὔτοι ἐσχάτης καθοσιώσεως ἐγκληματῖαι καὶ τιμωρητέοι ἐθεωρήθησαν, καθ' ὃν καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐτιμωρήθησαν τρόπον καὶ μεγάλοι βεζύραι καὶ σὲχ-οὐλ-ισλάμαι ἕνεκα τῶν ἰδίων λόγων. Ἰσχυρῶν ὅμως ὄντων αὐτῶν ἐν τῷ τόπῳ, ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς Κρήτης Σερίφ Μεχμέτ πασσᾶς ἀνέβαλλε τὴν ἐκτέλεσιν μέχρι δεξιωτέρας περιστάσεως· τοιαύτην δὲ ἰδὼν τὴν παροῦσαν, διέταξε τὰ δέοντα τῷ Χατσῇ Ὄσμᾶν πασσᾶ, καὶ οὗτος ἐπίτηδες σκηνώσας ἔξω τῆς Κυδωνίας προσεκαλέσατο παρ' ἐαυτῷ ἀμφοτέρους, λόγῳ ὅπως λάβωσι μέρος ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ κατὰ τῶν Σφακιῶν. Ἀλλ' ὁ μὲν Κασὴμ ἀγᾶς ὑπονοήσας τὴν ἐπιβουλὴν, ἐξέφυγε δι' ἄλλης ὁδοῦ· ὁ δὲ Τσουροὺν ἀγᾶς προσελθὼν ἐν καλῇ πίστει, ἀπηγγονίσθη ἀμέσως δίκην ἀπίστου βραγίᾳ καὶ διὰ περιφρόνησιν περισσοτέραν. Τίς ἄρα Τοῦρκος, τυγχάνων εὐσυνειδήτος ὅπωςδῆποτε καὶ φρόνιμος, ἐτόλμα πλέον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀθωότητος, ἔστω καὶ δι' ἀπλοῦ λόγου; ἢ τίς, καὶ μὴ θέλων, οὐκ ἠναγκάζετο κακοπραγεῖν, ἵνα δείκνυται παρὰ τοῖς ἄλλοις ζηλωτῆς καὶ πιστὸς Ὄσμανλῆς;

Ἐξελάσας ἐντεῦθεν ὁ Χατσῇ Ὄσμᾶν πασσᾶς ἐπὶ κεφαλῇς πεντακισχιλίων ἀνδρῶν καὶ τριῶν ὄρεινῶν τηλεβόλων, ἀνέβη ὀρμητικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Σφακιῶν, καὶ φθάσας εἰς τὸ Ἀσκήφου ἐστρατοπέδευσε τῇ 3 αὐγούστου ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ὀμαλοῦ, ἀφανίζων τὴν χώραν. Δεινότερον τῆς προτέρας ἐκστρατείας ἐνέσπειρεν οὗτος τρόμον, ἐπελθὼν ὡς κεραυνὸς καὶ ὡς μᾶλλον πολυάριθμος· πλῆθος δὲ γυναικοπαίδων οὐ μόνον τῶν Σφακιανῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν, ὅσα κατέφυγον εἰς Σφακίᾳ ὡς εἰς ἄσυλον, διεσκορπίσθησαν ἤδη εἰς τὴν ξηρόνησον Γαῦδον, τὴν Κάσσον καὶ ἀλλαχοῦ. Διὰ ταῦτα, ὡς οἱ πρὸ ὀλίγου γενομένοι ἐν τῷ Ἀσκήφου ἐθεώρουν τὴν ἐπανάστασιν τετελεσμένην, οὕτω καὶ ὁ Ὄσμᾶν πασσᾶς ἤδη, καθήμενος βαρὺς ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῶν Σφακιῶν καὶ ἀδύνατον λογιζόμενος πᾶσαν ἀντίστασιν κατὰ δυνάμειν τοσαύτης, ἀνέ-

μενε τῇ ἐπαύριον ὡς βεβαίαν τὴν ἐπὶ ὑποταγῇ προσέλευσιν τῶν δια-
 σχορηπισμένων ἐνόπλων Ἑλλήνων. Ἄλλα ὁμως ἐβουλεύοντο οἱ Σφακιανοὶ
 καὶ Ριζίται. Συσσωματωθέντες οὗτοι περὶ τοὺς πεντακοσίους κατὰ τὴν
 αὐτὴν νύκτα τῆς 3 πρὸς τὴν 4 αὐγούστου ἐν τῷ Ξηροκάμπῳ, ἀπέχοντι
 ἱκανῶς τοῦ Ἀσκήφου, ἐπέπεσον αἰφνης καὶ ἐκ διαφόρων μερῶν τῇ πρῶτῃ
 κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ὅλως ἀνυπόπτων ὄντων, καὶ συνεπῶς τὸν θόρυβον
 καὶ τὴν ἀνωμαλίαν μεταξὺ αὐτῶν ἐνέβαλον, καίπερ ἐπὶ πεδιάδος ἐ-
 στρατοπεδευμένων. Ὁ Ὄσμὰν πασσᾶς τότε ἐν χρήσει ἔθετο τὰ τηλε-
 βόλα διὰ συνεχοῦς καὶ σφοδροῦ πυρός· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τὰς θέσεις αὐτῶν
 ὀπισθεν τῶν πετρῶν διετήρησαν ἀκλόνητοι, βλάπτοντες διὰ τῶν συνήθων
 παρ' αὐτοῖς μακρῶν πυροβόλων καὶ μὴ βλαπτόμενοι. Εὐτυχέστερον δέ,
 φθάσασα κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν τῆς μάχης ἐπικουρία ἄλλων ἄλλοθεν
 δραμόντων Κρητῶν, ἐνίσχυσε τούτους, ἀμέσως καταλαβόντας τὸ ἄ-
 νωθεν τοῦ χωρίου Καρὲς δάσος, τοῦ ἐπὶ τῆς ἀρκτικοδυτικῆς ἐσχατιᾶς
 τῆς πεδιάδος κειμένου. Ἐκεῖ ὑπῆρχε σῶμα ἱκανῶν Τούρκων· ἐπὶ τοσοῦτον
 δὲ ἔβλαψαν καὶ κατεφόβισαν αὐτὸ ἐπιπεσόντες οἱ Κρῆτες, ὥστε καὶ εἰς
 αἰσχρὰν φυγὴν ἔτρεψαν· ἡ δὲ μερικὴ αὕτη φυγὴ γενικὴ συνεπῶς κατέ-
 στη ὅλου τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐχθρῶν, ὑπὸ πανικοῦ φόβου κυριευθέντων.
 Ἐλαβον οὗτοι τὴν ὁδὸν τοῦ Ἀποκορώνου. Οἱ Κρῆτες δέ, τῶν μὲν κατα-
 διωκόντων ὀπισθεν, τῶν δὲ δι' ἄλλης ὁδοῦ ὀρεινοτέρας καὶ συντομωτέ-
 ρας ἀνελθόντων καὶ παρουσιασθέντων ἔμπροσθεν, κατώρθωσαν, ὅπως
 κλείσωσι τούτων τὴν πορείαν. Ἐντεῦθεν οἱ Τούρκοι εὐρέθησαν πολιορ-
 κούμενοι ἐν τῷ μέσῳ στενοπορίας· ἐπειράθησαν, ἐστηριγμένοι ἐπὶ τοῦ
 πολλοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, ἵνα διασχύσωσι καὶ διέλθωσι· ἀλλὰ τότε ἐγένετο
 ἡ μεγαλητέρα θυσία τούτων, πλείστων ἐπισωρευθέντων νεκρῶν ὑπὸ τὸ
 πῦρ τῶν Κρητῶν· ἀπέναντι δὲ θραύσεως τοσαύτης ἀπελπισθέντες ὅλως
 οὗτοι καὶ ἀποσυντεθέντες, ἐζήτησαν, ὅπως ἰδίᾳ ἕκαστος ἠδύνατο, σω-
 τηρίαν ἐν τῇ φυγῇ, ἀναβαίνοντες τὰ τραχέα καὶ ἀνάντη ὄρη τῆς ἀνα-
 τολικῆς πλευρᾶς τῆς διόδου. Ἐκεῖ ἄφησαν τρόπαιον μὲν τῶν Κρητῶν
 ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους νεκροὺς, λάφυρα δὲ ὅλα αὐτῶν τὰ πολεμεφό-
 δια καὶ τοὺς ἵππους. Πολλοὶ δὲ περιπλανηθέντες τῇδε κάκεισε, κατέ-
 φυγον ἐκ τῆς τυφλῆς ἀνάγκης τῆς δίψης καὶ τῆς πείνης εἰς οἰκίας χρι-
 στιανικὰς ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἐπικαλούμενοι ἔλεος· ἀλλ' ἀντὶ τούτου ἐκδί-
 κησιν εὖρον, θυσιασθέντες μέχρις ενός. Ἐν οὐδεμιᾷ, ὡς εἶπομεν καὶ ἄλ-
 λοτε, ἄλλη ἐπαρχία τῆς Ἑλλάδος διεκρίθη ὁ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρ-
 βάρων πόλεμος τόσῳ λυσσώδης, ἀδυσώπητος καὶ φονικός· καὶ διὰ τούτου

οἱ πλάνητες στρατιῶται τοῦ Ὄσμὰν πασσᾶ οὐδεμιᾶς ἔτυχον εὐσπλαγχνίας παρὰ τῶν Χριστιανῶν· καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἀντεκδίκησιν τῆς ἡττης καὶ τῆς ζημίας αὐτοῦ ὁ Ὄσμὰν πασσᾶς, ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Κυδωνίαν, ἐπετέθη κατὰ τῶν ἀόπλων Χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς, καίων, λεηλατῶν, σφάττων καὶ ἀνδραποδίζων.

Αὐτῆς ἔλαχε τῆς κρίσεως καὶ ἡ δευτέρα ἐκστρατεία κατὰ τῶν Σφακίων, ἰσχυρωτέρα τῆς πρώτης οὖσα ἀριθμητικῶς, ἀλλὰ δυστυχεστέρα γενομένη πολεμικῶς. Τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν Σφακιανῶν ἰδίως καὶ τῶν Ῥιζίτων διπλοῦς ἐν ὀλίγῳ διαστήματι χρόνου ἐσπεφάνωσε θρίαμβος, ὁ τοῦ Ἀσκήφου καὶ ὁ τῆς πεδιάδος τοῦ Ὀμαλοῦ. Αἱ μάχαι αὗται τάσσονται παραλλήλως πρὸς τὴν τοῦ Βαλτετσίου ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, τὴν τῶν Βασιλικῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι, τὴν τοῦ Θυάμου ἐν τῇ Δυτικῇ καὶ τὴν τῶν Πέντε Πηγαδίων ἐν τῇ Ἠπείρῳ. Καὶ ὅμως ἡ τόσῳ εὐάρεστος ἤδη πολεμικὴ θέσις τῶν Κρητῶν οὐδόλως ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τούτων. Ἐλειπε τὸ κέντρον καὶ ἡ μία διεύθυνσις τῶν πραγμάτων, διότι ἕκαστος ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀνώτερον καὶ μόνις ἴσον τοῦ ἄλλου· ἔλειπε τὸ ἀρμόδιον πρόσωπον καὶ νοῦς ἱκανός, ἵνα ἐπιβάλῃ τὴν δυνατὴν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει πειθαρχίαν καὶ τάξιν. Ἐπεκράτει ἐντεῦθεν ἡ σύγχυσις, δι' ἣν, ἐκκλησίας γενομένης, ἀπεφασίσθη ἡ ἀποστολὴ πρεσβείας πρὸς τὸν Ἱψηλάντην περὶ ἄλλων τε καὶ τοῦ διορισμοῦ ἀρχηγοῦ τινος ἀξίου· ὡς τοιοῦτος δὲ ὑπεδείκνυτο, μᾶλλον δὲ ἐζητεῖτο, διὰ κοινοῦ καὶ πληρεξουσίου γράμματος τῆς 14 αὐγούστου ὁ Ἀλέξανδρος Καντακουζηνός, ὡς γνωρισθεὶς μετὰ τῶν Κρητῶν ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, ὅθεν ἐδόθη αὐτοῖς ἡ πρώτη βοήθεια ἐκ πολεμεφοδίων. Τὴν πρεσβείαν ταύτην (α) ἀνεδέχθη ὁ Ἀνδρέας Κριαράκης, ἀνὴρ συνετὸς καὶ φιλογενής, ὡς ὅλην αὐτοῦ τὴν χρηματικὴν κατάστασιν καταθέσας ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ εἰς ὧν τῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀγωνιζομένων μετὰ ζήλου καὶ προθυμίας ἀόκνου. Ἰππεστήριξεν οὗτος ἐν τοῖς Τρικορύφοις πρωτίστην τὴν διπλὴν ἀνάγκην ἀρχηγοῦ καὶ ναυτικῆς δυνάμεως. « *Ἡ Κρήτη*, εἶπεν, *ἀνθεῖξεν ἄρρι* » « *τοῦδε, διότι μόνον εἶχε τὸν ἐσωτερικὸν πόλεμον καὶ τὴν θάλασσαν ἐλευθέραν· ἀλλ' ἤδη, περιμερομένων τῶν πολεμικῶν μοιρῶν* » « *τῆς Ἀφρικῆς, κινδυνεύει τὰ ἔσχατα, διότι ἀπειλεῖται ἡ κατὰ* » « *θάλασσαν πολιορκία αὐτῆς καὶ ἡ πλήρης ἀπομόνωσις* ». Ἡ ἀνάγκη αὕτη ἦτο καταφανής· κατὰ δυστυχίαν ὅμως αἱ ναυτικαὶ νῆσοι ἀδύνατοι ὑπῆρχον τότε πρὸς πᾶσαν τοιαύτην βοήθειαν, ὡς ἀπειλούμεναι ἀμέσως,

καὶ μόνῃ ἡ Κάσσος προσεκλήθη, ἵνα συνδράμῃ, δι' ὅσων ἡδύνατο πλοίων. Τὴν δὲ ἀρχηγίαν ἐπὶ τε τῶν πολεμικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς Κρήτης ἀπεποιήθη ὁ Καντακουζηνός, ἡ δειλιῶν διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς ἀνηκούσης ναυτικῆς δυνάμεως, ἡ μὴ θέλων διορισμὸν παρὰ τοῦ Ἰψηλάντου, ἐν ᾧ ἔβλεπε σαλευομένην τὴν ὑπεροχὴν τούτου ὡς ἐκ τῆς ἀντιδράσεως τῶν προκρίτων Πελοποννησίων. Συνέστησε δὲ ἀνθ' ἑαυτοῦ ἓνα συνακόλουθον ἐκ τῆς Ῥωσσίας, τὸν Μιχαὴλ Ἀφεντούλιεφ, διατελοῦντα ὡς ὑπασπιστὴν παρ' αὐτῷ, καὶ τοῦτον ὁ Ἰψηλάντης διορίσας ἀπέστειλε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου, παραλαβόντα καὶ σημαίας τοῦ ἀναγεννωμένου Φοίνικος καὶ μίαν ποσότητα πολεμεφοδίων. Ἐκτοτε ἤρξαντο φέροντα καὶ ἐμπορευόμενα ἐν τῷ Λουτρῷ ὕλην πολεμικὴν καὶ τροφὰς τὰ πλοῖα διαφόρων λιμένων τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Ἀφεντούλιεφ, γεγεννημένος ἐν Ῥωσσίᾳ ἐξ Ἑλλήνων γονέων, ἦτο ἀνὴρ μεγάλου ζήλου ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀλλὰ μέτριος τὸ πνεῦμα, κενόδοξος ἱκανῶς, ἐπιδεικτικὸς (α) καὶ ἐνταυτῷ οὐδὲν φέρων πλεονέκτημα στρατιωτικὸν ἁρμόδιον πρὸς τὰς περιστάσεις. Νομίζων δὲ, ὅτι τὰ μεγάλα ὀνόματα ἀναπληροῦσιν αὐτοδικαίως τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα, ἡ καὶ ὑπολαμβάνων, ὅτι παρὰ τὴν πληρεξουσιότητα, ἣν ἔλαβε, χρησιμεύει πρὸς σύστασιν μεγαλητέραν παρὰ τῇ κοινῇ προλήψει καὶ ἐν ὀνόματι ἀρχαῖον, διάσημον ἐνταυτῷ καὶ ἱστορικόν, αὐτωνομάσθη καὶ *Κομνηνός*. Ἀγνοοῦμεν, ἐν τίσει ὁπωσδήποτε λόγοις ὑπεστήριξε τὴν τοιαύτην αὐτοκρατορικὴν καταγωγὴν ἑαυτοῦ, καὶ ἴσως ἐξήγαγε ταύτην ἐκ τοῦ Ἀφεντούλης, ὃ σημαίνει μικρὸς « Ἀφέντης ἢ ἐξ Ἀφεντῶν » (Ἠγεμόνων)· γνωρίζομεν ὅμως, ὅτι καταπλεύσας εἰς τὸ Λουτρὸν τῶν Σφακίων, ἀρχομένου τοῦ νοεμβρίου, ὑπεδέχθη μετὰ πολλῆς εὐχαριστίας, ἐνθουσιασμοῦ καὶ πομπῆς παρὰ τῶν Κρητῶν, ὡς ὁ Λιβέριος παρὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἀπόστολος σωτηρίας ἐθεωρήθη. Μεγάλη ἀληθῶς ἐκυρίευσεν ἡ κοινὴ πρὸς τὸν Ἰψηλάντην ὑπόληψις, καὶ μεγαλητέραν οἱ Κρήτες εἶχον ἀνάγκην ἐνὸς ἀρχηγοῦ, καὶ τούτου οὐδετέρου προσώπου.

Τὴν 6 νοεμβρίου προεκήρυξεν ὁ Κομνηνός τὴν ἀποστολὴν ἑαυτοῦ ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ Ἰψηλάντου καὶ ἀρχιστρατήγου. Ἐπαινῶν δὲ τὴν μὲν Κρήτην ὡς ἀκμάσασαν ἄλλοτε ὑπὸ τοὺς συνετοὺς νόμους τοῦ Μίνωος, τοὺς δὲ Κρητάς ὡς λαὸν γενναῖον καὶ ἐντίμως ἀγωνιζόμενον κατὰ τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος πόλεμον, ἑαυτὸν μὲν ὑπισχνεῖτο πρόθυμον συναγωνιστὴν, ἐκείνων δὲ ἐνεθάρρυνε τὰς ἐλπίδας περὶ τῆς κυριεύσεως τῶν φρουρίων κατὰ τὰ παραδείγματα τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, τῆς

Πύλου καὶ τῆς Τριπόλεως. Μετὰ τὴν προκήρυξιν ταύτην ἐξέδωκε καὶ ὀργανισμούς τινας, τὸν μὲν πολιτικόν, τὸν δὲ στρατιωτικόν· ἀλλ' ἐκ τῶν δύο ὁ δεύτερος, καίτοι καλὸς κατ' οὐσίαν, ὑπῆρχεν ἀνεφάρμοστος πράγματι ἐπὶ στρατιωτῶν, οὔτε τρεφομένων τακτικῶς, οὔτε μισθοδοτουμένων.

Πρὸ παντὸς δ' ἄλλου ἡ προκειμένη περίστασις, ὡς ἐπαναστατικὴ καὶ ὅλως ἀνώμαλος, ἀπῆτει τὸν ἀρχηγὸν παρόντα ἐν τῷ μέσῳ τῶν στρατιωτῶν, συγκακουχούμενον καὶ συγκινδυνεύοντα, ἂν οὐχὶ καὶ προκινδυνεύοντα. Κοινοῦ ὄντος τοῦ κινδύνου καὶ προσωπικῆς ὅλως τῆς ἐπιρροῆς καὶ ἰσχύος κτωμένης, ὁ ἀπὼν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου ἀρχηγός, ἐπὶ τοῖς ποτ' ἂν ἦ, ἐκρίνετο δεῖλχιος, ὡς μόνον περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτοῦ φροντίζων, κατεμυκτηρίζετο ὡς ἀνάξιος καὶ ἐπὶ τέλους ὡς περιττὸς ἀπεσκυθαλίζετο. Διὰ τοῦτο, ἀνάξιοι πραγματικῶς ἀρχηγοὶ ὅπλων, ἡγεύοντο, εἰσηκούοντο καὶ ἐσέβοντο, μόνον καὶ μόνον διότι συνεμέτεχον τῶν κινδύνων, συνεμερίζοντο τῶν δεινοπαθειῶν ὡς ἀπλοὶ στρατιῶται, καὶ οὐδέποτε ἀπεμακρύνοντο τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ στρατιώτου. Ἐξ ἐναντίας ὁ Κομνηνός, στήσας τὴν ἑδραν αὐτοῦ ἐν τῷ λιμένι τοῦ Λουτροῦ, οὐδόλως ἀπεχωρίζετο τῆς παραθαλασσίας, εἰ καὶ ἐκαλεῖτο παρὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν Κρητῶν εἰς τὰ μεσόγεια, ὡς γνωρίζοντων, τί δύναται καὶ ἀπλῆ ἡ παρουσία ἀρχηγοῦ ἐν τοῖς στρατοπέδοις. Ἐκ τούτου οὐ μόνον ἐμάρανε τὸν ζῆλον τῶν Κρητῶν ἐπιθυμούντων, ἵνα ἐμσρατεύωσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἀναγκαῖον θεωρούμενον καὶ ἀποφασίζόμενον πολεμικὸν κίνημα αὐτῶν ἀνέβαλλε, λόγῳ προπαρασκευῶν, συνήθως.

Καὶ διετέλουν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὰ στρατιωτικὰ τῶν Κρητῶν ἐν τῇ καλλιτέρᾳ καταστάσει. Περιορίζετο μὲν ἔτι ἡ ἐπανάστασις ἐντὸς ὀλίγων ἐπαρχιῶν ἀπὸ τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς μέχρι τῆς Ρυθίμνης· ἀλλὰ, μετὰ τὴν συμβῆσαν κατὰ τὸν αὐγούστον καταστροφὴν τοῦ Ὁσμάν πασσᾶ ἐν τοῖς Σφακίοις, ἡ ἔνοπλος δύναμις αὐτῶν ἠὺξάνετο ὑπὲρ τοὺς ἑξακισχιλίους ἄνδρας. Ἐκ τούτων δὲ τρισχιλίους μὲν ὠδήγουν ὁ Ροῦσσος καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ, κατέχοντες τὰς διόδους τῆς Ρυθίμνης ἐκτὸς τῆς παραθαλασσίας ἀγούσης εἰς τὸ Ἠράκλειον· διςχιλίους δὲ περίπου ὁ Πρωτοπαπαδάκης καὶ Σίφακας, πολιορκοῦντες τὴν Κυδωνίαν καὶ φυλάττοντες τὰ στενὰ τῶν ἐπαρχιῶν Σελίνου καὶ Κιστάμου, ὡς μετ' αὐτῆς συνρρευουσῶν τῆς μὲν πρώτης ἀρκτικῶς, τῆς δὲ δευτέρας ἀνατολικῶς· χιλίους ὑ' ἑτέρους ἔσχεν ὁ Ἀντώνιος Μελιδόνης, περιφερόμενος παρὰ τοὺς

πρόποδας τῆς Ἰδης. Ἐὰν ὑπῆρχε καὶ κατὰ θάλασσαν δύναμις πολιορκουσα σταθερῶς, τοῦλάχιστον ἡ περὶ τῶν φρουρίων τῆς Κυδωνίας καὶ Ρυθίμνης κρίσις ἐπεταχύνετο, καθ' ὅσον μάλιστα τοὺς ἐν αὐτοῖς Τούρκους ἐθέριζεν ἀφειδῶς ἡ ἐνσκήψασα πανώλης νόσος. Πλοῖά τινα τῶν Κασσίων ἀναφαινόμενα περιοδικῶς, οὐδὲν ἠδύναντο φέρειν ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα. Ἀλλ' ἡ διὰ τὴν τακτικὴν τοῦ ἀρχηγοῦ Κορνηνοῦ, μακρὰν ἵσταμένου καὶ ἀπαιτοῦντος εὐπεΐθειαν παρὰ τῶν ἄλλων, ἡ διὰ γενομένης παρ' αὐτοῦ σκανδαλώδεις προσωπικὰς προτιμήσεις καὶ ὑποστηρίξεις, ἡ διότι οἱ Σφακιανοὶ ἀπόλυτον ἰδιοποιοῦντο τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, μὴ ἀνεχομένων τὸ τοιοῦτον, ἡ ἐπὶ τέλους τὸ λάφυρον τῆς μεγάλης τότε ἐσοδείας τοῦ ἐλαιῶνος ἐγένετο πέτρα σκανδαλίου, ἡ εἰσχωρήσασα ἕρις καὶ ὁ φθόνος, ἀγριώτερος ἀναπτυσσόμενος κατὰ τῶν ἑτεροχθόνων ὀπλαρχηγῶν, ἐπὶ τοιοῦτον κατεκυρίευσεν τὴν καρδίαν πολλῶν, ὥς ἐς εἰς πλήρη ἔφερεν ἀπραξίαν τὸν στρατὸν ἐπὶ τινα καιρὸν, καὶ τὴν ἀνάγκην προσεκάλεσε νεωτέρας προσδοίας πρὸς τὸν Ἰψηλάντην. Τοιοῦτοι ἀπεστάλησαν ὁ Νικόλαος Ζέρβας καὶ ὁ Ἀντώνιος Μελιδόνης, ὁ πρῶτος μὴ Κρῆς, ἀλλ' ἀνὴρ ῥωμαλέος, μεγαλόσωμος, ἀπλούστατος τὰ ἥθη καὶ ἐν ταῖς μάχαις τῆς Κρήτης συνεχῶς διαπρέψας· ὁ δεύτερος Κρῆς ὢν, εἷς δὲ τῶν ἐξαιρέτων ἐπὶ ἀρετῇ πατριωτῶν, δραμῶν ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὴν Κρήτην, μεθ' ὧν ἐστρατολόγησε Κρητῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους ὁ Κορνηνὸς προσεκάλεσεν εἰς Κρήτην βνηθὸν τὸν Πέτρον Σκυλίτσην Ὀμηρίδην, ὑπισχνούμενος τούτῳ ἐν ὀνόματι αὐτῆς «*χρυσοῦς στεφάνους* » (α).

Ἐπεκαλέσθησαν οὗτοι τὴν διοικητικὴν θεραπείαν τῶν πραγμάτων, ὡς ἐλπίζοντες, καὶ δικαίως, δι' αὐτῆς τὴν τε περιστολὴν τῶν πνευμάτων καὶ τὴν ἐπάνοδον τῆς ἐνότητος περὶ ἓν μόνον κέντρον· ἐπεκαλέσθησαν ὡσαύτως τὴν ἀποστολὴν καὶ ἐκτελεστικῆς τιнос δυνάμεως πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ διοικητικοῦ κέντρου· ἀλλ' ἦσαν ἀδύνατα πάντα ταῦτα. Οὔτε πρόχειρον ὑπῆρχε πρόσωπον κατάλληλον, οὔτε εὐκόλως ἀνεδέχετο πᾶς τις ἀποστολὴν τοιαύτην διὰ πολλοὺς λόγους, οὔτε ὁ τότε πολιτικὸς κυκεὼν τοῦ Ἄργους συνεχώρει τῷ Ἰψηλάντῃ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅπως ἐμβλέψωσιν ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς Κρήτης. Ἐντεῦθεν περιωρίσθη οὗτος ἐντὸς καὶ πάλιν τοῦ συνήθους κύκλου τῶν συμβουλῶν καὶ τῶν ὑποσχέσεων, γράψας πρὸς τοὺς Σφακιανοὺς ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ πνεύματος τῶν διατρεχόντων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐ-

κείνην (α). Συγχρόνως δὲ διέταξε τὴν καταναγκαστικὴν στρατολογίαν ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ὑπὲρ τῆς Κρήτης, ἀποστείλας πρὸς τοῦτο τὸν Κυριάκον Τασσήκαν· τῇ δὲ κοινότητι τῶν Πετσῶν ἔγραψε περὶ χορηγίας πολεμικοῦ πλοίου, ἥτις καὶ αὐθις ἐφωδίασε τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Κρητῶν ἐκ τοῦ ἀποταμιεύματος τῶν ἐν τῇ Μήλῳ κυριευθέντων τουρκικῶν πλοίων. Μεγάλας ἰδίως ἔσωζον οἱ Πετσιῶται τὰς συμπαθείας ἑαυτῶν πρὸς τοὺς Κρήτας, δι' ἃς εἶχον πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως μετ' αὐτῶν ἐμπορικὰς σχέσεις. Οὕτως ἐπανελήφθησαν αἱ ἐχθροπραξίαι τῶν Κρητῶν κατὰ τῶν Τούρκων τῆς Κυδωνίας καὶ τῆς Ρυθίμνης ἀπὸ τῆς 20 δεκεμβρίου, καὶ σφοδρότερον ἀπὸ τῆς 24, ἡττηθέντων τῶν ἐχθρῶν καὶ κατὰ τὰς δύο αὐτὰς συμπλοκὰς καὶ ἀντεκδικηθέντων, ὡς σύνθηες, κατὰ τῶν ἐντὸς τῶν φρουρίων Χριστιανῶν. Εἴκοσι καὶ πέντε ἐγένοντο ἐκ τούτων θυσία νέα. Μετὰ τὴν διπλὴν δὲ ταύτην ἦτταν τῶν βαρβάρων, οἱ Κρήτες προεχώρησαν πλησιέστερον τῶν φρουρίων αὐτῶν, φθίνοντος ἤδη τοῦ ἔτους 1821.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ διοικῶν τὸ τακτικὸν σῶμα τοῦ Ἰψηλάντου συνταγματάρχης Βαλέστας ἀπεχώρισθη αὐτοῦ καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀκροκορίνθου εἰς Κρήτην, ἣν ὡς ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα ἐθεώρει, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ἀξιωματικούς τινας καὶ στρατιώτας (β).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

(Συνέχεια τῶν Πελοποννησιακῶ (γ).

ΝΑΥΠΛΙΑ.

Ὅτε ἀπέκρουσαν οἱ Ἀχαιοὶ τὴν διὰ τὰς Πάτρας ἐκστρατείαν τοῦ Κολοκοτρώνου, ὁ Ἰψηλάντης καὶ αὐτὸς ἔστρεψαν ὄμμα πρὸς τὴν Ναυπλίαν, ἥς οἱ φρουροὶ, ἄνδρεῖσι καὶ ἱκανοὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν πολιορκούντων, συνεχῶς συνεπλέκοντο μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Παραιτούμενοι τῆς ἀπεραντολόγου περιγραφῆς τῶν συμπλοκῶν αὐτῶν, πολλῶν μὲν, ἀλλ' ὀλίγῳ διακρινομένων ἐπὶ σημασίᾳ τινὶ, σημειοῦμεν μόνον, ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν ἔξω τοῦ φρουρίου θέσεων καλύπτονται πολλαχοῦ ἀπὸ βήματος σχεδὸν εἰς βῆμα παρ' ἐνὸς τάφου Ἑλλήνος στρατιώτου.

Τὰ παθήματα τῶν ἐν Τριπόλει Τούρκων ἐγένοντο ὁδηγὸς τῶν ἐν Ναυ-

πλία. Ἐνα οὗτοι θεωροῦντες πολέμιον ἑαυτῶν ἀκατανίκητον, τὴν στήρῃσιν τῶν τροφῶν, ἀπέλυσαν τῇ 7 ὀκτωβρίου, ὅσους εἶχον αἰχμαλώτους ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παῖδια, λογιζομένους περὶ τὰς πεντήκοντα καὶ διακοσίας ψυχὰς, ἵνα μὴ τρέφωσι ξένα καὶ ἄχρηστα αὐτοῖς σώματα. Τὴν περίστασιν ταύτην παρεννόησαντες οἱ πολιορκηταί, καὶ ἔγκαιρον πλέον θεωρήσαντες τὴν ἑναρξιν τῶν περὶ παραδόσεως προτάσεων, ὀργάνῳ ἐχρήσαντο Τούρκῳ τινὶ παρ' αὐτοῖς «καθδῆ τοῦ Ἀγίου Πέτρου» καὶ αἰχμαλώτῳ τῆς Τριπόλεως, ἔχοντι τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἐν Ναυπλίας. Πολλὰ ὑπεσχέθη τοῖς Ἕλλησιν οὗτος· ἀλλ' οἱ Τούρκοι τῆς Ναυπλίας, οὐδόλως δεχθέντες αὐτὸν ἐντὸς τοῦ φρουρίου, καὶ ἀκούσαντες, ὅτι φρόνιμον πράξουσιν ἔργον, ἐὰν διαπραγματευθῶσι μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐγκαίρως, ἔκλεισαν ἀμέσως τὴν πύλην εἰπόντες: « Ἀποδοκιμαζόμεν τὰ τοιαῦτα, ἀπόφασιν ἔχοντες, ἵνα πολεμήσωμεν μέχρις αἰῶνος ».

Τέλος δὲ πάντων ἀρξαμένη ἡ ἔλλειψις τῶν ζωοτροφιῶν, ἠπείλει καὶ τούτους, διότι, πυκνωθείσης τῆς πολιορκίας, οὐδεμίαν ἠδύναντο ἐνεργεῖν συλλογὴν τροφίμων ἔξωθεν. Ἀπὸ τῆς ὥρας μάλιστα αὐτῆς ἀνεφύησαν διχογνωμίαι τινὲς τῶν ξένων πρὸς τοὺς ἐντοπίους, καὶ τούτων ἕνεκα οἱ ἀγάδες προεφυλάττοντο πλέον, ἀπεκδεχόμενοι τὴν ἀπὸ τῆς γῆς ἢ τῆς θαλάσσης βοήθειαν. Ἀλλὰ, προβαινούσης φοβερωτέρας τῆς ἐσωτερικῆς ἀκαταστασίας, διότι οἱ Ἄλβανοι, μαθόντες τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἐν Τριπόλει καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ, ἤθελον τὸν μετὰ τῶν Ἑλλήνων συμβιβασμὸν, οἱ ἀγάδες ἐν τῇ ἀμνηχανίᾳ ἑαυτῶν ἀπετάθησαν πρὸς τὸν ἐν Πάτραις Ἰουσούφ πασσᾶν, ἐπικαλοῦμενοι παρ' αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν τοῦ φρουρίου. Εἰς τὸ μέτρον τοῦτο κατέφυγον οὗτοι, οὐχὶ πιστεύοντες βεβαίως τὰ ἀδύνατα, ἀλλὰ τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι καὶ τοὺς κοινούς «ἐλπίδι ματαίᾳ βουκολοῦντες», λόγῳ ὅτι, καθὼς πρότερον ὁ Κεχαγιᾶ βεγῆς, οὕτω καὶ ἤδη ὁ Ἰουσούφ πασσᾶς δύναται βοηθῆσαι διὰ τοῦ κόλπου καὶ τῆς Κορινθίας. Δύο Τούρκοι μεταμφιεσθέντες ἀνεδέχθησαν τὸν γραμματοκομιστὴν, καὶ νυχτὸς ἐκ τῆς πύλης τῆς ξηρᾶς ἐξῆλθον· αὐτοὺς δὲ συλλαβόντες πάραυτα οἱ πηλοῖστατοι τοῦ φρουρίου ἐνεδρεύοντες Ἕλληνες ἐθανάτωσαν, καὶ δεδεμένον ἐπὶ τῶν χρυφίων μερῶν τοῦ ἐνὸς εὖρον τὸ πρὸς τὸν Ἰουσούφ πασσᾶν γράμμα ἐν τουρκικῇ γλώσσῃ, δι' οὗ ἐπεκαλοῦντο οἱ πολιορκούμενοι «τὸ «ἔλεος, τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν βοήθειαν τούτου, ἵνα σώσῃ τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα» (α).

Ἄλλ' ἐμελλεν, ὅπως οἱ Τοῦρκοι τῆς Ναυπλίας βοηθηθῶσι διὰ θαλάσσης. Ἐν τῇ ἀκμῇ τῶν ἐλπίδων, ἃς εἶχον οἱ Ἕλληνες περὶ τῆς προσεχοῦς παραδόσεως τούτων, πάρων τις Μελιτταῖος ὑπὸ σημαίαν ἀγγλικήν, παραπλεύσας ἐν νυκτὶ σκοτεῖα τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Ἀργολικοῦ, ἐπέτυχε, λαθὼν τὴν προσοχὴν τῶν ἐλληνικῶν πλοίων, καὶ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ναυπλίας τῇ 25 ὁκτωβρίου εἰσέδυσε. Τὸ πλοῖον αὐτὸ, χωρητικότητος ὃν ὀκτακισχίλιων κριλῶν, ὀνομαζόμενον δὲ Ἰώστητος καὶ διοικούμενον παρ' ἐνὸς Βικκεντίου Σούματ Μελιτταίου, ἐφορτώθη ἐν Σμύρνῃ παρὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ ἐσίτισε τὴν ἐν Ναυπλίᾳ φρουρὰν δι' ἑπτὰ μῆνας περίπου. Ἀποπλευσαν δὲ ἔπειτα, ἥ περὶ τὰ μέσα νοεμβρίου, ἐν καιρῷ ὀμιχλώδει, συνελήφθη παρὰ τὴν νῆσον Ψιλὴν ὑπὸ τοῦ πλοίαρχου Λαζάρου Ι. Λαζάρου, καὶ μετηνέχθη εἰς τοὺς Μύλους (τὴν Αερναίαν λίμνην). Κατὰ τί ὅμως ὠφέλει πλέον ἢ σύλληψις τούτου, ὅτε ἐματαιώθησαν ὅλαι αἱ πρότεραι θυσίαι καὶ πᾶσα ἤδη περὶ παραδόσεως τοῦ φρουρίου προσδοκία; Μεγάλην διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπέσυραν καθ' ἑαυτῶν τὴν κοινὴν ἐπὶ ὀλιγορῖα κατάρχισιν οἱ πολιορκοῦντες πλοίαρχοι, καὶ ἔκτοτε ἡ περὶ εἰσπηδήσεως τοῦ φρουρίου ἰδέα ἐκυρίευσεν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην. Ὁ πλοίαρχος Σούματ προσήχθη ἔπειτα πρὸς τὸν ἐν Ἀργεὶ Ἰψηλάντην, ὅπως ἀποφασισθῶσι τὰ περὶ τούτου. Ἐπειδὴ δ' ἐκινδύνευσεν ἐκ τῶν στρατιωτῶν, πνεόντων ἐκδίκησιν, ὁ Ἰψηλάντης λόγῳ μὴ περιπλεχθῆ ἡ Ἑλλάς μετὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, οὐ μόνον ἀφῆκεν ἐλευθέρον αὐτὸν καὶ τὸ πλοῖον, ἀλλὰ καὶ διὰ φρουρᾶς συνώδευσεν ἐπιστρέφοντα εἰς τοὺς Μύλους· μόνον δὲ διέταξε τὴν περὶ τουρκικῶν γραμμάτων αὐστηρὰν ἔρευναν τοῦ πλοίου.

Μετὰ τὸ συμβᾶν τοῦτο ὁ μὲν Ἰψηλάντης κατέβη εἰς τὸ Ἄργος ἐκ τῆς Τριπόλεως διὰ τὸ διπλοῦν ζήτημα τῆς Ναυπλίας καὶ τῆς συνελεύσεως, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀναλαβόντες νέας δυνάμεις ἐξήρχοντο συνεχέσσερον, συμπλεκόμενοι μετὰ τῶν πολιορκητῶν καὶ πάντοτε νικώμενοι. Ἐκ τῶν συμπλοκῶν αὐτῶν αἱ τῆς 3 καὶ 13 νοεμβρίου ἐγένοντο ἄξια λόγου, δι' ἣν οὗτοι ὑπέστησαν δις ζημίαν ἐπαισθητὴν, κυνηγηθέντες μέχρι τῆς πύλης τοῦ φρουρίου.

Συμβουλίου πολεμικοῦ συγκροτηθέντος ἐν Ἀργεὶ, ὡμολογήθη παρὰ πάντων ματαία ὅλως πᾶσα ἐλπίς περὶ παραδόσεως διὰ συνθήκης ἐπὶ πολὺν καιρὸν, καὶ ἐπομένως ἀπεφασίσθη, ὡς ἀναπόφευκτος, ἡ τίσω τολμηρὰ καὶ τίσω δυσχερὴς διὰ στρατιώτας ἀτάκτους ἑφοδος. Μετὰ τῶν στρατιωτῶν τῆς ξηρᾶς συνεφώνησαν πρόθυμοι καὶ οἱ πλοίαρχοι, διότι

αἱ νῆσοι τῆς Ἰδρας καὶ τῶν Πετσῶν ἐθεώρουν τοὺς λιμένας τῆς Ναυπλίας, καὶ μάλιστα τὸν λεγόμενον Τουλῶν, ἀναγκαιοτάτους διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ στόλου. Ἀπέναντι τοῦ γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὡς ἐκ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως οὐδόλως ὑπελογίσθησαν οὔτε ἡ μεγάλη ὀχυρότης τοῦ Παλαμηδίου, οὔτε τὸ πυκνότατον καὶ διασταυρούμενον πῦρ τῶν πρὸς τὴν γῆν προμαχώνων τῆς πόλεως, ὅλον συγκεντρούμενον ὑπὲρ τῆς πύλης καὶ τῆς γεφύρας, τῆς μόνης διόδου ἕνεκα τοῦ εὐρυτάτου καὶ βαθύως χάνδακος, οὔτε ἡ ἀπὸ τῆς θαλάσσης κινδυνωδεςτάτη ἀπόβασις κατὰ τῆς πόλεως, ὡς διασταυρούμενου ἐπίσης τοῦ πυρὸς τῶν ἐκεῖ προμαχώνων καὶ τοῦ ἐπιθαλασίου φρουρίου, οὗτ' ἐπὶ τέλους τὰ πρὸς τὴν ξηρὰν τεναγίζοντα ὕδατα. Κατὰ τοιοῦτου ὀχυρωματικοῦ συστήματος καὶ ἐναντίον πολυπληθῶν τηλεβόλων καὶ βομβοβολῶν τερατώδους ὀλκῆς, καίτοι διαχειριζομένων παρὰ Τούρκων, οἱ Ἕλληνες ὑπερχεοῦντο, ἵνα ἀντιτάξωσι μόνον ψιλὰ πυροβόλα κατὰ γῆν καὶ πλοῖα ἐμπορικῆς κατασκευῆς κατὰ θάλασσαν ἄνευ ἄλλης πολιορκητικῆς καὶ προκαταρκτικῆς ἐργασίας· καὶ οἱ Ἕλληνες οὗτοι οὐκ ἦσαν βεβαίως κατὰ τε τὸν ἀριθμὸν, τὴν τέχνην καὶ τὴν στρατιωτικὴν εὐπείθειαν οὔτε ὁ ῥωστικὸς στρατὸς τῆς ἐφόδου κατὰ τοῦ Ἰσμαηλίου, οὔτε ὁ γαλλικὸς τῆς ἐφόδου κατὰ τοῦ Μαλακῶφ.

Καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ περὶ ἐφόδου ἀπόφασις ἡσπάσθη παρὰ πάντων (α)· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες προσεκάλουν τοὺς πολιορκουμένους: « Προσκυῖνᾶτε, βρεῖ Τούρκοι, γιατί θὰ σᾶς κάμωμε ρεσάλτο, σὰν « τὴν Τροπολιτᾶ! » οἱ δὲ Τούρκοι ἀπεκρίνοντο: « Βρεῖ Ῥωμοῖ, « οὐκ ἐσήκωσε ὁ Θεὸς τὸν νοῦ, καὶ δὲν διαβάζετε τοῦ Παλαμηδίου « τὴν φυλλάδα; » Διὰ τῆς λακωνικῆς καὶ καταλλήλου ὑπενθυμίσεως ταύτης ἀπεφαίνοντο οὗτοι ἄνευ ἀπάτης τὴν ἀδύνατον παρὰ τῶν Ἑλλήνων εἰσπῆδησιν τοῦ Παλαμηδίου, δι' ἣν ἐπὶ Ἐννετῶν ἀπωλέσθησαν εἰκοσκασιχίλιοι περίπου γενίτσαροι Τούρκοι μεθ' ὅλην τὴν διαβόητον προδοσίαν τοῦ Σάλα.

Τὸ σχέδιον τῆς ἐφόδου προέκειτο ἤδη τὸ σπουδαιότερον ζήτημα. Γνωρίζομένης τῆς φυσικῆς καὶ τεχνικῆς ἰσχύος τῶν δυσκαταμαχῆτων αὐτῶν φρουρίων, ἐζητεῖτο ὁ ἀκινδυνώτερος καὶ ἐπιτυχέστερος τρόπος τῆς εἰσπῆδησεως· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ αὐτὸν προέτεινον οἱ μὲν τοῦτο, οἱ δὲ ἐκεῖνο τὸ σχέδιον, ἐξ ὧν τὸ κατὰ τὴν 15 νοεμβρίου ὑποβλήθη παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πολιορκίας Νικήτα ὑπὸ τὴν ἑγκρίσιν τοῦ Ἰψηλάντου διεκρίνετο τὸ στρατηγηματικώτερον, ὡς στηριζόμενον πρῶτον μὲν ἐπὶ

γεγονότων, δεύτερον δὲ ἐπὶ τῶν μέσων, εἰς ὅσα καταφεύγει συνήθως ὁ ἀδύνατος, ἢ καὶ ὁ δυνατὸς πολλάκις (α). Πραγματικῶς, ἢ κατὰ τὴν Μυσίαν ὑποθετικῇ παρουσίᾳ τῶν Τούρκων προηγούμενον εἶχε τὸν στρατὸν τοῦ προεσιδalonτος Κεχαγιᾶ βεγῆ· ἐπομένως τὸ τοιοῦτον οὔτε πρωτοφανὲς ἤθελεν εἶσθαι, οὔτε ἀπίθανον παρὰ τοῖς Τούρκοις τῆς Ναυπλίας, ὡς ἀναμένονσι τὴν ἔλευσιν τῶν ἔξω πασσάδων. Ἐὰν οὕτω ἐπιστεύετο ἅπαξ ὡς ἀληθὲς τοῦτο μόνον· ἐὰν ἐπομένως ἐπετύγχανεν ἡ θραύσις ἱκανοῦ μέρους τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς, οἱ ἀπολειπόμενοι ὑπεχρεοῦντο, ὡς ἀνεπαρκεῖς καθιστάμενοι, ἵνα προσφύγῃσιν εἰς διαπραγματεύσεις περὶ ἐλευθέρως ἀναχωρήσεως, πρὶν ἢ ὑπρὸς τὰς συνεπειὰς ἀντιστάσεως ματαίως. Ἀλλ' ὅμως προετιμῆθη ἡ ἄμεσος ἔφοδος, δι' ἣν ὁ Ἰψηλάντης ἐνῆργει ἤδη παρὰ μὲν ταῖς νήσοις Ἰδρας καὶ Πετσῶν, ἵνα παρασκευασθῶσι τὰ ἀναγκαῖα πλοῖα, λέμβοι καὶ κλίμακες· παρὰ δὲ τοῖς ὀπλαρχηγοῖς, ἵνα συμπληρωθῇ ὁ ἀπαιτούμενος διὰ τὴν ἔφοδον στρατός. Ὁμολογουμένως καὶ αἱ νῆσοι καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐδέχθησαν προθυμότατοι· ὁ δὲ Νικήτας καὶ Κρέτσας, ἀναφερόμενοι πρὸς τὸν Ἰψηλάντην τῇ 18 νοεμβρίου, προσέθετον, ἐνθουσιῶντες διὰ τὴν μέλλουσαν ἔφοδον: « Δόξα μεγίστη εἰς ἡμᾶς, ἐὰν συνοδεύσωμεν μὲ τοὺς εὐ-
« πειθεῖς στρατιώτας μας τὸν ἀρχιστράτηγον τῶν πολεμικῶν δυ-
« νάμεων τῆς Ἑλλάδος νικητὴν εἰς τὰ τόσων ἀναγκαῖα φρούρια
« τοῦ Ναυπλίου ».

Παραδόξως τὰ πάντα παρεξηγοῦντο παρὰ πολλῶν ἐκ τῶν ἐν Ἀργεὶ ἀθροισμένων τότε διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς συνελεύσεως πολιτικῶν ἀνδρῶν. Ἡ γινομένη συγκέντρωσις τοῦ διὰ τὴν ἔφοδον στρατοῦ διεδίδετο παρ' αὐτῶν ὡς ἔχρυσα ἄλλους σκαπούς· ἡ δὲ ἐνδεχόμενη ἐπιτυχία τῆς ἔφοδου ὑπελογίζετο ὡς τὸ μόνον καὶ συνεπὲς μέσον τῆς ἀποτυχίας τῶν κατὰ τοῦ Ἰψηλάντου τεκταινομένων. Κυριώτερον, ἂν θέλῃ τις, ἀπῆρθεσκον ὅλως τοῖς Πελοποννησίαις ἡ ἰδέα τῆς ἐμφυλεΐσεως τῶν Ἰδραίων καὶ Πετσωτῶν ἐν τῇ Ναυπλίᾳ. Ὅ,τι ἄρα συνέβη περὶ τοῦ Κολοκοτρώνου ὡς πρὸς τὰς Πάτρας, τὸ αὐτὸ διέτρεχεν ἤδη καὶ περὶ Ἰψηλάντου ὡς πρὸς τὴν Ναυπλίαν. Ἀλλ' οὐδὲν πλέον ἠδύναντο οἱ τοιοῦτοι, καὶ διὰ τοῦτο περιωρίζοντο εἰς μομφὰς πλαγίας καὶ σπερμολογίας διὰ δευτέρων προσώπων, ἀναμένοντες τὸ ἀποτέλεσμα τῆς γενησομένης ἔφοδου.

Ἠλροίσθη ἐπὶ τέλους στρατὸς τετρακισχιλίων περίπου, καὶ εἰσέπλευσεν ἐν τῷ κόλπῳ ἡ περιμενομένη μοῖρα μετὰ τῆς λοιπῆς παρασκευῆς.

Ὁ Ἰψηλάντης ἐκδόσας διαταγὴν τῆς ἡμέρας, κυρίως ἀφορῶσαν τὸ δικαίωμα, ὃ ἔχουσιν οἱ στρατιῶται καὶ τὸ ἔθνος ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῶν Τούρκων καὶ τοῦ φρουρίου, κυριευμένου (α), ἀπῆλθε τῇ 2 δεκεμβρίου εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Ναυπλίας, καταλύσας ἐν τῷ ἀνατολικῶς κειμένῳ χωρίῳ Μερζέ· συνεπήγετο δὲ τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Πέτρον καὶ Κυριακούλην Μαυρομιχάλας, τὸν Ἰατράκον, Σέκερην, Ζαφειρόπουλον, Τσανέτον Χρηστόπουλον, τὸ τακτικὸν σῶμα, τοὺς φιλέλληνας Γερμανοὺς καὶ λοιποὺς. Τῇ 3 δεκεμβρίου, γενομένης δεΐσεως κοινῆς πρὸς τὸν Ἰψιστον δι' ἱερέων, μετενεχθέντων ἐκ τοῦ Ἄργους ἐν τῇ Ἀρίᾳ, χωρίῳ κειμένῳ καταντικρὺ τοῦ Παλαμηδίου πρὸς ἀνατολὰς καὶ ὑπὸ τῶν τηλεβόλων αὐτοῦ δεσποζομένῳ, συμβούλιον ἐποίησαντο ὅτε Ἰψηλάντης, οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ οἱ πλοίαρχοι παρόντες, καὶ εἰς τὸ ἀκόλουθον ἀποτελεσμα ἦλθον.

α Με γνώμην σύμφωνον τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀπε-
« φασίσθη ἡ εἰσπηδηθῆ τὸ φρούριον Ναυπλίου διὰ τὴν πρὸ ὀλί-
« γου ἐφοδίας τοῦ ἀπὸ τροφᾶς καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν ἡ προκύ-
« ψη ἀργοπορίαν τῆς παραδόσεώς του.

α Ἀλλ' ἐπεὶ τὸ Παλαμήδιον ἐθεωρήθη δύσκολον ἡ κυριευθῆ
« ἐξ ἐφόδου, εἰς δὲ τὸ βαροῦσι (τὴν πόλιν), δυνάμενον ἡ πολε-
« μηθῆ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, εὐρίσχοται οἱ σημαντικαὶ
« τῶν Τούρκων, τὰ πράγματα καὶ ζωοτροφίαι τῶν καὶ

α Ἐπεὶ διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡ εὐρεθῆ ἡ πόλις ἀδυνατωτέρα,
« πρῶτα δὲ ἡ προηγηθῶσι τὰ πλοῖα διὰ τὸ ἀμφίβολον τοῦ ἀέρος,
« ἐνεκρίθη ἡ γίνῃ ἡ ἐφοδος ὡς ἀκολουθῶς.

α Α'. Ἡ ἐφοδος ἡ δοθῇ κατὰ τὴν νύκτα (τῆς 3 πρὸς τὴν 4
« δεκεμβρίου) πρὸ δύο ὥρων τοῦ ἐξημερώματος.

α Β'. Τὰ στρατεύματα τῆς ξηρᾶς ἡ διαιρεθῶσιν εἰς τρεῖς μέρη
« καὶ ὁ μὲν Κολοκοτρώνης, ἔχων τοὺς Καρυτηνοὺς, τοὺς Σπαρ-
« τιάτας (Μανιάτας), τοὺς Τριπολιτσιώτας ὑπὸ τὸν Σέκερην, καὶ
« τοὺς Ἀργεῖους ὑπὸ τὸν Στάϊκον καὶ Τσόκρην, ἡ ἀναβῇ πρὸ
« μιᾶς ὥρας καὶ ἡ παραμονεύῃ ἔξω τοῦ Παλαμηδίου ὁ δὲ Ἰψη-
« λάντης, ἔχων τὸ τακτικόν, φέρον τὰς κλίμακας, ὑπὸ τὸν Βαλέ-
« σταν, τὸν Νικήταν, Κρέσταν, Χρηστόπουλον, Ζαφειρόπουλον
« καὶ Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην μὲ τοὺς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν,
« ἡ προχωρήσῃ πρὸς τὴν πόρταν τῆς ξηρᾶς κατὰ τὸ μέρος τῆς

« Κιὸν-τάπιας, κειμένης ἀντικρὺ τῆς κλίμακος τοῦ Παλαμηδίου,
 « καὶ τὰ περιμένη τὴν ὥραν τῆς ἐφοδῶν· ὁ δὲ Ἰατράκος μὲ τοὺς
 « Μισθριώτας τὰ μένη ὀπισθεν αὐτοῦ, διὰ τὰ βοηθήσῃ ἐν καιρῷ
 « ἀνάγκης· ὁ δὲ Κυριακούλης καὶ Γερραῖος τὰ ἐμβαρκαρισθῶσι
 « μὲ τετρακοσίους εἰς τὰ πλοῖα, διὰ τὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν διὰ
 « θαλάσσης ἐφοδὸν μὲ τοὺς ἑξακοσίους Κρανιδιώτας καὶ Κατωγα-
 « γαρίτας, τοὺς ὁποίους φέρουσι τὰ τρεχαντήρια.

« Γ'. Τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα, δεκατρία τὸν ἀριθμὸν ὄντα, ἅμα
 « ἰδῶσι δεξιὸν τὸν ἄριμον, τὰ ὑψώσωσι φανοὺς εἰς τὰ κατέρτιά
 « τῶν καὶ τὰ σηκωθῶσιν εἰς τὰ πανιά. Τότε δὲ ἡ ἐπὶ τῆς κορυ-
 « φῆς τοῦ λόφου τοῦ Προφήτου Ἥλιοῦ διωρισμένη σκοπιά, βλέ-
 « πουσα τοὺς φανοὺς τῶν πλοίων, τὰ ἀράγῃ ἀμέσως τρεῖς φω-
 « τιας.

« Δ'. Ὁ Κολοκοτρώνης τότε πρῶτος τὰ ἀρχήσῃ τὸν πυροβολι-
 « σμὸν κατὰ τοῦ Παλαμηδίου καὶ προσποιημένην ἐφοδὸν, διὰ τὰ
 « τραθηχθῇ οὕτω ἡ προσοχὴ τῶν Τούρκων εἰς τὸ Παλαμῆδι· τὰ
 « δὲ πλοῖα τὰ καυοροβώσωσι τὸ Καστέλι καὶ τὰ Πέρτε Ἀδέλ-
 « φια· αἱ δὲ σκαμπαβίαι καὶ τὰ τρεχαντήρια τὰ εἰσχωρήσωσιν
 « ὑπὸ τὸ βαροῦσι καὶ τὰ ἀρχήσωσι τὴν ἐφοδὸν οἱ Κρανιδιώται,
 « Κυριακούλης, Γερραῖος καὶ οἱ λοιποὶ ὕδρουπετσιῶται· ὁ δὲ
 « Βαλέστας, Νικήτας καὶ λοιποὶ τὰ ἀναβῶσι τὸ πρὸς τὴν Ἀρβα-
 « ρητιὰν τεῖχος τῆς πόλεως, καὶ εὐθὺς τὰ ἀνοίξωσι τὴν πόρταν
 « τῆς ξηρᾶς ».

Οὕτως ἀπεφασίσθησαν ἐν συνόψει, ἡ μὲν ἐφοδὸς κατὰ τῆς πόλεως
 ἀπὸ τε τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ παρὰ τῇ πύλῃ τῆς ξηρᾶς μέρους, ὡς ἀν-
 τιπερισπασμὸς δὲ ὁ μὲν Κολοκοτρώνης κατὰ τοῦ Παλαμηδίου, τὰ δὲ
 πλοῖα κατὰ τοῦ ἐπιθαλασίου φρουρίου καὶ τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν
 προμαχόνων τοῦ προαείου. Μετὰ ταῦτα ὁ ἱεροκέρυξ Ἰωάσαφ Βυζάν-
 τιος ὠμίλησε τῷ στρατῷ ἐνθουσιαστικὸν λόγον, ὑπισχνούμενος τοῖς μὲν
 φονευθησομένοις τὸν παράδεισον, τοῖς δὲ τραυματισθησομένοις περιθάλ-
 ψεις καὶ βραβεύσεις. Μετ' αὐτὸν καὶ ὁ Βάμβας ὠμίλησεν ἐνθουσιαστι-
 κώτατον κατ' ἔμπνευσιν λόγον, ἐν χερσὶ φέρων τεμάχιον λίθου, ὃν ἔ-
 θλασε τότε σφαῖρα τηλεβόλου τῶν ἐξήκοντα τεσσάρων λιτρῶν, ριφθεῖσα
 ἐκ τῆς « Καρᾶ-τάπιας » τοῦ Παλαμηδίου, ἥτις τηλεβολεῖν ἤρξατο κατὰ
 τῶν ἐν τῇ Ἀρίᾳ Ἑλλήνων στρατιωτῶν, κλίναντες τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν
 δύσιν.

Ὁ Ἰψηλάντης ἐξέδωκε τὰς ἀνηκούσας διαταγὰς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀνωτέρω σχεδίου, καὶ ὁ στρατὸς ἐπανηγύριζεν εὐελπιστῶν ἐπὶ τῇ ἀφεύκτῳ ἐπιτυχίᾳ. Καὶ ὁμῶς τὸ σχέδιον τοῦτο ὑπῆρχε τὸ μᾶλλον δυσεκτέλεστον· διότι, καὶ κατορθουμένης τῆς ἐπὶ τοῦ τείχους ἀναβάσεως, οἱ Τοῦρκοι ἠδύναντο θυσιάσαι ἅπαντας διὰ τοῦ ψιλοῦ πυρὸς ἀπὸ τῶν ἀμέσως ὑπερκειμένων ὑψηλῶν οἰκιῶν, ὧν αἱ πλείους τρίστεγοι καὶ τετράστεγοι ἦσαν.

Ἡ ἐφοδὸς (τῆς 4 δεκεμβρίου).

Διόθεντος τοῦ συνθήματος τῆς προσβολῆς, οἱ μὲν περὶ τὸν Κολοκοτρώνην ἤρξαντο εὐθὺς τοῦ ψιλοῦ πυροβολισμοῦ ἀνωθεν, ὁ δὲ Βαλέστας, Νικήτας, οἱ φιλέλληνες Γερμανοὶ καὶ οἱ ἄλλοι προεχώρησαν κάτωθεν, ἡσυχῶς καὶ ἀφανῶς ὡς ἐκ τοῦ νυκτερινοῦ σκότους, πρὸς τὴν πύλην τῆς ξηρᾶς· ὁ δ' Ἰψηλάντης μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ ἄλλων ἵππευσεν ὀπισθεν αὐτῶν καὶ ὑπὸ τὴν ἀκτῖνα τῶν τηλεβόλων τοῦ φρουρίου· ὁ δὲ ἱατράκος ἔμενεν ὀπισθεν τῶν λιθοδῶν λόφων· οἱ δὲ Τοῦρκοι κρούοντες ἐν τύμπανον καὶ ἀλαλάζοντες ἐτηλεβόλουν καὶ ἐβομβοβόλιζον διὰ τοσαύτης ταραχῆς καὶ ἀταξίας, ὥς τε μὲν τηλεβόλα πολλάκις ἐρρίπτοντο ἄνευ σφαιρῶν, αἱ δὲ βόμβαι, μόλις ὑψούμεναι, κατέπιπτον ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ Παλαμηδίου. Ἀλλὰ, καθ' ἣν ἤδη ὦραν ὑπισχνεῖτό τι ὁ τοσοῦτος παρὰ τοῖς Τούρκοις θόρυβος καὶ ἡ συνεπὴς ἀταξία, συνέβη ἡ ἀναστολὴ τῆς εἰς τὰ πρόσω κινήσεως τῶν πλοίων ἔνεκα συμπεσοῦσης ἀντιπνοίας ἐκ τῆς ξηρᾶς, καὶ δύο μόνα, ὡς καὶ τινες τηλεβολοφόροι λέμβοι, πλησιάσαντα ἐτηλεβόλουν κατὰ τοῦ ἐπιθαλασίου φρουρίου. Ἐξ αὐτῶν τὸ ὑπὸ τὸν Λάζαρον Πινώστην ἔπαθε τότε. Ἡ δ' εἰς τὸν λιμένα εἰσπλευσις τῶν φερόντων τοὺς πρὸς ἀπόβασιν στρατιώτας δρομάδων ἀπέβη ἀκατόρθωτος, διότι τὰ τηλεβολοστάσια οὐδόλως ἀντιπεριεσπῶντο, καὶ ἐν τῷ στενώματι τοῦ λιμένος, τῷ μεταξὺ τοῦ ἐπιθαλασίου φρουρίου καὶ τῆς πόλεως, ἐτίθεντο ταῦτα μεταξὺ τετραπλοῦ διχσταυρουμένου πυρὸς τηλεβόλων καὶ πυροβόλων.

Τὸ φαινόμενον τῆς γενικῆς ἤδη ἐνεργείας ὅλων τῶν φρουρίων τῆς Ναυπλίας, πανταχόθεν ἐξερευγομένων τὸ πῦρ, ἦτο λίαν μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀξιοθέατον. Καὶ πρὶν μὲν ὁ Ἀπόλλων σύρῃ τὴν ἄμαξαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος, ὁ Βαλέστας μετὰ τοῦ τακτικοῦ, οἱ φιλέλληνες, ὁ Νικήτας καὶ οἱ ἄλλοι ἐπλησίασαν κατὰ πολὺ τὰ πρὸς τὴν πύλην τῆς ξηρᾶς· μὴ γενομένης ὁμῶς τῆς ἀποβάσεως ἀπὸ τῆς θαλάσσης, οἱ Τοῦρκοι

ιδόντες αὐτοὺς ὑπὸ τὸ ἀρξάμενον λυκαυγές, ἐδιπλασίασαν πρὸς τὸ μέ-
ρος τοῦτο τὴν ἐνέργειαν ἑαυτῶν διὰ τῶν πολυβόλων μάλιστα. Ὁ Ἵψη-
λάντης τότε διέταξε μεταβολὴν τοῦ σχεδίου, τὸν μὲν Βαλέσταν, ὅπως
στήσῃ μετὰ τῶν ἄλλων τὰς κλίμακας πρὸς ἔφοδον, τὸν δὲ Ἰατράκον,
ὅπως ταχυπορήσῃ πρὸς βοήθειαν. Ἄλλ' οἱ μὲν περὶ τὸν Ἰατράκον περι-
ωρίσθησαν πυροβολοῦντες ὅπισθεν τῶν λόφων καὶ μακρόθεν· οἱ δὲ τα-
κτικοὶ ὑπὸ τὸν Βαλέσταν, οἱ φιλέλληνες ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Λίνζινγ, καὶ
κατόπιν αὐτῶν ὁ Νικήτας καὶ οἱ ἄλλοι, προσχώρησαν μὲν, ὅσῳ ἡδυνή-
θησαν, ἠναγκάσθησαν ὁμῶς, καὶ μεθ' ὅσῃν ἀνέπτυξαν ἀνδρείαν, ἵνα
ἀποσυρθῶσι. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐθερίσθησαν ὑπὲρ τοὺς πεντή-
κοντα, ἐν οἷς τακτικοὶ Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες Γερμανοὶ οἱ πλείους·
ἐπληγώθη θανασίμως ὁ σημαιοφόρος τοῦ τακτικοῦ Χαράλαμπος Ἰγγλέ-
σης· ἔπεσεν ἐνδόξως ὁ ἀρχηγὸς τῶν φιλελλήνων Λίνζινγ, ἀποκοπέντων
καὶ τῶν δύο ποδῶν αὐτοῦ, καθὼς καὶ ὁ σημαιοφόρος τούτων Δράτος·
ἐπληγώθησαν δὲ πολυαριθμότεροι, ἐν οἷς καὶ ὁ Κουβερνάτης, καὶ σφαί-
ρα τηλεβόλου διεχώρισεν εἰς δύο τὸν παρὰ τῇ πλευρᾷ τοῦ Ἵψηλάντου
ιστάμενον ἀξιωματικὸν Πουλῆν.

Οἱ Τούρκοι ἐξώρμησαν τότε ἐν ἀλαλαγμῷ, συνέλεξαν τὰς ἐγκατα-
λειφθείσας κλίμακας, καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν πεσόντων τεμόντες μετή-
νεγκον εἰς τὴν πόλιν ἐν θριάμβῳ. Ὁ Νικήτας ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος.
Ἐπειδὴ δὲ ἐκ μὲν τῶν πεσόντων ἐλήφθη μόνον τὸ σῶμα τοῦ Λίνζινγ,
ἐκ δὲ τῶν βαρέως τραυματισθέντων ἀφέθησαν τρεῖς, ὡς ἀκίνητοι γενό-
μενοι ἕνεκα τῆς ἐκκοπῆς τῶν ποδῶν αὐτῶν, οἱ Τούρκοι ἀπήγαγον εἰς
τὸ φρούριον καὶ τούτους, ἐν οἷς ἦν καὶ τις Πελοποννήσιος ὑποπλαρχη-
γὸς, ὀνομαζόμενος Γκελθερῆς, καὶ τοῖς Ἰσραηλίταις παρέδωκαν ἐκμε-
τρήσαντας τὸ ζῆν δι' αἰσχίστου καὶ ἐπωδύνου θανάτου. Ἐνὸς μάλιστα
τῶν τριῶν Ἰσραηλίτης τις, ἐπιδεικνύμενος καὶ τῶν Τούρκων αὐτῶν τουρ-
κικώτερος, ἀποκόψας κατεμάσθησε τὸ ὠτίον.

Τὸ πῦρ τῆς ἀποτυχούσης ταύτης ἐφόδου διήρκεσεν ἐπὶ τέσσαρας ὥ-
ρας. Καὶ τὰ μὲν πολιορκητικὰ σώματα ἔμειναν καὶ πάλιν ἐν ταῖς θέ-
σεσιν αὐτῶν· ἡ δὲ μοῖρα ἀπέπλευσεν εἰς τὰ ἴδια· ὁ δ' Ἵψηλάντης μετὰ
τοῦ λοιποῦ στρατοῦ ἐπανῆλθεν εἰς Ἄργος, ὅπου ἐνεταφιάσθη τῇ ἐπιούσῃ
ὁ νεκρὸς τοῦ φιλέλληνος Λίνζινγ, ἐκ Βυρτεμβέργης, διὰ τῆς λαμπροτέ-
ρας ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς καὶ τῆς μεγαλητέρας στρατιωτικῆς παρα-
τάξεως, συνοδευεῖς μέχρι τοῦ τάφου ὑπὸ ἀπείρου πολιτῶν πλήθους. Ἡ-
σφαλίτῃ οὕτως ἡ Ναυπλία διὰ τина χρόνον ὑπὲρ τῶν πολεμίων, καὶ

μία πάλιν ἀπελείφθη τοῖς Ἕλλησιν ἐλπίς, ἡ ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν τροφῶν προκύπτουσα. Τελευτῶντες δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἔφοδος τῆς 4 δεκεμβρίου, εἰ καὶ ἀπέτυχεν, ἄφησε τοῖς Τούρκοις ἐντυπώσεις ὠφελίμους ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὡς τολμώντων καὶ αὐτὰ τὰ ἀδύνατα. Ἐκτοτε αἱ μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων καὶ πολιορκούντων συμπλοκαὶ ἐγίνοντο συνεχέστεραι. Τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Νικήταν σῶμα, συγκείμενον ἐκ Βουλγάρων, ἄλλων ἁλλοδαπῶν καὶ μέρους Πελοποννησίων, ὅλων τετρακοσίων, ἤριστευεν ὡς επιτοπολὺ, ἀπλῶς, ἀνταπικρινόμενον εἰς τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ ριψοκίνδυνον.

Πτώσις τοῦ Ἀκροκορίνθου.

Οὔτε οἱ ἀκροβολισμοί, οὔτε αἱ συμπλοκαὶ ἐγίνοντο τόσῳ συνεχεῖς καὶ ὁπωσδήποτε σοβαραὶ μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων καὶ τῶν πολιορκούντων τὸν Ἀκροκόρινθον. Δύο παρὰ τοῖς πρώτοις ὑπῆρχον αἱ κύριαι ἀνάγκαι, προμήθεια τροφίμων καὶ εἰσβολὴ τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶ. Τῇ 25 ἰουλίου κατάρθρωσαν ἐπιτεθέντες οὗτοι, ἵνα ἀραιώσωσι μέρος τῆς πολιορκίας καὶ ἀρπάσωσιν ἀγέλην τινὰ αἰγῶν ὀλόκληρον. Ἀλλὰ τῇ 14 νοεμβρίου ἐξεληθόντες πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπέτυχον, πολλὴν δοκιμάσαντες τὴν ζημίαν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡγεῖτο τῆς πολιορκίας ὁ Νικόλαος Χ. Σολιώτης, διαδεχθεὶς τὸν Ἀναγνώστην Πετμεζᾶν ἀναχωρήσαντα, ὡς μὴ μισθοδοτούντων τῶν Κορινθίων τοὺς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ στρατιώτας. Ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης ἡπειλήθη τότε καὶ αὐτὴ ἡ διάλυσις τῆς πολιορκίας, δι' ὃν λόγον ἦ, τε ἐφορεία καὶ πρόκριτοι Κορίνθου Πανοῦτσος Νοταρᾶς (α), Θεοχάρης Ρέντης, Γεώργιος Καλαρᾶς καὶ Ἀναγνώστης Οἰκονομόπουλος προσεκάλεσαν ἀρχηγὸν ταύτης τὸν Σολιώτην, ἐπανερχόμενον ἐκ τῶν σενῶν τῆς Μεγαρικῆς μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τριπόλεως. Ἐκτοτε οἱ ἐν τῷ Ἀκροκορίνθῳ ἐπολεμοῦντο συνεχέστερον καὶ γενναίωτερον· ὁ δὲ Σολιώτης, κατέχων τὸν ἐν τῷ Πεντεσκουφίῳ προμαχῶνα, ἐπληγώθη ἐπικινδύνως ἀπὸ τῶν πετρῶν αὐτοῦ, ἃς διεσκορπίζον αἱ σφαῖραι τῶν τηλεβόλων τοῦ φρουρίου.

Οὕτω κατῆντησαν οἱ πολέμιοι ἐν μεγάλῃ ἐνδείᾳ τροφῶν, καὶ ὑπέκυψαν ὑπὸ τὸ ἀναποχώριστον ἐκ τοιούτων περιστάσεων δυστύχημα τῆς λοιμώδους νόσου. Συγχρόνως δὲ πρόσβεβλημένοι ἠθικῶς διὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τριπόλεως καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Κιαμὴλ βεγῆ, καὶ ἀπληπισμένοι ὡς ἐκ τῆς ὥρας τοῦ χρόνου ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς βοή-

θείας, ἦλθον εἰς ὁμιλίαν τινὰς προκαταρκτικὰς μετὰ τῶν Ἑλλήνων περὶ συνθήκης παραδόσεως, μόνον ὑποδεικνύοντες διαταγμὸν περὶ τῆς προσωπικῆς αὐτῶν ἀσφαλείας. Ἀλλ' οὐχ ἦττον ἐπεμελήθησαν, ἵνα ἀποστείλῃσι πρὸς τὸν Ἰουσοῦφ πασσᾶν, καὶ ἐπικαλεσθῶσι τὴν ταχίστην βοήθειαν τούτου, ὥς κινδυνεύοντες τὰ ἔσχατα· ὅπως δὲ ὠφεληθῶσι τοῦ ἀναγκαίου καιροῦ, ἡ Χανούμ ἐφφέντη Νούρη βεγῆνα προέτεινε τοῖς Ἕλλησι τὴν προσαγωγὴν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κιαμῆλ βεγῆ, ὥς τοῦ ἀρμοδιωτέρου προσώπου πρὸς διαπραγματεύειν. Οἱ δ' ἐξελθόντες δύο γραμματοκραμιστὰι πρὸς τὸν Ἰουσοῦφ πασσᾶν συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν προφυλακῶν, καὶ ἐπὶ τοῦ χιτῶνος ἐκάστου γεγραμμένοι ἀνεκαλύφθησαν ἥ, τε ἀθλία κατάστασις τῶν πολιορκουμένων καὶ ἡ θερμότης αἰτήσις περὶ βοήθειας.

Τότε οἱ πολιορκηταὶ ἐπεκαλέσθησαν παρὰ τοῦ Ἰψηλάντου τὴν ταχίστην ἀποστολὴν τοῦ Κιαμῆλ βεγῆ καὶ ἐνὸς εὐυπολήπτου προσώπου πρὸς διαπραγματεύειν τῆς συνθήκης· κατόπι δὲ ἐξήτησαν τὴν παρουσίαν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ διὰ τε τὴν ἄμεσον μετὰ τῶν Τούρκων συνθηκοποίησιν καὶ τὴν καθυσύχασιν τῶν ἀναφεισῶν διενέξεων ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Γενομένης ἐντεῦθεν συσκέψεως κοινῆς ἐν τῷ Ἄργει, οἱ Γερουσιασταὶ τῆς Πελοποννήσου συνέθεντο, δυνάμει τοῦ παραδεχθέντος τότε ὀργανισμοῦ, τὰς βάσεις τῆς διαπραγματευθησομένης συνθήκης καὶ ἐνχειρίσαν ταύτας (α) τῷ Ἰψηλάντῃ, ἐκστρατεύσαντι τῇ 11 δεκεμβρίου εἰς Κόρινθον μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, Μαυρομιχάλου, Κρεβάτα, Ἀναγνωσταρᾶ, Δικαίου, Χρηστοπούλου, ἄλλων τε καὶ τοῦ Ἰατράκου φέροντος τὸν Κιαμῆλ βεγῆν μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς θεραπείας.

Οἱ δ' ἐν Ναυπλίᾳ Τούρκοι, μαθόντες παρ' ἐνὸς ἀποδράντος αἰχμαλώτου, Αἰθίοπος ἱπποκόμου τοῦ ἐπισκόπου Βρεσθένης, τὴν ἀπὸ τοῦ στρατοῦ ἐκκένωσιν τοῦ Ἄργους, ἐβουλεύθησαν τόλμημά τι, καὶ ἐξελθόντες τῇ 14 δεκεμβρίου περὶ τοὺς ἑξακοσίους ἵππεις καὶ πεζοὺς μετὰ δύο τηλεβόλων, ἐπέτυχον ἐν τῇ ἀπροσεξίᾳ τῶν πολιορκητῶν, ἵνα προχωρήσωσι καὶ εἰςφυγὴν τρέψωσι καὶ τούτους καὶ τοὺς ὀλίγους ἔξω τῆς πόλεως στρατιώτας. Ἀλλ' εὐρεθεὶς ἐν τῷ Ἄργει ὁ Νικήτας ἀντεξῆλθεν εὐθὺς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, ἄλλων τινῶν ὀπλοφόρων καὶ τῶν παρευρεθέντων φιλαλλήνων, καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς ἐχθροὺς πρὸς ὀπισθοδρόμησιν. Ἡ πόλις ἐσώθη οὕτω ἀπὸ τῆς ἐπαπειληθείσης πυρκαϊᾶς καὶ διαρπαγῆς· ὅλοι δὲ οἱ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντες αἰχμάλωτοι Τούρκοι ἐκ τῆς Τριπόλεως, οἳ οὐκ ὑπῆρέται, ἱπποκόμοι καὶ τοιοῦτοι, ἐθυσιάσθησαν τῇ ἐπιούσῃ, ἵνα ἐκ-

λείψῃ τοῦ λοιποῦ πᾶσα ὑπὸνεια κινδύνου τοιαύτης φύσεως. Ἀπὸ τοῦ συμβάντος τούτου οἱ πολιορκηταὶ τῆς Ναυπλίας ἐγένοντο προσεκτικώτεροι.

Οἱ δὲ ἐν τῷ Ἀκροκορίνθῳ, παρατηροῦντες τὴν μεγάλην τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ αὐξησιν, ἐπεδείκνυντο, ὅτι δύνανται ἔτι κατὰ πάσης ἐφόδου, ἣν ἤρξαντο ὑπονοεῖν, καὶ ἠκολούθουν συνεχέστερον τὸ πῦρ, ἰδίως διευθυνόμενον κατὰ τοῦ ξενοδοχείου τῆς πόλεως, ἐν ᾧ κατέλυεν ὁ Ἰψηλάντης καὶ διηνεκῆς ὑπῆρχεν ἡ μεγαλητέρα τῶν στρατιωτῶν ἄθροισις. Ἐπιμεληθεὶς οὗτος κατὰ πρῶτον περὶ τῆς δυνατῆς εὐταξίας τοῦ στρατοῦ δι' ἀναλόγου ἐκτελεστικῆς δυνάμεως, ἀποπειρώμενος προέτεινε τοῖς Τούρκοις τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου ὑπὸ ὅρους ἀσφαλίζοντας τὴν ζωὴν καὶ τιμὴν αὐτῶν. Πρὸς ὁδηγίαν δὲ καὶ ἱκανοποίησιν τῶν πραγματικῶς ἀγωνισθέντων ἐν τῇ πολιορκίᾳ στρατιωτῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν παῦσιν τῆς γινομένης συρροῆς διαφόρων λαφυραγωγῶν ἀπλῶς, ἀπεφασίσθησαν ἐν κοινῷ συμβουλίῳ ὑπὸ ὅρκων καὶ ἐδημοσιεύθησαν οἱ ὅροι τῆς διαθέσεως τῶν λαφύρων κατὰ τὴν διπλὴν περίπτωσιν τῆς κυριεύσεως τοῦ φρουρίου ἢ διὰ συνθήκης ἢ ἐξ ἐφόδου (α).

Τοῦ Κιαμὴλ βεγῆ ἡ προσαγωγὴ διπλοῦν εἶχε λόγον, πρῶτον τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς παραδόσεως τοῦ φρουρίου, καὶ δεύτερον τὴν οὕτως ἢ ἄλλως, ἥτοι τὴν ἐθελουσίαν ἢ καταναγκαστικὴν, κατὰδείξειν τοῦ μέρους τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ. Ὡς δὲ φαίνεται, τὸ ἀπόρρητον ἄρθρον τῶν περὶ τῆς συνθήκης βάσεων τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἀπέβλεπε τὴν κατακράτησιν τούτου ἐν πάσῃ περιπτώσει, καὶ τοῦ φρουρίου ἔτι παραδιδόμενου. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος οὗτος περὶ μὲν τῶν θησαυρῶν ἠρνεῖτο (β) στερεοτύπως· διαταγεὶς δὲ, ἵνα γράψῃ πρὸς τὴν ἐν τῷ φρουρίῳ μητέρα αὐτοῦ καὶ τὸν κεχαγιάν περὶ παραδόσεως, ἀνέμιξε καὶ ἄρρητα ῥήματα πολλὰ ἐκτὸς τοῦ προκειμένου (γ)· ὡς δ' ἐβεβαίωσαν τὰ πράγματα αὐτὰ προσεχῶς, ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἢ περιπαίζων τὴν κοινὴν ἰδέαν περὶ θησαυρῶν, οὐδὲ οὐκ εἶχεν ἴσως, ἢ ἀπόφασιν ἔχων, ἵνα μὴ καταδείξῃ τούτους, ἐὰν ὑπῆρχον πραγματικοί, ὑπελόγιζεν, ὅτι ἡ παράτασις τῆς παραδόσεως τοῦ Ἀκροκορίνθου ἔσεται παράτασις καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, δι' ἣν οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀνάγκην τῆς προσωπικῆς συνδρομῆς τούτου. Ἡ πονηρία αὕτη οὐδόλως διέφυγε τὴν κρίσιν τοῦ Ἰψηλάντου, τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ τῶν ἄλλων· ἐπομένως, ἀφ' οὗ ἠπειλήθη δεινῶς ὁ Κιαμὴλ βεγῆς, ὑπεχρεώθη, ἵνα γράψῃ πρὸς τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ, καθ' ὃ συνέταξε σχέδιον ὁ Κρεβάταῆς, καὶ δι' οὗ ἐγνωστοποιεῖτο ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ, ὅτι

ἀφεύκτως φρονέεται οὗτος παρὰ τῶν Ἑλλήνων, μὴ παρὰ διδομένῳ τοῦ φρουρίου. Ἀλλὰ καὶ τότε ἐζήτησεν ὁ Κιαμὴλ βεγῆς, ἵνα συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ ταμίου αὐτοῦ Ἀπδοῦς ἀγὰ λόγῳ μεγαλητέρας πρὸς τὴν παράδοσιν εὐκολίας. Συνεχωρήθη τοῦτο· ἐν δὲ τῇ γενομένῃ συνεντεύξει παρετήρησεν ἡ συνοδεύουσα αὐτὸν φρουρὰ, ὅτι καὶ διὰ λόγων ἐπιτηδείων καὶ σημείων πλαγίων ἐξηγεῖτο πρὸς τὸν Ἀπδοῦς ἀγὰν ἀρνητικὴν τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς παραδόσεως.

Ἐντεῦθεν ἐδυσκολεύθησαν ἱκανῶς τὰ πράγματα, καὶ, ὡς ἐκφόβητρον μέτρον, προέκυψεν ἡ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Κιαμὴλ βεγῆ καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ Ἰσθμοῦ γενομένη θησία, σκληρὰ πραγματικῶς θυσία, ὅλων τῶν περὶ αὐτὸν αἰχμηλῶτων ἀξιωματικῶν, δεκατριῶν τὸν ἀριθμόν. Ἀλλ' οὐδὲν καὶ ἐξ αὐτῆς ἀποτέλεσμα ἐπηνέχθη. Ὁ Κιαμὴλ βεγῆς ἐδάκρυσε τότε· πλὴν οὔτε θησαυρὸν ἐφάνέρωσεν, οὔτε τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου ἀπολύτως ὑπεσχέθη, ἀντιτάσσων τὴν ἐπιμονὴν τῶν πολιορκουμένων. Οἱ δ' Ἕλληνες, καίτοι ἀπειλήσαντες πρὶν τὸν φόνον καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰκοσιτετραετοὺς τὴν ἡλικίαν, οὐδὲν τοιοῦτον ἔπραξαν.

Ἐντεῦθεν ἐθεωρήθη ἀναγκαία ἡ διαίρεσις τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς, καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ ἀνεδέχθη, συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Ἰψηλάντου, ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς τὸ μόνον κατάλληλον πρόσωπον, ἀρξάμενος τῶν ἰδιαιτέρων συνδιαλέξεων μετὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Λαλαίων. Οἱ πρῶτοι ἐκ τούτων, περὶ τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα λογιζόμενοι ἤδη, καθὼς καὶ οἱ δεῦτεροι, περὶ τοὺς δεκαῆξ ὅλοι τυχαίως συναποκλεισθέντες ἐν τῷ φρουρίῳ, ὡς διατελοῦντες ἔμμισθοι παρὰ τοῖς ἀγάδαις, ἐτοίμως ἀπεχωρίζοντο, εἰ μὴ ἐμετολάβει βχδιουργία ψυχρὰ καὶ ἀπαιτρίπεις. Οἱ κεκηρυγμένοι κατὰ τοῦ Ἰψηλάντου καὶ Κολοκοτρώνου δυστύχημα ἐθεώρουν, ἐὰν κατωρθῶτο δι' αὐτῶν ἡ πτώσις τοῦ Ἀκροκορίνθου, καὶ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἰδίων περιήρχετο τὸ φρούριον. Ὅπως δὲ ἀναβληθῶσι τὰ πράγματα μέχρι τοῦ σχηματισμοῦ ἐθνικῆς διοικήσεως, ἢ ἄλλως μέχρι τοῦ τέλους τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ συνελεύσεως, ὑπεκινήθησάν τινες τῶν ἐντοπίων ἐνόπλων, καὶ οὗτοι ἐνεψύχωνον λάθρα τοὺς Τούρκους, βεβαιοῦντες ὡς πλησιάζοντα πλέον πρὸς τὸν Ἰσθμὸν τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασσᾶν. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τοῖς ἀπηλπισμένοις πᾶν ψεῦδος ἐπιτήδειον ἐπέχει τόπον ἐλπίδος ἀγαθῆς, οἱ Ἀλβανοὶ καὶ Λαλαῖοι ἐπολιτεύοντο, οὔτε ἀρνούμενοι, οὔτε δεχόμενοι τελειωτικῶς τὰς προτάσεις τοῦ Κολοκοτρώνου.

Ἀλλ' ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀνάγκη ἐξεμνησάν τὴν βχδιουργίαν αὐτήν.

ὡς ἀπορροῦντες πλέον πάτης τροφῆς καὶ ἀφανιζόμενοι ὑπὸ τῆς νόσου, οἱ μὲν ὑποδέσπτεροι τῶν Τούρκων ἤρξαντο (α) εἰς μετὰ τὸν ἄλλον αὐτομολεῖν πρὸς τοὺς Ἕλληνας· οἱ δ' ὀλίγοι Λαλαῖοι παρεδόθησαν τῷ Κολοκοτρώνη, ὑποσχθέντι ἅπαξ τὴν ἐπιβίβασιν αὐτῶν· οἱ δ' Ἀλβανοὶ, μεσολαβοῦντος καὶ τοῦ Πανουριᾶ, ὡς ἀπεσταλμένου τότε ἐκ τῆς Στερεᾶς περὶ βοήθειας, συνεφώνησαν ἰδίως, ὅπως ἀναχωρήσωσι διὰ τοῦ κόλπου ἄνοπλοι, φέροντες ἕκαστος ἀνὰ χίλια μόνον γρόσια δι' ἑξοδα ὁδοιπορίας. Ἐπομένως οἱ ἀγάδες καὶ λοιποὶ ἐντόπιοι Τούρκοι, ἐπειδὴ ἔφθασαν εἰς παραλυσίαν πλήρη καὶ οἰκονομικῶς καὶ στρατιωτικῶς, οὔτε ἔβλεπον βοήθειαν ἐξωτερικὴν, οὔτε εἶχον μέσα ἄλλα κατὰ τοῦ δυσχειμέρου τῆς ὥρας, ἐν ᾧ ἐπολιορκούντο ἐπὶ ἄκρας ὑψίστης καὶ ὅλως λιθώδους, κατηναγκάσθησαν, καὶ μεθ' ὅσῃν πραγματικῶς ἔδειξαν καρτερίαν μέχρι τῶν ἐσχάτων ὁρῶν, προμαχόμενοι δι' ἑννέα ὁλῶν μηνῶν, ὅπως ὑποκύψωσιν ἐξαιτούμενοι μόνον ζωῆς καὶ τιμῆς ἀσφάλεια.

Τοῦ προφορικῷ τούτου συμβιβασμοῦ ἡ τελειωτικὴ διαπραγματεύσις ἐγένετο τῇ 14 Ἰανουαρίου 1822, ἔνθεν μὲν παρὰ τοῦ Ἰψηλάντου, Κολοκοτρώνου, Μαυρομιχάλου, Ἀναγνωσταρᾶ καὶ Ἰατράκου, ἔνθεν δὲ παρὰ τοῦ κεχαγιᾶ τοῦ Κιαμὴλ βεγῆ, τοῦ καδδῆ καὶ δύο ἐτέρων ἀξιωματικῶν Τούρκων. Τότε ἀπέστειλαν οἱ Τούρκοι ἀνὰ ἓνα χρυσοῦν κἀνδυν (ντολαμᾶν) πρὸς τε τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Ἰατράκον καὶ τὸν Ἀναγνωσταρᾶν. Συνεφωνήθησαν δὲ, παρὰ τὸ δημόσιον ὕλικὸν τοῦ φρουρίου, ἡ γενικὴ ἀφύπλισις τῶν ἀνδρῶν, ἡ ἐγκατάλειψις πάσης κινητῆς περιουσίας, ἐξαίρουμένων δύο μόνον ἐνδυμασιῶν καὶ ἀναλόγου χρηματικῆς τινος ποσότητος δι' ἕκαστον ἄτομον, ὡς καὶ ἡ μεταβίβασις ἀπάντων διὰ πλοίων οὐδετέρας σημείας εἰς τὴν Ἀσίαν.

Οὕτω δὲ, ἐπιστασία τοῦ καδδῆ, καταθεσάντων τῶν Τούρκων τὰ ὅπλα αὐτῶν ἐνώπιον τριάκοντα Ἑλλήνων στρατιωτῶν, πρῶτος ὁ Κολοκοτρώνης, συνοδευόμενος παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Δαμαλῶν Ἰωνᾶ καὶ τριακροσίων ἐνόπλων ἐκ τῶν διαφόρων σωμάτων, ἀνέβη τὸν Ἀκροκόρινθον· ὁ δὲ Τούρκος φρουράρχος ἰστάμενος ἔξω τῆς πύλης, παρέδωκεν αὐτῷ τὰς κλεῖς τοῦ φρουρίου εἰπών: « Χα.λά.λι σας! χα.λά.λι σας! » Πρὶν δὲ εἰσέλθῃ τὴν πύλην ὁ Κολοκοτρώνης, ἐποίησεν ἐπ' αὐτῆς τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ διὰ τῆς ἑλληνικῆς σημαίας, καὶ ἔπειτα ἐνέπηξεν ἐπὶ τοῦ φρουρίου ταύτην· ὁ δὲ ἐπίσκοπος Ἰωνᾶς ἵστατο ἔφιππος, εὐλογῶν τοὺς εἰς αὐτὸ εἰσερχομένους Ἕλληνας.

Ὁ Ἰψηλάντης διώρισεν ἀμέσως φρουρὰν τακτικῶν, φρούραρχον δὲ

προσωρινὸν τὸν ὑπασπιστὴν αὐτοῦ Ὀρφανόν, καὶ ἐπὶ τῆς καταγραφῆς τοῦ ὕλικου ὅλου τὸν ταμίαν αὐτοῦ Ἀντωνόπουλον. Ὡσαύτως σπεύσασα διώρισε καὶ ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Πελοποννησιακὴ Γερουσία ἐπιτροπὴν περὶ τῆς παραλαβῆς καὶ ἀσφαλείας τῶν λαφύρων τὸν Σωτήριον Νοταρᾶν, τὸν μητροπολίτην Κορίνθου Κύριλλον, τὸν ἐπίσκοπον Ἰωνᾶν, τὸν Κρεβάταν, Ἀσημάκην Φωτήλαν, ἀρχιμανδρίτην Δικαῖον καὶ ἄλλους ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς. Τὰ λάφυρα ταῦτα συνιστάμενα ἐκ μετρητῶν, πολυτίμων λίθων, ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν σκευῶν καὶ καθεξῆς, ὑπελογίζοντο ἀξίας δύο περίπου ἑκατομμυρίων γροσίων, καὶ, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς 15 δεκεμβρίου, προσδιωρισμένα ὑπῆρχον ὑπὲρ τοῦ δημοσίου. Καὶ σῶα μὲν ἐφυλάσσοντο αὐτὰ παρὰ τοῦ Ὀρφανοῦ καὶ τῆς φρουρᾶς, συλλεγέντα ἀκριβῶς καὶ ἐναποτελέντα πάντα ἐν ἀποθήκαις· ἀλλ', ἅμα ἀνεχώρησεν ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς προδιατεταγμένος, ἵνα στρατολογήσῃ καὶ ἐκστρατεύσῃ ὑπὲρ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος· ἅμα ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἰδιοκτησία περικύλινεν εἰς χεῖρας ἀλλοτρίας, ἐσφετερίσθη ἐν μέρει παρὰ τούτων καὶ ἐκείνων. Μόνος τὰς χεῖρας αὐτοῦ οὐκ ἐμόλυνεν ὁ ἐπίσκοπος Ἰωνᾶς, καὶ μόνοι ὁ Ἰψηλάντης καὶ Κολοκοτρώνης διετήρησαν πιστῶς, ὅτι ὑπέγραψαν καὶ ὠρκίσθησαν. Μετὰ πολλοῦ δὲ κόπου καὶ ἐξαιρετικῆς προσπαθείας τοῦ Ἰψηλάντου διεσώθη τὸ ἥμισυ τοῦ ἀνωτέρω ποσοῦ, ἐξ οὗ τὸ μὲν χρηματικὸν ἐξ ἑκατοντακισχιλίων γροσίων περίπου παρέλαβεν ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία διὰ τὰς πρώτας ἡδὴ ἀνάγκας αὐτῆς· πολύτιμοι δὲ λίθοι, ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ διαφόρων εἰδῶν, ἐκτιμηθέντα ἀντὶ ὀκτακοσίων χιλιάδων, ἐδόθησαν ταῖς ναυτικαῖς νήσοις ἀπέναντι τῶν προτέρων καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δαπανῶν διὰ τὰς κινήσεις τῶν πλοίων· ἕτερον δ' ἄθροισμα ἐπίπλων, ἐνδυμάτων, σκευῶν καὶ τοιούτων, λογιζόμενον ἀξίας διακοσίων χιλιάδων περίπου, ἔμεινε παρὰ τῇ νεοϋστατῶ ἐθνικῇ διοικήτει, ὡς πρώτη τοῦ δημοσίου ταμείου ζύμη. Ἐπὶ τούτοις δὲ ἐδόθη μερίς τις εἰς εἶδη εἰς τὴν φρουράν τῶν, ὡς εἵπομεν, τριακοσίων στρατιωτῶν.

Ἐκ τῶν Κορινθίων Τούρκων ὀλίγιστοι διετέθησαν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὡς ὑπηρέται, οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἀπωλέσθησαν παρασπόνδως, ὡς ἐκλειψάσης πάσης ἀνωτέρας στρατιωτικῆς ἀρχῆς, τοῦ μὲν Ἰψηλάντου ἐξασθενήσαντος, τοῦ δὲ Κολοκοτρώνου ἀναχωρήσαντος. Ὁ Κιαμῆλ βεγῆς ἐσώθη ἐπ' ἐλπίδι μελλούσης καταδείξεως τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐπιβιβασθέντες ἐν τοῖς πλοίοις Ἀλβανοὶ ἐθυσιάσθησαν ἐξ ὑποβολῆς τοῦ Πανουριᾶ παρὰ τοῦ συνοδεύοντος αὐτοὺς ὀπλαρχηγοῦ

Μαρκέζη. Ἐκ συστήματος ὁ Πανουριάς οὐδέποτε ὑπέφερε ζῶντα Τοῦρκον.

Τελευτᾷ οὕτω καὶ ὡς πρὸς τὴν Πελοπόννησον τὸ πολεμικὸν μέρος τοῦ πρώτου τῆς ἐπαναστάσεως ἔτους διὰ τῆς κυριεύσεως καὶ τούτου τοῦ φρουρίου. Ἐφωδιασμένον εὐρέθη αὐτὸ διὰ τῶν ἀναγκαίων τηλεβόλων παντὸς μεγέθους, βομβοβολῶν δ' ἱκανῶν καὶ ἀποθηκῶν, πληθουσῶν ἔτι πυρίτιδος καὶ σφαιρῶν. Λυπηραὶ ἦσαν αἱ κατὰ τοῦ Ἰψηλάντου καὶ ἄλλων στρατιωτικῶν διατρέξασαι καὶ ἐνταῦθα ῥαδιουργίαι, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐπετάχυνον οὗτοι ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ ἐχθροῦ τὴν πτῶσιν τοῦ φρουρίου. Ἀλλ' ἐπ' ἀκριβες διὰ τοιούτων μεγάλων δοκιμασιῶν διεκρίθησαν πάντοτε οἱ ἄνδρες τῆς πιστῆς πρὸς ἑαυτοὺς συνειδήσεως καὶ τοῦ ἀκλόνητου πρὸς τὴν πατρίδα ζήλου. Ἡ μία ἀλήθεια, ἣν ὁ προσωπικὸς ἐγωϊσμὸς διέστρεψεν ἢ ἐσιώπησεν, αἰετοῦ ἐθριάμβευσε.

Ἡ κατάστασις τῶν πολιορκιῶν Μοθώνης καὶ Κορώνης οὐδὲν παρουσιάζει σπουδαῖον καὶ ἔκτακτον. Μόνας δύναται τις εἰπεῖν σπουδαιότερας συμπλοκάς τῶν πολιορκητῶν μετὰ τῶν πολιορκουμένων Κορωναίων Τοῦρκων τὴν τῆς 9 νοεμβρίου, καθ' ἣν ἔπescen ὁ υἱὸς τοῦ Λάκωνος ὀπλαρχηγοῦ Χρηστέα, καὶ τὴν τῆς 22 τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἣν νικηταὶ τὸ πρῶτον γενόμενοι οἱ Ἕλληνες, ἐν κήθησαν ἔπειτα, κακῶς διασκορπισθέντες (σ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Συστήματα τοπικὰ Στερεᾶς καὶ Πελοποννήσου (β).

Τὴν πρώτην ἐν τοῖς Βερβένις καὶ τὴν δευτέραν ἐν τῇ Ζαχαρόβῃ πολιτικὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ἰψηλάντου ἀκολουθεῖ μετ' οὐ πολὺ τρίτη καὶ τελειωτικὴ ἐν τῷ Ἀργεῖ. Ὅποια ἂν θεωρήσῃ τις τὰ αἷτια, τὰ προκαλέσαντα τὰς μετὰ τὸ Ἰψηλάντου καὶ προκρίτων τῆς Πελοποννήσου διαφορὰς, ὡμολόγηται, ὅτι ἀπὸ τοῦ νοὸς τοῦ πρώτου οὐδέποτε διήλθον σκοποὶ τυραννίας, οὐς ἐπὶ στόματος ἔφερον οἱ δεῦτεροι, οὐχὶ πιστεύοντες, ἀλλὰ μεθοδεύμενοι. Ἡμερότητος σπανίας καὶ καλοκαγαθίας σπανιωτέρας ἀνὴρ, ὁ Ἰψηλάντης πᾶν ἄλλο ἐφρῖνει, ἢ τυραννίαν, καὶ, ἂν θέλῃ τις μάλιστα, πᾶν ἄλλο ἡδύνατο, ἢ τὸ δεσποτικῶς ἄρχειν. Μένος ἄρα φόβος ἐκυρίευσεν τοὺς προκρίτους, διότι ὁ Ἰψηλάντης καὶ τὸ στρα-

τιωτικὸν στοιχεῖον συνεδέοντο, καὶ μόνος σκοπὸς τούτων ὑπῆρχεν ὁ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὑψηλάντου περιορισμὸς τῆς ἰσχύος τοῦ κρατιωτικοῦ, ὃν ἐπεδίωκον διὰ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, ὡς μὴ δυνάμενοι διὰ τῶν ὅπλων. Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ἔμενον ἐκκερμητὰ τὰ ἐν Βερόβενις καὶ Ζαρακόβη πράγματα, ἐπόμενον ἦτο, ὅπως ἐπενέγκωσι τὴν κρίσιν ἐπὶ τῆς προκειμένης πάλης καὶ ὑπὸ σχέδιον γενικώτερον ἢ Στερεὰ καὶ αἱ ναυτικαὶ νῆσοι, ἐνούμεναι ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου μέρους. Πρὸς τοῦτο δὲ, ἀλωθείσης τῆς Τριπύλεως καὶ ἀποτυχόντων τῶν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν κινημάτων τοῦ ἐχθροῦ, εἰργάσθησαν οἱ πρόκριτοι μετὰ πλείστης σπουδῆς ἀμέσως τε καὶ ἐμμέσως διὰ τοῦ Μαυροκορδάτου.

Ἀναχωρήσας οὗτος ἐκ τῶν Τριχορύφων τῇ 22 αὐγούστου μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, τοῦ ἐπισκόπου Ἀταλάντης Νεοφύτου καὶ τοῦ Σακελίωνος, ἀπῆλθεν εἰς Βυτίνην παρὰ τῷ Καρατσᾶ καὶ Νέγγρῳ. Γενομένου δὲ γνωστοῦ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἐν Ζαρακόβη συσκέψεων, ἀφῆλτε τὸ προσωπεῖον εὐθὺς, καὶ φανεράν ὕψωσε τὴν σημαίαν ἰδίου πολιτικοῦ κέντρου, χαίρειν εἰπὼν καὶ πληρεξούσια καὶ συστατικὰ ἔγγραφα τοῦ Ὑψηλάντου, ἀφ' οὗ εἶχεν ἤδη πλήρη τὴν ὑποστήριξιν τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου καὶ πολλῶν τῆς Στερεᾶς, δι' ὧν ἠυκολύνετο ἀπ' εὐθείας ἡ πολιτικὴ διοργάνωσις τούτων.

Δυσχερὲς ἦτο παρὰ τοῖς προκρίταις τῶν Πελοποννησίων ἡ ἀποκλειστικὴ ἐργασία ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ μέρους, διότι ἐπισηκολοῦντο εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἐνταυτῷ ἐστεροῦντο τῆς ἀρμοδιότητος ἐκείνης, ἥς ἐγίνοντο κάτοχοι οἱ ἐκ γεννητῆς τὸ πολιτικὸν διατρέχοντες στάδιον ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ταῖς δύο Ἡγεμονείαις. Τανάπαλιν δὲ ὁ Μαυροκορδάτος καὶ Νέγγρης, ἄλλοι ἀπὸ τούδε Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης μέχρι τῆς ἐν Ἀστρεὶ ἐθνικῆς συνελεύσεως τοῦ 1823, προσόντα ἔφερον τοιαῦτα καὶ διαθέσιμον περὶ τὰ πολιτικὰ τὸν καιρὸν εἶχον, ὁ μὲν Νέγγρης ὁλόκληρον, ὡς οὐδόλως ἀναμιγνύμενος εἰς τὰ πολεμικά, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος κατὰ μέγα μέρος. Ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ Μαυροκορδάτος ὑπεστηρίζετο καὶ ἐξωτερικῶς διὰ τοῦ ἐν Πείσσαις μητροπολίτου Ἰγνατίου, ἄλλων τε ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἀποστόλων καὶ τοῦ ἐν Παρισίοις Κωνσταντίνου Πολυχρονιάδου, ἀνδρὲς ἐπιρρέπους ἐπίσης καὶ εἰς τὸ συμβουλευεῖν ὡς ἐκ τρίποδος καὶ εἰς τὸ κατηγορεῖν ἀδιακρίτως.

Κυρίαν, ὡς φαίνεται, ὁ Μαυροκορδάτος ἀποστολὴν ἔσχεν ἐκ Πεισσῶν τὴν τοῦ προδρόμου ὑπὲρ τοῦ Ἰωάννου Καρατσᾶ καὶ τοῦ Ἰγνατίου. Ἀλλὰ

προσεκτικώτερος τοῦ Κωνσταντίνου Καρατσᾶ, περὶ οὗ προείπομεν (α), ἐνήργει, τὴν μέσσην βαδίζων ὁδὸν, καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔγραφε πρὸς τὸν Ἰψηλάντην ἐκ τοῦ Μεσολογγίου : « . . . Δὲν ἡμπορῶ νὰ ἀποσιω-
 « πῶ, πόσον ἀναγκαῖος ἦθελε μᾶς εἶναι εἰς αὐτὰ τὰ μέρη ὁ σε-
 « βαστὺς ἱεράρχης μας Ἰγνάτιος. Αὐτὸν ὑπόσχομαι νὰ τὸν φέρω,
 « καθὼς καὶ τὸν πρίγκιπα Καρατσᾶν, ὅταν ἦθελε γένη πρὸς αὐ-
 « τοὺς μίᾳ γενικῇ πρόσκλησις ». Συγχρόνως δὲ καὶ ὁ Πολυχροσιάδης
 ἔγραφε πρὸς ἄλλους ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐκ Παρισίων τῇ 2 αὐγούστου :
 « . . . Εἶναι καλλίστη ἡ γνώμη σας νὰ προσκαλέσητε τοὺς ἐν Πείσ-
 « ση δύο γέροντας καὶ πρὸ πάντων τὸν Φιλοπεριπατητικὸν (Ἰγνά-
 « τιον). Μετὰ πάνδημον πρόσκλησιν θέλει ὑποκύψει εἰς τὴν προσε-
 « δρεῖαν του ἐνκόλως ἡ φιλαυτία τῶν ἄλλων ἀρχιερέων. Ὁ ἄν-
 « θρωπος οὗτος ἔχει καὶ προτερήματα μεγάλα, καὶ πρὸ πάντων ἐ-
 « θρικὴν καὶ ξένην ἐπόληψιν. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἡ ἐγκαθίδρυ-
 « σίς του θέλει ἀυξήσῃ μεγάλως τὴν ἐθνικὴν ἐπόληψιν . . . Μὴ τὸ
 « ἀμελήσητε λοιπὸν, ἀλλὰ στρέψατε εἰς τοῦτο ὁλὴν τὴν προσοχὴν
 « σας ». Ὁ αὐτὸς Πολυχροσιάδης ἔγραψεν ἀκολούθως καὶ πρὸς τὸν Ἰ-
 « ψηλάντην ἐκ Πεισσῶν : « . . . Ἴσως ἡ ἐκλαμπρότης σου δὲν γνωρί-
 « ζεις, πόσον ἀξίζει ὁ σοφὸς τοῦτος ἀρχιερεὺς, πόσον τιμᾶται καὶ
 « σέβεται ἀπὸ τοὺς φρονιμωτέρους ὁμογενεῖς καὶ ἀλλογενεῖς, καὶ
 « ἴσως εἴθε κακῶς διατεθειμένοι ἐναντίον του κατὰ λάθος ἡ πα-
 « ρεξήγησιν. Δὲν ἡμπορεῖς ὅμως νὰ ἀγνοῇς, ὅτι χαίρεται τὴν
 « εὐνοίαν μεγαλοδυνάμου ἡγεμόνος (τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάν-
 « δρου), καὶ εἶναι φίλος στενὸς τοῦ σημαρτικωτέρου ὑπουργοῦ του
 « (τοῦ Νεσελρόδου). Ἐκτὸς τούτων τῶν περιστάτικῶν, τὰ ὅποια
 « σημαίνουν πολὺ ἤδη εἰς τὰς περιστάσεις μας, ὁ σοφὸς οὗτος ἱε-
 « ράρχης σέβεται ἀπὸ τοὺς σημαρτικωτέρους Εὐρωπαίους. Ὁ με-
 « ραλόνους Τσιτσακῶφ μᾶς εἶπεν εἰς τὸ Παρίσιον, ὅτι, ἐν ὅσῳ
 « δὲν ἀκούσῃ τὸν Ἰγνάτιον εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἔχει εἰς οὐδε-
 « μίαν ἐπόληψιν τὰ πράγματά μας, διότι ἡ ἀπουσία του δείχνει,
 « ὅτι δὲν τὰ κρίνει βᾶσιμα· ἀλλ' εὐθὺς, ὅτε μάθῃ τὴν καθοδὸν του,
 « εἶναι ἑτοιμος νὰ μᾶς προσφέρῃ τὸν βραχίονά του. Τοιαύτας καὶ
 « ἀναλόγους κρίσεις ἔκαμαν καὶ κάμουν διάφοροι ἄλλοι ὁμογενεῖς
 « καὶ ἀλλογενεῖς, καὶ ὧν ἐστράφη ἡ προσοχὴ εἰς τὸ τί λέγει καὶ
 « τί θὰ κάμῃ ὁ σεβάσμιος Ἰγνάτιος. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τούτων τὰς
 « μυστερίας, ὅσοι γνωρίζουν τὸν ἱεράρχην τοῦτον, συνέλθον με-

« γάλην ὑπόληψιν εἰς τὸν χαρακτῆρά του καὶ τὸν θεωροῦν ὡς χρη-
 « σμὸν τῆς Ἑλλάδος. Σεβάσμιος ἀρχιερεὺς, πιστὸς, φιλογενῆς,
 « δραστήριος, οἰκονομικὸς, ἀρχίνους, ἐπίμορος, ὀλιγαρχικὸς καὶ ἁ-
 « δολὸς φιλογενῆς, ὡς εἶναι, δὲν εἶναι παράξενον, ἐὰν εἴκνυσε
 « τόσον τὸ σέβας τῶν ἀνθρώπων . . . »

Ἐξήτουν ἄρα ὁ μὲν Ἰωάννης Καρατσᾶς τὴν ἡγεμονείαν, ὁ δὲ μητρο-
 πολίτης Ἰγνάτιος τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἑλλάδος, οὐδὲν
 πλέον ὁ εἷς, οὐδὲν ἥττον ὁ ἄλλος. Ὁρθῶς δὲ ἀπαντῶν πρὸς τὸν Μαυ-
 ροκορδάτον παρετήρει ὁ Ἰψηλάντης : « . . . Εἶναι περιττὴ ἡ πρόσ-
 « κλησις εἰς Ἑλληνας, οἵτινες χρεωστοῦσιν αὐθόρμητοι τὰ προο-
 « σφάττειν τὰς ὑπηρεσίας καὶ βοηθείας τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν
 « ὁ Ἰγνάτιος καὶ Καρασιτᾶς δὲν ἤμποροῦν τὰ ἐλθῶσιν ἄνευ προσ-
 « κλήσεως, οὔτε ἡ πρόσκλησις γενομένη ὡφελεῖ αὐτοὺς, διότι ἡ
 « ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἀνεγνωρίσθη ἀκόμη ». Πραγματι-
 κῶς ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος ἀνῆκε « τῷ ἀρίστῳ » ὡς ἄριστον δὲ ἦ,
 τε ἐποχὴ καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ τόπου ἡδύναντο παραδεχθῆναι μόνον ἐ-
 κεῖνον, ὅστις ἡρίστευε στρατιωτικῶς προκινδυνεύων περὶ τῶν ὧλων,
 καὶ ἐδείκνυτο ὑπέροχος ἐπὶ νοημοσύνῃ καὶ πολιτικῇ συνέσει. Πῶς ἄρα
 προηγείτο τῶν πραγμάτων ἀξίως τριαύτη, κακίστην ἀποτελοῦσα
 ἡχῶ ἐν ταῖς ἀκραῖς οὐ μόνον τοῦ Ἰψηλάντου, ἀλλὰ καὶ ὧλων τῶν προ-
 κρίτων καὶ στρατιωτικῶν, ὡς καὶ ὅλου τοῦ κλήρου ;

Τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν ἐννοήσας κάλλιστα ὁ Μυροκορδάτος, ἤρξατο
 ἐργάζεσθαι ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τοὺς μὲν ἐν Πείσαις « δύο γέροντας » οἰκο-
 νομῶν, τὸν δὲ Κωνσταντῖνον Καρατσᾶν παίζων ἐπὶ τοῖς δακτύλοις, καὶ
 μόνον τὸν Νέγγρον ἔχων συνεργὸν κατὰ πάντα. Πρὶν ἢ δὲ ἀναχωρήσω-
 σιν ἐκ τῆς Βυτίνης Μυροκορδάτος, Καρατσᾶς καὶ Νέγγρος, ἐκηρύχθη-
 σαν οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἀ-
 πηλύσαν ἐγκύκλιον εἰς ὅλας τῆς Σερβίας τὰς ἐπαρχίας, προκαλοῦντες
 μὲν τὴν συγκατάθεσιν αὐτῶν, εἰσηγοῦντες δὲ τὴν ἀπρωτολήν πληρε-
 ξουσίαν διὰ τὰς δύο συγκροτηθησόμενας τοπικὰς συνελεύσεις ἐν Ἀμ-
 φίσῃ καὶ Μετολογίῃ.

« Φίλτατοι συμπατριῶται τῆς ἐπαρχίας. . . !

« Διὰ τοῦτο τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίαι προσκαλοῦσιν ἡμᾶς ἥδη τὰ
 ἀναλάβωμεν τὴν φροντίδα τῶν ἀνὰ χεῖρας πραγμάτων (α), ὥστε
 συναγωνιζόμενοι μὲ αὐτὰς τὰ ἐπιμεληθῶμεν, ὅσον δυνάμεθα, τὰ

ἐξολοθρεύσωμεν τὸν τύραννον, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐκήρυξεν ἡ Ἑλλάς πόλεμον ἄσπονδον, καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ὀλομέλειαν τῆς πατρίδος, χωρὶς τῶν ὁποίων, καὶ τὸν ἐχθρὸν ἂν ἀφανίσωμεν, τίποτε δὲν κατωρθώσαμεν βέβαια. Μέγα καὶ βαρύντατον κατ' ἀλήθειαν τὸ τοιοῦτον πρόβλημα τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ὡς πρὸς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι κανχῶνται τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ μετριοφροσύνην· καθότι δὲν δυνάμεθα νὰ κρύψωμεν, καὶ οὐδὲ συμφέρει ἴσως νὰ σιωπήσωμεν, ὅτι δεινὰ τὴν σήμερον τῆς Ἑλλάδος τὰ πράγματα, καὶ λίαν ἐπισηφελῆς ἡ εὐτυχία της, ἂν ἡ μετὰ ζήλου ἔνθεσις καὶ ὁ ἄδολος πατριωτισμὸς δὲν προκαταλάβῃ τὴν θεραπείαν τῶν ἐπικειμένων χρεῶν· πρᾶγμα δυσκατόρθωτον ἄνευ κοινῆς τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν συμφωνίας καὶ συνεργείας.

« Δι' ὅλα ταῦτα λοιπὸν προτείνομεν διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν γράμματος τὴν γενομένην πρὸς ἡμᾶς πρόσκλησιν, καὶ προβάλλομεν, ἂν κοινῶς συγκατατίθεται καὶ ἡ πατρίς σας, ἄνευ τινὸς προτροπῆς, ἀλλ' ἐλευθέρως, καθὼς ἀνήκει εἰς Ἑλληνας, νὰ παραδελχθῇ ἡμῖς, κατὰ τὸν ὅποιον τρόπον παρεδέχθησαν καὶ αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος. Καὶ, ἂν θέλῃ τοῦτο, προβάλλομεν.

« Νὰ συνέλθῃ ὁ ἱερὸς Κληρὸς, οἱ στρατηγοὶ τῆς πατρίδος σας, οἱ προκηρματίσαντες καὶ οἱ παρόντες προσετώτες καὶ οἱ γνωστοὶ πεπαιδευμένοι αὐτῆς, καὶ συσκεφθέντες νὰ ἐκλέξετε διὰ ψήφων, (ἂν ἄλλως δὲν συμφωνήσετε,) δύο μεταξὺ σας ἀνθρώπους τιμίους καὶ εἰδήμονας τῆς ἐσωτερικῆς κατάστασιώς τῆς ἐπαρχίας, τοὺς ὁποίους νὰ ἐφοδιάσῃτε μὲ γράμματα πληρεξουσιότητος ἀπὸ τὴν κοινότητα, καὶ διευθύνετε εἰς . . . (Σάλωνα, ἢ Μεσολόγγιον), ὅπου καὶ αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι ἔχουσι νὰ πέμψωσι τοὺς πληρεξουσίου τω, καὶ νὰ γένῃ αὐτοῦ γενικὴ συνέλευσις τῆς Ἑλλάδος, ὅσον αἱ περιστάσεις συγχωροῦσι, καὶ νὰ γνωρίσωμεν εἰς αὐτὴν τὰς κατεπείγουσας χρεῖας μας, συσχεπτόμενοι περὶ θεραπείας καὶ ἀποφασίζοντες, ὅσα κοινῶς ἐγκριθῇ. Ἐπροτιμήσαμεν τὴν θέσιν . . ., ὡς ἐπιτηδειότεραν εἰς τοῦτο σήμερον φαινομένην. Ἡμέραν δὲ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ λάβῃ ἀρχὴν ἡ συνέλευσις, προσδιορίζομεν τὴν 1½ τοῦ ἐρχομένου μηνὸς Σεπτεμβρίου.

« Ἀδελφοί! παρακαλοῦμεν νὰ σκεφθῇτε εἰλικρινῶς εἰς τοῦτο, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι καμμία ἐπαρχία τῆς Ἑλλάδος, ἂν καὶ μικράδας κατασφάξῃ τυράννων, δὲν δύναται νὰ διασωθῇ μόνη της.

Ὁλόκληρος μόνον ἡ Ἑλλὰς διασώζεται. Περιμένομεν τὰς ἀποκρίσεις ὑμῶν καὶ μένομεν.

« Τῇ 25 αὐγούστου

1821 ἐν Βυτίῳ

τῆς Ἀρκαδίας.

Οἱ πατριῶται καὶ ἀδελφοὶ

ΚΩΝΣΤ. ΚΑΡΑΤΣΑΣ,

Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

Θ. ΝΕΓΡΗΣ » (α).

Ἡ προκήρυξις αὕτη ἐλάνθανε μέχρι τινὸς τὸν Ἰψηλάντην· ἐγγράφη δ' ἐκ τῆς Βυτίνης, ὅπως παρὰ τοῖς κατοικοῖς τῆς Στερεᾶς ὑποτεθῶσι γινόμενα τὰ αὐτὰ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Πελοποννήσου. Αἱ ἐπαρχίαι τῆς Στερεᾶς, καὶ μεθ' ὅλους τοὺς διασπαρέντας ἀποστόλους, ἐδικαιοῦντο κατ' ἀρχάς, ἵνα ἐκπλαγῶσιν ἐπὶ τοῖς οὕτω παρουσιαζομένοις νέοις προσώποις, ἀφ' οὗ ἐγνώριζον ἤδη περὶ τῆς ἀποστολῆς μόνου τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ τούτου ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ πληρεξουσίου τοῦ Ἰψηλάντου. Παρὰ τὴν περίστασιν αὐτὴν αἱ ἐπαρχίαι τῆς Στερεᾶς ἠγνόουν ὅλως, ὅποιοι ἐγένοντο δεσμοὶ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου πρὸς ἀπρόμυνον τοῦ Ἰψηλάντου, οὔτε διετίθεντο εὐκόλως ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις καὶ τὴν ὁδηγίαν προσώπων πρωτοφανῶν, ἐν ᾧ ἀνεγνώριζον ἐθνάρχην τὸν Ἰψηλάντην. Ἐντεῦθεν πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἀννήχθησαν πρὸς τοῦτον, ζητοῦσαι ἐξηγήσεις περὶ τοῦ φαινομένου αὐτοῦ καὶ ὁδηγίας. « ... Ἡ περίστασις αὕτη, (ἐγγραφον οἱ Ἀθηναῖοι τῇ α 17 Σεπτεμβρίου,) προξενήσασα ἀπορίαν καὶ ἀγνοίαν τοῦ πράκτορος, μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἀκινήτῳμεν μέχρις ὑμετέρας ἀκριβοῦς « πληροφορίας ». Ὁ Ἰψηλάντης, στρατοπεδευόμενος τότε ἐν τῇ Σικυῶνι, ἠπόρει, τοιαύτας πολλαχόθεν λαμβάνων κοινοποιήσεις, καὶ δεινότερας προέβλεπε περιπλοκάς ἐν τῷ μέλλοντι. Ἀποκρινόμενος δὲ (β) κατηγορεῖ τοῦ Μαυροκορδάτου, Καρατσᾶ καὶ Νέγρου, ὡς διαιρούντων τὸ ἔθνος, ἀπεκέρυττε τούτους ὡς αὐτογνώμονας ἀρχηγούς, καὶ μόνην ἐπιβεβαιῶν τὴν ἀποστολὴν τοῦ Μαυροκορδάτου, ἐπέμενεν, ἵνα παραδεχθῶσιν αἱ ἐπαρχίαι καὶ ἐφαρμόσωσι μετ' αὐτοῦ τὸ σύστημα, ὅπερ πρότεινεν ἐν τοῖς Βερβένοις. Ἰπισχνεῖτο δ' ἐπὶ τούτοις τὴν ὁσονοῦπω σύστασιν ἐθνικῆς συνελύσεως.

Ἔννοεῖται ἐντεῦθεν ἡ δεινὴ θέσις, ἐν ᾗ εὐρέθη, κατὰ τὴν ἀντίπραξιν τυχύνειν τοῦ Ἰψηλάντου, ἡ τριμελὴς ἀρχὴ γὰρ Μαυροκορδάτου, Καρατσᾶ καὶ Νέγρου. Ὁ ἐπίσκοπος Νεόφυτος, συμπολιτευόμενος ἤδη αὐτοῖς, ἐκρυπτεν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἀφ' ὧν ἀπεστάλη, ὡς εἵπομεν, πρὸς τὸν

Ίψηλάντην, τὰς ἀπαντήσεις τούτου πρὸς ἐκείνας, ἵνα μὴ ἀνακαλυφθῇ ἡ ἀντίφασις τῆς προκηρύξεως τῆς Βυτίνης καὶ προδοθῇ ἡ ἀπάτη. Μόλις ἀναγκασθεὶς ἐφάνέρωσε τῇ 18 ὀκτωβρίου πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Ἀμφίσσης τὴν ἀπὸ 20 αὐγούστου γεγραμμένην ἀπάντησιν τοῦ Ίψηλάντου. Πάντοτε δ' ἐρωτώμενος, ἐὰν ὁ Μαυροκορδάτος, Καρατσᾶς καὶ Νέγρης ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ Ίψηλάντου, ἀπεκρίνετο, ὅτι μεταξὺ τούτου καὶ αὐτῶν οὐδεμία διαίρεσις ὑπάρχει, ἀλλὰ πλήρης συμφωνία.

Ἡ, περὶ ἧς ὁ λόγος, πολιτικὴ ρῆξις ἐπήνεγκεν, ὡς εἶπετο, καὶ προσωπικὰς μεταξὺ Ίψηλάντου καὶ Μαυροκορδάτου ἔριδας. Ὅτε οἱ πρόκριτοι Ἀμφίσσης καὶ Θηβῶν ἔγραψαν πρὸς τὸν παρὰ τῷ Ίψηλάντῃ Γεώργιον Μ. Ἀντωνόπουλον ἐρωτῶντες, τίνες εἰσι Μαυροκορδάτος, Καρατσᾶς καὶ Νέγρης, καὶ ἂν πραγματικῶς οὗτοι ἀπεστάλησαν ὁμοῦ παρὰ τοῦ Ίψηλάντου, αὐτὸς ἀποκριθεὶς (τῇ 5 ὀκτωβρίου), ὅτι μόνος ὁ Μαυροκορδάτος ἀποστολὴν ἔλαβε πρὸς διοργάνωσιν τῆς Στερεᾶς, συνεβούλευσε τούτοις « *να μὴ δώσουν πίστιν εἰς τινὰς ἀπατεῶνας* ». Ἡ συμβουλὴ αὕτη ἐγέννησεν ἐρεθισμόν μέγαν, καὶ ἐγένετο προσωπικὸν θέμα. Ὁ Μαυροκορδάτος, καὶ τοὺς συνεργάτας αὐτοῦ ὑπερασπίζων καὶ ἀφορμὴν ἴσως θηρεύων πρὸς διάσχισιν ἐχθροπαθεστέραν μετὰ τοῦ Ίψηλάντου, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἀπ' εὐθείας, καίτοι μὴ ἐπιστείλαντα, καὶ τὸν ἴδιον ἀνθύβρισεν ὡς ἀπατεῶνα καὶ ψεύστην διὰ τῶν ἀκολούθων φράσεων: « . . . *Ὁ κ. Ἀντωνόπουλος ἔσφαλεν, ἐὰν ἔγραψεν ἄνευ « τῆς ἀδείας τῆς» ἂν πάλιν ἔγραψεν ἐξ ἰδίων του, ἔχων σύστημα « να ὀνομάξῃ ἀπατεῶνας τοὺς ἀληθεῖς πατριώτας, δὲν κάμει « τιμὴν . . . να εἶναι πλῆστον τῆς. Ἀπατεῶνες εἶναι, ὅσοι ἐψεύσθησαν» καὶ ἡ «Ε.λλὰς δὲν ἤκουσεν ἀκόμη παρὰ ἀληθείας ἀπὸ « τὸ στόμα τοῦ Μαυροκορδάτου. Εἰς τοῦτο καυχῶμαι, καὶ θέλω « καυχῆσθαι διὰ πάντα* ». Ὅποια διαφορὰ γλώσσης μεταξὺ ἰουλίου καὶ ὀκτωβρίου! Ὁ Ίψηλάντης ἀποφεύγων τὰ τοιαῦτα, ἐξηγήθη πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσας: « . . . *Ἄν ὁ κ. Ἀντωνόπουλος ἔγραψεν εἰς μερικὸς « να μὴ δίδουν πίστιν εἰς τοὺς ἀπατεῶνας, τοῦτο δὲν ἀπετείνεται « πρὸς ἐσέ, ὡς ἀποσταλέντα παρ' ἐμοῦ, ἀλλ' εἰς ἐκείνους, περὶ « τῶν ὁποίων ἤκουσεν, ὅτι διασπείρουσι λόγους σκανδαλώεις* ».

Ἐκ τῆς Βυτίνης μεταβάντες διὰ τῶν Καλαβρύτων ὁ Μαυροκορδάτος, Νέγρης καὶ Καρατσᾶς εἰς Ἀμφισσαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μεσολόγγιον, διήρυσαν πολιτικῶς τὴν Στερεάν εἰς Δυτικὴν Χέρσον Ἑλλάδα καὶ εἰς Ἀνατολικὴν ὠσχύτως. Ἀναλαβὼν δὲ τῆς μὲν πρώτης τὴν διοργάνωσιν

ὁ Μαυροκορδάτος, ἔμεινεν ἐν τῷ Μεσολογγίῳ, τὴν δὲ τῆς δευτέρας ὁ Νέγρης, ἐπανῆλθεν εἰς Ἀμφισσαν. Οὕτω παρὰ τὸν πρῶτον πολιτικὸν προμαχῶνα τῆς Πελοποννήσου, προηγουμένων τῶν προκρίτων τῆς Ἀρχαίας καὶ Γόρτυνος, ἤρξαντο ἀνεγείρεσθαι ἐν τῇ Στερεᾷ κατὰ τοῦ Ἰψηλάντου καὶ δεύτερος καὶ τρίτος, προηγουμένου τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ Νέγρου. Ἀλλὰ, κατὰ τὸ παραδεχθὲν σχέδιον, ὁ Καντακουζηνὸς ἔμεινε « *γενικὴ ἀπόλυτος* », ἐν ᾧ ἤθελεν εἰς ἑαυτὸν ἡ ἀρχηγίαν αὐτοκέφαλον, ἡ μεσότηता μεταξὺ ἀρχηγοῦ καὶ τόπου τοῦλάχισον. Ὡς δὲ τῆς μελετηθείσης ἀρχηγίας κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἀπέτυχε πρὶν, παρουσιαζομένου τοῦ Ἰψηλάντου (α)· οὕτω καὶ ἐκείνης, ἣν ἤλπιζε κατὰ τὴν Στερεάν, ἀπέξενουτο ἤδη, προτιμωμένου κατὰ πάντα λόγον τοῦ Μαυροκορδάτου. Καί, καθὼς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἀδύνατος ἐγένετο αὐτῷ ἡ μεσότης, διότι ὁ Ἰψηλάντης ἀνάγκην ἄμεσον εἶχε τοῦ τοπικοῦ στοιχείου· οὕτω καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ ἀτυχῆς ἀπέβαινεν ἀξιώσις τοιαύτη, δι' ἣν εἶχεν ἀνάγκην ἀμέσου συναφείας μετὰ τοῦ τόπου καὶ ὁ Μαυροκορδάτος. Διὰ ταῦτα ἀπεσύρθη οὗτος τοῦ ἐθνικοῦ σταδίου ἐκὼν ἄκων, καὶ μεταβὰς εἰς τὰ ἴδια διέμεινε μέχρι τοῦ 1829, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Μέχρι τοῦδε παραδεδεγμένη ἦτο ἡ ἀρχὴ περὶ τῆς διοργανώσεως τῆς Ἑλλάδος ἐκ τοῦ κέντρου πρὸς τὰ ἄκρα· ἀλλ' ἤδη τούναντίον ἡ διοργάνωσις ἄρχειται ἐκ τῶν ἄκρων πρὸς τὸ κέντρον, διότι τὰ ἐν αὐτῷ διαφερόμενα μέρη ὑπῆρχον σχετικῶς ἰσόπαλα, δι' ἣν αἰτίαν οὐδὲν ἐπῆλθεν ἀποτέλεσμα κατὰ τὰ Βέρβена καὶ τὴν Ζαράκοβαν. Ὁμοιάζει δ' ὁ προκείμενος κατὰ τοῦ Ἰψηλάντου πολιτικὸς ἀγὼν τὴν κατὰ φρουρίου ἰσχυροῦ πολιορκίαν, ἀρχομένην μακρόθεν, διακόπτουσαν βαθμηδὸν τὰς ἔξω συκοινωνίας αὐτοῦ, τέλος δὲ πλησιάζουσιν καὶ μετὰ πυκνὸν τηλεβολισμόν καταβάλλουσιν ἐξ ἐφόδου τοῦτο. Παραδόξως δὲ, ἐν ᾧ πρότερον ἡ Στερεὰ περιέμενε τὸν νόμον παρὰ τῆς Πελοποννήσου, τούναντίον ἤδη ἡ Πελοπόννησος ἐκαρადόκει αὐτὸν, ἂν οὐχὶ παρὰ τῆς Στερεάς, ἀλλὰ βεβαίως διὰ συνδρομῆς τῆς Στερεᾶς.

Αἱ δυσκολίαι καὶ τὰ προσκόμματα τῶν ἐργασιῶν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ Νέγρου ἐπὶ τῆς Στερεᾶς μικρὰ ὑπῆρχον ἤδη. Ἐνθεν μὲν οἱ ὅλως ἀνίσχυροι καὶ τεταπεινωμένοι ἐνώπιον τῶν ὀπλαρχηγῶν πρόκριτοι εὐκόλως ἐστρατολογοῦντο, καὶ μάλιστα οἱ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, περὶ τὰ πολιτικὰ ταῦτα κέντρα, διότι ἔβλεπον δεινόμενα μᾶλλον ἢ ἐξομαλυνόμενα τὰ μεταξὺ Ἰψηλάντου καὶ Πελοποννησίων προκρίτων· διότι

ἤκουον κατ' αὐτοῦ στερεοτύπως, ὅσων διέδιδον κατηγοριῶν οἱ περὶ τὸν Μαυροκορδάτον καὶ Νέγρην, καὶ ἰδίως διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἰψηλάντου· διότι ἀναρμοδιώτεροι πάντων ἦσαν διὰ ζητήματα πολιτικὰ, καὶ, πρὸ πάντων, διότι ἐπεθύμουν πάντοτε δι' οἰωνδήτινων προσώπων καὶ μέσων καὶ ἄνευ περαιτέρω ἐρεύνης τὴν καταστολὴν, ἣ τὸν ἐν μέρει τούλάχιστον περιορισμὸν, τῆς μαχαιροκρατίας. Μάλιστα δὲ, μόνῃ ἡ ἰδέα, ἡ τότε ἐπιτηδεῖως καλλιεργούμενη, ὅτι, ἐὰν ὁ Ἰψηλάντης ὑπερισχύῃ κατὰ τῶν προκρίτων ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, τὸ στρατιωτικὸν στοιχεῖον ἐν γένει καὶ πανταχοῦ ἐνισχυθήσεται ἔτι μᾶλλον, ἀπετέλει τὸ ἥμισυ ἢ καὶ πλεόν τοῦ παντός, ὡς προσβάλλουσα αὐτὸ τὸ πεπληγμένον μέρος τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων τούτων. Ἐνθεν δὲ οἱ πανίσχυροι ὀπλαρχηγοί, ἀτίθαστοι μὲν ὥσεπιπολὺ ἐξ ἀνατροφῆς καὶ διὰ συμφέροντα ὑλικά, ἀλλὰ ἀναγνωρίζοντες τὴν ὠφέλιμον συνδρομὴν ἐνός τινος συστήματος πολιτικοῦ διὰ τὰς χρείας τοῦ πολέμου, ἔκλιναν πρὸς τὰ κέντρα αὐτὰ τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἐκολακεύοντο πιεζέοντες, ὅτι οἱ ἴδιοι θέλουσιν ἄρχειν καὶ πολιτικῶς, διότι ἤρχον στρατιωτικῶς. Μόνος ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι, (ἴσως δὲ καὶ ὁ Γεώργιος Βαρνακιώτης ἐν τῇ Δυτικῇ,) προνοῶν τὴν προκύψουσαν ἐλάττωσιν ἢ καὶ ἐξαφάνισιν τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας τῶν ὀπλαρχηγῶν, καθισταμένου συστήματος πολιτικοῦ, ἔλεγε πρὸς τοὺς ἄλλους τῶν ὁμοταγῶν αὐτῷ στρατιωτικῶν τὸ γνωστὸν (α): « *Βλέπετε τουτουνοὺς τοὺς α καλαμαράδαις ;* (ἐννοῶν τοὺς πολιτικούς)· αὐτοὶ θὰ μᾶς γᾶν τὸ κα-α *φάλε μὲν μῆρα* » (β). Ἀλλ' ὑπὲρ τῶν κέντρων τῆς Στερεᾶς συνέδραμον οὐχ ἥττον ἡ προσωπικὴ ἰκανότης τῶν πρώτων μοχλῶν Μαυροκορδάτου καὶ Νέγρου· πρὸς ταύτη δὲ αἱ σύντονοι συστάσεις τοῦ Ἀλεξίου Νούτσου ἐσωτερικῶς καὶ τοῦ μητροπολίτου Ἰγνατίου ἐξωτερικῶς· καὶ ἐπὶ τέλους ἡ ἠθικὴ συνδρομὴ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Μαυροκορδάτου ἐθεώρουν τόσῳ ἀναγκαίαν διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ἰψηλάντου, ὅσῳ ὁ Ἰγνάτιος διὰ τὴν ἱερατικὴν προεδρείαν καὶ ὁ Καρατσᾶς διὰ τὴν ἡγεμονεῖαν. Διὰ τούτων ἀπάντων κατωρθώθη ἡ συνέλευσις τῶν ὀπλαρχηγῶν μετὰ τῶν προκρίτων, καὶ ἀνωρθώθη ἡ ἰδέα περὶ ἰδίων τοπικῶν συστημάτων, ἐν ᾧ καὶ Στερεὰ καὶ Νῆσοι ἐθεώρουν ἑαυτὰς ἄχρι τοῦδε παράρτημα πολιτικόν τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ πράγματα αὐτὰ τῆς Στερεᾶς ἐθεώρει ὁ Ἰψηλάντης οὐχὶ εὐχάριστος, καὶ ἐν μόνῃ περιωρίσθη τῇ ἐλπίδι τῆς ἐπιτυχίας ἐν τῇ Πελοπον-

νήσω, ὡς μόνης ὑπὸ σκηνῆς αὐτῷ τὴν ἀνατροπὴν τῆς ἔξω τοῦ Ἰσθμοῦ ἐγειρομένης ἐπιρροῆς τοῦ Μαυροκορδάτου. Ὅπως δὲ ἀντιπρὸς τοῦτον οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου, μετρίως περαιωθῶσιν ἅπασι τὰ τῆς Στερεᾶς, ἐδείκνυντο νῦν μὲν συμφωνοῦντες μετ' αὐτοῦ καὶ μὴ συμφωνοῦντες, νῦν δὲ συνεργαζόμενοι ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἀντενεργούντες ἰδίως. Μὴ λησμονήσωμεν δὲ, ὅτι διάφοροι ἐκ τῶν νοημονεστέρων καὶ ἰκανωτέρων τῆς Ἠπείρου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, διάφοροι τῶν ἐπανελθόντων ἐκ τῆς Εὐρώπης λογίων, διαθέσιμοι ὄντες, ὡς μὴ εὐρίσκοντες στάδιον παρὰ τῷ Ἰψηλάντῃ, περιεστοίχισαν τὸν Μαυροκορδάτον καὶ Νέγρην ὡς πρῶτα κεφάλαια φατρίας πολιτικῆς, καὶ ἐκ τῶν τοιούτων βλέπομεν αὐτοσχεδιασθεῖσαν τὴν πρώτην ὕλην τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐν Ἀμφίσσῃ τοπικῆς συνελεύσεως. Αὐτῆς ὁ Κωνσταντινουπολίτης Νέγρης ἐκηρύχθη ἀντιπρόσωπος Λαμίας καὶ Ὀποῦντος· αὐτῆς οἱ Ἠπειρώται Ἀδάμης Δούκας καὶ Ἰωάννης Βυζούλας ἐγένοντο ἀντιπρόσωποι ὁ πρῶτος τῶν Θηβῶν καὶ ὁ δεῦτερος τῆς Μακεδονίας, καὶ καθεξῆς ἄλλοι.

Αἱ δύο ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ἐν Ἀμφίσσῃ σχηματισθεῖσαι τοπικαὶ συνελεύσεις περιελάμβανον ἀρμοδιότητα πολιτικὴν, ἔνθεν μὲν ἀπὸ τῆς Αἰτωλίας μέχρι τῆς ὅλης Ἠπείρου, ἔνθεν δὲ ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς μέχρι τῆς Μακεδονίας (α). Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἦτο καὶ δικαία καὶ ἐθνικὴ, διατηρηθεῖσα εὐτυχῶς καὶ καθ' ὅλας τὰς ἐθνικὰς συνελεύσεις μέχρι τοῦ 1844. Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Νέγρης διηύθυναν ταύτας, ὁ πρῶτος ὡς πρόεδρος καὶ ὁ δεῦτερος νῦν μὲν ὡς μέλος, νῦν δὲ ὡς πρόεδρος· τὰ δὲ ἔργα ἐαυτῶν, ἥτοι τὰ δύο τοπικὰ συστήματα, ὠνόμασαν, ὁ μὲν Μαυροκορδάτος *Γερουσίαν*, ὁ δὲ Νέγρης *Ἀρειον Πάγον* κατὰ παράδοξον μετωνυμίαν. Διήρκεσαν δὲ ἑξαήμεροι αἱ συνελεύσεις αὗται, ἡ μὲν τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ τῆς 4 μέχρι τῆς 9 νοεμβρίου, ἡ δὲ τῆς Ἀμφίσσης, ἀναβληθεῖσα διὰ τὴν τότε συμβᾶσαν καταστροφὴν τῆς Οἰάνθης, ἀπὸ τῆς 15 μέχρι τῆς 20 τοῦ αὐτοῦ. Τελευτῶσαι δ' ἀμφότεραι « διώρισαν καὶ « τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς Παραστάτας διὰ τὴν Ἐθνικὴν « Βουλὴν » (6).

Ἀλλὰ τῶν δύο νομοθεσιῶν τῆς Στερεᾶς ἡ διαφορὰ ὑπῆρξε μεγάλη. Ὁ Μαυροκορδάτος, ὁρθῶς ποιῶν, ἐνομοθέτησε διὰ συντομίας καὶ εὐκρινείας ἀξίας λόγου, ὅ,τι ἀπῆτει ἐν τοπικὸν σύστημα ἀναλόγως τῶν ἡθῶν καὶ τῶν περιστάσεων. Ὁ Νέγρης ἐξ ἐναντίας, πνεῦμα μὲν ἔχων πολὺ, σεργύμενος δὲ συνθετικοῦ νοῶς, « τὰ ἐσκαμμένα ὑπερεπήδησεν », οὐχὶ

μόνον ὡς τοπική, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐθνική ἐνταυτῷ συνέλευσις περιλαβὼν ἐντὸς τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐν τῷ μέρει τὸ ὅλον. Καὶ ἰδοὺ ἡ ἐπιγραφεῖσα « Νομικὴ Διάταξις » αὐτοῦ, διηρημένη διὰ Τμημάτων πολλῶν καὶ Κεφαλαίων οὐκ ὀλίγων, περιεῖχε φύρδην μέγδην « Πολιτικά . . . Δικαιώματα καὶ Χρέη τοῦ Ἑλλήνου ; « . . . Πολιτικὸν Ὄργανισμὸν . . . Ἐθνικὴν Βουλὴν . . . Ἄρειον Πάγον « . . . Ἑσωτερικὴν Διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν . . . Κοινωνικοὺς Νόμους « . . . Δοσίμματα . . . Εἰσοδήματα . . . Στρατιωτικά . . . Δικανικά, « Κολαστικά . . . Ἀγρονομικά . . . Θιλάσσια . . . Ἐμπορικά . . . (καὶ « ἐπὶ τέλους) Ἀποπλήρωμα (ἥτοι ἀπογέμισιν τῆς Νομικῆς Διατάξεως, « καίτοι τόσῳ ἐκχύτου,) περὶ τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου . . . » (α).

Διὰ τοιαύτης ὁ Νέγρης περιέβαλε χλαμύδος ἀνδρικῆς καὶ ποιικλοχρόου παιδίον μονοετές. Τί δ' ἂν εἶπῃ τις καὶ περὶ τῶν « Συνηγόρων », οὓς ἐνομοθέτησεν ἐκ πλεονασμοῦ « συμπαραστάτας ἐν τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει καὶ συμψήφους ; » Ἦσαν ἄρα οἱ παραστάται ἀνίκανοι, ἢ οἱ συνήγοροι νομικώτεροι καὶ πολυπειρότεροι τούτων, ὅτε καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἐν τῇ αὐτῇ ὑπήγοντο κατηγορίᾳ ; Ἀλλ' ἐδεῖτο ἡ οἰκονομία προσώπων πολλῶν· ἐδεῖτο μάλιστα, ὅπως παρσκευασθῇ ἀνεξάντλητός τις πηγὴ ψυφοφόρων κατὰ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ πολιτικῇ, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἀριθμὸς τῆς δημιουργίας συνηγόρων ἀπροσδιόριστος ἔμενε.

Τοὺς ταιούτους τοῦ Νέγρου βρεβασμοὺς, ἀπόρροιαν ὄντας ἐλεεινῆς δοκησιοφίας περὶ τὸ νομοθετεῖν, ἀπέφυγεν ὁ Μυροκορδάτος. Οἱ ἐκτελεσται ὅμως τοῦ ὀργανισμοῦ, ὃν ἔδωκεν οὗτος ἐν ὀνόματι τῆς τοπικῆς συνέλευσεως, περιέπεσαν εἰς ἄλλα « ἑτέρῳ γε τύφῳ », καλέσαντες « Ἐπικράτειαν » τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, δημιουργήσαντες « Ἀρχιγρχματέα Ἐπικρατείας » καὶ ἔτι, ἐπὶ τὸ γελοιωδέστερον, φερωνυμησάμενοι καὶ « Παλάτιον » τῆς ἀρχῆς, ἐν ᾧ ὁ ὀργανισμὸς ἐσιώπη περὶ πάντων τούτων (β).

Ἡ ἐν Μεσολογγίῳ συνέλευσις συνεκροτήθη ὑπὸ προσώπων τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, μὴ ἐξαίρουμένου καὶ τοῦ Σουλίου. Ἡριθμοῦντο τὰ πρόσωπα ταῦτα μετὰ τοῦ προέδρου καὶ εἰσηγητοῦ κατὰ πάντα Μυροκορδάτου τριάκοντα καὶ τρία. Ὁ Νικόλαος Λουριώτης, ὀνομασθεὶς « Μυστικὸς τοῦ συνεδρίου » (ἥτοι ἐξ ἀπορρήτων αὐτῆς), ἔσπευτο ψήφου, μόνον ἔχων « χρέος νὰ σημειώῃ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐκκλησιῶν του » (ἥτοι τῶν συνεδριάσεων). Μέρους

ταύτης ἐπλήρουν καὶ ὀπλαρχηγοὶ ἢ προσωπικῶς ἢ διὰ « βασιλίδων » (ἐπιτρόπων). Κηρύξασα « ἐν ὀνόματι τῆς Παναγίας καὶ Ἀδαιρέτου Τριάδος » τὴν συγκρότησιν ἐκυτῆς (x), ἐψήφισεν αὕτη διοίκησιν προσωρινὴν δεκαμελῆ, ἣν ὀνόμασε Γερουσίαν, καὶ δι' ὄργανισμοῦ συνώδευσε ταύτην ἐκ πέντε Κεφαλαίων, δι' ὧν καθίστατο ἐκλεκτικὴ μὲν παρὰ τῶν ἐφόρων τῶν πόλεων καὶ τμημάτων, ὡς καὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν, ὑπόλογος δὲ ἐνώπιον τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς, ἐνικυσίως ἀνανεουμένη κατὰ τὰ πρόσωπα, καὶ καθῆκον ἐν γένει ἔχουσα « τὴν προμήθειαν » (ἥτοι τὴν διεύθυνσιν) ὅλων τῶν κοινῶν ὑποθέσεων πάσης τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐλευθερωθησομένης Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος». Σὺν τούτοις ἐχορηγεῖτο αὐτῇ τὸ δικαίωμα τοῦ « διορίζειν προσωρινῶς τοὺς « θεωρητὰς τῶν ἐγκληματικῶν καὶ πολιτικῶν διαφορῶν » (ἥτοι δικαστικὰς ἐπιτροπὰς,) τοῦ σχηματίζεσθαι εἰς πενταμελὲς « Μέγα Κριτήριον » ἐπὶ τῶν ἐσχάτης καθοσιώσεως ἐγκλημάτων, τοῦ διαπραγματεύεσθαι συνθήκας μετὰ τῶν πολεμίων καὶ δάνεια ἐπὶ κοινῇ ὑποχρεώσει. Κυριώτερον δὲ πάντων ἡ Γερουσία αὕτη οὐδὲν ἄλλο ἦτο, ἢ τὸ ἐπιμελητήριον διὰ τὰς τροφὰς καὶ τὰ ἄλλα τῶν ὀπλαρχηγῶν ἀνγκυλῆ. Πραγματικὰ δὲ καὶ μεγάλᾳ δικαιώματα ἔχαιρον οἱ « καπετάνιοι » καὶ ὡς μέτοχοι ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν γερουσιαστῶν, καὶ ὡς κύριοι ἀνγκυριζόμενοι τῶν ὅπλων τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ ὡς ἀντιπροσωπεύμενοι ἐπιτροπικῶς κατὰ τὴν ἀπουσίαν ἐκυτῶν παρὰ τοῖς ἐφόροις τῶν τμημάτων. Ἐρίζετο μὲν « νὰ ὑπακούῃ πᾶς καπετάνιος « εἰς τὰς διαταγὰς ὁποῦ ἤθελε τοῦ δίδονται ἀπὸ τὴν Γερουσίαν »· ὁρισμὸς ὅμως τοιοῦτος ἦτο λέξις κενή, ὅταν ἡ ὕλικὴ δύναμις ἀνῆκεν εἰς ἄλλους, τῆς δὲ Γερουσίας ἡ ἐκτελεστικὴ δύναμις παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων ὀπλαρχηγῶν ἐχορηγεῖτο. Καὶ ὅμως κατὰ πάντα λόγον ἀδύνατος ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ διὰ τὴν Δυτικὴν ἰδίως Ἑλλάδα νομοθεσία τακτικωτέρα.

Ὡς αὐτῶς ἡ ἐν Ἀμφίσσῃ συνέλευσις ἤρξατο, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Νέγρου, διὰ προσώπων τῶν πλείστων μὲν ἐκ τῶν ἔσω, οὐκ ὀλίγων δὲ ἐκ τῶν ἔξω τῶν Θερμοπυλῶν ἐπαρχιῶν, ὅλων ἀριθμουμένων περὶ τοῦ ἐβδόμηκοντα. Ἐν αὐτοῖς συγκατελέγοντο προσωπικῶς καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Πανουριᾶς, Μπτσοκοντογιάννης, Σκαλτσᾶς, Ὀδυσσεὺς καὶ ἄλλοι. Οἱ Λεβυδαεῖς καὶ Ἀθηναῖοι οὐδὲν κατ' ἀρχὰς ἔλαβον μέρος. Ἡ συνέλευσις αὕτη, κυρίως δὲ διὰ τῆς συνελεύσεως αὐτῆς ὁ Νέγρης, ὡς συντάξας, ὑποβελών καὶ εἰσηγήσας τὰ πάντα, ἐκήρυξε τὴν

συγκρότησιν ἐκυτῆς διὰ τινος προσφωνήσεως, ὀνομασθείσης « Πρόλο-
γος ». Αὐπηρῶς δὲ, ὁ πρόλογος οὗτος ἐπροοιμιάζετο πρὸς μέγα σκάν-
δαλον διὰ τοῦ πνεύματος τῶν Πεισῶν, τοῦ κεκηρυγμένου κατὰ τῆς
Ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν καὶ τῶν Ὑψηλαντῶν, ὡς ἔζη: « . . . Ἀνπροτοῦ
« ἐπῆρε τὰ μέτρα της (ἡ Ἑλλάς διὰ τὸν πόλεμον), ἢ ἂν ἔγινε παί-
« γνιον μερικωτέρων παθῶν, πκρατρέχω . . . » Ἐπιληφθεῖσα δὲ τοῦ
ὀργανισμοῦ τοῦ τοπικοῦ συστήματος, ἐνομοθέτησε περὶ τῆς Ἀνατο-
λικῆς Ἑλλάδος ὡς περὶ αὐτοτελοῦς κράτους, ἐξελοῦσα ὅλως τῆς ἄρ-
μοδιότητος ἐκυτῆς καὶ ἀναμίχασα ἐν τῇ « Νομοθετικῇ Διατάξει »
πᾶσιν ἀνοησίαν καὶ πᾶν σκάνδαλον. Οὕτως ὥρισε « Διοίκησιν χωριστὴν
« εἰς ἐκάστην ἐπαρχίαν, συντεθειμένην ἀπὸ προεσῶτας, ἀπὸ ἐν γενικὸν
« κριτήριον, ἀπὸ χωριστὸν στρατὸν καὶ ἀπὸ ἓνα χωριστὸν καπετά-
« νον (α)· κεφαλὴν δὲ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ κριτήριον ἀνέκ-
« κλητον τὸν Ἄρειον Πάγον ». Ἀπηγόρευσε « νὰ εἰσβάλῃ (εἰσβιβάζῃ)
« ἡ ἐθνικὴ Βουλὴ στρατεύματα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἂν δὲν
« συγκατατεθῇ εἰς τοῦτο ὁ Ἄρειος Πάγος καὶ δώσῃ διαβατήριά του εἰς
« αὐτὰ ». Ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον « νὰ δύναται νὰ φέρῃ
« πανταχόθεν στρατεύματα, τόσον ἐνδοθεν, ὅσον καὶ ἔξωθεν τοῦ ἔ-
« θνους, ἡ δὲ ἐθνικὴ Βουλὴ νὰ ἐνδίδῃ εἰς τοῦτο, ἅμα προβληθὲν εἰς
« αὐτὴν ». Ἀπεφάνθη, ὅτι « ἡ ἐθνικὴ Βουλὴ εἶναι ὁ τοποτηρητὴς τοῦ
« ἐσομένου βασιλέως, τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλλάς ἔχει νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν
« χριστιανικὴν Εὐρώπην, καὶ τὸν ὁποῖον, ἀφ' οὗ καθυποβάλῃ εἰς τοὺς
« ἐθνικοὺς νόμους της, ὁποῖους ἂν κοινῶς ἀποδεχθῇ, ἔχει νὰ ἀναγνω-
« ρίσῃ μονάρχην της ». ὤρισεν, ὅτι πᾶσα « ἐπαρχία ἔχει τὸ δικαί-
« ωμα νὰ χαρίζῃ γῆν εἰς Ἕλληνα, εἴτε δι' ἀμοιβὴν μεγάλων ἐκδου-
« λεύσεων, εἴτε ἐπὶ συμφωνίᾳ ἐκχερσώσεως, ἐπικυρώσεως τῆς ἐθνικῆς
« Βουλῆς τὴν δωρεάν ». Ἐδωκεν εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον « τὴν δύναμιν
« νὰ ἀντιτείνῃ πρὸς τὴν ἐθνικὴν Βουλὴν περὶ τῆς ποσότητος τῶν δο-
« σιμάτων καὶ περὶ τῆς διανομῆς αὐτῶν· ὅλοι δὲ οἱ Ἕλληνες νὰ συ-
« νεισφέρωσιν εἰς ἐλάφρωσιν τοῦ λαοῦ ».

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς ὀπλαρχηγούς, ἐκύρωσε τὰ λεγόμενα « κα-
πετανάτα »· ἀνεγνώρισεν αὐτὰ « διαδοχικὰ ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν πρω-
« τότοκον » καὶ ἐκήρυξε « στρατηγὸν τῆς Ἑλλάδος πάντα καπετάνον
« ἐπαρχίας ».

Τί δὲ καὶ περὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὃν ἀπεφάτισε δωδεκαμελῆ, δι-
αιρέτως ἐξ ἡμισείας ἀνὰ εἶς « εἰς πολιτικὴν κλάσιν καὶ εἰς κριτήριον; »

Ἐδωκεν αὐτῷ, παρ' ὅσα ἀνωτέρω εἵπομεν, καὶ τὰ δικαιώματα « τοῦ
 « ἐπικυρόνειν ἢ ἀκυρόνειν τὴν ἐκλογὴν τῶν παραστατῶν τῆς ἐπαρ-
 « χίας εἰς τὴν ἐθνικὴν Βουλὴν, τοῦ ἐκλέγειν καὶ παρὰδίδειν εἰς τὸ
 « κριτήριόν του (δικάζειν) πάντα Ἕλληνα ὑποπτον εἰς τὸ μῖσος τὸ
 « κατὰ τοῦ τυράννου, καθὼς καὶ πάντα Ἕλληνα ὑποπτον εἰς τὴν ἀ-
 « φοσίωσίν του πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος » (x). Ἐδωκεν
 ἐν τούτοις καὶ τὸ ἀκατανόητον ἄλλως « δικαίωμα τῶν διακηρύξεων
 « ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ».

Ἐν συνόλῳ δ' εἰπεῖν, ἡ νομικὴ τοῦ Νέγρου διάταξις, εἰ καὶ μόνην
 ἀρχὴν, μόνον σκοπὸν καὶ κύκλον ἔσχε τὸν ὁργανισμὸν, καὶ τοῦτον ἀ-
 πλούστερον ὅσον οἶόν τε, ἐνὸς τοπικοῦ συστήματος, μετεμορφώθη εἰς
 πανδέκτην περιλαμβάνοντα καὶ καταστατικὸν τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης
 νόμον, καὶ ὁργανισμοὺς καὶ διατάξεις παντὸς κλάδου τῆς δημοσίας
 ὑπηρεσίας, οὐδ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξαιρουμένης. Ἀπορίας
 δὲ ἄξιον, πῶς, εἰ μὴ οἱ ἄλλοι, ὡς ἀγράμματοι καὶ ὅλως ἀδαεῖς, τοῦ-
 λάχιστον οἱ ἔμμουστοι Ἄνθιμος Γαζής, Γρηγόριος Κωνσταντᾶς, Ἰωάν-
 νης Σκαנדελίδης καὶ Γεώργιος Αἰνιὰν τοιοῦτον συνυπέγραψαν ὁργα-
 νισμὸν, καὶ οὐδεμίαν, αὐτὸν ἀντιτάττοντες τὸν κοινὸν νοῦν, ἐπήνεγ-
 καν περιστολὴν τῶν τοσούτων ἀσυγχωρήτων παρεκβάσεων καὶ παρὰ-
 λογισμῶν, τῆς Βαβυλωνίας ταύτης νομοθετικῆς πυρογοποιίας τοῦ Νέ-
 γρου. Ἀλλ' ὁμολογουμένως ἡ ἐπικειμένη ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως ἐνός
 τινος συστήματος ἀνωτέρα ἐκρίνετο τότε πάσης ἄλλης ἐρεῦνης· καὶ
 διὰ τοῦτο ἐθριάμβευσε ὁ Νέγρης, πρῶτον ὡς αὐτοσχέδιος γενόμενος
 νομοθέτης, δι' ὅσης ὥστεπιπολὺ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ξένων νομοθεσιῶν
 συνέλεξεν ὕλην, ἣς τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν συναρμολογίαν ἠγνόει· καὶ
 δεύτερον, ὡς προνοήτας « νὰ μὴ δύναται ἡ ἐθνικὴ Βουλὴ νὰ ἄλλοι-
 « ῶσιν κατ' οὐδὲν τὸν ἰδιαιτέρον ὁργανισμὸν τοῦ Ἀρείου Πάγου . . »

Τῇ 15 νοεμβρίου ὑπεγράφη ἡ Νομικὴ Διάταξις, ἣς τὴν διακτῆρσιν
 ὠρκίσθησαν πάντες καὶ συγχρόνως κατηράσθησαν « νὰ σπαράξῃ τὸν
 « ἐπίορκον ἢ ῥομφαίαν τῆς οὐρανίου ἐκδικήσεως, καὶ νὰ τὸν κατακαύ-
 « σῃ ὁ κεραυνὸς τοῦ Ἰψίστου, ἂν οἱ νόμοι δὲν τὸν καταλάβωσι ». Ἐ-
 πειδὴ δὲ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἰδίως κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλά-
 δα, ἡ σφραγὶς μᾶλλον, ἢ ἡ ὑπογραφή, ἐδείκνυε τὸ κύρος οἰουδήτινος
 ἐγγράφου· καὶ ἐπειδὴ μόνοι οἱ ὀπλαρχηγοί, ὡς ἐπιστημότης ὄντες πάν-
 τοτε καὶ ἐνεργητικὴν κατέχοντες θέσιν, συνείθιζον φέροντες σφραγί-
 δα διὰ τοῦτο ἡ Νομικὴ αὕτη Διάταξις « ἐπεκυρώθη μὲ τὴν τῶν Σα-

« λώνων σφραγίδα, (ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν σφραγίδα ὑποτεθεῖσαν κατ' αὐτὴν τὴν περίεσιν,) μετὰ τὴν τῆς Μαγνησίας τῆς Θετταλικῆς, (σφραγίδα ὡσαύτως τῶν Θετταλικῶν ἐπαρχιῶν,) μετὰ τὰς τῶν καπιτάνων καὶ τὴν τοῦ Θεοδώρου Νέγρου.

Τῇ 17 « ἐνεκρίθησαν » τὰ συστήσαντα τὸν Ἄρειον Πάγον δώδεκα μέλη μετὰ τῶν δύο ἔξωθεν λαμβανομένων προέδρων, οἷους ὠνόμασαν « τὸν Νέγρον ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ, τὸν δ' ἐπίσκοπον Νεόφυτον ἐπὶ τοῦ δικανικοῦ » ἡ διάρκειά τῶν μελῶν διωρίσθη ἑτησίᾳ. Αὐθιμὲρ « ἐπεκυρώθησαν οἱ ἀπεσταλμένοι εἰς τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐθνικὴν συνέλευσιν », ἐν οἷς περιελήφθησαν καὶ οἱ « πάσης τῆς Θετταλικῆς καὶ Μακεδονίας ». Ὁ δ' ὅρκος τῶν Ἀρειοπαγитῶν καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τούτων ὡραιότατον ἔφερε πρῶτον ἄρθρον « τὸ ἀδιάλλακτον μῖσος κατὰ τοῦ τυράννου ».

Τέλος δὲ τῇ 20 παρεδέχθη τὸ σχέδιον τοῦ ἐφοδιαστικοῦ τῶν διὰ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν συνηγόρων τῶν ἐπαρχιῶν, ἱσοψήφων καὶ ἱσодυνάμων καθισταμένων μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν. Ὁ δὲ Ἄρειος Πάγος κηρύξας τῇ 21 καὶ « ἐν ὀνόματι τῆς Ὑπερουσίου καὶ Ἀδιαίρετου « Τριάδος » τὴν σύστασιν ἑαυτοῦ, πρωτίστην πασῶν εἶδε τὴν ἀνάγκην τοῦ χρηματικοῦ, ὡς μόνου νύμφου τοῦ πολέμου, καὶ διὰ πράξεως τῆς 23 ἀπέστειλε τὸν Θεοχόρην Κεφαλαῖν, Ὀλύμπιον, καὶ Χρυσάνην Δροσινὸν πληρεξουσίου, ἵνα διαπραγματευθῶσιν ἐν δάνειον ἑξωτερικὸν « εἰς ὄνομα καὶ βάρος τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, ἐξ « ἑκατὸν καὶ ἐννεήκοντα χιλιάδων φορινίων Αὐγούστης ». Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἀπέτυχεν (α).

Τὰ δύο ταῦτα τῆς Στερεᾶς τοπικὰ συστήματα, ἐνούμενα μετ' οὐ πολὺ μετὰ τοῦ πελοποννησιακοῦ, χρησιμεύουσιν ἡ πρώτη ζύμη τοῦ σχηματισμοῦ ἐθνικῆς συνελεύσεως.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ἡ διάρκειά τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας τῶν Καλτεζῶν ἔληξε κατὰ τὰ συμφωνηθέντα ἐν Ζαχαρόβη. Ὅτε δὲ ὁ Μαυροκορδάτος ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν διοργάνωσιν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἀχαιοὶ προσεκαλέσαντο τὸν ἐν Μεσολογγίῳ Καρατσᾶν, ἀρμυδιὰν θεωρήσαντες τοῦτον σημαίαν διὰ τὴν σύγχρονον μόρφωσιν πολιτικοῦ συστήματος καὶ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ προσκληθέντες ἔμως παρ' αὐτῶν οἱ ἐν Τριπόλει συνηγμένοι πρόκριτοι ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἵνα συμπράξωσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἀντέτειναν θεωρήσαντες ἐκδιαζόμενα τὰ πράγματα, ταυτοχρόνως δὲ, προτείναν-

τος τοῦ Ὑψηλάντου τὴν ἔκδοσιν προσκλήσεως κοινῆς διὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν πληρεξουσίων, οὗτοι ἀναποφάσιστοι ὑπὸ δικφόρους λόγους ἐδεικνύοντο, ὥς ἀναμένοντες τὸ τέλος τῶν ἐν τῇ Στερεᾷ γινομένων ἐργασιῶν. Διὰ ταῦτα ὁ Ὑψηλάντης ἀπεφάσισεν, ὅπως ἐνεργήσῃ μόνος καὶ ἀπ' εὐθείας, ἐξηγηθεὶς μάλιστα ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ αὐτοῦ, ὅτι « Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ἔπαυσαν καὶ οἱ τυραννόφρονες « καὶ πᾶν εἶδος τουρκολατρείας ». Ἡ φράσις αὕτη ἀφορμὴν ἔδωκεν εἰς δυσαρκεσίας καὶ λογομαχίας νέας. Οἱ πρόκριτοι ἐμεγάλυναν τὰ παράπονα αὐτῶν, διότι κατεμηνύοντο ἐπὶ τυραννοφροσύνῃ καὶ τουρκολατρείᾳ, καὶ ἐπεδείκνυντο συλλαβόντες μεγαλητέρας ἢ πρότερον ὑπονοίας. Ἦτο ἀναμφιβόλως καὶ ἄδικος καὶ παράτολμος ἐξήγησις ταύτη· καὶ διὰ τοῦτο μάτην ἐβεβαίουν τοῖς προκρίτοις ὁ Ὑψηλάντης, ὅτι « ἡ φράσις τῆς ἐγκυκλίου ἔπρεπε νὰ φοβίσῃ τοὺς ἀληθῶς τυραννόφρονας καὶ τουρκολάτρους, καὶ ὄχι τοὺς ἀγωνιζομένους νὰ καταβάλωσι τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων ».

Μετὰ πολλὰ ἐπῆλθε συμβιβασμὸς τις τῶν μερῶν· ἡ πρώτη ἐγκύκλιος ἀνεστάλη, καὶ δευτέρα ἀπὸ τῆς 9 Ὀκτωβρίου ἐγράφη ἐκ συμφώνου καὶ ἀπεστάλη εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τὰς νήσους « πρὸς συγκρότησιν ἐθνικοῦ συστήματος ». Παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἔλαβον τότε ἀποστολὴν ἰδίαν διὰ τὴν Πελοπόννησον ὁ πρωτοσύγκελος Ἀμβρόσιος Φραντζῆς, οἱ ἀδελφοὶ Νικόλαος καὶ Χαράλαμπος Μιλιάναι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ἀλεξάνδρπουλος. Ἡ ἐκλογή τῶν πληρεξουσίων ὥρίζετο ἔμμεσος. Ἐκλεγομένων ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας ἐξ ἐπαρχιακῶν ἐφόρων, ἤρκει, ἵνα ἐφοδιασθῇ παρὰ τῶν πάντε ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν δι' ἐγγράφου πληρεξουσιότητος. Πλὴν ὁ γενομένος συμβιβασμὸς ἄλλας ἐγέννησε περιπετειάς διὰ τῆς ραδιουργίας ἐκείνων, οἵτινες συστηματικῶς ἡρνοῦντο πᾶσαν τοῦ Ὑψηλάντου συμπλησίαν μετὰ τοῦ πολιτικοῦ στοιχείου, ἔστω καὶ προσωρινήν. Οἱ ἐν Τριπόλει στρατιωτικοὶ δι' ἀναφορᾶς τῆς 10 Ὀκτωβρίου ἐζήτησαν τοὺς λόγους τοῦ γενομένου συμβιβασμοῦ, ὅπως « συσκεφθέντες καὶ οὗτοι γνωμοδοτήσωσιν, ἐὰν συμφέρῃ « ἡ ἔνωσις τῶν στρατιωτικῶν μετὰ τῶν πολιτικῶν, καὶ ὑπὸ ποίους « ὅρους ». Ὑπεγράφοντο ἐν τῇ ἀναφορᾷ ταύτῃ ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης ἐξ ὀνόματος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Θεωδώρου, ὁ Ἀναγνώστης Παπαγεωργίου, ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος, ὁ Βασίλειος Πετμεζᾶς, ὁ Κωνσταντῖνος Χρυσανθακόπουλος, ὁ

Ἄγγελος Κουλόπουλος, ὁ Ἰωάννης Χρηστόπουλος καὶ ὁ Ἰωάννης Κολοκοτρώνης (ἡ Δακσούλιας). Οὕτως ἐπανελήφθη δευτέρα τις ἐκδοσις τῶν συμβάντων μεταξύ Ἰψηλάντου καὶ μητροπολίτου Γερμανοῦ ἐπὶ τῆς ἐν Ζαχαρόβη συνλεύσεως. Ἡ στρατιωτικὴ σύστασις περιεφρόνει ἀτόπως τὴν παρασκευαζομένην διὰ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ Νέγρου πολιτικὴν ἐκστρατείαν τῆς Στερεᾶς, καὶ οὐδόλως ἐβλεπε προσεγγίζουσαν τὴν ἀναπόφευκτον ἐναντίαν κρίσιν τῶν πραγμάτων. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ τῆς 10 ὀκτωβρίου ἄμεσος πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγοὺς ἐκκλησις τῆς μετὰ τῶν προκρίτων διαφορᾶς τοῦ Ἰψηλάντου. Οὗτος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχικὴν κατὰ τὰ Βέρθενα ιδέαν, καὶ ὑποβάλλων ὑπὸ τὴν κρίσιν αὐτῶν τὸ πολιτικὸν σύστημα, ὅπερ προέτεινε τότε, « ἐζήτει πᾶρρησίᾳ τὴν γνώμην καὶ « τὴν πιστὴν ὑπερμάχησιν τούτων, ἃν εὕρισκον αὐτὸ ὀρθόν, δίκαιον « καὶ συμφέρον » (α). Δι' ἄλλων δὲ λόγων, ἡ διακλήρυξις αὕτη τοῦ Ἰψηλάντου οὐδὲν ἄλλο ἦτο, ἢ τὸ πάνδημον διαζύγιον αὐτοῦ πρὸς τοὺς προκρίτους, διότι ἐσκήρυνε τὰ πράγματα ἔτι μᾶλλον, καὶ ἀνεπίδεκτα παντὸς συμβιβασμοῦ κατέστησε.

Τότε καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἔγραψε πρὸς τὸν Ἰψηλάντην ἀπὸ 27 ὀκτωβρίου, ἐκθέτων τὰς πράξεις αὐτοῦ κατὰ τὴν Στερεάν ὡς πρὸς τὸν πόλεμον καὶ τὴν ὀργάνωσιν ταύτης, κατακρίνων τὰ κηρύγματα τῶν ἀποστόλων τῆς Ἐταιρίας ὡς ψευσθέντα καὶ τὸ κίνημα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἰψηλάντου ὡς ἄκαιρον καὶ ἐθνοκτόνον, παρουσιάζων ἐπομένως ὡς ἐκ τούτων ἀπελπιζομένους τοὺς κατοίκους τῆς Στερεᾶς, καταρωμένους τοὺς αἰτίους τοῦ πολέμου καὶ διατεθειμένους εἰς ὑποταγὴν ὑπὸ τὸν σουλτάνον· τέλος δὲ πάντων συμβουλεύων τὴν ἐνωσιν τῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου καὶ τὴν σύστασιν διοικήσεως ἐθνικῆς, διεμαρτύρετο, εἰ μὴ εὕρισκε σύμφωνον πρὸς τοῦτο τὸν Ἰψηλάντην. Μετὰ δὲ ταῦτα πάντα ὑπερασπιζόμενος τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς μὴ ἀπατεῶνας, οἷους ἔγραψε τούτους ὁ Ἀντωνόπουλος, καθ' ἃ προείπομεν, ὠνείδιζε τοὺς περὶ τὸν Ἰψηλάντην ὡς « σύστημα ἔχοντας τὴν « πλάνην, τὸ ψεῦδος καὶ τὰς δολοφονίας » (β). Ὁ Ἰψηλάντης ἡσθάνθη κατὰ πολὺ ἐπὶ ταῖς τοιαύταις σκληραῖς ἐξηγήσεσι, γινομέναις μάλιστα παρὰ ἀνδρὸς, ὃν συνέστησε πληρεξούσιον ἑαυτοῦ κατὰ τὴν Στερεάν, καὶ ἔκοτε διέκοψε πᾶσιν μετ' αὐτοῦ ἀλληλογραφίαν. Τί δ' ἦσαν αἱ κατόπιν ἐορτῆς τόσῳ παθητικαὶ ἐπικρίσεις περὶ τῶν Ἰψηλάντων, τῶν Φιλικῶν καὶ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου; Οὐδὲν ἄλ-

λο, ἡ τεχνάσματα πολιτικά τῆς ἡμέρας, δι' ὧν ἐν τῇ ἀγριότητι τῶν παθῶν οἱ μὲν ἐπιζητοῦσι κατὰ τῶν δὲ συστάσεις παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ καὶ ὑπεροχῆς προτιμήσεις. Τί δὲ ὠσπύτως ἦσαν αἱ περὶ σχηματισμοῦ ἐθνικῆς διοικήσεως ἐριδες ; Οὐδὲν ἄλλο, ἡ καθαυτὰ προσωπικότης, διότι οὐδεὶς ἀπεποιεῖτο τὴν ἀρχὴν ταύτην, καὶ πρῶτος ὁ Ὑψηλάντης προέτεινε τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἐν τοῖς Βερβενοῖς. Ἀνθ' ὧν ὁμῶς τούτων τιμᾷ τὸν Μυροκορδάτον ἡ ἰδέα, ἣν πρῶτος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐξεφράσθη περὶ τῆς προσκλήσεως τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου. « . . . Νὰ συγκεντρώσωμεν τὴν ἐξουσίαν, (ἔγραφε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην,) εἰς ὀλίγας χεῖρας, ἐν ὧσιν νὰ προσκαλέσωμεν κα-
« νένα ὑποκείμενον, οἷος ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος, ἡ δὲ Ἰωάννης Καποδί-
« στρίας, ἡ πᾶς τις ἄλλος ἱκανώτερος ἡμῶν ».

Ἀλλ' ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ Ὑψηλάντου ἐξήφθη δεινότερος ὥς ἐκ δύο ἐ-
τέρων ἐπιστολῶν, αἱ δὲ Μυροκορδάτος περιέκλειε, τὴν μὲν τοῦ Κων-
σταντίνου Πολυχρονιάδου ἐκ Παρισίων αὐθαδεστάτην, τὴν δὲ τοῦ μη-
τροπολίτου Ἰγνατίου ἐκ Πεισσων ὑβριστικωτάτην. Ὁ Πολυχρονιάδης,
« καταδικάζων τοὺς Ὑψηλάντας ὡς ματαιόφρονες καὶ θέλοντας ὑπε-
« ροχᾶς διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν, συνεβούλευε
« καὶ αὐτὴν τὴν λήθην τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὡς δίδοντος εἰς τοὺς
« ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης τὴν ὑπόνοιαν τῆς σχέσεως τῶν Ἑλλήνων
« μετὰ τῶν ἐπαναστατικῶν ἐταιριῶν τῆς Δύσεως ». Ὁ αὐτὸς ὠνόμαζε
συγχρόνως ἐν τῇ φατριστικῇ, ὁφείλομεν εἰπεῖν, παραφορᾷ αὐτοῦ
τὴν Ἑλλάδα « Ἀλβανικὴν » καὶ τὸν πολεμικὸν βίον ταύτης « ληστρι-
κὸν βίον ». « . . . Δὲν ἤμπορῶ, (ἔγραφε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην,) νὰ
« πιστεύσω, ὅτι ἐμβάντες εἰς τρομερὸν καὶ τόσον ἀσυνείθιστον στά-
« διον, θὰ κυριεύσθε πλέον ἀπὸ τὰς προλήψεις τῆς γεννήσεως καὶ
« τῆς ἀνατροφῆς σας. Ἡ ἐπιμονὴ σας ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἀλβανικῆς Ἑλ-
« λάδος μὲ κάμνει νὰ συμπεράνω καὶ νὰ φρονήσω, ὅτι εἴσθε εἰλικρι-
« νῆς φίλος τοῦ γένους . . . Ἡ ἐκλαμπρότης σου εἴσθε νέος ἀκόμη,
« καὶ ἴσως μὴδὲ ἐσυνειθίσατε ἀκόμη εἰς τὸν παρόντα ληστρικὸν βίον
« τῆς Ἑλλάδος . . . ». Ἐάν ἡ πρότερον ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην
ἔγραφεν ὁ Γερμανὸς Φαλμεράυερ περὶ τῆς Ἑλλάδος, παραδεχόμεθα
ἂν ὡς ξένην καὶ ἀκρίτως υἱοθετηθεῖσαν παρ' Ἑλλήνων τὴν περὶ αὐτῆς
ἐκφραζομένην ἀνωτέρω ἀνυπόστατον καὶ σκληρὰν ἰδέαν· ἀλλ', ὅταν
ὁ Φαλμεράυερ ἔγραψε τῷ 1835, βεβαίως ὁ Πολυχρονιάδης διαφιλο-
νεκεῖ αὐτῷ τὰ πρῶτα, καὶ συντάσσεται δυστυχέστερον μετὰ τῶν

Τούρκων καὶ τῆς τότε αὐστριακῆς ἐφημεριδογραφίας ὡς πρὸς τὴν δευτέραν περὶ τοῦ « ληστρικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων » ἰδέαν. Τίς ἄλλος, ἢ οἱ Τοῦρκοι καὶ ὁ Αὐστριακὸς Παράκλητος ἀπεκάλουν « ληστές » τοὺς ἐπαναστάντας Ἕλληνας, καὶ ἐπομένως ληστρικὸν τὸν βίον τοῦ ἡρώτισμοῦ, τῆς παραδειγματικῆς ἀνοχῆς καὶ τοῦ μαρτυρίου ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ; Τοιαύτην μετ' οὐ πολὺ (Ὁ Ἰανουαρίου 1822) ἔγραψεν ὁ Πολυχρονιάδης ἐπιστολὴν αὐθάδη πρὸς τὸν Ὑψηλάντην. « . . . Σ' εἶπα ἐκ πρώτης ἀρχῆς, ὅτι οἱ λόγοι μου ἤμποροῦν « νὰ σὲ πειράξουν. Ἀλλ' ἀπὸ τὰ δύο ἓν ἢ δὲν εἶσαι ἔνοχος, καὶ τότε « δὲν ἀποτείνονται οἱ λόγοι μου πρὸς τὴν ἐκλαμπρότητά σου ἢ εἶσαι « ἀληθὴς Ἕλλην, καὶ θὰ μοὶ γνωρίσῃς χάριν διὰ τὴν παρρῆρησίαν μου. « Δίδεται καὶ τρίτη ἄλλη ὑπόθεσις, τὸ νὰ μὴν ἀγαπᾷς τὴν ἐλευθε- « ροστομίαν ἄλλὰ τότε πλεόν δὲν εἶσαι Ἕλλην ἔσθ' ἄξιος ὁσποδα- « ρόπουλος, καὶ ἄξιος νὰ ζήτῃς εἰς τὸ Βουκουρέστι. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρ- « ρομοία ὑπόθεσις μοὶ φαίνεται ἀταίριαστος εἰς τὸν χαρακτῆρά σου, « ἰδοὺ μετριάζω τὴν πικρίαν τῶν λόγων μου . . . ». Ὑψίστε Θεέ, σὺ μόνος ἔσωσας ἀπὸ τῶν τοιούτων παραφόρων καὶ ἀσέμνων λογομα- γείρων τὴν Ἑλλάδα ! Ὁ δὲ Ἰγνάτιος « . . . Καὶ ὡς Ἕλλην, (ἔγραφε « πρὸς τὸν Ὑψηλάντην,) δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀγαπῶ τὸν αὐτάδελφόν σου « (Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην,) ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἐπιβλαβέστατον φέρσι- « μόν του, καίτοι φίλον ἄλλοτε καὶ ὡς μητροπολίτης τῆς Ρωσσίας, « δὲν ἔπρεπε νὰ γνωρίσω . . . Ποτὲ οἱ Γραικοὶ δὲν ἤθελον κινηθῇ, ἂν « δὲν ἐφαίνετο κατὰ κακὴν τύχην ἓνας Ὑψηλάντης . . . Ἰδοὺ διατί « μισῶ τὸν Ὑψηλάντην, καὶ νομίζω αὐτὸν μόνον αἷτιον τοῦ κακοῦ, « διότι αὐτὸς μόνος ἠμπόρει νὰ κάμῃ τὸ μέγα τοῦτο κακὸν, καὶ τὸ « ἔκαμεν ὅχι μόνον ἀνοήτως, ἀλλὰ καὶ μὲ κακίαν, ὡς φαίνεται εἰς « τὰς προκηρύξεις του. Καὶ, ἂν οἱ φίλοι του πειράζωνται καὶ θέλουν « νὰ τὸν δικαιολογήσουν, ἐγὼ θέλω τὸν βλέπῃ τοιοῦτον, ὅποιος εἴ- « ναι, καὶ θέλω φυλάξῃ αἰωνίαν ἀπέχθειαν, διότι ἔβλαψεν ἓν ἔθνος « ὁλόκληρον, καὶ ὅχι ἐμὲ, διὰ νὰ ἡμεῖς εἰς χρέος νὰ τὸν συγχωρήσω. « Ὁ Ὑψηλάντης τελειώνει τὴν φιλονεικίαν του καὶ τρέχει ζητῶν ἐ- « τοίμως καταφύγιον καὶ φυλακὴν . . . ».

Οὕτως ἡ ἐναντίον τῶν Ὑψηλάντων συστηματικὴ καταλαλιά ἤρ- ξατο σπουδαιοτάτῃ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, καὶ δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἀναίδεια τινων, καὶ τούτων μάλιστα ἐκτὸς τῶν κινδύνων τοῦ πολέμου τεθειμένων, ἡ ἀναίδεια λέγομένη τινων εἰς

τὸ καθυβρίζειν καὶ καταναθεματίζειν καὶ αὐτὴν τὴν ἀναίδειαν ὑπερέβη. Ὁ Μαυροκορδάτος, ἀποστέλλων τὰς ἀνωτέρω ἐπιστολάς πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ἄφησεν ἄσφραγίστους, οἱ δὲ ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῶν Πατρῶν πρόκριτοι ἀνέγνωσαν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν πρὸ τούτου. Ὁ Ἰγνάτιος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ἐρήμην κατηγοροῦντες τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ὥς μὴ ὑπάρχοντος πλέον ἐν τῇ πολιτικῇ ζωῇ, ἐξεμεταλλεύοντο τὴν δυστυχή τύχην αὐτοῦ, ὅπως ἐκμηδενίσωσιν αὐτῷ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, καὶ ἀναδειχθῶσιν αὐτοῖς ἀρχηγέται καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος. Ἐν γένει δὲ πρὸς πάντα ῥαδιοῦργον καὶ φίλαρχον ἢ κατὰ τῶν Ὑψηλαντῶν δυσφημία, ὅσῳ ἐγένετο θρασυτέρα καὶ ἀσεβεστέρα, τόσῳ ἐπιτυχεστέραν ὑπισχνεῖτο σύστασιν καὶ ὑπηρεσίαν συμφερόντων.

Οὐδεὶς ἀρνεῖται τὴν πολλὴν ἐπὶ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος χρησιμότητα τοῦ Ἰγνατίου ἐν τῇ Εὐρώπῃ, δι' ὃν ὁ ἱεράρχης οὗτος εἶχε νοῦν φυσικόν, μελέτην ἱκανὴν τῶν τοῦ κόσμου καὶ σχέσεις διαφόρους μετὰ πολιτικῶν καὶ πεπαιδευμένων. Ἀλλὰ πρὸς τὸν χαρακτηρὰ μαῶλλον, ὃν ἔφερε, πρὸς τὸν εἰλικρινῆ πατριωτισμὸν, ὃν ἐπηγγέλλετο, καὶ πρὸς τὴν ἀγαθὴν φήμην, ἣν ἔχαιρεν, ὥς θεωρούμενος μάλιστα ἐν ὑπολήψει πκρά τῆς ῥωσικῆς αὐτοκρατορίας, οὐδόλως ἤρμοζε τακτική τις τόσῳ ὀρμητικῇ καὶ ἀποκλειστικῇ, τακτικῇ παρουσιάζουσα αὐτὸν ἄλλον Ἄνιτον κατὰ τῶν Ὑψηλαντῶν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς παλαίστρας (α). Καὶ γνωρίζομεν, ὅτι κατηγορίαι, προφερόμεναι ἀπὸ στόματος λειτουργοῦ τοῦ Εὐαγγελίου, εἶχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἰδίως ἐκείνην βάρος μέγα, ἐπεῖχον ἄλλως κύρος ἐπίσημον. Τίνα ἄρα αἷτια ἠθικὰ ἐξέβαλον τὸν μητροπολίτην Ἰγνάτιον τοῦ κυρίου καὶ πατριωτικοῦ κύκλου αὐτοῦ, καὶ ἐξέθεσαν ὑπὸ τὴν σφύραν ἐπικρίσεων, οὐδεμίαν περιποιουμένων αὐτῷ τιμὴν; Ἡ οἷσις ἀναμφιβόλως καὶ ἡ προσωπικότης. Ἡ οἷσις μὲν, διότι προσθεβλημένον εἶδεν ἑαυτὸν, ὥς μὴ ἐρωτηθεῖς παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου περὶ τῆς ἐνάρξεως, ἢ μὴ, τοῦ κινήματος ἢ προσωπικότης δὲ, διότι, ἰσχύοντος ἐν τῇ Ἑλλάδι τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, ἀδύνατον ἐθεώρει « τὴν γενικὴν πρόσκλησιν ἑαυτοῦ ». Διὰ δὲ ταῦτα παραφερόμενος, κατ' ἐκείνου μὲν ὥς νικηθέντος, ἐξεσφενδόνιζε λόγῳ ἐκδικήσεως μυρίας ἐπὶ ἀπρονοησίᾳ, ἀνικανότητι καὶ ἐπιβούλῳ κατὰ τῆς πατρίδος σκοπῷ ὕβρεις καὶ συκοφαντίας· κατὰ τούτου δὲ ἀντεπολιτεύετο δεινῶς, ἑαυτὸν θεωρῶν ἤδη μόνην πυξίδα διανοητικὴν καὶ μόνην σημαίαν πο-

λιτικὴν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ἐντεῦθεν εἶδομεν καὶ κήρυγμά τι ἐκδεδομένον παρὰ τοῦ κέντρου αὐτοῦ τῶν Πεισσῶν, ἀλλὰ μὴ ὑπογεγραμμένον παρ' οὐδενός, πρὸς ἀντικατάστασιν βεβκίως τοῦ ἀπὸ τῆς 24 φεβρουαρίου κηρύγματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου (α). Ἐν τῷ κηρύγματι τούτῳ περιείχετο καὶ ἡ φράσις. « . . Κάλλιον ν' ἀποθάνετε « μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας ὡς ἄνδρες, παρὰ νὰ σφάζεσθε ἀπὸ τοὺς « βρῆδάρους ὡς πρόβατα »· ἐξ αὐτῆς δὲ ἴσως ἐπήγασεν ἡ δημῳδὸς παρὰ τοῖς Ἕλλησι παροιμία: « Ἡ ὄλοι ν' ἀποθάνετε, ἡ ὄλοι νὰ ἐλευ- « θερωθοῦμεν », λεγομένη χλευαστικῶς περὶ τῶν μακρόθεν μὲν συμ- βουλευόντων, ἐγγύθεν δὲ μὴ συμμετεχόντων τοῦ κινδύνου καὶ τῶν δυστυχημάτων τοῦ πολέμου.

Παρὰ πάντων ἤδη ἐθεωρεῖτο ἡ Τρίπολις ἀναρμονία πρὸς τὴν συνάθροισιν τῶν πληρεξουσίων διὰ τε τὴν τοπικὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν. Εὐχέρων μὲν φέσει καὶ εὐχραὲς οὐσα κλίμα, ἀλλὰ καταμιανθεῖσα πραγματικῶς ἐκ τῆς ἐξαμήνου πολιορκίας, τῶν κατὰ τὴν ἄλωσιν σφαγῶν καὶ τῶν πολυπληθῶν ἐσχάτης δυστυχίας καὶ ρυπαρότητος αἰχμαλώτων, διετέλει ἡ πρώτη ἐστία τοῦ ἐπενεχθέντος στρατιωτικοῦ τύφου, καὶ τὸν κίνδυνον τῆς ζωῆς ἠπείλει παντὶ τῷ προσερχομένῳ ἔξωθεν. Ἐνεκα τούτου, καὶ διότι οἱ πρόκριτοι τῆς μὲν Πελοποννήσου ὑπώπτειον πάντοτε τὴν Τρίπολιν δι' ἐνδεχομένην συνωμοσίαν στρατιωτικὴν, τῶν δὲ ναυτικῶν νήσων ἐζήτουν πάντοτε τὴν συγκρότησιν τῆς συνελεύσεως ἐν παραλίῳ τινι καὶ γειτνιαζοντι τόπω, ἐνεκρίθη κοινῶς ἡ πόλις τοῦ Ἄργους, καὶ τοῦτο ἐγνωστοποιήθη εὐθὺς καθ' ἅπαντα τὰ μέρη. Εἰς τὸ Ἄργος πρῶτος περὶ τὰ τέλη ὀκτωβρίου κατέβη ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τοῦ Μαυρομιχάλου, Κολοκοτρώνου καὶ ἄλλων, ὡς εἴπομεν πρίν.

Ἐκεῖθεν δὲ, ἀναβάλλοντας βλέπων τοὺς προκρίτους τὴν προσέλευσιν ἐκυτῶν, ἐξέδoto τῇ 4 νοεμβρίου ἐγκύκλιον νέαν, καὶ κατὰ τῶν αἰτίων τῆς ἀναβολῆς διεμαρτύρετο. Ἐν τῇ δὲ τῶν ναυτικῶν νήσων οἱ ἀντιπρόσωποι προσῆλθον εὐθὺς, ἐκ τῶν Πελοποννησίων οἱ μὲν σποράδην ἤρχοντο, οἱ δὲ ἐπὶ διαφόροις λόγοις τὴν βραδύτητα ἐκυτῶν ἐδικαιολόγουν. Ἰδίως δ' οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας ἐσιώπων, ὡς περιμένοντες κυρίως τὸν Μαυροκορδάτον καὶ Νέγρην μετὰ τῶν πληρεξουσίων τῆς Στερεᾶς. Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο ὁ Ὑψηλάντης ἐτάχυνε τὰ πράγματα, καὶ δευτέραν τῇ 14 νοεμβρίου ἐπανάλαβε γράψας προσκλητικὴν ἐγκύκλιον. Τέλος οἱ πρόκριτοι Ἀχαΐας καὶ Κορινθίας ἀκούσθησαν

ἐλθόντες καὶ καταλύσαντες ἐν τῇ κωμοπόλει τοῦ Ἀγίου Γεωργίου· ἐν δὲ τῷ Ἄργει ὑψοῦντο μέχρις οὐρανοῦ αἱ κατακραυγαὶ ἐναντίον τῶν αἰτίων τῆς ἀναβολῆς. Οἱ πάντες ἐφώναζον « σύστημα ! » καὶ μόνην ἔδλεπον τοῦτο πανάκειαν κατὰ τῶν ἐπικτειλουμένων νεωστὶ κινδύνων, ὅτε ἐν μὲν τῷ Κερατείῳ κόλπῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως νέα παρεσκευάζετο θαλασσία ἐκστρατεία, ἐν δὲ τῷ Ἑλλησπόντῳ νέος συνήγετο στρατὸς Ἀσιατικὸς κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ περίπτωσις αὕτη σφοδροτέρας διήγειρε τὰς ἀγανακτήσεις καὶ τὰς κατακραυγὰς, δι' αἷς ἀπέφευγον οἱ ἐν τῷ Ἀγίῳ Γεωργίῳ τὴν εἴσοδον ἑαυτῶν εἰς τὸ Ἄργος. Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ ἡ κοινότης τῆς Ἰδρας διεμαρτυρήθη τῇ 20 νοεμβρίου κατ' ἐκείνων τῶν Πελοποννησίων, ὅσοι ἐθεωροῦντο οἱ πρωταίτιοι τῆς τοσαύτης ἀναβολῆς καὶ πρκαλυσίας τῶν πραγμάτων (α).

Τὴν διαμαρτυρίαν ταύτην συνώδευσεν ὁ Ὑψηλάντης καὶ δι' ιδίας ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς μὴ συνελθόντας εἰσέτι, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς πληρεξουσίου· τῆς Ἀρχαίας, ἐγγυώμενος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς καὶ τιμῆς αὐτῶν, ἐάν τι ὑπώπτευν ἐναντίον. Οὗτοι δὲ πρὸς μὲν τοὺς προκρίτους τῆς Ἰδρας παρεπονέθησαν διὰ τὰς πικρὰς τῆς διαμαρτυρίας ἐκφράσεις αὐτῶν καὶ ἀνευθύνους ὡμολόγουν ἑαυτοὺς, λόγῳ ὅτι δις συνελθόντες πρότερον ἐν Βερβένοις καὶ Ζαρακόβῃ, διελύθησαν ἄπρακτοι· πρὸς δὲ τὸν Ὑψηλάντην ἀπεκρίθησαν τῇ 28 νοεμβρίου, παρκατηροῦντες ἐπὶ τῆς ἐγγυωμένης ἀσφαλείας τῆς ζωῆς καὶ τιμῆς ἑαυτῶν : « . . . Εἶναι περιττὴ δι' ἡμᾶς ἡ ἐγγύησις, διότι « οὔτε ὑπώπτευσθμεν ποτε, οὔτε ἐτολμήσαμεν νὰ στοχασθῶμεν, ὅτι « μετὰ τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκεται τοιοῦτος κκεντρεχὴς καὶ δόλιος, « ὥς νὰ φθονῇ τὴν ἡσυχίαν καὶ ὑπαρξίν τῶν ὁμογενῶν του ». Πρὸς τοῦτον ἐπὶ τέλους καὶ τὴν κοινότητα τῆς Ἰδρας παρβρῆσιν ὡμολόγησαν : « Βραδύνομεν, διότι περιμένομεν νὰ συμπαραλάβωμεν καὶ « τοὺς παρκαστάτας τῆς Ρούμελης ». Δι' ἄλλων δὲ λέξεων καθαρῶς ἐξεφράσθησαν, ὅτι οὐδεμίαν θέλουσιν ἑναρξίν συνελεύσεως, τοπικῆς ἢ ἐθνικῆς, ἄνευ Μαυροκορδάτου καὶ Νέγρου. Βεβαίως, προσεγγιζούσης ἤδη τῆς κρίσεως τοῦ ἐκ τῶν Βερβένων ἀρξαμένου πολιτικοῦ ἀγῶνος, ἀμφοτέρω τὰ μέρη ἡσπάζοντο τὰ ἄκρα, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν ἐπεχείρουν, ὁ μὲν Ὑψηλάντης ἄνευ τοῦ στρατιωτικοῦ, οἱ δὲ πρόκριτοι ἄνευ τῆς συμμαχίας τῆς Στερεᾶς.

Κατὰ τὰς ὥρας ἐκείνας αἱ ἀνταποκρίσεις διχόφων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἐπληροῦντο κυρίως ἐκ προτάσεων καὶ συζητήσεων περὶ

τοῦ καταλληλοτέρου διὰ τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν εἶδους τῆς διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλοι ἤθελον τὴν διοίκησιν τῶν πολλῶν καὶ ἄλλοι τὴν τῶν ὀλίγων. Τότε ἀπέστειλε καὶ ὁ μητροπολίτης Ἰγνατίος ὑπόμνημα πολύφυλλον πρὸς τοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικούς τῆς Πελοποννήσου, ὅπερ συνίστα ἰδίως πρὸς τὸν μητροπολίτην Γερμανὸν, ἵνα δημοσιόγητα λάβῃ πλείονα, πρὸς μὲν τοὺς παρόντας ἀναγινωσκόμενον, πρὸς δὲ τοὺς ἀπόντας μετοχτετεύμενον δι' ἀντιγράφων. Ἐν τούτῳ ἀνέπτυσσε διὰ πολλῶν καὶ ὑπεστήριζεν οὗτος τὴν ἐπικειμένην καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἀνάγκην τοῦ ἀναποφεύκτου σχηματισμοῦ ἐθνικῆς διοικήσεως, ὡς μόνου σώσοντος τὴν Ἑλλάδα μέσου· ἐπραγματεύετο δὲ, περὶ ὧν τὸ κοινὸν καὶ ἡ διπλωματία τῆς Εὐρώπης εἶχον καὶ ἠδύναντο ἔχειν ἐν τῷ μέλλοντι ἰδεῶν περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἁγῶνος· ἤρξονα τὴν παροῦσαν καὶ μέλλουσαν ὡς ἐκ τῆς διαγωγῆς τῶν Ἑλλήνων θέσιν ταύτης καὶ ἐκείνης τῶν δυνάμεων ὡς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα καὶ τὴν Τουρκίαν· ἔκρινε δὲ ἰδιορρύθμως μερικὸν καὶ οὐχὶ ἐθνικὸν τὸ κίνημα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου· ἐπὶ τέλους περιέκλειεν ἴσον σχεδίου προσωρινῆς διοικήσεως, καὶ καθίστα ὑπευθύνους καθ' ὅλα « τοὺς ἀρχιερεῖς, ἄρχοντας καὶ ἀρχηγούς τοῦ « στρατεύματος » (α). Ἀγνωοῦμεν τὸ περιεχόμενον τοῦ σχεδίου, ὅπερ τόσῳ μᾶλλον περιέργον θεωρεῖται, ὅσῳ, καθ' ὃ ἐβεβαίουν ὁ Ἰγνατίος, « ἐστάλη καὶ ὅπου ἔδει, καὶ ἤρесе ». Γνωρίζομεν δὲ μόνον τὰς βάσεις, ἐφ' ὧν ὁ Πολυχροσιάδης μετὰ τοῦ Ἰγνατίου εἰσηγήτο τῷ Δημητρίῳ Ὑψηλάντῃ τὴν σύστασιν ἐθνικῆς διοικήσεως, καὶ ἴσως αὐταὶ ἢ οὐδόλως ἢ μικρὸν διέφερον τῶν τοῦ σχεδίου, ὅτε ὁ Πολυχροσιάδης ἐνεπνέστο ἀπολύτως παρὰ τοῦ Ἰγνατίου. Ἦσαν δὲ αἱ ἀκόλουθοι.

« Ἐπειδὴ ἡ Πελοπόννησος καὶ ὅλη ἡ ἄλλη Ἑλλάς ἔσῳζε καὶ ὑπὸ « τοὺς Τούρκους τὸ καλλίτερον τοπαρχικὸν σύστημα (Gouvernement « municipal), νὰ προσκαλέσῃτε τοὺς παλαιούς προεστώτας, τῶν « ὁποίων πρέπει νὰ οἰκονομηθοῦν αἱ ἀδυναμίαι, καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς, « καὶ νὰ συστήσῃτε, συμπραλαμβάνοντες καὶ τοὺς σημαντικωτέ- « ρους πολεμικοὺς ἀρχηγούς, τὸ ὑπέρτατον τοῦ γένους συμβούλιον « ὑπὸ τὸ ὄνομα Βουλὴ ἢ Γερουσία. Τοῦτο τὸ συμβούλιον ὑπῆρχεν « ὑπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ἄλλην μεταβολὴν δὲν ἡμπορεῖ νὰ λάβῃ, « παρὰ ἀπὸ παθητικὸν νὰ κατασταθῇ ἐνεργητικόν.

« Εἰς τὴν Βουλὴν τούτων παραδέχεσθε ἔπειτα διαδοχικῶς καὶ « τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν ἄλλων ἐλευθέρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ

« ἰδοὺ φυσικῶς καὶ ἀνεμποδίστως καταντῇ ἐθνικῇ Βουλῇ. Τούτῃ
 « ἔπειτα ἡμπορεῖ νὰ ἐκλέξῃ τὸν πρόεδρόν της, καὶ νὰ συστήσῃ τε-
 « λεσιουργοὺς (ministres), συγκειμένους ἀπὸ πέντε ἢ ἑπτὰ μέλη, διὰ
 « νὰ ἐκτελοῦν τὰ βουλευμάτά της, νὰ τῇ προβάλλουν τὰ ἀναγκαῖα ζη-
 « τήματα καὶ σχέδια, καὶ νὰ δίδουν λογαριασμὸν τῶν πράξεών των.

« Οἱ τελεσιουργοί, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι ὑπουργοὶ τοῦ ἔθνους, καθὼς
 « στρατηγοὶ καὶ παρόμοιοι, δὲν πρέπει νὰ συμφηγοῦν μὲ τὴν Βου-
 « λήν, διότι τότε γίνονται κριταὶ αὐτοὶ ἑαυτῶν (x).

« Εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις ἡμπορεῖ νὰ κηρυχθῇ ἡ Βουλὴ
 « διαρκῆς (permanente), καὶ ἔπειτα νὰ συνεδρεύῃ περιοδικῶς.

« Οἱ προεστῶτες καὶ οἱ ἀρχηγοὶ δι' ἐπιτρόπων των, ἢ καὶ διὰ
 « τῆς παρουσίας των, βοηθούμενοι ἀπὸ τοπικὰ συμβούλια, συγκεί-
 « μενα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους κάθε ἐπαρχίας καὶ ὀνομαζόμενα μὲ τὸν
 « τίτλον Ἀρχόντων, ἡμποροῦν νὰ θεωροῦν τὰς τοπικὰς ὑποθέσεις,
 « εἴτε χρηματικὰς, εἴτε ἐγκληματικὰς, εἴτε ἐκκλησιαστικὰς (β), καὶ
 « νὰ ἦναι μεσῖται μετὰξὺ τῆς Βουλῆς καὶ τῶν ἀρχομένων. Ὅταν δὲ
 « εὐτυχήσουν τὰ πράγματά μας, τότε λαμβάνονται μέτρα, διὰ νὰ
 « ἀλλάζωνται οἱ προεστῶτες καὶ νὰ ἐμποδισθοῦν ἀπὸ τοῦ νὰ καταν-
 « τήσουν τύραννοι.

« Ἡ Βουλὴ νὰ θεσπίσῃ τὸ πῶς ἡμπορεῖ νὰ ὀργανισθῇ τὸ ὑπέρτατον
 « Ἐγκληματικὸν Δικαστήριον, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ ἀποφασίζῃ περὶ
 « ζωῆς καὶ θανάτου, εἴτε εἰς τὰ πολιτικὰ, εἴτε εἰς τὰ πολεμικά.

« Ὁ διοργανισμὸς τοῦτος εἶναι πολλὰ εὐκολος, εἶναι ὀλιγοέξοδος,
 « πρᾶγμα ἀναγκαιότατον εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις μας, εἶναι
 « σύμφωνος μὲ τὰ ἥθη καὶ τὰς ἔξεις μας, εἶναι εὐκατάληπτος καὶ
 « εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς τοὺς ἀρχομένους, καὶ ἔχει τὸ καλὸν νὰ
 « μὴν ἐρεθίσῃ τοὺς ἄλλογενεῖς ἐχθροὺς τῶν νεωτερισμῶν ».

Τῶν πραγμάτων οὕτω κατεπειγόντων, οἱ ἐν Ἀργεῖ, φθίνοντος τοῦ
 νοεμβρίου, συνεκρότησαν προκαταρκτικὴν τινα συνεδρίαν, ὅπως
 σκεφθῶσι περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐνάρξεως τακτικῶν ἐργασιῶν. Πολλοὶ
 ἐξέθεσαν, οἷον εἶχον γνώμην, καὶ ὑπερίσχυσεν ἡ περὶ τῆς προσε-
 λεύσεως καὶ τῶν ἀπόντων ἔτι ἀντιπροσώπων. Τότε ὁ βρασμὸς προή-
 χθη εἰς βχθμόν ἀνώτατον, τὸ στρατιωτικὸν δὲ καὶ ὁ λαὸς ἠπέλιθη-
 σεν σύστασιν καὶ ἔνοπλον κατὰ τῶν αἰτίων τῆς ἀναβολῆς ἐπίθεσιν.
 Ὁ Κολοκοτρώνης, θεωρῶν ἐπαναλαμβανομένην ἐγγὺς νέαν τῶν Βερ-
 θέων ἐκδοσιν, ἔδραμε βεβιαῶς τοῖς προκρίτοις τὸν κίνδυνον, ὃν

τρέχουσιν, εἰ μὴ γίνῃ ἄμεσος ἢ πρὸς ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν ὁρκοδοσία. Οὕτω ἀπεφασίσθη, ἵνα γίνῃ αὕτη ἐπ' ἐκκλησίας, καὶ ἀφεθῇ ἐλευθέρᾳ ἡ εἴσοδος πρὸς πάντα πολίτην· στρατιῶται δὲ καὶ λαὸς ἐν πομπῇ συνώδευσαν τοὺς ἀπεσταλμένους εἰς τὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὕψους, ψαλείσης τῆς παρακλήσεως, ὃ μὲν Βάμβης ἀνέγνωσε μεγαλοφώνως τὸν ὕμνον, ἕκαστος δὲ ἀνέτεινε χεῖρα (α).

Ἀρξάμενης τῆς τοπικῆς συνελεύσεως τῶν Πελοποννησίων (β), ὁ Νέγρης πρῶτον μετὰ τῶν « παραστατῶν (γ) καὶ συνηγόρων τῆς « Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος » καὶ κατόπιν αὐτοῦ ὁ Μαυροκορδάτος μετὰ τῶν ἄλλων τῆς Δυτικῆς, παρεγένοντο ἐν τῷ Ἄργει μετὰ δύο ἡμέρας. Τότε προσήλθον ἐκ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ οἱ τῶν Καλαβρύτων, Πατρῶν καὶ Αἰγίου, φρουρούμενοι ὑπὸ ἱκανῶν στρατιωτῶν. Ἀπὸ τῆς ὥρας δὲ ταύτης, τῶν προκρίτων ἐνισχυθέντων, τὰ πράγματα τοῦ Ἄργους γενικὴν ἔλαβον ἀλλοίωσιν διὰ τε τὴν δραστηριωτέραν ἐνέργειαν, τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν τῶν ἐναντίων τοῦ συστήματος τοῦ Ἰψηλάντου καὶ τὰ γράμματα τῶν Πεισσω. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ναυτικῶν νήσων, σύμφωνοι μέχρι τοῦδε μετὰ τοῦ Ἰψηλάντου, οὐ μόνον ἀπεσπάρσθησαν, ἀλλὰ καὶ μῖσος κατ' αὐτοῦ ἐνεπνεύσθησαν ἄσπονδον. « Διατί ἀναγνωρίζετε ἀρχηγὸν τὸν Ἰψηλάντην; Εἰς σᾶς « ἀνήκουσι τὰ πρωτεῖα τῆς Ἑλλάδος, διότι σεῖς ἔχετε τὴν δύναμιν « τῆς θηλάσσης » ἔλεγον τούτοις οἱ περὶ τὸν Νέγρην. — « Διατί « ἐλπίζετε ἀπὸ τὸν Ἰψηλάντην καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν πατρίδα; Ἡ πα- « τρίς μόνη ἡμπορεῖ καὶ ὑπόσχεται δι' ἡμῶν νὰ σᾶς ἀποζημιώσῃ καὶ « χρηματικῶς καὶ δι' ἐθνικῶν γαιῶν », ἔλεγον τοῖς ἰδίους οἱ πρό- κριτοι τῆς Πελοποννήσου (δ). Πλεῖστοι δὲ μάλιστα τῶν πρότερον καὶ ἤδη στρατολογηθέντων κατὰ τοῦ Ἰψηλάντου ἐφρονηματίσθησαν, ὅτι διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ἐσω- τερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς ἀπαιτεῖται ἡ πλήρης ἀπώλεια τῆς ἰσχύος αὐτοῦ καὶ νέα ὅλως δημιουργία πολιτικὴ κατ' ἐκείνης, ἣν οὗτος πρό- θετο. Μάλιστα δὲ ὁ διδάσκαλος Βενιαμὴν Λέσβιος, ἄπειρος ὅλως πραγμάτων πολιτικῶν καὶ ἀπότομος λίαν τοῖς λόγοις, ἐκήρυττεν ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ: « Διὰ νὰ ἡσυχάσῃ ἡ πατρίς καὶ νὰ πάγουν ἐμ- « πρὸς τὰ πράγματα, πρέπει ὁ μὲν Ἰψηλάντης ἐξορία, ὁ δὲ Βάμβης « κρεμάλα » (ε).

Ἐν τῷ μέσῳ βρασμῶ τοιοῦτου ἡ πελοποννησιακὴ συνέλευσις συνέ- ταξε πρᾶγματι τὸ ἐν εἴδει δικηκρούσεως, ὀνομάσασα αὐτὸ « Προλε-

γόμενα », κατὰ κηκόζην ἀπομίμησιν τῆς τακτικῆς τοῦ Νέγρου καὶ ὥσανεὶ προέκειτο περὶ ἐκδόσεως συγγράμματος (α). Τοῦ πρακτικοῦ τούτου πολλὰ παρουσιάζονται αἱ ἀνωμαλίαι, καὶ κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν πρώτη μὲν, διότι οἱ Πελοποννήσιοι ἀνεμίγνυν καὶ τὰς ναυτικὰς νήσους, δευτέρα δὲ, διότι ἐδείκνυντο ἐργαζόμενοι οὐχὶ ὡς πληρεξούσιοι, ἤτοι σῶμα συντακτικόν, ἀλλ' ὡς γερουσιασταὶ, ἥτοι σῶμα νομοθετικόν. Ἐν ταῖς τοπικαῖς συνελεύσεσι τῶν Πελοποννησίων οὐδὲν οἱ νησιῶται οὔτε ἐν Κηλεζαῖς, οὔτε ἐν Βερβένοις, οὔτε ἐν Ζηρακόβῃ, δι' οὗ εἰπομεν λόγους, οὔτ' ἐπὶ τέλους ἐν τῷ Ἄργει ἔλαβον μέρος. Μόνην πάντοτε ἐπεθύμουν οὗτοι τὴν μόρφωσιν συστήματος, εἴτε πελοποννησιακοῦ, εἴτε γενικοῦ, διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στόλου. Τὸ δὲ παρδοξότερον, ἐν ᾧ αἱ συνελεύσεις τοῦ Μεσολογγίου καὶ Ἀμφίσσης, ὁρῶς ποιοῦσαι, ἐνομοθέτησαν πρῶτον καὶ ἔπειτα ὠνόμασαν, ἡ μὲν τοὺς Γερουσιαστὰς τῆς Δυτικῆς, ἡ δὲ τοὺς Ἀρειοπαγίτας τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος· ἐξ ἐναντίας οἱ Πελοποννήσιοι περιέπεσον εἰς ἀτόπημα μέγα, ὀνομασθέντες πρῶτον Γερουσιασταὶ, καὶ ἔπειτα νομοθετήσαντες περὶ Γερουσίας. Ἀλλὰ, τὸ οὐσιωδέστερον πάντων, οἱ συντάξαντες τὸ, περὶ οὗ ὁ λόγος, πρακτικόν, ἢ τὴν περὶ πολέμου δικαιολογίαν τῆς Πελοποννήσου, ἐκήρυξαν τὸ ἀποτέλεσμα ὡς αἰτίαν, ἐμπνευσθέντες ὑπὸ τῶν γραμμάτων τῶν Πεισῶν, καὶ τὴν ἀλήθειαν ὡς πρὸς τὸ παρελθὼν καὶ τὸ παρὸν ἡδίκησαν. Ὅσα προλογίζονται περὶ τῶν ἐσχάτως γενομένων ἀπανθρώπων σφαγῶν καθ' ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ, τῆς κατεδαφίσεως τῶν ἐκκλησιῶν, τοῦ θανάτου τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων, καὶ ἐφεξῆς, ἦσαν τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ οὐχὶ ἡ αἰτία τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἰψηλάντου καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου. Ἄλλως, ἢ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰψηλάντου, περίληψις ὅν τῆς ἀπ' αἰώνων βχυτάτης καταδυναστείας τῶν Τούρκων, ἀναιρετέον ἐστίν, ὡς ψεύδη διαλαβὼν, καθὼς καὶ ἡ ἀπὸ 2ῃ μυχρίου « Προκήρυξις τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλου « πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Αὐλὰς », καθὼς καὶ ἡ ἀπὸ 4 νοεμβρίου « Προκαταρκτικὴ πράξις τῆς ἐν Μεσολογγίῳ συνελεύσεως » ἢ οἱ γερουσιασταὶ τῆς Πελοποννήσου ἦλθον εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰ πράγματα ὑπογράφοντες, ὅτι οὐχ ἤρμοζε, λόγῳ πολιτικῆς οἰκονομικῆς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος. Χάρις δὲ τῇ προσεχῶς συγκροτηθείσῃ Ἐθνοσυνελεύσει τῆς Ἐπιδάουρου, ἥτις τὸ πρακτικόν αὐτὸ ἐκολάφισε τῇ

ἡ ἰανουαρίου 1822, κηρύττει τὴν ἀληθῆ ἀρχὴν τοῦ πολέμου συμφώνως πρὸς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου.

Ἐν τοσοῦτῳ ἀνεφύη αἴρνης ζήτημα σοβαρὸν, ἀπειλήσαν οὐ μόνον τὴν διακοπὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς πελοποννησιακῆς καὶ τὴν ἀνυχίτισιν τῆς παρὰ σκευαζομένης ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἐνότητα τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ἀντώνιος Οἰκονόμου (α), περιωρισμένος ὑπὲρ τοὺς πέντε μῆνας ἐν τῷ Μεγάλῳ Σπηλιῷ, ἐξελθὼν τότε μετέβαινεν εἰς τὸ Ἄργος μεθ' ἐνὸς τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ ἐτέρων τεσσάρων Ὑδραίων. Τοῦτο μαθόντες οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὑδρας, ἐταράχθησαν μέχρις ἀπελπισίας, ὑπονοήσαντες συνηγορικημένον αὐτὸν μετὰ τῶν ἐν Ὑδρᾷ συσσωρευθέντων τότε ναυτῶν ἕνεκα τοῦ χειμῶνος, καὶ νέαν συντεθειμένην ἐπικύματα φονικὴν κατὰ τῶν προκρίτων. Ἐπομένως, ὑπὸ τὸ κράτος γενόμενοι τοιαύτων ὑπονοιῶν καὶ τοσοῦτου φόβου, ἀπήτησαν τὸν φόνον τούτου, ὅπως ἀπαλλοχθῶσιν ἅπαξ διὰ παντός, ἔθισαν τὸ ζήτημα τῆς προτιμῆσεως μετὰ τῶν αὐτῶν καὶ ἐκείνου, καὶ ἠπέλησαν ἐπὶ τέλους διὰ τρόπον ἐντόνου καὶ ἀποφασιστικοῦ, ὅτι ἐν περιπτώσει ἐναντία καὶ αὐτοὶ ἐγκαταλείπουσι τὸ Ἄργος, καὶ ὅλοι τῆς νήσου οἱ πρόκριτοι διασκορπίζονται πλέον, παρχιτούμενοι τοῦ ἀγῶνος. Ἀπειλὴ τοιαύτη, καὶ ἐν ὥρᾳ τοιαύτῃ, διέδωκε φρίκην τοῖς πασι, διότι ἀνυπόφροντος ἐκρίνετο ὁ διασκορπισμὸς τῶν προκρίτων ἐκ τῆς ἐνδεχομένης προυνίας τοῦ Οἰκονόμου ἐν τῇ Ὑδρᾷ, καὶ ἀκαταλόγιστοι ὑπελογίζοντο αἱ ὀλέθριαι συνέπειαι κατὰ τοῦ ἀγῶνος. Ἀλλὰ φρικώδης οὐχ ἦν τὸν παρόντα τοῖς πλείστοις καὶ ἡ ἀπίστησις περὶ τοῦ φόνου ἀνδρὸς τοιοῦτου. Διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὑδρας, κρύπτοντες ἤδη τὴν περὶ φόνου ἰδέαν, ἔπεισαν τὸν Βάμβαν, καὶ οὗτος τὸν Ὑψηλάντην, περὶ ἐκδόσεως διαταγῆς πρὸς σύλληψιν καὶ περιορισμὸν τούτου. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς διαταγῆς αὐτῆς ἐνεπιστεύθη τῷ Ἀνδρέᾳ Λόντῳ· ἐκεῖνος δὲ ἀπέστειλε τὸν Ξύδην, ἕνα τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ, μεθ' ἱκανῶν στρατιωτῶν· καὶ οὗτος ἀπέκτεινε τὴν 16 δεκεμβρίου τὸν Ἀντώνιον Οἰκονόμου, διερχόμενον ἔξωθεν τῆς Μυσίας. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἅμα μαθὼν τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ξύδου, ὑπώπτεισε καὶ σπεύσας διηύθυνε διακοσίους στρατιώτας ὑπὸ τὸν Τσόκρην, ὅπως ἀσφαλίσῃ τὸν ἄνδρα· ἀλλ' ὁ πρὸ τῆς στιγμῆς προλαβὼν φόνος ἐματαίωσε τὰ πάντα. Ὁ υἱὸς καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ φονευθέντος μετέβησαν ἀνενόχλητοι ἐκ τοῦ Ἀργους εἰς Ὑδραν. Ἡ πρῶξις αὕτη μέγιστον διήγειρε τὸν ἐρεθισμὸν ἐν τῷ Ἄργει, καὶ τοῦ-

τον ἐπράυναν μόλις ἢ σύνεσις πολλῶν, θεωρούντων τετελεσμένον ἤδη τὸ ἀνοσιούργημα, καὶ λόγοι ἀνώτεροι, ἀφροῶντες τὸν ἐπικείμενον ἄλλως κίνδυνον καὶ τὴν πρωτίστην ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος ἀνάγκην τῶν τῆς Ἰδρας κεφαλαιούχων Ἀλλὰ τις αὖ πίτυς βλωθρὴ » ὑφούται καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀντωνίου Οἰκονόμου, δεικνύουσα τοῖς διαβάταις τὸ ἀειθλὲς τῆς δόξης τοῦ πρωτεπαναστῆτου τῆς Ἰδρας καὶ τοῦ εὐεργέτου τῆς Ἑλλάδος; Ἀλλ', ὅτε ἡ γενικὴ ἐπαναστάσις τῆς Ἑλλάδος ἠνδρώθη διὰ τῆς μερικῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἰδρας· ὅτε ὁ ἥρωας Οἰκονόμου ἔπιε δι' αὐτὴν τὸ πικρὸν ποτήριον τῆς δολοφονίας, οἱ καρποὶ ἄρα τῆς ἐπελθούσης εἰρήνης ἐγλύκαναν ποτε τὰ χεῖλη τῶν ὀρφανῶν καὶ δυστυχῶν τέκνων τούτου, τριῶν θηλέων καὶ δύο ἀρρένων;

Ἡ δυνάμις συνέλευσις τῆς Πελοποννήσου καὶ Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἐνταυτῷ, ὀνομάσασα αὖ Ἐξ ἀποβρότων » τὸν Μιχαὴλ Σχινῶν, νέον παιδείας, ἱκανότητος καὶ ζήλου (x), ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας ἐκυτῆς, προεδρευομένη παρὰ τοῦ Ἑψηλάντου καὶ διευθυνομένη ἑτεροπροσώπως ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου. Συνεδρίαζε, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων. Πρὶν ἢ ψηφίσῃ τὸ εἶδος τῆς διοικήσεως τοῦ τόπου, διεφιλονείκησεν οὐκ ὀλίγον περὶ τοῦ τίτλου αὐτῆς, ὃν οἱ μὲν ἤθελον « Πελοποννησιακὴν Βουλὴν », οἱ δὲ « Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν ». Περὶ τοῦ πρώτου ἰσχυρίζοντο κακῶς οἱ περὶ τὸν Ἑψηλάντην, συνεπείς δεικνύμενοι πρὸς τὸ ἐν Βερβένοις προβληθὲν σχέδιον ὀργανισμοῦ περὶ τοῦ δευτέρου ἐγλωμοδόουν πολλοὶ τῶν προκρίτων, ὅπως διατηρηθῇ οὕτως ἡ συνέχεια τοῦ ἐν Καλτεζαῖς συστήματος. Ὑπερισχυσάντων ἐπὶ τέλους τούτων, ὠνομάσθη ἡ διοίκησις τοῦ τόπου Πελοποννησιακὴ Γερουσία ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς προσωρινότητος, « μεχριστοῦ αὖ συστηθῇ τελειότερα διοίκησις ».

Ἐπὶ τῆς συντάξεως τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Γερουσίας αὐτῆς ἡσχολήθη μικρὸν ἢ συνέλευσις, ὡς υἱοθετήσασα τὸν τῆς Γερουσίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐκτός τινων ἐν μέρει προσθηκῶν καὶ μεταβολῶν, καὶ μάλιστα τοῦ ἀφροῶντος τοῦς στρατιωτικοῦς κεφαλαίου. Διήρητο δὲ οὗτος κυρίως μὲν εἰς τέσσαρα, καταχρηστικῶς δὲ εἰς πέντε Κεφάλαια, ὅτε τὰ μὲν τέσσαρα ὑπῆρχον ὀργανικὰ, τὸ δὲ πέμπτον ἐφαρμογὴ τοῦ περὶ ἐκλογῆς τῶν μελῶν τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς καὶ ἄρθρου τοῦ τρίτου.

Τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον τῶν Κεφαλαίων αὐτῶν ὠρίζον « τὴν ἐκλογὴν, τὸν ἀριθμὸν, τὴν ἐνικυσίαν διάρκειαν, τὰ χρεὴ καὶ τὰ δικαιώματα » τῶν ὑποδεστέρων ἐφόρων τῶν χωρίων καὶ τῶν ἀνωτέρων

ἐφόρων τῶν ἐπαρχιῶν· καὶ τοῖς μὲν πρώτοις τῶν χωρίων ἐχορηγοῦντο καὶ διοικητικὰ ἀστυνομικῶς καὶ δικαστικὰ εἰρηνοδίκου καθήκοντα· τοῖς δὲ δευτέροις τῶν ἐπαρχιῶν προσετίθετο καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν ἐκ τοῦ κύκλου αὐτῶν τοὺς γερουσιασὰς τῆς Πελοποννήσου (x).

Τὸ τρίτον περιελάμβανε τὴν ἀπάρτισιν τῆς Γερουσίας ἐκ μελῶν ἱσχυρίμων καὶ ἐπαρχίαις τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἀναλογία τοῦ πληθυσμοῦ, ἐν ᾧ ὥρισθη ὁρῶς διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐφόρων τῶν χωρίων, παρὰδῶξ· ἀπεσιωπῆθη ἐνταῦθα, εἰ καὶ προέκειτο περὶ τοπικῆς ἀρχῆς· οὕτω δὲ ἐπαρχίαι, ἀριθμοῦσαι μόλις πεντακισχιλίου, ἔχαιρεν ἴσον δικαίωμα μετὰ ἄλλης συνισταμένης ἐκ τεσσαρακοντακισχιλίων περιίπου. Προσθητῶντο ὅμως τῇ ἐξ εἰκοσιτεσσάρων μελῶν Γερουσία τέσσαρες ἔτι στρατηγοὶ τῆς Πελοποννήσου, ὧν ἡ πρὸς τοῦτο ἐκλογὴ ἀντιτίθετο τοῖς λοιποῖς στρατηγοῖς· καὶ οὗτοι, ἵνα γγνωμοδοτῶσι μόνον ἐπὶ πολεμικῶν περιπτώσεων ». Ὁ δὲ κρίκος τοῦ ὑπολόγου, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν ἐφόρων τῶν χωρίων πρὸς τοὺς ἐφόρους τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ τούτων πρὸς τὴν Γερουσίαν, ἐτελεύτη διὰ τῆς λογοδοσίας τοῦ σώματος αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐθνικὴν Βουλὴν. Ἀλλ' ὁ ὅρος « Ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία ὑποτάσσεται εἰς ὅλας τὰς νομίμους διαταγὰς τῆς « ἐθνικῆς Βουλῆς », καὶ οὗτος ἀναπτυσσόμενος διὰ τοῦ δικαίωματος, ὅτι « δύνανται αὕτη νὰ προβάλλῃ τὰ δίκαιά της περὶ τῆς πωρότητος « τῶν δοσιμάτων, ἢ καὶ ἄλλης ὑποθέσεως », κατέστη ἡ ῥήτρα τῆς ἀδικιόπου ἐπὶ τοῦ 1822 πύλης, πεισματώδους πολλάκις καὶ φορτικῆς, μετὰξὺ τῶν δύο τούτων σωμάτων. Προσέτι ἐδίδετο τῇ Γερουσίᾳ τὸ διπλοῦν δικαίωμα τοῦ ἐπικυρῶναι τὰς μετὰ τῶν ἐχθρῶν διαπραγματευομένης παρὰ τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς συνθήκας, καὶ τοῦ δικάζειν « ὡς Μίγα Κριτήριον » τὰ καθοσιώσεως ἐγκλήματα.

Διεπιλονεικήθη ἱκανῶς οὐχὶ ἡ ἀρχὴ, ἀλλ' ἡ ἀρμοδιότης τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἰδιωτικῶν δαπανῶν τοῦ στόλου, ὅσαι προκατεβλήθησαν μέχρι τῆς ἐπυχῆς ἐκείνης. Οἱ Πελοποννήσιοι ἐθεώρουν αὐτὰς ὡς χρέος γενικὸν καὶ οὐχὶ μερικὸν, ἐθνικὸν καὶ οὐχὶ πελοποννησιακὸν, διατεινόμενοι, καὶ δικαίως, ὅτι αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ στόλου τὴν ὅλην ἀπέβλεπον Ἑλλάδα καὶ οὐχὶ τὴν Πελοπόννησον μόνην. Ἐξ ἐναντίας οἱ Νησιῶται τὸ μὲν Αἰγαῖον γνωρίζοντες ἄπορον καὶ ἀνεπαρκὲς καθ' ἑαυτὸ, τὴν δὲ τύχην τῆς Στερεᾶς ἀμφίβολον θεωροῦντες, ἐπέμενον περὶ τῆς Πελοποννήσου τόσῳ μάλλον, ὅσῳ πλείους μὲν εἶχον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐγγράφου, τῶν Πελοποννησίων ὑποσχέσεις καὶ ἐγγυή-

σεις προτέραις, τὸ ἔλлон δὲ τῶν μεγάλων καὶ ἐφόρων πεδιδάδων αὐ-
τῆς ἐθνικῇ διετίθετο ἰδιουκτησίᾳ. Ἀπῆλθον ἐπομένως ἐπὶ ἀπειλαῖς σο-
βραταῖς, ὅπως ἀναδεχθῇ ἡ Πελοπόννησος τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην δι'
ἄρθρον βῆτοϋ, ἔχουσα τὸ δικαίωμα τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου συνα-
γορικῆσεως μετὰ τῶν λοιπῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰ περαιτέρω.
Ἐπειδὴ δ' ἐβλεπον γεννητομένην τὴν ἀποζημιώσιν οὐχὶ διὰ χρημά-
των, ἀλλὰ δι' ἐθνικῶν γαιῶν πάντοτε, ἐταόπου, ὅπως ἐγκαταστῶσέ
ποτε κτηματικαὶ τῶν πεδίων Νηπιλίας καὶ Ἀργους διὰ τε τὴν γει-
τνιότητά τούτων καὶ τὸ ἐλλείμενον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Μετὰ
πολλὰς λογομαχίας ὑπέκυψεν οἱ Πελοποννήσιοι, ἵνα προλάβωσι πᾶν
ἀπειλούμενον σῆμα· συμβιβασθεῖσαι δὲ αἱ δύο ἀντικείμεναι γυνώ-
μαι συνεχωρεύθησαν ἐν ἰδίῳ ἄρθρῳ, καταχωρισθέντι ἔπειτα ἐν τῷ ὁρ-
γανισμῷ, ὡς ἀκολούθως· « Ἐπειδὴ καὶ αἱ τρεῖς νῆσοι Ἰῶρας, Σπε-
« τῶν καὶ Ψαρῶν ἔκκμον ἀμέσως καὶ ἐμμέσως λαμπράς ἐκδουλεύ-
« σεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα γενικῶς, ἰδιαιτέρως δὲ πρὸς τὴν Πελοπόννη-
« σον, ἡ Πελοποννητικὴ Γερουσίᾳ ἀναλαμβάνει τὰς ἀποζημιώσεις
« τῶν ἄχρι τοῦδε σημαντικῶν ἐξόθλων, καὶ τὰς δικαίας ἀνταμοιβὰς
« ἐκείνων, ὅσοι ἀποδεικτικῶς ἐξώδευσαν. Μένει δὲ εἰς αὐτὴν νὰ συ-
« νηγορικηθῇ μετὰ τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς ». Τοιαύτην ἀναδεχθέντες
ἐγγύησιν οἱ Πελοποννήσιοι, ἐρωδιάσθησαν συγχρόνως δι' ἐγγράφου
κοινοῦ τῶν πληρεξουσίων τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος, δι'
οὗ ὑπὸ τυχούντο καὶ ἐκείνοι τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐπάρχων ἐκυτῶν ἐπὶ
τῆς ἐν καιρῷ γεννητομένης ἀποζημιώσεως τῶν ναυτικῶν νήσων.

Τὸ τέταρτον τῶν Κερφαίων ὑπέβαλλεν ἀπολύτως τοὺς στρατιω-
τικούς ὑπὸ τὰς δικταγὰς τῆς Γερουσίας. Εἰς ἡ δὲ αὐτῶ στρατηγοὶ πα-
ρεδέχοντο κατὰ πρῶτον διὰ τὴν Πελοπόννησον ἐκλογὴ τῆς Γερουσίας·
καὶ εἰς ἡ καὶ πλείονες, ὀπλαρχηγοὶ ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ, ἔχοντες τὸ
δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν τοὺς ὑποδεστέρους ἀξιωματικούς, ἐπικυρου-
μένους ὡς τοιοῦτους πρὸς τῆς Γερουσίας. Περσεδέχετο ὡσαύτως εἰς
ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου μόνον ἐν καιρῷ πολέμου καὶ ἐκ-
στρατείας, ἐκλεγόμενος πρὸς τὴς Γερουσίας, τῶν στρατηγῶν καὶ
ὀπλαρχηγῶν, καὶ ἐπικυρούμενος πρὸς τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς. Ὅλοι ἐτί-
θεντο ὑπομίσθιοι τῆς Γερουσίας, καὶ ἄνευ τῆς εἰδήσεως αὐτῆς καὶ τῆς
συναινέσεως τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς οὐδεμίᾳ τῷ ἀρχιστράτῃ συνεχω-
ρεῖτο πολεμικὴ ἐπιχείρησις. Ἐν γένει δὲ οἱ πολεμικοὶ ὑπήγοντο διὰ
μὲν τὰς κοινὰς διαφοράς εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, διὰ δὲ τὰ στρα-

τιωτικὰ ἐγκλήματα εἰς συμβούλιον πολεμικόν, διοριζόμενον παρὰ τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς.

Οὕτως ἡ ἐν Βερβένις καὶ Ζαρχκόβη ἐξηγηθεῖσα περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἰδέα τῶν προκρίτων ἐγένετο τέλος πάντων νόμος ἐν τῷ Ἄργει. Ἐκ τῆς μετὰβολῆς ταύτης τῶν προγμάτων μετῃμελήθησαν καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς μὴ ὑποστηρίξας πρότερον τὸν Ὑψηλάντην, καὶ ὁ Ὑψηλάντης, ὡς μὴ ὑπογράψας τὰς ἀποφάσεις τῆς Ζαρχκόβης. Μάλιστα δὲ, εἰ μὴ ἐπέκειντο δεινότητι αἱ ἰσχυροποιούσαι τὸ στρατιωτικὸν ἀνάγκαι τοῦ πολέμου, καὶ εἰ μὴ ὑπῆρχε μετὰ τὸν Πελοποννητικῶν στρατιωτικῶν εἰς Κολοκοτρώνης, οὐκ ἀπικταται τις κρίνων, ὅτι ἡ κατέστηται αὐτῶν ἔμελλεν ἐσσεσθαι ὑπὸ τοῦς πολιτικοῦς χεῖρων, ἢ ἡ τῶν πολιτικῶν ἐν τῇ Στερεῇ ὑπὸ τοῦς στρατιωτικοῦς. Σημειωτέον ἐν τούτῳ εἰσὶν ἡ μεγάλη πρὸς ἀλλήλας διαφορά τῶν τριῶν τοπικῶν συνελεύσεων Στερεᾶς καὶ Πελοποννήτου, ὅτε εἰργάσθησαν ἡ μὲν τοῦ Μεταλογίου, ὅπως ἡδυνήθη, ἡ δὲ τῆς Ἀμφίσσης, ὅπως ἐφαντάσθη, ἡ δὲ τοῦ Ἀργους, ὅπως ἡθέλησε. Ἰδίως δὲ περὶ τοῦ στρατιωτικοῦ συστήματος φέροντες τὸν λόγον, εὐρίσκουμεν, ὅτι ἡ πρώτη ὑπεστήριξεν αὐτὸ, ἀναγνωρίσασα ἰσόβια τὰ « καπετανάτα » ἢ δευτέρῃ δικαιώνουσιν αὐτὸ, κηρύττεισιν δικδοχικὰ τὰ « καπετανάτα » καὶ ἡ τρίτη ὑπέβλεπεν αὐτὸ ὁλοσχερῶς ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ πολιτικὸν μέρος, κατέστησαν τοῦτο ἐνώπιον μὲν τῶν « καπετανάτων » ἡ πρώτη ὑποχείριον, ἡ δευτέρα ἰσοδύναμον, καὶ ἡ τρίτη ἀνώτερον ἐνώπιον δὲ τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς ἡ πρώτη κατώτερον φυσικῶς, ἡ δευτέρα ἀνώτερον παρὰ φύσιν, καὶ ἡ τρίτη ἴσον. Σημειωτέον ἐπὶ τούτοις καὶ ἑτέραν διαφορὰν κατὰστατικὴν ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τῶν τριῶν τοπικῶν συστημάτων· ἡ μὲν τῆς Γερουσίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ὠρίσθη, « ἕως τοῦ ὀργανισθῆαι ἢ σταθερὰ διοίκησιν », καὶ τοιαύτη ἐθεωρεῖτο ἡ ἐθνικὴ· ἡ δὲ τοῦ Ἀρείου Πάγου τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, « ἐν ὅσῳ νὰ φθάσῃ ἡ εὐτυχὴς ἐκείνη ἡμέρα τῆς σταθερᾶς καὶ αἰωνίου τῶν ἀνεξαρτήτων Ἑλλήνων τακτικῆς διοικήσεως, ὅποια ποτ' ἂν ἐγκριθῇ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα », καὶ τοιαύτη ἐθεωρεῖτο ἡ μοναρχικὴ· ἡ δὲ τῆς Γερουσίας τῆς Πελοποννήσου « προσωρινὴ μὲν, ἀλλὰ σταθερὰ, μέχρις ὅτου τὸ ἔθνος, Θεοῦ συνευδοκοῦντος, ἐπιτύχῃ ἡττοχον καὶ ἀρμόδιον καιρὸν, ἵνα συστήσῃ τελειοτάτην διοίκησιν ».

Αἱ ἐν τῷ Ἀργεῖ ἀρξάμεναι ἐργασίαι τῆς πελοποννησιακῆς συνε-

λεύσεως ἔλαβον ἀλλαχοῦ πέρας. Πληρουμένη αἰέποτε στρατιωτῶν πολυαρίθμων διὰ τε τὴν γειτνιάζουσιν πολιορκίαν τῆς Νχυπλίας καὶ τὴν ἑκτακτον σωρείαν τῶν σωματοφυλάκων τῶν πολλῶν ἤδη συνηγμένων αὐτόθι ὀπλρχηγῶν, προκρίτων καὶ ἄλλων, ἡ πόλις αὕτη ἔφερεν ἐν ἑαυτῇ τὸ σπέρμα ἀνησυχίας ἀδικόπου. Τὴν ἀνησυχίαν αὐτὴν ἐκορύφωσαν ἔτι μᾶλλον, ἐσωτερικῶς μὲν ἡ φυσικὴ δυσἀρέσκεια τῶν στρατιωτικῶν ὡς ἐκ τοῦ πνεύματος καὶ τῶν διατάξεων τοῦ ὑπὸ συζήτησιν ὀργανισμοῦ, ἐξωτερικῶς δὲ ἡ ἐπαπειλουμένη καθ' ἐκάστην ἐπιδρομὴ τῆς ἐν Νχυπλίᾳ τουρκικῆς φρουρᾶς, ἐνθαῖρρυνθείσης ὡς ἐκ τῆς ἀποτυχούσης ἐφόδου τῆς 4 δεκεμβρίου. Ἀφ' οὗτο μάλιστα ὁ Ὑψηλάντης, Κολοκοτρώνης καὶ Μυρομιχάλης, ἀρνούμενοι τὴν δι' ὀπλων κρίσιν καὶ τὴν ἐθνικὴν ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς εὐθύνην, εἰς τὴν τὰ πράγματα περιῆλθον κατὰστασιν, ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀεροκορίνθου, ἡ πόλις τοῦ Ἄργους ἔμεινεν ἑκθετος ἔτι πλέον. Διὰ δὲ ταῦτα οἱ συνελθόντες πρὸς συγκρότησιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως μετέβησαν περὶ τὰς 20 δεκεμβρίου εἰς τὴν ἀπόκεντρον κατὰ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον κωμόπολιν τῆς Κορινθίας Ἐπίδαυρον (Πιάδαν), καίτοι νοσῶδῃ φύσει καὶ ἀνεπαρκῇ διὰ τὴν ὀλιγότητα ἀναλόγων καταλυμάτων. Ἐχορήγει πραγματικῶς ἡ Ἐπίδαυρος ἡσυχίαν πλήρη, ὡς ἀνεπίδεκτος χωρητικότητος πολλοῦ ἀριθμοῦ στρατιωτῶν, καὶ ἀσφάλειαν μεγάλην, ὡς ὑπερασπιζομένη δι' ὀλίγων ὀπλων καὶ παρχεμένη τῇ παρχλίᾳ. Ἐκεῖ λοιπὸν μετατεθεῖσα καὶ ἡ πελοποννησιακὴ συνέλευσις, ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας ἑαυτῆς, ἐκλέξασα αὐτὴ ἐπὶ τέλους, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν τοπικῶν συστημάτων τῆς Στερεᾶς, τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, εἰκοσιν ὅλους τὸν ἀριθμὸν (x), ἐν φ, κατὰ τὴν ἐγκύκλιον τῆς Τριπόλεως, ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἀνετίθετο εἰς τοὺς γενικοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἐφόρους. Μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τούτων περιέλαβε καὶ τὸν Βενιαμὶν Λέσβιον καὶ τὸν Καρατσᾶν, κινουμένη βεβαίως ἐκ πνεύματος γενικοῦ καὶ κρίσεως ὀρθῆς ὡς πρὸς τὸν ἐθνικὸν τοῦ ἀγῶνος χαρακτῆρα. Συγχρόνως ἐζήτησεν ὡς τοιοῦτον καὶ τὸν Βάμβαν, εἰ ἐπολιτογραφεῖτο Πελοποννήσιος· ἀλλ' ἀπέφυγεν οὗτος, λόγῳ μὲν ὅτι ἐπολιτογράφη ἄπαξ Ὑδραῖος, οὐδ' ἔχει τὴν ἱκανότητα βουλευφόρου, κυρίως δὲ, ἵνα μὴ ἀποχωρισθῇ τοῦ Ὑψηλάντου.

Οὕτω κατηρτίσθη καὶ ὑπεγράφη ἐν τῇ Ἐπίδαυρῳ κατὰ τὴν 28 δεκεμβρίου ὁ ὀργανισμὸς τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας. Ἀλλ' ἄνευ

τῆς ὑπογραφῆς τῶν στρατιωτικῶν κινδυνεῦον ἐκρίνετο τὸ πολιτικὸν οἰκοδόμημα τοῦτο. Ἐντεῦθεν ἀπεσταλμένοι ἐκ τῆς Ἐπιδαύρου εἰς τὴν πολιτορχίαν τοῦ Ἀκροκορίνθου ἐζήτησαν τὰς ὑπογραφὰς αὐτῶν λόγῳ εἰρήνης κοινῆς ἐσωτερικῶς καὶ ἐθνικῆς ὑπολήψεως ἐξωτερικῶς. Ὁ Ὑψηλάντης πρῶτος, λησμονῶν τὸ παρελθόν, ὑπέγραψε χάριν τῆς πατρίδος, καὶ μετ' αὐτοῦ διὰ τὸν ἴδιον λόγον ὁ, τε Μαυρομιχάλης, Κολοκοτρώνης, Ἀναγνωσταρᾶς, Ἰατράκος καὶ Δικαῖος.

Τοιαῦτα δέετρεζαν ἀπὸ τοῦ ἰονίου μεσοῦντος μέχρι τέλους τοῦ 1821 τὰ μεταξὺ Ὑψηλάντου καὶ προκρίτων τῆς Πελοποννήσου πράγματα. Κυρίως ἡ στρατιωτικὴ αὐχία τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Ἀχαΐᾳ ἐπηρέασε κατὰ πολὺ τὴν πολιτικὴν τύχην αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι. Ἄλλως, τίς ἐτόλμα, ἢ ἠδύναντο, ἀντιταχθῆναι εἰς τὰς προτάσεις τούτου; Μόνον οὗτος προτεθειμένος ἔργον τὸν πόλεμον, καὶ ἀσπασθεῖς ἄπαξ τὴν φιλίαν τῶν στρατιωτικῶν, ἀναρμύδιος ἐγένετο, ὅπως ὑπερβῇ τὰς συνεπείας τῆς συντόνου πολιτικῆς ἀντενεργείας, ἢ συνδεθῇ μετὰ τῶν προκρίτων, ἅφ' οὗ οἱ στρατιωτικοί, προηγούμενου τοῦ Ἀναγνωσταραῶ, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, προηγούμενου τοῦ Ἀναγνωστοποῦλου, ἐθήρευον ἐπιμόνως τὰ ἄκρα. Ἐκτακτὰ μόνον τολμήματα ἠδύναντο τὴν ἐπιβολὴν δικτατορίας, ἣν οἱ μὲν στρατιωτικοὶ ἐπαδίωνον κατὰ τῆς ὑπονοουμένης καὶ ἐν τῷ μέλλοντι προτέρως προεστοκρατίας, οἱ δὲ προεστοὶ κατεδίωνον φόβῳ ἐπικειμένης στρατοκρατίας· ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης ἀπέφυγε τὰ τοιαῦτα· μίαν δέ τινα ῥῆξιν ἐσωτερικὴν πρὸς ἀνατροπὴν τῶν γεγεννημένων ἐν τῇ Ἐπιδαύρῳ ἐθεώρουν ὥς τὸν ἐσχάτον τῶν κινδύνων τῆς πετρίδος καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Μαυρομιχάλης, ἀφ' οὗ ἄπαξ φθάσασα συνεκεντρώθη περὶ τὸν Μαυροκορδάτον ἡ πλειονοψηφία τοῦ στρατιωτικοῦ τῆς Στερεᾶς καὶ τοῦ πολιτικοῦ μέρους αὐτῆς τε, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ναυτικῶν νήσων. Ἄνευ τῆς συγκεντρώσεως αὐτῆς, κατορθωθείσῃ μὲν διὰ τῆς πολλῆς ἐνεργητικότητος τοῦ Μαυροκορδάτου, ἐφειλομένης δὲ εἰς τὴν δεινότητα τῶν ἐπικειμένων περιστάσεων καὶ εἰς τὸ ἀσυμβίβαστον, ἅμα δὲ καὶ ἀτελεύτητον, τῶν διενέξεων μεταξὺ Ὑψηλάντου καὶ Πελοποννησίων προκρίτων, δύσκολος ἔτι διὰ πολλὸν καιρὸν, εἰ μὴ ἀδύνατος, ἦτο ἡ εἰσαγωγή τῶν τοπικῶν συστημάτων, λήγοντος τοῦ ἔτους 1821, ὥς καὶ ἡ συγκρότησις τῆς πρώτης ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἀφ' ἧς ἀρξόμεθα, εἰ δυνηθῶμεν, τῆς συντάξεως τοῦ τόμου Ε'.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑ

ΤΟΥ

ΤΟΜΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ.

ΣΕΛΙΣ 1.

(α) Ὅρα τὰ προηγούμενα ἐν τῷ τόμῳ Γ' κεφ. Ζ'.

ΣΕΛΙΣ 2.

(α) Ὅρα ἐν τοῖς προλεγόμενοις τοῦ τόμου Β' ἀπὸ σελ. ιε—ις'.

(β) Ἴδε τὴν ἀπὸ 24 φεβρουαρίου διακήρυξιν τοῦ Ὑψηλάντου ἐν τῷ τόμῳ Β'.

ΣΕΛΙΣ 3.

(α) « Οἱ ἡγεμόνες τῆς Αὐστρίας, τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Ῥωσσίας ὁμολογοῦσιν, « ὅτι ὁ χριστιανικὸς κόσμος, οὐ μέλη εἰσὶ καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ λαοὶ αὐτῶν, κύριον ἔχει « βασιλεῖα τὸν Παντοκράτορα, τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν Σωτῆρα ἡμῶν « καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν· διότι ἐν αὐτῷ καὶ μόνῳ ἀποταμιεύονται ὅλοι οἱ θη- « σαυροὶ τῆς ἀγάπης, τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας ».

ΣΕΛΙΣ 40.

(α) Τὴν ἐγκύκλιον ταύτην, ὡς δίδουσιν τὴν ἀκριβεστέραν ἱστορικὴν ἰδέαν περὶ τε τῶν ἀρχῶν καὶ ἐνεργειῶν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, ἐδημοσιεύομεν, εἰ μὴ ἦτο ἐκτεταμένη.

(β) Ἦτοι ἐν τῷ τόμῳ Β'. Ἀλλ' ὀφείλομεν ἵνα μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα τοῦ ῥήτορος βαρὺνου Γάγερ, μέλους τῆς βουλῆς τῶν κοινοτήτων ἐν Πρωσσίᾳ, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς ἰουνίου 1824 ὠμίλησεν ἀπὸ τοῦ βήματος ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς μεγαλητέρας παρρησίας, ὑπεστήριξε τὸ δίκαιον αὐτοῦ, προέ- τρεψε τὸ γερμανικὸν ἔθνος εἰς βοήθειαν, καὶ προῶν προεῖπεν ἀναπόφευκτον τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἑξῆς.

« . . . Μὴ θαυμάσητε, κύριοι, ἐὰν ἐν τῷ δημοσίῳ τούτῳ τόπῳ παρρησίᾳ εἴπω « τὴν γνώμην μου. Τὸ Γερμανικὸν ἔθνος ἐστὶν ἑνοχον αἵματος, ἐὰν μὴ βοη- « θήσῃ τοῖς Ἑλλησιν, ἢ μὴ ὑψώσῃ φωνὴν πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν. Ἐνδεχό- « μενον μὲν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἤρξαντο τοῦ ἔργου αὐτῶν ἀφρόνως, παρακαίρως, « ἀνεπιτηδεῖως καὶ ἄνευ ἰκανῶν μέσων· πλὴν ἄδικοι διὰ τοῦτο οὐκ εἰσὶ, διότι

« αὐτοὶ οὐκ ἦσαν ὑπῆκοι κατὰ τὸ διεθνὲς δίκαιον καὶ τὰς ιδέας τοῦ πολιτι-
 « σμοῦ ἡμῶν, ἀλλ' ἀνδράποδα. Μαρτυροῦσι τοὺς λόγους μου οἱ χριστιανοὶ
 « ἐκεῖνοι ἀνωτάτου βαθμοῦ ἱερεῖς αὐτῶν, οἵτινες ὑπέστησαν ἐπονείδιστον θάνατον
 « κατέμ.προσθεν τῶν θυρῶν τῶν νῶν αὐτῶν, καίτοι μὴ ὄντες ἐνοχοί, οὔτε ἐξε-
 « τασθέντες κἄν.

« Καὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ (κατὰ δυστυχίαν) τὴν γλῶσσαν τούτων ἀγνοῶ· οὐ-
 « δεμίαν ποτὲ κοινωνίαν μετ' αὐτῶν ἔσχον, οὔτ' ἐβοήθησα, οὔτε προέτρεψα. Ἡ
 « Γερμανία ὅμως οὐδέποτε δύναται εἰπεῖν τὰ αὐτά. Ἀπὸ τοῦ κηρύγματος τῶν
 « ἰδίων βασιλείων ἡμῶν, τοῦ ἐκδοθέντος πρὸ τῶν πολέμων τῆς ἐλευθερώσεως
 « ἡμῶν μέχρι τοῦ χειρίστου πολέμου, τοῦ χαρακτηρισθέντος διὰ τοῦ ὀνόματος
 « τοῦ δολίου, τὰ πάντα ἐδίδαξαν τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀνεξαρτησίαν, τὴν ιδέαν
 « τῆς ἀνεξαρτησίας ἐνετύπωσαν καὶ ἀνήγγειλαν πρὸς αὐτούς. Καθὼς ἡμεῖς
 « μετὰ πολλῆς σπουδῆς μανθάνομεν τὴν παλαιὰν καὶ νεωτέραν γλῶσσαν τού-
 « των, οὕτω καὶ αὐτοὶ μανθάνουσι τὴν ἡμετέραν. Αὐτοὶ τρέχουσιν εἰς τὰς ἀκα-
 « δημίας ἡμῶν, θηλαζοῦσι τὰς ιδέας ἡμῶν, βοηθοῦνται καὶ ἐγκαρδιοῦνται παρ'
 « ἡμῶν ἰδία ἑταιρίαι ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν ἡμῶν χαρίζουσιν αὐτοῖς προσ-
 « τασίαν καὶ καλὰς εὐχάς. Πρὸς τίνα ἄρα σκοπὸν μετέχουσι τῆς παιδείας ἡμῶν;
 « Καὶ τίνα σκοπὸν δύναται ἔχειν ἢ εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν φθάσασα γερμα-
 « νικὴ παιδεία, ἢ τὸν τῆς τιμῆς τῶν μεγάλων προγόνων, τὸν τῆς ἐλευθερώ-
 « σεως τῶν ἀπογόνων ἀπὸ τοῦ βαρυτάτου ζυγοῦ, τὴν τιμὴν τῆς ἐννόμου κατα-
 « στάσεως τούτων; Αὐτοὶ τελευταῖον ἐπολέμησαν ἐν ταῖς φάλαγγιν ἡμῶν. Ὁ
 « Ὑψηλάντης καὶ ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἔχυσαν δι' ἡμᾶς τὸ αἷμα ἑαυτῶν ἐν ταῖς
 « μάχαις ταῖς δοθείσαις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως ἡμῶν. Ἀπὸ τοῦ νῦν ἄρα καὶ
 « ἐν τῷ μέλλοντι ἐγὼ ἔσομαι προσωπικός φίλος αὐτῶν, εἰ μὴ μολύνωσι τὸ
 « μέγα ἐπιχειρήμα αὐτῶν δι' ἔργων ἀναξίων.

« Ὡς ὑπῆκοος ἡγέμονος, μέλους ὄντος τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, καὶ ὡς ἐπί-
 « τροπος τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν εὐχῶν λαοῦ Γερμανικοῦ, ἐκφράζω τὴν
 « προσδοκίαν καὶ ἐλπίδα, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξελεύσονται νικηταὶ ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος
 « αὐτῶν, ἢ ὅτι διαπραγματευθήσεται εἰρήνην κατατάξουσα τούτους ὑπὸ τὴν αἰ-
 « γίδα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐθνικοῦ δικαίου. Τελευτῶν δὲ ἐπικαλοῦμαι ὑπὲρ αὐτῶν
 « τοὺς λόγους ἐκείνου τοῦ κηρύγματος: « Εὐδοκία τῆς θείας Προνοίας, αὐτὴ ἡ
 « ἰδία ἔκθεσις θέλει εἶσθαι ἐτι ἡ ἀσφάλεια τῆς εἰρήνης καὶ τὸ θεμέλιον τάξεώς
 « τινος πραγμάτων, ἐγγυωμένης εἰς τὰ ἔθνη μόνιμον ἡσυχίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν
 « αὐτῶν ».

Ἄλλοι δὲ ἐν τῇ γενικῇ ἐφημερίδι τῆς Αὐγούστου ἔγραφον συγχρόνως περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος:

« Ὁ ὀρθὸς λόγος ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ κόσμος κινεῖται, ἡ
 « δὲ κίνησις αὕτη ἐνεργεῖται ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, καθ' ἣς ἡ ἀνθρώ-
 « πινος θέλησις οὐδὲλως ἰσχύει. Οἱ νεολόγοι λανθάνονται ἵνα πείσωσιν ἡμᾶς,
 « ὅτι τοῦ κόσμου ἡ κίνησις ἐνεργεῖται μόνον, διότι φατρία τις ἐξήπλωσεν ἐπ'
 « αὐτοῦ τὰς πτέρυγας ἑαυτῆς, καὶ δυνάμει τούτου ἐκτυλίσσονται τὰ πνεύματα
 « καὶ τὰ ἔθνη. Δοξασία τοιαύτη γελοία μόνον ἐνομιζέτο ἂν, εἰ οὐχ ὕβριζε τὴν

« οὐράνιον ἐξουσίαν καὶ αὐτὰς τῆς γῆς τὰς δυνάμεις. Τὰ σοφίσματα ταῦτα οὐτε
 « αὐτοὺς πείθουσι τοὺς νεολόγους, διότι μόνῃ ἡ παντοδύναμος χεὶρ τοῦ Ὑψίστου
 « διατάττει καὶ διοικεῖ τὰ τοῦ κόσμου πράγματα. Τόσῳ ἀδύνατος ὑπάρχει ἡ
 « ἀναστολή τῆς ῥοῆς τῶν περιστάσεων, ὅσῳ καὶ ἡ τῆς κινήσεως τῆς γῆς ἐπὶ μίαν
 « καὶ ριγμὴν. Ἐκ τῶν φαινομένων δὲ, ὅσα δεικνύουσιν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ εἰς τοὺς
 « τυφλοὺς τὴν κίνησιν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἡθικοῦ κόσμου, παρατηρήσεως ἀξιά
 « εἰσι τὰ συμβαίνοντα ἐν τῇ Ἑλλάδι.

« Διοικήσεις τις ἐν τῇ Ἑλλάδι (ἡ τουρκικὴ), νομιζομένη ἀναγκαία καὶ ἰκα-
 « νῶς ἰσχυρὰ πρὸς διατήρησιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσοσταθμίας, σπαράσσεται παρ'
 « ἑνὸς ἔθνους, πρὸ αἰῶνων εἰθισμένου ἐν τῇ δουλείᾳ, ἀπείρου τῶν ὄπλων, ἐστε-
 « ρημένου χρημάτων, ἄνευ τινὸς ὁργανώσεως, ἐν μόνῃ τῇ ληστρικῇ καταστάσει
 « γεγυμνασμένου καὶ παραδεδομένου ὑπὸ τῆς Εὐρώπης, ἀγνοούσης αὐτὸ, εἰς τὸν
 « μῦθον καὶ τὴν περιφρόνησιν. Καὶ ὅμως τὸ ἔθνος αὐτὸ ἀνακτᾶται πατρίδα,
 « ἀπὸ μόνης κινούμενον φυσικῆς ῥοπῆς, ἄνευ προηγουμένης συνετοῦς σκέψεως,
 « καὶ ὑπόχρεων καθίσταται ἵνα δεχθῇ τὸν πολιτισμὸν ἡμῶν καὶ ἀσφάλισιν οὕτω
 « τὴν ὑπαρξίν ἑαυτοῦ. Οὐτε οἱ Ἕλληνες, οὔτε πολλῶ ὀλιγώτερον οἱ μὴ δυνά-
 « μενοι προφυλάξαι ἑαυτοὺς ἐλευθερόφρονες τῶν Παρισίων, εἰσὶν οἱ ἐνεργήσαν-
 « τες τοιοῦτο θαῦμα. Τοῦτό ἐστιν ἔργον τῆς θείας Προνοίας, ἧς μὴ θελούσης,
 « οὔτε μία ῥανὶς ὕδατος ἐκ τῶν νεφελῶν πίπτει . . . Τὴν φορὰν τῆς τύχης
 « τῶν τόπων προεἶδεν ὁ Ναπολέων. Αὐτὸς εἶπε τῷ 4846 τοὺς ἀκολουθοῦς ἀξιο-
 « μνημονεύτους λόγους.

« Ἡ Ἑλλὰς περιμένει ἕνα ἐλευθερωτὴν, ἐγγράζοντα τὸ ὄνυμα αὐτοῦ ἐν τῇ
 « ἱστορίᾳ τῶν αἰῶνων πλησίον τῶν τοῦ Πλάτωνος, Ὁμήρου καὶ Ἐπαμινώνδου.
 « Ἴσως οὐκ ἤμην ἐγὼ μακρὰν τούτου. Ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας μου ἐν τῇ Ἰτα-
 « λίᾳ, ὅτε ἔφθασα κατὰ τοὺς μυχοὺς τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου, ἔγραφα πρὸς τὸ
 « Διευθυντήριον, ὅτι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ἔκειτο τὸ βασίλειον τοῦ Μεγάλου
 « Ἀλεξάνδρου. Ὀλίγῳ ὕστερον συνέδεσα σχέσεις μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Ἐν τῇ
 « Κερκύρᾳ ἐναπέθεσα ἐφόδια καὶ ἀποσκευὰς διὰ τεσσαράκοντα μέχρι πεντήκον-
 « τα χιλιάδων ἀνθρώπων. Ἐνήργησα τὴν σύνταξιν γεωγραφικῶν πινάκων τῆς
 « Μακεδονίας, Σερβίας, Ἀλβανίας κλπ. Ἡ Ἑλλὰς, τοῦλάχιστον ἡ Πελοπόννη-
 « σος, ἀνῆκεν εἰς ἐκείνην τὴν εὐρωπαϊκὴν δύναμιν, ἣτις ἔμελλε γενέσθαι ἡ κυ-
 « ρία τῆς Αἰγύπτου. Ἀνῆκεν εἰς ἡμᾶς. Ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν
 « παρακειμένων ἐπαρχιῶν ἀπαιτεῖται ὁ πρὸς ἄρκτον σχηματισμὸς ἑνὸς ἀνέξαρ-
 « τήτου βασιλείου, γεννητομένου τοῦ προπυργίου κατὰ τῆς ῥωσικῆς δυνάμεως,
 « ὡς ὑπέλαβον διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ βασιλείου τῆς Ὀλλανδίας τὴν ὑψω-
 « σιν ἄλλου προπυργίου κατὰ τῆς Γαλλίας ».

« Δύσκολον, ὅπως εἴπη, τις ἐπὶ τοῦ παρόντος, κατὰ πόσον συνετέλεσεν ἡ ἐπιρ-
 « ροὴ τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς νέας μορφῆς τῆς Ἑλλάδος;
 « βέβαιον ὁμῶς ἔχομεν, ὅτι αὐτὸς συνετέλεσε πολλῶ πλεόν, ἢ οἱ ἐλευθερόφρο-
 « νες τῆς Γαλλίας . . . Οὕτως ἐνεργεῖ ἡ φύσις μεγαλοπρεπῶς· οὕτως ἡ ἱστορία.
 « Ἐπὶ τῆς στάθμης τίθενται νέα βάρη, καθ' ὧν ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἡ ἀνίσχυ-
 « ρος προαίρεσις οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ κωνιορτὸς ἀφανιζόμενος, ὅταν ἡ μεγάλη

« μηχανή τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐκτυλίσσεται καὶ κινῆται ».

ΣΕΛΙΣ 48.

(α) Ὅπως τις ἶδῃ τὸ αἶσθημα, ὅπερ ὑπηγόρευε τοῖς ἀγαθοῖς τῶν Γερμανῶν τὴν ἀνωτέραν παντὸς ἐπαίνου συμπάθειαν καὶ προσπάθειαν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων, δημοσιεύομεν ἐνταῦθα μίαν ἐκ τῶν πολλῶν προκήρυξιν τῶν ἐν Στεutigard, ὡς γεγραμμένην πρωτοτύπως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ, τὴν ἀκόλουθον.

« Ἡμεῖς οἱ ἐκλεκτοὶ τῆς τῶν φιλελλήνων Γερμανῶν ἐπικουρικῆς Ἑταιρίας, « τῆς ἐν Στουτγαρδίᾳ συνισταμένης, χαίροντες κηρύττομεν, ὅτι εὖ προχωρεῖ τὸ « πρᾶγμα. Ἦδη γάρ, οὐ πολλῶν ἡμερῶν διελθουσῶν, ἐξ οὗ ἡ ἀνάκλησις ἐγένετο « ἡ πρὸς τοὺς ἡμῶν δημότας, δισχίλιοι φλωρίνοι συμβολικοῦ ἐμπορίου ὑπεγρά- « φησαν, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐπιστρατευσόντων στρατιωτῶν « καὶ πολιτικῶν οὐκ ἔστιν ὀλίγος. Εὐέλπιδες μὲν οὖν ἑσμέν, ὡς, κοινωνῶν γε- « νομένων τῶν ἄλλων φιλελλήνων Ἑταιριῶν, οὐ μικρὸν τοῖς Ἑλλήσιν ὠφέλι- « μον ἀπὸ Γερμανίας συμβήσεται.

« Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τοὺς ἡμῶν δημότας κοινωνεῖν ἡμῖν τούτου τοῦ « ἐπιχειρήματος, ὅτι ἔργον ἔστιν οὐ μόνον τῆς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας, ἀλ- « λά καὶ παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐλπίζομεν δέ, ὅτι ἡ εὐσέβεια τῶν Βι- « τεμβεργίων καὶ ἐν ταύτῃ τῇ περιστάσει δοκιμασθήσεται, εὖ εἰδότες, ὅτι οἱ ἡ- « μῶν δημόται, οἱ τῇ τῶν Βιβλικῶν τε καὶ Ἀποστολικῶν Ἑταιριῶν ἀντιλήψει « ἀποδεικνύοντες καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ τὸν ζῆλον τὸν περὶ τῆς ἀγίας ἡμῶν Χρι- « στιανικῆς πίστεως, συναφθήσονται πρὸς ἀγίαν κοινωνίαν, ὡς ἄνθρωποι ὄντες « καὶ χριστιανοί, καὶ μὴ ἐν ἡσυχίᾳ θεάσονται ἔθνος χριστιανικὸν ὑπὸ ὠμοτά- « των βαρβάρων βασανιζόμενον καὶ φονευόμενον, τὴν τε ἀγίαν ἡμῶν πίστιν ἐν « τούτῳ τῷ ἔθνει ὑβριζομένην.

« Πάντων δέ (ἴσ. πάντως), ὅστις τῶν Βιτεμβεργίων παιδεῖα ἐχειργασμένος « ταῖς τῆς πατρίδος σχολαῖς, τοσούτων εὐεργετημάτων χάριν ὀφείλει, οὔποτε « ἐπιλήσεται, ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἡ τῆς ἀνθρωπίνης παιδείας τὸ παλαιὸν θρέπτειρα « καὶ παντὸς τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ κατοικητήριον, ἅπαντος ἂν εἴη ἀνδρὸς πατρίς, « εὖ πεπαιδευμένου.

« Ἐξεδόθη ἐν Στουτγαρδίᾳ, τῇ τῆς Βιτεμβεργικῆς ἐν Γερμανοῖς Βασιλείας « μητροπόλει, τῇ ἐνδεκάτῃ ἡμέρᾳ αὐγούστου μηνὸς τοῦ 1824. (Τ. Σ.) »

(6) Ἐκ τοῦ προγράμματος αὐτοῦ τοῦ Κρυγίου ἀποσπῶμεν τὰ ἀκόλουθα, κατὰ τὴν γενομένην ἐπὶ τοῦ 1824 μεταφρασιν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ, ἵνα δεῖξωμεν, δι' ὁποίου χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ δι' ὁποίας πολιτικῆς τε καὶ φιλοσοφικῆς ἐρεύ- νης ὑπερησπίσθη ὁ ἐνδοξος οὗτος ἀνὴρ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα.

« ... Ὅ,τι εἰς αὐτοὺς τοὺς ὀλίγους στίχους ἀπλῶς ὡς εὐκαταῖον καὶ δυνατόν

« προεσήμανα, ταῦτα φαίνεται ἤδη ὅτι ἡ Θεία πρόνοια ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτελέσῃ
 « ἐνώπιον πάντων ἡμῶν, ἀλλ', ὡς αἶπότε, δι' ἄλλης καὶ καλητέρας ὁδοῦ, παρ'
 « ὅ,τι οἱ ἄνθρωποι ἐστοχάζοντο. Ἡ βοήθεια δὲν ἔρχεται ἐξωθεν εἰς τοὺς Ἑλ-
 « ληνας, ἀλλ' αὐτοὶ οὗτοι οἴκοθεν βοηθοῦνται. Ξεναὶ χριστιανικαὶ δυνάμεις δὲν
 « ἀπεφάσισαν μεγαλοψύχως ν' ἀποκαταστήσωσι πάλιν ἐλευθέρους καὶ αὐτονομίους
 « τοὺς ὑπὸ ἀπίστων βαρβάρων καταδουλωθέντας συναδελφούς των Χριστιανούς, ἀλλ'
 « αὐτοὶ μόνοι ὡς δεδουλωμένοι ἀπεφάσισαν γενναίως ν' ἀποτείν ἀξίως τὸν σκληρὸν
 « ἐπίσης καὶ ἀδικὸν ζυγόν, καθαρίζοντες τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς πατρίδος ἀπὸ τοὺς
 « καταδυναστεύοντας αὐτὴν βαρβάρους καὶ ἀπανθρώπους τυράννους. Καὶ οὕτως
 « ἔπρεπε νὰ γένη. Ἐπειδὴ ἐκεῖνος μόνος εἶναι τῆς ἐλευθερίας ἀξιος, ὅστις θερμῶς
 « ἐπιθυμεῖ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνα εἶναι ἐτοιμος νὰ θυσιάσῃ
 « πάντα τ' ἀγαθὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν του ζωὴν. Ἀλλ' ἄρα γε (οὕτως ἀκούω νὰ
 « ἔρωτῶσιν τινες μικρόψυχοι,) θέλει λάβει ἐκβασιν εὐτυχῇ τοῦτο τὸ δύσκολον ἐπι-
 « χεῖρημα; Θέλουσι δυνηθῇ οἱ Ἕλληνες μόνοι των ν' ἀντισταθῶσιν εἰς δύναμιν,
 « ἥτις πρὸ τετρακοσίων χρόνων περίπου ἐστερεώθη, ἐν τῇ μεσημβρινοανατολικῇ Εὐ-
 « ρῶπῃ; Καί, ἐάν δύνανται, θέλουσιν συγχωρήσει ἄλλαι δυνάμεις νὰ ἐξώσωσιν οἱ
 « ἴδιοι ὑπῆκοοι ἐκείνην τὴν δύναμιν, ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον καὶ διὰ τὸ μῆκος τοῦ
 « χρόνου σχεδὸν νόμιμον θεωρουμένην δεσποτείαν της, καὶ οὕτως οἱ αὐτοὶ, ὡς λέ-
 « γονται, ἀποστάτῃ νὰ σχηματίσωσιν ἰδίαν ἐλευθερίαν καὶ ανεξάρτητον πολιτείαν;

« Ἡμεῖς τὸ ὁμολογοῦμεν ἀπὸ τώρα, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ λύσωμεν ἀρκούν-
 « τως ταύτας τὰς ἀπορίας διότι τίς τῶν θνητῶν δύναται ν' ἀναγνώσῃ εἰς τὰ
 « βιβλία τῆς τύχης καὶ νὰ διοπτρεύσῃ τῶν ἀνθρώπων τὰς καρδίας; Ἀλλ' ὅμως
 « κατὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν κατὰ τοὺς κανόνas τῆς πιθανολογίας καὶ τὰ ἀξιώ-
 « ματα τοῦ δικαίου, καὶ τοῦτο, ἐν ὀλίγοις, πρόκειται ἐφεξῆς νὰ ἐκθέσωμεν.

« Ἡ δύναμις τῶν Τούρκων, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἐτρόμαξε καὶ κατετάραττεν ὅλην
 « τὴν Εὐρώπην, πρὸ πολλοῦ ἤδη διερρήχθη, ὥστε τὴν σήμερον δὲν εἶναι πλέον
 « τοῦ κόπου ἀξίον νὰ προσευχόμεθα κατ' αὐτῆς εἰς τὰς λιτανείας. Οἱ σουλτά-
 « νοι δὲν ἐκστρατεύουσι πλέον, ἀλλὰ κρύπτονται εἰς τὸ χαρεμί των μεταξὺ γυ-
 « ναικῶν καὶ εὐνούχων, διὰ νὰ καταναλίσκωσι τὴν ἀνίσχυρον ὑπαρξίν των εἰς
 « τοὺς κόλπους τῆς ἡδυπαθείας. Ἐὰν ἐπέλθῃ εἰς τὸν νοῦν τῶν Ἰανιτζάρων νὰ
 « ζητήσωσι τίποτε μὲ βίαν, οἱ σουλτάνοι πρέπει εὐθὺς νὰ τὸ ἐκτελέσωσιν, ἂν
 « θέλουσιν νὰ μὴ πνιγθῶσι. Ἐὰν πασᾶς τις θελήσῃ νὰ φανῇ ἀνυπότακτος εἰς τὸν
 « δεσπότην του καὶ ν' ἀρνηθῇ τὸν τεταγμένον φόρον, ἐντεῦθεν γεννᾶται ἐμφύ-
 « λιος πόλεμος, ὅστις, καὶ ἂν ὁ πασᾶς νικηθῇ, πάντοτε τὴν δύναμιν τοῦ δε-
 « σπότη τοῦ ἐκ νέου ἐξασθενίζει, πολλάκις δὲ μένει ἡ ἐκβασίς ἀμυδρῆς, καθὼς
 « τὸ βλέπομεν εἰς τὸν μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων πόλεμον. Ὅθεν
 « ἡ ὁθωμανικὴ πόρτα ὁμοιάζει μὲ μίαν πεπαλαιωμένην γόλκινον πύλην, ἥτις
 « εἶναι τῶτον σκωριασμένη καὶ διατρυπημένη, ὥστε πανταχόθεν ὁ ἀνεμὸς δια-
 « περᾷ, καὶ ἡ ὁποία δι' αὐτὸ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἐπιδρομὴν
 « ἐνὸς ἰσχυροῦ καὶ ἀνδρείου ἐχθροῦ. Ἐὰν λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ἐβαλαν σκοπὸν τῷ
 « ὄντι τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθερίας καὶ ανεξαρτησίας των ἑαὶ, ὡς παν-
 « ταχόθεν φαίνεται, ἔχωσι σταθερὰν ἀπόφασιν, κάλλιον ν' ἀφανισθῶσιν ἐξ ὅλο-

« κλήρου, παρὰ νὰ κλίνωσι τοῦ λοιποῦ τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν ἐπινειδίζον τῆς βαρ-
 « θαρότητας καὶ θηριωδίας ζυγόν, θέλουν βέβαια ἐπιτύχη, καὶ εἶναι ἀφευκτος
 « σὺν Θεῷ ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ των, ἂν καὶ πάσης ξένης ἀνθρωπίνης συν-
 « δρομῆς στερηθῶσι. Ὅτι ὅμως χριστιανικὴ τις δύναμις ἤθελεν ἀντισταθῆ κατὰ
 « τῶν Ἑλλήνων, ὑποστηρίζουσα τοὺς Τούρκους, εἶναι πολλὰ ἀπίθανον, διότι ἀ-
 « δικωτέραν πράξιν δὲν ἡδύνατό τις εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν νὰ πράξῃ. Ἡ
 « βασιλεία τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην δὲν δύναται παντελῶς νὰ θεωρηθῇ
 « ὡς νόμιμόν τι. Εἶναι βασιλεία δορυάλωτος, καὶ ἡ διὰ μόνης τῆς βίας τῶν ὀ-
 « πλων καὶ φιλαρχίας τῶν προθητῶν κατορθουμένη ἐξουσία ἐνὸς ἔθνους ἐπὶ τοῦ
 « ἄλλου δὲν ἡμπορεῖ ποτε, κατὰ πάσας τὰς ὑμέις, τούτεσι λογικὰς, ιδέας περὶ
 « δικαίου τῶν ἐθνῶν, νὰ ἦναι νόμιμος. Προσέτι οἱ Ἕλληνες ποτὲ δὲν ἔκαμαν μετὰ
 « τῶν Τούρκων συνθήκην τινὰ, ὅτι παραδίδουσιν εἰς τὴν διάκρισιν αὐτῶν τὰ σώμα-
 « τὰ των, ἢ παραχωροῦσι τὸν τόπον των. Τὸ ἔδαφος αὐτῶν ἔμενεν εἰς αὐτοὺς δι-
 « καίως ὡς πατρικὸν κληρονόμημα, μ' ὅλον ὅτι ἐνεργεῖα δὲν τὸ ἐξουσίαζον αὐτοί.
 « Ἡ παλαιώσις τῆς ἐξουσίας ἢ συνεξουσίας δὲν ἔχει καμμίαν ἰσχύν, ὅπου λάμπει
 « τόσον καθαρὰ, τὸ μὲν δίκαιον ἐκ μέρους τοῦ πρώτου κτήτορος, τὸ δὲ ἀδίκον ἐκ
 « μέρους τοῦ δυναστικοῦ συγκτήτορος. Προσέτι, κράτος τι τότε μόνον εἶναι κατὰ
 « πάντα δίκαιον, ὁπόταν οὐ μόνον διὰ τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀδιάκοπον
 « αὐτῶν χρῆσιν τηρεῖται εἰς τοὺς νόμους τοῦ δικαίου· κράτος ὅμως, οἷον τὸ τουρ-
 « κικόν, ὅπου ὁ δεσπότης, ὁσάκις φαίνεται εἰς τὸν λαόν, φέρει πάντοτε κατόπιν
 « τοῦ τὸν δῆμιον, ὅπου κατ' ἀρέσκειαν, ἀδικάστως καὶ παρανόμως πνίγει, φυλα-
 « κώνει, ἐξορίζει καὶ δημεύει, διὰ νὰ γεμίσῃ μόνον τὸ θησαυροφυλάκιόν του μὲ τὰ
 « δημευθέντα πράγματα τοῦ πνιγέντος, φυλακωθέντος ἢ ἐξορισθέντος, τοιοῦτον
 « κράτος, λέγω, τόσον φανερὰ δείχνει καθ' ἡμέραν, ὥραν καὶ στιγμὴν τὰ χαρα-
 « κτηριστικά τοῦ ἀδίκου, ὥστε καὶ τουρκικόν τινα πασσαῖν, ὅςτις, ὑποτελὴς ὢν, δὲν
 « ἤθελεν εἶσθαι ἐπίσης τόσον ἀδίκος δεσπότης, κἀνείς δὲν ἤθελε μεμψθῇ, ἀνίσως
 « πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ζωῆς του ἢ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ὑπαρχόντων του,
 « ἐπομένως ὑπ' ἀνάγκης, ἤθελε λάβῃ τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ τόσον ἀδίκου δεσπότη
 « του. Πρέπει λοιπὸν οἱ Ἕλληνες νὰ ὀνομάζωνται ἀποσταταί, ἐπειδὴ θέλουν ν'
 « ἀποσεῖσωσι τοιοῦτον κατὰ τε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν χρῆσιν παράνομον
 « κράτος; ἐπειδὴ ζητοῦσιν ὀπίσω τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ἰδιοκτησίαν ἀπὸ ἑνα δυνα-
 « στικὸν συγκτήτορα; ἐπειδὴ σπεύδουν ν' ἀνακτήσωσιν ἐκεῖνην τὴν ἐλευθερίαν καὶ
 « ἀνεξαρτησίαν, τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν ἡμπορεῖ, οὔτε πρέπει νὰ παραιτήσῃ ἔθνος,
 « διὰ μόνης ἐπιδρομῆς καὶ ἀλώσεως κατατροπωθέν; Ὁχι βέβαια. Πᾶς ἄνθρωπος
 « δίκαιος, καὶ τὰ δίκαια φρονῶν, ὅσον ἀδιάφορος καὶ ἂν ἦναι εἰς τὴν εὐτυχίαν ξέ-
 « νων ἐθνῶν, ὅσον ξένου τῆς ἀρχαίας λαμπρότητος καὶ μεγαλειότητος τοῦ ἑλληνι-
 « κοῦ ἔθνους, ὅσον ἀνίδεος τῆς αὐτῶν ἀξίας διὰ τὰ περὶ τὰς ἐπιστῆμας καὶ τέχνας
 « ἀθάνατα ἔργα των, καὶ ἂν ποτε δὲν εἶδεν ἢ ἀπῆλαυσεν οὐδὲν ἐκ τῶν περισωθέν-
 « των ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, ποτὲ δὲν ἐμόρφωσεν οὔτε κατηύφρανε τὸν νοῦν
 « του διὰ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν, πάλιν ἔπρεπε νὰ χαρῇ διὰ τὴν ἀνέγερσιν καὶ
 « ἀναπτέρωσιν τοῦ παλαιοῦ τούτου καὶ περικλεοῦς ἔθνους. Ἐπρεπε νὰ τῷ εὐχρηθῇ
 « τὴν ἐξ οὐρανοῦ εὐτυχίαν καὶ εὐλογίαν. Ἐκείνον δὲ ὡς βάρβαρον νὰ θεωρήσῃ, ὅςτις

« ἀντιφερόμενος εἰς τοὺς Ἑλληνας, ἤθελεν ὑπερασπισθῆ τῶν Τούρκων τὴν βαρ-
« βαρότητα, τὴν φθοροποιάν τε καὶ θηριώδη.

« Διὰ τοῦτο οἱ ὑψηλοὶ αὐτοκράτορες τῆς Ῥωσσίας καὶ Αὐστρίας, ὡς γείτο-
« νες τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, καὶ ἐπομένως ὡς πλησιέστατοι θεωροὶ τοῦ
« μεταξύ τούτων ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν ἀρξαμένου πολέμου, ἐκήρυξαν ἤδη τα-
« κτικῶς καὶ δημοσιῶς εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ὅτι δὲν θέλουσι λάβει μέρος εἰς
« τοῦτον τὸν πόλεμον, ἀλλὰ θέλουν παραχωρήσει τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν θείαν πρό-
« νοιαν. Τῆς ἀπομεμακρυσμένης Πρωσίας ἡ σιωπὴ τόσον ὀμιλεῖ, ὥστε ἀναμ-
« φибόλως πρέπει νὰ ἔχῃ τὰ αὐτὰ φρονήματα. Πῶς δὲ οἱ θεμελιωταὶ τοῦ ἱεροῦ
« δεσμοῦ, οἵτινες εἰς τὴν διακήρυξιν αὐτοῦ ὠνόμασαν ὅλα τὰ χριστιανικὰ ἔθνη
« μίαν μεγάλην οἰκογένειαν, πῶς, λέγω, ἠδύναντο ἐν μέρος τῆς αὐτῆς οἰκογε-
« νείας (τὸ ὅποιον θέλει νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ἄλλοτε ὑπὸ παντὸς
« τοῦ χριστιανισμοῦ καταπολεμουμένων ἀπίστων,) ὑπερασπιζόμενοι αὐτοὺς τοὺς
« ἀπίστους, νὰ τὸ συνθλίψωσι στενώτερον εἰς ἐκεῖνον τὸν ζυγόν, ἢ νὰ τὸ ἀφῇ-
« σωσι νὰ πέσῃ εἰς βαθυτέραν καὶ ἀτιμωτέραν ταπείνωσιν, καὶ τέλος εἰς παν-
« τελῇ ἐξουδένωσιν νὰ τὸ παραχωρήσωσι; διότι τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι ἀφευκτον
« τοῦ πολέμου ἐπακολούθημα, ἐὰν οἱ Τούρκοι ἔμενον νικηταί, ἐν ᾧ ὡς νικημέ-
« νοι ἠδύναντο νὰ ἔχωσι πάντοτε εἰς τὰς ἐκτεταμένας τῆς Ἀσίας πεδιάδας ἐν
« πλούσιον καὶ ὠραῖον κληρονόμημα.

« Ἐκ τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν δυνάμεων μόνον ἀπὸ μέρους τῆς Γαλλίας καὶ
« Ἀγγλίας πρέπει ἴσως νὰ λάβωσι κάποιον φόβον οἱ Ἑλληνες. Ἀπὸ τοὺς χρο-
« νους Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. τοῦ πρώτου χριστιανικοῦ ἡγεμόνος, ὅστις πρὸς με-
« γάλην λύπην τῶν τότε Χριστιανῶν ἔκαμε συμμαχίαν μετὰ τῶν Τούρκων, ἡ
« Γαλλία ἐλάμβανε πάντοτε τὸ μέρος τῆς Πύρρας ἐναντίον τῶν ἄλλων χριστι-
« ανικῶν δυνάμεων. Γάλλοι πολεμισταὶ ἐμάχοντο πάντοτε ὑπὲρ τῶν Τούρκων,
« διορθόνοντες τὰ τεῖχη αὐτῶν καὶ διευθύνοντες τὰ πυροβόλα εἰς τὸ στήθος τῶν
« Χριστιανῶν ἀδελφῶν των. Ἄλλ' ἤδη οἱ χρόνοι ἔλαβον ἄλλην ὅλως μορφήν.
« Ἡ Γαλλικὴ διοίκησις ἔχει τώρα τόσας ἀσχολίας περὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς δια-
« τήρησιν, ὥστε δυσκόλως ἤμπορεῖ νὰ σκεφθῇ περὶ ὑποστηρίξεως τῆς τουρκικῆς,
« καὶ οἱ Γάλλοι πολεμισταὶ προαιροῦνται ἴσως μᾶλλον νὰ συμπαραταχθῶσι μὲ
« τοὺς Ἑλληνας εἰς συμμαχίαν, διὰ νὰ τοὺς ἰδῶσιν ἐλευθερωμένους ἐκ τοῦ τουρ-
« κικοῦ ζυγοῦ.

« Ἡ δὲ Ἀγγλία, κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε διακηρύξεις της, φαίνεται ἐν γένει,
« ὅτι ῥέπει μᾶλλον εἰς τὸ σύστημα τῆς οὐδετερότητος, καὶ εἴθε αἱ πικραὶ ἐπι-
« πλήξεις, αἱ ὁποῖαι ἔγειναν εἰς τὴν βρεττανικὴν διοίκησιν τόσον ἐντὸς, καθὼς
« καὶ ἐκτὸς τοῦ παρλαμέντου, διότι παρέδωκε τὴν Πάργαν εἰς τὴν τουρκικὴν
« ἐπικράτειαν, νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτήν, οὖσαν, χωρὶς τούτου, καὶ μὲ πολλοὺς
« ἐχθροὺς ἱκανῶς ἐνησυχολημένην, ἀπὸ τὸ νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς Τούρκους ἐναν-
« τίον τῶν Ἑλλήνων. Πιθανῶς λοιπὸν θέλει περιορισθῇ εἰς τὸ νὰ παρατηρῇ μό-
« νον καὶ φυλάττῃ ἐν ὑποταγῇ τοὺς Ἑλληνας τῆς ἰονικῆς Ἑπτανήσου κατοί-
« κους, διὰ νὰ μὴν ἀποστατήσωσι κατὰ τῆς λεγομένης προστασίας τῶν Ἀγγλῶν.

« Ἀφ' οὗ ἐλα ἐκριθῶς τὰ σταθμίσωμεν, δυνάμεθα νὰ ἐπιφέρωμεν τὸ συμπέ-

« ρασμα, ὅτι οἱ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας κειμένων
« νήσων κάτοικοι Ἕλληνες πολεμοῦσιν ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἐλευθερίας μὲ μόνους
« τοὺς Τούρκους· καὶ ὅτι, ἐάν τῷ ὄντι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐλευθερωθῶσι, θέλουν λάβει
« ἀφεύκτως τὰ νικητήρια.

« Εὐτυχεῖτε λοιπόν, ὦ ἄνδρες! Ἕλληνες! Εὐτυχεῖτε! Ἐνθυμήθητε τὰς
« λαμπράς ἐκείνας ἡμέρας τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Θερμοπυλῶν καὶ Πλαταιῶν!
« Τοιαῦτα σᾶς προσφωνοῦσιν ἤδη οὐ μόνον οἱ πρόγονοί σας ἐκ τῶν Ἑλλήνων,
« ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη σᾶς εὐχεται τύχην ἀγαθὴν εἰς τὸ μέγα
« σας ἐπιχειρήμα, καὶ χαίρει διὰ τὴν εἰς τὸν ὀρίζοντά σας ἤδη φαίνουσαν ῥοδο-
« δάκτυλον Ἡῶν. Ἦδη φαντάζομαι νὰ βλέπω τρέμουσαν ἀπέναντι αὐτῆς τὴν
« ἡμισέληνον καὶ ὠχρίωσαν ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἦδη
« βλέπω τὴν βεβηλωθεῖσαν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Σοφίας ν' ἀνοίγῃ τὰς θύρας
« της, διὰ νὰ σᾶς ὑποδεχθῇ· ὡς νικητὰς μετὰ τοῦ προπορευομένου Σταυροῦ εἰς
« τὰς εὐρυχώρους αὐτῆς στοάς. Ἦδη βλέπω τῶν Ἀθηνῶν τὰ προπύλαια νὰ
« λαμβάνωσι πάλιν τὴν προτέραν των λαμπρότητα. Βλέπω τὸν τριπλοῦν αὐτὸν
« λιμένα πλήρη πλοίων πανταχόθεν συρρέόντων. Βλέπω τὴν φιλομαθῆ νεολαίαν
« νὰ συνορμᾷ εἰς τὰς σκιάς τῆς Ἀκαδημίας καὶ Στοᾶς, διὰ νὰ ἀκούσῃ τὰ σοφὰ
« στωμύλων διδασκάλων παραγγέλματα, καὶ ἀκούω νὰ ψάλλῃ νέους ὕμνους ὅχι
« εἰς ἔπαινον τοῦ Διὸς, ἢ τῆς Παλλάδος, ἀλλ' εἰς τιμὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ τῶν
« Χριστιανῶν, ὅστις ἔπλωσε τὸ φῶς καὶ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἐλευθερίαν ἐκάλεσε·
« ὅς τις θέλει νὰ παύσῃ ἡ δουλεία ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αὐτοὶ οἱ νεκροὶ νὰ ἀναστηθῶσιν
« εἰς νέαν καὶ κρεῖττονα ζωὴν. Αὐτῷ μόνῳ πρέπει δόξα καὶ τιμὴ . . . Ἀμήν!

ΚΡΥΓΙΟΣ .

Αἰωνία σου ἡ μνήμη, σφώτατε καὶ χριστιανικώτατε Κρύγιε! Τὸ κλέος σου
θέλει διατηρεῖσθαι ἀγήρατον ἐν τῇ εὐγνωμονούσῃ Ἑλλάδι.

(γ) Διηυθύνοντο αὐταὶ παρ' ἐνὸς προέδρου, δύο συμβούλων, ἐνὸς γραμματέως
καὶ ἐνὸς ταμίου, ἐνεργοῦσαι τὰς δεούσας συνεισφοράς, βοηθοῦσαι τοὺς εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα καταβαίνοντας ἐνδεεῖς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀλληλογράφουσαι πρὸς τὰς κεν-
τρικὰς καὶ γειτνιαζούσας.

ΣΕΛΙΣ 49.

(α) Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Θεορσίου.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ ΒΟΥΛΗΝ ΤΗΝ ΕΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΩ
ΗΘΡΟΙΣΜΕΝΗΝ.

Ἄνδρες Ἕλληνες!

« Ὁ πόλεμος, τὸν ὅποιον ἡρχήσατε ἐναντίον τῶν ἀπίστων τυράννων σας, καὶ
« ὅσα κακὰ καὶ δεινὰ σᾶς ἐπροξένησεν ὁ τύραννος, ἐτι δὲ καὶ τὰ ἀνδραγαθή-
« ματά σας, τὰ ὅποια ἐκατορθώσατε ὡς ἄξιοι ἀπόγονοι τῶν ἀθανάτων προγό-
« νων σας, ὅλα ταῦτα ἐγκαρδίωσαν καὶ παρεκίνησαν καὶ ἡμᾶς τοὺς Γερμανοὺς,
« νὰ τρέξωμεν εἰς βοήθειάν σας. Πολλοὶ Γερμανοὶ στοχάζονται νὰ σᾶς βοηθῇ-
« σωσι μὲ χρήματα, ἢ καὶ μὲ τὰ ἰδιά των σώματα, καὶ νὰ δείξωσιν ἐνώπιον

« ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἶναι εὐγνώμονες διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ἀπήλauan ἀπὸ τούτοις προπάτοράς σας· ἔτι δὲ καὶ ἀπὸ συμπάθειαν κινούμενοι, νὰ δείξωσι, τί πρέπει νὰ πράξωσιν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος ἀναλόγως τῶν τοιούτων φρονημάτων των. Ἀλλὰ, διὰ νὰ ἴδωμεν, ἂν σὰς ἦναι ἀρεστός καὶ ἐπιθυμητὸς ὁ ἐρχομὸς των, καὶ ἂν εὖρωσιν ἑτοιμον, ἀφ' οὗ ἔλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅ,τι προσμένομεν, ἰδοὺ συνεκθέτομεν εἰς ταύτην τὴν ἐπιστολὴν μετὰ τοῦ ψηφίσματος, ὅσα ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπικυρωθῶσι. Ἐλπίζομεν δὲ, ὅτι καὶ σεῖς θέλετε εὐρὴ συμφέρουσαν τὴν ἡμετέραν ἀπόφασιν τοῦ νὰ συναγωνισθῶμεν καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος.

« Ἐν ὀνόματι τῆς ἐν Μουνυχίᾳ τῶν Βαυάρων Φιλέλληγος Ἑταιρίας

ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ ΘΗΡΣΙΟΣ ».

ΣΕΛΙΣ 20.

(α) Συγχρόνως ὁ Θήρσιος διηύθυνεν ἕτερον σχέδιον ψηφίσματος εἰς Ἰδραν, ὀρίζοντος τὴν δι' ἐλληνικῶν πλοίων καὶ ἀνευ πληρωμῆς μεταφορὰν τῶν Γερμανῶν καὶ ὅλων τῶν ἀποσκευῶν αὐτῶν, ὅσας, εὐρισκόμενοι εἰς λιμένας εὐρωπαϊκούς, ἤθελον οὗτοι δεικνύειν ἀπόδειξιν τῆς διεθυνσεως ἑαυτῶν εἰς τὸ γερμανικὸν τέλος.

ΣΕΛΙΣ 22.

(α) Ἐὰν διεσώθησαν, καὶ πιστεύομεν, ὅτι διεσώθησαν, αἱ ἀνταποκρίσεις τοῦ Ἰγνατίου καὶ Κοραῆ, κατὰ πολὺ βεβαίως φωτίσους τὸ ἐξωτερικὸν τοῦτο μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος.

Περίργος ἐστὶν ἡ ἀπάντησις τοῦ προέδρου τοῦ Χαητίου πρὸς τὸν Κοραῆ καὶ λοιπούς.

« ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.

(ἡ σημαία)

ΙΣΟΤΗΣ.

« ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΕΤΡΟΥ ΒΟΓΕΡ, Πρόεδρος τοῦ Χαητίου,

« πρὸς τοὺς πολίτας τῆς Ἑλλάδος Α Κοραῆν, Κ. Πολυχρο-

« νιάδην, Α. Βογορίδην καὶ Χ. Κλονάρην.

Εἰς Παρίσια.

« Πρὶν ἢ δεχθῶμεν τὴν ἐπιστολὴν ὑμῶν, σημειουμένην ἐκ Παρισίων τῇ 20 « τοῦ παρελθόντος αὐγούστου, ἔφθασεν ἐνταῦθα ἡ εἰδησις τῆς ἐπαναστάσεως τῶν « συμπολιτῶν ὑμῶν κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ, τοῦ ἐπὶ τρεῖς περίπου διαρκέσαντος « ἑκατονταετηρίδας. Μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ ἐμάθομεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς, ἀναγ- « κασθεῖσα τέλος πάντων, ἐδράξατο τῶν ὅπλων, ἵνα κτήσῃται τὴν ἐλευθερίαν « αὐτῆς καὶ τὴν θέσιν, ἣν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου κατεῖχε.

« Μία τόσῳ ὥραϊς καὶ τόσῳ νόμιμος ὑπόθεσις, καὶ πρὸ πάντων αἱ συνοδεύ- « σασαι ταύτην πρῶται ἐπιτυχίαι, οὐκ εἰσὶν ἀδιάφοροι τοῖς Χαητίαις, οἵτινες, ὥς « οἱ Ἕλληνες, ἐπὶ πολλὸν καιρὸν ἔκλινον τὸν αὐχένα ὑπὸ ζυγὸν ἐπονείδιστον, καὶ « διὰ τῶν ἀλύσεων αὐτῶν συνέτριψαν τὴν κεφαλὴν τῆς τυραννίας.

« Εὐχρηθέντες πρὸς τὸν οὐρανὸν, ὅπως ὑπερασπισθῇ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Λεω-
 « νίδου, ἐσκέφθημεν ἵνα συντρέξωμεν τὰς γενναίας δυνάμεις τούτων, εἰ μὴ διὰ
 « στρατευμάτων καὶ πολεμεφοδίων, τοῦλάχιστον διὰ χρημάτων, ὡς χρησίμων
 « ἐσομένων διὰ προμήθειαν ὀπλων, ὧν ἔχετε ἀνάγκην. Συμβεβηκότα ὁμως, ἐπι-
 « βελόντα τῇ πατρίδι ἡμῶν μεγάλην ἀνάγκην, ἐπισχόλησαν ὅλον τὸ χρημα-
 « τικόν, ἐξ οὗ ἡ Διοίκησις ἠδύνατο καταβαλεῖν μέρος. Σήμερον ἐτι ἡ ἐπανάστα-
 « σις, ἡ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς νήσου ἐπικρατοῦσα, ὑπάρχει νέον πρὸς
 « τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ κώλυμα· ἐπειδὴ τὸ μέρος, ὅπερ ἠνώθη μετὰ
 « τῆς Δημοκρατίας, ἥς προεδρεύω, ὑπάρχει ἐν μεγίστῃ ἐνδείᾳ καὶ προκαλεῖ δι-
 « καίως μεγάλην τοῦ ταμείου ἡμῶν τὴν δαπάνην. Ἐὰν δ' ἐπέλθωσι κατὰλλη-
 « λοι, ὡς ἐπιθυμοῦμεν, αἱ περιστάσεις, τότε βοηθήσωμεν, πρὸς τιμὴν ἡμῶν αὐ-
 « τῶν, τοῖς τέκνοις τῆς Ἑλλάδος, ὅσῳ δυνηθῶμεν.

« Πολῖται, διερμηνεύσατε πρὸς τοὺς συμπατριώτας ὑμῶν τὰς θερμὰς εὐχὰς,
 « ἃς ὁ λαὸς τοῦ Χαητίου ἀνατέμπει ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως αὐτῶν. Οἱ μεταγε-
 « νέστεροι Ἕλληνες ἐλπίζουσιν ἐν τῇ ἀναγεννωμένῃ ἱστορίᾳ τούτων ἀξία τῆς Σα-
 « λαμίνος τρόπαια. Εἴθε, παρόμοιοι τοῖς προγόνους αὐτῶν ἀποδεικνύμενοι καὶ
 « ὑπὸ τῶν διαταγῶν τοῦ Μιλτιάδου διευθυνόμενοι, δυνηθῶσιν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ
 « νέου Μαραθῶνος τὸν θρίαμβον τῆς ἱερᾶς ὑποθέσεως, ἣν ἐπεχείρησαν ὑπὲρ τῶν
 « δικαιωμάτων αὐτῶν, τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος! Εἴθε, τέλος, διὰ τῶν
 « φρονίμων διατάξεων αὐτῶν μνημονευθῶσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ οἱ κληρονόμοι τῆς
 « καρτερίας καὶ τῶν ἀρετῶν τῶν προγόνων!

« Τῇ 18 ἰανουαρίου 1822 καὶ 19 τῆς Ἀνεξαρτησίας.

ΒΟΓΕΡ ».

(β) Ἰδοὺ τὸ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔγγραφον.

« ΠΡΩΤΙΣΤΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ ΕΝΟΣ ΛΑΜΠΡΟΥ
 ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΗΜΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

« Ἐλευθερόφρονές τινες, λίαν γενναῖοι καὶ ἐνάρετοι, ἀπολέσαντες δυστυχῶς
 « τὴν πατρίδα αὐτῶν, δέχονται τὴν ὑμετέραν πατρίδα καὶ ἔρχονται, ἵνα χύσω-
 « σι τὸ αἷμα αὐτῶν, ἃν προκύψῃ ἀνάγκη, καὶ δειγθῶσιν ἀξιοὶ τῆς πολιτογρα-
 « φήσεως. Ἡ Νεάπολις καὶ τὸ Πεδεμόντιον ὑπῆρξαν οἱ μάρτυρες τῆς ἀμετα-
 « θέτου αὐτῶν ἀποφάσεως, καθ' ὅσα τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀνθρώπων ἀφορῶσι. Ἀλ-
 « λὰ καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῆς σκληρᾶς τύχης, ἠναγκάσθησαν, ἵνα ἀποχωρισθῶ-
 « σι τῆς ἰδίας πατρίδος, καὶ ἤδη ἔρχονται καθικετεύοντες ὑμᾶς, ὅπως υἱοθετή-
 « σῃτε τούτους καὶ ἀξιώσῃτε τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου καὶ ὅ,τι ὀφείλετε εἰς ἀν-
 « θρώπους, ἐντίμως μὲν καὶ γενναίως τὸ πολεμικὸν διατρέξαντας στάδιον, γνῶ-
 « σεις δὲ διαφόρους κεκτημένους, ὅπως χρησιμεύσωσιν οὕτω τῇ νέᾳ αὐτῶν πα-
 « τρίδι, τῇ Ἑλλάδι.

« Ἐπὶ τοῦ προκειμένου παρεκάλεσαν οὗτοι τὸν πρίγκιπα ἀρχιστράτηγον· βε-
 « βαιοῦσι δ' ἐν τοσούτῳ ὑμῖν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνδόξων αὐτῶν πολεμιστῶν
 « ὑπερβαίνει τοὺς τριακοσίους, ὅλους ἀπόφασιν ἔχοντας, ὅπως γέγονται ὠφέλι-
 « μοι τῷ πολέμῳ ὑμῶν, ὃν θεωροῦσιν ὡς ἴδιον, καὶ καταστῶσιν ἀρμόδιοι οὕτως,

ΤΟΜΟΣ Δ'.

« ἵνα συμπαραταχθῶσι μετὰ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν ἀξίων αὐ-
 « τῶν ἀπογόνων.

« Ἐκτιθέμενοι ταῦτα ὡς ἐκ προσώπου τῶν εἰρημένων, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς,
 « ἵνα ἀποδεχθῆτε συγγρόνως, ἣν προσφέρομεν ὑμῖν σχέσιν καὶ ἔνωσιν μεθ' ὧν
 « τῶν Ἰσπανῶν στρατιωτῶν, μετὰ τοῦ ἡρώϊκοῦ αὐτοῦ καὶ φιλελευθέρου ἔθνους,
 « ὅπερ, εἰ μὴ εἶχεν ἀνάγκην τῆς στερεώσεως τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐλευθερίας, ἤθελεν
 « ἐλθεῖν ὅλον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ὑμῶν. Καὶ
 « ὁμως ἔσεσθε βέβαιοι, κύριοι, ὅτι οἱ Ἰσπανοὶ οὐδέποτε παύσουσι τῆς πρὸς ὑμᾶς
 « βοηθείας παντοιοτρόπως· νομίσουσι δὲ τιμὴν ἑαυτῶν συνδέοντες μεθ' ὑμῶν
 « σχέσεις, ἐὰν ἀξιώσῃτε ζητῆσαι ταύτας. Ἀσχολούμενοι δὲ, ἵνα καταστήτε ὄνο-
 « μαστοὶ ἐν τῇ οἰκουμένῃ, θελήσετε ἀναγγέλλειν ἡμῖν τακτικῶς περὶ τῶν πρὸς-
 « δων τοῦ εὐγενοῦς ὑμῶν ἀγῶνος, ὃν περὶ πολλοῦ ἔχομεν.

« Καρτερόψυχοι τῶν Ἑλλήνων πρόχρητοι, ἡ εἰμαρμένη εἴη ὑμῖν ἀγαθή! Ὁδη-
 « γεῖοι δ' ὑμᾶς ἡ φρόνησις, ὅπως κατορθώσῃτε τὴν σύστασιν αὐτοῦ τοῦ μεγά-
 « λου ἔθνους, καὶ ὑψώσῃτε τοῦτο εἰς τὸν βαθμὸν τῆς εὐτυχίας ἐκεῖνον, εἰς ὃν κέ-
 « κληται.

« Γνωστοποιούντες ὑμῖν τὴν εὐγενῆ ἀπόφασιν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, παρα-
 « καλοῦμεν ἵνα ἔχῃτε βέβαιον, ὅτι οἱ ἐλευθερόφρονες Ἰταλοὶ ἔσονται εὐπειθέστα-
 « τοι εἰς τὴν ἔννομον διοίκησιν ὑμῶν καὶ ὑποκείμενοι εἰς τὰς ἀποφάσεις ταύτης
 « τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ εὐλαβοῦνται καὶ σέβονται αὐτήν, ὡς ἡμεῖς σεβόμεθα καὶ
 « εὐλαβοῦμεθα ὑμᾶς.

« Μαδρίτη τὴν 48 δεκεμβρίου 1824.

ταπεινότατοι καὶ εὐπειθέστατοι δοῦλοι

οἱ Βουλευταὶ τῆς Ἰσπανίας

ΜΟΡΑΛΗΣ, ΠΑΛΜΑΣ, ΒΟΡΙΝΣ .

ΣΕΛΙΣ 23.

(α) Ἐχομεν εἰς χεῖρας τὸν λαμπρότατον, πατριωτικώτατον καὶ ἐνθουσιαστι-
 κώτατον τοῦτον λόγον, ἀλλὰ παραλείπομεν μετὰ λύπης ἀδημοσίευστον ὡς ὑπερ-
 βαίνοντα τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ἔργου ἡμῶν.

(β) Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου φέρομεν εἰς φῶς τὴν ἀκόλουθον ἱκετήριον ἀναφο-
 ράν, ἣν ὑπέβαλε τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξάνδρῳ πρεσβεία, πεμφθεῖσα παρὰ τοῦ
 πρώην ἐν Ὁδησσῷ διευθυντηρίου. (Τὴν ἱκετήριον ταύτην συνέταξεν ὁ σοφὸς δι-
 δάσκαλος Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος.)

« ΘΕΟΣΤΕΙΝΤΕ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ!

« Ἀπέναντι τοῦ θρόνου τῆς ὑμετέρας Αὐτοκρατορικωτάτης Μεγαλειότητος
 « τολμῶμεν διὰ τῆς παρουσίας ταπεινῆς ἀναφορᾶς νὰ παρασταθῶμεν οἱ πάντων
 « ἀνθρώπων ἑλεεινότατοι. Μέλῃ ἀξιοδάκρυτα τοῦ κατασπαρασσομένου Ἑλληνι-
 « κοῦ γένους, λείψανα πολυπαῦ, διαδράντα τῆς βομφαίας τὸ στόμα, κατεφύγο-
 « μεν, τριsmέγιστε Αὐτοκράτωρ, γυμνοὶ καὶ πεινῶντες εἰς τὸ ἄσυλον τῆς εὐρυ-
 « χοιροτάτης ἐπικρατείας Σου, ὅχι μόνον νὰ διασώσωμεν τὴν ἀθλιωτάτην ζωὴν
 « μας, ἀλλὰ καὶ νὰ τολμήσωμεν νὰ παρασταθῶμεν ἱκέται πρὸς τὴν Αὐτοκρα-
 « τρικὴν Σου Μεγαλειότητα. Ἀπὸ τὸ μέσον τῆς υπερλάμπρου Αἰλλῆς Σου ἀνα-

« θαίνει διὰ τῶν οἰκτρῶν μας στομάτων πρὸς τὴν φιланθρωποτάτην Σου ψυχὴν
 « ὅλης τῆς βασανιζομένης Ἑλλάδος ἡ φωνή. Τρισμέγιστε, τρισέβαστε Αὔγουσε!
 « ἐπάκουσον τοὺς γοεροὺς στεναγμούς της, ἐπίβλεψον εἰς τὰ δάκρυά της, κάμ-
 « φητι πρὸς τὴν ἀπαράμεικτον δυστυχίαν της. Τὸ εὐσεβὲς Ἑλληνικὸν γένος,
 « θεόστυπτε Καῖσαρ, τὸ καὶ πρόφην μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς διὰ τὰ ἀγαθὰ
 « του περικλεέστατον, καὶ ὕστερον διὰ τὴν εἰς εἰς τὰς συμφοράς του γενναϊότη-
 « τα περιώνυμον, κινδυνεύει τώρα πλέον νὰ μὴν ὑπάρχῃ. Τέσσαρας ἤδη αἰῶνας
 « θανασίμως ἐτυραννίσθη ὑπὸ τοῦ βαρβάρου θανασίμου ἐχθροῦ τοῦ Σταυροῦ καὶ
 « τῆς ἀνθρωπότητος. Κατεζαίνετο καθ' ἡμέραν ἀπὸ τοὺς αἰμοδόρους ὄνυχας τῆς
 « ἀδικίας. Καθ' ἡμέραν κατὰ πόλεις ἐγένετο σφάγιον τῆς ὠμοτάτης ἀσεβείας,
 « τοῦ λοιμοῦ, τῆς πυρκαϊᾶς καὶ τῆς ἀνομίας. Καθ' ἡμέραν ὑπέμενεν ὕβρεις, καὶ
 « πληγὰς, καὶ βασάνους, ὁποίας δὲν ἔβλεπεν ὁ ἥλιος ἄλλας εἰς ὅλον τῆς γῆς τὸ
 « πρόσωπον. Ἡ θρησκεία, ἡ τιμὴ, ἡ περιουσία καὶ αὕτῃ ἡ ζωὴ του κατεσπα-
 « ράσσοντο κοινῶς καὶ ἀνυποστόλως καὶ ἀπὸ τὸν οὐτιδανώτατον ὑπηρέτην
 « τῆς τυραννίας. Εἰς τὴν ἰδίαν του πατρίδα πιεζόμενον ἀπὸ τὰς ἀλύσεις ἐνὸς
 « ἀθεωτάτου καὶ ἀσυμφύλου δυνάστου, ἀντὶ νὰ τὰς ἐλαφρώσῃ μὲ τὴν ἄκραν τα-
 « πείνωσιν καὶ ὑποταγὴν του, τὰς ἐβάρυνεν ἐπὶ πλέον, καὶ μὲ τὴν ὑπόκλισιν τοῦ
 « αὐχένος του παρώξυνε μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν σπᾶθην τοῦ αἰμοδόρου τυράννου
 « του. Ἐκ τριούτων καὶ τοσούτων κακῶν ἐτόλμησε κατὰ μέρος νὰ στενάζῃ καὶ
 « νὰ σωθῇ ὅπωςδῆποτε ἀπὸ τὸν ἐσχάτως ἐπικρεμασθέντα κίνδυνον. Ἄλλ' ἰδοὺ
 « παρὰ πάντα τὰ τῆς ἀνθρωπότητος δικαιώματα κινδυνεύει ὀλόκληρον νὰ ῥιφθῇ
 « εἰς τὸ βάραθρον τοῦ παντελοῦς ἀφανισμοῦ. Πᾶσα πόλις τῆς Ἑλλάδος καὶ
 « χώρα, τρισμέγιστε Ἱμπεράτωρ, ἔγεινεν ἤδη θέατρον τραγικωτάτων σφαγῶν.
 « Καὶ Κωνσταντινούπολις, ἡ ἀθλίη Κωνσταντινούπολις, ἀπέβη κλαυθμῶνος κοι-
 « λὰς, καὶ φρικτῆ κατοικίᾳ τοῦ τρόμου καὶ τῶν ὀδυνῶν τοῦ θανάτου καὶ ἀγο-
 « ραί, καὶ ἀγυαί, καὶ κατοικίαι τῆς πόλεως ταύτης πλημμυροῦσιν ἀπὸ αἷμα
 « ἀθῶων Χριστιανῶν· τὸ ἐν αὐτῇ ἄνθος τοῦ Γένους ἀπεθερίσθη· πάσης ἡλικίας
 « καὶ πάσης τάξεως ταλαίπωροι Γραικοὶ καθ' ἡμέραν, καθ' ὥραν, ἀγχονται, πνί-
 « γονται, σφάζονται· οἱ δὲ ζῶντες φαίνονται καὶ τῶν φονευομένων ἐλεεινότεροι διὰ
 « τὸν φόβον, καὶ τὴν πείναν, καὶ τὴν γύμνωσιν, καὶ τὰς ὕβρεις καὶ τὰς βασά-
 « νους, μὲ τὰς ὁποίας, καὶ πρὶν τοὺς θανατώσῃ, ἀνασπᾷ τὴν ζωὴν αὐτῶν μυριά-
 « κισ ἡ ὠμότης τοῦ ὀλοθρευτοῦ. Αἱ οἰκίαι παντοῦ ἐρημόνονται· αἱ εἰρκαὶ στε-
 « νοχωροῦνται ἀπὸ τῶν σφαγίων τὸ πλῆθος· οἱ νεκροὶ ῥίπτονται ἄταφοι εἰς
 « βρῶμα τῶν θηρίων τῆς γῆς καὶ θαλάσσης· οἱ ὑπῆκοι ἀνδραποδίζονται ὡς αἰχ-
 « μάλωτοι· τὰ δυσσεβῆ ἔθνη ἐπιγελῶσι, καὶ τὸ ἄθλιον γένος τῶν ὀρθοδόξων Ἑλ-
 « λήνων κατὰ μικρὸν ὀλιγοστεύει καὶ ἀφανίζεται. Ὑπάρχουσι δεινὰ παρὰ ταῦτα
 « δεινότερα; Πρόσθε, θεοσεβέστατε Αὐτοκράτωρ, καὶ τὰ κατὰ τῆς εὐαγούς ἡμῶν
 « πίστεως. Τὰ θεῖα μυστήρια καθυβρίζονται· τὰ ἅγια ῥίπτονται εἰς τοὺς δρόμους
 « ἀπὸ τοὺς κύνες εἰς ἄλλων κυνῶν καταπατήματα· οἱ ἱεροὶ ναοὶ βεβηλόγονται
 « καὶ κατακαίονται καὶ κατεδαφίζονται· οἱ Χριστιανοὶ βιάζονται πρὸς ἐξόμω-
 « σιν· οἱ ἱερεῖς τοῦ Ὑψίστου καταζαίνονται καὶ στρεβλόγονται· οἱ ἀρχιερεῖς ἀνι-
 « λεῶς κατασφάζονται· οἱ φωστῆρες τῆς ἀγιωτάτης Συνόδου μας ἀπεσβέσθησαν·

« τέσσαρες ἐκρεμάσθησαν, καὶ οἱ λοιποὶ φυλάττονται σιδηροδέσμιοι εἰς σφαγὴν.
 « Ὁ δὲ Παναγιώτατος, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐκρέματο τὰς τρεῖς ἡμέρας
 « τοῦ Πάσχα ἐπὶ τοῦ ξύλου, καὶ τὸ λείψανον αὐτοῦ περισυρὲν καὶ καθυβρισθὲν
 « ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, ὅθεν θεῖα τις νεῦσις τὸ διέσω-
 « σεν εἰς τὴν Ὁδησσόν. Ἀλλὰ καὶ ὁ μακαριώτατος Πατριάρχης τῶν Ἱεροσο-
 « λύμων καὶ οἱ ἄλλοι οἱ πρόφην δύο γέροντες τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρ-
 « χαι, καὶ ὁ τῆς Ἀντιοχείας, καὶ ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπαπειλοῦνται μετ' ὀλί-
 « γον, (ἐὰν μέχρι τῆς ὥρας δὲν ἔπαθον,) νὰ πάθωσι καὶ αὐτοὶ τὰ αὐτά. Θεό-
 « στεπτε τῆς ὀρθοδοξίας Προστάτα! Ἴδε τὴν τῆς ἐκκλησίας κάκωσιν νόμισον,
 « ὅτι βλέπεις ἐνώπιόν Σου τὴν πνευματικὴν Σου ταύτην τροφὸν καὶ μητέρα,
 « τείνουσαν τὰς ἀγίας τῆς χειρὸς πρὸς τὴν θεόχρηστον κορυφὴν Σου, καὶ δει-
 « κνύουσιν τὰς καιριωτάτας πληγὰς τῆς, καὶ ἐπικαλουμένην τὸν κραταῖόν Σου
 « βραχίονα πρὸς ἀντίληψιν. Ἴδε, φιλανθρωπότετε Καῖσαρ, πᾶσαν ἡλικίαν τοῦ
 « ὁμοπίστου Σου γένους κλίνουσιν ἐνώπιόν Σου τὸ γόνυ, καὶ ζητοῦσαν ἐν κα-
 « τωδύνου καρδίας τὴν εὐσπλαγχνίαν Σου. Ἴδε τὴν παναθλίαν Ἑλλάδα πάσχου-
 « σαν ἤδη, ὅσα μῆτε ἀπὸ τοὺς τυράννους τῆς πίστεως, μῆτε ἐν καιρῷ τῆς
 « ἀλώσεώς τῆς ἔπαθε δεινά. Ἐπάκουσον τὰς γοερωτάτας φωνὰς συγγενῶν ἀ-
 « ποσχιζομένων ἀπ' ἀλλήλων, χηρῶν κλαιουσῶν τοὺς συζύγους των, παιδίῳ
 « ἀκάκων ἀποθρηνοῦντων τοὺς σφαζομένους γονεῖς των, γερόντων ἀθλίῳ ὁδο-
 « ρομένων τῶν οἰκιῶν τὴν ἐρήμωσιν. Γενοῦ σωτὴρ ἔθνους ὀλοκλήρου, τὸ ὅποτον
 « ἤδη λογίζεται ὡς πρῦβατον σφαγῆς, ἐν ᾧ ἡ ἐν σοὶ θριαμβεύουσα πίστις τὸ
 « ἔχει ἐμπεπιστευμένον ὡς ἱεράν παρακαταθήκην εἰς τὴν θεόστεπτόν Σου Με-
 « γαλειότητα. Σοὶ ἐγκαταλέλειπται θεόθεν, εὐσεβέστατε Αὐτοκράτωρ, ὁ πτω-
 « χὸς λαὸς τῶν Γραικῶν. Ἐθνεὶ ὀρφανῷ καὶ τῶν πατρῶων ἀγαθῶν ἀπεστερη-
 « μένῳ Σὺ προωρίσθης ἄνωθεν βοηθός. Ἐλέησον, ἐλεημονικώτατε Πάτερ, τοὺς
 « τρισαθλίους ἱκέτας Σου. Πρέσβεις προσφέροντες πρὸς τὸ Κράτος Σου ὅλων τῶν
 « εὐσεβῶν βασιλείων τὴν χρυσὴν σειρὰν, ὅσοι διέσωσαν τὴν ὀρθοδοξίαν ἀπὸ τῶν
 « τυράννων τὸν διωγμόν. Ὅλων τῶν χριστοκηρύκων Πατέρων ἡμῶν τὸν χορὸν,
 « τῶν ὁποίων αἱ χεῖρες ἐρύτευσαν εἰς τὴν εὐκλειεστάτην Ῥωσσίαν τὸ ξύλον τοῦ
 « Σταυροῦ. Αὐτὸν τελευταῖον τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πεσόντα σεβασμιώτατον
 « ἡμῶν Πατριάρχην, ὅστις κατὰ θεῖαν βέβαια εὐδοκίαν κατέφυγε καὶ νεκρὸς
 « ἱκέτης πρὸς τὸ θεοσέβαστόν Σου Κράτος, τὴν ἐν αὐτῷ περιϋβρισθεῖσαν ἐσχά-
 « τως ὀρθοδοξίαν Σου, καὶ ἄφωτος ἐπικαλεῖται τὴν κραταῖαν δεξιάν Σου πρὸς
 « ὑπεράσπισιν τῶν σφαζομένων ὁμογενῶν του καὶ ὁμοθρήσκων Σου, καὶ πρὸς
 « ἀπαλλαγὴν τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ ὠμοτάτου καὶ
 « ἀντισουργοτάτου τυράννου. Εὐδόκησον, ὦ Ποιμὴν ἀγαθὲ τρισευδαιμόνων λαῶν,
 « νὰ ἀναστήσης καὶ ἕνα λαὸν προγόνων ἀγαθῶν, ἐξ οἷας εὐτυχίας εἰς οἷαν κα-
 « κοδοιμονίαν ἐκκυλισθέντα. Ἐπίβλεψον συμπαθῶς, ὦ πρόμαχε τῶν θείων καὶ
 « ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, εἰς ἔθνος δυστυχὲς, ἀγωνιζόμενον δι' αἵματος ὑπὲρ
 « πίστεως καὶ πατρίδος. Νεῦσον, καὶ ὁ ἐχθρὸς τῶν Χριστιανῶν ἡφανίσθη, ὡς
 « καπνός. Πολλὰ καὶ καλὰ καὶ μεγάλα εἶναι τὰ τρόπαιά Σου, τρισμέγιστε Αὐ-
 « γουστε, πολλὰ τῶν βραδύκωτων Σου ἀρετῶν τὰ ἐγκώμια· θέλησον, ὦ Με-

« γαλουργὲ τῆς ἀγαθῆς θελήσεως Ἡρώς, θέλησον νὰ προσθέῃς εἰς τὰς περικλεε·
 « στάτας ἐπωνυμίας σου καὶ τὰς ζηλωτὰς καὶ ἀθανάτους προσφωνήσεις ἐκείνας
 « ΣΩΤΗΡ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
 « ΥΠΕΡΜΑΧΟΣ ». Τοιοῦτόν Σε, θεόχριστε Αὐτοκράτωρ, φρονούντες, καὶ ἀπὸ
 « τοῦ νῦν προσφωνούντες, παύομεν τὴν οἰκτρὰν ἱκεσίαν μας μὲ βαθύτατον σέ-
 « θας, μὲ πικροτάλακτα δάκρυα, μὲ στεναγμούς ἐγκαρδίου καὶ μὲ ἐλπίδας
 « χρηστάς, Καῖσαρ καὶ Αὐτοκράτωρ τρισέβαστε !

ΑΩΚΑ', Ματοῦ Η'.

« Τῆς ὑμετέρας κραταιοτάτης, τρισεβάστου καὶ θεοχρίστου Μεγαλειότητος
 οἰκτρότατοι δούλοι καὶ ἱκέται

ΟΙ ΕΝ ΟΔΗΣΩ ΣΕΣΩΣΜΕΝΟΙ ΓΡΑΙΚΟΙ ».

(γ) Ἐ τῶν κατωτέρω δημοσιευμένων, τοῦ καταστατικοῦ, τῆς ἐγκυκλίου καὶ
 ἄλλων τινων ἐγγράφων τοῦ διευθυντηρίου καταφαίνονται ἐν λεπτομερείᾳ, ὅσα ἀ-
 ναφέρονται ἐν τῷ κειμένῳ.

Ἰδοὺ τὸ

« ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ.

« Ἐν ἔτει χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ πρώτῳ, τῇ τετάρτῃ τοῦ μηνὸς αὐγούστου,
 συνήχθησαν σήμερον εἰς τὸ ἑλληνικὸν Γυμνάσιον οἱ ἐν Ὁδησῶ παροικοῦντες
 καὶ οἱ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀλλαχόθεν καταφυγόντες ἐνταῦθα Γραικοί.
 Καὶ δὴ πρῶτον ἐπεκαλέσαντο τὸ πανάγιον ὄνομα τῆς τρισυποστάτου καὶ ὁμο-
 ουσίου Τριάδος· εἶτα σκέψιν καὶ λόγου προκείμενον ἐποιήσαντο τὴν Ἑλλάδα,
 λέξαντες τάδε.

« Εἰσήκουσεν ὁ Θεὸς τοῦ ἐλέους καὶ οἰκτιρμῶν τὰς μετὰ δακρύων παρακλή-
 σεις τῶν Ὀρθοδόξων, καὶ ἔστρεψεν ἵλεων τὸν παντέφρονα ὀφθαλμόν τῆς θείας
 αὐτοῦ προνοίας ἐφ' ἡμᾶς, καὶ εἶδε τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐπλήσθη
 θυμοῦ, καὶ ἐξαπέστειλεν ἄγγελον καταιγίδος ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν βαρβάρων καὶ
 ἀπίστων Ἀγαρηνῶν, καὶ εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν πνεῦμα φόβου καὶ φρίκης χά-
 λαζαν, εἰς δὲ τὰς ψυχὰς τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων θάρρος καὶ ἀνδρείαν, ἐνέπνευσε.
 Διὸ καὶ ὁ λαμπρὸς καὶ μέγας ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος
 τέλος πάντων ἡνοίχθη ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ.

« Οἱ Ἕλληνες, ἐξαναστάντες εἰς τὰ ὅπλα, καταστέλλουσιν ἤδη τὴν ὀφρὺν
 καὶ καταπατοῦσι μὲ στιβαρὲν πόδα τὸν υπερήφανον αὐχένα τοῦ τρισευαργίου
 Ὀθωμανοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Εἶθε νὰ ἐξαλειφθῇ τὸ ὄνομά του ἐκ
 βίβλου ζώντων ! Ὁ δράκων ὁ ἀναβῆς ἐκ τῆς ἀβύσσου καταδύτω ἐκεῖ.

« Εἰς τοιαύτην λοιπὸν μεγίστην καὶ κρίσιμον τοῦ γένους περίστασιν ἡμεῖς οἱ
 παροικοῦντες ἐν Ὁδησῶ, καίτοι μὴ συμπλεκόμενοι εἰς τὴν μάχην κατὰ τῶν
 ἀπίστων Ἀγαρηνῶν, δὲν κρίνομεν ὅμως τὸν ἑμαυτὸν μας ὡς ἔξω τοῦ ἱεροῦ τού-
 του ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος διὰ τε τὴν προϋπάρξασαν καὶ ἤδη ἐνεστῶσαν κηδε-
 μονίαν περὶ τῶν κοινῶν μας πραγμάτων παρά τε τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ
 ἐν Ὁδησῶ ἐφόριον καὶ παρὰ πάντων τῶν ἀδελφῶν, μάλιστα δὲ διὰ τὴν πρὸς
 τοὺς ἐν ἀνάγκῃ ὁμογενεῖς μας κατὰ τὸ δυνατὸν ἀντίληψιν, περὶ τῆς πολλῇ τὴν

πρόνοιαν ποιούμεθα σήμερον, ἐπειδὴ πάμπολλοι τῶν ἡμετέρων κατέφυγον ἐνταῦθα, καὶ οἱ πάντες σχεδὸν ἐν ἀμνηχανίᾳ.

« Διὰ ταῦτα καὶ περὶ τούτων ἡμέραν καὶ νύκτα σκεπτόμενοι, καὶ ἀλλήλους συνερθείζοντες πρὸς τὸ στάδιον, καὶ παρ' ἀλλήλοις συνασπιζόμενοι, καὶ θέλοντες εὐζωνοτέρως καὶ συντόνως νὰ συντρέξωμεν εἰς τὸν κοινὸν πῦλόν, ἐκρίναμεν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ κοινῇ ψήφῳ συνεψηφίσασμεν τὰ ἀκόλουθα.

« Α'. Ὁμολογοῦμεν ἐνώπιον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ἀπείρους τὰς χάριτας εἰς τὸ ὁρθόδοξον καὶ θεοκτήρικτον κράτος τὸ Ῥωσικόν, ἀναπέμποντες εὐχὰς καὶ δεήσεις πρὸς τὸν ὑψιστον Θεὸν ὑπὲρ τοῦ φιλανθρώπου καὶ εὐλογημένου Μεγάλου Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου διὰ τὴν ἐπιχορηγηθεῖσαν παρ' αὐτοῦ εἰς τὸ γένος ἡμῶν κραταίαν ὑπεράσπισιν καὶ προστασίαν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ.

« Β'. Ψηφίζομεν καὶ ὀνομάζομεν ἐφόρους τοῦ ἡμετέρου κοινοῦ τοὺς κυρίους Ἰωάννην Ἀμβροσίου, Ἀλεξάνδρον Μαῦρον, Κυριακὸν Κουμπάρην, Γρηγόριον Μαρσλὴν καὶ Παλαιολόγον, οἵτινες ὑποχρεοῦνται δις τῆς ἑβδομάδος, δευτέρα καὶ πέμπτη περὶ τὰς τέσσαρας ὥρας μετὰ μεσημβρίαν, νὰ συγκροτῶσιν ἐφορείας συνέλευσιν.

« Γ'. Δίδομεν πρὸς τοὺς ἄνω εἰρημένους ἐφόρους πᾶσαν ἀδειαν καὶ πληρεξουσιότητα νὰ ἐκλέγωσι πρόεδρον ἐν τῷ μεταξύ των, ἢ ἄλλον τινὰ τῶν Γραικῶν ὁμοίως ταμίαν καὶ γραφέα καὶ λοιπούς· νὰ ἀλλάζωσιν εἰς κάθε τριμηνίαν τὸν πρόεδρον, ἢ νὰ ἐπικυρῶσιν αὐτὸν οἱ ἴδιοι· κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον διοργανίζοντες τῆς ἐφορείας τὴν κάμεραν, νὰ συνέρχωνται, ὡς ἄνωθεν, νὰ σκέπτωνται περὶ πύσης συμπιπτούσης ὑποθέσεως σχετικῶς καὶ ἀναγομένης πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ γένους, καὶ μάλιστα νὰ διενεργῶσι παντοιοτρόπως καὶ μετὰ ζήλου τὸ νὰ προμηθεύηται ἡ δυνατὴ περίθαλψις καὶ βοήθεια εἰς τοὺς ἐν ἀνάγκῃ ἐδῶ εὐρισκομένους καὶ παρεπιδημοῦντας ἀδελφούς. Ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο μέρος οἱ κύριοι ἐφοροὶ ὑποχρεοῦνται νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ἐνεστώσαν ἀνταπόκρισιν, καὶ νὰ τὴν ἐκυκλίσωσιν ἐτι μᾶλλον μὲ ὁμογενεῖς καὶ ξένους, κρατοῦντες τῆς αὐτῆς τακτικῶν ἀντίγραφον ὡσαύτως βιβλίον, ἐν ᾧ θέλει καταγράφωνται ὅλαι αἱ συνεισφοραὶ πραγματικαὶ καὶ χρηματικαὶ τῶν ὁμογενῶν καὶ φιλογενῶν ξένων· τὰ δὲ εἰσερχόμενα πράγματα καὶ χρήματα ἐννοοῦνται ὡς ἱερὰ τοῦ γένους ἀφιερῶματα. Διὸ καὶ λεπτομερῶς θέλει ἐξηγεῖται ἐν τῷ αὐτῷ τὸ πότε καὶ ποῦ καὶ διὰ τί ἐγρησήμευσαν καὶ ἐξωδεδύθησαν. Εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ὑποχρεοῦνται οἱ εἰρημένοι ἐφοροὶ νὰ συστήσωσι κώδικα, εἰς τὸν ὅποιον θέλει καταστράνονται εὐτάκτως τὰ πρακτικὰ καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν συνελεύσεων τῆς ἐφορείας.

« Δ'. Ἀπαγορεύεται εἰς τὸν καθένα τῶν ἐφόρων τὸ νὰ ἔχῃ ἀνταπόκρισιν ἰδιαιτέραν περὶ ὑποθέσεων τοῦ γένους μὲ τὰ ὑποκείμενα, τὰ ὅποια εὐρίσκονται εἰς ἀνταπόκρισιν μὲ τὴν ἐφορείαν. Ὅστις δὲ τῶν ἐφόρων ἤθελε λάβῃ κἀνένα γράμμα, εἰς ὑποθέσεις τῆς κοινότητος ἀναγόμενον, ὑποχρεοῦται νὰ τὸ παρῇσι-ἀξῇ ἀμέσως πρὸς πληροφρίαν τῶν λοιπῶν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἐφορείας, ὅπου τὰ τοιαῦτα γράμματα θέλει κατὰ τὴν τάξιν διαφυλάττονται. Ἀπαγορεύεται ὡσαύτως εἰς τὸν καθένα τῶν ἐφόρων τὸ νὰ διατάξῃ, νὰ πράξῃ, ἢ μετασαλεύσῃ τι τῶν κοινῶν αὐτεξουσίως ἄνευ τῆς εἰδήσεως καὶ συναινέσεως τῶν λοιπῶν τῆς ἐφορείας μελῶν.

« Ε'. Διαφωνίας ἐπισυμβάσης μεταξύ τῶν ἐφόρων περὶ ἐκτελέσεως καὶ ἐνεργείας τινὸς ὑποθέσεως, ἢ μὴ, τότε αἱ ψῆφοι τῶν πλειόνων θέλει ἔχουσι τὸ κύρος, καθ' ὃ θέλει γίνεται ἀπόφασις, καὶ ταύτης ἡ ἐκτέλεσις ἄμεσος. Ἐπιτρέπεται δὲ εἰς τοὺς ἐφόρους κατὰ τὴν περίστασιν καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ προσκαλῶσι καὶ ἄλλους τῶν ὁμογενῶν συνεργάτας καὶ συμβούλους· οἱ δὲ προσκεκλημένοι θέλει εἶναι εἰς χρέος νὰ συντρέχωσι καὶ νὰ παρευρίσκωνται.

« ΣΓ'. Διορίζομεν καὶ ἀποφασίζομεν νὰ γίνηται γενικὴ συνέλευσις τῶν ὁμογενῶν κατὰ τὴν πρώτην ἐκάστου μηνὸς εἰς τὴν ἀνωθι προσδιορισθεῖσαν ὥραν, εἰς ἣν ἀκλήτως ὁ καθεὶς ἔχει χρέος νὰ παρευρεθῇ. Ἀμέσως θέλει ὀνομάζεται ὁ πρόεδρος καὶ ὁ γραφεὺς τῆς συνελεύσεως. Τὰ μέλη τῆς ἐφορείας, καθήμενα κατὰ σειρὰν, θέλει προσκαλῶνται παρὰ τοῦ προέδρου τῆς συνελεύσεως νὰ ἀναγνώσωσι, αὐτοὶ τὴν ἀνταπόκρισιν· βον. τὰ πρακτικὰ τῶν συνελεύσεων τῆς ἐφορείας, παρατρέχοντες εἰς τὴν ἀνταπόκρισιν καὶ πρακτικὰ, κατ' ἀρέσκειαν τοῦ προέδρου καὶ τῶν λοιπῶν παρευρισκομένων, ὅσα εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστά· γον. τὴν τῶν εἰσόδων καὶ ἐξόδων καταγραφὴν ὀνομαστί· δον. τὰς ἀναφοράς, προβλήματα καὶ σχέδια, ὅσα συνέπεσε νὰ σαλῶσιν ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς τὸν παρελθόντα μῆνα. Τούτου γενομένου, θέλει ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς συνελθόντας ἀπὸ τὸν πρόεδρον τῆς γενικῆς συνελεύσεως νὰ παρίστανται καθεὶς εὐτόχως τὰς παρατηρήσεις, ἢ ἐνστάσεις, τὰς ὁποίας φρονεῖ ἀναγκίας καὶ ὠφελίμους νὰ κάμῃ περὶ τῶν ἀναγνωσθέντων ἀπέναντι δὲ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ἐφόρους ἢ ἀπόκρισις· πυσάσης τῆς διαλέξεως, ὁ πρόεδρος προβάλλει εἰς τὴν συνέλευσιν τὴν ἀποδοχὴν ἢ ἀποποίησην τοῦ προκειμένου προβλήματος, καὶ ἡ συνέλευσις ψηφίζει τὸ ναὶ ἢ οὐ διὰ χειροτονίας. Τὸ ψήφισμα τοῦτο εἶναι ἀπόφασις ἀπαράτρεπτος, καὶ καταγράφεται εἰς τὸν κώδικα τῶν πρακτικῶν τῆς ἐφορείας μετ' ἐτίλον· « Πρακτικὰ τῆς γενικῆς συνελεύσεως ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ (δεῖνος), παρόντων τῶν κυρίων . . . » Καταγράφονται ἀκολούθως τὰ ὀνόματα τῶν παρευρεθέντων ἐν τῇ συνελεύσει· εἴτα οἱ ἔφοροι χρεωστοῦν νὰ ἐκτελέσωσι τὰ ψηφίσματα ταῦτα χωρὶς ἀναβολὴν, ἢ ἐναντιότητά.

« Ζ'. Αὕτη ἡ γενικὴ συνέλευσις θεωρεῖται καὶ λογίζεται παρὰ πάντων αὐτεξούσιος καὶ ἀνεξάρτητος, ὡς παρρησιάζουσα τὸ κοινόν. Μετὰ κάθε δὲ ὁκτώ μηνῶν θέλει συγκαροτεῖται γενικὴ συνέλευσις περὶ ἐκλογῆς νέων ἐφόρων, οἵτινες διὰ ψηφηγορίας θέλει ἐκλέγωνται, ἐμβαιόντων καὶ ἐκ τῶν προκατόχων ἐφόρων εἰς τὴν ψηφηγορίαν. Εἰς τὴν αὐτὴν συνέλευσιν θέλει παραδίδεται ὁ γενικὸς λογαριασμὸς ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐφόρους, καὶ ἡ περίληψις τῶν πρακτικῶν τῆς ἐφορείας διὰ περισσοτέραν πληροφориάν τῶν νεοψηφισθησομένων ἐφόρων, πρὸς οὓς θέλει παραδίδεται καὶ τὸ γραφεῖον, ἡ χάρις καὶ λοιπὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν ἐφορείαν. Ταῦτα ἐπὶ μάρτυρι τῷ Θεῷ καὶ ἐν ὀνόματι τῆς Πατρίδος κοινῇ βουλῇ καὶ ψῆφῳ ἐκρίναμεν ὠφέλιμα, καὶ συνεψηφίσκαμεν, ὑποσχόμενοι ἀμεταθέτως τὴν διατήρησιν, διαμονὴν καὶ τὴν μέχρι κεφαλῆς ἐκτέλεσιν τούτων.

« Διὸ καὶ ἰδιοχείρως ὑπογράφόμεθα ἐν τῷ παρόντι, ὅπερ καὶ κατεστρώθη εἰς τὸν κώδικα τῆς κοινότητος ».

Η ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ.

Ἐν Ὁδησσῷ τὴν 4 αὐγούστου 1821.

« Ἡξεύρετε, φίλοι καὶ ἀδελφοί, ὅτι τὰ ἐν Μολδοβλαχία ἐπιχειρήματα τοῦ ἑλ-
 « ληνικοῦ στρατοπέδου κακῇ τύχῃ κατεστράφησαν καὶ δὲν ἐπέτυχον τοῦ πλοῦ-
 « μένου σκοποῦ, κρίμασιν οἷς οἶδεν ὁ Κύριος. Τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο συμβέδη-
 « κὸς παρέλυσεν ὁπωσοῦν τὸν ἱερὸν σύνδεσμον καὶ προθυμίαν τῶν ἀδελφῶν, καὶ
 « ἔρριψεν ὅλους σχεδὸν τοὺς ἐν Ῥωσίᾳ παρικοῦντας Γραικοὺς εἰς ἀμηχανίαν.
 « Ἐκ τούτου ἐγεννήθη καὶ εἰς τοὺς ἐπιστάτας καὶ ἐφόρους τῶν κοινῶν μας
 « πραγμάτων ἀδράνεια καὶ παντελὴς σχεδὸν ἀπραξία. Ἄλλ' οἱ ἐνταῦθα πά-
 « ροικοὶ καὶ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀλλαχόθεν παρεπιδημήσαντες Γραι-
 « κοὶ μὴ δυνάμενοι μὲ ἀδιάφορον ὄμμα νὰ βλέπωσι τὰς δεινὰς περιστάσεις τοῦ
 « γένους, ζήλω ἀληθοῦς πατριωτισμοῦ κινηθέντες πρὸς ἀναστήλωσιν τῶν πεπτω-
 « κόντων καὶ θεραπείαν τῶν ἐπικειμένων δεινῶν καὶ πρὸς ἀπαλλαγὴν κατ' ἐξοχὴν
 « τῆς καταισχύνῃς, ἣν ἔμελλε τοῦ γένους δικαίως νὰ προκύψῃ εἰς τοὺς ἐν Ῥω-
 « σίᾳ Γραικοὺς, καθότι ἀπηρύθησαν ἐκ πρώτης ἀφετηρίας εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἱε-
 « ροῦ τούτου ὑπὲρ πατρίδος ἁγῶνας, συνεκρότησαν γενικὴν συνέλευσιν καὶ συνέ-
 « στησαν νέαν ἐφορείαν τῶν κοινῶν μας πραγμάτων, ὡς ἐκ τοῦ ψηφίσματος (τὸ
 « ὁποῖον σᾶς περικλείεται) κατὰδηλον γίνεται.

« Τούτου τοῦ γενικοῦ ἡμῶν συστήματος κύριος σκοπὸς εἶναι νὰ συναγάγῃ καὶ
 « νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἓν ὅλους τοὺς ἐν Ῥωσίᾳ Γραικοὺς ἀπαξάπαντας, ἐξ οὗ ἡ
 « τῶν μελλόντων ἐπιχειρημάτων μας διεύθυνσις θέλει γίνεσθαι ὀρθότερα, καὶ ἡ
 « ἐκτέλεσις συντονωτέρα καὶ ταχίστη. Ἐνταυτῷ σκοπούμενον εἶναι τὸ νὰ ἀπο-
 « λογῇται μὲ εὐσχημον καὶ γενναῖον τρόπον εἰς τὰς κατηγορίας τῶν ἐφημεριδο-
 « γράφων, καὶ νὰ ἀποκρίνηται μὲ τεκμήρια εὐγνωμοσύνης διὰ τοὺς ὑπερασπιζο-
 « μένους καὶ ἐπαινοῦντας τὰ καθ' ἡμᾶς· ἅμα τε νὰ προμηθεύῃ τὴν δυνατὴν πε-
 « ρίθαλψιν εἰς τοὺς παρὰ πύδας ἐν ἀνάγκῃ ἀδελφούς. Ὁ δὲ κυριώτατος σκο-
 « πὸς τοῦ αὐτοῦ συστήματος εἶναι καὶ ἀπορρῶ ὅλως διόλου εἰς τὸ νὰ συνδράμωμεν
 « παντὶ τρόπῳ διὰ χρημάτων, πραγμάτων, διὰ πρεσβειῶν καὶ γραμμάτων, καὶ
 « μὲ τὴν ἰδίαν μας ὑπαρξιν νὰ βόηθῇσωμεν τοὺς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας
 « προμαχόμενους κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐναντίον τῶν βαρβάρων.

« ὦ φίλοι! ὕστερον ἀπὸ τόσους αἰῶνας ἀπὸ Πελοποννήσου μέχρι Θετταλίας
 « καὶ Μακεδονίας, καὶ ἀπὸ τῆς Ἡπείρου ἕως εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἡγέρθησαν
 « θεία εὐδοκίᾳ τὰ τρόπαια τῶν Ἑλλήνων. Ἡ θάλασσα ἤκουσε πάλιν τὴν φωνήν,
 « καὶ εἶδεν, ὡς ἐν Σαλαμῖνι, τὴν ἑλληνικὴν ναυμαχίαν. Καθὼς τότε, καὶ ἐπὶ
 « τῷ παρόντι ὑπὸ Ἑλλήνων οἱ βάρβαροι κατεδιώκονται καὶ καταβυθίζονται·
 « Ἰδοὺ κράζει καὶ ὁ νέος Θεμιστοκλῆς:

« Ἴτε παῖδες Ἑλλήνων, ἐλευθεροῦτε πατρίδ', ἐλευθεροῦτε

« Παῖδας τε, γυναῖκας, θήκας τε προγόνων,

« Θεῶν πατρῶων ἔδη· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγίων ».

« Διὰ ταῦτα καὶ πρὸς ταῦτα προσκαλούμεν διὰ τῆς παρούσης ἡμῶν ἐγκυκλίου
 « ἡμεῖς οἱ ὑποσημειούμενοι ἔφοροι ἅπαντας τοὺς ὁμογενεῖς ἀδελφούς.

« Συνεγέρθητε, ὦ φίλοι, σήμερον μεθ' ἡμῶν! Ἄς συντρέξῃ καὶ ἄς συνδράμῃ
« ἕκαστος, καθ' ἃ δυνάμειός ἔχει! Σὺν ἡμῖν δὲ ἐν ὁμονοίᾳ τὰ δέοντα πράττοντες,
« ὑγειαίνετε κρᾶζοντες, ΖΗΤΩ Ἡ ΠΑΤΡΙΣ!

οἱ Ἐφοροὶ τῆς ἐν Ὁδησσῷ Γραικικῆς Κοινότητος

Πρόεδρος

ΜΙΧΑΗΛ ΝΑΖΟΣ,
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΣ,
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΜΑΡΑΣΛΗΣ,
ΒΑΙΑΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ,
ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ,
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΟΥΜΠΑΡΗΣ »

ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ.

« Πρὸς τὸν ἐντιμώτατον κύριον

« Εἰς Τριέστιον.

Ἐν Ὁδησσῷ, τῇ 49 αὐγούστου 1824.

« Ἡ φιλογένεια καὶ πατριωτισμὸς τῆς ἐντιμότητός σας μᾶς εἶναι γνωστὰ πρὸ πολλοῦ διὸ καὶ παρακινούμεθα νὰ ἔμβωμεν εἰς δεσμὸν ἀνταποκρίσεως μετὰ τῆς φιλογενείας σας. Περικλείοντές σας λοιπὸν τὸ ἀντίγραφον τοῦ ψηφίσματος τῶν ἐδῶ ὁμογενῶν καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀπαξάπαντας τοὺς ὁμογενεῖς ἐγκύκλιόν μας, ἐς ᾧν πληροφορεῖσθαι τὴν σύστασιν τῆς νέας ἐφορείας καὶ τὸν διακαῆ ζῆλον, μεθ' οὗ ἀπερασάσαμεν νὰ συνδράμωμεν ὅλους τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος προμαχόμενους ἀδελφοὺς, ἀπεκρινόμεθα τῇ ἐντίμῳ σας 40 τοῦ τρέχοντος.

« Εὐρύμεν ἐγκλείστα τὰ γράμματα μᾶς περικλείετε, καθὼς καὶ τὴν εἰδήσιν τῆς ἐφημερίδος τοῦ Βερολίνου, ἣ ὁποία μᾶς εἶναι γνωστὴ πρὸ καιροῦ. Μὲ ὅλον δὲ ὅπου δὲν κατεδέχθημεν ὅλοι οἱ ἐδῶ ὁμογενεῖς νὰ ζητήσωμεν διαυθέντευσιν τιμῆς εἰς ταύτην τὴν βδελυρὰν καὶ ἀνυπόστατον κατηγορίαν, ἣ ἐδῶ πολιτάρχης ὁμοῦς ἔδωκε τὴν ἀνήκουσαν περιγραφὴν τοῦ τρέξαντος, ἥτις ὀλίγωρα ἐκδίδεται εἰς φῶς διὰ τοῦ τύπου, καὶ ἀπὸ αὐτὴν θέλετε πληροφορηθῆ, ὅτι οὔτε εἰς Γραικίς ὑπῆρξεν εἰς τοῦτο τὸ ἀτόπημα, ἀλλ' ἦτο γενικὸς ἐνθουσιασμὸς τῶν ἐδῶ πολιτῶν Ῥώσων κατ' αὐτοῦ τοῦ μιαιροῦ γένους, ὅπου αὐθαδίασε νὰ περιφρονήσῃ τὴν κηδεῖαν τοῦ μακαρίτου Πατριάρχου μας.

« Ἐν τσοούτῳ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ κοινοποιήσητε εἰς ὅλους τοὺς αὐτόθι ὁμογενεῖς τὰ ἐδῶ προχθέντα μας, παρακινοῦντές τους νὰ ἐνωθῶσιν εἰς τοῦτον τὸν ἱερὸν σύνδεσμον, καὶ νὰ συνδράμῃ ἕκαστος, καθ' ἃς δυνάμεις ἔχει, εἰς τὸ εὖ διὸν τοῦ ἱεροῦ τούτου ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνος, εὐαρεστούμενοι πάντοτε νὰ μᾶς κοινοποιῇτε καὶ τὰς ἀληθεῖς εἰδήσεις ἔχετε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴν χρεῖαν ἔχει ἡ πατρίς τῶν ἀναγκασιτέρων πραγμάτων, διὰ νὰ συνδράμωμεν ὅλαις δυνάμεσι εἰς τὰς χρεῖας τοῦ γένους, ἐπειδὴ τὸ κυριώτατον σκοπούμενον ὅλων ἡμῶν εἶναι τοῦτο. Δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ, ὅτι δυνάμει τῆς κοινῆς προθυμίας τῶν ὁμογενῶν καὶ συνδρομῆς, καθὼς ὑπερασπίσθη ἐξ ἀρχῆς, ἡ θεία πρόνοια θέλει ὑπερασπισθῇ καὶ τώρα τὰ ἱερὰ δικαίωματα τοῦ γένους μας καὶ θέλει μᾶς χαρίσῃ ἐντὸς ὀλίγου τὸ ποθοῦμενον.

« . . . Ἀγκητὲ, ἃς μὴ μικροψυχήσωμεν, μηδὲ ἀπαιδέσωμεν . . . Ὁ πόλεμος ἤδη ζέει. Λοιπὸν ἡμεῖς καὶ τὰ ἡμέτερα θυμὰ γενέσθωσαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους. Ἐξέρωσθε.

οἱ Ἐργοὶ τῆς ἐν Ὁδησσῷ Γραικικῆς Κοινότητος

« **ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ,**
ΛΑΒΕΛΑΝΔΡΟΣ ΜΑΥΡΟΣ,
ΒΑΙΑΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ,
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΟΥΜΠΑΡΗΣ,
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΜΑΡΑΣΛΗΣ ».

« **ΠΑΝΕΥΤΕΝΕΣΤΑΤΕ ΚΑΙ ΦΙΛΟΥΕΝΕΣΤΑΤΕ ΚΟΜΗ ΚΥΡΙΕ**

« **ΔΙΟΝΥΣΙΕ ΚΑΠΝΙΣΗ ΚΑΙ ΔΟΨΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ.**

« **ΕΙΣ ΕΥΠΛΟΤΙΑΝ.**

Ἐξ Ὁδησσοῦ τὴν 15 ὁκτωβρίου 1824.

« Γνωστὸν ἔγινεν εἰς τοὺς ἐν Ῥωσσίᾳ ὁμογενεῖς ἅπαντας ὁ διοργανισμὸς τῆς
 « Φιλανθρωπικῆς Ἑταιρίας, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην σας διὰ τοῦ
 « σταλέντος ἴσου ψηφίσματος. Αὐτὸ τοῦτο μεταφρασθὲν εἰς τὸ Ῥωστικόν, καὶ
 « ταῖς ἰδίαις ἡμῶν ὑπογραφαῖς σσημασμένον, καθυπεβλήθη τῷ ἐδῶ πολιτάρ-
 « χῃ, ὅστις καὶ τὸ ἀνήγγειλεν εἰς τὸ Κράτος κατὰ τάξιν. Ὑπεράρσεν τοῖς πᾶσι
 « καὶ τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ κίνημα τοῦτο πλὴν πρὸς περισσοτέραν στερεότητα καὶ
 « εὐκολωτέραν ἐπιτυχίαν τῶν ὠφελειῶν, τὰς ὁποίας ἐκ τούτου ἐλπίζομεν, εἶναι
 « ἀνάγκη μεγίστη νὰ σταλῶσι δύο δεπυτάτοι εἰς Πετρούπολιν, ἓνα μὲν διὰ νὰ
 « ἐκθέσωσιν ἐκεῖ καὶ καθυποβάλωσι, χρεῖας τυχοῦσης, τὴν ἀξιοδάκρυτον κατὰ-
 « στασιν τοῦ γένους καὶ τὴν σειρὰν τῶν ἀναριθμήτων καὶ ἀπαραδειγματίστων
 « δεινῶν, τὰ ὅποια καταπιέζουν τὸ γένος καὶ τὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν· ἄλλο δὲ
 « νὰ συνομιλήσωσιν μὲ τοὺς διεσπαρμένους ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ ἀδελφούς καὶ φιλέλ-
 « ληνas ξένους, καὶ νὰ τοὺς προσκαλέσωσιν εἰς δεσμὸν μὲ τὴν ἀδελφότητα, διὰ
 « νὰ δυνηθῇ αὐτὴ μὲ τὴν συνδρομὴν τῶν ὅλων νὰ ἐκτελῇ τὸν σκοπὸν τῆς Φιλαν-
 « θρωπικῆς Ἑταιρίας, ὡς εἰς τὸ ψήφισμα φαίνεται. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀποστολὴν
 « τῶν δεπυτάτων, ὡς ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαίαν, πολλοὶ πολλὰχόθεν μᾶς ἐσυμβού-
 « λευσαν καὶ ἐπρόβουλον, καὶ ἡμεῖς τοιαύτην κρίνομεν σὺν τοῖς λοιποῖς ἀδελφοῖς.

« Ἄν οὕτω κρίνητε καὶ ἡ εὐγενεία σας περὶ τούτου, κράξατε τοὺς αὐτόθι ἀ-
 « δελφούς εἰς γενικὴν συνέλευσιν, καὶ ψηφίσαντες ἐξαποστείλατε ἡμῖν ἀναφέροντες,
 « οἱ ἐν Εὐπατόριᾳ ἀδελφοὶ τῆς Φιλανθρωπικῆς Γραικικῆς Ἑταιρίας κρίνουσιν
 « εὐλογον μίαν ἐκτετῆριον ἀποστολὴν δεπυτάτων εἰς Πετρούπολιν, ἥ εἰς ὅποιον ἄλλο
 « χριστιανικὸν Βασίλειον· ὅθεν καὶ περκαλοῦσι τὴν Γενικὴν τῆς Ὁδησσοῦ Ἐφο-
 « ρείαν νὰ πράξῃ τὰ δέοντα πρὸς τὴν τοῦ συμμέροντος τούτου σκοποῦ ἐκτέλεσιν.
 « Ἐξέρωσθε.

οἱ Ἐργοὶ τῆς ἐν Ὁδησσῷ Φιλ. Γρ. Κοινότητος

ΜΙΧΑΗΛ ΝΑΖΟΣ,
ΙΩΑΝ. ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ, ΛΑΒΕ. ΜΑΥΡΟΣ, ΒΑΙΑΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ».

ΣΕΛΙΣ 29.

(α) Ὅρα ἐν τῷ τόμ. Β' κεφ. Ζ'.

(β) Αὐτοῦ.

ΣΕΛΙΣ 30.

(α) Κατήγετο ὁ Δέριων Γρηγόριος ἐκ τῆς Ζουμπάτας τῶν Πατρῶν.

ΣΕΛΙΣ 34.

(α) Ἰδοὺ τὸ φερμάνιον τοῦτο.

« Συνεπεία τῆς ἀποστασίας, ἣτις ἐξεβράγη μεταξύ τῶν Ῥωμαίων, εὐρέθη-
μεν κατὰ τοὺς νόμους τῆς κυριαρχίας εἰς τὴν ἀνάγκην, ἵνα συλλάβωμεν καὶ
τιμωρήσωμεν τοὺς λαβόντας μέρος βασιάδας. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὅλος
ὁ μωχαμεθανικός λαὸς ἔλαβε τὰ ὅπλα, καὶ ἐτέθη εἰς τοὺς πόδας στρατοῦ, στρα-
τοπεδεύοντος ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ.

« Ἐν τούτοις ἡ μέριμνα, ἣν πᾶσα κυβέρνησις ὀφείλει περὶ τῶν ὑπηκόων αὐ-
τῆς, ἀπατεῖ, ὅπως οἱ ἀθῶν καὶ ἀναγνωρισθέντες πιστοὶ βασιάδες, ἐν ὁποίᾳ ἂν
ἀνήκῃσι τάξει, ὑπερασπισθῶσι καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ὑψηλὴ
Πύλη εὐρίσκεται ἐν εἰρήνῃ μεθ' ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ἐπίσης ἐστὶν
ἀναγκαῖον, ὅπως οἱ ὑπῆκοι καὶ οἱ ἐμποροὶ τούτων, οἱ εὐρισκόμενοι ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει, ὡς καὶ τὰ ἄτομα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰς φιλικὰς πρεσβείας, ἀπολαμ-
βάνωσι, συμφώνως πρὸς τὰς ὑπαρχούσας συνθήκας, ἀσφάλειαν καὶ προστασίαν.

« Ἐπειδὴ μόνῃ ἡ Πύλη ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ συλλαμβάνειν καὶ τιμωρεῖν
ἐκείνους ἐκ τῶν βασιάδων, οἵτινες ἔλαβον κοινῶς, εἴτε ἀμέσως, εἴτε ἐμμέσως,
μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἡ Αὐτοῦ Ὑψηλότης ῥητῶς θέλει, ἵνα μὴ βλάβῃ
ἀθῶν βασιῶν οὐδεὶς ιδιώτης, ληφθῶσι δὲ τὰ πλέον ἀρμόδια μέτρα, ὅπως χο-
ρηγῇται εἰς τοὺς ὑπηκόους, ἐμποροὺς καὶ περιηγητάς τῶν ξένων δυνάμεων, ἡ
ἡσυχία καὶ ἡ ἀσφάλεια, ἃς ἀπελάμβανον εἰς τὰς ἄλλας περιστάσεις.

« Κατὰ τὴν θέλησιν τῆς Αὐτοῦ Ὑψηλότητος ἡ ὑψηλὴ Πύλη ἔδωκεν ἐκ νέου
τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς πρὸς ἅπαντας τοὺς ἀστυνομικοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ὑ-
παλλήλους, τοὺς πεφορτισμένους τὴν διατήρησιν τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως, ἵνα μὴ
παραιτήσωσιν οὐδὲ στιγμὴν ταύτας, ἀλλ' ἐπαγρυπνῶσι φροντίζοντες, ὅπως εἰς
οὐδένα ἐκ τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ μὴ συγχωρῇται κανὲν βῆμα δυνάμενον διαταρά-
ξαι τὴν ἡσυχίαν, ἀντικείμενον οὕταν τῆς διακαοῦς ἐπιθυμίας τῶν κατοίκων τῆς
πρωτεύουσας· ἰδιαιτέρως δὲ μὴ πυροβολῶσιν ἀνευ λόγου, καὶ πρὸ πάντων ἀποφεύ-
γωσι τὸν θόρυβον καὶ τὴν ἀταξίαν ».

ΣΕΛΙΣ 36.

(α) Ἰδοὺ ὁλόκληρον τὸ περιώνυμον τοῦτο διάγγελμα τοῦ Στρωγανῶφ πρὸς

τὴν Πύλῃν. Δημοσιεύομεν αὐτὸ, ὡς εὔρομεν μεταπεφρασμένον τῷ 1824 ἐκ τοῦ πρωτοτύπου γαλλικοῦ. Νομίζομεν, ὅτι τὸ περιεχόμενον τούτου περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου ἤρκει ἐν περιλήψει, ἀνθ' ὧσων ἡμεῖς διὰ λεπτομερείας τινὸς ἐξεθέσαμεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ Δω τοῦ τόμου Βου, τῷ Ζω τοῦ τόμου Γου καὶ τῷ παρόντι ΙΔω.

« Ὁ ὑποφαινόμενος, Ἐκτακτὸς καὶ Πληρεξούσιος Μινίστρος τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Αὐτοκράτορος πασιῶν τῶν Ῥωσσιῶν, ἐγνωστοποίησεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τὰ πρὶ τριῶν ἡδὴ μηνῶν ἀλλεπῆλληλα συμβάντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν μέρος τῆς ἐπικρατείας τῆς Ὑψηλότητός του.

« Καθυπέβαλε συγχρόνως ὑπ' ὄψιν τοῦ Αὐτοκράτορος Κυρίου του καὶ τὰ πρωτόκολλα τῶν μετὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου Ρετζέ Ἐφέντη συνδιαλέξεων αὐτοῦ μέχρι τῆς 25 ἀπριλίου μηνός, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἐναλλὰξ δοθέντα ἐπισήμως ἐγγραφα μετὰ τοῦ Ῥωστικοῦ καὶ Ὀθωμανικοῦ Μινίστρου καθ' ὅλην ταύτην τὴν κρίσιν καὶ δυστυχῆ ἐποχὴν. Ἀς δὲ ἔλαβε διαταγὰς τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος ὁ ὑποσημειούμενος, ἐκπληροῖ ἤδη, ἐπαναλαμβάνων πρῶτον διὰ τῆς παρούσης Νότας ὅλα ἐκεῖνα, ἐφ' οἷς διέτρεξαν αἱ ῥηθεῖσαι συνδιαλέξεις· καὶ τοῦτο μὲ παρατηρήσεις τοιαύτας, ὥστε ἡ ὑψηλὴ Πόρτα θέλει ἰδεῖ ἐκ νέου ἀποδείξεις τοῦ συνήθους ἐλευθέρου τρόπου τοῦ Ῥωστικοῦ Καπινέτου, θέλει πληροφρηθῇ ἐντελῶς, μὲ ποῖον ὄμμα θεωρεῖ ἡ αὐτοκρατορικὴ αὐτοῦ Μεγαλειότης τὴν ἐνεστώσαν στάσιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ βασιλείου, τὴν θέσιν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, καὶ ἐκείνην, ὅπου κάθε δύναμις σεβαζομένη τὰ χρέη της, βιάζεται νὰ λάβῃ ὡς πρὸς τὴν Πόρταν καὶ ὡς πρὸς τοὺς ὑποκειμένους αὐτῇ χριστιανούς.

« Ἄμα ἄφ' οὗ τὰ πρῶτα ἀποστασίας συμπτώματα ἀνεφύρσαν εἰς τὴν Βλαχομολδαυίαν, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας ἔσπευσε νὰ διακηρύξῃ μεγαλοφώνως, τὸ πᾶσιν ἀπεδουλίμαξαι καὶ ἀπεστρέφετο τοὺς πρωταιτίους καὶ ἀρχηγούς τούτων, καὶ νὰ παρακινήσῃ τὸ Διδάνι εἰς τὸ νὰ λάβῃ τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς κατάπαυσιν ἄμεσον ἐνὸς κακοῦ, τοῦ καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πρόδος εἶναι ἐπίσης φοβητέα. Αἰτίαι, αἱ ὁποῖαι δὲν λανθάνουν τὸ Μινιστέριον τῆς Ὑψηλότητός του, ὑπηγόρευον τὴν Ῥωσίαν εἰς τὸ νὰ κοινολογήσῃ αὐτὸ τοῦτο. Αὕτῃ βλέπουσα, ὅτι ἡ διαμονὴ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας συντελεῖ ἐπίσης πρὸς διατήρησιν καὶ στερέωσιν τῆς εἰρήνης τῆς Εὐρώπης, ὥφειλε νὰ καταδικάζῃ κάθε ἐπιχείρημα καταπτόμενον τῆς ὑπάρξεως τῆς διοικήσεως ταύτης, καὶ τοσοῦτ' μᾶλλον, καθ' ὅσον ἐξουσία αἰείποτε ἔννομος ὑπάρχουσα, αἰείποτε καὶ ἀδιαφόρως ἐφέρετο εἰς τὰς σχέσεις της μετὰ μᾶς ἄλλης δυνάμεως, τὴν ὁποίαν πρὸ πάντε ἡδὴ ἐτῶν προσκαλεῖ εἰς τὸ νὰ ἐκασφαλισθῇ μὲ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν συνθηκῶν καὶ τὴν ἀποχρῆν πάσης αἰτίας ἐρίδος. Ἀλλ' αὕτῃ ἔκαμε καὶ πλέον τούτου· ἐπρόσφερεν εἰς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν μίαν συνεργασίαν τῶν φιλικῶν καὶ οὐδόλως ὑποπτον, τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς ἤθελεν εἶναι τὸ νὰ περιορισθῇ καὶ νὰ ἀποχωρισθῇ, ὅσον ἐνεστὶ συντομώτερον, τὸ μίasma τῆς ἀποστασίας, καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς

ἀναριθμήτους δυστυχίας ὁ Βλαχικὸς καὶ Μολδαβικὸς λαός· αὐτὸς ὁ λαός, ὅστις δὲν εἶχε παύσει τοῦ νὰ διδῇ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Τουρκίας ἀποδείξεις τῆς ἀνθρώπουτος καὶ τῆς πίστεώς του.

« Κατὰ τὴν γνώμην τῆς Ῥωσσίας, δύναμις ὅπλων ἔπρεπε νὰ κινηθῇ, διὰ νὰ ἀπαλλαγῶν αἱ δύο ἡγεμονεῖαι ἀπὸ τοὺς ξένους, ὅπου ἤθελον ταραξοῖν τὴν τοπικὴν ἡσυχίαν. Ἀλλ' ἡ δύναμις τῶν ὅπλων εἶπετο νὰ ἔγῃ καὶ ἔμφρονα τρόπον καὶ σκοπὸν σωτηριώδη· νὰ ᾔηται ὑπὸ τὴν ἐπίσκεψιν μιᾶς διοικήσεως ἐπιτηδεύας πρὸς διόρθωσιν, καὶ εἰρηνοποιῶν, καὶ ὑπὸ τοὺς νόμους καὶ τὰς συνθήκας ὅπου ἀποκαθιστῶσι τὸ κοινὸν δικαίωμα τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, οὐχὶ δὲ ὑπὸ τὰς σημαίας ἐνὸς δεσποτασίου ἐθνουσιασμοῦ, οὐχὶ πρὸς κορεσμὸν τῶν προσγινομένων ἐκ τοῦτου παθῶν. Μὲ ἄκραν τῆς λύπην εἶδεν ἡ Ῥωσσία, ὅτι τὰ κατὰ τοῦτο προβλήματα τῆς δὲν ἐνέκρινεν ἡ Πόρτα, καὶ ὅτι ἡ διοίκησις τῆς Τουρκίας ἐφαίνετο, πῶς δὲν καταλαμβάνει τὸ ἐπ' ἀνάγκης τῆς ἐφησυχάσεως τῶν ταραχῶν, ἔχουσα τὴν βεβαιότητα τῆς ἐν καιρῷ προκαταλήψεως τοῦ κακοῦ, καὶ ὅτι διὰ τοῦ συστήματος, ὅπου ἔλαβεν, ἐμελλε νὰ κινήσῃ πρὸς ὠφέλειαν ἐκείνων, οἵτινες προσετόλμησαν κατὰ τῆς ἐξουσίας τῆς, τὰ αἰσθήματα, ἐν οἷς σεμνύονται ὅλα τὰ ἔθνη, αἰσθήματα θρησκείας, φιланθρωπίας, πατρίδος καὶ συμπαθείας, τὴν ὁποίαν ἐμπνέει ἐν ἔθνος φθάσαν εἰς ἀπόνοιαν. Ὁ Ἀυτοκράτωρ ἐφροδεῖτο περὶ πάντων, μήπως αὐτὸς ὁ διαψηρισθεὶς τρόπος τῆς ὀθωμανικῆς αὐλῆς ἐντυπώσῃ εἰς τὸ ἐπιχείρημα τῶν αὐτουργῶν τῆς ἀποστασίας τὸν χαρακτῆρα νομίμου ἀντιπαράταξιν ἐναντίον μιᾶς ὁλοκληροῦ ἐξολοθρεύσεως τοῦ Γραικικοῦ ἔθνους καὶ τῆς θρησκείας αὐτοῦ. Αὕτη ἡ ὑπόνοια ἰδοὺ ἐπαληθεύει.

« Πολλὰ αἱ ἐπαρχίαι, ἐν αἷς συνέβησαν αἱ πρῶται προσβολαὶ κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, ἐστάθησαν τὸ θέατρον παρομοίων δοκιμῶν. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο ποτὲ ἡ διοίκησις τῆς Τουρκίας δὲν εἶχεν ἐξοπλίσαι ἐναντίον τοῦ λαοῦ τῶν τόπων τούτων τὸ Μουσουλμανικὸν ὑπῆκον ὅλον ἐν ὀνόματι τῆς προκινδυνεύουσας αὐτοῦ θρησκείας. Πολλὰ κίνδυνοι οὐχ ἦτον πραγματικοὶ ἔτυχε νὰ ἐπαπειλοῦν τὴν ὑψηλὴν Πόρταν, καὶ μάλιστα εἰς ἐποχάς, ὅτε ἦτον μᾶλλον τεταραγμένη ἡ θέσις τῆς καὶ ἀπὸ ἐξωτερικοῦ πολέμου, καὶ οὐδέποτε ὑπέπεσεν εἰς τοιαύτην γενικὴν καταδικασίαν καὶ ὄλεθρον ἐν ὁλόκληρον ἔθνος, οὐδὲ ὑπέστη ἡ χριστιανικὴ θρησκεία τοιοῦτον φρικτὸν ὄνειδος.

« Παράδειγμα δὲν ἐστάθη ἄχρι τοῦδε κατ' εὐτυχίαν νὰ πάθῃ ἓνας Πατριάρχης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τοιαύτην φρικτὴν καταδίκην, ἐν ᾧ ἐκέτελε, τὰς ἱερουργίας του ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, τὴν ὁποίαν σέβεται καὶ πανηγυρίζει σύμπας ὁ Χριστιανισμός, καὶ ἐνῶ ὁ σεβάσμιος οὗτος ποιμὴν εἶχεν ἐκπληρώσει ὅλα τὰ χρεὶ τῆς πίστεως καὶ ὑποταγῆς ὡς πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν.

« Ποτὲ ἡ Εὐρώπῃ δὲν ἔλαβε τὴν λύπην ταύτην τοῦ νὰ ἰδῇ ὅλους τοὺς ἀρχηγούς, πνευματικούς τε καὶ κοσμικούς, ἐνὸς Χριστιανικοῦ ἔθνους, ἐκείνους μάλιστα, οἵτινες ἔδειξαν τὰς πλέον λαμπράς ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν Πόρταν, νὰ γείνουν θύματα ἐλεεινὰ, τὰ πτώματά των κατεξουθενημένα, τὰς οἰκογενείας των καταναγκαζομένας νὰ φεύγουν μίαν γῆν δυστυχημάτων, καὶ τὰ κτήματά των θεάματα ἀξιοδράκουτα τοῦ πυρὸς καὶ τῆς ἀσπλαχνίας· δὲν εἶχεν ἰδεῖ ἐπὶ πᾶσι

πρὸ τεσσάρων αἰώνων κήρυξιν πολέμου κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ὀρησκείας διὰ τῆς θανατώσεως τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ, διὰ τοῦ ἀφανισμοῦ τῶν ναῶν του, καὶ διὰ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων χλευασμῶν πρὸς τὸ σύμβολον τῆς θείας καὶ ἱερᾶς πίστεως.

« Ἡ ὑψηλὴ Πόρτα εὐκόλως δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὰ ἐπακόλουθα ἐνὸς τοιούτου συστήματος, ἐὰν τὸ ἐξακολουθήσῃ· καὶ, ἐὰν δὲν ἡμπορέσῃ νὰ διορθώσῃ τὰ ἄθλια ἀποτελέσματα του, θέλει ἰδεῖ τὸν ἑαυτὸν της, μὲ τὰς πλέον εὐνοϊκὰς διαθέσεις πρὸς αὐτὴν ὧν τῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, εἰς ἀκούσιον στάσιν ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

« Αὕτη ἡ ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν ὁ Αὐτοκράτωρ σπεύδει νὰ δείξῃ προφανῶς εἰς τὸ Μινιστέριον τῆς Ὑψηλότητός του, εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον ἀναντιρρήτος, καθ' ὅσον ἐβασε νὰ γνωρισθῇ πως καὶ παρὰ τῶν προκατόχων τοῦ κρατοῦντος τῆς Τουρκίας. Ἐς θεωρηθῇ ἡ ἱστορία των πρὸς πληρωφρίαν. Ἀμα ὅπου ἀποκατεστάθησαν κάτοχοι κήσεων εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ πρῶτοί των συμβιβασμοὶ μετὰ τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων ἀπέδειξαν, πῶς ἀποχρώντως ἐγνώριζον, ὅτι, διὰ νὰ συνδιατεθῇ μετ' αὐτῶν ἡ διοίκησις τῆς Τουρκίας, ἡ τοιαύτη συνδιάθεσις δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρῇται οὔτε ὡς σημεῖον μάχης καὶ ἐξυθρισμοῦ κατὰ τῆς ὀρησκείας, οὔτε προμήνυμα τοῦ ἀφανισμοῦ ἐνὸς ἔθνους, ὅπερ ἔχει σύνδεσμον μετ' αὐτῶν καὶ διὰ λόγον ὁμοθρήσκου καὶ διὰ λόγον ἡθῶν καὶ διὰ λόγον μνημοσύνων.

• Αὐτὸ τοῦτο σήμερον ἔχει βάσιν περισσοτέραν. Αὕτη ἡ συνδιάθεσις, διὰ νὰ συναφθῇ εἰς τὴν ἐνεστῶσαν στάσιν τῆς Εὐρώπης, ἔπρεπε νὰ ᾔναι συντελεστικὴ εἰς τὴν σπερέωσιν τῶν ὅσα τείνουν πρὸς τὴν ὑφισταμένην εἰρήνην καὶ φιλίαν μεταξὺ ὧν τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, τὴν ὁποίαν ὅλοι ὡς ἐξ ἀμίλλης προθυμοῦνται νὰ ἀποκαταστήσουν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐνδοτάτην καὶ πολυχρόνιον. Ὅθεν κατὰ πρῶτον λόγον, ἂν αἱ ἀκαταστασίαι, τῶν ὁποίων τὴν θλιβεράν εἰκόνα ἡναγκάσθη ὁ ὑποσημειούμενος νὰ ἐγχαράξῃ, ἐξακολουθήσουν, ἢ δὲν λάβουν πλέον θεραπείαν, ἢ Ῥωσσία, ἀντὶ νὰ εὕρῃ εἰς τὴν διάρκειαν τῆς ὀθωμανικῆς βασιλείας ἀσφάλειαν εἰρήνης, βλέπει ἀπ' ἐναντίας τὸν ἑαυτὸν της ἡναγκασμένον εἰς τὸ νὰ ἐκπληρώσῃ ἐν καιρῷ ἐκεῖνο, ὅπερ τῇ διατάττουσιν ἡ κατεξουβηνθεῖσα ὀρησκεία της, αἱ ἀθετηθεῖσαι συνθήκαι της καὶ οἱ παρανόμως ὑπόδικοι θανάτου γενόμενοι ὁμόθρησκοί της.

« Τελευταῖον τὸ ὀθωμανικὸν Μινιστέριον ἔπεται νὰ ἐγνώρισε πλέον διὰ τῆς ὁμοφωνίας τῶν πρὸς αὐτὸ γεννημένων ἐκθέσεων, ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη, περὶ ἧς λαλεῖ ἡ αὐλὴ τῆς Ῥωσσίας, εἶναι ὑπόθεσις εὐρωπαϊκὴ.

« Αἱ δύο ἄλλαι σημειωθεῖσαι συμφωνίαι τῆς συνυπάρξεως αὐτοῦ ὀλοτελῶς κατεπατήθησαν.

« Ἡ πίστις, ἣν δοξάζουσιν οἱ χριστιανοὶ Μονάρχαι, ἔλαβεν ὕβρεις, τὰς ὁποίας δὲν ἡμποροῦν νὰ λησμονήσουν, ἐκτὸς τοῦλάχιστον μιᾶς ἐπισήμου διορθώσεως. Μὲ πράξεις δημοσίως παρεδόθη εἰς τὰς βασιάνους καὶ εἰς τὸν θάνατον ἐν ἔθνους, τὸ ὅποῖον ὑπερασπίζοντο ἄχρι τῆς σήμερον καὶ ἐγγράφοι ἐπὶ τούτῳ ἐννοιοι, καὶ μία συστολὴ σιωπηλὴ μὲν, ἀλλ' ἀναπόδραστος ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης.

« Περιττόν εἶναι τὸ νὰ γίνῃ ἀναφορά ὅλων τῶν διαταγῶν τῆς Ὑψηλότητός του, αἱ ὁποῖαι διαμαρτύρονται τὴν ἀκρίβειαν ταύτης τῆς διαβεβαιώσεως. Εἶναι δὲ σφρέστατον, ὅτι τὰ μέτρα, ἅτινα ἔλαβεν ἡ ἀλλή τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἀπυκνύνονται μόνον καὶ μόνον εἰς τοὺς πρωταίτιους τῆς ταρχῆς καὶ τοὺς ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν γένος, γενικῶς θεωρούμενον εἰς ὅλας τὰς πηγὰς τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀναβλαστήσεώς του. Καὶ πρὸς συνοπτὴν ἐπανάληψιν τῶν ὅσα ἐξηγήθησαν ἐνταῦθα, ἡ ὑψηλὴ Πόρτα καθυποβάλλει τὸν Χριστιανισμόν εἰς τὸν ἀκλόουθον διαταγμὸν, ἂν ἡμπορῇ δηλαδὴ νὰ μείνῃ θεατὴς ἀκίνητος τῆς ἐξολοθρεύσεως ἐνὸς χριστιανικοῦ ἔθνους, ἂν ἡμπορῇ νὰ ὑποτρέφῃ ὕβρεις ἀκαταπαύστους πρὸς τὴν θρησκείαν του, ἂν ἡμπορῇ νὰ δεχθῇ τὴν ὑπαρξίν μιᾶς ἐξουσίας, ἣτις ἐπαπειλεῖ νὰ ταραξῇ αὐτὴν τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐξηγόρασεν ἡ Εὐρώπη διὰ τοσούτων θυσιῶν.

« Ἡ Ῥωσσία, ἐπιστηριζομένη εἰς τὸ δίκαιον τῶν λόγων της, βεβαία ὅτι οἱ σύμμαχοί της ἔλαβον πεποιθήσιν διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν σκοπῶν της, ἐπαναλαμβάνουσα τὴν υπεράσπισιν ἐνὸς γενικοῦ συμφέροντος, δὲν ἀνέφερεν ἄχρι τοῦδε τοὺς ἰδιαιτέρους λόγους, καθ' οὓς ἡμποροῦσε νὰ ἐπιστηρίξῃ τὸ κίνημά της πρὸς τὴν τουρκικὴν διοίκησιν. Ἀπ' αὐτῆς ἐξήρτητο νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἔννοιαν τῶν συνθηκῶν τοῦ Καϊναρχικίου καὶ τὸ δικαίωμα τῆς υπερασπίσεως, ὅπερ ἡ πρᾶξις αὕτη τῇ δίδει τὴν ἰσχὺν νὰ ἐπιχειρησθῇ ὑπὲρ τῆς γραικικῆς θρησκείας εἰς ὅλην τὴν ἐπικράτειαν τῆς Ὑψηλότητός του· ἡμπορεῖ νὰ κοινοποιήσῃ μίαν ὁλόκληρον παρτίαν τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ συνθήκης, διηγουμένη τὰς προθέσεις, ἃς ὁ ἐνδοξότατος Ρεῖς Ἐφέντης κατέγραψεν εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς κατὰ τὴν 25 τοῦ ἀπριλίου συνελύσεως, προθέσεις, αἱ ὁποῖαι τείνουσιν εἰς τὸ νὰ ἀποκαταστήσουν κατὰ φαντασίαν ὅλα τὰ ἐν τῇ Βλαχομολδαβίᾳ δικαιώματα, ἅτινα ἡ διαληφθεῖσα συνθήκη ἐγγυᾶται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου, καὶ τὰ ὁποῖα ἀφαιροῦν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κατοίκους τῶν ἀθλίων τούτων τόπων τὴν ἐλπίδα ἐνὸς πέρατος εἰς τὰ δυστυχήματά των· τέλος πάντων ἀπ' αὐτῆς ἐξήρτητο νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι δυνάμει τῶν ἰδίων τούτων συνθηκῶν δὲν ἡμπορεῖ ποτε νὰ ξεχωρίσῃ τὴν διάθεσιν, ἣν ἤθελε δεῖξῃ ὑπὲρ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, ἀπὸ ἐκείνην, ἣν χρεωστεῖ νὰ ἔχῃ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς κατοίκους τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

« Ἄλλ' ἡ Ῥωσσία διὰ λόγους πολλὰ ἀνωτέρους, εἰ δυνατόν διὰ λόγους ἑλας διόλου σχετικούς μὲ τοὺς δεσμούς, οἵτινες ἐσυστήθησαν ἀπὸ ὅλας τὰς χριστιανικὰς Δυνάμεις διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ συνδέσμου καὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν, εἶναι ὅπου προσκαλεῖ σήμερον τὴν πλέον ἀκριβῆ προσοχὴν τῆς ὑψηλῆς Πόρτας. Ἴσως πλέον εὐτυχῆς τώρα ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀπὸ τοῦ ὅτι ἦτον ἄχρι τοῦδε παρὰ τῇ Ὑψηλότητί του, λάβῃ τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ νὰ μάθῃ, ὅτι αἱ φιλικαὶ γυνῶμαί του τέλος πάντων ἐξετιμύθησαν, καὶ μὲ αὐτὴν ταύτην τὴν ἐλπίδα ἔδωκεν ἐπιταγὴν εἰς τὸν ὑποσημειούμενον, διὰ νὰ προσφέρῃ ἐν ὀνόματί του εἰς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν τὴν ἐσχάτην δούλευσιν, ἣν τῇ χρεωστεῖ ἡ Ῥωσσία.

« Ἡ Ῥωσσία θέλει εἰσεῖτι ὡς πρὸς τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν ἐκεῖνο, ὅπερ πάντοτε ἤθελε· θέλει νὰ τῇ δώσῃ νὰ καταλάβῃ μὲ ἀπάθειαν τοὺς κινδύνους, εἰς οὓς καθ' ἡμέραν βλλλῆται, καὶ τῇ δείξῃ συγχρόνως τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας της· καὶ, ἐάν

ἐπιμένῃ εἰς τὸ νὰ ἐκκλίνῃ ἀπ' αὐτῆς, θέλει προκαταλαμβάνουσα νὰ τῇ ἰδεῇ τὴν θέσιν, ἣν τὴν υποχρεῶναι νὰ λάβῃ.

« Τὰ μέτρα, ἅπερ ἐνέκρινε νὰ λάβῃ ἄχρι τῆς σήμερον ἡ Πόρτα, δὲν ἤμπορουν νὰ θεωρηθοῦν ἀλλέως, εἰμὴ ὡς ἀποτέλεσμα ἢ μιᾶς θελήσεως ἐλευθέρας καὶ ἐνὸς σκοποῦ μετὰ λόγου, ἢ ἐνὸς συστήματος, τὸ ὁποῖον αἱ περιστάσεις καὶ ὁ ἔ-λογος ἐνθουσιασμοῦ ματαίων τινῶν ὑποκειμένων βιάζουσι καὶ ἄνιν τὸ ἔθωμανικὸν Μινιστέριον νὰ ἐξακολουθήσῃ.

« Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀρέσκειται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἡ δευτέρα ὑπόθεσις εἶναι ἡ μόνη, ἥτις ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἀληθής· ἀλλὰ ζητεῖ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ μίαν ἐξήγῃσιν κατηγορηματικὴν.

« Ἐάν, καθὼς ἐπιθυμεῖ νὰ φρονῇ, εἶναι ἐναντίον τῆς θελήσεως τῆς ὑψηλῆς Πόρτας αὐτὰς ὁ διενεργούμενος τῆς Τουρκίας τρόπος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον στενάζει καὶ ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἀνθρωπότης, ἡ Αὐτοκρατορικὴ αὐτοῦ Μεγαλειότης ἀγαπᾷ, ἵνα δεῖξῃ ἡ Ὑψηλότης του, ὅτι ἔχει ἀκόμη τὴν δύναμιν τοῦ νὰ μεταλλάξῃ ἐν σύστημα, τὸ ὁποῖον, τοιοῦτον ὄν, δὲν συγχωρεῖ πλέον εἰς τὰς χριστιανικὰς Δυνάμεις νὰ ἔχωσι σχέσιν μὲ τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν.

« Τότε οἱ ναοὶ, ὅσοι ἐκρημνίσθησαν, ἢ ἐλεηλατήθησαν, νὰ γίνουν ἀμέσως εἰς τὴν κατὰστασιν, ἣν ἀπαιτεῖ ἡ ἱερὰ αὐτῶν σύστασις. Ἡ ὑψηλὴ Πόρτα, ἀποδίδουσα εἰς τὴν θρησκείαν τὴν χριστιανικὴν τὰ προνόμια αὐτῆς, ἀπονέμουσα τὴν αὐτὴν, ὡς καὶ πρότερον, ὑπεράσπισιν, ἐγγυωμένη διὰ τὸ ἀνεκδίαστον αὐτῆς εἰς τὸ μέλλον, νὰ προσπαθήσῃ εἰς τὸ νὰ παραμυθήσῃ τὴν Εὐρώπην διὰ τὰς βασιάνους τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ διὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξευτελισμούς· ἕνας ἔμφρων καὶ ἐπιεικὴς τρόπος νὰ διακρίνῃ τοὺς αὐτουργοὺς τῶν ταραχῶν καὶ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῶν ἀπὸ ἐκείνους, τοὺς ὁποῖους ἡ ἀθρόοτης των πρέπει νὰ διαφυλάττεται ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα τοῦ Διθανίου, καὶ τοιοιτοτρόπως νὰ δοῇ μίαν βεβαιότητος-ἡσυχίας καὶ ἀναπαύσεως τοῦ λοιποῦ εἰς τοὺς Γραικοὺς, ὅσοι ἤθελαν μείνῃ ὑποταταγμένοι, ἢ ὅσοι ἤθελον ὑποταχθῇ εἰς μίαν δοθησομένην διορίαν· καὶ πάλιν, ἐν πάσῃ περιστάσει, νὰ γίνῃται μέριμνα μετὰ προσοχῆς εἰς τὸ νὰ διακρίνωνται οἱ ἀθροὶ ἀπὸ τοὺς ὑπευθύνους· καὶ, διὰ νὰ ἀποδείξῃ βεβαιότεραν τὴν ἀφρευκτον ταύτην μεταβολὴν, ἡ τουρκικὴ διοικήσις, δεχρμένη καὶ τὰ προλαβόντα προβλήματα τοῦ ὑποσημειομένου, νὰ καθυποβάλῃ τὴν Ῥωσίαν, ὥς καὶ νὰ συνεισφέρει κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν συνθηκῶν εἰς τὴν εἰρηνποίησιν τῶν Βλαχομολδαβικῶν ἡγεμονειῶν, ὅπου πρὸ πάντων νὰ γίνῃ φροντίς εἰς τὸ νὰ ἀποκατασταθῇ πάλιν ἡ κοινὴ εὐταξία καὶ ἡσυχία εἰς βάσεις στερεὰς, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ παράδειγμα τῶν ἡγεμονειῶν τούτων νὰ ἤθελεν ἦναι φύσει τοιαύτης, ὥστε νὰ φέρῃ εἰς τὴν πρώτην ὑποταγὴν ὅλους τοὺς Γραικοὺς, οἵτινες ἀγαποῦν εὐκρινῶς τὴν πατρίδα των.

« Ὁ Αὐτοκράτωρ θέλει ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ μέχρις ἐσχάτης στιγμῆς τὴν ὑπόθεσιν, ἥτις ἀντίκειται εἰς ταύτην τὴν διαληφθεῖσαν.

« Ἐάν ὅμως ἡ τουρκικὴ ἐξουσία ὁμολογήσῃ παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, ὅτι κατ' ἀπόφασιν ἐλευθέραν ἔλαβε τὰ μέτρα ταῦτα, περὶ ὧν ὁ ὑποσημειούμενος εἶπεν ἤδη τὴν γνώμην τοῦ σεβαστοῦ Κυρίου του, ἄλλο δὲν μένει πλέον εἰς τὸν Αὐτο-

κράτορα νὰ εἰπῇ ἀπὸ ταύτης τῆς ὥρας εἰς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν, καθὼς τὴν ἔκα-
με νὰ τὸ προαισθανθῇ, εἰ μὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἀποκαθίσταται εἰς φανεράν ἐπι-
δρομὴν κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου· ὅτι ἀποτελεῖ νόμιμον τὴν ἀντιπαράταξιν
τῶν Γραικῶν, οἱ ὅποιοι θέλει μάχωνται τότε, διὰ νὰ ἀπαφύγουν ἐπὶ πᾶσιν ἕνα
ἄφευκτον ὄλεθρον, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦ τοιοῦτου ἀγῶνος θέλει ὑπόκειται καὶ ἡ
Ῥωσσία εἰς χρεὸς ἀπαραίτητον τοῦ νὰ τοῖς προσφέρῃ ἄσυλον, διότι καταδιώκον-
ται, ὑπεράσπιν, διότι θέλουν καταδιωχθῇ, συνδρομὴν, συμφώνως μὲ ὅλον τὸν
χριστιανισμόν, διότι δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς κατὰ θρησκείαν ἀδελ-
φούς αὐτῆς εἰς τὴν διάκρισιν ἐνὸς τυφλοῦ ἐνθουσιασμοῦ.

« Ὁ Αὐτοκράτωρ γνωστοποιήσας ἤδη αὐτὰ ταῦτα εἰς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν,
στοχάζεται, ὅτι ἐκπλήρωσε μέχρι κεραίας ὅλα τὰ πρὸς αὐτὴν χρέη του.

« Μία ὀλιγώτερον ἔννομος πολιτικὴ ἤθελεν ἴσως ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν περίστα-
σιν ταύτην τῶν αἰτίων τῆς ἀπονοίας· ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ τὴν κατεδίκασε τρα-
νώτατα. Μὲ σκοποὺς ὅχι τόσο ἐλκρινεῖς ἤθελεν ἀρνηθῇ τινάς, ἐκφρασθεῖς τοιου-
τοτρόπως Ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ δικαιολόγημά του εἶχε δείξει ἐπι-
σήμεως εὐθὺς εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν τὸν τρόπον τοῦ νὰ προκαταλάβῃ τὴν
συνέπειαν καὶ τὴν πρόδον τῶν ταραχῶν.

« Τῇ ἀπέδειξεν, ὅτι κάθε παρατηρητὴς πιστὸς τῶν συνθηκῶν ἐπιθυμεῖ ἐν εἰ-
λικρινείᾳ τὴν διατήρησίν της, διότι τῇ ἔδειξε τὰ μέσα, ἅτινα ἡμποροῦν νὰ τὴν
διασώσουν, καὶ ἐγνωστοποίησε μάλιστα τὸν πόθον της εἰς τὸ νὰ συμπράξῃ ὑπὲρ
τῆς σωτηρίας της. Τῇ τὸ ἀποδεικνύει ἀκόμη καὶ σήμερον, ἐπειδὴ τῇ δίδει νὰ
καταλάβῃ τοὺς τρόπους, καθ' οὓς μόνους δύναται νὰ ἀποφύγῃ μίαν ὀλοτελῇ
φθοράν, καὶ τὴν προλαμβάνει ἐν τούτοις, ὅτι, ἐὰν ἐπιμένῃ ἐξακολουθοῦσα ἕνα
σκοπὸν ἐξολοθρευτικόν, καθυποβάλλει τὴν Ῥωσσίαν εἰς τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ τὰ χρέη
της, ἢ νὰ τὰ σεβασθῇ καὶ εἰς μίαν τοιαύτην περίστασιν εἶναι ἀμείβωλον, ὅποιε
ἤθελεν εἶναι ἡ ἀπόφασις τοῦ Αὐτοκράτορος.

« Ὁ ὑποσημειούμενος ἐπροστάχθη νὰ δώσῃ εἰς τὴν Πόρταν μίαν ὀκταήμε-
ρον διορίαν εἰς τὸ νὰ ἀποκριθῇ εἰς τὴν παροῦσαν Νόταν.

« Ἐὰν ἡ Ὀθωμανικὴ ἐξουσία εἰσακούσῃ ὅλας τὰς εὐχάς, καὶ ὀντοποιήσῃ τὰς
ἐλπίδας τῆς Αὐτοκρατορικῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος, συγκατανεύουσα εἰς τὰ προ-
βλήματά του, ὁ ὑποσημειούμενος ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὴν ὑψη-
λὴν Πόρταν διὰ μίαν ἄλλην διορίαν, ἐγγυωμένην αὐτῷ περὶ τῆς πραγματικῆς
πρὸς τὴν Εὐρώπην ἀποδείξεως, ὅτι ὅχι μόνον δέχεται τὰς συμφωνίας, αἰτίνας
πρέπει νὰ πιστοποιήσουν ἀπὸ μέρους της μίαν μεταβολὴν εἰς τρόπους μετριω-
τέρους, καὶ ἐκείνους ὅσοι ἐσημειώθησαν ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ ὅτι θέλει προσπα-
θῆσαι νὰ τὰς ἐκτελέσῃ· καὶ ὅτι ὅχι μόνον δὲν θέλει τὸ κακόν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμ-
πορεῖ καὶ θέλει νὰ τὸ ἀναχαιτίσῃ.

« Ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ ὑποσημειούμενος ἔχει προσταγὴν νὰ γνωστοποιήσῃ
εἰς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν, ὅτι θέλει ἀναχωρήσει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀμέ-
σως μὲ ὅλους τοὺς ἐν ὑπουργήμασι τῆς Λεγκατζιώως τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐτοῦ
Μεγαλειότητος πασῶν τῶν Ῥωσιῶν.

Τῇ 6 Ἰουλίου 1824. Βουγιουκδερέ. (ὑπογ). ΒΑΡΩΝ ΔΕ ΣΤΡΩΓΑΝΩΦ ».

ΣΕΛΙΣ 37.

(α) Ἴδού ἡ τελευταία αὕτη διακρίνουσις τοῦ Στρωγανῶφ πρὸς τὴν πύλην, μηχανολογούμενη τῇ 44 (26) ἰουλίου 4824 ἐκ τοῦ Βουγιουκδερέ· ἔστι δὲ μετάφρασις τοῦ 4824 ἐκ τοῦ πρωτοτύπου.

« Ὁ ὑπογεγραμμένος ἐξεπλήρωσε τὰς προσταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορός του, παρασταίνωντας εἰς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν τὴν νόταν τῶν 6 τρέχοντος. Αὐτὸς ἔβαλε τὰ δυνατὰ του τὴν ὑστερὴν φράξιν νὰ δηλοποιήσῃ εἰς αὐτὴν τοὺς μεγαλοψύχους σκοποὺς τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ῥωσικῆς Αὐλῆς, καὶ νὰ γνωστοποιήσῃ τὴν ὁθωμανικὴν διοίκησιν, παρὰ τῇ ὁποίᾳ εἶχε τὴν τιμὴν νὰ μείνῃ πέντε χρόνους, τὰ ἀληθῆ ἰντερέσα αὐτῆς.

« Ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας ἄφησε κατὰ μέρος, ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πόρτα παρέβη ἀδιακόπως τὰς συνθήκας τόσοις πρὸς τοὺς ὑπηκόους αὐτῆς καὶ τὸ ἐμπόριον, ὅσον καὶ πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς πρεσβείας του εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν τῆς τρομακτικῆς κρίσεως. Αὐτὸς ἄλλο δὲν ἐστοχάσθη παρὰ τὰ χρεῖ, τὰ ὁποῖα τοῦ παραγγέλλει ἡ θρησκεία, ἡ ἀνθρωπότης καὶ ἡ κατάστασις ἐνὸς ὁλοκλήρου χριστιανικοῦ λαοῦ, καταδικασμένου εἰς τὴν μάχαιραν καὶ εἰς τὸν ἐξολοθρευμόν. Οὗτος ἦτον ὁ μόνος τοῦ σκοπός· εἰς τοῦτο μόνον ἀπέβλεπον τὰ νόμιμα καὶ σωτήρια αὐτοῦ ζητήματα. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπιθυμοῦσε νὰ ἔχῃ μίαν κατηγορητικὴν διαδήλωσιν περὶ τοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησεν ἕως σήμερον ἡ ὁθωμανικὴ Πόρτα, διὰ νὰ ἤθελεν ἡμπορέσῃ νὰ πληροφορηθῇ, ὅτι ταῦτα τὰ ζητήματα ἦσαν βιασμένα καὶ προξενημένα ἀπὸ ἀχόριους ἀνθρώπους πεπλανημένους καὶ φανατικούς. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπιθυμοῦσεν, ὅτι ἡ Ῥ. Π. ἀφίνουσα τέλος πάντων τὰ λόγια, μὲ τὰ ὁποῖα ἀπέφευγε νὰ δώσῃ μίαν ἀπόκρισιν πληροφορητικὴν, ἢ ἤθελε στέρξῃ νὰ ἀποδείξῃ ἐμπράκτως, ὅτι ἔχει ἀκόμη τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλῃ ἐν σύστημα, τὸ ὁποῖον, καθὼς εἶναι, δὲν ἤθελε συγχωρήσῃ εἰς τὰς διοικήσεις τὰς χριστιανικὰς νὰ εἰσακούωνται μὲ αὐτὴν φιλικῶς. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἤλπιζε τέλος πάντων, ὅτι ἡ ἀπλὴ ἀπόκρισις, ἣτις ἤθελε δοθῇ εἰς τὸν Μινίστρον του μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς διωρίας τῶν οκτὼ ἡμερῶν, δὲν ἤθελεν ἄλλο, πάρεξ ὅτι ἡ ὑψηλότης του ὁ Σουλτάνος δέχεται ὅλα τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς τὴν αὐτὴν Νόταν. Μὲ ταύτην τὴν δικαίαν προσδοκίαν ὁ δραγουμάνος Φραγκίνης παρεστάθη σήμερον τὸ πρωὶ πρὸς τὸν ἐξοχώτατον Ρεῖξ ἐφφέντην· ἀλλ' αὐτὸς ὄχι μόνον δὲν ἔλαβε χάμμιαν ἐγγράφον ἀπόκρισιν, καθὼς τὸ ἀπειτοῦσαν αἱ περιστάσεις ἀπαραιτήτως, ἀλλ' ἀκόμη μὲ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ ὁθωμανὸς Μινίστρος ἀπεκρίθη ἐκ στόματος περὶ τῶν τριῶν κυριωτέρων ἁρθρῶν, τὰ ὁποῖα ἀναφέραμεν, ἀφαίρεσεν ἀπὸ τὸν ὑπογεγραμμένον πᾶσαν ἐλπίδα νὰ προσμένῃ νέαν ἀπόκρισιν, ἱκανὴν νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν διαμονὴν του, ἡ ὁποία εἰς τὸ ἐξῆς ἤθελεν ἦτον ἀνωρελῆς. Τὸ σύστημα τοῦ ἐξολοθρευμοῦ κατὰ τῶν βαγιάδων ἐπαραστήθη ἀπὸ αὐτὸν ὡς ἓνα ἐπακολούθημα τῆς ἐπικρατασσεῶς των καὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ καταπραῦνουν τοὺς Τούρκους.

Αὕτῃ ἡ ἐξήγησις εἶναι διόλου ἐναντία εἰς ἐκείνην τὴν ἄλλην, ὅτι δηλ. δὲν εἶναι τῆς διοικήσεως αὐτὸ τὸ σχέδιον. Ἀντὶ τοῦ νὰ ἀναγγεῖλῃ μίαν δημόσιον καὶ εὐλακρινὴ μεταβολὴν ὅλου τούτου τοῦ συστήματος, ὁ ἐξοχώτατος Ῥεῖξ ἐφφέντης εὐχαριστήθη μόνον αὐτολεξεί νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι, ἐν ᾧ καιρῷ ἀναστηθῇ ἡ κοινὴ ἡσυχία, θέλουν ἀνανεωθῇ αἱ τρεῖς ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι ἐκρεμνίσθησαν ἀπὸ τὸν μανιώδη λαὸν ἄνευ τῆς θελήσεως τῆς ὑψηλῆς Πόρτας.

« Ὅμως αὕτῃ ἡ ὑπόσχεσις ἀπέβλεπε μόνον ἓνα μέρος τῶν τοιούτων ἀταξιῶν, ἣτις εἶχε δοθῇ ἤδη εἰς τὸ πρωτόκολλον τῶν 25 Ἀπριλίου, δίχως κάμμίαν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἰδῇ κεκομμένης τὰς ρίζας τοῦ κακοῦ. Ὅθεν αὕτῃ ἡ ὑπόσχεσις δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ζωηρὰν ἐπιθυμίαν τοῦ Αὐτοκράτορος.

« Ἀντὶ τοῦ νὰ δεχθῇ ὅλα τὰ προβλήματα τῆς νότας, αὐτὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπόκρισιν, ἡ ὁποία μέλλει νὰ δοθῇ ἐγγράφως μετ' ὀλίγας ἡμέρας, βεβαιώνοντας ἀπεριορίστως, ὅτι ὁ Μινίστρος τῆς Ῥωσσίας θέλει μένῃ εὐχαριστημένος ἀπὸ αὐτὴν. Τέλος πάντων ἀποφεύγωντας τοῦ νὰ δεχθῇ ὅλα τὰ νόμιμα ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀποβλέπουσιν εἰς τὸ νὰ καθησυχάσουσι τὰ δύο Πριντζιπάτα, ὁ Ῥεῖξ ἐφφέντης εἶπεν, ὅτι αἱ Μπέιδες θέλουσιν ἀναστηθῇ, ὡς τὸ πρότερον, χωρὶς κάμμίαν δυσκολίαν. Τοιούτῳ τρόπῳ μὴ λαμβάνοντας ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν Πόρταν μίαν ἀπόκρισιν, ὁποῖαν ἀπαιτοῦσεν ἡ νότα τῶν 6 Ἰουλίου, ὁ ὑπογεγραμμένος εὐρίσκεται μὲ δυσἀρέσκειάν του βιασμένος νὰ φανερώσῃ, ὅτι κατὰ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν διαταγῶν, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἐδόθησαν, νομίζει, ὅτι δὲν ἔχει πλέον ἐξουσίαν νὰ ἔμβῃ εἰς κάμμίαν ὁμιλίαν περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, ἀλλ' οὔτε νὰ λάβῃ κάμμίαν ἀπόκρισιν ἀργῆν, ἐπειδὴ ἡ διωρισμένη διορία παρῆλθε. Αὐτὸς φανερώνει, ὅτι ἔχει χρέος νὰ ἀφήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν μ' ὅλα τὰ ὑποκείμενα, ὅπου ἐξήρτηνται ἀπὸ τὴν πρεσβείαν. Αὐτὸς ζητεῖ 5 φερμάνια διὰ τὸ ἐλευθερὸν πέρασμα τοῦ βασιλικοῦ Πετεμγότου καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου Μωνηρέλια, καὶ τριῶν ἄλλων πλοίων διωρισμένων εἰς τὴν μετακόμισιν τῶν πραγμάτων του, τὰ ὁποῖα θέλει εἶναι ἐλεύθερα ἀπὸ τὴν βίξιταν, ἣτις γίνεται εἰς αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῆς ὑπουργίας αὐτῶν. Αὐτὸς ἐλπίζει, ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πόρτα δὲν θέλει κάμῃ κάμμίαν ἀργοπορίαν, καὶ θέλει τοῦ δώσῃ τὰ μέσα νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς προσταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορός του.

« ΣΤΡΩΓΑΝΩΦ ».

ΣΕΛΙΣ 38.

(α) Ἰδοὺ ἡ πολυθρύλλητος αὕτη ἀπάντησις τῆς Πύλης. Δημοσιεύομεν ἐπίσης αὐτὴν, ὡς μετεφράσθη τῷ 1824.

« Ἡ αὐτοῦ Ὑψηλότης ἐγνώρισεν ἐκ τῶν περιεχομένων ἐν τῇ μεταφρασθείσῃ ἐπισήμῳ νότα καὶ ἐφανισθείσῃ πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν κατὰ τὴν 6 τοῦ τρέχοντος Ἰουλίου παρὰ τοῦ ἡμετέρου φίλου εὐγενεστάτου Βαρώνου Στρωγώνωφ, ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου καὶ πληρεξουσίου Μινίστρος τῆς Ῥωσσίας εἰς Κωνσταντινούπολιν, τινὰ ἐγνωσμένα, ἅπερ μέχρι τῆς σήμερον ἐστάθησαν αἰτία πολλῶν

διαφωνῶν καὶ συνελεύσεων, ἀναφερομένων εἰς τὰ μέτρα καὶ διαθέσεις, ὅπου ἡ ὑψηλὴ Πόρτα ἐστάθη μέχρι τοῦδε καὶ εἶναι εἰσέτι ὑποχρεωμένη νὰ ἔγῃ μέχρι τῆς σήμερον, διὰ νὰ σῶσῃ τὰς συγχύσεις καὶ ἐπαναστάσεις, αἵτινες ἐκινήθησαν ἀπὸ τὸ γένος τῶν Γραικῶν διὰ ἀνταμοιβὴν τοῦ χρέους των εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ βασιλέως των.

« Ἡ ὁδηγία καὶ τὰ ἄρθρα τῆς ὑψηλῆς Πόρτας μέχρι αὐτῆς τῆς ἐποχῆς ἐστάθησαν γνωρισμένα ἀπὸ τὸν ὁλόκληρον κόσμον· ὁμοίως καὶ αἱ ἐλεύθεραι διασαφήσεις, ἃς τινες ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς αὕτη συνεχῶς ἔδοσε κατὰ ἀλήθειαν καὶ μὲ τὸν ἐπίσημον τρόπον, τόσον εἰς τὸν ἀπεσταλμένον φίλον της, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἄλλους πρέσβεις καὶ ἐφόρους τῶν φιλικῶν αὐτῶν, ἀποδεικνύουσα φανερῶς, ὅτι ὁ δρόμος, ὃν ἠκολούθησαν ἐξ ἀρχῆς καὶ εἰς κάθε εἰσέτι καιρὸν, εἶναι καθαρῶς διενεργούμενος ἐν τῇ ἀποφάσει καὶ θελήσει της εἰς τὸ νὰ ἐξακολουθῇ σιγματοδῶς, καθὼς τὸ χρεωστεῖ, εἰς τὰς γενικῶς συμφωνηθείσας συμφωνίας μὲ ὅλας τὰς φιλικὰς δυνάμεις, μὲ τὰς ὁποίας αὕτη εὐρίσκεται ἐν εἰρήνῃ, καὶ πρὸ πάντων μὲ τὴν διοίκησιν τῆς Ῥωσσίας, ἣτις εἶναι ἡ πλησίον καὶ ἡ πλέον πιστὴ φιλιὰς της.

« Εἶναι ἀνωφελὲς νὰ λέγωμεν ἐδῶ ὅλα ἐκεῖνα, ὅσα εἶναι ἡ ὕλη τῆς εἰρημένης σημειώσεως.

« Ὁ μὴ ἀνήκων τρόπος καὶ τὰ δεινὰ διὰ τὸν Πατριάρχην καὶ ἄλλους δογματικούς, του·

« Αἱ ὁρμαὶ, αἵτινες ἐκινήθησαν ἤδη πρὸ ὀλίγου ἐναντίον τινῶν ἐκκλησιῶν παρὰ τινῶν πτωχοτάτων, ἀναισθήτων καὶ ἀνευλαβῶν ὑποκειμένων, καίτοι αὐθρημάτων·

« Ἡ δοθεῖσα προσαγὴ εἰς ὅλους τοὺς Μουσουλμάνους εἰς τὸ νὰ ἀλλάξουν ζωὴν χαμερπῇ, ἐνδύμενοι τὴν ἀληθῆ ἀνδρικήν, καὶ νὰ ἀρματοθώσιν ἐναντίον τῆς ὑποπτευθείσης καὶ ἐπακολουθούσης ἀπάτης, περὶ ᾧ καὶ ἀπειράκις ἐξηγήθη ἡ Πόρτα εἰς τὸν φίλον Κύριον ἀπεσταλμένον μὲ ὅλας τὰς πλέον ἀληθεῖς καὶ σαφεστάτας περιστάσεις· ἐφανερώθη δὲ πρὸς αὐτὸν, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἐσωτερικῆς χρείας, ὃ δὲν εἶχε τι ἐν τῇ παρουσίᾳ καταστάσει νὰ ἐγγίξῃ τόσον τὰς φιλικὰς δυνάμεις, ὅσον καὶ καμμίαν κλάσιν βασιλέων, οἵτινες ἤθελον εἶναι εἰρηνικοί. Αὐτὸ πρὸς αὐτὸν πολλὰκις ἐπανελήφθη. "Οἱ διὰ τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυίαν, ἡ βᾶσις τῶν δοθέντων προσταγῶν παρὰ τῆς αὐτοῦ Ὑψηλότητος εἰς τὰ στρατεύματα καὶ εἰς τοὺς σταλθέντας τοποτηρητὰς ἐν ταύταις ταῖς ἐπαρχίαις πρὸς παιδείαν τῶν ἀτακτούντων, δὲν εἶχεν ἄλλο τι τέλος, εἰ μὴ τὸ νὰ καθαρίσουν καὶ ἐλευθερώσουν αὐτά· γενικῶς δὲ ἀπετείνετο νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν σκοπὸν τῶν συμφωνιῶν, καὶ νὰ σῶσῃ τόσον πρὸς τὸ ἐνεστῶς, ὅσον καὶ πρὸς τὸ μέλλον τὰς διατάξεις καὶ προνόμια, ἅτινα αὐταὶ εὐφραίνονται καὶ ἐν σιγμῇ τῆς εἰρήνης, τῆς ὁποίας ἤδη μᾶλλον χορῆζουσι, διὰ νὰ ἐξαναλάβουν τὴν ἀρχαίαν κατ'ἐστασιν· ἀλλὰ περιπλέον θέλουν μάλιστα παστρευθῇ καὶ ἐλευθερωθῇ δι' ὅλου ἀπὸ τοὺς ταραχοποιούς, ὅποταν ὁ φυγάς Μιγάλης, πρῶν βροδόδας τῆς Μολδαυίας, καὶ ὅλοι οἱ ἀνέκοντες αὐτῷ φυγάδες καὶ οἱ λοιποὶ ὅλοι ταραχοποιοί, οἱ ἐν γῇ τῆς Ῥωσσίας καὶ Ἀουστρίας καταφυγόντες, ἤθελον δοθῇ καὶ ἐγχειρισθῇ χωρὶς

ἐξαίρεσιν, ἢ τοῦλάχιστον ἤθελον καταδικασθῇ εἰς τοὺς τόπους, εἰς οὓς εὐρίσκονται, μὲ δημόσιον παιδείαν ἔμπροσθεν διωρισμένων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν κομισαρίων.

« Ἀμέσως τὸ ἐν αὐτῇ τῇ ἰδίᾳ στιγμῇ ἡ ὑψηλὴ Πόρτα θέλει ὀνομάσει καὶ διορίσει εἰς τὸν τόπον των τοὺς βοεθόδας, ὁποῦ αὐταὶ αἱ ἐπαρχίαι πρέπει νὰ ἔχωσι, βιαζομένη νὰ κάμῃ τὸ νὰ εὐφραίνωνται τὰ ἀρχαῖα των προνόμια ἐν ὅλαις ταῖς τάξεσι καὶ βαθμοῖς, ὡς καὶ πρῶτον.

« Μὲ ὅλας τὰς δοθείσας ἐξηγήσεις ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν Πόρταν εἰς τὰ δυστυχῶς ἀναφανέντα τινὰ ἀτοπήματα ἐναντίον τῆς θελήσεως αὐτῆς, ὁ Κύριος ἀπεσταλμένος, παροδεύσας χωρὶς ἀνάγκην τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ τῆς ἰσοσταθμίας, δὲν ἐφάνη οὐδόλως πεπεισμένος νὰ δώσῃ ἐν αὐτίον προσεκτικὸν εἰς τὰς δικαίας ἐμφανίσεις τῆς ὑψηλῆς Πόρτας· ἀλλ' αὐτὸς δουλευθεὶς ἀπὸ ὅλα τὰ ἐναντία μᾶσα ἔξω τοῦ συμφέροντος εἰς τὰς λεγθεῖσας παρατηρήσεις τῆς διπλωματικῆς, ἐν οἷς καὶ ἀποδείξας τὴν δυσαρέσκειάν του, ἐτραβίχθη εἰς Πουγιουκδερέ, ἐμποδίζων ἔπειτα τοὺς δραγουμάνους του ἀπὸ τοῦ νὰ ἐμφαίνωνται εἰς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν, καὶ οὕτω διεσχίσθη κάθε ἀναφορά καὶ συγκοινωνία μὲ αὐτόν.

« Καθὼς εἶναι ἀποδεδειγμένον, ὅτι αὐτὸς νὰ ἔγραψεν εἰς τὴν αὐλήν του, καὶ νὰ ἐπαρρησίασεν ὅλα αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα ὑπὸ χρώμασιν ἐναντίοις, οὕτω ἀληθῶς φαίνεται, ὅτι καὶ αὐτὸς ἔλαθεν ὁδηγίας προβλημάτων τοιούτων. Ἀλλ' αἱ καλὰ ὁδηγίαι, ἐξ ὧν ἐδουλεύθη ἡ κραταιὰ ὑψηλὴ Πόρτα, τόσον ἥδη, ὅσον καὶ εἰς ὅλας τὰς ἄλλας ὑποθέσεις καὶ εἰς ὅλους τοὺς καιροὺς, φαίνονται ἐν καθαρότητι περιεργείας, ὡς ἡ ἡμέρα ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ σύμπαντος κόσμου. Ἀλλῶς δὲ τὸ τράβηγμα τοῦ ἡμετέρου φίλου εἰς Πουγιουκδερέ καὶ τὸ σχίσμα τῆς κοινωνίας, ἥ, τε ἀμέλεια καὶ ἡ ἀλησημονία τῆς ἀποκρίσεως, ἣν ἐπρόσμενον ἡ ὑψηλὴ Πόρτα μέσον αὐτοῦ ἀπὸ τὸν πρῶτον Μινίστρον τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων εἰς ἐν γράμμα, γεγραμμένον εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς συγχύσεως ἀπὸ τὸν ἐξοχώτατον Ῥεῖζ ἐφέντην καὶ ἐγχειρισθὲν εἰς τὸν Κύριον ἀπεσταλμένον φίλον μας ἐν μιᾷ συνελεύσει, αὐτὸ τοῦτο ἐκατήντησε τὴν ὑψηλὴν Πόρταν νὰ μὴν ἔχῃ πλέον νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὸν ἀπεσταλμένον Κύριον φίλον μας τὰς τελευταίας ἀποκρίσεις της, ἐνθα εὐρίσκετο σεσημειωμένη ἡ ἀλήθεια εἰς τὰς προγεγενημένας ὑποθέσεις. Ἀνθ' ὧν ὁ ὑψηλότατος μέγας Βεζύρης ἔγραψε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν πρῶτον Μινίστρον τῆς Ῥωσσίας μίαν γραφὴν διασαφητικὴν κατὰ τὴν 27 τοῦ μηνὸς Ῥαμαζανίου, ἐν ᾗ ἐστὶν ἡ ἀληθὴς ἀπόκρισις, τὴν ὁποίαν ὑψηλὴ Πόρτα κάμει εἰς τὸ καπνίετο τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὅλαι αἱ ἀποδείξεις της, αἵτινες καὶ ἐγένοντο 15 ἢ 20 ἡμέρας πρὸ τῶν ὀκτῶ διωρισμένων τούτων ἡμερῶν τῆς νότας τοῦ ἡμετέρου φίλου Κυρίου ἀπεσταλμένου. Καὶ, ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς ἡμέτερος φίλος μᾶς ἐνεχείρισεν αὐτὴν τὴν ὀφειτζίαν νόταν, καὶ ζητεῖ μίαν ἀπόκρισιν χωριστὴν, ἡμεῖς ἐδῶ κοινοποιούμεν εἰς σύνοψιν τῆς ἀληθείας τὰ γινόμενα.

« Ἡ πηγὴ καὶ αἰτία τῶν τρεχόντων ἀκαταστασιῶν καὶ ὅλων τῶν συμφορῶν τοῦ Γραιικοῦ γένους, ὑποφόρων βαγιάδων ἐκ πατρὸς πρὸς υἱὸν εἰς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν, πεφορτισμένων ἀπὸ χάριτας καὶ σημεῖα εὐσπλαγχνίας τῆς αὐτοῦ Ὑψηλότητος, καὶ γενικῶς εὐφρανομένων ὅλων μέχρι αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, εἶναι ἡ

αὐτῶν ἐπανάστασις, καίτοι κεκλημένων ἐν δέοντι καὶ ῥῶς εἰς τὸ νὰ τοῖς ἀφελῇ τὸ σκληρὸν τῶν νόμων ἀνῆκον τῷ βασιλικῇ των. Οἱ αὐτῶν ἐγκριτοὶ κατ' ἐξοχὴν ἐμπεριείχοντο εἰς παντοτεινὴν ἀσφάλειαν καὶ τιμὴν, φερόμενοι ἐλευθέρως κατὰ τὴν θέλησίν των εἰς τὰς τρυφάς των, χωρὶς νὰ ἐναντιωθῇ τις εἰς τὰ τῆς θρησκείας καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς αὐτῶν παρατάξεις, οὔτε νὰ τοὺς παραστρατήσῃ ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἔθιμά των, οὔτε νὰ παρενοχλήσῃ τὰς ἐκκλησίας των. Ἡ ὑψηλὴ Πόρτα ἔκαμε περιπλέον, ὅτι, ὁπόταν κἄμμία αὐτῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἔπαθέ τι ἢ ἀπὸ παλαιότητα ἢ ἀπὸ πυρκαϊάν, δὲν ἔβαλεν εἰς τὸ ζυγὶ τὴν αἵτησιν, τὴν ἀδειαν καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀνανεώσεως αὐτῆς, καὶ νὰ ξεχωρίσῃ ἐκ τῶν ἐξουσιαστικῶν συνόρων διὰ τῶν ἡμετέρων ἀγίων νόμων.

« Ὅλα αὐτὰ τὰ γινόμενα εἶναι δημοσίως κοινολογημένα καὶ γνωστά. Μεῖοῦ αὐτὰ τὰ θεϊκὰ χαρίσματα καὶ καλοσύνας, οἱ Γραικοὶ δὲν ἤκουσαν, εἰμὴ τοὺς ἐκ κολάσεως καὶ ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τῆς ὑψηλῆς Πόρτας καὶ ἐναντίον τοῦ ἀνακτος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἔλαβον, ἢ ἐδοκίμασαν, εἰμὴ τὴν γενναίαν του εὐσπλαγγίαν.

« Εἰς ἓνα παρόμοιον φέριμον ἐναντίον τῆς ὑψηλῆς Πόρτας, ἥτις εἶναι πάντοτε πιστὴ εἰς τὸ ἴδιον σύστημα τῆς καλοεργίας καὶ συμπαθείας, φυσικὰ αὐτοῦ προτερήματα, καὶ ἥτις ἐφάνερωσεν ἐξ ἀρχῆς περὶ τῆς αὐτῶν ἀποστασίας ὅλην τὴν ἱκανοποίησιν καὶ εἰδοποίησιν διὰ τῆς συμπαθείας τοῦ πουργουρουλτοῦ, ὅπερ ἀμέσως ἐστάλη εἰς τὸν Πατριάρχην, καὶ συμβουλῶν θαυμασίων, αἵτινες ἐν αὐτῷ ἐμπεριείχοντο, διὰ νὰ ἀναβλαστήσῃ μίαν ἐπωφελῆ ἐντύπωσιν, ὑπὲρ οὗ ἦν καὶ ἡ συγκατάθεσις τοῦ Κυρίου ἀπεσταλμένου, ὡς καὶ ἔλαβε μίαν αὐτοῦ κῆπιν.

« Τὸ ἀληθινὸν τέλος τῆς προσταγῆς ταύτης ἦτο διὰ νὰ ἐπιτελέσῃ, ὥστε μία δλόκληρος κλάσις βασιλῶν περιπλανηθέντων ἐν τε Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν τῷ ἐπιλοίπῳ μέρει τῆς αὐτοκρατορίας νὰ ἤθελεν ἐπανακάμψῃ εἰς καλλιωτέραν διάθεσιν καὶ ὁδηγηθῇ εἰς τὴν ὑγιεινὴν μεταμέλειαν· καὶ, ἐπειδὴ οἱ Πατριάρχαι εἰσὶν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Γραικοῦ γένους, οἵτινες ἔχουν καὶ ὅλην τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἐπροστάχθη ὁ Πατριάρχης νὰ διαλύσῃ παντοῦ, κατὰ τὸ ἔθιμον τῆς θρησκείας, τοὺς ἀφορισμοὺς ἐναντίον τῶν ἀποστατῶν. Ἀλλ' ἡ δυστυχία ἠθέλησεν, ὅτι ὁ ῥηθεὶς, κορυφαῖος ὢν τοῦ Γένους, νὰ ἦναι καὶ κορυφαῖος τῆς ἀποστασίας· διὰ τοῦτο εἰς ὅλα τὰ μέρη, ὅπου διέχυσε τοὺς ἀφορισμοὺς του, οἱ πλείονες τῶν κατοίκων αὐτῶν, ἀντὶ νὰ μένουν πιστοὶ εἰς τὸ χρέος τοῦ βασιλικοῦ, ἐστάθησαν οἱ πρῶτοι νὰ φανοῦν ἀποστάται· καὶ ἐκείνοι περιπλέον οἱ εἰς Καλάβρυτα, μέρος τοῦ Μωρέως καὶ τόπος τῶν γενεθλίων τοῦ εἰρημένου Πατριάρχου, οἵτινες καὶ ἀνεγερθέντες πρὸ τῶν ἄλλων κατέσφαξαν ἓνα μεγάλον ἀριθμὸν Μουσουλμάνων, χωρὶς νὰ ἀφήσουν κάθε ἄτιμον πρᾶξιν κακίας καὶ ἀσελείας, ὅλης τῆς ἐν Μωρέᾳ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐν Καλάβρυτα ἀποστασίας, ἔργον τοῦ εἰρημένου ὑπῆρξαν, ἑμοῦ καὶ τῶν συγκοινωνῶν αὐτοῦ ἀρχηγῶν διὰ τῶν δοθέντων παρ' αὐτοῦ προσταγῶν, ὥσπερ τὰ ἴδια ἔγγραφα αὐτοῦ ἐμφανισθέντα πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πόρταν τὸ ἀπέδειξαν, ὡσαύτως καὶ τὰ τοῦ γένους του, ἐξ οὗ καὶ τινες πιστοὶ διαμείναντες ἐμαρτύρησαν.

« Λοιπὸν ἐκάστη διοίκησις, ἥτις καταγίνεται νὰ διαφυλάξῃ τὴν εὐταξίαν εἰς τὴν ἐπικράτειάν της καὶ εἰς τὰ γένη της, εἶναι βεβαίως κολὸν τὸ νὰ καταβάλ-

λη τὰ ἰσχυρότερα μέσα καὶ μέτρα, διὰ νὰ φυλακίστη καὶ καταδικάσῃ χωρὶς ἐκπλαγχνίαν ἐκείνους, οἵτινες τὴν συγχύσουν, καὶ πρὸ πάντων ἐκείνους, ὅσοι τεχνεύονται τὴν ἀπάτην πρὸς ἐπανάστασιν δι' αὐτοὺς δὲν θεωρεῖται μῆτε θρησκεία, μῆτε βαθμὸς ἀξιώματος, μῆτε τὸ εἶδος τοῦ ὑποκειμένου. Οὕτω λοιπὸν ἡ ὑψηλὴ Πόρτα εὐθὺς, ἀφ' οὗ ἐγνώρισε τὰ δεδοκιμασμένα ἔχνη τῆς ἐνοχῆς καὶ τὸ ἀξίον καταδικῆς ἔργον τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν προσκεκολλημένων αὐτῷ, ἐδιόσθη νὰ τὸν ἀπορρίψῃ τῆς πατριαρχείας, διορίσασα ἄλλον εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ εὐρῶσα ἤδη αὐτὸν ἀπλὸν ἱερέα κατεδίκασεν εἰς θάνατον πρὸς παράδειγμα τῶν λοιπῶν, χωρὶς νὰ ἀνακατωθῇ μέσα εἰς τὸ πνεῦμα τῆς θρησκείας, μῆτε νὰ ἐξετάξῃ καιρὸν καὶ ὥρας. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο τάχα εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἡ ὑψηλὴ Πόρτα ἐκινήθη ἐναντίον τῆς θρησκείας, καὶ ἔλαβε προδιαθεσιν ἡμέρας καὶ τόπου, καθὼς ὁ Κύριος ἀπεσταλμένος ἰδεάσθῃ; Ποτὲ κατὰ ἀλήθειαν κἀνένα ἄλλο ὑποκείμενον δὲν θέλει πιστεῦσθαι καὶ παραδεχθῇ ταύτην τὴν ἰδέαν, ἥτις οὐδὲ εἰσεχώρησεν εἰς τὸν στοχασμὸν τῆς ὑψηλῆς Πόρτας, οὐδὲ εἰς τὸ πνεῦμα κἀνενὸς τῶν φιλικῶν δυνάμεων, καὶ δὲν εὐρίσκεται οὐδὲν ἄτομον ἐσωτερικόν τε καὶ ἐξωτερικόν νὰ διασαφῇ παρομοίᾳ κατηγορίας, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ καταντήσουν, εἰ μὴ εἰς ἓνα ἀριθμὸν ἀπρεπῶν ψευδολογιῶν, ἀνθ' ὧν ἡ ὑψηλὴ Πόρτα ἐδιόσθη πολλάκις μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὸ νὰ σημειώσῃ ὀφειτσιαλμέντε ἀναλγῶς τῆς ἀληθείας καὶ νὰ δώσῃ νὰ καταλάβουν ὅτε Κύριος ἀπεσταλμένος καὶ οἱ λοιποὶ Μίνιστροι τῶν ἐνωμένων δυνάμεων, οἵτινες καὶ ἐπληροφορήθησαν ἀδιστακτως.

« Αὕτη ἡ ὑψηλὴ Πόρτα, ἐπαναλαμβάνουσα τὰς βεβαιώσεις εἰς τὴν παροῦσαν σημειώσιν διὰ τὴν διατρέχουσαν περίστασιν, δηλοποιεῖ καὶ ἤδη, ὅτι οὐδένα σκοπὸν ἔλαβέ ποτε ἢ στοχασμὸν νὰ ἐξολοθρεύσῃ μίαν θρησκείαν.

« Ἡ διαφρέντεσις τῆς Χριστοῦ θρησκείας ὄντως ὑπάρχει ἐπιβεβαιωμένη καὶ εἰς τὴν συμφωνίαν τοῦ Καϊναρτζικιοῦ· ἀλλ' αὐτὸ εἶναι γνωστὸν, ὅτι εἰς κάθε καιρὸν καὶ χωρὶς νὰ ᾔηται ἐμπεριεχόμενον εἰς τὰς συμφωνίας, ἡ ὑψηλὴ Πόρτα ἐπιστηριζομένη εἰς τὸν μουσουλμανικὸν νόμον καὶ ἐμπιστοσύνην ἐκ τούτου λαμβάνουσα, διακρίνει θρησκείαν καὶ ἔγκλημα. Διὸ καὶ τοῦτο ὡς χρέος γνωρίζουσα, ἔβαλε κάθε ἐπιμέλειαν νὰ διαφθεντεύσῃ ἐκείνους τοὺς Χριστιανοὺς βαγιάδες, οἵτινες ἦσαν ἀθῶοι. Πρὸς τοῦτοις καὶ μέχρι τῆς σήμερον κάθε βαγιάς Γραικός, ὅστις εἶναι ἐμπεριεχόμενος εἰς τὰ καθήκοντά του καὶ δὲν εἶναι οὐδόλως εἰς ἐπανάστασιν, αὐτὸς θέλει ὑπάρχει ἡσυχος εἰς ὁλόκληρον καὶ βεβαίαν ἀσφάλειαν.

« Αὐτὸ τὸ παράδειγμα ἐνὸς Πατριάρχου δὲν εἶναι μόνον ὅπου ἀποταμιεύεται εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν ἱστορίαν, οὔτε εἶναι βέβαιον, ὅτι ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν ἠθέλησεν ἡ ὑψηλὴ Πόρτα νὰ παιδέυσῃ αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸν θρησκείας ἐν ἡμέρᾳ, ἥτις ἐσέβεται καὶ παρ' ἄλλων ἐπικρατειῶν· ἀλλ' αἱ περιστάσεις ὠδήγησαν πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, καθὼς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πρώτου Πέτρου αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, ὁ Δρῆσκος, ὅστις εὐρέθη τότε Πατριάρχης αὐτοῦ τοῦ γένους, κατεκρίθη καὶ ἐθανατώθη. Αὐτὸς ἐστάθη ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ὁλοκλήρως ἀπεβλήθη ἐκ τῆς Ῥωσσίας ὁ πατριαρχικὸς τόπος· καὶ, ἐπειδὴ τὸ συμβάν εἶναι ἀπλῶς ἐγκυραχμένον εἰς τὴν Ῥωσικὴν ἱστορίαν, εἶναι θαυμασμοῦ ἀξίον, ὥστε εἰς

Μινίστρος τόσον προκομμένος, καθὼς εἶναι ὁ Κύριος ἀπεσταλμένος, ν' ἀγνοῇ τέλος πάντων, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἀπεταμίευσε τὸ ἴδιον παράδειγμα. Ἄρα εἶναι ἐπόμενον, ὅτι ὁ Μινίστρος αὐτῆς δὲν ἔχει μηδὲν δίκαιον εἰς τὸ νὰ ἀνυψώσῃ μίαν παρομοίαν κατηγορίαν.

« Εἶναι περιττὸν νὰ λέγηται ἡ κατάχρησις, ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πόρτα ἔκαμε νὰ ἐγκρημνίσουν τὰς ἐκκλησίας. Αὕτη ἡ κατηγορία εἶναι χωρὶς θεμέλιον καὶ λόγος ψευδὴς καὶ ἀδέσποτος. Εὐρίσκονται ἔτι εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν σήμερον ἡμέραν καὶ εἰς ὅλην τὴν Ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν πλῆθος ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ πρῶτον. Κάθε κοινὸν ὠδηγεῖτο ἐλευθέρως νὰ ἐνεργῇ τὸ κατὰ μέρος ὀρθόσκευμα, χωρὶς νὰ ἀνακατωθῇ τις ἢ ἐναντιωθῇ. Ὅταν καμμία παλαιὰ ἐκκλησία ἤθελε κρημνισθῇ μόνῃ της, ἡ ὑψηλὴ Πόρτα ἐγγιζομένη εἰς τὸ δυστύχημα τῶν βασιλέων της, ἐσυμφωνοῦσεν ἀμέσως εἰς τὸ ζήτημά των, ἀφ' οὗ ἤθελε συμβουλευθῇ τὴν θέλησιν τοῦ νόμου πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀνακαινίσεως εἰς μέρη τὰ ἴδια. Κανὼν παλαιός.

« Αὕτη διεφύλαξε πάντοτε μίαν παρομοίαν ἀπόφασιν ὡς ἄρθρον τῆς ἀδείας τῆς εὐεργεσίας πρὸς τοὺς ὑπηκόους της, ὡς ἓνα χρέος τῆς συμπαθείας της πρὸς αὐτούς. Ἀλλὰ διὰ τὰ μέτρα τῆς αὐστηρότητος, ὅπου ἡ ὑψηλὴ Πόρτα χρεωστεῖ νὰ καταβάλλῃ πρὸς παραδειγματικὴν παιδείαν τῶν ἀποστατῶν βασιλέων καὶ κακοτροπῶν, οἵτινες ἀνέγειρον τὰς σημαίας τῆς ἀνταρσίας κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας, μ' ὅλον ὅτι ἀναμφιδόλως τὰ ληφθέντα μέτρα εἶναι ἐναντία τῆς διαθέσεώς της, πῶς ἡμποροῦν νὰ εἰποῦν νὰ καταγκυκάνῃ τὴν σκληρότητα, νὰ ἀποποιηθῇ τὸν ὀδεούμενον δρόμον εἰς τὸ νὰ κρημνῇ ἄλλον ἀντ' ἄλλου, ἐν ᾧ τὸ κακὸν αὐξάνει ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, καὶ διαγίγνεται εἰς τοὺς βασιλεῖς γενικῶς ἡ ἀποστασία των ;

« Καίτοι ἡ ὑψηλὴ Πόρτα καλῶς ἐπληροφορήθη, ὅτι ὅλον τὸ γένος τῶν Γραικῶν εἶναι συμμετόχον εἰς τὸ τρέχον τοῦτο δράμα εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, ἀλλ' ὁμως σταθερὰ εἰς τὴν εὐσπλαγγχνίαν της καὶ εὐμένειαν εἰς τοὺς ὑπηκόους της, μένει προσέτι τὴν σήμερον πιστὴ εἰς τὸ σύστημα τῆς μετριότητος, καὶ ἐκ καρτείας αὐτὴ ἔχει πάντοτε ὡς ἀρχὴν τὸ νὰ περιποιῇται καὶ διαφεντεύῃ μὲ τὴν ἰδίαν ζέσιν, ὡς καὶ πρότερον, ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἀνεβλάστησαν τὴν μεγάλην ἡμέραν τὸ πνεῦμα αὐτῶν εἰς ἀποστασίαν. Ἡ ὑψηλὴ Πόρτα δὲν εἶναι ἐναντία, εἰμὴ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐφύτευσαν τὸ δένδρον τῆς ἀποστασίας ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ ὅλους μὲ ἓνα τρόπον ἄλλ' αὐτὴ δὲν τὸ εἶπε· καὶ εἶναι βέβαιον, ὅτι, ἐὰν ἤθελεν εἶναι ἄλλη δύναμις, ἥτις νὰ ἤθελεν εὐρεθῇ εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν, δὲν ἤθελε κάμει γνωστὸν νόμον εὐσπλαγγχνίας καὶ μετριότητος, ἀλλ' ἤθελε κτυπήσει ὅλους μὲ τὸ ρόπαλον τῆς ἐνδικήσεως.

« Ὁ Κύριος ἀπεσταλμένος εἰς τὴν σημεῖωσίν του ἐτόλμησε νὰ ἀφήσῃ εἰς τὸ κράτος του λέξεις ἀναρμόστους, καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε, ἐν ᾧ διὰ τῆς θεϊκῆς θελήσεως ἡ Μωαμεθανικὴ δύναμις καὶ τὸ γένος τῶν Μουσουλμάνων ἔχει σχεδὸν τὴν ἀρχὴν του περὶ τοῦ τῶν χιλίων διακοσίων χρόνων, καθ' ὃν καιρὸν ἐσκόταζεν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, καὶ ἀνυψώθη ἐνδόξως ὡς ἑκλαμπρόν τι ἐπάνω εἰς τὸν ὀρίζοντα τοῦ κόσμου, καὶ διὰ μιᾶς θείας βοήθειας καὶ ἐνὸς θαύ-

ματος τοῦ προφήτου των ἐκ τοῦ μηρένδς ἔλαθε μίαν αὐξάνουσαν κεφαλὴν, καὶ εἶναι μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰσέτι καὶ τὴν σήμερον ἐν δυνάμει του, πῶς ἡμποροῦσεν (ἄπαγε τῆς βλασφημίας!) νὰ λύσῃ τοὺς στοχασμοὺς του, ὅτι δύεται καὶ εἶναι εἰς κίνδυνον καὶ εἰς πῦσιν τῆς φήμης του, καθάπερ πάντῃ ἀπρεπῶς ὁ Κύριος ἀπεσταλμένος ἐνεχαράξατο; Αὕτη εὐρισκομένη ἀδιαθέτως ἐνώπιον τῶν στομάτων τῶν φιλικῶν δυνάμεων, ἔχει τὴν ὁδηγίαν της καὶ τοὺς στοχασμοὺς της νὰ βάλῃ εἰς εὐταξίαν τὴν εἰρήνην μὲ ὅλας αὐτάς κατὰ τὴν εὐσυνείδητον ἐπιμέλειαν, ἣν γνωρίζει σύμπας ὁ κόσμος, καὶ καθ' ἣν βάσιν ἔχει εἰς τὸ νὰ φυλάττῃ στιγματωδῶς ὅλα τὰ ἄρθρα τῶν συμφωνιῶν, ἃς ἔχει μὲ ὅλας τὰς εὐχόρους δυνάμεις καὶ γένη. Ἡ πρώτη ἐλπίς τοῦ κράτους του εἶναι, ὅτι ἡ ὑψηλὴ Πόρτα ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ὑπάρχει καθαρὸν παράδειγμα καὶ ἄμικτος ἀπὸ κάθε λεκέν (μιάσμα) τοῦ ὅτι ἐξέκλινε τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ἢ ὅτι νὰ ἐπέφερε τὴν παραμικρὰν ἀταξίαν εἰς τὰ πράγματα καὶ σύγχυσιν τῆς ἀναπαύσεως καὶ ἡσυχίας τοσούτων πλασμάτων, καὶ σχεδὸν ὅλου τοῦ κόσμου. Φανερώνεται ἐδῶ ἐκ νέου ἡ ἀλήθεια ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ φαινόμενα, ὅτι δὲν εἶναι δι' ὅλου κατὰ τὰς μεταφράσεις, δοθείσας παρὰ τοῦ Κυρίου ἀπεσταλμένου, καθ' ὅτι αὕτη ἡ ὑψηλὴ Πόρτα ἐνδυναμοῦται δικαίως ἀπὸ τὰς ὀφιτσιαλικὰς δοθείσας ἐξηγήσεις, καὶ συνομιλίας καὶ ἀνταποκρίσεις εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν, αἵτινες ἔλαβον τόπον μετὰ τῶν ἄλλων Μινίστρων τῶν φιλικῶν δυνάμεων.

« Ἡ ὑψηλὴ Πόρτα, ἔχουσα χρέος νὰ προβάλῃ φανερῶς καὶ ἄνευ συστολῆς τὰς ἀληθεῖς ἀποκρίσεις της, αἵτινες ἐγείναν ἐν διαφόροις ὑποθέσεσι πρὸς κοινὴν ἀκρόασιν, εἶναι βιασμένη ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην της νὰ συγκατανεύσῃ εἰς ὅλα τὰ δίκαια τῆς νομιμότητος· κἀνεῖς δὲ τῶν λοιπῶν Μινίστρων δὲν παρεδέχθη τὴν ἄτοπον θέσιν ταύτην, προτείνων ἄρθρον παρόμοιον περὶ προτιμῆσεως τῆς λατρείας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν χριστιανικῶν γενῶν, ἀλλὰ μᾶλλον πληροφορούμενοι τὴν δυναστικὴν θέσιν ταύτην τῆς Πόρτας, ἐκ τοῦ ἐναντίου διὰ τὰ τρέχοντα ἐδικαίωσαν, ὡς διακηρύξασαν συγχρόνως τὴν σταθερότητά της καὶ καλὴν ἐπιμέλειαν εἰς τὴν φιλίαν καὶ ἐμπιστοσύνην της ἄνευ τινὸς παρεκτροπῆς τῆς εὐθείας ὁδοῦ. Ἐντοσούτῳ, ὅ,τι καὶ ἂν ἤθελεν εἶναι, τὸ κράτος του διαφυλάττει πάντοτε τὴν φιλίαν τῆς Ῥωσσίας καὶ ὅλα τὰ καλῶς εἰρημένα, ὡς καταφύγιον ἔχον καθε ἀναμφιβολίας, δὲν λογαριάζει, εἰμὴ τὴν διηνεκῇ φιλίαν καὶ τὰς φιλικὰς ἀναφορὰς τῆς αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου καὶ κραταιοτάτου Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας.

« Ἐν τοιαύταις ἐλπίσιν ἡ Ῥωσσία πρέπει νὰ καλλιτερεύσῃ τὰς ὀφιτσιαλικὰς ἐξηγήσεις, αἵπερ τοσάκις ἐδόθησαν ἀπὸ τὸ κράτος του ὡς ἀναφοραὶ πρὸς τὰς προλαβούσας προσήσεις, ἐν αἷς καὶ περὶ τῶν δύο ἐπαρχιῶν, τὰς ὁποίας ἡ ἀρχὴ τῆς ὑψηλῆς Πόρτας περιορίζεται καὶ σπεύδει καθαρίζουσα νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ ἀνθρώπων κακοήθεις, οἵτινες παρ' ἐλπίδα ἐφάνησαν, καὶ ἀνακαλέσασα νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἡσυχίαν, τῆς ὁποίας αὐταὶ τοσούτον χρῆζονται. Διὸ καὶ θεῖς χάριτι τὰ μουσουλμανικὰ ὅπλα, κοινῇ γνώμῃ τῶν δύο δυνάμεων ἐμβάντα, δικαίως κατέκριναν ἐκείνους τοὺς κακοήθεις, οὓς εὗρον δὲν ἔφθασεν ὁμοῦ εἰσέτι εἰς στιγμὴν, ὥστε ὁ χωριάτης νὰ ᾔναι διόλου παστρευμένος.

« Δυνάμει τῶν συνθηκῶν, ἡ ὑψηλὴ Πόρτα μετὰ τὴν ἐπιβουλὴν ἐζήτησε τὸν ἐπίδουλον Μιχαήλ Βοεβόδα τῆς Μολδαυίας καὶ τοὺς λοιποὺς φυγάδας καὶ ἀκολούθους του, ὁ δὲ Κύριος ἀπεσταλμένος εἰς μίαν τελευταίαν σημείωσιν του ἀνέφερεν, ὅτι δὲν εἶχε λάβει εἰσέτι ἀπόκρισιν, προσθέτων μὲ ἓνα τρόπον, ὅτι φιλανθρωπίας ἕνεκα ἡ Ῥωσσία φυλάττει αὐτόν. Εἶναι δὲ γνωστὸν παντὶ τῷ κόσμῳ, ὅτι μία διοίκησις δὲν ἡμπορεῖ νὰ θεμελιώσῃ τοιαύτην πρότασιν μεταξὺ τῶν συμφωνιῶν, αἵτινες συνδέουν τὰς δυνάμεις ἀναμεταξύ των, οὔτε ἀνήκει τοιαύτη φιλανθρωπία, ὡς φαντάζεται, ἀλλ' οὐδὲ δύναται νὰ ἔχῃ τοιοῦτον αἷτιον ἀποβάλλουσα τὰς συμφωνίας. Ἡ μεγαλητέρα φιλανθρωπία ὑπάρχει ἢ ἐξακολούθησις τῶν συμφωνιῶν, τῆς στιγμῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῶν μέσων τῆς καλῆς τῶν τόπων ἀποκαταστάσεως, καὶ μάλιστα ἡδὴ ἐν τῇ περὶ τὴν περιστάσει, καθ' ἣν αἱ ἐπιβουλαὶ τῶν φυγάδων εἰσὶν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Πόρτας μέρος ἀντικείμενον τῆς εὐταξίας καὶ ἡσυχίας, ἃς αὐτὴ βιάζεται νὰ ἀνακαλέσῃ. Περιπλέον ἐκεῖνο, ὅπερ συγχύζει τὴν σήμερον τὸ πνεῦμα τῶν Μουσουλμάνων, εἶναι γενικῶς αὐτοὶ οἱ εἰς Ῥωσσίαν φυγάδες, οἵτινες ἐτραβίχθησαν, φυλάττονται καὶ μένουσι εἰσέτι. Ἡ ἀδικος αὕτη περίστασις ἐπιφέρει εἰσέτι ἀναμφίβουλον τὴν δεσποτείαν τῆς Πόρτας ὡς πρὸς ὅλον τὸ γραιικὸν γένος, (ὃ μὴ γένοιτο!)

« Τοῦτου ἕνεκεν ἡ τῶν φυγάδων ἐπιστροφὴ ἔσται παραδειγμα πρὸς Βοεβόδας, καὶ χειροτονήσασα ἄνευ ἀργοπορίας θέλει ἐξαποστείλει ἐν ταῖς δυσὶ ταύταις ἐπαρχίαις. Καθὼς τούναντιον, ἐὰν ἤθελον στέκωνται οἱ φυγάδες, τὸ αὐτὸ αἷτιον τῆς δεσποτείας θέλει ὑπάρχει, καθ' ὃ καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ τὸ κράτος του νὰ ἐπιτελέσῃ ἐκλογὴν καὶ ἐξαποστολὴν Βοεβόδων εἶναι ἀδύνατον· ἀλλὰ θέλει ἀφήσει, μέχρι συμπληρώσεως τῆς εἰρημένης ἀποφάσεώς του, τὸ νὰ διοικῶνται αἱ ἐπαρχίαι παρὰ τῶν τοποτηρητῶν, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἐνεπιστεύθησαν.

« Ἡ αὐλὴ τῆς Ῥωσσίας, πειθομένη εἰς τὸ φανερόν ἐν κόσμῳ ἀνῆκον σέβας τῶν συμφωνιῶν, καὶ συμφωνοῦσα εἰς τὸ νὰ δώσῃ πέντε ἢ ἑξ φυγάδας, θέλει ἀπομακρύνει τὰς δυστυχίας τῶσων μιλιονίων καὶ τὴν ἀνησυχίαν, καὶ θέλει προσθέσει εἰς τὴν δόξαν τῆς δόξης καὶ λαμπρότητα μεταξύ τῶν δυνάμεων τῶν πιστῶς τηρούντων τὰς συνθήκας, ἀποδεικνύουσα καθαρῶς νέαν δύναμιν καὶ βεβαίωσιν τῆς εἰρήνης καὶ φιλίας, ἃς ἐπαγγέλλεται, καὶ ἐλευθεροῦσα τὸ κράτος του ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν τῶν Βοεβόδων.

« Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἐὰν ἐβόλοντο εἰς τὴν γάθμην τοῦ δικαϊώματος καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἐκ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους τὰ ζητήματα τῆς Πόρτας διὰ τοὺς φυγάδας καὶ τὴν πρό τινος καιροῦ διαγωγὴν τοῦ πρέσβεως, ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου τὰ ἄτοπα παράπονα αὐτοῦ, ἅπερ ἄνευ αἰτίας εὐλόγου προέκυψαν, καὶ ἤθελον ἀπαθῶς διευκρινηθῇ, ἀναμφιβόλως δὲν θέλει εὑρεθῇ τις νὰ κατηγορήσῃ τὴν ὑψηλὴν Πόρταν, καθότι τὸ βάρος τῆς ἀχαριστίας δὲν θέλει πέσει, εἰμὴ εἰς τὸν ἀπεσταλμένον.

« Τοῦτων οὕτως ἐχόντων, ἐλπίζοντες τὸ καλόν, ἀναφέροντες εἰσέτι ἅπαξ τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὸν ἡμέτερον φίλον Κύριον ἀπεσταλμένον μὲ τὴν παροῦσαν σημείωσιν, ἣτις ἐγράφη καὶ ἐστάλη.

« Περὶ τὰ τέλη τῆς Σελήνης Σεβὰλ 4236 (49 ἰουλίου 1824) ».

ΣΕΛΙΣ 42.

(α) Ζήτει τὴν συνέχειαν τῶν ἐξωτερικῶν ἐν τῷ τόμῳ Ε'.

ΣΕΛΙΣ 43.

(α) Ἐν ὀλίγοις περιγράψομεν τὰ τῆς Κρήτης, διότι τὰ πολλὰ καὶ τρομερὰ παθήματα αὐτῆς ἐπὶ τοῦ 1824, αἱ πολλαὶ θυσίαι καὶ οἱ ἀγῶνες μέχρι τοῦ 1830, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ ἀπροσδόκητος σκληρὰ τύχη, ὡς ἀντάλλαγμα γενομένης, ἰδίαν καὶ ὁλόκληρον συγγραφὴν ἀπαιτοῦσι.

ΣΕΛΙΣ 44.

(α) Πλήθει παραδειγμάτων τοιούτων ἡ Κρήτη οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ὑστερας κατακτήσεως τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς προτέρας τῶν Σαρακηνῶν. Καθὼς δὲ αἱ δύο αὗται περιστάσεις ἠνάγκασαν πολλοὺς τῶν Χριστιανῶν Κρητῶν πρὸς τὴν ἐπίπλαστον ἀρνησιθρησκείαν οὕτω δύο ἕτεραι, ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ, διωχθέντων τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1824, ἐπενήργησαν, ὅπως ἐπανεέλθωσιν ἀναφανδὸν πολλοὶ τῶν τοιούτων εἰς τὴν πατριὸν ἀληθῆ θρησκείαν, σχίζοντες τοῦ μωχαμεθανισμοῦ τὸ προσωπεῖον.

Ἀθρόοι ὅμως ἀπεκαλύφθησαν Χριστιανοὶ πλῆθος φαινομένων Τούρκων κατὰ τὸ 1856, ἥτοι μετὰ τὸ περὶ ἀνεξιθρησκείας Χάτι χουμαγιούν τοῦ σουλτάνου καὶ τὴν παρισιανὴν συνθήκην τῆς 18 (30) μαρτίου.

Παρατηρητέον δὲ, ὅτι τῶν μισοπίστων αὐτῶν ἡ ἱστορικὴ ἀρχὴ περιλαμβάνει τὸ γυναικεῖον μᾶλλον, ἢ τὸ ἀνδρικὸν φύλον τῆς Κρήτης. Ὅτε κατέκτησαν οἱ Τούρκοι τὴν καλλιγύναϊκα ταύτην νῆσον, συνεξέυχθησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, αἰχμαλώτους Κρήσας· πλείους δὲ τούτων ἀνέτρεφον ἐν τῷ κρυπτῷ τὰ τέκνα αὐτῶν διὰ τοῦ γάλακτος τῆς ὀρθοδοξίας· ταῦτα δὲ ἠλικιούμενα καὶ νυμφεύόμενα κόρας τῆς αὐτῆς κατηγορίας, ἀνέτρεφον ὡσαύτως τοὺς γόνους αὐτῶν.

(6) Ὁ καλὸς καγαθὸς Κωνσταντῖνος Κριτοβουλίδης συνέταξε, κατ' αἴτησιν ἡμῶν, τὴν ἀκόλουθον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔκθεσιν, ἣν δημοσιεύομεν ἐνταῦθα ὡς πιστὴν περίληψιν τῆς μεγάλης ἐν τῇ Κρήτῃ τυραννίας τῶν Τούρκων.

« ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΔΕΣΠΟΖΟΝΤΩΝ
ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΗΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑ-
ΝΩΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

« Οἱ μᾶλλον κακουργότεροι, καὶ ἀπανθρωπότεροι τῶν λοιπῶν τῆς Ἑλλάδος τυράννων, ὡς εἶναι γνωστὸν, ἦσαν τῆς Κρήτης οἱ Τούρκοι. Ἄμα κατεκτήθη ὑπ' αὐτῶν ἡ ὠραία αὕτη νῆσος, κατέστη τὸ ἀποτρόπαιον μακελλεῖον τῶν κα-

τοίων της. Εἰς τοὺς ἐσχάτους δὲ μάλιστα χρόνους εἶχε κορυφωθῇ τὸ κακὸν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω. Πανταχοῦ δὲν ἤκούοντο, ἢ φόνοι ἄδικοι διὰ τὸ μὴδὲν καθ' ἑκάστην πραττόμενοι, κακοπραγαῖαι ἀνήκουστοι καὶ ἀναίσχυντοι αἰσχουργαίαι. Τίς δὲ δύναται ἐπαριθμῆσαι τὰ καθέκαστα;

« Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ἡρακλείου, ἀγριωτέρων μᾶλλον ἡθῶν ὄντες, κατέστησαν τὸ παράδειγμα καὶ εἰς τοὺς λοιπούς, θύοντες, ἀρπάζοντες, πράττοντες τὰ αἰσχιστα καὶ ἐρίζοντες πρὸς ἀλλήλους, τίς νὰ ὑπερβῇ τὸν ἕτερον εἰς τὰς κακοπραγίας. Τοῦρκός τις, Τσουκνοτσκάλης ἐπικαλούμενος, ἀνὴρ νοητικός καὶ δραστήριος, ἐλθὼν εἰς τὴν Κρήτην πρὸς τὸ τέλος τῆς ληξάσης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ Γενισάραγα, κατέπαυσεν ὅπως οὖν τὴν κορυφωθείσαν ἀναρχίαν, ἄλλους μὲν πνίξας τῶν κακούργούντων, ἄλλους δὲ φυγαδεύσας. Ἀλλὰ τὸ κακὸν ἔκτοτε μετέπεσε καὶ εἰς τοὺς λοιπούς τῆς νήσου Τούρκους, κατ' ἐξάίρεσιν δὲ συλλήβδην εἰς τοὺς περὶ τὴν Κυδωνίαν οἰκούντας. Ἐνταῦθα εὖρε περισσοτέραν τὴν ὑποδοχὴν τῶν ἐκ τοῦ Ἡρακλείου φυγαδευθέντων ὁ βάρβαρος καὶ ὠμότατος τρόπος. Ἐκδικούμενοι οὗτοι, ἔπραττον κατὰ τῶν Χριστιανῶν τὰ παρόμοια, εὐρίσκοντες προθύμους θλίγους μὲν τὸ πρῶτον, ἀλλ' ὅσημέραι ἀτιμωρήτως αἰξανομένους, καὶ οὕτως οἱ μιμούμενοι μετ' οὐ πολὺ χρόνου διάστημα ὑπερέβησαν κατὰ πάντα τοὺς διδάσκοντας.

« Φρίκη ἤθελε καταλάβει πάντα ἀνθρώπων, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκτελῶσιν ἱστορικῶς, ὅπως καὶ ὅποια ἑτεροαποργήθησαν κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς πολυτλήμονος Κρήτης. Ἀκράτητοι καὶ ἀτιμώρητοι, εἰς ὅσα ἔπραττον αἱ νέαι αὐταὶ τίγρεις, κατέστησαν ἀβίωτον ὄντως τὸν βίον παρὰ τοῖς δυσμοίροις Ἕλλησι. Περὶ τὰς ἀρχάς τῆς παρουσίας ἑκατονταετηρίδος συνεστήθη καὶ συμμορία ἐξ αὐτῶν, πλείστων ὧν ἐντὸς μικροῦ χρόνου ἀποδειχθέντων, σύνθημα τιθεμένων τὸ μήτε Θεὸν φοβεῖσθαι, μήτε ἀνθρώπους αἰδεῖσθαι, οἵτινες ἐκατέστησαν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ « Ξεκουκούλωτοι », ὅπερ σημαίνει ἄνευ καλύμματος κεφαλῆς. Ποίας δὲ ὠμότητας καὶ αἰσχουργίας οὐκ ἔπραττον οὗτοι; εἰς ὁποίας καὶ ὁποίας ἀνοσιουργίας κατὰ τε τῆς ἡθικῆς καὶ κατὰ τῆς θρησκείας δὲν ἐτόλμησαν ἀναιδῶς; Ὅλῃγα ἐκ τῶν ἐσχάτων ἐὰν ἐκτεθῶσιν ἐνταῦθα, δύναται νὰ ἐξαχθῇ, ἂν ὅχι τὸ σύνολον τῶν κακῶν, μέρος καὶ τῶν παθημάτων, ἅτινα ὑπέστησαν ὑπὸ τοιαύτην ἀγρίαν τυραννίαν τοῦ μέρους τούτου οἱ Χριστιανοί, βρέχοντες μὲ πικρά δάκρυα τὸν καθημερινὸν ἄρτον αὐτῶν, συλλογιζόμενοι, ποῖον ἕτερον κακὸν μέλλει νὰ τέξῃ καθ' ἑαυτῶν ὅχι ἡ ἐπιούσα, ἀλλ' ἡ κατόπιν ὥρα.

« Ἐκ τῆς συμμορίας αὐτῆς ἦτο ὁ Τοῦρκος, ὁ διὰ τὴν ἀναίσχυντον αὐτοῦ αἰσχουργίαν φονευθεὶς εἰς τὸ ὀρεῖνδον χωρίον Λάγκους ὀνομαζόμενον, ὅπου γεννῶνται οἱ μᾶλλον ἀρειμάνιοι τῶν Κρητῶν, καὶ ὅπου τὰ ἦθη περὶ τὰς συζύγους εἶναι τὰ μᾶλλον αὐστηρά. Ἀλλ', ἂν ὁ ἐξυβρισθεὶς φονεὺς ἐφυγαδεύθῃ παραυτίκα τῆς νήσου, ἐγένοντο περὶ τοὺς 30 ἀθώοτατοι Λακκιῶται θύματα ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν, ἄλλοι μὲν ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς, ὅπου ἐτόγγανον, ἀπαγχονισθέντες, ἄλλοι δὲ ἐνεδρευθέντες ἔν τε ταῖς ὁδοῖς καὶ ἐν ταῖς αὐτῶν ἐργασίαις. Τῆς συμμορίας ἦτο καὶ ὁ Χασάν βεγῆς Τουκμετσῆς, ὁ φονεύσας πέντε ὁμοῦ Ἕλληνας ἐν μιᾷ νυκτὶ, ἐργαζομένους κατὰ τὸ Ἀκρωτήριον εἰς ἀσβεστοποιεῖον διὰ πετ-

σμε ἑτέρου Ὁθωμανοῦ, τοῦ προστατεύοντος τούτους. Τῆς συμμορίας ἦτο καὶ ὁ αἰσχρότατος Γιουνούσης Τσεβρέμης, ὁ φονεύσας πρὸ τῆς πύλης τοῦ φρουρίου, ἐκ τὸς πολλῶν ἄλλων, τὸν Θεοδόσιον προεστὸν τοῦ μετοχίου Σινᾶ, ἀφ' οὗ τὸν ἔγρυσε μὲ τὰ ἐκλεκτότερα ἐδέσματα καὶ τὸν ἐπότισεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ὡς μὴ δοὺς αὐτῷ καὶ χρήματα, ἀναχωροῦντι τοῦ μετοχίου. Ἀπαντες οἱ Σιναῖται ἔφερον μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἀπηλωρμένον διὰ πεποικιλμένων ταινιῶν ἐκ τοῦ ὤμου ὑπὸ μασχάλῃν κωτίον, ἐκ τηλαυγοῦς τιнос μετάλλου κατεσκευασμένον, ἔνδον τοῦ ὀπρίου ὑπῆρχεν ἐπὶ χάρτου λευκοτάτου περιεχρυσωμένου ἀντίτυπον τῆς χειρὸς τοῦ Μωχαμέτου, ἣν περ ἔδωρήσατο ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἀναδείξει, ὡς ἄδειται, ὁ μέγας οὗτος τῶν Τούρκων προφήτης, αὐτογραφουμένην εἰς τὸ ἱερὸν καταγώγιον τοῦ ὄρους Σινᾶ, καὶ διὰ διατάγματος παρεκελεύετο οὗτος ἅπαντας τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ ὁπαδοὺς, ὅπως προστατεύωσι πανταχοῦ τοὺς Σιναϊτικούς ἐν πᾶσιν· οἱ Τούρκοι ὅμως τῆς Κρήτης καὶ κατ' αὐτοῦ ἡσέβουν. Μετὰ τινος δὲ μῆνας ἐφόνευσεν ὁ αὐτὸς Τσεβρέμης εἰς τὸ αὐτὸ μέρος καὶ τὸν ἀγαθὸν ἔμπορον Μανώλην Σμυρλῆν, ἀφ' οὗ ἐπανήλθον συμπλωτῆρες ἀμφοτέροι ἐκ Σμύρνης, ὅπου ὁ φονευθεὶς ἔτρεφεν αὐτὸν ἐπὶ μῆνας καὶ, καθ' ὅσον ἔδει, περιποιεῖτο, διότι δὲν ἔδωκεν αὐτῷ ἐκείσε, καὶ ὅσα ἀπῆτησε χρήματα. Τοῦ αὐτοῦ φυράματος ἦτο καὶ ὁ Ἀπτουραμανάκης. Διαθαίνων ποτὲ ἀπὸ τὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰακώβου Ἀδελφοθεοῦ τιμώμενον ναὸν, κείμενον ἄνωθεν τοῦ Κουμπέ, προσευχητηρίου ὀθωμανικοῦ, μικρὸν ἀπέχοντος τοῦ φρουρίου Κυδωνίας, καὶ συντρίψας τὴν θύραν, ἀφ' οὗ ἀπεσκευάσθη ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, ἐπιστόλισεν ἔπειτα τὰ ὄμματα τῶν ἐν αὐτῇ εἰκόνων τῶν Ἀγίων, ὡς ὁρῶντων τάχα αὐτόν. Ἐωχούμενοι δὲ ἄλλοτε ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Χρυσοπηγῆς ὁ Ὁμέρης, Τούρκος ἐκ γενετῆς, καὶ ὁ Γιουσούφης, ἔξωμότης ἐκ Χριστιανῶν, ἐφόνευσαν αὐθωρὶ τὸν ἡγούμενον Διονύσιον καὶ τὸν Χαράλαμπον τῆς Παπαδιᾶς, ὡς μὴ προσνεγκόντας αὐτοῖς ἐξαιρετον οἶνον. Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν τῶν ὑπὸ τῶν αἰμοβορωτέρων Ῥουμανάκη καὶ Χασᾶν βεγῆ τοῦ Νεροκούρου ἀναιρεθέντων ἅς ἀναμνησθῶσιν οἱ ἐξῆς ἐπισημότεροι. Ἐν μέσῃ τῇ πόλει ἐφόνευσεν ὁ πρῶτος τὸν πρωτομαίστορα τῶν τεκτόνων διὰ μόνην αἰτίαν, ὅτι δὲν ἐπρόλαβεν οὗτος, ἅμα τῇ προσκλήσει, νὰ ἐπισκευάσῃ μέρη τῆς οἰκίας αὐτοῦ· ὁ δὲ Χασᾶν βεγῆς παρσμοίως τὸν ἡγούμενον τῆς Χρυσοπηγῆς Γεράσιμον, ἐξερχόμενον τοῦ ναοῦ, ἄνδρα παιδείας καὶ ἱκανότητος, διότι ἀντέκρουσεν οὗτος τὸν διορισμὸν ἐκείνου ὡς ἐπιστάτου (σοῦμπαση) εἰς τὸ μοναστήριον, ἐπικινδύνου ἕνεκα προηγουμένων φόνων, διὰ μυστικῆς παρακλήσεως πρὸς τὸν Ἱμβραίμην Σοφτᾶν, ἐφορευόντα τότε ἐφ' ὅλων τῶν μοναστηρίων, ὅστις ἐπρόδωκε τῷ φονεῖ τοὺς μυστικούς λόγους τοῦ ἡγουμένου.

« Ἀλλὰ μήπως καὶ ὁ Σοφτᾶς οὗτος, εἰς ὧν τῶν πρωτίτων Ὁθωμανῶν τῆς Κυδωνίας, ὑπῆρχεν ὀλιγώτερον κακοῦργος; Μήπως δὲν εἶναι φονεὺς τοῦ Μανωλάκη Γερακάκη, καὶ ὁ ὅμοιος αὐτῷ Γηαγχιαφεντάκης, φθονήσας τὴν προοδευτικὴν αὐτοῦ τύχην, ὅστις ὥθησε τὸν ποταπώτερον τῶν Τούρκων Χαρχαλίδην, νὰ φονεύσῃ ἐκεῖνον, ἄνδρα μεγαλοπρεπῆ, συνετὸν, φιλόμουσον καὶ εὐεργετικὸν, ὅν περ ἐθρήνησεν ἅπανα ἡ Κρήτη; Μήπως ὁ ῥηθεὶς Σοφτᾶς δὲν ὑπεκίνησε τὸν αἰμοδόρον Χαμτᾶν, ὅστις ἐφόνευσε Δασκαλάκη τινὰ ὀνομαζόμενον

εἰς Κουνουπιδιανὰ διὰ φόβον ἐνεκα τῆς κομφότητος αὐτοῦ, προστατευόμενον ὑπὸ ἑτέρου ὁμοίου, Πισινόγλου καλουμένου ; Ἡ μήπως οἱ πλείότεροι τῶν ἐπισήμων Ὀθωμανῶν τῆς πόλεως ταύτης, ὡς καὶ ὁ τυραννικώτατος Καραχιγιᾶς τῆς Ῥεθύμνης, καὶ ὁ ἀντιπροσωπεύσας κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους τὸν παλαιὸν Φάλαρην Μπεδρὶ ἐφφέντην τοῦ Ἡρακλείου, καὶ ἕτεροι τοιοῦτοι δὲν ἦσαν οἱ πρωταῖτιοι ὅλων τῶν φόνων, ὅλων τῶν δυστυχημάτων καὶ τῆς μεγάλης ἀναρχίας τοῦ τόπου, διεκδικούμενοι τὰς πρὸς ἀλλήλους ἐριδας εἰς τὰ πρόσωπα τῶν Ἑλλήνων διὰ πείσμα τῶν ἀντιφερομένων, προστατεύοντες ὅλαις δυνάμεσι τοὺς κακουργοῦντας, καὶ ἄλλοι ἄλλως, ἐξαιρουμένων τοῦ Κασίμαγα καὶ Χατοῇ Ἐμὶν ἐφφέντου τῆς Κυδωνίας, καὶ τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ Χανιολόγλου, ἡμερωτέρων καὶ φιλανθρωποτέρων ὄντων, παρ' οἷς ἐτύγχανον καὶ προστασίας τινὸς οἱ Ἕλληνες ; Ἡ τρομερὰ σφαγὴ 300 περίπου γεωργῶν, ποιμένων καὶ λοιπῶν, ἡ ἐνεργηθεῖσα τραγικῶς ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰς τὴν μάνδραν τοῦ Ἀφεντάκη τῆς Σιτείας, πρὶν ἢ ἐκραγῇ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1824, τί ἕτερον εἰκονίζει, ἢ τὴν μανιώδη λύσσαν ὅλου αὐτοῦ τοῦ βίου, εἰς τὸ νὰ χύνη ἀκορέστως αἷμα Ἑλληνικόν ; Πλεῖστα τοιαῦτα φρικωδέστατα καὶ ἄλλα ἡμπορεῖ τις νὰ διηγηθῇ.

« Ἐγκλημα, προκαλοῦν τὸν δυσἀπόφρευτον θάνατον εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὃ πῆρχε τὸ καθαρῶς ἐνδύεσθαι, τὸ ὑπερέχειν ἐν τῇ διανοητικῇ ἐνεργείᾳ καὶ τὸ ὁπωσοῦν εὐπορεῖν. Κατὰ τῶν τοιούτων ἐξεγείροντο οἱ τύραννοι, ὡς οἱ γύπες ἀγελήδων ἐπὶ τὸ θνησιμαῖον, πρὸς ἄλλους μὲν πέμποντες εἰς μανδύλιον κόκκους σίτου δεδεμένους, προσημαίνοντες, ὅτι, ἐὰν δὲν στείλωσι χρήματα, πρέπει ἀφευκτῶς νὰ προπαρασκευάσωσι τὰ κόλυβα αὐτῶν πρὸς ἄλλους δὲ φυσέκιον ὁμοίως, ἢ σφαῖραν μολυβδίνην, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ἐὰν δὲ τις καὶ ἐκ τῶν τυγαίων, διαβαίνων ὀνοκάθιστος ἔμπροσθεν Τούρκων, ἐτόλμα νὰ μὴ πεζεύσῃ, ἢ ἐδέρετο ἀσπλάγχχνως, ἢ ἐθανατόνετο ἀνιλεῶς. Ἐὰν δὲ ἕτερος τοῦναντίον ἐπέζευσεν, ἐπάθαινε καὶ αὐτὸς τὰ παρόμοια. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἐδικαιολόγουν μὲ τὴν ἐξῆς φράσιν τὴν πράξιν : « Ὁ Ῥωμνιὸς περιφρονεῖ τὸν Τούρκον » οἱ δὲ δεῦτεροι, ὅτι « τὸν Τούρκον περιγελά ὁ Ῥωμνιός ».

« Ἀναλκίς δὲ ἐν γένει καὶ ἐν μοίρᾳ Κάρὸς ἐτίθετο παρ' αὐτοῖς ὁ μὴ φονεύσας Ἕλληνα. Διὸ, συμποσιαζόντων ποτὲ τοιούτων ἐν τῷ ὑπὸ τὸ χωρίον Τσουκαλαριὰ μετόχιον τοῦ Ἀλῆ Τσαούση, ἐπεριφρονήθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλητσαουσάκης ὡς τοιοῦτος ἀποχωρισθεὶς δὲ τὴν ἐπιούσαν τῶν λοιπῶν, ἐφόνευσεν τὸν πρῶτον, ὃν ἀπῆντησεν, Ἰωάννην καλούμενον, γεωργοῦντα παρὰ τῷ παρακειμένῳ μετοχίῳ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ οὕτως ἀνακηρυχθεὶς μετὰ τὴν ἐπάνοδον ὑπὸ τῶν λοιπῶν ὡς παληκάριον, ἐφόνευσεν μετέπειτα ἐν τῇ πόλει κατὰ μέσην ἡμέραν καὶ τὸν ἐνάρτεον ἔμπορον Ἀντώνιον Ἀλυφιράκη ἐμπροσθεν τοῦ καταστήματος αὐτοῦ, μὴ δόντα αὐτῷ, ὅσῃν ἀπήτησε τόσῃαν ἀνευ οὐδεμιᾶς πληρωμῆς. Ἦρκει δὲ καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν νὰ μαρτυρήσῃσι δύο Ὀθωμανοὶ, ὅτι « ὁ Ῥωμνιὸς ὕβρισε τὴν πίστιν τοῦ Τούρκου », καὶ ἀνευ ἄλλης ἀποδείξεως ἀπήγετο οὗτος εἰς τὴν ἀγχόνην, ὡς συνέβη, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ εἰς τὸν Ἀντώνιον Λεβέντην, κρεμασθέντα τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγενῶν διὰ τοιαύτης ψευδομαρτυρίας. Καὶ ποῖον μὲν πρῶτον, ποῖον δὲ ὕστατον νὰ ἐπαριθμῇ τις ἐκ τῶν τοιούτων ;

« Ἡμέρα δὲν παρήρηχετο νὰ μὴν ἀκουσθῶσι τοιαῦται οἰκρόταται πράξεις. Δὲν εἶναι δὲ ἄξιον λήθης, ὅπερ ἔπραξε τραγικώτατον καὶ υἱός τις ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Γιερλιαγάδων. Εὐωχούμενος μετὰ ὁμοφρόνων ἔν τινι τῶν κατὰ τὸ πεδῖον Κυδωνίας χωρίων, ἐπροκάλεσεν οὗτος καὶ χορὸν ἔνδον τοῦ ἐλαιοτριβείου ὑπὸ ἐγ-
χωρίων γυναικῶν· ἀπαρνηθέντος δὲ τοῦ ἐλαιοτριβίου τὴν ὄρχησιν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἐκέλευσεν ὁ νέος οὗτος Ἡρώδης, καὶ ἐτέθη ὁ ἐλαιοτριβὴς ὑπὸ τὸν ἀλέ-
θοντα μῦλον, τελειώσας μετὰ οἰμωγῶν σμερδαλέων βίον ἐπώδυνον ὁ τάλας ! Τί
δ' ἂν εἶπη τις καὶ περὶ τῶν διαβοήτων ἐν πάσῃ κακίᾳ καὶ μοχθηρίᾳ τοῦ τε
Μουσταφᾶ Σομαρᾶ τῆς Κισάμου, καὶ Σερίφου Σεραϊλῆ, τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Κα-
λύβων τοῦ Ἀποκορώνου ; Ἀπογυμνωθεὶς ὁ πρῶτος ἐν μιᾷ τῶν χριστιανικῶν ἐ-
ορτῶν ἔμπροσθεν τῆς κατὰ τὸ ῥηθὲν χωρίον ἐκκλησίας, καὶ κρεμάσας τμῆμα
ἄρτον ἀπὸ τὸ κρύφιον αὐτοῦ μέλος, ἐπροσκάλει ἅπαντας τοὺς ἐξερχομένους τοῦ
ναοῦ, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, ὅπως προσερχόμενοι καὶ ἀσπαζόμενοι « τὸν πα-
πᾶν » (τὴν βάλανον), λαμβάνωσιν ἐκ τούτου τὸ ἀντίδωρον. Φρίκη κατέλαβε
τοὺς πάντας περὶ τοῦ ἀποτροπαίου τούτου τέρατος, ὥστε ἐξελθὼν ὁ τολμηρὸς
ἱερεὺς, ἐνδεδυμένος τὴν ἱερατικὴν στολὴν, προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἐτέρου
ἀδελφοῦ τοῦ Σεραϊλῆ, ἡμερωτέρου ὄντος, ὅστις κατώρθωσε νὰ ἀπομακρύνῃ τῆς
ἐκκλησίας τὸν αἰσχρὸν Σομαρᾶν. Ἔδωκαν ὅμως δίκην τῶν πεπραγμένων ἀμ-
φότεροι οἱ κακοῦργοι· διότι ὁ μὲν ἐφρονέυθη μετ' ὀλίγον ὑπ' ἐνὸς τῶν οἰκειωτέρων
αὐτοῦ ὁπαδῶν, ὁ δὲ Σεραϊλῆς ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ. Εἰς ποῖον δ' ἄλλο
μέρος ἔπαθε πλειότερα ἢ ἀνθρωπότης, καὶ ἐνεπαίχθη μᾶλλον ἢ χριστιανωσύνη,
ὡς εἰς τὴν Κρήτην, ὑπὸ τοιούτων φρικτῶν τυράννων, τοὺς ὁποίους συλλήβδην
ἐξέμεσεν ἐνταῦθα ὁ τάρταρος τῆς κολάσεως ; »

ΣΕΛΙΣ 43.

(α) Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν Κρήτῃ Τούρκων ἡριθμεῖτο περὶ τὰς 430,000.

ΣΕΛΙΣ 47.

(α) Τίς ὁ λόγος, δι' ὃν οἱ Τουρκοκρῆτες συνέλαβον ἐν τοῖς πρώτοις τὸν Καλ-
λίνικον Βερῥοῖαιον, πρόσωπον οὔτε πολιτικὸν ἢ τῶν ἀνωτάτων ἐκκλησιαστικῶν
ἀξιωματίων, οὔτε πλούσιον ἢ αὐτοχθονικὸν καὶ ἐπιρροὴν ἐξασκοῦν ἐπὶ τοῦ τόπου;
Διότι ὑπελάμβανον αὐτὸν οὐχὶ ὡς διδάσκαλον γραμμάτων, ἀλλὰ γυμναστὴν τῶν
Ἑλληνοπαίδων εἰς τὴν στρατιωτικὴν τακτικὴν ὡς ἐκ τοῦ παραδεδεγμένου ἐν τοῖς
ἀλληλοδιδασκτικοῖς σχολείοις τακτικοῦ βήματος τῶν παίδων. Τὸν τρόπον τοῦτον
τοῦ βηματίζειν ἐνόμιζον ὡς τὴν ἀρχὴν γυμνασίου στρατιωτικοῦ τῶν βαγιάδων,
ὅθεν καὶ τὸν Βερῥοῖαιον ἐπωνόμασαν « νιζαμτσετιτλῆν », ἥτοι διδάσκαλον τῆς
στρατιωτικῆς τακτικῆς. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον ὥρμησαν, ἵνα συλλάβωσι καὶ τὸν
διδάσκαλον τοῦ ἐλληνικοῦ ἐν Κυδωνίᾳ σχολείου Νικόλαον Φουράκη· ἀλλ'
ἐκεῖνος φθάσας ἐκρύβη, σωθεὶς οὕτω ἀπὸ τῆς χειρὸς μὲν τῶν δημίων, οὐχὶ δὲ
καὶ ἐκ τοῦ θανάτου μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ὡς ἐκ τοῦ τρόμου. Διὰ τὸν ἴδιον

λόγων καὶ οἱ ἐν Ῥουμίνῃ ὀχλαγωγοὶ Τοῦρκοι συνέλαβον τὸν ἐκεῖ διδάσκαλον τῆς ἀλληλγδοδακτικῆς μεθόδου Γεώργιον Βάον, Σίρνιον· πλὴν οὗτος ἐτώθη παραδόξως διὰ πολλῶν λύτρων τῶν Ῥουμίνων.

ΣΕΛΙΣ 48.

(α) Ὁ Κουρμούλης, ὡς Χουσεὴν μέχρι τοῦδε, ἠπάτησε τοὺς Τοῦρκους λαβὼν καὶ ὅπλα καὶ ἄλλα τοῦ πολέμου ἐφόδια ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τοῦ Ἡρακλείου, προφασισθεὶς τὴν ἀνάγκην ἵνα ὀπλίσῃ καλῶς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μεσαριᾶς (Γορτύνης), ὅπου εἶχεν ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐπιρροήν, καὶ ἐτοίμως κτυπήσῃ τοὺς « χαϊνίδας » τῆς βασιλείας, εἰς ὅ,τι παρουσιασθῶσι μέρος. Ὡς εὐσεβῆς ὁμως Μιχαήλ συνεννοεῖτο ταῦτοχρόνως μετὰ τῶν Σφακιανῶν, πρὸς οὓς εἶχε πλείονα ἐμπιστοσύνην, περὶ τῶν ἀποκρύφων θρησκευτικῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων, καὶ ἐπιμόνω· ἀπέτρεπεν αὐτοὺς, ἵνα μὴ ἀπατηθῶσι καὶ παραδώσωσι τὰ ὅπλα τοῖς Τοῦρκοις. Προσέτι συνεβούλευεν οὗτος, ὅπως ἐξέλθωσιν εἰς Γορτύνην καὶ ὁ μητροπολίτης Γεράσιμος καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχιερεῖς τοῦ Ἡρακλείου, διότι, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ, ἐγνώριζεν ἄφευκτον τὴν μέλλουσαν θυσίαν τούτων. Οὗτοι ὁμως (ὅ,τε μητροπολίτης καὶ οἱ ἀρχιερεῖς) ἀπεποιοῦντο τὸ τοιοῦτον, ἵνα μὴ γενῶσιν ἡ αἰτία τῆς σφαγῆς τῶν Χριστιανῶν, ἀπομακρυνόμενοι ἐκ τῆς πόλεως.

(β) Ὁ Κριτοβουλίδης (ἐν τοῖς περὶ Κρήτης Ἀπομνημονεύμασι, σελ. 8—40,) ὀνομάζει τοὺς συνελθόντας ἐκ τῶν Σφακιῶν, τῆς Κυδωνίας, τοῦ Ἀποκορώνου, τῆς Λάμπης καὶ τῆς Ῥουμίνης.

Θεωροῦμεν δὲ τόσῳ μᾶλλον ἀξιωμακρονέτους τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς, ὅσῳ ἔφησαν ὄντορμα ἔνδοξον καὶ ἀθάνατον, πρῶτοι ἀποφασισθέντες εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς Κρήτης πύλεμον.

ΣΕΛΙΣ 49.

(α) Ἐν ᾧ οἱ Τοῦρκοι ἀπῆλθον μετ' ἐπιμονῆς τὴν παράδοσιν τῶν ὀπλῶν καὶ τῶν Σφακιῶν, ὑπισχνόμενοι προσέτι καὶ ἀποζημιώσιν, οἱ Σφακιανοὶ ἠπάτων αὐτοὺς πάντοτε διὰ τῶν ἐφεξῆς λόγων: « Ἡμεῖς, πιστοὶ ἀείποτε εἰς τὴν κραταιὰν βασιλεῖαν, ὑποσχόμεθα νὰ κτυπήσωμεν πρῶτοι, ὅπου ἤθελαν παρουσιασθῇ χαϊνίδες τῆς βασιλείας· διότι, ἂν ἔλθουν καὶ εἰς τὴν Κρήτην τοιοῦτοι, πρῶτον εἰς τὰ Σφακία θε' ν' ἀποθῶσι, καὶ συμφέρει εἰς τὸν τόπον καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν νὰ ἦναι ἀρματωμένα τὰ Σφακία ».

(β) Ἡ Κρήτη εἶχεν 20 ἐπαρχίας, 4482 χωρία, 3 πόλεις, 6 φρούρια, 44 μοναστήρια, 4 μητροπολίτην καὶ 42 ἐπισκόπους. Κατὰ τὰ Κρητικὰ Μ. Χουρμούζη (σελ. 404) τῷ 4824 ἔφερεν οἰκογενεῖας χριστιανικὰς μὲν 28330, τουρκικὰς δὲ 24944, ἥτοι ἐν ὅλῳ πληθυσμῷ 266335· τῷ δὲ 4832 ἐκ μὲν τῶν πρώτων 45835, ἐκ δὲ τῶν δευτέρων 42440, ἥτοι ἐν ὅλῳ πληθυσμῷ 439875. Ἄρα ἀπωλέσθησαν κατὰ τὸν ἀγῶνα οἰκογένειαι μὲν χριστιανικαὶ 42495, τουρκικαὶ δὲ 42804, ἥτοι ψυχαὶ ἐν ὅλῳ 423480.

ΣΕΛΙΣ 54.

(α) Ὁ Κασίμ ἀγάς, εἰς τῶν ἐπισήμων Τούρκων τῆς Κυδωνίας καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον εὐπόρων, εἶχε πραγματικῶς ἀγαθὴν καρδίαν, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ εὕρισκον πάντοτε παρηγορίαν, οὐχ ἥττον δὲ καὶ εὐπορίαν, πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν. Καθ' ἃ βεβαιοῦται παρὰ διαφορῶν, ἐν τινι νυκτερινῇ συσκέψει πολλῶν ἀγάδων, ὠρυομένων κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ σχεδιαζόντων τὴν γενικὴν ἐξάλειψιν αὐτῶν ἐκ τοῦ τόπου, ὁ Κασίμ ἀγάς οὗτος ἀντεῖπε μόνος, ἀποδίδων τὴν ἐπανάστασιν τῶν « ραγιαῶδων » εἰς τὰ μεγάλα κακὰ, ὅσα ὑπέφερον ἡμέραν καὶ νύκτα παρὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ τί ἡδύνατο εἰς φρόνιμος κατὰ πολλῶν μαινομένων, εἰς ἡμέρας ἀνθρώπου κατὰ τοσούτων ἀνθρωπομόρφων θηρίων;

ΣΕΛΙΣ 53.

(α) Τὸ ὄροπέδιον, ἐφ' οὗ κεῖται ἡ Μαλάξα, ἴσως ἐστὶ τὸ παλαιὸν « Τιτάνιον ὄρος », νῦν δὲ λαβὼν τὴν ὀνομασίαν ἐκ τοῦ χωρίου, « βουνὸν τῆς Μαλάξης » καλούμενον.

ΣΕΛΙΣ 55.

(α) Ὅρα τὴν συνέχειαν τῶν Κρητικῶν ἐν τῷ Κεφ. ΚΔ'.

ΣΕΛΙΣ 56.

(α) Ἴδε τὰ προηγούμενα τῶν Πελοποννησιακῶν ἐν τῷ Κεφ. Η' τοῦ τόμου Γ'.

(β) Τὴν ἡμέραν αὐτὴν οἱ ὑποπλαρχηγοὶ τῆς Ὀλυμπίας εὗρον ἀρμοδίαν, ὅπως συντεθῶσιν ἐγγράφως περὶ τοῦ τριτοδεκάτου, τῆς δεκατίας, τῶν παρασπορίων, τῆς διανομῆς τῶν τουρκικῶν πραγμάτων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, ὡς ἀκολούθως :

« Ὑποσχόμεθα εἰς ὅλους τοὺς καπετανέους καὶ λοιποὺς στρατιώτας τῆς ἐπαρχίας μας, κατὰ τὴν καταγραφὴν ὅπου ἔχομεν εἰς χεῖράς μας, ὅτι τρίτον νὰ μὴν τῶν ζητήσωμεν, εἰμὴ μόνον τὴν δεκατία καὶ παρασπóρια· καὶ ὑποσχόμεθα, ὅτι ἕως τῆς τελευταίας σταλαγματίας τοῦ αἱματός μας νὰ διαφεντεύσωμεν αὐτὴν τὴν συμφωνίαν. Ὑπόσχονται καὶ οἱ καπετανεοὶ ὅλοι μετὰ τῶν στρατιωτῶν των πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον κύριον Τσανέτον Χρηστόπουλον, διὰ νὰ τὸν ἀκολουθοῦν καὶ ὑπακούουσιν εἰς κάθε του προσταγὴν. Ὑπόσχονται ἀκόμη, ὅτι ὅχι μόνον δὲν ἔχουν τὴν ἀδειαν νὰ διώξουν αὐτοὺς ὅπου εἶναι καταγεγραμμένοι, ἀλλὰ νὰ φέρουν καὶ τοὺς λοιποὺς, ὅσοι βαστοῦν ἄρματα. Ἐὰν ἰδοῦν κανένα καπετάνιον καὶ διπαρτισθῇ ἀπὸ τὴν συμφωνίαν μας, οἱ ἄλλοι καπετανεοὶ νὰ τὸν πειδεύουν καὶ νὰ τοῦ πέρνουν καὶ τὸ τρίτο καὶ ὅλον τοῦ τὸ πρᾶγμα. Ἐπειδὴ καὶ αἱ δεκαταὶ καὶ παρασπóρια εἶναι ἀφεντικὰ, τὰ ὅποια μέλλουν νὰ τὰ φάνε οἱ

στρατιῶται, εἰν δὲν ἐξαρκέσουσιν νὰ φάγουν συμφώνως, οἱ καπετανεῖοι μὲ τὸν ἀρχιστράτηγον θέλει ὀμιλοῦν καὶ θέλει εὑρουν τὸ μινασίπικον, διὰ νὰ δώσῃ ἕκαστος κατὰ τὴν δύναμίν του. Ὅποιος δὲ χαρίζομενος ἤθελε δώσῃ τρίτον, νὰ παιδεύεται ἀπὸ τοὺς λυιποὺς καὶ ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον. Ὅθεν δι' ἀσφάλειαν καὶ τῶν δύο μερῶν ἔγιναν δύο ὅμοια, καὶ ἐδόθη ἀπὸ ἕνα εἰς κάθε μέρος. Ὑπόσχονται πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ οἱ καπετανεῖοι, διὰ νὰ γράψουν εἰς τὰ χωρία τοὺς νὰ βαστοῦν λογαριασμὸν παστρικῶν τῶν δεκατίων καὶ παρασποριῶν, καὶ νὰ τὰ πηγαίνουν, ὅπου διοριστοῦν ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον. Καὶ, ὅ,τι πράξεις ἤθελε κάμουν, νὰ τὰς μοιράζουν ἐξίσου ὅλοι οἱ στρατιῶται μέχρι τῆς ἀλώσεως τοῦ Μωρέως (!) Καὶ ὅ,τι πράγμα εὐρίσκεται τούρκικον εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας, κινητὸν καὶ ἀκίνητον, νὰ τὸ μοιράζουν ὅλοι οἱ στρατιῶται. Καὶ ὅποιος παραβῇ αὐτὴν τὴν συμφωνίαν, νὰ κριθῇ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ πρόσωπον βασιλέως μας νὰ μὴν ἰδῇ. Καὶ οὕτως ὑποφαινόμεθα.

« Ἰουνίου 9, στρατοπέδον Ποῦσι, 1824 πρῶτον ἔτος τῆς ἐλευθερίας.

(Ἐπονται 48 ὑπογραφαί.)

« ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΕΛΗΓΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ὑπόγραμμι τούτων ».

ΣΕΛΙΣ 57.

(α) Ἐν τῇ σελ. 29—30 τῶν Στρατιωτικῶν Γεγονότων ὑπὸ Ι. Θ. Κολοκοτρώνου περιέχεται τὸ ἔγγραφον τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῆς· ἀλλὰ νομίζομεν ἡμαρτημένην τὴν μηνολογίαν τούτου, ὡς σημειουμένην τῇ 2 Ἰουνίου ἀντὶ τῆς 12 Ἰουνίου.

ΣΕΛΙΣ 64.

(α) Αὐτὸν μανθάνοντες τὸν πυροβολισμὸν οἱ ἐν Στεμνίτῃ Γερουσιασταί, ἐφρόντισαν μὲν περὶ ἀποστολῆς βοηθείας, ἀλλὰ ματαίως, καὶ ἔγραψαν δι' ἐπίτηδες ἰππέως ταχυδρόμου ζητοῦντες πληροφορίας περὶ τῆς τύχης τῆς μάχης. Ἰδοὺ τὸ ἔγγραφον ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

« ΓΕΝΝΑΙΟΤΑΤΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΟΙ ΚΑΙ ΚΑΠΕΤΑΝΑΙΟΙ, ΟΙ Εἰς
ΤΟΥ ΛΑΛΛ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟΙ, ΧΑΙΡΕΤΕ.

« Μὲ τὸ νὰ ἐμάθαμεν, ὅτι κατὰ τὰ αὐτόθι δουλεύει ντουφέκι, ἰδοὺ στέλλομεν ἐπίτηδες τὸν παρόντα σουρτζῆ, καὶ ἀμέσως νὰ μᾶς τὸν στείλετε ὀπίσω, πληροφοροῦντές μας περὶ πάντων, καὶ ὑγιαίνετε.

1824 Ἰουνίου 13 Στεμνίτζα.

« Ἡ Γερουσία τῆς Πελοποννήσου.

(Τ. Σ.)

ΠΕΤΡΟΜΠΗΣ ΜΑΓΡΟΜΙΧΑΛΗΣ,
ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ,
ΛΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ,
ΑΝΑΓΝΩΣ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ,
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΟΝΗΡΟΠΟΥΛΟΣ.

« Ἐγγράψαμεν σήμερον εἰς τὸ στρατόπεδον Τριπολιτζᾶς, διὰ τὴν ξεινίαν αἰμέσως διὰ τὰ αὐτοῦ ὁ Καπετὰν Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης μὲ ἀρκετοὺς στρατιώτας. Λοιπὸν γενναιοφυχήσατε, ἀδελφοί, διὰ τὴν λάβουν οἱ ἐχθροὶ τὰ ἐπὶ χεῖρα τῆς κακίας των ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν σας ».

Τὸ ἔγγραφον αὐτὸ δημοσιεύομεν κυριώτερον, ὅπως βεβαιώσωμεν, ὅτι ἡ κρίσιμος μάχη τοῦ Λάλα ἐγένετο τῇ 43, καὶ οὐχὶ τῇ « 24 ἰουνίου », ὡς ἔγραψαν ἄλλοι ἐσφαλμένως.

Τὸ πρῶτον δὲ ὄνομα τῶν ὑπογραφῶν τούτου παρελείψαμεν, ὡς λίαν στερεόγραρον καὶ ὅπως μὴ ἀναγινωσκόμενον.

ΣΕΛΙΣ 62.

(α) Ἀπηρτίτο, ἵνα λέγῃται κυρίως « ἡ μάχη τοῦ Ποῦσι » ὡς ἐν αὐτῷ γενόμενη ὡς γνωστότερον ὅμως καὶ ἐπιδεικτικώτερον τὸ Λάλα, ἀπερρόφησε τὴν δόξαν τούτου.

(β) Ὁ Διωνύσιος Ἰωάννου Σεμπριχῆς, μεταβιβάσθεις εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ τὴν Ζάκυνθον πρὸς θεραπείαν, ἐφυλακίσθη σιδηροδέσμιος, καὶ μόλις ἐλυτρώθη τῆς φυλακῆς, δόσας ἐγγυητὴν διὰ δίστηλα διακόσια· ἅμα δὲ ἰαθείς, ἐδραπέτευσεν καὶ ἐκ δευτέρου εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅτε ὁ μὲν ἐγγυητὴς ἐπλήρωσε τὸ πρόστιμον, ἡ δὲ διοίκησις ἐδήμειυσε τὰ ὑπάρχοντα τούτου κατὰ τὴν ἀπὸ 48 (6) ἰουλίου 1824 προκήρυξιν αὐτῆς.

ΣΕΛΙΣ 63.

(α) Ἰδοὺ ὅ,τι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔγραψε τῇ 27 ἰουνίου ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης πρὸς τὸν Νικόλαον Σολιώτην, εὐρισκόμενον ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν μεγγάλων στενῶν τῆς Μεγαρικῆς : « Οἱ Λαλαῖσι, ὅπου ἀπέρασαν εἰς Πάτρας, δὲν « εὕρισκον παραμικρὰν ἀντίστασιν, ὅθεν ἀπέρασαν· οἵτινες ἔκαμαν μεγάλην « φοβράν εἰς τοὺς κάμπους Γαστούνης, πέρνοντες ζῶα, ὅσα εὔρον, ἀπὸ πρόβατα « καὶ γελᾶδια· ἔκαυσαν, ἐθανάτωσαν, ὅσους εὕρισκον ἐμπρός. Φθάσαντες ὅμως « εἰς Πάτρας, δὲν τοὺς ἐδέχθησαν εἰς τὸ κᾶστρον, ἀλλ' εὕρισκονται ἔξω εἰς ἐσπήτια τουρκικά, καὶ οὕτως εἶναι στενοχωρημένοι καὶ συγχυσμένοι, ὅτι ἐγελάσθησαν ».

ΣΕΛΙΣ 64.

(α) Ἰδοὺ ἡ προκήρυξις.

« Β. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

« ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΥΨΗΛΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΤΟΥ ΕΝΩΜΕΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΤΩΝ ΙΟΝΙΚΩΝ ΝΗΣΩΝ.

« Ἐπειδὴ ἡ διοίκησις τοῦ Κράτους τούτου ἐπληροφόρηθη, ὅτι μερικὰ ὑποκείμενα, ὑπήκοοι ἰονικοί, ἐτόλμησαν μὲ ἓνα προκήρυγμα, τῇ 4 ἰουνίου 1824 σημειωμένον, (τὸ πρωτότυπον τοῦ ὁποίου σώζεται εἰς τὰς χεῖρας τῆς διοικῆ-

σεως,) νὰ κηρυχθῶσιν ὡς ἀρχηγοὶ καὶ ὁδηγοὶ τῶν Κεφαλληνίων καὶ Ζακυνθίων, καὶ ἐνταυτῷ ἐκπληρωταὶ τῶν προσταγῶν ἐνὸς ξένου χαρακτηριστικοῦ ὑποκειμένου· καὶ ὅτι οἱ εἰρημένοι μὲ τέτοιον ψευδῆ καὶ ἐγκληματικὸν φέρισμον γινόμενοι ὁδηγοὶ μερικῶν καθωπλισμένων ἀνθρώπων, παρομοίως ἰονικῶν ὑπηκόων, ἀπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον νὰ γίνωσι μὲ τὸ ἔργον συμμέτοχοι τοῦ ἐκεῖ πολέμου, πράττοντες οὕτως ἐναντίον τοῦ κοινοῦ δικαϊώματος τῶν ἐθνῶν, καὶ φανερώς παραβαίνοντες τὴν περὶ τῆς οὐδετερότητος πράξιν τῆς διοικήσεως τοῦ Κράτους τούτου, ἣ ὁποία δὲν ἔχει πόλεμον, μήτε αὐτὴ, μήτε ὁ Αὐγουστος Βασιλεὺς, ὅπου τὴν προστατεύει, μὲ κανένα ἀπὸ τὰ δύο μέρη ὅπου πολεμοῦν εἰς τὴν ἄνωθεν Χερσόνησον· διὰ τοῦτο ἡ τελεσιουργὸς ἐξουσία τοῦ Κράτους τούτου κάμνει γνωστὸν τοῖς πᾶσι διὰ τῆς παρούσης, ὅτι, εἰ μὲν οἱ ἄνωθεν ὀνομαζόμενοι ἀρχηγοὶ, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα θὰ σημειωθοῦν, ὡς κάτωθεν, ἐὰν παραιτηθῶσιν ἀπὸ τῆν κακῆν των ταύτην ἐπιχείρησιν εἰς τὸ διάστημα δεκαπέντε ἡμερῶν ἀπὸ τὴν δημοσίευσιν τῆς παρούσης, καὶ δὲν ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς νήσους, διὰ νὰ κριθῶσιν, αὐτοὶ θὰ ἐννοοῦνται ὡς παντοτεινὰ ἐξόριστοι ἀπὸ τὰ ἰονικὰ χῶματα, τὰ ἀγαθὰ των θὰ γένωσιν αὐθεντικά, καὶ εἰς κάθε καιρὸν, ὅπου πέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῆς διοικήσεως, θὰ τοὺς μεταχειρίζεται, καθὼς ὁ νόμος διορίζει περὶ τῶν κεφαλαικῶς ἐξορίστων.

« Περὶ δὲ τῶν ἄλλων ὑποκειμένων, ὅσοι εἶναι ὑπῆχοοι τοῦ Κράτους τούτου, οἱ ὅποιοι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν τοιούτων Ἰονικῶν ψευδοαρχηγῶν, καὶ μὲ τὸν χαρακτῆρα, ὅπου τοὺς δίδει ἡ αὐτὴ πολιτικὴ των κατὰστασις, φαίνεται, ὅτι ἐπλανήθησαν ἀπὸ τοὺς ἄνωθεν ἀρχηγούς, νὰ κάμωσι τὸν πόλεμον εἰς τὴν ἄνωθεν Χερσόνησον, καθὼς καὶ περὶ παντὸς ἄλλου Ἰονικοῦ ὑποκειμένου, τὸ ὁποῖον μὲ τοιούτους τρόπους παρεσύρθη νὰ φερθῇ ἐχθρευτῶς εἰς κανένα ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ὅπου πολεμοῦσιν εἰς τὴν ἄνωθεν Χερσόνησον, ἢ εἰς ἄλλο μέρος, προστάζεται ἀδιαφόρως πρὸς ὅλους αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψωσι τὸ ὀγλιγωρότερον εἰς τὰς φαμίλιας των, διὰ νὰ μὴν ὑποπέσωσιν εἰς τὴν αὐστηρότητα ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ φέρισμόν τους, ὅπου ἐναντιοῦται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς οὐδετερότητος, ὅπου ἤδη ἡ διοίκησίς των ἐπροκήρυξε, πρέπει ἀφεύκτως νὰ τοὺς υποβάλλῃ.

« Ἡ διοίκησις εἶναι πληροφορημένη καλῶς, ὅτι τὰ ἄνωθεν μέτρα θὰ εἶναι ἀρκετὰ ν' ἀνευρῶσι τὰ ἔγχη τοῦ φερσίματος κάθε ἄλλου ὑπηκόου, ὁ ὁποῖος προσπαθήσει νὰ μιμηθῇ τὸ τολμηρὸν καὶ ἀξιοκατηγόρητον παράδειγμα τῶν ἄνωθεν ὑπηκόων. Ἀκολουθεῖ ἡ σημείωσις τῶν ἄνω εἰρημένων ὀνομάτων.

« Κ. ΜΕΤΑΞΑΣ,

Α. ΦΩΚΑΣ,

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΕΤΑΞΑΣ,

ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΝΤΟΥΦΑΣ,

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΠΑΝΑΣ,

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΕΜΠΡΙΚΟΣ,

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΤΡΟΥΖΑΣ.

Εἰς ἀπορρήτων καὶ διερμηνευτῶν,

« Ἡ παροῦσα θὰ τυπωθῇ καὶ εἰς τὰς δύο γλώσσας, τὴν Ἀπλοελληνικὴν καὶ τὴν Ἰταλικὴν, καὶ θὰ δημοσιευθῇ ἀπανταχοῦ, διὰ νὰ τὴν μάθωσιν ὅλοι.

« Κορφοὶ 48] 6 ἰουλίου 1824

Ἐξ ἐπιταγῆς τῆς Βουλῆς
ΣΙΔΝΕΗΣ Γ. ΟΣΒΟΡΝΗΣ.

Ἐξ ἀπορρήτων τῆς Βουλῆς εἰς τὸ Γενικὸν Διαμέρισμα ».

Τῆς τρομερᾶς προγραφῆς ταύτης ἡ ἰσχὺς διήρκεσε μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος, ὅτε (12 ἰανουαρίου, 1833, ε. ν.) ἠκυρώθη αὕτη, οἱ δὲ προγεγραμμένοι ἐπανελάβον τὰ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν, « ἐκτὸς ἀνίσως ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐπώλησεν ἀπὸ αὐτᾶ, ἣ δὲν « ἐχάρισεν εἰς κανένα μερικόν ».

ΣΕΛΙΣ 65.

(α) Ὅρα τὰ προηγούμενα ἐν τῷ Κερ. Η' τοῦ τόμου Γ'.

(β) Τὸ ἔγγραφον αὐτῆς ἀπέστειλεν ἡ Γουρυσία διὰ τῆς ἐν Σπάρτῃ ἐφορείας, καὶ αὕτη διὰ τοῦ κατὰ θάλασσαν πολιορκούντος Γεωργίου Πάνου, πρὸς ὃν ἔγραφε:

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΚΑΠΕΤΑΝ ΓΕΩΡΓΙΕ ΧΑΙΡΕ.

« Τὰ ἡρωϊκὰ καὶ γενναῖα κατορθώματά σας καὶ ὁ ζήλός σας, ὅπου διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Χριστιανῶν ἔχετε, ἐπροξένησε μέγαν ἐνθουσιασμόν εἰς τὸν κόσμον καὶ ὑπεχρέωσε μεγάλως τὸ γένος μας. Περιμένομεν λοιπὸν ἀνυπομόνως νὰ ἀκούσωμεν καὶ τὴν ταχεῖαν ἄλωσιν Μονεμβασίας. Τὸ ἔσωθεν περικλειόμενον ταύτην τὴν στιγμὴν ἐλάβομεν ἀπὸ τὴν σεβαστὴν Γερουσίαν, καὶ μᾶς ἐπιτάττει μὲ ἕνα τῶν αἰχμαλώτων νὰ τὸ ἐξαποστείλωμεν. Ἡμεῖς λοιπὸν ἠξεύροντες, ὅτι, ἀφ' οὗ ἔχετε ἀπὸ αὐτοῦ, ἰδοὺ ὅπου σᾶς τὸ στέλνομεν, διὰ νὰ ἐκλέξητε ἕναν ἀπὸ αὐτοῦ νὰ τοὺς τὸ ὑπάγη, καὶ νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ καὶ στοματικῶς τὰ τρέχοντα. »

« Τῇ 40 ἰουνίου 1824 Μιστρᾶς.

« ΑΝΤΩΝΜΠΗΣ ΓΡΗΓΟΡΑΚΗΣ πολεμικὸς,
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΡΕΒΒΑΤΑΣ ».

Συγχρόνως δὲ ἔγραφε πρὸς αὐτὸν ὁ Μαυρομιχάλης: « . . . Ἦκουσα μετὰ μεγάλης χαρᾶς τὸν θρίαμβον, ὅπου κατὰ τῶν ἐχθρῶν, τῶν ἐξελθόντων τοῦ κάστρου, ἐκάματε· ἐπαινῶντες τὴν ἀνδραγαθίαν σας, σᾶς εὐχέθημεν ἀπὸ ψυχῆς. Εἶθε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὰς αὐτὰς νίκας, δυνάμει τοῦ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, νὰ κάνετε! Φαίνεται ὅμως, ὅτι εἶναι εἰς ἄκρον στενοχωρημένοι οἱ ἐχθροί· καὶ, ἂν ἀποφασίσωσι νὰ ὑποταχθῶσι, καθὼς ἐντεῦθεν κοινῶς ἡ Γερουσία τοὺς γράφομεν, καὶ ἡ χρεία τὸ καλέσῃ διὰ νὰ ἔλθωμεν, γράψετε μᾶς, καὶ θέλει τὸ ἀκολουθήσωμεν, καὶ ὁ ἐρχομὸς μας θέλει ἐμποδίσει ὅπωςοῦν καὶ τὰ ἀναμεταξὺ τῶν Γληγοριάνων καὶ λοιπῶν ἐνδεχόμενα ἐναντία.

« 1824 ἰουνίου 9 Στεμνίτζα.

ὁ ἀγαπητὸς ὑμῶν ἀδελφὸς
ΠΕΤΡΟΜΠΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ ».

ΣΕΛΙΣ 66.

(α) Ἔχομεν μίαν τούτων πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς θαλασσίας πολιορκίας.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΚΥΡΙΕ ΓΕΩΡΓΙΕ ΠΑΝΟΥ ΧΑΙΡΕ !

« Ἰδού τέλος πάντων ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ πατριωτικοῦ ζήλου καὶ τῆς σταθερᾶς ἐπιμονῆς διὰ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα! Τὰ πάντα ἐκτελοῦνται μὲ τὴν ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονήν. Ἡ πατρίς σὲ θεωρεῖ ὡς ἓνα τῶν πρωτίστων συνεργῶν τῆς ἀλώσεως τοῦ κράτους τῆς Μονεμβασίας.

« Ὁ Πρίγκιψ Ἀλέξανδρος Καντακουζηνὸς στέλλεται παρ' ἡμῶν μὲ πληρεξουσιότητα, διὰ νὰ περιλάβῃ τὸ κράτος εἰς ὄνομά μου. Εἰς μὲν τὴν ἐκλαμπρότητά σου ἐσύστησα τὴν φιλογενειάν σου· αὐτὸν δὲ συσταίνω εἰς σέ. Συμβουλευθῆτε λοιπὸν μετ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν μου ἀξιωματικῶν περὶ πάντων τῶν ἀναγκαίων, ὡς διαλαμβάνουσι τὰ γράμματα καὶ αἱ διαταγαί, τὰς ὁποίας τοῦ ἔδωσα.

« Ἡ δὲ Πατρίς θέλει βραβεύσῃ ἀναλόγως τὸν πατριωτικὸν ζήλόν σου.

« Ἐν τοσούτῳ εὐχόμενος νίκην ἐναντίον τῶν τυράννων, μένω.

« Βέρβενα τὴν 2 ἰουνίου 1824.

« ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ πληρεξούσιος ἀρχιστράτηγος ».

ΣΕΛΙΣ 67.

(α) Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Παναγῆς Ὀρμανὸς, Κωνσταντῖνος Πεταλᾶς καὶ Μεγαλῆλ Ἀφεντούλιερ.

ΣΕΛΙΣ 70.

(α) Διακόσιοι καὶ πενήκοντα ἐξ αὐτῶν ἀπεφάσισαν ἵνα μεταβῶσιν εἰς Κόθηρα, καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπετάθῃ ὁ Καντακουζηνὸς πρὸς τὸν ἐπαρχον τῆς νήσου ταύτης, ἐπικαλούμενος τὴν ἀπαιτούμενην ἀδειαν· ἀλλ' ἐκεῖνος ἡρνήθη διὰ τοῦ ἀκολούθου ἐγγράφου:

« Τζερίγο τῇ 7 αὐγούστου 1824 ν. ε.

« ΓΥΨΗΛΟΤΑΤΕ ΚΑΙ ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΠΡΙΓΚΙΠΑ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΕ!

« Ἐδέχθην τὰ δύο σας γράμματα, μὲ τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔμαθον μὲ « μεγάλην μου εὐχαρίστησιν τὴν ἐξόφλησιν, ὅπου διὰ μέσου σας ἔγινε μὲ τοὺς « ὑπηκόους μας, ὅπου ἐκλέφθησαν ἀπὸ κᾶποιους Μανιάτας, καὶ μὲ τὸ δεύτερον « ἐγνώρισα τὴν ἐπιθυμίαν τῶν διακοσίων πενήντα ἀνθρώπων Ὀθωμανῶν τῆς « Μονεμβασίας, διὰ νὰ ἔλθουν νὰ κατοικήσουν εἰς ταύτην τὴν νῆσον.

« Σκέποντας εἰς τὴν στενὴν οὐδετερότητα, ὅπου διὰ τὰς ἐρμηνείας μου πρέ- « πει νὰ ὀδηγοῦν τὴν διαγωγὴν μου, στοχάζομαι, ὅτι ὄντες κρατημένοι εἰς τὸν « πόλεμον πριζονιέροι πολέμου, ἐπιτρέποντας ταύτην των τὴν ζήτησιν, ἡμπο- « ροῦσεν εἰς κᾶποιον τρόπον νὰ συγχύσῃ τὴν παρατήρησιν ταύτην τῆς οὐδετερό- « τητος· ἀλλ' ἀνίσως ἤθελεν ἓνα διαφορετικὸν ἢ περιστάσις των, καὶ ἀνίσως ἤθε- « λε μένῃ εἰς τὸν στοχασμὸν μου ταύτῃ ἡ στιγμή, καὶ ἀνθρώπους φυγάδες, δὲν

« ἐναντιώνουμουν· στοχάζομαι ὅμως, ὅτι αἱ τωριναῖς δυσκολίαις διὰ τὴν ἐμβασίαν
 « ξένων εἶναι μίας φύσεως τόσον ἐκπληκτικῆς, ὅπου κάνουν κάθε ἕναν νὰ χάσῃ
 « ψυχὴν, καὶ νὰ ἐμποδισθῇ εἰς τὸ νὰ τὰς ἰκονοτράρῃ.

« Πρῶτον, ἐπειδὴ εἶναι ἑλλειψις σιταρίων, καὶ διὰ τοῦτο ἀνάγκη ἦτον νὰ ἐμ-
 « βάσουν τὴν ζωοτροφίαν μηνῶν τριῶν.

« Δεύτερον, ἐπειδὴ πρέπει νὰ ὑποφέρουν μίαν κουτουμάτζιαν ἀπὸ εἴκοσι ὀκ-
 « τὼ ἡμέρας, καὶ τούτας, ὄντες ὑποκείμενοι καὶ ἐξω εἰς τὸν αέρα καὶ ἥλιον
 « διὰ τὴν ἑλλειψιν τόπου, διὰ τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων, ὅπου κατέφυγον καὶ ὅπου εὐ-
 « ρίσκονται εἰς τὴν κουτουμάτζιαν.

« Τρίτον, ἐπειδὴ καὶ τελειόνοντας τὴν κουτουμάτζιά τους, διὰ τὸ πλῆθος τῶν
 « ξένων, δὲν εἶναι τόπος ὅπου νὰ βαλθοῦν.

« Μένει παρακαλετὴ ἡ Ὑψηλότης σας νὰ ἐξηγήσῃ μὲ ὅλην τὴν σαφήνειαν
 « τούτην μου τὴν γραφὴν πρὸς τοὺς ἀνωθεν Ὀθωμανούς, μένοντάς σας μὲ
 « ὅλην τὴν ὑπόληψιν ».

ΣΕΛΙΣ 71.

(α) Ἰδοὺ ἡ διαταγή.

« ΓΕΝΝΑΙΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΕΟΙ.

« Ἀμέσως τώρα συναχθῆτε εἰς τὴν σκηνὴν μου, διὰ νὰ προσφέρωμεν πρὸς
 « τὸν παντοδύναμον Θεὸν τὴν κοινὴν δοξολογίαν διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μονεμ-
 « βασίας· οἱ δὲ διωρισμένοι ἐκ τῶν Καπετανέων εἰς τὰς βάρδιας, νὰ μένωσιν
 « ἐκεῖ φυλάττοντες. Προστάξετε σφοδρῶς τοὺς στρατιώτας σας νὰ ῥίψῃ καθεὶς
 « ἓν ψασέκι.

« Τρίκορφα, τὴν 25 ἰουλίου 1824.

« ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ, Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

ΣΕΛΙΣ 72.

(α) Ἰδοὺ ὅ,τι ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ὁ Ὑψηλάντης, φθάσας ἐν τῇ Ὑδρᾷ.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΚΥΡΙΕ ΓΕΩΡΓΙΕ ΠΑΝΟΥ.

Εἰς Μονεμβασίαν.

« Ἦκουσα πρὸ πολλοῦ καὶ ἤδη πληροφοροῦμαι διὰ τῆς ἐπιστολῆς σου τὸν
 « πατριωτισμὸν καὶ τὴν εἰς τὴν φίλην πατρίδα εὐπείθειάν σου. Εὐγενέστατε πα-
 « τριῶτα! ἡ Ἑλλάς δι' ἐμοῦ σὲ εὐχαριστεῖ καὶ διὰ τὴν ἐπιμονήν σου καὶ διότι
 « ἔγινες πολλῶν καπιτανέων παράδειγμα. Ὅταν ἡ πατρίς πάσῃ, πρέπει τάχα
 « νὰ ἐγείρηται εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἶσθημα φιλοκερδείας, ἢ ἄλλου τινὸς ἀνα-
 « ξίου ἑλληνικῆς καρδίας πάθους;

« Ἡ πατρίς δι' ἐμοῦ σὲ ἀναγκάζει, ὦ πατριῶτα, νὰ περιμείνῃς ἐκεῖ. Ἐλπί-
 « ζω εἰς τὴν Θεῖαν πρόνοιαν, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ πράγματα θέλουσι περᾶναι τώρα

- καλὰ καὶ γρήγορα. Εἰς τὸν περὶ ἐλευθερίας ἱερὸν πόλεμον χρειάζεται ἐπιμονή
- καὶ ὑπομονή. Ἡ πατρίς εἰς κοινὴν συνέλευσιν θέλει σέ ἐπαινέσει καὶ βραβεύ-
- σει ἀναλγῶς μὲ τὴν ἡρωϊκὴν σου ἀπόφασιν.
- Ἐν τοσούτῳ, πατριῶτα, ὑγίαινε καὶ μάχου ἀνδρείως ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.
- Ὑδρα, τῇ 44 ἰουλίου 4824. ὁ πατριώτης

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

(6) Ἴδου ὅτι ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρὸς τοὺς ἐφόρους τῶν Πετσῶν.
(Τ. Σ.)

• ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΕΦΟΡΟΙ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΤΩΝ
ΣΒΕΤΣΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ !

• Μὲ μεγάλην λύπην μου ἔμαθα, ὅτι ὁ λαὸς ἔχει σύγχυσιν καὶ ταραχήν, καὶ ὅτι καταβοᾷ καὶ φοβερίζει τὸν καπετὰν Γεωργίον Πάνου καὶ καπετὰν Ἠλίαν Θερμισιώτην, κατηγορῶν αὐτοὺς, ὅτι συμφώνως μὲ τὸν Καντακουζηνὸν ἤρπασαν περίπου χίλια πούγκια. Ἄν ἦτο τὸ πρᾶγμα ἀληθινόν, εἶχον δίκαιον νὰ παραπονῶνται καὶ νὰ ἀγανακτοῦν, ὅχι ὅμως νὰ ἐπαναστατοῦν καὶ νὰ ζητοῦν χωρὶς κρίσιν νὰ κάμωσι τιμωρίαν. Καὶ τί πλέον μᾶς μένει, ἀδελφοί, ὅταν χωρὶς κρίσιν φοβερίζῃ καὶ κατατρέχῃ ὁ εἰς τὸν ἄλλον ; Ἐγὼ, ἡξεύρετε, ὅτι ἦλθα εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ ἀγωνισθῶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας σας καὶ μὲ τὴν κατάστασίν μου καὶ μὲ τὴν ζωὴν μου. Ὁ πλέον στενὸς φίλος καὶ συγγενὴς μου γίνεται θανάσιμος ἐχθρὸς μου, ὅταν τὸν καταλάβω ἄπιστον εἰς τὴν πατρίδα καὶ φιλόρπαγα. Καί, ἀφ' οὗ ἐγὼ ἄφησα τὴν μητέρα μου καὶ ἐξώδευσα τὸν πλοῦτόν μου διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους, καταλαμβάνετε, ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν γονόν μου συγγενῇ δὲν ἤθελα δικαίωσῃ, ἂν τὸν ἐγνώριζα ἄδικον καὶ ἄπιστον εἰς τοὺς ὀμογενεῖς του.

Ἐγὼ λοιπόν, ἐφοροὶ καὶ κάτοικοι τῶν Σπετζῶν, σᾶς βεβαιῶνω, ὅτι ἐπληροφόρηθην ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ὅτι εἰς τὴν Μονεμβασίαν δὲν εὕρισκοντο πλοῦται. Σᾶς βεβαιῶνω, ὅτι τὰ ὀλίγα ἀσημικὰ καὶ μαλαγματικὰ, ὅπου ἦσαν ἐκεῖ, ἀρπάχθησαν ἀπὸ τοὺς Μανιάτας καὶ ἀπὸ τὰ πελοποννησιακὰ στρατεύματα καὶ ἀκολούθως, ὅτι οἱ εἰρημένοι καπετανεῖοι εἶναι ἀνεύθυνοι, ὁμοίως καὶ ὁ Καντακουζηνός. Εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον καὶ αὐτοὶ οἱ ἀδελφοὶ κατατρέχουν καὶ συκοφαντοῦν τοὺς ἀθῶνους. Οἱ κάτοικοι τῆς Μονεμβασίας εἶχον τὴν πτωχείαν, ὥς ἐγὼ ἐδοήθησα τοὺς καπετανεῖους, καὶ ἕως τώρα ἔχω δοσμένα εἰς τοὺς Μανιάτας ὑπὲρ τὰς 60,000.

• Ταῦτα λοιπόν, ἀδελφοί, συλλογιζόμενοι καὶ ἐνθυμούμενοι, πρέπει νὰ πνίξετε τὰ ἀρχαῖα πάθη, νὰ πείθεσθε εἰς τὴν ἀληθινὴν κρίσιν, καὶ νὰ μὴν ἀφήσετε τίποτε ἀπὸ τὰ κοινὰ συμφέροντα ἀνεξέταστον καὶ ἀνοικονόμητον, ἀλλὰ νὰ θεωρῆτε, ὅτι ἐσχώσαμεν πόλεμον κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ πρέπει καθ' ὅλους τοὺς τρόπους νὰ τοὺς ἀφανίσωμεν, καὶ ὅχι νὰ τοὺς περιθάλπωμεν. Ἐπιστεῦσατε, φαίνεται, εἰς τὸν Γεωργάκην Μιχαλάκη. Ἐγὼ λοιπόν μαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ γένους καὶ τῆς πατρίδος μας, ὅτι οἱ κατηγορούμενοι προσηρτημένοι καπετανεῖοι, καθὼς καὶ ὁ ἀπεσταλμένος μου Καντακουζηνός, εἶναι ἀθῶοι, καὶ δὲν τοὺς πρέ-

παι καμμία τιμωρία . . . Ποιοῦντες λοιπὸν καὶ φρονούντες ἄξια τῆς πατρίδος, ἡσυχάσετε, ἀδελφοί! καὶ μὴ πιστεύοντες εἰς ἓνα καὶ εἰς ἄλλον κάμετε κινήματα, τὰ ὅποια δὲν πρέπουν εἰς τὸν χαρακτῆρά σας. Ἄν ἔχετε καὶ εἰς ἐμὲ καμμίαν ἀγάπην, ἄφετε τοὺς ἀνθρώπους ἡσύχους, καὶ ἐξαλείψατε πᾶσαν ἀφορμὴν ψόγου καὶ καταφρονήσεως.

« Ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῆς Τριπολιτζᾶς, τὴν 28 αὐγούστου, 1824.

ὁ πατριώτης

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ».

ΣΕΛΙΣ 73.

(α) Ὅρα τὰ προηγούμενα ἐν τῷ Κεφ. ΙΓ' τοῦ τόμου Γ'.

ΣΕΛΙΣ 74.

(α) Διὰ τοῦτο ὁ Ὑψηλάντης ἐξέδoto αὐθημερὸν τὴν ἀκόλουθον ἀπαγορευτικὴν διαταγὴν πρὸς ἅπαντας.

« ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ!

« Ἐλάβομεν τὰ ὄπλα, ἵνα ὑπερασπίσωμεν τὴν θρησκείαν μας καὶ τὴν πατρίδα μας. Ὅλοι μας αἱ προσπάθειαι πρέπει νὰ τείνουν εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς τυραννίας. Ἄς πολεμήσωμεν ἐκείνους, οἵτινες ἀντίκεινται εἰς τὴν ἀπελευθέρωσίν μας· ἀλλ' ἄς ὑπερασπισθῶμεν μὲ γενναιότητα ἀξίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἄς μεταχειρισθῶμεν ὡς φίλους τοὺς ἡσυχούς Μουσουλμάνους, ἢ ἐκείνους, οἵτινες παραδοθέντες ὑπεχρώθησαν νὰ φαίνωνται τοιοῦτοι. Στρατιῶται! οὐδεὶς ἀπὸ ὅσας δύναται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ στρατόπεδον ἄνευ ἐγγράφου ἀδείας. Ὅστις δὴποτε παραβῇ τὴν διαταγὴν ταύτην, θέλει τιμωρηθῇ μ' ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῶν στρατιωτικῶν νόμων.

« Μίαν ἡμέραν θέλω δώσει λόγον τῆς διαγωγῆς ἐκάστου ἐξ ὑμῶν. Ἐστὲ πάντοτε ἄξιοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ὑποθέσεως, ἣν ὑπερασπίζεσθε.

Βέρονα τὴν 22 ἰουνίου 1824.

« ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

(β) Ἐν μιᾷ ἀπὸ 27 ἰουνίου ἐπιστολῇ τοῦ Σωτηρίου Χαραλάμπου ἀναγινώσκουμεν τὰ ἀκόλουθα περὶ τῆς τότε καταστάσεως τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν:

« . . . Ἡ προσταγὴ τοῦ Πρίγκιπος (Ὑψηλάντου) καὶ ἡ γνώμη τῆς Γερουσίας « εἶναι νὰ γένῃ ἡ πολιορκία εἰς Πάτρας ἀπὸ Φαναρίτας, Κυργιώτας, Πατραῖ-

« οὺς, Καλαβρυτινοὺς καὶ Βοσταντιάνους· διὸ καὶ θέλει προσπαθῆσωμεν ὅλαις « δυνάμεσι. Ἡ δειλία ὅμως τῶν Πατρινῶν καὶ Βοσταντιάνων εἶναι ἀνεκδιήγη-

« τος· ἀγκαλὰ καὶ οἱ ἰδιοὶ μας Κύρ Ἀνδρέας (Ζαήμης) καὶ Κύρ Σωτηράκης « (Θεοχαρόπουλος), ὅπου εὗρισκοντο εἰς τὸν Ὀμπλόν, ἐτραβήχθησαν ἀπεκεῖ, ὁ

« μὲν Κύρ Ἀνδρέας . . . εἰς Δεμέστιχα, ὁ δὲ Κύρ Σωτηράκης εἰς Νεζερά μὲ
 « τοῦ Φωτῆλα τὸν υἱόν Τί μέλλει γενέσθαι, ἀγνοῶ ».

(γ) Ἰδοὺ ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐγκύκλιος, διασωθεῖσα παρὰ τῷ ἀρχηγῷ τῆς
 Ὀλυμπίας.

« ΦΙΑΟΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΕΦΟΡΕ ΚΑΙ ΑΡΧΗΓΕ ΤΖΑΝΕΤΟ ΧΡΗ-
 (Τ. Σ.) ΣΤΟΠΟΥΛΕ.

« Ἡ ἀσφάλεια τῆς πατρίδος ἀπαιτεῖ νὰ ᾔναι ἀσφαλέστατα ὠχυρωμένα ὅλα
 τὰ ἐπιφύβα μέρη, διὰ τὴν ὁποίαν ἐνδέχεται νὰ κάμωσι κάμμίαν εἰσβολὴν οἱ
 ἐχθροί. Δὲν πρέπει κάμμία πύλις ἢ ἐπαρχία τῆς Πελοποννήσου νὰ στοχάζεται
 ἑαυτὴν ἐλευθέραν καὶ ἀσφαλῆ, ἂν τὰ μέρη, διὰ τῶν ὁποίων ἡμποροῦν νὰ εἰσ-
 βάλουν οἱ τύραννοι, εὐρίσκωνται ἀπροφύλακτα ἢ μὴ κάλλιστα προφυλαγμένα. Τὰ
 μέρη ταῦτα, γνωρίζετε ὅλοι, ὅτι εἶναι ἡ Πάτρα καὶ τὰ Δερβένια. Πρέπει λοι-
 πὸν χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ νὰ στείλετε, ὅσους περισσοτέρους στρατιώτας εἶναι
 δυνατόν, διὰ νὰ κρατῶσι τὴν Πάτραν στενὰ πολιορκημένην, καθὼς γράφω καὶ
 εἰς τὰς ἄλλας πλησιοχώρους ἐπαρχίας νὰ κάμωσι τὸ αὐτό. Συλλογισθῆτε κατὰ
 βάθος, πόσῃ ἐπιρροῇ ἔχει ἐπάνω εἰς τὰ πράγματα τῆς Πελοποννήσου τὸ μέρος
 τοῦτο διὰ τὴν τοποθεσίαν του. Κειμένη πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ ἀντικρυ τῆς
 Ῥώμης, εἶναι ἰσχυροτάτη καταφυγὴ εἰς τοὺς πολεμίους, καὶ διὰ νὰ προστρέ-
 χωσιν εἰς αὐτὴν βιαζόμενοι, καὶ διὰ νὰ ὀρμῶσιν ἐκείθεν κατὰ τῶν ἄλλων μερῶν
 τῆς Πελοποννήσου, καθὼς ἠκολούθησαν τὰ δύο ταῦτα εἰς τὸν ὀλίγον τοῦτον
 καιρὸν, ἀπ' οὗ ἠγοίχθη ὁ πόλεμος. Ἀνάγκη λοιπὸν ἡ πολιορκία τῆς Πάτρας νὰ
 γένῃ δυνατὴ, ὥστε ἡ νὰ βιασθῶσιν οἱ πολιορκούμενοι νὰ παραδοθῶσιν, ἢ ἄλλη
 τίς βοήθεια νὰ μὴν ἡμπαρῇ νὰ ἔλθῃ εἰς αὐτοὺς. Περὶ τῶν καρabiών, τῶν ἀνα-
 γκαίων νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὸν ἐκεῖ κόλπον, ἔγραψα καὶ εἰς Ἰδραν καὶ εἰς Σπέ-
 τζαις, καὶ ἐλπίζω χωρὶς ἀναβολὴν νὰ προρῳθῶσιν. Σεῖς λοιπὸν φροντίσατε μὲ
 ὅλην τὴν προθυμίαν νὰ βάλετε εἰς πρᾶξιν τὰ τῆς ξηρᾶς, ὅσα ἀποθλέπουν τὸν
 ἀφανισμὸν τῶν τυράννων καὶ τὴν ταχεῖαν ἀπολύτρωσιν τῆς πατρίδος. Αἱ ἐκδου-
 λεύσεις σας, ἐν ᾧ ἀποθλέπουν τὴν κοινὴν καὶ μερικὴν ἐδικὴν σας σωτηρίαν, θέ-
 λουν λάβει ἀξίαν καὶ τὰς ἀνταμοιβὰς καὶ παρ' ἐμοῦ καὶ παρὰ τοῦ πρώτου Ἀρ-
 χιστρατήγου τοῦ ἔθνους.

Εὐχομαι πίστιν, ὁμόνοιαν, καὶ ἐλευθερίαν, καὶ μένω.

« Τῇ 23 ἰουνίου 1824, Βέρβενα.

ὁ πατριώτης

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΦΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

ΣΕΛΙΣ 76.

(α) Μετὰ τὰς κατακτήσεις τῶν βαρβάρων, πρώτη ἐν Κωνσταντινουπόλει συ-
 νεστήθη τυπογραφία ἑλληνικὴ τῷ 1627 ἐπὶ πατριάρχου Κυρίλλου Λούκαρη
 καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Νικοδήμου Μεταξά· ὀλίγιστον ὅμως διετηρήθη αὕτη

καιρὸν ἕνεκα τῶν ἐπιβούλων Ἰησουϊτῶν. Οἱ ἀναιδέστατοι οὗτοι διῶκται τῆς ὀρθοδόξιας καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ κατεμήνυσαν ψευδῶς παρὰ τῇ τουρκικῇ ἐξουσίᾳ τὸν πατριάρχην Λούκαρην ὡς ἐπίβουλον τοῦ μωχαμεθανισμοῦ, λόγῳ δὴθεν ὅτι ἐν Λονδίῳ ὦν οὗτος πρὶν, συνέγραψε βιβλίον τι κατὰ Ἰουδαίων καὶ Μωχαμεθανῶν, ὅπερ ἐτύπωσεν ἔπειτα ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Μεταξᾶ καὶ διένειμε πρὸς τε τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ῥώσους. Μόνος σκοπὸς τῆς τοιαύτης ἰησουϊτικῆς συκοφαντίας ἦτο ἡ καταστροφή τῆς τυπογραφίας αὐτῆς· συκοφαντία δὲ τόσῳ πονηρὰ καὶ τεχνητὴ εἶπετο, ὅπως ἰσχύσῃ εὐθὺς παρὰ μιᾷ ἀμαθεστάτῃ ἀρχῇ, ὡς τῇ τουρκικῇ. Καὶ τῷντι ἀποσταλέντες ἀμέσως παρὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου Γενίτσαροι ἱκανοί, κατέστρεψαν ταύτην, μόνου διασωθέντος τοῦ Μεταξᾶ διὰ τῆς φυγῆς. Ἐπίσης προλαβὼν τότε καὶ ὁ πατριάρχης Λούκαρης διεσώθη εἰς τὸ Ἀλανδικὸν πρεσβεῖον, δι' οὗ ὑπερησπίσθη ἀποτελεσματικῶς, ὡς ἰσχύοντος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οὐδὲν ὠφέλησεν, ἂν ἡ κατηγορία ἀπεδείχθη ἔπειτα καθαρὰ συκοφαντία· οἱ Ἰησουῖται κατάρθρωσαν, ὅ,τι προέβητο.

Τυπογραφία ἑλληνικὴ συνεστήθη τὸ δεύτερον ἐν τοῖς πατριαρχείοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως· μόλις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1800, συγχωρηθεῖσα μετὰ πολλὰς θυσίας καὶ τρόπους ὑπὸ τὴν ἄμεσον εὐθύνην τοῦ κατὰ καιρὸν πατριάρχου καὶ διὰ τυπώσεις μόνων ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, λεξικῶν καὶ τοιούτων· ἀλλὰ καὶ αὕτη κατεστράφη κατὰ μέγα μέρος τῷ 1824, ὀχλαγωγησάντων τῶν Τούρκων μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ μόλις ἀνεκτίθητο τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς ὀλίγον πρὸ τοῦ 1840.

Δύο ἕτερα τυπογραφεῖα ἑλληνικὰ συνεστήθησαν ὀλίγον πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1824 ἐν Χίῳ καὶ ἐν Κυδωνίαις, προσηρτημένα ταῖς σχολαῖς τούτων· πλὴν καὶ αὐτὰ τὴν ἰδίαν ἔλαβον τύχην κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

ΣΕΛΙΣ 77.

(α) Ἰδοὺ ὅ,τι ἔγραψον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ Πατρῶν Γερμανὸς, Ζαήμης καὶ λοιποί.

« ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΕ ΠΡΙΓΚΙΨ.

« Ἐφθασε καὶ πρὸς ἡμᾶς ἡ χαροποιὰ εἰδησις τῆς ἐλεύσεώς σας εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἐνέπλησεν ἡμᾶς χαρὰς καὶ παρηγορίας, ὅτι πολὺ τὸ ἀκανθώδες τῶν ἐν ποσὶ πραγμάτων. Ἄπαντα ἡ Ἑλλὰς γενικῶς, καὶ μερικώτερον ἡ Πελοπόννησος, μεγάλως τρέφει τὰς ἐλπίδας τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον εὐνομίας καὶ τακτικῆς μορφώσεως ἐκ τῆς περινοίας καὶ πολιτικῆς ἐμπειρίας τοῦ ἐκλάμπρου ὑποκειμένου σας. Οὐδεμίαν ἔχομεν ἀμφιβολίαν, ὅτι μὲ διαπεραστικὸν καὶ ὀξυδερκὲς ὅμμα θέλει θεωρήσῃτε γενικῶς τὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν, καὶ θέλει ἐξακριβώσῃτε τὸ κυριεῶν πνεῦμα, μὲ τὸ ὁποῖον, ἀναλόγως καὶ μὲ τὴν παρούσαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, θέλει προσαρμόσῃτε πᾶν, εἴτι συμφέρον τῇ πατρίδι καὶ ἀποβλέπον εἰς ρυθμὸν καλὸν πολιτικὸν τε καὶ στρατιωτικόν.

« Ἡμεῖς δὲ σῶζοντες τὸ προσῆκον σέβας εἰς τὸ περιβλεπτον ὑποκείμενόν σας, περιμένουμεν τὰς ὁδηγίας σας.

« Ἐἴητε εὐήμεροῦντες καὶ ἐν πᾶσι μετ' εὐκλείας ἐπιτυχάνοντες !

« ἀδικά, ἰουνίου 49.

οἱ ταπεινότατοι εὐχέται καὶ δοῦλοι

« ΓΕΡΜΑΝΟΣ Π. ΠΑΤΡΩΝ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΗΜΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΟΝΤΟΣ, ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΘΕΟΧΑΡΗΣ ».

ΣΕΛΙΣ 79.

(α) Ὅρα ἐν τῷ τόμῳ Γ' σελ. 397.

ΣΕΛΙΣ 80.

(α) Ἴδου ὁ

« ΓΕΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ,

« προβληθείς παρὰ τοῦ Ὑψηλοτάτου Πρίγκιπος Δ. Ὑψηλάντου.

« Νὰ συστηθῶσιν Ἐφορεῖαι εἰς ἐκάστην ἀπὸ τὰς εἰκοσιτέσσαρας ἐπαρχίας.

« ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΦΟΡΕΙΩΝ.

« Νὰ ἐκλεχθῶσι πέντε Ἐφοροὶ ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων καὶ φρονιμωτέρων, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ἐκλεκταὶ νὰ δίδωσιν ἐνυπόγραφον γράμμα πληρεξουσιότητος, δυνάμει τοῦ ὁποίου νὰ ἐνεργῶσι· οὗτοι δὲ νὰ δίδωσιν ἐγγράφον ὑπόσχεσιν εἰς τὸν Πληρεξούσιον περὶ ἐκπληρώσεως τῶν χρεῶν τῶν.

« Οἱ ἐκλεκταὶ νὰ συνίστανται ἐκ τῶν προκρίτων ἐκάστης πόλεως, καὶ συνεργόμενοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τῆς ἐπαρχίας νὰ κάμωσι τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἐφόρων μὲ ψήφους.

« Ἀφ' οὗ ἐκλεχθῶσιν οἱ Ἐφοροὶ τῆς ἐπαρχίας, νὰ ἐκλέγωσιν ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἐφορείας τῶν ἑνα τὸν ἀξιώτερον καὶ νὰ τὸν στέλλωσι μέλος τῆς γενικῆς Βουλῆς μὲ πληρεξουσιότητα, ἐπικυρούμενον ἀπὸ τὸν πληρεξούσιον.

« Οἱ λοιποὶ τέσσαρες Ἐφοροὶ νὰ διαμοιράζωσι τὰς κοινὰς ὑπουργείας· ὁ εἷς νὰ ἦναι ἐπιστάτης εἰς τὰς ζωτροφίας τῶν στρατευμάτων καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς τῶν· ἡγρουν ὑποδήματα καὶ λοιπά, καὶ νὰ ἔχῃ ὑποεφόρους εἰς ἐκάστην ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις καὶ χωρία τῆς ἐπαρχίας, οἱ ὅποιοι νὰ ἐκτελῶσι τὰς διαταγὰς του, ὅσαι ἀποβλέπουσιν τὴν ζωοτροφίαν καὶ τὰ ἄλλα ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς τῶν στρατευμάτων.

« Ὁ δεύτερος Ἐφορος νὰ στρατολογῇ καὶ νὰ προβλέπῃ νὰ ἔχῃ ἔτοιμα τοῦ πολέμου τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια· καὶ οὗτος ὁμοίως νὰ ἔχῃ τοὺς ἀναγκαίους ὑποεφόρους εἰς ἐκάστην ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις καὶ χωρία διὰ τοὺς διαβαίνοντας ἢ πλησίον στρατοπεδεύοντας στρατιώτας.

« Ὁ τρίτος νὰ ἔχῃ τὴν πρόνοιαν τῶν ἀναγκαίων ζώων εἰς τὰς διαφόρους δουλείας τοῦ πολέμου, ἡγρουν ἀποστολὴν ζωοτροφῶν, ὀπλων, γραμματοφόρων καὶ τῶν λοιπῶν· νὰ ἔχῃ δὲ καὶ οὗτος τοὺς ἀναγκαίους ὑποεφόρους.

« Ὁ τέταρτος νὰ κρατῇ τὴν δημόσιον κάσσαν, νὰ συνάγῃ τὰς ἐκουσίως φιλογενεῖς προσφοράς καὶ τὰ διοριζόμενα ἀπὸ τὴν Βουλὴν δοσίματα.

« Ὁ πέμπτος νὰ ἐπιστατῇ εἰς τὴν εὐταξίαν τῆς πολιτείας· καὶ οὗτος ὁμοίως νὰ ἔχῃ ὑπεφόρους.

« Ὅλοι οἱ Ἐφοροὶ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Βουλῆς, ὅσαι ἀναφέρονται εἰς τὸ ὑπὸ ῥήγμα ἐκάστου, νὰ κρατῶσι σημείωσιν τῶν ἔργων τῆς ἐφορείας τῶν καὶ νὰ δίδωσι περὶ πάντων τούτων λόγον, ὅσα ἀπαιτοῦν τὴν κοινὴν σκέψιν τῆς.

« Ἐκάστη Γενικὴ Ἐφορεία νὰ ἔχῃ πεντήκοντα ἀνθρώπους ἐνόπλους, διὰ νὰ ἐκτελῶσι τὰς προσταγὰς τῆς. Ὅμοίως καὶ ἐκάστη ὑποεφορεία νὰ ἔχῃ ἀπὸ πέντε ἕως δέκα· οὗτοι δὲ νὰ ἦναι ἐκ τῶν πολιτῶν, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ τῶν στρατιωτῶν, καὶ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς ὑποεφορείας, καθὼς καὶ οἱ πεντήκοντα εἰς τοὺς Γενικοὺς Ἐφόρους.

« ΒΟΥΛΗ.

« Οἱ ἐκλεγόμενοι ἀπὸ τοὺς Γενικοὺς Ἐφόρους, ὡς ἀνωτέρω, καὶ ἐπιπυρούμενοι ἀπὸ τὸν Πληρεξούσιον νὰ ἦναι μέλη τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς.

ἽΟ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς εἶναι ὁ Πληρεξούσιος.

Οἱ Βουλευταὶ σκέπτονται πρῶτον περὶ τῶν γενικῶν τῆς πατρίδος συμφερόντων, καὶ δεύτερον περὶ τῶν ἀναφερομένων πραγμάτων εἰς τὰς ἐφορείας τῶν ἐπαρχιῶν τῶν.

« Αἱ περὶ τῶν γενικῶν συμφερόντων ἀποφάσεις τῆς Βουλῆς γίνονται μὲ ψήφους· ὅλοι δὲ οἱ Βουλευταὶ εἶναι ἰσόψηροι. Ἐὰν αἱ ἐναντίαι ψῆφοι ἦναι ἰσάριθμοι, ἡ ψῆφος τοῦ Προέδρου ἐπικρατεῖ.

« Ἐκ τῶν βουλευτῶν ἄλλοι μὲν διορίζονται κατ' ἐκλογὴν Γενικοὶ Θεσαυροφύλακες, οἱ ὅποιοι νὰ δίδωσι λόγον εἰς τὸ σῶμα τῆς Βουλῆς καθ' ἕκαστον μῆνα, καὶ οἱ μὲν νὰ φροντίζωσι τὴν σύναξιν τῶν δοσιμάτων, οἱ δὲ νὰ ἔχωσι τὰ ἐξοδα, ἄλλοι δὲ νὰ ἐπιστατῶσι καὶ νὰ προνοῶσι τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὰ στρατεύματα, ἐξετάζοντες, ἂν οἱ εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἐφοροὶ ἐκπληρῶσιν ἀκριβῶς τὰ σχετικὰ χρέη τῶν ἑκαστος· ἄλλοι δὲ νὰ προνοῶσι περὶ συνάξεως τῶν γεννημάτων ἀπὸ τὰ τουρκικὰ κτήματα καὶ τῶν ἄλλων τακτικῶν δοσιμάτων εἰς προϊόντα γῆς.

« ΚΡΙΤΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ.

« Τὸ ἀνώτατον Κριτήριον θέλει εἶναι ἡ Ἐθνικὴ Βουλὴ.

Δεύτερον οἱ Γενικοὶ Ἐφοροὶ ἐκάστης ἐπαρχίας μετὰ τῶν τεσσάρων ἄλλων, ἐκλεγομένων μὲ ψήφους μεταξὺ τῶν προκρίτων.

Τρίτον αἱ ὑποεφορεῖται.

« Οἱ Κριταὶ κρίνουν περὶ τῶν πολιτικῶν ἀμαρτημάτων κατὰ τοὺς διωρισμένους νόμους.

« Ἡ φιλάνθρωπία τοῦ Πληρεξουσίου, ἂν δὲν κινδυνεύῃ τὸ κοινὸν συμφέρον,

ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐλευθερόνη τὸν κατὰδικον ἀπὸ τὴν ἀπορρασιθεΐσαν ἀπὸ τὸν νόμον κεφαλικὴν τιμωρίαν, ἢ νὰ τὴν μετριάξῃ.

« Ἐὰν ὁ κρινόμενος ὑπὸ τῶν Ἐφόρων δὲν εὐχαριστῆται εἰς τὴν κρίσιν των, ἀναφέρεται εἰς τοὺς Ἐφόρους τῆς ἐπαρχίας του καὶ τελευταῖον εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν ».

ΣΕΛΙΣ 84.

(α) Ἴδου οὗτος.

« ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

διὰ τὴν τοπικὴν διοίκησιν τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς.

« Ὁ λαὸς ἐκάστης ἐπαρχίας τῶν τε χωρίων καὶ τῆς πολιτείας αὐτῆς νὰ ἐκλέξῃ τὰ ἀξιώτερα μέλη του μὲ ψήφους, πρὸς τὰ ὅποια νὰ δίδῃ ἐπιτροπικὴν καὶ πληρεξουσιότητα ἔγγραφον· αὐτὰ δὲ τὰ ἐκλεχθέντα παρὰ τοῦ λαοῦ μέλη νὰ ἐκλέξωσι μὲ ψήφους τοὺς Γενικοὺς Ἐφόρους τῆς ἐπαρχίας, καὶ νὰ δώσουν πρὸς αὐτοὺς ἐνυπόγραφον γράμμα πληρεξουσιότητος, δυνάμει τοῦ ὁποίου νὰ ἐνεργῶσιν, ὧν ὁ ἀριθμὸς θέλει εἶναι ἕξ.

« Οἱ Γενικοὶ Ἐφοροὶ τῆς ἐπαρχίας μὲ τὴν ψῆφον τῶν ὡς ἄνωθεν ἐκλεχθισσμένων μελῶν τοῦ λαοῦ νὰ συνεκλέγουν τοὺς ὑποεφόρους τῶν χωρίων, καὶ αὐτοὶ οἱ ὑποεφοροὶ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς Γενικοὺς Ἐφόρους, ἀναφέροντες πρὸς αὐτοὺς πᾶν, ὅ,τι ἀνήκει, καὶ δίδοντες λόγον περὶ πάντων.

« Ἐκάστη Γενικὴ Ἐφορεία τῆς ἐπαρχίας θέλει ἔχει πεντήκοντα ἐνόπλους καὶ ἐκάστη ὑποεφορεία πέντε, διὰ νὰ ἐκτελῶσι τὰς διαταγὰς τῆς.

« Οἱ Γενικοὶ Ἐφοροὶ ἐκ συμφώνου θέλουν φροντίζειν διὰ τὴν οἰκονομίαν καὶ κυβέρνησιν τῆς τε πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς, καὶ εἰς τοῦτο θέλουν ὁδηγεῖ καὶ διατάττει καὶ τοὺς ὑποεφόρους.

« Οἱ Γενικοὶ Ἐφοροὶ θέλουν ἐκλέγει ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐφορείας των μὲ ψήφους τὸν ἀξιώτερον, καὶ νὰ τὸν ἐλλῶσι μέλος τῆς Γερουσίας τῆς Πελοποννήσου.

« Ὅλα τὰ ἄνωθεν ψηφηφόρα ὑποκείμενα θέλουν εἶναι ἰσόψηφα, καὶ αἱ περισσότεραι ψῆφοι θέλουν ὑπερισχέει.

« Οἱ ἀποσταλησόμενοι εἰκοσιτέσσαρες Γερουσιασταί, ἕνας ἀπὸ κάθε ἐπαρχίαν, μετὰ τοῦ Ἐνδοξοτάτου Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, προηγουμένης τῆς Ἐνδοξότητός του, κατὰ τὸ ἐν Καλτετζιαῖς γενόμενον σύστημα, θέλουν ἐπέχει τὴν Γερουσίαν τοῦ δήμου τῆς Πελοποννήσου. Αὕτη δὲ ἡ Γερουσία νὰ παρευρίσκεται μετὰ τοῦ Ὑψηλοτάτου Πρίγκιπος Δημητρίου Ὑψηλάντου, ἀπεσταλμένου παρὰ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς, καὶ συμφώνως νὰ σκέπτονται, καὶ μὲ ψήφους νὰ ἀποφασίζωσι καὶ νὰ διοικῶσι τὰ τε πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ εἰς τρόπον, ὥστε μήτε ἡ Γερουσία νὰ ἐνεργῇ τι χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Πρίγκιπος, μήτε ὁ Πρίγκιψ χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῆς Γερουσίας.

« Ὅλοι οἱ Γερουσιασταί θέλουν εἶναι ἰσόψηφοι· ὁ δὲ Πρίγκιψ θέλει εἶναι Πρόεδρος καὶ νὰ ἔχῃ τὴν ὑπεροχὴν περισσοτέραν μίαν ψῆφον, καὶ αἱ περισσότεραι ψῆφοι θέλουν ἔχει τὴν κυριότητα.

« Μετὰ τὴν συγκρότησιν τούτου τοῦ συστήματος, τοῦ τε Πρίγκιπος δηλαδὴ καὶ τῆς Γερουσίας, θέλουν ἐπικυροῦνται παρ' αὐτῶν οἱ Γενικοὶ Ἐφοροὶ ἐκάστης ἐπαρχίας, καὶ θέλουν ὑπόκεινται εἰς τὰς διαταγὰς των, ἀναφέροντες πρὸς αὐτοὺς πᾶν, ὅ,τι ἀνήκει, καὶ δίδοντες λόγον περὶ πάντων.

« Ὁ Πρίγκιψ καὶ ἡ Γερουσία θέλουν ὑπόκεινται εἰς τὸ καθήκον τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὰ τοπικὰ ἔθιμα, ὅσα συμφωνοῦν μὲ τὸ καθήκον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μὲ τοὺς νόμους.

« Τὸ ἀνώτατον Κριτήριον θέλουσιν εἶναι ὁ Πρίγκιψ καὶ ἡ Γερουσία.

Δεύτερον, οἱ Γενικοὶ Ἐφοροὶ ἐκάστης ἐπαρχίας.

Τρίτον, οἱ Ὑποέφοροι.

« Οἱ Κριταὶ νὰ κρίνουν περὶ τῶν ἀμαρτημάτων κατὰ τὸ καθήκον τῆς ἀνθρωπότητος, τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τὰ τοπικά, σύμφωνα μὲ τὸ καθήκον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μὲ τοὺς νόμους.

« Πάντες οἱ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ εὐρισκόμενοι ξένοι νὰ ὑπόκεινται εἰς τὴν διοίκησιν τῶν Κριτηρίων, ὡς καὶ οἱ ἐγχώριοι.

« Ἐὰν ὁ κρίνόμενος ὑπὸ τῶν Ἐφόρων δὲν εὐχαριστῇται εἰς τὴν κρίσιν των, νὰ ἀναφέρεται εἰς τοὺς Γενικοὺς Ἐφόρους τῆς ἐπαρχίας του, καὶ τελευταῖον εἰς τὸ Ἐθνικὸν Διοικητήριον καὶ Κριτήριον.

« Τοῦτο τὸ ἄνωθεν σύστημα θέλει διαμείνει δι' ἓνα ὁλόκληρον χρόνον, καὶ τότε πάλιν θέλει ἔχει τὸ κύρος ἢ σκέψις καὶ ἀπόφασις τοῦ λαοῦ.

« Δι' ὅσας ἡμέρας ἀπεράσωσιν, ἕως ὅτου διοργανισθῇ καὶ νὰ συγκροτηθῇ τοῦτο, νὰ ἀκολουθῇ τὸ ἐν Καλτετζιαῖς γενόμενον σύστημα τῆς Γερουσίας, παρειαρισκομένου καὶ τοῦ Ὑψηλοτάτου Πρίγκιπος, σκεπτομένων καὶ διοικούντων ἐκ συμφώνου, καὶ ἀποφασίζόντων διὰ ψήφων, ὡς ἄνωθεν μὲ τὴν προσθήκην ὅμως καὶ τῶν ἐν τῇ παρούσῃ συνελύσει κατὰ τὴν Βέρβεναν ἐγκριθέντων ὑποκειμένων, τοῦ τε Πανιερωτάτου Ἀγίου Παλαιῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Εὐγενεστάτου Κυρίου Ἀσημάκη Ζαήμη καὶ τοῦ Λογιωτάτου Κυρίου Γεωργίου Παγωνοπούλου.

Ἐν Βερβένῃ.

Ο ΕΛΟΥΣ ΑΝΘΙΜΟΣ,
Ο ΑΝΔΡΟΥΒΙΣΤΑΣ ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ,
ΠΕΤΡΟΜΠΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΛΗΣ,
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ,
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΤΡΟΥΠΑΚΗΣ,
ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ ΜΗΟΥΝΑΡΟΣ,
ΠΑΝΟΥΤΖΟΣ ΝΟΤΑΡΑΣ,
ΑΝΑΓ. ΠΑΠΑΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ,
ΠΑΝΟΣ ΣΑΡΙΓΙΑΝΝΗΣ,
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ,
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΑΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ,
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΠΑΤΖΩΝΗΣ,
ΠΑΝΑΓΙΩΓΗΣ ΚΡΕΒΒΑΤΑΣ,
ΣΠΗΡΙΔΩΝ ΔΑΣΙΟΥ,

ΝΙΚ. ΣΠΗΛΙΟΤΟΠΟΥΛΟΣ,
ΑΘΑΝ. Κ. ΚΥΡΙΑΚΟΣ,
ΑΘΑΝ. Ν. ΚΥΡΙΑΚΟΣ,
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΟΡΟΚΟΠΟΥΛΟΣ,
ΓΕΩΡ. Π. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ,
ΓΕΩΡ. ΠΑΓΩΝΟΠΟΥΛΟΣ,
ΠΕΤΡΟΣ Α. ΡΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ,
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ,
ΠΑΝΑΓΟΣ Α. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ,
ΙΩΑΝΝΗΣ ΗΛΙΟΥ ΤΖΑΝΝΕΣ,
ΠΑΝΑΓ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ,
ΠΑΝΑΓ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΚΗΣ,
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΓΟΛΟΠΟΥΛΟΣ,

Δ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΑΡΑΣ,
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΣΚΟΒΘΛΗΣ,

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ Δ. ὁ Οἰκονόμου,
ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΚΟΝΤΑΚΗΣ,
ΑΘΑΝ. ΜΠΟΓΓΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ *.

ΣΕΛΙΣ 84.

(α) Ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης, ὅτε κατέβη εἰς τὴν Πελοπόννησον (περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1824), τὴν μεγαλύτεραν ἐξηγήθη δυσἀρέσκειαν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κανέλλου, ὡς συγκατατεθέντος καὶ ὑπογράφαντος πρώτου τὴν ἐπὶ τῆς Γόρτυνος ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Κολοκοτρώνου.

(β) Μετὰ τὴν κατὰβασιν τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ἔπαυσεν οὗτος ἐνεργῶν καὶ ὑπογραφόμενος ὡς τοιοῦτος.

Ἔχρμεν ἐπὶ τῆς ἐπιχρῆς ἐκείνης καὶ ἄλλον ἐν Εὐβοίᾳ « Πληρεξούσιον ἀπεσταλμένον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου » τὸν Γεώργιον Κλήρην, Γορτύνιον. Ἀλλ' ὁπίση διαρρή νουὸς καὶ ἐνεργείας διεχώριζε τὸν ἕνα ἀπὸ τοῦ ἄλλου! Καὶ διὰ τοῦτο ὁ ὅλως αὐτοχειροτόνητος πληρεξούσιος Κλήρης ἀπέτυχε δεινῶς, ὡς μὴ ὦν οὔτε πολιτικὴ τις, οὔτε στρατιωτικὴ ἰκανότης· οἱ δ' Εὐβοεῖς δι' ἀναφορὰς κοινῆς πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην ἀπὸ 4 ἰουλίου 1824 ἐπεκαλέσθησαν τὸν διορισμὸν ἑτέρου διοικητοῦ.

ΣΕΛΙΣ 88.

(α) Ἴδου ἡ ἐκθεσις τούτων.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΟΙ ΚΑΙ ΠΑΝΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ ΚΑΙ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΤΑΙ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΓΔΡΑΣ, ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΩΝ ΗΜΩΝ ΑΣΠΑΣΜΩΝ ΥΜΙΝ ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝ.

« Αὐτόθι προελθὼν ὁ Πρίγκιψ Ὑψηλάντης, ἔστειλε πρὸς ἡμᾶς δύο ἀνθρώπους τοῦ καὶ γράμματος, δίδων ἡμῖν τὴν εἶδησιν τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ καὶ τὸν διὰ τὰ πάτρια ἡμῶν ἐδῶ σκοπὸν τοῦ. Ἡμεῖς κατὰ χρέος τῷ ἀπεκρίθημεν τότε, ὡς ἴδετε, καὶ δὲν ἐλείψαμεν, ἵνα καταβῶμεν οἱ σημαντικώτεροι τῆς πατρίδος μας ἐκ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατηγῶν, καὶ ἄλλοι, ὅπου ὑπεδέχθημεν αὐτὸν ὡς βασιλέα, συντροφεύοντές τον καὶ ἐκείθεν ἕως ἐδῶ. Ὁμιλήσαντες λοιπὸν μετὰ τῆς Ἐκλαμπρότητός του, κατὰ ζήτησίν του, διεσαφῆσαμεν πρὸς αὐτὸν τὴν τε προσυστηθεῖσαν Διοίκησιν καὶ Γερουσίαν, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα ἡ περίστασις ἀπῆρτε. Ἡ Ἐκλαμπρότης του μετὰ ταῦτα ἐξέδωκεν ἕνα ὀργανισμὸν νομοθεσιῶν, δι' οὗ ἐκζητεῖ ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν· ἡμεῖς ὅμως τῷ ἐπροτεῖναμεν ἄλλον ὀργανισμὸν, δι' οὗ ὑπεστηρίζετο ἡ νομαρχία καὶ ἡ καλὴ διοίκησις τῆς πατρίδος, μὴ δεχόμενοι τὸν ἐκεῖνου. Αὐτὸς καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀπεποιήθη λέγων, ὅτι δὲν στέργει οὕτως, εἰμὴ ἢ τοῦ δίδωμεν τὴν πληρεξουσιότητα εἰς τὰ ἄρματα καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τῆς πατρίδος γενικῶς, νὰ κῆμνη, εἴτι θέλει καὶ βούλεται, ἢ ψεύγει. Εἰς τοῦτο ἐπροσπαθήσαμεν παντοιοτρόπως νὰ καταπείσωμεν αὐτὸν συναινέσαι· τρόπος ὅμως οὐκ

ἑσταθή, ἀλλ' ἐπιμένει εἰς τὸ νὰ λάβῃ κατὰ πάντα τὴν πληρεξουσιότητα ὡς Μο-
νάρχης εἰς ἐκτέλεσιν τῶν σκοπῶν του. Τοῦτο καὶ μᾶς ἐλύπησε καίρως καὶ μᾶς
ἐξάλισε μεγάλως, καὶ μᾶς ἐτάραξεν ὑπερεκπερισσῷ, δίδον ἡμῖν ὑποψίαν τινὸς
κεκαλυμμένου ἀπεικταίου καὶ ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαιωμάτων. Ἐνθεν-
τοι καὶ ἐξαποστέλλομεν τοὺς παρόντας ἡμῶν ἀδελφούς φιλογενεστάτους Ἅγιον
Ἐλous καὶ Δημήτριον Τομαρόπουλον μετὰ τῶν δύο ἀνωτέρω ὀργανισμῶν ἐκεί-
νου τε καὶ ἡμετέρου, τοὺς ὁποίους θεωροῦντες γνώσεσθε πρὸς μὲν τὸν ἐκείνου τὸ
διόλου ἀνεξάρτητον καὶ μοναρχικόν, πρὸς δὲ τὸν ἡμέτερον τὰ ὅσα ἔδει γενέ-
σθαι, καὶ ὑπὲρ ἧς πολεμοῦμεν εὐνομίας, οἵτινες καὶ θέλουν διὰ ζωσῆς ἐμπερι-
στάτως περὶ τούτων καὶ περὶ πάντων σᾶς ὁμιλήσει. Λοιπὸν παρακαλοῦμεν τὴν
ὑμετέραν φιλογένειαν, ἵνα εἰς αὐτὰ ὅλα κάμετε κρίσιν ὡς συμπόλιται, συμπα-
τριῶται καὶ συναδελφοί· καὶ, ἀφ' οὗ κατὰ βᾶθος θεωρήσητε τὰ πράγματα, δώσητε
πρὸς ἡμᾶς τὴν συμβουλὴν καὶ γνώμην σας, τί τὸ ποιητέον, εἰς τρόπον ὅτι μὴ
ὀφείπωτε ὑποπέσωμεν εἰς ἐνοχὴν κατηγορίας τοῦ Γένους καὶ παιδείας· καθότι τὸ
νὰ δώσωμεν αὐτὴν πρὸς αὐτὸν τὴν ἀπύλυτον πληρεξουσιότητα μῆτε ἀνεκτὸν τῷ
Γένει, μῆτε συμφέρον τῇ πατρίδι, καὶ στοχασθῆτε, ὅποσον ὀλέθριον τὸ ζήτημά
του. Ἀχ! ἀδελφοί, ἡμεῖς ἠλπίζαμεν ἐξ αὐτοῦ παρηγορίαν εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα
καὶ ὑπεράσπισιν εἰς τὰ τῆς πατρίδος δικαιώματα· καὶ ὁ ἐργασμὸς του ἀντὶ καλοῦ
ἐπέφερον ὅλον τὸ ἐναντίον καὶ ταραχὴν καθ' ὅλα, ὥστε ἡ πατρίς ἡμῶν κινδυ-
νεύει. Μὴ λοιπὸν, ἀδελφοί, παρκαλοῦμεν, καταδεχῶντε τὴν ὑποδούλωσιν τῆς
πατρίδος, αὐτὴν τὴν ἤδη ἐπαπειλουμένην· ἀλλ', ἐὰν ἦσθε ἀδελφοί καὶ συμπα-
τριῶται καὶ παροῦντες τὴν ἐθνικὴν ἐλευθερίαν, ἔχετε σκοπὸν καὶ ἀτίρασιν, ἵνα
βοηθήσητε, καθὰ καὶ πρότερον, τῇ πατρίδι, (ἂν οὗτος ἀναχωρήσῃ) ὡς σύμμα-
χοι καὶ συμπατριῶται μᾶς ἰδεάσητε. Ἀγκαλὰ τὸ συστατικὸν αὐτοῦ γράμμα,
τὸ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, μόνον ὅτι τὸν συσταίνει ὡς συνήγορον καὶ εἰς τὸ νὰ
δώσωμεν ὅτα ἀκοῆς εἰς τὰ λεγόμενά του, ἄραντες εἰς χεῖρας τὰ ὅπλα καὶ κι-
νούμενοι εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, οὐ μὴν δὲ καὶ πληρεξούσιον. Ὅθεν παρακαλοῦ-
μεν καὶ αὐτίς, ὡς ἄνωθεν, δώτετέ μας τὴν συμβουλὴν σας, τί τὸ ποιητέον, ἢν
τινα καὶ ἀναμένοντες μένομεν.

« 1824 ἰουνίου 27, ἐκ Βερβένων.

« ΡΗΓΑΣ ΠΑΛΑΜΗΔΗΣ,	ΠΑΝΟΣ ΣΑΡΙΓΙΑΝΝΗΣ,
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ,	ΠΑΝΑΓΟΣ ΑΛ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ,
ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΛ. ΤΖΑΝΕ,	ΠΑΝΑΓ. ΓΚΙΚΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ,
ΠΑΝΑΓ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΚΗΣ,	ΠΑΝΑΓ. ΓΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ,
ΠΑΝΑΓ. ΜΠΕΝΑΚΗΣ,	ΑΘΑΝ. ΚΩΝΣΤ. ΚΥΡΙΑΚΟΣ,
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΠΗΛΙΟΤΟΠΟΥΛΟΣ,	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΥ,
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ,	ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ,
ΓΕΩΡΓ. ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ	ΠΕΤΡΟΜΠΕΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ,
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ,	Ν. ΤΑΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ,
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΠΑΤΖΩΝΗΣ,	ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΔΑΣΗΣ,
ΔΡ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΑΡΑΣ,	ΠΑΝΟΥΤΣΟΣ ΝΟΤΑΡΑΣ,
ΑΝΑΓΝ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ,	ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΡΕΒΒΑΤΑΣ,
ΤΟΜΟΣ Δ'.	27

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΣΚΟΒΟΛΗΣ,
ΠΕΤΡΟΣ Δ. ΡΟΥΤΟΣ,

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ».

ΣΕΛΙΣ 94.

(α) Ἰδοὺ ἡ ἀναφορά τούτων.

• ΥΨΗΛΟΤΑΤΕ ΠΡΙΓΚΙΨ ΠΑΗΡΕΞΟΥΣΙΕ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ
ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ:

« Ἐν ᾧ ἐκινήθημεν χθές, διὰ νὰ ἔλθωμεν εἰς προσκύνησίν της καὶ νὰ εὐρω-
μεν τὸν μέσον ὅρον τοῦ συμβιβασμοῦ τῶν προβλημάτων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν με-
ρῶν, ἐλυπήθημεν εἰς ἄκρον μαθόντες παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τὴν ἀποδημίαν της.
Καὶ ὅτι κατὰ τοῦτο λέγομεν τὴν ἀλήθειαν, μάρτυς αὐτὸς ὁ παντεπόπτης Θεὸς,
τὸν ὁποῖον ἐδοξάσαμεν, ἅμα ἀκούσαντες τὰ εὐαγγέλια τοῦ πωλεινότατου ἐρχο-
μοῦ σας. Εὐθὺς ὅπου δημοσιεuth τὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους,
ὅτι μεταξὺ ἡμῶν τῶν συναγωνιζομένων εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἀ-
κολουθοῦσι διαιρέσεις στοχασμῶν, ἃν καὶ ἀνύπαρκτον τὸ τοιοῦτον, θέλει βλάψει
καίριως τὸ πᾶν καὶ θέλει ὀπισθοδρομήσει ἄφευκτα τὸ ἀνὰ χεῖρας ἱερὸν ἐπιχεί-
ρημα. Διὸ παρακαλοῦμεν δουλικῶς τὴν Ὑψηλότητά της νὰ ὀρίσῃ εἰς τὴν Βυ-
τίναν, . . . ὅπου συνελθόντες ἅπαντες καὶ συσκεφθέντες νὰ συμβιβάσωμεν πάντα,
ἐν ᾧ ὅλων τῶν πατριωτῶν ὁ σκοπὸς ἄλλος δὲν εἶναι, εἰμὴ ἡ εὐχερεστερά ἐκτέ-
λεσις τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Ἐλπίζομεν δὲ ἀδιστακτικῶς νὰ εἰσακουσθῇ ἡ ταπεινή
μας αὕτη αἰτήσις, καὶ νὰ μὴ μᾶς λυπήσῃ κατὰ τοῦτο, ἀλλὰ νὰ συναγωνισθῇ με-
τὰ ἡμᾶς ὡς ἄριστος πατριώτης. Μένομεν, ὡς ὑποσημειούμεθα, μετὰ σέβας βαθύτατον,
οἱ ὑπογεγραμμένοι.

« ἀρχὰ ἰουνίου 28 ἐν Βερβένοις.

• ΠΕΤΡΟΜΠΕΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ, ΠΑΝΟΥΤΖΟΣ ΝΟΤΑΡΑΣ, Α-
ΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΡΕΒΒΑΤΑΣ,
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΔΑΣΙΟΥ, Δ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΑΡΑΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΟΝΗ-
ΡΟΠΟΥΛΟΣ » (καὶ λοιποὶ, ὅλοι εἴκοσι καὶ εἰς.)

ΣΕΛΙΣ 92.

(α) Ἰδοὺ ἡ δευτέρα πρὸς τοὺς Ὑδραίους ἐκθεσις.

« Προχθὲς ἐγίνε κοινὴ ἀπόφασις, διὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ τοπεθετῇ ἡ Ἐκλαμ-
πρότης του μετὰ τῆς Γερουσίας εἰς Καλάβρυτα. Ἀφ' οὗ δὲ ἐμίσεισαν οἱ λοιποὶ
ἀδελφοὶ καὶ ἐπῆγαν νὰ κίμωσι τὰς ἀναγκαίας ἐτοιμασίας, μετέβαλε σκοπὸν
διὰ Βυτίναν. Σήμερον ὁμως ἐξαίφνης ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς Καλαμάτα, καί,
τελειωμένου ὄντος τοῦ παρόντος μας, ἔστειλε καὶ μᾶς ἐμήνυσεν, ὅτι μισεύγει
καὶ νὰ ὑπάγωμεν νὰ μᾶς ἰδῇ. Ἐκινήθημεν λοιπὸν ἀμέσως, καὶ πηγαίνοντες

εἰς τὸ κονάκι τοῦ τὸν ἡΐραμεν μισευμένον μετὰ τοῦ Παπᾶ Φλέσα διὰ Καλαμάτα, καὶ εὗρομεν μόνον μερικοὺς αὐλικούς του, οἵτινες εἶχον ἐκεῖ μερικοὺς μπερμπάνταις καὶ ἀνοήτους ὁμογενεῖς μας· ἡμεῖς δὲ ἐπιστρέψαμεν ἀμέσως εἰς τὸ τοῦ Πετρόμπεη κονάκι, ὃν πλησίον, καὶ, ἅμα ὅπου εἰσῆλθομεν, εἶδομεν τοὺς ἄνωθεν μπερμπάντας νὰ ὁρμήσουν κατεπάνω μας μὲ τὰ ἄρματα εἰς χεῖρας τυχόντες ὅμως πολλοὶ ἐδικοὶ μας ὀπλοφόροι μεθ' ἡμᾶς, ἀπήντησαν τὴν ὁρμὴν των· καί, ἀφ' οὗ τοὺς ἐδόθη νὰ καταλάβουν τὰ δικαιώματά των, ἡσύχασαν καὶ μετανόησαν ζητοῦντες συγχώρησιν, οἵτινες ἦσαν διωργανισμένοι εἰς τοῦτο ἀπὸ τοὺς ἄνωθεν αὐλικούς του καὶ Παπᾶ Φλέσαν. Ἐδόσαμεν εἶδῃσιν τῶν τρεξάντων τούτων καὶ πρὸς τὸν Ἐκλαμπρότατον Πρίγκιπα Καντακουζηνόν, ὄντα εἰς Μονεμβασίαν. Ὁ Ἅγιος Ἐλous ἀπ' ἀσθένειάν του ἔμεινε, καὶ ὁ Κύριος Τομαρόπουλος θέλει σᾶς πληροφορήσει περὶ πάντων διὰ ζωσῆς ἐκτενέστερον, καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παρακαλοῦμεν νὰ ἔχωμεν ἀπόκρισίν σας καὶ τὴν ἀδελφικὴν συμβουλὴν σας, τὸ τί νὰ ἀκολουθῶμεν. Στείλετέ μας δὲ καὶ τὸ σχέδιον, ὅπου ἐσυμφωνήσατε μετὰ τῆς Ἐκλαμπρότητός του, καὶ ὅποιαν ὑπεροχὴν καὶ πληρεξουσιότητα τοῦ ἐδόσατε ἐπάνω εἰς τὰ ἄρματά σας καὶ τὴν τοπικὴν σας διοίκησιν. Ἀδελφοί, τὰ ἄνωθεν περιστατικὰ μὴ σᾶς ἐξιπιάσουν, ὅτι ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν τὸν ἀγῶνά μας περισσότερον τοῦ προτέρου ».

Ἀπορεῖται, πῶς ἐσιώπων οἱ πρόκριτοι περὶ τοῦ Κολοκοτρώνου, ἐν ᾧ μόνος αὐτὸς καθυσύχασε τὴν στάσιν, καὶ ἄλλα ἀντ' ἄλλων γράφοντες περὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὀπλοφόρων, ὠνείδιζον ὡς « μπερμπάντας » τοὺς ἀποτελέσαντας τὴν γάσιν στρατιώτας καὶ πολίτας. Εἴτε ραδιουργηθέντες, εἴτε ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ, κακῶς ἐννοουμένου, κινήσαντες, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι μόνον εἶχον δεσπόζουσαν ιδεάν τὴν ὑπὲρ πατρίδος, ἣν ἐθεώρουν πραγματοποιηθησομένην διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἐξουσίας εἰς ἓν πρόσωπον, τὸν Ὑψηλάντην.

ΣΕΛΙΣ 94.

(α) Τῷ ὄντι ὑπῆρχέ τις ἐκ τῆς Στεμνίτης Κωνσταντῖνος Ἀλεξανδρόπουλος, ὃν, ὡς ἄξιον ὀχλαγωγόν, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντες προεστοὶ τῆς Πελοποννήσου μετεχειρίζοντο ὄργανον, ὡς ἀνάγκην εἶχον, ὅπως βεβαιώσῃ τῇ σουλτάνῃ καὶ δι' αἰσθητῶν φρικαλέων μέσων καὶ παραστάσεων τὰς βιαιοπραγίας τοῦ κατὰ καιρὸν σατράπου τοῦ τόπου καὶ τὰ δεινοπαθήματα τοῦ λαοῦ, οὗ ἐπετρόπευον παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ Πύλῃ. Δι' αὐτοῦ ἐκίνουν τὺς ἐκεῖ πολυαφίθμους παντοπώλας καὶ ἄλλους βιομηχάνους Πελοποννησίους εἰς ὀχλαγωγίας, καὶ δι' αὐτοῦ, προηγουμένου τολμηρῶς, ἐπαρουσίαζον τούτους πρὸς τὸν σουλτάνον, ἐξερχόμενον ἐκ τῶν ἀνακτόρων εἰς προσκύνησιν, φέροντας ἐπὶ κεφαλῇς τέφραν καὶ ψάθην καιομένην, καὶ κραυγάζοντας ἔλεος καὶ δικαιοσύνην. Οὗτός ἐστιν ὁ Ἀλεξανδρόπουλος, ὁ παρονομασθεὶς Ὑψηλάντης, ὡς ὑψηλὰ ἀναβαίνων καὶ τολμῶν· διότι καὶ τῶν ὀχλαγωγῶν προηγείτο ἐπικινδύνως, καὶ πρὸς τὸν σουλτάνον

ἐτόλμα παρυσιάζων τὰς ἀναφορὰς τοῦ τόπου, πολλὰς μὲν ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ψεύδη περιεχούσας.

Ὅτε δὲ, καὶ περὶ τὰ τέλη τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν, ἥς ἦτο μέλος, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψηλάντου ἐφέρετο διὰ τιμῆς καὶ σεβασμοῦ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, τότε ἤρξατο καὶ αὐτὸς ὑπογράφεσθαι Ὑψηλάντης. Οἱ πάντες ὁμῶς ὠνόμαζον καὶ ἐπέγραφον τοῦτον Ἀλεξανδρόπουλον. Ὡσαύτως καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, γενναίως πεσόντος ἔν τινι μάχῃ, ὑπογράφονται πάντοτε Ἀλεξανδρόπουλοι.

(6) Ἔχομεν ἔγγραφόν τι ἀπὸ 24 ἰουλίου, ὑπογεγραμμένον παρὰ δεκατεσσάρων ὁπλαρχηγῶν τοῦ ἐν ταῖς Ῥίζαις στρατοπέδου δι' αὐτοῦ ἐξηγεῖται καθαρῶς ἡ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην πίστις τοῦ στρατοῦ.

« ὙΨΗΛΟΤΑΤΕ ΠΡΙΓΚΙΨ, ΗΜΕΤΕΡΕ ΣΕΒΑΣΤΕ ΚΥΡΙΕ !

« Ὅσην λύπην, γενναῖε Ἡγεμῶν, μᾶς ἐπροξένησεν ἡ ἐκ τῶν Βερβένων αἰφνίδιος ἀναχώρησίς σου, ἄλλη τόση χαρὰ περιεχύθη εἰς τὰς ψυχὰς μας, εὖθὺς ὅπου ἐμάθομεν τὴν εἰς τὰ ἑλληνικὰ στρατόπεδα ἐπιστρουφὴν σου.

« Σεβαστὲ καὶ ἀγαπητὲ Ἡγεμῶν ! ἡ πατρίς ὅλη καὶ ἡμεῖς εἴμεθα πλέον παρὰ βέβαιοι περὶ τῶν ἀληθῶς ἡρωϊκῶν καὶ ἑλληνικῶν ὑπὲρ πατρίδος φρονημάτων σου καὶ πάσης τῆς λαμπρᾶς καὶ σεβαστῆς ὑψηλαντικῆς οἰκογενείας, ἡ ὁποία καταφρονήσασα, τὰς ὁποίας ἀπῆλαυε μεγάλας δόξας καὶ τιμὰς εἰς τὸ ἰσχυρὸν τῆς Εὐρώπης βασιλείον, ἀπεφάσισε γενναίως νὰ θυσιάσῃ καὶ πλοῦτη καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ μόνον τὴν σεβασμίαν μητέρα μας Ἑλλάδα.

« Ἡγεμῶν ! ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐκφράσωμεν μὲ τοὺς χαρακτῆρας τούτους τὰ βαθύτατα αἰσθήματα τῆς εὐγνωμοσύνης μας. Ἀλλὰ καὶ ἡ γενναία ἑλληνικὴ ψυχὴ σου δὲν ἔχει χρεῖαν τοιούτων ἐνδείξεων. Τὰ αὐτὰ λοιπὸν ὑπὲρ πατρίδος μὲ τὴν ἡγεμονικὴν σου ὑψηλότητα φρονήματα πνέοντες καὶ πεπληροφορημένοι, ὅτι χωρὶς κεφαλὴν καὶ κέντρον, (εἰς τὸ νὰ ὀδηγῶνται αἱ σωματικαὶ τοῦ ἔθνους δυνάμεις,) εἶναι ἀδύνατον ν' ἀνακτήσωμεν τὴν πατρῴαν ἐλευθερίαν μας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πηγάζει ἡ ἀληθὴς τῶν ἐθνῶν εὐδαιμονία, ἰδοὺ προσφερόμεθα αὐτοτελῆτως εἰς τὴν σοφὴν σου ὁδηγίαν καὶ τὰς πατριωτικὰς προσταγὰς σου. Εἴμεθα ἔτοιμοι, γενναῖε Ἀρχιστράτηγε, οἷτε Καπετάνοι καὶ στρατιῶται νὰ χύσωμεν ἐνδόξως τὸ αἷμά μας ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὅπου καὶ ὅταν θελήσῃ καὶ κρίνῃ εὐλογον ὁ συνετώτατος καὶ γενναῖος ἡμῶν Ἀρχιστράτηγος καὶ Πληρεξούσιος Δημήτριος Ὑψηλάντης ».

ΣΕΛΙΣ 95.

(α) Ἰδοὺ ἡ περὶ τούτου ἔγγραφος ὁμολογία τοῦ Μαυρομιχάλου.

« Ἐγὼ ὁ ὑπογεγραμμένος, ὑποσχεθεὶς ἐξ ἀρχῆς μεθ' ὅρκου πίστιν καὶ εὐπεί-

θειαν εἰς τὴν Ἀρχὴν τοῦ ἔθνους, καὶ τὴν ζωὴν μου αὐτὴν θυσίαν εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς πατρίδος, ἐπειδὴ ἀπεστάλη εἰς τὴν Πελοπόννησον Πληρεξούσιος Ἀρχιστρατήγος ὁ Πρίγκιψ Δημήτριος Ὑψηλάντης, αὐτάδελφος τοῦ Γενικοῦ Ἀρχιστρατήγου τοῦ ἔθνους καὶ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς, ὑπόσχομαι καὶ μεθ' ὅρκου δολογῶ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ παντός τοῦ γένους, ὅτι καὶ εἰς τὴν Ἐκλαμπρότητά του θέλω φυλάττει μεθ' ὅλην τὴν οἰκογένειάν μου καὶ τοὺς ὑπ' ἐμαυτὸν τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ εὐπειθειαν, ἕως καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν μου, δι' ὅσα ἤβηλεν ἀποφασίσῃ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, χωρὶς νὰ γνωρίζω καμμίαν ἄλλην χωριστὴν Ἀρχὴν ἢ φατρίαν ἐναντίον τῆς πρώτης Ἀρχῆς καὶ τοῦ ἀπεσταλμένου Πληρεξουσίου Πρίγκιπος.

« Τρίκορφα, 40 αὐγούστου 1824.

ΠΕΤΡΩΜΠΕΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ »

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν Κολοκοτρώνην, ἴδε, ἐν τοῖς κατόπιν ἀναφερομένοις περὶ τῆς μάχης τῆς Γράνας, τὴν ἀπὸ 13 αὐγούστου ἡμερησίαν διαταγὴν τοῦ Ὑψηλάντου.

ΣΕΛΙΣ 97.

(α) Ἡ κατάστασις τῆς πολιορκίας ἐπαισθητὴν ἔλαβε βελτίωσιν ἔλτοτε, ἐκαστοῦ διατασσομένου παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς ἐννεοῦσας θέσεις, καὶ πάσης λαμβανομένης δυνατῆς προνοίας παρὰ τοῦ ἰδίου.

Εἰς ταύτην ἀνάγονται τὴν κατηγορίαν αἱ ἀκόλουθοι ἡμερήσιοι διαταγαί.

« ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΟΡΚΟΥΝΤΑΣ ΤΗΝ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΝ.

« Κάθε ἀρχηγὸς χρεωστεῖ ἀπὸ τὴν αὔριον νὰ μᾶς δίδῃ καθ' ἡμέραν ἐγγράφως σημείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στρατιωτῶν ὅπου ἔχει, διὰ νὰ ἡξεύρωμεν τὰς δυνάμεις μας, καθὼς τὸ ἀπαιτεῖ καὶ ἡ τάξις καὶ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος.

« Τρίκορφα, τὴν 9 ἰουλίου 1824.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

« ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΓΟΥΣ ΚΑΙ ΚΑΠΕΤΑΝΕΟΥΣ.

« Ὅλας τὰς γυναῖκας, ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὸ στρατόπεδον, διορίζονται οἱ ἀρχηγοὶ καὶ καπετανεοὶ νὰ τὰς στείλωσιν, ὅπου θέλουν, καὶ ἕως αὔριον καμμία νὰ μὴν εὐρεθῇ ἐδῶ, οὔτε παιδιά.

« Ἐν Τρίκορφοις, τὴν 24 ἰουλίου 1824.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

Παρατηρητέον ἐνταῦθα, ὅτι αἱ ἀναφερόμεναι γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἦσαν αἱ δραπετεύουσαι Ἑλληνίδες ἐκ τῆς Τριπόλεως μεθ' ὧν ἢ μετὰ μέρους τῶν τέκνων αὐτῶν.

ΣΕΛΙΣ 98.

(α) Κατόπιν αὐτῆς ἐξέδωκεν ὁ Ὑψηλάντης τὴν ἀκόλουθον ἐγκύκλιον.

« ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ.

« Ὁμογενεῖς Ἕλληνες ! Ἡ ἀνομία καὶ ἀπανθρωπία τῆς Τουρκικῆς τυραννίας μᾶς ἐβίασε νὰ καθοπλισθῶμεν ἐναντίον της. Κατὰ τοὺς αἰώνιους νόμους τῆς ἀνθρωπίνης ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς, πᾶσα ἐξουσία ὁμολογεῖται ὑπόχρεως νὰ διοικῇ τοὺς ὑποκειμένους της μὲ νόμους δικαίους, νὰ προνοῇ διὰ τὴν εὐζωίαν αὐτῶν καὶ νὰ ὑπερασπίζεται καὶ ἔσω καὶ ἔξω τῆς ἐπικρατείας της τὴν θρησκείαν, τὴν τιμὴν, τὴν ζωὴν καὶ τὴν κτηματικὴν τῶν καταστάσιν. Ἀλλὰ ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία ἄλλους νόμους δὲν ἐγνώριζε παρὰ τὰ πάθη καὶ τὴν θέλησίν της.

« Ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία καθύβριζε τὴν ἱερὰν θρησκείαν μας, καὶ οὐδὲ μικρὸν τόπον πρὸς οἰκοδομὴν ναοῦ δὲν μᾶς ἔδιδεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων μας, χωρὶς νὰ μᾶς τὸν πωλῇ μὲ ὑπέργκον ποσότητα χρημάτων. Ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία ἐτόλμα κατὰ τῶν ὑπηκόων της τὰς πλεόν κτηνώδεις ὕβρεις καὶ ἀσελγείας. Ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία ἐδασάνιζεν, ἐκρέμαζεν καὶ ἐσφραττεν ἀκρίτως, καὶ ἀνόμως ὅποιον ἤθελεν, ἔχουσα πλησίον της δημίους ἐτοίμους νὰ ἐκτελῶσι τὰ θηριώδη καὶ ἀπάνθρωπά της νεύματα. Ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία ἐθεώρει ὡς ἀμάρτημα τὴν πλουσίαν καταστάσιν τῶν ὑπηκόων της, καὶ ὑπὸ διαφόρους προφάσεις τοὺς ἐγύμνονε, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς ἐθανάτωνε, διὰ νὰ οἰκαιοποιηθῇ ὅλα τῶν τὰ ὑπάρχοντα. Συντόμως, ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν τὸ ἔθνος μας ἔπασχεν ἀκαταπαύστως, ὅσα οὐδὲ φανεροὶ πολέμιοι δὲν ἤθελαν πράξει κατὰ φανερῶν πολεμίων. Πολεμοῦμεν λοιπὸν, διὰ νὰ καταβάλωμεν ἐξουσίαν πολεμίων θείων καὶ ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων, καὶ κἀνὲν ἔθνος, δικαίως κρίνον, δὲν εὐρίσκει παράλογον, ἢ ἀντιπολιτικὴν, τὴν κατὰ τῆς Τουρκικῆς τυραννίας ἀνέγερσίν μας. Διὰ ταῦτα πρέπει καὶ εἰς τὰς κατὰ μέρος ἐνδείξεις καὶ πράξεις τοῦ πολέμου μας νὰ φερώμεθα εὐτάκτως, νὰ πολεμοῦμεν ἀνδρείως τοὺς ἐνόπλους ἐχθροὺς καὶ εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, νὰ μεταχειρίζωμεθα δὲ φιλανθρωπῶς τοὺς ἀόπλους καὶ ὅσοι παραδίδονται ἀπλῶς ἢ μὲ συνθήκας. Οὕτως ἀπαιτεῖ καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ συμφέρον καὶ ἡ δόξα τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος. Ὅστις δὲ ἤθελε φέρεσθαι μὲ ἀπανθρωπίαν, ἢ παράβασιν συνθήκης πρὸς τοὺς παραδιδόμενους πολέμιους, ὁ τοιοῦτος καταδικάζεται ὡς πολέμιος τοῦ Γένους. Χρεωστοῦν ὁμοίως ἅπαντες νὰ ἀποδίδωσι τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς διοικήσεις, καὶ κἀνεὶς νὰ μὴ πειράξῃ μηδ' εἰς τὸ παραμικρὸν οὔτε εἰς τὴν γῆν, οὔτε εἰς τὴν θάλασσαν, ἄνθρωπον, ἢ πρᾶγμα Εὐρωπαϊκῆς διοικήσεως, ἢ ἄλλου τινὸς ἔθνους οὐδετέρου εἰς τὸν παρόντα πόλεμον. Ὅστις δὲ ἤθελε πράξει τί ἐναντίον, καὶ οὗτος, θεωρούμενος ὡς πολέμιος τοῦ Γένους, θέλει καταδικάζεσθαι

μέ ὅλην τὴν δικαίαν αὐστηρότητα, καὶ πᾶσα Εὐρωπαϊκὴ ἐξουσία, λαβοῦσα αὐτὸν, παρακαλεῖται νὰ τὸν στέλλῃ εἰς τὸν πλησιέστερον διοικητὴν Ἑλληνα. Σημειωτέον δὲ, ὅτι τὰ πολεμικὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα πρέπει νὰ ἔχωσιν ἐγγραφὸν ἄδειαν ἢ ἀπὸ Ὑδραν, ἢ ἀπὸ Σπέτσας, ἢ ἀπὸ Ψαρὰ, ἢ ἀπὸ τὸν ἐν Πελοποννήῳ πληρεξούσιον Ἀρχιστράτηγον. Ὅθεν, ἐὰν πιασθῇ κανὲν χωρὶς τοιαύτην ἄδειαν ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, θέλει ἐξουσιάζεσθαι ὡς ληστρικόν, καὶ οἱ ἄνθρωποι θέλουν καταδικάζεσθαι ὡς πειραταί. Ἐὰν δὲ πιασθῇ ἀπὸ Εὐρωπαϊκὴν δύναμιν, παρακαλεῖται νὰ κάμῃ, ὡς ἄνωθεν ».

(6) Ἰδοὺ ἡ σκληροτάτη αὕτη διαταγή.

« (Τ. Σ.) Δίδωμεν τελείαν ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν εἰς τοὺς καπετανέους νὰ συνάζωσι στρατιώτας, καί, ὅποιοι τοὺς παρακώσῃ, νὰ τὸν παιδεύουν ὡς ἐχθρὸν τῆς πατρίδος καὶ ὡς τουρκολάτῃν, καὶ νὰ τοῦ πέρνουν τ' ἄρματα τοῦ καὶ τὰ ζῶα καὶ ὅλα τοῦ τὰ πράγματα καὶ νὰ τὰ μοιράζουν εἰς τὰ στρατεύματα, ὅπου πολεμοῦν μὲ προθυμίαν καὶ εὐπειθειαν. Τὸ αὐτὸ θέλουν κάμει καὶ εἰς τοὺς ὅσους φεύγουν ἀπὸ τὰ στρατόπεδα χωρὶς τὴν ἄδειαν τῶν καπετανέων των. Διορίζονται ὁμοίως οἱ καπετανοὶ νὰ διαλέγουν ἑκατὸ στρατιώτας, διὰ νὰ τοὺς βάζουν ὅπισω, ὅταν γίνεται πόλεμος, καὶ νὰ ἐμποδίζουν ἐκείνους, ὅπου πολεμοῦν, νὰ μὴν φεύγουν· καὶ ἂν κἀνεὶς φύγῃ τὴν ὥραν τοῦ πολέμου, νὰ τὸν τουφεκίσουν, καὶ νὰ ᾔναι καλὰ σκοτωμένος, ἐκτὸς ὅταν ὁ ἀρχηγὸς των γνωρίζῃ τὴν ἀνάγκην καὶ τοὺς προστάξῃ νὰ τραβηχθοῦν.

« Τῇ 2 αὐγούστου 1824 Τρίκορφα.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

ΣΕΛΙΣ 99.

(α) Ἐχομεν ὑπ' ὅσιν ἐπιστολὴν τῆς ἐποχῆς ταύτης (31 αὐγούστου 1824 ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Τρικορφῶν), διαλαμβάνουσαν περὶ τε τοῦ Γόρδωνος, τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῆς πολιορκίας τὰ ἀκόλουθα.

« . . . Περὶ τὰ μέσα τοῦ τρέχοντος μᾶς ἐπεμψεν ὁ οὐρανὸς ἕναν Ἰγγλέζον φιλέλληνα. Αὐτὸς ἦλθε μὲ ἰδικόν του καράβι, ἔχων μαζὴ του ὀλίγα τουφέκια, σπαθιά, παρούτι, βόλια, χαρτί, κανόνια καὶ πόμπαις· ἄραξεν εἰς τὸ Λενίδι. Ἐστεῖλεν ὁ Πρίγκιψ στρατιώτας Ἑλληνας καὶ τὸν προῦπάντησαν· τὸν ἐσυνόδευσαν ἕως εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἐφερε μαζὴ του καὶ ὀλίγους ὀφφικιάλους κανονιέριδες. Εὐθὺς ὅπου ἐγύρισε τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ εἶδεν ἀνθρώπους μὲ τζάμι-κα, ἠρώτησε, ποῖοι εἶναι αὐτοί; Ἑλληνες, τὸν ἀπεκρίθησαν. Συνέβη κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν νὰ γείνῃ πόλεμος, καὶ νὰ νικήσωσιν οἱ Ἑλληνες τόσον ἐπιδέξια, ὥστε νὰ τζακίσουν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ τοὺς κυνηγοῦν ὡς ἀν πρόβατα, καὶ τοὺς ἔχρσαν μέσα εἰς τὸ κάστρον. Τότε ὁ Ἰγγλέζος δακρύσας ἐφώνησεν: « Εὐ-
« τυχῆς ἐγὼ, ὅπου εἶδον μὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου, ὅσα ἀνεγίνωσκον καὶ ἤκουον
« ἀπὸ τοὺς προγόνους μου καὶ τὴν ἱστορίαν ». Μετὰ τούτους τοὺς λόγους ἔπιασε
τὸ μουσκέτον του καὶ ἐπῆγε μὲ τοὺς ἀνθρώπους του πλησίον τοῦ πολέμου . . .

Ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὅλοι τὸν κάμνουσιν ὅλας τὰς δυνατὰς περιποιήσεις. Ὁ ἐρχομός του ἐνέσπειρεν ἐνθουσιασμόν εἰς τὸν λαόν μας καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας μας. Λέγει πολλάκις εἰς τὰς ὁμιλίας του: « Μὴν δυσαρεστῆσθε Ἕλληνες κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ὁ ἄθῳρος λαός της φωνάζει εἰς τὴν Κάτω Κάμεραν τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος. Ἄς τὸ εὖρη ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἡ Ἐπάνω Κάμερα, ὅπου γίνονται ἐμπόδιον. Πλὴν σεῖς οἱ Ἕλληνες ἀγωνίζεσθε γενναίως, καὶ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης δὲν θέλουν σταθῇ διὰ πάντα ἀδιάφοροι ».

« Ὁ Πρίγκιψ Δημήτριος Ὑψηλάντης δὲν διαφέρει τίποτε ἀπὸ ἑνὸς ἀπλοῦν στρατιώτην. Κακοκοιμᾶται ἐπάνω εἰς τὰς πέτρας, κακονοκτᾷ, κακοτρώγει, τρέχει εἰς τὸν πόλεμον καὶ κατοικεῖ εἰς κλύβην, γύρωθεν κτισμένην μὲ ξηροτοῖχι, ἐπάνωθεν μὲ ἐλαττόκλαρα καὶ ὑποκάτωθεν μὲ ὀλίγην κριθαρίαν. Κανένας μας δὲν ἔμπορεῖ νὰ παραπονεθῇ διὰ κακοπέρασιν, ἔχων αὐτὸν διὰ παράδειγμα . . .

« Ὡς σὲ εἶπα πολλάκις, ἡ πατρίς ἔχει ἀνάγκην μεγαλωτάτην ἀπὸ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, καὶ μεγαλοφώνως βοᾷ, ζητοῦσα ἐκ τῶν τέκνων της, ὅπου εὐρίσκονται ἔξω ἀπ' αὐτήν, βοήθειαν. Μεταξὺ τῶν πλέον ἀναγκαίων, ὅπου ὑστερούμεθα τὴν σήμερον, εἶναι τὰ στορνάρια καὶ τὸ χαρτί διὰ φυσέκια, ὥστε εἰς ἔλλειψιν τούτου ἀρχήσαμεν πρὸ πολλοῦ νὰ μεταχειριζώμεθα κάθε λογῆς βιβλίον ἱστορικὸν καὶ ἐκκλησιαστικόν, πέρνωντάς τα ἀπὸ τὰς βιβλιοθήκας τῶν σχολείων, ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια. Ὅθεν μὴν ἀμελῆτε νὰ μᾶς προφθάσητε.

« Οἱ περισσότεροι καὶ δυνατώτεροι Τοῦρκοι τῆς Πελοποννήσου εἶναι κλεισμένοι εἰς τὴν Τριπολιτζάν. Οἱ τοῦ Μιστρᾶ, Λεωνταρίου, Φαναρίου, Καρύταινας, Μπαρδουνίας καὶ Τριπολιτζᾶς, καὶ προσέτι δύο χιλιάδες πολεμικοὶ Ἀρβανῖται εἶναι κλεισμένοι εἰς τὸ κάστρον της. Πέντε μῆνας εἶναι πολιορκημένοι· κονταῦσυν νὰ τελειώσουν τὰς ζωτροφίας των, καὶ βιασμένοι ἀπὸ στενοχωρίαν ἐκυριεύθησαν ἀπὸ λοιμικὴν καὶ ἀπρηνήσκουν πολλοί. Τώρα δὲν τρώγουν παρὰ ὄνους, τῶν ὀπρίων τὸ κρέας πωλεῖται πρὸς δέκα γρόσια ἡ ὀκά. Ἐκ τούτου συμπεραίνετε, ὅτι ἐλπίζομεν νὰ παραδοθῇ, πρὸ τοῦ νὰ φθάσῃ αὐτοῦ τὸ παρὸν, ἂν εἰς τὸ ἀναμεταξὺ δὲν τὴν πάρωμεν πᾶρ ἀσάλτο . . . »

Σημειωτέον, ὅτι ὁ Γόρδων δι' ὀλίγον ἔμεινε τότε καιρὸν ἐν τῇ Ἑλλάδι· ἀναχωρῶν δὲ συνωδύθη δι' ἀπρδεικτικοῦ τοῦ Ὑψηλάντου ἀπὸ 42 ὀκτωβρίου, διαλαμβάνοντος τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ζῆλον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὰς ὑλικὰς αὐτοῦ προσφορὰς ὑπὲρ τοῦ πολέμου.

ΣΕΙΛΣ 404.

(α) Ἰδοὺ τινες περιωθεῖσαι διαταγαὶ πρὸς βεβιαώσιν τοῦ προκειμένου.

« ΑΝΔΡΕΙΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΕΟΙ.

« Πληρωφορίαν βεβαίαν ἔχομεν, ὅτι οἱ ἐχθροὶ μελετοῦν νὰ ἐφορμήσουν ἐπάνω μας περὶ τὴν αὐγὴν. Εἶναι ἀνάγκη νὰ δυναμώσουν αἱ βάρδιας. Ὅθεν νὰ διορίσετε ὁ καθεὶς διπλοῦς φύλακας μὲ ἀξίους καπετανεούς, ἀγρυπνοῦντες καὶ

αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις φαίνεται ἡ ἀξία τῆς τῶν ἀρχηγῶν.

« Ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Τρικώρων, τῇ 28 ἰουλίου 1824.

« ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

« Προσκαλεῖσθε νὰ ἐλθῇτε εἰς τὴν σκηνὴν μου περὶ τὴν μίαν τῆς νυκτός ».

« ΚΑΠΕΤΑΝ ΤΣΑΝΕΤΟ.

« Ἀναλόγως ἐδιωρίσθης νὰ στείλῃς εἰς τὸν Ἅγιον Σῶστην στρατιώτας 75 ἀμέσως ἀπόψε, καὶ νὰ ἐνωθῶσι μὲ τοὺς λοιποὺς στρατιώτας, τοὺς ὁποίους ὁ καθεὶς κατ' ἀναλογίαν θέλει στείλει. Τὸ ἀναγκαιότατον τοῦτο ἄς μὴν ἀναβληθῇ πάλιν ἀπὸ καμμίαν αἰτίαν.

« Ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Τρικώρων, τῇ 4 αὐγούστου 1824.

« ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

« ΑΝΔΡΕΙΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΕΟΙ.

« Ἐμάθαμεν, ὅτι οἱ Περσιάνοι ἐπιβουλεύονται νὰ ὀρμήσουν εἰς τὸ Στενὸν, καὶ περὶ τούτου ἐγράψαμεν εἰς τοὺς ἐκεῖ νὰ προσέχουν. Ἐμάθαμεν πρὸς τούτοις, ὅτι ὁ παμπόνηρος Κεχαγιᾶς ἔχει σκοπὸν νὰ κάμῃ τοιοῦτον στρατήγημα : Νὰ κάμῃ χροσικίς εἰς τὰ στενά καὶ εἰς ταῖς γράναις τοῦ κάμπου καὶ τὴν ἡμέραν νὰ εὐγάλουν εἰς τὸν κάμπον γυναῖκαις Τούρκισσαις, διὰ νὰ συνάξουν ἀστάχια, καί, ἅμα οἱ στρατιῶταί μας κατεβοῦν διὰ νὰ τὰς ἀρπάξουν, ἐκεῖνοι νὰ ὀρμήσουν κατεπάνω των καὶ νὰ τοὺς θανατώσουν. Προσέξατε λοιπὸν, παραγγείλατε εἰς τοὺς στρατιώτας σας νὰ παρατηροῦν καὶ νὰ μὴν ἐξαπλῶνεται ἀστόχαστα. Ὁμοίως καὶ οἱ βάρδιας νὰ ἐπαγρυπνοῦν τὴν νύκτα καὶ ὅλοι νὰ εὐρίσκωνται πάντοτε ἔτοιμοι.

« Τρίκορφα, τῇ 2 αὐγούστου 1824.

« ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

(6) Ἰδοὺ αὕτη.

« (Τ. Σ.)

« ΑΡΧΗΓΟΙ ΚΑΙ ΚΑΠΕΤΑΝΕΟΙ.

« Προκηρύξατε εἰς τοὺς στρατιώτας σας, ὅσους στέλνετε εἰς Δερβένια, ὅτι θέλει ἔχουν ἐκ τῶν λαφύρων τῆς Τριπολιτζᾶς τὸ ἀνάλογον πρῶτοι ἀπὸ ὅλους, καὶ καπετανέοι καὶ στρατιῶται, καὶ περισσοτέραν τιμὴν παρ' ἡμῶν καὶ παρὰ τῆς

πατρίδος. Διὰ τοῦ το σᾶς διορίζομεν νὰ καταγράφητε τὰ ὀνόματα τῶν ἐκεῖ πεμπομένων στρατιωτῶν, διὰ νὰ τὰ παρουσιάσῃτε πρὸς ἡμᾶς ἐν καιρῷ· τοὺς δὲ μὴ ἀκολουθοῦντας μήτε μένοντας ἐκεῖ, ἀλλὰ λειποτακτοῦντας καὶ ἀφίνοντας τὸ ἐκεῖ διωρισμένον πόντον, βεβαιώσατέ τους, ὅτι δὲν ἔχουν μήτε σπῆτι, μήτε ζωντανὰ, μήτε πατρίδα, ἀλλὰ θέλει τοὺς ἀναποδογυρῆσθαι ἢ πατρίς ὡς προδάτας καὶ φιλοτούρκους.

« Τρίκωρα, τὴν 6 ἀγούστου 1821. » ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΦΑΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

(γ) Λέγεται αὕτη καὶ ἐτέρως « Μάχη τοῦ Μύτικα » ὡς ἐκ τῆς θέσεως.

ΣΕΛΙΣ 405.

(α) Συνήθως ἐφόρει οὗτος λευκὸν ποδῆρον χιτῶνα· πάντοτε δὲ ὑπερησπίζετο τοὺς ἐν τῇ Τριπόλει Χριστιανούς ἀπὸ τῆς τουρκικῆς θηριωδίας, καὶ συνεβούλευε τοὺς Τούρκους οὕτως: « Καὶ ἂν διὰ βελώνης μόνης ἐνοχλήσῃ Τούρκος ἄσπλον « βαγιαῖν, γινωσκέτω ὁ τοιοῦτος, ὅτι αὕτη ἐμπήγεται τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ Μωχά-
« μεθ ». Ἄλλ' ἤκουον ἅπαντες καὶ πάντοτε τούτου ;

ΣΕΛΙΣ 407.

(α) Ὅρα τὰ προηγούμενα ἐν τῷ Κεφ. Η' τοῦ τόμου Γ'.

ΣΕΛΙΣ 408.

(α) Ἰδού ἐπίσημός τις ὁμολογία τῶν Πελοποννησίων περὶ τῆς ἐξόχου συνδρομῆς τῆς θαλασσίας δυνάμεως.

« Πιστοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι, ὅ,τε ἀρχιεπίσκοπος Μοθώνης καὶ λοιποὶ ἀρχιστράτηγοι καὶ προεστοὶ οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν ἐκ τῆς στερεᾶς πολιορκίαν τοῦ Νεοκάστρου, ὅτι ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ὁ φιλογενέστατος πατριώτης Κ. Ἀναστάσιος Ἀνδρουτζος, ἐξουσιαστὴς τοῦ ἑλληνικοῦ μπριγαντίνου ὀνομαζομένου « Παγκρατίων », ἐφάνη ἀπέναντι τοῦ λιμένος μας μὲ τὸ ἄνω του πλοῖον καὶ μὲ ἐκεῖνο τοῦ Κ. Νικολάου Μπότσης, ἤγουν ἀπὸ τὰς 15 μαΐου ἀπελθόντος ἀπὸ τότε ἡ πολιορκία ἐστενοχωρήθη μεγάλως, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ καὶ οἱ δύο ἔβαλον ἰδικὰ των κανόνια καὶ ἀνθρώπους εἰς τὸ νησί ἀπέναντι τοῦ κάστρου μὲ ἐδικαῖς των βάλλαις καὶ μπαρούταις. Ἐξαιρέτως ἀπὸ τὰς 17 ἰουνίου, ὅπου ἐπέστρεψεν ὁ Κ. Μπότσης καὶ ἠνώθη μὲ τὸν εἰρημένον Κ. Ἀναστάσιον, ὅπου ἐδῶ ἔμεινεν, ἐπολέμησεν ἀρκεταῖς φοραῖς τὸν ἐχθρὸν, στενοχωρήσαντες διὰ θαλάσσης καὶ ἐνταυτῷ ἐμποδίσαντες τὸν ἀπὸ Μοθώνην ἐχθρὸν νὰ ἔλθῃ μὲ ζωοτροφίας, ὅπου πολλόταταις φοραῖς ἐπροσπάθησε, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς 22 πρὸς τὰς 23 ἰουλίου, ὅπου ἐνῶ τὰ ῥηθέντα δύο καράβια εὕρισκοντο ἀραγμένα εἰς τὸν λιμένα τοῦ Νεοκάστρου, οἱ ἐν Μοθώνῃ ἐχθροὶ ἐπροσπάθησαν νὰ προσβάσσουν εἰς τοὺς ἐν Νεοκίεῳ πολιορκουμένους Τούρκους ἕνα κότερον φορτωμένον μὲ σιτάρι

καὶ κουκία, τὸ ὅποιον καὶ καλοαρματωμένον εἶχε μέσα ἕως ἑκατὸν πενήντα ἀνδρας πολεμίους, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων Σκοδριάνοι. Εἰς ταύτην τὴν περίστασιν οἱ ἄνδρεῖοι Σπετζιώται ὁμογενεῖς μας ἔδειξαν ὅλην τὴν ἑλληνικὴν φυγὴν των, καὶ μὲ μόνον ὀγδοήκοντα ἀνθρώπους μέσα εἰς μίαν τράταν καὶ βάρκας μικρὰς τῶν καραβίων των ὤρμησαν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, ὅπου τὸν ἐπρόφθασαν ἔξω τοῦ λιμένος, καὶ ἐκρότησαν τὴν νύκτα πόλεμον διὰ πέντε ὥρας ἀκατάπαυστον, φονεύσαντες τοῦ ἐχθροῦ ἀρκετοὺς ἀνθρώπους καὶ καταδιώκοντές τον ἕως Μοθώνην. Εἰς αὐτὴν τὴν θαλάσσιον μάχην εὐσιμίσθησαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος οἱ κάτωθεν ἥρωες ναῦται τοῦ καπετὰν Ἀνδρούτσου, πρὸς τοὺς ὁποίους ἡ πατρίς χρεωστεῖ μνήμην.

« Καὶ εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν ἔδειξαν οἱ ἴδιοι τὴν ἀνδρείαν των, ἤγουν κατὰ τὰς 18 ἰουλίου, ξημερώνοντας κυριακὴν, ὅτε τὰ χαράματα μᾶς εἰπύθη, ὅτι ἤρχοντο πέντε πλοῖα ἐχθρικά, τὰ ὅποια καὶ τῷ ὄντι ἐφάνησαν, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ἔξω τοῦ λιμένος μας ἕως ἐπὶ τὰ μίλια, προσέχοντες, εἰ δυνατόν, νὰ ἐμβάσσουν ἓνα ἰδικόν των κότερον φορτωμένον σιτᾶρι καὶ κουκία, διὰ νὰ τὸ ξεφορτώσουν εἰς τὸ κάστρον ἀπὸ μέρους τῆς θαλάσσιου πόρτας, ἐλπίζοντες οἱ ἐχθροὶ, ὅτι ὄντα τὰ δύο ἑλληνικὰ Σπετζιώτικα πλοῖα ἀραμένα εἰς τὸ νησί Χελωνάκι, δὲν ἤθελον ἀποτολμῆσαι νὰ εὐγουν, φοβούμενοι τὰ κανόνια τοῦ κάστρου, καὶ μάλιστα ὅπου ὁ λιμένας μας εὐρίσκετο κατὰ δυστυχίαν εἰς γαλήνην. Ὅλα αὐτὰ ὅμως δὲν ἐμπόδισαν τὴν ἐξοδὸν τῶν καραβίων, ἀλλὰ μὲ ὅλεις ταῖς τοῦ ἐχθροῦ κανονίαις καὶ μὲ ὅλην τὴν γαλήνην εἰς τὸν λιμένα, εὐγῆκαν ὑποφέροντες ζημίας· πλὴν τὰ πέντε ἐχθρικά πλοῖα ἐπρόφθασαν καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὴν Μοθώνην, κυνηγόμενα ἀπὸ τὰ δύο ἑλληνικὰ ἕως ὑποκάτω τοῦ κάστρου τῆς Μοθώνης.

« Χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν ἄλλους ἀκροβολισμοὺς καὶ προθυμότητα τὸσον τῶν ῥηθέντων τιμωτάτων κυρίων καπετὰν Ἀναστασίου καὶ καπετὰν Νικολάου, ὥσάν καὶ ἀνθρώπων των γενικῶς, ὁμολογοῦμεν, ὅτι, μὴ ὄντων τῶν ἰδίων μὲ τὰ καραβία των, δὲν ἤθελε παραδοῖν τὸ Νεόκαστρον, ἐπειδὴ ἡμεῖς ἀπὸ τὴν στερεάν δὲν ἐδυνάμεθα νὰ ἐμποδίσωμεν τοῦ ἐχθροῦ τὰς ζωτροφίας τῆς θαλάσσης. Ὅθεν καὶ αἱ συμφωνίαι ἐγένεον, μετεχόντων τῶν αὐτῶν καπετανέων, καὶ κατὰ τὰς συνθήκας παρεδόθη εἰς ἀμφοτέρους τὸ κάστρον.

Ὅνόματα τῶν φονευθέντων καὶ πληγωμένων εἰς τὸν ῥηθέντα θαλάσσιον πόλεμον.

Φονευμένοι

— ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΑΠΑΡΟΤΑΣ,
ΝΙΚ. ΑΝΤ. ΜΗΑΡΜΗΡΙΖΟΥ

Λαβωμένοι

ΧΡΙΣΤΟΣ. ΜΗΟΓΛΑΜΑΤΖΟΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΜΗΛΙΑ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΡΑΤΟΛΛΗΣ
ΜΗΧ. Ι. ΤΡΑΤΟΛΛΗΣ.

Ταῦτα πάντα βεβαιώνομεν πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας καὶ ὑποσημειούμεθα.

Νεόκαστρον, τὴν 44 αὐγούστου 1824.

ΜΟΘΩΝΗΣ ΓΡΕΓΟΡΙΟΣ

ΤΥΠΛΛΔΟΣ, Πληρεξούσιος τοῦ
Ἡγέμενος

ΟΙΚ. ΠΑΠΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ,
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ,
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ,
ΝΙΚ. ΠΟΝΗΡΟΠΟΥΛΟΣ,
ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΜΕΛΙΟΣ,
ΓΕΩΡΓΙΑΚΗΣ ΠΗΡΑΚΟΣ,
ἀπὸ μέρους τοῦ μακαρίτου καπετάν

Κωνσταντίνου ὑπογραφόμεθα οἱ δύο
ἐξάδελφοι
ΚΑΠ. ΚΥΡ. ΚΟΥΤΡΑΚΟΣ,
καὶ ΙΩΑΝ. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ,
ΑΘ. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗΣ,
ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΚΑΛΛΑΓΚΙΣ καὶ
ΠΑΝΑΓ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ,
ΣΠΗΡ. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗΣ,
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΠΕΡΩΤΗΣ .

ΣΕΛΙΣ 409.

(α) Κατὰ τί διαφέρει ἡ γραφή αὕτη τῆς λακωνικῆς τῶν ὑπὸ τὸν Μίνδαρον, ἡγεμόνα τοῦ στόλου τῶν Σπαρτιατῶν ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ ; « Ἐρρεῖ
« τὰ καλὰ Μίνδαρος δ' ἀπέστυται· πεινῶντι τῶνδρες ἀπρόεομες, τί χρὴ δρᾶν ».

ΣΕΛΙΣ 442.

(α) Ἐνταῦθα ὑπάρχει σφραγιστὴ τις ὑπογραφή, ἣς ἀναγινώσκονται τὰ ἀκόλουθα κεφαλαιώδη στοιχεῖα « ΑΡΧΙ-ΑΡΚ.) Νομίζομεν δὲ αὐτὴν ὡς τίτλον ΑΡΧΗ ΑΡΚΑΔΙΑΣ.

(β) Μετὰ τὸ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗΣ φέρονται δύο στοιχεῖα καὶ αἱ τελεῖται ριγμαί· ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατος παρ' ἡμῖν ἡ διάγνωσις τούτων, ὡς στρεβλότατα γεγραμμένων. Ἔστι δὲ, νομίζομεν, Ἀθανασούλης ὁ Κουμουνδουράκης, δι' οὗ ἐπιθέτου ἀνεπληρώσαμεν τὴν ἀκόλουθον ὑπογραφὴν Γαλάνης Κου . . .

(γ) Ἔστι δ' οὗτος ὁ Πύλιος Γεώργιος Οἰκονομίδης.

(δ) Ὡσαύτως ἐστὶν οὗτος ὁ Κωνσταντῖνος Πιερράκος Μαυρομιχάλης.

(ε) Νομίζομεν τοῦτον ὡς τὸν ἐξάδελφον τοῦ Ἡλίου Μαυρομιχάλου, συμφνευθέντα μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ Καρυστίᾳ κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822.

ΣΕΛΙΣ 446.

(α) Ἰδοὺ τοῦτο, ἐν συνόψει περιλαμβάνον τὰ διατρέξαντα κατὰ τὴν πολιορκίαν.

« Πιστοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι ὅ,τε ἀρχιεπίσκοπος Μοθώνης καὶ λοιποὶ ἀρχιστράτηγοι καὶ προεστοί, οἱ εὕρισκόμενοι εἰς τὴν ἐκ στερεᾶς πολιορκίαν τοῦ Νεοκάστρου, ὅτι ἀπὸ τὸν καιρὸν, ὅπου ὁ φιλογενέστατος πατριώτης καπετάν Νικόλαος Μπότασης, ἐξουσιαστής τῆς ἐλληνικῆς νάβες ὁ Ἀχιλλεὺς, ἐφάνη ἀπέναντι τοῦ λιμένος μας μὲ τὸ ἓνα πλοῖόν του, καὶ μὲ ἐκεῖνο τοῦ κυρίου κ. Ἀναστασίου Ἀνδρούτσου, ἤγουν ἀπὸ τᾶς 45 μαΐου ἀπελθόντος, ἀπὸ τότε ἡ πολιορκία ἐστενοχωρήθη μεγάλως καὶ μάλιστα, ἀφ' οὗ τόσο ἡ ἀφθεντεία του, ὥσάν καὶ ὁ κ. Ἀναστάσιος, ἔβαλαν ἐδικὰ τῶν κανόνια καὶ ἀνθρώπους εἰς τὸ νηεὶ ἀπέναντι τοῦ κάστρου μὲ ἐδικαῖς τῶν μπκρούταις, βόλλαις· ἐξαιρέτως δὲ, ὅταν

ἀπὸ τὰς 17 ἰουνίου ἐπέστρεψεν ἐδῶ ὁ ῥηθεὶς καπ. Νικόλαος Μπότασης ἀπὸ Ἐπακτον, καὶ ἐνωμένος μετ' ὁν κ. Ἀνδρουτσο, ὁποῦ ἐδῶ ἔμεινεν, ἐπολέμησάν ἀρκεταῖς φοραῖς τὸν ἐχθρὸν, στενοχωρήσαντές τον διὰ θαλάσσης, καὶ ἐνταυτοῦ ἐμποδίσαντες τὸν ἀπὸ Μοθώνην ἐχθρὸν νὰ ἔλθῃ μετ' ζωοτροφίας, ὁποῦ πολλοτάταις φοραῖς ἐπροσπάθησε, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς 22 πρὸς τὰς 23 ἰουλίου· ὁποῦ, ἐν ᾧ τὰ ῥηθέντα δύο καραβία εὗρίσκοντο ἀραμμένα εἰς τὸν λιμένα τοῦ Νεοκάστρου, οἱ ἐν Μοθώνῃ ἐχθροὶ ἐπροσπάθησαν νὰ προφθάσουν εἰς τοὺς ἐν Νεοκάστρῳ πολιορκουμένους Τούρκους ἕνα κόττερ φορτωμένον μετ' σιτηρὰ καὶ κουκία, τὸ ὅποτον, καὶ καλὰ ἀρματωμένον, εἶχε μέσα ἕως ἑκατὸν πενήντα ἀνδρας πολεμίους, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων Σκοδριάνοι· εἰς αὐτὴν τὴν περίεσιν οἱ ἀνδρεῖοι Πετσιῶται ὁμογενεῖς μας ἐδείξαν ὅλην τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν των, καὶ μετ' ὀδοῖντα ἀνθρώπους μέσα εἰς μίαν τράταν καὶ βάρκαις μικραῖς τῶν καραβίων των ὤρμησαν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, ὁποῦ τὸν ἐπρόρθασαν ἔξω τοῦ λιμένος καὶ ἐκρότησαν τὴν νύκτα πόλεμον διὰ πέντε ὥραις ἀκατάπαυσταις, φονεύσαντες τοῦ ἐχθροῦ ἀρκετοὺς ἀνθρώπους καὶ καταδιώκόντες τον εἰς Μοθώνην. Εἰς αὐτὴν τὴν θαλάσσιον μάχην ἐθυσιάσθησαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος οἱ κάτωθεν ἥρωες ναῦται τοῦ Κᾶν Μπόταση, τοὺς ὁποίους ἡ πατρίς χρεωστεῖ μνήμην. Καὶ εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν ἐδείξαν οἱ ἴδιοι τὴν ἀνδρείαν των, ἥγουν κατὰ τὰς 34 ἰουλίου, ξημερόντας κυριακὴν, ὅτε τὰ χαράματα μᾶς εἰπόθη, ὅτι ἔρχονται ἀπὸ Μοθώνην πέντε πλοῖα ἐχθρικά, τὰ ὁποῖα καὶ τῶνόντι ἐφάνησαν, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ἔξω τοῦ λιμένος μας ἕως ἑπτὰ μίλια, προσέχοντας, εἰ δυνατόν, νὰ ἐμβάσουν ἕνα ἐδικὸν των κόττερ φορτωμένον σιτάρι καὶ κουκία, διὰ νὰ τὸ ξεφορτώσουν εἰς τὸ κάστρο ἀπὸ μέρους τῆς θαλασσίου πόρτας, ἐλπίζοντας οἱ ἐχθροὶ, ὅτι, ὄντας τὰ δύο ἑλληνικὰ σπετσιώτικα πλοῖα ἀραμμένα εἰς τὸ νησι Χελωνάκι, δὲν ἤθελαν ἀποτολήσει νὰ εὗρουν φοβούμενοι τὰ κανόνια τοῦ κάστρου, καὶ μάλιστα, ὁποῦ ὁ λιμένας μας εὗρίσκετο κατὰ δυστυχίαν εἰς γαλήνην. Ἀλλὰ αὐτὰ ὅμως δὲν ἐμπόδισαν τὴν ἔξοδον τῶν καραβίων, ἀλλὰ μετ' ὅλαις ταῖς τοῦ ἐχθροῦ κανονιαῖς καὶ μ' ὅλην τὴν γαλήνην εἰς τὸν λιμένα εὐγῆκαν ὑποφέροντες ζημίαν· πλὴν τὰ πέντε ἐχθρικά πλοῖα ἐπρόφθασαν καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὴν Μοθώνην, κυνηγούμενα ἀπὸ τὰ δύο ἑλληνικὰ ἕως ὑποκάτω τοῦ κάστρου τῆς Μοθώνης. Χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν ἄλλους ἀκροβολισμοὺς καὶ προθυμότητα τόσοι τῶν ῥηθέντων τιμιωτάτων κυρίων Καπ. Νικολάου καὶ Καπ. Ἀναστασίου, ὥσπερ καὶ ἀνθρώπων των γενικῶς, ὁμολογοῦμεν, ὅτι, μὴ ὄντων τῶν ἰδίων μετ' τὰ καραβία των, δὲν ἤθελε παραδοθῇ τὸ Νεόκαστρον, ἐπειδὴ ἡμεῖς ἀπὸ τὴν στερεάν δὲν ἐδυνάμεθα νὰ ἐμποδίσωμεν τοῦ ἐχθροῦ τὰς ζωοτροφίας τῆς θαλάσσης. Ὅθεν καὶ αἱ συμφωνίαι ἔγιναν, μετεσχόντων τῶν αὐτῶν Καπετάνων καὶ, κατὰ τὰς συνθήκας, ὁ βοϊδῶδας Τούρκος ἐπαράδωσε τὴν τουρκικὴν σημαίαν εἰς τὸν κύριον Βασίλειον Φῶτιον, ἀνθρωπὸν τοῦ Καπ. Νικολάου Μπόταση, ὁποῦ πρῶτον εἶχε στείλει εἰς τὸ κάστρον καὶ ἀνοῖξε τὴν μίαν πόρταν.

« Ταῦτα πάντα βεβαιόνομεν πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας καὶ ὑποσημειούμεθα.

« Ὅνόματα τῶν φονευθέντων καὶ πληγωθέντων εἰς τὸν θαλάσσιον πόλεμον, ὡς εἴρηται.

« Φονευμένοι	Λαβωμένοι	Αἰχμάλωτοι
ΙΩΑΝ. ΚΥΡΚΙΑΙΤΗΣ,	ΑΝΔΡ. ΦΡΑΓΚΟΣ,	ΔΗΜΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙ.
ΝΙΚ. ΙΩΑΝ. ΧΡΥΣΕΑΣ,	ΠΑΝΤ. ΓΚΑΛΤΗΣ,	ΝΟΥ ΡΟΥΜΑΝΗ, χρσ-
ΚΟΣΜΑΣ ΔΙΓΚΙΑΡΗΣ,	ΑΝΑΣΤ. ΠΑΣΙΝΟΣ,	νῶν ἐκτῶ, Σπετσιώτης.
ΝΙΚ. ΙΩΑΝ. ΓΚΙΝΗΣ,	ΜΙΧ. ΠΑΝΑΓΟΣ,	
ΝΤΕΤΕΣ ΤΟΥΡΛΟΣ,	ΔΗΜ. Ι. ΠΑΤΡΟΥΛΑΣ,	
ΠΑΝΤ. ΣΩΤΗΡΟΣ,	ΙΩ. ΜΑΣΤΡΟΠΕΤΡΟΥ.	
ΠΑΝΤ. ΚΥΡΚΙΑΙΤΗΣ,		
ΑΝΤ. ΜΙΑΣΩΤΗΣ,		
ΝΙΚ. ΓΙΑΝΝΙΤΣΟΣ.		

« Νέοκαστρον, τῇ 14 αὐγούστου 1821.

ΜΟΘΩΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ,	Ἀπὸ μέρους τοῦ μακαρίτου Καπετάν
ΟΙΚ. ΠΑΠΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ,	Κωνσταντίνου ὑπογραφόμεθα οἱ δύο
ΑΝΑΣΤ. ΚΑΤΣΑΡΟΣ,	ἐξάδελφοι·
ΑΘΑΝΑΣ. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ,	ΚΑΠΕΤΑΝ ΚΥΡ. ΚΟΥΤΡΑΚΟΣ,
ΝΙΚΟΛ. ΠΟΝΗΡΟΠΟΥΛΟΣ,	ΚΑΠΕΤΑΝ ΡΟΔΙΤΗΣ,
ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΜΕΛΙΟΣ,	ΑΘΑΝ. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗΣ,
ΣΗΓΡΟΣ ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗΣ,	ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΚΑΛΑΓΚΙΣ καὶ
ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΠΕΡΩΤΗΣ,	ΠΑΝΑΓ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ ».

ΣΕΛΙΣ 447.

(α) Ὅρα τὰ προηγούμενα ἐν τῷ τόμῳ Γ', περὶ μὲν τῆς Θεσσαλομαχνησίας ἀπὸ σελ. 433—435, περὶ δὲ τῆς Μακεδονίας ἀπὸ σελ. 444—446, περὶ δὲ τῶν τῆς Βοιωτίας,, Εὐβοίας καὶ Ἀττικῆς ἐν τῷ Κεφ. ΙΒ'.

(β) Ἴδε σελ. 380—383 τοῦ τόμου Γ'.

(γ) Ἴδου τὸ ἔγγραφον.

« ΑΓΑΠΗΤΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΠΡΟΚΡΙΤΟΙ ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ « ΤΩΝ ΕΙΚΟΣΙΤΕΣΣΑΡΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΖΑΓΟΡΑΣ.

« Ἡ Θεία πρόνοια διωργάνιζε πρὸ χρόνων πολλῶν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ γένους.
« Οὔτε δίκαιον, οὔτε ὑποφερτὸν ἦτο πλεόν, οἱ Ἕλληνες, οἱ ἀπόγονοι ἑνὸς ἔθνους
« τοῦ πλεόν ἐλευθέρου ποτὲ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, τοῦ πλεόν ἐξευγενισμένου καὶ
« λαμπροῦ διὰ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας του, τοῦ πλεόν τρομεροῦ εἰς τοὺς ἀ-
« δίκους καὶ ἀπανθρώπους τυράννους, αὐτοὶ, λέγω, οἱ ἀπόγονοι νὰ δουλεύωσι
« παντοτενὰ τὸν βάρβαρον Τοῦρκον, νὰ ζῶσιν ἀδοξοὶ καὶ τεταπεινωμένοι, καὶ
« νὰ μὴν ἦναι ἀσφαλεῖς μήτε εἰς τὰ κτήματά των, μήτ' εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν
« τιμὴν των, καὶ μήτε εἰς αὐτὴν τὴν θρησκείαν των. Κατάστασιν τοιαύτην,
« φρικώδη καὶ ἐλσεινήν, δὲν ἤθελόν ποτε ὑποφέρει μέχρι τέλους ὅχι οἱ ἀπόγονοι
« Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ οἱ πλεόν μικρόφρονες αὐτοὶ καὶ δειλοὶ ἄνθρωποι, ἐὰν μὲ-
« νον τὴν αἰσθάνοντο μίαν στιγμὴν.

« Τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων τέλος πάντων ἀπεράσισε νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν προωρισμένην ἐλευθερίαν του. Διὰ τοῦτο ἀπεστάλην καὶ ἐγὼ, διὰ νὰ διατάττω ὅλα τὰ μέσα τῆς ἐλευθερίας καὶ ν' ἀγωνισθῶ δι' αὐτὴν καὶ μὲ τὴν ἐσχάτην βανίδα τοῦ αἵματός μου.

« Λαοὶ τῶν χωρίων τῆς Ζαγοράς, οἱ ὁμογενεῖς σας ὕψηλάνται κατεφρόνησαν τὴν παροῦσαν δόξαν καὶ ἀνάπαυσίν των, ἄφησαν τοὺς τόπους τῆς εὐνομίας καὶ τῆς ἡσυχίας, καὶ ἐπρόσφερον κατὰστασιν καὶ ζωὴν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος. Τί μένει λοιπὸν νὰ κάμῃτε ἀκόμη καὶ σεῖς καὶ οἱ ἄλλοι ὁμογενεῖς, ὅσοι τυραννόμενοι κατασφάττονται ἀπὸ τοὺς αἰμοδύρους βαρβάρους; Ποῖος πλούσιος δὲν πρέπει τώρα νὰ συντρέχῃ μὲ τὰ πλοῦτή του τὴν καθυβριζομένην πίστιν τοῦ οὐρανίου βασιλέως του καὶ τὴν κατατυραννουμένην πατρίδα του; Ποῖος εὐκάρδιος καὶ εὐσπλαγχνός ἀνὴρ δὲν πρέπει νὰ ἀρματώσῃ τοὺς βραχίονάς του ἐναντίον τῶν τυράννων; Ποῖος τώρα δὲν ἀλητμονεῖ κάθε πᾶθος ἀνθρώπου; Ἐμπνευσμένοι τώρα, ἀδελφοί, ἐκδικήσιν τῆς τυραννίας, ἐνθουσιασμένοι ὅλοι εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, ἅς ἐνωθῶμεν μ' ὅλας τὰς δυνάμεις μας, διὰ νὰ συντρίβωμεν ζυγὸν, καὶ νὰ σώσωμεν Πίστιν, Γένος καὶ Πατρίδα!

« Λαοὶ τῆς Ζαγοράς, ἐν ᾧ ἀντηχοῦσιν ἀπὸ τὰ ὄπλα τῆς ἐλευθερίας οἱ κάμποι καὶ τὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου, τῆς Ρούμελης, τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, εἶναι ἐντροπὴ νὰ κάθῃσθε ἡδὲ σεῖς ἀκίνητοι καὶ ἀδιάφοροι, ὥς νὰ μὴν ἤσθε Ἕλληνες ὁμογενεῖς, ἀλλὰ κάτοικοι ἄλλογενεῖς τῆς Σκυθίας ἢ Ἀφρικῆς. Ἡ τάχα σεῖς μόνοι ἀπελαμβάνετε ὑπ' τὸν ζυγὸν τῆς τυραννίας ἀσφάλειαν, πλοῦτη, ἀξιώματα, δόξαν, καὶ τώρα φοβεῖσθε, μὴ τὰ χάσῃτε γενόμενοι σύμμαχοι τῶν ὁμογενῶν σας; Καὶ ποῖος ἀπὸ σᾶς δὲν ἐδοκίμασε τὰ κακὰ τῆς τυραννίας, ἢ εἰς τὴν πατρίδα του, ἢ ἔξω ἀπ' αὐτήν; Ποῖος ἀπὸ σᾶς δὲν ἀδικήσῃ, ἢ δὲν ὑβρίσῃ, ἢ δὲν ὑστερήσῃ ἀπὸ πολλὰ δίκαιά του; Τέλος πάντων, ἂν ἐξ ἐναντίας σεῖς μόνοι ἐμείνατε ἀβλαβεῖς καὶ εὐτυχεῖς ἐπὶ τῆς τυραννίας, ἔπρεπε τάχα, ἐν ᾧ ἀναστενάζει τὸ ἐπίλοιπον Γένος, νὰ φανεσθε ἀντίσθητοι εἰς τοὺς ἀναστεναγμούς τῶν ὁμοπίστων σας, ἀδιάφοροι εἰς τὰς φρικώδεις δυστυχίας τῶν ὁμογενῶν σας, ἀκίνητοι, ἐν ᾧ τὸ πᾶν κινεῖται, καὶ οἱ ἄλλοθενεῖς αὐτοί, γνωρίζοντες τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ὑγιότητα τοῦ πόλεμου μας, εὗχονται νὰ μᾶς ἴδων νικητάς, καὶ πολλοὶ ἀφίνοντες τὰς πατρίδας των τρέχουσιν εἰς βοήθειάν μας; Καὶ σεῖς καὶ τὰ τέκνα σας ἔζητε ἐξίσου ταπεινοὶ καὶ ἀδοξοί, ἐξίσου στερημένοι πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀξιομάτων, ἐξίσου ὑπῆκοοι καὶ δοῦλοι τῶν τυράννων, μὴν ἔχοντες ἴσως ἄλλην ἀσφάλειαν παρὰ τὰ βουνὰ καὶ τοὺς ἀπεριπατήτους τόπους, ὥς τὰ θηρία. Καὶ, ἂν κἀνεὶς ἐφαίνετο ἀγαπώμενος ἀπὸ τοὺς τυράννους ἢ μὲ τὰς κολακείας, ἢ μὲ τὰς προδοσίας, καὶ οὗτος ὁ δυστυχὴς καὶ ἀνάξιος τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος δὲν ἤσθάνετο, ὅτι καθ' ἡμέραν ἦτον ὑποκείμενος εἰς κίνδυνον νὰ χάσῃ καὶ κατὰστασιν καὶ ζωὴν ἢ μὲ ἐν γράμμα, ἢ μὲ ἐν νεῦμα τοῦ κολακευομένου τυράννου του;

« Τί λοιπὸν μένετε ἡδὲ εἰς δισταγμὸν καὶ εἰς ἀδιαφορίαν, καὶ δὲν ἐκινεσθε

« Φονευμένοι	Λαβωμένοι	Αίχμαλῶτοι
ΙΩΑΝ. ΚΥΡΚΙΑΙΤΗΣ,	ΑΝΔΡ. ΦΡΑΓΚΟΣ,	ΔΗΜΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙ.
ΝΙΚ. ΙΩΑΝ. ΧΡΥΣΕΑΣ,	ΠΑΝΤ. ΓΚΑΛΤΗΣ,	ΝΟΥ ΡΟΥΜΑΝΗ, χρσ-
ΚΟΣΜΑΣ ΔΙΓΚΙΑΡΗΣ,	ΑΝΑΣΤ. ΠΑΣΙΝΟΣ,	νῶν ὀκτώ, Σπετσιώτης.
ΝΙΚ. ΙΩΑΝ. ΓΚΙΝΗΣ,	ΜΙΧ. ΠΑΝΑΓΙΟΣ,	
ΝΤΕΤΕΣ ΤΟΥΡΛΟΣ,	ΔΗΜ. Ι. ΠΑΤΡΟΥΛΑΣ,	
ΠΑΝΤ. ΣΩΤΗΡΟΣ,	ΙΩ. ΜΑΣΤΡΟΠΕΤΡΟΣ.	
ΠΑΝΤ. ΚΥΡΚΙΑΙΤΗΣ,		
ΑΝΤ. ΜΙΑΣΩΤΗΣ,		
ΝΙΚ. ΓΙΑΝΝΙΤΣΟΣ.		

« Νεόκαστρον, τῇ 14 αὐγούστου 1821.

ΜΟΘΩΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ,	Ἀπὸ μέρους τοῦ μακαρίτου Καπετάν
ΟΙΚ. ΠΑΠΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ,	Κωνσταντίνου ὑπογραφόμεθα οἱ δύο
ΑΝΑΣΤ. ΚΑΤΣΑΡΟΣ,	ἐξάδελφοι·
ΑΘΑΝΑΣ. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ,	ΚΑΠΕΤΑΝ ΚΥΡ. ΚΟΥΤΡΑΚΟΣ,
ΝΙΚΟΛ. ΠΟΝΗΡΟΠΟΥΛΟΣ,	ΚΑΠΕΤΑΝ ΡΟΔΙΤΗΣ,
ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΜΕΛΙΟΣ,	ΛΘΑΝ. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗΣ,
ΣΠΥΡΟΣ ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗΣ,	ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΚΑΛΑΓΚΙΣ καὶ
ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΠΕΡΩΤΗΣ,	ΠΑΝΑΓ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ ».

ΣΕΛΙΣ 447.

(α) Ὅρα τὰ προηγούμενα ἐν τῷ τόμῳ Γ', περὶ μὲν τῆς Θεσσαλομαγνησίας ἀπὸ σελ. 433—435, περὶ δὲ τῆς Μακεδονίας ἀπὸ σελ. 444—446, περὶ δὲ τῶν τῆς Βοιωτίας,, Εὐβοίας καὶ Ἀττικῆς ἐν τῷ Κεφ. ΙΒ'.

(β) Ἴδε σελ. 380—383 τοῦ τόμου Γ'.

(γ) Ἴδου τὸ ἔγγραφον.

« ΑΓΑΠΗΤΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΠΡΟΚΡΙΤΟΙ ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ « ΤΩΝ ΕΙΚΟΣΙΤΕΣΣΑΡΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΖΑΓΟΡΑΣ.

« Ἡ Θεία πρόνοια διωργάνιζε πρὸ χρόνων πολλῶν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ γένους.
« Οὔτε δίκαιον, οὔτε ὑποφερτὸν ἦτο πλεόν, οἱ Ἕλληνες, οἱ ἀπόγονοι ἐνὸς ἔθνους
« τοῦ πλεόν ἐλευτέρου ποτὲ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, τοῦ πλεόν ἐξευγενισμένου καὶ
« λαμπροῦ διὰ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας του, τοῦ πλεόν τρομεροῦ εἰς τοὺς ἀ-
« δίκους καὶ ἀπανθρώπους τυράννους, αὐτοὶ, λέγω, οἱ ἀπόγονοι νὰ δουλεύωσι
« παντοτεινὰ τὸν βάρβαρον Τοῦρκον, νὰ ζῶσιν ἀδόξοι καὶ τεταπεινωμένοι, καὶ
« νὰ μὴν ἦναι ἀσφαλεῖς μήτε εἰς τὰ κτήματά των, μήτ' εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν
« τιμὴν των, καὶ μήτε εἰς αὐτὴν τὴν θρησκείαν των. Κατάστασιν τοιαύτην,
« φορικῶδη καὶ ἐλπεινὴν, δὲν ἤθελόν ποτε ὑποφέρει μέχρι τέλους ὅχι οἱ ἀπόγονοι
« Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ οἱ πλεόν μικρόφρονες αὐτοὶ καὶ δειλοὶ ἄνθρωποι, ἐὰν μὴ
« νον τὴν αἰσθάνοντο μίαν στυγμὴν.

« Τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων τέλος πάντων ἀπεράσισε νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν προωρισμένην ἐλευθερίαν του. Διὰ τοῦτο ἀπεστάλην καὶ ἐγώ, διὰ νὰ διατάττω ὅλα τὰ μέσα τῆς ἐλευθερίας καὶ ν' ἀγωνισθῶ δι' αὐτὴν καὶ μὲ τὴν ἐσχάτην ρανίδα τοῦ αἵματός μου.

« Λαοὶ τῶν χωρίων τῆς Ζαγοράς, οἱ ὁμογενεῖς σας ὕψηλάνται κατεφρόνησαν τὴν παροῦσαν δόξαν καὶ ἀνάπαυσίν των, ἄφησαν τοὺς τόπους τῆς εὐνομίας καὶ τῆς ἡσυχίας, καὶ ἐπρόσφερον κατὰστασιν καὶ ζῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος. Τί μένει λοιπὸν νὰ κάμῃτε ἀκόμη καὶ σεῖς καὶ οἱ ἄλλοι ὁμογενεῖς, ὅσοι τυραννόμενοι κατασφάττονται ἀπὸ τοὺς αἰμοδόρους βαρβάρους; Ποῖος πλούσιος δὲν πρέπει τώρα νὰ συντρέχῃ μὲ τὰ πλοῦτή του τὴν καθυβριζομένην πίστιν τοῦ οὐρανοῦ βασιλέως του καὶ τὴν κατατυραννουμένην πατρίδα του; Ποῖος εὐκάρδιος καὶ εὖσπλαγχος ἀνὴρ δὲν πρέπει νὰ ἀρματώσῃ τοὺς βραχίονάς του ἐναντίον τῶν τυράννων; Ποῖος τώρα δὲν ἀλητμονεῖ κάθε πάθος ἀνθρώπου; Ἐμπνευσμένοι τώρα, ἀδελφοί, ἐκδίκησιν τῆς τυραννίας, ἐνθουσιασμένοι ὅλοι εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, ἅς ἐνωθῶμεν μ' ὅλας τὰς δυνάμεις μας, διὰ νὰ συντρίψωμεν ζυγὸν, καὶ νὰ σώσωμεν Πίστιν, Γένος καὶ Πατρίδα!

« Λαοὶ τῆς Ζαγοράς, ἐν ᾧ ἀντηχοῦσιν ἀπὸ τὰ ὅπλα τῆς ἐλευθερίας οἱ κάμποι καὶ τὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου, τῆς Ρούμελης, τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, εἶναι ἐντροπὴ νὰ κάθῃσθε ἤδη σεῖς ἀκίνητοι καὶ ἀδιάφοροι, ὥς νὰ μὴν ἦσθε Ἕλληνες ὁμογενεῖς, ἀλλὰ κάτοικοι ἄλλογενεῖς τῆς Σκυθίας ἢ Ἀφρικῆς. Ἡ τάχα σεῖς μόνοι ἀπελαμβάνετε ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς τυραννίας ἀσφάλειαν, πλοῦτη, ἀξιώματα, δόξαν, καὶ τώρα φοβεῖσθε, μὴ τὰ χάσῃτε γεγόμενοι σύμμαχοι τῶν ὁμογενῶν σας; Καὶ ποῖος ἀπὸ σᾶς δὲν ἐδόκίμασε τὰ κακὰ τῆς τυραννίας, ἢ εἰς τὴν πατρίδα του, ἢ ἔξω ἀπ' αὐτήν; Ποῖος ἀπὸ σᾶς δὲν ἀδικήσῃ, ἢ δὲν ὑβρίσῃ, ἢ δὲν ὑστερήσῃ ἀπὸ πολλὰ δίκαιά του; Τέλος πάντων, ἂν ἐξ ἐναντίας σεῖς μόνοι ἐμείνατε ἀβλαβεῖς καὶ εὐτυχεῖς ἐπὶ τῆς τυραννίας, ἔπρεπε τάχα, ἐν ᾧ ἀναστενάζει τὸ ἐπίλοιπον Γένος, νὰ φανεσθε ἀνοήθητοι εἰς τοὺς ἀναστεναγμοὺς τῶν ὁμοπίστων σας, ἀδιάφοροι εἰς τὰς φρικώδεις δυστυχίας τῶν ὁμογενῶν σας, ἀκίνητοι, ἐν ᾧ τὸ πᾶν κινεῖται, καὶ οἱ ἄλλοθενεῖς αὐτοί, γνωρίζοντες τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ὑγιότητα τοῦ πόλεμου μας, εὗχονται νὰ μᾶς ἴδωῦν νικητάς, καὶ πολλοὶ ἀφίνοντες τὰς πατρίδας των τρέχουσιν εἰς βοήθειάν μας; Καὶ σεῖς καὶ τὰ τέκνα σας ἐζήτε ἐξίσου ταπεινοὶ καὶ ἄδοξοι, ἐξίσου στερημένοι πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀξιομάτων, ἐξίσου ὑπῆκοι καὶ δοῦλοι τῶν τυράννων, μὴν ἔχοντες ἴσως ἄλλην ἀσφάλειαν παρὰ τὰ βουνὰ καὶ τοὺς ἀπεριπατήτους τόπους, ὥς τὰ θηρία. Καὶ, ἂν κἀνεὶς ἐφάνετο ἀγαπώμενος ἀπὸ τοὺς τυράννους ἢ μὲ τὰς κολακείας, ἢ μὲ τὰς προδοσίας, καὶ οὗτος ὁ δυστυχὴς καὶ ἀνάξιος τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος δὲν ἡσθάνετο, ὅτι καθ' ἡμέραν ἦτον ὑποκείμενος εἰς κίνδυνον νὰ χάσῃ καὶ κατὰστασιν καὶ ζῶν ἢ μὲ ἐν γράμμα, ἢ μὲ ἐν νεῦμα τοῦ κολακευομένου τυράννου του;

« Τί λοιπὸν μένετε ἤδη εἰς δισταγμὸν καὶ εἰς ἀδιαφορίαν, καὶ δὲν ἐνώνεσθε

« ὅλοι μὲ τοὺς ἀδαμαντίνους δεσμούς τῆς πίστεως καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ, διὰ νὰ
 « πολεμήσητε καὶ αὐθις τὸν βάρβαρον τύραννον, καὶ διὰ πάντα σώσαντες καὶ
 « δοξάσαντες τὴν πατρίδα σας νὰ συντελῇτε μὲ ὅλον τὸ Γένος, ὡς πιστοὶ καὶ
 « πρόθυμοι συναγωνισαί του, Μὴ λυπῆσθε εἰς τὰ ἐξοδα, τὰ ὅποια ὀλίγα θέ-
 « λουσι φέρῃ μυριοπλάσια. Μὴ φοβῆσθε, ὡς γυναῖκες, τὸ μαχαίρι καὶ τουφέκι
 « τῶν Τούρκων σεῖς οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων καὶ αἱ γυναῖκες
 « ἔκαμον τοὺς υπερηράνους Πέρσας καὶ ὅλους τοὺς τότε τυράννους νὰ τρέμωσι.

« Λαοὶ τῆς Ζαγροῦς, ἐὰν εἰσθε ὁμογενεῖς, πρέπει νὰ ἀκούσητε ἐκ νέου
 « τὴν πρόσκλησιν τοῦ Γένους· πρέπει νὰ ὑψώσητε παντοῦ τὴν ἱεράν σημαίαν
 « τῆς ἐλευθερίας· πρέπει νὰ λάβητε τὰ ὅπλα, καὶ ἐνωμένοι μὲ ἀχώριστον ἀγά-
 « πην καὶ ὁμόνοιαν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν Καπετανέων σας, νὰ κινήσητε πάλιν
 « ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, καὶ μὲ τὸ τυραννικόν του αἷμα νὰ ἐξαλείψητε τὸ
 « ὄνειδος τῆς δουλείας καὶ ὅλα τὰ πολυχρόνια δεινὰ, ὅσα καὶ σεῖς καὶ οἱ ὁμο-
 « γενεῖς σας ἐπάθατε.

« Ἄλλ', ἐὰν, ὃ μὴ γένοιτο ! φανῇτε παρήκοοι εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος,
 « καὶ ἢ ἀπὸ δειλίαν, ἢ ἀπὸ ἀσπλαγχτίαν πρὸς τὸ Γένος, ἢ ἀπὸ ἀνοήτους ἄλ-
 « λας ἐλπίδας ὑποφέρετε νὰ κοίτῳνται ἄπρακτα τὰ ἄρματα σας, (σᾶς τὸ προ-
 « λέγω,) ἡξέυρετε, ὅτι γίνεσθε ἐχθροὶ τοῦ Γένους· ἡξέυρετε, ὅτι ὅλα τὰ ἔθνη
 « ἔχουν νὰ σᾶς μισήσουν ὡς διεφθαρμένα ἀνδράποδα τῶν Τούρκων· ἡξέυρετε,
 « ὅτι, ἀφ' οὗ σᾶς ἀναθεματίσωμεν ὡς Τουρκολάτρας καὶ μιαροὺς ἐχθροὺς τῆς
 « πίστεως, θέλομεν γυρίσῃ μίαν ἡμέραν τὰ χριστιανικὰ ὅπλα ἐναντίον σας, διὰ
 « νὰ σᾶς καταπολεμήσωμεν ὡς προδότας τοῦ Γένους. Εἶναι τρομερὸν καὶ νὰ
 « τὸ ἀκούσητε. Ἄλλ', ἐὰν δὲν λυπηθῇτε τὸ Γένος, ἐὰν δὲν σεβασθῇτε τὸ πανά-
 « γιον αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, πῶς ἄλλως πρέπει νὰ σᾶς μετα-
 « χειρισθῇ ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Γένος ;

« Φανῇτε λοιπὸν πιστοὶ καὶ ἀνδρεῖοι ! Δείξατε, ὅτι εἰσθε ἀδελφοὶ μας ! Γε-
 « νῆτε καὶ τώρα μέτοχοι τῶν ἀγώνων, διὰ νὰ συνδοξασθῇτε ! Ἰδοὺ σᾶς στέλλω
 « καὶ τὸν παρόντα ἀξιωματικόν μου Ἰωάννην Ἀναστασίου, νέον φρόνιμον καὶ
 « φιλογενῆ· σᾶς τὸν στέλλω μὲ πληρεξουσιότητα νὰ διατάττῃ καὶ νὰ ἐπικυρώ-
 « νῃ συμφῶνως μὲ τοὺς φρονίμους καὶ εἰλικρινεῖς φίλους τῆς ἐλευθερίας, ὅ,τι
 « ἤθελε κριθῇ συμφέρον. Ἀκολουθεῖ μ' αὐτὸν ὁ Ἰωάννης Παπᾶ Ὑγγας, ἄν-
 « θρωπος φιλογενῆς καὶ τίμιος. Μὲ αὐτοὺς λοιπὸν ὅλοι οἱ καλοὶ καὶ φιλελεύθε-
 « ροι πολῖται ἐνωμένοι διοικεῖτε φρονίμως καὶ δικαίως τὸν λαόν· κάμετε συ-
 « νεισφοράς· προμηθεύετε εἰς τοὺς στρατιώτας τὰς ἀναγκαίας ζωτροφίας καὶ
 « πολεμικὰ ἐφόδια· συγκροτήσατε ἐκ νέου στρατόπεδα καὶ κατατροπώνετε τὸν
 « ἐχθρόν, διὰ νὰ ἐπιταχύνωμεν τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν.

« Γράφετέ μοι τὰς εὐτυχεῖς προόδους σας, διὰ νὰ χαίρω καὶ νὰ δοξάσω μίαν
 « ἡμέραν, καθὼς ἐπιθυμῶ καὶ εὖχομαι, τὰ κατορθώματα τῆς ἀνδρείας καὶ
 « φιλογενείας σας.

« Ἐκ τῆς πολιορκίας Τριπολιτσᾶς, τὴν 20 αὐγούστου 1824.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΦΙΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου .

(δ) Ἰδοὺ καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ἔγγραφον.

« ΓΕΝΝΑΙΕ ΚΑΠΕΤΑΝ ΒΑΣΔΕΚΗ !

« Μὲ ἔγιναν γνωστὰ ἡ φιλογένεια, ἡ φρόνησις καὶ ἡ γενναϊότης σου. Αἱ πο-
 « λυτίμοι αὐταὶ ἀρεταί, μένουσαι ἀνενέργητοι εἰς τοιαύτην περίστασιν τοῦ Γέ-
 « νους, νομίζονται ἀμάρτημα ἀσυγχώρητον καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀν-
 « θρώπους. Πόλεμον, καὶ πόλεμον ἐθνικόν, ἔχομεν ἐναντίον τῶν τυράννων Τούρ-
 « κων, καὶ ζητοῦμεν νὰ ἀναλάβωμεν τὴν ἐλευθερίαν μας, ἤγουν τὴν εὐνομίαν,
 « τὴν δόξαν τῆς πίστεώς μας καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς τιμῆς μας.
 « Τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης γνωρίζουν τὴν δικαιοσύνην τοῦ πολέμου μας· διὰ τοῦ-
 « το καὶ ὅλα μᾶς εὐχονται εὐτυχῇ ἔκβασιν.

« Εἶμαι βέβαιος, ὅτι τοιοῦτον ἐπρόσμενος εὐτυχῇ καιρὸν, διὰ νὰ δείξης τὴν
 « ἀνδρείαν, τὴν φιλογένειαν καὶ τὸν χριστιανικὸν ζήλόν σου. Δὲν ἀμφιβάλλω,
 « πῶς ἀκούεις τὴν φήμην, ἡ ὁποία κηρύττει πανταχοῦ τὰ ὀνόματα τῶν συνα-
 « δελφῶν σου Καπετανέων. Εἶναι ἔμπροσθέν σου ἀνοιγμένον ἑνδοξὸν στάδιον.
 « Καὶ ὑποφέρει ἡ γενναία σου ψυχὴ νὰ στέκησαι τώρα ἀδιάφορος ; Ὑποφέρει ἡ
 « φιλοτιμία σου νὰ κατακριθῇς μίαν ἡμέραν ἀπὸ ἄλλους ὡς φίλαυτος, ἀπὸ ἄλ-
 « λους ὡς φιλοτύραννος, ἀπὸ ἄλλους ὡς δειλός, καὶ ἀπ' ἄλλους, καθὼς ἤθελεν
 « ἐξηγήσῃ καθεὶς τὴν ἀκινήσιάν σου ;

« Κίνησου λοιπὸν ἐκ νέου, γενναῖε Βασδέκη ! τίμησε ἀξιοπρεπῶς τὴν γεν-
 « ναίαν καὶ πάντοτε φιλελευθέραν γενεάν τῶν Βασδέκιδων, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὸν
 « ἄδην τώρα σὲ προσκαλοῦν εἰς ἐκδίκησιν κατὰ τῶν τυράννων. Σύναξε καὶ
 « αὐθις ὑπὸ τὴν ἱερὰν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἀνδρείους πολεμιστάς· καταδίωξε
 « τοὺς Τούρκους, καὶ δεῖξε εἰς τὸ γένος καὶ εἰς ὅλην τὴν γῆν, ὅτι καὶ τὴν ἐ-
 « λευθερίαν αἰσθάνεσαι, καὶ τὴν πατρίδα ἀγαπᾷς, καὶ τὴν ἀληθινὴν δόξαν τοῦ
 « οὐρανοῦ καὶ τὴν ἐπίγειον λατρεύεις. Ἔχεις βοηθὸν τὸ ἔθνος ὅλον· καὶ εἶμαι
 « ἑτοίμος ἐγὼ, ἀπ' οὗ σὲ συντρέξω εἰς τὰς χρεῖας σου, νὰ γίνω μετὰ ταῦτα
 « καὶ κήρυξ τῶν ἀγώνων σου, καὶ κατ' ἀξίαν νὰ σὲ ἀνταμείψω ἐν καιρῷ δυνάμει
 « τῆς πληρεξουσιότητος, τὴν ὁποίαν ἔλαβον παρὰ τῆς σεβαστῆς Ἀρχῆς, ἐλθὼν
 « εἰς τὴν Ἑλλάδα.

« Σὲ ἀσπάζομαι τὸν πατριωτικὸν ἀσπασμὸν, καὶ σὲ εὐχομαι ὑγείαν καὶ νίκας
 « λαμπράς.

« Ἐκ τοῦ κρατοπέδου τῆς πολιορκίας Τριπολιτσᾶς τὴν 20 αὐγούστου 1821.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου.

(ε) Ὅρα κατόπιν ἐν τοῖς Βοιωτικοῖς μετὰ τὴν μάχην τῶν Βασιλικῶν.

ΣΕΛΙΣ 448.

(α) Ἐχομεν πρὸς δημοσίευσιν ἐν τῶν περιέργων τούτων ὑποχρετικῶν.

« Διὰ τοῦ παρόντος ἀποδεικτικῶς ἡμῶν γράμματος δῆλον γίνεται, ὅτι, δια-
 ΤΟΜΟΣ Δ'.

λαμψάσης τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους μας εἰς τὴν πατρίδα μας, Θεῷ εὐδοκίᾳ, διὰ τῆς στρατηγίας τοῦ ἐκλαμπροτάτου ἀρχηγοῦ καὶ ὑπερασπιστοῦ τῆς Μακεδονίας κυρίου Ἑμμανουήλ, ἐγένετο φροντίς περὶ τῆς διοικήσεως αὐτῆς, κατὰ τὸν δυνατὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος τρόπον. Ὅθεν, κατὰ γνώμην τῆς εὐγενείας του, διωρίσθημεν ἀπὸ μέρους τοῦ τόπου μας οἱ ὑπογεγραμμένοι εἰς αὐτὴν τοῦ τόπου μας διοίκησιν, ἔχοντες συμπράκτωρα καὶ τὸν ἀρχιερέα μας ἅγιον Ἰαρισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὁρους κύριον Ἰγνάτιον, τὸν κυριάρχην τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὡς ἀναγκαῖον εἰς τὸ περὶ κρίσεων κεφάλαιον μάλιστα, εἰς τὸ νὰ θεωροῦνται χριστιανικώτερον. Ὑποσχόμεθα λοιπὸν νὰ ἐπιμένωμεν ἀγρύπνως εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τῆς διοικήσεως, καὶ ὡς μὴ δυνηθέντες διὰ τὴν ἡλικίαν νὰ συνεκστρατεύσωμεν, καὶ ἐνταυτῷ ὑποσχόμεθα νὰ εἴμεθα ὑπὸ τὰς ἐπιταγὰς τῆς ἐκλαμπρότητός του· καὶ εἰς παράστασιν τῶν εἰρημένων δίδεται εἰς χεῖρας τῆς εὐγενείας του τὸ παρὸν μας βεβαιωμένον μὲ τὰς ὑπογραφὰς μας, καὶ ἐπιβεβαιωμένον παρὰ τοῦ ρηθέντος ἀρχιερέως μας.

1824 ἰουνίου 6.

ΑΔΑΜΟΣ ΔΗΜΟΥ ὑπόσχομαι ».

(6) Ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις τούτου.

« ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΤΕΝΕΣΤΑΤΟΝ ΑΡΧΟΝ ΚΑΙ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΗΝ
ΗΜΩΝ ΔΟΥΛΙΚΩΣ ΠΡΟΣΚΥΝΟΥΜΕΝ.

« Παρακαλοῦμεν τὸν ἅγιον Θεὸν ὑπὲρ τὴν καλὴν σας υἰεῖαν, ὅπως περιέπῃ καὶ διαφυλάττῃ σε ἄνωση, εὐθήμεν, μακρόδιον, παντός λυπηροῦ συναντήματος, ὥσπερ ἐπιποθεῖς καὶ ἐφίεσαι. Καὶ αὐτὸς σε πληροφοροῦμεν, ὅτι ἐλάβομεν τὸ εὐγενικὸν σας γράμμα καὶ ἔγνωμεν τὰ γραφόμενα. Πλὴν, αὐθέντα, πρῶτον ἐρχόμεθα ἐρωτήσωμεν περὶ τὴν υἰεῖαν σας εἰς τὸ νὰ μάθωμεν νὰ χαίρομεσθε, καὶ δεύτερον διὰ νὰ σᾶς φανερώσωμεν τὰ ὅσα μᾶς κάμουν χρεῖαν. Λοιπὸν, αὐθέντα, πρώτη ἀνάγκη μας εἶναι ἀπὸ ἑλλειψιν τοῦ τζουρχανέ, καὶ παρακαλοῦμεν ὅπου νὰ μᾶς προφθάσῃ με τοὺς ἀνθρώπους, ὅπου στέλλομεν· δεύτερον παρακαλοῦμεν ὅπου νὰ μᾶς πληρορρήσῃ, εἰς τὴν ὁρδινίαν θὰ σταθοῦμεν καὶ τί μᾶς διορίζετε γὰ ἡξεύρωμεν, ἐπειδὴ τὸ ἀσκέρι στενοχωρεῖται καὶ σημάσωμεν κοντὰ χέρια καὶ καμμία ὁρδινία δὲν ἔχομεν, καὶ δὲν ἡξεύρωμεν τὴν διωρισμένην ἡμέραν ὅπου θὲ νὰ γένῃ τὸ κίνημα, διὰ νὰ γένουν ἡτοιμασίαις, πῶς κάμει χρεῖα, καὶ τί ἀπὸ τζιτχανέ καὶ τί ἀπὸ ἀσκέρι· ἐπειδὴ κατὰ τὴν ὥραν τὸ ἀσκέρι μας εἶναι πολλὰ ὀλίγον· μάλιστα ἔχομεν ἕως τώρα πέντη ἑξὶ πολέμους ὅπου κάμαμεν, καὶ με τὴν βοήθειαν τοῦ ἁγίου Θεοῦ τοὺς καταδαμάσαμεν τοὺς ἐχθρούς. Λοιπὸν παρακαλοῦμεν αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μας θέλετε πληρορρηθῇ κατὰ πλάτος, καὶ παρακαλοῦμεν ὅπου νὰ δώσῃτε ἀκρόασιν καὶ νὰ μᾶς γράψῃτε ἓνα εὐγενικὸν σας γράμμα νὰ παρηγορήσωμεν καὶ τὸ ἀσκέρι. Πρὸς τούτοις, αὐθέντα, ἂν ἦναι εὐλογον ὅπου νὰ μᾶς στείλῃς ἓναν ἀνθρωπον ἰδικὸν σας, διὰ νὰ κάμῃ ἓνα κουμάντο ἀπάνω εἰς τὸ ἀσκέρι, ἐπειδὴ σὲ βέπειλο εὐρισκόμασθε. Λοιπὸν ἀνάγκη εἶναι νὰ μᾶς στείλῃς ἀνθρωπον, ὅπου νὰ ἔμβῃ τὸ ἀσκέρι εἰς τάξιν, νὰ μὴ μᾶς

τύχη ἀσκέρι τοῦ ἐχθροῦ μας περισσὸν, καὶ ἡμποροῦνε νὰ μᾶς γένῃ χαλασμός.
Ταῦτα καὶ μὲ πρῶτον νὰ ἔχωμεν τὴν ἀπόκρισίν σας.

4824 Ἰουνίου 9.

ΙΑΝΟΥΛΑΚΗΣ ΛΥΓΓΕΛΟΥ εἰς τὴν προσταγὴν σας.
ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ἀπὸ Κασσάνδρα, ὅλος

ὅλος δοῦλός σας εἰς τὰς προσταγὰς σας.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ἀπὸ Πολύγερρον ».

(γ) Ἰδοὺ τὸ πρὸς τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶ ἔγγραφον τοῦ Ὑψηλάντου.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΚΑΠΕΤΑΝ ΜΑΝΟΛΗ ΠΑΠΑ ΧΑΙΡΕ !

« Ὁ ζῆλος καὶ ὁ ὑπὲρ πατρίδος ἔρωσ σου μοὶ ἔγειναν γνωστὰ παρὰ πολλῶν, μάλιστα δὲ παρὰ τοῦ ἡγουμένου κυρίου Ἀθανασίου Σιναΐτου. Ἡ καλῆτέρα σύστασις ἐνὸς πατριώτου εἶναι τὸ νὰ εὐρίσκηται μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας κατὰ τῶν τυράννων ἐχθρῶν, ὡς ἡ φιλογενεὶά σου. Τὰ κατορθώματά σου θέλουσι γίνῃ γνωστὰ εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ ἔθνους, διὰ νὰ σεφανώσῃ ἡ πατρίς ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι τὴν νικηφόρον σου κεφαλὴν. Ὡμίλησα περὶ τῆς βοήθειας τῶν πλοίων εἰς τὸν φιλογενῆ Λάζαρον Κουντουριώτην, πρόεδρον τῆς ἐν Ὑδρᾷ ἐφορίας· μοὶ ὑπεσχέθη, πλὴν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στόλου.

« Γνωρίζεις τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος· ὅθεν ἀνάγκη πᾶσα νὰ καταβάλλῃ ἑκαστος τὸ κατὰ δύναμιν, διὰ νὰ μὴν ᾖ εἰς βάρος τῶν νήσων τὰ πρὸς βοήθειάν σας ἐρχόμενα πλοῖα, τόσον διὰ τὴν τροφήν, καθὼς καὶ διὰ τὰ πολεμικὰ ἐφόδια. Αὐρίον ἀναχωρῶ διὰ τὸ ἐν Πελοποννήσῳ στρατεύεσθαι, καὶ σπεύδω νὰ ἔλθω καὶ εἰς βοήθειάν σας, ἀφ' οὗ μὲ τὴν θεῖαν βοήθειαν κατατροπώσω τὸν ἐχθρὸν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη.

« Ἐν τοσοῦτῳ, πατριῶτα, μείνε ἀκλόνητος καὶ προσεκτικός, μάχου ἀνδρείως καὶ μεταίωσον ὅλας τὰς ἐλπίδας τοῦ ἐχθροῦ. Σεῖς δὲ, ὦ ἄνδρες! στρατιῶται, πρέπει νὰ ὑποτάσσεσθε εἰς τὸν στρατηγόν σας, ὅστις βοηθούμενος ἀπὸ τὴν γενναιοφυλίαν σας καὶ ἀπὸ τὴν πολεμικὴν φρόνησίν του καὶ πείραν θέλει πάντοτε σὰς ὁδηγήσει ἀπὸ νίκην εἰς νίκην.

« Ὑγίαινε, πατριῶτα, καὶ πολέμα μὲ καρτεροφυλίαν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

« Ὑδρᾷ, τῇ 45 Ἰουνίου 4824.

Ὁ πατριώτης

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

(δ) Ἰδοὺ τὸ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔγγραφον αὐτῶν πρὸς τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶ.

« (Γ. Σ.) Εὐγενέστατε ἀρχηγὲ καὶ ὑπερασπιστὰ τῆς Μακεδονίας κύριε κύριε Ἐμμανουὴλ, τὴν ὑμετέραν αὐτῆς θεοφροῦρητον εὐγένειαν ἀπὸ ψυχῆς εὐχόμενοι, ἐν Κυρίῳ προσχρεούμεν.

« Διαφυλάττοι αὐτὴν Κύριος ὁ Θεὸς ἄνοσον, ὑγιᾶ καὶ ἀνωτέραν πάσης καιρικῆς περιστάσεως ! Ἡμεῖς καὶ προλαβόντως, εὐγενέστατε ἀρχων, τὴν ἐνθάδε-

μεν εξιστορήσαντες ἅπαντα τὰ διατρέξαντα δυστυχήματα τῶν περίξ χωρίων καὶ τούτου τοῦ ἁγιωνύμου τόπου τὰ ἤδη ἐξακολουθοῦντα δεινὰ καὶ ἐπικίνδυνα, τὰ ὅποια (ὃ μὴ γένοιτο!) ἐπαπειλοῦσι τὴν παντελῆ ἐρήμωσιν τούτου ἡμῶν τοῦ ἁγίου τόπου. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπίτηδες ἀπεστείλαμεν πρὸ ἡμερῶν δύο πατέρας ἐκ τῶν ἐνταῦθα πρὸς τε τὴν εὐγενεῖαν σας μὲ γράμματα τῆς κοινότητος καὶ πρὸς τὸν τιμιώτατον κύριον Ἰωάννην Χριστοδοῦλου, (ὃν καὶ ὀλοφύχως εὐχόμεθα,) ἰδεάσαντες καὶ τὸν πανοσιολογιώτατον κύριον Χαρτοφύλακα κύρ Νικηφόρον Ἰβηρίτην, διὰ νὰ συνδράμῃ εἰς τὰς ἐξαιτήσεις μας. Ἦδη δὲ καὶ αὐτοὶς τυχόντες ὀκαζιῶν τὸν ἐπίτηδες παρὰ τοῦ Καπετὰν Ῥήγα ἀποστελλόμενον καπετὰν, Στέριον λεγόμενον, μὲ γράμματα πρὸς τὴν εὐγενεῖαν του, διὰ νὰ ἀποκομίσῃ ἱμντάτι εἰς τὰς Βίγλας τοῦ Ἀγίου Ὁρους τὸ ἀπὸ ἀντικυ τοῦ Ὀλύμπου ἐλθὼν καὶ ἀριθμούμενον ἕως ἀνθρώπους πεντακοσίους μὲ συμφωνίας λουφέδων διὸ καὶ ἡμεῖς παρακαλοῦμεν, ὅσον τάχιστα νὰ προφθάσῃ αὐτὴ ἡ δύναμις, διὰ νὰ ἐροστρακίσωμεν, τῇ βοηθείᾳ τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου, τοὺς ἐχθροὺς μας βαρβάρους, ὅπου μᾶς φοβερίζουν καθημερινῶς μὲ τὴν αὔξησίν των καὶ μελετῶσι τὸν τέλειον ἀφανισμόν καὶ ἐξολόθρευσιν ὅλων τῶν καλογήρων ἐκάστης τάξεως καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ Ὁρει εὕρισκομένων ὀρθοδόξων μὲ θάνατον φρικωδέστατον. Καί, ἂν αὐτὸ τὸ ἱμντάτι δὲν ἤθελεν εὐρεθῇ ἐδῶ εἰς Κασσάνδραν, θέλητε προσπαθῆσαι νὰ εἰδοποιήσῃτε ἀντικυ εἰς τὸν Ὀλυμπον, διὰ νὰ μᾶς προφθάσῃ με τοὺς ἰδίους αὐτοὺς σταλέντας, ἢ μὲ ἄλλους, ἂν αὐτοὶ ἐμίσευσαν, ὅπου ἤθέλετε διορίσει ἐκ τῆς νήσου, διὰ νὰ μὴ γίνῃ τις ἀργοπορία καὶ ὑποπέσωμεν εἰς κινδύνους ἀνιάτους. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τσοῦτῳ εὐχετικῶς τε καὶ ἱεστικῶς εἶψαν δὲ τὰ ἔτη αὐτῆς ὑγιεινὰ καὶ σωτήρια.

αὐκὰ ἰουνίου κέ.

Τῆς ὑμετέρας περιποθήτου ἡμῖν εὐγενείας

Πρὸς Κύριον διάπυροι εὐχέται ἅπαντες οἱ ἐν τῇ κοινῇ συνάξει τῶν εἵκοσι ἱερῶν μοναστηρίων τοῦ Ἀγίου Ὁρους,

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΙ.

« Ἀπὸ Ὀλυμπον παρακαλοῦμεν, μὲ οἷον τρόπον δυνηθῇτε, νὰ μᾶς προφθάσῃτε μπαροῦτι καὶ μένομεν χρεῶσται διὰ τὴν τιμὴν τούτου, ἀποκρινόμενοι πρὸς τὸν διακομίσοντα ἐνταῦθα πρὸς ἡμᾶς τὸ εἰρημένον μπαροῦτι.

« Περιμένομεν εἰσέτι τὸ καῖκι, ὅπου ἐστείλαμεν δι' εὐρεσιν μπαρουτίου, καὶ κατ' αὐτὰς ἐρχόμενον, ὅπου σήμερον αὔριον τὸ προσμένομεν, θέλομεν σᾶς προφθάσει καὶ ἡμεῖς ἀμέσως, καθὼς θέλητε μᾶς εἰδοποιήσει.

« Μούτλακ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς παρηγορήσῃ μὲ τζίπχανέν, διὰ νὰ προφθάσωμεν καὶ τοὺς πεντακοσίους, ὅπου περιμένομεν ἐκ τῶν αὐτόθι, καὶ ἄλλους πολλοὺς μας ἀρματωλοὺς, ὅπου στέκονται ἀργοί, μὲ τὸ νὰ μὴν ἔχουν φυσέκια. »

(ε) Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δημοσιεύομεν τὸ πρὸς τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶ ἐγγραφον τούτου.

« ΤΗΝ ΕΥΓΕΝΕΙΑΝ ΣΑΣ ΑΔΕΛΦΙΚΩΣ ΠΡΟΣΚΥΝΩ.

« Ἐλάβον τὸ ἀδελφικὸν σας γράμμα καὶ καλῶς ἐκπάλαβα. Λοιπὸν, ἀδελφε, σήμερον στέλνω τὸ γράμμα μου εἰς τὸν καπ. Τάσιον· ὁμῶς αὐτοὶ οἱ καπετανεοὶ δὲν εἶναι, καθὼς ἐστοχάζησθε· αὐτοὶ τὰ φερσίματά τους εἶναι τούρκικα. Λοιπὸν σὰς στέλνω τοὺς ἀδελφούς μου κολιτζίδες μου Λιάκον καὶ Μπίνου, τοὺς ὁποίους τοὺς στέλνω νὰ ἦναι κεφάλια εἰς αὐτουνούς, ὅπου σὰς ἐστεῖλα τὸ πρῶτον, καὶ ὅσους κάμω τρόπον νὰ στείλω. Ὅμως θέλητε πληροφορηθῇ ἐκ στόματος τοῦ Λιάκου καὶ Μπίνου διὰ τὰ πάντα. Κύρ Γιαννὸ, ἀδελφικῶς προσκυνῶ· τὸ γράμμα τὸ ἐστεῖλα εἰς τὸν Γούλαν, καὶ δὲν μ' ἀποκρίθησαν οὔτι καλὸν οὔτι κακόν. Δὲν ἐνθυμήθησαν τὸ καλὸν, ὅπου τοὺς ἔχγητε κάμει· ὁμῶς ἄς εἶναι καλά. Ἐγὼ λοιπὸν δι' ἀγάπην Χριστοῦ καὶ ἐδικήν σας κουσούρι δὲν ἀρίνου· καὶ ἐγὼ ὅλο προσμένω, διὰ νὰ τοὺς σηκώσω καὶ ἐδῶ· εἰ δὲ καὶ δὲν ἤμπορέσω, νὰ ἤξεύρητε, ὅτι εἰμαι μαζὴ σας. Δὲν σὰς γράφω περισσότερο· βεβαιώνεσθε ἀπὸ τὸν Λιάκον καὶ Μπίνου. Οὕτου καὶ μένω τῆς εὐγενείας σας.

1824, ἰουνίου 7.

ἀδελφός σας

ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ».

ΣΕΛΙΣ 449.

(α) Ἰδοὺ ἡ ἀναφορά.

« ΘΕΟΣΕΒΕΣΤΑΤΕ, ΘΕΟΠΕΜΠΤΕ, ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΕ ΠΑΡΑ ΚΥΡΙΟΥ!
« ΤΗΝ ΥΜΕΤΕΡΑΝ ΥΨΗΛΗΝ ΓΑΛΗΝΟΤΗΤΑ, ΩΣ ΕΙΚΟΣ,
« ΠΡΟΣΚΥΝΟΥΜΕΝ, ΕΝ ΟΛῇ ΨΥΧῇ ΚΑΙ ΚΑΡΔΙΑ ΤΑΣ
« ΧΕΙΡΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΑΝΑΤΕΙΝΟΝΤΕΣ ΑΥΤῇ
« ΕΠΕΥΧΟΜΕΘΑ.

« Ἐφθασε καὶ πρὸς ἡμᾶς ἡ ταχύπτερος, θεόπεμπτος καὶ αἰσία φήμη τῆς πρὸς τὰ ἴδια ἀφίξεως αὐτῆς, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτοὶ χαρμονικῶς ὑπεδεξάμεθα ὡς ἡλίον λαμπρὸν ἡμῖν ἀνατείλασαν, καὶ τὸ μέλαν νέφος τῆς δεινῆς ἀθυρίας διαβρῆξασαν, καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ γλυκύτατον τῆς ἐρατεινῆς ἐλευθερίας φέγγος τῇ ἰσχύϊ τοῦ ἀηττήτου ὅπλου τοῦ τιμίου Σταυροῦ παντὶ τῷ εὐσεβεῖ παρειαζούσαν γένει, καὶ τὸ σκότος τῆς δυσσεθείας πόρρω ἀποδιώζουσιν.

« Συγχαίρομεν τοιγαροῦν τῷ γένει παντὶ διὰ τὴν εἰς τὰ ἴδια ἔλευσιν αὐτῆς, ἣν περ πανηγυρίζοντες χαρμονικῶς καὶ χεῖρας κροτοῦντες πανευφροσύνως, τὸν δοτῆρα καὶ ἐξαποστείλαντα Κύριον, ὡς ἄλλον Μωϋσῆν, αὐτὴν ἐν φωναῖς ἀσιγήτοις μεγαλύνομεν, « Εὐλογητὸς, λέγοντες, Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐπεσκέψατο τὸν λαόν αὐτοῦ, καὶ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ Ἰψηλάντου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς ῥίζης τῶν πάλαι βεβασιλευκότων ἡμῶν Κομνηνῶν, ὧν τὸ εὐσεβὲς Κράτος πάλιν ἀναθάλλει, καὶ ἀναθήσει Κύριος ὁ Θεός ἡμῶν ». Γένοιτα!

« Ἀλλ' οὐν γε θάρρος ἔτι λαβόντες, προσπίπτομεν ἐνώπιον αὐτῆς καὶ ἐκλιπαροῦντες καθικετεύομεν, ὅπως ἀνάγκη πάσῃ ἐπιταχύνη τὴν ταχέαν αὐτῆς ἐ-

πικουρίαν καὶ ἐπίσκεψιν ἐπὶ τὸν ἱερὸν τοῦτον τόπον καὶ τὰ περίξ ἐν ἐσχάτῳ ὄντα κινδύνῳ καὶ ὀλέθρῳ ὑπὸ τῶν περίξ γειτνιαζόντων ἐχθρῶν δυσσεβῶν Ἀγαρηνῶν, καθ' ἡμῶν βουλομένων ὅλον τὸν ἰὸν αὐτῶν ἐξεμέσαι, ἡμᾶς μὲν ἔργον διαπραξάσθαι μαχαίρας, τὰ δὲ ἱερά τεμένη πυρὸς ποιήσασθαι παρανάλωμα, καὶ τὸν ἱερὸν τοῦτον περιόλον ἔρημον καὶ ἄβατον ἀποδείξασθαι πρὸς ὀνειδος τοῦ γένους καὶ τῆς εὐσεβείας. Ὁρέξασα γοῦν ἡμῖν χεῖρα βοηθείας, ἐπιχορηγήσῃ καὶ ὅπλα καὶ πυρίτιδα κόνιν καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἀρμόδιον τῷ πολέμῳ, διορίζουσα καὶ πλοῖα εἰς τὸ περιφέρεισθαι εἰς ἑκάτερα τὰ μέρη τοῦ ἁγιωνύμου τούτου Ὁρους πρὸς ἐμπόδιον πάσης ὁρμῆς καὶ ἐφόδου τῶν ἀπίστων Ἀγαρηνῶν. Ἐάν γάρ, Θεοσεβέστατε κύριε, εἰς ἣν εὐρισκόμεθα ἡμεῖς τε καὶ οἱ περὶ ἡμᾶς Χριστιανοὶ μεγίστην ἀνάγκην, οὐ προφθάσῃ ἢ εἰς τοῦτο ἀρμόδια βοήθεια καὶ ὑπεράσπισις τῆς ὑμετέρας Πανεκλαμπρότητος, ὁ τόπος οὗτος κινδυνεύει καὶ εἰς παντελεῖ πανολεθρίαν ἔρχεται, ἐφορμούντων τῶν Ἀγαρηνῶν πρὸς ἡμᾶς μετὰ μεγάλου θυμοῦ καὶ ἀνειλεδότητος ὥσπερ ἐκ τῶν ἀποστελλομένων παρ' ἡμῶν δύο ἀδελφῶν, τοῦ τε ἁγίου ἀρχιμανδρίτου κυρίου Θεοφίλου Βατοπεδινοῦ καὶ ἁγίου καθηγουμένου τοῦ Ἱεροῦ κοινοβίου Κωνσταντινουπόλεως κυρίου Χρυσάνθου, σαφῶς μαθησεται....

« αἰωκα, ἰουνίου 9.

Τῆς ὑμετέρας Γαληνότητος

οἰκείται πρὸς Θεὸν διάπυροι

« Ἄ παντες οἱ ἐν τῇ κοινῇ συνάξει τῶν εἰκοσιν ἱερῶν

« μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὁρους ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΙ ».

Ἠκολούθουν αἱ σφραγίδες τῶν Μοναστηρίων Λαύρας, Βατοπεδίου, Ἰδῆρων, Χιλιανταρίου, Διονυσίου, Κουτλουμουσίου Παντοκράτορος, Ξηροποτάμου, Ζωγράφου, Δοχειαρίου, Καρακάλλου, Φιλοθέου, Ἁγίου Παύλου, Σίμωνος Πέτρου, Ξενοφώντος, Σταυρονικήτα, Γρηγορίου, Ἐσφιγμένου, Ῥωτικοῦ, Κωνσταντινουπόλεως.
(6) Ἰδοὺ ἡ ἀπάντησις.

« ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΙ ΚΑΘΗΓΟΥΜΕΝΟΙ, ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΙ, ΙΕΡΕΙΣ

« ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΟΣΙΩΤΑΤΟΙ ΜΟΝΑΧΟΙ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΜΟΝΑ-

« ΣΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ἉΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ.

« Ἐδεξάμεθα παρὰ τῶν εὐλαβεστάτων ἀδελφῶν τὸ ὑμέτερον γράμμα καὶ ἠσπασάμεθα τοῦτο. εὐχαριστούμενοι καὶ εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ὑπερμάχου στρατηγοῦ, ὑπέρτιμον τῶνόντι καὶ διὰ τὴν σεβαστὴν ἀρχαιότητά της.

« Κάνεις δὲν ἀμφιβάλλει πλέον περὶ τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου, ὅτι τὸ γένος ὅλον ὥπλισθη μὲ ἀπόφασιν σταθερὰν τοῦ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐλευθερίαν του. Ὁ πόλεμος οὗτος ἦτον ἀφεντός συνέπεια τῶν περιστάσεων, καθὼς καὶ χρέος ἱερώτατον τῆς ὑμετέρας φιλελευθερίας νὰ ἐξοπλισθῇτε κατὰ τῶν τυράννων. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ μικροψυχήσῃτε ποσῶς, ἀλλ' ἀνήκει καὶ πρέπει ν' ἀποδείξῃτε εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι μάχεσθε εἰλικρινῶς καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἱερῶν μοναστηρίων καὶ ὑπὲρ τῶν ὁμογενῶν Χριστιανῶν.

« Τὸ ἔθνος ἐκινήθη κατὰ τοῦ τυράννου ὅχι μὲ βασιλικούς θησαυρούς, ἀλλὰ μὲ υνεπισφράγξ ἰδιαιτέρως. Διὰ τοῦτο καθεὶς ἐξ ἐξουσίαντος τόπος πρέπει νὰ συνε-

σφέρη οἰκοθεν, ὀπλιζόμενος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του. Καί, ἂν μάλιστα πλεονάζῃ εἰς τὰ μέσα, ἀνάγκη καὶ ἄλλους νὰ βοηθῇ, καθὼς ἀπαιτεῖ ἡ χριστιανικὴ ἀδελφότης καὶ αὐτὸ τὸ συμφέρον, ὄντα ὅλα συνδεδεμένα ἀναμεταξύ των. Ἡ σωτηρία τοῦ ἐνὸς τόπου συντρέχει εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἄλλου· καὶ ἐξ ἐναντίας ὁ ὅλεθρος τοῦ ἐνὸς συνεπιφέρει τὸν ἀφανισμόν καὶ εἰς τὸν ἄλλον.

« Τοῦτο ἐπιθυμοῦμεν καὶ εὐχόμεθα, ὥστε καὶ τὸ ἀγιώνυμον Ὅρος νὰ ἀγωνισθῇ γενναίως καὶ μὲ σώματα καὶ μὲ χρήματα· ὅχι μόνον διὰ τὴν ἀτομικὴν του σωτηρίαν, ἀλλὰ καί, εἰ δυνατόν, δι' ὅλην τὴν ἐλευθερίαν τοῦ γένους, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἔλαβε τὴν ὑπαρξίν του καὶ τὴν δόξαν του, καὶ χωρὶς τούτου δὲν ἡμπορεῖ νὰ σωθῇ. Ὅσα λοιπὸν ἠθέλατε προσφέρει διὰ τὴν ἀνθρώπιν του, ὅχι μόνον θέλετε τὰ λάβῃ μέχρι λεπτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερας πλουσίας ἀνταμοιβὰς καὶ προνόμια.

« Ἐπὶ τούτῳ πέμπομεν πρὸς ὑμᾶς μὲ πληρεξουσιότητα τὸν φιλογενέστατον κύριον Νικόλαον Σίφνιον καὶ τὸν Ἀπόστολον Στεφανίδην, ἄνδρας σοφοὺς καὶ φρονίμους, διὰ νὰ συστήσωσιν ἐφορίας κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς Ἀρχῆς, καὶ οὕτω νὰ ἔχητε σύνδεσμον ἀδιόλυτον μὲ τὸ ἔθνος, βοηθούμενοι καὶ ἀντιβοηθοῦντες εἰς τὸ παρὸν, διὰ νὰ ἀνταμειφθῇτε λαμπρῶς μετὰ ταῦτα . . . »

« Στρατόπεδον Τρικώρων, 42 ἰουλίου 1824.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ,

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου .»

Ἀντὶ τοῦ Νικολάου Σίφνιου, ἡ Χρυσογέλου, καὶ τοῦ Στεφανίδου, μὴ ἀναχωρησάντων, ἀνετέθη ἡ σύστασις τῶν ἐφοριῶν τῷ Ἐμ. Πατῆ. Ὁ σκοπὸς ἦτο ἀγαθός, ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ἀδύνατος διὰ τὴν τότε πολεμικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου. Ὁ Χρυσόγελος διετέλει ἔκτοτε παρὰ τῷ Ὑψηλάντῃ ὡς Β' γραμματεὺς μετὰ τὸν Βάμβαν.

ΣΕΛΙΣ 420.

(α) Ἐχομεν ἐπιστολὴν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ῥήγα Μάνθου πρὸς τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶ ἀπὸ 49 ἰουνίου διαλαμβάνουσαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὰ ἑξῆς:

« . . . Κατὰ τὴν παραίνεσίν της ἐξακολουθῶ φυλάττω τὸν στρατὸν ἐντὸς τῶν ὀχυρωμάτων καὶ μεταχειριζόμενός τινα στρατηγήματα, ἀποστέλλων στρατιώτας εἰς τὰ βουνά, τὸ ὅποιον ὠφέλησε καὶ ὠφελεῖ. Μὰ τί νὰ κάμῃ κανεὶς τὴν μικρολογίαν τῶν ἀγίων Πατέρων; Αὐτὴ ἡ στυγερά ἀνελευθεριότης καὶ μικροπρέπεια αὐτῶν μᾶς ἐμπόδισεν ἀπὸ πολλὰ ὠφέλιμα καὶ ἀπὸ πολλὰ ἀναγκαῖα. Ἀμποτε νὰ μεταβάλῃ ὁ ἀναλλοίωτος Θεὸς τὴν διάθεσίν των, νὰ τοὺς ἀναδείξῃ εὐσπλάγχχνους, κριτικούς, γενναίους καὶ ἐλευθερίους, καὶ μὲ δόκιμον νοῦν, διὰ νὰ εὐδοκίμησιν καὶ τοῦ πολέμου τὰ πράγματα, τὰ ὅποια χρειάζονται ἀπαραιτήτως καὶ διὰ σύστασιν των καὶ διὰ εὐδωσίῃ των αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ προτερήματα καὶ πλεονεκτήματα. Ἐγὼ ἐπορεύθην εἰς Ἄγιον Ὅρος μετὰ καὶ τοῦ λογιωτάτου Δημητρίου κατὰ πρόσκλησιν τῆς ἀγιωσύνης των· πλὴν κανένα γενναῖον δὲν εὔρον εἰς αὐτοὺς παρὰ μίαν ἐπίπλαστον πολιτίκαν. Ἐπάσχισα νὰ τοὺς διαθέσω διαφορετικὰ μὲ τὸν λόγον· ὅμως αὐτοὶ ἀπὸ τὸν σκοπὸν των δὲν εὐγαί-

νουν. Ἐχουν τὰ φρονήματά των, τὰ ὅποια μόνον ἐγκρίνουν διὰ καλὰ, καὶ τὰ προσκυνοῦν καὶ τὰ λατρεύουν, καὶ φροντίζουν μόνον διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἰδίων των ὑποκειμένων καὶ μόνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν αὐτῶν ὑποκειμένων των. Τὰ ἱερὰ μοναστήρια καὶ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ δὲν τοὺς ἐμψυχώνουν, καθ' ὅσον δύναται· προβλέπουσι δὲ μόνον καὶ παρειακίζονται ἀλλεστρόπως τὴν ἰδίαν των ἀσφάλειαν, ἀπὸ τὸ ὅποιον προέρχεται, Αὐθέντα μου, ἡ μεγίστη ἀδυναμία εἰς τὰ στρατεύματά μας καὶ ἡ ἀνάλογος ἀκαταστασία.

... Φοβοῦμαι ὁμως, μήπως ὁ λαὸς ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὰς λοιπὰς θλίψεις τοῦ ἐφορμήσει ἐναντίον των, καὶ δὲν δυνηθῶμεν ν' ἀπαντήσωμεν τὴν ὁρμὴν των. Ὁ Μάργαρις, ὁ Μέλιος ἅς τῇ διηγηθῶν ἐμπεριστάτως τὰ διατρέχοντα, καὶ ἅς μᾶς δώσει πάλιν τὰς νοουθεσίας της. Ὁ καπετὰν Ἀθανάσιος Λήμιος ἐπορεύθη καὶ ἐναυλώθη εἰς Θάσσον, καὶ ἅς τὸ στοχασθῇ ἡ ἐκλαμπρότης του, ἃν συμφέρει νὰ πηγαίνει μὲ τὴν πατιέραν, ὅπου τὸν ἔδωσε, νὰ ναυλώνηται πρὸς ἀπόκτησίν του καὶ πλουτισμόν του, καὶ ἅς τὸν γράψῃ τὰ δέοντα . . . »

ΣΕΙΑΣ 425.

(α) Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολὴ αὐτῇ.

« GENNAIE OAGSSEI !

« Ἐν ᾧ ἠλπιζον ὡς ἀπὸ τῆς ψήμης σου τῆς προτέρας, νὰ προσφέρῃς τὸν ἐαυτὸν σου προθυμώτατον καὶ πιστότατον συναγωνιστὴν τῆς ἐλευθερίας, μαυθάνω, καὶ με λύπην μου ἀπερίγραπτον, ὅτι δὲν πολεμεῖς καὶ τώρα μὲ τὴν ἰδίαν καὶ σταθερὰν ἐμπιστοσύνην τοὺς τυράννους καὶ τοὺς διώκτας τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας μας· ἀκούω, πῶς σὺ ὁ Ὀδυσσεὺς ἐκατήντησες νὰ κλεισθῇς εἰς μοναστήριον, παραιτούμενος ἀπὸ τὰ χρέη σου ἐκεῖνα, ὅσα ζητεῖ τὴν σήμερον ἀπὸ σέ ἡ πατρίς. Ἐγὼ δὲν στοχάζομαι αὐτὰ κυρίως ἀληθινὰ, ἐπειδὴ ἀλλῶς ὅποιον τάχα πρέπει νὰ σ' ὀνομάσω ; Ἡμπορεῖ νὰ ἦναι ἡ ψυχὴ σου τόσον διεφθαρμένη καὶ ἀπάνθρωπος, καὶ τόσον μάλιστα ἀναίσθητος εἰς τὴν ἀληθινὴν σου δόξαν καὶ τὰ χριστιανικὰ χρέη σου, ὥστε νὰ προτιμᾷς τοὺς τυράννους τῶν ὁμογενῶν σου, νὰ ἀγαπᾷς τοὺς Τούρκους παρὰ τοὺς ὁμοπίστους σου, καὶ νὰ θέλῃς νὰ σύρῃς ἐναντίον σου καὶ ἐναντίον ὅλης τῆς γενεᾶς σου τὴν ὀργὴν τοῦ οὐρανοῦ βασιλέως, τὸ μῆκος ὅλου τοῦ γένους καὶ ἀνεξέλειπτον ὄνειδος καὶ καταφρόνησιν ἐκ μέρους ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν ; Ποῖται τάχα ὑποσχέσεις τοῦ ἐχθροῦ, ἢ ποῖτα πλοῦτή τοῦ κόσμου ἡμποροῦν νὰ διαφθείρῃσι μίαν ἑλληνικὴν ψυχὴν, ὥστε, ἐν ᾧ ἡ πατρίς πολεμεῖ μὲ τὴν ἀπόφασιν ἢ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐλευθερίαν της, ἢ νὰ χαθῇ, ἐσὺ νὰ πολεμᾷς τὴν πατρίδα, στεκόμενος ἀδιάφορος ;

« Δὲν πιστεύω ! καὶ τὴν ἀμφιβολίαν μου αὐτὴν ἀνάγκη ν' ἀποσβύσῃς, γενναεῖ Ὀδυσσεῦ, μὲ τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἀγῶνάς σου. Ἄλλο δὲν σέ ζητῶ, καὶ τοῦτο εἶναι ἡ τιμὴ σου : ἔξελθε ἀπὸ τὸ μοναστήριον καὶ πολέμησον πιστὰ τοὺς ἐχθροὺς τῶν μοναστηρίων καὶ θρησκείας μας, τοὺς βιαίους ἀρπακτῆρας τῶν δικαιωμάτων μας καὶ τοὺς μιαινοὺς μὲ ἓνα λόγον τυράννου τοῦ ἔθνους μας.

ἔῃναι καιρὸς ἀγώνων, ἐποχὴ καταρθωμάτων καὶ στιγμὴ ὑπομονῆς Θεμιστοκλέους. Ἐξέλθε Ὀδυσσεύ· καὶ, ἐάν ᾗται Ἕλλην ἀληθῆς καὶ πιστὸς Χριστιανὸς, περὶζῶσε μὲ ἀφοβίαν τὴν ῥομαίαν σου, καὶ τότε μόνον νὰ τὴν ξεψοφήῃς, ὅταν ἡ τυραννία κατατροπωθῇ καὶ στηριχθῇ ἡ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τοὺς πολέμοις τὰς θέλουσι δοθῇ ὅλα τὰ πλούτη καὶ αἱ τιμαί. Ἐάν ζήσης, ἡ ζωὴ σου θέλει εἶναι ἡ πλέον ἐνδοξός· ἂν δὲ πληρώσῃς τὸ χρέος σου τὸ φυσικὸν μαχόμενος ὑπὲρ πατρίδος, ὁ θάνατός σου θέλει μακαρίζεται εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας.

« Φανῶ λοιπὸν, πατριῶτα, ἄλλος Ὀδυσσεὺς κατὰ τῶν νέων Τρωαδιδῶν, ὠδήγει μὲ τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν φρόνησίν σου τὸ σῶμά σου τὸ στρατιωτικόν, καὶ προτίμησε νὰ συνδοξάζεσαι μὲ τὴν Ἑλλάδα, μὲ τοὺς ἀληθῶς προγόνους καὶ ἀπογόνους Ἑλλήνας, καὶ ζῶν καὶ ἀποθανόν.

« Ἀπὸ Τρικώρων τὴν 8 ἰουλίου 1820 . . . »

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΦΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου .

Μετ' οὐ πολὺ, ἡ τῇ 14 ἰουλίου, ὁ Γυφελάντης ἐξέδοτο πρὸς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος τὴν ἀκόλουθον περαινετικὴν ἐγκύκλιον.

« ΓΕΝΝΑΙΟΓΑΤΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΟΙ, ΚΑΠΕΤΑΝΕΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΚΡΙΤΟΙ ΛΕΒΑΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕ ΤΟΠΩΝ.

« Δὲν φαίνεται νὰ ᾗται κανεὶς ἐκ τῶν ἀνδρείων καὶ φιλελευθέρων, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν καρδίαν νὰ μὴν ἔκαμε τὴν πλέον μεγάλην ἐντύπωσιν ἡ φωνὴ τῆς κοινῆς πατρίδος. Ὅλους μὲ ὑψηλὸν κήρυγμα προσκαλεῖ εἰς τὰ ὅπλα, διὰ νὰ τὴν ἐλευθερώσωσιν ἀπὸ τὴν αἰσχρὰν καὶ ἀπάνθρωπον τυραννίαν ἐνὸς ἔθνους βαρβάρου, ἀπίστου καὶ ἀνάνδρου, τὸ ὅποτον ἕως τῶρα δὲν ἔσχε καθ' ἡμῶν δι' ἄλλην αἰτίαν, παρὰ διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν καὶ τὰ μικροπρεπῆ πάθη τῆς ἀλόγου φιλαυτίας μας.

« Ἕλληνες! εἰς τὰς καρδίας σας πρέπει τῶρα νὰ αἰσθάνεσθε ὅλα ἔκείνα τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα, τὰ ὅποια ἠσθάνοντο καὶ οἱ πρόγονοί μας εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ εἰς τὰς Πλαταιάς. Προσηλώσατε τὸν νοῦν σας εἰς τὸ ὕψος καὶ μεγαλεῖον τῆς ἐθνικῆς σας ταύτης ἐπιχειρήσεως, καὶ γενήτε ὅλοι ὡς ἄτρωτοι ἡμίθεοι εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἐλευθερίας μας. Ἄν ὁ τύραννος ἡδύνατο νὰ μεταβάλῃ εἰς χρυσίον καὶ αὐτὰ τὰ βουνὰ καὶ νὰ σᾶς προσφέρῃ, διὰ νὰ τὸν προσκυνήσητε, ἔπρεπε καὶ τότε μὲ ἀγανάκτησιν νὰ τὸν δείχνετε τὸ ξίφος καὶ τὴν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν τῆς ἐλευθερίας. Καὶ ἔπειτα τὰ πλούτη τῶν τυράννων εἶναι κτήματα τοῦ τυραννουμένου γένους. Ὅθεν τῆς ἐλευθερίας ἡ ἀνάγκησις θέλει μᾶς γένῃ εὐθὺς ἀνάγκησις καὶ πλοῦτος καὶ δόξης καὶ ἀξιοματίων καὶ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν. Ὅλοι λοιπὸν μὲ ἀδελφικὴν συμφωνίαν καὶ μὲ εὐγενῆ φιλοτιμίαν συνάξατε τοὺς ὀπλοφόρους ὑπὸ τὴν στρατηγικὴν ὁδηγίαν σας, καὶ ἐξολοθρεύσατε τοὺς ἀπίστους τυράννους, οἵτινες ἀκόμη φυλάττονται, δὲν ἠξέφρω πῶς, εἰς τὰ μέρη σας . . . Φερόμενοι οὕτω, νὰ ᾗσθε βέβαιοι, ὅτι εἰς ὀλίγον καιρὸν θέλετε καθαρῶς τοὺς τόπους σας ἀπὸ τῶν βδελυρὰ ἐναπομεινάρια τῶν ὀπλισμένων Τούρκων.

« Εἶναι δὲ νόμος ὅλων τῶν ἐθνῶν, καὶ ἰδιαίτερον χρέος ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, νὰ μὴ κακοποιοῦμεν τοὺς ἐχθροὺς, ὅταν μᾶς παραδίδονται.

« Διὰ τὰ ἀναγκαιὰ ἐφόδια τοῦ πολέμου εἶναι ἀνάγκη νὰ κάμεται μίαν γενικὴν κίσσαν, συνάζοντες εἰς αὐτὴν τὰς προσφράς, ὅπου ἤθελον κάμει ἄνδρες φιλογενεῖς, ἐτι δὲ καὶ τὸ μερίδιον τοῦ γένους ἐκ τῶν τουρκικῶν κτημάτων.

« Σᾶς εὐχρμαι λαμπρὰ κατορθώματα, τὰ ὅποια νὰ μοὶ γράφητε, διὰ νὰ συγχαίρω καὶ νὰ τὰ σημειῶνῶ ὡς μαρτυρικὰ τῶν τιμῶν καὶ βραβείων, ὅπου θέλετε λάβῃ ἐν καιρῷ.

« Τρίκορρα τὴν 16 ἰουλίου 1821 ».

ΣΕΛΙΣ 423.

(α) Κατ' ἄλλους συνῆλθον οὗτοι εἰς τὸ Πεκράκι.

(β) Ἀπέχει αὕτη πλαγίως τῆς Φοντάνας ἐπὶ μίαν ὥραν, τῶν Θερμοπολῶν ἐπὶ τέσσαρας καὶ τῆς Λεθαδεῖας ἐπὶ ὀκτώ· ὀνομάζεται δὲ Βασιλική, ὡς μεγάλη οὖσα λεωφόρος.

ΣΕΛΙΣ 429.

(α) Κατ' ἄλλην ἔκθεσιν, ἣν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, ὁ Παπᾶ Ἀνδρέας ἐνέδρευεν ἐν τῷ παρὰ τῇ εἰσόδῳ τῶν Βασιλικῶν δάσει.

ΣΕΛΙΣ 431.

(α) Τοῦτον διαλαμβάνουσι τὸν ἀριθμὸν δύο ἀξιωματικὰ ἐκ τοῦ ἰδίου στρατοπέδου ἔγγραφα πρὸς τὸν Ὑψηλάντην· ἀλλὰ τὸ ἀπὸ 28 αὐγούστου ἔγγραφον τῶν ἐγκρίτων τῆς Οἰάνθης, ὅπερ κατωτέρω δημοσιεύεται, ἀναβιβάζει αὐτὸν εἰς χιλίους διακρίτους· ἄλλη δὲ χειρόγραφος ἔκθεσις εἰς τετρακισχιλίους. Τὸ ἐν μᾶλλον τοῦ ἄλλου ἀπίθανον.

(β) Ἡ χειρόγραφος ἔκθεσις καταβιβάζει τὸν ἀριθμὸν εἰς δεκαεπτὰ φονευθέντας καὶ ἐπτὰ πληγωθέντας· μεταξὺ δὲ τῶν δευτέρων μνημονεύει καὶ τοῦ γραμματέως τοῦ Γούρα, ἀποθανόντος ἔπειτα.

(γ) Εἰς τούτων ἦν καὶ ὁ Τουρκαλβανὸς βελούκπασης Φράσαρης, ὃν οἱ Ἀγοργιανῖται ἐξέδειραν. Ἀγνοοῦμεν, ὑπὸ τίνων οὗτοι ἐκινήθησαν λόγων εἰς πρᾶξιν τόσῳ σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον· ἠξεύρομεν δὲ, ὅτι δι' αὐτοῦ καὶ ἐτέρου τινὸς, Σουμὰν βεγῆ λεγομένου, ἀμφοτέρων αἰχμαλώτων παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ἀντηλλάγη πρὸ ὀλίγου τότε καιροῦ ὁ παρὰ τοῦ Χουρσὴ πικρὰ κατακρατούμενος Γεώργιος Δουδουνιώτης.

(δ) Ὅταν ὁ Γούρας ἐξήτησεν ὕδωρ, ὁ ψυχουὶς αὐτοῦ, Μπαλαούρας ὀνομαζόμενος, δραμὼν εἰς τὸ παρακείμενον ρεῦμα, ἐβεβαίωσε τούτῳ ἐπιστρέψας, ὅτι εὔρεν εἰς αὐτὸ ρέον αἷμα ἀντὶ ὕδατος.

(ε) Χάριν περιεργείας ἀπλῆς δημοσιεύομεν τὴν ἀκόλουθον πρὸς τοὺς Ἀλκαίους ἔκθεσιν τῶν προκρίτων τῆς Οἰάνθης περὶ τῆς μάχης αὐτῆς, ὅπως δευχθῇ,

διὰ τίνος ἐνθουσιασμοῦ, γλώσσης καὶ ὑπερβολῶν ἐγράφοντο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ τοιαῦτα.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ ΚΥΡ ΑΝΔΡΕΑ ΛΟΝΤΕ ΚΑΙ
ΛΟΙΠΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ, ΛΣΗΑΖΟΜΕΘΑ ΣΑΣ.

« 4824, αὐγούστου 28 Γαλαξειδί.

« Σᾶς δίδομεν τὴν χαροποιὰν εἶδῃσιν, ὅτι ἀπὸ τοὺς 4 πασιᾶδες, ὅπου ἤρχοντο διὰ τὸν Μωρέαν, ἠνταμώθησαν εἰς Λάρισσαν, καὶ εὐθὺς ὅπου ἀριθάρσις καὶ ὁ Χατζῆ Μπεκῆρ πασσᾶς, ἀπέθανεν εἰς Λάρισσαν· 4000 στρατεύματα, ὅπου εἶχεν, ἀνεχώρησαν ὀπίσω· οἱ δὲ ἄλλοι τρεῖς, ὁ Μπαϊράμ πασσᾶς, ὁ Μεμῆς πασσᾶς καὶ ὁ Σαχῆν Ἀλῆ πασσᾶς μὲ 5000 μαζὴ ἐξεκίνησαν καὶ ἦλθον εἰς Ζητοῦνι. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐκίνησαν, διὰ νὰ ἀπεράσουν τὴν Φοντάναν διὰ Λεβαδείαν καὶ Δερβένια· ἦλθον εἰς τὰς Θερμοπούλας, ἐκοιμήθησαν εἰς τὸν Μῶλον χωρίον· τὸ πουργὸν ἔστειλαν τοὺς ντελιπασιάδες τῶν μὲ 300, νὰ ὑπάγουν νὰ κοιτάξουν τοὺς δρόμους, ἂν εἶναι ἄδειοι. 23 τοῦ παρόντος τοὺς καρτεροῦν οἱ γενναῖοι Ἑλληγες ἐδικοὶ μας, ὅλα τὰ Καπιτανάτα τοὺς βαροῦν· μόνον 60 ἐγλύτωσαν καὶ ἐπῆγον ὀπίσω. Τὸ πουργὸν ξημερώνοντας ἠθέλησαν μὲ ἀπόφασιν ν' ἀπεράσωσι μὲ ὅλον τὸ ὄρδ' αὐτοῦ· 24 παρόντος τοὺς ξανακαρτεροῦν οἱ Ἑλληγες· ἡ μπατάγια ἔγεινε πεισματώδης, ἐλληνική· μὲ τὰ χεῖρα ἐπιάσθησαν κατασφάζοντές τους· τὸ αἷμα ἐκίνησε ποταμηδὸν ἀπὸ τὴν Φοντάναν καὶ τὰ Βασιλικά ἕως τὸ χωρίον Μῶλον ἕως ἐρχθῆς 4200 κεφάλια εἶχον· 75 ζωντανοὶ μᾶς ἦλθον· οἱ ἐδικοὶ μας 300 ἀμάξια ἐπῆραν μὲ ὅλους τοὺς ζαερέδες τῶν, 7 κανόνια, ὅλους τοὺς τσιπχανέδες· τὸν Μιμῆς πασσᾶν τὸν ἐσκώτῳεν ὁ γενναῖος καπετὰν Γκούρας, καὶ ὁ Σαχῆν πασσᾶς λαβωμένος· 47 μπαϊράκια, ὅλα τὰ τουμπουλέκια τους, ἄτια, γιντίτζια, ἄμετρα λάφυρα· γρόσια ἐπῆραν οἱ Ἑλληγες, ὅσα ἔθελον, καὶ χάλια ἕως τῆς χθὲς βρίσκονται μέσα εἰς τὰ δάση, τὰ ρεύματα καὶ κάμπους, εἰς τὰ βᾶτα ἀποθαμμένοι καὶ λαβωμένοι, καὶ γεροὶ κρυμμένοι ἀπὸ τὸν φόβον τῶν· καί, ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς, ὅσοι ἔμειναν, ὅλους θὰ τοὺς τελειώσουν, καὶ ἔχουν σκοπὸν οἱ Ἑλληγες νὰ τραβήσουν διὰ Ζητοῦνι. Ἀπὸ ἐδικούς μας Ἑλληγας μόνον ἕως 32 ὑπῆγον εἰς τὸν τόπον, καὶ ὀκτὼ δὲ λαβωμένοι. Τὸν Ἀλθανίτην μπουλούμπασην Φράσαρη, ὅπου ἐκάμαμεν ἐναλλαγὴν ταῖς προάλλαις μὲ τὸν Σουμὰν Μπέην μαζῇ, καὶ ἐπῆραμεν τὸν καπετὰν Γεωργάκην, τὸν υἱὸν τοῦ Δουσβουνιώτου, ἠθέλησαν πάλιν νὰ ξαναευροῦν εἰς τούτην τὴν ἐκστρατείαν, τὸν ἐπιάσαν οἱ ἐδικοὶ μας Ἑλληγες Ἀγοργιανῖται ζωντανὸν λαβωμένον, τὸν ὁπίσθεν τὸν ἔγδειραν. Λοιπὸν νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐντὸς ὀλίγου νὰ μᾶς χαροποιήσῃτε τὸ ὅμοιον, τὸν ἀφανισμόν τῶν τυράννων, καὶ δεύτερον σᾶς ξαναχαροποιούμεν. Λοιπὸν τῶρα ἐλπίζομεν, ἄλλοι ἔχθροί δὲν θέλει μᾶς καταβοῦν, καὶ μὴν ἔχητε συμπίε· μόνον αὐτοῦ κάμετε χαϊρέτι καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσωμεν, καὶ μένομεν.

οἱ δοῦλοί σας

ΟΙ ΕΓΚΡΙΤΟΙ ΓΑΛΑΞΕΙΔΙΟΥ ».

ΣΕΛΙΣ 433.

(α) Ἐνεκα ταύτης ἔγραψεν ἐκ τοῦ Ἀγίου Μελετίου τῆς Μεγαρικῆς τῇ 29 αὐγούστου ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης πρὸς τὸν ἐν τῇ πολιορκίᾳ τὰς Τριπόλεως πατέρα αὐτοῦ: « . . . Ἐν ᾧ ἀκούω θριαμβεύοντα ἐπάνω (ἐν τοῖς Βασιλικοῖς) αὐτὸν Γούραν, δὲν ὑποφέρω νὰ μὴ συμπλεχθῶ μὲ τοὺς ἐδῶ Τούρκους (τὸν ἐν « Θήβαις Κιοσὲ Μεγμέτ πασσᾶν) κουμπούρα μὲ κουμπούρα » ἀπαρallάκτως, ὥς ἔλεγεν ὁ Θεμιστοκλῆς: « Οὐκ ἔξ με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον ».

ΣΕΛΙΣ 442.

(α) Ὑπεγράφησαν ὁ Σπυρίδων Φωκᾶς, Γεράσιμος Φωκᾶς, Κωνσταντῖνος Χαλκιάς, Εὐστάθιος Ἀντίπας, Ἀναγνώστης Κ. Οἰκονόμου, Ἀντώνιος Μάρκου, Κωνσταντῖνος Βρεττῆς, Σταμάτιος, Ἰωάννης Βαλσαμάκης καὶ Γεώργιος Δημητρίου.

(β) Ἡ ἀναφορὰ αὐτῶν ἤρχετο οὕτω:

« ὙΨΗΛΟΤΑΤΕ ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΕ ΚΑΙ ΠΑΝΡΕΞΟΥΣΙΕ ΤΟΥ
ΓΕΝΙΚΟῦ ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ.

« Ἡζιώθη ἡ ἱερὰ αὕτη πόλις τὴν ὑψηλὴν ἐπιστολὴν τῆς, καὶ τὰς διαταγὰς καὶ συμβουλὰς τῆς μετὰ χαρᾶς ἤκουσε. Τὴν ἐπαρηγόρησεν ἡ ἐλπίς, ὅτι θέλει πλέον ἀναλάβει τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω βελτίωσίν τῆς καὶ νὰ κατορθώσῃ τὴν νίκην. Ἀλλ', οἴμοι! ὁ φθόνος ὑπερίσχυσε, καὶ αἱ ὑψηλαὶ διαταγαὶ τῆς ἔμειναν ἀνενέργητοι· αἱ δὲ δυστυχίαι ἐκορυφώθησαν, ὥστε ἀπειλοῦν τὸν ἐξ ὀλοκλήρου ὀλεθρον. Ὁ φόβος τῶν ἐδῶ τυράννων, τῶν εἰς Λεβαδείαν, Εὐβοίαν καὶ Κάρυστον δὲν μᾶς ταραττεῖ τόσον . . . Θέλομεν ἀπολεσθῆ, ἂν ἀκολουθήσῃ κανὲν ἐκ τύχης ἐναντίον, ὑστερούμενοι καὶ τ' ἀναγκαῖα καὶ ἄξιον ἀρχηγόν . . . »

ΣΕΛΙΣ 445.

(α) Ὅτε ἐπέστρεψεν ὁ Ὅμηρ βεγῆς εἰς τὴν Εὐβοίαν, οἱ ὑπ' αὐτὸν τετρακόσιοι συνάδουν φορτηγὰ πλεῖστα ἐκ τῶν λαφύρων τούτων τῆς πόλεως Ἀθηνῶν.

(β) Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀπῆλλαξε τῆς φυλακῆς καὶ κατεβίβασεν εἰς τὴν πόλιν περιπινοῦμενος τοὺς τρεῖς ἀπολειφθέντας, ὥς προσέπομεν (τόμ. Γ' σελ. 372), προσετῶτας· οὗτοι δὲ τῇ 2 αὐγούστου διαφυγόντες τοὺς φύλακας Ἀλβανούς κοιμωμένους, ἐσώθησαν εἰς τὴν Σαλαμίνα.

ΣΕΛΙΣ 446.

(α) Ὅρα τὴν συνέχειαν τῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος· ἐν Κεφ. ΚΒ'.

ΣΕΛΙΣ 447.

(α) Ἴδε τὰ προηγούμενα ἐν τῷ Κεφ. Γ' τοῦ τόμου Γ'.

ΣΕΛΙΣ 454.

(α) Ἴδού τὸ πρὸς αὐτοῦς ἐγγράφον.

« ΑΝΔΡΕΙΟΤΑΤΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΠΡΟΝΙΟ ΚΑΙ ΤΖΑΝΑΡΗ ΚΑΙ
 ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΤΖΑΜΙΑΔΕΣ ΧΑΙΡΕΤΕ!

« Εἶναι ὑπὲρ τοὺς τρεῖς μῆνας, ὅπου ἄρχησε τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων νὰ πολεμᾷ τὰς ἀδικίας καὶ τυραννίας τοῦ Σουλτάνου. Ἡ Μολδοβλαγία, Ῥούμели, Πελοπόννησος, ὅλα τὰ νησιά καὶ ἐν γένει ὁλόκληρον τὸ ἔθνος εἶναι εἰς τὰ ἄρματα. Τὸν πόλεμον ἐγνώρισαν δικαιοτάτον ὅλα τὰ βασίλεια τῆς Εὐρώπης, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δίδει κανεὶς βοήθειαν εἰς τὸν Σουλτάνον. Ὁ δικαιοτάτος Θεὸς εἶναι σύμμαχός μας καὶ βοηθεῖ εἰς τὸν ἱερώτατον τοῦτον πόλεμον. Πολλοὶ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Τούρκων, γνωρίζαντες τὰ δίκαιά μας, συμμαχοῦσι καὶ συναγωνίζονται μὲ ἡμᾶς. Ἐγὼ ἐσημείωσα τὰ ὀνόματα τούτων, διὰ νὰ τὰ παραστήσω εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ ἔθνους, καὶ νὰ λάβωσι παρὰ τῆς εὐεργετηθείσης πατρίδος δόξαν, τιμὴν καὶ τὰς πρεπούσας ἀμοιβάς.

« Ἐπληροφορήθη παρὰ πολλῶν, ὅτι φυλάττετε οὐδετερότητα εἰς τὸν μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῆς τυραννίας πόλεμον. Ἐγὼ μὲν καὶ ἡ πατρίς σᾶς εὐχαριστοῦμεν ἡ φήμη δὲ τῆς ἀνδρείας καὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων σας μὲ παρακινεῖ νὰ σᾶς γράψω καὶ νὰ σᾶς παρακινήσω, ὅπου ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι νὰ λάβετε τὰ ἄρματα, συμμαχοῦντες μὲ ἡμᾶς, καὶ νὰ πολεμῆτε τὴν ἀδικίαν καὶ καταδυναστείαν τοῦ σκληροῦ τυράννου μας, ἡ πτώσις τοῦ ὁποίου, οὕσα ἐγγὺς, δὲν ἀπαιτεῖ, εἰμὴ μικρὸν κόπον, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν μὲ ἡσυχίαν καὶ μὲ δίκαιον τρόπον τοὺς καρπούς τῶν ἀγώνων μας. Ἡ πατρίς θέλει στεφανώσῃ τὰς κεφαλὰς ὅλων τῶν ἀθλητῶν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀγῶνος. Αὐτοὶ καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν θέλουσιν εὐτυχῆσαι.

« Μὴν ἀμελήσῃτε λοιπὸν, φίλοι! κανὲν μέσον πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ μας. Δὲν θέλω λησμονῆσαι νὰ σημειώσω καὶ τὰ ὀνόματά σας, διὰ νὰ τὰ παραστήσω καὶ εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον, καὶ νὰ λάβετε τὰ ἀνάλογα βραβεῖα τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγώνων σας.

« Ἐν τούτοις σᾶς εὐχομαι νίκην καὶ κράτος κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ μένω.

Βέρβενα τὴν 26 ἰουνίου 1824.

ὁ Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου
 ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΨΗΑΝΤΗΣ ».

ΣΕΛΙΣ 455.

(α) Ἴδε ἐν τῇ σελ. 334—332 τοῦ τόμου Α'.

ΣΕΛΙΣ 456.

(α) Ἴδού ἡ διακήρυξις.

« ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΧΕΙΜΑΡΡΑΙΟΙ !

« Ἡ Ἑλλάς τέλος πάντων ἐκινήθη εἰς τὰ ὅπλα διὰ τὴν ἐλευθερίαν της. Ἔθνος, τοῦ ὁποίου οἱ πρόγονοι ἐπροτιμοῦσαν τὴν ἐλευθερίαν περισσότερον παρὰ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου, τοῦ ὁποίου τὰ βιβλία ἐδίδαξαν τὰ ξένα ἔθνη νὰ ζοῦν μὲ εὐνομίαν, δὲν ἔπρεπε τοιοῦτον ἔθνος νὰ ἀναστενάξῃ παντοτεινὰ ὑποκάτω εἰς τὸν βαρύτερον καὶ σκληρότερον ζυγὸν ἐνὸς ξένου καὶ βαρβάρου ἔθνους, τὸ ὅποιον ἐξέ-
 ρασεν ἓνα καιρὸν ἡ Ἀνατολή διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν προγόνων μας. Ἐκκηρύχθη πανταχόθεν ὁ πόλεμος ἐναντίον του, ἀπεφασίσθη τῶν τυράννων ἡ πτώσις.

« Ὅποιοι εἶναι Ἕλληνας, ἅς ἐκυπνήσῃ τώρα ! ἅς συλλογισθῇ κατὰ βῆθος τὴν ἀπόφασιν τοῦ γένους καὶ ἅς συνδράμῃ τώρα μὲ ὅλην του τὴν ψυχὴν καὶ καρδίαν. Εἶναι ἀληθινόν, ὅτι δὲν ἔχομεν μεγάλας δυνάμεις καὶ προετοιμασίας· εἶναι ὁμως ἀληθέστερον, ὅτι καὶ οἱ τύραννοί μας εὐρέθησαν ἀνέτοιμοι καὶ εἶναι ἀδύνατοι καὶ ἀνανδροί. Ἐφαίνοντο ἀνδρεῖσι, ἐν ὅσῳ ἡμεῖς τοὺς ἐφοβούμεθα· εὐθὺς ὁμως ὅπου ἀπεφασίσσαμεν ν' ἀποτεινάξωμεν τὸν ζυγόν, οἱ τύραννοί μας τρέμουν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων ἄλλο δὲν λείπει εἰς τοὺς Ἕλληνας παρὰ τελεία ὁμόνοια καὶ ἀληθινὴ προθυμία. Ἀς παύσουν τὰ πάθη· ἅς συνεισφέρῃ ἕκαστος τὸ δυνατόν· ἅς καθοπλισθῶσιν οἱ δυνατοὶ εἰς τὰ ὅπλα· ἅς βοηθήσουν χρηματικῶς οἱ ἔχοντες χρήματα, καὶ εὐθὺς ὁ σαπημένος κολοσσὸς τοῦ τυράννου θέλει κρημνίζεσθαι πανταχόθεν, καὶ ἐντὸς ὀλίγου θέλει κατεδαφισθῇ.

« Χειμαῤῥαῖοι ! ἂν χρειάζεσθε καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν, ὁποῖος εἶναι ὁ παρὼν πόλεμος, φαντασθῆτε τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ἐρχόμενον μὲ στρατεύμα πολυάριθμον· φαντασθῆτε καὶ ἐμὲ τὸν αὐτάδελφόν του ὑπομένοντα πᾶν εἶδος κακουχίας καὶ ἀγωνιζόμενον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων μὲ ἀπόφασιν νὰ θυσιάσω καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν μου, ἂν γένη γρεῖα. Μὴ μικροψυχῇτε λοιπόν· ἀγωνίζεσθε μὲ προθυμίαν, ὅπως ἤμπορῇτε, καὶ ἐντὸς ὀλίγου θέλωμεν λάβῃ ἀπὸ αὐτὸν τὸν πόλεμον, ὅσα εἰς τὴν ἀρχὴν μᾶς λείπουν. Περιμένω δὲ καὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ νὰ μᾶς ἔλθουν ἀρκετὰ πολεμικὰ ἀναγκαῖα.

« Σᾶς στέλλω τὸ παρὸν διὰ τοῦ φιλογενεστάτου κυρίου Δήμου Γιαννοῦση, ὅστις καὶ ἐκ στόματος θέλει σᾶς διηγῇ τὰ καθ' ἡμᾶς.

« Τῇ 12 ἰουλίου 1821 ἐκ τῆς πολιρχίας τῆς Τριπολιτζᾶς.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

(6) Ἴδού ἡ περίεργος αὕτη διαταγή, ἐν εἰδὲι ἐγκυκλίου, γεγραμμένη ἐν τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ.

« ΒΕΖΗΡ ΧΟΥΡΣΗΤ ΜΕΧΜΕΤ ΠΑΣΣΑΣ, ΡΟΥΜΕΛΗ ΒΑΣΙΣΗΣ,
 ΔΕΡΒΕΝΤΑΤ ΝΑΖΙΡΗΣ ΚΑΙ ΣΕΡΑΣΚΕΡΗΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

« Πρὸς ἐσᾶς προεστῶταις . . . καὶ λοιποῖ. Ἡξέυροντας μὲ πληροφορίαν, ὅσα

εἰς διαφόρους καιροὺς ἐδοκιμάσταν δυστυχήματα, καὶ ὅσα ἐτραβήξταν σεράελε τόσους χρόνους ἀπὸ τὴν κακὴν διοίκησιν καὶ κακὰ σέρια τοῦ ἀποστάτου καὶ χαίνῃ τῆς βασιλείας Τεπετενλῇ Ἀλλῇ πασσᾶ, καὶ γνωρίσαντες τὴν πιστοσύνην σας καὶ τὸ ῥαγιαλίκι σας, εἰς ὅσα χουσμῆτια σᾶς ἐδιώρισθησαν εἰς τὸν καιρὸν αὐτὸν τοῦ πολέμου· καὶ διὰ τοῦτο θέλοντας, ὁποῦ νὰ εὐρεθῇ ὁ τρόπος τοῦ ῥαχατίου καὶ τῆς ἡσυχίας τοῦ τόπου σας, ἔκαμα τσάχτι καὶ χιμμέτι ἐπάνω εἰς τοῦτο. Ἐξαφνα καὶ ἀνάμεσόν σας ἐγεννήθη τὸ κακὸν τῆς ἀποστασίας καὶ τοῦ ἀσιλικιοῦ ἐναντίον εἰς τὸ κραταιότατον ὑψηλὸν Δεβλέτι μας, καὶ ἐλικιάσταν τὸν ἑαυτὸν σας καὶ τὴν πατρίδα σας μὲ τὸν λεκὲν αὐτῶν τῶν φθοροποιῶν καὶ θανατηφόρων. Ἐσεῖς πάντοτε διὰ πολλὰ αἷτια εἶχταν δικαιώματα περισσότερα ἀπὸ κάθε ἄλλον τρόπον. Νὰ ἀπαντέχετε καὶ νὰ ἔχετε βέβαιον, ὅτι θεὸς νὰ ἀπολαύσετε τὸ μερχαμέτ καὶ τὸ ἔλεος τοῦ κραταιοτάτου καὶ γαληνοτάτου Βασιλέως μας, καὶ νὰ ἦσθε βέβαιοι, ὅτι τὸ νιγέτι τοῦ σεφκετλοῦ Βασιλέως μας ἦτον, διὰ νὰ σᾶς κάμῃ νὰ ζῆτε μὲ μεγάλον ῥαχάτι καὶ ἡσυχίαν εἰς ὅλους τοὺς χρόνους. Πῶς ὕστερον ἀπὸ τόσῃ πληροφορίαν, ὁποῦ εἶχταν εἰς τοῦτο τὸ ῥεχάτι σας ἐπάνω, καὶ ὕστερον ἀπὸ τόσα καὶ τόσα ἱμπρέτια, ὁποῦ εἶχταν τοῦ ἀφανισμοῦ καὶ τοῦ περυσανλικιοῦ ἐκείνων, ὁποῦ κατὰ καιροὺς ἀπεστάτησαν, εἰς ὅποιον βασιλεῖον καὶ ἂν ἦναι, πῶς λοιπὸν ἐχάσταν τὴν γνώσιν σας καὶ ἐπιχειρισθήκεταν ἓνα τέτοιον κίνημα, ὁποῦ μούτλακ θεὸς νὰ φέρῃ τὸν χαλασμόν καὶ τὸν ἀφανισμόν καὶ κατὰ μέρος τοῦ κάθε ἐνὸς ἀπὸ ἐσᾶς καὶ ὅλου τοῦ τόπου σας, καθὼς τὸ εἶδεν τοῦτο καὶ μὲ τὰ μάτι σας τὰ ἴδια καὶ ἀκούσταν καὶ εἰς τοὺς παλαιούς καιροὺς ; Τὰ τέτοια ἀσίδικα καμώματα τί τέλος ἔχουν ; Ποῖος ῥαγιας ποτε ἐτήκωσε κεφάλι ἐναντίον τοῦ Βασιλέως του, καὶ εὗρε τέλος καλόν ; Αὐτὰ ὅλα πολλὰ καλὰ, καὶ τὰ ἡξέυρετε καὶ τὰ γνωρίζετε, καὶ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι τὴν μετάνοιαν καὶ τὸ πισμανλίκι τὸ ἔχετε εἰς τὴν καρδίαν σας, καὶ ὅλα, ὅσα μέλλει νὰ πάθετε, κάψιμον τῶν πολιτειῶν καὶ χωριῶν σας, σκοτομούς, σκλαβιάς τῶν γυναικῶν καὶ παιδιῶν σας, καὶ χωριστὰ ἀπὸ αὐτὸ πῶς δὲν κατορθώνετε παρὰ τὸν τέλειον ἀφανισμόν σας, ὅλα αὐτὰ, ἡξέυρω βέβαια, πῶς τὰ στοχάζεσθε, καὶ διὰ τοῦτο ἀκόμη περισσότερον γίνεσθε πταῖσται καὶ καπασετλίδες, ὁποῦ τὰ βλέπετε καὶ τὰ γνωρίζετε, καὶ πάλιν εἰς τὰ ἴδια κακὰ καὶ γνώμαις στέκεσθε. Τί ἐλπίζετε ; τί στοχάζεσθε ; Πῶς ἡμπορεῖ νὰ κατορθώσετε τίποτε, δὲν τὸ ἡξέυρω. Ἐγὼ λυπῶμαι τὴν κατάστασιν σας, τὸ ἐλεεινὸν γάλι σας· βλέπω τὰ ὅσα ἔχετε νὰ πάθετε, καὶ διὰ τοῦτο μπόρτζι τὸ ἔχω μίαν φερὰν νὰ σᾶς κάμω δαβέτι καὶ νὰ σᾶς φέρω εἰς τὸν ἴσιον δρόμον τοῦ ῥαγιαλικοῦ σας· νὰ γνωρίσετε, πῶς ἔχετε Βασιλεῖαν, ὁποῦ ὁ ὕψιστος Θεὸς μᾶς τὸν ἐδιώρισεν εἰς ὅλους ἐπάνω διὰ βεκίλην του· νὰ γνωρίσετε, πῶς εἴσθε ῥαγιαδες, νὰ ζήσετε μὲ τὸ ἔρζι καὶ μὲ τὴν τιμὴν σας. Καὶ ἰδοὺ μὲ τὸ παρὸν ἡμέτερον βουγιουρδὶ σᾶς προσκαλῶ, ἂν θέλετε, νὰ ἀκούσετε τὰ ὅσα σᾶς γράφομεν. Σᾶς ὀρκίζομαι ὡς ἀπὸ στόματος τοῦ κραταιοτάτου Βασιλέως μας, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ὕψιστου καὶ μεγαλοδυνάμου Θεοῦ, ὅτι μετανόησαντες καὶ ἡ ζωὴ σας καὶ τὸ βίό σας καὶ ὅτι ἄλλο ἔχετε, θεὸς νὰ μένουν ἀπείρακτα· καὶ κοντὰ εἰς ἐσᾶς, καὶ ὅσοι εἶναι εἰς τὰ μέρη σας φευγάτοι, θεὸς νὰ μένουν ἀπείρακτοι· ὅλα τὰ πράγματά σας καὶ τὰ καπασετλιά σας θὰ συγ-

χωρηθούν με ἀμνησθεῖαν γενικήν καὶ ὥσάν νά μὴν ἐκάμετάν ποτε τίποτες. Ἐγὼ σᾶς ὀρκίζομαι καὶ τοῦτο, ὅτι θέλω προσπαθήσῃ διὰ κάθε ραχάτι καὶ ἡσυχίαν σας ἀπ' ἐδῶ καὶ κειθε. Ἐλάτε λοιπὸν καὶ μὴ διστάζετε, εἰς ὅσα σᾶς λέγω, διὰ νὰ μὴ χαθῆτε κατὰ κράτος. Ὅσα παθαίνουν οἱ ἄλλοι, ὅπου δὲν τοὺς ἔρχεται ἡ γνώμη, τὰ βλέπετε καὶ τὰ ἀκούετε. Προσκυνήσετε τὸ ὀλιγωρότερον μίαν ὥραν. Τὸ μπόρτζι, ὅπου ἔχω διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, με παρακινεῖ νὰ σᾶς τὰ εἰπῶ ὅλα αὐτά, καὶ μὴν ἀργοπορῆτε. Εἰ δὲ καὶ ἐκάμεταν ἀπόφασιν νὰ χαλασθῆτε ὅλοι κατὰ κράτος, ἰδοὺ ὅπου κατ' αὐταῖς ταῖς ἡμέραις, χωριστὰ ἀπὸ τόσα καὶ τόσα ἀσκέρια ὅπου ἔχω ἐδῶ, μὴ ἔρχεται καὶ ὁ ἐκλαμπρότατος υἱός μου Μουσταφᾶ πασσᾶς Σκόνδρας με σαράντα χιλιάδες ἀσκέρια, καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὰ ἴσια ἔχει νὰ περὶσῃ αὐτοῦ, καὶ στοχασθῆτε καλὰ τὸ τί ἔχετε νὰ δοκιμάσετε δυστυχισμένοι ἀνόητοι ἀνθρώποι. Μὴ γελασθῆτε ἀπὸ τὰ φαρμακερὰ λόγια τῶν μουψιτιδίων καὶ τρελῶν. Τί ἐκατόρρωσαν αὐτοὶ οἱ ἀσῆδες καὶ ἀχρεῖοι ἕως τώρα; Τί ἄλλο, παρὰ νὰ ἀνάψουν μίαν φωτιάν παντοῦ καὶ νὰ σᾶς ἀφανίσουν ὅλους μικροὺς καὶ μεγάλους; Ἐλάτε εἰς προσκύνησιν, γνωρίσετε τὸ βαγιαλίκι σας, διὰ νὰ ζήσετε με ραχάτι καὶ ἡσυχίαν καὶ τιμὴν εἰς τὸν τόπον σας. Νὰ πῶ ἐδιωρίσθη πρὸ καιροῦ καὶ ὁ μουσελήμης σας Κιαμὴλ Ἐφένδης ἀπὸ τὸ ὑψηλὸν Δεβλέτι μας. Ἐβγάτε εἰς αὐτὸν, στείλετε μερικοὺς εἰδήμονας καὶ ἀξιους νὰ ὀμιλήσουν μαζί του. Ἰδέτε, τί θὰ κάμετε, ὅτι ὁ καιρὸς ἔφθασε. Τὸ πισμανλῆχί σας ὕσeron καὶ ἡ μετάνοιά σας δὲν σᾶς ὠφελοῦν, καὶ πάρετε τὰ μέτρα σας. Ἐγὼ ἀρκετὰ σᾶς εἶπα, καὶ τὸ κρίμα εἰς τὸν λαιμόν σας. Νὰ ὀψεσθε!

« Ἐξεδόθη τὸ παρὸν ἡμέτερον μπουγιουρδὶ ἀπὸ τὸ Διδάνι τῆς Ῥούμελης καὶ
 « Νεζαρέ Δερμπετατιῶν.

« 1824 αὐγούστου 12 Ἰωάννινα ».

(γ) Ἰδοὺ ἡ πατριαρχικὴ ἐγκύκλιος.

**« ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ-
 ΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.**

« Ἱερώτατε μητροπολίτα Παρναξίας, ὑπέρτιμε καὶ ἔξαρχε παντὸς Αἰγαίου Πελάγους, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος κύρ Ἱερόθεε, χάρις εἴη σοι τῇ ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ! Ἐκ τοῦ ἐγχειριζομένου σοι πατριαρχικοῦ ἡμῶν καὶ συνοδικοῦ γράμματος πληροφορεῖσαι τὴν δ' ἄκρας ἀνακτορικῆς φιλανθρωπίας εὐμενεστάτην αὐθις πρὸς τὸ ἡμέτερον γένος εὐεργεσίαν καὶ χάριν, καθ' ἣν ἀξιοῦνται ἐλέους καὶ ἀμνηστείας οἱ τῶν ὀρίων τοῦ πιστοῦ βαγιαλικίου παρεκτραπέντες ὁπώσποτε, ἥδη δὲ μεταμελούμενοι καὶ προσπίπτοντες εἰλικρινῶς, πολλῶ μᾶλλον οἱ ἰδιοπραγμονοῦντες καὶ ἐν τοῖς ὅροις τοῦ πιστοῦ βαγιαλικίου ἀπαρεγκλίτως ἐμμένοντες, καθὼς ἐκ τοῦ ἰδίου γράμματος ἐντελέστερον πληροφορεῖσαι. Τοῦτο δὴ λαθὼν, ἐντελλόμεθά σοι διὰ τῆς παρούσης, ὅπως χωρὶς ἀναβολῆς ἐνεργήσῃς ἐπὶ κοινῇ ἀπαξυπάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν σου ἀκροάσει, καὶ ἐμπνεύσῃς εἰς τὰς καρδίας των τὰς ἐν αὐτῷ περιεχόμενας ἐννοίας με ὅλην τὴν ἀπαυτουμένην καθαρότητα καὶ ἀκρίβειαν, διὰ νὰ

ἐναπέμφωσι προηγουμένως τὰς ὑπὲρ τοῦ βασιλείου κράτους ἐκτετηρίους αὐτῶν φωνὰς πρὸς Θεόν, καὶ ἐπομένως κατανοήσαντες τὸ γινόμενον καὶ πρὸς αὐτοὺς μέγα βασιλικὸν ἔλεος, νὰ βαδίζωσι τὴν ὁδὸν τῆς εὐπειθείας καὶ ὑποταγῆς ἀπαρatreπτός, ἐν βεβαιότητι, ὅτι, καθὼς ἡ κραταιὰ βασιλεία ἐξευμενίζεται πρὸς τοὺς μετανοοῦντας καὶ χαρίζεται αὐτοῖς φιλανθρωπῶς τὴν ἀμνηστείαν, οὕτω κατὰ τῶν σκληροτραχήλων καὶ ἀμεταμελήτων μένει ἀδυσώπητος. Ἐνὶ λόγῳ, κατὰ τὸ ἀρεκτον χρέος τῆς προθυμίας σου, νὰ στηρίξῃς πάντας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ κέντρου τοῦ βασιλικίου, ὑπαγορεύων συμφώνως τὰ σωτήρια καὶ γινόμενος καλὸν παράδειγμα πρὸς αὐτούς

« Περιμένοντες ἐν τάχει τῶν γραφομένων ἀπάντων τὴν αἰσίαν ἀποπεράτωσιν. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μετὰ τῆς ἱερότητός σου!

« αὐχὴ αὐγούστου ἐ.

« Ὁ Κωνσταντίνου πόλεως καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός ».

ΣΕΛΙΣ 457.

(α) Ὅρα τὰ προκαταρκτικὰ τοῦ Σουλίου ἐν τῷ τόμῳ Β' (ἀπὸ σελ. 236—259).

ΣΕΛΙΣ 459.

(α) Ὁ Βεκὴρ Τσογαδόρος, Ἀλβανὸς ἐκ τῆς Τσοκαρίας, εἰς ἄλλοτε τῶν πρωτίστων στρατιωτικῶν καὶ εὐνοϊκῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, εἰ καὶ ἀπεσπάρθη ἀπ' αὐτοῦ, ἐνωθεὶς μετὰ τῶν σουλτανικῶν, οὐκ ἀπελάμβανεν ὁμῶς πλήρη τὴν εὐνοίαν καὶ ἐμπιστοσύνην τούτων. Διὰ τὴν αἰτίαν αὐτὴν ὑποπτεύων πάντοτε ἄλλα τε πολλὰ καὶ κίνδυνον ἔτι ζωῆς, ἐσχεδίασεν, ὅπως ἀκωθῇ τῆς πίστεως τοῦ σουλτάνου διὰ τινος σημαντικῆς ὑπηρεσίας, καὶ ὡς τοιαύτην ἐθεώρησε τὴν διὰ χρημάτων κυρίευσιν τῆς Ῥινιάσης. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐχρήσατο μυστικῶς τὸν ὄπλαρχηγὸν Γιαννάκην Γεώργη, φίλον ὄντα τοῦ Περβραϊβοῦ, ὑποσχεθεὶς τὴν χορηγίαν μέχρι διακοσίων χιλιάδων γροσίων. Ἀλλ' ὁ Περβραϊβὸς ἀπέκρουσε μετ' ἀγανακτικῆς καὶ τὴν πρότασιν καὶ τὰ χρήματα τοῦ βαρβάρου. « Γράψε, εἶπε τῷ « ὄπλαρχηγῷ Γιαννάκῃ, εἰς τὸν φίλον σου Βεκὴρ Τσογαδόρον, νὰ εὔρῃ ἄλλο μέσον διὰ νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ σουλτάνου του, καὶ ὅχι μὲ τὴν προδοσίαν τοῦ Περβραϊβοῦ, ὅστις εἶναι ὠρισμένος καὶ διὰ τοῦ ἰδίου του σουλτάνου « τὴν ἀπώλειαν ».

ΣΕΛΙΣ 460.

(α) Διὰ τὴν νίκην αὐτὴν τῶν Αὐλῶδων συγχαίρων (2 ἰουλίου) ὁ Ἀλῆ πασᾶς τοῖς Σουλῳταῖς καὶ τοῖς συμμάχοις Τουρκαλβανοῖς, προσέθετε περὶ τοῦ Ἄγρου Μουχουρδάρη τὰ ἀκόλουθα: « . . . Κιόρη κιὼρ Ἄγρο, καὶ μὲ τοὺς λοιποὺς ἀγάδες, ἐνθυμήσου τὸν ἀφέντη σου καὶ κάμε γαίρετι νὰ τὸν βγάλῃς ἀπὸ τούτην « τὴν τρύπα . . .

Μονόφθαλμον ὄντα τὸν Ἄγρο Μουχουρδάρην ὠνόμαζες « κιόρη κιὼρ », ὁ λέγο-

μιν ἀπίστανθε, θεότυπλε· διότι παρὰ τοῖς Τούρκοις εἴθισται οὐ μόνον χαριεντισμοῦ ἕνεκεν, ἀλλὰ καὶ ὡς βεβαίως ἰδιαιτέρας εὐνοίας καὶ οἰκειοτέρας σχέσεως, ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐπικλήσεως ἀνωτέρου πρὸς κατώτερον, ἔχοντα ἐλάττωμά τι σωματικόν. Καὶ ἄλλως δὲ δι' ἐπιθέτων ἡθικοῦ τινος ἐλαττώματος, ὡς τοῦ « δελῆ » (τρελοῦ), ἢ φυσικῆς ἀσθενείας, ὡς τοῦ « κελλές » (ἀλωπεκία = κασιδιάρου) ἐτίμων τοὺς γενναίους αὐτῶν καλοῦντες « Κελλές Μεχμέτ, Δελῆ Ἰβραχίμ ». Ὑπῆρξε δὲ καὶ ναύαρχος ὀνομαζόμενος « Δελῆ Ἀβδουλάχ ».

(6) Οἱ Τούρκοι τῆς Εὐρώπης θεωροῦσι τοὺς τῆς Ἀσίας ὡς ἀνάνδρους, δυσκινήτους, τρυφηλοὺς, ἀνεπιτηδεῖους, μωροὺς καὶ δεισιδαίμονας· οἱ δὲ τῆς Ἀσίας τοὺς τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως τοὺς Ἀλβανούς, ὡς νόθους καὶ μόλις ἀνεχομένους Μωχαμεθανούς, ὄντα ρυπαρὰ καὶ ἀκάθαρτα, ὀρδῆν ληϊτικὴν, δολίαν καὶ ἀποτρόπαιον. Διὰ τοῦτο ἀκμαῖον αἰετοῦ σῶζεται τὸ πρὸς ἀλλήλους ἐνδύμυχον μίσος, καὶ ἀμυδιβαίως ἀποστρέφονται, οἱ μὲν Ἀσιανοὶ ἀποκαλοῦντες τοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τοὺς Ἀλβανούς « Κιρπὶ Ἀρναούτ » καὶ ἐκεῖνοι δὲ ἐμπαίζοντες καὶ παρονομίζοντες τοὺς Ἀσιανούς « Δουδούμιδας, Χαλδούπιδας » καὶ καθεξῆς.

ΣΕΛΙΣ 464.

(α) Ὡς ἀγράμματοι ὧς οἱ Ἀλβανοὶ, σφραγιστὰς εἶχον τὰς ὑπογραφὰς αὐτῶν· ἐν γένει δὲ ἡ σφραγὶς ἐπέτρεχεν ὑπογραφῆς τόπον· καὶ διὰ τοῦτο, ἀντὶ τοῦ ὑπογράψω, ἔλεγον « βάνω τὸ βούλλα », καὶ τὸ βασιλεῖον σφράγισμα « βασιλικιὰ βούλλα ».

ΣΕΛΙΣ 462.

(α) Ἰδοὺ αὕτη.

« Παιδί μου Μάρκο! σοῦ φιλῶ τὰ μάτια, καὶ σοῦ φανερώνω, τὰ ὅσα ὁ ἀδελφός σου Κοῦστας σοῦ ἔγραψε, εἶναι ὅλα λόγια ἐδικά μου· καὶ πάντα ἤμουν καὶ εἶμαι εἰς ἐκείνα, ὅπου ἐξ ἀρχῆς σοῦ εἶχα κυβενητιά ση, ὅσον νὰ ἀποθάνω. Μάρκο! σοῦ στέλνω τὸν Κοῦστα Μάκο ἐμμανέτι· εἰς τοῦτον τὸν τουνηγιά καὶ εἰς τὸ ἀχρέτι ἀπὸ σέ τὸν θέλω. Θέλω νὰ τὸν κυβερνήσῃς μὲ μεγάλην σηγουρητά, νὰ τὸν στείλῃς εἰς τὸν Τζιόγκα, καὶ ὁ Τζιόγκας νὰ τὸν στείλῃ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς ἓνα μέρος, ὅπου ὁ ἴδιος σοῦ τὸ ὁμολογᾷ. Παιδί μου! ἐτούτην τὴν δουλειὰ τὴν ἐθέλω νὰ τὴν κυβερνήσῃς καλὰ. Καλτὶ καὶ ἔχεις τὸν τρόπον ἐσὺ ἀπὸ ἄλλο μέρος εὐκολώτερον, στείλ' τον ἐσὺ εἰς τὸ γνωστὸν μέρος, καὶ ὑγείαινε.

« 1824 ἰουλίου 20 Κάστρον ».

ΣΕΛΙΣ 464.

(α) Ἰδοὺ αὕτη.

« ΑΝΔΡΕΙΟΙ ΚΑΙ ΠΙΣΤΟΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΚΑΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΑΓΘ ΒΑΣΙΛΕΥΗ, ΤΣΕΓΚΟ ΒΕΗ, ΜΟΥΡΤΟΤΣΑΛΗ, ΤΑΧΗΡ ΑΜΠΑΣΗ, ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ ΜΕΤΤΟ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ ΤΟΣΚΙΑΣ!

« Ὁ γενικὸς ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὁ σεβα-

πρὸς μου ἀδελφός, μὲ ἐστειλεν εἰς αὐτὰ τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος πληρεξούσιον ἀρχηγόν. Μὲ τὴν Θεῖαν βοήθειαν ἐφθασα ἀσφαλῶς, καὶ τώρα εὐρίσκομαι εἰς τὴν Πελοπόννησον, διορίζων καὶ ἐνεργῶν, ὅσα ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων.

« Ἐδῶ ἦλθε κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας ὁ Σουλιάτης Ροκῆς, τὸν ὁποῖον ἐξετάξας ἐπληροφόρηθην, ὅτι συμμαχεῖτε μὲ τοὺς Σουλιάτας εἰς τὸν δικαίωτατον πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐκήρυξαν οἱ Ἕλληνες ἐναντίον τῆς τυραννίας. Μὲ ἐγαροποίησεν ἡ εἰδησις αὕτη τῆς συμμαχίας σας, καὶ μὲ ἔδωκε νὰ καταλάβω, ὅτι εἰσθε ὄχι μόνον ἀνδρεῖοι, ἀλλὰ καὶ δίκαιοι καὶ φιλελευθεροί. Δίκαιοι, ἐπειδὴ ἐλάβετε τὰ ὅπλα, διὰ νὰ βοηθήσῃτε τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον κατετυραννεῖτο τότους χρόνους, ἐνωθέντες μὲ τοὺς ἀδικουμένους καλῆτερα παρὰ μὲ τοὺς ἀδικούντας, (καθὼ καὶ ὁ Θεὸς εἶναι βέβαια σύμμαχος καὶ βοηθὸς τῶν ἀδικουμένων)· φιλελευθεροί, διότι ἀγαπᾶτε νὰ συζητεῖτε μὲ ἔθνος, ἀγαπῶν τὴν ἐλευθερίαν τῆς εὐνομίας καὶ ἡσυχίας του.

« Ὁ σουλτάνος ἀδικοῦσε καὶ ἐσᾶς, ἂν ὄχι πολὺ, τοῦλάχιστον ὅμως, ὅσον ἤμποροῦτε. Ὁ σκοπὸς τοῦ ἦτον νὰ καθυποτάξῃ καὶ σᾶς, καθὼς καὶ τὸν καλὸν Ἀλῆ πασσᾶν, καὶ νὰ σᾶς μεταχειρίζεται, ὡς τοὺς ἄλλους, δούλους του, διὰ νὰ στέλλεται ἓνας τζαούσης του καὶ νὰ κάμῃ, ὅ,τι θέλῃ. Αὐτὸς ἦτον ὁ σκοπὸς του, καθὼς ὁ ἴδιος τὸν ἐφάνέρωσε. Ἐγέλσθη ὅμως, καὶ δὲν ἐγνώρισεν, ὅτι ἔχει νὰ κάμῃ μὲ ἄνδρας φιλελευθέρους καὶ γνωρίζοντας, ὅτι ἄλλο εἶναι θρησκεία καὶ ἄλλο ἐλευθερία. Ὅποιοι πολεμᾷ διὰ τὴν ἐλευθερίαν του, καὶ ὁμόθησκος ἂν ᾔναι ὁ πολεμουμένος τύραννός του, μὲ τελειότητα δὲν ἁμαρτάνει εἰς τὴν θρησκείαν του. Ὁ Θεὸς δὲν συγχωρεῖ ποτε τὴν ἀδικίαν καὶ τυραννίαν· καὶ, ὅποιοι τὴν πολεμᾷ, εἶναι φίλος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἔχει βοηθόν του.

« Ἀλλὰ σεῖς, ὧ ἀνδρεῖοι Τάσκιδες! δὲν κατάγεσθε οὔτε ἀπὸ τοὺς μικροφύχους Ἀνατολίτας, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀδόξους Σκύθας. Εἰσθε ἐπόγονοι τῶν προγόνων μας ἡρώων· καὶ τώρα, ἐνωθέντες μὲ ἡμᾶς διὰ τὴν ἐλευθερίαν, θεωρεῖσθε ὡς ἀδελφοὶ μας. Ἀφ' οὗ ὁ παντοδύναμος Θεὸς καὶ πρῶτος ὑπερασπιστὴς τῆς ἐλευθερίας μας χάριση αὐτὸ τὸ οὐράνιον καλὸν, θέλομεν σᾶς ἔχῃ πάντοτε συμμετόχους, καὶ τὸ ὄνομά σας θέλει μείνῃ χωρὶς ἀμφιβολίας ἀθάνατον, ἀκούμενον καὶ δοξαζόμενον εἰς ὅλα τὰ βασίλεια τῆς γῆς.

« Ἀκολουθεῖτε λοιπὸν, γενναῖοι, νὰ ἦσθε πάντοτε σύμμαχοι πιστοί, καὶ πολεμῆτε μὲ ἀνδρείαν τοὺς τυράννους, χωρὶς νὰ ἀμφιβάλλετε περὶ τῆς νίκης. Ὁ Θεὸς μᾶς βοηθεῖ, καὶ τὸ βλέπετε πραγματικῶς καὶ καθ' ἡμέραν εἰς τοὺς λαμπροὺς ἀγῶνάς σας. Ὁ καλὸς καὶ ἀδικημένος Ἀλῆ πασσᾶς συμμαχεῖ μὲ μᾶς· καὶ τοῦτο ὁ ἴδιος σᾶς ἐφάνέρωσε, καὶ γνωρίζετε πολὺ καλᾶ. Οἱ ἐδῶ εἰς Τριπολιτσάν εὐρισκόμενοι ἐχθροὶ τῆς ἐλευθερίας μας ἀδυνατίζουν καθ' ἡμέραν καὶ ὀλιγοστεύουν. Εἰς ὀλίγον καιρὸν ἐλπίζομεν, ἢ νὰ παραδοθῶν, ἢ ν' ἀφανισθῶν.

« Τὰ ὀνόματα καὶ τὰς ἀνδραγαθίας σας θέλω καταγράψαι, διὰ νὰ τιμηθῶσι καὶ ν' ἀνταμειφθῶσι πρεπόντως ἐν καιρῷ. Στοχάζεσθε μὲ φίλον σας καὶ σύμμαχον πιστόν, καὶ γράφετέ με συχνά, διὰ νὰ σᾶς προφθάνω,, ὅ,τι χρειάζεσθε, καὶ νὰ μανθάνω τὰς λαμπράς νίκας σας.

« Ἐκ τῆς πολιορκίας Τριπολιτσᾶς τὴν 23 αὐγούστου 1821. (Τ. Σ.) »

ΣΕΛΙΣ 466.

(α) Ἴδε τὴν συνέχειαν τῶν Σουλιωτικῶν ἐν τῷ Κεφ. ΚΓ'.

ΣΕΛΙΣ 467.

(α) Ἴδε τὰ προηγούμενα ἐν τῷ Κεφ. ΙΑ' τοῦ τόμου Γ'.

ΣΕΛΙΣ 469.

(α) Ἴδου τὸ γράμμα τοῦ στόλου.

« Χαιρετίσματα εἰς τοὺς προεστούς καὶ ρεαγιάδας μικροὺς καὶ μεγάλους· καὶ, ἂν ἦσθε ρεαγιάδες πιστοὶ τῆς βασιλείας, νὰ ἐλθῇτε νὰ προσκυνήσετε, διατὶ ἡ βασιλεία δὲν θέλει νὰ χάσῃ ρεαγιάδες· εἰδεμὴ καὶ δὲν προσκυνήσετε, νὰ ἦναι τὸ κρίμα τῶν ρεαγιάδων εἰς τὸν λαιμόν σας· εἰδὲ καὶ δὲν ἐλθῇτε, ἔχει νὰ ἀπερᾶσῃ ὁ Λέξογλου μὲ ἀσκέρι νὰ σᾶς χαλάσῃ ὅλους μικροὺς καὶ μεγάλους. Καὶ ὁ βασιλέας μας ὁ πολυχρονεμένος σᾶς ἐσυγχώρησε, καὶ θὰ σᾶς βάλῃ τὸν ἀγᾶν σας, ὡσὰν καὶ πρῶτα. Καὶ ἤρθαμεν μὲ πενήντα καράβια, καὶ προσμένομεν τὴν ἀπάντησίν σας. 4824 ἰουλίου 3.

ΠΑΤΡΩΝΑ ΜΠΕΗΣ,

« ΡΙΑΛΑ ΜΠΕΗΣ, καὶ

« ΑΛΗ ΜΠΕΗΣ. »

ΣΕΛΙΣ 473.

(α) Ἡ ὕδραϊκὴ μοῖρα συνίστατο ἐκ τριάκοντα ἑνὸς, ἀρχηγούντων αὐτῆς τοῦ Ἰακώβου Τουμπάζη, Α. Τσαμαδοῦ, Ἰω. Βούλγαρη καὶ Α. Λαλεργῶ.

ΣΕΛΙΣ 477.

(α) Τοῦ χωρίου τούτου τὸ προσκλητήριον γράμμα σώζεται, ἔχον οὕτω.

« ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΓΕΝΗ ΑΡΧΙΣΤΡΑ-
ΤΗΓΟΝ ΛΥΚΟΓΥΡΓΟΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΥΣ ΑΠΛΕΛΗΛΑΝΤΑΣ ΦΙΛ-
ΤΑΤΟΥΣ ΗΜΩΝ ΑΔΕΛΦΟΥΣ ΕΚ ΨΥΧΗΣ ΑΣΠΙΖΟΜΕΘΑ.

« 4824 ἰουλίου 49 Δομάτια.

(Τ. Σ.)

« Τὸ αἷτιον τοῦ παρόντος ἡμῶν ἀδελφικοῦ γράμματος εἶναι νὰ τοῖς φανερώσωμεν, ὅτι ἀμέσως, ποῦ ἐλάβαμεν τὸ ἀδελφικόν σας, δὲν ἐλείψαμεν εἰς τὸ νὰ τοῖς φανερώσωμεν ἐν συντομίᾳ, ὅτι τὸ θάρρος μας πρῶτον εἶναι εἰς τὸν ἅγιον Θεόν, καὶ δεύτερον εἰς ἐλόγον νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃτε ἀπὸ τὸν μέγαν κίνδυνον, ὅπου εὐρισκόμεθα ἡμέρας τε καὶ νύκτας, τὰ ὅποια δὲν ἤμποροῦμεν νὰ σᾶς περιγράψωμεν τὰ ὅσα δοκιμάζομεν. Ὅθεν δι' ἀγάπην Χριστοῦ νὰ κάμῃτε νὰ μᾶς

ἐλευθερώσητε μίαν ὥραν ἀρχήτερα, προσμένοντες ἕως τὴν πέμπτην ξημέρωμα νὰ ἐλθῇτε διὰ νυκτός, νὰ εἰμεθα καὶ ἡμεῖς ἔτοιμοι, καὶ δίδομεν εἰδῆσιν καὶ εἰς τὸ Κελεπέσι. Αὐτοὶ οἱ Ἀγαρηνοὶ ὁποῦ φυλάγουν τὸ χωριό μας εἶναι ἕως ἑκατὸν ἄνθρωποι. Ταῦτα ἐν βίᾳ καὶ περιμένομεν τὸν καλὸν σας ἐρχομόν.

« ΚΩΝΣΤ. Χ. ΠΙΤΟΥΡΟΓΛΟΥΣ καὶ λοιποὶ
Χριστιανοὶ τοῦ χωριοῦ Δομάτια.
Χ. ΓΕΩΡΓ. ΔΟΥΚΟΓΛΟΥΣ καὶ λοιποί.
ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ πνευματικός.

« Γ. Γ. Στράτευμα νὰ ἦναι πολὺ, διὰ νὰ ὀρμήσωμεν ἕως εἰς τὴν καθέδραν τοῦ ἡγεμόνος ».

ΣΕΛΙΣ 478.

(α) Ἰδοὺ τὸ ψήρισμα τῶν Σάμιων.

« Ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, ἐπειδὴ Γεώργιος Λογοθέτης, ὁ καὶ Λυκοῦργος, πρῶτος τὸ ἱερὸν τῆς ἐλευθερίας πῦρ ταῖς τῶν πατριωτῶν ἀνῆψε ψυχαῖς, καὶ τὴν πρέπουσαν εὐταξίαν πάσῃ τάξει διεφύλαξε, κινδυνεύουσάν τε τὴν πατρίδα φρονήσει καὶ γενναϊότητι μόνος μετ' ὀλίγων ἐπιμείνας διέσωσε, ψηφίσασθαι αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῶν ἐν τῇ πατρίδι δυνάμεων καὶ πρόεδρον τοῦ αὐτῆς βουλευτηρίου, τὰς πρώτας παρὰ πᾶσιν ἔχοντα τιμὰς αὐτὸν τε καὶ γένος αὐτοῦ, λαμβάνειν τε ἀπὸ κοινοῦ ἐπὶ λόγῳ ψιλῶν ἐξόδων ἀνὰ γρόσια δώδεκα χιλιάδας κατ' ἔτος σημείου ἕνεκα τοῖς τε νῦν καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα, ὅτι Σάμιοι τιμῶσιν ἀρετὴν, ἀξιοῦντες τοὺς ἀξίους καὶ εὐγνωμονοῦντες τοῖς εὐεργέταις ».

(β) Ἰδοὺ τὸ δίπλωμα τοῦ Ἰψηλάντου.

« Ὁ φιλογενέστατος κύριος Λογοθέτης, ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Σάμῳ ἐλληνικῶν στρατευμάτων, ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἔργων ἀνεφάνη ἀνὴρ συνετὸς, στρατηγικὸς καὶ πιστὸς εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς τὸ ἔθνος, διορίζεται παρ' ἡμῶν πληρεξούσιος ἀρχιστράτηγος τῆς Σάμου, διὰ νὰ παύῃ τὰς διγονοίας, διὰ νὰ συστέλλῃ τοὺς τουρκολάτρους καὶ νὰ ἀνατρέπῃ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ προδοτικὰς σκοπούς των, νὰ ὑπερασπίζεται τοὺς φιλοπατρίδας, καὶ διὰ ν' ἀνταμείβῃ τοὺς ἀξίους στρατιώτας καὶ ἀξιωματικούς, γράφων εἰς ἡμᾶς νὰ στέλλωμεν τὸ δίπλωμα τοῦ εἰς ἑκάστον ἀνέχοντος βαθμοῦ.

« Ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Τριπολιτζᾶς τῇ 34 αὐγούστου 4821.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΦΙΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

(γ) Ἰδοὺ ἡ συγχαρητήριος.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΚΥΡΙΕ ΛΟΓΟΘΕΤΑ ΛΥΚΟΥΡΓΕ, ΑΡΧΗΓΕ
ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ.

« Μὲ ἄκραν μου εὐχαρίστησιν ἀνέγνων τὴν περιγραφὴν τῶν γενναίων κατὰ τοῦ τυράννου ἀνδραγαθημάτων σας. Οἱ Σάμιοι ὑπὸ τὴν στρατηγίαν σου ἀνέκαλεσαν τὸν λαμπρὸν ἐκείνον αἰῶνα τῆς ἐλληνικῆς ἀνδρείας καὶ φιλελευθερίας. Τί

δὲν δύνανται νὰ κατορθώσωσιν οἱ Ἕλληνες, ὅταν διεγερθῶσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν τὰ αἰσθήματα τοῦ πατριωτισμοῦ; Λυποῦμαι ὁμως ἀκούων, ὅτι ἡ οὐδέριος διχόνοια ζητεῖ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ τροπαιοῦχα τάγματά σας, καὶ ὅτι εἰτεχώρησεν ἤδη εἰς τὰς ψυχὰς τινων. Προσέχετε τὸ ὕπουλον τοῦτο κτηρίον, ἐμφράττετε εἰς αὐτὸ πᾶσαν εἰσοδον. Ἡ διχόνοια εἶναι κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν τὸ ἰσχυρώτατον ὄπλον τῶν τυράννων. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πλέον ἐναρέτους καὶ φιλοπάτριδας λαοὺς δὲν ἀπολείπουν καὶ ἀνθρωπάρια σκανδαλοποιᾶ, διὰ νὰ προλαμβάνῃ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς πανουργίας τούτων, διὰ νὰ ὑπερασπίξῃ τοὺς καλοὺς πολίτας καὶ διὰ νὰ ἀνταμείβωνται αἱ γενναῖαι καὶ κοινωφελεῖς πράξεις, σὲ διορίζω δυνάμει τῆς παρὰ τῆς Ἀρχῆς δοθείσης μοι πληρεξουσίουτος ἀρχηγρὸν πληρεξούσιον τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς Σάμου, κατὰ τὸ ἐνταῦθα περικλειόμενον δίπλωμα, βέβαιος ὢν, ὅτι θέλεις ἐκτελεῖς γενναίως καὶ φρονίμως πάντα τὰ ὠφέλιμα καὶ σωτήρια εἰς τὴν φιλότατὴν μοι Σάμον. Διὸ καὶ μένω.

Ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῆς Τριπολιτζᾶς τὴν 30 αὐγούστου 1824.

ὁ πατριώτης

« ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

ΣΕΛΙΣ 479.

(α) Ἰδοὺ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ὑψηλάντου.

« ΕΝΔΟΞΟΤΑΤΕ ΛΙΑΣ ΜΠΕΗ !

« Ἐβεβαιώθημεν ἀπὸ τὴν φήμην τοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ τὸν τιμιώτατον Ἑμὶν ἀγῶ Σαλιάρην τὸν Χιόν, ὅτι ἐστάθης πάντοτε φιλόανθρωπος καὶ γενναῖος, ὅτι ἀγαπᾷς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς βοηθεῖς, ἐμποδίζων, ὅσον ἡμπορεῖς, τὰς ἀδικίας καὶ τὰς τυραννίας ἐκείνων, ὅσοι ἀπὸ τοὺς ὁμοπίστους σου δὲν φοβοῦνται τὸν Θεόν, ἀλλὰ στοχάζονται, ὅτι τὸ βασίλειον τοὺς ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν, διὰ νὰ τυραννοῦν, νὰ ἀδικοῦν, νὰ ἀρπάζουν . . . Βεβαιωμένος λοιπὸν διὰ τὰς ἀρετάς σου, γράφω τὸ παρὸν, καὶ σοῦ τὸ στέλλω μὲ τὸν Ἑμὶν ἀγῶν, εὐχαριστῶν καὶ ἐπαινῶν τὴν φιλανθρωπίαν καὶ δικαιοσύνην σου. Ὁ Θεός, χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ ὁποίου δὲν γίνεται τίποτε, ἀπεφάσισε τὸν πόλεμον, ὅπου βλέπεις. Λυποῦμαι διὰ τὰς ἀκαταστασίας, ὅπου γίνονται ἀπὸ μερικοὺς. Τὸ ἔθνος μας ὁμως δὲν πολεμᾷ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τὴν ἀδικον καὶ ἀπάνθρωπον κυβέρνησιν τοῦ σουλτάνου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν φιλαργυρίαν του καὶ μὲ τὰς ἀδικίας του ἀφάνιζεν ἔλους τοὺς ὑπηκόους του.

Τρίκερρα τῇ 3 αὐγούστου 1824 ».

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

ΣΕΛΙΣ 483.

(α) "Ορα τὴν συνέχειαν τῶν Νησιωτικῶν ἐν τῷ Κεφ. ΚΑ'.

ΣΕΛΙΣ 484.

(α) Τὰ προηγούμενα ἐν τῷ Κεφ. ΙΣΓ'.

(β) Ἴδου ἐν τῶν προσκλητηρίων τούτων.

« ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΚΥΡΙΕ ΝΙΚΟΛΑΕ ΜΟΝΗΡΟΠΟΥΛΕ.

« Προσκαλεῖσθε νὰ συνέλθητε ὅσον τάχιστα εἰς τὸ στρατόπεδον, διὰ νὰ συ-
« βουλευθῶμεν περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος. Κρίνων δὲ ἐνταυτῷ
« δίκαιον καὶ συμφέρον νὰ συνέλθωσι καὶ ἀπ' ἐκάστης ἐπαρχίας εἰς διάστημα
« πέντε ἢ ἑξ ἡμερῶν δύο ἐκ τῶν προκρίτων, οἱ πλέον φρόνιμοι καὶ φιλοπά-
« τριδες, μὲ πληρεξουσιότητα ἀπὸ τοὺς λοιπούς, γράψω καὶ περὶ τούτων. Τα-
« χύνετε λοιπὸν προθύμως, γνωρίζοντες τὰς κατεπειγούσας χρεῖας τῆς πατρίδος
« καὶ τὰς ἐκ τοῦ φθινοπώρου δυσκολίας προβλέποντες.

« Τρίκορφα τὴν 27 ἰουλίου 1824.

ὁ πατριώτης

« ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

ΣΕΛΙΣ 485.

(α) Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔχομεν τὸ ἀκόλουθον πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἔγγρα-
φον τῆς Ὑδρας.

« ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΕ ΚΑΙ ΑΡΧΙΣΧΡΑΤΗΓΕ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΟΣ.

« Ἐλθόντες μεθ' ἡδονῆς μεγάλης τὴν τῇ 22 τοῦ παρελθόντος ἐπιστολὴν σας,
ἐπευχόμενοι νὰ λάβῃ ὀλίγωρα ὁ πολιορκισμὸς (τῆς Τριπολιτσᾶς) αἴσιον τέλος.

« Ἡμεῖς ἀκούοντες ἐκ διαφόρων μερῶν τὴν μὴ ὁμόνοιαν, λυπούμεθα καιρίως
γινώσκοντες ὅμως, ὅτι οὐδὲν ἐκτελεῖται κατ' ἀρχὰς μὲ μεγάλην εὐκολίαν, καὶ
ὅτι καὶ εἰς τὰ σμικρότατα εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀπαντήσῃ τις ἀνθίστασιν τινα, εἴ-
μεθα εὐέλπιδες, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θείλουσι λάβει τὰ πράγματα τὴν προσήκουσαν
κατάστασιν διὰ τῆς φρονήσεως τοῦ ἡμετέρου ἀρχιστρατήγου καὶ τῆς ἐπαγρυ-
πνήσεως ἡμῶν αὐτῶν.

« Ἐκ τούτου ἀπεφασίσκαμεν νὰ στείλωμεν ἐντεῦθεν τέσσαρας ἄνδρας, ὡσαύ-
τως καὶ οἱ Πετσίωται, νὰ ἔλθωσιν αὐτοῦ εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ, συνελεύσεως
κοινῆς γενομένης μεθ' ὑμῶν καὶ μετὰ τῶν Πελοποννησίων, νὰ ἐμποδίσωμεν τὰ
ἀνταχαιτίζοντα αἵτις καὶ ἐξομαλίσωμεν τὰ ἀνώμαλα.

« Ἐπληροφωρήθημεν δὲ σήμερον, ὅτι ἦτον τοιαύτη ἀπόφαισις καὶ αὐτοῦ εἰς τὸ στρατόπεδον, διὰ νὰ γίνῃ μία τοιαύτη συνέλευσις εἰς μόνους τοὺς Πελοποννησίους, καὶ ἐχάρημεν, διότι μόνον αἱ συνέλεύσεις εἶναι ἱκαναὶ νὰ ἐξομαλίσωσι τὰ πράγματα. Πλὴν, ἐπειδὴ σήμερον ἐμάθομεν, ὅτι ὁ ἡμέτερος εὐρύσκειται εἰς τὴν νῆσον Νίσσηρον, ὁ δὲ ὁθωμανικὸς εἰς τὸ Καβο-κρύον εἰς τὰ παντὶ διὰ τὸν φόβον, σκοπεύων πάντοτε πρὸς τὰ ἄνω, (ἐξ οὗ συνάγεται, ὅτι ἐπῆγε προσταγὴ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν·) καὶ ἐπειδὴ ὁ ἡμέτερος ἔχει ἀπόφασιν νὰ προσβῇ πρὸς τοὺς ἐναντίους, βιαζόμεθα νὰ ἀναβάλωμεν τὴν ὁδοιπορίαν αὐτῶν, ἕως οὗ μάθωμεν τὸ ἀποβητέμενον ὥστε καὶ ἀνάγκη δι' ἡμέρας τινὰς νὰ ἀναβληθῇ ἡ τῶν Πελοποννησίων συνέλευσις, διὰ νὰ παρευρεθῶμεν καὶ ἡμεῖς, οἵτινες δὲν παύομεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐρχώμεθα τῷ παντοδυνάμῳ Θεῷ νὰ σῶς διδῇ νίκας κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

« (Τ. Σ.) Ἦδρα τὴν 2 αὐγούστου 1824.

« ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΓΑΡΑΣ ».

ΣΕΛΙΣ 400.

(α) Δυστυχῶς ἐκολούθη μετ' οὗ πολὺ, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον, ἐν Κερκύρῃ καὶ ἑτερον πλοῖον ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν, μετακομίζον εἰς τὴν Ἑλλάδα πολεμοφό-
δια ἐκ Λιβύου, καὶ ἃ ἐξηγῆται ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ Μαυροκορδάτος διὰ τῆς ἐκ Μεσολογγίου καὶ ἀπὸ 43 Σεπτεμβρίου ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν Ζακύνθῳ Παναγιώτῃ Στέφανον, ὡς ἀκολουθοῦς :

« ... Δὲν θέλω νὰ χάσω τὴν παρούσαν ἀρμόδιαν περίστασιν, χωρὶς νὰ σ' ἀναφέρω περὶ μιᾶς ἀναγκαιοτάτης τοῦ γένους ὑποθέσεως. Ἐν πλείον, φερτωμέ-
νον μὲ διαφόρους πολεμικὰς ἀποσκευὰς, ἐστάλη ἀπὸ Λιβουρνον δι' ἐδῶ κατ' εὐ-
θεΐαν· ἀλλ' ἠναγκάσθη κατὰ δυστυχίαν, ἀπὸ ἀνιδεότητα τῆς ἀληθοῦς καταστά-
σεως τῶν ἐνταῦθα πραγμάτων, νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Κέρκυραν, ὅθεν πληροφορη-
θὲν τὰ πράγματα νὰ διευθυνθῇ, δι' ὅπου ἦτο καλλίτερον· ὑπῆγε δὲ συστημένον
πρὸς τοὺς ἐκεῖ κυρίους Μόστραν καὶ Γεροστάθην, παρ' ὧν πληροφορηθὲν καὶ θε-
λῃσαν νὰ κινήσῃ, ἐμποδίσθη διὰ τὴν σημαίαν του, ἣτις, καθὼ ἀγγλική, εἶναι
ἐμποδισμένη νὰ φέρῃ ἐφόδια πολεμικὰ εἰς τοὺς δυστυχεῖς Γραικοὺς· τὸ δὲ πρᾶγ-
μα εἶναι ἐμποδισμένον ἐκεῖ, καὶ ἀναγκάζομεθα, πλησίον ἔχοντες τ' ἀναγκαῖα,
νὰ στερούμεθα καὶ ν' ἀμνηχανώμεν. Ἔμμεθα δὲ, κατὰ τῆς διοικήσεως τὰς δια-
ταγὰς, ὑπόχρεοι, ἂν θέλωμεν νὰ λυτρώσωμεν τὸ ῥηθὲν πρᾶγμα, νὰ καταβάλω-
μεν μίαν μεγάλην ποσότητα, δι' ἐγγύησιν ὅτι τὸ θέλομεν ὑπάγει εἰς Λιβουρνον,
ὅπου, ἀφ' οὗ φθάσῃ, νὰ δυνηθῶμεν νὰ τὸ μετακομίσωμεν ἐνταῦθα. Βλέπετε, πό-
σαι δυσκολίαι ἀνυπέρβλητοι συντρέχουν, αἱ ὁποῖαι κάμνουσιν εἰς τὰς παρούσας
περιστάσεις ἀδύνατον τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ χρῆσιν τῶν ἀναγκαιοτάτων τούτων
πραγμάτων. Ὅθεν ὡς ἀγαθὸς πατριώτης, πρακτικὸς τῶν τοιούτων τῆς διοική-
σεώς σας περιπλοκῶν, καὶ σχέσεις μεγάλας καὶ δυνατὰς ἔχων καὶ διὰ τὸ πολι-
τικὸν καὶ διὰ τὸ κοινωνικὸν σου ἐπάγγελμα, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι θέλεις πλη-
ροφρηθῇ, θέλεις προσπαθῆται νὰ κάμῃς, ὅτι δύνασαι, καὶ θέλεις εὐρεῖ τὸν

τρόπον τῆς ἀπελευθερώσεώς του, τὸ ὁποῖον νὰ μ' εἰδοποιήσῃ; τὰχιστα . . . »

ΣΕΛΙΣ 492.

(α) Ἰδοὺ ἔν τῶν τοιούτων ἐγγράφων.

« ΓΕΝΝΑΙΟΤΑΤΕ ΚΑΠΕΤΑΝ ΓΙΑΝΝΑΚΗ ΡΑΓΓΕ !

« Ἡ τραγικὴ σκηνὴ τῆς δυστυχοῦς Ρούμελης πρὸ πολλοῦ ἐπασχολεῖ τὴν προσοχήν μου· καί, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τούτου ὁ Θεὸς μᾶς ἐξαπέστειλε τὸν φιλογενέστατον Μέγαν Ποστέλνικόν κύριον Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον. Ἡ εὐγενεία του εἶναι ἄνδρας εὐγενῆς, ἐπιτήδειος νὰ ὀργανίσῃ τὰ πάντα πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς πατρίδος, καὶ ἑτοιμὸς νὰ χύσῃ καὶ τὴν ὑστερινὴν σταλαγματιὰν τοῦ αἵματός του πρὸς ὑπεράσπισίν της. Μετ' ὀλίγας λοιπὸν ἡμέρας καταψθάνει οὗτος εἰς Ρούμελην πληρεξούσιος καὶ ἐφωδιασμένος ἀπὸ τὰς ὁδηγίας μου. Εἰς τούτου τὰς σοφὰς συμβουλὰς καὶ διαταγὰς πειθόμενοι, θέλετε ἰδεῖ ἐντὸς ὀλίγου τὴν ἐντελῇ ἐλευθερίαν καὶ καλὴν ἀποκατάστασιν τῆς κατὰ τὸ παρὸν ἀκαταστάτου Ρούμελης, καὶ ἡμεῖς θέλομεν μάθει τοῦτο μὲ χαράν μας ἀνέκφραστον διὰ γραμμάτων σας. Ἐν τοσούτῳ σας ἀσπάζομαι ἀσπασμῷ πατριωτικῷ, καὶ εὐχομαι παρὰ Θεοῦ δύναμιν εἰς τὰ ἱερὰ ὄπλα σας.

« Τὴν 26 αὐγούστου 1824 ἐκ τῆς πολιορκίας τῆς Τριπολιτζᾶς.

ὁ πατριώτης

« ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΨΗΛΑΝΤΗΣ ».

ΣΕΛΙΣ 493.

(α) Ὡς ἄλλα πολλὰ, ἐπίσης καὶ τὰ κατὰ τὴν προκειμένην περίστασιν διατρέξαντα ἀναφέρονται λίαν ἐσφαλμένως παρὰ τοῦ Τρικούπη. Ἰδοὺ ὅ,τι ἀναγινώσκουμεν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τόμῳ Β' σελίδι 449. α Ἀλλ' αὐτὸς (ὁ Ὑψηλάντης) ἀπεστρέφετο καὶ τοὺς τέσσαρας « τούτους ἄνδρας, (τὸν Μαυροκορδάτον, τὸν Καντακουζηνόν, τὸν Νέγρην καὶ « Καρατσᾶν,) ὡς δυσμενεῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένους καὶ ὡς ἐπι-
« βουλευόντας, τὴν ὁποίαν ἀντεποιεῖτο ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο,
« ὅτε οἱ ῥηθέντες πληρεξούσιοι (Ἐπίσκοπος Νεόφυτος καὶ Κ. Σακελ-
« λίων) εἶπαν αὐτῷ, Δός μας ἀρχηγὸν τὸν Μαυροκορδάτον· ἐκεῖ-
« νος ἀπεκρίθη, δὲν συμφέρει. — Δός μας τὸν Καντακουζηνόν·
« οὗτ' αὐτὸς εἶναι καλός. — Ἀμὴ ὁ Καρατσᾶς; καὶ αὐτὸς ὁμοίός των.
« — Ἄς ἔλθῃ ὁ Νέγρης· αὐτὸς εἶναι ὁ χειρότερος ὅλων ».

Τὰ πλάσματα ταῦτα ἀναιροῦνται καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ τοῦ ἀπὸ 26 αὐγούστου ἐγγράφου πρὸς τὸν ὀπλαρχηγὸν Ράγγον, καὶ ἐκ τῆς κατόπι δημοσιευμένης ἀπαντήσεως τοῦ αὐτοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς προκρίτους Ἀθηναίων ἀπὸ 24 Σεπτεμβρίου. Καὶ ἀληθῶς, ἐάν ὁ Ὑψηλάντης « ἀπεστρέφετο τὸν Μαυροκορ-

« δάτον ὡς ἐπιβουλευόμενον, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἀντεποιεῖτο
 « ἔξουσίαν » πῶς διώριζε τοῦτον πληρεξούσιον αὐτοῦ, συνίσα δὲ ὡς « ἄνδρα
 « εὐγενῆ, μόνον ἐπιτήδειον νὰ ὀργανίσῃ τὰ πάντα, . . .
 « καὶ ἔτοιμον νὰ χύσῃ τὸ αἷμά του πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς
 « πατρίδος ; » Ἡ φανερά ἄρα συστηματικὴ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Ὑψη-
 λάντου ἄρχεται ἀπὸ τῆς μετέπειτα ἐν Βυτίνῃ γραφείσῃ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας
 τῆς Στερεᾶς πεμφθείσης προκηρύξεως τοῦ Μαυροκορδάτου, Καρατσᾶ καὶ Νέγρου·
 αὕτη δὲ (ἡ ἀντίδρασις) τόσῳ μᾶλλον ἐλάνθανε τὸν Ὑψηλάντην, ὥστε τὴν προ-
 τεραίαν τῆς ἀπὸ 26 αὐγούστου μηνολογουμένης προκηρύξεως τῆς Βυτίνης ἐγγρα-
 φεν οὗτος τοσαῦτα ὑπὲρ Μαυροκορδάτου καὶ ἐπέβαλλε τοῖς κατοικοῖς τῆς Στε-
 ρεᾶς « τὴν εὐπειθείαν ὑπὸ τὰς σοφὰς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας
 « τούτου ». Ἐπομένως οὔτ' ἀπεστρέφετο ὁ Ὑψηλάντης τὸν Μαυροκορδάτον
 ἐν τοῖς Τρικορύφῳ, οὔτε πρῶτος ὑπῆρξε τῆς προκειμένης σκηνῆς ἡ αἰτία.

Γελοία ἀποβαίνει τῶν πραγμάτων ἡ παραμόρφωσις, καὶ γελοιωδεστέρα ἡ
 ἐπικαλυπτομένη δι' αὐτῆς ἀξίωσις, ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος οὐδέποτε ἔλαβε διατα-
 γὰς παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου, ἐν ᾧ αὐτὸς οὗτος ὠμολόγει αὐτὰς « ὡς ἰεράς
 « διατάγας τῆς πατρίδος ». Τάχα προσθέτουσι τι πλέον ἐπὶ τῇ
 προσωπικῇ ἀξίᾳ τοῦ ἀνδρός τούτου οἱ λέγοντες, ὅτι αὐτοκέφαλος ἤρξατο τοῦ σα-
 δίου αὐτοῦ ἐν τῇ Ἑλλάδι, ὡς ὁ Ὑψηλάντης ; ἡ ἀφαιροῦσι τι ἀπ' αὐτῆς ὁμολο-
 γούντες, ὅτι διωρίσθη πληρεξούσιος παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου ;

Καθ' ὅσον δ' ἄφορα τὸν Καρατσᾶν, ἀρκεῖ, ἂν εἰπῶμεν μόνον, ὅτι ὁ Ὑψηλάν-
 τής οὐδ' ἐσυλλογίσθη ποτὲ, ἂν ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἀνταγωνιστὴς αὐτοῦ τοιοῦτος.

Περὶ δὲ Καντακουζηνοῦ καὶ Νέγρου, ἐπίσης, ὡς καὶ τοῦ Καρατσᾶ, ἀδικομέ-
 νων παρὰ τοῦ Τρικούπη, βεβαιούμεν ἐξ ἐναντίας, ὅτι οὐδέποτε ἐφαντάσθησαν
 ἑαυτοὺς ἐφ' ἀμύλλους τοῦ Ὑψηλάντου, ὅτε καὶ ὁ μὲν διωρίσθη παρ' αὐτοῦ πλη-
 रेξούσιος κατὰ τὴν Ἐπίδauρον Λιμηρὰν, καὶ ὁ δὲ ἐξητεῖτο τὸν διορισμὸν ἑαυ-
 τοῦ κατὰ τὴν Κρήτην. Ὁ Καντακουζηνός, μετρίου πνεύματος, ἀλλὰ μεγάλῃς
 οἰήσεως, ἄνθρωπος, ἦτο ὄνομα τι κενὸν καὶ πρόσωπον ἀρμόδιον ἐπὶ εἰρηνικῆς
 μᾶλλον ἢ πολεμικῆς ἐποχῆς. Ὁ δὲ Νέγρης, δυσσύμβατος ὢν οὐ μόνον πρὸς
 τοὺς ἄλλους ὡς πολιτικὸς, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἔτι ὡς ἰδιώτης, ὑπῆρχεν εἰδι-
 κότης ἀξιόλογος ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἄλλου, ἐν ᾧ ὑπέφερεν ἐξ ἀνάγκης ἑαυτὸν
 ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἄλλου.

ΣΕΛΙΣ 494.

(α) Ἴδου ἡ ἐγγραφὸς αὕτη ἰδέα.

« ΠΡΟΤΑΣΙΣ.

α Ἐπειδὴ αἱ νῦν περιστάσεις δὲν συγχωροῦσιν, εἰμὴ προσωρινούς πολιτικούς
 ὀργανισμούς, οἵτινες, τοῦ καιροῦ προϊόντος καὶ τοῦ ἔθνους τακτικῶς ἐνωθέντος,
 θέλει βελτιωθῶσι καὶ θέλει μορφωθῶσι κατὰ τὸν δυνατόν τῆς τελειότητος τρό-
 πον, δύναται τις νὰ εἰπῇ τὸν στοχασμὸν τοῦ ἀκατακρίτως.

« Ἡ Πελοπόννησος ἅπασα θέλει γνωρίζει γενικὸν ἀρχιστράτηγον τὸν ὑψηλότατον πρίγκιπα Δημήτριον Ὑψηλάντην, οὗτινος τῇ γνώμῃ καὶ συγκαταθέσει θέλει διαταχθῇ σύστημά τι πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον.

« Ἀπασα ἡ Πελοπόννησος χρεῖα εἶναι νὰ διαιρεθῇ πολιτικῶς εἰς τέσσαρα μεγάλα τμήματα ἡ ἐπαρχίας, καὶ νὰ δοθῶσιν εἰς αὐτάς ὀνόματα γενικὰ, οἷον Ἀγαῖα, Ἀρκαδία, Ἀργολίς καὶ Σπάρτη.

« Ἐκάστη μεγάλη ἐπαρχία θέλει ὑποδιαιρεθῇ εἰς μικροτέρας ἐπαρχίας.

« Εἰς ἐκάστην μεγάλην ἐπαρχίαν νὰ ἐκλεχθῇ εἰς πρύτανις καὶ τέσσαρες ἡ ἐξ συνέδρου, οἵτινες νὰ ἐπικυρωθῶσι μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ὑψηλοτάτου Πρίγκιπος.

« Οἱ πρυτάνεις ἔχουσι χρέος νὰ ἀναφέρωσι πρὸς τὴν Ὑψηλότητά του τὰς οὐσιώδεις ὑποθέσεις, ὅσαι ἀνάγονται εἰς τὸ κοινὸν τῆς Πελοποννήσου, αἵτινες νὰ ἀποφασίζωνται μὲ τὴν γνώμην τῆς αὐτοῦ Ὑψηλότητος.

« Οἱ πρυτάνεις θέλει συνιστῶσι κατὰ τὸ παρὸν μίαν Βουλὴν περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, ἥς πρόεδρος ἡ αὐτοῦ Ὑψηλότης.

« Ἐκαστος τῶν πρυτάνεων νὰ ἔχῃ ἐξουσίαν εἰς τὴν ἀρίστην διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας, καὶ νὰ ἀποφασίσῃ περὶ παντὸς πράγματος μερικωτέρου, ζητῶν καὶ τὴν γνώμην καὶ συγκατάθεσιν τῶν συνέδρων καὶ ὅταν διαφωνῶσι, νὰ ἐπικρατῇ ἡ γνώμη τῶν πλειόνων.

« Εἰς ἐκάστην τῶν μικρῶν ἐπαρχιῶν νὰ διορισθῇ εἰς ἐπαρχος πρὸς διοίκησιν, οὗτινος χρέος νὰ ἀναφέρῃ πρὸς τὸν πρύτανιν καὶ συνέδρους, ὅσα ἀναγκαῖα καὶ οὐσιώδη καὶ νὰ ἐκτελῇ προθύμως τὰς διαταγὰς τοῦ πρυτάνεως καὶ συνέδρων.

« Ἡ αὐτοῦ Ὑψηλότης μετὰ τοῦ πρυτάνεως καὶ συνέδρων ἐκάστης τῶν μεγάλων ἐπαρχιῶν θέλει ἐκλέξωσιν ἓνα ἀρχιστράτηγον τῆς ἐπαρχίας ἐμπειρον καὶ δόκιμον.

« Οἱ πρυτάνεις, σύνεδροι καὶ ἐπαρχοὶ νὰ διοικῶσι τὸ πολιτικόν, νὰ διατάττωσι τοὺς φόρους, τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα, καὶ εἴτι ἄλλο ἀναγκαῖον διὰ τὸ κοινόν.

« Οἱ ἀρχιστράτηγοι νὰ διοικῶσι τὸ πολεμικόν κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς αὐτοῦ Ὑψηλότητος τοῦ γενικοῦ ἀρχιστράτηγου, νὰ διορίσωσιν ὑποστρατήγους, νὰ διατάξωσι τοὺς στρατιώτας καὶ εἴτι ἄλλο ἀναγκαῖον ἀποβλέπον εἰς τὴν εὐταξίαν τοῦ στρατοῦ, καὶ νὰ λαμβάνωσιν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἀπὸ τοὺς πρυτάνεις καὶ λοιπούς.

« Οἱ πρυτάνεις, σύνεδροι καὶ ἐπαρχοὶ θέλει κάμωσιν ἀκριβῆ καταγραφὴν τῶν κατοίκων ἐκάστης ἐπαρχίας.

« Ὁ ἀρχιστράτηγος ἐκάστης ἐπαρχίας θέλει στρατολογῇ, ἔχων τὴν πληρεξουσιότητα νὰ παιδεύῃ τοὺς μὴ πειθομένους.

« Οἱ πρυτάνεις, σύνεδροι καὶ ἐπαρχοὶ θέλει ἐκλέξωσιν εἰς ἐκάστην τῶν μικρῶν ἐπαρχιῶν κριτὰς πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ δικαίου ἐνὸς ἐκάστου.

« Ἡ νομοθεσία περὶ τῆς εὐνομίας τοῦ ἔθνους θέλει γίνῃ ἐν καιρῷ παρ' ἀνδρῶν ἐμπειρῶν τῆς νομικῆς ».

(6) Ἰδοὺ δ

« ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ.

« Α'. Οἱ κατ' ἐκλογὴν τῶν εὐπατριδῶν ἐκάστης ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου,

συνελθόντων ἐνταῦθα εἰς Ζαράκοβαν, θέλει ἐκλέξωσι τὰ μέλη τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς, τὰ παρασταίνοντα τὴν Πελοπόννησον, διδόντων πρὸς αὐτὰ ἔγγραφον πληρεξουσιότητα.

« Β'. Παρὰ τοῖς ἰδίοις καίται τὸ νὰ ἐκλέξωσι τὰ μέλη τῆς Γερουσίας, ἕνα ἀπὸ καθεὶ ἐπαρχίαν, δίδοντες πρὸς αὐτὰ ἔγγραφον πληρεξουσιότητα.

« Γ'. Ὁ ὑψηλότατος Πρίγκιψ θέλει εἶναι ἐν μέλος τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς παραστατικὸν τῆς Πελοποννήσου, καὶ πρόεδρος τῆς τοπικῆς Γερουσίας.

« Δ'. Θέλει εἶναι ἀρχιστρατήγος καὶ διοικητῆς τῶν ἀρμάτων, ἅτινα θέλει ἔχωσι τὴν ἐξάρτησιν τῶν ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς τῶν παραστατικῶν τῆς Πελοποννήσου, καὶ θέλει κινῶσιν αὐτὰ ἐκ συμφώνου, ὅπου ἂν ἡ χρεία καλῇ, πρὸς ὠφέλειαν τῆς πατρίδος.

« Ε'. Τῶν στρατηγῶν, ὑποστρατηγῶν καὶ στρατιωτῶν τὰ ἁμαρτήματα θέλει κρίνωνται ἀπὸ τὸ πολεμικὸν κριτήριον κατὰ τοὺς νόμους, οἵτινες ἤθελον διορισθῇ παρὰ τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς.

« ΣΤ'. Εἰς τὰ Πελοποννησιακὰ στρατεύματα θέλει προβιάζωνται εἰς ἀξιώματα παρὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου, συναινούντων καὶ τῶν μελῶν τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς, παραστατικῶν τῆς Πελοποννήσου, ἄνδρες ἄξιοι Πελοποννήσιοι, μεμαρτυρημένοι παρὰ πάντων, ὅτι ἐδούλευσαν τὴν πατρίδα ἐν πίστει καὶ εὐκρινείᾳ. Ἐὰν δὲ καὶ τις τῶν ξένων κριθῇ ἄξιος προβιάσασθαι διὰ τὴν ἐμπειρίαν του καὶ εὐκρινῆς ἡθόης του, οὐκ ἀποβλητέος καὶ οὗτος.

« ΓΕΡΟΥΣΙΑ, ΗΤΟΙ ΤΟΠΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ.

« Ζ'. Κεῖται ἡ φροντίς παρ' αὐτῇ, συναινούντος καὶ τοῦ ὑψηλοτάτου Πρίγκιπος, τίνι τρόπῳ νὰ γίνωνται αἱ συνθῆκαι μετὰ τῶν ἐν πατρίδι ἐχθρῶν, τῆς χρείας καλούσης, καὶ νὰ διατηρῶνται ἀπαράτρεπτοι.

« Η'. Νὰ ἐκλέγῃ εἰς κοινὰ ὑπουργήματα ἀνθρώπους τιμίου χαρακτῆρος, ἐναρέτους τε καὶ μὴ ἀποβλέποντας εἰς ἰδίαν ὠφέλειαν.

« Θ'. Νὰ ἐκλέγῃ καὶ νὰ διορίζῃ συμφώνως μετὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου εἰς τὰ παραδιδόμενα φρούρια τῆς Πελοποννήσου φρουράρχας Πελοποννησίους, πιστοὺς καὶ γνωστοὺς πρὸς ἅπαντας διὰ τὴν φιλογένειαν καὶ πατριωτισμὸν των.

« Ι'. Τὰ κοινὰ τῆς πατρίδος εἰσοδήματα νὰ συνάζωνται διὰ τῶν ἐφόρων ἐκάστης ἐπαρχίας, ἢ ἄλλων κοινῶν ὑπουργῶν τῆς Γερουσίας, εἰς κοινὰ ταμεῖα, καὶ νὰ οἰκονομῶνται ἐξ αὐτῶν αἱ χρεῖαι τῆς πατρίδος καὶ τὰ ἀναγκαιὰ τοῦ στρατεύματος ἐκάστης ἐπαρχίας, ὥστε αἱ δυστυχοῦσαι ἐπαρχίαι νὰ βοηθῶνται παρὰ τῶν εὐπορουσῶν.

« ΙΑ'. Ζητήσῃ τοῦ ἀρχιστρατήγου διὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς πατρίδος νὰ ὑποχρεοῖ ἡ Γερουσία τοὺς ἐφόρους τῶν ἐπαρχιῶν νὰ ἐξάγωσι τοὺς ἐνόπλους τῆς ἐπαρχίας των ἐνεργεῖα τῶν στρατηγῶν των.

« ΙΒ'. Αἱ ὑποθέσεις, εἰς τὰς ὁποίας δὲν συμφωνοῦσιν ὅλα τὰ μέλη, νὰ ἀποφασίζωνται μὲ ψήφους, ἐπικρατούσης τῆς γνώμης τῶν πλειόνων. Ἐὰν δὲ ὡσιν ἰσάριθμοι, νὰ ἐπικρατῇ τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον προστίθεται ἡ ψήφος τοῦ προέδρου.

« Π'. Ἡ διάρκεια τῶν προσώπων θέλει εἶναι δι' ἓνα ὁλόκληρον χρόνον, ἐκτός ὅταν κανὲν μέλος πράξῃ ἀμάρτημά τι, διὰ τὸ ὅποιον κρίνει ἡ Γερουσία, κατὰ τοὺς νόμους, ἄξιον καθαιρέσεως.

« ΙΔ'. Ἡ σφραγὶς αὐτῆς νὰ γίνη εἰς πέντε τμήματα, ἐξ ὧν τὸ ἓν νὰ ἔχῃ ὁ πρόεδρος, τὰ δὲ λοιπὰ τέσσαρα νὰ δοθῶσιν εἰς τέσσαρα τῶν μελῶν τῆς Γερουσίας, ἅτινα ἤθελον ἐγκριθῶσι.

« ΙΕ'. Ἡ σφραγὶς καὶ αἱ ὑπογραφαὶ τῶν μελῶν της νὰ ἔχωσι κύρος εἰς ὅποιον ἀνδήποτε χρεῖαν κοινὴν τῆς πατρίδος, εἴτε διὰ δάνεια, εἴτε διὰ πώλησιν τινὸς πράγματος τῶν εἰσοδημάτων, ἢ δι' ἀποστολὴν τινα.

« ΙΣΤ'. Ἐὰν κανὲν μέλος της ἐξ ἀσθενείας ἢ κατεπειγούσης χρεῖας βιασθῇ νὰ λείψῃ ἀπὸ τὰ λοιπὰ, νὰ δίδῃ τὴν γνώμην του μὲ ἔγγραφον πληρεξουσιότητα, πρὸς ὅποιον τῶν μελῶν ἐκ τῶν λοιπῶν θέλῃ.

« ΙΖ'. Ἐχει χρέος νὰ δίδῃ καθαρὸν καὶ ἀκριβῆ λογαριασμὸν εἰς τοὺς ἐφόρους τῶν ἐπαρχιῶν περὶ τῶν εἰσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ κοινοῦ, ἅφ' οὗ τελειώσῃ ὁ διωρισμένος καιρὸς, καὶ μέλλῃ νὰ γίνη ἐκλογὴ ἄλλων μελῶν.

« ΙΗ'. Ὁ πρόεδρος μετὰ τῆς Γερουσίας θέλει εἶναι τὸ ἀνώτατον τοπικὸν κρίτήριον.

« ΙΘ'. Θέλει ὑποτάσσεται εἰς τὰ δόγματα τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς.

« Κ'. Θέλει μεταχειρίζεται τὴν ἐκτελεστικὴν δύναμιν, ὅπερ ἐστὶ τὸ στρατιωτικόν, εἰς τοὺς μὴ πειθομένους καὶ ἀντιβαίνοντας εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ προέδρου καὶ τῆς Γερουσίας.

• ΕΦΟΡΟΙ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ.

« ΚΑ'. Αἱ ὑποθέσεις, εἰς τὰς ὁποίας δὲν συμφωνοῦσιν ὅλα τὰ μέλη, ν' ἀποφαίζωνται μὲ ψήφους, ἐπικρατούσης τῆς γνώμης τῶν πλειόνων.

« ΚΒ'. Ἡ διάρκεια τῶν προσώπων θέλει εἶναι διὰ ἓνα χρόνον ὁλόκληρον, ἐὰν κανὲν ἀμάρτημα δὲν ἤθελε καθαιρέσῃ τινὰ ἐξ αὐτῶν.

« ΚΓ'. Ἡ σφραγὶς θέλει εἶναι εἰς τμήματα, καὶ νὰ βαστᾷ ἕκαστος ἀπὸ ἓν.

« ΚΔ'. Ἡ σφραγὶς καὶ αἱ ὑπογραφαὶ τῶν νὰ ἔχωσι τὸ κύρος εἰς ὁποιανδήποτε κοινὴν χρεῖαν τῆς ἐπαρχίας των, εἴτε διὰ δάνεια, εἴτε διὰ πώλησιν τινος πράγματος τῶν εἰσοδημάτων, ἢ δι' ἐπιστολὴν τινα δι' ἀδείας ὅμως τῆς Γερουσίας.

« ΚΕ'. Ἐὰν κανὲν μέλος ἐξ αὐτῶν ἐξ ἀσθενείας, ἢ κατεπειγούσης χρεῖας, λείψῃ, νὰ δίδῃ τὴν γνώμην του μὲ ἔγγραφον πληρεξουσιότητα πρὸς ἄλλον τῶν μελῶν, ἢ νὰ κάμῃ ἐπίτροπόν του, ὅποιον θέλῃ, ἄξιον ὅμως.

« ΚΣΤ'. Ἐχουσι χρέος νὰ δίδωσι καθαρὸν καὶ ἀκριβῆ λογαριασμὸν περὶ τῶν εἰσόδων καὶ ἐξόδων καὶ κάθε ἄλλου πράγματος τῆς ἐπαρχίας των εἰς τὴν Γερουσίαν, ἅφ' οὗ τελειώσῃ ὁ διωρισμένος καιρὸς, καὶ μέλλῃ νὰ γίνη ἐκλογὴ ἄλλων μελῶν.

« ΚΖ'. Πᾶσα ὑπόθεσις, ἣτις δὲν ἤθελεν εἶναι δυνατὸν νὰ τελειώσῃ καὶ νὰ διορθωθῇ παρ' αὐτῶν, νὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν Γερουσίαν.

« ΚΗ'. Θέλει υποτάσσωνται εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Γερουσίας.

« ΚΘ'. Θέλει ἔχῃσι τοὺς ἀναγκαίους ἐνόπλους πρὸς εὐκολωτέραν ἐκτέλεσιν πάσης ὑποθέσεως.

« Λ'. Θέλουν ἀνάγωνται πρὸς αὐτοὺς αἱ κρίσεις αἱ μὴ συμβιβαζόμεναι εἰς τὰς κατὰ μέρος πόλεις καὶ χωρία. Καὶ κατὰ τοῦτο θέλει εἶναι τὸ δεύτερον τοπικὸν κριτήριον.

« ΕΦΟΡΟΙ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΕΩΝ.

« ΛΑ'. Θέλει ἀκολουθῶσιν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν χωρίων των, καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ γενικοὶ ἔφοροι εἰς τὰς ἐπαρχίας των, ὑποτασσόμενοι ὁμῶς εἰς τὰς διαταγὰς τῶν γενικῶν ἐφόρων, ἀναφέροντες πρὸς αὐτοὺς κάθε ὑπόθεσιν, ὅπου ἀδυνατοῦσι, καὶ δίδοντες ἀκριβῆ λογαριασμὸν περὶ πάντων, ἐν ᾧ ἀλλαχθῶσιν, ἢ ζητηθῶσι. Καὶ ἔσται τὸ τρίτον τοπικὸν κριτήριον καὶ διοικητήριον.

« ΚΡΙΝΟΜΕΝΟΙ.

« ΛΒ'. Ἐὰν ὁ κρινόμενος δὲν εὐχαριστῇται εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἐφόρων τῶν χωρίων καὶ πόλεων, νὰ ἀναφέρεται εἰς τοὺς γενικοὺς ἐφόρους τῆς ἐπαρχίας του, καὶ τελευταῖον εἰς τὸν Πρίγκιπα καὶ Γερουσίαν.

« ΛΓ'. Πᾶν ἁμάρτημα νὰ κρίνεται κατὰ τοὺς νόμους εἰς τὰς κατὰ μέρος διοικήσεις καὶ ἐφορείας. Αἱ δὲ κεφαλικάι τιμωρίαι νὰ ἀναφέρονται εἰς τὸ Ἰψὸς του καὶ εἰς τὴν Γερουσίαν, καὶ ν' ἀποφασίζωνται παρ' αὐτῶν.

« ΛΔ'. Ὁ ὑψηλότετος Πρίγκιψ, οἱ Γερουσιασταί, οἱ γενικοὶ ἔφοροι τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ἔφοροι τῶν πόλεων καὶ χωρίων, πάντες οἱ Πελοποννήσιοι καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ εὕρισκόμενοι ξένοι πάσης τάξεως καὶ βαθμοῦ, νὰ ὑποκείνται ἐξίσου εἰς τοὺς διορισθησομένους προσωπικοὺς τοπικοὺς νόμους ».

ΣΕΛΙΣ 498.

(α) Πολλάκις κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἠκούσαμεν τοῦ Ὑψηλάντου ἐξηγουμένου τὴν μεταμέλειαν αὐτοῦ, ὡς ἐνδόσαντος τοῖς λόγοις τοῦ Ἀναγκωσαρχῆ.

ΣΕΛΙΣ 200.

(α) Ἰδοὺ δύο ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαταγαί.

« (Τ. Σ.) ΑΡΧΗΓΟΙ, ΚΑΠΕΤΑΝΕΟΙ ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

« Θέλοντες τὴν κοινὴν εὐταξίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸ συμφέρον τὸ ἐδικόν σας καὶ ὅλης τῆς πατρίδος, διορίζομεν μὲ κοινὴν ἀπόφασιν ὅλων τῶν ἀρχηγῶν τῶν στρατευμάτων.

« Πρῶτον, νὰ μὴν δέχεται κανεὶς ἀπὸ τοὺς πολιορκημένους Τούρκους εἰς τὴν Τριπολιτζάν ὀλιγωτέρους ἀπὸ ἑκατόν.

« Δεύτερον, ὅσα λάφυρα πέρνουν, νὰ τὰ φέρνουν εἰς τὸν ἀρχηγόν των, ὁ δὲ ἀρχηγὸς τοῦ στρατεύματος ἐκείνου νὰ διδῇ εἰς ἡμᾶς εἰδήσιν, διὰ νὰ στέλνωμεν ἄνθρωπον νὰ καταγράφῃ τὰ λάφυρα καὶ νὰ μᾶς φέρῃ τὴν καταγραφὴν. Τὰ λάφυρα θέλει φυλάττωνται μὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἀσφαλῆ, διὰ νὰ μοιρασθοῦν κατόπι δικαίως καὶ μὲ κοινὴν εὐχαρίστησιν μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τριπολιτζᾶς ὁμοῦ μὲ τὰ ἄλλα λάφυρα.

« Ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ καὶ καπετανεῖοι διορίζονται νὰ εἶναι ἐπάγρυπνοι καὶ προσεκτικοὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς παρούσης διαταγῆς.

« Ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Τριπολιτζᾶς τὴν 5 Σεπτεμβρίου 1824.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

« (Τ. Σ.) ΑΡΧΗΓΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΕΟΙ ΚΑΙ ΟΛΟΙ ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

« Ὁ σκοπὸς, διὰ τὸν ὅποιον πολεμοῦμεν, εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς πατρίδος, ἡ-
γουν νὰ ἐλευθερώσωμεν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν ἀπίστων Ἀγερηνῶν τὸν ἑαυτὸν
μας, τὰς γυναῖκάς μας, τοὺς γονεῖς μας, τὰ τέκνα μας, τὴν πίστιν μας, καὶ
νὰ ζῶμεν μὲ νόμους δικαιοσύνης. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ συμποθυμῇσθε ὅλοι εἰς
τὸ νὰ κατορθώσωμεν τὸν μεγάλον τοῦτον σκοπὸν, ὅσον ἡμποροῦμεν ὀργηγορώ-
τερα, καὶ νὰ προσφάσωμεν μίαν ὥραν προτῆτερα νὰ κυριεύσωμεν τὰ κάστρα,
καὶ μάλιστα τὴν Τριπολιτζάν, διὰ νὰ μὴ μᾶς εὕρῃ ὁ χειμῶνας, καὶ πάθωμεν
ἐξ αἰτίας τῆς ἀμελείας καὶ ἀταξίας ζημίας μεγάλας καὶ τालαιπωρίας, καὶ, τὸ
περισσότερον, ἐπειδὴ δὲν ἤξεύρομεν, τί ἡμπορεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ ἔως αὔριον. Διὰ
τοῦτο ἔδωκα πολλὰς προσταγὰς ἕως τώρα νὰ μὴν ὁμιλῇ κανεὶς μὲ Τούρκους,
μήτε νὰ δέχεται Τούρκους· ἡ αἰσχροκέρδεια ὅμως ἔκαμε πολλοὺς νὰ παραβῶν
τὰς προσταγὰς μας, προτιμῶντες οἱ ἀχρεῖοι καὶ ἀσυνείδητοι ὀλίγον ἄτιμον κέρ-
δος περισσότερο παρὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος των. Ἕλληνες καὶ Σπαρτι-
ᾶται! οἱ Τούρκοι τῆς Τριπολιτζᾶς εἶναι τὴν σήμερον πολλὰ στενοχωρημένοι·
πάντα ὅμως ἐλπίζουν νὰ τοὺς ἔλθῃ βοήθεια· διὰ τοῦτο βαστοῦν ἀκόμῃ, καὶ διὰ
τοῦτο οἱ παμπόνηροι ἀφίνουν τὰ γυναικόπαιδα καὶ τοὺς ἀόπλους νὰ εὐγαίνουν,
διὰ νὰ ἔχουν οἱ ἐνοπλοὶ περισσοτέρας ζωοτροφίας, καὶ νὰ βαστάξουν περισσό-
τερον, τὸ ὅποιον εἰς ἡμᾶς εἶναι ἐπιζήμιον καὶ ἡμπορεῖ (ὃ μὴ γένοιτο!) νὰ κα-
ταντῆται καὶ ὀλέθριον. Διὰ τὴν σωτηρίαν σας λοιπὸν καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς
πατρίδος καὶ τοῦ γένους, προσταζόμεν, κανεὶς νὰ μὴν ὁμιλῇ εἰς τὸ ἐξῆς μὲ
Τούρκον, μήτε νὰ δέχεται Τούρκους, ὅσοι καὶ ἂν ἦναι, εἴτε ἐνοπλοὶ, εἴτε ἀόπλοι.
Ἄν δὲ κανεὶς Τούρκος θελήσῃ νὰ ὁμιλήσῃ, νὰ τὸν φέρουν οἱ φύλακες εἰς ἐμέ.
Ὅποιος ἄλλος θελήσῃ νὰ ὁμιλήσῃ μὲ Τούρκον, οἱ φύλακες νὰ μὲ τὸν φέρουν,
διὰ νὰ λάβῃ τὴν πρέπουσαν παιδείαν.

« Ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Τριπολιτζᾶς τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1824.

• ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

ΣΕΛΙΣ 204.

(α) Ὁ ἱεράρχης οὗτος ἐποποίησε τῷ 1822 δι' ὀκτακοσίων περίπου ὁμοιοκαταλήκτων στίχων τὸ μαρτύριον τῶν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τῆς Τριπόλεως. Ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ μέρους τοῦ στιχοῦργήματος αὐτοῦ, μὴ δημοσιευθέντος εἰσέτι δύναται δεξιὸς κάλαμος ποιητοῦ εὐφυοῦς τὴν σύνθεσιν τραγῳδίας περιπαθεστάτης « Οἱ Δεσμῶται » καὶ μεγάλως ἐνδιαφερούσης τῇ πατρίδι. Διὰ τίνα ἄρα λόγον καταφεύγουσί τινες εἰς ξένας πηγὰς, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀρύνονται ὕλην πρὸς ποίησιν, ἐν ᾗ ὑπάρχει παρ' ἡμῖν ἀφθονία γεγονότων νεωτέρων, ἀξίων τῆς μελέτης καὶ τῆς δάφνης τῶν ὁπαδῶν τῆς Μελομένης; Τί συγκινητικώτερον παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ καὶ ἐθνικώτερον παρὰ τὰ τοιαῦτα τοῦ ἀγῶνος θέματα;

(β) Περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς αὐτοῦ ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἀπέστειλεν εἰς Τρίπολιν τὸν Γεώργιον Παγωνόπουλον, προτείνων τοῖς Τούρκοις, ὅτι ἀπολύει ἐλευθέρους τοὺς ἐν Καλάμαις καὶ ἐν Καλαβρύτοις αἰχμαλωτευθέντας βοεβόνδας Ἀρναουτογλαίους, καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους συναιχμαλώτους, ἐὰν καὶ οὗτοι ἀπολύωσιν ἐλευθέρους τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀναστάσιον καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ προεστώτας· οἱ Τούρκοι ὁμῶς ἀπέβριψαν τὴν πρότασιν ταύτην, πολλὰ ἐξ ἐναντίας πρὸς τὸν Μαυρομιχάλην δυσάρεστα γράψαντες.

ΣΕΛΙΣ 206.

(α) Ἐν χειρογράφῳ ἐκθέσει προσώπου, γνωρίζοντος καλῶς τὰ τότε διατρέξαντα, εὐρίσκομεν γεγραμμένον τὸ γράμμα τοῦτο, ὡς ἀκολουθῶς.

• ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΟΙ ΠΡΟΕΣΤΩΤΕΣ.

τῇ 9 Σεπτεμβρίου 1824 Τριπολιτζά.

« Σήμερον, καθὼς ἄλλαις φοραῖς, ἐκράχθημεν φιλικῶς παρὰ τῶν ὑψηλοτάτων ἀθθεντάδων μας, μεγαλοπρεπεστάτων Καϊμακάμη, Κεχαγιᾶ βεγῆ καὶ λοιπῶν, οἱ ὅποιοι εὐσπλαγχνιζόμενοι καὶ λυπούμενοι καὶ ἡμᾶς καὶ ἐσᾶς, μᾶς ἐρωτοῦσαν, διὰ ποίαν αἰτίαν νὰ κινηθῶμεν εἰς τοιοῦτον κακὸν δι' ἡμᾶς ἔργον. Ἡμεῖς λοιπὸν σᾶς συμβουλεύομεν νὰ παύσετε ἀπὸ τοῦτον τὸν κακὸν σκοπὸν, ὁ ὁποῖος χωρὶς θεμέλιον ἐβλήθη εἰς τὰς κεφαλὰς σας· καὶ ὅτι, ἐὰν ἔχετε παρὰ πονα καὶ ζητήματα, νὰ τὰ φανερώσετε εἰς τὴν ὑψηλότητά των, καὶ ἡ ὑψηλότης των λαμβάνουν μεθ' ὅρκου ὑπόσχεσιν, ἀφ' οὗ τραθηγῇτε καὶ ἡσυχάσετε, διὰ νὰ γράψουν ὅλοι συμφώνως εἰς τὸ ὑψηλὸν Δοβλέτι, καὶ νὰ σᾶς ἔλθῃ ἡ συγχώρησίς σας. Διὸ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ δώσητε πίστιν εἰς τοὺς λόγους καὶ ὑποσχέσεις τῆς ὑψηλότητός των, διὰ νὰ προῦπαντηθῇ τώρα, ὅπου ἀκόμα εἰμαστεν

εἰς καιρὸν, ἢ παντελῆς ἐξολόθρευσις καὶ ἀφανισμός μας, διότι προσμένονται ἀναριθμητοὶ δυνάμεις, ὡς ἐβεβαιώθημεν, καὶ τότε πλέον δὲν εἰσακούεται καμμία μας δέησις. Ἀυπηθῆτε λοιπὸν καὶ ἡμᾶς καὶ τόσας χιλιάδας ψυχὰς ὁποῦ ἔχουν νὰ γίνουν θυσία, καὶ εἰσακούσετε εἰς τοῦτο τὸ εὐσπλαγχνικὸν δι' ἡμᾶς εὐτυχὲς πρόβλημα, καὶ ἀναμένοντες ἀπ' αὐτῶν σας μένομεν . . . »

ΣΕΛΙΣ 207.

(α) Ἐν τῇ αὐτῇ, ὡς ἀνωτέρω, ἐκθέσει εὐρίσκομεν τὴν ἀπάντησιν τοιαύτην.

« ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΥΓΕΝΕΙΣ ΚΥΡΙΟΥΣ ΣΙΑΗΡΟΔΕΣΜΙΟΥΣ ΑΡΧΟΝΤΑΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΖΑΣ.

τῇ 40 Σεπτεμβρίου 1824

ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου Τριπολιτζᾶς.

« Σήμερον ἐλάβομεν τὸ γράμμα σας· εἶδομεν, τὰ ὅσα μᾶς σημειόνετε. Οἱ αὐτοῦ αὐθεντάδες σας εἶναι περιττὸν νὰ σᾶς ἐρωτοῦν τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἐσηκώθημεν, ὄντας αὐτοὶ καὶ ὁ Σουλτάνος ἡ αἰτία. Γνωρίζουν τὰ δίκαιά μας, καὶ ἔπρεπε νὰ στοχασθοῦν νὰ ἐλαφρώσουν τὴν τυραννίαν των, πρὶν φέρουσιν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἀπελπισίαν τοῦ ἢ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἢ νὰ ἀποθάνουν. Τώρα ὅμως ὁποῦ οἱ Ἕλληνες ἔλαβαν τὰ ἄρματα, ἡ ἀποφασίς των εἶναι νὰ μὴ τὰ ἀφήσουν, παρὰ ἂν οὐ ἐλευθερώσουν τὴν γλυκυτάτην των πατρίδα. Τοιαύτην ἀπόφασιν μεθ' ὅρκου φοβεροῦ λαβόντες οἱ Ἕλληνες, εἶναι περιττοὶ πλέον οἱ ὅρκοι τῶν αὐτοῦ ἀγάδων σας. Ταῦτα φωνάζουν οἱ Ἕλληνες, Ἐὰν ὅμως οἱ Τούρκοι ἔχουν σκοπὸν νὰ παραδοθῶν, ἃς στείλουν δύο τρεῖς τῶν σοφωτέρων των, μὲ πληρεξουσιότητα ὅμως καὶ χωρὶς ἄργητα, νὰ ὁμιλήσουν μὲ ἐκείνους, ὁποῦ ἔχουν τὰ ἄρματα ζωσμένα, καθὼς αὐτοὶ, καὶ ὅχι μὲ ἀλυσσοδεμένους καὶ φυλακωμένους, καὶ ἡμεῖς τοὺς δίδομεν τὸν ἑλληνικὸν μας λόγον, ὅτι ἀπείρακτοι νὰ ἐπιστρέψουν ὁπίσω καὶ οὕτω τοὺς συμβουλευόμεν νὰ παραδοθῶν, πρὶν φέρουσιν τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐξαγριωμὸν, καὶ τότε δὲν θέλουν τοὺς κρατήσουν οὔτε τὰ τείχη οὔτε τῶν ἀτονισμένων Τούρκων τὰ ἄρματα, καὶ ὑγιαίνειτε . . . »

(6) Ἰδοὺ τοῦτο.

« (ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΦΡΑΓΙΔΟΣ ΤΟΥ ΓΥΨΗΛΑΝΤΟΥ.)

« Διὰ νὰ μὴν ἀδικηθῇ κἀνεὶς στρατιώτης, οὔτε ἡ πατρίς, διὰ τὴν ὁποίαν πολεμοῦμεν, ἔγινε μὲ τὸν ὑψηλότετον ἀρχιστράτηγον Πρίγκιπα, μὲ ὅλους τοὺς ἄρχοντας καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἀρχηγούς τῶν στρατευμάτων τῆς πολιορκίας ἐξέτασις, καὶ μὲ κοινὴν γνώμην ἐκρίθησαν εὐλογα τὰ ἀκόλουθα, τὰ ὁποῖα προλέγομεν καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας, διὰ νὰ δώσουν τὴν συγκατάθεσίν των καὶ νὰ κάμωσιν ὅρκον εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, ὅτι θέλουν τὰ φυλάξῃ.

« Δ'. Ἄν ἡ Τριπολιτσα παραδοθῇ μὲ συνθήκας, ἂν ὅσα ἤθελον ἀποφασισθῇ μὲ τὰς συνθήκας νὰ δώσουν οἱ Τούρκοι, τὰ δύο τρίτα νὰ πέρνουν οἱ στρατιώ-

ται, καὶ τὸ ἐν τρίτον νὰ δίδεται εἰς τὴν πατρίδα διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἄλλων τῆς ἀναγκῶν. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ διορισθῇ ἀπὸ κάθε στρατεύματος ἓνας καπετάνος μὲ 400 ἐνόπλους στρατιώτας, διὰ νὰ ἐμβοῦν μέσα εἰς τὴν πόλιν, νὰ παραλάβουν κανόνια, ὅπλα καὶ ὅς' ἄλλα εἶναι πράγματα τοῦ κοινοῦ, καὶ νὰ καταγράψουν διωρισμένοι γραμματικοί, διὰ νὰ μὴ χαθῇ τίποτε.

« Β'. Ἄν ἡ Τριπολιτσά παρθῇ μὲ ἔφροδον, ἀπ' ὅλα τὰ λάφυρά της τὰ τρία μερίδια νὰ ἴναι τῶν στρατιωτῶν καὶ τὸ ἐν τῆς πατρίδος. Τὰ κανόνια ὅμως, ἡ μ. παρούτῃ καὶ ὅ,τι ἄλλο πρᾶγμα τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ὅχι τῶν κατοίκων της Τούρκων, αὐτὰ δὲν ἐμβαίνουν εἰς τὰ λάφυρα. Πρέπει δὲ καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ ἴναι ἀπὸ κάθε στρατεύματος ἓνας καπετάνος διωρισμένος μὲ 400 στρατιώτας καὶ μὲ γραμματικούς, διὰ νὰ καταγραφῶσι καὶ νὰ φυλάττωνται ὅλα τὰ λάφυρα, ὥστε νὰ μὴ χαθῇ τίποτε.

« Γ'. Ἄν τέλος πάντων φύγουν οἱ Τούρκοι, ἀπὸ κάθε στρατεύματος ἓνας καπετάνος μὲ 400 στρατιώτας νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος τῶν στρατιωτῶν νὰ κυνηγᾷ καὶ νὰ πολεμᾷ τοὺς ἐχθρούς. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην τὰ λάφυρα τόσον τῶν Τούρκων, ὅπου ἤθελαν φύγει, ὅσον καὶ ἐκείνων, ὅπου ἤθελαν μείνῃ εἰς τὴν πόλιν, νὰ μοιράζωνται. ὡς ἀνωτέρω, ἦγουν τὰ τρία μερίδια νὰ ἴναι τῶν στρατιωτῶν καὶ τὸ ἐν τῆς πατρίδος. Ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι θὰ κυνηγήσουν τοὺς φεύγοντας ἐχθρούς, ὁποῖος πιάσῃ ζωντανὸν τὸν Κιαμὴλ βεῖην, ἢ τὸν Κεχαγιᾶ βεῖην, ἢ τὸν Καϊμακάμην, ἢ τὸν Δερτέρ κεχαγιᾶν, ἢ τὸν Μουσταφᾶ βεῖην, ἢ τὸν Νακὴπ ἐφφένδην, ἢ τὸν Μουκαμπελετοῦ, ἢ τὸν Σέχ Νετοσὴπ ἐφφένδην, διὰ μὲν τὸν Κιαμὴλ βεῖην ἔχει νὰ λαμβάνῃ χωριστὴν ἀνταμοιβὴν τριάντα χιλιάδας γρόσια· διὰ δὲ τὸν Κεχαγιᾶ βεῖην εἴκοσι· διὰ τὸν Καϊμακάμην δέκα· διὰ τὸν Δερτέρ κεχαγιᾶν δέκα· διὰ τὸν Νακὴπ ἐφφένδην πέντε, διὰ τὸν Μουκαμπελετοῦ πέντε· διὰ τὸν Σέχ Νετοσὴπ ἐφφένδην πέντε, καὶ διὰ τὸν Μουσταφᾶ βεῖην ὁμοίως.

« Δ'. Οἱ στρατιῶται, ὅπου ἐπῆγαν εἰς τὰ Δερβένια, ὁμοίως καὶ ἐκεῖνοι ὅπου θὰ ὑπάρχουν τῶρα εἰς τὴν Πάτραν, ἔχουν νὰ λαμβάνουν ἴσα μερίδια μὲ ἐκείνους, ὅπου μένουν ἐδῶ. Ὅσοι δὲ ἐθανατώθησαν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, ἢ ἤθελον θανατωθῆναι, οἱ καπετανέοι θέλουν εὐγάλη καὶ τὸ μερίδιον αὐτῶν διὰ τὰς φαρμακείας των.

« Ταῦτα ἐκρίθησαν μὲ κοινὴν γνώμην εὐλογα καὶ συμφέροντα εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς τὰ στρατεύματα.

« Ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Τριπολιτσᾶς τῇ 44 Σεπτεμβρίου 1824.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου,

« ΓΕΡΜΑΝΟΣ Π. ΠΑΤΡΩΝ,

ΑΝΘΙΜΟΣ ΕΛΟΥΣ,

« ΠΕΤΡΟΜΠΕΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ,

ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ,

« ΑΝΑΓ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ,

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΡΕΒΒΑΤΑΣ,

« ΑΝΑΓ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ,

ΘΕΟΔ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ,

« ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΓΙΑΤΡΑΚΟΣ,

(καὶ λοιποί.) »

(γ) Ἰδοὺ ἡ περίεργος αὕτη διακήρυξις.

« ΓΕΝΝΑΙΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΕΓΜΑΤΩΝ !

« Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ἀπεφασίσαμεν νὰ δώσωμεν τὰ πολεμικὰ ἀξιώματα, τῶν ὁποίων καθεὶς ἤθελε κριθῇ ἄξιος, ἀναλόγως δηλαδὴ τῶν ἐκδουλεύσεων καὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων, τὰ ὁποῖα ἔκαμε καὶ ἤθελε ἀμνη εἰς τότε.

« Ἐπειδὴ δὲ ἐνδέχεται, κατὰ τὰς εἰς Θεὸν ἐλπίδας μας, νὰ γίνη ἐντὸς ὀλίγου ἡ πτώσις τῆς πόλεως αὐτῆς, προλαμβάνομεν καὶ σὰς εἰδοποιούμεν περὶ τῆς ἀποφάσεώς μας, διὰ νὰ ἐξετάσῃτε μὲ ἀκριβεστάτην προσοχὴν, καὶ καταγράψαντες, ὅσους κρίνητε ἄξιους, νὰ μὲ δώσῃτε ἐν καιρῷ τὴν σημείωσιν.

« Οἱ βαθμοὶ τῶν ἀξιοματικῶν εἶναι γενικῶς κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειράν.

« Ἀος. Ἀρχιστράτηγος, ὅστις ἀναλογεῖ μὲ τὸν Μαρσεάλ. (Ἐχει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὅλα τὰ στρατεύματα.)— Βος. Σωματάρχης ἀναλογεῖ μὲ τὸν Λιετενέντε γκενεράλ. (Ἐχει δώδεκα χιλιάδας.)— Γος. Στρατηγός ἀναλογεῖ μὲ τὸν Γκιενεράλ μαγιόρον. (Ἐχει ἕξ χιλιάδας.)— Δος. Ταγματάρχης ἀναλογεῖ μὲ τὸν Κολονέλον. (Ἐχει τρεῖς χιλιάδας.)— Βος. Χιλίαρχος ἀναλογεῖ μὲ τὸν Ὑποκολονέλον. (Ἐχει γιλιούς.) ΣΤος. Πεντακοσίαρχος ἀναλογεῖ μὲ Μαγιόρον. (Ἐχει πεντακοσίους.) Ζος. Ταξιάρχης ἀναλογεῖ μὲ Καπετάνον. (Ἐχει διακοσίους πεντήκοντα.)— Ηος. Ἐκατόνταρχος ἀναλογεῖ μὲ Ὑποκαπετάνον.— Θος. Πεντηκόνταρχος ἀναλογεῖ μὲ Λιετενέντε.— Ιος. Εἰκοσιπένταρχος ἀναλογεῖ μὲ Σουλιτενέντε.— ΙΑος. Σημαιοφόρος ἀναλογεῖ μὲ Ἀνσέγνι.— ΙΒος. Δωδέκαρχος ἀναλογεῖ μὲ Σαρζάντ.— ΙΓος. Ἐξάρχης ἀναλογεῖ μὲ Καποράλε ».

(δ) Ὅπως βεβαιωθῇ τις τὴν κατάστασιν τοῦ στρατοῦ τῶν στενῶν τῆς Μεγαρεῆς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὥς καὶ τὰ ληφθέντα πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν μέτρα, δημοσιεύομεν τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς ἓνα τῶν ἐκεῖ ἐπληρχηγῶν, τὸν Νικόλαον Σολιώτην.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΚΥΡΙΕ ΚΑΠΕΤΑΝ ΝΙΚΟΛΑΕ.

« Ἀνέγων τὸ ἀπὸ 5 Σεπτεμβρίου γράμμα σου χαίρω καὶ ἐπαινῶ τὴν πατριωτικὴν προθυμίαν καὶ εὐπειθειάν σου εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας διαταγὰς. Περὶ τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ ἔλθουν καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα χωρία τῶν Καλαβρύτων, θέλει ἀποφασισθῇ τὸ δίκαιον καὶ συμφέρον εἰς τὴν πατρίδα. Οἱ ἐκστρατεύσαντες μετὰ σοῦ, ἃς ἐμπληροῦν τὰ πατριωτικὰ χρέη των, ἃς μένουν πιστοὶ καὶ εὐπειθεῖς εἰς τὸν ἀρχηγόν των, καὶ ἃς στοχάζονται, ὅτι δὲν ἐκστρατεύουν διὰ τὸν ἓνα καὶ ἄλλον, ἀλλὰ διὰ τὴν πατρίδα, καὶ ὅτι ἡ πατρίς θέλει ἀνταμείψῃ τὰς πιστὰς καὶ προθύμους δουλεύσεις των. Ἐγράψαμεν καὶ πρὸς τὸν κύριον Πανοῦτσον (Νοταρῶν) νὰ συνάξῃ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κορίνθου, καὶ σὲ στείλῃ τὸ γρηγορώτερον γιλιούς στρατιώτας αὐτοῦ μὲ τὸν ἀνεψιόν του καὶ μὲ τὸν κύριον Θεοχαράκην Ῥένδην. Ἐψηφίσθη καὶ ὁ μπεϊζαδὲ Ἠλίας νὰ ἔλθῃ μὲ ἄλλους γιλιούς στρατιώτας αὐτοῦ, καὶ νὰ μένῃ ὅλον τὸ στρατεῦμα φυλάττον τὰς

εἰσόδους τῆς πατρίδος, ἐν ὅσῳ ὁ ἐχθρὸς σώζεται ἔξω, ἀλλ' ὅχι νὰ ἀναχωροῦν, ἀφίνοντες ἀδύνατα τοιαῦτα μέρη, ἀπὸ τὴν καλὴν φύλαξιν τῶν ὁποίων κρίνεται ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἀσφάλεια ὅλης τῆς Πελοποννήσου.

« Ταῦτα λοιπὸν διαλογιζόμενος, καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας σου καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας συχνὰ λέγων καὶ συμβουλευόν, μένε σταθερὸς καὶ ἀτρεπτος ὡς γενναῖος καὶ πιστὸς πρόμαχος τῆς κοινῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐξακολουθεῖ συμβουλευόμενος καὶ συμπράττων τὸ κοινὸν συμφέρον μετὰ τοῦ γενναιοτάτου καὶ φρονιμοτάτου μπειζανδῆ Ἡλία, φερόμενος κατὰ πάντα μὲ πατριωτικὴν ἀγάπην καὶ σύμπνοιαν. Εὐχόμενος δὲ πᾶσιν ὑγίαν καὶ λαμπρὰν ἔκβασιν τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγώνων, μένω.

Ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῆς Τριπολιτζᾶς τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1821.

ὁ πατριώτης

« ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

ΣΕΛΙΣ 209.

(α) Περὶ τούτων ἀναφέρων ὁ μητροπολίτης Γερμανὸς ἐν τοῖς Ὑπομνήμασιν αὐτοῦ (σελ. 72), λέγει « καὶ ἓνας ἄνθρωπος τοῦ Ὑψηλάντε ». Ὁποῖος περιφρονητέος ἐγωῖσμός!

(β) Κυριώτερον ὑπενόει τὴν Ῥωσσίαν ὁ Τοῦρκος.

ΣΕΛΙΣ 242.

(α) Ἡ ἀποφασιστικὴ αὕτη παρατήρησις τοῦ Κολοκοτρώνου ἔκοψε τὸ νῆμα τῆς ἀκαιρολογίας καὶ περιττολογίας τῶν ἄλλων.

ΣΕΛΙΣ 245.

(α) Ὅρα περὶ αὐτῶν ἐν τῷ τόμῳ Α' σελ. 309.

ΣΕΛΙΣ 247.

(α) Ἀπορεῖται, πῶς διάφοροι τῶν γραψάντων πρὸ ἡμῶν περιέπεσον, ἐκτὸς τοῦ Φραντσῆ, εἰς μέγα λάθος εἰπόντες, ὅτι ἐν τῇ συμβάσει ταύτῃ τῶν Ἀλβανῶν περιελήφθησαν καὶ τὰ « χαρέμια » τῶν πασσάδων, ὅλα τὰ ἐπίσημα καὶ ἄλλα σημαντικὰ πρόσωπα Τοῦρκων. Ἐὰν εἶχον τὰ πράγματα ἄλλως, ἢ ὡς ἀναφερόμεν, ἐρωτῶμεν;

Α'. Πῶς οὐ συνεξῆλθον τῇ 23 Σεπτεμβρίου μετὰ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τὰ χαρέμια καὶ οἱ ἄλλοι;

Β'. Πῶς πρὸ τῆς ἐφόδου τῆς 23 Σεπτεμβρίου ὁ Κιαμὴλ βεγῆς καὶ ἄλλοι συνωμῖλουν μετὰ τῶν Ἑλλήνων περὶ τελειωτικῆς συνθήκης;

Γ'. Πῶς ἀπὸ τῶν Ἀλθανῶν ὁ Κολοκοτρώνης ἀπέσπασε τῇ 23 Σεπτεμβρίου τοὺς μετ' αὐτῶν συνεξελθόντας μὴ Ἀλθανοὺς, ὡς μὴ ὑπαγομένους ἐν τῇ συμβάσει τῆς 48ης ;

Δ'. Πῶς ἐδύναντο μένειν αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου καὶ Κεχαγιᾶ βεγῆς καὶ χαρέμια καὶ Καϊμακάμης καὶ λοιποὶ, ἐὰν περιελαμβάνοντο ἐν τῇ συμβάσει ταύτῃ ; Καί

Ε'. Πῶς ἠδύναντο ὡσαύτως ὑπομεῖναι οἱ τοσοῦτοι ἀγάδες καὶ Τοῦρκοι τοιαύτην ἐξαιρετικὴν σύμβασιν ὑπὲρ τῶν χαρεμίων, τοῦ Κεχαγιᾶ βεγῆ καὶ τῶν ἄλλων, μόνοι καὶ ἀκέφαλοι ἐγκαταλιμπανόμενοι ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων ; Γεγονότος τοιοῦτου ἄμεσον ἀποτέλεσμα ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἐπανάστασις αὐτῶν κατ' ἐκείνων.

ΣΕΛΙΣ 222.

(α) Περί οὗ γίνεται λόγος ἐν τῇ ἀπὸ 42 μαΐου μεγάλη μάχῃ τοῦ Βαλτεσίου.

(β) Ὁ Τουρχαλθανὸς οὗτος, βελούκπασης ὢν ἐν τῇ Γόρτυνι, διωρίσθη τῷ 4806 εἰς τῶν ἀρχηγῶν ἐπὶ τῆς τότε καταδιώξεως τῶν κλεπτῶν, καὶ ἐθανάτωσε τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κολοκοτρώνου Ἰωάννην καὶ ἄλλους τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, ὡς τὸν Κοντάνην καὶ λοιπούς.

(γ) Ἀπὸ τοῦ Μύτικα μέχρι τῆς Αἰγιαλείας ἀπωλέσθησαν καθ' ὁδὸν μόνοι, ὅσοι, ἢ ἀσθενοῦντες ἢ ἐξεσθνημένοι ἐκ τῆς προτέρας δυστροφίας, ἀπεσπῶντο τοῦ ὄλου σώματος.

ΣΕΛΙΣ 223.

(α) Οἱ Τράσταῖοι κατήγοντο ἐκ τῶν Λαγκαδιῶν τῆς Γόρτυνος καὶ οἱ Λασταῖοι ἐκ τοῦ χωρίου Λάστα τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας ἦσαν δὲ Χριστιανοὶ τὸ πρῶτον, δεχθέντες ἔπειτα, (ἀγνοοῦμεν, ἐκ προαιρέσεως ἢ ἐξ ἀνάγκης,) τὴν μωχαμεθανικὴν θρησκείαν.

(β) Περί τοῦ ὠμοτάτου καὶ ἀχρεiestάτου Ἀλῆ Τσεκούρα εἵπομεν ἄλλοτε ἐν τῇ σελ. 478 τοῦ Κεφ. Ε' τοῦ τόμου Γ'. Προσθέτομεν δὲ ἤδη, ὅτι πρὸς ἐσχάτην περιφρόνησιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ὁ κακοῦργος οὗτος, ὅτε ἐκρεπάλει, ἠνάγκαζε τοὺς Ἑλλήνας ἱερεῖς, ἵνα χορεύωσιν ἐνώπιον αὐτοῦ, μεθ' ὧν συνευχεῖτο γυναικῶν ἀσέμνων. Διὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ ἄπειρα ἄλλα συνοιδῶς, ὅτι οὐδεμίαν ἔχει σωτηρίαν παρὰ τοῖς Ἑλλήσι, προετίμησεν, ἀντὶ παραδόσεως, τὴν διὰ τοῦ πυρὸς ἀπώλειαν.

(γ) Ὁ Ἀθανάσιος Δαγρὲς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως κατεδιώκετο παρὰ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας ὡς κλέπτης. Ὅτε δὲ κατεστράφησαν οἱ κλέπται τῆς Πελοποννήσου, κατέφυγεν εἰς τὸ Πετροβούνι τῆς Λακωνίας παρὰ τοῖς Καπετανάκαις. Κρυπτόμενος ἔπειτα ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, τῇ Μεγαλοπόλει, ἐμυῖθη τοῦ μυστηρίου τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, καὶ ἔργον ἔκαμε τὴν προδιάθεσιν τῶν χωρικῶν εἰς τὸν μέλλοντα πόλεμον. Ὅτε δὲ μετέβη ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὴν Σκαρδαμύλην τῆς Λακωνίας παρὰ τῷ Τρουπάκῃ, συνεννόηθη μετ' αὐτοῦ καὶ διὰ γραμμάτων καὶ προσωπικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπαναστάσεως. Πάντοτε δὲ ἐξε-

πλήρωσεν ὁ Δαγρές τὸ καθήκον αὐτοῦ ὡς τίμιος ἄνθρωπος καὶ γενναῖος στρατιωτικὸς πολλαχοῦ τε καὶ ἰδίως ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Βαλτετσίου μάχῃ, καὶ τελευταῖον συναγωνισθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, ἐβυσιάσθη διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐφοδον.

ΣΕΛΙΣ 224.

(α) Ἐπειδὴ εἰς τοὺς ἀποστελλομένους ἀλληλοδιαδόχως ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν Τρικορύφων πρὸς φύλαξιν τῶν μεγάλων στενῶν τῆς Μεγαρικῆς ἐδίδετο ἡ ὑπόσχεσις τῆς ἀναλόγου συμμετοχῆς αὐτῶν ἐκ τῶν λαφύρων τῆς Τριπόλεως· καὶ ἐπειδὴ οἱ στρατιῶται οὗτοι παρελαμβάνοντο ἐκ τῶν σωμάτων τῶν Γορτυνίων, Λακωνίων, Ὀλυμπίων καὶ Μεγαλοπολιτῶν διὰ τοῦτο τὰ διασωθέντα λάφυρα τοῦ σατραπείου ἐμερίσθησαν εἰς τρεῖς μερίδας, ἐξ ὧν ἔλαβον τὴν μίαν ὁ Μαυρομιχάλης διὰ τοὺς Λάκωνας, τὴν ἄλλην ὁ Πάνος καὶ Ἀποστόλης Κολοκοτρῶναι διὰ τοὺς Γορτυνίους, καὶ τὴν τελευταίαν ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Χριστόπουλος διὰ τοὺς Μεγαλοπολίτας καὶ Ὀλυμπίους.

ΣΕΛΙΣ 226.

(α) Ἴδε τὸ γράμμα αὐτὸ ἐν τῇ σελ. 279 τοῦ τόμου Γ'.

ΣΕΛΙΣ 227.

(α) Καὶ ἄλλος ἀκολουθῶς ἐγένετο περίεργος διάλογος μεταξὺ Κεχαγιά βεγῆ καὶ Κυριακούλη Μαυρομιχάλου. Εἰπέ ποτε ὁ πρῶτος πρὸς τὸν δεύτερον: « Ἐπεθύμουν, ἵνα πολεμήσωμεν ἄλλοτε ἀμφοτέροι, ὅπως λάβω « σὲ καὶ ἐγὼ αἰχμάλωτον ». Ὁ Κυριακούλης παρετήρησε: « Ἐνδέ- « χεται νὰ πολεμήσωμεν μαζὶ, ἀλλὰ ζωντανὸν δὲν θὰ « μέπιασῃς, ἀνδρὲν σὲ νικήσω. Οὔτε ἐγὼ, ἀντιπαρετήρησεν ὁ Κε- « χαγιά βεγῆς, γενήσομαι πλέον αἰχμάλωτος ». Καὶ τρώντι, πολεμήσαντες τῷ 1822 κατὰ τὸ Φανάρι τῆς Ἠπείρου, ἔπεσον ἐν τῇ αὐτῇ μάχῃ καὶ ὁ εἷς καὶ ὁ ἄλλος.

ΣΕΛΙΣ 228.

(α) Ὅρθως παρετήρησεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τῷ 1824 ὁ Βλάχιερ, ὁμιλῶν κατὰ τὴν ἐν Λονδίνῳ συνεδρίᾳ τῆς Φιλελληνικῆς Ἐφορείας: « ... Ὅταν « μάθητε, εἰπεν, ὅλας τὰς περιστάσεις, αἰτίνες ἐπὶ νειγχον τὰς ἐν Τριπόλει ἀτα- « ξίας, θέλετε ἰδεῖν, ὅτι εἰσὶ σχεδὸν μηδὲν, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς ἀταξίας, « ὅσας πολλάκις ἔκαμαν ἐν τῷ διαστήματι τῶν παρελθόντων πεντήκοντα χρό- « νων οἱ τακτικώτεροι στρατοὶ τῆς Εὐρώπης. Ἀποδυσόμεθα καὶ ἐγὼ καὶ ὅλοι « οἱ φίλοι τῶν Ἑλλήνων, ὅτι ἀταξίαι τοιαῦται ἐμόλυναν τὴν ἀρχὴν τούτου τοῦ « πολέμου μὴ καταδικάζωμεν ὅμως, πρὶν μάθωμεν ἀκριβῶς τὰς ἀπειρεσίθους « αἰτίας, ἃς ἔδωκαν οἱ Τούρκοι κατὰ τοῦτο, καὶ δι' ὧν ἐν καιρῷ πολέμου δι-

α καιολογητίας δυνάμεθα εἰπεῖν καὶ ἄλλας ἀσυγκρίτως μεγαλητέρας ἀταξίας...
 α Τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν σκληρότητα τῶν Μουσουλμάνων λίαν ἐπιπολαίως
 α γνωρίζουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι. Τὸ ἔθνος αὐτὸ οὔτε συμπαθείας, οὔτε ἐπιεικείας
 « τινὲς αἰσθήματα ἔχει· μάλιστα δὲ ἐν ἄρθρον τῆς θρησκείας αὐτοῦ διατάσσει
 α τὴν καταστροφήν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐφημερίδες τινὲς ἐσάλπισαν μὲν, ὅσας
 α οἱ Μουσουλμάνοι ἑκαμὴν σφαγὰς ἐν τῇ διαστήματι τῶν τριῶν παρελθόντων
 α ἑτῶν, θυσιάσαντες ὑπὲρ τὰς ἐξήκοντα χιλιάδας παντὸς γένους καὶ πάσης ἡλι-
 α κίας Χριστιανού, ἐξ ὧν οἱ πλείους ἀθῶροι ἦσαν· ἀλλὰ παρέλειψαν τὴν θηριω-
 α δίαν αὐτῶν καὶ ὅλας τὰς βρασάνους, ἀσυγκρίτως χεῖρους τοῦ θανάτου, δι' ὧν
 α ἐβασάνιζον τὰς γυναῖκας καὶ τὰ βρέφη πρὸ τῆς σφαγῆς καὶ ἐν ᾧ ἔτι ὑπῆρχον
 α εἰς τὰς χεῖρας τῶν δημίων. Δύναται ἄρα καὶ ὁ δεινότερος ρήτωρ τὴν περι-
 α γραφήν καὶ τὴν δέουσαν ἐξιστόρησιν τῶν τραγικῶν σκηνῶν καὶ σφαγῶν τῆς
 α Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης, . . . τῆς
 α Σμύρνης, . . . τῆς Ἐφέσου, τῆς Ῥόδου, τῆς Κύπρου, τῆς Κρήτης καὶ τῆς
 α Χίου; Ἐὰν ἢ πρὸς τοὺς Ἕλληνας θηριωδία αὕτη τῶν Μουσουλμάνων ἐγένετο
 α πρότερον γνωστὴ εἰς ἓν ἔθνος, οὔ τὰ χρονικὰ γέμουσι παραδειγμάτων συμ-
 α παθείας πρὸς τοὺς πλησίον, τίς ἀμυριβάλλει, ὅτι οὐκ ἔσπευδε τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς
 α πρὸς βοήθειαν αὐτῶν κατὰ τὴν φοβεράν ταύτην πάλιν; Ἐὰν οἱ συμπατριῶ-
 α ται ἡμῶν ἤκουον πρότερον τὰς φωνὰς τῶν νηπίων, ἀπρωπαμένων ἐκ τῆς ἀγ-
 α κάλης τῆς μητρὸς καὶ ῥιπτομένων εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ κατασυντριβομένων
 α εἰς τοὺς βράχους, ὡς ἐγένετο ἐν τῇ Χίῳ καὶ ἄλλοις τόποις· καὶ ἐὰν ἤκουον
 α τοὺς ὀλολυγμούς τῶν πατέρων τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀδελφῶν, σφαττομένων
 α πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν τέκνων, τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἀδελφῶν, ἀγορμένων
 α μετ' ὀλίγον καὶ τούτων εἰς σφαγὴν, τίς ἐξ ἡμῶν οὐκ ἂν ἔδραμε πρὸς βοήθειαν
 α τούτου τοῦ ἔθνους; . . . »

ΣΕΛΙΣ 230.

(α) Οὐδόλως πρόκειται ἤδη περὶ τῆς δευτέρας ἐπὶ τοῦ 1825 καὶ 1826 πο-
 λιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, ὡς μοναδικῆς καὶ ἀνωτέρας πασῶν.

ΣΕΛΙΣ 234.

(α) Χάριν περιεργείας δημοσιεύομεν τὸ ἀκόλουθον γράμμα τούτου, μεταφρα-
 σθὲν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ἐπὶ τῆς ἐπαρχῆς ἐκείνης.

« ΑΓΑΠΗΜΕΝΑΙ ΜΟΥ ΕΣΜΑ ΧΑΝΟΥΜ, ΧΑΤΙΤΖΕ ΧΑΝΟΥΜ
 ΚΑΙ ΔΙΣΕ ΧΑΝΟΥΜ.

α Μετὰ τοὺς χαίρετισμούς μας σᾶς φανερόνομεν, ὅτι ἠκούσαμεν, πῶς οἱ Ῥω-
 μαῖοι τοῦ Μωρώς σᾶς ἐσιλάδωσαν εἰς τὴν Τριπολίτσάν. Ἔτσι ἦτον γραμμέ-
 νον ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον νὰ μὴ μελαγχολᾷτε. Τοιοῦτον ἦτον
 καὶ τὸ ἐδικὸν σας γραπτὸν μετ' ὅν θμισμὸν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ ἠκολούθησαν καὶ

εἰς τοὺς αὐθέντας μας τοὺς Προφῆτας. Διὰ τοῦτο νὰ ἐπικουρῶντες εἰς τὸν μεγαλοδύναμον Θεόν. Μὲ τὸν ὀρισμὸν τοῦ Θεοῦ σᾶς εὐγάζω ἢ εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, ἢ εἰς τοὺς Κορροῦς, ἢ εἰς τὴν Ρούμελην. Ὅμως δὲν ἔμαθα, ποῦ εἴσθε, καὶ εἰς ποίων χεῖρας εἴσθε καὶ, διὰ νὰ μάθω, ποῦ εἴσθε, ἔστειλα ἐπὶ ταύτου εἰς τὴν τιμιότητά σας μὲ ἓνα ἄνθρωπον ἐκ μέρους τοῦ Δεσπότη τοῦ Ἰωαννίνων τοῦτο τὸ γράμμα. Μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ μὲ γράψετε διὰ τοῦ ἰδίου ἀνθρώπου, ποῦ εἴσθε καὶ εἰς ποίων χεῖρας εἴσθε, ἢ εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν ἢ εἰς τὸ τούρκικον, καὶ μὴ φοβῆσθε κατ' οὐδένα τρόπον, μήτε νὰ μελαγχολᾶτε. Εἰς τὸ γραπτὸν τοῦ Θεοῦ τσαρὲς δὲν εἶναι. Ὁ μεγαλοδύναμος Θεὸς εἶναι εὐσπλαγχνος καὶ ἀγαθοποιός. Καὶ διὰ χρήματα, ἂν ἔχετε χρεῖαν, εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅπου εὐρίσκεσθε, νὰ λάβετε δανεικά καὶ νὰ μᾶς τὸ φανερώσετε. Μὲ τοῦ Θεοῦ τὸν ὀρισμὸν καὶ γρόσια σᾶς στέλλομεν, καὶ εἰς μέρος σήγουρον σᾶς εὐγάζομεν. Ἐγὼ δὲν ἔχω τὸ μάτι μου εἰς οὐδενὸς τιμὴν, ζωὴν ἢ ὑπάρχοντα, ἀλλ' οὐδὲ κανὲν πάθος. Ὁ μεγαλοδύναμος Θεὸς εἶναι φύλαξ ὅλου τοῦ κόσμου καὶ φυλάττει καὶ σᾶς. Μαζὴ σας εἶναι καὶ τοῦ Μεχμέτ πασσᾶ, τοῦ παιδιοῦ μας, καὶ τοῦ Σιλιχτάρ ἀγᾶ τὰ χαρέμια, ἢ ὄχι; καὶ ποῦ εἶναι; Καὶ ὁ κεχαγιᾶς μας Μεχμέτ Σαλῆ ἀγᾶς καὶ τοῦ Μεχμέτ πασσᾶ ὁ κεχαγιᾶς, ὁ Μουσταφᾶ βεῆς, ποῦ ἀπέμειναν καὶ πῶς ἔγιναν; Ὅλα τὰ πάντα νὰ μᾶς φανερώσετε ἢ εἰς ῥωμαϊκὸν ἢ εἰς τούρκικον. Τέλος πάντων μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ σᾶς εὐγάζω εἰς μέρος ἀσφαλές ὅμως, ποῦ εἴσθε καὶ πῶς εὐρίσκεσθε, δὲν ἔμαθον. Καὶ ὅλοι σας εἰς ἓν καὶ τὸ ἴδιον μέρος εἴσθε; Μὴ φοβῆσθε. Μὲ βίαν νὰ μᾶς βεβαιώσετε, καὶ εἰς τὴν κατάστασίν σας πάλιν μὴ μελαγχολᾶτε. Ἐγὼ σᾶς παρέδωκα ἑμάνετι εἰς τὸν μεγαλοδύναμον Θεόν. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ κανὲν κακὸν δὲν σᾶς ἔρχεται, οὔτε καμμία μελαγχολία.

« Πρώτη τοῦ Σεφέρ Φεγγαρίου. (Τ. Σ. μετὰ τοῦ σημείου τῆς υπογραφῆς.) »

ΣΕΛΙΣ 232.

(α) Πρὸς ταφὴν τῶν πτωμάτων ἐχρηγήθησαν γρόσια 500. Ὅτε δὲ αἱ γυναῖκες τοῦ Χουρσῆτ πασσᾶ ἐπεμψαν πρὸς αὐτὸν τὸν « χαρέμι κεχαγιᾶν » παραπονούμενα, ὅτι στεροῦνται στρωμάτων καὶ ἐφαπλωμάτων πρὸς ὕπνον, ἀμέσως ἀγοράσας ἐφωδίασε ταύτας διὰ τῶν τοιούτων ἀναγκαίων.

ΣΕΛΙΣ 233.

(α) Αὐτὴν πολλὰκις καὶ ἐπὶ ἱκανὸν καιρὸν ἐξεφράζετο τὴν ιδέαν καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ πασσᾶς τῆς Αἰγύπτου: « Δὲν βλέπω ἐν τῇ Ἑλλάδι ἓνα Ἰσκενδὲρ βεγγῆν (Ἀλέξανδρον Καστριώτην) ».

(β) Οἱ ὑπὸ τὸν Σολιώτην καὶ ἄλλους τινὰς μένοντες στρατιῶται ἐν τοῖς στενοῖς διεμαρτυρήθησαν τότε, ζητοῦντες τὸ ἀνῆκον αὐτοῖς μέρος ἐκ τῶν λαφύρων τῆς Τριπόλεως, καὶ ἀπειλοῦντες ἐν τῇ ἀγανακτήσει αὐτῶν τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς θέσεως. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην βεβαίῳ ἢ κοινῇ πρὸς ἅπαντας παρήγορος ἀπάν-

την τῆς τοῦ Ἰψηλάντου, ἐνόρκως ὑπισχνουμένου τὴν δικαίωσιν αὐτῶν παρὰ τῆς πατρίδος.

« ΓΕΝΝΑΙΟΤΑΤΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΕΟΙ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ, ΟΙ ΕΥΡΙ-
ΣΚΟΜΕΝΟΙ ΕΙΣ ΔΕΡΒΕΝΙΑ.

« Εἶδον, ὅσα μᾶς γράφετε εἰς τὸ κοινὸν γράμμα σας, ζητοῦντες τὰ δικαιώ-
ματά σας ἀπὸ τὰ λάφυρα τῆς Τριπολιτσᾶς κατὰ δίκαιον λόγον. Ἀδελφοί, τὰ
παραπονέματα ἐκείνων, ὅπου ἀδικήθησαν ἀπὸ τὰ λάφυρα τῆς Τριπολιτσᾶς, εἶναι
ἀκατάπαυστα δώδεκα ἡμέρας σήμερον, ὅπου εἶμαι εἰς Τριπολιτσάν. Λυποῦμαι,
διότι ἐκεῖνοι, ὅπου ἔπρεπε νὰ ἀπολαύσουν καὶ νὰ ἀνταμειφθοῦν διὰ τοὺς κόπους
των, δὲν ἔλαβον τίποτε, ἀλλὰ ἄλλοι ξένοι, ἢ ὀλίγον δουλεύσαντες τὴν πατρίδα,
ἄρπαξαν καὶ ἐξέσχισαν ὅλην τὴν Τριπολιτσάν, καὶ ταῦτα ὅλα προῆλθον διὰ τὴν
ἀπυστίαν μου ἐν καιρῷ τῆς ἀλώσεως, καὶ ἐπῆγαν ἄνω κάτω. Ἐξ αἰτίας τούτου
διατρέχει μεγάλη ἀταξία, τὴν ὁποίαν πασχίζομεν ἐτι νὰ καθυστερήσωμεν. Δὲν
ἀδικεῖσθε λοιπὸν μόνοι· ἔχετε πολλοὺς τοὺς συναδικουμένους, καὶ ἡ πατρίς δὲν
τὸ θέλει ποτὲ νὰ μὴν ἀνταμειφθοῦν ἐκεῖνοι, ὅπου τὴν εὐεργέτησαν, καὶ ἔχει
ἀκόμη ἀγαθὰ, ἀπὸ τὰ ὅποια δύναται νὰ ἀνταμείψῃ τοὺς κόπους σας. Γενναῖοι
καπετανεοὶ καὶ στρατιῶται, ὁμνῶ τὸ ὄνομα αὐτῆς τῆς πατρίδος, ὅτι δὲν θέλω
ἀνεχθῆ ποτε νὰ χαθῶσιν οἱ κόποι σας, ἀλλὰ θέλω ὑπερασπισθῆ τὰ δικάιά σας
καὶ θέλει σᾶς τὰ ἀποδώσει ἡ πατρίς. Ἐχετε τοῦτό μου τὸ γράμμα ὡς ὁμολο-
γίαν τῆς ὑποσχέσεώς μου, καὶ εὐχεσθε πρόοδον τῶν ἐπιχειρημάτων μας, συνα-
γωνιζόμενοι ὡς ἀγαθοὶ πατριῶται, ὡς καὶ πρότερον, καὶ σᾶς μένω μετ' εὐνοίας.

τὴν 42 ὁκτωβρίου 4824 Τριπολιτσά.

ὁ πατριώτης

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

ΣΕΛΙΣ 237.

(2) Ὅρα ἐν τῷ Κεφ. Γ' τοῦ τόμου Γ'.

(6) Πλοῖον ἐμπρικὸν ὑπὸ αὐστριακὴν σημαίαν ἀπετράπη, διευθυνόμενον εἰς Πά-
τρας, παρὰ τῶν ἑλληνικῶν κατὰ τὰ τέλη αὐγούστου· ἀλλὰ ἐν μονόκροτον καὶ μία
γολέττα αὐστριακὰ φθάσαντα συνώδευσαν τοῦτο καὶ εἰσῆγαγον εἰς τὸν λιμένα τῶν
Πατρῶν, πλήρες ὃν τροφῶν.

ΣΕΛΙΣ 244.

(α) Μόνος τότε ὁ Ἀνδρέας Λόντος κατεῖχεν ἰσχυρῶς τὰς θέσεις Καστρίτσι
καὶ Πλατάνι ἄνωθεν καὶ πλησίον τοῦ Ῥίου.

ΣΕΛΙΣ 242.

(α) « Δὲν ἐπολέμει οὗτος διὰ νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τοὺς Κουμανιώτας, ἀλλὰ διὰ
30 6'.

« νὰ χαθῶσιν οἱ Τοῦρκοι, μὴ φροντίζων, εἰμὴ πῶς νὰ φονεύῃ Τοῦρκους, καὶ
 « ἀδιαφορῶν, ποῖος θὰ ἦναι ἀρχηγός. Διὰ τὸν θάνατον δὲ αὐτοῦ μόνοι οἱ Τοῦρ-
 « κοὶ (τῶν Πατρῶν) ἐχάρησαν, τῶν ὁποίων ἡ ἀληθὴς πληγὴ ἀποκατέστη ὁ Κα-
 « ρατσᾶς, διότι, ὅπου ἐκίνουν, ἐνώπιόν των αὐτὸν εὗρισκον, καὶ αὐτὸς τοὺς ἐπο-
 « λέμει καὶ κατέβαλλεν ἀνδρείως ». (Ἰδε Συντόμ. Παρατηρήσ. Ἡλία Σαλαφα-
 τίνου ἐν σελ 36.)

ΣΕΛΙΣ 243.

(α) Ζήτηι τὴν συνέχειαν τῶν Πελοποννησιακῶν ἐν τῷ Κεφ. ΚΕ'.

ΣΕΛΙΣ 246.

(α) Ἰδε τὰ προηγουμένα ἐν τῷ Κεφ. ΙΘ'.

ΣΕΛΙΣ 247.

(α) Ἰδοὺ ἐν τῶν περιέργων αὐτῶν ἐγγράφων πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Ζαήμεν.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΑΡΧΩΝ ΚΥΡ ΑΝΔΡΕΑ.

1821 Σεπτεμβρίου 44 Γαλαξίδι.

« Σᾶς εἰδοποιούμεν, ὅτι διὰ τὴν ἐχθρικὴν ἀρμάταν, ὅπου ἤλθεν εἰς Πάτρας, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ μας, ἂν προσφθάσιν καὶ τὰ ἑλληνικὰ καράβια Ἰδριοσπετσιώτικα, ἐλπίζομεν, ὅτι ὅλα θὰ χαθοῦν. Ἡμεῖς ὅμως ἐγινήκαμεν ἔτοιμοι, διὰ νὰ τὰ ἀπαντήσωμεν, ὅσα θελήσουν νὰ ἔλθουν. Διὰ τὰ ἐδῶ ἄμποτες νὰ ἐλθοῦν, διὰ νὰ τοὺς κάμωμεν τὸ πρέπον. 8 μπουρλότα ἔχομεν ἔτοιμα* μπαταρία ς' τὸ Κεντᾶς, μπαταρία ς' τὸ νησί Ἀψηριᾶς* μπαταρίας τρεῖς ς' τὸ μεγάλο τοῦ ἰδίου μπαταρία ς' τὰ Κάτω Ἀλώνια* μπαταρία ς' ταῖς Πούνταις* μπαταρία ς' τὸ νησί τῆς Παναγίας, καὶ ἄς ἔλθουν διὰ νὰ ἰδοῦν. Ὅμως πρῶτα ὁ Θεὸς δὲν ἔχομεν τίποτες* ἡ εὐγενεία σας νὰ ἔχετε τὰ στρατεύματα μὲ μεγαλοκαρδίαν* ἵνα πολλὰ ἀδύνατα τὰ σκυλιά* μὴ δειλιῶν οἱ Ἕλληνες* κτυπᾶτε, ὅσον καὶ ἂν ἤμπορῇτε. Σᾶς δίδομεν χεραποῖαν εἶδῃσιν, ὅτι κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας μᾶς προσφθάνουν ὅλα τὰ στρατεύματα ἀπὸ τὰ ἰδικά μας εἰς τὸν κάμπον τῆς Λαρίσης* ὅτι, κατὰ τὰ γράμματα ὅπου ἐλάβομεν ἀπὸ τοὺς ἀγάδες καὶ καπετανέους ἀδελφούς μας, τὸ ἐχθρικὸν ὄρδι νὰ ἔχον τελειωμένο. Ὅσοι Ἀλβανῖται ἤτον εἰς τὴν Ῥεντίναν κλεισμένοι μὲ τὸν τουρκοκλᾶτρη Τζολάκογλου, ὅλοι ἔγιναν θυσία ἀπὸ τὴν πυρκαϊάν τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων, ὅπου τοὺς ἔθαναν εἰς τὰ ὀσπῆτια κλεισμένοι. Ἀπὸ Ζητοῦνι σᾶς λέγομεν, ὅτι καὶ ὁ Χαλὴλ βεγῆς μὲ τὸν Ὄσμάν βεγῆν ἀπέρασαν εἰς τὸ ἰδικό μας μέρος* τοῦ παπποῦ μας ἔστειλε καὶ χρυεῖως τρία φορτώματα τζίπχανέδες εἰς τὰ καπετανάτα τὰ ἰδικά μας, καὶ τοὺς ἐπαρήγγειλε νὰ βαστάξουν, διὰ νὰ ἀπερᾶσιν εἰς τὴν Ἀγίαν Μαρίναν ς' τὰ σαράγιά του, καὶ ἔπειτα νὰ ὑπάγουν οἱ Ἕλληνες νὰ κτυπήσουν τὸ Ζητοῦνι. Ἀρχων! δὲν εἶναι χρεῖα νὰ

σας βεβαιώσωμεν διὰ τὴν μεγάλην χρείαν ὅπου ἔχομεν διὰ μπαρούτην· καὶ, ὡς προθυμώτατος ὅπου εἶσαι πάντα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ γένους, παρακαλοῦμεν νὰ κάμῃς τὸν τζαρέν, ὅσον τάχιστα νὰ μᾶς προφθάσῃς 400 ὀκ. μπαρούτην. Αὐτοῦ εἰς τὴν φιλοτιμίαν σας ἔχομεν τὴν παντοχὴν μας, γράφοντας εἰς τὴν Δι-
μητζάναν, ὅπου νὰ μᾶς ἔχουν καὶ ἄλλην ἐτοίμην, ὅτι εἶσαι βέβαιος, ἂν ἔλθουν αὐτὰ τὰ ἐχθρικά, καθὼς τὸ ἐμάθατε καὶ ἡ εὐγενεία σας, ὅπου ἔχουν σκοπὸν 8 μόνον νὰ ἔλθουν, ἂς ἔλθουν καὶ περισσότερα· ἡ μπαρούτη νὰ μᾶς προφθάσῃ μὲ τὸν ἴδιον ἐδικὸν μας καπετάν Γιάννη· τὸ καίκι νὰ μὴ μᾶς τὸ στείλετε ἄ-
δειον. Σας πληροφοροῦν καὶ στοματικὰ ὁ πατριώτης μας. Γράψατε παντοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἐλπίζομεν νὰ ἐλθοῦμεν Ἑλληνες τῆς Ἑλ-
λάδος ἀπὸ τὰ Δερβένια πρὸς βοήθειάν σας. Μένομεν δοῦλοί σας.

ΟΙ ΕΦΟΡΟΙ ΓΑΛΛΑΞΕΙΔΙΟΥ ».

ΣΕΛΙΣ 249.

(α) Οἱ διασκορπισθέντες Οἰανθεῖς συνήχθησαν κατόπιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν οἰκιῶν αὐτῶν· περὶ δὲ μεσοῦντα ἰανουάριον τοῦ 1822 ἐπεκαλέσθησαν τὴν συν-
δρομὴν τῆς τότε ἀρτιπαγοῦς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀνα-
σύστασιν τοῦ ναυτικοῦ, ὅπερ ἀπώλεσαν. Ἡ Βουλὴ τότε παρεδέχθη διὰ προθυ-
λεύματος τὴν δικαίαν αἵτησιν τούτων· τὸ κενὸν ὅμως τοῦ ἐθνικοῦ ταμείου κενὴν
κατέστησε καὶ τὴν αἵτησιν τῶν μὲν καὶ τὴν παραδοχὴν τῶν δέ.

(β) Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων πλοίων ὑπῆρχον ἔν μὲν τοῦ Θεοδώρου Δεδούση
ὑπὸ ῥωσικὴν σημαίαν, δύο δὲ τοῦ Ἀνδρέου Κουβαρᾶ καὶ Θεοδώρου Λεωντα-
ρίτου ὑπὸ ἰονικὴν, φορτίον φέροντα κορινθιακῆς ἀσταφίδος· ἀλλ' ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς
ἐδήμεισε καὶ ταῦτα θελήσει καὶ ἀδείξῃ τοῦ προξένου Φιλίππου Γκρήν, ὃς ὑπὸ
τὸ ὄνομα ἐνὸς Σκλαβοῦνου ἠγόρασε τὴν ἀσταφίδα πρὸς τάλληρα εἰκοσιδύο τὴν
χιλιάδα. Ἐκ τῶν πλοίων τῆς Οἰάνθης ὥπλισεν ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς τὰ ισχυρώτερα·
ἐπὶ ἐνὸς δὲ ἔστησε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, τὸν Σταυρὸν φέρουσαν, ἐπὶ τῆς
πρώρας, ὅπου οἱ Τοῦρκοι ἀποπατοῦντες ἐσπογγίζοντο δι' αὐτῆς.

ΣΕΛΙΣ 254.

(α) Ἦν δὲ οὗτος ἀδελφὸς τοῦ Πέτρου Μαυρομυγᾶλου· παῖδα δὲ ὄντα αἰχμα-
λωτεύσαντες οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769, μετέφερον εἰς τὴν μω-
χαμεθανικὴν θρησκείαν, καὶ βαθμηδὸν προήγαγον διοικητὴν τῆς Ῥόδου, ἐμπι-
στευτικῆς οὐσῆς τῆς θέσεως.

(β) Ἴδου τὸ ἔγγραφον αὐτοῦ.

« Ο' ΕΝΔΟΞΟΤΑΤΟΣ, ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΣ, ΠΟΛΥΧΡΟΝΕΜΕΝΟΣ
ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΣΟΥΚΙΟΥΡ ΜΠΕΗΣ, ΜΟΥΤΤΑ ΣΕΡΙΦΗΣ ΤΟΥ ΣΑΤ-
ΖΑΚΙΟΥ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ, ΧΑΡΑΤΖΙ ΑΓΑΣ, ΜΟΥΤΤΕΜΒΕΛΑ Α-
ΓΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΣ ΝΑΖΗΡ ΑΓΑΣ ΠΑΡΑ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΑΣ
ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ.

« Εἰς τὴν νῆσον Σύμην, εἰς τὸν ἐδικὸν μας σούμπασην Μουσταφᾶ ἀγᾶν καὶ

λοιπούς προεστῶτας καὶ πρωτόγερον, θεωρῶντας τὸ ἔνδοξον καὶ φοβερόν μου πουργιουρδί, σὰς γράφω καὶ σὰς προσταῶ. Ἦλθαν οἱ ἄνθρωποι σας καὶ τῶν δύο νήσων καὶ μᾶς ἐπροσκύνησαν, καὶ τοὺς ἐδέχθημεν καὶ σὰς ἐσυγχωρέσαμεν τὰ κουσούργια σας; ἐπειδὴ καὶ ὁ πολυχρόνιος Βασιλεὺς τὰ ἐσυγχώρησε. Ἐκάμετε λοιπὸν καλὰ ὅπου ἐπροφθάσετε τὸ πρᾶγμα, καὶ δὲν ἠκολούθησε κἀνὲν μέγαν κακὸν ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπου ἐμελετοῦσαν κάθε ἡμέραν νὰ κάμουν ἢ ἀρμάδαις, καὶ τοὺς ἐδόσταξα μὲ τόσα, καθὼς θέλετε τὰ μάθη ἀπὸ τοὺς προεστῶτάς σας. Ἰδοὺ λοιπὸν ὅπου ἐδόσαμεν ἐλλάδες ἑκατὸν, εὐσάτια ὀκτακάσια καὶ ἐτνάδες ἑκατὸν εἰς χεῖρας τοῦ πρωτογέρου σας, τὰ ὅποια νὰ σαθῇτε ἐσὺ σούμπαση καὶ οἱ προεστῶτες καὶ ὁ πρωτόγερος, νὰ τὰ μοιράσετε εἰς ὅλους τοὺς ραγιάδες, ὅσοι εἶναι πιστοὶ τῆς βασιλείας μας, καὶ νὰ συναχθοῦν τὰ ἄσπρα· νὰ ἔλθουν μέσα ὁ σούμπασης καὶ ὁ πρωτόγερος καὶ τρεῖς τέσσαρις προεστῶτες νὰ μᾶς τὰ φέρουν, ἐπειδὴ καὶ ἔχομεν νὰ τὰ προφθάσωμεν εἰς τὴν Μπόλιν. Μὴν ἔχετε κἀμμίαν ὑποψίαν, μὰ τοῦ Βασιλέως τὸ κεφάλι! Τὰ ὅσα κουσούργια ἐκάμετε, τὰ ἐσυγχώρησεν ἡ κραταιὰ μας βασιλεία. Ἐχετε λοιπὸν τὴν ἔγνοιαν ἀπὸ ἐδῶ καὶ ὀμπρὸς, νὰ μὴ φανῇτε ἀχάριστοι εἰς τὸ ὑψηλὸν Τεβλέτι, διότι τότε δὲν ἔχετε πλέον νὰ ἀπολογηθῇτε. Ὅ,τι πρᾶγμα ἀκούετε, νὰ μᾶς ἐστέλλετε εὐθὺς μενζίλι διὰ βέργουλάν μας· καὶ μάλιστα αὕτῃ ἡ ἔγνοια νὰ ᾔναι εἰς τοῦ λόγου σου Χατζῆ Νικητά. Καὶ εἰ μὲν θέλει ἔλθῃ κἀνένα καράβι ἀπὸ τὰ κλέφτικα καὶ σὰς πειράξῃ, κτυπήσετε τοὺς· καὶ, ἂν σκοτώσετε καὶ ἀπὸ αὐτοὺς, ὅποιοι μῶυ φέρει τὸν μουσδὲν, ἔχω νὰ τοῦ φορέσω καπτόν, εἰς τὴν τιμὴν μου. Ἄν ὅμως καὶ σὰς φοβερίσουν καὶ θέλετε, ἐγὼ σὰς ἐστέλλω καὶ δύναμιν ἀπ' ἐδῶ· καὶ ἐσεῖς μόνον νὰ φυλάγεσθε εἰς τὸ ἐξῆς νὰ φαίνεσθε καλοὶ καὶ μπιστοὶ ραγιάδες... Κάμετε λοιπὸν, ραγιάδες μου! καθὼς σὰς γράφω, καὶ θέλετε κάμνετε ντουβάδες διὰ πάντα καὶ τὸν Βασιλέα μας καὶ ἐμέναν· καὶ σηκώσατε τὸν τρελλὸν φόβον ὅπου ἔχετε... Ἐτζί καὶ κάμνετε ἐξ ἀποφάσεως, καθὼς σὰς γράφω.

« νοεμβρίου 48 Ῥόδος

« Ο ΣΟΥΚΙΟΥΡ ΜΠΕΗΣ ».

(γ) Ἰδοὺ ἡ ἐγκύκλιος αὕτη.

« ΕΥΠΑΤΡΙΔΑΙ ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ.

« Εἶναι λυπηρότατον θέαμα αἱ ἀταξίαι καὶ αἱ διχόνοιαί, αἱ ὁποῖαι διασπαράτουν τὰς ἑλληνικὰς νήσους καὶ ἐπαρχίας εἰς ἓνα τοιοῦτον καιρὸν, εἰς τὸν ὅποιν ἔπρεπε διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ διὰ τὴν τιμὴν τοῦ ἔθνους μας νὰ ἤμεθα ἐν εὐκτακτῷ σῶμα καὶ συνδεδεμένον μὲ τὴν αὐτὴν ψυχὴν καὶ καρδίαν. Ἄλλοι φοβοῦνται τὰς δυνάμεις τοῦ τυράννου· ἐγὼ ὅμως φοβοῦμαι τὴν διχόνοιαν καὶ τὴν παράλογον φιλαυτίαν. Ὁ τύραννος ἔχει, ναί, δυνάμεις, πλὴν δὲν πολεμεῖ μὲ ξένον ἔθνος, διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ τὰς συνάξῃ εἰς ἓν σῶμα. Ἡμεῖς, οἱ ἐχθροὶ του, κατοικοῦμεν μέσα εἰς τοὺς τόπους, τοὺς ὁποίους κατατύραννε, καὶ τὰ κρατιωτικά μας σώματα ἐνέσπαρμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὅχι μόνον ἐμποδίζουν τὴν συγκοινωνίαν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ τοὺς κτυποῦν κατὰ μικρὸν καὶ τοὺς ἀφα-

νίζουν, διότι υπερέχουν καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ εἰς τὴν καρτερίαν τῶν σωμάτων, ὄντες συνειθισμένοι εἰς τὴν κακουχίαν. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην μᾶς βεβαιώνει καὶ ἡ Πελοπόννησος, καὶ ἡ Ρούμελη, καὶ ἡ Ἑπείρος, καὶ ἡ Μακεδονία, ὅπου οἱ τύραννοι χάριτι Θεῆς ὄχι μόνον δὲν ἔκαμαν πρόδους, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλας τὰς μάχας ἐνίκηθησαν. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ Μολδαυίαν εἶναι ἀρκετὸν χριστιανικὸν στράτευμα, διὰ νὰ πειράξῃ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν τύραννον, καὶ νὰ μὴν τὸν ἀφίγη νὰ στέλλῃ στρατεύματα εἰς τὰ κάτω μέρη μας. Οἱ λεγόμενοι Τσαράνοι τῶν δύο εἰρημέων Ἡγεμονειῶν, παθόντες μυρία δεινὰ ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων, εἰς τὴν ὁποίαν πρότερον ἔμεναν οὐδέτεροι, ἀπατώμενοι ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις των, τώρα καὶ αὐτοὶ ἐνώθησαν μὲ τὸ ἐκεῖ ἐλληνικὸν στράτευμα καὶ ἔγιναν σύμμαχοί του. Πληροφορούμεθα, ὅτι καὶ ἡ Σερβία ἐσηκώθη κατὰ τοῦ τυράννου. Εἶναι βέβαιον, ὅτι καὶ ἡ Περσία τὸν πολεμεῖ, οὔτε θέλει τὸν ἀφήσῃ ἀτιμώρητον καὶ ἡ κραταιοτάτη Ῥωσσία διὰ τὰ μεγάλα καὶ ἀσυγχώρητα ἁμαρτήματα, ὅπου ἔκαμεν εἰς αὐτήν. Χωρὶς τούτων καὶ οἱ κάτοικοι Τούρκοι τῆς Ἀσίας, ὄντες καὶ αὐτοὶ δυσηρεστημένοι καὶ βεβαρυμένοι ἀπὸ τὰς ἀδικίας καὶ υπερβολικὰς φορολογίας τοῦ τυράννου, δὲν ἔχουν προθυμίαν εἰς τὸν πόλεμον. Εἶναι πρὸς τούτοις, καθὼς ἡξέυρομεν, λαοὶ ἄπειροι, ἄπλοὶ καὶ φύσει ἄνθρωποι. Αἱ δυνάμεις λοιπὸν τοῦ τυράννου, μὴ ὅλον ὅτι φαίνονται ὑπερμεγέθεις, δὲν πρέπει νὰ μᾶς φοβίζωσι τόσον, ὅσον ἡ διχόνοια καὶ παράλογος φιλαυτία τῶν ἰδικῶν μας. Ἡ διχόνοια, τὴν ὁποίαν μάλιστα σπεύρουν εἰς τὸν λαὸν οἱ τουρκολάτραι, προξενεῖ ταραχάς, ἀσυμφωνίας εἰς τοὺς καλοὺς σκοποὺς καὶ ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν τῶν καλῶν σκοπῶν· ἐνῷ ἡ Θεία ὁμόνοια ἐνώνει τοὺς λαοὺς εἰς μίαν ἀδελφότητα, φέρει τὴν εὐταξίαν καὶ συγκροτεῖ τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καλῶν σκοπῶν. Ἡ παράλογος ἀκόμη φιλαυτία, ἡ ὁποία κατ' ἐξάίρεσιν κυριεύει τοὺς συνειθισμένους νὰ κολακεύωσι τοὺς τυράννους, καὶ νὰ ᾔγαι ἄλλοι μικροὶ τύραννοι ἐπάνω εἰς τὸν λαόν, ἡ παράλογος φιλαυτία κάμνει τοὺς τοιοῦτους νὰ ᾔγαι ἔχθροὶ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας, νὰ μὴ συντρέχουσιν εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς πατρίδος των, νὰ μὴ δίδωσι καμμίαν χρηματικὴν βοήθειαν διὰ τὰ ἀναγκαῖα ἐξοδα τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας νὰ κατηγορῶσι τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἱερώτατον ἀγῶνά μας, νὰ διασπείρωσιν εἰς τὰ πνεύματα τοῦ λαοῦ ὑποψίας καὶ φόβους, καὶ νὰ ἐμποδίζωσι μὲ κάθε δόλιον τρόπον τὴν καλὴν ἐκθεσιν τῶν πραγμάτων, διὰ νὰ δικαιολογῶνται ὡς φρονιμώτεροι τὰγα καὶ προβλεπτικώτεροι, χωρὶς οἱ ἄθλιοι νὰ συλλογίζωνται, ὅτι γίνονται προδόται τῆς πίστεως, τῆς πατρίδος καὶ τοῦ γένους των, χωρὶς καὶ νὰ στοχάζωνται, ὅτι αὐτοὶ πρῶτοι ἤθελαν γένῃ θυσία τοῦ τυράννου, ἂν οἱ ἀπάνθρωποι σκοποὶ καὶ αἱ μιαιφαί ἐπιθυμίαι των ἐλάμβαναν τέλος.

« Τὰ πάθη ταῦτα τῆς διχονοίας καὶ παραλόγου φιλαυτίας ἐμπόδισαν ἕως τῶρα τὰς λαμπρὰς προόδους, τὰς ὁποίας ἐμπόρει νὰ κάμῃ ἡ ἐλληνικὴ ἀνδρεία καὶ φιλελευθερία. Τὰ πάθη ταῦτα πρέπει νὰ φοβούμεθα περισσότερον παρὰ τὰς δυνάμεις τοῦ τυράννου. Προσέχετε λοιπὸν, φιλογενεῖς εὐπατρίδαι καὶ πάντες οἱ κάτοικοι τῶν νήσων· γενῆτε μία ψυχὴ καὶ καρδιά· μὴ συλλογίζεσθε τὴν σήμερον ἄλλο παρὰ τὴν ἐλευθερίαν σας. Ἄς παύσουν τὰ πάθη, ἄς παύσουν αἱ διχό-

νοιοι, ἄς μεταβληθῇ ἡ παράλογος φιλαυτία εἰς ἀληθινὸν καὶ εἰλικρινῆ ἔρωτα τῆς πατρίδος. Ἄς ἔχουν εὐπείθειαν οἱ μικρότεροι εἰς τοὺς μεγαλητέρους καὶ φρονιμωτέρους. Ἄς βοηθῶσιν οἱ εὐκατάστατοι εἰς τὰς χρεῖας τῆς πατρίδος. Ἐχέτε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι πολεμοῦμεν ἕνα ἀσεβῆ τύραννον, διὰ τὸ νὰ ἀποκτήσωμεν εὐνομίαν καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν, καὶ νὰ δοξάσωμεν τὴν τεταπεινωμένην καὶ καθ' ἑκάστην ὑβριζομένην θρησκείαν μας. Ἡ ἐλευθερία θέλει ἀντιπληρώσει ὅλους τοὺς ἀγῶνας καὶ ὅλας τὰς δυστυχίας, τὰς ὁποίας ἠθέλαμεν πάθῃ εἰς τοῦτον τὸν ἱερὸν πόλεμον. Ἡ διοικήσις, τὴν ὁποίαν θέλει λάβει τὸ γένος μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας του, θέλει ἀνταμείψει ὅλους τοὺς γενναίους καὶ εἰλικρινῶς υπερμάχους του.

«Ὁ εἰς πρέπει τῶρα νὰ ἐνθαρρύνῃ τὸν ἄλλον, καὶ αἱ δυνατώτεροι νῆσοι νὰ βοηθῶσι τὰς ἀσθενεστέρας, καὶ νὰ γίνωνται κατὰ μέρος συμμαχίαι, καὶ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μετοικῶσιν οἱ κάτοικοι τῶν μικροτέρων καὶ πλησιοχωροτέρων νήσων εἰς τὴν μεγαλητέραν, διὰ τὸ νὰ ἐνόνωνται μὲ τὸν τρόπον τοῦτον αἱ δυνάμεις των, καὶ νὰ ἡμυρῶσι ν' ἀντιστήκωνται εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ ἔχθρου. Δὲν πρέπει εἰς τοιαύτας περιστάσεις νὰ λυπούμεθα οὔτε οἰκίαν, οὔτε χωράφια. Οἱ ἄνθρωποι κάμνουν τὰς οἰκίας καὶ τὰ χωράφια. Τὴν ἐλευθερίαν μας πρέπει μόνον νὰ ζητῶμεν, καὶ δι' αὐτὴν ὅλα νὰ θυσιάζωμεν. Ἀφοῦ μίαν φορὰν ἐλευθερωθῶμεν, καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ τέκνα μας θέλομεν ἀποκτήσει πλεῖστον κτήματα, καὶ θέλομεν ζῆσει ὑποκάτω εἰς τὴν εὐνομίαν ἄφθοι, ἔντιμοι, ἀσφαλεῖς καὶ εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὰ κτήματά μας. Τοιαῦτα φρονήματα ἔχοντες οἱ πρόγονοί μας, ἐστάθησαν τὸ πλεόν ἔνδοξον καὶ εὐτυχὲς ἔθνος, καὶ μὲ ὀλιγωτέρας δυνάμεις παρὰ τὰς σημερινὰς ἰδικὰς μας ἐνικοῦσαν τὰ πολυάριθμα στρατεύματα τῆς Ἀσίας.

«Φίλοι πατριῶται, ἐντὸς ὀλίγου συγκροτεῖται Ἑθνικὴ Βουλὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος θέλουν στείλῃ ἐκτελεγμένα μέλη. Ἡ Ἑθνικὴ αὕτη Βουλὴ θέλει παρασταίνει ὅλον τὸ ἔθνος μας καί, ὅτι ἔχει ν' ἀποφασίξῃ, θέλει εἶσθαι τοῦ ἔθνους ἀπόφασις. Μὲ τὸ μέσον τῆς Βουλῆς ταύτης θέλουν λάβει τὰ πράγματα ὅλης τῆς Ἑλλάδος συστηματικὴν τάξιν, καὶ πολλαπλὰς ἄλλας καὶ μεγάλας ὠφελείας θέλομεν ἀπολαύσει. Βιάζομαι νὰ σᾶς γράφω τὰς ἀληθείας ταύτας, διὰ τὸ νὰ κρίνετε ὀρθότερα περὶ τῶν ἀληθινῶν συμφερόντων σας, καὶ νὰ μὴ φοβῆσθε, μηδὲ νὰ λυπῆσθε εἰς τὰς προσωρινὰς δυστυχίας καὶ δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι φυσικὰ ἀκολουθοῦν τοιαύτας μεγάλας μεταβολάς.

«Ἐπειδὴ πρὸς τούτοις ἡ Κρήτη εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγαλητέρας καὶ πλουσιωτέρας νήσους τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ ἐλευθέρωσις της θέλει ἐπιφέρει μεγάλην ὠφέλειαν εἰς ὅλας τὰς νήσους καὶ εἰς ὅλην ἑν γένει τὴν Ἑλλάδα, διὰ τοῦτο παραγγέλλομεν εἰς τὴν φιλογενεῖάν σας νὰ παρακινήτῃ νὰ ἐκστρατεύσωσιν ἐκεῖ, ὅσοι Κρητικοὶ εὐρίσκονται διεσπαρμένοι εἰς τὰ νησιά σας καί, τοὺς μὴ θέλοντας νὰ ὑπάγωσιν εἰς ἐλευθέρωσιν τῆς πατρίδος των, ἂν καὶ δὲν ἐλπίζω νὰ φανῇ κανεὶς ἐναντίος, νὰ τοὺς ἀποβάλλετε ὡς προδότας καὶ ἀναξίους τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος. Χρέος τῆς φιλογενείας καὶ τοῦ κοινοῦ καὶ μερικοῦ συμφερόντος σας εἶναι ἀκόμη, ὅσοι δὲν εἰσθε ἀναγκαῖοι εἰς τὴν φύλαξιν τῶν πατρίδων σας, νὰ

υπάγετε καὶ σεῖς εἰς τὴν Κρήτην, διὰ νὰ συναγωνισθῇτε ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεώς της, καὶ θέλετε ἀπολαύσει μετὰ τὴν ἐλευθέρωσίν της ὅχι μόνον τὸν δίκαιον μνηναῖον μισθόν, τὸν ὁποῖον ἠθέλατε συμφωνήσει μὲ τὸ κοινὸν τῆς Κρήτης, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάλογον μερίδιον τῶν λαφύρων, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν ἀνδρείαν σας ἠθέλετε κάμει, κυριεύοντες τὰς ἐκεῖ πόλεις καὶ φρούρια.

« Εὐχόμενος κατὰ τὰς πατρικὰς συμβουλὰς μου νὰ διατηρῇται μεταξὺ σας ἡ ὁμόνοια, ἡ εὐταξία, ἡ πρὸς τοὺς μεγαλητέρους εὐπειθεία, ἡ καρτερία εἰς τὰ προσωρινὰ δεινὰ καὶ ἡ ἀκλόνητος ἀνδρεία, μένω.

τῇ 24 νοεμβρίου 1824, ἐξ Ἀργους.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΎΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου *.

Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ πνεῦμα ἔγραψεν ὁ Ὑψηλάντης συγχρόνως καὶ πρὸς ἕκαστον τῶν ἐν ταῖς νήσοις ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, ὧν εἰς ἕτο, ὡς γνωστὸν, καὶ ὁ Μανταράκης ἐν τῇ Θήρᾳ Ἰδοῦ τὸ πρὸς αὐτὸν γράμμα.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΚΥΡΙΕ ΕΥΑΓΓΕΛΗ ΜΑΝΤΖΑΡΑΚΗ.

« Ἀνέγων τὸ ἀπὸ 8ης τοῦ παρόντος γράμμα σου. Χαίρω, διὰ τὴν ὁποίαν δείχνεις δραστήριον πρόνοιαν ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐταξίας καὶ ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας τῶν δικαιωμάτων ἑκάστου συμπολίτου· λυποῦμαι δὲ, ὅτι ταράττουν τὴν σωτήριον ἁρμονίαν τῶν ὁρθῶς φρονούντων τινὲς κακόφρονες καὶ ἀναισθητοὶ τῶν ἀληθινῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος των καὶ τοῦ αὐτοῦ των. Τοιαῦτα ἀνθρωπάκια σώζονται κατὰ δυστυχίαν παντοῦ, τὰ ὁποῖα διαφθαρέντα ἀπὸ τὴν μιανὴν τυραννίαν τῶν ἀσεβῶν, καὶ συνειθισθέντα εἰς τὰς ἀρπαγὰς καὶ ἀδικίας ἐκείνων, κατατρέχουν τὰ ὀρθὰ συστήματα, ὡς ἐναντία τῶν τυραννικῶν αὐτῶν φρονημάτων καὶ παθῶν. Ὅθεν φρονίμως καὶ συμφερόντως ἐσυγκροτήσατε ἔνοπλον φρουράν, διὰ νὰ υπερασπίζεται τὰ δικαιώματα καὶ τὴν κοινὴν ἀσφάλειαν τῆς πατρίδος σας, συστέλλουσα τοὺς τουρκόφρονας καὶ παιδεύουσα τοὺς ἀτάκτους.

« Εἶναι χρεῖα μεγίστης προσοχῆς καὶ ἀκαταπαύστου ἐνεργείας, διὰ νὰ κρατῇτε τὴν πατρίδα σας ἥρουν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν της κατάστασιν καὶ καλῶς προετοιμασμένην εἰς τὰς ἐξώθεν ἐναντίας προσβολὰς. Ἡ πατρίς σας ἔχει θεόθεν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς υπεράσπισιν τῆς ἐλευθερίας της· ἄλλο δὲν ἐχρειάζετο παρὰ διοίκησιν φρόνιμον, δραστήριον καὶ δικαίαν. Ἰδοῦ ἐυστήσατε καὶ ταύτην· καὶ ἡ καθημερινὴ πείρα καὶ τὰ καλὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων καὶ νήσων θέλουν σᾶς ὁδηγεῖ πάντοτε εἰς τελειοποίησιν της.

« Ἐκ τοῦ γράμματός τῶν ἐφόρων βλέπω, ὅτι οἱ Λατῖνοι συμπατριῶταί σας ἐτόλμησαν νὰ ἀρνηθῶσι τὸ χρέος τῆς ἀναλόγου φορολογίας. Δὲν τοὺς ἔπρεπε διὰ θρησκευτικὰς διαφορὰς νὰ ἀναισθητῶσιν εἰς τὰ πολιτικὰ χρέη των καὶ νὰ φέρονται εἰς τὴν ἱερὰν πατρίδα ὡς ἐχθροί. Πασχίσατε λοιπὸν νὰ τοὺς δώσετε νὰ καταλάβουν, ὅτι εἶναι συμπατριῶται, ὁμογενεῖς, καὶ ὅτι εἶναι χρέος των καὶ χριστιανικὸν καὶ πολιτικὸν νὰ ἀγαπῶν τὴν πατρίδα, νὰ συνεισφέρωσιν εἰς τὰς κοινὰς χρεῖας της, καὶ ὡς ἀδελφοὶ καὶ τέκνα τῆς αὐτῆς μητρὸς νὰ συναγωνί-

ζωνται προθύμως ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς. Φροντίσατε νὰ συνάξετε τὰς δεκατί-
ας, καὶ φυλάττετε αὐτὰς μέχρι δευτέρας διαταγῆς μου. Ἐκλέξατε ἓνα συμπολί-
την φιλόπατριν καὶ πεπαιδευμένον, καὶ ἐξαποστείλατε αὐτὸν μὲ γράμμα πλη-
ρεξουσίου τῆς, διὰ νὰ ἦναι εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βουλὴν μέλος παραστατικὸν τῆς
πατρίδος σας. Ἐπευχόμενος εἰς τὴν φιλογενεῖάν σου καὶ εἰς ὅλους τοὺς καλοὺς
πατριώτας ὑγείαν καὶ πάντα τὰ αἴσια μένω.

« Ἐξ Ἀργους

τὴν 25 νοεμβρίου 1824.

ὁ πατριώτης

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΨΑΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

ΣΕΛΙΣ 255.

(α) Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου φέρομεν τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον.

« Ὁ φιλογενὴς κάτοικος τῆς νήσου μας κύριος Φιλίππης Ἀντωνίου Τηγα-
κὸς ἐμπαρκάρισεν ἀδωροδοκῆτως ἔσωθεν εἰς τὸ ἀποφασισμένον μπορλότο, ὅπου
μέλλει νὰ ἐξακολουθήσῃ εἰς τὰ κάστρα κατὰ τῆς ἐχθρικῆς φλότας, μὲ σκοπὸν
νὰ θυσιάσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ διὰ ἀγάπην τῆς πίστεως καὶ πατρίδος καὶ λύτρω-
σιν τοῦ ἐπιλοῖπου λαοῦ ἐκ τοῦναντίου καὶ ὑποπέρῃ εἰς κίνδυνον, ὃ μὴ γένοιτο!
ἢ σκοτωθῇ, ἢ λαβωθῇ, τοῦ ὁποίου ἡ φαιμελιά θέλει τρέφεται ἀπὸ τὴν κοινὴν
κάσσαν τῆς ἡμετέρας πόλεως, ὡς καὶ αἱ νομοθεσίαι τὸ διαλαμβάνουν, πρὸς ὃν
δίδεται καὶ τὸ παρὸν ἀποδεικτικὸν τῆς γενναιότητός του ἐσφραγισμένον μὲ τὴν
σφραγίδα τῆς κοινότητος ταύτης.

« Ἐξεδόθη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Κανγγελαρίᾳ τῆς νήσου Ψαρῶν.

τῇ 9 νοεμβρίου 1824 Ψαρά

(Τ. Σ.)

Η ΒΟΥΛΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΨΑΡΩΝ.

« Ὁ ἄνωθεν Φιλίππης μετὰ τῶν ἐπιλοῖπων 19 ἐμβῆκαν ἔσωθεν εἰς τὸ κα-
τάστενον τῶν καστῶν μὲ ὅλην τὴν γενναιότητα, καὶ μὴν εὐρίσκοντας τὴν ἐ-
χθρικὴν φλόταν, διὰ νὰ ἐκτελέσουν τὸ ποθοῦμενον χρέος των, μὲ δυσαρέσκειάν
τους εὐγῆκαν καὶ ἔξω μὲ τὰ ἴδια μπορλότα, καὶ φθάσαντες εἰς τὴν πατρίδα μας
ἐπιβεβαιούμεν καὶ ἐκ δευτέρου τὴν γενναιότητά τους.

τὴν 16 νοεμβρίου 1824 Ψαρά.

Η ΒΟΥΛΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΨΑΡΩΝ.

ΣΕΛΙΣ 256.

(α) Ὅρα τὴν συνέχειαν τῶν Νησιωτικῶν ἐν τῷ τόμῳ Ε'.

ΣΕΛΙΣ 259.

(α) Ἀλλὰ τῷ 1859 ἡ αὕτη ἐξουσία προσήνεγκε τῷ Γάμῳ τὸν μεγαλόσταυ-
ρον τῶν Ἀγίων Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου. Ὁ τότε μέγας ἄρμοστής Ἐνβρίκος Οὐ-
ἀρδ προσῆλθεν αὐτοπροσώπως προσφέρων τῷ γέροντι Ζακυνθίῳ τὸ δῶγμα τοῦτο

τῆς τιμῆς· ἀπεποιήθη ὁμως τὸ παράσημον ξένου δυνάστου χώρας ἑλληνικῆς ὁ Ἕλλην Ῥώμας, δόσας οὕτω παράδειγμα ἀληθοῦς ἀξιοπρεπείας καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας πρὸς ἐκείνους, οἵτινες, πτωχαλαζόνες καὶ μικροπρεπεῖς, οὐδὲν δὲ ἔχοντες κεφάλαιον οὔτε ἐν τῷ παρελθόντι δι' ἐξόδων πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν, οὔτε ἐν τῷ παρόντι δι' ἀληθοῦς ἰκανότητος, ἐπιδιώκουσι τὰς ποικιλοχρόους ταινίας, νομίζοντες ταύτας ἰκανὰς ἵνα μεταβάλλωσι τὴν κυρίαν θέσιν ἑαυτῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

ΣΕΛΙΣ 265.

(α) Ὅρα τὰ προηγούμενα ἐν τῷ Κεφ. ΙΖ'.

(β) Ἐν ταῖς Ἀθήναις ἄφησε καὶ τὴν νέαν γυναῖκα αὐτοῦ, τὴν χήραν Μουλλᾶ Καδδίν, θυγατέρα τοῦ Μουρτῆ, ἣν πρὸ ὀλίγου ἐνυμφεύθη αὐτόθι. Γνωστὸν, ὅτι πᾶς Τοῦρκος εἶχε τὴν ἀδειαν τοῦ νυμφεύεσθαι ἑπτὰ νομίμους γυναῖκας, ἣ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἣ ἐν ἑπτὰ διαφόροις· ὥστε ὁ αὐτὸς νενυμφευμένος ἦν συγχρόνως καὶ ἐν Ἰωαννίνοις, φέρ' εἰπεῖν, καὶ ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐν Σμύρῃ, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀλλαχοῦ.

ΣΕΛΙΣ 266.

(α) Ἴδου τὸ ἔγγραφον, δι' οὗ συνωδεύετο ἡ πρεσβεία.

« ὙΨΗΛΟΤΑΤΕ ΗΓΕΜΩΝ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΩΤΑΙ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΙ.

« Ἡ τύχη τῶν Ἀθηναίων σᾶς ἔγινε γνωστὴ πρὸ πολλοῦ, καὶ δὲν ἀμφιβάλλει καθείς, ὅτι ἦναψεν εἰς τὰς αἰσθαντικὰς ἑλληνικὰς ψυχὰς σας τῆς ἐκδικήσεως τὸν θυμὸν κατὰ τῶν βαρβάρων τυράννων. Ὅποια τὰ αἷτια τῆς τοιαύτης τύχης αὐτῶν καὶ τῆς ἐπομένης ἐλεεινῆς καταστάσεώς των, δὲν σᾶς λανθάνουσι βέβαια, ὅτι ἦσαν ἡ δύναμις τῶν ἐχθρῶν καὶ ἡ ἀπειρία τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν εἰς τὰ τοῦ πολέμου. Μαρτυροῦσι δὲ τοῦτο ὅχι μόνον τὰ πράγματα τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς Λεβαδείας καὶ Θηβῶν, καθότι ἐδοκίμασαν καὶ αὗται αἱ ἐπαρχίαι διὰ τὰ ἴδια αἷτια τὴν ἰδίαν τύχην.

« Ἀλλ' ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων βλέπουσα τὸν ἐξολοθρευμὸν τῶν γειτόνων της, ἔπρεπε νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ λαβοῦσα βοήθειαν νὰ φυλάξῃ καὶ ἑαυτὴν καὶ τὰ τέκνα της. Ἡ μεγάλη προθυμία τῶν Πελοποννησίων δὲν ἦτο ἀφανής· ὅχι δὲ ὀλιγώτερον καὶ ἡ μεγαλητέρα καὶ κατεπεύγουσα τούτους ἐσωτερικὴ τῆς πατρίδος των ἀνάγκη. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ πόλις αὕτη ἀπεφάσισεν ἐθελουσίως νὰ πάθῃ, διὰ νὰ ἰδῇ ἐλευθερωμένην τὴν Πελοπόννησον, ἔχουσα ἀγαθὰς ἐλπίδας τῆς ἐν καιρῷ βοηθείας αὐτῆς κατὰ τῶν ἀπανθρώπων καὶ βδελυρῶν τυράννων της. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ μετὰ τὴν δυστυχίαν της, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι κατέφυγον γυμνοὶ εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ Αἰγίναν, δὲν ἔλειψαν πάντοτε φυλάττοντες, ὅσοι δυνατοί, εἰς τὰ στενὰ τῆς Πελοποννήσου, διὰ νὰ μὴν εἰσχωρήσῃ ἐντὸς αὐτῆς ὁ ἐχθρὸς καὶ ὑπερηβῇ ἡ πατρις τῶν ἐλπίδων της.

« Ἡ Θεία πρόνοια ηὔδακε τέλος πάντων, καὶ ἰδοὺ τὸ μὲν κέντρον αὐτῆς ἐκυριεύθη, ἡ δὲ δύναμις τῶν ἐχθρῶν ἀπεσβέσθη, καὶ ἡ ἐδική της ἐπερίσσευσε. Ἀκολουθῶς δὲ τὰ μὲν ἐχθρικά μέρη κλονίζονται, τὰ δὲ οἰκεία ρυθμίζονται καὶ ἐνδυναμοῦνται. Τώρα λοιπὸν παρρησιάζεται κατὰ τὰς ἐλπίδας της καὶ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, καὶ προβάλλουσα τὰς παλαιὰς ἐκείνας συμμαχίας τῆς σχέσεως καὶ τῆς οἰκειότητος, ζητεῖ βοήθειαν δυνατὴν, διὰ νὰ λάβῃ ἐλευθερωθεῖσα τὴν παλαιὰν καλλονὴν καὶ εὐπρίπειαν, καὶ νὰ κατασταθῇ καὶ αὐτὴ ἱκανὴ εἰς τὸ νὰ συναγωνίζηται μετὰ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν ἐλευθέρωσιν ἔλου τοῦ ἔθνους. Ἡξεύρει, ὅτι ἡ Πελοπόννησος θεὸν νὰ πέμψῃ βοήθειαν τοιαύτην, διὰ νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἐχθροὺς μελετῶντας πάντοτε τὸν ἀφρατισμὸν της, καὶ οὕτως ἔχουσα εἰς ἀσφάλειαν τὰ ἑαυτῆς, νὰ καταγίνηται ἡσύχως εἰς τὴν νόμιμον διοίκησιν τῶν λαῶν της· μερολητούτο δὲν ἔκρινε περιττὸν νὰ πέμψῃ πρεσβείαν, καὶ ἐπενθυμίζουσα τὴν ἀρχαίαν οἰκειότητα νὰ συγχαρῇ τὴν ἐλευθερίαν της, καὶ νὰ τὴν παρακινήσῃ εἰς τὸ νὰ βάλῃ τάχιστα τὸν σκοπὸν της εἰς πρᾶξιν.

« Δὲν κρίνει πρὸς τοῦτοις περιττὸν νὰ προβάλῃ καὶ τοῦτο, ὅτι δὲν ὑστερεῖται δι' ἄλλο τὰ χρήζοντα εἰς τὸν πόλεμον, εἰμὴ διὰ τὸν ἐχθρόν. Αὕτη ἐλευθερωθεῖσα, θέλει εὐμοιρῆσαι πολλῶν ἀγαθῶν. Ἐκ τοῦ ἐρετεινοῦ μάλιστα ἀφθόρου καρποῦ τῶν ἐλαίων της δὲν θέλει προφθάσῃ μόνον τὰ τοῦ παρόντος πολέμου, ἀλλὰ καὶ θὰ προικονομήσῃ καὶ διὰ τὰς μετὰ ταῦτα ἀνάγκας, ὡς γνωρίζουσα τὰ κινήματα ἀρχὰς ἀκόμῃ ἀγώνων καὶ πολέμων.

« Περιμένουσα δὲ τὴν ἀπόρασιν ὑμῶν καὶ τὴν δυνατὴν βοήθειαν, εὐχεταὶ νὰ ἴδῃ καὶ ν' ἀκούσῃ παρ' ἔλου τοῦ ἔθνους, ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἔτρεξε νὰ ἐλευθερώσῃ τὰς ἱερὰς Ἀθήνας, ἐξολοθρεύουσα τοὺς τωρινούς Πέρσας, τοὺς τυράννους τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων.

« Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 4 ὁκτωβρίου 1824.

« οἱ πατριῶται καὶ ἀδελφοὶ Ἀθηνῶν

ΑΙΒΕΡΙΟΣ, Ἀρχηγὸς Ἀθηνῶν (Τ. Σ.)
Χ. ΠΑΝΑΓΗΣ ΖΑΧΑΡΙΤΣΑΣ
Χ. ΣΗΓΡΟΣ ΓΚΙΚΑΚΗΣ
Χ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΚΟΥΖΕΣ
ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΠΕΝΙΖΕΛΟΣ
ΑΓΓΕΛΟΣ ΓΕΡΟΝΤΑΣ
ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΠΑΝΤΑΖΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΟΖΙΚΗΣ

Ἡγούμενος Πεντέλης ΚΥΡΙΑΛΟΣ
Ἡγούμενος Πετράκης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
Ἡγούμ. Ἀγ. Σπυρίδωνος ΣΥΜΕΩΝ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΔΕΡΒΕΝΙΤΗΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΡΗΑΝΟΣ
ΣΠ. ΑΝΔΡΕΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΞΑΝΘΟΣ ».

ΣΕΛΙΣ 269.

(α) Μετ' αὐτὸν ἡ ἀρχηγία τῶν Σαλαμινίων ἐδιχοτομήθη εἰς τὸν Ἀναγνώστην Βιρβίλην καὶ Ἰωάννην Βιένναν· ἀλλ' οὕτω τὸ ἐν τρίτον τοῦ Γεωργίου Γκλώστη ἀπετέλουν ἀμρότεροι.

ΣΕΛΙΣ 274.

(β) Σμυρναῖος τὴν πατρίδα, ἀλλὰ πελοποννησιακῆς καταγωγῆς, ὁ Γεώργιος

Ἀθανασιάδης ἡσπάζθη κατ' ἀρχάς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον ἐν τῇ Τεργέστη καὶ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ· ἐν δὲ τῇ Ζακύνθῳ κατὰ τὸ 1820 κατηγγέλεις εἰς τὴν ἑταιρίαν τῶν Φιλικῶν παρὰ τοῦ ἱατροῦ Νικολάου Καλύβα, ἐγένετο ἕκτοτε ὁ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀπόστολος, ἀπείρους ὑποστάς καταδρομὰς ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἐξουσίας τῆς Ἑπτανήσου κατὰ τὰς ἀρχάς τῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ τολμηρὸν τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῦ, ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ μεθοδικὴ ἐτοιμότης, αἱ φυλακίσεις καὶ οἱ τρόποι, δι' ὧν ἐσώθη, σχηματίζουσι πραγματικῶς τὸ περιεργότερον μυθιστόρημα. Προσηλωθεὶς δὲ ἀπὸ τοῦ αὐγούστου τοῦ 1824 παρὰ τῷ ὀπλαρχηγῷ Νικίτᾳ Σταματολοπούλῳ ὡς γραμματεὺς, τοῦτου μὲν ἐξέτεινε τὴν ὑπὸληψιν καὶ τὰς σχέσεις, τῇ πατρίδι δὲ ὑπερρέτηεν ἐπωφελῶς μεθ' ὅλης τῆς πίστεως καὶ ἀφιλοκερδείας μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἀγῶνος.

ΣΕΛΙΣ 272.

(α) Ἀλλ' ἀκολούθως, ἐκλείψαντος τοῦ κινδύνου τῶν Πετσῶν, διότι ὁ τουρκικὸς στόλος ἀνέβη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ Νικήτας ἐπανῆλθεν ἀρχηγός εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ναυπλίας.

ΣΕΛΙΣ 273.

(α) Ἰδοὺ τὸ ἔγγραφον ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

« ΓΕΝΝΑΙΕ ΧΡΗΣΤΕ ΠΑΛΑΣΚΑ.

« Εἰς τὰς μεγάλας περιστάσεις φαίνονται οἱ μεγάλοι καὶ εὐεργέται τῆς πατρίδος τῶν ἄνδρες. Ὁ Λεωνίδας ἔδειξεν, ὁποῖος ἦτον, ὅταν ἦλθον εἰς τὰς Θερμοπύλας αἱ πολλαὶ ἐκείναι μυριάδες τῶν Περσῶν καὶ ἐφοβέριζον, νὰ χυθῶν καὶ νὰ καταπνίξουν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Μιλτιάδης ἀπέδειξεν εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὁποῖος ἦτον, καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Τώρα ἐγύρισε πάλιν ὁ καιρὸς, διὰ νὰ φανοῦν καὶ τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος οἱ μεγάλοι ἄνδρες. Ναί! ἡ εὐλογημένη αὕτη γῆ, ὅσον καὶ ἂν ἐφθάρῃ ἀπὸ τὴν τυραννίαν, δὲν ἔχασε τὸ φυσικόν της χάρισμα καὶ ἀναγεννᾷ μεγάλους ἄνδρας.

« Γενναίε Παλάσκα, δὲν μὲ λανθάνει ἡ ἀνδρεία σου, ὁ πατριωτισμὸς καὶ τὰ κατορθώματά σου. Ἡξεύρω, πόσους ἡλευθέρωσες ὁμογενεῖς ἀπὸ τὴν τυραννικὴν αἰγματοσίαν καὶ μάχαιραν, καὶ ποῖα φρονήματα ἔχεις· ἡξεύρω δὲ, καὶ ποῖα ἠμπορεῖς νὰ κατορθώσης, καὶ πόσας δυσκολίας ἀπαντᾷς διὰ τὴν ἄλλογον φιλαυτίαν μερικῶν. Ἔσο ὅμως γενναῖος καὶ προθυμοποιῶ νὰ κατανικήσῃς κάθε καταλαλιὰν μὲ τὰ ὑπὲρ πατρίδος κατορθώματά σου. Ὑπερεχάρην μάλιστα μαθὼν καὶ τὴν ἀδελφικὴν φιλίαν, ὃ ὅποια σὲ συνδέει μὲ τὸν γενναῖον Ὀδυσσεά.

« Ἀκολουθεῖ λοιπὸν νὰ ἀγωνίζεσαι ὡς πατριώτης Ἕλληνα, εἰς τὸ ὅποιον εἰς ἡλθεε λαμπρὸν στάδιον. Ὑπόμεινε, οἰκονόμει, συμβούλευε καὶ ὠδήγει γνωρίζων, ὅτι σιμὰ τῆς ἡρωικῆς εὐχαριστήσεως, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνεις ἀπὸ τὴν ἀγαθὴν συνειδήσίν σου, καὶ ἐγὼ εἶμαι βοηθός σου, δίκαιος ἐκτιμητῆς τῶν ἀρετῶν σου καὶ κήρυξ πανταχοῦ τῶν κατορθωμάτων σου.

« Χαροποιεί με συνεχῶς μὲ τὰ γράμματά σου.

« Εὐχόμενος δὲ νὰ ὑγιαίνης, νὰ νικᾷς καὶ νὰ ἔλθῃ ὀγλίγωρος ἡ λαμπρὰ ἡμέ-
 * ρα τῆς ἀνταποδόσεως τῶν κοινοφελεστάτων ἔργων σου, μένω.

« Τρίκορφα τῇ 27 ἰουλίου 1824.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

ΣΕΛΙΣ 274.

(α) Ἐγραψέ ποτε τοῖς Στενοχωρίταις, (ΔερβENOχωρίταις) χαρίζων πλείονα, ὥσων πρότερον εἶχον, προνόμια καὶ ἀσυδοσίας, ἐὰν μόνον δεχθῶσι τὸν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως « δερβenaγᾶν » αὐτῶν καὶ εὐκολύνωσιν οὕτω τὴν διέλευσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

(β) Ἰδοὺ τὰ ἐγγραφα καὶ πρῶτον τὸ τοῦ Μουσταφᾶ ἀγᾶ.

« Ἀπὸ ἐμένα τὸν Μουσταφᾶ ἀγᾶ εἰς σελόγου σας Νικολῶ, Σωτήρη καὶ Ἀναγνώστη Στέφα, καὶ Παναγιώτη Τσαβάρα, καὶ Γεωργάκη Οἰνονόμο καὶ ἐπίλοιποι Βιλλιωταῖς καὶ ΔερβENOχωρίταις, σᾶς χαιρετῶ καὶ σᾶς φανερώνω, ὅτι λαμβάνοντας τὸ γράμμα μου, νὰ μὴ φοβηθῆτε τίποτας· μόνον νὰ κουβεντιάσετε ὅλοι σας, καὶ νὰ ᾤθητε δύο νομάτι μέσα νὰ προσκυνήσετε, ὡς καθὼς ἐπροσκύνησαν καὶ τῆς Φήβας τόσα χωριά καὶ τηράνε τὴ δουλειὰ τους. Ὅμως ἐγὼ τώρα σᾶς φανερώνω διὰ τὸ καλὸν σας, ὅπου ἔχουμε ψωμί καὶ ἀλάτι μαζὴ φαγώμενο, καὶ δὲν θέλω νὰ χαλασθῆτε, διατὶ καὶ τὸ βασιλικὸ φερμάνι γράφει, ὅποιος ῥαγιαῖς νὰ προσκυνήσῃ, νὰ μὴ λαβαίνει καμμία ζημιά. Ὅμως τώρα καὶ ἐσεῖς, γίνῃ ὅ,τι ἔγινε, καὶ συκωθῆτε δίχως φόβο δύο τρεῖς νομάτοι, νὰ ᾤθητε νὰ προσκυνήσετε χωρὶς ἄλλο. Καθὼς σᾶς γράφω διὰ τὸ καλὸν σας, νὰ ᾤθητε νὰ προσκυνήσετε. Ταῦτα.

« (Τ. Σ.) 1824 ὁκτωβρίου 44 Φῆβα ».

Δεύτερον τὸ τοῦ Μαχμουτ ἐφφέντη.

« Ἐκ μέρους τοῦ σοφρολογιωτάτου Μαχμουτ ἐφφέντη Μωραΐτη καὶ ἐκ μέρους τοῦ ἐνδοξοτάτου Μουσταφᾶ ἀγᾶ ΔερβEN-ἀγᾶ εἰς σελόγου σου Χ. Μελέτη καὶ Κωσταντῇ Κουτούρη καὶ Κῦρ Γιάννη καὶ Κονόμο καὶ Βελῶτες Νικολῶ, Σωτήρη, Νίκα Κώστα, καὶ Στέφο, καὶ Ἠγούμενε τοῦ Ἀγίου Μελετίου, καὶ ἐπίλοιπα χωρία. Μετὰ τὸν χαιρετισμὸν μας σᾶς φανερόνουμεν, ὅτι καὶ τῆς ἄλλαις πάλι σᾶς ἐγράψαμε δυὸ καὶ τρία γράμματά μας· καμμία σας ἀπόκρισι δὲν ἐλάβαμε· ὅμως σοχαζόμεσθε, ὅτι δὲν τὰ ἐλάβετε. Τώρα πάλι μαζοὺς σᾶς γράφουμε μὲ τὸ παρό· καί, ἂν ἀγαπᾶτε, στείλετέ μας μίαν ἀπόκρισι. Τὸ ἠξεύρομεν,

ὁποῦ καὶ ἐσᾶς σᾶς ἐσήκωσαν τὰ μυαλά σας, καὶ ἐχάθῃ ὁ κόσμος ἄδικα τῶν ἀδίκων ἀπὸ τὴν κακὴν γνώσιν τους. Τώρα, φίλοι μας ! σᾶς λέγουμε, ὡς μεγαλήτεροι τοῦ χωριοῦ καὶ ὡς γνωστικοὶ ὁποῦ εἴσθε, νὰ κράξετε τὰ χωριά καὶ νὰ τοὺς παρακινήσετε, διὰ νὰ ἔλθουνε νὰ πάρουνε ραΐ, καὶ νὰ προσκυνήσουνε εἰς τὸν ὑψηλότετον Μεχμέτ πασσά ἐφέντη μας. Ἡμεῖς θέλουμε τὸ καλὸν σας, ὁποῦ ἔχουμε ψωμί καὶ ἀλάτι μαζὴ φαγωμένα, καὶ δὲν θέλομε νὰ χαλασθῇτε· διατὶ καὶ τὸ βασιλικὸ φερμάνι γράφει, ὅποιος ραγιᾶς νὰ προσκυνήσῃ, νὰ μὴ λαβαίνει καμμία ζημιὰ. Τώρα καὶ ἐσεῖς, γίνη ὅ,τι ἔγινε· ὁ ἀφέντης μας εἶναι μερχαμετλῆς καὶ σᾶς χαρίζει τὸ καμπαέτι σας· καὶ, ἵς Ἀλλάχ ! ὅπως εἴσαστε πρῶτα, καὶ καλλίτερα θὰ γενοῦτε. Μάλιστα ἄκουσε τὸ καλὸ σας ὄνομα, ὁποῦ ἐπέσατε καὶ τοὺς παρακινεῖτε, καὶ τὸ χαρήκαμε. Ἐπέσαμε κ' ἡμεῖς διὰ λόγου σας, καὶ μᾶς εἶπε, ποῦ νὰ σᾶς γράψουμε. Στοχασθῇτε, μὲ τὸ δοβλέτι δὲν ἔμπορεῖτε νὰ τὸ ὑγάλετε ἐς τὸ κεφάλι, καὶ μὴ σκλαβόνετε τὰ παιδιά σας καὶ γυναῖκές σας, ὅτι ὁ βασιλιάς δὲν ἀφίνει τὸν τόπο του νὰ τὸν κάμῃ ὁ ραγιᾶς του ζάπτι. Ἐφικι, διὰ νὰ σᾶς ἔχωμε φίλους καὶ θέλομε τὸ καλὸ σας, σᾶς δίνουμε τὴν εἰδησι, ὅτι ἐς τὸ Ζητοῦνι ἦρθανε πασιάδες μὲ ἀσκέρι πολὺ, καὶ, σὰν ἔρθουνε ἐδῶθε, ἀλλοίμονο ἀπὸ σᾶς. Μὰ σὰν μάθουνε, ποῦ ἐπήρατε ραΐ, ποροῦνε νὰ γυρίσουνε ὀπίσω, νὰ μὴ ἔλθουνε ἐδῶθε, καὶ σᾶς χαλάσουνε. Καὶ συλλογιστῇτε τὸ καλλίτερο. Ἐδῶ ἐπήρανε τόσα χωριά ραΐ, καὶ κανενοῦ μύτη δὲν ἔκρουσε. Καὶ μὴν ἔχετε καμμία ὑποψία. Στείλτέ μας ἓνα ἄνθρωπον δικόν σας νὰ κουβεντιάσωμεν. Ἡμεῖς δὲν τὸν πειράζουμε. Στείλτέ μας χαμπέρι, ὅτι ἀγαπᾶτε. Τόσο καὶ ὑγιά.

« 1824 ὁκτωβρίου 44 Θῆβα. (Τ. Σ.) »

ΣΕΛΙΣ 276.

(α) Ἴδε τὴν συνέχειαν τῶν Βοιωτικῶν ἐν τῷ τόμῳ Ε'.

ΣΕΛΙΣ 277.

(α) Περί ἧς εἶπομεν ἐν τῷ Κεφ. ΙΖ'.

ΣΕΛΙΣ 280.

(α) Ὅτε ἡ εἰδησις τοῦ θανάτου τοῦ Ἡλίου ἔφθασεν εἰς Κόρινθον, βαθυτάτη κατέλαβε λύπη τοὺς πάντας, καὶ ὅλοι οἱ πρῶτιστοι τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ πολιτικῶν ἀπῆλθον ὁμοῦ πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἐν πλήρει ὄντα ἀγνοία, ἵνα κοινώσωσι διὰ τρόπου ἤττον καταπληκτικοῦ τὸ γενόμενον κοινὸν δυστύχημα καὶ δώσωσι πᾶσαν δυνατὴν παρηγορίαν. Ὁ Ὑψηλάντης, καθήσας παρ' αὐτῶν, ἤρξατο τοῦ λόγου μετὰ τὰς συνήθεις φιλοφρονήσεις, ὡς ἐξῆς: « Βέγη μου, εἶσαι Σπαρτιά-
« της καὶ γνωρίζεις, ὅτι οἱ πρόγονοί σου ὅπόσον ἐδείκνυντο γενναῖοι καὶ ἐχαί-
« ροντο μάλιστα, ὅταν ἤκουον, ὅτι οἱ υἱοὶ των ἐθανατώθησαν μαχόμενοι ὑπὲρ

« πατρίδος . . . » Ἐκ τούτου ὁ γέρον ὑπονοήσας τοῦ προλόγου, ἠρώτησε συγκινημένη τῇ καρδίᾳ, πρὶν ἢ προχωρήσῃ ὁ Ὑψηλάντης: « Σκοτώθη ὁ Ἥλιος αὖ μου; » Τότε ἠγέρθησαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες, καὶ δι' ἐπίσης συγκινημένης καρδίας ἀπέτεινον λόγους παρηγόρους, ὅτε ὁ ἀληθῶς Σπαρτιάτης πατὴρ ἀπέφραξεν ὄλων τὰ στόματα εἰπὼν: « Μὴ μὲ συλλυπῇσθε. Ἐγέννησα υἱὸν στρατιώτην καὶ ὄχι μπακάλην. Τὸ χρέος τοῦ ἔκαμε εἰς τὴν πατρίδα ».

ΣΕΛΙΣ 284.

(α) Ὁρχ ἐν τῷ Κεφ. ΙΖ'.

(β) Ἰδὲ τὸ γράμμα αὐτῶν πρὸς τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶ.

« ΕΓΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΑΡΧΩΝ ΧΑΙΡΕ!

« Ἀρκετὰ ἐπληροφόρηθην ἀπὸ τοῦ κοινὸν γράμμα . . . τὴν μισουμένην μου προδοσίαν, ὅπου ἔπραξεν ὁ ἀναθεματισμένος καὶ ἀχρεῖτος Διάκος μου. Ἀπὸ ἄλλων αἰτίων ὅπου ἐμπύδιζαν τοὺς σκοποὺς μας ἕως τῶρα, ἠναγκάσθην νὰ ἀνταμωθῶ μὲ τοὺς ναυάρχας Ψαριανούς, καὶ νὰ συμβουλευθῶμεν περὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, τί πράττεον. Ὅθεν λέγοντες καὶ συγκαταθέτοντες ὅλοι τῆς χρείας μας, ἡμεῖς εἴμας ἐτοιμοὶ, εἰς ὅσα μᾶς παραγγέλλετε, καὶ καθὼς ἐδῶ συνωμιλήσαμεν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑστερούμεθα τὰ κυριώτερα ἐφόδια εἰς τὸ ἐδῶθεν μέρος τοῦ πολέμου, κοινῇ τῇ γνώμῃ ἀπεφασίσαμεν νὰ προσπέσωμεν εἰς τοὺς ἐφόρους τοῦ Ψαρά καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὸν πληρεξούσιον τοῦ γενικοῦ ὑπερασπιστοῦ εἰς Μωρέαν. Ἀπεφασίσθη νὰ ὑπάγῃ ὁ Κώστας αὐτάδελφός μου μὲ τὸν Νικόλαον ἀδελφόν μας Κοζανίτην, γνωστὸν σας, καὶ παρακαλοῦμεν νὰ τοὺς συστήσητε καὶ ἡεὺγενεῖα σας εἰς τοὺς ἐκεῖ ἀδελφούς ἐπιστάτας, νὰ ἐφοδιασθῶμεν ἀπὸ μερικὰ ὅργανα πολεμικὰ, καὶ μὲ τὸν ἐρχομόν τους (τὸν ὁποῖον ἐλπίζομεν εἰς 40 ἡμέρας,) νὰ κινηθῶμεν καὶ νὰ προφθασθῶμεν μὲ μερικὰ πολεμικὰ ὅργανα καὶ ἄλλα χρειαζόμενα, τὰ ὅποια ὑστερούμεθα, ἀφ' οὗ ὁ σκυλοσουλτάνος τὰ ἔμασεν ἀπὸ κάθε μέρος. Ὅσον διὰ τὸν χρυσὸν καὶ ἀργυρὸν, δύναται νὰ τοὺς ξετρυπώσῃ ἡ βία καὶ ἡ χρεία, καὶ ὀλίγον ἐλπίζομεν διὰ τὸ ἐξῆς. Σήμερον ἀπὸ ἑνὸς ἠκούσαμεν, ὅτι ὁ Στορνόρης ἔκλειτε τὸν Ζυγὸν, καὶ ἐχάρημεν διὰ τὴν φθορὰν ὅπου θέλει δοκιμάσει ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς. Καὶ κἀνὲν ἄλλο ὄχι. Μένει λοιπὸν νὰ ἐξακολουθῶμεν συγχάκις τὴν ἀντιγραφὴν μας, διὰ νὰ ἡξεύρωμεν, τί νὰ κάμωμεν, καὶ μένομεν εὐχοντάς σας δυνάμει τῆς τοῦ Σταυροῦ σημαίας μας νὰ τρομάξῃτε τοὺς τυράννους: ἡμεῖς δὲ θέλει ἔχομεν εὐχαρίστησιν συνάδοντας τὸ, Ζήτω ἡ ἐλευθερία!

τῇ 47 Σεπτεμβρίου 1821.

οἱ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ ἀδελφοὶ σας καπετανεῖοι

« ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

« ΓΟΥΔΑΣ ΝΤΡΑΣΚΟ ».

(γ) Ὁ Ὑψηλάντης ἔγραψε τότε πρὸς τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶ.

« ΑΓΑΠΗΤΕ ΜΟΙ ΚΥΡΙΕ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ.

« Τὸ ἀπὸ 14 Σεπτεμβρίου περιπόθητόν μοι γράμμα σας περιχαρῶς ἔλαβον,

ἐν ᾧ εἶδον τὴν ἄοκνον προθυμίαν σου, μὲ τὴν ὁποίαν ἀγωνιζόμενος ἀπ' ἀρχῆς νικῶς πάσας τὰς προσπιπτούσας δυσκολίας, καὶ θέλεις νικήσει, εἶμαι βέβαιος, στοχαζόμενος, ὅτι ἐγγίξεις ἤδη εἰς τὸ τέρμα τῶν ἀγώνων σου, καὶ σὲ περιμένουν τὰ πρέποντα βραβεῖα, τὰ ὁποῖα θέλουν εἶσθαι τόσον μεγαλύτερα, ὅσον εἶναι λαμπρότεροι οἱ ἀγῶνές σου. Ἦν στοχασθῇς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὅτι τὸ πᾶν τῶν αὐτῶν πραγμάτων ἐξήρτηται ἀπὸ τὴν φιλογενεῖάν σου, δὲν θέλει ἀνεχθῇ ἡ γενναία σου ψυχὴ νὰ ἀπρακτῇσῃ διόλου καὶ νὰ μείνῃ ἀσυnteλὲς ἀξιολογώτατον μέρος δυνάμεως, τώρα μάλιστα, ὅτε οἱ γενναῖοι Ὀλυμπῶται κινοῦνται, ἀποβλέποντες καὶ οὗτοι εἰς τὴν φιλογενεῖάν σου καὶ ζητοῦντες τὴν ἐδικήν σου υποστήριξιν. Γράφεις, ὅτι εἰς καὶ μόνος δὲν ἐφαρκεῖ νὰ φροντίζῃ εἰς τὰ οἰκεία, καὶ ν' ἀναδέχεται καὶ τὰ ξένα προμηθεύων ἐξ ἰδίων τὰ πάντα· ἀλλὰ τὸ γένος θέλει ἀποδώσει κατὰ χρέος εἰς τὸν καθένα, ὅσα ἐξ ἰδίων καταβάλλει, μετὰ τῆς προσχευῆς τιμῆς, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δίκαιον, ἐν ᾧ ὁ ἀγὼν εἶναι κοινός, καὶ ὅλοι ἐξ ἴσου ἀπολαύουσιν, εἰς μόνος νὰ καταβάλῃ ἐξ ἰδίων ὑπὲρ ὅλων. Ἐπαγωνίζου λοιπὸν, ἀγαπητέ, καὶ πρόσθεε καὶ τὸ λοιπὸν ἐφευρίσκων πόρους ἐξ ἀπόρων διὰ τῆς συντρόφου σου φρονήσεως. Ἔχεις μετὰ Θεὸν καὶ ἡμᾶς συνεργούς, οἵτινες θέλομεν συμπράξει τὰ δυνατά. Τοὺς πρέσβεις τῶν Ὀλυμπίων ὑπεδέχθη φιλοφρόνως, καὶ ἐβοήθησα ἐκ τῶν ἐνόντων, καὶ πρὸς τοὺς Ὑδραῖους καὶ Σπετζιώτας, ἔγραψα προτρέπων νὰ δώσωσιν εἰς αὐτοὺς, ὅσα δύνανται ἀναγκαῖα. Ἦθελον βοηθήσει αὐτοὺς κατὰ τὸν πόθον μου, ἀλλὰ οἱ τρόποι τῆς Πελοποννήσου δὲν εἶναι, ὁποίους τοὺς ἀκούετε. Πιστεύσατε, ὅτι εὐρισκόμεθα κατὰ τὸ παρὸν εἰς παντελῇ ἔλλειψιν βαρύντης. Τώρα σὺν Θεῷ, ὅτε ἤρχησαν νὰ προχωρῶσι τὰ τῆς Πελοποννήσου μὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, θέλει γίνεαι φροντίς πρὸ πάντων περὶ τῶν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐπὶ τούτῳ στρέφω ἡδὴ εἰς Τριπολιτσὴν ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ὅπου ἐξεστράτευσα, μαθὼν, ὅτι ἐπλευσεν ἐκεῖθεν ὁ ἐχθρικός στόλος. Ἐκρίνα εὖλογον νὰ μοὶ συνακολουθήσῃ ὁ εἰς ἐκ τῶν πρέσβων εἰς Τριπολιτσάν, διὰ νὰ σᾶς ἀναφέρω περὶ πάντων ἀκριβέστερον, καὶ, ἂν εὐρεθῇ τρόπος, νὰ δώσω εἰς αὐτὸν, ὅσα ἡμπορῶ βοηθήματα καὶ εἰς τὴν φίλην μοι εὐγενεῖαν σου. Ἴσως ἐν τούτῳ φθάσωσιν ἐφόδια πολεμικά ἀπ' Εὐρώπης, τὰ ὁποῖα καθ' ἡμέραν προσμένοντες. Περὶ δὲ τῆς πόμπης, ἐπειδὴ ἔχομεν δύο μόνους εἰς τόσας τειχομαχίας, δὲν ἡμποροῦμεν κατὰ τὸ παρὸν νὰ σᾶς τὴν στείλωμεν, μὴ ἔχοντες ἄλλως καὶ μποπαρδιέρην. Περὶ δὲ τοῦ Γιουσούφ πασσᾶ, ὅστις σὺν Θεῷ ἐλπίζομεν ὅτι θέλει πέσει εἰς χεῖράς μας, μὴ ἀμυβιβάλλητε, ὅτι θέλει γενῇ φροντίς διὰ νὰ ζωηρηθῇ καὶ νὰ ἦναι ἔγγυον τῆς φιλίας σας. Πόσον μᾶς ἔχεις προθύμους εἰς τὰς φιλικὰς αἰτήσεις σου, θέλομεν φιλοτιμηθῇ νὰ τὸ δεῖξωμεν καὶ εἰς ὅλα, καὶ μάλιστα εἰς τοῦτο. Ταχύνετε νὰ μᾶς πληροφορήσῃτε περὶ πάντων καὶ περὶ τῆς ταχέως κινήσεως τῶν Ὀλυμπίων, εἰς τὴν ὁποίαν προσμένοντες ὅλην τὴν δυνατὴν συνεργεῖαν ἀπὸ μέρους τῆς φιλογενείας σου.

■ τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1324 Ἀργεῖ.

καὶ εἰμὶ ὁ πατριώτης
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ
Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ■.

(δ) Ἰδοὺ ὅ,τι μετ' οὐ πολὺ ἐγγραφε τῷ Ἐμμανουὴλ Παπᾷ ὁ Κασομούλης.

« ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΑΡΧΩΝ, ΠΡΟΣΚΥΝΩ.

« Κατὰ τὰς 29 τοῦ παρελθόντος ἀνταμώθημεν μὲ τὸν Ὑψηλάντην εἰς Ἄργος καὶ παρρησιάσθημεν, δίδοντες καὶ τὰ ἴδια γράμματά σας. Τὴν χαρὰν, ὅπου δοκίμασε, δύνασθε νὰ τὴν κρίνητε ἀπὸ τὰ ἴδια γράμματά του, ἐποῦ πρὸς τὴν εὐγενεῖαν σας στέλνω καὶ πρὸς τοὺς λοιπούς. Ἡ ἰδιαιτέρα γνώμη του, ὅπου μᾶς ὑπαγόρευσε, εἶναι αὕτη. Ἐπειδὴ μεταβαίνει εἰς Τριπολιτζάν καλεσμένος διὰ σύστημα, μᾶς λέγει, ὅτι πρέπει νὰ φροντίσουν ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ καὶ νὰ στείλουν ἀνθρώπους νὰ εὐρίσκωνται σιμά του, διὰ κάθε περίστασιν τοῦ κοινού, ἀνθρώποι εἰδήμονες ὅμως διὰ κάθε λόγον, ὥστε καὶ ἡ ἀντιγραφὴ νὰ μὴ λείψῃ διὰ τὴν ἀντιβόηθειαν. Νὰ φροντίσωμεν ἀκόμη νὰ μὴ ἀπατηθῶμεν ἀπὸ μερικὸς λαοπλάνους, ὅπου ἐνσπεύρου διὰ τὸ φίλαρχον ταραχὰς εἰς τὸ γένος· νὰ συντρέχωμεν ὁ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἄλλου εἰς κάθε βοήθειαν, καὶ νὰ τρέχωμεν ἐλεύθερα εἰς κάθε ζήτημά μας.

« Τὴν εὐγενεῖαν σας λοιπὸν ἀνήκει ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸ παρὸν νὰ σχεδιάσητε, ὅσα χραιομεύουν διὰ τὸ καλόν. Ὅθεν πρέπει νὰ ἀπεράσητε εἰς Ὀλυμπον καὶ νὰ κάμνητε μίαν μικρὰν σύνοδον· καὶ, ἐπειδὴ οἱ καπετάνοι ὑστεροῦνται γραμματικούς, οἰκονομήσατε τὰ μανιφέστα μὲ ἄλλα τόσα γράμματά σας εἰς ὅλους νὰ τοὺς ἐρεθίσητε, διὰ νὰ ἐνθουσιαστοῦν. Κάλεσον τὸν Νεόπουλον ἀπὸ Σιάτισταν, καὶ γράψε καὶ εἰς τὸν Ἀνθιμον Γρεβενῶν νὰ ἐτοιμάζῃται, ἕως νὰ τοῦ ἔλθῃ καὶ τὸ ἴδιόν του μανιφέστον, ὅπου τοῦ εὐγάλαμεν, καὶ κακῇ τύχῃ ἔμεινε ἀσφράγιστον. Τῆς Ναούσης πρέπει νὰ φροντίσητε περισσότερον, ὡς ἀναγκαῖα πόλις διὰ τὰ ἄφθονά της ντουφέκια καὶ σπαθιά. Ἐγὼ ἔμεινα νὰ λάβω, ὅσα ὁ Ὑψηλάντης θέλει μᾶς προφθάσει κατὰ τὸ παρὸν, καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοὶ τοῦ Μωρέως, ἂν εἶναι δυνατόν. Ἐλυπήθην εἰς τὸ ἄκρον ὅπου οἱ ναῦται τοῦ Ψαρά σὰς ἄφσαν καὶ δὲν ἐστάθησαν εἰς τὰς ὑποσχέσεις των· καὶ, ἐν ᾧ μελετήσαμεν ἄλλα, βλέπω θέλομεν φροντίσει δι' ἄλλα. Τὸ γένος τὰ ἤξευρε αὐτῶν· ὁ Ὑψηλάντης ὁμοίως· καὶ, ἐπειδὴ εἶδα τὴν ἀνάγκην τῆς Καστάνδρας, συνεργήσαμεν νὰ ὑποχρεωθῇ τὸ Ὅρος νὰ τὰ φυλάξῃ ἄλλας 10 ἢ 20 ἡμέρας διὰ τὸ σκοπούμενον, καὶ ὕστερον προφθαίνονται ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον τὰ ἐξοδά των. Τώρα δὲν ἤξεύρω, τί νὰ εἰπῶ τὸν Ὑψηλάντην. Ἐ! ὑπομονὴ καὶ διορθόνονται.

« Ἀπὸ τὴν ξεχωριστὴν περιγραφὴν τῶν εἰδήσεων πληροφορεῖσθε μερικὰ τῶν ἐδῶ μερῶν καὶ ὅσων ἄλλων εἰδοποιήθημεν. Ὅθεν μένω εὐχοντάς σας νὰ εἰσθε ἀνίκητοι καὶ εἰς κάθε προσβολήν. ὁ δοῦλός σας

Τῇ 5 ὁκτωβρίου 1824 Ὑδρα.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Κ. ΚΑΣΟΜΟΥΛΗΣ.

(ε) Ἰδοὺ ὅ,τι ἀπεκρίθη ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ Διαμαντῆς Ὀλύμπιος.

« ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΟΝ ΑΡΧΗΓΟΝ ΚΑΙ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΗΝ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΥΡΙΟΝ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΠΑΠΑ.

Προσκυνητῶς.

« Ἐδέχθημεν μετὰ χαρᾶς τὴν τιμίαν της ἀπὸ 49 τοῦ παρόντος, εἰς τὴν

ὅποιαν βλέπομεν, ὅτι ἡ εὐγενεία της ἐσύστησεν εἰς τὸν Πρίγκιπα τὸν αὐτάδελφόν μου καὶ τοὺς λοιπούς. Σᾶς εὐχαριστοῦμεν εἰς τοῦτο καὶ μένομεν ὑπόχρεοι διὰ βίου. Ἐτοιμαζόμεθα καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολέμου, καὶ ταύτας τὰς ἡμέρας θέλομεν τρέξει καὶ ἡμεῖς ἐναντίον τῶν τυράννων τῆς πατρίδος μας, καὶ τότε θέλει σᾶς εἶναι μία μεγάλη ἐλάφρυνσις καὶ βοήθεια. Τὸ δὲ νὰ στείλωμεν κατὰ τὸ παρὸν, ὡς μᾶς γράφετε, βοήθειαν δὲν μᾶς συμφέρει κατὰ τὸν ἐδικόν μας πλάνον. Ἐσεῖς μὲν θέλετε βοηθηθῇ μὲ τοὺς Συκιώτας, ἕωσοῦ ὅμως νὰ νικῶμεν τὰ ἄρματα, καὶ τότε εὐκόλως τὸ ἐν καὶ ἄλλο μέρος θέλει δίδει βοήθειαν. Τὰ ἐφόδια τοῦ πολέμου πάρα ὀλίγα ὅπου μᾶς ἐστάλησαν δι' ἐν τοιοῦτον μέγα ἐπιχρήρημα. Λοιπὸν ἡμεῖς, θεμελιούμενοι εἰς τὴν ἐξ ὕψους θεῖαν βοήθειαν, θέλομεν κινήσει τὰ ἄρματα καὶ μὲ αὐτὸ τὸ ὀλίγον . . .

Καστανιά τῇ 22 ὁκτωβρίου 1821.

ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ».

(5) Ὅρα περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ σελ. 444 τοῦ τόμου Γ'.

ΣΕΛΙΣ 282.

(α) Ἴδου ἡ πρὸς τοὺς πατέρας τοῦ Ἐσφιγμένου διαταγή.

(Τ. Σ.)

« ΕΝ ΕΙΔΕΙ ΜΟΥΡΑΣΕΛΕ ΣΑΣ ΓΡΑΦΕΤΑΙ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΕΜΟΥ
ΤΟΥ ΧΑΣΕΚΗ ΧΑΛΗΛ ΒΕΗ, ΖΗΗΤΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ.

« Πρὸς ἐσᾶς τοὺς ἅπαντας καλογήρους τοῦ μοναστηρίου Ἐσφιγμένου, γνωστὸν ἔστω ὑμῖν, ὅτι σήμερον ἀπ' ἐδῶ ταῖς Καραῖς ἔφυγεν ὁ λεγόμενος Ἀρχοντας μετὰ τοῦ ἐπαράτου καὶ ὁπαδοῦ του Νικηφόρου, καὶ ἦλθον αὐτοῦ· τοὺς ὁποίους νὰ τοὺς πιάσητε καὶ νὰ μᾶς τοὺς στείλετε ὁμοῦ καὶ τὸν ἡγούμενόν σας. Ἄν ὅμως καὶ παρακούσητε εἰς τὰ γραφόμενά μου καὶ δὲν τοὺς πιάσητε νὰ μᾶς τοὺς στείλετε, ὕστερον θέλετε μείνει ἀνυπολόγητοι καὶ εἰς τὸ Δουβλέτι καὶ εἰς ἐμένα. Προσέξατε καλῶς νὰ μὴ προφασισθῇτε ἀκαίρως προφάσεις καὶ ματαιολογίας, διότι ἐγὼ κάμνω τὸ χρέος μου ὡς καλοθελητῆς τοῦ τόπου καὶ τοῦ μοναστηρίου σας· ὅθεν καὶ σεῖς δὲν πρέπει νὰ θελήσητε τὸν ἀφανισμόν σας. Οὕτω ποιήσατε ἐξ ἀποφάσεως καὶ νὰ μοὶ ἀποκριθῇτε εἰς τὰ γραφόμενά μου μὲ τὸν ἴδιον κομιστήν.

1821 νοεμβρίου 9, ἡμέρᾳ τετάρτῃ ».

(6) Ἴδου ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος διαταγή.

(Τ. Σ. ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΣΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ.)

« Εἰς τὴν πανοσιύτητά σας ἄγιοι πατέρες τοῦ ἱεροῦ Κοινοβίου Ἐσφιγμένους. Χθὲς ὁ ἐνδοξότατος ἡμῶν Χασεκὴ ἀγᾶς μας σᾶς ἔγραψε μωυρασελὲν, διὰ νὰ πιάσητε ἐνέχειρον τὸν Ἀρχοντα καὶ τοὺς λοιπούς, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος σᾶς ἔγρα-

ψε. Λοιπὸν σὺ γράφομεν καὶ ἡμεῖς οἱ τῶν εἴκοσι ἱερῶν μοναστηρίων Προϊστάμενοι, οἱ ἐν τῇ ἱερᾷ συνάξει, νὰ κάμῃτε τὸ ἴδιον, ὁμοφώνως δηλαδή, νὰ μᾶς τοὺς φέρητε ἐνταῦθα ἀναμφιβόλως, καὶ τοὺς ζητοῦμεν ἀπὸ ἐσᾶς ἀφεύκτως· καὶ ἰδοὺ ὅπου στέλλομεν ἐπίτηδες ἀνθρώπους, διὰ νὰ τοὺς πάρουν. Καὶ ὅσοι ἀκολουθοῦν τὸν Ἀρχοντα ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους πατέρας, νὰ ἀφήσουν τὸν Ἀρχοντα καὶ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ κελλία των· εἰ δὲ καὶ φανοῦν παρήκοι, θέλουν ὑποπέσει εἰς ὀργὴν μεγάλην, καὶ θέλει χάσουν καὶ τὰ ὁσπήτιά των. Ὅμοίως καὶ ὅσοι κοσμικοὶ εὐρίσκονται μὲ αὐτὸν, ὅλοι νὰ τὸν ἀφήσουν, διότι καὶ αὐτοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι πιασθοῦν, ἔχουν νὰ παιδεύωνται. Ταῦτα πρὸς εἰδησίην σας καὶ μένομεν.

« αὐκαὶ νοεμβρίου ια'.

« Ἀπαντες οἱ ἐν τῇ Κοινῇ Συνάξει τῶν δεκαεννέα ἱερῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὁρους

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΙ ».

(γ) Μετὰ τὴν σεπτεμβριανὴν Μεταβολὴν τοῦ 1813 ἀνηρτήθη ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τῆς Ἑλλάδος τὸ ὄνομα καὶ τούτου, ὡς ἐνός τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ 1821.

ΣΕΛΙΣ 283.

(α) Ἐλέγετο υἱὸς Ἕλληνας ἱερέως, ἐν ἡλικίᾳ μικρᾷ τουρκισθεὶς. Ὅπως δ' ἂν ἔλῃ, ὑπῆρξεν εἰς τῶν διαβοήτων διωκτῶν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἴσως ὡς τοιοῦτος ὠνομάζετο παρὰ τοῖς Τούρκοις πατήρ « Ἀπ-Λουβούτ ».

ΣΕΛΙΣ 284.

(α) Χρηματικῶς ζημιώσας τοὺς ἡγουμένους ὁ Ἀπ-Λουβούτ πασσᾶς, οὐδένα τούτων ἐθανάτωσε τότε· ἀλλ' ἔπειτα οἱ πλείστοι αὐτῶν, δοθέντων ὡς ἐγγυήσεως προσωπικῆς τοῦ χρέους, ὅπερ ἐδέχθησαν τὰ μοναστήρια, μέχρι τῆς ὅλης πληρωμῆς τούτου, ἀπέθανον ἐν τῇ φυλακῇ τῆς Θεσσαλονίκης.

(β) Οἱ διασκορπισθέντες Ἀγιορίται ἐζήτησαν κατὰ τὸν μάρτιον τοῦ 1822 παρὰ τῆς ἐθνικῆς διοικήσεως γῆν πρὸς καλλιέργειαν ἢ αἰτήσεις αὐτῶν ἐνεκρίθη τῇ 20 τοῦ μηνὸς ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅπως ἐπιστραφῇ εἰς τὸ ἔθνος ἡ γῆ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ὁ πόλεμος καὶ τούτου τοῦ μέτρου ἀπέτρεψε τὴν ἐφαρμογὴν.

Ὅρα δὲ τὴν συνέλειαν τῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ τόμῳ Ε'.

ΣΕΛΙΣ 285.

(α) Τὰ προηγούμενα τῶν Σουλιωτικῶν διαλαμβάνονται ἐν τῷ Κεφ. ΙΗ'.

ΣΕΛΙΣ 289.

(α) Πολλάκις κατὰ τὸν ἀγῶνα συνέβησαν τοιαῦται ἀμοιβαῖαι ἀπάται, ἐπενεγ-

καῦσαι αἰφνιδίως ἀλληλοφονίας. Ἄλθανοι Τούρκοι ὑποκριθέντες ἐν ἀνάγκῃ, ἐπιστεύθησαν παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ὡς Ἄλθανοι χριστιανοί, καὶ τάνάπαλιν· καθὼς καὶ ἱππεῖς Ἑλληνες, ἢ ἐκ προθέσεως ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἀναμιγνέσθαι μετὰ ἱππέων Τούρκων, ὑπελήφθησαν παρ' αὐτῶν ὡς ἱππεῖς Τούρκοι· διότι τὸ ἱππικὸν τῶν Ἑλλήνων, ἄτακτον ὄν καὶ ὥσεπιπολὺ συγκείμενον παρὰ Βουλγάρων καὶ Θρακῶν, ὁμοιόμορφον ἔφερεν ὅπλισμὲν καὶ ἐνδυμασίαν, καὶ καλῶς τὴν γλῶσσαν τῶν Τούρκων ὠμίλει.

ΣΕΛΙΣ 294.

(α) Τὸ ἀκόλουθον ἀπόσπασμα γράμματος τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀποδεικνύει τὸν κίνδυνον, ὃν ἔτρεχον οἱ ἐν Ἄρτῃ Ἑλληνες ὡς ἐκ τῶν κινήσεων αὐτῶν τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ γράμμα διηυθύνετο πρὸς τὴν ἐν Βραχωρίῳ Γερουσίαν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.

« ΕΥΓΕΝΕΣΤΑΤΗ ΓΕΡΟΥΣΙΑ !

« Βλέπετε, ὅτι εἴμεθα περικυκλωμένοι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, καὶ εὐθὺς νὰ στείλετε παντοῦ, τὴν νύχτα ἡμέρα νὰ τὴν κάμετε, διὰ νὰ προφθασθοῦμεν, ἂν ἦναι τρόπος, τὴν ἰδίαν στιγμὴν μὲ ἀνθρώπους, ζαχίρην καὶ τσεπχανέν. Ὅσοι εὐρεθοῦν ἄνδρες εἰς τοὺς τόπους μας, ὅλοι νὰ εὐρεθοῦν ἐδῶ, καὶ ἡ γυναῖκες μόνον νὰ μένουν, ἐπεὶδὴ κινδυνεύομεν ὅχι μόνον ἡμεῖς ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ τὰ σπήτιά μας, καὶ ὅλον τὸ γένος νὰ χαθῇ. Ἐντόπιοι, ξένοι, ὅλοι νὰ ἐλθοῦν, καὶ μένομεν.

« Ἄρτα 4 δεκεμβρίου 1824.

οἱ ἀδελφοί σας

ΓΕΩΡΓΙΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ (Τ. Σ.)

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΑΪΣΚΟΥ (Τ. Σ.) »

Ἦσαν δ' ὁ πρῶτος ὁ Βαρνακιώτης, καὶ ὁ δεύτερος ὁ Ἴσκος.

ΣΕΛΙΣ 302.

(α) Ζήτηι τὴν συνέχειαν τῶν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ τόμῳ Ε'.

(β) Ὅρα τὰ προηγούμενα ἐν τῷ Κεφ. ΙΕ'.

ΣΕΛΙΣ 305.

■ (α) Ἰδοὺ ἡ ἐγκύκλιος.

« ΕΝΔΟΞΟΤΑΤΕ ΣΕΡΙΦ ΜΕΧΜΕΤ ΠΑΣΣΑ, ΣΕΡΑΣΚΕΡΗ ΠΑΣΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΒΑΛΗ ΤΗΣ ΚΑΝΔΙΑΣ, ΚΑΙ ΣΕΙΣ ΓΕΝΝΑΙΟΙ ΗΕΝΤΕ ΟΡΤΑΔΕΣ ΚΑΙ ΑΓΙΑΝΙΔΕΣ.

« Ἐπεὶδὴ καὶ εἶμαι διορισμένος ἀρχιστράτηγος εἰς τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν, στοχάζομαι χρέος μου νὰ σᾶς γράψω, ὅσα κρίνω δίκαια καὶ συμφέροντα εἰς εἰς καὶ εἰς ἡμᾶς.

« Τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν, εὐρισκόμενον τόσους χρόνους ὑποκάτω εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου, ἐδοκίμαζε φοβεράς τυραννίας καὶ ἀδικίας, καθὼς ὅλοι σας τὸ ἤξεύρετε. Κανένας Χριστιανὸς δὲν εἶχε σίγουρην οὔτε τὴν ζωὴν, οὔτε τὴν τιμὴν, οὔτε τὰ ὑπάρχοντά του. Ὁ Θεὸς τὸν ἐμπιστεύθηκε τόσα μυλλιόνια ἀνθρώπους, διὰ νὰ τὰ κυβερνᾷ ὡς πατὴρ μὲ δικαιοσύνην καὶ μὲ νόμους· ἐκεῖνος ὅμως ἐλησμόνησε τὸν Θεὸν καὶ ἔκαμεν, ὅ,τι ἤθελε καὶ ὅ,τι τὸν ἔλεγαν οἱ ἀδικοὶ καὶ ἄρπαγες κόλακές του. Ἀπὸ τὰ ζουλούμια καὶ ἀπὸ τὰς καθημερινὰς ἀδικίας οἱ λεγόμενοι βασιλῆες ἐκατήντησαν εἰς ἄκραν πτωχείαν, καὶ ἄλλοι ἀπέθεναν ἀδίκως, ἄλλοι ἄφιναν τοὺς τόπους των καὶ ἐπεριπλανῶντο εἰς τὴν ξενιτείαν.

« Τέλος πάντων ὁ παντοδύναμος Θεὸς, ὁ βασιλεὺς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὁ διαφενδευτὴς τῶν ἀδικουμένων καὶ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν, ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε νὰ παύσῃ τὰς ἀδικίας καὶ ἀνομίας, καὶ ἐσήκωσεν εἰς τὰ ἄρματα τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν. Ἡμεῖς λοιπὸν δὲν πολεμοῦμεν τοὺς Μουσουλμάνους, ἀλλὰ πολεμοῦμεν τὴν ἀδικίαν καὶ τυραννίαν. Ἐνθυμεῖσθε, ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι Μουσουλμάνοι ἐπίασαν πολλὰς φοραῖς τὰ ἄρματα ἐναντίον τῆς ἀδικου καὶ τυραννικῆς διοικήσεως· καὶ τώρα δὲν ἤμπορεῖτε νὰ ἀρνηθῆτε, ὅτι καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι δοκιμάζετε μεγάλας ἀδικίας καὶ καταδρομάς. Οἱ πασσάδες καὶ οἱ ἀγιάνιδες μὲ ἓνα ἄδικον καὶ παράνομον φερμάνι ἄλλοι ἐξορίζονται, καὶ ἄλλοι θανατόνονται. Ὅλοι οἱ Μουσουλμάνοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀναστενάζουν καὶ κλαῖουν ἀπὸ τὰ ζουλούμια. Ὅλοι λοιπὸν συναδικούμεθα. Ἐσεῖς ἀκόμη ἐγεννήθητε καὶ ἀνετραφητε εἰς τοὺς ἰδίους τόπους μὲ ἡμᾶς. Ἄν ἐσυναγροικούμεθα λοιπὸν εἰς τὰ ἀληθινὰ μας δίκαια καὶ συμφέροντα, ἔπρεπε καὶ σεῖς ὅλοι νὰ ἦσθε μὲ ἡμᾶς, καθὼς τὸ ἔκαμεν ὅλη ἡ Ἀρβανιτιά, διὰ νὰ παύσωμεν τὴν ἄδικον καὶ τυραννικὴν διοίκησιν, καὶ νὰ ζήσωμεν ὡς ἀδελφία καὶ ὡς ὁμογενεῖς ὑποκάτω εἰς τοὺς νόμους τῆς δικαιοσύνης, ἀκολουθοῦντες καθεὶνας τὴν πίστιν του. Ἡμεῖς τοῦλάχιστον οἱ Χριστιανοὶ τοῦτο σᾶς κηρύττομεν ἐμπροσθεν τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς, ὅτι δὲν πολεμοῦμεν ἐσᾶς, δὲν ἔχομεν νὰ κάμωμεν μὲ ἐσᾶς, ἀλλὰ μὲ τὴν τυραννικὴν διοίκησιν καὶ μὲ ὅσους μᾶς πολεμοῦν ἢ μᾶς ἀντιστέκονται μὲ τὰ ἄρματα εἰς τὰ χέρια, διὰ νὰ διαφενδεύσουν τὴν ἄθεον ἀδικίαν καὶ τυραννίαν.

« Ὅθεν σᾶς λέγομεν εἰς ὄνομα ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ ἔθνους μας, ἢ νὰ ἐνωθῆτε μὲ τοὺς ἀδικουμένους καὶ τυραννουμένους, μὲ τοὺς ὁποίους εἶναι καὶ ὁ δίκαιος καὶ παντοδύναμος Θεὸς, ἢ μὲ συμφωνίας ἐντίμους νὰ μᾶς παραδώσῃτε τὸ κάστρον, διὰ νὰ μὴν ἀκολουθήσουν αἱματοχυσίαι καὶ πυρκαϊαὶ καὶ ὅσα ἄλλα τρομερὰ κακὰ συνειθίζουν ν' ἀκολουθοῦν, ὅταν κανὲν κάστρον παρθῇ μὲ ῥισάλτο. Ἐὰν ὅμως, κακὰ συμβουλευόμενοι, προτιμῆσετε νὰ ἦσθε βοηθοὶ τῆς ἀδικίας καὶ ὅχι τῆς δικαιοσύνης, καὶ φίλοι τοῦ τυράννου καὶ ὅχι τοῦ μεγάλου καὶ παντοδυνάμου Θεοῦ, σᾶς λέγομεν καὶ τότε, κατὰ τοὺς νόμους τοῦ πολέμου, νὰ μὴ πειράζετε τὴν ζωὴν οὔτε τὴν τιμὴν τῶν Χριστιανῶν, ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὸ κάστρον· διότι τοῦτο εἶναι ἀπάνθρωπον, καὶ ὁ Θεὸς, ὁ ὑπερασπιστὴς τῶν ἀδικουμένων, θέλει κάμει τότε τὴν φοβεράν του ἐκδίκησιν ὅχι μόνον ἐναντίον εἰς τοὺς ἀδικητάς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τέκνα των καὶ εἰς τὰς γυναῖκάς των.

« Ταῦτα μᾶς κάμει τὸ γρόσις τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας νὰ σᾶς γράψωμεν,

καὶ ἄμποτε νὰ συμβουλευῇτε καὶ νὰ ἀποφασίσετε ἐκεῖνο, ὅπου κατὰ Θεὸν ζητεῖ ἡ φρόνησις καὶ τὸ ἀληθινὸν συμφέρον σας. Ὑγιαίνειτε!

« Ἐκ τοῦ γενικοῦ στρατοπέδου τῶν Τρικόρφων τὴν 25 ἰουλίου 1824.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

ΣΕΛΙΣ 308.

(α.) Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ οἱ εἰς τὴν Κάσσον καταφυγόντες Κρῆτες, βλέποντες ἐπιστρέφοντα ἐκ τῆς Κρήτης τὰ πλοῖα τῶν Κασσίων καὶ γνωρίζοντες τὰ διατρέχοντα ἐν τῇ νήσῳ, ἀπέστειλαν ἐκεῖθεν ἑτέραν πρεσβεΐαν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, ἐπικαλούμενοι στρατιωτικὴν βοήθειαν πρὸς συντήρησιν καὶ ἐπέκτασιν τῆς ἐπαναστάσεως. Διὰ τοῦ μέσου αὐτοῦ οἱ ἀντισφακιανίζοντες Κρῆτες ἐθεώρουν δυνατόν, ὅπως ἰσόρροπον καταστήσωσι τὴν δύναμιν τῶν Σφακιανῶν. Ἰδοὺ τὸ ἐγγραφοῦν τῶν Κρητῶν αὐτῶν, ὅλων τριάκοντα ὀκτὼ ὑπογεγραμμένων.

« ὙΨΗΛΟΤΑΤΕ ΠΡΙΓΚΙΨ ΚΑΙ ΠΑΗΡΕΞΟΥΣΙΕ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ!

« Μῆτε δικαιοτέρον, μῆτε πρεπωδέστερον, νὰ ἐκτραγῶδήσωμεν εἰς κἀνὲν ἄλλον τὴν κατάστασιν, εἰς ἣν εὕρισκόμεθα, εἰμὴ εἰς τὴν Ὑψηλότητά της, τὴν οὖσαν ἱκανὴν νὰ ἐλευθερώσῃ ἐκ τῶν σκληρῶν τυράννων τοὺς ἐναπολειφθέντας Κρῆτας. Ἀφ' οὗ οἱ τύραννοί ἐθανάτωσαν ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, νέους, γυναῖκας καὶ βρέφη ἀνήλικα· ἀφ' οὗ κατέκαυσαν μοναστήρια, πόλεις, χωρία καὶ κατέσκαψαν ἐκ θεμελίων τὰς ἱερὰς ἐκκλησίας· ἀφ' οὗ μὲ συντομίαν λόγου σχεδὸν κατηφάνισαν τὸ ἐν τρίτον τῆς Κρήτης, ἐπαπειλοῦσιν ἤδη καὶ τὸ λειπόμενον, καὶ δὲν θέλουσιν ἀποτύχη, ἐὰν μᾶς ἀφήσετε ὑστερημένους τῆς προστασίας καὶ βοηθείας σας. Ἡ Κρήτῃ προστρέχει εἰς τὴν Ὑψηλότητά της ζητοῦσα τὸν ἕλεον δι' ἡμῶν, καὶ παρακαλοῦσα νὰ δείξητε πρόνοιαν καὶ εἰς ταύτην, ἐξαποστέλλοντες στρατεύμα ἀπὸ τὰ αὐτόθι μὲ ἔμπειρον στρατηγόν. Ἐλπίζει οὕτω τὴν ἐντὸς ὀλίγου ἐλευθερίαν της, ἐπειδὴ καὶ ὁ τόπος, εἰς ὃν θέλει γένῃ ἡ ἐκβολὴ τοῦ στρατεύματος, εἶναι ἐπιτηδειότατος, ὥς πολλὰ ὀλίγοι δύνανται νὰ τὸν φυλάξωσι, καὶ νὰ θανατώσωσιν, ὅσον ἐχθρικὸν στρατεύμα καὶ ἂν ἤθελεν ἦναι.

« Ἐρχεται δὲ πρὸς τὴν Ὑψηλότητά της ὁ καπετὰν Μιχαὴλ Κουρμούλης, ὅς τις θέλει σὰς εἰπῇ ἅπαντα διὰ ζώσης φωνῆς. Αὐτὸς εἶναι περιβόητος εἰς τὴν Κρήτην. Ἐφαίνετο Τοῦρκος· ἦτον ὅμως Χριστιανὸς ἐκ προγόνων καὶ πολλὰ βοηθὸς τῶν τυραννουμένων. Χάριν τῶν Χριστιανῶν ἐθανάτωσε πρότερον πολλοὺς Τοῦρκους. Αὐτοῦμενος οὗτος καθ' ἐκάστην εἰς τὴν κεκρυμμένην Πίστιν, εἰς τὴν παροῦσαν ἐποχὴν τῆς ἐλευθερίας λαβὼν ἄνδρας καὶ γυναῖκας τοῦ χωρίου του, ἔφυγεν εἰς Σφακίαν, ἀφήσας εὐχαρίστως οὐσίαν, δόξαν καὶ τιμὰς· ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ τῶν τυράννων, ἐθανάτωσε πολλοὺς, δι' ἣν αἰτίαν οὐ μόνον κατέκαυσαν τὸ χωρίον του, ἀλλὰ καὶ τὰ πράγματά του ἐδήμευσαν. Αὐτὸν φοβοῦνται πολλὰ οἱ Τοῦρκοι τῆς Κρήτης· καὶ, ἐὰν τῷ δοθῇ στρατεύματος μέρος, ὁμοῦ δὲ καὶ ὁ κα-

πετὰν Νικόλαος Πελοποννήσιος μετὰ τῶν συστρατιωτῶν του, ὅστις ἔρχεται ἤδη ἐκεῖσε, ὑπόσχεται καὶ εἶναι ἄξιος νὰ κατορθώσῃ νίκας πολλὰς, καὶ νὰ κλείσῃ τὸ Μεγάλον Κάστρον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ τολμᾷ τινες νὰ ἐξέρχεται. Τότε δὲ καὶ οἱ Χριστιανοὶ Κρήτες, μείναντες ἐλεύθεροι, θέλουσι συναθροίσῃ τὰς εἰλαίας, αἱ ὁποῖαι τόσον ἐφέτος ὑπερευτύχησαν, ὥστε οὐδέποτε εἶδεν ἀφονίαν τοιαύτην ἢ Κρήτην. Ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν νὰ βοηθήσωμεν, καὶ μὲ ὅλας τὰς πρὸς τοὺς Κασσίους ἡμῶν παρακλήσεις δὲν ἐλπίζομέν τι εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ὑποσχέσεων τῶν. Ἀλλὰ περὶ τούτων θέλει σᾶς πληροφρήσῃ ὁ κ. Λάζαρος, διερμηνεὺς τῆς Κρήτης, ἐρχόμενος μετὰ τοῦ κ. Κουρμούλη· εἶναι δὲ ἔχων τὸν ἴδιον μὲ αὐτὸν ζῆλον, ἐφ' ᾧ καὶ πολλὰ ἔπαθεν ἀπὸ τοὺς τυράννους, ὡς βοηθὸς τῶν Χριστιανῶν.

« Μένει λοιπὸν μετὰ Θεὸν ἡ μόνη βοήθεια εἰς τὸ ὑπὸς τῆς. Οἱ τύραννοι ἔχουν τοιαύτην ἀπόφασιν αἰμοδόρον, ὥστε νὰ μὴν ἀφήσωσι ζῶντα οὐδ' ἓνα Χριστιανὸν Κρήτη. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο, εἰς τὸ ὅποιον ζητεῖται βοήθεια, εἶναι ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας Χριστιανοί, ἄξιτοι εἰς τὰ ὅπλα, πλὴν ἄοπλοι. Εἶναι δὲ πάμπολλοι καὶ εἰς τὰ ὄρη φυγάδες. Τὸ χυθὲν αἷμα τῶν Χριστιανῶν ἄς παρακινήσῃ εἰς οἶκτον τὴν ψυχὴν τῆς πρὸς ἐκδίκησιν τῶν ἀδίκως φονευθέντων καὶ ὑπεράσπισιν τῶν ζώντων εἰσέτι. Γνωρίζομεν ἄγκυα περιττὸν νὰ παρακινῶμεν, ἐπειδὴ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐπρώρισεν εἰς τοὺς Ὑψηλάντας νὰ ἐλευθερώσωσιν ἐκ τῆς τυραννίας τὸ γένος, καθὼς χωρὶς τινος πολυλογίας καὶ ὁ Χρητμὸς μαρτυρεῖ φανερώτερον τοῦ ἡλίου.

« Μένομεν δοῦλοί σας ταπεινοί.

« ἀκῶά σεπτεμβρίου κ'. Κάσσος ».

ΣΕΛΙΣ 309.

(α) Ἀποδεικνύει τὸ ἐπιδεικτικὸν καὶ τὴν μεγαλορρημονίαν τοῦ ἀνδρὸς ἡ κάτωθι ἐπιστολή, πρὶν ἢ μεταβῇ εἰς Κρήτην. Δι' αὐτῆς ἐπὶ ηὐτοῦ, καὶ δικαίως, ὁ Ἀφεντούλιεφ τοὺς Νικόλαον καὶ Σπυρίδωνα Σπηλιοτοπούλους, « ὡς προμηθεύσαντας προθύμως τὴν χρεῖαν τῶν καλῶν Κρητῶν μὲ πολεμικὰ ἐφόδια » προσέθετε δέ·

« ... Ἡ κατάστασις τῆς Κρήτης ἔκαμε πρὸ πολλοῦ μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν καρδίαν μου. Ἀκούων, ὅτι εἰς τὴν Κρήτην μικρὸς τις ἀριθμὸς ὀπλισμένων Χριστιανῶν πολεμεῖ ἐναντίον πολλαπλασίων Τούρκων ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος· πληροφορούμενος τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν ὀλίγων τούτων ἐναντίον τῶν πολυπληθῶν τυράννων τῶν· βλέπων ἐνταυτῷ πανταχοῦ περιφερομένους ἀπεσταλμένους Κρήτας, ζητοῦντας βοήθειαν καὶ ἔλκος ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς των, ἡσθάνομην μεγάλην συμπάθειαν καὶ λύπην. Νὰ παρακινήσω δὲ καὶ τὴν εὐγενεῖάν σας, διὰ νὰ φανῇτε καὶ εἰς τὸ ἐκῆς ὠφέλιμοι καὶ εἰς τοὺς κινδυνεύοντας Κρήτας, κρίνω περιττὸν. Μόνον σᾶς ἐνθυμίζω τὴν ἐπικίνδυνον κατάστασιν τῆς Κρήτης, καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι θέλετε δεῖξει περισσοτέραν ἀπὸ ἐμὲ προθυμίαν, διότι εἴσθε αὐτόκλητοι εἰς τὰ καλὰ. Οἱ Κρήτες δὲν ζητοῦσιν ἄλλο ἀπὸ ὑμᾶς, εἰμὴ βαρύντην . . . Ἡ Ποία λοιπὸν εὐτυχία, ποῖα εὐχαρίστησις τῆς

καρδίας, με τὴν εὐκόλῳ τούτῃ συνεισφορᾷ νὰ δομησθῇ τις σωτὴρ μιᾶς ὀλοκλήρου νήσου ;

« Καλαμάτα 1824 σεπτεμβρίου 7.

ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΑΦΕΝΤΟΓΛΙΕΦ ».

ΣΕΛΙΣ 344.

(α) Ἴδου τὸ προσκλητήριον τούτου.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΕ ΚΥΡΙΕ ΠΕΤΡΕ ΣΚΥΛΙΤΣΗ ΟΜΗΡΙΔΗ.

« Μετὰ τὸν ἀσπασμόν μας τῇ δηλοποιοῦμεν, ὅτι, ἐπειδὴ καὶ ἡ πατρίς, μά-
λιστα ἡ περιώνυμος αὕτη Κρήτη, ἔχει οὐ μικρὰν ἀνάγκην ἀπὸ υποκείμενα ἁ-
ξία, ὡς ὑπάρχει καὶ ἡ φιλογενεῖά της· καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν της, ἀφ'
οὗ φθάσω ἐνταῦθα, εἶπε καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τοὺς ἐντεῦθεν ἀπεσταλμένους μας,
ὅτι, ἀφ' οὗ τῇ γράψωμεν, θέλει καταδεχθῇ ἀμέσως διὰ νὰ ἔλθῃ διὰ τοῦτο
λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ τῇ εἰδοποιήσωμεν, ὅτι τὰ ἐδῶ πράγματα εὐδοῦνται
χάρτι θεῖα καλῶς. Ὅθεν ἂς μὴ βραδύνῃ τὸν ἐρχομόν της, ἀλλὰ τὸ ὀγλιγω-
ρότερον ἂς κινήσῃ με ἐν ἀπὸ τὰ ἀπὸ Σπέτζαις, ἢ Ὑδρας, περιμενόμενα πλοῖα
εἰς πολιορκίαν τῶν ἐνταῦθα ἡμῶν ἐχθρῶν, διὰ νὰ συναγωνισθῇ καὶ ἡ φιλογενὴς αὐ-
τῆς ψυχὴ εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς Κρήτης κοινὸν ἀγῶνα, καὶ θέλει κατέχει τόπον
συμπολίτου διὰ τὰς δουλεύσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμε, καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θέλει
κάμει καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ὡς καλὸς αὐτοῖς συμπολίτης. Διὸ ἂς μὴν μᾶς ὑστερήσῃ
τὸν ἐρχομόν της ὡς ἀναγκάζον πρὸς τὴν ἐνταῦθα πατρίδα μας Κρήτην, ἥτις
τῇ προσετοιμάζει χρυσοὺς στεφάνους, τοὺς ὁποίους θέλει φορέσῃ ἡ φιλογενὴς αὐ-
τῆς κορυφὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν θέλομεν δοξολογήσῃ τὸν πανά-
γαθον Δημιουργόν, καὶ θέλομεν ὑπερεγκωμιάσῃ τοὺς εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶ-
να προκινδυνεύσαντας διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Γένους μας.

« Λουτρὸν τῇ 48 δεκεμβρίου 1824.

ὁλος πρόθυμος

Ἀρχιστράτηγος τῆς Κρήτης

ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΑΦΕΝΤΟΓΛΙΕΦ ».

ΣΕΛΙΣ 342.

(α) Ἴδου τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γράμμα.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΟΙ ΚΑΙ ΓΕΝΝΑΙΟΤΑΤΟΙ ΕΥΠΑΤΡΙΔΑΙ, ΚΑ-
ΠΕΤΑΝΟΙ ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΩΝ ΣΦΑΚΙΩΝ.

« Οἱ τύραννοι ἐφαντάσθησαν νὰ σᾶς ἀπατήσωσι καὶ νὰ σᾶς τρομάξωσι, διὰ
νὰ σᾶς καθυποτάξωσι, καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας νὰ κατασφάξωσι, τὰς δὲ γυναικάς
καὶ τέκνα σας νὰ αἰχμαλωτίσωσι. Ἐκκτάλαβαν ὁμῶς, ὅτι οἱ Σφακιανοὶ ἤξεύ-

ρουν νὰ διαφενδεύωνται καὶ νὰ προτιμῶσι μᾶλλον τὸν ἔνδοξον θάνατον παρὰ τὴν ἄτιμον καὶ τυραννημένην ζωὴν. Ὅσα μέχρι τοῦδε ἐκατορθώσατε, εἶναι λαμπρά καὶ ἔνδοξα κατορθώματα, καὶ ὑπερχαίρω, ἀκούων καὶ συλλογιζόμενος αὐτά.

« Ἀλλὰ . . . πῶς νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ; Λυποῦμαι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, γενναῖοι Σφακιανοὶ, ἀκούων, ὅτι ὁ μισόκαλος δαίμων, ὁ μιαιφὸς πατὴρ τοῦ φθόνου καὶ τῆς διχονοίας, εἰσχώρησεν εἰς τὰ τάγματά σας καὶ ἐμποδίζει τὰς λαμπράς προόδους σας. Προσέχετε λοιπὸν, φίλοι πατριῶται. Εἰς τὸν παρόντα ἐθνικὸν μας πόλεμον, ὅταν βλέπωμεν ἄνδρας γενναίους, ἀνδρείους καὶ στρατηγικούς, ὅχι μόνον δὲν πρέπει νὰ τοὺς φθονῶμεν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας χρεωστοῦμεν καὶ κατὰ τὰ ἱερὰ παραγγέλματα τῆς οὐρανοῦ πίστεώς μας, καὶ διὰ τὸ συμφέρον μας, καὶ διὰ τὴν δόξαν μας, χρεωστοῦμεν καὶ νὰ τοὺς τιμῶμεν καὶ νὰ τοὺς μεταχειριζώμεθα ὅργανα τῆς κοινῆς σωτηρίας, δοξάζοντες τὸν Θεόν, ὅτι ἐχάρισεν εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα τοιούτους ἄνδρας. Ἄν εἰς τοὺς παλαιούς προγόνους μας ἔλιπεν ὁ Μιλιτιάδης, δὲν ἐνικοῦσαν ἐκείνην τὴν λαμπρὰν νίκην τοῦ Μαραθῶνος· ἂν τοὺς ἔλιπεν ὁ Θεμιστοκλῆς, δὲν ἐνικοῦσαν ὁμοίως ἐκείνην τὴν περίφημον ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος. Πρέπει νὰ φιλοτιμούμεθα, ποῖος νὰ ὠφελήσῃ περισσότερον τὴν πατρίδα, χωρὶς νὰ φθονῶμεν τὸν ὠφελοῦντα αὐτὴν περισσότερον. Ὅταν ἔχωμεν ὁμόνοιαν καὶ ἄνδρας ἀξίους, τότε καὶ μὲ ὀλίγα μέσα ἡμποροῦμεν νὰ νικήσωμεν τὸν ἐχθρόν, καὶ ὁμοῦ μὲ τὴν ἐλευθερίαν, ἣτις πρέπει νὰ ᾖ τὸ πρῶτιστος σκοπὸς μας, νὰ γένωμεν κύριοι καὶ τῶν ὑπαρχόντων τοῦ ἐχθροῦ· ὅταν ὁμως διχονοίας καὶ φθόνους, τότε δὲν κατορθώνομεν τίποτε, οὐδὲ ἂν ἠθέλαμεν ἔλχι τὰ πλέον δυνατὰ καὶ μεγάλα μέσα.

« Πῶς βέβαια ἡμπορεῖ νὰ κατορθωθῇ τίποτε γενναῖον καὶ κοινωφελές, ὅταν ἡμεθα διηρημένοι καὶ κατατρεχόμεθα δολίως ὁ εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον; Τί στοχάζεσθε, ὅτι δὲν ἤθελε δώσῃ ὁ τύραννός μας, διὰ νὰ μᾶς ρίψῃ εἰς διχονοίας καὶ φθόνους; Τοῦτο μάλιστα ἐστάθῃ πάντοτε τὸ δυνατότερόν του ὄπλον, νὰ σπέρνῃ καὶ νὰ αὐξάνῃ τὰς δύο ταύτας ὀλεθρίας κακίας εἰς τὰς καρδίας καὶ τῶν πασσάδων καὶ τῶν αὐθεντῶν καὶ τῶν πρεσβύτων. Ἀνάγκη λοιπὸν, ἂν θέλετε τὴν ἐλευθερίαν σας, ἂν θέλετε τὴν ἀληθινὴν σας δόξαν, ἂν ᾖσθε ἀληθεῖς Χριστιανοὶ καὶ ἀληθινοὶ ἀπόγονοι τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν, ἀνάγκη εἰς ὅλα σας τὰ κινήματα καὶ εἰς ὅλα σας τὰ βουλεύματα νὰ ὀδηγῆσθε ἀπὸ τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ ἀνίκητον ὁμόνοιαν.

« Ἐγὼ, πατριῶται, δὲν παύω νὰ συλλογίζωμαι καὶ νὰ ἐνεργῶ πάντα τὰ δυνατὰ, διὰ νὰ εὐκολύνω τὴν πρόοδον τῶν ὄπλων σας καὶ τὴν τελείαν ἐλευθέρωσιν τῆς Κρήτης. Ἡ γενικὴ ὁμως ἀταξία καὶ ἀναρχία, ἣτις ἀκόμη ἐπικρατεῖ κατὰ δυστυχίαν μ' ὅλην τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀκατάπαυστον ἐπιμέλειαν, διὰ νὰ βάλω σύστημα διοικήσεως εἰς τὰ πράγματα, ἡ γενικὴ ἀταξία καὶ ἀναρχία ἐμπόδιζεν ὅλους τοὺς ὑπὲρ ὑμῶν καλοὺς σκοποὺς μου. Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν συγκροτεῖται τέλος πάντων ἡ Βουλὴ τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἀμέσως θέλω ἀρχίσει νὰ συγκροτῶ καὶ τὴν ἐθνικὴν Βουλὴν, καὶ θέλω γράψῃ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐκλέξωσιν ἄνδρας ἀξίους καὶ νὰ τοὺς στείλωσιν ἐδῶ, διὰ νὰ ᾖναι μέλη τῆς ἐθνικῆς Βουλῆς, ἣτις θέλει παρασταίνει ὅλον τὸ ἔθνος εἰς τὰς ἀποφάσεις καὶ ἐνεργ-

γείας της. Τότε καὶ τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ πολεμικὰ πράγματα τοῦ γένους θέλουν λάβει συστηματικὴν εὐταξίαν.

« Διὰ τὴν ἐπιταγὴν, ὅσον τὸ δυνατόν, ἡ ἐλευθέρωσις τῆς Κρήτης, ἔγραψα εἰς ὅλας τὰς νήσους, ὅχι μόνον νὰ στείλωσιν εἰς τὴν Κρήτην ἐκόντας καὶ ἀκοντας τοὺς διεσπαρμένους εἰς αὐτὰς Κρητικούς, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ νὰ σᾶς στείλωσιν ἰδικούς των στρατιώτας, μὲ συμφωνίαν νὰ λάβωσι τὸν ἀνήκοντα μισθὸν ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων τῆς εὐφόρου ταύτης νήσου καὶ τὴν προσήκουσαν ἀνταμοιβὴν μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν της. Εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ μεγάλου τούτου σκοποῦ πέμπω τὸν φιλογενέστατον κύριον Τασσῆκαν νὰ περιέλθῃ τὰς νήσους, νὰ συνάξῃ ὅλην τὴν δυνατὴν βοήθειαν καὶ τότε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Κρήτην . . .

α Ἐξ Ἀργους τὴν 24 νοεμβρίου 1821.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου .

(6) Ζῆτει τὴν συνέχειαν τῶν Κρητικῶν ἐν τῷ τόμῳ Ε'.

(γ) Τὰ προηγούμενα ἐν τῷ Κεφ. Κ'.

ΣΕΛΙΣ 343.

(α) Ἰδοὺ τὸ γράμμα τοῦτο, ὡς μετεφράσθη τότε.

α ΓΥΨΗΛΟΤΑΤΕ, ΕΥΣΠΛΑΓΧΝΙΚΩΤΑΤΕ (κτλ.) ΛΥΘΕΝΤΑ ΜΑΣ.

« Πολιορκοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀπίστους τὰ φρούρια Ναυπλίου, Παλαμηδίου καὶ τὸ θαλάσιον Καστέλι μὲ τοὺς εἰς αὐτὰ εὐρισκομένους κατοίκους καὶ μὲ ἄλλους, ὅσοι ἦλθον μετέπειτα. Οἱ δοῦλοί σας ἡμεῖς, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἀποστέλλομεν τὴν παροῦσαν πρὸς τὸ ὕψος σας, φανερόντες τὴν ἀθλίαν κατάστασίν μας.

« Ἡ πόλις τῆς Τριπολιτσᾶς δι' ἑλλειψιν τροφῶν καὶ διχόνοιαν τῶν στρατευμάτων ὑπεδουλώθη κρίμασιν, οἷς οἶδε Κύριος, εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων. Ἐθανκτώθησαν καὶ ἠχμαλωτίσθησαν οἱ εἰς αὐτὴν ὁμόπιστοί μας, καὶ στοχαζόμεθα, ὅτι ἐπληροφόρηθη μέχρι τοῦδε τοῦτο καὶ ἡ Ὑψηλότης σας.

« Μὲ τὴν παντοδυναμίαν καὶ βοήθειαν τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ καὶ τὰς μεσιτείας τοῦ Προφήτου μας τὰ φρούρια αὐτὰ εὐρίσκονται μέχρι τῆς στιγμῆς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μας. Εἰς τὸ διάστημα τῶν ἐπτὰ ἡδὴ μηνῶν φυλάττομεν ἡμεῖς τὴν πρὸς τὸν βασιλέα μας πίστιν καὶ ὑπόληψιν, καὶ τὴν τιμὴν τῶν γυναικῶν καὶ παιδιῶν μας, πολεμοῦντες διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἡμέραν καὶ νύκτα.

« Μὲ τὸ βασιλικὸν στράτευμα, τὸ ὅποιον ἔχετε ὑπὸ τὴν ὑποταγὴν σας, παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς προσθάσῃτε ἀρχήτερα μίαν ὥραν, διὰ νὰ σώσῃτε τὰς γυναῖκας καὶ τέκνα μας, δεικνύοντες τὴν συνειθισμένην ἀνδρείαν καὶ προθυμίαν σας εἰς περιστάσεις τοιαύτας. Εἰς τοῦτο θέλετε ἐπαινεθῇ παρὰ τοῦ βασιλέως μας, δοξαζόμενοι καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν, διότι φαίνεσθε ὀνομαστοὶ νικηταί. Παρακαλοῦμεν νὰ δείξητε ἔλεος καὶ εὐσπλαγχνίαν εἰς τὸ παρὸν χάλι μας, ὑποδεχόμενοι μὲ ἐπιείκειαν τὸ προσκλητικόν μας ἀρζουάλι, στελλόμενον μὲ δύο σκλάβους σας

νερέϊδας πιζούς. Ἀφ' οὗ φθάσῃ τοῦτο εἰς χεῖράς σας μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ βεβαιωθῇτε τὴν πολλὰ δυστυχισμένην κατάστασίν μας, παρακαλοῦμεν νὰ τρέξητε εἰς βοήθειάν μας, ὡς αἰετὸς ταχύπτερος, καθὼς ἐτρέξατε καὶ εἰς τὰς Πάτρας καὶ ἐλευθερώσατε τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἐκεῖ ἐγκατοίκων. Πιστεύομεν δὲ, ὅτι ἐρχόμενοι εἰς βοήθειάν μας θέλετε ἐλευθερώσει καὶ καθαρῶσαι ἀπὸ τοὺς ἀπίστους καὶ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ Μορέως. Ταῦτα γράφοντες μένομεν δουλικῶς εἰς τὴν ὑψηλὴν προσταγὴν τοῦ αὐθεντοῦς μας.

« Ἐκ Ναυπλίου εἰς Πάτρας.

ΜΕΧΜΕΤ ΣΑΛΗΣ, Μουαφούζης Ναυπλίου.

ΙΣΜΑΗΛ ΝΑΣΙΤ, Καδδῆς Ναυπλίου.

ΧΑΦΟΥΖ ΑΠΤΟΥΛ ΧΑΛΙΜ, Μουφτῆς Ναυπλίου.

ΙΣΟΥΦ ΒΕΗΣ, Σαλαχώρης.

ΑΧΜΕΤ ΠΑΣΣΑ ΖΑΔΔΕΣ.

ΑΛΗ ΖΟΥΛΦΙΚΑΡ, Χοτζακινῆς Ἀχμέ.

ΣΕΛΗΜ ΡΑΪΠ ΜΟΥΦΤΗ ΕΦΕΝΔΗ ΖΑΔΔΕ.

ΧΑΣΣΑΝ ΒΕΗΣ.

ΙΒΡΑΧΗΜ ΑΓΑ ΖΑΔΔΕΣ.

ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΑΠΤΟΥΛΑ ΒΕΗΣ Σερασκέρ Βεϊζαδδέ.

ΜΕΧΜΕΤ ΣΛΪΤΗΣ, Τσιζδάρης τοῦ κάστρου Παλαμηδίου.

ΧΑΒΟΥΖ ΑΛΗ, Τσιζδάρης Καστελίου.

ΧΑΣΣΑΝ ΒΕΗΣ Κεχαγιᾶς, Τσιζδάρης Ναυπλίου.

ΣΑΚΟΑ ΠΑΠΟΥΚ ΑΛΗ ΑΓΑΣ.

ΣΟΑΚΟΑ ΙΒΡΑΧΗΜ ΑΓΑΣ.

ΜΕΧΜΕΤ ΑΡΗΦ ΑΓΑ ΖΑΔΔΕΣ.

ΣΕΓΗΤ ΑΠΤΟΥΛΑΧΜΑ ΧΑΣΣΙΜ ΚΙΑΤΗΠ ΖΑΔΔΕ.

ΧΑΛΗΛΑ ΒΕΗΣ ΖΑΔΔΕ

ΝΟΥΜΑΝ, Καδδῆς τοῦ Ἀργους.

ΙΣΜΑΗΛ ΣΟΥΚΗΡΙ, Μουφτῆς τοῦ Ἀργους.

ΙΒΡΑΧΗΜ, Γενιτσάρ Ἀγᾶς Ναυπλίου.

ΑΜΠΑΖ ΜΟΥΡΑΤΗ, Τσιβιτισήβασης Ναυπλίου.

ΧΑΣΣΑΝ Τοπτσήβασης Ναυπλίου ».

ΣΕΛΙΣ 345.

(α) Συνεπείᾳ τῆς παραδοχῆς ταύτης ὃ Ὑψηλάντης ἔγραψεν εἰς τὰς νήσους τῆς Ὑδρας καὶ τῶν Πετσῶν, προδιαθέτων αὐτάς. Ἰδοὺ τὸ πρὸς τοὺς Πετσιώτας ἔγγραφον.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΟΙ ΕΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΚΡΙΤΟΙ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ,
ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΓΕΝΝΑΙΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ.

« Μὲ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν φιλογενειάν σας ἐκάμετε τὸν ὑπερήφανον τύραν-

νόν νά σᾶς τρέμῃ, καί ὅλον τὸν κόσμον νά σᾶς θαυμάζῃ. Οἱ ἄνδρες Ἀνατολῆται δὲν ἤξιώθησαν νὰ πατήσουν ποδᾶρι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δύο φοραῖς εὐγῆκεν ἡ τυραννικὴ ἀρμάδα μὲ φαντασίαν νά ἐξολοθρεύσῃ ὅλα νά νησίᾳ τῆς Ἀσπρῆς θαλάσσης, καί δύο φοραῖς τὴν ἐκάματε νά γυρίσῃ πίσω ἐντροπισμένη. Μολαταῦτα δὲν πρέπει νά καθήμεθα ἡσυχοὶ καὶ ἀνενέργητοι· διότι, ὅσα μεγαλύτερα κινὰ καὶ ἐμπόδια ἐκάμαμεν εἰς τὸν τύραννον, τόσον περισσότερον ἐτοιμάζεται ἀπὸ θυμὸν καὶ φόβον, διὰ νὰ βάλῃ εἰς τὸ χριστιανικὸν γένος μας βαρύτερας ἀλύσους. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ προετοιμασθῶμεν καὶ ἡμεῖς, διὰ νὰ ἀναποδογυρίσωμεν τοὺς τυραννικοὺς σκοπούς του μὲ τὴν δύναμιν τοῦ τιμίου καὶ ἀκαταμάχητου Σταυροῦ· ἀνάγκη μάλιστα τὸ γρηγορώτερον ν' ἀποκτήσωμεν διὰ καθε ἀνωρωπίνην περίστασιν ἓνα ἑλληνικὸν καταφύγιον διὰ τὸν ἑλληνικὸν μας στόλον. Τὸ καταφύγιον τοῦτο εἶναι τὸ Ναύπλιον, καθὼς ὅλοι σας τὸ γνωρίζετε· ὅθεν καὶ ἀπερρασίσαμεν νὰ τὸ πᾶρωμεν μὲ ρεσάλτον. Τὰ ἐδῶ στρατεύματα καὶ ὅλοι αἱ καπετανεῖς ἔχουν εἰς τὴν λαμπρὰν ταύτην ἐπιχείρησιν μεγάλην προθυμίαν καὶ ἐνθουσιασμόν. Οἱ ἰντσενιέροι ἀπεφάσισαν, ὅτι τὸ πάρσιμόν του εἶναι δυνατόν εἰς τοὺς Ἕλληνας.

• Γενναῖοι Σπετσιῶται ! μὴν ὑποφέρετε νὰ μέινετε ἀμέτοχοι τῆς δόξης ταύτης. Μόνον πεντακόσιοι εἰσθε ἀρκετοί, ἔχοντες συμμάχους καὶ τοὺς ἀδελφούς σας Ὑδραίους καὶ Πελοποννησίους, νὰ ἐξουσιάσετε εἰς ὀλίγας ὥρας τὸ περίφημον τοῦτο φρούριον, καὶ ν' ἀποκτήσετε ἓνα λιμένα, εἰς τὸν ὅποιον ἡ τοποθεσία του καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ ἀξιότης σας δὲν θέλει ἀφήσῃ ποτὲ νὰ πλησιάσῃ ὁ τύραννος, καὶ ἂν ἤθελεν ἔχει δύο φοραῖς τόσα καράβια, ὅσα ἔχει τὴν σήμερον.

• Φιλότιμοι Σπετσιῶται ! τώρα εἶναι καιρὸς νὰ δεῖξετε, ὅτι ἤξεύρετε νὰ κυριεύετε καὶ πέτρινα κάσρη, καθὼς καὶ νὰ καίετε καὶ νὰ ἀεαλτάρετε τὰ ξύλινα. Ἄς ἀκουσθῇ ἐντὸς ὀλίγου εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ὅτι τὸ Ναύπλιον καὶ ὁ λιμὴν του εἶναι εἰς τὰς χεῖρας τῶν Σπετσιωτῶν καὶ Ὑδραίων. Ἄς ὑπάγῃ ὀλίγῳ ἡ φοβερὰ αὕτη εἰδῆσις εἰς τὸν ὑπερήφανον θρόνον τοῦ Σουλτάνου, διὰ νὰ πληροφορηθῇ ἀκόμη περισσότερον, ὅτι εἶναι ἀμετάθετος ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν καθέδραν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἢ ν' ἀφανισθῇ μέσα εἰς αὐτήν.

• Σπετσιῶται ! σᾶς προσμένω, διὰ νὰ συνδοξάσωμεν τὸν οὐράνιόν μας σύμμαχον καὶ νὰ συμφάγωμεν μετ' ὀλίγας ἡμέρας μέσα εἰς τὸ Παλαμῆδι.

• Ἐξ Ἀργους τῇ 8 νοεμβρίου 1821

ὁ πατριώτης

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου •.

ΣΕΛΙΣ 346.

(α) Ἰδού τὸ σχέδιον τοῦτο.

• ΣΧΕΔΙΟΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΦΟΔΟΥ.

• Διὰ νὰ ὀλιγοστεύσῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς Ναύπλιον εὐρισκομένων ἐχθρῶν,

καὶ νὰ ἐυκολυνθῇ ἡ ἐξ ἐφόδου ἄλωσις τῶν φρουρίων Παλαμηδίου, Βαρουσίου καὶ Καστελίου.

« Κρίνομεν.

« Α'. Ἡ σκηνὴ τοῦ Πρίγκιπος νὰ στηθῇ κατ' ἐμπροσθεν τοῦ Ναυπλίου, ὅπου νὰ περιέρχωνται τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα δύο ἡμέρας.

« Β'. Οἱ παλαιοὶ τῆς πολιορκίας στρατιῶται, εἰδήμονες ἀκριβεῖς τῶν περὶ τὸ Ναύπλιον θέσεων, νὰ μένωσιν εἰς αὐτάς, ἐξακολουθοῦντες τὰ συνήθη κινήματ' αὐτῶν.

« Γ'. Περὶ τὰς ἑνδεκα τῆς νυκτὸς τῆς τρίτης ἡμέρας ἕνας ἀριθμὸς χιλίων στρατιωτῶν, μὲ ἐνδυμασίαν καὶ σημαίας τουρκικὰς, νὰ ἀρχήσῃ πόλεμον ψευδῇ κατὰ τὸ Κουτσοπόδιον, ὅθεν ἄρχεται ἡ πρὸς τὴν Ἀργολίδα ὁδὸς τῆς Κορίνθου.

« Δ'. Περὶ τὴν μίαν ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας νὰ χαλασθῇ ἡ σκηνὴ τοῦ Πρίγκιπος, καὶ μετὰ τοῦτο, μέρος ἐκ τῶν παλαιῶν στρατιωτῶν νὰ καύσῃ τὰς καλύβας τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἔπειτα νὰ διευθυνθῇ φανερά εἰς τὸ Κουτσοπόδιον, ὅπου ἤθελον φαίνωνται ἡ ψευδὴς συμπλοκὴ καὶ αἱ τουρκικαὶ σημαῖαι, κηρύττον τὸ φθάσιμον τῶν ἑξω πασσάδων, οἱ ὅποιοι ἐπεριμένοντο ὥρᾳ τῇ ὥρᾳ.

« Ε'. Οἱ αἰχμαλωτισθέντες εἰς τὸν ὀλοῦστερινὸν πόλεμον δύο Τοῦρκοι νὰ ἀφεθῶσι μὲ ἐπιτήδειον τρόπον εἰς ἐκείνην τὴν στιγμὴν, μόλις δοθῇ ἡ φωτιὰ. Αὗτοὶ καταφεύγοντες εἰς Ναύπλιον, θέλουν πληροφορήσει ἀναμφιβόλως, ὅτι τὸ πολιορκοῦν στρατόπεδον, τὸ μὲν διελύθη φυγόν, τὸ δὲ ἄφησε τὰς θέσεις του, κινῆσαν νὰ ἀπαντήσῃ τὴν πλησιάζουσαν βοήθειαν τῶν πασσάδων.

« ΣΤ'. Χίλιοι Ἕλληνες ἐκλεκτοὶ νὰ κρυβῶσιν, ὅπου ἤθελε τοὺς διορίσει ὁ ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας καὶ, εὐθὺς ὅπου οἱ Ναυπλιῶται, ἐξαπατηθέντες ἀπὸ τὰ τοιαῦτα κινήματα καὶ τὰς πληροφορίας τῶν αἰχμαλώτων, ἐξέλθωσι, μὴ ὄντες βέβαια ὀλιγώτεροι τῶν 400, καὶ προχωρήσωσιν ὀλίγον, αὐτοὶ μὲν νὰ τοὺς κυτμήσωσι κατὰ τὰ νῶτ' αὐτῶν, συγχρόνως διὰ νὰ ἐφορμήσωσι καὶ οἱ εἰς τὸ Κατσοπόδιον κατὰ πρόσωπον, καὶ οὕτω νὰ ἀφανίσωσιν ὅλους χωρὶς ἐξαιρέσεως.

« Ζ'. Ἐξολοθρευθεῖσης τοιουτοτρόπως τῆς ἡμισείας σχεδὸν δυνάμεως τοῦ φρουρίου, νὰ δοθῇ μετέπειτα ἡ ἐφοδος πανταχόθεν (ξηρᾶς καὶ θαλάσσης) τὴν αὐτὴν ἢ τὴν ἄλλην ἡμέραν χωρὶς ἀντιστάσεων δυνατῶν καὶ κινδύνων μεγάλων ».

ΣΕΛΙΣ 347.

(α) Ἴδου ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαταγὴ.

« ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΣ.

« Διὰ νὰ μὴν ἀκολουθήσωσι κινήματα ἄτακτα εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ Ναυπλίου.

« Διὰ νὰ μένωσιν ὅλοι εὐχαριστημένοι καὶ τὸ ταμεῖον τοῦ ἔθνους νὰ ὤφεληθῃ.

« Καὶ τέλος πάντων διὰ νὰ ἀξιωθῇ καθεὶς τὴν ἀνάλογον ἀξίαν τῆς ἐκδουλεύσεως καὶ ἀνδρείας του.

« Διορίζομεν.

« Αον. Οί στρατιῶται ἐκείνοι ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ὅσοι εἰσπηδήσωσι (κάμνω-
σιν ἀσάλτο) εἰς τὸ κάστρον τοῦ Ναυπλίου καὶ τὸ κυριεύσωσιν, ἔχουσι νὰ λαμ-
βάνουν λάφυρα, ὅσα κινήτὰ πράγματα εἶναι ἰδιαίτερα κτήματα τῶν Τούρκων·
ἔγουν χρήματα, ὅπλα ἐδικὰ των, φορέματα, οἰκιακὰ σκεύη καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐκ
τούτων τὸ ἐν τρίτον μέρος θέλει εἶναι τοῦ ἔθνους, διὰ νὰ τὸ μεταχειρισθῇ εἰς
κοινὰς ἄλλας χρεῖας.

« Β'. Ὅσα δὲν εἶναι τοῦ φρουρίου, κάθε πολεμικὸν ἐφόδιον καὶ ἀκίνητον
πρᾶγμα, καθὼς καὶ οἱ αἰχμάλωτοι Τούρκοι, ὅλα ταῦτα μένουσιν εἰς τὴν ἐξου-
σίαν τῆς πατρίδος. Ὅθεν οἱ στρατιῶται δὲν ἔχουσι δικαίωμα νὰ πειράξωσι τι
ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ χρεωστοῦν νὰ τὰ ἀφίνωσιν ἀβλαβῆ, ὡς κοινὰ κτήματα τοῦ
γένους.

« Γον. Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ καπετάνοι θέλουσιν ὁδηγεῖ τοὺς στρατιώτας εἰς τὴν ἔ-
φοδον. Αὐτοὶ νὰ παραστήσωσιν ἐγγράφως καὶ ἀπροσωπολήπτως τὴν ἀξιότητα
καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν στρατιωτῶν, διὰ νὰ λάβωσιν οἱ ἀνδραγαθήσαντες
τὸ ἀνάλογον ἀξίωμα.

« Ἐν Ἀργεὶ τὴν 29 νοεμβρίου 1824 ».

ΣΕΛΙΣ 324.

(α) Ἐσφαλμένως ἀναφέρει ὁ Φραντσῆς ἐν ὑποσημειώσει τῆς σελ. 79 τοῦ τό-
μου Β', ὅτι « ὁ Πανοῦτσος Νοταρᾶς, πεσούσης τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ αἰχμαλω-
τευθέντος τοῦ Κιαμῆλθε, ἐξῆλθε μετὰ τῶν ἀδελφῶν Δασίου καὶ ἄλλων τινων
ἀπὸ τὴν κωμόπολιν των τὰ Τρίκαλα· ἀλλὰ πρὸ τῆς πτώσεως τῆς Τριπολι-
τσᾶς διέμενον ἐν αὐτῇ κατακεκρυμμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων ». Ἐκ τοῦ
ἐναντίου ὁ Νοταρᾶς συνειργάζετο ἐν τοῖς Βερβένοις ἀπὸ τοῦ ἰουνίου καὶ συνυπέγρα-
φε. Ὡσαύτως γνωρίζομεν διαταγέντα αὐτὸν κατὰ τὸν σептέμβριον παρὰ τοῦ ἐν
τοῖς Τριχορύφους Ὑψηλάντου, ἵνα « ἀποστείλῃ εἰς ἐνίσχυσιν τῶν στενῶν βοή-
θειαν χιλίων Κορινθίων μὲ τὸν ἀνεψιόν του (Ἰωάννην Νοταρᾶν) καὶ τὸν Θεο-
χαρακὴν Ῥέντην ».

ΣΕΛΙΣ 322.

(α) Ἦσαν δὲ αἱ ἀκόλουθοι.

« Αον. Οἱ εἰς τὸ φρούριον Τούρκοι τῆς Κορίνθου νὰ εὐγωσιν, ἀφ' οὗ παρα-
δώσωσι τὰ ὅπλα των. Ἡ τιμὴ καὶ ζωὴ των δὲν πειράζεται. Νὰ γίνῃ καταγρα-
φὴ λεπτομερὴς εἰς τοὺς θησαυροὺς τοῦ Κιαμῆλ μπεῖ καὶ τῶν λοιπῶν Τούρκων,
καὶ νὰ τοῖς ἀφίνεται τὸ ἐν τρίτον, ἐξαιρουμένων τῶν πτωχῶν ἐκείνων, ὅσων ἡ
περιουσία δὲν ὑπερβαίνει τὰς δύο χιλιάδας γρόσια. Εἰς τούτους νὰ ἀφίνεται τὸ
ὅλον, καὶ νὰ προμηθεύωνται τὰ ἀναγκαῖα ζῶα, διὰ νὰ τοὺς ὑπάγουν ἀσφαλῶς
ἕως εἰς τὸν αἰγιαλὸν, ἀφ' οὗ ἔλθουν τὰ καράβια. Πρέπει δὲ νὰ ἐξετασθῶσιν οἱ
μὲν ἄνδρες ἀπὸ ἄνδρας, αἱ δὲ γυναῖκες ἀπὸ γυναῖκας, διὰ νὰ μὴν ἔχουν κρυμ-
μένον πρᾶγμα ἐπάνω των.

« Βον. Ἡ παράδοσις τοῦ φρουρίου νὰ γίνη πρότερον. Ἐπειτα θέλει γίνη πρόβλεψις διὰ τὰ ἀναγκαῖα καράβια, διὰ νὰ ἐμβαρκαρισθοῦν ὅλοι ὁμοῦ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδιά μὲ τὸ εἰς αὐτοὺς ἀφεθὲν πρῶγμα. Ἀνίσως ὁμως ἀποφασίσουν τινὲς πτωχοὶ, ἢ κυβερνημένοι, νὰ καθήσουν εἰς τὸν τόπον, νὰ μείνωσιν ἀπείραγοι καὶ ἀσφαλεῖς μὲ τὴν τιμὴν των καὶ μὲ τὸ τρίτον τῆς καταστάσεώς των. Κατὰ καιρὸν δὲ, ἂν ἤθελον ἀποφασίσῃ τινὲς ἀπὸ τοὺς μείναντας νὰ ἀναχωρήσουν, ἔχουν τὸ ἐλεύθερον, ὅπου θέλουν νὰ ὑπάγουν· καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς μισεύοντας, ἂν ἀποφασίσουν τινὲς νὰ ἐπιστρέψουν, νὰ ἦναι ἀνεμπόδιστοι, καὶ νὰ τοὺς δίδεται ἀνάλογος γῆ διὰ τὴν ζωτροφίαν των.

« Γον. Ἐπειδὴ αἱ περιστάσεις τοῦ καιροῦ δὲν συγχωροῦν εἰς τὸν Κιαμὴλ μπέην νὰ καθήσῃ εἰς τὴν πατρίδα, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του δύναται νὰ λαμβάνῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὸ τρίτον τῶν κτημάτων ὅπου ἔχει εἰς τὴν Πελοπόννησον· τὰ δὲ ὁσπτήτιά του θέλει οἰκοδομήσῃ ὁ ἴδιος εἰς τὴν θέσιν τους, καθὼς θέλει. Οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι ἐδικοὶ του, νὰ λαμβάνουν εἰς τὴν ἐξουσίαν των γῆν ἀνάλογον διὰ τὴν ζωρογίαν των. Εἰς τὰ τῆς θρησκείας νὰ ἦναι ἀνενόχλητοι· μᾶλλον δὲ νὰ ἔχουν καὶ τὴν βοήθειαν τῶν ἐλληνικῶν κριτηρίων, χωρὶς νὰ ἐμποδίζονται εἰς τὸ προσκύνῃμά των, καὶ νὰ μὴ γίνεται καμμία ἐξαίρεσις εἰς αὐτοὺς, ὑποκειμένους εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος. Καθὼς εἶναι οἱ νόμοι εἰς τὸ κοινόν, οὕτως εἶναι καὶ εἰς αὐτοὺς, καὶ μόνον μία πίστις νὰ τοὺς χωρίζῃ.

« Δον. Ἀπὸ τοὺς ἐδικούς του καὶ δούλους του Κορινθίους, ὅσοι εὐρίσκονται μαζὴ του καὶ θέλουν νὰ ἀκολουθήσουν, ἔαν τοὺς δέχεται ὁ βέης, νὰ ἔχουν τὸ ἐλεύθερον νὰ ὑπάγουν μαζὴ του, καὶ νὰ ἀκούωνται καὶ αὐτοὶ μὲ τὰς αὐτὰς συμφωνίας τῶν λοιπῶν Κορινθίων.

« Εον. Περὶ τοῦ Κιαμὴλ μπέη . . .

« ΣΤον. Ἡ τροφή νὰ τοὺς δίδεται ἕως εἰς τὸ ἱμῆρα· διὰ δὲ τὴν κουμπάνιαν τῆς θαλασσοπορίας των θέλουν τὴν ἀγοράζῃ.

« Ζον. Τὸ γράμμα, ὅπου ἔχει νὰ τοὺς δοθῇ μὲ τὰς ἄνωθεν συμφωνίας, θέλει εἶναι ὑπογεγραμμένον καὶ βουλωμένον ἀπὸ τὸν Πρίγκιπα, τὸν Πετρόμπειην, τοὺς Γερουσιαστὰς τοῦ Μορέως καὶ ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους Καπετανέους τῶν ἀρμάτων, ἐσφραγισμένον καὶ μὲ τὴν βούλαν.

« Ἐν Ἀργεὶ τὴν 40 δεκεμβρίου 1821.

(Τ. Σ. τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας.)

« Γ. Π. ΠΑΤΡΩΝ, Π. ΜΑΓΡΟΜΙΧΑΛΗΣ, ΧΑΡΑΛ. ΠΕΡΡΟΥΚΑΣ,
« ΒΡ. ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ, ΣΩΤ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ, ΙΩΑΝ. ΒΑΡΒΑΤΗΣ,
« ΠΡ. ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ, Α. ΚΑΝΑΚΑΡΗΣ, Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ,
« Δ. ΚΑΛΑΜΑΡΙΩΤΗΣ, Π. ΣΑΡΙΓΙΑΝΗΣ, Π. ΜΠΕΓΛΟΠΟΥΛΟΣ ».

Τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον Ε', ἀπλῆν μόνον φέρον μνεῖαν « περὶ τοῦ Κιαμὴλ βεγῆ » ἔμενεν ἀπόρρητον μεταξὺ Ἑψηλάντου καὶ Γερουσιαστῶν· τὸ δὲ πνεῦμα αὐτοῦ τεκμαίρομεθα, καθ' ὃν ἀκολούθως ἐξηγούμεθα τρόπον.

« Ἐὰν ἡ Ἀκροκόρινθος παραδοθῇ μὲ συνθήκας, ὅλη ἡ εὐρισκομένη εἰς τὸ φρούριον κινήτῃ περιουσία, καθὼς καὶ ἐκείνη τοῦ Κιαμὴλ βέη, νὰ ἐμβῇ χωρὶς τινα ἐξαίρεσιν εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου· ἐὰν ὅμως κυριευθῇ μὲ ἐφόδον, τότε τὸ ἐν τρίτον τῶν λαφύρων νὰ ἦναι τοῦ ταμείου, τὰ δὲ δύο τρίτα ἐκείνων μόνων τῶν στρατιωτῶν, ὅσοι ἐπολιόρκησαν ἀπ' ἀρχῆς ἕως τότε.

« Πρὸς βεβαίωσιν δὲ τῶν μέτρων αὐτῶν ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τὸν ἀκόλουθον ὅρον, ὃν ὑπέγραψαν: « Ὁμνύομεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πατρίδος, νὰ φυλάξωμεν τὴν ὁμολογίαν ταύτην καὶ νὰ κατατρέξωμεν ὅλοι μέχρι θανάτου, ὡς « προδότην τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἔθνους καὶ ὡς ἀσεβῆ ἀντάρτην, ἐκείνον, ὅστις « ἤθελε τολμήσει νὰ παραβῇ τὴν κοινὴν ταύτην ἀπόφασιν, ἐπικυρωμένην μὲ « τὴν σφραγίδα τοῦ πρίγκιπος Δημητρίου Ὑψηλάντου.

« Ἐν Κορίνθῳ τὴν 15 δεκεμβρίου 1821.

« (Τ. Σ.) ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ, ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΙΣ, ΚΥΡΙΑΚΟΓΑΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ, ὁ ΚΟΡΙΝΘΟΥ ΚΥΡΙΑΛΟΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΡΕΒΒΑΤΑΣ, Π. ΙΑΤΡΑΚΟΣ ».

(6) Περίεργος λίαν ὑπῆρξεν ἡ τακτικὴ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ὅταν ἡχμαλωτεύθη, ὑπεσχέθη τοιοῦτόν τι, καὶ ἐγένετο μάλιστα διαπραγματεύσεις ἀτελῆς μεταξὺ τούτου, τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν ἐν Τριπόλει Πελοποννησίων προκρίτων. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐλπίδος αὐτῆς ἀπελάμβανον περίθαλψιν ἱκανὴν αὐτὸς τε καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ ἕτεροι 200 περίπου ψυχαὶ ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων, καταφυγόντων ὑπὸ τὴν προστασίαν τούτου ἐπὶ τῆς ἀλώσεως. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ὡσαύτως τῆς ἐλπίδος αὐτῆς μετηνέχθη εἰς Ἄργος, ὅπου ἐπανελήφθη ἡ διαπραγματεύσεις, θεωρουμένη τελειωτικὴ πλέον. Ἀλλ' οὗτος μετέβαλε καθ' ἑκάστην καὶ λόγους καὶ προτάσεις, οὐδ' ἀπεφάσιζέ τι βέβαιον ἐξαγοραζόμενος τὸν καιρὸν. Μάλιστα δὲ κατώρθωσεν, ὅπως πείσῃ τινὰς τῶν ὀπλαρχηγῶν, ὡς μόνους γενησομένους μετόχους τοῦ πλοῦτου αὐτοῦ, ἐὰν μὴ περιέλθῃ εἰς τοὺς πολιτικούς.

(γ) Ἦτοι ἐσημείωσεν, ἵνα ἀποστείλῃ αὐτῷ ἡ Χανοῦμ ἐφφέντη μίαν ζώην (τὴν συνδέουσαν τὴν ἀναξυρίδα) καὶ ἐν ἐγκοίμητρον (πάπλωμα), ἐν ᾧ οὐδόλως ἐστερεῖτο τοιοῦτων δι' ἄλλων δὲ λέξεων, πονηρευόμενος ὑπεδείκνυε τοῖς Τούρκοις ἐν τῇ γυμνότητι αὐτοῦ ὁμοίαν καὶ ἔτι χεῖρω τὰ παθήματα τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, ἐὰν παραδοθῶσι.

ΣΕΛΙΣ 325.

(α) Μεταξὺ τούτων ὑπῆρχον καὶ τινες Ἀχμέτ ἀγάς, παραδοθεῖς πρὸς τὸν Ι. Θ. Κολοκοτρώνην, καὶ τινες δερβίσης ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Βεκτασιδῶν, ὃς ἔπαθε τὰ πάνδεινα ἐκλήφθεις ὡς κατάσκοπος καὶ γραμματοκομιστὴς τῶν ἀγάδων πρὸς τοὺς ἑξω σατράπας. Ἐθαυμάσαμεν τότε ἰδόντες τὴν καρτεροψυχίαν καὶ τὴν ὀρησκειτικὴν αὐταπάρνησιν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ξυλιζόμενος σκληρῶς παρὰ τῶν στρατιωτῶν, ὅπως ὁμολογήσῃ τὰ περὶ τῆς ὑποτιθέσης ἀποστελῆς ἑαυτοῦ, οὐδεμίαν προέφερε φωνὴν λύπης, οὔτε ση-

μεῖον τι ἄλλους ἐδείκνυε προσευχόμενος μόνον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς μαστιγώσεως καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Δι' ὁποίων καὶ ὁπόσων συνοδεύονται σκληροτήτων καὶ ἀπανθρωπιῶν οἱ πόλεμοι!

ΣΕΛΙΣ 327.

(α) Ζῆτει τὴν συνέχειαν τῶν Πελοποννησιακῶν ἐν τῷ τόμῳ Ε'.

(6) Ὅρα τὰ προηγούμενα ἐν τῷ Κεφ. Η' τοῦ τόμου Γ', καὶ ἐν τοῖς Κεφ. ΙΣΤ' καὶ Κ' τοῦ παρόντος.

ΣΕΛΙΣ 329.

(α) Ἐν τῷ Κεφ. Κ'.

ΣΕΛΙΣ 330.

(α) Ἄλλως, ἢ μερικώτερον, ἐξηγήθη ὁ Νέγρης κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἐν Ἀμφοσσειᾷ συνελεύσεως, γράψας τὸν ἐναρκτήριον λόγον ταύτης, ὃν ἀνέγνωσεν ὁ ἐπίσκοπος Νεόφυτος: «... Ἡ Χέρσος Ἑλλάς, κύριοι πληρεξούσιοι, μ' ἐπαρακάλεσε μετὰ τῶν περιγίπων Καρατσᾶ καὶ Μαυροκορδάτου ν' ἀναλάβωμεν τὴν ἐπιστάσιν καὶ φροντίδα τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, καὶ διεμοιράσθημεν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς...». Καὶ ὁμως ὁ Ὑψηλάντης κατηγορεῖτο παρ' αὐτοῦ καὶ ἄλλων, ὅτι ἀντεποιεῖτο ἰδανικῆς ἐξουσίας.

ΣΕΛΙΣ 332.

(α) Ἐσφαλμένως ἀναφέρεται ἐν τῇ Συλλογῇ Α. Μάμουκα (τόμ. Α' σελ. 40), ὅτι ἡ προκήρυξις αὕτη ὑπεγράφετο κατὰ πρῶτον λόγον παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Νεοφύτου, Κωνσταντίνου Σακελίωνος, Δρόσου Μανσόλα, Ἰωάννου Σκανδαλίδου καὶ Ἀλεξάνδρου Ἀξιώτου, (τῶν τριῶν τελευταίων ἀρτίως κατελθόντων ἐκ τῆς Εὐρώπης,) καὶ κατὰ δεύτερον παρὰ Καρατσᾶ, Μαυροκορδάτου καὶ Γρηγορίου Κωνσταντᾶ. Ἐσφαλμένως ἐπίσης ἀναφέρεται, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Νεόφυτος ἐστρατολόγησε τὸν Νέγρην ἐν τῇ Βυτίνῃ καὶ προέτεινε τούτῳ « νὰ συνακολουθήσῃ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ συμπράξῃ μετ' αὐτῶν εἰς τὸν διοργανισμὸν τῶν μερῶν ἐκείνων ».

(6) Ἰδοὺ μία τῶν ἀπαντήσεων αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΟΙ ΕΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΣ ΟΙ ΠΡΟΚΡΙΤΟΙ
ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ.

« Ἀνέγνων τὸ πατριωτικὸν ὑμῶν γράμμα τὸ ἀπὸ 17 Σεπτεμβρίου... Διὰ μὲν τὴν εἰλικρινῇ καὶ σταθεράν φιλογενεϊὰν σας ἐχάρην· ἐλυπήθην δὲ εἰς ἄκρον διὰ τὸ σχισματικὸν τόλμημα τῶν πρὸ ὀλίγου ἐλθόντων εἰς βοήθειαν τοῦ γένους. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἔπεμψα τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον εἰς Ῥούμελην μὲ

γράμμα πληρεξουσίουτος, διὰ νὰ διοργανίση καὶ νὰ διευθύνῃ τὰ ἐκεῖ πράγματα· δὲν ἔδωσα ὁμῆς καὶ καμμίαν ἀδειαν εἰς αὐτὸν νὰ συγκροτήσῃ, ὡς ἀνεξάρτητος ἀρχηγός, γενικὴν συνέλευσιν τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν. Ὅλοι πρέπει νὰ γνωρίζωμεν μίαν ἀρχήν· καὶ, ὅσοι ἔχουσιν αἰσθήματα ἀληθοῦς φιλογενείας, νὰ βοηθοῦν τὸ γένος μὲ χρήματα, μὲ ὅπλα καὶ μὲ κάθε τρόπον, χωρὶς νὰ προβάλλωσι τὸν ἑαυτὸν τῶν ἀρχηγῶν καὶ νὰ διαιρῶσιν, ἀντὶ νὰ ἐνόνωσι, τὸ ἔθνος.

« Ὅταν αἱ ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος ἔγραφον πρὸς ἐμὲ ζητοῦσαι νὰ ἐξαποστείλω εἰς αὐτάς στρατηγικούς καὶ πολιτικούς ἄνδρας· ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἔλαβεν ἀπὸ ἐμὲ γράμματα τῆς ἀποστολῆς του, τί προσκαλοῦσιν οὗτοι χωρὶς τὴν εἰδησίην μου, ἀρχόμενοι εὐθὺς μὲ τὴν ψευδεστάτην ταύτην ἀρχήν, « Δι' ἄφοροι τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχίαι προσκαλοῦσιν ἡμᾶς . . . ; » Τὰ κινήματα αὐτὰ εἶναι βέβαια λυπηρὰ καὶ πάντῃ ἀνάμυστα εἰς τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀληθοῦς φιλογενείας καὶ τῆς πολιτικῆς φρονήσεως. Ὁ ἀληθὴς φιλογενὴς ἔχει τὴν κοινήν τοῦ γένους ὠφέλειαν σκοπὸν ὅλων τῶν ἔργων καὶ λόγων του· ὁ δὲ φρόνιμος πολιτικὸς μεταχειρίζεται μέσα καὶ τρόπους ἐπιτηδείους νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰρήνην, ὁμόνοιαν καὶ εὐταξίαν. Ἀλλὰ ποία κοινὴ ὠφέλεια, ἡ ποία εἰρήνη, ἡ ὁμόνοια καὶ εὐταξία προέρχεται εἰς τοιαύτας μάλιστα ἔθνικὰς περιστάσεις, ὅταν καθεὶς προβάλλῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀρχηγῶν ἀνεξάρτητον καὶ διοικητὴν τῶν πραγμάτων; ἡ ποίαν πίστιν ἡμποροῦν νὰ δώσωσιν οἱ λαοί, βλέποντες διαιρέσεις;

« . . . Ἐλθὼν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπρόβαλα εὐθὺς σύστημα, θεμελιωμένον εἰς τὴν δικαιοσύνην, καὶ Βουλὴν ἐθνικὴν, διὰ νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἀποφασίσῃ αὐτὴ τὰ γενικὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους. Τὸ σύστημα αὐτὸ ἐπιμένω νὰ ἐνεργήσῃ, ἂν καὶ μέχρι τοῦδε ἀνεβλήθη διὰ τὰς περιστάσεις. Τοῦτο ἦτο γνωστὸν καὶ εἰς αὐτούς· καὶ, ἂν ἐφρόνουν μὲ εὐλικρίνειαν τὰ κοινὰ συμφέροντα, ἔπρεπε νὰ σταθῶσι συνεργοὶ εἰς τὴν σύστασιν τοῦ καὶ κοινωφελῆ ὑπάλληλα ὄργανα τῆς ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη τὸ ἔθνος, ἀλλ' ὅχι αὐτοκέφαλοι ἀρχηγοὶ καὶ διοργανισταὶ τῆς Ἑλλάδος.

« . . . Διὰ ταῦτα, ὡς ἀπεσταλμένος ἐπίτροπος, εἶμαι εἰς τὴν λυπηρὰν ἀνάγκην νὰ ἀποκηρύξω τὰ αὐτογνώμονα κινήματα τῶν αὐτοκλήτων ἀρχηγῶν. Ἀφ' οὗ τὸ ἔθνος ἔλευθερωθῇ, θέλει λάβει ἓνα ἀρχηγὸν καὶ διοικητὴν· ἀλλὰ διὰ τὰς παρούσας περιστάσεις εἶναι ἀνάγκη ἐνὸς γενικοῦ συστήματος . . .

« Ἐφοροὶ καὶ πρόκριτοι τῶν Ἀθηναίων, εἰς τὴν γενομένην πρὸς ὑμᾶς πρόσκλησιν ἐδείξατε ἀξίειπαινον τῳόντι χαρακτῆρα φρονήσεως, πίστεως καὶ φιλογενείας. Καὶ, ἂν οἱ ἐδῶ συντόμως ἐκτεθέντες λόγοι ἦναι καὶ δίκαιοι καὶ συμφέροντες εἰς τὸν γενικὸν σκοπὸν τοῦ ἔθνους, φεύγετε πάντοτε τὰς διαιρετικὰς ἀρχὰς καὶ τὰ σχίσματα. Ἰδοὺ στέλλω πρὸς ὑμᾶς διὰ τοῦ κ. Λιθερίου τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐπρόβαλα ἐδῶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, κατὰ τὸ ὅποιον, ἂν τὸ ἐγκρίνητε, διοργανίσατε τὴν Ἀττικὴν ὅλην μὲ τὸν πληρεξουσίου μου κύριον Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον. Περὶ δὲ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως θέλω ἐνεργῆσαι νὰ συστηθῇ. Ὁμοίως καὶ εἰς τὴν πρώτην δοθείσαν εὐκαιρίαν θέλω σᾶς στείλῃ βοήθειαν, ἢ καὶ ὁ ἴδιος θέλω ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν τυράννων, οἵτινες μένουσιν ἐτι εἰς τὴν Ἀττικὴν.

« Ἐν τούτῳ δὲ μὴν ἀμελήτε τὰ πρὸς τὴν ἀνθρώπῳ τῆς πατρίδος ἀποβλέποντα. Ἐχετε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι τὸ ἔθνος ἐπεχειρίσθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐλευθερίαν του, καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη ὁμονοίας, εὐταξίας καὶ συνεισργῶς διὰ τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων εἰς τὰ στρατεύματα. Ὅσα ὁ τύραννος ἐπέρνει ἀπὸ κάθε ἐπαρχίαν, διὰ νὰ τυραννῇ, ἅς ἐξοδευθῶσιν ἅπαξ διὰ τὴν καθάρειν τοῦ τυράννου. Οἱ πρόκριτοι μάλιστα καὶ πλούσιοι γρεωστοῦν νὰ ἦναι προθυμότεροι, διότι αὐτοὶ θέλουσιν ἀπολαμβάνειν καὶ περισσότερα καλὰ ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους.

α Εὐχόμενος δὲ πᾶσιν ὑγιαίνει καὶ εὐτυχῇ ἀποκατάστασιν τῆς πατρίδος ὅλης, μένω.

α Ἀπὸ Βασιλικῆς τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1824.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου.

ΣΕΛΙΣ 334.

(α) Ὅρα ἐν τῇ σελ. 388 τοῦ τόμου Γ'.

ΣΕΛΙΣ 335.

(α) Βλέπε ἐν σελ. 424 τοῦ παρόντος τόμου.

(β) Ἐλεγεν ἄλλως : Ἀνόητοι, μὴ κολακεύσθε σήμερον βλέποντες τοὺς πολιτικοὺς ταπεινουμένους ἐνώπιον ὑμῶν. Ταπεινοῦνται αὐτοί, ὅπως ὑφωθῶσι· ὑψούμενοι δὲ, ταπεινώσουσιν ἡμᾶς διὰ πάσης ραδιουργίας, ἀντικαθιστῶντες τοὺς μικροὺς καὶ κινῶντες αὐτοὺς κατὰ τῶν ἀνωτέρων.

ΣΕΛΙΣ 336.

(α) Ἐχομεν ἀντίγραφον τῆς ἀπὸ 23 αὐγούστου ἐγκυκλίου τῆς Βυτίνης, διευθυνθείσης « τοῖς ἐντιμοτάτοις καὶ φιλογενεστάτοις προκρίτοις καὶ βουλευταῖς α Κασσάνδρας ». Ἐχομεν ὡσαύτως γράμμα τοῦ Ἰωάννου Σκανδαλίδου, Μακεδόνης, ἐξ Ἀμφίσης καὶ ἀπὸ 5 Σεπτεμβρίου, πρὸς τὸν Ἑμμανουὴλ Παπᾶ, δι' οὗ ἀνήγγειλεν οὗτος : « . . . Ἐναγκασθήμεν ἡμεῖς οἱ Ῥουμελιῶται τοὺς τέσσαρας μεγάλους καὶ λαμπροὺς ἄνδρας τοῦ γένους μας, πνέοντας ζῆλον καὶ φιλογένειαν καὶ ἔχοντας τρόπους δυνατοὺς νὰ βοηθήσουν, τοὺς ἐλαμπροτάτους πρίγκιπας λέγω κυρίους Κωνσταντῖνον Καρατσᾶν καὶ Ἀλέξανδρον Καντακουζηνόν, καὶ τοὺς πανευγενεστάτους ἄρχοντας κυρίους Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον καὶ Θεόδωρον Νέγγην, καὶ αὐτοὺς προσεκαλέσαμεν, διὰ νὰ συναγωνισθῶσιν εἰς τὸν κοινόν τοῦτον ἀγῶνα . . . »

(β) Ἰδοὺ τὸ ἐγγράφον, δι' οὗ διαρίζοντο καὶ ἐρωδιάζοντο οἱ παραστάται τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος.

« ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ !

« ΤΑΛΑΝΤΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΣ ἐπιβεβαίω. ΛΟΙΔΟΡΙΚΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΣ ἐπιβεβαίω. ΑΝΘΙΜΟΣ ΓΑΖΗΣ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΜΕΝΔΕΝΙΤΖΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ἐπιβεβαίω.

« Ἐπιβεβαίωται

Θ. ΝΕΓΡΗΣ πρόεδρος.

« Δυναμει τῆς Νομικῆς Διατάξεως, τὴν ὁποίαν αὐτοτελήτως ἐδέχθη ἡ Ἀνατολικὴ Χέρσος Ἑλλάς γενικῶς καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Λεβανείας μερικῶς ἐν τῇ συνελύσει τῶν Σαλώνων, ἐπειδὴ ἀνάγκη νὰ διορισθῶσι καὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης παρασταταί εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν, ἥτοι μέλη τῆς αὐτῆς Βουλῆς ἰσόψηφα καὶ ἰσόβαθμα μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, κοινῇ γνώμῃ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐξω χώρας ἐκλεχθεὶς διορίσθης σὺ κύριε Λάμπρε Νάκου ἓνας τῶν ἐφετινῶν Παραστατῶν ταύτης, διατρίψων ἐν αὐτῇ μῆνας δώδεκα ὁλοκλήρους, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Βουλῆς μετρουμένους, τέλειος πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Λεβανείας, ἐκτὸς τῶν ὅσα ὡς ἀμετακίνητα παρῆλθεν ἡ ἐπαρχία ἐν τῇ εἰρημένῃ Νομικῇ διατάξει· μέλος δὲ ἰσόβαθμον καὶ ἰσόψηγον μὲ ὅλα τὰ λοιπὰ τῆς εἰρημένης Ἐθνικῆς Βουλῆς· ἐφ' ᾧ καὶ δίδεται εἰς χεῖράς σου, κύριε Λάμπρε Νάκου, τὸ παρὸν ἐσφραγισμένον καὶ ὑπογεγραμμένον παρ' ἡμῶν τῶν πληρεξουσίων, νὰ ἀναγνωρισθῇ δι' αὐτοῦ παρὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς ὡς τοιοῦτος, συμπράττων καὶ ἀναγωνιζόμενος μὲ ἐλευθερὰν ψῆφον, καθ' ὅσα πληρεξούσιος, ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ὡς ἀληθὲς Ἑλληνα καὶ εὐσεβὲς Χριστιανός.

« (Τ. Σ.) Ἐν Σαλώνοις τῇ 17 νοεμβρίου 1824 Α' Ἐλευθερίας ».

(Ἐπονται ὑπογραφαὶ 37.)

ΣΕΛΙΣ 337.

(α) Ἴδε τοὺς δύο ὁργανισμοὺς τῆς Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ τόμῳ Α'. τῶν κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Α. Μάμουκα.

(β) Ἴδου ἡ ἀπόδειξις.

« ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ.

« Ἡ Γερουσία τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.

« Πληροφρηθεῖσα διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις, τὰς ὁποίας ἐπρόσφερε πρὸς τὴν πατρίδα ὁ , κατὰ τὰ ἐγγράφα ἀποδεικτικὰ ὁποῦ φέρει·

« Ἀκούσασα καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἀρχιγγραμματοέως τῆς Ἐπικρατείας·

« Ὁ μ ο γ ν ω μ ό ν ω ς ψ η φ ί ζ ε ι·

« Α'. Ὁ Κύριος ὠνομάσθη ὑποχιλίαρχος τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν χιλίαρχον Κύριον

« Β'. Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας μένει ἐπιφορτισμένος νὰ ἀποστείλῃ πρὸς τὸν ῥηθέντα ἀντίγραφον τοῦ παρόντος Θε σ π ί σ μ α τ ο ς, καὶ νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ διὰ τὸν βαθμὸν του.

« Γ'. Θέλει σταλῇ ἡ προσήκουσα ἀναγρὰ πρὸς τὴν ὑπερτάτην Βουλὴν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ παρόντος ψηφίσματος.

« Δ'. Τὸ παρὸν θέλει κοινοποιηθῇ, τυπωθῇ καὶ βληθῇ μεταξὺ τῶν πράξεων τῆς Γερουσίας.

« Ἐκ τοῦ Παλατίου ἐν Βραχίωριῳ

Διὰ τὸν ἐκλαμπρότατον Πρόεδρον

« Τῇ 42 Μαρτίου 1822.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΡΑΪΔΗΣ.

κτλ.

« (Τ. Σ. Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας.
Ν. ΛΟΥΓΡΙΩΤΗΣ ».

ΣΕΛΙΣ 338.

(α) Ἴδου τὸ πρακτικόν.

« Ἡ παντελής ἀπελπισία, ἀποτέλεσμα τοῦ σκληροτάτου ζυγοῦ τῆς ὀθωμανικῆς τυραννίας, ἔβαλεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων τὰ ὅπλα· ἠεθάνθησαν, ὅτι δὲν ἤμπορῶσαν πλέον νὰ ζήσουν εἰς τὴν πατρίδα των, ἀλλ' ἡ αὐτὴν ἔπρεπε νὰ ἀφῇσουν, ἡ ὑπὸ τὴν μάστιγα τῆς τυραννίας καὶ εἰς τὸν ζόφον τῶν δεσποτηρίων ν' ἀποθάνουν, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐκπληρώσουν τὰ ὑπὲρ τὴν δύναμιν των ζητήματα τῶν τυράννων των, ἡ μὲ μέρος τοῦ αἵματός των νὰ ἐξαγοράσουν ἐκεῖνο τῶν ἐπιλοίπων ἀδελφῶν των, τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων των, ἀπεφάσισαν τὸ τρίτον καὶ ἔλαβον τὰ ὅπλα . . . »

(Ζήτει Συλλ. Α. Μάμουκα τόμ. Α' σελ. 24—24.)

ΣΕΛΙΣ 339.

(α) Ἔχομεν εἰς χεῖρας πρωτότυπον ἀπὸ 48 νοεμβρίου τὸν κατάλογον « τῶν ὀφικίων » τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας, ὑπογεγραμμένον παρὰ τριάκοντα ἑπτὰ, καὶ προσδιορίζοντα τὰ ὀφίκια καὶ τὸ προσωπικὸν τούτων, ὡς ἀκολούθως.

« Ὅφικιον τῆς ἐθνικῆς βουλῆς (ἐκ δύο, τοῦ δεῖνος καὶ δεῖνος). — Ὅφικιον Ἀρείου Πάγου (ἐκ δύο). — Ὅφικιον κριτηρίου τῆς ἐπαρχίας (ἐκ τεσσάρων καὶ ὁ καπετάνιος ἐκτελεστής). — Ὅφικιον τῶν εἰσοδημάτων (ἐκ πέντε). — Ὅφικιον τῆς κάσας (ἐκ τεσσάρων). — Ὅφικιον τῶν μαγαζιῶν (ἐκ πέντε). — Ὅφικιον τῆς πολεμικῆς (ἐκ τριῶν). — Ὅφικιον τῆς ἀστυνομίας, ἥτοι πολίτιζας, (ἐκ πέντε). — Ὅφικιον τῶν ἐθνικῶν κτημάτων (ἐκ πέντε). — Ὅφικιον τῆς νοταρικῆς, ἥτοι γενικὸς νοτάρος, (ἐξ ἑνός) ».

ΣΕΛΙΣ 340.

(α) Τὰς γλυκύτητας τοῦ τοιούτου δικαίωματος ἐγένεθη πρῶτος ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀλκρόυτσου.

ΣΕΛΙΣ 344.

(α) Συγχρόνως ὁ Ἄρειος Πάρος ἐπεκαλέσθη, δι' οὗ ἔλαβε δικαίωματος, τὴν ἀποστολὴν ἐπικούρων Γερμανῶν, γράψας τὴν ἀκόλουθον ἐκτετῆριον ἐπιστολήν.

Α ΤΑΙΣ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΙΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑΙΣ ΕΤΑΙΡΙΑΙΣ Ο ΑΡΕΙΟΣ
ΠΑΡΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΓ-
ΠΡΑΤΤΕΙΝ.

« Ὅσοι τὰς ἑαυτῶν ἐπιθυμίας καὶ ἰδέας καθολικεύοντες, ἐπὶ μέγα τῆς ἀν-
θρωπότητος μέρος ἐκτείνουσι, καὶ ἀγαπῶντες τὰ ἀγαθὰ διὰ τε ἑαυτοὺς καὶ τοὺς
ἄλλους, γίνονται ὁδηγοὶ λαῶν εἰς ἀνάκτησιν τῶν ὅσα μετὰ τοῦ φυχράματος τῆς
φύσεως ἔλαβον, οὗτοι μόνον προσφέρουσιν ἐν γνώσει τὸ ὀφειλόμενον σέβας πρὸς τὰς
ὕψηλὰς καὶ καθαρὰς ἀρχάς, αἷς αἱ φιλόανθρωποι Γερμανικαὶ Ἐταιρίαι ἐπερεῖδονται.
Ἄλλ' ἢ Ἑλλάς τῇ ἀρετῇ ταύτῃ ὀφείλει καὶ τὸ εὖγνωμον ἐπισυνάπτειν καὶ γὰρ
ἔχει καὶ παλαιὰ δεῖγματα τοῦ φιλέλληνος Γερμανικοῦ χαρακτῆρος τὴν φιλοξε-
νίαν καὶ περίθαλψιν, ἣν ἀπελάμβανον οἱ παιδείας χάριν αὐτότε φοιτῶντες παῖδες
Ἑλλήνων, καὶ παροῦσαν πραγματικὴν ἐνδειξιν τὴν περὶ ἀποστολῆς τακτικοῦ
σώματος ἐπικούρων Γερμανῶν τῶν Ἐταιριῶν αὐτοπροαίρετον ἀπόφασιν.

« Δεόμεθα οὖν τῶν φιλανθρώπων Γερμανικῶν Ἐταιριῶν, ὅπως σπεύσωσιν
ἀποστελεῖν τοὺς ἐπικούρους εἰς Ἑλλάδα, ἵνα ἀλλήλων ὑπερμαχόμενοι Ἑλληνες
καὶ Γερμανοὶ τῷ ἑλληνικῷ αἵματι, (ὥπερ ἔγωγ ἢ Ἑλλάς τὸ ἀνεξάρτητον ὦν-
σασθαι,) τὸ σφόν γερμανικὸν καὶ καθαρὸν συμμιξώσιν· εἰ γὰρ πέπτωται ἀπαξ
ἀποθανεῖν, οὐδεὶς ἂν εὖροι ἐνδοξοτέραν ταύτης περίστασιν, οὐθ' Ἑλλήν, οὐτ' ἄλ-
λος τις, καὶ πάντων ἥμισυ Γερμανὸς ἀνὴρ.

« Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἐς τοῦτον προνοῶνται ἀνδρῶν μαχομένων ὑπὲρ Πίστεως
καὶ Πατρίδος κατὰ βαρβάρων σπερμάτων Ἀσιανῶν, ἀσπόνδων ἐχθρῶν τῶν φώ-
των καὶ τῆς ἰσονομίας.

Ἐρρώσθε.

« Ἐν Σαλῶνις τῇ χγ' νοεμβρίου, τῷ Α'. τῆς ἐλευθερίας (χρυσά.) »

ΣΕΛΙΣ 348.

(α) Ἰδοὺ ἡ ἐκκλησις.

Α ΓΕΝΝΑΙΟΙ ΟΗΛΑΡΧΗΓΟΙ.

« Καὶρὸς εἶναι πλέον μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπολιταῆς νὰ βάλωμεν τὰ θε-
μέλια τῆς κοινῆς σωτηρίας. Τὸ γένος ἐπεχειρίσθη τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ τυράν-
νου του, ἔχον τὰς ἐλπίδας του εἰς τὴν πίστιν καὶ γενναίότητα αὐτῶν ἐκείνων
τῶν ἀρχηγῶν, τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἐξήτει νὰ ἀφανίσῃ, καὶ εἰς τὴν προθυμίαν
τῶν φιλελευθέρων πατριωτῶν. Ἐγὼ ἐστάλην κεφαλὴ, διὰ νὰ συγχροτήσωμεν ἐν
σῶμα, μίαν δηλαδὴ ἡνωμένην καὶ ἀδιαίρετον δύναμιν, ὥστε νὰ ἐκτελῶνται τα-
κτικῶς τὰ κοινὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος, καὶ νὰ λαμβάνωσι τὴν προθυμένην

ἐκβασιν οἱ ἀγῶνες τῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο, ἅμα ἤλθον εἰς Πελοπόννητον, ἐπρόβαλα παρευθὺς σύστημα διοικήσεως, τὸ πλέον ἀπλοῦν καὶ τὸ πλέον δίκαιον, ὥστε καὶ τὰ στρατεύματα νὰ ἔχωσι τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια καὶ ζωοτροφίας, καὶ τὰ βάρη τῶν ἐξόδων νὰ μοιράζωνται ἀναλόγως, καὶ ὅχι ἄλλοι μὲν νὰ ἀφανίζωνται, ἄλλοι δὲ νὰ ἀναπαύωνται, ἐν ᾧ εἶναι κοινὸς ὁ ἀγὼν. Ὅχι μόνον δι' αὐτὰ ἐσπουδάσα εἰς τὴν σύστασιν τῆς διοικήσεως, ἀλλὰ σοχαζόμενος ἀκόμη, ὅτι πρέπει νὰ πολεμῶμεν τὸν τύραννον ὅχι διηρημένοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλ' ὡς ἐν ἔθνος νὰ συναγροικῶνται ὅλαι αἱ ἐλληνικαὶ ἐπαρχίαι, νὰ βοηθῶνται ἀναμεταξύ των, νὰ στέλλωμεν ἱκέτας πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους βασιλεῖς, καὶ νὰ ἔχωσιν ὑπόληψιν καὶ δύναμιν τὰ ζητήματά μας, εἴτε διὰ βοήθειαν, εἴτε διὰ δάνεια.

« Δὲν ἤξεύρω μ' ὅλα ταῦτα, ποῖος φθονερὸς δαίμων ἐμποδίζει τὰ πλέον μεγάλα συμφέροντα τῆς Πελοποννήσου καὶ ὅλου τοῦ γένους. Οὕτε τὸ σύστημα τῆς τοπικῆς διοικήσεως, τὸ ὁποῖον ἐπρόβαλα ἐξ ἀρχῆς εἰς τὰ Βέρβена, ἔλαβε τόπον ἕως τώρα, οὔτε ἡ ἐθνικὴ Βουλὴ. Ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρώπης μὲ γράφουσι περὶ τῆς ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ ἔθνος νὰ κάμῃ διοικήσιν, καὶ νὰ ἐνωθοῦν πολιτικῶς ὅλα τὰ μέρη του, καὶ πανταχόθεν ἀκούω παράπονά, ὅτι σταλθεῖς ἐδῶ διὰ τοιούτους σωτηρίους σκοποὺς, δὲν τοὺς ἔβαλα ἀκόμη εἰς πρᾶξιν.

« Πατριῶται! δὲν μὲ συγχωρεῖται πλέον οὔτε ὑπομονή, οὔτε ἀργοπορία. Διὰ τοῦτο ζητῶ παρρησίαν ἀπὸ ὑμᾶς τοὺς συναγωνιστάς τῆς κοινῆς ἐλευθερίας, νὰ σταθῇτε ὑπέρμαχοι πιστοὶ τοῦ ἐθνικοῦ πολιτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον ὑποβάλλω εἰς τὴν κρίσιν σας. Διορίσατε καὶ ἄλλους εἰλικρινεῖς καὶ ἀδόλους συμπατριώτας καὶ ὁμογενεῖς νὰ τὸ ἐξετάσωσι καὶ, ἂν ᾖ ὁρθόν, δίκαιον καὶ συμφέρον, ἂν ἐγνωρίσατε καὶ ἐμὲ καὶ ὅλην τὴν οἰκογένειάν μου φίλους, συνεργοὺς καὶ προθύμους προστάτας τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους, δότε καὶ τὴν γνώμην σας καὶ τὴν πιστὴν ὑπερμάχησιν ἐξ ἐναντίας δέ, εἰπέτε τὴν γνώμην σας παρρησίαν, διὰ νὰ κάμω τὴν ἀπολογία μου ἐνώπιον τοῦ γένους καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν.

« Ἐν Τριπολιτσᾷ τὴν 40 ὁκτωβρίου 1824.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου ».

(6) Ἰδοὺ ὁλόκληρος ἡ περίεργος καὶ σπουδαία αὕτη ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ὑψηλάντην.

« ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΕ ΣΕΒΑΣΤΕ ΑΔΕΛΦΕ !

« Πρὶν ἐκθέσω πρὸς τὴν ἐκλαμπρότητά της πράγματα καὶ σκέψεις τινὰς γενικὰς, αἱ ὁποῖαι τοσοῦτον μάλλον εἶναι ἀξίαι τῆς προσοχῆς της, καθόσον ἀφορῶν τὰ γενικὰ συμφέροντα, ἢ μάλλον εἰπεῖν τὴν σωτηρίαν τῆς δυστυχοῦς πατρίδος μας, ἀναγκαῖον στοχάζομαι τὸ νὰ φανερώσω ἐν συνόψει τὰ μέχρι τοῦδε πρακτικὰ μου εἰς τὴν Χέρσον Ἑλλάδα.

« Ἀνεχώρησα, καθὼς γνωρίζει ἡ ἐκλαμπρότης της, ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, διότι αἱ χρεῖται τῆς Χέρσου Ἑλλάδος ἦσαν μεγάλαι διότι οἱ ἐχθροὶ εἶχον ἐπι-

πέσει εἰς αὐτὴν πανταχόθεν μὲ τοσαύτην ὀρμὴν, ὥστε γενικὸς τρόμος ἐκυρίευσεν ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς· διότι ὁ Ἄλῃ πασσαὶς ἦτον εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ νὰ εὖγῃ, καὶ δὲν ἦτον κῆμμία ἀμφιβολία, ὅτι ὁ θρόνος τῆς τυραννίας ἦτον ἔτοιμος δι' αὐτόν· διότι ἡ Ἀκαρνανία καὶ Αἰτωλία ἐφοβερίζοντο ἀπὸ τὸν Χουρσὴδ πασσαῖν, καὶ οἱ καπετάνοι καὶ προεστῶτες αὐτῶν τῶν ἐπαρχιῶν ἐλογίζοντο νὰ δεχθῶσι πάλιν τὸν ζυγὸν τοῦ ἐχθροῦ· διότι τέλος πάντων, κοντὰ εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ μεγάλα δεινὰ, τὸ γενικῶς ἐπικρατοῦν εἰς τὴν δυστυχή πατρίδα μας μέγιστον κακὸν τῆς ἀναρχίας εἶχε φθάσῃ εἰς τὸν ἀκρότατον βαθμὸν εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος.

« Τὰ γρῆνί μου εἰς τοιαύτην περίστασιν ἦσαν πολλὰ καὶ μεγάλα· ἐξαιρέτως ὅμως τέσσαρα·

« Αὐν. Νὰ βοηθήσω, ὅσον ἡμπορέσω, τοὺς κατοίκους αὐτῶν τῶν μερῶν μὲ τὰ εὐρισκόμενα ἐφόδια, ὥστε νὰ ἀπαντηθῇ ἡ ὀρμὴ τοῦ ἐχθροῦ.

« Βον. Νὰ ἐμποδίσω τὴν ἐξοδὸν τοῦ Ἄλῃ πασσαῖ ἐπὶ τὸ παρὸν, καὶ νὰ παρατείνω, ὅσον τὸ δυνατόν, περισσότερο τὴν παροῦσαν γάσιν τῶν πραγμάτων του.

« Γον. Νὰ ἐμψυχώσω τοὺς κατοίκους τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, καὶ νὰ ἀνατρέψω τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ὑποταχθῶσιν ἐκ νέου εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος.

« Δον. Νὰ ὀργανίσω τὸ πολιτικὸν σύστημα ἀνάλογον μὲ τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος μας, καὶ νὰ κατορθώσω νὰ σταλῶσιν ἀπὸ τὰ μέρη ταῦτα παραστάται εἰς τὴν ἐθνικὴν Βουλὴν.

« Ὅλα αὐτὰ μόνος νὰ ἐπιχειρισθῶ ἦτον ἀδύνατον καὶ διὰ τὴν γεωγραφικὴν ἔκτασιν τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ διὰ τὴν ἡθικὴν στάσιν τῶν κατοίκων καὶ διὰ τόσους καὶ τόσους ἄλλους λόγους, τοὺς ὁποίους, καὶ χωρὶς νὰ γράψω, ἡμπορεῖ κάλλιπτα νὰ ἐννοήσῃ.

« Ὁ ἐκλαμπρότατος πρίγκιψ Καρατζῆς καὶ ὁ εὐγενέστατος κύριος Θ. Νέγρης, τοὺς ὁποίους εὗρον εἰς τὴν Βυτίναν, ὑπὸ φιλογενείας κινούμενοι, ἐδέχθησαν νὰ συναγωνισθῶσιν εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν. Ὅθεν ἐλθόντες εἰς Βοστίτζαν ἀπεράσαμεν εἰς τὸ Γαλαξείδι· ἐξεκινήσαμεν ἀμέσως γράμματα, διὰ νὰ γίνη μία συνελυσις τῶν προκρίτων τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος: δηλαδὴ Λεβαδεῖας, Σαλῶνων, Εὐρίπου κτλ. εἰς Σάλωνα, καὶ τὸν ὀργανισμὸν αὐτῆς τῆς συνελυσεως ἀνέλαβεν ὁ κύριος Νέγρης. Ὁ ἐκλαμπρότατος πρίγκιψ Καρατζῆς ἐπῆγε νὰ παρατηρήσῃ τὰς θέσεις τῶν στρατευμάτων ἀπέναντι τοῦ Ζητουνίου. Ἐγραψα εἰς Μεσολόγγι, διὰ νὰ προφθασθῶσι μερικὰ ἐφόδια, καθὼς ἀπὸ Βοστίτζης εἶχα γράψῃ καὶ πρὸς τὴν ἐκλαμπρότητά της διὰ παροῦτι. Καὶ τελευταῖον ἐκίνησα, διὰ νὰ ἔλθω εἰς τὰ μέρη τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ὅπου ἡ ἀνάγκη ἐφαίνετο μεγαλητέρα.

« Καθ' ὁδὸν ἔμαθον τὸ φθάσιμον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἀπέναντι τῆς Πάτρας καὶ τὴν διέλυσιν τῆς πολιορκίας τοῦ Ναυπάκτου· ἔτρεξα λοιπὸν ἐκεῖ, ἐμψύχωσα, ὅσον ἡμπορέσα, τὸν λαόν, καὶ ἔφερα πάλιν τὴν πολιορκίαν εἰς τὴν προτέραν τῆς στάσιν, ὥστε ἔλειψεν ὁ φόβος τῆς ἐπιδρομῆς τῶν ἐν Ναυπάκτῳ ἐχθρῶν.

« Φθάσας εἰς Μεσολόγγι, εὗρον τὸν λαὸν ἀπληπισμένον καὶ ἔτοιμον νὰ φύγῃ διὰ τὸν φόβον τῆς ἐνώσεως τοῦ στόλου τοῦ Καπουδᾶνα βεγῇ μὲ τὸν πρῶτον

ετόλον. Ἐπέμεινα νὰ ὀχυρωθῇ ἡ πόλις, ὅσον τὸ δυνατόν, καὶ νὰ ἐτοιμασθῇ εἰς ἀντίστασιν, χρειὰς τυχεύουσης.

α. Ὅλα αὐτὰ ἦσαν μὴδὲν ὡς πρὸς τὸ ἐξῆς κακόν. Οἱ καπιτάνοι τῆς Λιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, περὶβισμένοι ἀπὸ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Χουρσὶδ πασσᾶ, μὴ βλέποντες τὴν ἐκτέλεσιν, ὅσων τοῖς ὑπεσχέθησαν οἱ καλοὶ καὶ φιλαλήθεις ἀπίστολοι, ἀπελπισμένοι ἐν ἐνὶ λόγῳ, μὴ πιστεύοντες πλέον οὔτε τὰς ἀληθείας, ὑβρίζοντες καὶ βλασφημοῦντες, ὅσους ἔγιναν αἴτιοι τῆς τοιαύτης των καταστάσεως, συνεδέθησαν μὲ τοὺς Ἀλβανίτας, ὑποσχόμενοι ἐνεργὸν συμμαχίαν διὰ τὴν λύτρωσιν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, τὸν ὅποιον καὶ ἀνεγνώρισαν αὐθέντην των, καθὼς ἐπληροφόρηθην βεβήως ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐγγράφου τῆς συμμαχίας των. Τί ἐπρεπε νὰ κάμω εἰς τοιαύτην περίστασιν; Ἀπεράσισα νὰ ἐλκύσω τοὺς Σουλιώτας, ὡς τοὺς πλέον φιλελευθέρους, ἀγκαλὰ παρκαπονυμένους καὶ αὐτοὺς καὶ ὑπογεγραμμένους εἰς τὴν συμμαχίαν. Τὸ ἐκατέρωθον ἐν μέρει. Οἱ Σουλιῶται ἀπεφασίσθησαν, ὅτι ἀνάγκη νὰ κυριεύσουν πρῶτον τὰ Πέντε Πηγιάδια, καὶ ὕστερον νὰ ὀρμήσουν κατὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἰωαννίνων. Ἀφ' οὗ ἐκυριεύθη αὕτη ἡ θέσις, ἐπρότειναν νὰ κυριευθῇ καὶ ἡ Ἄρτα, εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς ὁποίας καταγίνονται ἤδη, καὶ, κατὰ τὰς τελευταίας ὑποσχέσεις των, θέλουν παρτείνειν, ὅσον ἔμπορῶν, τὴν λύτρωσιν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Ἐφρόντισα ἐνταυτῷ νὰ πείσω τοὺς ἐδῶ καπετανέους καὶ προεστῶτας, ὅτι πρέπει νὰ ἀπορρασισθῇ ἐν σύστημα διοικήσεως καὶ ὕστερον ἀπὸ πολλὰ, ὅσα καὶ νὰ διηγηθῶ εἶναι περιττὸν, ὑπεσχέθησαν, ὅτι θέλουν συναχθῇ, ἀφ' οὗ ὁμοῦ λάβουν ὁμιλίαν μετὰ τῶν Σουλιωτῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἐπιθυμοῦν δικαίως νὰ ἦναι σύμφωνοι. Τοὺς ἐδοσα ἐγγράφως ἐν σύστημα διοικήσεως, ὅσον τὸ δυνατόν, ἀπλουστεράς, ἥτις θέλει τελειοποιηθῇ, ὅταν βολῶν εἰς πρᾶξιν. Στέλλω ἐν ἴσυν τοῦ προβληθέντος αὐτοῦ συστήματος, εἰς τὸ ὅποιον θέλει παρατηρήσει ἴσως, ὅτι κατὰ τὸ φαινόμενον δίδεται εἰς τοὺς καπιτάνους μεγάλη ἐκτασις δυνάμεως· ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράξενον εἰς τὴν ἐκλαμπρότητά της, ὅταν ἐνθυμηθῇ, ὅτι ἐδῶ εἰς τὴν Ρούμελην οἱ καπιτάνοι ἦσαν τὸ πᾶν, καὶ αὐτοὶ εἶχον πάντοτε τὰ πρωτεῖα καὶ ὅλην τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν, χωρὶς νὰ ἐρωτῶνται καὶ οἱ προεστῶτες· ἐν ᾧ τῶρα πρῶτον μὲν θέλουν ἔχει συνεργούς τοὺς προεστῶτας, οἱ ὅποιοι θέλουν εἶναι περισσότεροι καὶ θέλουν ἔχει περισσότερας φωνὰς εἰς κάθε ἐπαρχίαν ἢ ναχαγὶν, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου μέρους θέλουν εἶναι ὑποτεταγμένοι εἰς τὴν τοπικὴν Γερουσίαν, συνισταμένην ἀπὸ προεστῶτας μόνον καὶ ἔχουσαν στρατιωτικὴν δύναμιν πολλὰ μεγαλητέραν ἐκείνης τῶν καπιτάνων.

α. Εἰς αὐτὰ ἐνησχολούμην εἰς Βραχῶρι, ὅτε ἔλαβα γράμματα ἀπὸ Λιθόρνου, τὰ ὅποια ἔκρινα τόσον ἀναγκαῖα, ὥστε ἀπεράσισα νὰ ἐλθω εἰς Μεσολόγγι μὲ ἀπόφασιν, ἥ τὸν πρίγκιπα Καρατζᾶν νὰ πείσω νὰ μεταβῇ εἰς Πελοπόννησον, διὰ νὰ τὰ φέρῃ, ἢ νὰ ἐλθω μόνος μου. Ἐπείσθη ἡ ἐκλαμπρότης του καὶ διαβαίνει εἰς Πάτραν φέρουσα καὶ τὰ ρηθέντα γράμματα, περὶ τῆς ἐννοίας τῶν ὁποίων εἶναι περιττὸν νὰ εἰπῶ τι, ἐπειδὴ θέλει τὰ διαβάσει.

α. Εἶναι πλέον κακὴς, ἐκλαμπρότατος, νὰ ἀκούωμεν τὰς συμβουλὰς τοῦ ἀλη-

ὅτι πατριώτου καὶ σοφοῦ πολιτικοῦ, ὅστις γράφει τὸ πρὸς τὸν εὐχαιστὸν Ἰγνάτιον γράμμα. Δὲν ἠξεύρω, τί πρέπει ἄλλως νὰ ἐλπίσωμεν.

α Ἡ ἐκλαμπρότης της ἐγνώρισε, καὶ δὲν εἶναι χρεῖα νὰ τὴν εἰπῶ, ὅτι ὁ αὐτάδελφός της ἠπατήθη ἀπὸ ἀνθρώπους, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἔπρεπεν οὔτε ἀκρόασιν νὰ δώσῃ. Ὁ Ἰγνάτιος καὶ ἄλλοι πολλοί, ἐν οἷς καὶ ἐγὼ, προείδομεν τὸ κακὸν, ὅταν ἐκ φήμης ἠκούσαμεν, ὅτι γίνονται διάφορα κινήματα. Ἠβελήσαμεν νὰ τὸ πρὸλάβωμεν, ἐγράψαμεν τὰ δέοντα, ἐξεκινήσαμεν καὶ δύο ἀνθρώπους δι' ἐξόδων μας, δίδοντες καὶ τὰς ὁδηγίας, πῶς πρέπει νὰ ὁδηγηθῇ ἡ Ἐταιρία, διὰ νὰ μὴ φέρῃ κακὸν εἰς τὸ γένος. Ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν ἠσθένησεν εἰς Βιέννην, ὅπου εὐρέθη, ὅτε ὁ κόμης Καποδίστριας διέβαιnen εἰς Λευδάκην· ἐπῆγε πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπε τὸν σκοπὸν, δι' ὃν ἐστέλλετο, καὶ τὴν κατὰστασιν τῶν πραγμάτων. Ὁ Κόμης τῷ ἀπεκρίθη, ὅτι ὅλα γίνονται ἀνευ εἰδήσεώς του· δὲν ἐπίστευσεν ὅμως, ὅτι ὁ αὐτάδελφός της θέλει κινήθῃ. Ὁ ἄλλος ἐπροχώρησε μέχρι Βλαχίας καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀδελφοῦ της· ἀλλ', εἴτε διότι ἦτον πλέον ἀργά, εἴτε δι' ἄλλους λόγους, τοὺς ὁποίους ἀγνοῶ, ὁ ἀδελφός της ἐκινήθη. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκστρατείας του ἦσαν, οἷα ἡμποροῦσε νὰ τὰ προῖδῃ τινὰς μάχισα, ὅταν ἐβλεπε, ποῖοι ἦσαν οἱ συνεργοὶ του, τοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἴδιος ἐγνώρισεν ἀνωφελῶς καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὀνομάσῃ τὸν μὲν φαυλόδιον, τὸν δὲ ἀνάξιον, τὸν δὲ, δὲν ἠξεύρω, τί ἄλλο, ἐν ᾧ τὸ δίκαιον ἦτον νὰ ἐξετάσῃ καὶ τὸν βίον καὶ τὴν ἀξιοῦτητα τῶν ἀνθρώπων, πρὶν κάμῃ ἀρχὴν τοιοῦτου μεγάλου ἐπιχειρήματος· ἡ ἐκλαμπρότης της ἡ ἴδια εἶδεν, ὅποια τὴν ἔλεγον καὶ ὅποια εὗρεν εἰς τὴν Ἡελοπόννησον πράγματα· ὥστε αὐτοὶ οἱ ἀνθρωποι καὶ τὴν ἐκλαμπρότητά της ἠπάτησαν, καὶ τὸ γένος ἀκόμη περισσότερον, διότι ἡ ἀποστολικὴ των περιωρίζετο εἰς μίαν ἀπέραντον ψευδολογίαν, τῆς ὁποίας τῶρα βλέπομεν τὰ ἀποτελέσματα. Πῶς νὰ μὴν δακρύσῃ τινὰς, ὅταν ἀκούῃ τοὺς ἀδελφούς του μὲ δάκρυα καταρωμένους τοὺς αἰτίους τῆς καταστροφῆς των; Τώρα πάσχομεν ὅλοι, καὶ ἔνοχοι καὶ μὴ. Λέγω « ἔνοχοι », διότι δὲν ἡμπορῶ νὰ ὀνομάσω παρὰ ἔνοχον τὴν κακοήθειαν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι, ἐν ᾧ τὸ γένος φανερά ἐπροχώρει, καὶ ἐλπίζετο ἴσως καὶ ἀναίματῳ ἡ ἐλευθερία του μετ' ὀλίγους ἐνιαυτοὺς, ἐπετάχυναν δι' ἴδια τέλη τὸ πρᾶγμα, ἐν ᾧ τὸ γένος ἦτον ἀκόμη ἀνέτοιμον· καὶ τώρα, ἀφ' οὗ ἔγινε τόση αἱματοχυσία, δὲν ἔχομεν βεβαίαν τὴν ἐλευθερίαν μας. Δὲν ἐστάθησαν ὀλιγώτερον βλαπτικά, (ὥς μὲ συγχωρήσῃ νὰ τὸ εἰπῶ,) καὶ αἱ προκηρύξεις τοῦ αὐταδέλφου της. Τὸ ν' ἀρχίσῃ τὸ ἔργον μὲ τὸ ὄνομα τῆς Ἐταιρίας, ἐν ᾧ αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις κατεγίνοντο νὰ ἐξοντώσουν τὰς γαλλικὰς, γερμανικὰς καὶ ἰταλικὰς πολιτικὰς ἑταιρίας· τὸ νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ὄνομα τῆς Ῥωσσίας, ἐν ᾧ ἦτον βέβαιον, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἠθελε νὰ ἐνεχθῇ· τὸ νὰ κηρύξῃ, ὅτι ἡ Ἑλλάς ὅλη ἔλαβε τὰ ἄρματα, ἐν ᾧ καὶ τώρα ἀκόμη εἰς πολλὰ μέρη κοιμᾶται τὸν πλέον βαθὺν ὕπνον· τὸ νὰ ὀνομασθῇ ἐπίτροπος τῆς ἀνυπάρχτου Ἀρχῆς, ἥτις, καὶ ἂν ὑπῆρχε, δὲν εἶχε κανὲν δικαίωμα ἐπάνω εἰς ὅλον τὸ ἔθνος, ἦταν τόσα σφάλματα πολιτικῆς ἀσυγχώρητα, τὰ ὅποια μᾶς ἔκαμαν τόσον κακόν, ὅσον δὲν ἡμποροῦσαν νὰ μᾶς κάμουν οἱ πλέον μεγάλοι ἐχθροὶ μας. Αὐτὰ διήγειραν καθ' ἡμῶν ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι δικαίως μᾶς ἐνόμιζαν ὄργανα τῶν Ἰακωβίνων τῆς Εὐρώπης. Αὐτὰ

μᾶς ἀπεξένωσαν τὴν Ῥωσσίαν, ἥτις εἰς κάθε ἄλλην περίστασιν ἠμποροῦσε προθύμως νὰ μᾶς βοηθήσῃ. Αὐτὰ καὶ ἤδη μᾶς κρατοῦν εἰς τὴν ὁδυνηρὰν κατὰστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμεθα.

« Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ γίνῃ; Θέλει εἰπεῖ ἡ ἐκλαμπρότης της. Τώρα τὸ γένος ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὰ ὅπλα· τί νὰ κάμωμεν; Ἄν θέλωμεν νὰ σώσωμεν τὸ γένος, ἂν ἡμεθα ἀληθεῖς πατριῶται, νὰ κάμωμεν ἐκεῖνο, ὅπου ὁ καλὸς πατριώτης, καὶ ὁ μόνος, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν βοήθειαν πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν, μᾶς συμβουλεύει. Ν' ἀφήσωμεν τὰ ὀνόματα ἀρχηγῶν καὶ πληρεξουσίων καὶ ἐπιτρόπων· νὰ ὀργανίσωμεν τὴν διοίκησιν ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐντοπίους, τῶν ὁποίων νὰ γένωμεν ἡμεῖς ὁδηγοί, καθ' ὅσον δυνάμεθα· νὰ τὴν συγκεντρώσωμεν εἰς ὀλίγας χεῖρας, ἐν ὅσῳ νὰ προσκαλέσωμεν κανένα ὑποκείμενον, οἷος ὁ πρίγκιψ Εὐγένιος ἢ ὁ κόμης Καποδίστριας, ἢ πᾶς τις ἄλλος ἰκανώτερος ἡμῶν· νὰ ἀφήσωμεν ὅλα τὰ ξένα, καὶ νὰ ἐναγκαλισθῶμεν ὅλα τὰ ἐθνικὰ σχήματα· νὰ ἀφήσωμεν, ὅ,τι μᾶς κάμνει ὑπόπτους εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, ὡς μετέχοντας τῶν Ἰακωβινικῶν φρονημάτων· νὰ παραστήσωμεν εἰς τὴν Εὐρώπῃ τὰ δίκαιά μας ὅχι μὲ παχείας λέξεις, ἀλλὰ μὲ λακωνισμόν ἄξιον τῶν προγόνων μας καὶ μὲ μετριοφροσύνην. Ἐκ τούτων ἠμπορεῖ νὰ πορισθῇ καὶ ἄλλα πολλὰ ἡ ἐκλαμπρότης της. Ἐγὼ ὁμῶς εὐχαριστοῦμαι εἰς αὐτά, καὶ πρὸ πάντων λέγω, ὅτι πρέπει νὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐνώσωμεν τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ συστηθῇ ἡ διοίκησις. Γράψω καὶ πρὸς τοὺς Πελοποννησίους καὶ συμβουλεύω τὰ αὐτά. Ἄν ἀκουσθῶ, εἰμαι ἔτοιμος νὰ τρέξω νὰ ἐνωθῶ μεθ' ὑμῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἂν ἀφ' ἑτέρου μέρους ἰδῶ, ὅτι δι' ἰδίᾳ τέλη ἢ πάθῃ ἀμελεῖται τὸ κοινὸν καλόν, δὲν ἔχω τί ἄλλο νὰ κάμω, εἰμὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν μέρους νὰ πασχίσω νὰ δουλεύσω τὴν πατρίδα ἐδῶ, ὅπου εὐρίσκομαι, ὅσον καὶ ὅπως ἠμπορῶ· ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐκδώσω εἰς τύπον καὶ νὰ διαδώσω εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ποῖα βλέπω ὅτι εἶναι τὰ ἀληθῆ συμφέροντά της καὶ εἰς ποίους χρεωστεῖ τὴν δυστυχίαν της· νὰ φανερώσω δὲ καὶ εἰς τὸν σκότεινον Ἰεράρχην ὅλα μου τὰ πρακτικὰ, διὰ νὰ γνωστοποιήσῃ, ὅπου δεῖ τέλος νὰ κηρύξω εἰς τὴν Εὐρώπῃ αὐτήν, εἰς τί ἀγωνίζομαι, διότι δὲν ἐπιθυμῶ, οὔτε εἰς τὴν πατρίδα νὰ βλασφημῇται τὸ ὄνομά μου, οὔτε εἰς τὴν Εὐρώπῃ νὰ διασύρηται.

« Ἐλπίζω, ὅτι εἰς τὴν ἐκλαμπρότητά της θέλω εὖρη ἀληθῆ καὶ ζηλωτὴν πατριώτην, καὶ ὅτι θέλω ἠμπορέσει νὰ καυχηθῶ μίαν ἡμέραν, ὅτι ἐκ συμγώνου συνεργήσαμεν εἰς τὸ καλὸν τῆς πατρίδος.

« Δὲν ἠμπορῶ νὰ τελειώσω τὴν παροῦσαν, χωρὶς νὰ προσθέσω καὶ ἕτερον ἀξιοσημείωτον. Ἐγράψα ἀνωτέρω, ὅτι ἐπροβλήθη νὰ γίνῃ συνέλευσις τῶν προκρίτων τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἰς Σάλανα. Αὕτη ἡ συνέλευσις ἀνεβλήθη ἐξ αἰτίας τῆς παρουσίας τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, καὶ μέλλει νὰ συγκροτηθῇ ἤδη. Ἀλλὰ σήμερον μανθάνω ἐκ γραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἔλαβον ἐκεῖθεν, ὅτι ὁ κύριος Ἀντωνόπουλος ἐγραψεν εἰς τινὰς τῶν ἐν τῇ συνέλευσει « νὰ προσέχουν νὰ μὴ « δώσουν πίστιν εἰς τινὰς ἀπατεῶνας ». Ἄν ὁ κύριος Ἀντωνόπουλος γράφῃ ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς ἐκλαμπρότητός της, σφάλει· καὶ ὅτι εἶναι ἄνευ τῆς ἀδείας της, δὲ ἀμφιβάλλω. Ἄν πάλιν ἔχῃ σύστημα νὰ ὀνομάζῃ ἀπατεῶ-

κας τοὺς ἀληθεῖς πατριώτας, δὲν κάμνει τιμὴν, μὲ φαίνεται, εἰς τὴν ἐκλαμπρότητά της τὸ νὰ ἴναι κοντά της. Ἀπατεῶνες εἶναι, ὅσοι ἐψεύσθησαν, καὶ ἡ Ἐλλάς δὲν ἤκουσεν ἀκόμη παρὰ ἀληθείας ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Μαυροκορδάτου. Εἰς τοῦτο καυχῶμαι, καὶ θέλω καυχῆσθαι διὰ πάντα.

« Ἐλπίζω, ὅτι θέλει συγχωρήσει τὴν πολυλογίαν μου, διότι ἴσως ἦτον ἀναγκαῖα. Παρακαλῶ, (καὶ δὲν χρειάζεται νὰ τὴν παρακαλέσω,) ἐπεξεργαζομένη ἀκριβῶς τὸ γράμμα τοῦ φίλου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κοινολογηθῇ εἰς πολλοὺς, καθὼς ὀρθότατα παρατηρεῖ καὶ ὁ σεβαστὸς Ἱεράρχης μας, νὰ κάμῃ ἀπόφασιν σύμφωνον καὶ μὲ τὸν πατριωτισμὸν καὶ μὲ τὴν γενναιοῦτά της, τὴν ὅποιαν ἀπόφασιν νὰ μὲ γνωστοποιήσῃ πρὸς ἡσυχίαν μου.

Μεσολόγγι

27 ὁκτωβρίου

4824

τῆς ἐκλαμπρότητός της εἰλικρινέστατος καὶ εἰς τὰς προσταγὰς πρόθυμος ἀδελφός

Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ.

« (Γ'. Γ.) Ἐνεχέירησα εἰς τὸν πρίγκιπα Καρατζᾶ ἐν γράμμα τοῦ Ἀθανασίου Τζακάλωφ, τὸ ὁποῖον ἐπίσης περιέχει πολλὰ περίεργα, καὶ εἶναι βέβαιοι, ὅτι ὁ Τζακάλωφ δὲν ψεύδεται, διότι αὐτὸς μᾶς ἔγραψε καὶ ὅλην τὴν ἀλήθειαν, ὅταν ἐπαρρησιάζοιτο εἰς τὸν Κόμητά ἐν Βιέννῃ. Ὁ πρίγκιψ Καρατζᾶς ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνταμωθῇ μετὰ τῆς Ἐκλαμπρότητός της εἰς τὸ ὑποκείμενόν της ἔχει ὅλην τὴν δικαίαν πίστιν καὶ ὑπόληψιν. Δὲν ἤμπορῶ ὅμως νὰ τὸν καταδικάσω, ἂν ἔγῃ ὅλην τὴν ἐναντίαν εἰς τὰ ὑποκείμενα ἐκείνων, οἵτινες σύστημα εἶχον τὴν πλάνην, τὸ ψεῦδος καὶ τὰς δολοφονίας ».

ΣΕΛΙΣ 346.

(α) Ὁ Ἰγνάντιος ἐν τινι ἀπὸ 26 δεκεμβρίου ἐπιστολῇ « πρὸς τοὺς ἐν Ὁδησσῷ ἐφόρους » ἔγραψε : « . . . Ζητεῖτε εἰδήσεις τῆς πατρίδος σας ἄλλὰ τίνας νὰ γράψωσι ; πρὸς τίνα ; καὶ διατί ; Οἱ συμπατριῶταί μας ἠπατήθησαν καὶ βλέπουν, ὅτι κινδυνεύει ἡ ὑπαρξὶς των. Ποιοὶ τοὺς ἠπάτησαν ; δὲν τὸ ἤξεύρω. Οἱ ψευδαπόστολοι τοὺς ἐβεβαίωσαν, ὅτι εἶναι σύστημα ἀπὸ τοὺς πρωτίστους τοῦ γένους ὅτι εἶναι χρήματα ὅτι δὲν ἔχουν, εἰμὴ νὰ κινηθῶσι, καὶ ὅτι τὰ ἄλλα ὅλα εἶναι ἄλλων φροντίς. Τώρα βλέπουν τὴν ἀπάτην καὶ, ἐπειδὴ δὲν ἤξεύρουσι, ποῖοι τοὺς ἠπάτησαν, νομίζουν ἐνόχους ὅλους τοὺς ἐν Εὐρώπῃ Γραικοὺς, τοὺς ὑποπτέουσιν ὅλους καὶ δὲν θέλουν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς αἰτίους τῆς δυστυχίας των. . . . » Καὶ παρακατιῶν : « . . . Μοὶ γράψετε, ὅτι ἐξωδέυθησαν πολλὰ χρήματα εἰς τὴν Βλαχομπογδανίαν. Ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἔξοδα ἐχρησίμευσαν μόνον διὰ τὸν ἀφανισμὸν δύο τόσοι καλῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ πατρίς ἐκ τούτου τί ὠφελήθη ; Καὶ τί χρεωστεῖ, εἰς ὅσους ἔδωσαν τὰ μέσα εἰς ἀνόητους ἀνθρώπους, οἵτινες ἔβλαψαν καὶ τοὺς τόπους ἐκείνους καὶ αὐτὴν τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἄξιοι νὰ κάμωσιν ἄλλο τί, ἀπὸ ὅ,τι ἔκαμαν, καὶ ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς των δὲν ἦτον ἀθῶρος, ὡς ἀποδεικνύεται ἀπὸ ὅλα των τὰ φερσίματα ; . . . »

Βλασφημίας φρικωδεστάτας κατὰ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων καὶ κατὰ

τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος ἐξεργάζεσθαι ὁ Ἰγνάτιος, ἀναιρῶν τὴν κυρίαν ἀρχὴν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, καὶ καταδικάζων τὴν ἐπανάστασιν ὡς ἀπλοῦν ἔργον ἀπάτης. « Τίνα ἔργον ἔπη ἐκ τοῦ ἔρκους τῶν ὁδόντων » τοῦ ἱερέως αὐτοῦ; Δι' ἀπάτης ἄρα συνώμωσαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τοῦ τυράννου αὐτῶν, ἢ ἐκ προαιρέσεως; Ἐκ προαιρέσεως βεβαίως, ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ Ἰγνάτιος ἐτοιμῶς ἐγένετο συνωμότης. Καί, ὅταν ἐκ προαιρέσεως συνώμωσαν οἱ Ἕλληνες περὶ τῆς κινήσεως ἑαυτῶν, πῶς ἐξ ἀπάτης ἐκινήθησαν; Ἡ ἀπάτη, ἀληθῆς παρὰδεχομένη ἅπαξ, φέρεται εἰς τὸν ὁρθότατον τοῦτον συλλογισμόν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἄκοντες ἀπεδύθησαν ἐν τῷ ἀγῶνι, διότι οὐδόλως ἠσθάνοντο περὶ τῆς ἐλευθερώσεως ἑαυτῶν, διότι ἐκόντες προετίμων τὴν κατάστασιν τοῦ δούλου. Τίς δὲ στυγερωτέρα αὐτῆς ἀναίρεσις ἐνὸς ὅλου καὶ ἀδιαφιλονεικίτου παρελθόντος; Τῶν μεγάλων ἔργων ἐξετάζεται τὸ ἀποτέλεσμα. Ἐκαμον βεβαίως οἱ ἀπόστολοι τῆς Ἑταιρίας καὶ ψευδεῖς παραστάσεις κατ' ἀνάγκην· ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ αὐτῶν ἐστεφανώθη διὰ τῆς κινήσεως. Ἐκαμον ὡσαύτως οἱ ἐπαναστάντες χρῆσιν ἄφθονον ψεύδους, εἰς τὴν ἰδίαν ὑποχωροῦντες ἀνάγκην· ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις ἐστεφανώθη διὰ τῆς ἐπιτυχίας.

Ἐκ τῶν ὑστέρων ἄρα καὶ ἐκ τῶν προτέρων τὰ πράγματα κρίνοντες, εὐρίσκουμεν τὸν μητροπολίτην Ἰγνάτιον βαττολογήσαντα διὰ πολλῆς θρασυτητος, ἐφ' ὅσων ἔγραφε καὶ πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην καὶ πρὸς τοὺς ἐν Ὁδησσῷ ἐφόρους καὶ πρὸς ἄλλους πλείστους. Ἀληθῶς ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις ἔλαβον χώραν πλείσται καταχρήσεις· ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα τῶν ὁμογενῶν καλῶς ἐδαπανήθησαν, καὶ τὰ αἵματα τοσούτων πατριωτῶν ὠφελίμως ἐχύθησαν, διότι τὸ σκοπούμενον μέγα ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν, ὁ ἀντιπερισπασμὸς, λέγομεν, τῶν ἰσχυρωτέρων δυνάμεων τοῦ τυράννου.

ΣΕΛΙΣ 347.

(α) Ἐχομεν τοῦτο χειρόγραφον, ἀλλ' ὡς ἐκτεταμένον παραλείπομεν.

ΣΕΛΙΣ 348.

(α) Ἰδὺ ἢ περιέργως αὕτη διαμαρτυρία.

« ΦΙΛΟΓΕΝΕΣΤΑΤΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΙ.

« Διὰ τῶν πρέσβεών μας, τῶν αὐτότε πρότερον εὐρισκομένων, σᾶς ἐκφράσαμεν τὴν εὐχαρίστησίν μας διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς νήσου μας εἰς τὸ ὑμέτερον πολιτικὸν σῶμα, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀναγγείλατε δι' ἐπιστολῆς σας τῶν 24 τοῦ παρελθόντος ὁκτωβρίου. Ἀναεοῦμεν μ' ὅλον τοῦτο καὶ ἤδη τὴν εἰλικρινῇ χαρὰν καὶ τὰ ἀδελφικὰ φρονήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐδέχθημεν τὴν ἔνωσιν αὐτὴν ὡς πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἡμεῖς ἐπεθυμήσαμεν καὶ ἡ φύσις φαίνεται, πῶς ἐπροσδιώρισε καὶ ζητεῖ.

« Ἀλλὰ τὸ μόνον, ὅπου κρίνομεν ἀναγκαιότατον καὶ σᾶς εἶπομεν πολλὰ-

κίς, εἶναι ὁ ὀργανισμὸς τοῦ πολιτικοῦ συστήματός μας. Δὲν ἤμποροῦμεν χωρὶς τούτου νὰ ἐπικαλέσωμεν τὴν βοήθειάν τινος τῶν βασιλείων· καὶ παρὰ τοῦτο κρυόνουσι καὶ ἐμποδίζονται ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, ἐν ᾧ ἔδειξαν τόσῃν προθυμίαν διὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος· καὶ, ὅσοι ἤλθον ἐξ αὐτῶν αὐτοπραίρει-
τοι, διὰ νὰ ἀγωνισθῶσι, βιάζονται νὰ ἀναχωρήσωσι, καθὼς ἀπῆλθον μερικοὶ ἀ-
ποτυχόντες ἀπὸ τὴν ἐλπιζομένην περιποίησιν.

α Οἱ ἀδελφοὶ Κασσάνδρισι ἐθυσιάσθησαν ἀπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ Τούρκου. Οἱ
Θησαυροὶ τοῦ Ὁρους, ἐπιστρωθέντες ἀπὸ τὴν μεγαλοδωρίαν τῶν βασιλείων
καὶ τὴν εὐλάβειαν τῶν προπατόρων καὶ συγχρόνων μας, κινδυνεύουσι νὰ πείσω-
σιν εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι, ἱερόσυλοι ἤδη, καὶ τὰ ἱερὰ καταγώγια
θέλουσι κατακαύσει. Αἱ πληγαὶ αὐταὶ καὶ μεγάλα ἄλλα προκείμενα δεινὰ δὲν
προέρχονται βέβαια ἀπὸ ἄλλο, εἰμὴ ἀπὸ τὴν ἑλλειψιν συστήματος. Ἡ Ῥούμελη
ὅλη ἀψυχεῖ ἀπὸ διαφόρου ἀνάγκης· καὶ, ἐν ᾧ φθειρόμεθα ἡμεῖς, ὁ ἐχθρὸς ἐγ-
καρδιούται. Ὁ στόλος τούτου ἐτοιμάζεται μὲ δραστηριότητα μεγάλην καὶ δυνα-
τὸς ἀπὸ στρατεύματα. Ἡμεῖς πλέον ὑστερούμεθα τοὺς τρόπους νὰ ἀντισταθῶ-
μεν· καὶ, ἂν μᾶς εὕρῃ ἀσυστάτους καὶ ἀντοιμάστους ἐπομένως, κινδυνεύει, ἄ-
παγε! νὰ ἐξολοθρευθῇ ὁλόκληρον τὸ γένος, τὸ ὅποῖον δὲν θέλει τότε λυπηθῇ
κανένας λαὸς, στοχαζόμενος ἡμᾶς ὅλους ὡς ληστές, καὶ ὄχι ἄνδρας Ἑλλήνας
ἀγωνιζομένους διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των. Ἀπὸ τὴν σιγμὴν, καθ' ἣν
ἡμεῖς ἀρχήσαμεν φωνάζοντες « σύστημα », ἐκίνησαν ἄνδρες ἀπὸ τὰ βορειότερα
μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἔβησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὀλίγοι δὲ Πελοποννή-
σιοι ἄρχοντες ἀκόμη δὲν ἠμπόρεσαν νὰ συνέλθωσιν εἰς Ἄργος ἀπὸ τὴν μικρὰν
περιοχὴν τῆς Χερσονήσου.

α Ἀδελφοὶ Πελοποννήσιοι! αἰσθανθῆτε διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ τὴν ἀ-
ληθινὴν περίστασιν τοῦ γένους μας τέλος πάντων· γνωρίσατε, πῶς χανόμεθα
ὅλοι διὰ τὴν ὀλεθρίαν ἀδιαφορίαν σας· στοχασθῆτε, πῶς ἔχετε νὰ δώσετε ἀπο-
λογίαν τοῦ γυνικοῦ ἀφανισμοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡμεῖς
δὲ μάρτυρες, ἐπικαλούμεθα τὸν Θεὸν καὶ τὸν κόσμον ὅλον, ὅτι εἴμεθα ἀμέτο-
χοι τῶν τοιούτων ὀλεθρίων σφαλμάτων· καὶ περισσότερο, ὅτι πρῶτοι ἐβοή-
θαμεν καὶ μέχρι τελευταίας πνοῆς θέλομεν καταβοᾶ κατὰ τῶν ἐνόχων. Ἄλλ'
εἴθε νὰ εἰσακουσθῶμεν, καὶ ὄχι βραδέως! Ἐρρώσθε.

Ἀπὸ Ὑδρας τὴν 20 νοεμβρίου 1824 ».

ΣΕΛΙΣ 349.

(α) Δημοσιεύομεν ἀμφοτέρως τοῦ Ἰγνατίου τὰς ἐπιστολάς, τὴν τε κοινὴν καὶ
τὴν μερικὴν.

ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΙ ΚΑΙ ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΟΙ ΙΕΡΑΡΧΑΙ, ΕΥΤΕΝΕ-
ΣΤΑΤΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΚΑΙ ΛΕΙΩ-
ΜΑΤΙΚΟΙ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ.

α Ἀφ' ἧς ὥρας ἐλάβατε τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας, ἡ διοίκησις τοῦ Ὁθωμανι-

καὶ κράτους εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔπαυσε, διότι οἱ διοικοῦντες εἶναι ἀποκλεισμένοι εἰς τὰ φρούρια, καὶ ὁ τόπος ἔμεινε εἰς τὴν ἐξουσίαν σας· καί, ἂν οἱ Τούρκοι νομίζουν, ὅτι ἀκόμη διοικοῦν, ἑαυτοὺς μόνον διοικοῦν εἰς τοὺς ἀποκλεισμένους τόπους· ὡς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς δὲ ἡ διοίκησις τῶν ἔπαυσε· καί, ἐπειδὴ ἔπεσε καὶ ἔπαυτεν ἡ παλαιὰ τουρκικὴ διοίκησις, ἦτον ἀφευκτον νὰ κηρυχθῇ μία νέα προσωρινὴ χριστιανικὴ Διοίκησις, ἥτις νὰ γνωρισθῇ ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Πελοποννήσου ὡς νόμιμος διοίκησις τῆς πατρίδος τῶν, καὶ νὰ ᾔναι πλέον δυνατὴ ἀπὸ τὴν παλαιάν, διότι ἐν καιρῷ πολέμου, καὶ τοιούτου πολέμου μὲ ἀνομοίας δυνάμεις, ἡ ἀδυναμία τῆς Διοικήσεως καὶ ἡ βραδύτης τῶν κινήματων της φέρει ἀποτυχίας καὶ ὀλέθρια ἀποτελέσματα.

α Ἡ διοίκησίς σας λοιπὸν ἔπρεπε, νὰ ᾔναι πλέον δυνατὴ ἀπὸ τὴν τουρκικὴν, καὶ ἐν ταύτῃ δικαία, φιλάνθρωπος καὶ θεμελιωμένη ἐπάνω εἰς τὴν ἰσονομίαν, ὥστε ὅλοι οἱ κάτοικοι νὰ εὕρωσι τὰ συμφέροντα εἰς τὴν νέαν Διοίκησιν, νὰ τὴν ἀγαπήσωσι, νὰ τὴν εἰσέωσιν καὶ ὑποτάσσωνται χωρὶς βίαν, εἰς ὅσα προστάζει, καὶ νὰ γνωρίσωσιν, ὅτι εἰς μίαν τοιαύτην καλὴν Διοίκησιν θέλουν εὐρεῖ τόσον αὐτοί, ὅσον καὶ οἱ ἀπόγονοί των, τὴν εὐτυχίαν των.

α Ὅταν ἐσυσταίνεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Πελοποννησιακὴ Διοίκησις, ἔπρεπε νὰ γενῇ καὶ δευτέρα σκέψις, διὰ νὰ συστηθῇ καὶ μία γενικὴ Ἑθνικὴ προσωρινὴ Διοίκησις ἀπὸ ἀπεσταλμένους τῶν ἐλευθέρων τόπων, διὰ νὰ εὐρεθῇ ὁ τρόπος νὰ ἐνωθῶσι τὰ συμφέροντα ὅλου τοῦ γένους· διὰ νὰ γίνωνται τὰ πολιτικὰ κινήματα σύμφωνα· διὰ νὰ ἐμβῶσιν εἰς τάξιν τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν· διὰ νὰ ἐξετασθῇ ἡ ποσότης τῶν ἐξόδων, καὶ πόθεν αὐτὰ τὰ ἐξόδα ἡμποροῦν νὰ προμηθεύωνται· διὰ νὰ γενῇ φροντίς περὶ δανείων, ὅταν τὰ εἰσοδήματα δὲν ἐκαρκοῦν εἰς τὰς παρούσας χρείας· διὰ νὰ κρατηθῇ ἡ θαλασσία δύναμις, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κρέμαται τὸ πᾶν, καὶ νὰ γενῇ φροντίς, πόθεν αὕτη ἡ δύναμις θέλει ἔχει τὰ ἐξόδα της, διότι τόσον μέγα βάρος δὲν ἡμποροῦν νὰ τὸ βαστάξωσι τρία μόνον νησιά· διὰ νὰ ἡξεύρωσι τόσον οἱ ἕξ ὁμογενεῖς, ὅσον καὶ οἱ ξένοι, ποῦ πρέπει νὰ διευθύνωνται, ὅταν ἔχωσιν ἡ ὠφέλιμα πράγματα νὰ προβάλωσιν, ἢ βοήθειαν νὰ στείλωσι· διὰ νὰ ἐμφραγῶσι τὰ στόματα τῶν ἐχθρῶν τοῦ γένους, οἵτινες κηρύττουν τοὺς Γραικοὺς ἀποστάτας, ληστάς καὶ φιλοταράχους· καὶ διὰ νὰ μάθῃ τέλος πάντων ἡ Εὐρώπη, ὅτι ὑπάρχει Διοίκησις Γραικικὴ, τὴν ὁποίαν, ἂν εὐθὺς δὲν γνωρίσῃ, ἡμπορεῖ νὰ τὴν γνωρίσῃ, ὅταν ἴδῃ, ὅτι εἶναι ἀξία τῆς προσοχῆς της, καὶ ὅτι πρέπει, καὶ εἶναι καιρὸς, νὰ τὴν γνωρίσῃ.

« Ὅτι εὐρίσκονται εἰς τὴν Πελοπόννησον ἄνδρες μὲ πατριωτισμὸν, μὲ παιδείαν, μὲ πρᾶξιν, καὶ ὅτι ὅλος ὁ λαὸς εἶναι προικισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ πνεῦμα, τὸ ἡξεύρω. Ἡξεύρω πρὸς τούτοις, ὅτι ὅλοι γνωρίζετε, ὅτι δὲν εἴμεθα εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους, καὶ ὅτι δὲν ἡμποροῦν νὰ ὑπάρχωσι βασιλεία μικρὰ, ὡς τότε· ὅτι ὄχι μόνον ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία ἡνωμένη δὲν ἡμπορεῖ διὰ τὸ ὀλιγάνθρωπόν της νὰ συστήσῃ μίαν μεγάλην δύναμιν· καὶ ὅτι, διὰ νὰ ὑπάρξῃ ἡ Διοίκησίς μας, πρέπει νὰ λάβῃ σχέσεις, δεσμούς καὶ συνθήκας μὲ τὴν Εὐρώπην· ὅτι ἔθνος χωρὶς μίαν Διοίκησιν, εἴτε καλὴν, εἴτε κακὴν, ποτὲ δὲν ὑπῆρξε· καὶ ὅτι οἱ ἐχθροί, τοὺς ὁποίους πολεμεῖτε, ἔχουν διοίκησιν, καὶ διοί-

εἰν δυνατὴν, ὅταν ὁ Σουλτάνος ἡξεύρῃ νὰ κρατήσῃ τοὺς χαλινούς της.

« Μ' ὅλα αὐτὰ ἐπέρασε τόσος καιρὸς, καὶ οὔτε ἡ Πελοποννησιακὴ διοίκησις ἤκουσθη, οὔτε ἡ κεντρικὴ διοίκησις τοῦ ἔθνους, καὶ τοῦτο λυπεῖ καιρίως ὄχι μόνον ἐμὲ καὶ τοὺς ὁμογενεῖς σας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ξένους φίλους τῶν Γραικῶν.

« Ἄν βλέπετε τὸν ἐχθρὸν μόνον εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν διοίκησιν, εἴθε λανθασμένοι. Τὸν πλέον κινδυνώδη ἐχθρὸν σας πρέπει νὰ τὸν ἴδετε εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὰς μεγαλητέρας καὶ δυνατωτέρας Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι συστηματικῶς καὶ διὰ τέλη των ἴδια θέλουν τὴν ὑπαρξιν τῆς Τουρκίας καὶ ἡθελαν τὴν βοηθήσῃ φανερά, ἂν δὲν παρέβλεπαν, ὅτι βιάζεται τότε καὶ ἡ Ῥωσσία νὰ βοηθήσῃ τοὺς Γραικοὺς· ὥστε ἡ οὐδετερότης τῆς Ῥωσσίας κρατεῖ καὶ τοὺς ἄλλους, εἰς ὅσῃν βλέπετε κατ' ἐπιφάνειαν οὐδετερότητα, ἐν ᾧ ὄχι μόνον με συμβουλὰς ὁδηγοῦν τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ καὶ τοὺς δίδουν ὅλας τὰς εὐκολίας· εἰς δὲ τοὺς Γραικοὺς ἐξ ἐναντίας προξενοῦν μυρία ἐμπόδια.

« Ἀλλ', ἂν τὸ πρᾶγμα ἔμενεν εἰς τὸ νὰ βοηθῶσι μόνον τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τὸ νὰ προξενῶσιν ἐμπόδια εἰς τοὺς Γραικοὺς, τὸ κακὸν ἦθελεν εἶναι μέτριον. Τὸ μέγα κακὸν, τὸ ὅποιον ὅσον ἐπρεπε νὰ φοβῆσθε, τόσον καταφρονεῖτε, μὲ τὸ νὰ τὸ ἀγνοήτε, εἶναι ἡ διπλωματικὴ αὐτῶν τῶν Δυνάμεων, ἥτις καταγίνεται νὰ καταπίσῃ ὄχι μόνον τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Ῥωσσίαν, ὅτι τὸ κίνημα τῶν Γραικῶν δὲν εἶναι ἐθνικόν, ἀλλ' ὅτι ἡτο κίνημα μιᾶς Γραικικῆς ἐταιρίας, ἥτις ἔχει δεσμοὺς μὲ τοὺς Καρβουνάριδες τῆς Ἰταλίας καὶ μὲ ἄλλας ἐταιρίας τῆς Εὐρώπης, αἱ ὁποῖαι προσπαθοῦν μυστικὰ νὰ ἀνατρέψωσι τὰ καθεστῶτα, καὶ μὲ μίαν νέαν ἐπανάστασιν νὰ δώσωσι νέαν μορφήν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.

« Ψεύδονται οἱ Μινίστροι, οἱ φίλοι τῆς Τουρκίας; ὄχι. Ἀληθεύουν κατὰ πάντα; οὔτε. Ἄς τὸ ἐξετάσωμεν.

« Ὅτι τὸ κίνημα δὲν ἦτον ἐθνικόν, τοῦτο δὲν ἐμβαίνει εἰς ἀμφιβολίαν, διότι ὄχι μόνον τὸ Γένος δὲν τὸ ἤξευρε καὶ δὲν εἶχε περὶ τούτου διόλου προϋπάρχουσαν εἰδήσιν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ὁμογενεῖς, ὄντες μέλη τῆς ἐταιρίας, δὲν εἶχαν εἰδήσιν, ἀλλὰ τὸ ἔμαθαν καὶ αὐτοί, ὡς ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, ἀπὸ τὰς προκηρύξεις τοῦ Ὑψηλάντου. Οἱ Μινίστροι λοιπὸν κατὰ τοῦτο ἀληθεύουν, καὶ ἔχουν καὶ τὰς ἐγγράφους προκηρύξεις τοῦ Ὑψηλάντη πρὸς ἀπόδειξιν καὶ βεβαίωσιν, ὧσιν λέγουν.

« Ὅτι εἶναι ἐταιρίαι εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι καταγίνονται ἢ νὰ ὑποτάξωσι τοὺς βασιλεῖς καὶ νὰ τοὺς δώσωσι νόμον, ἢ νὰ ἀναποδογυρίσωσι τοὺς θρόνους, καὶ τοῦτο εἶναι εἰς ὅλους γνωστὸν· ὅθεν ἀληθεύουν καὶ κατὰ τοῦτο οἱ Μινίστροι.

« Ψεύδονται δὲ λέγοντες, ὅτι ἡ Γραικικὴ ἐταιρία ἔχει δεσμοὺς μὲ τὰς ἄλλας ἐταιρίας τῆς Εὐρώπης, ἢ ὅτι εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς καὶ εἶναι κλάδος των.

« Ψεύδονται, ὅταν διῃσχυρίζωνται νὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι ὁ πόλεμος δὲν εἶναι ἐθνικός, διότι ἡ Ὀθωμανικὴ διοίκησις τὸν ἔκαμεν ἐθνικὸν μὲ τὴν παραρροσύνην της, καὶ μὲ ὅσα ἐλαβε μέτρα νὰ ὑδρίσῃ τὴν θρησκείαν καὶ νὰ παιδεύσῃ ὅλον τὸ Γένος διὰ μερικὴν ἀποστασίαν.

« Ἄν δὲ ψεύδονται ἐν γνώσει, διὰ νὰ φυλάξωσι τὴν Τουρκίαν, ἢ ἂν πιστεύ-

ουν τὰ ὅσα λέγουν, τοῦτο δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ. Βέβαιον εἶναι, ὅτι οἱ Γραικοὶ βεβαιώνουν μὲ τὸ φέρισμόν των, ὅσα ἐκεῖνοι λέγουν, ἐπειδὴ διοικήσεις δὲν ὑπάρχει, καὶ ἐπειδὴ τὰ πράγματα τρέχουν, ὅπως ἄρχισαν, καὶ ἡ ἀρχὴ των ἐδόθη ἀπὸ τὴν ἑταιρίαν. Ποῖοι εἶναι ἑταῖροι, καὶ ποῖοι ὄχι, δὲν εἶναι γνωστὸν οὔτε εἰς τοὺς Γραικοὺς. Πῶς ἤμπορουν νὰ τὸ ἠξεύρωσιν οἱ ξένοι; Καὶ διατὶ νὰ πιστεύωσιν ἡμᾶς, οἵτινες βεβαιώνομεν μὲ τὰ πράγματα καὶ μὲ τὸ φέρισμόν μας, ὅσα θέλομεν νὰ ἀναιρέσωμεν μὲ ψιλούς λόγους;

« Ἀλλὰ μήπως ἠθελήσατέ ποτε νὰ μάθετε, τί τρέχει εἰς τὴν Εὐρώπην; Μήπως ἐφροντίσατε νὰ ἀναιρέσετε τὰς κατηγορίας τῶν ἐχθρῶν τοῦ Γένους; Μόνος ἐγὼ ἀνέλαβον αὐτὸ τὸ βάρος, καὶ γράφω ἀδιακόπως. Ἠξεύρω, τί πρέπει νὰ γράφω, καὶ πρὸς ποίους· πλὴν εἶμαι καὶ ἐγὼ Γραικός, καὶ εἶμαι ὑποπτος καὶ εἰς τοὺς φίλους μου, διότι γνωρίζουν, πόσῃ ἀγάπῃ ἔχω εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς τὸ γένος μου· καὶ ἂν, μὲ ὅσα γράφω, τοὺς κάμνω νὰ μὴ πιστεύωσι τὰς κατηγορίας τῶν ξένων, πιθανὸν νὰ μὴ πιστεύωσιν οὔτε ὅσα ἐγὼ λέγω, ἀλλὰ νὰ μένωσιν ἀμφίβολοι· αὐτὴ δὲ ἡ ἀμφιβολία των δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἶναι παντοτεινὴ. Ὅταν τὰ πράγματα ἀναιροῦν τοὺς λόγους μου, ὅταν ἐπιμένετε εἰς τὴν πολυαρχίαν ἢ ἀναρχίαν, καὶ ὅταν δὲν συστήσετε διοίκησιν, οἱ ἐχθροὶ τοῦ Γένους θέλουν ὑπερισχύσει, ἡ Εὐρώπῃ θέλει ἰδεῖ εἰς τοὺς Γραικοὺς ἓν σῶμα ἀποστατῶν, βλαπτικὸν εἰς τὸ ἐμπόριόν της καὶ κινδυνῶδες, ὡς κακὸν παραδειγμα εἰς τοὺς λαοὺς της· θέλει ἐνωθῇ ὅλη, καὶ πιθανὸν νὰ φέρῃ καὶ τὴν Ῥωσσίαν μὲ τὸ μέρος της, καὶ τότε πρέπει μόνον σας νὰ κάμετε τὸν πόλεμον μὲ ὅλον τὸν κόσμον.

« Ἡ Ῥωσσία μᾶς ἐβοήθησε καὶ μᾶς βοηθεῖ, ἐπειδὴ ἐβεβαιώθη, ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν κατατρέχουν τοὺς ἀποστάτας, ἀλλὰ τὸ Γένος ὅλον καὶ τὴν Ὀρθοκείαν. Τὴν δὲ ἀποστασίαν τοῦ Ὑψηλάντη τὴν κατέκρινε δημοσίως ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ εἶναι ἐναντίος τῶν ἑταιριῶν, διότι ἠξεύρει, ὅτι ἔχουν σκοποὺς νὰ ταράξωσι τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης.

« Διὰ νὰ μείνῃ λοιπὸν ἡ Ῥωσσία μὲ ἡμᾶς, καὶ νὰ μὴ τὴν λάβωσιν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Γένους μὲ τὸ μέρος των, πρέπει νὰ βεβαιωθῇ, ὅτι, ἀφ' οὗ τὸ Γένος ἐδιόσθη νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας διὰ τὴν ὑπαρξίν του, ἑταιρία πλέον δὲν ὑπάρχει, καὶ τοῦτο δὲν γίνεται, ἐὰν δὲν συστηθῇ Διοίκησις Ἑθνικὴ, καὶ νὰ τὸ βεβαιώσῃ διὰ προκηρύξεώς της.

« Τὴν ἐχθραν τῶν μεγαλητέρων τῆς Εὐρώπης Δυνάμεων τὴν ἠξεύρετε ἀπὸ τὸ φέρισμον τῶν γειτόνων σας (τῶν Ἀγγλῶν) καὶ ἀπὸ ὅσα βλέπετε. Ἦ φρονεῖ ἡ Ῥωσσία, καὶ πότε ἤμπορεῖ νὰ σᾶς ὑπερασπισθῇ ἢ διὰ τῶν ὀπλων, ἢ ἐμποδίζουσα ἄλλους νὰ μὴ σᾶς βλάψωσι, τὸ εἶδετε εἰς ὅσα γράφω ἀνωτέρω. Λάβετε λοιπὸν μεταξύ σας οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου μέτρα, διὰ νὰ ἐμβῇ καλὴ τάξις εἰς τὴν πατρίδα σας, καὶ νὰ συστηθῇ καὶ τοῦ Γένους Διοίκησις, καὶ τότε καὶ ἡ Ῥωσσία θέλει μείναι βοηθός σας, καὶ ἄλλους ἀκόμη φίλους θέλετε ἀποκτήσει, καὶ βοηθειαν ἀπὸ ὁμογενεῖς καὶ ἀπὸ ξένους θέλετε ἔχει, ὥστε νὰ ἤμπορῇτε νὰ ἀντισταθῇτε εἰς τοὺς ἐχθρούς σας, καὶ νὰ ἐλπίζετε πιθανῶς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν τῆς φίλης πατρίδος σας.

« Ὁμογενεῖς Ἀρχιερεὺς καὶ συμπατριώτης σας, κρίνω χρέος μου νὰ βάλω

ὅπιν σαι, ὅσα εἶναι ἀνάγκη νὰ ἡξυρστε· καί, ἂν δὲν τὸ ἔκχυα πρὸ πολλοῦ, ἡ αἰτία εἶναι προφανής· ἡλπίζα καὶ ἐγώ, ὡς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ὁμογενεῖς, ὅτι θέλετε συστήσει Διοίκησιν, καὶ ἔκρινα περιττὸν νὰ σὰς προβάλω, ὅτι ἐπρεπεὶ ἀφεύκτως νὰ κάμετε.

« Ἰδὲ τόνον μὲ τὸν πρίγκιπα Μαυροκροδάτον σὰς ἔστειλα ἐν σχέδιον Πρωσινῆς Διοικήσεως, τοῦ ὁποῖου σὰς περικλείω καὶ ἔδω ἴσον· καί, ἐπειδὴ τὸ ἔστειλα καὶ ὅπου ἔδει καὶ ἤρεσεν, ἂν ἠθέλετε τὸ βάλλει εἰς πράξιν μὲ προσθήκην ἢ ἀραίρεσιν, σὰς βεβαίω, ὅτι θέλετε κερδήσει πολλὰ εἰς τὴν ὑπόληψιν ἀναγκάων φίλων σας.

« Ἄν στείχω ἐδῶ, εἶναι ἀνάγκη ἐδῶ νὰ σταθῶ, διότι ἀλλέως μένετε ἄσχετοι μὲ τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ αὐτὴν τὴν ἀλληλογραφίαν τὴν κρατῶ ἐγὼ μὲ τοὺς ξένους.

« Γνωρίζω, ὅτι λείπουν τὰ ἐφόδια τοῦ πολέμου εἰς ὅλα τὰ μέρη, ὅπου μάχονται μὲ τὸν ἐχθρὸν, καὶ προσπαθῶ νὰ γενῇ βοήθεια τόνον ἀπὸ ὁμογενεῖς, ἔσον καὶ ἀπὸ ξένους· καὶ τοῦτο θέλει κατορθωθῇ μὲ βραδύτητα μὲν καὶ μὲ κίπους, ἀλλὰ θέλει τέλος πάντων κατορθωθῇ, καὶ θέλετε ἔχει αὐτὴν τὴν βοήθειαν. Ἐπειτα, ἂν δὲν συστήσετε Διοίκησιν, καὶ καλὴν Διοίκησιν, ὅπως καὶ ἂν τρέξωσι τὰ πράγματα, ἡ πτώσις σας εἶναι βεβαία, καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθω νὰ σὰς βοηθῶ καὶ ἐγώ, διὰ νὰ πέσετε. Αὐτὴν τὴν βοήθειαν σὰς τὴν γράφω μὲ λύπην μου· πλὴν δὲν μὲ τὸ συγχωρεῖ ἡ συνείδησίς μου νὰ σὰς τὴν κρύψω.

« Εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς πατρίδος μου πόσον χρέος πρέπει νὰ ἔχω, γνωρίζω, πόσον σέβας καὶ πόσῃν εὐπείθειαν, εἰς ὅσα ἠθέλε μὲ προστάξει. Μὴ οὐσης Διοικήσεως, εἶμαι καὶ ἐγὼ εἰς ἐξ ὑμῶν, εἶναι ἀναρχία, πολυαρχία, πυργοποιία, καὶ δὲν θέλομέν ποτε εἰσακουσθῇ μεταξύ μας, ἀλλ' οὔτε θέλομεν κάμει καλὰ πράγματα. Καθὼς φρονῶ ἐγώ, στοχάζομαι, ὅτι φρονοῦν καὶ ἄλλοι πολλοί, καὶ κερδαίνει ἡ πατρίς, ὅταν ὅλα τὰ τέκνα τῆς γνωρίσωσι χρέος των νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν φωνὴν τῆς, νὰ συντρέξωσιν εἰς τὰς χρεῖας τῆς καὶ νὰ τρέξωσιν, ὅπου τοὺς προστάζει.

« Ἀπὸ σὰς κρίμαται λοιπὸν, ἀδελφοί Ἀρχιερεῖς, Ἀρχοντες καὶ Ἀρχηγροὶ τοῦ στρατεύματος, τὸ νὰ σωθῇ ἡ νὰ χαθῇ ἡ πατρίς. Καί, ἂν χαθῇ, δὲν φθάνει, ὅτι θέλετε κινδυνεύσει πρῶτον καὶ συναπολεσθῇ, ἀλλὰ, καὶ ὅσον αἷμα χυθῇ τοῦ λαοῦ, θέλει ζητηθῇ εἰς τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο κριτήριον ἀπὸ τὰς χεῖράς σας.

« Μὲ καλὴν Διοίκησιν εἶναι βεβαία ἡ σωτηρία· χωρὶς Διοίκησιν εἶναι βέβαιος ὁ χαμός. Τρίτον τι δὲν ὑπάρχει, καὶ εὐχομαι νὰ σὰς φωτίσῃ καὶ νὰ σὰς ὁδηγήσῃ ὁ ἅγιος Θεὸς εἰς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος, τὸ ὁποῖον μόνον εἶναι καὶ ἴδιον συμφέρον σας.

« Ἰδοὺ καὶ ἐν ἴσον γράμματός μου πρὸς τοὺς ἐν Ὁδησσῷ Ἐφόρους. Ἄν συστήσῃ Διοίκησις, εἶναι ἀνάγκη νὰ σταλθῶσι καὶ ὑπουργοὶ τῆς εἰς διάφορα μέρη, καὶ αὗτοι οἱ ἄνθρωποι, ἂν εἶναι καλοὶ, ὠφελοῦν, ἂν εἶναι κακοὶ, βλάπτουν. Πρέπει λοιπὸν νὰ γενῇ προσοχὴ εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ νὰ ἐπιερωτισθῇ, εἰ δυνατόν, ἡ ἐν Ὁδησσῷ Ἐφορία μὲ τὰ ἔξοδα αὐτῶν τῶν ἀπεσταλμένων, τὰ ὅποια θέλουν εἶναι πολλὰ, καὶ μόνον ἡ ἐν Ὁδησσῷ Ἐφορία ἔμπορεῖ νὰ τὰ πληρῇ.

Οέυση με τὴν συνδρομὴν τῶν ἐν Ῥωσσίᾳ ὁμογενῶν.

« Θέλετε ἰδεῖ, ὅτι τοὺς γράφω καὶ περὶ δανείων. Ἀλλὰ δάνεια δὲν εὐρίσκονται, ἂν δὲν συστηθῇ Διοίκησις, καὶ Διοίκησις εἰς καλὴν βᾶσιν, ὥστε νὰ στοχασθῇ ἡ Εὐρώπη πιθανὴν τοῦλάχιστον τὴν πολιτικὴν ὑπαρξίν τοῦ Γένους, τὴν ὁποίαν δικαίως βλέπει τώρα πρὸς καιρόν.

« Περὶ τούτου ἔγραψα καὶ εἰς ἄλλα μέρη, διότι γνωρίζω, πόσον χρησιμεύουν τὰ χρήματα, διὰ νὰ κερδητῶμεν τὴν ὑπόθεσίν μας.

« 4824 νοεμβρίου 48[30 ἐκ Πεισῶν.

« Ταῦτα καὶ μένω, ἀδελφός ἐν Χριστῷ καὶ εὐχέτης
ὁ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΠΝΑΤΙΟΣ ».

« ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΕ. (τὸν Π. Πατρῶν).

« Ἐμπιστεύομαι τὸ περικλειόμενον εἰς τὸν ποιμαντικὸν καὶ πατριωτικὸν ζῆλόν τῆς, διότι ἡ πατρίς κινδυνεύει, ἂν δὲν συστηθῇ Ἑθνικὴ Διοίκησις, καὶ νὰ ἦναι ὅχι μόνον ἀρσενὴ εἰς τὸ γένος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ξένας Δυνάμεις, αἵτινες νομίζουν, ὅτι πειράζεται ἡ ἡσυχία τῶν λαῶν τῶν ἀπὸ κάθε νεοφανὲς σύστημα. Τὸ σύστημά σας τὸ βλέπουν ὡς κίνημα Καρβονάρικον, τὸ διαβάλλουν ὡς τοιοῦτον καὶ ἔχουν καὶ δίκαιον, διότι τοιοῦτον τὸ ἐκήρυξεν ἀπ' ἀρχῆς ὁ Ὑψηλάντης· καὶ, ἐν ὅσῳ δὲν βλέπουν Διοίκησιν, ἔχουν δίκαιον νὰ φρονῶσιν, ὅπως φρονοῦν, καὶ νὰ λέγωσιν, ὅσα λέγουν. Διὰ νὰ ἡσυχάσετε τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ ἀποκτήσετε φίλους καὶ διὰ νὰ μὴ χάσητε τὴν Ῥωσσίαν, πρέπει νὰ συστήσετε Διοίκησιν. Ἀλλῶς οἱ κόποι σας εἶναι χαμένοι.

« Ὅταν ἀρχήτε τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη, καὶ ἐλάβετε καὶ στίς αὐτοῦ συγχρόνως τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, ἡ Μεγαλειότης τοῦ Ὁ αυτοκράτωρ κατέκρινε τὸ κίνημά σας καὶ ἐκηρύχθη ἐναντίος, ὡς καὶ οἱ σύμμαχοί του. Χάρis εἰς τὴν ἀνοησίαν τῆς Ὀθωμανικῆς διοικήσεως, τὸ πρᾶγμα ἔλαβε τώρα ἄλλην μορφήν. Ἀλλὰ θέλων νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὰ ὁμόθρησκα ἔθνη πάσχοντα, δὲν θέλει νὰ ταράξῃ τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης, οὔτε νὰ γνωρίσῃ ἐταιρείαν διοικοῦσαν, ἐν ᾗ κατέκρινε δημοσίως εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ Αἰμπάχ τὸ νέον τοῦτο σύστημα τῶν ἐταιρειῶν, ὡς αἷτιον κακῶν αποτελεσμάτων. Δις ἔλαβον τότε γράμματα ἀπὸ τὴν συνέλευσιν (τοῦ Αἰγίου), ἐν ᾗ ἦτον ἀκόμη ἐδῶ ὁ Τομαρόπουλος· πλὴν ἦτο κεραυνὸς εἰς ἐμέ, ὅσα περιέχον αὐτὰ τὰ γράμματα, καὶ ἔκρινε ἀναγκαίαν τὴν σιωπὴν, διὰ νὰ μὴ σὰς προξενήσω δειλίαν εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν κινήματων σας. Μετὰ ταῦτα ἄρχισε νὰ ἀλλάξῃ ἡ σκηνή, καὶ ἦλθε τὸ πρᾶγμα, ὡς μᾶς συμφέρει καὶ ὡς ἤμπορούσαμεν νὰ τὸ ἐπιθυμήσωμεν. Ἀλλὰ χρειάζεται γνωσις καὶ προσοχή, διὰ νὰ μὴ χάσωμεν μετὰ τὸ φέρισμόν μας μίαν τέσον δυνατὴν προστασίαν, ἥτις μόνη φθάνει νὰ συστήσῃ πολιτικὴν ὑπαρξίν τῆς πατρίδος μας μετὰ τὴν πραγματικὴν τῆς δύναμιν, καὶ νὰ ματτιώσῃ τὰς ἐναντιώτῃσας τῶν ἐχθρῶν μας.

« Παρακαλῶ, Πανιερώτατε, νὰ ἀναγνώσετε μὲ προσοχὴν τὸ κοινὸν γράμμα μου, νὰ στείλετε ἴσα πρὸς τοὺς ἀπόντας, καὶ νὰ προσπαθήσετε μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις σας, διὰ νὰ συστηθῇ Ἑθνικὴ Διοίκησις, καὶ θέλει σᾶς γνωρίσει μίαν ἡμέραν ἢ πατρίς εὐεργέτην.

« Ὁ ἀγὼν εἶναι μέγας καὶ τὸ κίνημα τοῦ Γένους τολμηρόν. Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν, πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅλα, καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν ἄλλον σκοπὸν καὶ ἄλλο τέλος, εἰμὴ ἐν μόνον, πῶς νὰ σωθῇ ἡ πατρίς, καὶ τὸ παράδειγμα πρέπει νὰ τὸ δώσωσιν οἱ ἀρχηγὶ καὶ οἱ ἐν τοῖς πράγμασιν.

« Ἐλπίζω, ὅτι ὀλίγῳρα ἐλευθεροῦται καὶ ἡ ἐπαρχία σας, καὶ προλαμβάνω νὰ σᾶς συγχαρῶ. Εὐχόμαι νὰ στεφανωθῶσιν οἱ ἀγῶνές σας μὲ αἰσίας ἐκδόσεις, καὶ νὰ σᾶς γνωρίσω μίαν ἡμέραν καὶ προσωπικῶς, ὅταν αἱ περιστάσεις τὸ εὐκολύνουν, καὶ δὲν ἦμαι πλέον ἀναγκαῖος ἐδῶ. Καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα μένω.

« 1821 νοεμβρίου 1830 ἐκ Πεισῶν.

« ἀδελφός σας ἐν Χριστῷ καὶ εἰς τοὺς ὀρισμούς σας

« ὁ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ Π'ΝΑΤΙΟΣ ».

ΣΕΛΙΣ 350.

(α) Ὅπως λογικῶς ἐσκέπτετο ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ Πολυχρονιάδης τοῦ 1824, καὶ μεθ' ὅλην τὴν τότε πρωτοπειρίαν, μᾶλλον δὲ ἀγνοίαν καθαρὰν, περὶ τὰς νομοθετικὰς ἐργασίας. Καὶ ὅμως οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ἑθνικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1843, ἥτοι μετὰ εἰκοσιδύο ἔτη, ἐνομοθέτησαν κακοζήλως ὅλον τὸ ἐναντίον πρὸς σκάνδαλον καὶ περιγέλων τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Πόσοι δὲ συντηριθμοῦντο ἐν τῷ συλλόγῳ αὐτῷ τῶν πληρεξουσίων νομομαθεῖς ἐξ ἐπαγγέλματος; Πλειστοί. Καὶ εἶδομεν ἐντεῦθεν τὴν νομοτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀρπάσσαν πολλὰκις ἀπὸ τῶν Βουλῶν νόμους, καὶ ὃν αἱ πλειότεραι ψῆφοι αὐτῶν ἐξεφωνήθησαν ἢ κατετέθησαν ἐναντίαι, καὶ ὑπὲρ ὧν αἱ ψῆφοι τῶν ὑπουργῶν, ἢ καὶ μόνῃ ἐνίστα ἡ ψῆφος ἐνὸς ὑπουργοῦ, ἀπέτελεσαν ταύτας μειοτέρας.

(β) Ἐπλήρην ἐνταῦθα τὰ ἐσκαμμένα ὁ Πολυχρονιάδης. Ἀλλ' ἴσως μόνος ἐννόει τὰς μικτὰς λεγόμενάς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις.

ΣΕΛΙΣ 354.

(α) Ὑπέγραψαν τὸν ὅρκον ὁ Ὑψηλάντης, Γερμανὸς Πατρῶν, Μαυρομιχάλης, Κολοκοτρώνης, οἱ τῆς Ὑδρας, Πετρίων καὶ Ψαρῶν, ὁ Κορίνθου Κύριλλος, Ἰατρώκος, Βρεσθῆνης Θεοδώρητος, Νοταρᾶς, Ἰωάννης Βαρβάτης, ὁ πρωτοσύγκελος Ἀμβρόσιος, Πάνος Σαριγιάννης, Χαράλαμπος Πετρουκάς, Δημήτριος Παπαγιαννόπουλος καὶ λοιποί.

(β) Κατὰ τὸν γενόμενον ἐν τῇ Γόρτυνι κοπετὸν διὰ τὴν ἐκλογὴν πληρεξουσίων, οἱ περὶ τὸν Κολοκοτρώνην υπερικύσαντες ἀπέκλεισαν τὸν Ἀναγνώστην Δελγιάνην. Ἐνεκα τούτου προσέδραμεν οὗτος εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν ἄλλων ἐν τῷ Ἄργει Πελοποννησίων, οἵτινες εἰσήγαγον αὐτὸν ἐν τῇ συνελεύσει, λόγῳ

ὅτι ὡς μέλος τῆς Γερουσίας τῶν Καλτεζῶν εἶχε καὶ τὸ δικαίωμα τῆς συνεδριάσεως ἐν τῷ Ἄργει.

(γ) « Παραστατάς καὶ Παραστατικά μέλη » ὠνόμαζον τότε τοὺς πληρεξουσίους ἀντιπροσώπους, ὡσανεὶ ἔμελλον ταχθῆναι πρὸς μάχην οἱ βουλευθεύμενοι περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ τόπου. Πλησίον ἄλλων πολλῶν προσέβαλε καὶ αὐτὴν τὴν ἀνωμαλίαν ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς (ἐν τῇ σελ. 47 τοῦ Διαλόγου τῶν Πολιτικῶν τοῦ Πλουτάρχου).

(δ) Καὶ πραγματικῶς ἐνομοθετήθη ἡ ὑπόσχεσις αὕτη ἐν τοῖς πρώτοις διὰ τοῦ ἄρθ. κ' τοῦ κεφ. γ' τοῦ καταστατικοῦ τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας, ἔχοντος οὕτω :

« Ἐπειδὴ αἱ τρεῖς νῆσοι Ὑδρας, Πετῶν καὶ Ψαρῶν ἕκαμον ἀμέσως καὶ ἐμμέσως λαμπράς ἐκδουλεύσεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα γενικῶς, μερικωτέρως δὲ καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία ἀναλαμβάνει τὰς ἀποζημιώσεις τῶν ἄχρι τοῦδε σημαντικῶν ἐξόδων, καὶ τὰς δικαίας ἀνταμοιβὰς ἐκείνων, ὅσοι ἀποδεικτικῶς ἐξώδευσαν· μένει δὲ εἰς αὐτὴν νὰ συναγορευθῇ μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς ».

Συνετάχθη οὕτω τὸ ἄρθρον αὐτὸ, εἰ καὶ ὑπεξέφευγεν ἐπὶ τέλους πᾶσαν ὀριστικὴν ἐφαρμογὴν, ἐξ ἐπιμονῆς τῶν Νησιωτῶν. Ἦθελον οὗτοι, ὅπως μόνη καὶ ἰδίως ἡ Πελοπόννησος ἀναδεχθῇ τὴν ὑποχρέωσιν τῶν ἀποζημιώσεων, ἐν ᾧ οἱ Πελοποννήσιοι παρετήρουν ὀρθότερον πρὸς αὐτοὺς, ὅτι ὑποχρέωσις τοιαύτη βαρύνει ὅλην τὴν Ἑλλάδα, διότι ἐκ τῆς θαλασσίας δυνάμεως βοηθεῖται τὸ ὅλον· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐνέδωκαν οἱ τελευταῖοι συμφωνήσαντες ὡς ἐκ τῆς πολιτικῆς ἀνάγκης, ἣν εἶχον ἤδη. Βεβαίως τὸ σφάλμα αὐτὸ οἱ Νησιῶται ἐνόησαν ἔπειτα, ἀπὸ δὲ τῆς ἐν Ἀστρεὶ Β' ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1823 ἐψηφίσθησαν ὡς χρέος ἐθνικὸν αἱ προκαταβολαὶ τῶν ναυτικῶν νήσων.

(ε) Ὑπῆρχον, ὡς φαίνεται, μεταξὺ τοῦ Βενιαμὶν καὶ Βάμβα παλαιαὶ καὶ ἱσχυραὶ ἀντιπάθειαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀδύνατος ἦτο σχεδὸν ἡ διαμονὴ τοῦ πρώτου ἐκεῖ, ὅπου ὑπῆρχεν ὁ δεύτερος. Ὅταν, κατὰ τὸν αὐγούστον τοῦ 1824, ἦλθεν εἰς τὰ Τριχώρυφα ὁ Βενιαμὶν, ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Βάμβα, « Πῶς ἦλθες, διδάσκαλε ; » ἀπεκρίθη βαρέως, « Ἦλθα νὰ δῶ καὶ νὰ φύγω ».

Τοῦ αὐτοῦ Βενιαμὶν αἱ λακωνικαὶ καὶ ἀπότομοι πολλάκις ἀπαντήσεις, ἀδιαφόρως πρὸς φίλους τε καὶ ἐχθροὺς, ὑπερέβαινον τὰς τοῦ διδασκάλου Γρηγορίου Κωνσταντᾶ. Βουλευόμενος ἐν Κορίνθῳ τῷ 1822, ἐξῆλθεν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν εἰς περίπατον μετὰ τινος βουλευτοῦ τῆς Ὑδρας. Κοινοῦ δὲ γινομένου τότε λόγου περὶ τῶν νέων κινουμένων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ὑδραῖος βουλευτὴς μετὰ λύπης παρετήρει πρὸς τὸν Βενιαμίν : « Πῶς θὰ κάμω — μὲν, δάσκαλε, μὲ τόσους Τούρκους ! — Τοὺς σκοτόνομεν » ἀπεκρίθη οὕτως. — « Ἀμὴ κατεβαίνει καὶ ἡ ἀρμάτα ! — Τὴν καίμεν. — Μηγάρεις εἶναι χρήματα ; » — Καταβάλλομεν ». Καὶ ὅταν ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς ἐπιούσης προετράθη ἡ ἀνάγκη συνεισφορᾶς προσωπικῆς διὰ τὴν ἐκπλευσιν τοῦ στόλου, ὡς μὴ εὐποροῦντος τοῦ δημοσίου ταμείου, ὁ αὐτὸς δὲ βουλευτὴς παρετήρησε, « Καὶ ποιοὶ ἔχουν νὰ δώσουν χρήματα ; — Σὺ πρῶτος ! » ἀπεκρίθη θυμωμένως ὁ Βενιαμὶν ἀπὸ τῆς ὁδρας.

ΣΕΛΙΣ 352.

(2) Ἴδου τὰ Προλεγόμενα.

« Ἡ Ὄθωμανικὴ διοίκησις ὅτι ἐκ τῶν πρώτων αὐτῆς ἀρχῶν διετέθη τυραννικῶς πρὸς ἅπαντας τοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους κατὰ δυστυχίαν ὑπέταξεν, εἶναι ὁμολογούμενον. Ἀλλ' ἡ ἀλογος καὶ παράνομος αὐτῆς ὁρμὴ, ἣτις ἐνέσπειρε φρίκην ἐσχάτως εἰς ὅλα τὰ μέρη τὰ κατοικούμενα ὑπὸ Ἑλλήνων διὰ τὰς ἀπανθρώπους σφαγὰς καὶ αἰχμαλωσίας, ὅπου ἔκαμεν εἰς κάθε ἡλικίαν καὶ τάξιν ἀνθρώπων τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου ἔθνους, καὶ διὰ τὴν ἄκραν καταφρόνησιν, ὅπου ἐδείξεν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, κατεδαφίζουσα τοὺς ἱεροὺς ναοὺς καὶ καταπατοῦσα τὰ ἱερά, κινουμένη εἰς τοῦτο ἐκ μιᾶς ἀπλῆς ὑπονοίας, ἐβίασε τοὺς Ἑλληνας νὰ λάβουν τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας διὰ τὴν θρησκείαν καὶ ὑπαρξίν των, τὰ ὅποια ἐπισχεῖ νὰ ἐξοντώσῃ ἡ τουρκικὴ αὐτὴ διοίκησις. Ματαίως ἡ ἐκκλησιαστικὴ σύνοδος μετὰ τοῦ σεβασμίου ἐκείνου γηραιοῦ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου ἐπροσπάθησε ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀθωότητα τοῦ ἔθνους· ἀλλ' εἰς ἀπόκρισιν ἔλαβον ἅπαντες σκληρὸν θάνατον, τὸν δι' ἀγχόνης. Πάντες σχεδὸν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπίσημοι Ἕλληνες, ὁμοίως καὶ οἱ ἐν ἄλλαις πόλεσι καὶ ἐπαρχίαις τῆς τουρκικῆς ἐπικρατείας, ὅσοι δὲν ἀπηλλάγησαν διὰ τῆς φυγῆς, ἐφρονεύθησαν. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν τῆς Πελοποννήσου ἀρχιερέων καὶ προκρίτων καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σπάρτης εἰσῆλθον ἐν Τριπολιτσᾷ πρὸς κατὰπαυσιν τοῦ δεινοῦ· ἀλλ' ἡ διοίκησις καὶ ἐκείνους περιώρισεν ἐν σκοτεινοτάτῃ φυλακῇ, καὶ ἅπαντες σχεδὸν ἐτελεύτησαν, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐμελλε νὰ διαδεχθῶσιν ὀλέθρια ἐπόμενα, ἐὰν δὲν ἐπρολάβανον νὰ ὀπλισθῶσι πρὸς ὑπεράσπισιν ἑαυτῶν.

« Ὁ εὐαίσθητος λαὸς τῶν Ἑλλήνων ἐν Πελοποννήσῳ, καθὼς καὶ ἐκεῖνος τῶν νήσων Ἰδρας, Πετῶν καὶ Ψαρῶν, ἐδείξεν ἐκ πρώτης ἀφετηρίας σημεῖα γενναιότητος, καὶ ὅτι αἰσθάνεται καλῶς τὸ μέγεθος τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλ' ἡ ἀναρχία καὶ ἀταξία, ἣτις ἐπεται εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ἐγένεν ἐμποδῶν τοῦ νὰ ὠρελθῇ, ὅσον ἐπρεπε. Ἡθρόνθησαν τὴν ἀνάγκην ἐνὸς προσκαιροῦ πολιτικοῦ συστήματος ἅπασαι αἱ ἐπαρχίαι καὶ νῆσοι, καὶ ἐνεκα τούτου ἐσυστήθη ἐν Καλαταίαις τῷ 1821, κατὰ μῆνα τὸν μᾶϊον, μία Γερουσία τοπικὴ. Ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς ὁρμῶν τότε συνεχῶς ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους ὁ πόλεμος εἶχεν ἐνσχολημένους πανταχόθεν ἀντικρούοντας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, δὲν ἐσυγχώρησεν εἰς τὴν Γερουσίαν νὰ ἐκτελέσῃ, ὅσον ἐπρεπε. Κατόπιν, εὐκολυνθέντων ὅπως οὖν τῶν πραγμάτων, συνῆλθον δις ἐπ' αὐτῷ τούτῳ οἱ πρόκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ νήσων μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ πρίγκιπος Δημητρίου Ἰψηλάντη, τὸ μὲν πρῶτον εἰς Βέρβενα, τὸ δὲ δευτέρον εἰς Ζαράνδραν· ἀλλὰ τὰ ἀντιτίποντα αἷτια τοῦ πολέμου ἐμπόδισαν τὸ νὰ κατορθωθῇ τι. Μετὰ δὲ τὴν κυρίευσιν τῶν φρουρῶν καὶ αὐτῆς τῆς Τριπολιτσᾶς ἐγένετο ἀπόφασις κοινὴ, ἵνα συγκροτηθῇ ἡγενησιώτερα συνέλευσις καὶ ἐπικυρωθῇ ἐν σύστημα τελειότερον κατ' ἐκλογὴν πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ νήσων. Ἀπασαι λοιπὸν αἱ ἐπαρχίαι τῆς Πελοποννήσου, ἰδιαίτερος ἐκάστη, ἐξελέξαντο κοινὴ γνώμη ἐξ ὑποκείμενα ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας, ἅτινα ὠνόμασαν ἐφόρους, ἐκ δὲ τῶν ἐξ ἐξελέξαντο ἓνα ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας, ὄντινα ὠνόμασαν μέλεις τῆς Γερουσίας, δόντες αὐτῇ ἐγγυον πληρεξουσιότητα.

α Οἱ Γερουσιασταὶ λοιπὸν οὗτοι, συνελθόντες ἐν Ἀργεὶ τῇ 4821 δεκεμβρίου 4, πρῶτον μὲν ἔδωκαν ἐνυπόγραφον τὸν ὄρκον τῆς ἐμπιστοσύνης των εἰς τὴν πατρίδα· εἶτα ὑπέγραψαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ὡς κατωτέρω, δηλοῦντες καὶ τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὴν πατρίδα των.

α Ὁ Π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ.

α Ὁ ΠΕΤΡΟΜΠΕΗΣ ΜΑΓΡΟΜΙΧΑΛΗΣ.

α Ὁ πρωτοσύγκελος ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ ἐξ ἐπαρχίας Ἀρκαδίας, πατρίδος Καλαβρύτων.

α Ὁ ἀρχιμ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ, ἐξ ἐπαρχίας Λεωνταρίου κωμοπόλεως Πολιανῆς.

α Ὁ ΑΣΗΜΑΚΗΣ ΦΩΤΗΛΑΣ, ἐξ ἐπαρχίας καὶ πατρίδος Καλαβρύτων.

α Ὁ ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΡΕΝΔΗΣ, Κορίνθιος.

α Ὁ ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ, ἐκ Πατρῶν.

α Ὁ ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΡΒΑΤΗΣ ἐξ ἐπαρχίας Καρυταίνης, κωμοπόλεως Βυτίνης.

α Ὁ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ, ἐκ Φαναρίου.

α Ὁ ΠΑΝΑΓΙΟΣ ΙΑΝΝΕΤΑΚΗΣ, ἐξ ἐπαρχίας Μισθρά, τοποτηρητῆς τοῦ Παναγιώτου Ἰατράκου, στρατηγού.

α Ὁ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΠΕΡΡΟΥΚΑΣ, ἐξ Ἀργους.

α Ὁ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΠΑΝΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, ἐξ ἐπαρχίας, καὶ πατρίδος Γαστούνης.

α Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ, ἐξ ἐπαρχίας Ἀγίου Πέτρου καὶ πατρίδος Ἀγίου Ἰωάννου.

α Ὁ ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΚΥΡΙΑΚΟΣ, ἐκ Καλαμάτας.

α Ὁ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΛΑΜΑΡΙΩΤΗΣ, ἐξ ἐπαρχίας καὶ πατρίδος Νητίου.

α Ὁ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΑΧΟΛΟΣ, ἐκ Πύργου.

α Ὁ ΗΛΙΑΣ ΚΑΡΑΠΑΥΛΟΣ, ἐκ Κορώνης.

α Ὁ ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, ἐκ Νεοκάστρου.

α Ὁ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΟΤΗΡΗΣ, ἐκ Μοθώνης.

α Ὁ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΛΟΓΕΡΑΣ, Μονεμβάσιος.

α Ὁ ΣΠΥΡΟΣ ΦΡΑΝΤΖΕΣΚΟΠΟΥΛΟΣ, ἐξ Ἀνδρούσης.

α Ὁ ΜΙΛΙΑΝΝΗΣ, τοποτηρητῆς τοῦ Ἀναγν. Παπαγεωργίου, ἐξ ἐπαρχίας Λεωνταρίου.

α Ὁ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἐξ ἐπαρχίας Ναυπλίου, πατρίδος Λυγουρίου ».

ΣΕΛΙΣ 333.

(α) Ὅρα τὰ περὶ αὐτοῦ προηγούμενα ἐν τῇ Κεφ. Θ' τοῦ τόμου Γ'.

ΣΕΛΙΣ 354.

(α) Ὡς ἀσθενῶν τότε ἐν Μετολογίῳ ὁ Μεγαλὴ Σχινᾶς, οὐδόλω; εἰργάσθη παρὰ τῇ συνελεύσει ταύτῃ.

ΣΕΛΙΣ 355.

(α) Τοιοῦτος ἐκλεχθεὶς καὶ ὁ Ἀνδρέας Λόντος παρὰ τῶν ἐπαρχιακῶν ἐφόρων τοῦ Αἰγίου, ἀνταπέστειλεν ἕτερον, τὸν Κωνσταντῖνον Δημητρίου, δεκτὸν γενόμενον.

ΣΕΛΙΣ 358.

(α) Ἡ Πελοπόννησος, εἰ καὶ ἡρίθμει πληθυσμὸν ἀνώτερον ὅλων ὁμοῦ τῶν ἄλλων τμημάτων, ὠνόμασεν ἀντιπροσώπους ἐαυτῆς εἴκοσιν, ἐν ᾧ καὶ ὁ Νέγρης εἴκοσι τρεῖς μετεβίβασεν ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, μὴ συμπεριλαμβανομένων μάλιστα ἐν αὐτοῖς καὶ τῶν συνηγόρων. Προσέτι δὲ οἱ Πελοποννήσιοι ἀντεστραμμένως ὠνόμασαν διὰ μὲν τὴν τοπικὴν συνέλευσιν εἰκοσιτέσσαρας, διὰ δὲ τὴν ἐθνικὴν εἴκοσι. Ἀλλὰ μετὰ τῶν δευτέρων ἐλογίζοντο οἱ σημαντικώτεροι, Μαυρομυχάλης, Κανακάρης, Χαλαμάκης, Κρεββατᾶς, Δεληγιάννης, Νοταρᾶς, Σισίνης, Δημήτριος Περρούκας, Ἀνδρέας Ζαήμης, Θεόδωρος Βλάχης καὶ λοιποί.

Προσθετόν δ' ἐνταῦθα, ὅτι αἱ σφαγίδες τῶν τριῶν τοπικῶν συστημάτων ἐφέρον σύμβολα, τῆς μὲν Πελοποννησιακῆς Γερουσίας τὸν Σταυρὸν, τοῦ δὲ Ἀρείου Πάγου τὴν γλαῦκα, τῆς δὲ Γερουσίας τῆς Αὐτικῆς Ἑλλάδος τὸν βοῦν, σκήπτουσαν ἔχοντα τὴν κεφαλὴν καὶ ὑπὸ τοῦς πόδας αὐτοῦ λεμβάδιον.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ Δ'.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ (α).

Κατὰ τὴν ΣΤΕΡΕΑΝ.

Ἐν Ἀθῆναις.	
Ἡ Κ. Μαρία Γ. Ὑψηλάντου ..	20
Ἀναστάσιος Μανάκης ..	14
Ἰω. Παπαρρηγόπουλος ..	4
Λέων Μελάς ..	4
Γεώρ. Κ. Τυπάλδος ..	3
Καίσαρ Κ. Ρώμας ..	3
Γεώργιος Ναύτης ..	3
Ἰω. Θ. Κολοκοτρώνης ..	2
Κωνστ. Χρυσούλης ..	2
Χρ. Ζαχαριάδης ..	2
Γεώρ. Ι. Κλάδος ..	2
Ὑπουργ. τῶν Στρατιωτικῶν ..	4
» » Οἰκονομικῶν ..	4
» » Ἐκκλησιαστικῶν ..	4
Δημ. Μ. Βότσαρης ..	4
Ἀλέξ. Κουμουνδούρος ..	4
Μιχαὴλ Γεωργαντῆς ..	4
Νικόλαος Νάζος ..	4
Ἀντώνιος Ζάνος ..	4
Ἀναστάσιος Μπούκρης ..	4
Πέτρος Δ. Στεφανίτης ..	4
Χριστόδουλος Χ. Πέτρου ..	4
Δημήτριος Χρηστίδης ..	4
Γεώρ. Μ. Ἀντωνόπουλος ..	4
Λεωνίδας Ν. Πετμεζῆς ..	4
Κωνστ. Φωστηρόπουλος ..	4
Ἀλέξανδρος Βενιζέλος ..	4
Σταῦρος Βλάχος ..	4
Βασίλειος Ν. Παγκώστας ..	4
Γεώργιος Φιττάλης ..	4
Ἰωάννης Παπαδόπουλος ..	4
Νικολάου Εὐμορφόπουλος ..	4
Μιχαὴλ Μιταράκης ..	4
Δημήτριος Πετροπουλάκης ..	4
Ἀνδρέας Κομπατῆς ..	4
Εὐθύμιος Καστόρχης ..	4

Δημήτριος Ν. Πετροκόκκινος ..	4
Μιχαὴλ Γ. Σούτσος ..	4
Ἰωάννης Μ. Σούτσος ..	4
Ἀλέξανδρος Γ. Σούτσος ..	4
Ἰωάννης Α. Σούτσος ..	4
Σκαρλάτος Α. Σούτσος ..	4
Γεώργιος Α. Σούτσος ..	4
Δημήτριος Α. Σούτσος ..	4
Σμαράγδα Κ. Σούτσου ..	4
Μαρία Γ. Μαυροκορδάτου ..	4
Πέτρος Παπαρρηγόπουλος ..	4
Εμμανουὴλ Ἀργυρόπουλος ..	4
Ἰωάννης Γ. Καρατσᾶς ..	4
Σπύρος Μίλιος ..	4
Κωνσταντῖνος Δ. Βλάμης ..	4
Μιχαὴλ Ῥοδίτης ..	4
Νικόλαος Α. Χατσόπουλος ..	4
Ἀριστείδης Ῥάινεξ ..	4
Πύρρος Πάνος ..	4
Νικόλαος Λάμπρος ..	4
Γεώργιος Βακαλόπουλος ..	4
Λουδοβίκος Λιμπέρτης ..	4
Γεώργιος Αλασσάνης ..	4
Σκαρλάτος Ρωσσέτος ..	4
Α. Ρωσσέτος ..	4
Γεώργιος Σαχίνης ..	4
Τιμολέων Βούλγαρης ..	4
Χαρ. Χριστόπουλος (Ὀλυμπία). ..	4
Χαρ. Χριστόπουλος (Κυνουρία). ..	4
Ἰάκωβος Θεοφιλάς ..	4
Γεώργιος Χ. Πιρνάρης ..	4
Γ. Ἰωαννίδης ..	4
Ἡρακλῆς Μητσόπουλος ..	4
Παναγιώτης Ρομπότης ..	4
Δημήτριος Βουδούρης ..	4
Νικόλαος Κατομούλης ..	4
Νικόλαος Φιλαδέλφους ..	4
Νικόλαος Δραγούμης ..	4
Κωνσταντῖνος Χριστοφίδης ..	4

(α) Ἐπειδὴ διὰ τῆς προκηρύξεως τῶν 20 ἰουνίου 1859 ὑπεσχέθημεν τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔκδοσιν τεσσάρων τοῦ Ἱστορικοῦ Δοκιμίου τόμων, ἐπὶ τῇ βᾶσι διὰ αὐτῆς, ἥτοι διὰ μόνους τοὺς τέσσαρας τόμους, συνδραμον οἱ ὁμογενεῖς καὶ συμπολίται ἡμῶν διὰ τοῦτο δημοσιεύομεν κατὰ χρέος ἐν τῇ παρόντι τόμῳ Δ' τοὺς καταλόγους αὐτῶν, ὅσους ἐλάβομεν, ὡς καὶ τὸ πρὸν τῆς συνδρομῆς ἐκάστου.

Γ. Ι. Διοβουνιώτης	4
Παναγιώτης Παπιολάκης	4
Σέργιος Οικονόμου	4
Ἀναγνώστης Μόστρας	4
Ἀλέξιος Κούμανης	4
Ἀναστάσιος Μαυρομμάτης	4
Φωτάκος	4
Π. Πλατὺς	4
Γεώργιος Ν. Σολιώτης	4
Κωνσταντῖνος Ἀντωνιάδης	4
Γεώργιος Κομνηνὸς Βαρβάκης	4
Δαριανὸς Γεωργίου	4
Κ. Κριτσουλίδης	4
Θωμᾶς Καββάκος	4
Α. Μανταβίνος	4
Πέτρος Ἀρχιμανδρίτης	4
Δημήτριος Κυριακίδης	4
Βασίλειος Γιάρης	4
Πέτρος Ἠπίτης	4
Κωνσταντῖνος Μουρούζης	4
Ἰωσήφ Ἀρχιμανδρίτης	4
Γεώργιος Βασιλείου	4
Κωνσταντῖνος Κώπας	4
Ἰωάννης Κλήμακας	4
Πορφύριος Κ. Λαυριώτης	4
Σαγιάρ	4
Γεώργιος Κονεμένος	4
Κωνσταντῖνος Γ. Οικονόμου	4
Κωνσταντῖνος Βατικιώτης	4
Κωνσταντῖνος Ράμφος	4

Βιβλιοπῶλαι (διὰ διαφόρους)

Νικόλαος Νάκης	40
Ἐμμανουὴλ Γεωργίου	7
Κάρολος Βίλμπερχ	5
Δημήτριος Ναδέρης	2

Τὸ ὅλον συνδρομηταὶ 409, σώματα 477

Ἐν Πειραιεῖ.

Λουκᾶς Ράλλης	4
Ἰωάννης Σέβρος	4
Ἰωάννης Δημόκας	4
Πέτρος Σ. Ὀμηρίδης	4
Θ. Στενᾶς Ἰσρεὺς	4
Δημήτριος Μητζόπουλος	4

Ἐν Χαλκίδι.

Νικόλαος Βουδούρης	4
Εἰσοδ. Ἀλεξανδρόπουλος, ἀρχιμ.	4

ΤΟΜΟΣ Δ΄

Ἐν Ἀμφίσσῃ.	
Νάκος Πανουριάς	4

Ἐν Λεβαδείᾳ.

Γεώργιος Λαχανᾶς	4
----------------------------	---

Κατὰ τὴν ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ.

Ἐν Ναυπλίᾳ.

Χαράλαμπος Παμπούκης	4
--------------------------------	---

Ἐν Τριπόλει.

Ὁ Μητροπολ. Θεοφ. Σιατιστεύς	4
--	---

Ἐν Πάτραις.

Δημήτριος Π. Πατρινός	4
---------------------------------	---

Ἰωάννης Κατσαράκης	4
------------------------------	---

Κατὰ τὸ Αἴγαιον.

Ἐὰν ἐν τῇ Πελοποννήτῳ εὐρέθησαν
τέσσαρες καὶ συνδραμόντες, καθ' ἑκάστην
ὁμωσ τὰς νήσους, καὶ μάλιστα τὴν ἐμ-
περικωτάτην τῆς Ἑλλάδος Σύρον, οὐ-
δεὶς προήρθη.

Κατὰ τὴν ΕΠΤΑΝΗΣΟΝ.

Ἐν Κερκύρᾳ.

Νικόλαος Βιττάλης	3
Ἀντώνιος Γ. Καποδίστριας	2
Σ. Γ. Σαμάρας	4
Διονύσιος Βέργας	4
Ι. Α. Ρωμανός	4
Ἰάκωβος Πολιτᾶς	4
Νικόλαος Μάνεσης	4

40

Κατὰ τὴν ΤΟΥΡΚΙΑΝ.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Δημήτριος Δημητρακόπουλος	40
Δανιὴλ Παπᾶς	3
Ἀντώνιος Ἰγγλέσης	3

N. Νομικός	3	Ἀντ. Δεπάστας	4
Ἀδελφοὶ Κουμπάρη	3	Δ. Ταμπάκος	4
Γ. Διαλεγμένος	3	Κ. Παλάκης	4
Πέτρος Πάνος	2	Ἰωάννης Δέλτας	4
Ἀθανάσιος Νικολαΐδης	2	Μακ. Κωνσταντινίδης	4
Μ. Φάχρης	2	Κ. Α. Σγούτας	4
Λ. Βαλλιάνος	2	Α. Μιαούλης	4
Ζαφειρόπουλος καὶ Ζαρσίφης	2	Ἀδελφοὶ Νικολόπουλοι	4
Κ. Βλαστός	2	Ῥάλλης Μαυρογιάννης	4
Α. Συγγρός	2	Στέφανος Βαρκιάδης	4
Π. Στέργιος	2	Ν. Α. Μαυροκορδάτος	4
Β. Κρικίτσος	2	Γρηγόριος Κούπας	4
Δ. Πασπαλῆς	2	Π. Δ. Σκυλίτσης	4
Στ. Ῥάλλης	2	Στέφανος Σκυλίτσης	4
Στ. Μαυροκορδάτος	2	Κ. Βούρος	4
Δ. Δεσποτόπουλος	2	Ἡρακλῆς Γέροντας	4
Ἀριστείδης Παλαιολόγος	4	Ἰωάννης Κοπκίλης	4
Ἀναστάσις Δούκας	4	Δ. Ῥαζής	4
Χ. Στεφάπουλος	4	Ν. Βαλσαμάκης	4
Ῥάλλης Ἀντωνιάδης	4	Γ. Κορωνιός	4
Βασίλειος Νικολαΐδης	4	Α. Καναβούρης	4
Κ. Σανδρίσκης	4	Ἀντώνιος Σταματιάδης	4
Ν. Κωνσταντουλάκης	4	Γεώργιος Παρίσης	4
Δ. Μιχαηλίδης	4	Ἀθανάσιος Ἀναγνωστόπουλος	4
Ν. Σακόπουλος	4	Γ. Ζολότοβιτς	4
Ἀλέξανδρος Παλαιολόγος	4	Ι. Δ. Ῥάλλης	4
Γ. Παντολεωντίδης	4	Αὔγουστος Ἀγέλαστος	4
Π. Σκαρδαμύτης	4	Ζ. Μ. Χρυσοβελώνης	4
Κ. Πλέσσος	4	Α. Ἀξελός	4
Κ. Καραμαούνας	4	Κ. Κεσανλῆς	4
Ν. Βούρος	4	Ἐπαμινώδας Ζαγάρωφ	4
Κ. Σκουλούδης	4	Ἰωάννης Δαμαλάς	4
Φώτιος Φωτιάδης	4	Κύριλλος Παύλου	4
Κωνσταντῖνος Ζάνος	4	Ἀδελφοὶ Ποτοῦ	4
Σ. Κολίρης	4	Σταμάτιος Οἰκονομάκης	4
Α. Κωνσταντινῶφ	4	Κ. Τσαούβoglους	4
Π. Πιτροκόκκινος	4	Κωνσταντῖνος Φωκᾶς	4
Α. Σαράφης	4	Σιμεὼν Ἀνδρεάδης	4
Α. Λασκαρίδης	4	Μ. Σαλαπάντας	4
Ν. Δάμσας	4	Σ. Σέρταν	4
Μ. Σβορώνος	4	Β. Μαυρόπουλος	4
Μ. Μαρσάν	4	Δ. Τσόλας	4
Ἰάκωβος Ἀλαχβερδῆς	4	Ν. Μαλανδράκης	4
Μ. Ζάρπας	4	Πλ. Ρώτας	4
Δ. Κωνσταντινίδης	4	Μιχαὴλ Βογιαζῆς	4
Ἀδελφοὶ Κωνσταντινίδη	4	Σταμάτιος Χρησιτίδης	4
Μ. Λιδάνης	4	Δ. Εὐαγγελίδης	4
Δ. Ζωγράφος	4	Κ. Μαυροκορδάτος	4
Ἱερ. Γλυκῆς	4	Σταμάτιος Φάραγκας	4
Σταμάτιος Γρηγοριάδης	4	Ν. Δ. Παπαδόπουλος	4

Χρήστος Ζωγράφος	4
Δ. Ξένης	4
Χ. Βουρδουμπάκης	4
Κ. Κουνουπιώτης	4
Α. Θωμαΐδης	4
Κ. Ἀντωνιάδης	4
Χατ. Δημήτριος	4
Καπνοπώλης	4
Πιττακός Μουζάλας	4
Ἀπόστολος Σταματιάδης	4
Γ. Π. Τζόλας	4
Σπορίδων Πάτμιος	4
Ἀντωνῖνος Ἀρχιμανδρίτης	4
Βασιλειάδης Βιβλιοπώλης	48
(Τὸ ὅλον συνδρομηταὶ 447, σὺμ. 463	
Ἐν Σμύρνῃ.	
Ἀνδρέας Σέψης	4
Λεωνίδας Γ. Κλέντος	4
Διάφοροι	7
Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ	
Π. Βασιλειάδης	4
Α. Νικολόπουλος	4
Β. Γεωργαλάς	4
Σωτήριος Γεωργαλάς	4
Κ. Τιταρίδης	4
Δ. Ρίζος	4
Δ. Σουλτάνης	4
Θ. Κανδυνίκος	4
Δ. Ν. Πάππος	4
Κ. Νάτσιος	4
Θσμ. Π. Παπαδόπουλος	4
Σοφ. Κωνσταντινίδης	4
Μάρκος Μαῦρος	4
Γ. Ταμβάκος	4
Εὐγένιος Ἀρχιμανδρίτης	4
Ν. Τσακάλης	4
Ἰωάννης Δημητρίου	4
Π. Καλοθῆς	4
Θ. Α. Ράλλης	4
Δ. Κοκκινάκης	4
Ν. Μαρουλιανός	4
Ἐν Καίρῳ.	
Διάφοροι	24
Ἐν Ἀρτῇ.	
Κωνσταντῖνος Πάπ.	4
Ἐν Βάρνῃ	
Κωνστ. Γεζικομπόπουλος	4

Παντ. Εὐστρατιάδης	4
Ι. Τσίκος	4

Ἐν Κιόρῳ.

Κωνσταντῖνος Αὐγερινός	4
----------------------------------	---

29

Κατὰ τὰς ΠΙΝΩΜΕΝΑΣ ΠΥΕΜΟ-
ΝΕΙΑΣ.

Ἐν Βουκουρεστίῳ.

Εὐαγγέλης Ζάπας	20
Κωνσ. Σ. Χαραλάμπης	2
Α. Ἀρσάκης	2
Θ. Β. Δημητράκοπουλος	4
Π. Τριανταφυλλίδης	4
Μιχαήλ Ἀρχάδιος	4
Ἐμ. Τριανταφυλλίδης, ἱατρός	4
Δ. Λαμπέρτης	4
Δ. Ζητσαῖος	4
Γρ. Κ. Σούτσος	4
Ἰωάννης Μάνος	4
Εὐφρ. Πιλαγιανσοῦ γένος Μουρούζη	4
Ὁ Ἀντιπρόσωπος Ἀντιοχείας	4
Ἡλίας Κολώνιας	4
Κωνσ. Χρηστέσιος, διδάσκαλος	4
Γεώργιος Νικολάου	4
Δημήτριος Γεωργίου	4
Φ. Δημητρίου	4
Ἀποστ. Κ. Ἰωτόπουλος	4
Σωτ. Ν. Ἀδάμ	4
Ν. Πάνου	4
Λάζαρος Δημητρίου	4
Ἀρχιμανδρ. Παΐσιος Ῥομπάνου	4
Ἀρχιμανδρ. Δανιήλ Ζηνιάτρου	4
Γεώργιος Τσόρογλου	4
Π. Ἰωκινίδης, διδάσκαλος	4

(Τὸ ὅλον συνδρομηταὶ 26, σὺμ. 47

Ἐν Ἰασίῳ.

Ἀρχιμανδρ. Ἀθανάσιος, Ἐξαρχος	5
Ἀρχιμανδρ. Σωφρ. Θεοδορενίου	2
Ἀρχιμανδρ. Ἰάκωβος Ῥακετώσης	2
Ἀρχιμανδρ. Ἀνανίας Γόλιας	4
Ἀρχιμανδρ. Ναθαναήλ Δάγγου	4
Ἀρχιμαν. Ἀγάπιος Μπαρμπούτου	4
Ἀρχιμανδρ. Θεοφάνης Χάγγου	4
Ἀρχιμ. Ναθαναήλ Δομπροβετσίου	4
Π. Παπαδόπουλος	4
Καλλίνικος Γ. Λαμδανίτης	4

Κωνσταντῖνος Γ. Στρικίδης	4
Μαργαρίτης Παπανικολάου	4
Ἰωάννης Κυριακός	4
Θεμιστοκλῆς Μπαστάκης	4
Ἰωάννης Πολυχρονιάδης	4
Κ. Δανιάδης	4

(Τὸ ὅλον συνδρομηταὶ 46, σῶμ. 22)

Ἐν Γαλαζίῳ.

Πολυξένη Γκιώνη	4
Σταμάτιος Γκιώνης	4
Ἀχιλλεὺς Λεβέντης	3
Κ. Ζαμάνης	4
Α. Βενιέρης	4
Ε. Μαυρογένης	4
Μ. Ἀβράμοβιτς	4
Ἀρχιμανδρίτης Νεῖλος	4
Ν. Κωνσταντινίδης	4
Ἀρχιμανδρίτης Ναθαναὴλ Ξηρο- ποταμηνός	4
Κωνσταντῖνος Γ. Καρατσᾶς	4
Ε. Γεωργαντόπουλος	4
Η. Σκένδερ	4
Εὐαγγέλης Κωνσταντινίδης	4
Ἀριστείδης Γεωργίου	4
Δημήτριος Κλήμης	4
Γεώργιος Η. Μάντος	4
Γεώργιος Δ. Σαριγιάννης	4
Γεώργιος Ἀλεξάκης	4
Ἀναστάσιος Καλούδης	4
Περικλῆς Ἀκατος	4
Δημήτριος Πυρρίδης	4
Σταμάτιος Ἀποστολίδης	4
Α. Ἀποστολίδης	4
Χ. Μακρῆς, ἱατρός,	4

(Τὸ ὅλον συνδρομηταὶ 25, σῶμ. 27)

Κατὰ τὴν ΡΩΣΣΙΑΝ.

Ἐν Πετροπόλει.

Δ. Βερναδάκης	20
Κόμης Ἀλέξανδρος Τολστόϊ	4
Κωνσταντῖνος Ζεδερχόλμ	4

(Τὸ ὅλον συνδρομηταὶ 3, σῶματα 25)

Ἐν Ὁδησσῷ.

Περικλῆς Ῥοδοκανάκης	5
--------------------------------	---

Νικόλαος Μαυρογορδάτος	2
Ι. Βουτσηνᾶς	2
Κωνσταντῖνος Βουριάδης	4
Σπυρίδων Παπαδόπουλος	4
Κ. Μαρῖνος	4
Ἰωάννης Π. Φακίδης	4
Ἀριστείδης Δάλλας	4
Ε. Φραγκιάδης	4
Ἰωάννης Δούμας	4
Μπίκας	4
Θ. Ῥοδοκανάκης	4
Μαθῖος Μαυρογορδάτος	4
Θεόδωρος Μαυρογορδάτος	4
Η. Τσιτσίνις	4
Ἀνδρέας Σκαρामαγκᾶς	4
Μηκὲς Ῥάλλης	4
Ἀλέξανδρος Ῥάλλης	4
Ἰωάννης Ῥάλλης	4
Κωνσταντῖνος Ῥάλλης	4
Ζ. Ῥάλλης	4
Λύγερινος	4
Κορώσης	4

(Τὸ ὅλον συνδρομηταὶ 23, σῶμ. 29)

Ἐν Κισνοβίῳ.

Ἀρχιμανδρ. Δωρόθεος Εὐελπίδης	2
Ὁ Μητροπολίτης Παγωγιανῆς Νί- κανδρος	4
Ἀρχιμανδρίτης Σαμουήλ	4
Ἰωάννης Τσολάκης	4
Δημήτριος Καμπόλης	4
Στέφανος Κάσσις	4
Θεοχάρης Κούσου	4
Γεώργιος Δέμμου	4
Γιοὶ Π. Σινδινεῦ	4
Νικόλαος Νικολόπουλος	4

Ἐν Ῥοστοβίῳ.

Σ. Ε. Σκαρामαγκᾶς	4
Ἰω. Φ. Πασπάτης	4
Διον. Ξυδιάς	4
Ο. Κοντόσταυλος	4
Κ. Ρίζος	4
Χ. Πανᾶς	4
Μ. Ἀνδρεΐδης	4
Δ. Κ. Νεγροπόντες	4
Π. Μαριολάκης	4
Δ. Ν. Πετροκόκκινος	4
Γ. Ν. Ταμβάκος	4

Χ. Φραγκόπουλος	4
Ν. Πηνιατέλης	4
Η. Παλαιολόγος	4
Σ. Κυδωνάκης	4

Ἐν Ταῦγανίῳ.

Ἀντώνιος Μαριολάκης	4
Ἀντώνιος Β. Γκίνης	4
Στ. Μ. Μαυριγορδάτος	4
Α. Β. Ἀναστασιάδης	4
Δ. Μ. Πετροκόκκινος	4
Στ. Α. Βλαστός	4
Ἰωάννης Ἀνάργυρος	4
Σ. Σινόδης Ποπῶφ	4
Α. Ν. Σικάλας	4
Κ. Κ. Ποπῶφ	4

Ἐν Βασσαράβια.

Ἰωάννης Ρώμας	4
---------------	---

Κατὰ τὴν ΓΑΛΛΙΑΝ.

Ἐν Παρισίοις.

Ἡ Κ. Χαρίκλεια Γ. Ὑψηλάντου	40
Γρηγόριος Ὑψηλάντης	20
Γεώργιος Σίνας	40
Γρηγόριος Μαρασλῆς	5
Στιρπιμένης	4
Θεόδωρος Βαλτατσῆς	2

54

Ἐν Μασσαλίᾳ.

Ζ. Τσιτσίνιας	2
Καλλίνικος Κρεατσούλης ἱερεὺς	4
Ζ. Δ. Τσιτσίνιας	4

Κατὰ τὴν Αἴττιαν.

Ἐν Μαγνησσίᾳ.

Σ. Ν. Φραγκόπουλος	4
Γ. Τριανταφυλλίδης	3
Α. Εὐμορρόπουλος	3
Ι. Γ. Ἀσλαν	2
Ι. Παπαδάκης	2
Θ. Δημητριάδης	2
Ν. Δ. Σπάρταλης	2
Π. Μ. Γερούσης	2
Κ. Ν. Ταμβάκος	2

Κ. Ζ. Σκαρμαγκᾶς	2
Στ. Η. Σκυλίτσας	2
Θ. Μηνιάτης	2
Ν. Μ. Μανιάκης	4
Ι. Σεργιάδης	4
Γ. Κ. Τσιρὸς	4
Α. Ἀλεξανδρῶφ	4
Δ. Ε. Ροδοκανάκης	4
Σ. Γ. Θεολόγος	4
Μ. Ε. Ἀδάμ	4
Α. Ἰωαννίδης	4
Ι. Δημητρίου	4
Μ. Παπαδόπουλος	4
Δ. Μ. Ρακτιβάν	4
Πανὰς Κρεμιδῆς καὶ Σ.	4
Ι. Χρύσης	4
Ἐμ. Ν. Παράδης	4
Στ. Ἀγέλαστος	4
Α. Κοπκίλης	4
Η. Κοντόσταυλος	4
Π. Θεολόγου	4
Γ. Μ. Παππᾶ	4
Ἡρ. Μπαλλῆς	4
Α. Σοφριανὸς	4
Θ. Σουδατσόγλου	4
Ζ. Χατσόπουλος	4
Α. Ζ. Ζερβουδάκης	4
Δ. Παππᾶ	4
Γ. Φωτιάδης	4
Α. Δ. Βλαγομήνος	4
Χ. Κωνσταντινίδης	4
Μ. Ι. Ροδοκανάκης	4
Β. Γεωργιάδης	4
Π. Τσόλας	4
Σ. Μ. Μαυριγορδάτος	4
Α. Ἐλιάσκος	4

(Τὸ ὅλον συνδρομηταὶ 45, σώμ. 64

Ἐν Λονδίῳ.

Διάφοροι	76
----------	----

Κατὰ τὴν Αμερικὴν.

Ἐν Νέα Ὑόρκῃ.

Ἀντώνιος Ζυγομαλᾶς	4
Θ. Πετροκόκκινος	4
Ὅθων Λεονάρδος	4

Ἡ τοι ἐν γένει.

Ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος συνδρομηταὶ	123,	σώματα	494
Ἐκ τῆς δούλης Ἑλλάδος	»	»	232
Ἐκ τῶν Ἑνωμ. Ἡγεμονειῶν	»	»	96
Ἐκ τῆς Ῥωσσίας	»	»	94
Ἐκ τῆς Γαλλίας	»	»	55
Ἐκ τῆς Ἀγγλίας	»	»	437
Ἐκ τῆς Ἀμερικῆς	»	»	3
	569		805

ΤΑ ΕΣΦΑΛΜΕΝΑ ΕΝ ΤΩ ΚΕΙΜΕΝΩ.

ΣΕΛ.	Στίχ.	
6	27	« η κατὰ » ἀνάγνωθι νη κατὰ
48	32	« Βιτεμβεργίω » — Βιτεμβεργίων
49	47	« πρότυπον » — πρότυπον (Οὕτω διορθωτέον καὶ ἀλλαχού.)
27	35	« δαπανήσωμιν » — δαπανήσωμεν
30	9	« ἦν ἡ πρὸς τὸν Θεόν » — ἦν ἐνισχύσει ἡ...
32	24	« φύσει καὶ θέσει ἀδυνάτων » — φύσει καὶ θέσει ἀδυνάτων
34	42	« κατεφοροῦντο κα » — ... καὶ
43	6	« ἐννοῦμεν » — ἐννοοῦμεν
44	4	« τὸ μωχαμεθανισμέν » — τὸν...
49	3	« πολεμοφοδίων » — πολεμοφοδίω (Οὕτω διορθωτέον καὶ ἀλλαχού.)
52	25	« προεχώρησε μεθ' ὧσων » — προεχώρησε, μεθ' ὧσων
»	36	« θαλάσῃ » — θαλάσῃ
55	45	« ἀποπεπταμέναις » — ἀναπεπταμέναις
56	9	« ὑπὸ » — ὑπὸ
64	43	« φαίνόμενον » — φαινόμενον!
76	20	« Ἐν τοῖ » — Ἐν τοῖς
»	33	« συνείχοντο, εἰς » — συνείχοντο εἰς
77	28	« προκρίτους » προκρίτους.
87	34	« Μεσσηνίας » — Μεσσηνίας,
94	32	« ἐξηγήθη κα » — ἐξηγήθη καὶ
95	35	« προσβάλλω » — προσβάλλω
96	20	« εἰ καὶ λόγῳ » εἰ καὶ, λόγῳ
109	3	« Ἄν δὲ μᾶς βοηθήσετε » — Ἄν δὲν μᾶς βοηθήσετε
118	4	« διετρεῖ » — διετρήρει
120	34	« προθυμίαν τοῦ » — προθυμίαν τοῦ
123	45	« ἀναγκαίων μετὰ » — ἀναγκαίων μετὰ
126	4	« Τρώαδα » — Τρώαδα
134	26	« ἡχμαλώτισον » — ἡχμαλώτευσον (Οὕτω διορθωτέον καὶ ἀλλαχού.)
133	26	« ἡχμαλώτισθη » — ἡχμαλώτεύθη
134	23	« ὁπού » — ὁπου
153	5	« ἐπεσύρθησαν » — ἀπεσύρθησαν
160	29	« ἤρχησαν πυροβολοῦντες... καὶ ἀντιπερισπῶντες » — ἤρξαντο πυροβολεῖν... καὶ ἀντιπερισπᾶν
170	33	« καταληφθεῖς » — καταλειφθεῖς
173	40	« τοῦ κόλπου τῇ » — ... τῇς
»	44	« ἐκε » — ἐκεῖ
179	44	« ἀδιοργανώστου » — ἀδιοργανώτου
184	4	« ἡκολούθῃ » — ἀκολούθῃ
189	23	« τῶν Πεισῶν τοῦ Λιβόργου » — τῶν Πεισῶν καὶ τοῦ...

ΤΑ ΕΣΦΑΛΜΕΝΑ ΕΝ Τῷ ΚΕΙΜΕΝῳ.

493	5	« καθὼς ἢ ἐπὶ τῶν » — καθὼς ἐν τοῖς Βερθε- νοῖς ἢ...
497	6	« κα συγκινητικωτάτη » — καί...
208	34	« Ἦν δὲ » — Ἦν δὲ
244	8	« λάθωσι κα » — ... καί
224	9	« ταμένη — τεμένη
222	42	« Ἀθανῶν » Ἀθανῶν
242	26	« φθόνου » — φθόνου
246	40	« παρασκευάζεται, ἡ καὶ ἐκπλεῖ » — παρασκευά- ζεται ἡ καὶ ἐκπλεῖ
250	28	« ἀπηντήθησαν » — ἡ πηντήθησαν
284	8	« ἀγών, χρόνον » — ἀγών χρόνον
287	48	« νότων » — νότων
302		« Συνέχεια τῶν Κρητικῶν (α) » — ... (β)
342	22	« » τῶν Πελοποννήσιακῶν » — τῶν Πελοποννη- σιακῶν
325		« Κεφάλαιον ΚΒ' » Κεφ. ΚΕ'
327	43	« Μεθώνης » Μεθώνης (Οὕτω διορθώτεον καὶ 44- λαγοῦ.)
		« σελίς 232 » — σελίς 332
354	4	« κεφαλαίουχων Ἀλλάτις » — κεφαλαίουχων.
		Ἀλλάτις
368		« ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ Δ' » — ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓ- ΓΡΑΦΑ

